MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

OMAGIU

Preşedintelui Republicii Socialiste România la împlinirea a 70 de ani de viaţă şi a peste 55 de ani de activitate dăruită pilduitor slujirii Patriei (*† PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar*) 3

DE LA UNITATE LA UNIRE ŞI VIAŢĂ

Unirea Moldovei cu Ţara Românească *(Pr. C. Buzdugan)* . . 12

TREPTE DE DEZVOLTARE A PATRIEI

Iar tu, România mîndră, tot mereu să înfloreşti (*Arhid. Ioachim Giosanu*) 14

STUDII

Pr. prof. Al. MOISIU, **Sfîntul Vasile cel Mare, îndrumător şi păstor de suflete** 18

Pr. N. MACSIM, **Teofania Icoanei în Ortodoxie. Implicaţii doctrinale** 28

ÎNTRU BUCURIA MARILOR ÎMPLINIRI

† TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române şi Locţiitor de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, **Cunună de aniversări** . 59

DREAPTA ÎNVĂŢĂTURĂ A BISERICII

Cinstirea Sfinţitelor Moaşte, mijloc de întărire a evlaviei creştine *(Diac. conf. dr. P. I. DAVID)* 70

PREDICI

Protos. Clement IACOB, **La Duminica Izgonirii lui Adam din rai** 77
Arhim. Ioasaf GANEA, **La Duminica Ortodoxiei** . . . 80
Ierom. Iustin NEAGU, **La Sfinţii Trei Ierarhi** 83
Pr. prof. dr. N. NEAGA, **La Întîmpinarea Domnului** . . . 85
Pr. Laurenţiu POPOVICI, **La Sfîntul Mucenic Haralambie** . . 87

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

IMV. 118
BIBLIOTECA MITRO[illegible] I. S.
P. I-2

Mitropolia Moldovei şi Bucovinei
Biblioteca "Dumitru Stăniloae" Iaşi
M00118

ANUL LXIV, Nr. 1 IANUARIE — FEBRUARIE 1988

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† P. F. TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
și
Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț

P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex, 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

Domnul NICOLAE CEAUȘESCU

PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

OMAGIU

PREȘEDINTELUI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA LA ÎMPLINIREA A 70 DE ANI DE VIAȚĂ ȘI A PESTE 55 DE ANI DE ACTIVITATE DĂRUITĂ PILDUITOR SLUJIRII PATRIEI

În calendarul de suflet al neamului nostru sînt înscrise cu litere de aur, ca într-un letopiseț al vremurilor de mărire și de glorie, zile de sărbătoare, aducătoare-aminte ale unor evenimente memorabile din istoria Patriei române.

Nume dragi inimii noastre, nume de voievozi ai acestui popor rămas de milenii, asemenea stîncii neclintite de valuri, pe vatra străbună răsar unul după altul pe firmamentul de aur al năzuințelor și dorurilor ce-și căutau împlinirea.

Fii vrednici ai acestui pămînt, oșteni ce apărau plaiurile udate de Dunăre, de „Oltul pătimirilor noastre" și de pîraiele lacrimilor unui neam ce aștepta izbăvirea, ne cheamă să le urmăm pilda, să ducem mai departe lucrarea lor. Faptele lor sînt asemenea unui fir roșu ce străbate istoria și viața poporului nostru, sînt lumini strălucind în întunericul răutăților care ne-au stat în cale și pe care „sabia Duhului" și gîndul cel mare al neamului le-au biruit.

În chip firesc, în calendarul sufletului românesc se înscrie numele Conducătorului care, de peste 55 de ani, și-a împletit destinul cu destinele neamului, numele unui OM ÎNTRE OAMENI și al unui OM PENTRU OAMENI. El este fiul cel mai vrednic al unui neam care în toată istoria sa a dorit să muncească în pace, udînd cu sudoarea frunții glia strămoșească, solul sfînt al Patriei. El este rodul cel mai de preț al gîndurilor, al vrerilor și simțirilor acestui neam, ale acestui pămînt străjuit de Carpați și mîngîiat de valurile Mării.

De aceea este ușor de înțeles de ce cea dintîi lună a anului a devenit în ultimele decenii un popas aniversar pentru poporul de la Dunăre și Carpați, care, în deplină unitate de gînd și simțire, își omagiază Conducătorul, Eroul între eroi, fiu devotat al poporului român, patriot înflăcărat cu adîncă dragoste față de istoria, limba și cultura românească, luptător călit în marile bătălii sociale și politice ale

României moderne, strălucit gînditor și om politic de largă recunoaștere mondială, a cărui viață exemplară este închinată slujirii poporului din care s-a înălțat ca un Luceafăr.

„Omagiindu-vă astăzi, se spune în Mesajul omagial de felicitare pe care i l-au adresat cele mai înalte foruri de conducere din țara noastră, națiunea română își omagiază tot ce are mai valoros în istoria sa, voința secular de a-și apăra și afirma ființa națională, de a lupta neobosit pentru binele și fericirea țării".

Aceasta pentru că, după cum se continuă în același Mesaj, Domnia Sa este „Erou între eroii neamului, patriot înflăcărat și revoluționar consecvent, strălucit gînditor și om politic de largă recunoaștere mondială, întruchipînd cu strălucire înaltele virtuți ale poporului român, idealurile sale de echitate și dreptate, de progres și prosperitate, de libertate socială și independență națională, conducătorul genial al mersului nostru neabătut înainte."

Legat cu întreaga sa ființă de aspirațiile poporului, el este simbolul viu al năzuințelor neamului, care îi acordă toată prețuirea și toată încrederea, pentru că de decenii îl știe și îl simte lîngă sufletul său, pentru că de decenii, prin zbuciumul său, acest mare și drept Conducător a adus semenilor săi fericirea și bunăstarea. La rîndul său, din inima-i cea mare revarsă peste noi toți, peste întreaga țară dragostea pentru poporul din rîndurile căruia s-a ridicat, încrederea în forțele acestui neam mic la număr, dar puternic prin unitatea sa în jurul Conducătorului, pașnic, dar care a știut să lovească dușmanul ce năvălea în țară spre jaf și pustiire, înălțînd cu cinstire fiască adevărate imnuri de slavă strămoșilor a căror împlinire deplină este tocmai Domnia Sa. Astfel, în cuvîntarea rostită la Adunarea solemnă omagială consacrată aniversării zilei sale de naștere și sărbătoririi a peste 55 de ani de activitate revoluționară spunea : „Este bine cunoscută lupta îndelungată a poporului nostru, a forțelor celor mai progresiste, a mișcării muncitorești-revoluționare pentru formarea națiunii române, a limbii și culturii române, a statului național unitar. În întreagă această activitate, poporul a reprezentat întotdeauna o adevărată forță motrice care a asigurat dezvoltarea națiunii și a Patriei noastre, înaintarea ei pe calea progresului. Poporul este deci adevăratul făuritor al istoriei, al Patriei noastre !".

Implicat în istorie, Conducătorul nostru creează istorie, o istorie nouă a unui neam străvechi.

Prin clarviziunea sa față de evenimentele trecute și prezente, prin perspectiva limpede asupra viitorului, prin ideile și inițiativele care însuflețesc și înflăcărează masele, a făurit un destin mare unei țări de veacuri aspirînd spre lumină.

Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu este un strălucit exemplu pentru fiecare dintre noi, pentru întregul nostru popor prin energia care îl caracterizează, prin dinamismul său, prin însuflețirea cu care se preocupă de mersul nestăvilit înainte al Patriei noastre, pentru spiritul vizionar cu care clădește România de mîine, chipul ei cel nou, destinul ei fericit.

Cu nesecată putere de muncă, cu clarviziune și înalt patriotism, Eroul între eroi se dăruiește clipă de clipă înfloririi Patriei, binelui și fericirii neamului nostru bimilenar, pentru edificarea unei lumi drepte și umane.

„Tot ceea ce creăm în România este destinat dezvoltării generale a Patriei și ridicării continue a bunăstării materiale și spirituale a poporului", *afirma Domnia Sa și cuvintele au totdeauna acoperire în aurul faptelor, în chipul nou al Patriei, în bucuria oamenilor și în căldura sufletelor lor, în fericirea din ochii copiilor.*

Ziditor al României, ctitor al marilor înfăptuiri, al unor epocale realizări, de nebănuit cu puțină vreme înainte, întîiul Președinte al țării a descătușat energii neștiute ale neamului nostru, a declanșat în viața politică, economică, socială și culturală procese revoluționare, ce au făcut din aceste plaiuri de baladă o adevărată „gură de rai".

Viața sa este o viață de jertfă și de eroism, o viață închinată Patriei pe care vrea să o știe liberă, puternică, independentă. El arde ca o flacără vie pe altarul sfînt al neamului și al Patriei. Jertfirea de sine, dăruirea totală pentru binele poporului i-a fost trăsătura definitorie dintotdeauna.

Cu înțelepciune, cu nebănuită putere de muncă, identificîndu-se în chip intim cu poporul și cu năzuințele lui, iubitul nostru Conducător a zidit o România înfloritoare, multilateral dezvoltată, ceea ce îi va face pe cei care nu vor cunoaște sau nu vor înțelege realitățile românești să vorbească de un „miracol românesc". Acest „miracol" nu este altceva decît omul nou, omul zilelor noastre, liber, cu cugetul curat, drept, cinstit, cu spiritul deschis tuturor înnoirilor creatoare, omul care prin eforturile sale spre o lume mai bună și mai dreaptă a făcut posibile transformările petrecute

în structura economico-socială a țării și în însăși viața oamenilor într-o perioadă de dezvoltare fertilă atît a democrației reprezentative, cît și a celei directe, de participare tot mai activă și mai susținută a oamenilor muncii la activitatea de conducere a statului. Cu modestia care îl caracterizează, cu respectul fără margini pe care îl poartă marilor și iluștrilor săi înaintași, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu consideră că viața sa exemplară, lupta sa neabătută constituie ceva firesc în rîul secular al vieții poporului și că poporul este cel care a schimbat temeliile societății, dînd orizonturi noi unui neam care veacuri de-a rîndul a fost împilat și obidit.

„Viața a demonstrat, *spunea Domnia Sa la Adunarea solemnă amintită mai sus,* că acest popor, care de două milenii și jumătate a trăit și a apărat aceste meleaguri, a făurit, într-un timp record, o țară înaintată, modernă, demonstrînd forța sa creatoare, ceea ce constituie garanția viitorului luminos al Patriei noastre !“

Cu sufletul deschis tuturor, Conducătorul nostru cunoaște bucuriile, durerile întregii țări, poartă de grijă cu dragoste de părinte și celor mici și celor mari, muncitori și țărani, intelectuali și ostași. Zi de zi, ceas de ceas, se dăruiește Patriei, vrerilor ei, intereselor ei. Țara întreagă este camera sa de lucru, țara întreagă îl așteaptă întotdeauna cu bucurie, cu dragoste, cu toată căldura inimii pe marele ei Arhitect. Președintele Nicolae Ceaușescu este și un gînditor de mare profunzime, un filozof de înaltă rigoare științifică, promotor curajos al noului și vizionar revoluționar.

Cu luciditatea caracteristică spiritului său înalt a ridicat pe culmi nebănuite gîndirea socială, politică și filozofică și a creat o operă genială, unanim apreciată și studiată în țară și în străinătate.

Monumentala sa operă filozofică, socială, politică și economică a îmbogățit gîndirea românească și universală, făcînd o analiză științifică, obiectivă a ideilor filozofice și economice și elaborînd teze noi cu privire la dezvoltarea realităților sociale și politice din societatea românească și din viața internațională, propunînd soluții viabile pentru transformările cerute de evoluția lumii contemporane. În gîndirea socială și politică contemporană, concepția marelui nostru Conducător, numită „doctrina Ceaușescu“, se bucură de un larg ecou și este bine cunoscută și viu comentată în viața internațională prin zecile de volume tipărite în lumea

întreagă. „Doctrina Ceaușescu" a inaugurat o epocă nouă în istoria României, revitalizînd forțele creatoare ale societății românești, pentru că merge la izvoare, la adevărurile fundamentale, întemeindu-se pe cunoașterea directă și pe analiza realistă a fenomenelor sociale, economice și politice, pe înțelegerea superioară a legităților istorice și a contradicțiilor și principalelor tendințe ale epocii contemporane. Îndrăgostit de cultură, de istorie și de tradițiile neamului pe care îl iubește pînă la jertfirea de sine, iubitul nostru Conducător arată o grijă deosebită pentru valorificarea bogăției spirituale a neamului, prin cercetarea științifică a moștenirii culturale; prin descoperirea unor valori neștiute. Aceasta pentru că numai cunoscîndu-se bine trecutul, înaintașii și creația lor, ne putem cunoaște pe noi cei de azi și, mai ales, ne putem făuri un viitor pe măsura aspirațiilor și idealurilor noastre.

Model de patriotism, promotor al culturii, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu a subliniat în repetate rînduri cît de necesară este diversitatea de stiluri în artă și îmbogățirea formelor de exprimare artistică pentru oglindirea vieții și muncii poporului nostru, a istoriei lui, a luptei de veacuri pentru libertate socială și națională.

Datorită saltului calitativ al culturii noastre, care a avut loc prin afirmarea concepției înaintate a Președintelui Ceaușescu, cu privire la restabilirea marilor adevăruri istorice, la redescoperirea trecutului nostru cultural, ne putem bucura astăzi de reeditarea aproape în întregime a tuturor marilor noștri scriitori din trecut, a tot ceea ce este de valoare în cultura națională.

Președintele Ceaușescu este pavăză Patriei noastre scumpe. Nicicînd în istoria ei, România nu s-a bucurat de un prestigiu mai mare în viața internațională.

Înțelegînd contradicțiile fundamentale ale epocii noastre, definind cu claritate conținutul epocii contemporane, Președintele României socialiste și-a cîștigat respectul unanim al tuturor forțelor iubitoare de pace prin propunerile pe care le face în cele mai înalte foruri internaționale în vederea înlăturării primejdiilor unui nou și atotdistrugător război, în vederea salvgardării păcii și civilizației umane de la un cataclism atomo-nuclear.

În istoria diplomației universale, numele Conducătorului nostru va rămîne înscris totdeauna la loc de cinste prin contribuțiile aduse la soluționarea unor conflicte politice și

militare, precum şi prin unele idei noi în viaţa politicii internaţionale, cum ar fi rolul statelor mici şi mijlocii în politica mondială, dreptul lor de a fi respectate ca şi marile puteri.

În relaţiile internaţionale, Domnul Preşedinte Nicolae Ceauşescu pledează pentru un dialog constructiv, liber, fără prejudecăţi, fără pretenţia că cineva deţine monopolul adevărului absolut, pornindu-se deci de la înţelegerea necesităţii unui schimb liber de păreri şi de idei, de căutări novatoare" pentru „găsirea celor mai potrivite soluţii pentru organizarea mai bună a lumii, a conlucrării între popoare, a realizării păcii".

„În numele vieţii, al existenţei omenirii, trebuie să facem totul, *spunea Domnia Sa,* pentru a schimba cursul evenimentelor, pentru a se renunţa cu desăvîrşire la concepţiile vechi privind inevitabilitatea războiului, pornind de la faptul că, în actualele împrejurări, războiul nu mai poate avea loc, că trebuie să facem totul pentru dezarmarea nucleară, pentru eliminarea armelor nucleare, pentru dezarmarea convenţională, pentru o lume fără arme şi războaie".

O atitudine militantă umanistă, născută din responsabilitatea pe care Domnul Nicolae Ceauşescu ştie că o are, în calitatea sa de lider politic, pentru salvgardarea civilizaţiei planetei noastre, pentru salvarea de la un posibil holocaust nuclear a însăşi fiinţei umane, a condus la iniţiativele şi acţiunile României şi ale Preşedintelui ei pentru dezarmare, pentru pace, pentru o nouă ordine politică şi economică în lume, pentru colaborare şi prietenie între popoarele lumii, pentru înlăturarea oricăror forme de dominaţie, pentru dreptul fiecărui popor de a-şi făuri un viitor liber şi demn.

Prin iniţiative şi acţiuni realiste, pe care viaţa le-a verificat şi le-a aprobat, Conducătorul ţării noastre militează de aproape un sfert de veac pentru trecerea de la vorbe la fapte, de la declaraţii de principiu la măsuri concrete.

Urmînd această politică nouă, caracterizată prin umanism şi realism, Preşedintele Ceauşescu a luat iniţiativa, aprobată printr-un referendum de întregul popor român, ca România să reducă unilateral cu 5% cheltuielile militare. Este un exemplu pe care trebuie să-l urmeze toate statele, toţi liderii politici care doresc să contribuie la făurirea unei lumi libere şi paşnice, care să nu trăiască sub spectrul războiului atomo-nuclear.

Preşedintele României socialiste are o viziune realistă

cu privire la căile de edificare a unui sistem viabil de securitate și cooperare într-o Europă unită, bucurîndu-se de destindere și de pace. Iată cum definea Domnul Nicolae Ceaușescu, Eroul păcii, concepția românească asupra securității pe continentul nostru: „Securitatea europeană reclamă, după convingerea noastră, un sistem de angajamente ferme din partea tuturor statelor, precum și măsuri concrete de natură să ducă la excluderea forței și a amenințării cu folosirea forței în relațiile interstatale, să ofere tuturor țărilor garanții depline că se află la adăpost de orice act de agresiune; un asemenea sistem va trebui să asigure dezvoltarea pașnică, nestingherită a fiecărei națiuni, în conformitate cu propria voință, într-un climat de respect reciproc al independenței și suveranității naționale, neamestec în treburile interne, deplină egalitate în drepturi a tuturor statelor și popoarelor. Înfăptuirea securității europene va trebui să constituie, în concepția noastră, o premisă și o consecință a dezvoltării multilaterale — pe plan politic, economic, tehnico-științific, cultural, social — a relațiilor de colaborare între toate statele continentului, indiferent de orînduirea socială".

Caracterul realist și constructiv al politicii externe a României de azi, expresie a gîndirii și acțiunii marelui nostru Conducător, este evidențiat de larga prețuire și recunoaștere de care se bucură pe plan internațional activitatea Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu pentru pace și dezarmare, pentru dreptul la viață, la o existență liberă și demnă a tuturor oamenilor, a tuturor popoarelor.

Pe toate meridianele planetei, Președintele României este cunoscut ca un înflăcărat apărător al păcii, al înțelegerii între oameni și popoare. El militează cu curaj pentru dialog, pentru încredere, pentru renunțarea la politica de suspiciune.

Pildă de patriotism în panteonul marilor bărbați din istoria neamului, întîiul nostru Președinte veghează neîncetat ca nimeni și nimic să nu știrbească independența și suveranitatea țării. În momente grele și tulburi ale istoriei contemporane, Domnia Sa a știut să-și spună cuvîntul cu tărie celor ce încercau să lovească în suveranitatea Patriei noastre; cu vigoare, cu credință în poporul care îi era alături și îl sprijinea, a știut să spună un NU hotărît celor care voiau să ne schimbe vrerile și simțămintele, celor care voiau să gîndim contrar intereselor națiunii noastre.

Viața sa este o viață eroică, dedicată înălțării Patriei; dar Domnia Sa este și fondatorul concepției apărării Patriei de către întregul popor, concepție profund originală ca parte

organică a politicii generale de făurire a noii societăți în țara noastră. Profund cunoscător al istoriei naționale, al tradițiilor poporului nostru care, de-a lungul zbuciumatei sale existențe a știut să îmbine munca și lupta pentru apărarea gliei moștenite de la înaintași, Marele nostru Strateg și Cîrmaci a fundamentat principii și orientări care au îmbogățit știința, strategia și arta militară în vederea întăririi capacității de apărare a Patriei.

Numai un popor unit poate apăra țara de un eventual vrăjmaș, numai urmînd exemplul strămoșilor, folosind „tot ce mișcă-n țara asta", cum spunea marele Eminescu, folosind avantajele terenului, climei, ale munților și pădurilor care de atîtea ori au servit drept adăpost părinților noștri, vom putea să ținem piept celor care ar voi să ceară de la noi „pămînt și apă". Numai un popor pregătit în chip conștient și înțelegînd măreția și importanța acestei orientări strategice noi va ști și va putea să pună pieptul pavăză la hotarele Patriei. Dar niciodată, așa cum neamul nostru a făcut mereu în trecut, noi nu vom dori pămîntul nimănui, nu vom lăsa copii orfani și văduve de război în nici o parte a lumii. Noi vrem pace, sîntem un popor pașnic, dar știm să ne apărăm și pacea, și copiii și glia strămoșească.

Pace pentru noi, pace pentru toți oamenii, pace pentru toate popoarele lumii, aceasta este esența concepției Conducătorului nostru despre lume și despre destinul ei.

Inițiator al Frontului Democrației și Unității Socialiste, Președintele României socialiste a conceput acest larg organism democratic ca „expresie a unității întregului nostru popor în lupta pentru înfăptuirea politicii de construcție socialistă, de pace și colaborare internațională a României", ca un simbol „al unității de voință și de acțiune a întregului popor".

Din acest „larg organism democratic, cu caracter reprezentativ", face parte și Biserica Ortodoxă Română, care, credincioasă fiind tradițiilor ei de slujire a poporului, de împletire a năzuințelor ei cu aspirațiile, idealurile și dorurile neamului acestuia, născut creștin la gurile Dunării și pe culmile Munților Carpați, a înțeles, ca de atîtea ori în îndelungata sa istorie, chemarea vremurilor noi.

Trup din trupul neamului, suflet din sufletul lui, Biserica Ortodoxă Română, prin slujitorii sfintelor noastre altare și prin credincioșii ei a urmat totdeauna porunca Mîntuitorului Hristos, slujind aspirațiile neamului (Matei 20, 28), și

propovăduind iubirea și înțelegerea între oameni și popoare, crearea unor relații de frățietate între oameni, ca fii ai aceluiași Părinte ceresc.

Porunca slujirii semenilor și îndemnul Sfîntului Apostol Pavel: „Tot sufletul să se supună înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire decît de la Dumnezeu, iar cele ce sînt, de Dumnezeu sînt rînduite“ (Romani 13, 1) au căpătat înțelesuri noi, mai adînci și mai pline de miez în condițiile ultimelor statorniciri din Patria noastră, în climatul creat de noua orînduire, aleasă în chip democratic prin voința tuturor fiilor neamului nostru.

De aceea, urmînd cuvîntul dumnezeiescului Apostol iluminat pe drumul Damascului, slujitorii Bisericii Ortodoxe Române sprijină Înalta Conducere de stat „din conștiință“ (Romani 13, 5), făcînd cereri și rugăciuni „pentru conducători și pentru toți care sînt în înalte dregătorii“ (Timotei 2, 2), ca pe un lucru firesc „bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru“ (I Timotei 2, 3).)

Iată de ce Biserica Ortodoxă Română, în frunte cu Întîistătătorul ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, se bucură, alături de întregul popor, în ceasul mare al istoriei noastre, cînd, suflet lîngă suflet, inimă lîngă inimă, înălțăm cuvînt de înaltă elogiere ctitorului României contemporane, Eroului între eroi, celui ce veghează ca să rămînă neîntinate comorile materiale și spirituale ale neamului, celui care cu neobosită vigoare își conduce națiunea pe noi trepte de înflorire.

Bucurîndu-ne din plin de roadele vremurilor noi, „slujind, după cum spunea Prea Fericitul Patriarh Teoctist, pe toate căile și prin toate mijloacele țara și poporul nostru, munca și înfăptuirile sale, sprijinind neprecupețit unitatea în vrerea și fapta sa, stînd de strajă salvgardării păcii și vieții omenirii, vom da, astfel, grai celui mai curat și recunoscător omagiu, *cuvenit celui ce veghează la cîrma țării noastre, DOMNUL PREȘEDINTE NICOLAE CEAUȘESCU“.*

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

De la unitate la unire și viață

UNIREA MOLDOVEI CU ȚARA ROMÂNEASCĂ

Încununare a năzuințelor multiseculare ale poporului român, Unirea Moldovei cu Țara Românească, înfăptuită la 24 Ianuarie 1859, apare ca rod al unui proces istoric pe cît de îndelungat, pe atît de așteptat și îndreptățit. Voința de unire era voința poporului întreg, *conștient că numai prin Unire va putea nădăjdui la un viitor mai bun și la o viață prosperă. Mitropolitul Sofronie Miclescu, la deschiderea Divanului Ad-hoc, plecînd de la textul psalmistului David „Înnoise-vor ca ale vulturului tinerețile tale" (Psalmul 103) arăta „că a sosit timpul de a dovedi lumii prin fapte nobilimea sîngelui care curge prin noi... Moldo-românii de astăzi sînt toți una, ei au o origină, un sînge, o patrie, o istorie, o credință, un Dumnezeu. Să ne silim dar ca totdeauna să fim așa, ca să fim vii și ca să învieze întru noi iubita noastră patrie". Unirea aducea deci viață. Viața trebuia să se înnoiască. Unire și viață, unire, viață și înnoire, iată chintesența aspirațiilor poporului român și testamentul Unirii.*

Învierea Patriei era crezul tuturor românilor, nu numai al celor din Moldova și Țara Românească, ci de pe toate vechile ținuturi geto-dacice pe care locuiau.

„Aceasta este ziua care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa". Cu adevărat, se bucurau românii pentru că unirea strămoșilor sub Burebista și Decebal, unirea românilor ca năzuință sub voievodul Petru Rareș și înfăptuită, temporar, sub Mihai Vodă-Viteazul devenea, din nou, o realitate. Împreună, fiii acestui popor greu încercat de vremi și, întotdeauna, biruitori ai timpurilor nefavorabile au făcut Unirea. Mitropolitul Sofronie Miclescu, convins de acest mare adevăr, că Unirea a făcut-o poporul, spunea: „Și precum în anul trecut, am zis că unde este turma, va fi și păstorul, iarăși mai repet același cuvînt și, împreună cu toată Adunarea, votez și subsemn pentru Domnul colonel Alexandru Cuza, pentru domnul stăpînitor al Moldovei".

Unirea de la 1859 s-a făcut, prin urmare, cu participarea tuturor claselor sociale și avea să deschidă, ulterior, drumul de luptă pentru cîștigarea independenței în 1877/1878 și pentru dăltuirea unui nou chip al Patriei.

Reformele care s-au făcut după Unire rămîneau însă tributare unor structuri ale orînduirii de clasă burghezo-democratice. Și totuși unitatea de simțire și vrere a celor ce-au făcut Unirea biruia vitregia vremurilor, sporea, se cristaliza și avea să triumfe mai întîi la 1 Decembrie 1918 și definitiv după 23 August 1944, cînd s-a

înfăptuit revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă Expresie a voinței tuturor românilor, Unirea dobîndea statutul ei real și mărețele realizări pe care le-a cunoscut poporul român în mai bine de două decenii sînt mărturie grăitoare și de netăgăduit.

* * *

Părtași la făurirea Unirii din 24 Ianuarie 1859, clerul, slujitorii și dreptmăritorii creștini au fost însuflețiți prin cuvînt și s-au arătat prin fapte, animatori, susținători și păstrători ai unității de neam și unității spirituale, sufletești, pe care o promovează cu multă responsabilitate și în zilele noastre.

Vrednicul de pomenire, Episcopul Melchisedec Ștefănescu, alături de frații Filaret și Neofit Scriban, de protoiereul Dimitrie Matcaș al Romanului, ca să amintim doar cîteva nume, a făcut totul pentru ca dîrzenia antiunionistă să fie înfrîntă și unirea de toți dorită să se înfăptuiască. El îndruma pe credincioșii Bisericii noastre dreptslăvitoare să facă totul pentru ca Unirea să se realizeze, vorbindu-le despre jertfă pentru Unirea Principatelor. Noțiune atotcuprinzătoare și întru totul mobilizatoare pentru credincioși. Atunci cînd Moș Ion Roată spunea: „Noi nu știm a ura, dar Dumnezeu știe a se-ndura", participanții la Adunare într-un glas și dintr-o inimă au aclamat: „Vivat Unirea!".

Dealtminteri, unitatea națională și spirituală a stat întotdeauna și în atenția slujitorilor bisericești pentru care unitatea însăși este o noțiune biblic-testamentară: „ca toți să fie una", făcînd din aceasta un crez și o poruncă de slujire.

În ultimele decenii, conștiința slujirii naționale și a coeziunii morale dau sens și chip strădaniilor pe care dreptmăritorii creștini le depun pentru ca ceea ce am dobîndit prin Unire să păstrăm în unitate și să fim una cu poporul, făuritorul vieții celei noi.

Pr. C. BUZDUGAN

Trepte de dezvoltare a Patriei

„IAR TU, ROMÂNIE MÎNDRĂ, TOT MEREU SĂ ÎNFLOREȘTI"

Luna ianuarie are importanță istorică, din care răsar semnificații pentru întregul popor român. Unirea Țărilor Române, 24 ianuarie 1859 anticipează și descoperă o altă dimensiune a Unirii, aceea a unirii tuturor în jurul Conducătorului țării noastre, născut la 26 ianuarie, pentru a face ca din unire să crească noi și epocale înfăptuiri. Cei 23 de ani de cînd în fruntea scumpei noastre Patrii se află Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu adeveresc aceste împliniri aducătoare de bunăstare, fericire și nemaicunoscute trepte de cultură și civilizație. Pentru toate cele date nouă, împreună cu întregul popor, din toată inima, aducem omagiul nostru.

Manifestări culturale. *La Iași, în fiecare an are loc o manifestare cultural-artistică a datinilor și obiceiurilor de iarnă, ajunsă în acest an la cea de-a XX-a ediție. Au luat parte, ca de obicei, formații și interpreți din mai multe zone etno-folclorice ale țării.*

Ca în fiecare an, ziua de 15 ianuarie este marcată, pe plaiurile botoșănene, de mai multe manifestări cultural-educative și artistice, dedicate Luceafărului poeziei românești, Mihai Eminescu. Anul acesta, la aniversarea a 138 de ani de la nașterea marelui poet s-au organizat în cadrul instituțiilor de învățămînt de la orașe și sate, în cluburi muncitorești, simpozioane cu diferite teme, în cadrul cărora s-a evocat personalitatea și opera marelui nostru poet național.

Pentru a contribui la educarea estetică a populației din mediul rural, Muzeul de artă și filiala U.A.P. din Piatra Neamț au luat inițiativa de a deschide în satele județului Neamț expoziții de artă plastică. O asemenea expoziție a fost deschisă în cursul lunii februarie în comuna Podoleni. Intitulată „Valori ale artei românești contemporane", ea cuprinde creații ale unor plasticieni de valoare aflate în patrimoniul Complexului muzeal-Neamț. Altă expoziție asemănătoare a fost deschisă și la Borlești. La Bisericani se bucură de succes expoziția de creații ale plasticienilor nemțeni realizată în cadrul taberei de pictură „Viișoara 87", lucrări inspirate din realitățile de azi ale plaiurilor nemțene.

În noul centru civic al Iașului s-a inaugurat recent teatrul pentru copii și tineret ce poartă numele „Luceafărul". Clădirea a fost concepută de către tinerii arhitecți de la Institutul de cercetare și proiectare din Iași.

La începutul acestui an în Bacău s-a inaugurat „Tehnic-Club", unul din locurile de frunte în ansamblul activităților ce se desfășoară la Casa de Cultură „V. Alecsandri". Menit să ofere celor pasionați de creația tehnică și științifică un cadru optim de manifestare, iar tehnicienilor posibilități largi de documentare, „Tehnic-Club" își propune să contribuie, în același timp, la rezolvarea unor probleme de natură tehnică. El dispune în acest sens de o bibliotecă tehnică, bibliografii tematice și material documentar sistematizat.

În municipiul Botoșani s-au început lucrările de restaurare la fostele case A. Panu, unde a funcționat vechea școală de teatru a

orașului. Cîndva în acest edificiu poetul nostru național, Mihai Eminescu, a fost o vreme sufleur. Locașul restaurat va avea o multifuncționalitate educativ-culturală.

Gheorghe Asachi-200. *Una dintre cele mai distinse personalități ale culturii românești este și Gh. Asachi, de la a cărui naștere anul acesta se împlinesc 200 de ani. Prozator, poet, publicist, inginer, matematician, îndrumător cultural, Gh. Asachi s-a născut la 1 martie 1788, în localitatea Herța (Dorohoi). Debutul său literar a fost în 1811 cînd la Roma publică o poezie în periodicul „Giornale del Campidoglie". La vremea aceea cunoștea limbile: română, polonă, latină, italiană, franceză, engleză și rusă. Activitatea din țară și-a început-o în anul 1812 cînd s-a întors la Iași și a pus bazele, în cadrul Școlii Domnești, unor cursuri de inginerie, predînd matematica și ingineria. Tot el a înființat în 1829 prima publicație: „Albina românească". Se evidențiază apoi contribuția sa la întemeierea Academiei Mihăilene din Iași (1835). Editorial Gh. Asachi a debutat în 1836 cu un volum de poezii. A publicat mai multe volume de proză, istorie, fabule, lexicoane, teatru. A murit la 12 noiembrie 1869.*

Coșbuc în județul Neamț. *Potrivit publicațiilor din Piatra Neamț, din aceea vreme, „Propășirea" și „Apostatul", George Coșbuc pe la începutul veacului (1902) a fost oaspete al plaiurilor de la poalele Ceahlăului. Pe atunci poetul era șef al biroului administrației și de consultație al „Casei școalelor" de pe lîngă Ministerul Cultelor și Instrucțiunei Publice. În această calitate face inspecție la unele școli sătești de lîngă orașul Piatra Neamț: Rediu, Mastacăn, Săvinești. Rezultatul inspecției se vede din raportul poetului din noiembrie 1902 adresat lui Spiru Haret, ministrul cultelor și instrucțiunii publice. În raportul poetului se mai fac și unele referiri la drumul său prin Borlești, Ruseni, Roznov, Zănești.*

În lumina hrisoavelor. *Fondul de carte „G. T. Kirileanu" din Piatra Neamț oferă pentru cercetători și aspecte inedite pentru istoriografia Moldovei. Aici se află, între altele, un hrisov de la Alexandru cel Bun din anul 1408 : „Noi Alexandru voievod, domn al Țării Moldovei, facem cunoscut cu această carte a noastră a tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi, că am făcut cu cugetul nostru bun și cu sfatul nostru și cu adunarea de obște și am făcut pomenire pentru sufletele sfînt răposaților domni de mai înainte, a înaintașilor noștri și am datl...l tîrgulluil Roman, unde zace sfînt-răposata mamă a noastră, cneaghina Anastasia, și am dat două sate din țara noastră, în Moldova, unul este Leucușeuți lui Brătianu și cu moara care este la fîntînă, iar altul este peste Moldova unde a fost Bratul. Și am datl...l vadul de la Moldova, care este mai jos de tîrgul Roman și lăturașii din această parte". Hrisovul lui Alexandru cel Bun a fost scris „în Suceava" la 16 septembrie 1408, „cu mîna lui Bratei logofăt" și i s-a „atîrnat pecetea noastră". Satul Leucușăuții lui Brătianu ce s-a numit mai tîrziu Leucușani (sec. XVI) și apoi Lecușani a fost în cele din urmă desființat și înglobat satului Săbăoani. Cealaltă localitate, Bratul, este actualul sat Dragomirești (sec. XV) înglobat apoi în satul Cotu Vameș din actuala comună Horia de lîngă municipiul Roman.*

Același voievod în 1409 dăruiește Mănăstirii Neamț „un iezer

pe Prut anume: Luciul", actul fiind „scris în Suceava în anul 1409, noiembrie 7, cu mîna lui Bratei logofăt". Menționatul lac era situat pe raza comunei Fălciu (județul Vaslui).

Portret. *Existența unei picturi renascentiste românești este documentată de cercetările mai noi ale istoricilor, o renaștere aflată în circuitul european de valori, produs al zugravilor locali, care valorifică tradiția autohtonă a acestei arte ce se evidențiază mai ales în prepararea culorilor și morfologia nouă aducînd în prim plan figura demnă a omului. O bogată portretistică, aparținînd acestei epoci de extraordinară înflorire a creației reprezintă o tradiție în pictura românească, mai ales în tehnica, deosebit de complicată a frescei. O astfel de creație impresionantă ca execuție este portretul lui Alexandru cel Bun din gropnița Mănăstirii Bistrița, refăcut și recondiționat odată cu întreaga pictură a bisericii. Exactitatea portretului, precizia redării costumului sînt argumente ale unei adevărate evoluții a formelor artistice pe teritoriul mușatin și românesc, în general.*

Descoperire arheologică. *În cadrul cercetărilor arheologice efectuate de specialiștii Complexului muzeal județean Bacău în „dava" de la Răcătău, pe malul stîng al Siretului, alături de alte obiecte aparținînd populației geto-dace, a fost descoperit un mare număr de unelte de fier. Dintre uneltele destinate prelucrării pămîntului atrag atenția cele patru brăzdare de plug datînd, după opinia specialiștilor, din secolul I î. e. n. Au mai fost scoase la lumină seceri, cosoare, coase etc. Prezența alături de uneltele agricole a resturilor de zgură, eșantioane de minereu, atestă existența în aceste ținuturi, acum mai bine de 2000 de ani, a unor ateliere de confecționare a uneltelor folosite în munca agricolă.*

Tradiții. *Valea Ozanei este cunoscută ca o zonă cu bogate tradiții meșteșugărești. Despre aceste tradiții depun mărturie și valoroasele obiecte: elemente de port țărănesc, cusături și țesături, piese de mobilier, lăzi de zestre, expuse în Muzeul de istorie a tradițiilor meșteșugărești deschis, nu de mult, în locul fostei Școli domnești din Tg. Neamț. Pentru a ilustra mai bine priceperea, spiritul inventiv al vechilor meșteșuguri, recent, în cadrul muzeului, a fost deschisă și o expoziție în aer liber, cu instalații mai mari de tehnică țărănească. Astfel se pot vedea un fierăstrău cu apă și o piuă pentru sumane de pe Valea Muntelui, un teasc de la Agapia, urmînd ca acestora să li se adauge și alte instalații meșteșugărești.*

„Lira" la 10 ani. *Alături de alte formații corale de prestigiu ale Iașului, la loc de cinste se înscrie și formația corală „Lira" de la a cărei constituire se împlinesc anul acesta zece ani. Compusă din oameni ai muncii de la Intreprinderea „Tehnoton" din Iași, corul „Lira" condus, cu măiestrie, de Mircea Stoleriu, a fost de mai multe ori laureat. Primul succes al acestui prestigios grup cameral a fost premiul II la cel de-al doilea Festival național Cîntarea României, la care s-au adăugat alte premii de la alte festivaluri interjudețene cum ar fi „Gh. Dima", „D. G. Chiriac", „Ioan Vidu". Formația are un repertoriu bogat.*

O nouă stațiune balneară. *La Oglinzi în apropiere de Tg. Neamț au fost finalizate lucrările de construcție și instalațiile la două pavilioane cu o capacitate de 88 locuri de cazare. Darea în folosință a acestora va marca apariția pe harta județului Neamț a unei noi stațiuni balneare. Apele clorosodice existente în această zonă au valoare terapeutică ridicată.*

Noutăți industriale. *La Intreprinderea de Rulmenți din Bîrlad a fost realizată, în premieră națională, o modernă instalație de forjat inele de rulmenți. Noua instalație cu parametri superiori față de cele produse anterior și funcționare automată este destinată noii și modernei întreprinderi de rulmenți din Suceava.*

De pe benzile de montaj ale Întreprinderii „Tehnoton" din Iași a ieșit în luna ianuarie a.c. stația de radio-comunicații cu numărul 200, un adevărat ansamblu tehnic, alcătuit din 13 piese la fel de complexe prin structura și funcționalitatea fiecăreia. Stațiile de radiocomunicații construite la Iași sînt destinate echipării navelor maritime și încorporează în structura lor numai componente realizate în țară.

La Întreprinderea de Aparataj Electric, „Electromagnet" din Botoșani a fost omologată cea de-a treia variantă a mașinii de copiat „Ziaprint". Rod al unei invenții aparținînd specialiștilor unității, noua mașină prezintă un volum și o greutate de circa trei ori mai reduse, viteza de copiere amplificată și o fiabilitate sporită.

Pe platforma Combinatului de îngrășăminte chimice din Bacău, s-a finalizat un important obiectiv de investiții: instalația de demineralizare a apei. Realizată în întregime cu aparatură de construcție românească, moderna instalație are o capacitate de 200 m c pe oră apă demineralizată necesară funcționării mai multor instalații tehnologice de pe platforma combinatului.

O originală tehnologie de executare a suportului unor acționări de la imprimatele calculatoarelor a fost pusă la punct de un colectiv de cadre didactice din cadrul Institutului de Învățămînt Superior din Bacău, secția tehnologia construcțiilor de mașini. Aceste piese de schimb pentru calculatoarele electronice au fost testate cu bune rezultate în cadrul Centrului Teritorial de Calcul Electronic din municipiul Bacău și alte unități similare din țară.

Arhid. Ioachim GIOSANU

Studii

SFÎNTUL VASILE CEL MARE ÎNDRUMĂTOR ȘI PĂSTOR DE SUFLETE

Veacul al IV-lea este pentru Biserică o perioadă de timp în care o seamă de scriitori bisericești lucrează la dezvoltarea și înflorirea științei creștine. Aceasta se datorează în bună parte și ereziilor apărute în acest secol.

Între acești scriitori bisericești se numără și Sfîntul Vasile cel Mare care a fost „părinte printre ceilalți, plin de energie, de autoritate, care a știut să împletească într-o frumoasă armonie știința și asceza“ [1].

Născut dintr-o familie evlavioasă din Cezareea Capadochiei, și-a făcut mai întîi educația în familie, instruit de bunica sa după tată, Macrina, și de mama lui, Emilia, precum și de tatăl său, Vasile, distins orator în Neocezareea Pontului. Au fost zece frați în familie, între care el a fost al treilea copil. A avut cinci surori și patru frați.

Din familia lui, bunica sa, Macrina, mama sa, Emilia, sora sa, Emilia cea tînără, frații săi, Grigorie și Petru, sînt cinstiți ca sfinți.

Pregătirea lui literară o primește în Neocezareea Pontului și își desăvîrșește cunoștințele în știință și retorică la Constantinopol și mai apoi la Atena, unde leagă o trainică prietenie cu Sfîntul Grigorie de Nazianz, prietenie care va dura tot timpul vieții lor.

După o perioadă de cinci ani la Atena, în care timp a studiat cursurile vestiților sofiști ai timpului, se reîntoarce în anul 356 în Cezareea Capadochiei. La stăruințele sorei sale Macrina primește botezul și se hotărește să se dedice vieții monastice. Într-o scrisoare adresată lui Eustatie, episcopul Savastei, istorisește cum a renunțat la viața profană pentru a se dedica problemelor religioase. „După ce am petrecut multă vreme — zice el — în deșertăciune, după ce am petrecut toată tinerețea în lucruri nefolositoare pentru a înțelege lucrurile înțelepciunii, (...), mă deșteptai în sfîrșit, ca dintr-un somn greu și aruncai ochii asupra minunatei lumini a adevărului, adică a Evangheliei...“ [2].

Hotărît pentru viața monastică, vizitează pe cei mai vestiți asceți din Egipt, Palestina, Siria, își împarte averea săracilor și se retrage într-un loc pitoresc pe malurile rîului Iris, nu departe de satul Annesi. Acolo, împreună cu Sfîntul Grigorie de Nazianz, îmbină munca manuală cu studiul și cu rugăciunea. Acolo scrie Regulele vieții monahale (Regulele mari, pe larg) și Regulele mici (pe scurt) și compilează o antologie, Filocalia, din opera lui Origen, în 27 de capitole în care expune dogmele creștine și care cuprinde cele mai valoroase fragmente din opera lui Origen [3].

Regulele monahale au avut o importanță hotărîtoare pentru dezvoltarea ulterioară a vieții cenobitice în Orient [4].

---

1. Mons. Ubaldo Mannucci și Antonio Casamassa, *Istituzioni di Patrologia, II*, Roma, 1937, p. 56-57.
2. *Scrisoarea 223*, în Migne, P. G., t. 32, col. 824.
3. Mannucci-Casamassa, *op. cit.*, p. 184.
4. Berthold Altaner, *Patrologia*, Roma, 1940, p. 196.

Nu după multă vreme este chemat de episcopul Eusebiu al Cezareei, este hirotonit preot și îl ajută pe acesta în conducerea eparhiei (anul 363).

Înzestrat cu o cunoaștere profundă a lucrurilor și cu o elocință neîntrecută, avînd un suflet curat și nevinovat, îmbogățit de darurile cerești care i-au fost dăruite de Dumnezeu, cu o voință de fier, Sfîntul Vasile devine persoana cea mai apropiată a episcopului Eusebiu, ajutîndu-l pe acesta cu toată energia de care dispune, mai ales în trista perioadă a persecuției, pornită împotriva Bisericii de împăratul arian Valens (365). De mare ajutor a fost și în timpul foametei care a urmat (368), în care timp organizează în chip vrednic de admirat asistența socială, împărțind averea sa săracilor.

În anul 370 a fost ales episcop al Cezareei, mitropolit al Capadochiei și exarh al Pontului. În această calitate a desfășurat cu dîrzenie și îndrăzneală o neobosită activitate împotriva arienilor, macedonienilor și chiar împotriva împăratului Valens. În tot timpul Sfîntul Vasile a activat ca să restabilească unitatea ortodoxă împotriva arienilor și a răspuns cu multă stăruire și generozitate la toate lipsurile materiale și spirituale ale credincioșilor.

În calitatea lui de păstor sufletesc și de părinte al tuturora, Sfîntul Vasile a fost omul faptelor mari și al jertfelor personale. În viața lui destul de scurtă s-a distins printr-o activitate multiplă. „A fost un preot ales și un mare arhiereu, un liturghisitor neîntrecut (...) un ilustru predicator, un apărător strălucit al Ortodoxiei, un neegalat organizator bisericesc".

Distins ucenic al marilor retori ai secolului, devine un smerit monah și apoi un smerit păstor de turmă obiditâ, de săraci, de suferinzi și de păcătoși [5]. Renunțînd la fericirea personală, s-a pus în slujba Bisericii cu întreaga lui operă, cu toată puterea și căldura sufletului său mare.

Prin inteligența și capacitatea pe care o avea de adîncire a problemelor, el a rămas un adevărat îndrumător și păstor de suflete care a înțeles să canalizeze viața credincioșilor săi pe căile de lumină și adevăr ale Evangheliei.

În concepția Sfîntului Vasile, mănăstirea este mijlocul cel mai potrivit în care fiecare om poate urca piscurile desăvîrșirii prin punerea în practică a sfaturilor evanghelice. Numai în mănăstire se află mediul potrivit pentru deprinderea virtuților.

Ca mjloace de purificare morală și înălțare virtuoasă este mai ales rugăciunea, munca și postul. În Regulile monahale ale Sfîntului Vasile se cuprind și unele îndrumări privind cultul, vocația, ceasurile de rugăciune, spovedania, postul, împărtășirea, practici care au rămas pînă azi ca reguli de bază ale vieții monáhale ortodoxe.

Opera scrisă a Sfîntului Vasile cel Mare e foarte vastă, e considerabilă. Nu ne vom ocupa aci cu opera lui, ci vom urmări — pe cît e posibil — pe Sfîntul Vasile ca păstor și îndrumător de suflete. Vom urmări acest aspect așa cum se reflectă în opera și în lucrarea lui pastorală.

---

5. Prof. Teodor M. Popescu, *Sfinții Trei Ierarhi în slujba Bisericii* în „B.O.R.", 1955, nr. 1-3, p. 62.

Între operele Sfîntului Vasile cel Mare cu caracter pastoral, trebuie să amintim „Cuvîntul către tineri“, în care le dă acestora îndrumări pastorale cu privire la felul în care pot avea folos din citirea cărților profane. În acest cuvînt adresat tinerilor, ca un înțelept păstor și îndrumător de suflete, ca un „cunoscător al celor omenești“, dorește să le arate celor ce intră în viață, drumul cel mai lipsit de primejdii.

Sfîntul Vasile e convins că tinerii, citind pe autorii clasici, „vor fi îndemnați să întruchipeze în viața proprie virtuțile eroilor și vor putea mai ușor să înțeleagă adevărurile divine“ [6]. Citirea autorilor profani este de mare folos, ea fiind o pregătire către citirea Scripturilor, ea ajută și împodobește știința sacră, ea dă arme folositoare celor care trebuie să combată rătăcirea și să apere doctrina creștină [7]. Tinerii sînt îndemnați să imite albinele, care nu se apropie în același chip de orice floare, nici nu încearcă să ia tot din florile pe care zboară, ci luînd numai atît cît le este necesar și de folos pentru lucrul lor (adică mierea), lasă la o parte ceea ce rămîne (adică veninul). Ele iau ceea ce le este folositor pentru mierea lor și lasă tot restul. Și după cum atunci cînd culegem flori de trandafir ne ferim de spini, tot așa, adunînd tot ce este folositor din aceste scrieri, ne vom opri de ceea ce aduce stricăciune. Sfîntul Vasile citează pe Hesiod, care pentru a îndemna pe tineri spre virtute le zicea: „Aspră și grea de urcat este prăpăstioasa cale ce duce spre virtute, plină de osteneli și sudori necontenite“. Toată poezia lui Homer nu este decît o laudă adusă virtuții. Sfîntul Vasile vorbind despre virtute arată că: „Dintre avuții, singură virtutea nu se poate smulge, rămînînd omului atît în viață cît și după moarte“.

Sfîntul Vasile insistă asupra deprinderilor bune care dau o mare putere sufletului. Toți să învețe din felul în care se deprind atleții în întrecerile gimnastice și luptătorii în circuri, care îndură multe oboseli spre a-și mări puterile prin tot felul de mijloce. Rezultatul luptei acestor atleți este o cunună de lauri sau li se strigă numele de către vreun crainic. Nouă însă, cărora ne este menită o mare răsplată a vieții, care nu se poate exprima prin cuvinte, nu ni se va da această răsplată fără multă muncă și fără efort.

Ca un păstor înțelept, Sfîntul Vasile cel Mare socotește că singurul mijloc prin care un tînăr se poate ridica ca să îngrijească de suflet este energia lui morală. I se pare lucru important să le arate tinerilor metode care trebuiesc folosite pentru a forma gustul obișnuinței. În special tinerii să iubească efortul, necazul, lupta, și așa să ajungă la biruință. Numai prin astfel de deprinderi oamenii ajung să fie folositori altora și numai așa devin popoarele mari. Căutarea efortului este încoronarea operei de păstorire.

Sfîntul Vasile consideră că e lucru josnic și rușinos pentru cel

---

6. *„Cuvîntul către tineri“*, trad. de Al. Horhoianu, Rîmnicul Vîlcei, 1938 p. 1-15 și urm.; Vezi și Magistr. V. Prescure, *Personalitatea morală a Sfîntului Vasile cel Mare*, în „Studii Teologice“, 1962, nr. 5-6, p. 283-299; Migne, P. G., t. 31, col. 564.

7. Iosif mitropolitul primat, *Sfîntul Vasile arhiepiscopul Kesariei Kapadokiei*, București, 1898;Vezi și Magistr. Mihai Georgescu, *Idei morale și sociale în Comentariul la Psalmi al Sfîntului Vasile cel Mare*, în „Studii Teologice“, 1958, nr. 7-8.

care vrea să poarte numele de om atunci cînd se îngrijește de podoaba virtuții, care nu e numai o formulă teoretică, ci ea este considerată ca o putere morală care definește caracterul creștin.

Vorbind despre Sfîntul Vasile cel Mare ca îndrumător și păstor de suflete e lucru potrivit să arătăm mai întîi calitățile lui morale ca și calitățile lui fizice, calități care au făcut din el un mare ierarh al Bisericii, un mare îndrumător de suflete, care în opera lui scrisă ne-a lăsat importante metode pastorale care pot sluji și azi ca norme folositoare în conducerea sufletelor.

Rolul și misiunea lui de păstor și de îndrumător sufletesc a demonstrat-o prin întreaga lui operă, prin virtuțile lui, prin tăria de neclintit a caracterului său.

Din ceea ce ne-a fost transmis știm că Sfîntul Vasile cel Mare era de statură înaltă, avea corpul drept și slab, culoarea feței brună, palidă prin studiu și asprimea vieții; figura îi era gînditoare, nasul subțire, sprîncenele bine rotunjite, fruntea ieșită, brăzdată de încrețituri prea timpurii prin obișnuința meditației, exprimînd prin toate trăsăturile fizionomiei sale finețea spiritului și vigoarea caracterului. Era puțin încet și puțin timid. El avea nevoie mai mult decît alții de o mare putere sufletească. Sănătatea lui era adînc zdruncinată. Suferințele totuși nu l-au putut învinge fiindcă părăsea patul său de durere pentru a vizita bisericile care aveau nevoie de el, scria, dicta, întocmea răspunsuri la nenumăratele întrebări care i se puneau din toate părțile [8].

Trăsăturile morale ale vieții lui ne apar din întreaga lui operă. Ele reflectă năzuința acestui mare ierarh de a aborda toate problemele pe care le pune viața și de a afla soluții pentru toate situațiile.

Fiind rînduit în conducerea unei Biserici, Sfîntul Vasile a rămas toată viața lui în lipsă și sărăcie. Nu avea decît puține haine care-i acopereau trupul, o tunică și o mantie. Nu avea alt pat decît pămîntul gol și nici pe acesta nu se culca întodeauna. Nu mînca decît ceea ce-i era strict necesar pentru susținerea vieții. Nimenea n-a știut mai bine decît el că sărăcia și lipsa în bunurile materiale ale vieții a fost atît de mult prețuită de Iisus încît a așezat-o ca temelie tare a desăvîrșirii evanghelice și a pretins ca cei care vor să-L urmeze să fie, sub acest aspect, asemenea Lui.

Nimenea n-a știut mai bine decît Sfîntul Vasile să cinstească virtutea și să pedepsească păcatul. Poseda o adîncă cunoaștere a Sfintei Scripturi. Gîndirea lui era limpede, era totdeauna demn, amabil, istorisea cu multă grație, glumea cu multă delicatețe, răspundea cu multă blîndețe. Nu era nici prea aspru, nici prea îngăduitor. Din toate faptele lui se vedea gustul pentru viața interioară. Din aceasta scotea puterea și tăria faptelor sale [9].

Sfîntul Grigorie de Nazianz, la toate aceste calități mai adăuga și această caracterizare: „Frumusețea lui Vasile a fost virtutea, mărimea lui a fost teologia, mersul său a fost înaintarea continuă,

---

8. Sfîntul Grigorie de Nazianz, *Cuvîntare funebră în onoarea lui Vasile cel Mare*, trad. de Pr. N. Donos, Huși, 1931, p. 119 și Iosif, mitropolit primat, *op. cit.*, p. 306.

9. Iosif, mitropolit primat, *op. cit.*, p. 305; Pr. prof. Al. Ciurea *Sărbătoarea Patronilor Institutului Teologic din București*, în „B.O.R.", 1956, nr. 1-2, p. 66.

care prin urcări treptate l-a înălțat pînă la Dumnezeu, iar puterea lui a constat în semănarea și împrăștierea învățăturii“ [10].

Din Omiliile sale ca și din Comentarul la Psalmi, Sfîntul Vasile cel Mare, mînat de dragostea lui fierbinte pentru oameni și pentru mîntuirea lor, insistă ca fiecare credincios să cunoască demnitatea naturii sale și defectele sale. Nimic nu-i mai greu decît tocmai această cunoaștere de sine. Pentru ea avem lipsă de multă reculegere. Ne iubim și ne place să ne risipim înafară, ne apasă singurătatea, ne place zgomotul, iubim tot ceea ce ne împiedică să cugetăm la noi înșine, de a ne pogorî în conștiința noastră și de a lumina în ea cele mai întunecate secrete [11].

O metodă pastorală căreia Sfîntul Vasile îi dă o mare importanță este tocmai de a convinge pe credincioși cu privire la demnitatea naturii omenești și cu privire la înălțimea destinului lor. Atunci cînd credinciosul va ajunge la cunoașterea valorii lui morale și spirituale nu va uita de scopul său ultim. Avînd în vedere măreția și demnitatea omului, Sfîntul Vasile cel Mare are aceste cuvinte: „Tu ai fost înzestrat cu un suflet inteligent, prin care poți cunoaște pe Dumnezeu, a raționa asupra naturii ființelor a culege roadele plăcute ale științei. Toate animalele pămîntului, toate cele de sub apă, din aer, îți servesc ție și ascultă de cuvintele tale. Oare nu tu ai inventat artele și ai zidit cetățile? Nu tu ai imaginat tot ce este necesar vieții? Nu tu ai făcut din mare un drum lesne de trecut? Aerul, cerul, mulțimea stelelor, oare nu desfășoară ele pentru tine rînduiala lor admirabilă?“ [12].

Ca un refren al unei dulci melodii repetă mereu înaintea credincioșilor cuvintele: „Ia seama la tine însuți. Cercetează-te din toate părțile. Ține neadormit ochiul sufletului tău, ca să-ți fie de pază neîncetat. Nu lăsa niciodată ca mintea ta să fie subjugată de patimi, nici nu îngădui apoi ca patimile să pună stăpînire pe sufletul tău“ [13].

Ca un adevărat păstor de suflete, Sfîntul Vasile cel Mare manifestă o deosebită grijă pentru sufletele credincioșilor săi, cînd zice: „Luați seama la sufletul vostru, luați seama să-l curățiți de toate păcatele și de toate murdăriile viciului, să-l împodobiți cu toate podoabele virtuții. Porunca de a lua seama de sine e folositoare și celor sănătoși și celor bolnavi. Ea vindecă pe unii și desăvîrșește pe alții“ [14].

Sfîntul Vasile compară viața omenească cu o penibilă trecere pe mare, cîteodată liniștită, cîteodată ridicată de furtună, unde vînturile potrivnice se succed vînturilor favorabile, unde stînci periculoase sînt ascunse sub valuri. Cu cîtă iscusință trebuie să cîrmuim slaba noastră barcă dacă vrem să ocolim un trist naufragiu (...). Cu părintească grijă, Sfîntul Vasile dă în continuare sfaturi folositoare cu privire la cursul vieții pămîntene : „Ține deci, cu atenție, cîrma vieții, cîrmuiește privirile tale ca nu cumva prin ochi să năvălească valul violent al poftei, cîrmuiește urechea ta, pentru ca nimic vă-

---

10. Sfîntul Grigorie de Nazianz, *Cuvîntare funebră*, trad. cit., p. 186.
11. Iosif, mitropolit primat, *op. cit.*, p. 174.
12. Migne, P. G., t. 31, col. 212.
13. *Ibidem.*
14. Iosif, mitropolit primat, *op. cit.*, p. 175-176.

tămător să nu pătrundă în ea, cîrmuiește limba ta, pentru ca să nu rostească nici un cuvînt oprit. Ia seama la clocotul mîniei, ia seama la asalturile fricii, ia seama la greaua povară a întristării. Patimile sufletului sînt ca valurile, dacă le vei stăpîni, vei pluti fără primejdie în cursul vieții. Dacă te vei lăsa stăpînit de ele, vei fi ca o corabie, neîncărcată și fără ancoră, vei fi înghițit de oceanul păcatului. Învață, deci, a ști ce trebuie să faci pentru a cîștiga arta cîrmuirii. Marinarii au obiceiul de a privi cerul și a se conduce după indicațiile sale; ziua privesc soarele, iar noaptea la Ursa mică sau la altă stea veșnic luminoasă și prin aceasta ei dețin direcția. Ține și tu privirile spre cer, potrivit psalmistului care strigă: „Către Tine, cel ce locuiește în cer, am ridicat ochii mei (Psalm 121, 1). Legea Domnului să te călăuzească neîncetat și suflarea Duhului va îndrepta calea ta“ [15].

În calitate de îndrumător și păstor de suflete, Sfîntul Vasile cel Mare învață că Evanghelia trebuie propovăduită cu toată îndrăzneala și tăria, adevărul să fie mărturisit, chiar dacă unii pun piedici și prigonesc pînă la moarte pe propovăduitori [16]. Cu acest prilej el mai precizează că cuvîntul lui Dumnezeu nu trebuie spus pentru măgulirea ascultătorilor, ci trebuie vestit pentru lauda lui Dumnezeu [17].

În problemele pastorale, Sfîntul Vasile consideră că e propriu celor ce iubesc pe Dumnezeu să se arate față de aceia pe care-i învață cu mare dragoste, cu luare aminte și cu rîvnă. Acela care e pus în frunte pentru predarea învățăturii trebuie să fie răbdător și îngăduitor mai ales pentru cei cu sufletul înrăit [18].

Acela care stă în frunte ca învățător al altora să nu rușineze pe supușii săi, nici să se înalțe asupra altora, ci mai degrabă să primească locul cel dintîi ca un prilej de smerenie [19].

De o valoare deosebită pentru activitatea pastorală a Sfîntului Vasile cel Mare a fost Comentarul la Psalmi. Din Psalmi se pot învăța și desprinde toate virtuțile. Viața omenească este asemănată cu o cale pe care începe unul, apoi oamenii urmează unii după alții (Comentarul la Psalmi, p. 36). Păcătoșii sînt asemenea ciumaților, asemenea focului care atunci cînd se atinge de o materie inflamabilă se întinde și cuprinde toată materia. Asemenea e și păcătosul care împrăștie păcatul la toți aceia care se apropie de el, făcînd ca sufletele tuturor să se înflăcăreze de răutate (*op. cit.*, p. 40).

În Comentarul la Psalmul 28, 1, comentînd cuvintele: „Aduceți ca dar pe fiii berbecilor“, insistă asupra capacității păstorului de suflete de a alege binele de rău, aflîndu-se sub influența binefăcătoare a harului divin în lucrarea lui pastorală. Iată comentarul Sfîntului Vasile cel Mare la aceste cuvinte: „Berbecul este un animal care merge în frunte, conducînd oile la pășuni hrănitoare, la ape răcoroase și apoi în staule și țarcuri. Asemănători cu aceștia sînt

---

15. Sfîntul Vasile cel Mare, *Omilia 12 la începutul Proverbelor. Despre elogiul inteligenței ca putere de conducere,* trad. de Pr. Ioan G. Coman, în „B.O.R.“, 1955, nr. 1-2, p. 99.
16. Migne, P. G., t. 31, col. 828.
17. *Ibidem.*
18. *Ibidem,* col. 832-833.
19. *Ibidem.*

cei care stau în fruntea turmei lui Hristos; ei conduc turma cea cuvîntătoare către hrana înfloritoare și bine mirositoare a învățăturilor duhovnicești, udînd-o cu apa vie care se revarsă de la Duhul Sfînt, înălțînd-o în așa fel, ca ea însăși să aducă mai apoi roadă, conducînd-o totodată la odihnă și la siguranță împotriva celor ce îi întind curse.

Cuvintele de mai sus voiesc ca numai fiii unora ca aceștia să fie duși ca dar Domnului de către fiii lui Dumnezeu. Și, dacă cei care merg înainte sînt numiți berbeci, fiii acestora nu pot fi decît cei care sînt desprinși cu viața virtuoasă prin grija săvîrșirii faptelor bune pe care au dobîndit-o din învățătura înainte-stătătorilor“ [20].

Nu e vorba în textul respectiv ca cineva să-i aducă pe fiul său ca dar lui Dumnezeu, ci, întrucît fiul este ceva mare, se cuvine ca și ceea ce este adus ca dar să fie un lucru mare și vrednic de dispoziția fiului și de vrednicia părintelui, Cei care sînt aduși ca daruri să se transforme din fii ai celor care conduc turma în fii ai lui Dumnezeu [21].

Din încredințarea episcopului Eusebiu, Sfîntul Vasile cel Mare a împlinit o importantă slujire în Biserică, avînd îndatorirea să rostească foarte multe cuvîntări cu caracter educativ catehumenilor din Cezareea care se pregăteau pentru primirea botezului. Nu ni s-au păstrat aceste cuvîntări, dar sîntem încredințați că Sfîntul Vasile a expus întreaga doctrină ortodoxă într-o formă fără egal. Cuvîntările au trebuit să fie expresia cea mai concludentă a grijii și a slujirii preoțești.

Sfîntul Vasile cel Mare, în lucrarea sa „Despre Duhul Sfînt“, adresată lui Amfilohie din Iconium, arată valoarea tradiției orale și osîndește pe toți cei care nu admit o altă normă a credinței decît Sfînta Scriptură. El afirmă existența unei tradiții și a unui învățămînt tradițional, alături de învățătura scrisă. Iată cuvintele lui : „Dogmele..., unele ne sînt date printr-o formulă scrisă, altele ne-au fost comunicate în taină, după tradiția Apostolilor. Și unele și altele sînt deopotrivă de sfinte și au aceeași autoritate... Care sfînt ne-a lăsat prin scris cuvintele sacre pe care noi le rostim, pentru a produce pîinea euharistică și băutura de binecuvîntare. Noi rostim și alte cuvinte, care au o mare importanță în acest mister, pe care l-am primit de la tradiția nescrisă. Binecuvîntarea apei Botezului și a untdelemnului ungerii, după ce scrieri o facem? Care discurs scris ne învață a ne unge cu untdelemn sfînt, întreita scufundare, lepădarea de satana și de îngerii săi și tot ce se practică la Botez? Căci dacă noi am îndrăzni a respinge, ca neavînd mare importanță obiceiurile ce nu ne-au fost consemnate prin scris, am ciunti în mod imprudent Evanghelia, în mai multe puncte capitale, am reduce chiar doctrina la a nu fi decît un zadarnic nume“ [22].

Și această precizare, pe care o face Sfîntul Vasile cel Mare cu privire la existența tradiției orale, este un aspect important al

---

20. Sfîntul Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi*, trad. de Pr. dr. Olimp N. Căciulă, București, 1939, p. 98.

21. *Ibidem.*

22. A se vedea textul la Iosif, mitropolitul primat, *op. cit.*, p. 158-159.

activității și al îndrumării în calitatea pe care o avea de a fi păstor de suflete.

În îndrumările pastorale Sfîntul Vasile cel Mare insistă asupra valorii faptelor, asupra conduitei credincioșilor.

Mînecînd de la cuvintele Sfîntului Evanghelist Matei: „Celui care cere de la tine, dă-i; și de cel ce voiește să se împrumute de la tine, nu întoarce fața ta“ (Matei 5, 42), Sfîntul Vasile explică înțelesul cuvintelor în acest chip: „Cuvintele acestea ne îndeamnă la un lucru social, la iubirea unora față de alții și la ceea ce este potrivit cu natura noastră. Într-adevăr, omul este un animal politic și social, iar trăirea laolaltă, ca și relațiile pe care le avem unii cu alții ne arată că dispoziția noastră de a da pentru îndreptarea celui lipsit, trebuie să fie ceva cît se poate de necesar. Celui care cere de la tine, dă-i“. Cu această ocazie Sfîntul Vasile ne atenționează cu privire la îndatorirea pe care o avem de a face deosebire între nevoile celor care ne cer. Sînt mulți, care trecînd peste folosirea celor necesare, „fac din cerere un prilej de comerț și o cauză de plăceri nelegiuite... Aceia care compun melodii plîngătoare pentru înșelarea femeilor și care fac din infirmitățile trupului lor și din bubele de pe ei o cauză de comerț, binefacerea noastră nu le poate fi de nici un folos, ci ea ar deveni o cauză în plus către răutate“ [23]. Metoda pe care o recomandă Sfîntul Vasile în purtarea cu astfel de oameni este ca să li se dea puțin, arătîndu-ne față de ei toată simpatia și iubirea de oameni, învățîndu-i să suporte durerea lor cu răbdare [24].

În timpul secetei din anul 368, Sfîntul Vasile cel Mare s-a manifestat ca un adevărat părinte și păstor sufletesc față de cei lipsiți. Din bunurile pe care le avea, în chip conștient și cu multă grijă, făcea împărțirea celor necesare după nevoia fiecăruia, luînd chiar din cartea Faptele Apostolilor model al manifestării grijii lui față de acești oameni. „Și nimeni nu era între ei lipsit, fiindcă toți cîți aveau țarini sau case le vindeau și aduceau prețul celor vîndute, și-l puneau la picioarele Apostolilor. Și se împărțea fiecăruia după cum avea cineva trebuință“ (Fapte 4, 34-35).

Sfîntul Vasile înființează așezămîntul filantropic „Vasiliada“, în care toate suferințele omenești și-au găsit alinarea. Cu această ocazie a rostit și o omilie în care arată că moartea prin foame este cea mai rea moarte [25].

În una dintre omiliile sale, Sfîntul Vasile cel Mare vorbește despre post, arată efectele morale și fizice ale postului [26]. Postul, în concepția Sfîntului Vasile, „este cel mai bun păzitor al sufletului, cel mai sigur tovarăș al corpului, arma cea mai mare a vitejilor, exercițiul atleților, el alungă ispitele, îndeamnă la pietate, ne face să iubim cumpătarea, inspiră modestie, dă curaj și învață a iubi pacea“.

Dintre cele 24 de Omilii [27], unele sînt cu caracter moral și sînt actuale și pentru zilele noastre. Între acestea menționăm omilia

---

23. Sfîntul Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi*, trad. de Pr. dr. Olimp Căciulă, București, 1939, p. 77-78.
24. *Ibidem*, p. 78.
25. Migne, P. G., t. 31, col. 313.
26. Migne, P. G., t. 31, col. 172 și 449.
27. Migne, P. G., t. 31, col. 163-618.

a 10-a împotriva mîniei [28], a 11-a împotriva invidiei [29], omilia a 12-a împotriva beției [30], care arată iscusința și tactul pastoral al unui adevărat păstor de suflete, așa cum s-a arătat întotdeauna Sfîntul Vasile cel Mare. Ca bun cunoscător al sufletului omenesc, Sfîntul Vasile cel Mare ne înfățișează foarte intuitiv și real chipul omului invidios și al celui mînios. În omilia împotriva beției ne arată grozăviile acestei patimi și zugrăvește în cuvintele potrivite chipul omului turmentat de băutură.

Din toate cuvîntările Sfîntului Vasile putem desprinde vorbirea lui plină de dulceață, smerenia lui, grija cea mare pentru mîntuirea sufletelor. Nu uită să le amintească credincioșilor săi marea înțelepciune și bunătate a lui Dumnezeu care a rînduit toate pentru binele nostru. Foarte adeseori în cuvîntările lui revine asupra ideilor că rar se găsesc oameni care să cunoască cît de trecătoare este bogăția, care să socotească bunăstarea trupească de scurtă durată și care să înțeleagă cît de nesigură este înflorirea strălucirii omenești.

Numai dacă ne înălțăm cu mintea mai sus, către cer, mai putem înțelege și sensul trăirii celei cerești, după cuvintele Psalmistului: „Drept ca finicul va înflori și ca cedrul cel din Liban se va înmulți. Răsădiți fiind în casa Domnului, în curțile Dumnezeului nostru vor înflori“ (Psalmul 91, 12-13). Acela însă, — zice Sfîntul Vasile cel Mare — care face din pîntece un dumnezeu al său, sau din slava cea deșartă, din arginți, sau din altceva, pe care le prețuiește mai mult decît pe orice, unul ca acesta nici nu se închină Domnului și nici nu se găsește în curtea cea sfîntă“ [31]. Numai cînd „mintea noastră se luptă cu patima, dacă prin puterea și atenția ei învinge, gloria învingerii se poartă împotriva patimii și cu aceasta încununează pe Dumnezeu“ [32].

În calitatea lui de păstor sufletesc le dă credincioșilor îndrumarea ca să-și aducă aminte neîncetat de originea lor cea de la început, să se convingă de valoarea lor, de prețul care s-a depus pentru ei, să privească continuu la ceea ce s-a dat în schimb pentru fiecare. Să înțeleagă toți că au fost creați după chipul Creatorului, să înțeleagă actele cele mari ale iconomiei dumnezeiești și că au fost cumpărați cu preascumpul sînge al lui Hristos [33].

Sfîntul Vasile cel Mare a întocmit și o Liturghie care-i poartă numele și care este una dintre cele mai sfinte podoabe ale cultului nostru ortodox.

Credincioșii din timpul său participau la rugăciunea publică dimineața și seara. La sfîrșitul Liturghiei se împărtășeau, lucru pe care Sfîntul Vasile îl considera bun și folositor [34].

Fiind convins Sfîntul Vasile că credinciosul care se împărtășește cu Trupul și Sîngele Mîntuitorului are nevoie de o prealabilă pregătire, a alcătuit două frumoase rugăciuni, care se citesc înainte

---

28. Migne, P. G., t. 31, col. 335.
29. Migne, P. G., t. 31, col. 380-381.
30. Migne, P. G., t. 31, col. 449.
31. Sfîntul Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi,* trad. cit., p. 103.
32. *Ibidem,* p. 102.
33. *Ibidem,* p. 268.
34. Iosif, mitropolitul primat, *op. cit.,* p. 308.

de dumnezeiasca împărtășire, și alte două care se citesc ca mulțumire după dumnezeiasca împărtășire [35].

De la Sfîntul Vasile cel Mare ne-au rămas Moliftele pentru cei care pătimesc de la diavol și pentru neputință, care se citesc în ziua de Sfîntul Vasile, precum și mișcătoare rugăciuni pentru lipsurile sufletești ale credincioșilor săi. Din toate aceste rugăciuni țîșnește, ca dintr-un izvor răcoros de munte, tratamentul spiritual al Sfîntului Vasile cel Mare administrat credincioșilor săi în scopul mîntuirii lor .

Prezentînd pe Sfîntul Vasile cel Mare ca îndrumător și păstor de suflete, ne-am putut convinge că întreaga lui operă pastorală înmănunchează mai cu seamă manifestări ale vieții practice.

Sfîntul Vasile cel Mare a fost un teolog, un mare preot, un ales ierarh al Bisericii care a trăit preoția ca pe o misiune sublimă, copleșitoare și plină de răspundere.

Ca păstor și îndrumător de suflete a fost un „deschizător de drumuri spre viața desăvîrșită, exemplu de credință și de trăire creștinească, neîntrecut îndrumător sufletesc, mare păstor și mîngîietor al celor deznădăjduiți, desfășurînd, în scurta lui viață, o activitate pastorală dintre cele mai neobosite în cei nouă ani de episcopat". Născut pe la anul 330, și-a încheiat viața lui da aici de pe pămînt la începutul anul 379, în al 49-lea an al vieții, în timp ce Goții devastau totul în calea lor.

Sfîntul Vasile cel Mare — așa cum zice Prof. Teodor M. Popescu, în articolul „Sfinții Trei Ierarhi în slujba Bisericii" —, „a fost un bun păstor, identificat cu misiunea și cu turma lui pe care a păstorit-o în spiritul Evangheliei și în sentimentul iubirii de oameni. El a făcut din viața lui, din scrisul lui, o mărturie a prezenței lui Hristos printre credincioși. Știința lui a fost multă, darurile au fost alese, talentul neîntrecut; meritul lui cel mai mare decît toate a fost acela de păstor evanghelic, identificat cu scopul, cu cerințele misiunii lui" *(op. cit.*, p. 72-73).

Pentru meritele lui cele mari aduse Bisericii, noi cei de azi, ca și creștinii din toate timpurile, îi aducem slăvire, cîntînd: „În tot pămîntul a ieșit vestirea ta, că acesta a primit cuvîntul tău, prin care cu dumnezeiască cuviință ai învățat, firea celor ce sînt ai arătat, obiceiurile oamenilor le-ai împodobit, împărătească preoție. Părinte Cuvioase, roagă pe Hristos Dumnezeu să mîntuiască sufletele noastre".

Pr. prof. Al. MOISIU

35. *Liturghier*, București, 1974, p. 248, 255, 262 și 263.

TEOFANIA ICOANEI ÎN ORTODOXIE
IMPLICAȚII DOCTRINALE

1. ICOANA CA SPECIFIC AL PIETĂȚII ORTODOXE

Ceea ce caracterizează în chip preponderent pietatea și gîndirea teologică ortodoxă este dintotdeauna acea predilecție a ei către contemplație, care îi este specifică, și acel gust al ei firesc către misterele și simbolismele religioase.

Foamea de mister, caracteristică orientalului, plămădit în ambianța cugetării filozofice eline, înclinate către mistică și meditație, își află locul ei legitim în simbolica religioasă ortodoxă. Literalității limbajului Scripturii și al teologiei îi subzistă un sens tainic, de profunzime, care indică abisurile misterelor divine, de nepătruns și inefabile.

În acest fel teologia răsăritului, sobră și profundă, a cunoscut încă de la începuturile ei un admirabil echilibru care a ferit-o de erorile excesului și ale unilateralității. Orientată vertical către cinstirea unui Dumnezeu transcendent, necunoștibil în esența Lui și inaccesibil, ea se menține în același timp la răscrucea firească, unde se întretaie verticala transcendenței divine cu orizontala imanenței omenității, prin actul supranatural al Revelației divine, prin teandria Logosului.

Acest deplin echilibru între orizontal și vertical în taina credinței, specific ortodoxiei creștine, ține seamă de finitudinea creaturii în raport cu infinitatea Creatorului, care finitudine totuși nu-l privează pe om de părtășia unei legitime comunicări cu Dumnezeu. Căci deși mărginit și neputincios, aproape neant în fața infinitului său Ziditor, distanța abisală nu anulează relația, dată fiind afinitatea de principiu pe care Creatorul o imprimă creaturii Sale, în ceea ce teologia ortodoxă a socotit a fi „chipul“ lui Dumnezeu în ființa omenească, chip care a fost creat în vederea „asemănării“, și chemat ca să urce pe scara unei deveniri nesfîrșite către unirea cu Dumnezeu.

În virtutea acestei afirmații și a acestei chemări, omul are accesul la părtășia dumnezeirii, prin intermediul tainelor credinței, în centrul căreia se situează taina de căpetenie a Dumnezeu-Omului Iisus Hristos, Descoperirea însăși a misterului dumnezeirii și a tainei mîntuirii omenității noastre. Căci Hristos nu este numai „Dumnezeu în Sine“ și „pentru Sine“, ci El este cu precădere un „Dumnezeu al nostru“, un „Dumnezeu pentru noi“.

Sfîșiind tăcerile misterelor inaccesibile, Fiul lui Dumnezeu irupe din alte universuri în universul nostru, făcîndu-ni-Se accesibil nouă, acestui „chip“ corupt al slavei divine celei negrăite care poartă în sine tina și ranele păcatelor. El ne deschide calea învești-cirii noastre, făcîndu-ni-Se scară la cer și invitîndu-ne la experiența părtășiei Lui, pe calea unei deveniri nesfîrșite. El ne deschide orizonturi mărețe, sublime, descoperindu-ne adevărata noastră menire ca creatură, în virtutea acestei calități de „chip“ al Ziditorului. Omul se cunoaște astfel ca fiind hărăzit și chemat ca să urce pe treptele unui urcuș nelimitat, către „asemănarea“ cu Dumnezeul

său, desigur către o asemănare nu după fire sau esență, ci după Harul divin care i se comunică lui ca rod al răscumpărării ce a fost realizată prin Dumnezeu-Omul Iisus Hristos.

Acest urcuș către asemănarea cu Dumnezeu este încununat de slavă, chipul cel corupt devenind chip al măririi dumnezeiești, legitimînd în acest fel teologia icoanei în Ortodoxia creștină care și-o improprietărește într-o așa măsură, că nu se poate vorbi despre teologia ortodoxă fără a se vorbi implicit și despre icoane și invers, dat fiind că teologia ca teognosie se raportează implicit și la taina icoanei creștine [1].

---

1. O atitudine caracteristică cu privire la diferitele forme de pietate ale vieții creștine în protestantismul din vremea noastră, o constituie aceea a teologului Paul Tillich. În concepția lui Tillich, toate expresiile credinței sînt simbolice, pentru motivul că Absolutul dumnezeiesc nu poate fi exprimat decît numai în termeni simbolici. El distinge astfel două forme fundamentale de exprimare simbolică, și anume forma mitică și forma rituală. Comunitatea de credință se constituie, după părerea lui, prin simbolismul ritual și se interpretează pe sine în simbolurile mitice. Acestea două sînt interdependente, încît ceea ce este practicat în cult este reprezentat imaginar în mit și invers. Orice credință se exprimă sub aceste două forme, care nu au, după cum pretinde teologul protestant, nici un alt sens decît cel pur simbolic și nimic mai mult.

Este de la sine înțeles că în concepția lui Tillich la aceste forme simbolice se înregistrează toate actele sfinte și sfințitoare ale Bisericii, toate obiectele, personale, actele și locurile sacre – care fac parte din tezaurul spiritualității creștine tradiționale, cum sînt de pildă locașul Bisericii ca atare, cu tot ceea ce el presupune cu icoanele, ierurgiile, și tainele sale, inclusiv taina Euharistiei.

Cu totul semnificativă este concluzia la care Tillich ajunge în ce privește sacralitatea acestora. El este de părere că simbolul și mitul, în istoria religiilor la fel de bine ca și în aceea a Bisericii creștine, ar fi fost supuse unor false interpretări și aplicate în mod greșit la viața comunității creștine: „Simbolurile de credință rituale au fost deformate — susține el — și au devenit activități magice, cărora li s-a dat aceeași realitate ca și forțelor naturii", atribuindu-se pe nedrept o putere sacră și fiind considerate în mod greșit ca „depozitare ale sacrului". Acest lucru ar constitui, după Tillich, o „interpretare superstițioasă a actului sacramental", o „superstiție sacramentală", pe care protestantismul nu o acceptă; „Respingerea superstiției sacramentale, spune el, a fost unul din punctele majore ale protestului protestant". Cu toate acestea, acest tip sacramental de credință este universal, el constituie hrana credinței în toate religiile, el se păstrează ca un simplu simbol cultural. Dar ceea ce este greșit este faptul că spiritul uman uită de incapacitatea lui funciară de a exprima ceea ce ne privește într-o manieră absolută, și ca urmare a acestor mituri, el confundă aceste obiecte considerate sacre cu însuși Absolutul divin în sine, ajungîndu-se pe această cale la o atitudine superstițioasă și idolatră (*Dynamique de la foi*, trad. fr. Castermann, Paris, 1968, p. 73-75 și 129-132).

Același lucru se consideră că s-ar fi petrecut și cu modalitățile mitologice de exprimare a Absolutului prin mijlocirea limbajului. Mitul ar fi fost supus în mod greșit unei interpretări literale, conducînd în cele din urmă la o seamă de absurdități exegetice și doctrinale, care s-ar cere astfel demitizate (*Ibidem*, p. 133).

În aceste condiții, rămîne de văzut în ce măsură anume mai pot avea vreo eficiență soteriologică pretinsele simbolisme rituale și mitice. Căci dacă totul se reduce în ultimă instanță la un fapt pur simbolic în actul credinței atunci rezultă că însăși credința în sine își pierde orice specificitate a ei în raport cu orice alt sistem de cugetare și este deposedată de orice eficacitate soteriologică reală. Iar dacă faptul credinței nu mai oferă omului o șansă și un suport real și eficace pe linia mîntuirii, rezultă că însăși kenoza Întrupării Cuvîntului rămîne cel puțin de neînțeles, dacă nu chiar superfluă.

Tillich ne vorbește el însuși despre un rol edificator al credinței în

În această lumină, icoana în Ortodoxie nu constituie o problemă aparte, independentă sau de ordin secundar, ci ea se integrează la însăși esența doctrinală a Ortodoxiei, fiind legată organic și inseparabil de temele centrale ale teologiei ortodoxe.

E ceea ce ne propunem să reliefăm în cele ce urmează.

2. DIMENSIUNEA HRISTOLOGICĂ A ICOANEI

În strînsă legătură cu teologia icoanei stau în egală măsură teognosia și antropologia creștină.

Dumnezeul Scripturii nu este cu desăvîrșire un „Deus absconditus", o transcendență absolută [2], ca în concepția deistă, ci de la începutul apariției omului El se revelează în sînul creației. În

---

dezvoltarea personalității umane în toate dimensiunile ei, și despre o pasiune infinită către care stimulează credința *(Ibidem,* p. 118-120). Dar nu se vede în concret prin ce mijloace anume e susținută ființa umană în această șansă a ei infinită de progresiune spirituală, ce i-o oferă credința. El ne vorbește despre o putere vindecătoare a credinței (p. 121-124). Dar nu se vede limpede modalitatea și mijloacele utile în acest sens, de vreme ce actele sacramentale nu ne pot oferi, dincolo de simbolismele lor neputincioase, un Har real al Duhului care să transforme realmente ființa omenească în integritatea ei psiho-fizică, mai presus decît o simplă credință subiectivistă și abstractă. Căci dacă totul se reduce, în faptul credinței, la un simplu miraj speculativ care se refuză obiectivării lui în acte sfințitoare reale și eficiente, atunci înseamnă că suportul însuși al credinței cade, iar omul e lăsat în prada propriilor sale antinomii să se descurce singur în actul îndreptării, să-și procure mîntuirea prin propriile sale puteri.

În teologia lui Tillich, sîntem conduși în chip bizar, așa cum cu dreptate s-a spus, către o disoluție a Revelației divine într-un inacceptabil „pansimbolism mistic și romantic" (J. P. Gabus, *Introduction à la Théologie de la Culture de Paul Tillich,* Thèse de doctorat, P.U.F., Paris, 1969, p. 130), sau în ceea ce s-a numit „Transcendență ultrasimbolică" (Xavier Tilliette, în *Existence de Dieu,* o. c., Castermann, 2 éd. 1963, p. 88).

2. Un mod de a vedea, caracteristic în acest sens, trădează concepția lui Karl Jaspers asupra „Transcendenței" nereprezentabile, care ne conduce către intuirea unei realități divine de neconceput și inexprimabile altfel decît pe calea a ceea ce Jaspers numește „cifruri". Dumnezeul lui Jaspers este în chip radical inaccesibil, neapropiabil. Realitatea lui se exprimă doar în aceste „cifruri", ca într-un fel de limbaj intraductibil al absolutei Sale transcendențe și care sugerează oarecum un apofatism excesiv în teognosie. Astfel că nu mai există nici o posibilitate de reprezentare ontofanică a simbolismelor și de corelare a lor la realitatea fenomenală. Timpul existenței și eternitatea verticală a lui Dumnezeu se traversează fără intermediar. Transcendența divină este ca urmare nereprezentabilă pe calea imaginii.

Jaspers protestează împotriva a ceea ce el califică drept „obiectivări idolatre", care ar tinde spre o posesiune cvasimagică a divinului. El se pronunță pentru distrugerea și înlăturarea oricărei imagini materiale, care ar veni astfel în contradicție cu propria sa viziune, a unei categorice transcendențe negative (Xavier Tilliette, *op. cit.,* p. 85-90).

Și totuși aceste „cifruri", ce altceva reprezintă ele decît o difuză Revelație naturală și în orice caz un „vestigiu al imaginii", atestînd prin ele înseși acea „naivitate pierdută" la care conduce orice exces de speculație în taina credinței? Căci, care taină a credinței se exprimă oare numai în acel prohibitiv „noli me tangere" al misterului inaccesibil, și nu implică totuși, fie măcar într-o infimă măsură, un condescendent „palpate et videte" al imaginii văzute și al experienței tainice care o însoțește? Căci faptul Revelației divinului către omenitatea noastră comportă un dublu aspect, de mister și de eveniment, iar acestea două sînt inseparabile în intuirea Revelației pe calea credinței (X. Tilliette, *ibidem,* p. 91-94).

Vechiul Așezămînt, El „grăiește prin prooroci", sub forma cuvîntului rostit și sub aceea a speranței mesianice. Ca un perpetuu memento răsună avertismentul divin prin gura profeților, acel sentențios și decisiv „Șema Izreel", care nu este decît vocea lui Iahve către poporul Său.

În Vechiul Testament, de bună seamă că nu se poate vorbi încă de o iconodulie. Și este logic să fie astfel, cîtă vreme nu se descoperise încă în lume fața lui Hristos Emanuel — a lui „Dumnezeu către noi" și „cu noi".

Dar iconodulia devine în schimb posibilă și legitimă după Întruparea Logosului divin sub chipul omenității noastre. În bunătatea Lui către făptură, Dumnezeu se revelează omului, pe măsura înțelegerii sale. El nu putea să se reveleze pe Sine către noi, decît numai sub forma omenității noastre. Punctul de inserțiune a Creatorului la creatural nu putea să fie decît acela al afinității posibile între sine și omenitatea noastră, care afinitate este „chipul" Său însuși, imprimat în făptura umană de la începutul creației. Creîndu-l pe om după „chipul" Său și spre „asemănarea" cu Sine, Dumnezeu l-a înzestrat cu suflet nemuritor, dîndu-i premizele eternizării în însăși constituția sa dual ca făptură unică, specială în universul său, dar potențîndu-l totodată către înțelegerea și cunoașterea Sa. Fiind hărăzit să urce către Dumnezeu, sufletul a fost creat de așa manieră încît să perceapă divinul, să perceapă mesajele suprafirești ale Creatorului său. Potențialul său imens de împlinire a destinului său suprafiresc, către care a fost hărăzit, corespunde întru totul planului divin de mîntuire a omului.

Prin spiritul său superior, omul constituie un univers aparte, deosebit în chip radical de universul celor necuvîntătoare și neraționale. Omul poartă cu sine, în sufletul său, o lume de potențialități nesfîrșite, de perspective nesfîrșite, prezentîndu-se el însuși în cosmosul său ca un al treilea infinit, pe lîngă infinitul mare, al aștrilor, și cel mic al atomilor, ca un infinit de complexitate, un infinit complex de deveniri potențiale către care chemările Absolutului îi deschid largi și nemărginite perspective [3].

În virtutea rațiunii sale, omul descoperă pretutindeni, în universul mare și în cel mic, o admirabilă raționalitate. El descoperă pretutindeni o tainică rațiune a lucrurilor, un tainic sens de a fi al lumii, al întreg cosmosului. În acest fel, omul ajunge să aspire, în chip cu totul firesc și logic, către cunoașterea rațiunii sale de a fi în lume, a rostului vieții și ființei sale, tinzînd astfel, deși nu totdeauna în chip conștient, către Logosul întregii creații, către Rațiunea Supremă a tuturor, care nu este alta decît fața dumnezeirii întoarsă „către noi" în creație [4], făcîndu-ni-se cunoștibilă nouă prin

---

3. P. T. de Chardin, *La vision du passé*, Éd. du Seuil, Paris, 1957, p. 305-326.

4. Dumnezeul credinței creștine este un Dumnezeu care se descoperă pe Sine în creație, care intră în dialog cu făpturile Sale. Concepția creștină despre lume presupune o metafizică, în care adevărurile credinței deși metalogice nu anulează logica, ci o legitimează în itinerariul ei speculativ, către intuirea tainelor profunde ale credinței, o sacrificare a logicii umane în căutarea și descoperirea Adevărului, dat fiind că Acel Dumnezeu Care se face inteligibil rațiunii este deja Singurul, Adevăratul Dumnezeu.

Astfel, iconomia celor două lumini spirituale, a credinței și a rațiunii,

intermediul celor create și la nivelul omenității noastre, sub chipul Dumnezeu-Omului Iisus Hristos.

Ca Logos al lui Dumnezeu descoperit omului, Hristos ni se revelează nouă ca rațiunea noastră supremă de a fi în lume, ca sens suprem al nostru, către care sîntem făcuți și chemați ca să aspirăm în condiția noastră pămînteană. El se face asemenea nouă, invitîndu-ne ca și noi să devenim asemenea Lui. El se descoperă nouă sub chipul omenității noastre, ca și noi să devenim aidoma chipului măririi Sale dumnezeiești.

Punînd prețuire pe făptura noastră, El ne atrage atenția asupra a ceea ce este hărăzit să se eternizeze în ființa noastră. Transparînd către noi, din spiritualitatea Sa divină, El ne deschide o cale către perceperea, după măsura omenității noastre a tainelor ce străbat dincolo de aparent și sensibil, în suprafiresc, către însăși infinitatea de taine a Dumnezeului Celui de nepătruns, Care este Taina supremă și absolută a tuturor tainelor.

Ca o certificare a prețuirii Sale față de om, El acceptă să se coboare către omenitatea noastră, sub chipul însuși al omenității noastre, chip pe care prin întruparea Sa Hristos îl ridică pe o treaptă superioară, către părtășia divinului, către vrednicia cerească.

Acestui chip sublim al slavei divine, întruchipat în taina Dumnezeu-Omului Iisus Hristos, și care constituie înălțimea supremă a omenității noastre, idealul suprem de viețuire creștină, iconografia ortodoxă îi acordă o îndreptățită cinstire, ca una care izvorăște din duhul autentic al trăirii în comuniunea cu Hristos și a prezenței Lui harice în Biserică, în actele ei sfinte și sfințitoare. Ea acordă constire chipului omenității îndumnezeite a lui Hristos, și chipului măririi celor aleși ai Lui, ca o certificare a realității

---

corespunde cu însăși iconomia divină a mîntuirii omului, în care evenimentele din istoria mîntuirii capătă sens în funcție tocmai de structura inițială pe care o constituie ordinea între Dumnezeu și creația Sa.

O cunoaștere pe cale naturală a lui Dumnezeu, cu începere de la creaturile Sale, este posibilă și legitimă, cu precizarea desigur că aceasta trebuie să fie în deplin acord cu datele Revelației supranaturale, care este de altfel călăuza și corectivul ei. Luminilor rațiunii le corespunde o cunoaștere a lui Dumnezeu în calitatea Sa de Principiu Suprem al ființelor, sau ceea ce s-a numit teodicee, iar luminilor credinței le corespunde cunoașterea cea mai presus de fire a lui Dumnezeu, sau teologia propriu zisă.

Cunoașterea lui Dumnezeu pe calea rațiunii nu contravine adevăratei teognosii, ea se legitimează prin însuși faptul Revelației lui Hristos, Care este Logosul divin al tuturor celor create, rațiunea lor însăși de a fi în lume (Claude J. Geffré în *Existence de Dieu...*, p. 297-304).

În teologia protestantă mai nouă, concepția despre Revelația naturală e refuzată, în special la Karl Barth și cu unele nuanțe la Emil Brunner și Rudolf Bultmann. Acest refuz al teologiei naturale se explică la ei prin atașamentul lor față de vechiul principiu protestant al lui „Sola Scriptura"; Scriptura avînd pentru ei o autoritate exclusivă în materie de credință, ei consideră ca deșarte toate probele speculative asupra existenței divinității și ca pasibile de eroare.

În realitate însă, omul încearcă o legitimă și firească nevoie de o înțelegere mai aprofundată, în însușirea personală a adevărurilor de credință. Iar aceasta nu se face desigur niciodată în contradicție cu datele Revelației supranaturale, ci în deplin acord cu ele. O teodicee autentică nu poate fi desigur decît aceea care se face la frontiera teologiei (H. Bouillard, *Exist. Dieu...* p. 95-108).

întrupării Lui și a eficienței harice a lucrării mîntuitoare a Duhului lui Hristos în Biserica Sa.

Dacă Hristos S-a întrupat sub chipul omenității noastre, El S-a întrupat într-un trup omenesc ca al nostru, iar nu într-unul aparent, cum pretindeau dochetiștii. Omenitatea Sa a fost reală, întocmai ca și Trupul Său, rămînînd nealterată și neasimilată la dumnezeirea Sa prin Întrupare, contrar celor susținute de monofiziți și monoteliți în perioada disputelor hristologice [5].

Prin Întruparea Sa, Hristos face posibilă cunoașterea adevărului celui din veci din Tatăl, ni-L face cunoscut nouă pe Însuși Tatăl. Dar El ne aduce, în același timp, și o cunoaștere superioară de noi înșine, o nouă cunoaștere a sensului, chemării și vredniciei omenității noastre. Setea umană a cunoașterii de sine, preconizată în chip atît de semnificativ de anticul Socrate, își află în Hristos răspunsul desăvîrșit, iar setea legitimă după o fericire imposibilă de împlinit în zonele a ceea ce e supus devenirii și morții ține astfel mai presus de perisabil, către realitățile spirituale transcendente, orientate prin credință, prin acest „strigăt al ființei umane, incapabilă de a se împlini pe sine" singură, prin propriile ei puteri [6], și care se simte dependentă de o realitate suprafirească, singura în măsură să-i dea un răspuns satisfăcător și un sens al său suprem de a fi în lume.

Hristos prin întruparea Sa deschide perspectivele unei relații speciale a făpturii umane cu Creatorul său, necunoscută pînă la Dînsul. Pascal avea să spună cu dreptate că fără Hristos n-am fi cunoscut cu adevărat pe Dumnezeu și n-am fi cunoscut nici destinul nostru propriu dincolo de moarte [7].

În Întruparea lui Hristos, descoperim astfel tîlcul și temeiul unei antropologii revelate care dă un sens nou vieții și însăși devenirii ființei umane, ridicată pe cea mai înaltă treaptă a demnității în fața Creatorului, între toate făpturile pămîntene. Prin Hristos,

---

5. În problemele hristologice, se poate consulta cu folos și studiul lui J. Meyendorff, *Le Christ dans la théologie byzantine*, Éd. du Cerf, Paris, 1969, p. 11-57).

6. Expresia aparține lui M. Blondel (cf. H. Fries, *La foi contestée*, tr. fr. par. H. Rochais, Castermann 1970, p. 42).

7. „Noi nu cunoaștem pe Dumnezeu, decît prin Iisus Hristos. Fără acest Mijlocitor, ne este răpită orice comunicare cu Dumnezeu ... Iisus Hristos este deci Adevăratul Dumnezeu al oamenilor... Nu numai că nu cunoaștem pe Dumnezeu decît prin Iisus Hristos, dar nu ne cunoaștem nici pe noi înșine decît numai prin Revelația lui Iisus Hristos" (Bl. Pascal, *Pensées*, Éd. Brunschvigg, Paris 1913, p. 221-222). Căci „în credință omul își află, prin cunoaștere, accesul către realitatea lui Dumnezeu... accesul către misterul cel mai profund al acelui Dumnezeu care este misterul însuși al omului". În acest fel, a crede înseamnă „a-și întemeia viața pe Hristos", pe acest incomparabil și unic mister al credinței, pe care Scriptura îl atestă ca fiind „om adevărat, și Dumnezeu adevărat".

În taina lui Hristos, ca taină a Dumnezeu-Omului, sub această formă istorică unică, ne este mijlocită intuirea misterului celui mai profund al omului, al omenității noastre și al unirii la care sîntem hărăziți cu Dumnezeul nostru (H. Fries, *La foi contestée...*, p. 49-52).

omul intră într-o relație privilegiată și personală cu Dumnezeu cel personal, Care l-a creat ca persoană după chipul Său [8].

Această relație personală a omului cu Dumnezeu fusese cunoscută și experiată încă în iudaismul veterotestamentar ca o relație dialogală [9]. Ea avea să se amplifice prin întruparea Logosului, care deschide calea către o cunoaștere superioară a lui Dumnezeu, către adevărata teognosie sau teologie.

Teognosia, prin mijlocirea descoperirii lui Hristos, devine astfel în egală măsură o teologie a imaginii sau a chipului. Se știe că de la începuturile ei, această teologie a imaginii pioase sau a icoanei, specifică Orientului bizantin, a căpătat o pregnantă dimensiune hristologică în lupta cu iconoclasmul [10].

Problema icoanei creștine este prin urmare pusă în cadrul unei teologii a întrupării Logosului. Temeiul icoanei îl constituie realitatea înomenirii Fiului lui Dumnezeu, care justifică reprezentarea Sa în formă omenească în care El ni S-a descoperit nouă, adică în teofania Sa vizibilă, în amintirea veșnică a viețuirii Sale în trup omenesc, prin aceasta înțelegîndu-se a se cinsti kenoza lui Dumnezeu Cuvîntul. Căci dacă Hristos a putut să accepte descoperirea Sa kenotică în trup omenesc, către noi oamenii, nu este o eroare a-L reprezenta iconografic în această omenitate a Sa transfigurată, prin care El ni se face cunoscut nouă.

Icoana Sa nu este o imagine a dumnezeirii Sale celei de nepătruns și inaccesibile, ci aceea a caracterului Său uman, făcîndu-se și prin aceasta însăși mărturie că Dumnezeu cu adevărat S-a făcut om, devenind întru toate asemenea nouă, afară de păcat. Icoana reprezintă ca atare și o mărturie de credință împotriva dochetismului [11].

Reprezentarea iconografică a lui Hristos nu pretinde să ne redea latura invizibilă a dumnezeirii Sale, ci latura omenității Sale vizibile și comunicabile, ea tinde să ni-L redea nouă numai în acea măsură în care El Însuși ni S-a făcut vizibil, prin părtășia Sa la trupul nostru.

Cinstind astfel icoana lui Hristos, noi nu venerăm materia icoanei, ci pe Creatorul materiei, Care a acceptat să ni Se reveleze

---

8. După expresia celebră a lui Schelling: „Persoana caută Persoana" („Denn Person sucht Person", cf. X Tilliette, în *Exist. Dieu...*, p. 91). Căci în lumea experienței noastre comune „persoana se oferă către noi ca realitatea prin excelență". Și „la originea acestei lumi a naturii și a persoanei mărginite, se află Persoana infinită, adică Ființa în sensul absolut". Iar mîntuirea omului, ca făptură conștienta și personală, care caută gemînd pe Dumnezeul său, nu poate fi decît o supremă încoronare a personalității sale, o integrare finală a persoanei sale create la comuniunea divină triunitară a Persoanelor necreate, la sublima „Împărăție a Persoanei".

E ceea ce teologia definește ca „metafizică a persoanei". Căci vocația morală a omului este realizarea persoanei, a societății perfecte și absolute a persoanelor. Persoana e ceea ce trebuie să se realizeze în comuniunea persoanelor. Scopul final al vieții spirituale a omului este realizarea acelei comunități metaistorice a iubirii și a Harului, prin participarea persoanei umane mărginite la comuniunea eternă și desăvîrșită a Persoanelor divine, la care invită iubirea lui Hristos (J. H. Walgrave, în *Exist. Dieu...*, p. 130-132).

9. Caracteristică este în acest sens viziunea lui M. Buber (vezi Pr. N. Macsim, *Dialogul iubirii în planul credinței la Martin Buber*, în „M.M.S.", LI (1975), nr. 1-2, p. 35-60).

10. Vezi J. Meyendorff, *op. cit.*, p. 235 u.

11. *Ibidem*, p. 243.

nouă prin mijlocirea materiei, făcîndu-Se om pentru noi, și lucrînd mîntuirea noastră prin intermediul materialității Trupului Său [12].

Icoana are, ca urmare, o dimensiune hristologică și un temei teandric.

3. ICOANA CA EXPRESIE A TRANSCENDENȚEI CHIPULUI MĂRIRII

În chip radical deosebită de produsele picturii profane, icoana creștină e încărcată de bogate semnificații și valențe spirituale. Ea ne comunică ceea ce este inefabil și de necircumscris în misterul teandriei Logosului, prin intermediul aparențelor omenității Sale. Ea reprezintă punctul de întîlnire cu teofanicul și punctul de inserțiune a divinului la creatural, în speță la firea umană, sugerat și justificat de însăși teognosia ortodoxă.

Teognosia răsăriteană evită deopotrivă imanentismul anticelor politeisme necreștine și transcendentalismul absolut al deismului, care concepe divinul ca separat în chip radical de creatură, ca total inaccesibil și incomunicabil.

Revelația creștină presupune o viziune nouă, specifică, care se recomandă ca o cale mediană, evitînd deopotrivă excesul de verticalism și acela de imanentism în teognosie. Dumnezeul creștin nu are nimic comun cu zeitățile politeismului, El este transcendent în raport cu creația. Dar transcendența Sa nu este absolută, căci El Se revelează în creație. Iar revelația divinului în creație, la rîndul ei, nu se înțelege ca o totală obiectivare a divinului, ci ea presupune un mod cu totul specific de comunicare, care este acela al misterului simbolic și al misterului teandriei.

Misterul este fundamentul Revelației, care este și rămîne ea însăși un mister profund pentru om, deși se face accesibilă omenității noastre într-o manieră desigur relativă, și niciodată într-una absolută. Ceea ce apare ca descoperit în Revelație, este numai în parte descoperit, rămînînd pe mai departe tainic, de nepătruns, inefabil și inaccesibil omului [13]. Dumnezeu Se revelează pe Sine

---

12. *Ibidem*, p. 244.

13. Termenul de „Revelație", îl presupune pe acela de „mister", care-i întregește sensul. Revelație înseamnă dezvăluire sau manifestare a ceva tăinuit sau ascuns, care nu se poate mijloci pe altă cale. O Revelație este „o manifestare specială și extraordinară, care înlătură vălul a ceva care este tăinuit, într-o manieră specială și extraordinară". Acest caracter ascuns este calificat drept „mister" sau „taină". Termenul derivă din „muein" — „a închide ochii", sau „a închide gura", sugerînd astfel o cale și o atitudine specială, deosebită de cea obișnuită a cunoașterii (în care ochii sînt ținuți deschiși pentru a vedea, și gura deschisă pentru a comunica cele mijlocite). În starea de mister, ochii și gura sînt ca și „închise", pentru că misterul veritabil transcende actul văzului și al graiului, fiind vorba de adevăruri mai presus decît cele văzute și decît cele ce se pot exprima în cuvinte. Caracteristica esențială a misterului, și care constituie însuși aparentul paradox al religiei și al teologiei, stă în faptul că tot ceea ce este misterios sau tainic nu-și pierde profunzimea inefabilă nici chiar atunci cînd este revelat. E tocmai ceea ce se poate intui în taina Dumnezeului nostru, descoperit în persoana lui Iisus Hristos, care cu toate că se descoperă în Întrupare, rămîne pentru totdeauna un mister greu de înțeles pentru noi oamenii. Descoperirea către noi a ceea ce este în chip esențial misterios sau tainic înseamnă manifestare în contextul experienței obișnuite a ceva care transcende cu mult acest context. Un anume ceva, o infimă parte a misterului se lasă perceput, dar această cunoaștere foarte relativă a ceea ce ni se mijlocește prin el nu îl dizolvă într-o cunoaștere totală din perspectiva omenității noastre (P. Tillich, *Théologie Systématique*, tome I, tr. fr. F. Ouellet, Éd. Planète, Paris 1970, p. 214-217),

către om, în acțiunile Sale, dar în ce privește ființa Sa El rămîne pe mai departe „un mister de nepătruns pentru om". El este „Abisul", și tocmai acest caracter abisal al vieții și ființei divine motivează caracterul de mister al Revelației [14].

Dar Revelația comportă în schimb și un anumit caracter logic, după cum viața divină însăși comportă un caracter logic, prin Logosul ei divin, care face posibilă inițiativa divină revelatoare către omenitatea noastră. Logosul, în această bogăție de semnificații, e unul și același în toate manifestările Sale revelatoare: El este Cuvînt descoperit pe măsura înțelegerii noastre, dar Cuvînt dumnezeiesc cu semnificații profunde, care nu se prezintă numai ca o simplă comunicare verbală, ci ca o realitate personală care se inserează la omenitatea noastră, sub forma omenității noastre, ca persoană, ca mod personal de comunicare a divinului cu umanul. Iar acest mod personal de comunicare, deși coborînd la nivelul omenității și al înțelegerii noastre, nu se epuizează în conținuturile sale, care sînt insondabile, infinite, căci persoana lui Iisus Hristos, ca om, presupune divinul. Ea rămîne pe mai departe un mister, o taină profundă și de negrăit, deși descoperindu-Și către noi, și pe măsura înțelegerii noastre, fața Sa divină întoarsă către creatură.

3. a. ICOANA CA TEOFANIE ȘI CA EXPRESIE A TEANDRIEI LOGOSULUI

Hristos este Acel „Dumnezeu pentru noi", Care ni se descoperă nouă, dar în această iradiere antropofanică înspre omenitatea noastră, El își păstrează pe mai departe ipostasul Său divin, rămînînd inaccesibil nouă pe latura divinității Sale.

Și totuși, cu tot acest mister al Său, ce se ascunde percepe**rii**

---

14. Aspectul dublu al misterului, acela de în parte cunoscut și în parte tăinuit, în teologia patristică a Răsăritului este redat prin termenii de „lumină" și „întuneric", care trebuie luați în considerație într-o reciprocitate inseparabilă. Ei sugerează două căi în teognoză, cata — și apofaticul. Întunericul sau apofaticul indică incognoscibilitatea radicală a esenței divine în sine, caracterul ei abisal, transcendența radicală a ființei divine treimice.

Teognoza presupune o dialectică de lumină și întuneric, de cunoaștere și ignoranță infinită, de afirmație și de negație. Întunericul transcendent din ființa divină se lasă disimulat prin tot ceea ce se prezintă ca lumină, dar totodată el eclipsează tot ceea ce este cunoaștere, încît ceea ce se cunoaște nu este Dumnezeu în Sine, ci ceva cunoștibil, care îi este propriu. Căci în Sine, El depășește orice înțelegere, fiind total necunoscut. Și numai această doctă ignoranță, această necunoaștere devine cunoaștere a Aceluia Care depășește la nesfîrșit tot ceea ce este cunoștibil.

Întunericul divin este lumina cea neapropiată și inaccesibilă, în sensul că Dumnezeu rămîne transcendent prin natura Sa, în însăși imanența manifestărilor Sale. E o mișcare dialectică în care lumina și întunericul se exclud reciproc, opunîndu-se între ele și în același timp implicîndu-se inseparabil. Dumnezeu nu este întuneric, pentru că El nu rămîne total necunoștibil, dar El nu este nici lumină, pentru că deși revelîndu-Se în creație, rămîne pe mai departe inaccesibil în esența Sa. El transcende deopotrivă și întunericul și lumina, și afirmația și negația.

Teognoza creștină depășește orice opoziție între imanență și transcendență, în sensul că deși transcendent prin esența Sa, Dumnezeu purcede în afara esenței, prin energiile Sale necreate, prin Harul Său, prin care se comunică creaturilor (Vl. Lossky, *À l'image et à la ressemblance de Dieu*, coll. Le Buisson Ardent, Aubier — Montaigne, Paris 1967, p. 25-37).

noastre, Hristos ca om, tocmai pentru că nu este doar un simplu om, ci un Dumnezeu întrupat la nivelul condiției noastre, teandria Sa ne mijlocește contemplarea și perceperea Sa teofanică. Prin intermediul omenității Sale, El ne iradiază și ne comunică și nouă din strălucirea și misterul dumnezeirii Sale.

Dacă Hristos nu Și-ar fi descoperit dumnezeirea Sa sub chipul omenității noastre, omul niciodată nu L-ar fi putut cunoaște în chip veritabil pe Dumnezeu [15]. Hristos ni se comunică nouă prin Întrupare sub forma chipului Său uman, pe care însă îl transcende la nesfîrșit dumnezeirea Sa, dumnezeire care ne transpare și iradiază către noi prin mijlocirea chipului Său celui omenesc.

Sublimul și taina icoanei creștine constau tocmai în această funcție a ei teofanică. S-a spus în chip admirabil că „dimensiunea divinului se deschide cu începere de la chipul uman“ [16].

Concepția iconografică ortodoxă, și însăși iconodulia Răsăritului, se întemeiază pe antropologia creștină, care îl vede pe om ca fiind creat „după chipul“ și „spre asemănarea“ cu Creatorul său [17].

Chipul uman este imaginea privilegiată a unei prezențe de sens în obiectul vizual. El sugerează o realitate mai profundă, dincolo de aparența fizică, perceptibilă. Realitatea spirituală pe care el o sugerează transcende imaginea vizuală, pe care o transfigurează [18].

În reprezentarea iconografică a chipului lui Hristos, imaginea văzută este transfigurată de realitatea divină pe care ea o indică; ea este depășită la infinit, dar nu absorbită sau dizolvată de plenitudinea dumnezeirii, pe care ne-o sugerează și ne-o mijlocește.

Chipul reprezintă apariția sau manifestarea unui sens care scapă, care transcende fenomenalul. El revelează o realitate trans-

---

15. Însuși Cuvîntul Scripturii celor două Testamente este în esență tot Logosul lui Dumnezeu, cel ce se descoperă pe Sine tainic în Vechiul Așezămînt ca Logos al profeților, ca Logos al făgăduințelor și al speranței.

16. Em. Levinas, *Totalité et Infini, cf.* J.P. Manigne, *Pour une poétique de la foi. Essai sur le mystère symbolique*, Éd. du Cerf., Paris 1969, p. 39.

17. „Nimic adevărat și grav nu se spune despre om și lumea sa, care să nu fie susceptibil de a fi lămurit și „reluat“ în vestirea mîntuirii... Pretutindeni unde omul (cu știrea sau fără știrea lui) pune problema destinului sau și a cpțiunilor sale, ea (poetica credinței) are ceva de spus sau de cîntat în numele Domnului Iisus „Cuvîntul Tatălui“ (J. P. Manigne, *op. cit.*, p. 176).

Conținuturile credinței nu constituie niște enunțări arbitrare, impuse prin constrîngere, și fără vreun raport cu viața concretă a omului, ci ele sînt adevăruri pentru om; ele constituie răspunsul cel mai satisfăcător la întrebările ce și le pune spiritul și inima omului. Fără îndoială „a-și pune întrebări este fundamental pentru om și aceasta arată în același timp măreția și limitele sale. Ca unul care-și pune întrebări și care ascultă, ca ființă în căutarea mîntuirii, omul are raport cu tot ceea ce se exprimă în credință“. Căci „toate conținuturile credinței au o dimensiune antropologică. Ele atestă operele unui Dumnezeu care s-a arătat și a intervenit „pentru noi oamenii și pentru mîntuirea noastră“. Rezultă că teologia este prin ea însăși o antropologie teologică (H. Fries, *La foi contestée...*, p. 23-24).

Tot în același sens afirmă și F. de Chateaubriand: „Creștinismul e o religie oarecum dublă... El face să meargă împreună tainele dumnezeirii și tainele inimii omului; Descoperindu-ne pe Adevăratul Dumnezeu, El ne descoperă totodată pe omul adevărat“. Căci „Evanghelia nu numai că nu înseamnă moartea inimii, ci este tocmai regula ei“*(Génie du christianisme*, t. I., Paris Éd. Calmann-Lévy, 1928, p. 159 și 216).

18. J.P. Manigne, *op. cit.*, p. 38.

fenomenală. Hristos ne revelează nouă realitatea Sa divină și ambianța inter-trinitară a dumnezeirii Sale. El ne descoperă nouă pe Tatăl, dar întocmai ca și Tatăl, prin firea Sa dumnezeiască ne rămîne pe mai departe transcendent și misterios, în însăși imanența ontofaniei Sale.

În Hristos ca Dumnezeu se produce o dublă transcendere, una din perspectiva divină, iar alta din perspectiva umană. El nu este nici numai Dumnezeu tăinuit, nerevelat, nici numai om trupesc; nici numai incognoscibil transcendental, dar nici numai experimentabil și fenomenal. În El se întîlnesc deopotrivă, fără de contradicție, printr-o dublă depășire, tenebrele apofaticului și iradierile de lumină creatoare ale teofanicului. De o ființă cu Tatăl, Cel ce Se lasă perceput în tenebrele Sinaiului, Fiul se comunică pe Sine creaturii ca lumină dumnezeiască neapropiată, ca dulcea și blînda lumină a Taborului. Chipul Său este chipul în care sînt inseparabil sintetizate și armonizate două aspecte fundamentale care îi sînt caracteristice: imanența Sa dumnezeiască, în calitatea Sa de rază a Tatălui, de rază a luminii intertreimice, și transcendența Sa cerească, experiată apofatic ca tenebre, în latura inaccesibilă a firii Sale dumnezeiești [19].

Ca Revelație și în același timp ca Revelator, Hristos ne deschide nouă accesul către cunoașterea tainelor Sale celor de negrăit și dumnezeiești, dar întrucît prin firea Sa El aparține la dumnezeirea cea neapropiată, această cunoaștere teognosică își are limitele ei firești, impuse de însăși natura infinită și insondabilă a misterelor dumnezeiești, care nu pot fi supuse reducționismului logicii noastre omenești.

Dar descoperirea divină către noi prin Hristos nu e o simplă împărtășire de adevăruri abstracte, ci o comunicare harică a vieții lui Hristos ca „Dumnezeu către noi", o invitație la comuniunea vieții Lui divine. Pe acest temei, icoana ortodoxă nu e o simplă comemorare și atestare a realității Întrupării Lui, un simplu memorial istoric peste veacuri al omenității Lui, ci o prezență vie, a Duhului Său care vine la întîlnirea noastră prin intermediul imaginii, al chipului Său. Chipul teandric al lui Hristos ni se prezintă, prin mijlocirea icoanei, ca fiind încărcat de valențe teofanice și teoforice. Este chipul transfigurat, contemplat de ucenici pe Tabor, chipul iradiind de plenitudinea Harului, a prezenței și a vieții divine.

Revelația lui Hristos pe Tabor este o culme a Revelației Sale, a comunicării Sale cu Lumina neapropiată, suprafirească. Apariția Sa ca Lumină e prin ea însăși Descoperire dumnezeiască, iradiere a feței Sale către noi, a acțiunii Sale răscumpărătoare în direcția omenității noastre. Ceea ce se lasă perceput în această Lumină, și ca Lumină, nu este esența divină, ci energiile necreate, Harul divin necreat. Este Lumina supranaturală, mai presus decît luminile rațiunii, și decît lumina sensibilă a ochilor, este Lumina teofanică și teoforică a Harului, care deschide creaturii umane accesul și părtășia la îndumnezeire [20].

Lumina pe care Apostolii au contemplat-o pe Tabor este Lu-

---

19. Vl. Lossky, *op. cit.*, p. 33-37.
20. *Ibidem*, p. 52-56.

mina atemporală și veșnică existentă în Dumnezeu și proprie lui Dumnezeu prin natură; Lumină care în momentul Întrupării se concentrează în Dumnezeu-Omul Iisus Hristos, în care a locuit în chip trupesc plenitudinea dumnezeirii. Omenitatea lui Hristos a fost îndumnezeită prin unirea ei ipostatică cu firea Sa dumnezeiască, Or, acesta înseamnă că Hristos în petrecerea Sa pământească a strălucit întotdeauna în Lumina Sa dumnezeiască, care însă avea să rămînă nevăzută pentru cei lipsiți de trăirea credinței. Schimbarea la Față n-a fost un fenomen circumscris în spațiu și în timp, ca fenomen istoricește controlabil. Ci o schimbare s-a produs lăuntric, în conștiința Apostolilor, care au primit pentru o clipă facultatea de a-L vedea pe Învățătorul lor întocmai așa cum El era în Sine, strălucind întru Lumina cea neapropiată și veșnică a dumnezeirii Sale. Printr-o transpunere a simțurilor lor, ei au trecut de la starea trupească la cea duhovnicească, fiind potențați în această viziune printr-o transformare lăuntrică corespunzătoare. Fiind uniți cu Hristos, ei participă la Lumina lui Hristos, împărtășindu-se astfel de vederea celor nevăzute pînă chiar și cu ochii lor cei trupești [21].

Ca Lumina care purcede din Dumnezeu, Harul nu poate rămîne ascuns, neperceput de creatura umană, de vreme ce lucrează în firea umană, transformînd-o. Intrînd în comuniune cu omul, Harul îi devine omului tot mai perceptibil, descoperindu-i fața luminoasă a lui Dumnezeu Cel viu.

Prin Întrupare, Logosul face părtașă firea Sa umană, și printr-însa și omenitatea noastră însăși, la îndumnezeirea ei prin Har, iar aceasta la rîndul ei legitimează iconodulia.

În acest fel, taina Taborului rămîne ca exemplară pentru înțelegerea misterului și funcțiunii teofanice a icoanei. Numai în această Lumină suprafirească a Taborului se poate înțelege faptul că „omenitatea Lui Hristos nu ascundea dumnezeirea Lui, ci doar o umilea printre noi. Iar cînd umilința se preschimbă în preamărire, ea nu dizolvă omul, și nici chipul său, ci le exaltează". Așadar „trupul nu diminuează Duhul, ci dimpotrivă îl manifestă" [22].

Unirea ipostatică a firilor în Hristos, implicînd comunicarea însușirilor, dă un caracter deifiat și sacru și omenității reprezentabile a lui Hristos, deoarece omenitatea asumată a lui Hristos este în afară de corupție și păcat, și îndumnezeită prin coabitarea firilor.

3. b. DIAFANIA CHIPULUI MĂRIRII, REFLEXUL VIEȚII HARICE PE CHIPURILE SFINȚILOR

Din momentul în care dumnezeirea lui Hristos se unește ipostatic cu firea Sa omenească, pe care o preamărește îndumnezeind-o, aceasta primește accesul la incoruptibilitate. Inomenirea lui Hristos constituie astfel premisa îndumnezeirii noastre, ea ne deschide calea către o ascensiune spirituală nelimitată, pe calea imitării lui Hristos și a unirii tainice și harice cu El.

Hristos, prin Întrupare și Patimi, se inserează la omenitatea noastră, pe care o răscumpără din servitutea stricăciunii, transfigurînd-o prin lucrarea tainică a Harului. Ca Dumnezeu înomenit

---

21. *Ibidem*, p. 55-56.
22. J. P. Manigne, *op. cit.*, p. 180.

și descoperit nouă, El este tipul ideal de om sau tipul ideal al omenității noastre răscumpărate, la imitarea căruia el ne invită și pe noi, prin întreagă conduita Sa omenească.

În acest fel, în lumina descoperirii supranaturale a lui „Dumnezeu către noi", sub chipul omenității noastre, teologia creștină află temeiul unei antropologii revelate, care dă un sens nou și o orientare superioară devenirii umane, împlinirii supreme a aspirațiilor ei pe linia spiritualizării.

Omul, în concepția creștină, nu este doar un simplu individ aparținînd numai la specia sa, după maniera celorlalte viețuitoare, ci el este cu mult mai mult prin privilegiul său ca persoană, avînd o demnitate cu totul aparte și o posibilitate cu totul privilegiată și specială de a se putea pune în relație cu Dumnezeul său, Care este viu și personal. Pe calea conștiinței sale, omul se descoperă pe sine, în ființa sa, ca o făptură de excepție. Prin uzul inteligent al resurselor ce țin de energetica sa spirituală, omul a schimbat radical fața pămîntului, printr-o viguroasă și înfloritoare civilizație, creîndu-și pentru sine o cultură materială și spirituală în continuă și nesfîrșită progresiune. Prin aceasta deja el este conștient și își probează pentru sine o radicală descoperire de restul viețuitoarelor. Dar pe calea propriei sale conștiințe, omul se descoperă pe sine, în universul său, ca aflîndu-se într-un raport nemijlocit cu acea Conștiință absolută, universală, în care el Îl adoră pe Dumnezeul său. Aceasta, tocmai în virtutea caracterului său de persoană; Căci „condiția de persoană aparține fiecărei ființe umane, în virtutea unei relații deosebite și unice cu Dumnezeu, Care l-a creat „după chipul său" [23].

Dar acest chip al lui Dumnezeu, pentru ca el să fie real, persoana umană trebuie să aibă facultatea de a putea fi asimilabilă la Dumnezeu. Această asimilare sau asemănare cu Dumnezeu nu este altfel posibilă decît prin conlucrarea liberă a voinței umane cu Harul divin, care vine de sus. Asemănarea cu Dumnezeu, suprema aspirație a omului care tinde nemijlocit către Creatorul său, de Care se simte dependent, se raportează deopotrivă la elementul fizic și la cel spiritual care alcătuiesc ființa sa, pe amîndouă potențîndu-le Harul divin, transfigurîndu-le și dîndu-le o transparență diafanică. Chipul uman, transfigurat prin har, este chipul realizat pînă la limitele asemănării cu Dumnezeu, capabil să reflecte realitatea harică, dumnezeiască, care îl sălășluiește și îl face vrednic de veneratie. Omul este capabil să manifeste pe Dumnezeu prin însuși chipul său, dar aceasta desigur numai în măsura în care firea sa se lasă pătrunsă profund și plenar de Harul sfințitor, care îl îndumnezeiește. Numai în acest fel, omul îndumnezeit manifestă în sine, prin Har, ceea ce Dumnezeu este în Sine prin însăși esența Sa dumnezeiască [24].

Nicăieri mai bine ca în concepția antropologică creștină nu se descoperă și nu se cunoaște mai bine omul, în valoarea sa infinită, în esența sa eternă, în destinul său sublim de eternizare. Situat între două universuri, între cel mare al aștrilor și galaxiilor, și cel

---

23. Vl. Lossky, *op. cit.*, p. 135.
24. *Ibidem*, p. 136-137.

mic, al gîzelor și al atomilor, omul apare în toată măreția lui ca un fel de al treilea univers, ca un infinit de complexitate. În această postură intermediară, el se află ca plutind între două abisuri, ca în viziunea pascaliană, între infinita măreție și infinita micime. Dar el nu e strivit sau copleșit de aceste infinituri extreme între care e situat, de vreme ce el însuși se prezintă la rîndul său ca un al treilea infinit, prin latura spirituală a ființei sale, conștiința și libertatea sa, care-i deschid largi perspective către o lume de infinite potențialități, către un infinit al devenirilor posibile.

Dublat în materialitatea sa, de bogăția și complexitatea interiorității sale psihice, aceasta din urmă se probează în ființa sa printr-o excepțională spontaneitate, prin caracterul de neprevăzut al deciziilor și al acțiunilor sale, printr-o variabilitate nesfîrșită de potențialități.

Omul apare în universul său ca un „climax", ca o supremă „scară" a ființelor, ca un sintonizator al celor materiale și al celor spirituale, ca un împreună-colaborator cu Creatorul în actul de continuă creație a lumii. Elevat pe cea mai înaltă treaptă a creaturilor, ca o „coroană a creației", el e chemat și hărăzit prin natura sa să transforme cosmosul dominîndu-l, și prin aceasta însăși să se transforme pe sine printr-o progresiune continuă, printr-o ascensiune nelimitată pe scara acestor infinite potențialități, a acestor la nesfîrșit variabile și imprevizibile căi ale devenirii sale posibile [25].

---

25. P. T. de Chardin vede universul creat ca aflîndu-se într-o dublă energetică, una materială — a entropiei — sortită degradării ireversibile, și alta spirituală, a conștiinței și a persoanei, chemată de Însuși Creatorul către o devenire nelimitată, dată fiind deschiderea ei largă către o libertate și o potențialitate nesfîrșită. El se raportează la fenomenul de excepție al apariției în sînul creației materiale a omului, a aceluia pe care el îl numește „cel de al treilea infinit" „infinitul complex" sau „infinitul de complexitate", care beneficiază în sînul creației de un statut cu totul de excepție și privilegiat, și reprezintă culmea cea mai înaltă a evoluției vieții pe pămînt (în *La vision du passé...*, p. 227-243, 305-326).

E regretabil însă că un vizionar de talia lui P. T. de Chardin nu s-a putut menține cu consecvență, în concluziile sale asupra antropogenezei, pe linia acestei sublime concepții antropologice. Pentru că oricît de multă aparență de asemănare s-ar putea stabili, desigur numai la nivelul fizicului. între om și diferitele specii în devenire, nimic nu-l poate îndreptăți pe teologul savant să tragă de aici concluzia unei fantomatice derivații antropoide din sînul regnului animal, concluzie străină și ireductibilă la antropologia creștină.

Căci în realitate, nici măcar pe linia orizontală a materialității sale, omul nu prezintă nimic comun cu alte viețuitoare, ci formează o lume aparte. Prin însuși fizicul său, omul se deosebește în chip radical de orice alte specii, prin finețea și finalitatea diferitelor sale organe, întru nimic comparabile altora. Să ne gîndim, de bunăoară, la funcția miraculoasă și atot creatoare a mîinilor, care îl situează pe om cu mult deasupra tuturor, făcînd din el pe acel „homo faber", înfăptuitor miraculos și unic în universul său al atîtor opere și valori materiale nepieritoare. Să ne referim apoi la poziția lui verticală care îl arată în adevărata lui măreție, prin dispoziția atît de măiastră a organelor sale superioare la etajul superior al staturii sale fizice, ea însăși atît de grăitoare asupra rolului de stăpîn și a nimbului de „corolă a creației" care-i revin în exclusivitate omului pe întreagă fața pămîntului.

Dar ceea ce este cu precădere grăitor din acest punct de vedere e faptul unicității și delicateții chipului uman, al feței omului, care exclude cu desăvîrșire orice posibilă asemănare cu patrupedul, care exprimă sublimul și frumosul și transparența unei realități spirituale de dincolo de simțuri

De bună seamă că această împreună-creație a lumii spirituale, pe scara unor potențialități nesfîrșite, omul nu o poate întreprinde și susține cu asiduitate și dăruire, decît numai printr-un ajutor de sus, al Harului. Această energetică a lui spirituală presupune sinergia. În virtutea sinergiei, omul descoperindu-și țelul suprem al devenirii sale, primește totodată forța și imboldul care-i sînt necesare, și setea dăruirii pe altarul consacrării sale spirituale.

Acest rol privilegiat al omului, de împreună-creator cu Dumnezeu în actul de continuă creație, este înscris în însuși statutul său de persoană, în însuși destinul ce i-a fost hărăzit ca persoană. Căci persoana este o realitate superioară, ea este realitatea prin excelență. Persoana oferă cu mult mai mult decît simpla apartenență și conformitate a individului la specia sa. Singură persoana acționează și se realizează pe sine și prin sine, în mod liber și creator [26].

Ceea ce aureolează împlinirea de sine a persoanei, și care definește persoana în chip fundamental e libertatea de voință. Ea este aceea care consacră personalitatea morală creștină, adică Sfîntul. Persoana, în virtutea libertății sale, își decide singură propriul destin, propria ei devenire, prin decizii proprii, libere, spontane și edificatoare. Întreaga sa devenire, în toată amploarea ei, stă sub semnul propriei sale libertăți, care la rîndul ei se prezintă ca fiind sub semnul făgăduinței și al speranței.

E în aceasta o densitate a însuși actului de a exista („actus essendi") al ființei umane, în toată diversitatea sa nesfîrșită și în multidimensionalitatea sa, cu toate tensiunile pe care aceasta le implică pentru persoana umană [27].

Fața omului este expresia unui chip cu totul de excepție, a „chipului" pe care i l-a imprimat Însuși Creatorul, hărăzindu-l către ascensiunea „asemănării" Lui. Ea nu are seamăn în lumea necuvîntătoarelor.

Apoi același lucru se poate spune și despre graiul omenesc, care e poarta ce deschide spiritului o întreagă multitudine de universuri, și care exprimă prin sine o bogăție și o profunzime insondabilă a ființei umane. A se compara progresul nesfîrșit pe care-l mijlocește graiul pe linia înfăptuirilor uriașe ale culturii spirituale a oamenilor, cu sunetele nearticulate ale diferitelor vietăți din vecinătatea omului, care nu conțin în ele nici o varietate, nici nu pot să le mijlocească vreun progres oarecare posibil.

Dar dacă pentru latura trupească nu există posibilitate de asemănare între om și coabitanții săi tereștri, apoi cu atît mai mult este a se vedea fundamentala și categorica lui deosebire de aceia pe latura vieții sale spirituale. Să ne gîndim cît de mult a schimbat omul fața pămîntului, prin facultățile sale sufletești de excepție, ajungînd chiar să pătrundă pînă și către aștrii cerului. Ce densă, vastă și înfloritoare civilizație, ce progres admirabil în știință și tehnică! Cîte invenții gigantice, cîte înfăptuiri minunate și geniale ale acestui incomparabil și inclasabil biped! Ce radicală deosebire între potențialul nesfîrșit al aptitudinilor sale, al perspectivelor nelimitate ce i le propune libertatea spiritului său și simpla acțiune reflexă a patrupedelor și tîrîtoarelor, impuse necondiționat și invariabil de instincte! (În acest sens, se poate consulta cu folos tratatul lui J. B. Bossuet, *De la connaissance de Dieu et de soi-même*, Paris 1875).

O atît de fundamentală deosebire, între om și celelalte viețuitoare, nu poate decît să ducă la concluzia singularității fenomenului uman în universul său și ca urmare la aceea a specificității destinului său în raport cu acela al speciilor. Căci prin însuși potențialul său nesfîrșit, omul probează un destin nelimitat al devenirii sale spirituale, și ca urmare al însăși nemuririi sale.

26. P. T. de Chardin, *ibidem*.
27. A. Dondeyne, în *Exist. Dieu...*, p. 160-166.

Ceea ce este însă esențial în analiza acestei densități a actului de existență al persoanei umane, este acea experiență a finitudinii, inseparabilă de o tendință necurmată și de o aspirație neînfrîntă către o plenitudine de ordin transcendental a împlinirii de sine. În această experiență a finitudinii, omul se experiază pe sine ca fiind un „paradox de imanență și transcendență". Deși existînd în limitele a ceea ce este finit și perisabil, omul nu rămîne deloc indiferent la ideea finitudinii sale terestre, el tinde nemijlocit pe calea conștiinței sale să depășească această delimitare și cantonare spațio-temporală a condiției sale pămîntene [28].

Ca urmare a acestei stări tensionale a conștiinței sale, el este condus ca de o mînă tainică spre descoperirea unei lumi nesfîrșite a valorilor spirituale, a unui plurivers către care el aspiră din străfunduri, mobilizîndu-și întreagă conduita sa spirituală pe linia unei înalte etici creștine. Astfel, prin colaborarea cu Harul divin, printr-un efort sinergetic de continuă spiritualizare, persoana creștină aspiră intens și activ către realizareau tipului ideal de personalitate creștină, care este Sfîntul. Urcînd pe cele mai înalte culmi ale spiritualizării, ea devine părtașă la bogăția plenitudinii de viață teoforică, pnevmatoforică, și ca atare transparentă de dumnezeire, diafanică.

Transparența plenitudinii spirituale la Sfinți este prin sine teofanică. Ea este sugerată de aureola care se imprimă chipului icoanei sfinților, sugerînd o plenitudine ce iradiază nu numai dinspre în afară, ca în picturile unui Rembrandt, ci deopotrivă și dinspre înlăuntru înspre în afară, dat fiind că Harul care vine de sus nu rămîne ceva exterior persoanei, într-o pură alteritate inaccesibilă și neîmpărtășibilă, ci ca o forță de viață pătrunde lăuntric, covîrșind deși nu anihilînd, identificîndu-se cu persoana Sfîntului, deși păstrîndu-i pe deplin nealterată identitatea, și făcîndu-l transparent de dumnezeire deopotrivă dinspre în afară și dinspre înlăuntru.

E tocmai ceea ce ne sugerează icoana ortodoxă, care ni se prezintă astfel ca paradoxul conținut și exprimat vizual al unei transcendențe divine în creatural.

Icoana ortodoxă este expresia diafanică a chipului măririi, a chipului realizat al personalității creștine, a Sfîntului. Lumina icoanei ortodoxe nu vine din afară, de la creatural, ci din însuși chipul icoanei ca un Har și ca un Dar al Duhului. Ea este lumina cea necreată a slavei divine, de care se face părtaș omul [29]. Ca unii care s-au conformat întru totul imitării pildei de viețuire a lui Hristos, împărtășindu-se de același Har sfințitor al vieții și simțirii lui Hristos, Sfinții Bisericii Ortodoxe s-au făcut prin aceasta făclii strălucitoare ale slavei lui Hristos, devenind hristofori și

---

28. *Ibidem.*

29. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Craiova 1986, p. 75.

pnevmatofori, purtînd pe însuși chipul lor cel transfigurat prin Har reflexul sfințeniei lui Hristos [30].

3. c. ONTOFANIA CHIPULUI. CARACTERISTICILE ESENȚIALE ALE ICOANEI CREȘTINE

Ca realizare picturală, icoana creștină se deosebește fundamental de portret prin conținuturile ei spirituale, prin funcțiunea și prin destinația ei specifică.

În chip esențial, icoana prezintă trei caracteristici de seamă:

a) Mai întîi, în ce privește *spațiul geometric* al icoanei, este de remarcat că prin prezența chipului care iradiază prin mijlocirea ei, acest spațiu suportă o interiorizare datorită sensibilizării lăuntrice pe care o produce asupra credinciosului orant, care nu este un simplu spectator al icoanei, ci un trăitor lăuntric al adevărurilor spirituale pe care le implică și le mediază icoana.

Chipul icoanei nu se confundă cu materialul ei, cu simpla ei reprezentare vizuală, sau cu spațiul ei geometric. Manifestarea chipului prin intermediul icoanei presupune o trăire afectivă corespunzătoare, creează adică un *spațiu afectiv* sau interiorizat, trăit lăuntric în virtutea prezenței harice nevăzute pe care o indică icoana și care covîrșește printr-o plenitudine de conținuturi spirituale cadrul spațializat sau manifestat vizibil al reprezentării. Spațiul optic este astfel remodelat și deturnat printr-o orientare interioară, dobîndind o structură afectivă. Aceasta, în virtutea funcțiunii ontofanice a chipului icoanei și a caracterului său de mesaj sau de apel pe care îl presupune. Prezentîndu-se astfel ca un mesaj sau ca un apel, chipul reprezentat iconografic capătă valențe ontofanice și ontoforice, întrucît mobilizează conștiința [31].

b) Prin această mobilizare a conștiinței în direcția unei valențe ontoforice și a unei funcțiuni ontofanice a chipului, se determină cea de a doua caracteristică a icoanei, care este acea calitate paradoxală ce ea o posedă, de a *manifesta o transcendență conținută și exprimată*. Această noțiune aparent contradictorie nu este decît expresia apropiată de ceea ce constituie poate aspectul cel mai dificil, dar și cel mai revelator al misterului simbolic, în această bivalență a lui de perceptibil și de transfenomenal. După aceeași manieră proprie a simbolului, icoana ne mediază pe calea imanenței chipului văzut o realitate altfel inobiectivabilă și inefabilă. Ea nu se limitează numai la elementele materiale care o exprimă, la ceea ce constituie imanența chipului ei, ci ea este în același timp, și cu precădere, indiciul unei realități care transcende chipul, fără a fi totuși separată de chipul care o mediază. Chipul în aparență reductibil la ceea ce este perceptibil nu este un simplu chip care ne rememorează o persoană, după maniera portretului, ci semnifică altceva decît el însuși [32].

---

30. Icoana este un „canal al Harului"; Icoanele lui Hristos reprezintă „locurile pnevmatizate ale lui Hristos", ele ne mijlocesc tainic pe Însuși Hristos. Întocmai ca și icoanele lui Hristos, și acelea ale Sfinților sînt pline de puterea Harului (Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 60-68).

31. J. P. Manigne, *op. cit.*, p. 46-47.

32. *Ibidem*, p. 49-50.

Transcendența pe care ne-o revelează icoana este în egală măsură o transcendență „conținută" și o transcendență „manifestată" în afară, către noi. Icoana este „locul unei prezențe harice", sau „locul ocupat de o prezență harică, în chip tainic" [33]. Ea nu numai că ne revelează o realitate transcendentă, dar o și conține efectiv, semnificînd-o. Din ea străbate către noi acea realitate supranaturală care scapă ochiului curios și iscoditor, dar care se face în schimb cunoscută tainic pe calea unei trăiri adecvate a misterului credinței. S-a spus cu deplin temei că„ icoana este apofatică, pentru că prilejuiește legătura celui ce o privește, prin contemplare, cu realitatea vie, tainică, de dincolo de simțuri, a lui Dumnezeu sau a Sfinților reprezentați, plini și ei de Dumnezeu, Cel cu neputință de definit", că icoana presupune o deschidere dublă și simultană către transcendental și imanențial [34].

Aici, mai bine ca oriunde, în această caracteristică specifică a icoanei ortodoxe, se poate vedea exprimată și plastic, pe calea realizării artistice și după maniera limbajului specific al Scripturii și al teologiei, în esență simbolic, ceea ce s-a definit ca mister al teandriei Logosului, și ca mister în genere al persoanei divino-umane a lui Iisus Hristos, al modului în care El S-a comportat printre oameni. Hristos S-a arătat către contemporanii Săi într-o deplină și subtilă discreție, ca un subtil și insondabil mister, pe care El ni l-a descoperit nouă tainic prin mijlocirea chipului omenității Sale. Dar deși unită ipostatic cu firea sa dumnezeiască, omenitatea sa nu ne poate descoperi și face vizibilă către noi taina de nepătruns a dumnezeirii sale, în toată intensitatea ei inexprimabilă, astfel încît, și după revelare, ea rămîne pe mai departe, și pentru totdeauna, un mister inaccesibil pentru noi [35].

Omenitatea lui Hristos, deși îndumnezeită, se prezintă ca un indiciu discret și diafanic al misterului divinității sale, dar în manifestarea Sa kenotică spre noi, misterul Său nu numai că nu se epuizează, dar dimpotrivă rămîne pe mai departe în întregime mister de negrăit și insondabil pentru noi.

În aceeași manieră este a se înțelege și tîlcul de negrăit al icoanei, în care chipul deși făcînd uz de spațiu, deși dobîndind o anumită localizare, totuși nu se reduce la aceasta ci o transcende, prezentîndu-se el însuși ca o transcendență exprimată. Întocmai ca și chipul lui Hristos, care apare ca un fenomen perceptibil către noi, dar păstrîndu-și pe mai departe misterul Său ca Dumnezeu, tot astfel și chipul Său reprezentat pe icoană, nu se reduce la această aparență vizuală, deși este în întregime chip, dar pentru că El nu este doar un simplu chip, transcende la nesfîrșit realitatea fenomenală a chipului.

E în aceasta, dacă vrem, analogia chipului omenității noastre însăși, așa cum este ea concepută în antropologia creștină, și de care se ține seamă în înțelegerea teandriei Logosului. Căci omul este el însuși, în adîncurile ființei sale spirituale, o negrăită taină. Iar această taină nu o manifestă în afară decît numai parțial chipul

---

33. *Ibidem;* Prof. N. Chițescu, în *Teologia dogmatică și simbolică,* o. c., manual pentru Institutele teologice, vol. II, București 1958, p. 764.

34. La nota 14 s-au arătat caracteristicile misterului.

35. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 71 și 76.

văzut al omenității noastre, în timp ce străfundurile sufletului omenesc rămîn ca niște zone inaccesibile privirii, dinspre în afară. Ființa reală, substratul și suportul ei psihic, care constituie tocmai esențialul, e tocmai ceea ce nu se lasă captat și delimitat spațial, înlănțuit la materialitatea trupului. El este tocmai ceea ce nu apare la suprafața a ceea ce este vizibil, ca fenomen ușor constatabil și penetrabil.

c) Dar ceea ce ține în chip esențial de imaginea sau chipul uman, este acea șansă și posibilitate ce el o are, de a *comunica* din sine înspre în afară, de a intra într-o *relație* dual㠠cu un alt chip, prin intermediul privirii. Privirea este indiciul unei realități care scapă evidenței și care se sustrage în spatele a ceea ce este fenomenal. Este cea de a treia calitate paradoxală a chipului, care ne introduce în cunoașterea misterului icoanei.

Acest chip al icoanei nu este doar o simplă imagine ce s-ar cere contemplată, el nu are numai un rol anamnetic, de rememorare, nu este numai un simplu memorial istoric al lui Hristos și al Sfinților Săi, ci El are și un *rol epiclectic, de invocare,* sau unul de *dialog* spiritual. Chipul nu este el însuși decît numai în această polaritate, în această *întîlnire* cu un alt chip, cu care el stabilește o relație dialogică. El se prezintă ca o „privire privită", deci ca o privire care nu se lasă numai privită, ci care și privește ea însăși.

Icoana presupune, ca urmare, mai mult decît o simplă contemplație, ea transformă privirea noastră într-o veritabilă întîlnire cu privirea celui care ni se propune ca o prezență înaintea noastră și către noi. Ea nu se înțelege numai ca o imagine privită, ci mai ales ca o imagine care ni se adresează nouă, care ne interpelează pe noi [36].

Ca dialog, sau ca loc al întîlnirii cu teofanicul, icoana trebuie înțeleasă sub aspectul ei de invocare. Prin rugăciune, icoana mijlocește o prezență haric㠠nevăzută a celui invocat, care vine în relație cu subiectul uman. Această relație este posibilă, ea derivă din însăși realitatea teandriei Logosului și din posibilitatea revelării divinului către omenitatea noastră. Dumnezeu cel transcendent Se revelează pe Sine și intervine tainic în sînul creației, El nu rămîne total incomunicabil. Dar această comunicare a Sa către noi El o face, nu prin ființa Lui, care rămîne total transcendentă, ci numai prin lucrările Sale în afară, prin energiile divine necreate ale Harului Său.

Fără lucrarea Harului, realitatea icoanei, altfel reductibilă la elementele ei vizuale, ar fi despuiată de sacralitate. Căci singur Harul, ca lucrare tainică a Duhului, dă consistență logică și eficiență ontologică și teoforică misterului sublim al icoanei creștine. Singur Harul este acela care și realizează tainic relația dialogică între credinciosul orant și Sfîntul reprezentat pe icoană.

Astfel, dacă teandria Logosului legitimează iconografia creștină, aceea care îi conferă sacralitate este sinergia, ca una care actualizează tainic teandria în sensul ei comunitar și la nivel eclezial, ca relație a lui Hristos cu Biserica Sa.

Dimensiunea hristologică a icoanei este astfel complementată

---

36. J. P. Manigne, *op. cit.*, p. 54-56.

prin dimensiunea ei pnevmatologică, respectiv prin funcționalitatea ei sinergetică.

Dar teologia icoanei în Ortodoxie nu reprezintă doar un capitol izolat și fără anumite semnificații mai profunde. Ea comportă și o seamă de implicații doctrinale de o însemnătate fundamentală, dată fiind relația ei cu teologia sacramentală și cu ermeneutica biblică, respectiv cu simbolul biblic și în ansamblu cu simbolismele religioase.

4. ANALOGII ALE TEANDRIEI ICOANEI. PERSPECTIVE INTERCONFESIONALE SUGERATE DE TEOLOGIA ICOANEI

Dată fiind dimensiunea teandrică a icoanei, pe tărîm doctrinal se pot stabili o seamă de relații analogice, între icoană și Euharistie, pe de o parte, și între icoană și simbolul biblic pe de altă parte.

a) *Analogia icoană-Logos.* Simbolul este prin el însuși un element analogic. Temeiul teologic al discursului simbolic îl constituie Întruparea lui Hristos. Această bivalență teandrică a simbolicii religioase culminează în limbajul sacru al Scripturii și în cel sacramental al Euharistiei. Kenoza Logosului legitimează kenoza cuvîntului revelat. Euharistiei divino-omenității lui Hristos din taine îi urmează în chip firesc și logic Euharistia cuvîntului simbolic, comunicîndu-ne tainic pe Hristos cel învăluit în misterul teandriei, și acceptînd ca receptacol revelațional către omenitatea noastră dubla simbolistică a tainelor și a cuvîntului.

Misterul divin ni se comunică astfel discret, sub forma discursului simbolic, care indică prin sensurile sale transcendente relația strînsă ce există între Dumnezeu Care se revelează și aceste modalități adecvate și specifice de exprimare a misterului divin suprafiresc.

Cele două naturi, divină și umană, care coabitează în persoana lui Hristos, își au corespondentul în planul poeticii credinței în simbolul, și respectiv în semnul văzut al cuvîntului. Ele nu-și sînt paralele una alteia, ci corelate osmotic la taina revelației suprafirești a Logosului. Sensul sau conținutul logic și ontologic al Cuvîntului acceptă kenotic să devină semn văzut, pentru a ni se face împărtășibil nouă, prin intermediul cuvîntului uman mărginit. Sensul se face astfel semn, și locuiește printre noi, devenind accesibil nouă. Dar prin faptul că se face semn, el nu este epuizat de semn, ci își păstrează pe mai departe bogăția de sensuri, fundamentată ontic pe insondabilitatea misterului dumnezeirii Sale. Semnul finit servește doar ca mediu, ca punct de inserțiune asupra naturalului la creatural, dar verticalitatea profundă a simbolului transcende la nesfîrșit semnul finit al cuvîntului.

Acest limbaj simbolic este fără îndoială expresia finitudinii a tot ceea ce constituie ambianța vieții și ființei umane. El este mediatorul unui conținut spiritual care transcende semnul, și pe care semnul numai îl indică sau îl sugerează, fără a-i epuiza bogăția de sensuri.

---

37. *Ibidem*, p. 18, 128-139.

Între semnul văzut, ca expresie a finitudinii, și simbolul ca expresie a unei transcendențe de sens, a unui sens care transcende semnul și care scapă unei ermeneutici obișnuite, este de remarcat o reciprocă dependență și intercondiționare, o inextricabilă osmoză. Finitudine și transcendență în limbajul revelațional se presupun una pe cealaltă. Elementul material ca receptacol adecvat, se constituie în „leagăn de sens“ pentru un conținut suprafiresc și spiritual care îl transcende [37].

Taina limbajului simbolic se tîlcuiește astfel analogic prin aceea a Întrupării Cuvîntului. Întruparea lui Hristos se refuză evidenței, ea presupune o interpretare: „— Dar voi, cine ziceți că sînt Eu?“ Istoricitatea lui Hristos este inseparabilă de subtila și discreta lui transcendență. În Hristos evenimentul semnificat se înscrie în istorie; istoria mîntuirii se interferează la cursul istoriei profane, dar originea sa este transcendentă. Orizontala istoricității lui Hristos este inseparabilă de verticala transcendenței Sale divine. Semnul omenității lui Hristos ne este dat către cunoașterea noastră sensibilă, dar tîlcul Întrupării Sale nu este accesibil decît numai ochilor credinței. Taina lui Iisus nu este dată pentru o simplă curiozitate metafizică, ci pentru mîntuirea noastră. Tocmai aceasta explică și dificultatea înțelegerii lui Hristos de către contemporanii Săi [38]

Prin fața Sa, care ne este perceptibilă nouă, prin care El ni se descoperă, Hristos ne mediază posibilitatea de a înțelege ceva din profunzimile insondabile ale misterului Său, dar această înțelegere rămîne ascunsă ochilor îndoielnici ai impietății. Ea presupune o adeziune deplină, o trăire lăuntrică adecvată. Or, în aceeași manieră, semnul văzut al cuvîntului, sub aparenta sa finitudine mijlocindu-ne un sens simbolic transcendent, pretinde o pătrundere a sa pe calea credinței, mai mult decît pe calea logicii umane mărginite.

Tocmai acest statut teandric al teologiei creștine legitimează statornicirea, prin intermediul Bisericii, a unei interpretări normative a datului revelat mijlocit de Logosul Scripturii, care să excludă riscurile de eroare inerente oricăror subiectivisme în exegeza biblică.

Și tocmai acest statut teandric al Logosului biblic face imposibilă și cu totul lipsită de temei o tentativă ca aceea a pretinsei „demitizări“ a Scripturii, propusă în sînul protestantismului de R. Bultmann și de adepții școlii sale, care separă în chip arbitrar și nelegitim pe „Iisus al istoriei“ de ceea ce s-a socotit a fi „kerigma“ evanghelică [39]. Căci dacă se vorbește despre o interpelare divină a omenității noastre prin mijlocirea Scripturii, aceasta presupune că acel cuvînt „mitic“ al Scripturii este mai mult decît o simplă creație literară omenească, mai mult decît o simplă expresie a omenității noastre. Atunci înseamnă că acest cuvînt, redat sub forma umilă a limbajului obișnuit, e un cuvînt suprafiresc și dumnezeiesc. Sub vestmîntul cuvîntului omenesc, el își păstrează nealterată și inepuizabilă, întocmai ca un tezaur tăinuit în adîncuri, bogăția de conținuturi divine. El este, ca atare, un cuvînt teandric.

---

38. *Ibidem*, p. 137 și 140.

39. Vezi Pr. N. Macsim, *Concepții protestante mai noi despre Sfînta Scriptură*, teză de doctorat, în „M.M.S.“, LI (1975), nr. 5-8, p. 108-122.

Astfel, teandria cuvîntului din Scriptură împrumută analogia teandriei Logosului. Ea exprimă prin urmare o îndoită realitate ontologică, și aceasta o presupune însuși caracterul dialogic al cuvîntului. Căci cuvîntul este prin sine expresia unui dialog real, între persoane reale; el nu este monologic. Nu există cuvînt în afara unei realități duale, cuvîntul presupune dialogul. Or, eficacitatea cuvîntului Scripturii o conferă tocmai realitatea tainică a Cuvîntului divin celui întrupat, care este în același timp Revelatorul și însuși conținutul Revelației divine. Între cele două Logosuri există o tainică intercondiționare, ele redînd o singură și aceeași realitate ontologică; încît, nu se poate face nici un fel de separație între persoana lui Iisus și mesajul Său mîntuitor, căci în acest caz conținuturile kerigmei evanghelice, rupte de Persoana divină reală a lui Hristos, nu mai reprezintă o reală Revelație, ci sînt devaluate la nivelul unei mitosofii necreștine.

Adevărul ce ni-l comunică Scriptura nu are nimic comun cu mitologiile necreștine, după cum simbolul biblic nu are nimic comun cu mitul, ele fiindu-și în chip fundamental ireductibile. O interpretare a Scripturii în maniera bultmaniană demitizantă nu ar face decît să denatureze adevărul mîntuitor al Scripturii și al teologiei creștine în ansamblu, conducînd pe meandrele unei concepții străine de credința creștină, ale unui deism inacceptabil.

Dumnezeu Se revelează pe Sine omului, dar nu în purul abstract, cum o vrea subiectivismul. El Își alege modalitățile de revelație cele mai propice și mai adecvate omenității noastre, și aceasta se probează prin faptul Întrupării. În faptul lui Hristos, Dumnezeu Se revelează în maniera cea mai amplă și mai profundă, cea mai intensivă și mai exclusivă, încît Revelația divină în Hristos este unică, ea s-a petrecut „o dată pentru totdeauna". Dumnezeul Scripturii este Acel Dumnezeu Care nu are nimic comun cu diferitele concepții necreștine, care Îl înlănțuiesc la necesitatea oarbă a unei transcendențe absolute; El este un Dumnezeu Care se Întrupează și locuiește printre noi, un Dumnezeu a Cărui cruce pare o nebunie pentru „cei ce pier", dar pentru cei ce cred înseamnă însăși mîntuirea (I Corinteni 1, 18 și 23) [40].

Desigur, taina acestui Iisus, de neînțeles pe calea logicii elinilor, și care este sminteală pentru iudeii cei trupești, e hărăzită să rămînă taină, tocmai pentru că ea se referă la adevăruri mai presus de fire, la înțelegerea cărora nu este suficientă logica omenească. Și tocmai de aceea comunicarea ei către noi face uz de simbolisme. Dar aceste simbolisme sînt cu totul altceva decît o simplă mitologie, a cărei interpretare ar pretinde o arbitrară deistoricizare a faptului Revelației, și plăsmuirea ilegitimă a unei terminologii dubioase, străine de adevărata kerigmă biblică, care astfel se prezintă tocmai ea însăși ca o adevărată mitologie, întru nimic comparabilă mesajului real și mîntuitor al Evangheliei.

Fără îndoială, întrucît se adresează ființei umane, în condiția ei de istoricitate și de relativitate, Revelația pe care Dumnezeu o face despre Sine Însuși nu se poate face altfel decît numai într-o

---

40. H. Fries, în *Le message de Jésus et l'interprétation moderne*, o. c., Éd. du Cerf, Paris 1969, p. 180-181.

manieră istorică. Ea face, ca atare, uz de categoriile umane de exprimare, îmbrăcînd forma unui limbaj omenesc și adaptîndu-se la posibilitățile de înțelegere și exprimare ale spiritului omenesc.

Dar Revelație nu este numai o simplă comunicare către noi a unor adevăruri abstracte, impersonale, ci ea se prezintă ca Însuși Logosul cel viu al lui Dumnezeu, ca o realitate personală suprafirească. Și singură această realitate personală face posibilă efectiv îndreptarea și înnoirea făpturii umane, mai mult decît o poate face o simplă formulare de adevăruri abstracte, pentru că singură ea poate în chip veritabil să interpeleze, cerînd un răspuns și producînd o reală transformare lăuntrică.

Automîntuirea este o antrepriză imposibilă pentru om. Singură inițiativa divină face posibilă mîntuirea omului. Și tocmai aceasta ne aduce la cunoștință mesajul central al Evangheliei, mesaj și inițiativă care aparțin persoanei divino-umane a lui Iisus Hristos, persoană care face ca Evangheliile să nu fie o simplă antologie de scrieri pioase, un simplu poem legendar, și care le conferă adevărata lor măreție dumnezeiască, unică și mîntuitoare [41].

Adevărul pe care ni-l comunică Revelația nu este un adevăr atemporal și abstract, ci unul viu și personal, care ni se comunică nouă sub chipul Persoanei teandrice a lui Iisus din Nazaret. Iisus nu este numai Cel ce ne învață pe noi adevărul cel dumnezeiesc și mîntuitor, ci El este El Însuși acest adevăr, în propria Sa persoană (Ioan 14, 6) [42].

Credința la care ne invită Evanghelia nu este o credință ruptă de cadrul și faptul istoric care determină apariția kerigmei. Pentru că nu kerigma a determinat evenimentul lui Hristos, ci faptul istoric real al lui Iisus ca Dumnezeu-Omul întrupat este acela care a determinat și motivat formularea kerigmei evanghelice.

Kerigma presupune, ca atare, teandria, ea se refuză reducționismului antropologic, deși implică și o incotestabilă dimensiune antropologică de vreme ce se adresează omului. Teologia creștină ne introduce într-o antropologie cu totul specifică ; ea ne vorbește despre om, dar raportîndu-l la Creatorul său, după cum ne vorbește despre Dumnezeu, dar prezentîndu-L într-o relație necurmată cu omul. Mîntuirea este rodul relației făpturii cu Ziditorul său, iar nu o acțiune facilă, la îndemîna omului. Transformarea lăuntrică de care vorbește Evanghelia nu este simplă conformare la o seamă de precepte teoretice, ci viața lăuntrică nouă care presupune intervenția Harului. Autenticitatea vieții harice nu constă în modurile subiectiviste ale înțelegerii și trăirii kerigmei, ci în modelul unic al desăvîrșirii care este Hristos. Viața cea nouă a Evangheliei e viața trăită efectiv în Iisus Hristos; ea nu plutește într-o pură idealitate, nu angajează într-un total necunoscut. Adevărurile pe care ni le comunică Evanghelia, nu sînt menite ca să sporească cunoștințele generale ale omului, ci ca să-i ofere mîntuirea [43].

E de la sine înțeles că maniera discursivă a Evangheliilor, de vreme ce ne comunică adevăruri suprafirești și mai presus de

41. *Ibidem*, p. 192,
42. *Ibidem*, p. 184-185.
43. *Ibidem*, p. 186 și 192.

înțelegere, nu poate fi decît una simbolică. Prin ea însăși, ea este expresie a finitudinii umane în fața inaccesibilului dumnezeiesc.

În oarecare fel, forma umană a Cuvîntului dumnezeiesc este prin sine analogică formei de exprimare a icoanei, în măsura în care amîndouă se constituie în imagini sau reprezentări văzute, care indică și mijlocesc o realitate divină nevăzută și altfel inexprimabilă. Ele servesc ca mijloace adecvate după măsura ființei noastre, știut fiind că omul în actul său de înțelegere depinde de simțuri, avînd ca urmare o firească și legitimă trebuință de sensibil și în actul credinței.

Orice conceptualitate umană are ca punct de plecare imaginea. Cuvîntul ca reprezentare grafică, este imaginea care indică sensul a ceva care transcende semnul grafic. Aceasta mai ales atunci cînd ne comunică adevăruri suprafirești. Și astfel, după aceeași modalitate a icoanei, el ne indică o prezență tainică de sensuri, fiind în esență ontofanic, și teofanic.

Maniera simbolică a discursului evanghelic are prin urmare un rol prin excelență mediator. Ea este acea indispensabilă „vox humana", în care „Verbum divinum" se face lămurit în chip kenotic la nivelul înțelegerii noastre [44].

Relevată astfel cu pregnanță, apare evidentă relația analogică dintre cuvînt și imagine, între Logosul divin înomenit și icoana ca reprezentare plastică a teandriei Logosului. Hristos ca Dumnezeu „pentru noi" și „către" omenitatea noastră, este Revelația Acelui Dumnezeu Care deși transcende la nesfîrșit lumea ca Ziditor al ei, Se menține în continuă relație cu creația, rămîne oarecum și imanent creației, de bună seamă pentru acea parte a creației care a fost răscumpărată, prin Întruparea, Crucea și Învierea Lui (Matei 28, 20). Și tot ce se raportează la Hristos și la misterul Său teandric este umplut plenar de prezența Lui tainică și harică.

Același lucru este de subliniat și cu privire la o altă analogie posibilă, și anume la aceea dintre icoană și tainele Bisericii, considerate și definite ca mijloace și semne văzute ale comunicării Harului divin celui nevăzut, și cu precădere la analogia icoană-Euharistie.

b) *Analogia icoană-Euharistie.* Întocmai ca și reprezentarea iconografică, rețeaua de semne lingvistice și sacramentale se repartizează în jurul misterului central al Întrupării și al chipului divino-omenității lui Hristos, care manifestă o transcendență de sens, și prin urmare ontologică, din cadrele însești ale contingenței situațiilor și semnelor. Iisus domină veacurile și istoria mîntuirii în plenitudinea însăși a istoricității Sale. În măsura în care ne deschidem prin credință misterului simbolic al limbajului Scripturii, el ni se face inteligibil nouă. Și în măsura în care ne deschidem prin credință misterului lucrării tainice a Harului, pe care o legitimează teandria, ne facem părtași la comuniunea tainică a realității sacramentale din tainele Bisericii.

Actele mîntuitoare ale lui Iisus Hristos sînt darul divin al Harului într-o manifestare omenească vizibilă, adică ele totodată și cauzează ceea ce ele semnifică. Hristos Cel preamărit de după

---

44. *Ibidem,* p. 198; J. P. Manigne, *op. cit.*, p. 139-148.

Înviere comunică efluviile Sale de Har creației reînoite, cosmosului răscumpărat de sub servitutea stricăciunii.

Întreagă poetica credinței, care face uz de simbolisme și de semne văzute pentru a exprima ceea ce este nevăzut și inexprimabil, culminează în taina Euharistiei, care este expresia ei cea mai pură și cea mai sublimă. În Euharistie se interferează în chip elocvent verticala misterului exprimată simbolic, cu orizontala semnului văzut, exprimînd în chipul cel mai sublim acest echilibru simfonic ce ni-l sugerează însăși teandria, între două excese ce se cer deopotrivă evitate; acela al unui transcendentalism absolut, care reduce totul în final la simbolisme, și acela al unui reducționism imanentist, care nesocotește verticalitatea ca element constitutiv și de primordială însemnătate în actul credinței. Euharistia este mijlocirea tainică a lui Hristos întreg și nevăzut, în limitele materiale și gestuale ale semnului văzut.

Mai mult decît limbajul simbolic al teologiei, și mai mult decît icoana, Euharistia este prin excelență expresia credinței și a lucrării Harului prin simbolica ei sacramentală ambivalentă. Printr-una din fețele ei, ea ne transportă către realitatea spirituală a mîntuirii, prin cealaltă care este materială, ea ne descoperă sensul și rațiunea noastră de a fi în lume. Printr-una din laturile ei, ea ne portă către semnificații simbolice, prin cealaltă ne conduce către eficiența harică a realității ei care transcende latura văzută. Ea conține în sine, mijlocind către noi, realitatea harică transcendentă prin mijlocirea semnului văzut.

Ca simbol, Euharistia e taina prin excelență a comuniunii, și taina chemării omului, în calitatea lui de „chip" al Creatorului, către destinul suprafiresc de „asemănare" cu Acela, în măsura în care pîinea euharistică ne sugerează rodul efortului uman, pîinea de toate zilele, și aspirația omului către suprema lui devenire, către descoperirea sensului plenar al vieții, și către suprema răsplată a Ziditorului [45]. Sub acest aspect, Euharistia corespunde aspirației umane celei mai din străfunduri, setei umane nepotolite după dumnezeire și nostalgiei filiației divine, acelui simțămînt profund al dependenței creaturii față de Creator care este specific credinței, și care face ca făptura mărginită să cuteze a numi pe Dumnezeu cu apelativul de „Tată" [46].

Dar Euharistia nu este doar un simplu simbol al credinței, ci este taină efectivă, în sensul că ea are o eficiență reală, pe care și-o datorează realității evenimentului central al mîntuirii, faptului morții și Învierii lui Hristos și ca urmare prezenței tainice, reale și active a lui Hristos și a Harului Său, în și prin mijlocirea tainei. Ambivalența tainei se rezolvă la nivelul istoricității sale eficace. Semnificația ei simbolică nu poate fi primită decît prin raportarea la evenimentul care o constituie, ea nu se poate exprima dincolo de semnele văzute, decît prin recunoașterea realității lor ca Trup și Sînge al lui Hristos. Eficiența tainei euharistice ține de istoricitatea evenimentului central al mîntuirii [47].

---

45. P. T. de Chardin, *Le milieu divin. Essai de vie intérieure*, Éd. du Seuil, Paris 1957, p. 153-156.
46. H. Fries, *op. cit.*, p. 40-44; J. P. Manigne, *op. cit.*, p. 167.
47. J. P. Manigne, *ibidem*, p. 154-155.

Astfel, sacralitatea Euharistiei este oarecum analogică sacralității icoanei, cu precizarea desigur că Euharistia primează cu mult asupra icoanei, prin eficiența ei sacramentală, prin realitatea și plenitudinea ei teoforică.

Totuși evidențierea analogiilor menționate se face în intenția de a se sublinia, odată mai mult, incontestabila solidaritate a diferitelor probleme doctrinale din teologia ortodoxă. Și pentru a se arăta, fie și prin aceasta, că problema cinstirii icoanelor nu este o problemă de importanță secundară în teologia ortodoxă, ci are profunde și indisolubile implicații la teologia și viața creștină în ansamblu, făcînd corp organic și solidar cu celelalte modalități de exprimare și trăire a adevărurilor de credință mîntuitoare.

Respingerea iconoduliei în pictura unor Biserici Creștine stă în strînsă legătură cu respingerea în bloc a tuturor acelor practici de credință care exprimă sacralitatea și funcțiunea harismatico-sacramentală a Bisericii de la începuturi, al cărei duh de viață îl păstrează și exprimă pînă astăzi cu fidelitate Ortodoxia. Căci împreună cu sacralitatea icoanei, sînt respinse totodată și tainele ca lucrări efective ale Harului, și ca urmare însăși preoția sacramentală, precum și sacralitatea însăși a Bisericii.

O abordare ecumenistă a diferitelor puncte de doctrină deosebitoare, între diferitele confesiuni și formațiuni creștine, nu poate să nu țină seamă de această interdependență a problemelor doctrinale, care se prezintă ca un întreg organic, și a cărora nesocotire ar putea să conducă în final dialogul între Biserici pe căi impracticabile.

Căci în Biserică, pe lîngă taine și cuvîntul rostit, mai sînt și „alte mijloace ale iradierii puterii lui Hristos", care mijlocesc credincioșilor darurile lui Hristos, și acestea sînt icoanele. Și așa precum s-a afirmat în chip admirabil și magistral, „numai acolo unde cuvîntul a fost asociat cu tainele și cu cinstirea icoanelor s-a păstrat unitatea credinței, acestea fiind prin identitatea lor în toate timpurile, frînele care au ținut cuvîntul în matca Tradiției pornite de la Apostoli" [48].

5. RAPORTUL ICOANĂ-BISERICĂ

Dacă în Ortodoxie icoanele se bucură de o largă venerare a creștinilor, ocupînd un loc de mare cinste în casele lor, și în manifestările vieții lor religioase, apoi cu atît mai îndreptățită este utilizarea lor în scopuri cultice în ambianța locașurilor de închinăciune.

Creștinul ortodox nu se roagă oricum, ci de regulă înaintea icoanei. Icoana îl ajută să se transpună în acea stare de contemplație specifică rugăciunii, ea îi certifică și pentru ochii lui cei trupești faptul unei prezențe harice nevăzute, cu care el intră în relație pe calea rugăciunii. Chipul reprezentat pe icoană, prin invocarea prototipului, ne mijlocește efectiv o prezență spirituală nevăzută a celui invocat, introducîndu-ne în comuniunea iubirii lui, prin dialogul rugăciunii. El vine la întîlnirea noastră, primește rugăciunea noastră ca pe o tămîie bine mirositoare, ca pe o jertfă

---

48. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 58 și 79.

de bună mireasmă duhovnicească, purtînd-o ca într-o cădelniță de aur către prestolul cel mai presus de ceruri, către Părintele a toată îndurarea și a toată darea cea bună.

Sfinții reprezentați pe icoane sînt martorii nevăzuți ai rugăciunilor noastre, ai lacrimilor și ai suspinurilor noastre celor mai din străfunduri, după cum martori nevăzuți ne sînt Însuși Mîntuitorul și Prea Curata Sa Maică, și Însuși Duhul Sfînt, despre Care Sfîntul Apostol Pavel ne asigură că se roagă împreună cu noi, în rugăciunea noastră, „cu suspine negrăite“ (Romani 8, 26).

Pietatea creștină ortodoxă vede cosmosul răscumpărat și reînnoit prin jertfa lui Hristos, acel cosmos spiritualizat prin prezența lui Hristos în el, care este Biserica, întocmai ca pe o mare familie, în care se înfrățesc sub semnul iubirii comunitare și sub mîna ocrotitoare a Unicului Părinte Ceresc, deopotrivă cei petrecători în cortul vremelniciei veacului, ca și aceia care s-au mutat de la cele stricăcioase la cele veșnice, și care sînt „împreună-casnicii lui Dumnezeu“ (Efeseni 2, 19).

Biserica, fiind larga frăție universală a celor de aici cu cele de dincolo, cuprinde în ea mai cu deosebire pe aceia care s-au învrednicit de cununa muceniciei, pe martirii și mărturisitorii dreptei credințe de peste veacuri, și care ne pot servi și nouă celor muritori ca pilde vrednice de urmat, prin modul viețuirii lor de excepție pe culmile spiritualității evanghelice. Ei sînt totodată mijlocitorii în rugăciunea noastră către Cel Atotputernic, ca unii care s-au învrednicit de alese daruri și haruri de la Cel ce răsplătește cu prisos de bunătăți cerești celor ce bine viețuiesc și ostenesc întru agoniseala roadei celei neprețuite a mîntuirii.

Sfinții sînt „norul de mărturii“ (Evrei 11, 1-2) ai dumnezeirii Mîntuitorului Iisus Hristos, și ai eficienței soteriologice a jertfei Sale pentru noi oamenii. Prin zugrăvirea chipurilor lor pe pereții și pe cadrele icoanelor Bisericii, ei sînt prezenți în chip real și nevăzut, devin o prezență harică în biserică.

Icoanele își au locul și rostul lor de mare însemnătate în locașul bisericesc. De aceea, nici nu se poate concepe o biserică fără icoane, ele făcînd parte integrantă din ambianța spirituală a bisericii.

O biserică fără icoane e ca un templu antic, din care Hristos este total absent. Acea Biserică în care Hristos se revelează și lucrează eficient prin acte sfinte și sfințitoare, prin acțiunea Duhului Sfînt, aceea nu se poate priva de bunăvoia ei de prezența în aceeași măsură a chipului revelat al Mîntuitorului ei, a acelui chip care ne certifică pe Hristos ca pe Acela Care ni se descoperă nouă ca Dumnezeu al nostru, și pentru noi.

Căci prin Înălțarea Sa la cer, Hristos nu și-a abandonat chipul omenității Sale, chip pe care El și l-a incorporat la dumnezeirea Lui, transfigurîndu-l. Și tocmai prin acel chip al Său preamărit de după Înviere, El se arată într-un mod cu totul privilegiat și unic ucenicilor Săi. El poate face aceasta fiindcă este Stăpîn și al materiei pe care El nu o nesocotește și pe care El o sfințește prin prezența Lui în ea. El nu este înlănțuit de necesitatea oarbă a vechilor idoli din politeism, ci fiind Dumnezeu suveran, ține întru putere cele văzute împreună cu cele nevăzute.

Acela Care, ca Creator și al celor materiale, nu a socotit nedemn de Sine ca să Se descopere în lumea materiei, prin mijlocirea materialității Trupului Său, și Care fără să disprețuiască materia acceptă kenotic ca să coboare către noi pe Sfîntul Prestol sub chipul materialității elementelor de jertfă în Euharistie; Acela Care a instituit tainele mîntuirii noastre în Biserica Sa, pentru a ne mijloci nouă prin semne văzute Harul Său divin cel nevăzut; Acela Care chip al Tatălui fiind, la toate cele ce aparțin la cosmosul material le-a dat un chip și un nume, Acela întru nimic nu este mai prejos decît a fost El în kenoza înomenirii Sale, nici prin kenoza reprezentării iconografice a chipului măririi Sale celei dumnezeiești.

Căci, prin Înălțarea Sa la cer, Hristos nu ne abandonează doar unei simple memorii a petrecerii Sale pămîntești printre noi, ci El rămîne efectiv și real pe mai departe cu noi, ca „Dumnezeu al nostru“ și ca un „Dumnezeu cu noi — Immanuel — pînă la sfîrșitul veacurilor (Matei 28, 20).

Iar Hristos Cel ce este prezent în Biserica Sa, nu este un Hristos izolat de comuniunea celor răscumpărați, ci încorporează la Sine deopotrivă pe cele de jos cu cele de sus, transfigurînd întreagă creația, înțeleasă eclezial, prin prezența Lui nevăzută și prin lucrarea tainică a Duhului Său.

În acest fel, chipul icoanei lui Hristos și chipurile Sfinților Săi, care formează ambianța chipului Său, își ocupă un loc legitim în spațiul și în cultul Bisericii, dat fiind că „icoanele aduc, în felul lor, la expresie faptul că Biserica este locul prezenței mîntuitoare a tainei lui Hristos“ și „prin faptul că ele o înfățișează, contribuie ele înseși la actualizarea ei“. Astfel că „ceea ce Evanghelia ne spune prin cuvinte, icoana ne vestește prin culori și ne face prezent“ [49].

Realității teandrice a lui Hristos, îi corespunde realitatea teandrică a Bisericii, ca una care unește haric cele dumnezeiești cu cele omenești. Întocmai ca și Evanghelia și predica Bisericii, icoana este în Biserică o mărturie a realității Întrupării lui Hristos, și a lucrării harice a Duhului în Biserică.

Icoana își are locul ei firesc în cultul și viața Bisericii. Ea conferă un plus de prezență și de lucrare mîntuitoare, întărind convingerea asupra prezenței spirituale a lui Hristos și a Sfinților Săi în Sfîntul Locaș.

Ca Unul Care, imprimîndu-ne chipul Său, ne cheamă în Sfîntă Biserica Sa la părtășia asemănării cu Dînsul, Hristos reactualizează pururea această chemare prin Duhul Său, în tainele Bisericii, în dogmele ei, în chipurile venerabile ale Sfinților ei. El ne descoperă această chemare a chipului către asemănare, sub acest întreit chip văzut și transfigurat, al tainelor, al cuvîntului și al icoanei creștine.

Pe această cale, reprezentarea Sfinților în Biserică, alături de reprezentarea lui Hristos, poate servi și ca o confirmare a faptului că mîntuirea nu este ceva peste puterile firii, cu neputință de dobîndit; că Sfinții, oameni mărginiți ca și noi, supuși acelorași

---

49. *Ibidem*, p. 68, 71 și 78.

neputințe și ispitiri ca și noi, prin osîrdia și lupta lor au reușit să cucerească în final cununa și răsplata vieții veșnice.

În acest sens, icoanele în Biserică, pe lîngă faptul că ele mijlocesc sfințirea credincioșilor prin venerarea lor, mai au în egală măsură și un rol etic sau pedagogic.

6. FUNCȚIA ETICĂ A ICOANEI

Ceea ce sînt eroii pentru patria pămîntească, aceea sînt Sfinții pentru cei ce rîvnesc după patria cerească. Ei sînt exemple vrednice de urmat pe calea crucii și a împreună — răstignirii cu Hristos în lume, față de lumea păcatului și a morții. Ei sînt exemple de abnegație în urmarea lui Hristos, de tărie morală, de răbdare în suferințe, de luptă cu păcatul, de iubire și dăruire fără de preget către Dumnezeu și către semenii lor.

Ei sînt luceferii ce strălucesc pe firmamentul acelui cer răscumpărat al noii creații care este Biserica, „norul de mărturii“ în slujba lui Hristos, cosmosul înnoit după care aspiră toată făptura, vitejii care au purtat cu bărbăție și cu biruință steagul de luptă al credinței întru surparea duhurilor răutății.

Ei nu au comun cu titanii decît măreția aproape legendară a tăriei lor; dar ei sînt calzi, dogoritori în iubirea lor, în timp ce titanii sînt reci și nesimțitori. Sub sceptrul Împăratului lor suprem, Hristos, a Cărui Împărăție nu este din lumea aceasta, ei au biruit lumea, nu prin puterea armelor, ci prin puterea lor morală, prin curăția, bunătatea și sacrificiul vieții lor, într-o desăvîrșită dăruire a iubirii.

Chipurile lor blînde și diafane privesc spre noi de pe icoane ca o irezistibilă chemare, ca un îndemn ce ni-l transmit lăuntric către urmarea pildei lor de viețuire.

Ei nu grăiesc, decît numai prin singur faptul că există; nu cer nimic, nu ne pretind nimic; simpla lor existență este de ajuns ca ei să ne invite către imitație, să ne îmboldească la acțiune, să trezească în noi forța latentă a dăruirii de sine și pasiunea unei nesfîrșite deveniri.

Sfinții sînt torțele ce ard pe înălțime, iluminînd abisurile, pentru a ne atrage și mai bine atenția că menirea noastră e să urcăm, și că cel ce refuză să urce riscă să cadă, înghițit de abisuri.

Ei sînt trîmbițele de aur ale Bisericii de peste veacuri, răscolind conștiințele, și angajîndu-le pe calea supremei împliniri a celor mai înalte aspirații ale ființei umane, îndumnezeirea și nemurirea.

7. CONCLUZII

Întemeiată pe realitatea Întrupării Logosului divin, pe care o rememorează într-o manieră care îi este analogică Euharistiei, deși într-un mod diferit de intensitate și prezență teoforică, icoana

creștină se caracterizează printr-o dublă dimensiune, hristologică și antropologică, condensată într-unul și același mod de reprezentare teandric.

Hristos ca Dumnezeu, ne transpare din alte universuri în universul nostru, sub aparențele kenotice ale chipului omenității noastre; dar ca om desăvîrșit, întru Care sălășluiește dumnezeirea ne transpare, din însăși mărginirea chipului Său descoperit către noi, sfințenia și sublimul virtuților Sale neîntrecute. El este chipul ideal de om, culmea către care năzuiește tot sufletul, Barbatul dorirorilor către Care aspiră inima creștinului.

Inserîndu-se la omenitatea noastră, Hristos ne-a descoperit și restabilit adevărata noastră vrednicie, de „chip" al lui Dumnezeu, și adevărata noastră chemare, către „asemănarea" cu Ziditorul.

Din acest punct de vedere, icoana creștină este expresia unei nostalgii umane din străfunduri, a nostalgiei filiației divine, și a setei de nemurire. Ea exprimă acea caracteristică fundamentală a credinței, care se traduce în nostalgia unei relații transcendente și a unei prospectări transcendentale a ființei umane, care ține de simțământul uman cel mai legitim și cel mai firesc, al dependenței omului ca creatură în raport cu Suprema Realitate a Creatorului.

Dimensiunea antropologică a icoanei derivă din însuși firescul credinței creștine, din firescul aspirațiilor umane de împlinire spirituală, care justifică pe un Tertulian să afirme că „sufletul este în chip natural creștin" [50].

În aceasta consistă umanismul profund al credinței, care se concretizează în acea prețuire profundă ce ea o acordă omului, dar de bună seamă nu omului în abstract considerat ca specie, ci omului concret în individualitatea lui, omului înțeles într-un mod superior în excelența sa ca persoană, și chemat ca să aspire către suprema sa împlinire ca personalitate creștină.

Hristos pentru aceea a venit în lume, ca să slujească omului, ca printr-Însul lumea „viață să aibă, și încă din belșug" (Ioan 10, 10).

Căci omul, această miraculoasă alcătuire de măreție și mizerie, acest ciudat amestec de pulbere de stele și tină a pământului, acest atom de veșnicie setos de viață, care nu vrea să piară, este chemat să urce pe treptele unei deveniri nesfîrșite, către un viitor ireversibil de veșnicie și împlinire, pe calea unei iubiri nesfîrșite, a unei iubiri care este mai tare decît moartea însăși, și decît tăriile stihiilor.

Iubirea creștină, iubirea jertfelnică a Sfinților este mai tare

---

50. Vezi și Prot. dr. P. Deheleanu, *Manual de Sectologie,* Tipografia diecezană, Arad 1948, p. 188-189.

decît moartea, pentru că singură ea poate conduce către asemănarea și unirea cu Dumnezeu, cu Acel Care S-a descoperit lumii ca Suprema Iubire.

Căci setea de Dumnezeu, Care este Iubirea veșnică, e și o sete de veșnicie, de nemurire. Singură această sete de veșnicie a creat pe martiri și pe Sfinți. Și pentru dobîndirea ei S-a întrupat Hristos în lumea stricăciunii și a morții ca să ne deschidă nouă cale către veșnicia vieții Sale dumnezeiești.

În speranța eternizării, a îndumnezeirii omului, a salvării supreme a esenței eterne a ființei umane, care este sufletul omului, s-au consacrat altare și s-au înălțat catedrale.

În speranța nemuririi s-a născut încă din străvechea antichitate cel mai vechi și cel mai statornic și persistent cult al pietății, cultul morților, manifestat în grija pentru locuința veșnică a celor defuncți [51].

În această ambianță de profundă spiritualitate, icoana ortodoxă își dobîndește locul ei legitim în cultul și teologia ortodoxă, ca una care pogorînd cerul milostivirilor dumnezeiești către om, îl îndeamnă și îl susține în urcușul său suprafiresc, potrivit cu supremele sale aspirații, către zările nemuririi [52].

Pr. Nicolae MACSIM

---

51. Tertulian, *Apologeticum*, trad. rom. Eliodor Constantinescu, 1930, Col. *Apologeți de limbă latină*, București, 1981, p. 64.

52. „Cînd încă nu se construiau pentru cei vii decît bordeie de paie și pămînt, pe care le distrugeau intemperiile, se înălțau în schimb morminte celor morți, iar piatra își găsi utilizarea pentru cavouri, mai înainte încă de a se folosi la locuințe. Casele celor morți, iar nu ale celor vii, au biruit veacurile prin soliditatea lor ; nu cabanele de trecere, ci locuințele statornice“ (Miguel de Unamuno, *Le sentiment tragique de la vie*, trad. fr. Marcel Faure-Beaulieu, Éd. Gallimard, 1937, p. 57).

Întru bucuria marilor împliniri

CUNUNĂ DE ANIVERSĂRI

†TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ȘI
LOCȚIITOR DE MITROPOLIT
AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

Iată-ne din nou întruniți în ședința de lucru a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor, prilej de aleasă bucurie de a ne revedea aici, la Iași, pentru a doua oară în calitate de locțiitor de mitropolit. A trecut un an de cînd în aceeași sală chibzuiam și analizăm activitatea desfășurată de preoțime și fiecare dintre noi și exprimam dorința clerului și credincioșilor din aceste binecuvîntate ținuturi românești ale Moldovei și Bucovinei de a se alege noul ierarh în istoricul jilț mitropolitan. Negreșit că se va împlini și aceasta, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că nimic din ceea ce noi lucrăm nu își are împlinirea decît cu voia Atotputernicului și Bunului Dumnezeu.

Și tot cu voia lui Dumnezeu sîntem astăzi iarăși împreună. Deși locotenența îmi cere o grijă în plus o împlinesc cu bucurie, văzînd în ea o formă de slujire a lui Dumnezeu și a bunilor credincioși și preoți din Moldova. O fac pentru că se bucură sufletul și inima mea să vă revăd, să vă știu preocupările și lucrarea plină de dăruire pentru slava Bisericii noastre strămoșești și prosperarea binelui obștesc, așa cum se oglindește acest fapt în dările de seamă prezentate ieri Consiliului eparhial. De asemenea, trebuie să subliniez acum că bucuria noastră este sporită și de prezența la lucrările ședinței Adunării eparhiale a Domnului director Leon Toader, reprezentant al Departamentului Cultelor. Această prezență ne încredințează de permanentul sprijin de care se bucură Biserica Ortodoxă Română și noi, ca slujitori ai Altarului strămoșesc și cetățeni ai scumpei noastre patrii. La începutul ședinței, adresez de asemeni un bun venit tuturor membrilor Adunării eparhiale, reprezentanți de frunte ai slujitorilor altarelor și ai vrednicilor credincioși, cu toții legați de rosturile și lucrarea prezentă a Bisericii noastre, al căror aport la această ședință este un plus de îndemn pentru sporirea activității celor de la Centrul eparhial și a preoților și credincioșilor Arhiepiscopiei Iașilor. Membrii Adunării eparhiale sînt mesagerii Bisericii și ai lucrării ei, dar și ai clerului și credincioșilor care i-au ales și ai căror reprezentanți sînt în acest organism bisericesc din Moldova și Bucovina, Adunarea eparhială fiind organul de conducere al unei eparhii, așa cum se prevede în Statutul de organizare și funcționare al Bisericii Ortodoxe Române. Exprim satisfacția mea că spiritul de împreună-lucrare este caracteristic și activității depuse în anul 1987, al cărei bilanț va fi prezentat în ședința de astăzi, deschizîndu-se astfel o nouă pagină a cronicii noastre bisericești.

Anul acesta poartă cununa slăvitelor aniversări ale căror împliniri, într-un entuziasm general, se răsfrîng asupra tuturor fiilor

vetrei străbune. Aniversarea a patru decenii de la proclamarea Republicii, 1947-1987, de cînd poporul nostru a devenit stăpîn pe destinele sale și a ales noua formă de orînduire socială, aceea de republică, dorită cu multe secole înainte și oglindită în gîndirea celor mai luminați bărbați ai poporului nostru. Acest lucru a fost posibil cînd poporul român a ajuns în situația de a alege drumul dezvoltării vieții sale.

Proclamarea Republicii se înscrie în istoria noastră națională ca un moment firesc și ca o cerință a vremurilor noi, a întocmirilor democratice și înnoitoare, potrivit năzuințelor dintotdeauna ale tuturor fiilor acestui popor. Am trăit acel sfîrșit de an 1947, fiind părtaș acelui Decembrie, cînd proclamîndu-se Republica, toată suflarea românească s-a umplut de un negrăit entuziasm. Anii care au urmat au însemnat tot atîtea trepte de lumină și progres, datorită mărețelor împliniri ce s-au înfăptuit. Agonisita spirituală și materială a sporit an de an, deceniu de deceniu. De toate acestea desigur că și Biserica Ortodoxă Română s-a bucurat. Ea însăși, prin slujitorii și credincioșii ei, a fost părtașă acestor momente istorice, pentru că fiii ei sînt în același timp și fii ai poporului român. De aceea și atunci, în anul proclamării Republicii, ca întotdeauna în istoria bimilenară a acestui popor, Biserica s-a întrupat activ, prin lucrarea ei de slujire, denumită atît de potrivit de fericitul întru adormire Patriarhul Justinian ca „Apostolat social". Ea n-a stat pasivă, n-a fost nevoie să i se adreseze o chemare specială. Ea însăși trăia și simțea îndatorirea de a fi prezentă în istoria neamului, a făuririi unuia dintre cele mai măreț și esențiale momente din istoria poporului nostru.

Mi-aduc aminte cu emoție că mă aflam slujitor la Catedrala mitropolitană, în acel timp cînd vestea cea mare, proclamarea Republicii, a făcut din ziua de 30 Decembrie o culme a istoriei noastre naționale. Era o culme a biruințelor și a realizării speranțelor întregii suflări românești. Acea zi de iarnă anunța zorii primăverii vieții țării și poporului nostru. Încercările tenebroase ale veacurilor și timpul pătimirilor românești treceau pentru totdeauna. Se iveau zorile unei îndelung așteptate primăveri românești. Se iveau Paștile nădejdilor românești redeșteptate, fapt care nu putea să nu umple de bucurie inimile tuturor românilor, cum se arăta în prima pastorală adresată de noul Mitropolit Justinian, către clerul și credincioșii din aceste binecuvîntate plaiuri românești: „Activitatea noastră ca Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei începe odată cu deschiderea porților Anului Nou 1948, cînd o nouă așezare de temelie a statului român s-a îndeplinit, așezare cerută de înnoitoarele trebuințe ale întronării unei dreptăți sociale la care sînt chemați toți oamenii să se bucure de binefacerile ei, în egală și dreaptă măsură" [1].

Cuvintele acelei pastorale sînt pline de trăirea patriotică a momentului pe care poporul stăpîn pe soarta sa îl înscria cu vigoare în cronica milenară. Ele erau expresia părtășiei la trăirea

---

1. † Justinian, Mitropolitul Moldovei, *Pastorală* adresată clerului și dreptcredinciosului popor din cuprinsul Mitropoliei Moldovei cu prilejul Anului Nou 1948, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XXIV (1948), nr. 1-3, p. 2-3.

întregului popor. Erau sentimentele comune ale fiilor Bisericii strămoșești, așa cum au dovedit-o apoi scrisul și slujirea tuturor în cei patruzeci de ani. Această pastorală a însemnat foarte mult la vremea respectivă, pentru că era cuvîntul cel mai autorizat al Bisericii. Era o verigă care leagă trecutul de viitor, lucrarea milenară a Bisericii de sprijinire a celor mai nobile năzuințe din trecut de împlinirile vremurilor noi, cînd poporul român își croia o altă formă de viață socială, își făurea o nouă istorie, se arăta lumii dornic de a contribui statornic la apărarea păcii și la promovarea prieteniei și colaborării între popoare. De fapt, acest atașament al Bisericii strămoșești față de noua orînduire o vădise și pastorala fericitului întru pomenire Patriarhul Nicodim, imediat după marele act revoluționar de la 23 August 1944, în care el îndemna pe toți fiii Bisericii strămoșești să arate același devotament și spirit de jertfelnică dăruire. El arăta că 23 August este o culme a istoriei acestui neam, făurită prin voința fiilor lui de a se pune capăt războiului distrugător care i-au adus numai suferințe, cotropire și subjugare și ale căror urme erau mai vii ca oriunde aici în Moldova[2].

Și prin cuvîntul Mitropolitului Moldovei de atunci Justinian, din 1947, ca și cel al Patriarhului Nicodim, se dădea în fond glas atașamentului și patriotismului fiilor duhovnicești ai Bisericii noastre. Erau mărturisiri și atitudini de arhipăstori, demni de lupta înaintașilor, care fiind una cu neamul, n-au pregetat să spună cuvînt de îndrumare. Părtășia Bisericii s-a făcut actuală apoi la tămăduirea rănilor războiului, la înnoirile cerute de istoricul act al proclamării Republicii, cum a fost răspîndirea în lumea satelor a luminii cărții. Astfel, Biserica noastră s-a arătat pe drept cuvînt un factor de progres, prin lucrarea ei devotată pusă în slujba progresului, regăsindu-și în aceasta menirea ei sacră și statornică de împlinitoare a apostolatului social, potrivit vremurilor pe care le trăia și le făurea poporul nostru. În aceste vremuri ea se arăta, ca și în vechime, o Biserică a neamului din care a răsărit, a cărei lucrare urmărește sprijinirea binelui obștesc și a progresului material și spiritual al fiilor poporului nostru. Făclia de lumină pe care ea, ca instituție sacră, a purtat-o de-a lungul veacurilor, capătă

---

2. † Nicodim, Patriarhul României, *Pastorală* cu prilejul încheierii armistițiului între România și Marii Aliați din 23 August 1944, în „Biserica Ortodoxă Română", LXII (1944), nr. 7-12, p. 220-223: „Ziua de 23 August 1944 rămîne înscrisă printre datele cele mai însemnate ale istoriei Neamului românesc. În ziua aceasta mare, poporul român a luat din nou calea politicii sale tradiționale ... Actul istoric de la 23 August 1944 a înlăturat regimul dictaturii care era nepotrivit cu tradiția țării noastre. El ne-a redat libertățile democratice. Fără acestea un popor se vestejește și moare asemenea unei plante lipsite de lumină. Aceste libertăți ne sînt scumpe... Hotărîrea din 23 August 1944 a pornit din inimă și din adîncă convingere... Actul istoric de la 23 August și toate cîte după aceea s-au făcut, în duhul regimului de libertate, prin voința lui Dumnezeu s-au săvîrșit... La 23 August 1944 s-a arătat voința lui Dumnezeu. Să ne supunem voinței Lui. Să nu ne supunem numai din sentimentul datoriei, ci și din conștiință: „Pentru conștiința noastră și pentru Domnul", așa cum ne poruncește Sfînta Scriptură (Romani 13, 5)... În nestrămutată convingere că mărețul act de la 23 August este un act de îndurare al Providenței față de mult încercatul popor românesc, dăm arhipăstorească noastră binecuvîntare tuturor acelora care... muncesc cu suflet și cu foc pentru propășirea Neamului românesc, întru dreptate și libertate".

acum, în timpul Republicii, noi străluciri. Energiile fiilor ei s-au descătușat, în acești ani de avînt creator, ca de altfel ale tuturor fiilor acestui pămînt străbun. Și de atunci pînă acum Biserica noastră și-a arătat astfel, cu statornicie și înțelepciune, părtășia ei, prin lucrarea de slujire specifică, la toate împlinirile istorice, prin care au urcat continuu ca pe niște trepte poporul și țara noastră. Încît momentul sărbătoririi a patru decenii de la proclamarea Republicii este și pentru noi un adevărat jubileu care ne prilejuiește trăirea unei alese bucurii pentru statornicia și bogata lucrare a Bisericii din anii vieții celei noi. Rolul ei de sprijinitoare constantă a marilor năzuințe a căpătat noi valențe și străluciri. În această perioadă Biserica Ortodoxă Română și-a dobîndit Statutul său, ca și celelalte culte pe ale lor.

Statutul de organizare și funcționare și Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române sînt oglindiri concrete că prin această nouă slujire însăși structura organizatorică și viața Bisericii noastre s-au înnoit. Vădind aceeași pregnantă actualitate, ca și slujirea Bisericii noastre în toate împrejurările vieții bisericești, de la parohie și pînă la eparhie și patriarhie, toate aceste legiuiri corespund slujitorilor și credincioșilor noștri. Ele au fost posibile datorită noilor întocmiri, pe care le-a adus în viața socială a poporului nostru proclamarea Republicii și noul mod de viață democratică populară. Vredniciile slujitorilor Bisericii noastre au căpătat noi dimensiuni și valențe, ca o binemeritată încununare a unei îndelungate părtășii la viața și istoria neamului românesc. Biserica devenea totodată părtașă la așezarea și înțelegerea unei noi concepții despre muncă și dreptate socială, despre binele obștesc, precum și la înlăturarea unor piedici, care nu-și mai aveau locul în viața și concepția oamenilor porniți pe un nou drum și înfrățiți în același elan creator și care cerea deschidere sufletească, egalitate și demnitate, cinste, corectitudine și responsabilitate — trăsături ale omului nou, capabil de a transforma și înnoi viața. În felul acesta și Biserica prin învățătura sa despre muncă, prin spiritul de dăruire și de egală împărtășire din bunurile date de Dumnezeu și prin prețuirea omului, a contribuit la înnoirea umană, la afirmarea unui altruism și a unei solidarități în virtute cu toți cei ce sprijină și se străduiesc pentru binele celorlalți.

Astfel, prin fiii ei, practicînd această nouă înțelegere umanistă și umanitară a omului vremurilor noi, Biserica și-a înnoit însăși slujirea ei socială, metodele pastorale.

Din tezaurul patristic de gîndire, profesorii și clerul au scos temeiuri puternice pentru actualitatea predicii și pentru valorificarea neîncetată a Cuvîntului lui Dumnezeu, viu și lucrător. Așadar, iată unele din roadele bogate cu care întîmpinăm aniversarea proclamării Republicii.

În acest an, pe plan ecumenic, am mai trăit și jubileul împlinirii a 1200 de ani de la Sinodul al șaptelea ecumenic sau cel de al II-lea de la Niceea.

Este știut că noi, ortodocșii, păstrăm piatra de temelie a credinței noastre, adică hotărîrile celor șapte Sinoade ecumenice. Ele au reglementat și întărit viața Bisericii. I-au dat tăria de granit a dreptei mărturisiri vieții și închinării ei. I-au apărat străluci-

rea dumnezeiască a Ortodoxiei de întinăciunea eresurilor de tot felul. I-au păstrat limpede izvorul dumnezeieștilor descoperiri, făcînd mai vie prezența iubirii lui Dumnezeu întru trăirea aceleiași unități creștine. Cunoașterea și cuprinderea învățăturii de către mințile luminate ale Sfinților Părinți au întărit unitatea de mărturisire și trăire a inimilor și cugetelor creștine. Același Hristos de la întrupare, „de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria" și pînă la înălțarea de-a dreapta Tatălui, a fost pururea viu în inimile tuturor creștinilor, prin hotărîrile formulate de Sinoadele ecumenice, prin lucrarea Sfîntului Duh, călăuzitorul Bisericii. Același duh al unității, aceeași legătură a dragostei creștine, ca roade ale trăirii dreptei credințe și a împărtășirii harului dumnezeiesc, au fost statornicite de Sinoadele ecumenice — instrumentele lucrării voii lui Dumnezeu și ale infailibilității Bisericii celei Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească.

Sinodul al șaptelea ecumenic, e adevărat, a încheiat șirul sinoadelor, dar a avut o însemnată importanță pentru că a restaurat sensul suprafiresc al icoanei. Din aceasta vedem că deși e ultimul, ca timp, nu și ca importanță, demonstrează că într-o ierarhie a valorilor nimic nu este lipsit de importanță în viața creștină.

Dacă avem în vedere importanța trăirii liturgice în Ortodoxie pentru desăvîrșirea creștinului și rolul icoanei ca descoperire dumnezeiască, ne dăm și mai bine seama de importanța acestui sinod pentru dreapta învățătură și închinare, pentru apărarea credinței ortodoxe. Nu uităm apoi un alt aspect destul de relevant. Sinodul al șaptelea ecumenic statornicește pentru totdeauna, ca adevăr de credință, realitatea istorică a întrupării Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Care este Fiul lui Dumnezeu născut din veci din Tatăl, dar și din Sfînta Fecioară Maria și de la Duhul Sfînt „pentru noi și pentru a noastră mîntuire". Astfel, Iisus cel ce mîntuiește, Păstorul cel Bun cu mielul pe grumaz, cum Îl vedem înfățișat în cele dintîi icoane pe care le găsim în catacombele romane din secolele II și III, este Cel Unul-Născut din Fecioara Maria și Care a murit și a înviat. Soteriologia, prin icoană, este legată de istoria vieții lui Iisus. Sinodul al șaptelea ecumenic a definit ceea ce se trăia de la începutul creștinismului.

Icoana este chipul lui Iisus intrat efectiv în istorie și nu închipuire legendară. Este redarea și încredințarea istoricității lui Iisus, „Cel născut din Tatăl fără mamă și din Mamă fără tată", cum spune una din rugăciunile noastre. Icoana este deci prezența reală și negrăită a Fiului lui Dumnezeu în istoria lumii și a omenirii. Icoana este chipul lui Dumnezeu la care a fost ridicat din nou omul. Icoana este Dumnezeirea întrupată, sălășluind — cum spune Sfîntul Apostol Pavel — în trup omenesc (Coloseni 2, 9). Icoana este oglindirea frumuseții la care a fost înălțată firea omenească. Icoana este revărsarea frumuseților raiului pe pămînt și totodată anticiparea de aici a celor viitoare. Icoana este oglindirea comuniunii omului cu Dumnezeu, prin întruparea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. De aceea, chiar de la începutul creștinismului nu s-a făcut niciodată confuzie între icoană și idol, pentru că idolul este căutarea lui Dumnezeu, așteptarea lui „Dumnezeu cel necunoscut", pe cînd icoana e venirea Sa în mijlocul nostru, arătarea Lui în istorie, cum

învață Sfîntul Ioan Damaschin. Icoana este deci Teofanie sau — cum spune Sfîntul Ioan Evanghelistul — „vederea" și „pipăirea" lui Dumnezeu vestite lumii (I Ioan 1, 3-4 și 14). Pentru acest motiv creștinii nu s-au crezut niciodată a fi închinători la idoli, cinstind icoanele. Ei se închinau lui Dumnezeu prin icoană, așa cum L-au cunoscut prin întruparea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, pe cînd închinătorii la idoli nu cunoșteau fața lui Dumnezeu, căci pe Dumnezeu pînă la întruparea Fiului Său „nimeni niciodată nu L-a văzut" (Ioan 1, 14). Icoana pentru creștini este semnul credinței lor adevărate, al credinței în Dumnezeu cel adevărat și făcut nouă cunoscut prin întruparea Fiului Său, iar idolul este semnul necunoașterii lui Dumnezeu. De aceea, icoana este plină de realitatea și arătarea lui Dumnezeu, de adevărul descoperit și făcut cunoscut de Cuvîntul Său întrupat, așa cum ne încredințează chiar în prologul Evangheliei Sale Sfîntul Ioan, ucenicul cel iubit al Mîntuitorului (Ioan 1, 9). Și totuși de ce oare s-a definit așa de tîrziu teologia icoanei?

Sinoadele anterioare prin statornicirile lor de credință privind cele două firi, dumnezeiască și omenească, ale Mîntuitorului, Dumnezeirea Duhului Sfînt, dogma Sfintei Treimi, cinstirea pe care trebuie să i-o aducem Maicii Domnului — Theotokos — au apărat adevărul revelat al întrupării și operei săvîrșite de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, unind pe om cu Dumnezeu o dată pentru totdeauna. Iar teologia icoanei a fost consecința firească a tuturor acestora. Căci fără unirea lui Dumnezeu oglindită în icoană, cum putem să mai credem că Dumnezeu se arată omului în cele văzute și că cele văzute pot mijloci înțelegerea și cunoașterea lui Dumnezeu? Fără icoană, chipul Fiului întrupat, cum ar fi putut să se scrie că Hristos este Mijlocitor între om și Dumnezeu (I Timotei 2, 5) și că Sfînta Fecioară Maria este Născătoare de Dumnezeu sau Maica Domnului, cum o numim noi românii — nu știu dacă în vreo altă limbă mai este numită așa de duios și de profund ca în limba românească!

Disputele aprinse și uneori chiar sîngeroase au durat aproape două sute de ani, sfîrșind prin biruința dreptei credințe și deci a teologiei icoanei, a cinstirii întrupării Fiului lui Dumnezeu al cărei rod este, prin jertfa de pe Golgota, răscumpărarea neamului omenesc. Astfel întruparea Mîntuitorului este consacrată ca fiind baza întregii trăiri creștine, ca cea care este izvorul evlaviei creștine, în toată plinătatea manifestărilor ei. Altfel ar fi rămas un puritanism mai mult intelectual decît o sfințenie angajînd întreaga ființă umană, trup și suflet. Prin teologia icoanei deci se consacra adevărul de bază al vieții creștine că omul este chipul lui Dumnezeu, trup și suflet, chemat a se ridica pe culmile desăvîrșirii cu întreaga sa ființă. Separarea omului, a ființei sale, văzute ca trup și suflet, este rodul păcatului. Reunirea lor este rodul întrupării Mîntuitorului. Neascultarea lui Adam cel vechi este biruită de întruparea Fiului lui Dumnezeu, Care murind cu Trupul pe Cruce și vărsîndu-și Sîngele S-a făcut ascultător, în locul nostru al tuturor, devenind un nou Adam, cum spune Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni 15, 22; Romani 5, 19).

Așadar, iată importanța celui de-al șaptelea Sinod, care — cum spuneam — nu este cu nimic mai prejos decît celelalte chiar dacă

cronologic el încheia pentru noi ortodocșii șirul Sinoadelor ecumenice. Viziunea gnostică de disprețuire a materiei și a trupului a fost biruită prin cinstea pe care o capătă firea omenească de sălaș al Fiului lui Dumnezeu. Teofania Botezului, prin care firea umană a Domnului este primită în comuniunea Sfintei Treimi, cum ne încredințează glasul Părintelui ceresc: „Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Acesta am binevoit", rămîne neînstrăinată dreptei credințe prin cinstirea icoanei care nu-i închinare la materialul din care este făcută, ci chipului pe care-l reprezintă, cum scria Sfîntul Vasile cel Marea. Comuniunea cu Dumnezeu capătă astfel un pronunțat caracter personal, o deschidere spre dialog și unire care presupun creșterea și desăvîrșirea creștină. Aici a mai fost biruită și o altă separare care a fost pînă la Hristos. Dumnezeu, Care era o idee abstractă pentru cei vechi, mai ales pentru gîndirea filosofică greacă, nu mai este privit ca un obiect de cugetare sau ca un subiect închis în sine, cum era „Dumnezeul necunoscut" al atenienilor. Prin icoană Dumnezeu ni se descoperă ca o chemare la dialog și comuniune[3]. *Or, știut este că un dialog nu poate avea loc decît între persoane care au ceva comun. Și icoana arată că Dumnezeu prin Mîntuitorul are comun cu noi firea omenească, iar noi avem comun cu Dumnezeu sfințenia și plenitudinea harului, revărsate în persoana Mîntuitorului. Prin icoană, întîlnirea noastră cu Dumnezeu are caracter de comuniune statornică și nu este o întîmplare inexplicabilă.*

Prin icoană Dumnezeu rămîne cu noi și noi sîntem în Dumnezeu, iar viața noastră este trăirea cea în Hristos (Galateni 2, 20), noi înșine devenind fii și moștenitori ai Tatălui ceresc (Romani 8, 17). Această statornicire pentru totdeauna, care a avut loc la 843, o prăznuim la Duminica Ortodoxiei. Numai în Ortodoxie este întîlnită teologia icoanei, cinstirea ei ca prezență a lui Dumnezeu și teofanie prin întruparea și mai ales prin Învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Acum este de la sine înțeles de ce i s-a dat acestei duminici această denumire de Duminica Ortodoxiei, căci numai în Ortodoxie icoana se bucură de cinstirea pe care trebuie fiecare creștin să i-o acorde. Prin viața sa, prin rugăciunea sa, prin înălțarea sa pe culmile cu străluciri taborice ale desăvîrșirii și îndumnezeirii. Încît mi se pare foarte potrivit a sublinia că prin Ortodoxie trăirea creștinului este nu numai urmarea lui Hristos, ci și viața în Hristos. Rolul icoanei în viața creștină arată că trăirea este o strădanie de înălțare spre culmile desăvîrșirii și nu așteptare — cum trăiau cei din lumea veche — de a se pogorî permanent Dumnezeu la noi, ci este astfel un continuu progres, o înălțare spre culmile vieții luminate de strălucirile Dumnezeirii.

Și în sfîrșit, icoana este cum spunea Sfîntul Ioan Evanghelistul (I Ioan 2, 3-4) „arătarea" lui Dumnezeu pe Care nu-L putem cuprinde, adică „vederea" Celui necuprins cu mintea și cu puterile noastre omenești, adică dilema însăși a vieții creștine, așa cum au definit-o Părinții capadocieni, Sfîntul Maxim Mărturisitorul, Sfîntul Simeon Noul Teolog și, în mod deosebit, Sfîntul Grigorie de Palama.

---

3. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, București, vol. I, 1978, p. 402; Olivier Clément, *Le visage intérieur*, Paris, 1978, p. 52: „Lumina icoanei nu deschide un ocean impersonal, ea este conținutul și superabundentul comuniunii".

Icoana este prezența harului lui Dumnezeu în viața noastră și sălășluirea noastră în strălucitele și negrăitele „curți ale Domnului" (Psalmul 64, 4).

Iată de ce nu se poate credință ortodoxă fără mărturisirea tainei întrupării, deci fără icoană. Icoana ne arată că Fiul lui Dumnezeu a luat chip omenesc pentru ca omul să ia chipul lui Dumnezeu sau cum spune Sfîntul Atanasie cel Mare „Dumnezeu s-a făcut om pentru ca să facă pe om dumnezeu". Icoana este legată de marele capitol al îndumnezeirii omului prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, al participării oamenilor — cum spune Sfîntul Apostol Petru — la „firea cea dumnezeiască" (II Petru 1, 4).

Jubileul de anul acesta a prilejuit ținerea unor ședințe festive, a unor simpozioane comemorative în toate Bisericile Ortodoxe și creștine, precum și a unor cursuri închinate frumuseților credinței și trăirii ortodoxe în întreaga lume creștină, la care au participat și teologi, preoți și ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române.

Noi românii sîntem creștini din față, ca cei ce am primit mirul credinței de la Sfîntul Apostol Andrei, cel dintîi chemat, păstrînd credința și închinarea dreptslăvitoare neștirbite, precum și învățătura despre sfintele icoane. Deși lumea creștină în secolele V-VI și următoarele a fost frămîntată de diferite dispute, între care și cele privind teologia icoanei, acestea nu au cuprins însă regiunile dunărene. Astfel, Biserica noastră a rămas statornică cinstitoare a icoanei, cum ne-o vădesc iconițele, engolpioanele, candelele, opaițele și vasele creștine descoperite, datorită săpăturilor arheologice, pe toată întinderea etnogenezei românești. Acestora se adaugă bazilicele care aveau la Sfîntul Prestol moaște ale sfinților sau chiar altarele lor ridicate pe multe morminte ale sfinților, crucile-relicvare etc. Deci cinstirii icoanelor i se adaugă cea a sfinților atît de vie pe aceste străbune ținuturi, cum ne-o dovedesc Sinaxarele constantinopolitan și roman, Listele-martirologii siriacă și ieronimiană, precum și descoperirea unor sfinte moaște ca cele de la Niculițel-Tulcea, care purtau inscripția grăitoare în acest sens de „martirii lui Hristos". Noi românii întodeauna am fost și am rămas statornici cinstitori ai icoanelor, sfinților și sfintelor moaște.

Și nu întîmplător străinătatea rămîne uimită de frumusețea icoanei românești, așa cum o vedem fie în vechile picturi de la Strei sau Rîmeț, fie în picturile exterioare de la mănăstirile din Bucovina — unicate în întreaga lume creștină. Pentru noi, negreșit, toate acestea sînt mai presus de toată mărturia permanentei și dreptei mărturisiri a lui Hristos, dar și a permanentei ființări românești pe aceste binecuvîntate plaiuri mioritice.

Cinstirea icoanei are o importanță aparte, constituind un motiv în plus pentru noi de a ne arăta păstrătorii dreptei credințe a lui Hristos. Din această tărie a sufletului românesc au luat ca dintr-un izvor iscusința și trăirea oglindite de zugravi în lucrarea icoanelor. Și dacă documentele nu ne păstrează multe nume de autori, teologi și chiar de zugravi pe aceste plaiuri, totuși, icoanele care ni s-au păstrat ne vorbesc în graiul lor — așa cum mănăstirile din nordul Moldovei, în frunte cu Voronețul sînt niște cărți cu litere în imagini — despre teologia și trăirea dintotdeauna ale românilor, despre păstrarea unității dreptei credințe prin care și-au păstrat și afirmat și unitatea lor de neam și de grai strămoșesc. Icoanele noas-

tre sînt un ales dar românesc făcut lumii creștine de astăzi, o oglindire a roadelor și binecuvîntării lui Dumnezeu care încununează dreapta credință, o transfigurare a materiei care devine purtătoarea slavei dumnezeiești. Ele sînt oameni și pămînt cîntînd în imagini, slava și iubirea lui Dumnezeu, Care s-a întrupat.

Alături de elementele tradiționale ale icoanei ortodoxe redate cu o mare acuratețe teologică, în frescele românești sînt înfățișate și elemente autohtone, cum ar fi unele particularități ale peisajului românesc, culorile și costumul românesc. Unele evenimente din istoria creștină fiind asimilate celor cu răsunet local, cum ar fi lupta antiotomană, precum și redarea unor cuvioși cinstiți de români ca sfinți, cum este Cuviosul Părinte Daniil Sihastrul și alți sfinți români, înainte de a fi fost canonizați de Biserică. Toate acestea sînt oglindiri vii și reale ale tezaurului de credință ortodoxă, pe care l-au păstrat neștirbit, ca și vatra lor strămoșească, părinții și înaintașii noștri. Este într-adevăr ceva unic în lumea creștină și ortodoxă această nevoie de a te simți și în biserică și în afara ei în comuniunea sfinților, a Maicii Domnului și a Mîntuitorului, constituind cel mai valoros tezaur de credință și o scumpă moștenire culturală și națională a neamului nostru.

Pe bună dreptate, un mare teolog apusean, Părintele W. Nyssen, impresionat de toate aceste moșteniri, cu prilejul deselor vizite făcute în țara noastră a numit pămîntul românesc, vatra noastră strămoșească „pămînt cîntînd în imagini", adică în frumusețea icoanei. Acest teolog prezintă la cel mai înalt nivel toate aceste comori ale credinței noastre ortodoxe. De pildă, vara aceasta a făcut-o în cadrul întîlnirii la Viena, cu prilejul vizitei delegației noastre în capitala Austriei. Și desigur toate acestea nu sînt întîmplătoare, ci sînt rodiri și în același timp oglindiri ale trăirii dreptei credințe.

Pe lîngă acuratețea teologică a icoanelor noastre aș mai aminti un fapt grăitor în acest sens. În picturile mănăstirilor sînt prezentate toate Sinoadele ecumenice așa cum a remarcat cu prilejul vizitei în Moldova și Bucovina în toamna aceasta și Sanctitatea Sa Dimitrios I, Patriarhul ecumenic al Constantinopolului. La noi a fost trăită conștiința sobornicească, cu care a fost apărată permanent dreapta credință. De la primele Sinoade ecumenice — la care au participat și episcopii tomitani din Dobrogea — și pînă în zilele noastre a fost vie această conștiință că aparținem Bisericii celei Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească. De aceea oricîte valuri ale eresurilor s-au abătut asupra Bisericii Răsăritului nu au putut prinde rădăcini în părțile noastre românești. Totuși, datorită unor vitregii și influențe străine, din nefericire au apărut mai ales după primul război mondial și la noi secte, grupări religioase anarhice, care sînt o amenințare de neignorat pentru unitatea noastră ortodoxă și românească în egală măsură. Și totuși dureros este faptul că după ce au înlăturat preoția, icoanele și sfinții, mai ușor au lovit în edificiul dreptei credințe și în hotărîrile Sinoadelor ecumenice. Amintesc cu durere despre acest lucru — acum la împlinirea a 1200 de ani de la Sinodul al VII-lea ecumenic. De fapt însăși structura lor negativistă și mai ales motivele zise „inspirate" îi arată că negînd istoricitatea zugrăvită prin icoană se neagă pe ei înșiși ca creștini.

Este semnificativ faptul că unele ramuri creștine, izvorîte din Reformă simt nevoia icoanelor și au început să le pună în cărțile de rugăciune și în bisericile lor chiar. Aceasta arată nevoia creștinului de a avea icoana de închinare și în mărturisirea dreptei sale credințe, în apropierea lui de Dumnezeu. De aceea nu-i de mirare că la acest jubileu chiar în Bisericile creștine care au respins icoana au avut loc simpozioane despre icoane. Și aș vrea să mai amintesc aici un fapt nespus de grăitor. În vizita pe care am făcut-o în Suedia ne-a fost dat să vedem un fapt important și grăitor în această privință. Vizitînd marea catedrală suedeză din Lund, ni s-a prezentat ca cel mai mare loc al locașului, nu cum ne-am fi așteptat a fi altarul, ci o statuie veche a Maicii Domnului. Iată dar că într-o Biserică luterană sînt prezente icoanele și interes pentru ele și teologia lor. Din privirile gazdelor, ca și din invitația de a rosti o rugăciune și a aprinde o lumînare s-a putut înțelege o preocupare vie teologică. Iată că jubileul de anul acesta a prilejuit multor creștini care au respins icoana să se întorcă sau să afirme cu și mai multă tărie nevoia lor de a se întorce la cinstirea icoanei, la înțelegerea adîncii ei teologii și prin aceasta la mărturisirea dreptei credințe statornicite de hotărîrile Sinoadelor ecumenice.

Acest fapt, negreșit, și pentru noi trebuie să însemne o reafirmare cu și mai multă dăruire a unității dreptei credințe prin responsabilitatea pastorală și misionară cu care să întărim pe credincioșii Bisericii noastre în mărturisirea aceleiași credințe strămoșești. Într-un cuvînt preoții, ca slujitori ai Altarului strămoșesc, trebuie să fie deplin conștienți de rolul lucrării lor pastorale în întărirea unității de credință, căutînd noi metode și mijloace de readucere la sînul Bisericii mame a celor ce s-au desprins de ea, plecînd la alte adunări, sau a celor care prezintă anumite tendințe centrifugale, ceea ce desigur că afectează unitatea de credință. Între aceste mijloace cinstirea sfinților și a icoanelor reprezintă unul din cele mai importante mijloace. De asemenea, slujbele noastre tradiționale în frunte cu Sfînta Liturghie, cu Sfintele Taine și ierurgiile, cu acatistele, cîntările și rugăciunile de tot felul ale Bisericii noastre dreptmăritoare. Ele sînt expresii ale trăirii adevărului evanghelic, ale roadelor aduse în lume de Întruparea lui Hristos. De aceea împreună cu Liturghia icoanele au un mare rol pedagogic, îndemnînd inimile și cugetele creștinilor la trăirea adevărurilor dreptei credințe și stăvilind acțiunile prozelitiste neoprotestante, pentru că prin cele dintîi sufletul credinciosului se simte mai legat de comuniunea dreptcredincioșilor în mijlocul cărora Mîntuitorul este prezent real pînă la sfîrșitul veacurilor, cum El Însuși ne-a încredințat (Matei 28, 20). Cultivînd o grijă deosebită față de cult, de slujbele noastre ortodoxe, preotul se arată el însuși pildă credincioșilor de dreaptă cinstire a icoanelor și de dreaptă mărturisire a credinței. Cine nu se simte participînd cu întreaga ființă într-o Biserică împodobită cu pictură și cu icoane la o slujbă săvîrșită cu trăire și dăruire de un preot care este el însuși angajat în tot ceea ce face?

Pentru aceea cinstirea icoanei nu se poate separa de trăirea dreptei credințe. O vedem aceasta și din faptul că în ultimul timp nevoia de a-și vedea pictate bisericile, credincioșii și preoții o manifestă mai mult ca altădată. De aici și grija noastră de a nu se

face orice fel de pictură și de a pregăti personalul corespunzător, adică pictori autorizați și supravegheați de o comisie de pictură bisericească. În această privință putem spune că sîntem singura Biserică al cărei bogat patrimoniu de pictură trebuie să ne sporească grija pentru respectarea erminiei și a condițiilor pentru pictarea bisericilor și mai cu seamă pentru restaurarea picturilor existente. Nu numai în trecut, dar și astăzi pentru noi, fiii Bisericii strămoșești, cinstirea icoanei este una din cele mai evidente mărturii că mărturisirea credinței dreptslăvitoare a unit pe toți fiii acestor plaiuri românești în simțire și în cuget creștin, de-a lungul tuturor veacurilor cu aceeași putere de granit pe care n-au putut-o sfărîma niciodată învolburările ce le-a cunoscut vatra noastră părintească.

Trebuie, de asemenea, subliniat și faptul că numai datorită condițiilor noi de viață și libertate religioasă de care ne bucurăm, împreună cu toți fiii țării, putem să ne prezentăm la acest jubileu al întregii lumi creștine, împlinirea a 1200 de ani de la Sinodul al șaptelea ecumenic, cu așa de bogate și pilduitoare împliniri. Dar ce să mai spunem de grija pe care înseși organele de stat și de specialitate o acordă vechilor noastre monumente istorice și de artă? Cine nu știe de lucrările care s-au întreprins la monumentele din nordul Moldovei? Ele însele bijuterii inegalabile ale artei universale fiind trecute și în evidența monumentelor aflate sub egida UNESCO și care an de an atrag admiratori de pe toate continentele lumii, oglindind cum nu se poate mai concret valoarea culturală și spirituală, istorică și artistică pe care o au icoanele pentru noi românii. Așa Moldovița și Sucevița, Arbore, Humor și Voroneț alcătuiesc cununa cu străluciri de diademă așezată pe fruntea Moldovei de trăirea unității de neam, de limbă și de credință străbună de fiii acestor istorice și legendare ținuturi românești, străjuite de veghea nebiruitului Ștefan Vodă. Mai mult, acest jubileu ne găsește la Voroneț în plin șantier de restaurare a picturii, acolo unde eternitatea credinței a luat chipul albastrului cerului românesc, verdelui codrilor seculari, roșului sîngelui vitejilor acestui pămînt și galbenului grînelor și holdelor noastre mănoase, iar Adam și Eva își regăsesc bucuria raiului în îndeletnicirile țăranilor moldoveni — al căror costum național îl poartă — și în desfătarea pe care le-o oferă privirea „muntelui celui cu umbra deasă" din aceste ținuturi.

Desigur că toate aceste realități și împliniri se vor oglindi și în presa noastră bisericească, prin studiile ierarhilor și profesorilor de la institutele și seminariile de pe cuprinsul Patriarhiei.

*Înainte de a încheia aș vrea să vă mulțumesc pentru răbdarea de a mă asculta și să-mi exprim nădejdea că ședința va însemna pentru noi toți un imbold în plus de a manifesta și mai multă dragoste față de Biserica și neamul nostru, ca și față de Republică și de împlinirile vieții celei noi statornicite în țara noastră. În aceste simțăminte declar deschisă ședința Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor și implor binecuvîntarea lui Dumnezeu.**

---

* **Cuvîntare** rostită la deschiderea lucrărilor Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor — 29 noiembrie 1987.

CINSTIREA SFINȚITELOR MOAȘTE, MIJLOC DE ÎNTĂRIRE A EVLAVIEI CREȘTINE

Pe lîngă recunoscuta frumusețe a cultului ortodox, a credinței celei curate și a evlaviei nepătate, Biserica noastră cinstește și rămășițele pămîntești ale sfinților, martirilor, mărturisitorilor. Cinstirea aceasta se face atît sfîntului de la care avem moaștele, dar mai ales se aduce adorarea Sfîntului Duh, Dătătorul de viață Care face moaștele sfinților tămăduitoare, sfințitoare și mijlocitoare.

Încă de aici de pe pămînt, credincioșii trăitori în Hristos devin „mădulare ale Sfîntului Duh" (I Corinteni 3, 16-17). De aceea, multe trupuri ale drepților au înviat și s-au arătat în sfînta cetate a Ierusalimului odată cu Învierea din morți a Mîntuitorului Iisus Hristos (Matei 17, 52-53). Cei care nu mai au nădejde, cei care umblă după alte credințe „după basme și rătăciri" (I Timotei 4, 7) nu pot înțelege că cinstirea moaștelor constituie un mijloc de întărire a evlaviei, un mijloc al trăirii în Duhul Sfînt și o cale sigură pentru închinarea lui Dumnezeu, „Cel minunat între sfinții Săi" (Psalmul 89, 5; II Tesaloniceni 1, 10).

Dacă trupul Mîntuitorului cel dătător de viață a fost pus în mormînt și prin el s-a săvîrșit minunea minunilor, învierea (Matei 28, 1), Biserica, fiind Trupul Său tainic (Efeseni 5, 24-25) și în care se săvîrșește Sfînta Împărtășanie, continuă să facă pe oameni „locașuri ale Sfîntului Duh" (I Corinteni 6, 19-20) și fii după har ai lui Dumnezeu (Galateni 3, 26). Așa se explică de ce pe Sfînțita Masă este așezat Antimisul cu chipul punerii în mormînt și în care se găsesc sfințite moaște ale sfinților, martirilor și mărturisitorilor. „Din sîngele martirilor răsar alți creștini" spunea apologetul Tertulian († 240). De atunci și pînă astăzi, de la Mîntuitorul Iisus Hristos prin sfinți și martiri, cuvioși și mărturisitori — prin propriul lor trup în care au urmat pe Hristos — sfintele moaște nu pot lipsi din Biserica cea adevărată, sfîntă, apostolică, una și sobornicească. Așadar, *moaștele sînt absolut necesare cultului divin, au autoritatea sfințeniei și desăvîrșesc evlavia străbună.*

Este adevărat că în lumea veche au existat „închinări" pentru eroi și oameni de seamă din diferite civilizații.

Cultul împăratului, în epoca romanilor, faraonii și tehnica mumificării în Egipt precum și în civilizațiile precolumbiene și la alte popoare sînt practici care demonstrează cu prisosință grija pentru acele timpuri în care au sălășluit personalități sau valori umane recunoscute de către toți pînă la noi și vor dăinui în toate civilizațiile pînă la sfîrșitul veacului.

I. 1. *Respectul pentru osemintele strămoșilor.* Așa cum am menționat, fiecare popor și fiecare civilizație își are strămoșii săi a căror memorie rămîne pururi-pomenită. Mausoleele, relicvele (părți din corp) și monumentele ridicate pe morminte sînt dovada unei cinstiri deosebite și în același timp o dovadă de înalt nivel de cultură și civilizație. Ce am putea cunoaște din vechile culturi și acoperitele civilizații, dacă nu am avea probe ale grijii pentru cei adormiți (oseminte sau monumente funerare)!

La strămoșii noștri tracodaci grija pentru rămășițele pămîntești a dat naștere la un dezvoltat „cult al morților". Epitafele, pietrele funerare, sanctuarele, altarele votive, cimitire întregi (izolate sau suprapuse de epoci) sînt dovada alesei cinstiri pentru rămășițele celor ce au dovedit că n-au trecut degeaba prin această lume. Fiecare popor și fiecare civilizație își are specificul său.

2. *Porunca cinstirii osemintelor celor drepți în Vechiul Testament.* În Sfînta Scriptură a Vechiului Testament se găsesc destule exemple de cinstire a osemintelor. Păstrarea acestora și transmiterea lor urmașilor constituia o poruncă și o cinste în același timp, o dovadă a cultului strămoșesc și continuității neamului. Patriarhii, în ciuda vîrstei lor, au fost înmormîntați cu aleasă cinstire, pomenirea și amintirea lor erau observarea Legii. Mai

tîrziu, peste milenii chiar, pe mormintele lor au fost ridicate mausolee și monumente ale eternității.

După 400 de ani de robie în Egipt (circa 1600-1200 î. Hr.), poporul ales, la plecare, ridică osemintele strămoșilor și le depune în „Pămîntul făgăduinței", mai ales cele ale patriarhului Iacob (Facere 1, 1-14). Însuși *Moise*, al cărui mormînt nu se cunoaște (Deteuronom 5-6; Iuda 9), ține să ia cu sine trupul lui *Iosif* din Egipt (Ieșire 13, 19) și să-l lase moștenire urmașilor săi ca relicvă de cinstire. Cartea sfîntă ne arată că cel drept dacă adormea, se întorcea în pămîntul alor săi (Avraam, Facere 25, 8; Isac 35, 28 și Iacov la părinții săi 49, 29-33).

Așa cum se știe, mormintele patriarhilor, profeților și regilor poporului biblic sînt la loc de cinste în conștiința și respectul celor de astăzi și față de civilizațiile trecute. Datorită poruncii Iui Dumnezeu pentru „cinstirea tatălui și mamei..." (Ieșire 20, 12), grija pentru rămășițele pămîntești ale înaintașilor a devenit lege pentru cinstirea atît a osemintelor cît și a locurilor unde au fost ele înhumate. Monumentele ridicate peste morminte sau rămășițele pămîntești introduse în ele constituie și în epoca noastră monumente ale geniului uman și „minuni ale lumii antice". Numai la atingerea de osemintele unui sfînt, *Elisei,* în Vechiul Testament, de către un mort și acesta a înviat (IV Regi 13, 20-21) dovedește viața în trup peste legile biologice și continuitatea în alt sens (Isus Sirah 48, 15).

Este adevărat că în decursul istoriei s-a practicat și incinerarea, dar aceasta nu a devenit niciodată obligatorie la nici un popor, cu atît mai mult la poporul ales. În schimb, a devenit condamnabilă numai o cinstire exterioară, fără angajare sufletească, un respect forțat, legal, lipsit de grija sfîntă și cuviincioasa pomenire. Această falsă cinstire este înlăturată de Însuși Mîntuitorul Hristos: „Vai, vouă cărturari și farisei, fățarnici... că îngrijiți mormintele, dar nu cinstiți părinții voștri..." (Matei 23, 29-34).

II. 1. *Trupul creștinului, locaș al lucrării mîntuirii.* Cinstirea adusă trupului, ca cel ce ajută și este împreună-lucrător al mîntuirii, este deosebită în Noul Testament „Prăpastia" între trup și suflet era considerată de către religiile vechi, naturiste, de netrecut. Materia era socotită rea din fire, și obstacol în desăvîrșire; trupul, povara sufletului... Această imagine a schimbat-o Însuși Dumnezeu. El a făcut cerul și pămîntul și toate plantele și viețuitoarele și erau foarte bune (Facere I).

Dacă materia ar conține distrugerea și trupul ar fi „închisoarea" sufletului, *Fiul lui Dumnezeu* nu S-ar mai fi întrupat și n-ar mai fi petrecut cu noi oamenii (Ioan 1, 14). Lumea și toate cele pămîntești, în sens noutestamentar, sînt socotite patimile omenești și dorința nesăbuită a omului de a avea totul: „Suflete ai multe bunătăți, bea, mănîncă și te veselește..." (Luca 12, 19). „Adevărat vă spun, mai lesne trece cămila prin urechile acului, decît bogatul să ajungă în Împărăția cerului" (Matei 19, 23). Orice om confundat cu mamonà (Matei 6, 24) crede că stăpînește lumea aceasta și nu-l mai interesează ce va urma, așa cum Însuși Mîntuitorul ne arată în pilda bogatului nemilostiv și săracului Lazăr (Luca 16, 19-31). Prin învierile săvîrșite de Domnul Iisus Hristos se dovedește cu prisosință că trupurile au valoarea lor și responsabilitatea lor în fața conștiinței la judecata particulară și la judecata de apoi, cînd va fi dată sentința dreaptă și definitivă (Matei 25, 46) și cînd va urma un cer nou și un pămînt nou (II Petru 3, 13). adică alte legi imuabile date de către Dumnezeu după care se va conduce firea omenească și natura înconjurătoare.

Cinstirea sfintelor moaște își are originea în cinstirea însăși față de Trupul Mîntuitorului, cel prin care ne-a izbăvit și a pătimit pentru noi, cel cu care a făcut atîtea minuni: asupra naturii (oprind furiile mării și potolind vînturile, înmulțind pîinea), asupra omului (prin atingeri directe, prin învieri și tămăduiri sau numai prin atingerea de El (Luca 8, 43-44), sau de haina Sa (Matei 14, 36), asupra Lui Însuși (Schimbarea la Față, Învierea, Înălțarea la cer etc.). De asemenea, exemplu de cinstire îl dă, în sens mai larg, tot Mîntuitorul Hristos arătînd că însăși Biserica este Trupul Său răscumpărat cu Sîngele Său (Fapte 20, 28), iar Trupul Său s-a frînt pentru iertarea păcatelor (Luca 22, 19), iar în Euharistie-taina unității și permanenței Trupului Său, „cine mănîncă Trupul Meu petrece întru Mine și Eu întru el... și nu va muri niciodată" (Ioan 6, 54 și 56).

Toate cele de mai sus nu sînt simple pilde sau parabole, ci, prin trup, acestea devin existența și taina credinței noastre. Hristos a venit în trup, a fost văzut de înger, S-a îndreptat în Duhul, S-a propovăduit (în trup) printre oameni, a fost crezut în lume, a înviat (cu trupul) și S-a înălțat întru slavă (cu trupul, Fapte 1, 2). Mare este deci *taina creștinătății* (I Timotei 3, 16).

2. Pilda Divinului Învățător a fost însușită de către Sfinții Apostoli. Aceștia, după Învierea Domnului, au primit putere de la Hristos să transmită ceea ce El i-a învățat și orice rău asupra lor nu-i va vătăma (Marcu 16, 18). Așa s-au sfințit trupurile lor de către Fiul lui Dumnezeu și s-a pecetluit forța propovăduirii prin pogorîrea Sfîntului Duh în ziua Cincizecimii, cînd trei mii de suflete în trup, de față, au primit Taina Sfîntului Botez (Fapte 2, 41). De la Rusalii și pînă la sfîrșitul veacurilor, trupurile botezate devin cu adevărat locașuri ale Duhului Sfînt (I Corinteni 3, 16-17; 6, 19-20; II Timotei 2, 21), fiindcă Botezul creștin nu-i o imitare a botezului Sfîntului Ioan Botezătorul, ci „cîți în Hristos v-ați botezat în Hristos v-ați și-îmbrăcat", în moartea Lui și în învierea Lui (Galateni 3, 27 și Romani 6, 3-4). Iată cum creștinul devine mădular sau locaș al Sfîntului Duh, numai în Biserica Mîntuitorului Hristos iar trupul credinciosului se transformă în izvor de viață, cum profețise psalmistul (Psalmul 34, 20) și a consfințit Iisus Hristos (Matei 27, 52-53).

În epoca apostolică nu numai trupul, ci și hainele și obiectele pe care le foloseau Sfinții Apostoli erau cinstite și mulți bolnavi se tămăduiau numai la trecerea peste ei a umbrei trupului Sfinților Apostoli (Fapte 5, 15-16 și 19, 11-12).

3. *Biserica Mîntuitorului Iisus Hristos,* în calitatea ei de Trup al lui Hristos și al cărei Cap este (Efeseni 5, 23), a cinstit cum se cuvine obiectele sfinte, relicvele și în special sfințitele moaște. În calitatea sa sfîntă, Biserica cuprinde pe toți cei ce caută sfințenia lui Hristos, în calitatea sa de una ne face și pe noi una în Hristos (Ioan 17, 21, în calitatea sa de sobornicească cuprinde pe toți credincioșii — drepți și păcătoși — de pretutindeni ca toți să vină la cunoștința adevărului în Iisus Hristos (Ioan 17, 3) și în calitatea sa de apostolică, ea este vie și lucrătoare în așezămintele Sfinților Apostoli care, prin ierarhie — arhiereu, preot, diacon — ne-au transmis „ceea ce au văzut cu ochii lor, au auzit cu urechile lor, au pipăit cu mîinile lor...", pe Cuvîntul vieții (I Ioan 1, 1-3).

Cinstirea sfințitelor moaște și grija pentru trupul sfinților și mărturisitorilor credinței este una dintre îndeletnicirile deosebite ale creștinilor primelor veacuri. Așa cum Mîntuitorul Hristos, s-a întristat și ca om S-a rugat pentru Sfîntul Ioan Botezătorul, ultimul profet al Vechiului Testament — Legea și profeții au fost pînă la Ioan (Matei 11, 13), și întîiul martir al Noului Testament (Luca 9, 9) —, tot astfel, cinstirea tuturor mărturisitorilor și propovăduitorilor Evangheliei a existat dintru început în Biserica Mîntuitorului Hristos. Însuși Apostolul neamurilor (Fapte 9, 15) ne îndeamnă: „Cinstiți pe înaintașii voștri, priviți cum și-au săvîrșit viața și urmați-le credința" (Evrei 13, 7).

Este adevărat că au fost unii creștini proveniți dintre iudeii fanatici sau dintre închinători la idoli, chipuri cioplite și zeități păgîne, și atunci Biserica a hotărît la Sinodul al VII-lea ecumenic (Niceea, 787), cinstirea moaștele sfințite, a chipurilor de pe sfintele icoane, a relicvelor și obiectelor sfinte, a locașurilor de închinare" etc. Generalizarea cultului sfinților și cinstirea icoanelor, ca exprimare a credinței și ca întărire a evlaviei, s-a petrecut în luna martie anul 843 și de atunci și pînă astăzi, Duminica I a Postului pentru înțelegerea Sfintei Învieri a Domnului și pentru prăznuirea Paștilor se numește *Duminica Ortodoxiei.*

Și dacă atunci n-au fost înțelese sau au fost contestate de către ereticii gnostici, iudaizați și elini, unele acte de evlavie pentru sfintele moaște, aceeași opoziție dar sub altă formă este cultivată de sectele religioase.

III. *Interpretări forțate ale unor texte biblice.* Așa cum se știe, sectele religioase au înlocuit credința cu credulitatea și din aceasta au apărut ideologii antiumane. Au înlocuit cultul cu cîntări din folclorul religios păgîn, au înlocuit icoanele, moaștele, locașurile de cult cu aparatură modernă sonoră

sau video, profanînd evlavia și spiritualitatea creștină. Nemaiavînd patrie decît în „Biserica nevăzută a sfinților și fraților aleși", înlăturînd patrimoniul spiritual strămoșesc, sectanții își hrănesc fanatismul cu iluzia unei noi credințe fără cult și cinstirea unor obiecte, chiar fără Dumnezeu sau un dumnezeu-idee, concept, forță sau energie... În asemenea situație, sectele relgioase atacă furibund cinstirea sfințitelor moaște, confundînd cinstirea lor, mai ales acum, cu mumiile și monumentele funerare, trupuri neputrezite, cu declararea unor tirani drept „cinstitori ai lui Dumnezeu". La acestea se mai pot adăuga exagerarea unor cinstiri, înșelarea și chiar înlocuirea moaștelor cu material improbabil, din dorința de cîștig... De asemenea, „furtul de cele sfinte", comerțul musulman cu moaște creștine, ca și ridicarea de către apuseni (Cruciada a IV-a, 1204) a nenumăratelor moaște, relicve și obiecte sfinte, înstrăinate sau vîndute fără responsabilitate și discernămînt a atras oprobiu public asupra Bisericii Apusene, contestarea Reformei și mai ales lupta deschisă a sectelor religioase împotriva cultului rămășițelor pămîntești.

Avînd în vedere toate acestea și mai ales căutarea cu orice preț a unor justificări biblice s-au născut așa-zisele *obiecții* sau *contestări împotriva cinstirii sfinților moaște*. Trebuie spus de la început că aceste atacuri au fost îndreptate de Reformă împotriva Bisericii medievale, ca apoi, sectele religioase să confunde Bisericile și să le considere pe toate ca „idolatre". Din mulțimea obiecțiilor, ne vom opri asupra unor texte biblice invocate de sectanți și neînțelese tocmai de către aceștia.

1. *„Închinarea" la moaște este idolatrie*, este oprită de Lege (Ieșire 20, 2-5; Deuteronom 5, 5-6) și sînt pedepsiți cei ce le cinstesc, fiindcă „cei morți nu pot lăuda pe Domnul" (Psalmul 87, 11; Înțelepciunea lui Isus Sirah 17, 23) și închinătorii înlocuiesc pe Dumnezeu.

Mai întîi trebuie lămurite textele traduse. În Vechiul Testament termenul „închinare" se folosește în toate împrejurările, pe cînd în Noul Testament, închinarea, preaslăvirea, adorarea se cuvine numai lui Dumnezeu. „Lui să te închini" (Matei 6, 10). „Pomenește-mă cînd vei veni în Împărăția Ta" (Luca 23, 42), a rostit către Dumnezeu în trup tîlharul răstignit. *Cinstirea* se cuvine slujitorilor lui Dumnezeu; îngeri, sfinți etc. Cinstirea se cuvine trăitorilor în Dumnezeu, fiindcă El întru sfinți se odihnește. Și prin această cinstire nu se înlocuiește Dumnezeu, ci dimpotrivă, prin cinstire, credincioșii adevărați iau martori, ajutor și mijlocitor pe sfinți sau moaștele pentru mai adîncă și adevărată închinare: „Oare nu știți că sfinții vor judeca lumea și chiar pe îngeri?" (I Corinteni 6, 2) și rugăciunile lor sînt ca „tămîia înaintea Tronului dumnezeiesc" (Apocalipsa 5, 8).

Nicăieri și niciodată, creștinul n-a făcut confuzie între moaște și Dumnezeu, sau invers. Sau, cinstindu-le pe acestea, să uite pe Dumnezeu. Confuzia este numai în cugetul tulburat al sectarilor. Există și credincioși simpli care mai greșesc, dar aceștia nu se abat de la credința în Dumnezeu, ci exagerează în evlavie, dar se corectează.

Moaștele sfinților sînt o dovadă a lucrării harului lui Dumnezeu și a faptelor bune în trupul sfîntului, martirului sau mărturisitorului. Sînt martore peste timp ale celui ce a trăit în timpul vieții credința în Evanghelie și a urmat pe Hristos.

2. *Dacă cei vii nu pot mijloci către Dumnezeu, cu atît mai mult morții:* „Oare cei morți te vor lăuda?" (Psalmul 87, 11). Deci numai cel viu și sănătos va lăuda pe Domnul (Iisus Sirah 17, 23), nicidecum morții sau moaștele.

Textele invocate din Vechiul Testament trebuie totdeauna cercetate cu prudență, fiindcă și Legea și profeții s-au împlinit în Hristos (Matei 5, 17). Psalmistul ca și Isus Sirah, nu-și dădeau seama de închinarea lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu nu Se întrupase. Or, prin trupul lui Hristos am fost răscumpărați. Trupul sfinților-moaștele n-au putere ca simple oseminte, ci Duhul Care le-a transformat lucrează în acestea — cu îngăduința lui Dumnezeu — pînă la sfîrșitul veacurilor. Cinstirea moaștelor de către creștinii ortodocși adaugă un plus de laudă — cu ajutorul sfinților —, o mai mare doxologie lui Dumnezeu, Tatăl tuturor. Mijlocirea sfinților trăitori în moaște întărește nădejdea noastră în Dumnezeu.

3. *Rămășițele pămîntești trebuie introduse acolo unde și-au luat existența*, adică în mormînt (Ecleziast 12, 14). Dacă nu putrezește, trupul nu mai

poate învia (Ioan 12, 24; I Corinteni 15, 35-42), deci „moaștele încurcă „credința...".

Cum se observă, sectanții nu cred în înviere, ca și strămoșii lor, saducheii (Marcu 12, 18), dar cînd este vorba de moaște, imediat apelează la texte biblice.

Este rînduit ca toți să meargă în pămînt, dar moaștele dovedesc neputrezirea. Mai mult, sînt înhumate și prin viziuni și arătări ale duhurilor drepților sînt dezgropate, fac minuni, au un miros plăcut și își mențin firea. Înțelepții Vechiului Testament ca și Sfintul Apostol Pavel vorbesc de firea pămîntească în general. Dumnezeu poate face și din pietre fiii lui Avraam (Matei 3, 9), dar din trupuri în care s-a lucrat mîntuirea!?

În trupul mumificat, neputrezit sau rămas chiar în stare firească, s-a oprit doar ceasul biologic și acesta va fi transformat, ca toate celelalte, la înviere. La fel și trupurile celor vii vor suferi transformare în vederea Judecății de apoi (I Tesaloniceni 4, 15-17; I Corinteni 15, 51-52).

Însuși Trupul Mîntuitorului Iisus Hristos, după trei zile a fost înviat (Luca 24, 7), după ce cu șase zile înainte, Domnul Iisus Hristos înviase pe Lazăr, cel de patru zile decedat (Ioan 11, 17).

De ce nu acuză sectarii și pe Dumnezeu Care a ridicat cu trupul la cer pe Enoh (Facere 5, 24), pe Ilie (IV Regi 2, 11; Isus Sirah 49, 16; Evrei 11, 5)?

Învierea este cu adevărat o taină a vieții care este în mîinile Ziditorului.

4. *Toate cadavrele trebuie înmormîntate.* În istoria biblică toți drepții au fost îngropați și oasele lor ascunse pentru a nu fi adorate (Deuteronom 24, 5-6). Trebuie să se semene în stricăciune ca să se ridice întru nestricăciune și să obțină nemurirea (I Corinteni 15, 50).

Cum se observă, sectanții nu fac deosebire între trăitorii credinței. Nu vor să știe că în „Casa Tatălui Meu multe locașuri sînt..." (Ioan 14, 2) și una este strălucirea soarelui (Matei 13, 43), alta a lunii și a stelelor (I Corinteni 15, 41). Toate trupurile sînt la fel, după ei.

În Vechiul Testament, ca de fapt în tot Orientul, după deces cadavrele se descompun repede și răspîndesc epidemii, de aceea Moise a luat măsuri. Apoi evreii, după patru sute de ani în Egipt, învățaseră tehnica îmbălsămării și erau înclinați spre adorarea mumiilor crezînd că spiritul „este prins în corp" prin ungere cu mirodenii, îmbălsămare în scopul nemuririi. Astăzi, după 3-4 mii de ani se fac analize ale mumiilor și încă se găsește „vie" mai ales substanța eredității „ADN".

Cu toate că trupul era socotit necurat în epoca mozaică, în vremea Mîntuitorului Iisus Hristos, deși nu era scris în Lege, „mormintele erau îngrijite" (Matei 23, 29).

Sfîntul Apostol Pavel nu poruncește înmormîntarea trupurilor și nu se ocupă de așa ceva, ci el vorbește clar despre învierea de apoi, cînd toți vor fi „ca îngerii din ceruri" (Matei 22, 30). Însuși Apostolul neamurilor precizează că Învierea lui Hristos s-a făcut început învierii noastre (Romani 6, 13) și că nu toți vor putrezi, ci vor fi schimbați (I Corinteni 15, 51-52; I Tesaloniceni 4, 15-17).

5. *Toți cei ce în vechime se atingeau de cadavre deveneau necurați* și erau scoși afară din obște și li se prescria o curățire specială (Numeri 19, 11-13; Levitic 21, 10-11) și cei ce se ating de moaște rămîn necurați și nelegiuiți... Iată pericolul ce-i așteaptă pe cei ce li se „închină".

Atunci, ca și astăzi, personalul calificat se ocupă cu „funerariile". Atunci și astăzi nu oricine și oricum se apropie de un decedat. Moaștele sînt verificate chiar de cadre medicale cu înaltă specializare care dau avizul sanitar. Dintru început, moaștele au fost obiecte de sănătate și tămăduire, nicidecum de necurăție. Istoria e martoră.

În Vechiul Testament, ca și la celelalte popoare, existau fanatici și superstițioși care luau organe umane (inima, plămînii, ochii, părul etc.), cum făceau și cu animalele și păsările de sacrificiu, pentru „vrăji", ghicit, divinații și atunci s-au dat legi, ajungîndu-se pînă la pedeapsa cu moartea pentru unii ca aceștia. Numai leviții cu misiune specială se apropiau de cadavre. Dar, iată că Moise, legiuitorul, din care citează sectanții, nu s-a spurcat cînd a luat osemintele-relicve strămoșești —, ale lui Iosif din Egipt (Ieșire 13, 19), iar moaștele lui Elisei, la atingerea lor de către un mort, l-au înviat (IV Regi 13, 20-21).

Moaștele sfinților sînt verificate de credință și viața credincioșilor, de neputrezirea lor și apoi Biserica prevede rînduieli și canoane speciale pentru cinstirea moaștelor și generalizarea cultului lor. Moaștele produc mir vindecător și un miros plăcut și atrăgător, fiindcă legile firii sînt copleșite de Ziditorul făpturii (Coloseni 2, 20-23).

6. *Unele vindecări și tămăduiri s-au săvîrșit datorită credinței oamenilor.* Și dacă moaștele fac minuni, de ce nu primesc iertare și recăpătarea sănătății toți cei care se ating de ele și se închină lor?

Într-adevăr obiecția este mai nouă și ridicată de unii creduli care au părăsit credința străbună.

Este adevărat că vindecările minunate se săvîrșesc la cei cu credință curată, la cei evlavioși al căror cuget e nepătat (II Timotei 1, 3) și inima lor curată — pentru a vedea pe Dumnezeu (Matei 5, 8) și a fi ajutat de sfîntul ale cărui moaște sînt cinstite și obiect de sprijin, de mijlocire.

Nu numai cei bolnavi au nevoie de ajutor, ci și cei sănătoși pentru iertarea păcatelor, pentru ajutor celor apropiați, pentru îmblînzirea vrăjmașilor — inclusiv a sectanților —, pentru liniște și pacea a toată lumea, așa cum reiese din slujbele speciale, imnele și acatistele sfinților. Însă, la toate acestea, se adaugă „rugăciunile dreptului", adică ale sfîntului ale cărui moaște le cinstim. Și mult poate rugăciunea lui pentru noi (Iacob 5 ,20). Nu „credința" noastră a născocit evlavia și cinstirea moaștelor, ci ajutorul lor, arătarea sfinților prin ele, tămăduirea, neputrezirea, ocrotirea....

7. *Creștinii „se închină" degeaba moaștelor,* fiindcă unele au fost distruse și introduse altele — chiar chipuri de broaște și șerpi, figurine de ceară ș. a. Cu o parte importantă s-a făcut comerț între Răsărit și Apus, iar unii împărați și papi au poruncit mumificarea și apoi, neputrezind, au fost „declarați" sfinți, deși viața lor a fost satanică. Alte „moaște" provin din locuri de conservare unde nu putrezește nici un corp, iar unii pustnici s-au hrănit cu ierburi și după moarte trupul n-a mai putrezit. Cum te poți închina acestora ?

Obiecția-contestare își are rostul ei, mai ales în lumea de azi.

Mai întîi, creștinii de-a lungul veacului au experimentat cu credință în Mîntuitorul Iisus Hristos viața și nevoințele sfinților și „cum să-i urmăm" (Evrei 13, 7). Și toate moaștele au fost verificate și identificate chiar. În vremea noastră folosindu-se tehnica modernă: raze X, C 14 etc. Au existat și unele abateri, dar și furii de cele sfinte și-au primit plata și aici și dincolo. Creștinii ortodocși nu se închină numai presupusului sfînt, cum ar crede închinătorii la iluzii, căutătorii de credințe sau traficanții de conștiințe, ci ei slăvesc, laudă și se închină lui Dumnezeu ca Stăpîn și caută să urmeze pilda sfîntului, avînd aici trupul său cu care și-a desăvîrșit viața și s-a rugat pentru toți.

În al doilea rînd, se știe că au existat tirani și împărați care s-au declarat sau au fost „declarați" sfinți sau papi, ierarhi și patriarhi cărora unii le-au atribuit „cununa" cerească și „moaște" pentru cinstire. Sectanții „le cunosc" mai bine! Biserica a știut să selecteze, iar credincioșii, în sinceritatea — nu în credulitatea și naivitatea — lor nu le-au păstrat nici memoria, nici cinstirea...

În al treilea rînd, a existat un adevărat „amestec" și comerț de moaște. Acestea sînt îndeletniciri ce trebuie uitate, fiindcă mult au mîhnit pe credincioșii adevărați. Abia astăzi sînt redate de către Apus Răsăritului moaștele și relicvele sfinte capturate încă în timpul cruciadelor (mai ales Cruciada a IV-a, 1204). A existat un adevărat comerț de relicve în epoca opresiunii otomane și atunci a intervenit și șarlatania, dar Dumnezeu a avut grijă „de sfinții Săi"... (Luca 22, 30).

In al patrulea rînd, este adevărat că unele trupuri primesc „mumificarea" printr-o conservare deosebită, printr-o hrană adecvată sau prin exerciții fizice copleșitoare (posturi, hrană cu ierburi și semințe), dar nimeni nu cinstește asemenea „faceri de mumii". Cei care n-au credință gîndesc la așa ceva. Viața în trup, credința curată, faptele bune, minunile și semnele, martirajul și viața pentru Hristos sau pentru aproapele izvorăsc nemurirea și dau naștere la cinstirea moaștelor, după darurile lor (I Corinteni 12, 4-11) și credința cinstitorului (Matei 13, 58).

Mai sînt multe alte obiecții și invocarea unor texte biblice nu pentru a se lămuri „căutătorul", ci a se afunda cît mai mult în „nepriceperea minții..." (Efeseni 5, 17). Am citat cîteva pentru a înțelege că cei ce schimbă „credința" nu mai au pe Dumnezeu, ci ei înșiși înlăturînd faptele credinței, se pierd în certuri de cuvinte (I Timotei 6, 5), într-o „credință moartă" (Iacov 2, 26) și devin antihriști, adică nu cred în întruparea lui Dumnezeu (II Ioan 7) și nici în sfințenia trupului, ca locaș al Duhului Sfînt (I Corinteni 3, 16) prin Sfintele Taine și nici în moaște ca dovadă a desăvîrșirii vieții duhovnicești în trup, în viață pămîntească.

În concluzie, cele de mai sus sînt necesare credincioșilor noștri pentru a răspunde acelora care sînt îndoielnici la inimă, stricați la minte și cred în basme (I Timotei 4, 7), fugind de evlavia străbună și de cinstirea ortodoxă. În acest act de evlavie strămoșească se include și cinstire sfințitelor moaște.

Biserica Ortodoxă Română de la început și-a avut sfinții săi și în același timp moaște de sfinți aduse de pretutindeni și depuse mai ales în mănăstiri de către domnitori, ierarhi și creștini evlavioși români. Așa se face că astăzi fiecare eparhie are patronii și sfinții ei protectori. De exemplu: Arhiepiscopia Bucureștilor: Sfîntul Dimitrie cel Nou; Arhiepiscopia Iașilor: Cuviosa Parascheva și Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava; Arhiepiscopia Sibiului: Sfinții Ierarhi Iorest și Sava, Cuviosul Visarion etc.; Arhiepiscopia Craiovei: Cuviosul Nicodim de la Tismana; Arhiepiscopia Timișoarei: Sfîntul Iosif de la Partoș; Episcopia Argeșului: Sfînta Mucenită Filofteia; Arhiepiscopia Tomisului: Sfinții martiri Zoticos, Atalos, Camasis și Filipos și mulți alți. Moaștele sfinților români ca și celelalte moaște, precum și racla în care sînt depuse constituie astăzi, pe lîngă cinstire creștinească, un tezaur al patrimoniului cultural și național protejat de legile țării noastre. Dar este știut că fiecare biserică, prin Antimisul trimis de Centrul eparhial și moaștele din piciorul mesei, posedă sfințite moaște, așa cum a fost dintru început tradiția și moștenirea apostolească.

O biserică fără moaște nu poate exista, o Liturghie fără Antimis nu se poate săvîrși. De aceea sectanții nu mai au „nevoie" de sfințite moaște, căutînd cu orice preț „spusele" biblice, care, în sens rău, sînt șoaptele diavolului, și prin aceasta fuga de Hristos și slujirea lui Mamonà.

Credinciosul ortodox nu confundă venirea sfinților și moaștelor lor cu adorarea lui Dumnezeu, dar cinstește pe sfinți și moaștele acestora ca pe un mijloc, o cale sigură de închinare lui Dumnezeu Care între sfinți locuiește.

Diac. conf. dr. P. I. DAVID

Predici

LA DUMINICA IZGONIRII LUI ADAM DIN RAI

„Să postim post primit și bineplăcut Domnului; postul cel adevărat este înstrăinarea de răutăți, înfrînarea limbii, lepădarea mîniei, depărtarea de pofte, de clevetire, de minciună și de jurămîntul mincinos“
(Stihira de la stihoavna de luni
I-a săptămînă din Postul mare)

Să postim post bine-primit și plăcut Domnului! Va să zică sînt și posturi neprimite și neplăcute Domnului? Care sînt aceste posturi? Post neprimit și neplăcut Domnului este acela, cînd tu, deși postești, nu mănînci mîncare obișnuită, deși adesea nu mănînci poate nici un fel de mîncare, Totuși prin mînia ta, prin iuțimea ta, prin răutatea ta, faci viață grea aproapelui tău, sau chiar celor ce locuiesc împreună cu tine în casă. Post neprimit și neplăcut Domnului este acela cînd tu în biserică te arunci cu fața la pămînt și faci metanii nenumărate, pe la toate icoanele și ceri iertare pentru păcatele tale, iar după ce ieși din biserică sau ceea ce-i mai rău, chiar aici în sfînta biserică, întorci spatele aproapelui tău și nici nu vrei să-l vezi lîngă tine și sub nici un motiv nu vrei să-l ierți. Post neprimit și neplăcut Domnului este acela, cînd tu după față te arăți că ești smerit și zici că tu ești cel dintîi dintre păcătoși, dar în inima ta te mîndrești cu sfințenia ta și ești gata a judeca și a osîndi pe toată lumea. Post neprimit și neplăcut Domnului este acela, cînd tu vrei și aștepți, ca pentru cîteva închinăciuni și oftaturi să ți se deschidă toate comorile bunătății dumnezeiești, ca să ți se vindece toate ranele conștiinței tale, ca să fii dus și așezat chiar la cina cea împărătească și să fii hrănit cu însuși Trupul și Sîngele lui Hristos. Iar tu, cu toate suspinele și necazurile fraților tăi, nu vrei să deschizi inima ta largă, nu vrei să împarți din bunătatea inimii tale, nu vrei să faci milostenie din prisosul tău care-l ai. Te scumpești a ajuta pe alții, nu cu trupul și sîngele tău, ci cu dragostea ta. Post neprimit și neplăcut Domnului este acela cînd tu te temi să duci la gura ta și un pahar de vin, dar nu te temi cînd din această gură ies înjurături, blestemuri, glume urîte, clevetiri și fel de fel de vorbe necuviincioase.

Toți cei ce postesc așa să nu îndrăznească a aștepta iertare de la Dumnezeu. Postul lor nu numai că nu este plăcut și primit, dar după cuvintele proorocului este chiar urîciune înaintea Domnului. Iată ce spune Domnul: „Voi postiți ca să vă certați și să vă sfădiți și să vă bateți... nu postiți cum se cuvine zilei aceleia, ca glasul vostru să se audă sus. Este oare acesta un post care Îmi place, o zi în care omul își smerește sufletul său? Să-și plece capul ca o trestie, să se culce pe sac și în cenușă, oare acesta se cheamă post, zi plăcută Domnului? Nu știți voi postul care Îmi place? — zice Domnul. Rupeți lanțurile nedreptății, dezlegați legăturile jugului... Împarte pîinea ta cu cel flămînd, adăpostește în casă pe cel sărman, pe cel gol îmbracă-l și nu te ascunde de cel de un neam cu tine“ (Isaia 58, 4-7).

Îndepărtarea de toate aceste patimi trebuie să fie pentru noi nu numai în post, nu greutate și povară, ci lucrul cel mai firesc, liniște și bucurie. De aceea cel ce voiește să fie slobod de păcat, acela trebuie să se înfrîneze necontenit de la rău și să se silească la bine tot așa cum cei ce postesc se înfrînează de la mîncare. Această înfrînare de la pofte și patimi alcătuiește postul cel adevărat și plăcut lui Dumnezeu. Postirea de mîncare nu o poți face totdeauna, pentru că ori ești bolnav, ori ții un regim aspru, ori ești undeva unde nu poți să postești, ori ai altă pricină oarecare, dar acest post lăuntric, adică duhovnicesc, este de neapărată trebuință, nu numai la vremea postului, ci în tot timpul vieții. Postirea de mîncare este trecătoare și are sfîrșit, iar acest post duhovnicesc este neîntrerupt și nu trebuie să se

sfîrşească decît odată cu viaţa noastră, atunci cînd noi, dezbrăcîndu-ne de trupul cel păcătos şi stricăcios, ne vom îmbrăca în nestricăciune şi nemurire.

Oare postul înseamnă chinuirea trupului şi a sufletului? Nu. Postul este o rugăciune înălţată prin înfrînare. Posturile nu sînt aşezate aşa la întîmplare ci fiecare post e aşezat pentru a ne pregăti inima, sufletul şi trupul, pentru a fi curate spre a întîmpina unele evenimente mai însemnate din viaţa Mîntuitorului Iisus Hristos, a Maicii Domnului şi a Sfinţilor Apostoli sau alţi sfinţi şi pentru a putea înţelege acele fapte mari cu inima curată. Postul tocmai pentru aceasta s-a aşezat : ca să ne înălţăm sufletul din mijlocul patimilor şi în focul înfrînării să curăţim tot ce e străin de Dumnezeu. Vremea postului e vremea în care privegherea noastră e mai trează, atunci gîndul nostru trebuie să se îndrepte spre Dumnezeu în orice clipă, ziua şi noaptea. Mintea noastră şi inima noastră vor biciui cu putere toate patimile, neînţelegerile, faptele rele şi în locul lor vor aduce pace, milostenie şi fapta bună. Patimile, neînţelegerile, faptele rele cu nimic nu pot ieşi din om, decît numai cu postul şi cu rugăciunea. Postul ne întăreşte voinţa de a face binele şi tocmai asta mîntuieşte, înalţă sufletul către Dumnezeu. Dar ca sufletul să poată săvîrşi aceasta trebuie să oprească trupul, să nu-l lase la fapte rele. Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos ne-a învăţat cum trebuie să postim: „Cînd postiţi, nu fiţi ca făţarnicii; că ei îşi smolesc feţele ca să se arate oamenilor că postesc. Adevărat grăiesc vouă, îşi iau plata lor. Tu însă cînd posteşti, unge capul tău şi faţa ta o spală, ca să nu te arăţi oamenilor că posteşti ci Tatăl tău Care este în ascuns şi Tatăl tău Care vede în ascuns îţi va răsplăti ţie“ (Matei 6, 16-18).

Prin urmare, toţi cîţi sînteţi iubitori de Dumnezeu, să iubim timpul ce ne stă în faţă, să primim cu bucurie sfîntul post de 40 de zile ca pe un povăţuitor pe calea mîntuirii. Postul este o vieţuire ce veseleşte pe Dumnezeu şi întristează pe diavoli. Deci să iubim înfrînarea ca să fim iubiţi de îngeri, să urîm desfătarea cea neastîmpărată. Nici un om care trăieşte în desfătări nu ajunge virtuos, nici un om care-şi petrece vremea în petreceri nu este ucenic al virtuţii; nici un om iubitor de plăceri nu este sfînt; nici un om care trăieşte pentru trup nu este părtaş al împărăţiei cerurilor. Noi n-am fi primit porunca de a posti, dacă n-ar fi fost călcată legea primei înfrînări.

Postul este o icoană a vieţii viitoare, imitare a unei vieţuiri nestricăcioase. Acolo nu sînt nici băuturi, nici desfătări. Postul este însoţitorul sfinţilor, este începutul oricărei fapte bune. Şi după cum meşterii nu pot fără unelte să-şi îndeplinească meseria lor, tot aşa şi sfinţii, chiar dacă sînt ajutaţi de haruri duhovniceşti, nu pot fără post să săvîrşească minuni şi semne. Prin post Elisei a înviat un mort şi l-a însufleţit; prin post Moise a văzut pe Dumnezeu; prin post Daniil a biruit înşelăciunea şi rătăcirea asirienilor, prin post chiar şi Domnul Iisus Hristos a înfrînat ispitele diavolului, prin post şi Apostolii săvîrşeau lucruri minunate, prin post ninivitenii, au îndepărtat ameninţarea cu moartea. Printr-un post de 40 de zile, Moise s-a făcut vrednic să primească pe muntele Sinai Legea, în mijlocul tunetelor, fulgerelor şi furtunii; Ilie după un post de 40 de zile s-a învrednicit pe muntele Horeb să vadă slava lui Dumnezeu şi apoi şi el însuşi să se înalţe cu trupul la cer în car de foc; prin post Ioan Botezătorul ajunge mai mare decît toţi cei născuţi din femeie; prin post luceferii Bisericii, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur şi Grigorie Teologul găsesc uleiul cel nesecat pentru candela Bisericii. Postul naşte cete întregi de îngeri în trup, ale căror trupuri sfinte şi nestricăcioase alcătuiesc comori scumpe Bisericii.

Postul este rugăciune către Dumnezeu şi vrednic de cinste. Prin post dobîndim îndată lucrurile pentru care facem rugăciune lui Dumnezeu. Prin urmare, toţi cîţi sîntem iubitori de Dumnezeu, cu bucurie şi cu veselie să ne apropiem de zilele înfrînării, să nu murmurăm împotriva curăţeniei acestor zile. Să dăruim ceva şi sufletului, nu totul numai trupului. Sufletul este hrănit prin depărtarea de mîncări, iar trupul prin săturarea de mîncări. Traiul înfrînat şi cumpătat este o icoană a vieţii viitoare nestricăcioase. Atunci cînd ne vom dezbrăca de acest trup pătimaş vom trăi liberi şi nu vom mai fi siliţi să slujim pîntecelui şi să fim robi celorlalte patimi. Să nu fugim de greutăţile înfrînării; dimpotrivă să punem în faţa greutăţii înfrînării nădejdile ce le avem şi vom trece cu uşurinţă peste îndepărtarea de mîncări.

Postul nu-i pedeapsă ce se impune dinafară, ci o îndepărtare de bună

voie de mîncări. Să ne rugăm şi vom avea putere să ducem la bun sfîrşit postul. Să chemăm pe Dumnezeu şi îndată vom primi ajutor. Să ne ducem cu mintea la vechea istorie a neamului omenesc şi vom vedea că cei ce şi-au înfrînat trupul pentru credinţă n-au fost nici mai slabi în ce priveşte puterea, nici mai trişti la înfăţişare, nici mai puţin frumoşi la chip decît cei care trăiau în desfătări, care mîncau tot felul de bunătăţi şi care beau tot felul de băuturi.

Acel împărat al asirienilor, care trăia numai pentru trup, a poruncit ca paharnicii şi oamenii lui de serviciu la masă şi, în general, toţi cei ce slujeau traiului lui îmbelşugat şi desfătat să fie cu grijă aleşi; să aibă trupul sănătos, să fie frumoşi la chip, pentru ca şi ochiul să se desfăteze de cele ce vede în jurul său, nu numai gura cu gustul. Printre slugile alese de a sluji împăratului erau şi trei tineri din poporul robit al lui Israel. Aceştia se hrăneau numai cu seminţe, căci n-au vrut să mănînce din mîncărurile ce se serveau la masa împăratului, din pricină că erau pîngărite prin amestecarea cu jertfe idoleşti. Ei erau siliţi să mănînce ceea ce li se punea înainte pentru ca nu cumva din pricina înfrînării să-şi piardă frumuseţea chipului lor şi astfel să găsească împăratul vină slugilor şi să le pedepsească pentru că tinerii n-au fost bine hrăniţi şi îngrijiţi. Dar ei i-au spus: „Lasă şi îngăduie. Nu vom părea împăratului mai puţin frumoşi decît cei care se ospătează cu mîncăruri alese şi gustoase şi nici nu se vor ofili feţele noastre. Nu te teme că îi vei duce împăratului nişte slugi urîte la chip. Meşterul care ne-a făcut ne va da frumuseţe şi vei afla prin experienţă că postul este cel care se îngrijeşte de frumuseţea noastră“ (Daniel 1, 4-19). Şi aşa s-a şi întîmplat. Cei trei tineri i-au întrecut în frumuseţe pe toţi ceilalţi ce se hrăneau cu carne.

Să avem şi noi astfel de nădejdi şi vom putea să postim. Să ne sîrguim şi ne vom împuternici să ne dăm auzul spre cunoaşterea învăţăturilor celor tainice şi vom uita de mîncare, ca şi poporul care urma pe Iisus cînd învăţa cu fapta şi cu cuvîntul. Iată postul cel adevărat şi bine primit.

Deci, vrei, creştine, să posteşti postul cel adevărat? Înfrîneazăţi mai întîi limba ta de la orice cuvînt deşert şi mai ales de la cuvintele necuviincioase. Fereşte limba ta de clevetire şi de vorbire vicleană; nu vorbi de rău pe aproapele tău; nu aţîţa pe unul contra altuia; nu pîrî. Începe postul cel duhovnicesc de la acest mic organ al trupului, de la limbă, care e dulce ca mierea şi amară ca fierea; cu care binecuvîntăm şi cu care blestemăm şi care, cu toate că e aşa de mică, este un mare duşman. Cu limba mult rău se poate face; poate distruge împărăţii, poate păta cinstea aproapelui, poate să te facă să-ţi pierzi capul, cu un cuvînt te poate ucide; limba e capabilă de prea multe lucruri rele şi viclene. Biruieşte pe aceasta şi vei fi în stare să-ţi înfrînezi tot trupul (Iacob 3, 2). Altfel, limba ta te va tîrî pe tine, împreună cu tot postul tău, prin toate pustiurile minciunii, răutăţii, vicleşugului şi clevetirii. Iar la urmă te va băga în gheenă. Vrei, creştine, să posteşti cu adevărat? Odată cu mîncarea părăseşte şi ura, mînia, cîrtirea şi sfada, fă-te în toate şi faţă de toţi liniştit, blînd, smerit, îndurător şi plin de dragoste. Dacă tu, ca de obicei, vei fi rău şi buclucaş, atunci nimic nu vei folosi, decît osteneală zadarnică. Vrei, creştine, să posteşti postul cel adevărat, îndepărtează de la tine împreună cu mîncarea şi toate celelalte plăceri trupeşti; aruncă din mintea ta şi din cugetul tău toate închipuirile aţîţătoare de pofte şi aşează în locul lor Crucea lui Hristos şi icoana morţii tale.

Vrei, creştine, să posteşti postul cel adevărat? Rupe, dacă se află în tine, orice zapis pentru răpirea pe nedrept din avutul altuia; curmă duşmănia şi certurile dintre tine şi aproapele tău. Ochii tăi nu-i îndrepta să privească spre casa vecinului, ca să iscodeşti. Ochii tăi să-i îndrepţi sus spre cer, spre Ziditorul şi să-ţi ceri iertare păcatelor tale. Acolo priveşte totdeauna! Vrei, creştine, să posteşti postul cel adevărat? Cercetează şi vezi, prin ce ai putea servi în numele Domnului pe mai micii tăi fraţi în Hristos? Prin ce ai putea să le fii de folos? Aruncă-te la faptele milosteniei, căci acesta este cel mai important lucru.

Numai un astfel de post va fi plăcut Domnului. Numai un astfel de post ne va fi de folos şi nimeni nu-şi va pierde plata sa. Numai cu astfel de post ne putem înfrîna trupul, să ne uşurăm sufletul, să ne înviorăm conştiinţa şi să ne atragem asupra noastră harul dumnezeiesc. Iar cînd noi

vom face mai curați la gînd, mai drepți și mai folositori cu vorba, mai drepți în fapte, atunci ținta postului este ajunsă, făcînd pe creștin așa cum trebuie să fie.

Dacă noi, fraților, vom păzi necontenit postul și dacă postul îl vom însoți cu credință, cu smerenie și cu rugăciune, dacă postind trupește, vom posti în același timp și duhovnicește, atunci postul nostru va servi la sfințirea sufletelor și a trupurilor noastre. Atunci va fi post sfînt și plăcut Domnului. Postind așa, vom ajunge să prăznuim cu mare bucurie și luminata noapte a Învierii Domnului nostru Iisus Hristos și vom învia și noi sufletește, ca să fim cu Hristos în împărăția Sa în vecii vecilor. Amin.

Protos. Clement IACOB

LA DUMINICA ORTODOXIEI

„Cinstirea icoanei se înalță la chipul cel dintîi"
(Sfîntul Vasile cel Mare)

Am pășit pe multe trepte de lumină spre Golgota Domnului nostru Iisus Hristos și Învierea Sa din morți, prin duminicile Triodului. În prima duminică, a Vameșului și a Fariseului, ne-am învățat cum să ne rugăm: cu smerenie și înfrîngere de inimă. În Duminica Fiului risipitor am învățat să facem pocăință adevărată, „să ne revenim în sine", așa cum și-a revenit și acest fiu risipitor din Evanghelie. La Duminica Lăsatului sec de carne, a Înfricoșatei Judecăți, am luat aminte la facerea milosteniei ca să stăm de-a dreapta Marelui Judecător, iar în a IV-a duminică, a Izgonirii lui Adam din rai, ne-am înmulțit rugăciunile noastre către Dumnezeu, ca să nu ne izgonească și pe noi din rai, din împărăția cerului, din cauza păcatelor noastre celor multe.

În duminica de astăzi, numită a *Ortodoxiei,* sîntem pe o treaptă și mai strălucitoare și înaltă spre Golgota, cinstind și comemorînd actul din anul 843, cînd s-a serbat pentru întîia oară Duminica Ortodoxiei, zi care se serbează pînă astăzi în fiecare an.

Cuvîntul icoană sau chip, de origine grecească, în Ortodoxie are o adîncă semnificație. Se poate vorbi de o teologie a Sfintelor Icoane — în sens larg și în sens restrîns. În sens larg arătăm că o icoană măreață este întregul Univers, cu toate frumusețile lui, întreaga creație. O icoană sfîntă, în acest sens, este și Sfînta Liturghie, cu toate momentele ei de desfășurare. La fel și faptele noastre cele bune, tot în acest sens, sînt o icoană strălucitoare, cum arată Sfîntul Grigore Teologul; orice creștin, prin faptele lui cele bune, își poate picta cea mai frumoasă icoană.

În sens restrîns, despre Sfintele Icoane, se ocupă marele teolog Sfîntul Ioan Damaschin († 752). El arată că „Fiul este icoana naturală și cu totul asemănătoare a nevăzutului Dumnezeu". Omul la rîndul său este o icoană a Ziditorului, cum sînt și gîndurile, ideile, reprezentările etc. Tot în sens restrîns, noi trebuie să luăm în considerație toate icoanele pictate, zugrăvite pe pînză, lemn, metale sau pe ziduri, pereți (fresce) și care prin sfințirea lor de preoți dobîndesc puteri minunate prin harul Sfîntului Duh. Dar ele pe lîngă însemnătatea harică, mai au și o altă valoare și anume pe cea artistică; culori minunat îmbinate, filigranări, broderii, îmbrăcări în aur și argint și pietre scumpe, sculpturi în lemn și metale, pirogravuri și miniaturi neîntrecute, cum sînt cele ale lui Anastasie Crimca. Prin aceste două puteri, a sfințeniei și a artei, icoanele copleșesc pe cei ce le privesc și-i schimbă în mai buni, mai devotați, mai sensibili și pentru ei și pentru semeni, mai pașnici etc. Intervine puterea Sfîntului Duh din ele și psihologia frumosului, care pot duce pînă la extaz și răpire. Așa fiind, se cade

să împodobim cu ele și bisericile și casele noastre, capelele, criptele, cimitirele, troițele, așezate la răspîntii de drumuri și izvoare dătătoare de viață, care au mai ales icoana Izvorului tămăduirii sau a Maicii Domnului.

Cît de frumoasă este o biserică împodobită cu sfinte icoane! Acolo nu mai sîntem singuri, căci ne sînt de față mii și mii de sfinți. Ei ne vorbesc și ne mîngîie, ne ascultă rugăciunile noastre, ca adevărați frați ai noștri. Sfintele icoane sînt apoi și chemarea la comuniune, la sfințenie, la îndumnezeire. Ele sînt o predică continuă. Să luăm din mulțimea icoanelor sfinților numai icoana Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos. Ea „ne redă în culori mîntuirea neamului omenesc și „taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută". Ea este revelația iubirii lui Dumnezeu față de lume și totodată și a măririi Lui, ca „a Unuia-Născut din Tatăl plin de dar și de adevăr" (Ioan 1, 14). În ea vedem cu ochii trupești „venirea Fiului lui Dumnezeu în lume".

Cîtă teologie este în această icoană! Teologie multă este și în celelalte icoane. Din ele desprindem întreaga activitate a Mîntuitorului Hristos, a Maicii Domnului și a sfinților Săi. Privind icoana Sfîntului Spiridon, cu cărămida desfăcută în cele trei elemente alcătuitoare care reprezentau cele trei Persoane ale Sfintei Treimi, mulți au venit la dreapta credință. Icoanele au făcut ca mulți pictori să devină sfinți, fiindcă ei pictînd la sfințenia vieții sfinților au căutat să-i imite și să se identifice cu viața lor. În aces sens Sfîntul Vasile cel Mare zice: „Numai privind cineva la mucenic, devine mucenic". Se înțelege că privind nu numai la mucenic, ci și la icoana pe care el este reprezentat.

Sfintele icoane, reprezentînd o spiritualitate adîncă, despre ele nu putem vorbi decît numai cu o evlavie adîncă, pentru că prin ele vorbește Dumnezeu credincioșilor, nu se pot confunda cu idolii, care nu au realitate, istoricitate, ci simple născociri, ficțiuni ale unor oameni. În Psalmul 96, 7, se spune: „Să se rușineze toți cei ce se închină chipurilor cioplite și se laudă cu idolii lor", dar acest lucru nu se referă la icoane, care reprezintă ființe vii, reale, istorice și autentice și cu care sîntem în dialog. Este drept că pînă la întruparea Domnului Iisus Hristos un chip, o icoană, erau socotite idoli, pentru că Dumnezeu fiind imaterial nu putea fi redat sub nici o formă. Însă Fiul lui Dumnezeu făcîndu-Se Om, din iubirea Lui cea mare și-a pus dumnezeiescul Lui chip în materie. Întruparea ne-a dat icoana Sa, fața Sa spre venerare și aceasta s-a extins și la Maica Domnului și la toți sfinții. Prin icoana Sa, Hristos ne privește și lucrează asupra noastră, prin ea noi avem fața lui Hristos. Dar cum vom privi fața Lui, dacă nu vom avea fața lui Hristos? Iar a nu avea fața Lui ar însemna să ne lipsim de măreția feței Lui. Dar cum ne-am lipsi și de fețele tuturor sfinților, dacă nu avem icoanele lor!

Prin icoana Sa Mîntuitorul Hristos este cu noi și ne ajută. Dar fără fața Lui, icoana Lui, cum I-am înțelege cuvintele Lui, pentru că între față și cuvînt este o strînsă legătură. Cînd auzim vocea cuiva, îl vedem. De nu este de față îl vedem prin reprezentare. Acest lucru se întîmplă și cu sfinții, care ne învață cele sfinte.

Icoanele sînt vechi. Ele se găsesc și în Vechiul Testament, fie sub forma de simboale, sau icoane propriu-zise: chipuri de heruvimi și alți sfinți, cît mai ales în Noul Așezămînt. Chipul Domnului Hristos pe pînză, dat regelui Avgar al Edesei și mahrama Veronicăi și sfinte icoane ale unor Apostoli. Tradiția ne arată că ucenicii Sfîntului Andrei îi purtau în față icoana sa cînd el predica Evanghelia lui Iisus Hristos. Poate această icoană plină de sfințenie a fost adusă și în părțile noastre de aceiași ucenici.

Și Sfîntul Vasile cel Mare menționează că „sfintele icoane și-au luat începutul de la tradiția apostolică". O icoană de preț era și umbra Sfîntului Apostol Petru, care vindeca pe cei bolnavi de orice boală erau cuprinși pentru că „cei bolnavi erau scoși în uliție și-i puneau pe paturi și pe tărgi ca venind Petru, măcar umbra lui să umbrească pe vreunul din ei" (Fapte 5, 15).

Pe Dumnezeu Îl adorăm, pe Maica Domnului o supravenerăm, iar pe sfinți și chipul lor — icoanele — le venerăm, după cum venerăm și Sfînta Cruce și pe Cel răstignit pe ea. Pe Iisus Hristos Îl adorăm pentru că este Dumnezeu. Venerăm aceste chipuri, icoanele, pentru că cei reprezentați pe ele sînt ființe vii și trăiesc în veșnicie și totdeauna văd fața Creatorului a toate. Nu venerăm, nu cinstim culorile, pînza, lemnul, aurul, argintul, pie-

trele prețioase, care sînt materie moartă, pentru că dacă le-am venera pe acestea am fi cu adevărat idolatri și condamnați de Sfînta Scriptură, care spune să nu ne închinăm la chipuri cioplite (Ieșire 20, 5). Și într-o fotografie noi nu cinstim hîrtia, cartonul, culoarea, materialul, ci pe cei reprezentați: copilul nostru drag, mamă, tată, rudenie, prieteni, un erou al Patriei, un om de știință, un inventator, sau om al artelor etc., pe care-i simțim alături de noi și de multe ori stropim fotografia lor cu lacrimi, pentru că între noi și ei, este o comuniune, o legătură organică. Sfintele icoane deci sînt numai mijloace de chemare, puteri de a ne ridica la sfinții pe care-i venerăm, un mijloc intuitiv, folosit adesea și în psihologie, la dobîndirea de noi cunoștințe.

În venerarea sfinților și a icoanelor lor contează credința, cu care îi învăluim, îi îmbrățișăm și nu materia oricît ar fi ea de valoroasă și de artistic lucrată. Și un lucru trebuie să mai știm: icoana nu se poate despărți de cel reprezentat pe ea. Hristos și icoana Lui există împreună. Oare noi cînd vedem chipul cuiva nu ne gîndim imediat și îl asociem cu persoana respectivă? Așa se întîmplă și cu sfintele icoane. Cînd vedem icoana Mîntuitorului Iisus Hristos, a Maicii Lui, sau a sfinților, ne gîndim imediat la cei reprezentanți pe ea, sau pe ele. După principiul asocierii, prototipul și icoana sînt corelate ca o jumătate cu cealaltă jumătate.

În concluzie, noi nu venerăm materia, cum am menționat mai sus și nu îndumnezeim icoanele. Nu îndumnezeim nici icoana Domnului Iisus Hristos și nu-i aducem adorare ca Lui. Este o mare deosebire, în ceea ce privește cinstirea, între Mîntuitorul Hristos și icoana Lui, cum am văzut. Și la Maica Domnului este o deosebire între cinstirea icoanei și a ei, ca persoană vie. Icoana se venerează. Iar Sfînta Fecioară se supravenerează, La toți sfinții venerarea este deopotrivă și pentru icoană și sfîntul respectiv. În toate cazurile însă, Sfintele Icoane nu sînt scop în sine, ci mijloace sfinte, prin care sufletul nostru ajunge la cei reprezentați pe ele.

În continuare să evidențiem mai multe cîntări, din Duminica Ortodoxiei, prin care se cinstesc, se venerează Sfintele Icoane. „Veniți toți să cădem cu gînd bine-cinstitor închinîndu-ne cinstitelor icoane ale lui Hristos". „Cu sfintele icoane se luminează acum, împodobindu-se ca o mireasă, Biserica lui Hristos... Și pe toți îi cheamă să prăznuiască duhovnicește" (Stihiri de la Vecernia mică). La Vecernia mare se arată că prin Sfintele Icoane Biserica s-a împodobit. „Preacinstită podoabă a luat Biserica lui Hristos, din înălțarea cea prealuminată a cinstitelor și sfintelor icoane ale Mîntuitorului Hristos, ale Maicii Domnului și ale tuturor sfinților și se împodobește cu har". La *Slava* aceleiași Vecernii, se cîntă: „Că iată Biserica se îmbracă cu chipul cel după trup al lui Hristos, ca și cu o podoabă mai presus de lume..., ca ținînd icoana Aceluia, pe Care Îl cinstim, să nu ne înșelăm". Nu mai puțin se evidențiază venerarea Sfintelor Icoane și la *Slava* Stihoavnei: „Să ne închinăm Sfintelor Icoane ale lui Hristos, și celor ale Preacuratei și ale tuturor sfinților, care sînt însemnate pe pereți, pe scînduri și pe sfintele vase"... și încă Troparul Duminicii, care slăvește, în mod deosebit chipul Domnului Iisus Hristos, numindu-L preacurat: „Preacuratului Tău chip ne închinăm, Bunule, cerînd iertare greșelilor noastre"...

În sedelna I-a de la canoane se arată că cei ce cinstesc icoana Maicii Domnului se izbăvesc de multe ispite și răutăți: „Celor ce cu dragoste cinstesc sfînta icoana Ta Preacurată și adevărata Maica lui Dumnezeu... și se închină Ție..., le ești ocrotitoare tare, alungînd tot răul departe de la dînșii". La pesna a IX-a se arată bucuria credincioșilor văzînd iarăși Biserica împodobită cu Sfintele Icoane: „Cu sfintele zugrăveli ale icoanelor împodobită văzînd iarăși credincioșii cinstită biserica" strigă lui Hristos: „Pe Tine Te slăvim Întreit-Sfinte". Și sînt încă multe imne, cîntări în care sînt venerate, în Duminica Ortodoxiei, Sfintele Icoane. Dar cinstirea lor s-a resfrînt și în literatură. Dăm un singur caz despre cinstirea icoanei Maicii Domnului, la Gala Galaction, care zice: „Icoana ei au pictat-o iconarii noștri, au învăluit-o în nouri de tămîie preoții noștri, au privit-o în catapeteasmă părinții noștri, au ținut-o sub căpătîi mamele noastre și au sărutat-o copiii noștri".

Toate cele arătate ne îndeamnă și pe noi credincioșii să cinstim, să venerăm icoanele cum le-au cinstit Mîntuitorul Hristos, Sfinții Apostoli, marii ierarhi, sfinții mucenici, unii murind cu ele în brațe sau fixîndu-și ochii asupra lor, cînd ardeau pe ruguri, sfintele fecioare care privind la icoana Sfintei Fecioare Maria cu ușurință își stăpîneau mișcările și porni-

rile trupului, marii anahoreți ai pustiurilor, Sfinți Părinți și mulți mărturisitori ai dreptei credințe, au îndurat multe chinuri apărînd Sfintele Icoane, ca Sfîntul Teodor Studitul (sec. IX) sau au primit cununa de mucenic pentru ele, ca Teodor Mărturisitorul, fratele lui Teofan alcătuitorul de cîntări, ori călugărul Leon din Mănăstirea Studion, din Constantinopol.

Dar cum să cinstim Sfintele Icoane?

a) *Să mergem, de sfintele sărbători, la biserică unde sînt pictați toți sfinții* și unde „în cer ni se pare a fi", ne spune o cîntare de la sfîrșitul Utreniei. Să îngenunchem, să aprindem lumînări și să ne rugăm, iar cînd în bisericile noastre sînt icoane puține să le ajutăm să și le procure. Unele sînt degradate, să le ajutăm să fie reparate. Că nu ne putem închipui astăzi o biserică ortodoxă lipsită de lumina caldă și îmbietoare la rugăciune a Sfintele Icoane.

b) *Să avem și în casele noastre icoane cît mai multe,* un mic altar de rugăciune, în care să chemăm pe Dumnezeu și pe sfinții Săi întru ajutor și care să fie împodobit cu mahrame frumoase, flori, coronițe și totodată acest altar de rugăciune, să fie și un mic muzeu în care să păstrăm cu mare grijă icoanele și alte obiecte sacre vechi și de mare valoare.

c) *Să comandăm la pictori să ne facă icoane ortodoxe,* în spiritul Ortodoxiei noastre și nu alte tablouri cu influențe străine de tradiția noastră strămoșească. Tinerii noi căsătoriți, mai ales, să-și procure icoane cu patronul lor să le fie călăuză toată viața lor și copiilor lor. Să așezăm icoanele cu evlavie pe peretele dinspre răsărit, pentru ca Hristos, Răsăritul cel de sus, totdeauna să le binecuvînteze și să le dea harul Său.

d) *Un semn de cinstire a Sfintelor Icoane este și acesta,* ca fiecare credincios să contribuie la „Fondul Misionar", care se adună în această Duminică a Ortodoxiei, cu sume benevole și cît poate da fiecare, ca și alte biserici mai sărace, și din țară și de peste hotare, să-și poată împodobi bisericile lor cu icoane, picturi și cu alte obiecte de cult necesare. Să fie și pentru aceste biserici, „o înălțare a Sfintelor Icoane", ziua sărbătorită astăzi.

Cinstind Sfintele Icoane, și avînd o viață curată, plină de virtuți, stînd în jurul aceleiași Sfinte Mese și avînd aceeași credință ortodoxă, să ne străduim și noi să putem zice cu Sfîntul Pavel: „Un Domn, o credință și un Botez" (Efeseni 4, 5). Și ne vom dovedi că și noi sîntem o icoană, „icoana, chipul restaurat, întru Hristos". Amin.

Arhim. Ioasaf GANEA

LA SFINȚII TREI IERARHI

„În tot pămîntul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor"

(Psalm 18, 5)

Aceste cuvinte ale Psalmistului David se potrivesc mai întîi pentru Sfinții Apostoli, care au propoveduit învățătura cea dătătoare de viață a Mîntuitorului Hristos, dar nu mai puțin se potrivesc și pentru cei trei mari ierarhi, Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, pe care-i sărbătorim astăzi, căci și vestea lor cu adevărat s-a răspîndit în tot pămîntul și a ajuns la marginile lumii.

Ei au fost mari păstori ai Bisericii Domnului nostru Iisus Hristos, au propoveduit și au păstorit cu multă rîvnă turma cea cuvîntătoare, au luptat ca niște adevărați ostași neînfricați pentru dreapta credință. Pentru aceasta în cîntările de prăznuire îi lăudăm ca pe niște *„mari luminători ai lumii", „dascălii teologiei noastre", „turnurile și stîlpii Bisericii", apărătorii Ortodoxiei și surpătorii tuturor ereziilor, trîmbițele și organele Duhului Sfînt,* prietenii și casnicii lui Dumnezeu care neîncetat se roagă Mîntuitorului — Mirele Ceresc — pentru sufletele noastre.

Viața lor virtuoasă și marea lor rîvnă în propoveduirea adevărului creștin fac din ei nu numai niște modele desăvîrșite pentru cei ce au rostul de păstori în Biserică, ci și exemple vrednice de urmat pentru orice bun creștin, a cărui țintă în viața aceasta este mîntuirea sufletului și dobîndirea vieții celei veșnice, viață făgăduită tuturor celor ce iubesc pe Dumnezeu și Mîntuitorul Iisus Hristos și urmează statornic poruncile Lui.

Multe sînt de spus despre viața și activitatea fiecăruia dintre acești trei slăviți ierarhi. Apoi aceasta se face pentru fiecare, în ziua sa de pomenire, căci toți trei sînt sărbătoriți în cursul lunii ianuarie și anume: Sfîntul Vasile cel Mare la 1 ianuarie, Sfîntul Grigorie Teologul la 25 ianuarie, iar Sfîntul Ioan Gură de Aur la 27 ianuarie, precum și la 13 noiembrie.

Cineva s-ar putea întreba pentru ce în această lună, astăzi, la 30 ianuarie, avem și o sărbătoare în care sînt prăznuiți împreună toți trei.

Explicația este următoarea: Așa de mare era admirația creștinilor pentru acești trei mari păstori și dascăli ai Bisericii, încît în Constantinopol, în veacul al XI-lea, s-a născut o mare dispută între creștini: care din ei ar fi cel mai mare? Fiecare sfînt avea admiratorii săi și lumea creștină s-a împărțit în trei grupări care discutau cu aprindere, fiecare căutînd să obțină recunoașterea de mai mare a aceluia dintre acești trei mari ierarhi, ale cărui scrieri le plăcea mai mult.

Această dispută era supărătoare și neconformă cu duhul Evangheliei.

În această situație, patriarhul din acea vreme, Ioan Evhaitul, pentru împăcare, inspirat de darul lui Dumnezeu și prin voința Sfinților Trei Ierarhi, a rînduit această sărbătoare de împreună-prăznuire a celor trei mari ierarhi, care arată în chip practic că toți acești trei sfinți trebuiesc cinstiți deopotrivă. Și astfel disputa a încetat.

Într-adevăr mare este asemănarea între acești trei mari luceferi ai creștinătății, care au trăit cam în aceeași vreme, ca trei ramuri pe aceeași tulpină.

Toți trei au înflorit în a doua jumătate a veacului al IV-lea, veac care mai ales datorită strălucirii lor este numit veacul de aur al literaturii creștine. Toți trei s-au născut din familii de buni creștini și au avut parte de mame foarte credincioase care din pruncie i-au crescut astfel ca să devină creștini evlavioși și rîvnitori, o adevărată podoabă pentru Biserica Mîntuitorului Hristos. Toți trei au făcut studii strălucite în renumitele școli ale timpurilor și cu dascăli de mare renume ai acelor vremuri, în Cezareea, în Antiohia, în Alexandria, în Constantinopol și la Atena.

Toți trei au studiat, ca nimeni alții, Sfînta Scriptură și literatură creștină de pînă la dînșii și au meditat adînc asupra adevărurilor de credință, înțelese uneori greșit sau chiar controversate, pe care cu cuvinte bine întocmite le-au explicat creștinilor în multe și mari lucrări, care constituie pînă în zilele noastre modele de referință și împodobesc Biserica lui Hristos, Dumnezeul nostru. Toți trei au dus viață retrasă mai mulți ani, trăind în liniște, singurătate, în viață de asceză, cu asprime, rugăciune stăruitoare și meditație adîncă, apoi au vizitat cele mai mari centre călugărești din vremea lor.

Toți trei, privind cu responsabilitate darul slujirii în treaptă preoțească, s-au împotrivit la început de a primi hirotonia, socotindu-se nevrednici de această mare cinste și prea slabi pentru marea răspundere ce și-ar fi luat înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor. Așa de înaltă și de înfricoșată socoteau ei slujirea preoțească. Dar odată intrați în cinul preoțesc și-au îndeplinit datoria în așa fel încît sînt cele mai frumoase modele de urmat pentru păstorii Bisericii din toate vremurile.

Toți trei au fost vestiți predicatori și scriitori bisericești și ne-au lăsat ca moștenire bogata comoară a scrierilor lor din care se adapă și astăzi știința teologică și predica ortodoxă, pentru care Sfinții Trei Ierarhi sînt luați ca patroni și ocrotitori ai școlilor teologice. Amintim aici cu bucurie că Moldova și orașul Iași în special sînt vestite în întreaga lume prin neîntrecuta ctitorie a voievodului Vasile Lupu din sec. XVII, al cărui hram este sărbătoarea de astăzi în cinstea Sfinților Trei Ierarhi.

Toți trei au luptat cu multă rîvnă pentru lămurirea și biruința credinței celei adevărate, într-o vreme cînd Biserica era tulburată de multe rătăciri și credințe greșite. Toți trei și-au păstorit cu multă înțelepciune și dragoste credincioșii după învățătura Sfintei Scripturi, urmînd Mîntuitorului

și Sfinților Apostoli. Toți trei au contribuit la organizarea și împodobirea cultului divin, a Sfintei Liturghii și ne-au lăsat multe și mișcătoare rugăciuni și cîntări pe care le avem și noi ca hrană duhovnicească.

Toți trei au organizat asistența socială, care pe atunci era numai în seama Bisericii, ca o aplicare practică a învățăturii evanghelice despre dragostea de aproapele. Toți trei au avut de suferit din cauza ereticilor, iar din cauza multelor osteneli, posturi și nevoințe, a muncii încordate și a necazurilor îndurate, au avut o viață scurtă. Singur Sfîntul Grigorie a atins vîrsta de 60 de ani, pe cînd Sfîntul Vasile s-a mutat către Domnul, ca să-și primească cununa cea nevestejită, la 49 de ani, și Sfîntul Ioan Gură de Aur la 53 de ani. Însă fiecare strălucește și printr-o cunună proprie.

Sfîntul Vasile cel Mare s-a distins prin organizarea vieții sociale și prin îndrumarea vieții călugărești. Sfîntul Grigorie s-a distins prin adîncirea dogmei Sfintei Treimi și de aceea se și numește „teologul" sau Cuvîntătorul de Dumnezeu, iar Sfîntul Ioan Gură de Aur, așa cum arată și numele ce i s-a adăugat, a strălucit ca nimeni altul prin frumusețea cuvintelor ca predicator și tîlcuitor al Sfintei Scripturi.

Prin această mare și neîntrecută activitate pastorală, sfinții sărbătoriți astăzi au devenit cele mai strălucite modele pentru păstorii Bisericii creștine, de toate treptele și din toate timpurile. Citirea scrierilor ce ni le-au lăsat moștenire ne determină să lucrăm cu multă rîvnă pentru înlăturarea păcatelor și sporirea faptelor bune și a virtuților. Cei trei Sfinți Mari Ierarhi au arătat că pentru ei cel mai mare bine era slujirea lui Dumnezeu și îndeplinirea poruncilor Lui, iar cel mai mare rău păcatul și călcarea Legii dumnezeiești.

Ei n-au năzuit după altceva decît după dobîndirea fericirii veșnice, pe calea arătată de Mîntuitorul Hristos și de Sfinții Apostoli. Au fost lucrători harnici în Via Domnului, au vegheat ca fecioarele cele înțelepte și au arătat dragostea de Dumnezeu și de aproapele prin aceea că și-au pus sufletul pentru semeni și n-au pierdut niciodată din vedere cuvintele Evangheliei: „Ce va folosi omului dacă ar dobîndi lumea toată și și-ar pierde sufletul?".

Să cinstim deci și noi după cuviință pe acești trei mari sfinți și cinstirea lor cea mai potrivită este aceea de a căuta fiecare din noi în rosturile în care ne aflăm să le urmăm viața și credința, după îndemnul Sfîntului Apostol Pavel: „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au învățat pre voi cuvîntul adevărului și privind la viața lor, să le urmăm credința" (Evrei 13, 7).

Să păstrăm și să ne întărim în dreapta credință. Să socotim totdeauna sufletul și mîntuirea noastră mai presus de orice bunuri trecătoare. Să ne îndeplinim sîrguincios datoriile față de Dumnezeu și față de aproapele, față de stat și față de Biserică. Să iubim și să urmăm stăruitor pacea și buna înțelegere în lume și să ne rugăm pentru realizarea lor.

Iar pe Sfinți Trei Ierarhi — Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur — să-i rugăm:

Sfinților Trei Ierarhi, care atunci cînd trăiați în lume ați lucrat așa de mult pentru mîntuirea celor încredințați vouă spre păstorire și pentru pacea a toată lumea, rugați-vă și acum pentru noi Părintelui luminilor, să privească cu milostivire spre noi și să ne ajute cu harul Său ca să trecem peste toate ispitele biruitori și să ne învrednicim de veșnica fericire. Amin.

Ierom. Iustin NEAGU

LA ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

În fiecare an prăznuim, la 2 februarie, întîlnirea dreptului Simeon cu dumnezeiescul prunc Iisus, Întîmpinarea Domnului.

Dar Iisus nu a fost un copil ca toți copiii, ci unul care a adus un spor de-o evidentă noutate. Era copilul așteptat de mii de ani, de toți care sub povara păcatelor rîvneau, cu răbdare, izbăvirea. Nu anticipase oare proorocul

Isaia (9, 5): „Iată prunc se va naşte, un fiu ni se va da, a cărui stăpînire e pe umărul lui şi se cheamă numele lui: înger de mare sfat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte veculuі ce va să vie ... şi mare va fi stăpînirea lui“?

De aceea îndată ce Iisus S-a născut, au dat fuga să-L vadă rudeniile vecinii, ciobanii, prietenii şi străinii, nevestele şi fetele, ca să se desfăteze la vederea minunatului prunc şi să-l dăruiască după obiceiul locului, cu smirnă, aur şi tămîie, căci nimeni nu venea cu mîna goală.

În antropologia biblică fiecare copil era socotit un privilegiu şi binecuvîntare cerească. De aceea era rînduit de Lege ca după împlinirea celor 40 de zile de la naştere fiecare familie să-şi prezinte copilul nou-născut în faţa altarului, ca să mulţumească lui Dumnezeu pentru darul primit (Exod 15, 2 şi 34, 20 ; Numeri 3, 12). „Sfinţeşte pe fiecare nou-născut“, sună porunca rînduită de Lege.

Acestei datini se conformară şi Maria şi Iosif, ducînd Pruncul Iisus la templul din Ierusalim.

Trăia, în vremea aceea, în Ierusalim, un om mai puţin cunoscut. Simeon era numele lui. Pe acest Simeon unii dintre cercetători îl considerau fiind rudenie apropiată cu învăţatul Hilel, alţii susţineau că Simeon ar fi tatăl cărturarului Gamaliel.

Aşa s-ar explica bunăvoinţa acestuia faţă de creştinism în general: „Ce vreţi să faceţi cu aceşti oameni, bărbaţi israeliţi, feriţi-vă de oamenii aceştia şi lăsaţi-i, căci dacă lucrul acesta este de la oameni se va nimici, iar dacă este de la Dumnezeu nu veţi putea să-i nimiciţi“ (Fapte 5, 35-38).

Acest Simeon cunoaşte bine Scripturile şi vremea la plinirea căreia Cel de veacuri aşteptat va veni, pentru care motiv Evangheliştii îl numesc: Simeon „cel drept şi temător de Dumnezeu“,

Dintr-un îndemn lăuntric, Simeon „cel încărunţit de omătul anilor“, s-a dus la templu tocmai în ziua cînd Iosif şi Maria l-au înfăţişat pe Iisus la locaşul sfînt, pentru a împlini porunca Legii şi o datină din bătrîni.

Simeon a luat Pruncul în braţe şi ridicîndu-L spre cer a recunoscut în El pe Hristos şi a rostit o rugăciune de gratitudine că L-a văzut cu ochii proprii pe Mîntuitorul (Luca 2, 25).

Simeon rosti cu acel prilej o mărturisire de credinţă care exprimă adevărul că Iisus este trimis spre „ridicarea multor oameni“, a acelora care înţelegîndu-L se silesc să dea un *sens înalt vieţii,* devin oarecum indicatori ai epocii de bucurie şi fericire universală.

Îndeplinind condiţiile Legii, „Maria şi Iosif s-au întors în Galileia, în cetatea lor Nazaret, iar Pruncul creştea şi se întărea în duh umplîndu-se de înţelepciune“.

Aşa încheie cronica biblică pelerinajul Familiei Sfinte la Ierusalim.

Rugăciunea pe care a rostit-o cu toată evlavia glasului său Simeon, la măreaţa întîlnire, e cel dintîi psalm de laudă şi de mulţumire în succesiunea cronologică a imnologiei creştine.

De atunci psalmul a rămas un preludiu îmbietor al odihnei la ivirea amurgului de seară. Îl rostim de fiecare dată la sfînta slujbă a Vecerniei în cuvintele: „Acum, slobozeşte, Doamne, pe robul tău, în pace, că ochii mei văzură mîntuirea pe care ai gătit-o tuturor popoarelor“ (Luca 2, 29).

Întîmpinarea Pruncului Iisus este ziua care apropie de Hristos, care ne spune că aparţinem lui Hristos, că pe Hristos Îl întîlnim şi noi dacă ne dăm silinţa pentru îndeplinirea acestui dor.

Credincioşii se pot întîlni de multe ori cu Hristos. Se pot întîlni cu El în Biserică, după făgăduinţa: „Unde sînt doi sau trei adunaţi în numele Meu, acolo sînt şi Eu în mijlocul lor“ (Matei 18, 20).

Se întîlnesc în rugăciune. Această convingere o exprimă Sfînta Scriptură, cînd zice: „Aproape este Domnul de toţi care-L cheamă“ (Psalmul 144, 18).

Hristos îşi afirmă prezenţa în faptele cele bune ale omului.

Sfîntul Ioan Hrisostom spunea: „Cînd întinzi mîna spre ajutorarea semenului tău să ştii că în rînd cu această mînă este şi mîna cea nevăzută a lui Hristos Însuşi, Care răsplăteşte fapta ta“.

Prezenţa şi puterea lui Hristos se simte, mai ales, în pasiunea creatoare, care stimulează soarta omenirii: „Tatăl Meu pînă acum lucrează şi Eu lucrez“.

O puternică imagine a prezenţei lui Hristos este natura cu toate

variatele ei frumuseți. N-a spus oare psalmistul: „Domnul împărățește, toate întru frumusețe le-a îmbrăcat“ (Psalm 103, 24) ?

Ne întîlnim cu Hristos măcar cînd descărcăm, cu o înaltă seriozitate, povara inimilor noastre la Sfînta Spovedanie. Cînd îți dai inima lui Hristos și-I descoperi Lui toate tainele tale, dovedești că iubești întîlnirea cu El.

Credincioșii nădăjduiesc să-L întîlnească pe Hristos la Judecata cea mare cînd Iisus îi va pofti cu chemarea: „Veniți binecuvîntații Părintelui Meu, moșteniți împărăția gătită vouă“ (Matei 25, 54).

Orice operă omenească, care se subordonează legii de desăvîrșire, apropie de Hristos.

Pe credincios Hristos nu-l părăsește niciodată. Cu ochii aplecați spre pămînt, El ne privește și ne înțelege. El este martorul bucuriilor noastre, individuale și colective. Toate le vede, toate le știe.

Falnica noastră civilizație închinată unui maximum de fericire, bogăția și succesul, actele de eroism moral, pe mamele iubitoare de copii, pe femei, tineri și bătrîni, pe toți de la cioplitorul în piatră și pînă la savantul îmbătrînit în dezlegarea tainelor lumii îi îmbrățișează cu căldura inimii Sale. Fără această căldură omul în loc să se ridice spre zările desăvîrșirii pure, se scufundă în lumea relativității înguste.

Hristos nu cere mai mult decît putem. Dar știe că „întărindu-se în duhul lui Dumnezeu și umplîndu-se de înțelepciune“ credinciosul îndeplinește o poruncă pe care o găsim înscrisă în cronica copilăriei Sale din Nazaret.

Avem aici, în Evanghelia de azi, o admirabilă icoană a ceea ce trebuie să fie un creștin, omul care se apropie de Hristos ca de Părintele iubitor al tuturora, Care a adus lumii adevărul și a indicat calea spre o viață mai bună, mai frumoasă și mai fericită.

Pr. prof. dr. Nicolae NEAGA

LA SFÎNTUL MUCENIC HARALAMBIE

Întreaga lume creștină pomenește la 10 februarie amintirea luminoasă a Sfîntului Sfințitului Mucenic Haralambie, făcătorul de minuni și tămăduitorul de boli și suferințe. Aceste amintiri, mai ales, cînd sînt legate și de ocrotitorii sfintelor noastre biserici, sînt adevărate popasuri duhovnicești de-a lungul drumului vieții, pe care avem a-l săvîrși mai mult sau mai puțin, după voia și știrea Bunului Dumnezeu.

Aceste popasuri ne încălzesc și ne înalță sufletește, ne ridică mintea și gîndurile pe culmile pururea luminate de Soarele Hristos-Dumnezeu, de pe care culmi putem întrezări orizonturi minunate de viață cu adevărat creștinească, orizonturi pe care nu le putem observa din valea vieții obișnuite și pentru care pricină unii dintre noi socotim că nici nu ar exista. Întîlnirea noastră duhovnicească cu sfinții bineplăcuți și prieteni ai Domnului ne face să ne simțim la un nivel mult mai ridicat față de viața de toate zilele. Din această întîlnire desprindem o sumedenie de învățături mult mai folositoare pentru ființa noastră, chiar decît pîinea cea de toate zilele. Pentru că aceste învățături ne luminează mintea, ne încălzesc și înnobilează inima, ne încordează voința spre săvîrșirea lucrurilor celor bune și mîntuitoare. Din ele desprindem faptul adînc grăitor că sfinții au fost oameni asemenea nouă, cu trup și suflet, cu nevoi și necazuri ca ale noastre, cu bucurii și dureri, în sfîrșit, cu tot ce este înzestrată viața pe acest pămînt.

Unii au fost familiști, alții au fost singuri. Unii bărbați, altele femei. Unii bogați, alții săraci. Unii învățați, alții oameni simpli. Unii au fost curați din pruncia lor, alții au ajuns sfinți după o viață cercată cu multe

patimi și păcate. Unii au fost clerici, episcopi, preoți sau diaconi, alții au fost simpli credincioși. Unii au fost militari, alții civili. Unii au avut măriri lumești și ranguri pămîntești, alții au fost muritori de rînd. Unii au fost bătrîni, alții au mucenicit din copilărie sau tinerețea lor. Dar ce să mai înșirăm? Nu există categorie de oameni de pe suprafața pămîntului, care să nu fi dat figuri nemuritoare de prieteni ai Mîntuitorului Iisus Hristos: apostoli, mucenici, cuvioși, ierarhi etc. Unii au fost și apostoli și ierarhi și mucenici. Alții au fost ierarhi și mucenici, cum a fost și Sfîntul Haralambie

Aceasta o spun pentru ca să spulber dintru început obiecțiunea pe care ar putea să o ridice unii dintre noi că sfinții au fost ființe aparte, deosebite de oamenii obișnuiți, înzestrați cu puteri supranaturale, oameni care nu se pot asemăna cu noi, muritorii de rînd. Dar viața lor, traiul lor, faptele lor, totul ne arată că ei au fost oameni întocmai nouă, cu puterile și slăbiciunile noastre. Totuși o deosebire mare și fundamentală între noi și ei este. Și anume aceea că ei și-au închinat Domnului întreaga lor ființă. Ei au trăit după spusa Sfîntului Apostol Pavel: „De acum nu mai sînt eu cel care trăiesc, ci Hristos trăiește în mine". Ei au fost aceia care au pus mai presus decît orice în viața aceasta credința și legătura lor cu Hristos. Ei au aplicat în viață spusele Sfîntului Apostol Pavel: „Cine mă va despărți pe mine de dragostea lui Hristos? Foamea sau golătatea, frigul sau suferințele? Nimic nu mă va despărți pe mine de dragostea lui Hristos". Pentru ei „a trăi este Hristos, iar a muri este cîștig". Nu i-au înspăimîntat nici suferințele, nici chinurile, nici schingiuirile, nici moartea atunci cînd a fost vorba să aleagă între ele și Hristos, știind că acestea oricît ar fi de grozave sînt trecătoare, iar viața cu Hristos este veșnică. Drept aceea, mergeau la chinuri ca la niște petreceri și primeau moartea ca pe cea mai mare bucurie.

Sfinții sînt înaintașii noștri în credință, așa cum strămoșii noștri sînt înaintașii noștri ca neam. De aceea, datorie sfîntă avem ca așa după cum păstrăm o strînsă legătură cu moșii și strămoșii noștri după neam, să păstrăm o neîntreruptă legătură cu înaintașii noștri în credință. Moșii și strămoșii noștri și-au manifestat credința lor prin viață curată și prin fapte frumoase traduse și prin ridicarea de biserici și mănăstiri. Să spicuim cîteva lucruri din viața, pătimirea și minunile Sfîntului Mucenic Haralambie.

A trăit pe vremea împăratului Sever al Romei (208-235) și ajunsese vestit prin puterea credinței sale și prin neostenita sa rîvnă pe care o punea în propoveduirea sfintelor învățături creștine. Pentru viața sa neprihănită și pentru meritele sale a fost ales episcop al Magneziei, demnitate în care străluci și mai mult, așa după cum spusese Mîntuitorul că, aprinzînd făclia, o pui în sfeșnic ca să lumineze tuturor celor din casă. Dar pe vremea aceea prigoana păgînilor împotriva creștinilor era în toi. Credeau păgînii că omorînd pe cît mai mulți creștini și mai ales pe conducătorii lor, Biserica Domnului Iisus Hristos se va prăbuși. Așa îi îndemna pe ei diavolul, făcătorul tuturor relelor. Dar Mîntuitorul Hristos spusese că Sfînta Sa Biserică „nici porțile iadului nu o vor birui".

Sfîntul Haralambie învăța pe mulțimi Cuvîntul lui Dumnezeu, povățuindu-le pe calea mîntuirii și le spunea: „Împăratul meu Hristos a trimis pe prooroci și pe apostoli cu Duh Sfînt, ca toți oamenii, prin propoveduirea lor cea sfîntă, să se înțelepțească și să meargă neabătuți pe calea dreptății".

Ighemonul Lucian și slujitorul său Luchie au încercat să-l abată de

la credință și să jertfească idolilor, dar sfîntul le-a spus că el nu jertfește diavolului, care se cutremură de semnul Sfintei Cruci. Atunci ei l-au supus la munci grele, pe care el le-a răbdat cu multă bărbăție, determinînd și pe cei ce-l chinuiau să creadă în Hristos, iar ighemonul văzînd aceasta puse să le taie capetele. Și astfel deveniră și ei sfinți martiri, prin botezul sîngelui. Aceștia sînt Porfirie și Vaptus, care sînt prăznuiți odată cu Sfîntul Haralambie la 10 februarie. De asemenea și trei femei care admirau curajul sfîntului. Multe lucruri minunate s-au petrecut în timp ce sfîntul era chinuit, iar prigonitorii au fost pedepsiți pe loc de puterea lui Dumnezeu. Magnezienii care erau de față s-au spăimîntat și mulți din cei de față au crezut în Hristos. Sfîntul Haralambie a primit de la Dumnezeu harul de a vindeca pe bolnavi.

Împăratul Sever care venise în Antiohia Pisidiei, auzind de aceste întîmplări, a poruncit ca sfîntul să fie supus la munci și mai grele, de pe urma cărora el a rămas nevătămat. Însuși împăratul și eparhul au fost pedepsiți pentru cruzimea lor. Fiica împăratului, pe nume Galinia, i-a spus tatălui său să creadă în Hristos și a rugat pe sfînt să-i ierte. Ceea ce s-a și întîmplat. Galinia a intrat în templu apoi și a sfărîmat pe toți idolii, începînd cu Dia. Dar împăratul și eparhul s-au întors iar cu cruzime față de sfînt și au hotărît să i se taie capul. În drum, spre locul de execuție, i s-a arătat sfîntului Domnul Hristos înconjurat de îngeri și i-a spus: „Vino Haralambie, prietenul Meu, cel ce mult ai suferit și ai răbdat pentru numele Meu. De aceea cere de la Mine orice voiești și-ți voi da ție".

Iar sfîntul a răspuns: „Mare este mie cinstea aceasta, Doamne, că m-am învrednicit a vedea înfricoșata slava Ta. Mă rog Ție să dai slavă numelui Tău, ca adică unde se vor așeza moaștele mele și pomenirea mea să fie pace, sănătate trupească și sufletească și mîntuire, îndestulare de grîu, vin și înmulțire de dobitoace spre trebuința oamenilor. Iartă-le păcatele și le dă belșug din rodurile pămîntului și revarsă peste toți darurile Tale cele bogate".

Cîtă dragoste față de oameni se desprinde din această frumoasă rugăciune !

În clipa acea sufletul sfîntului s-a desprins de trup și s-a înălțat la ceruri, fără să i se mai taie capul. Ceea ce ostașii au și raportat împăratului. Împăratul s-a cutremurat, iar fiica sa Galinia a luat trupul și înfășurîndu-l cu pînze curate, cu aromate și miruri de mult preț l-a așezat într-o raclă de aur, slăvind pe Bunul Dumnezeu.

Acesta este nebiruitul luptător Sfîntul Sfințitul Mucenic Haralambie, arhiereul lui Dumnezeu, pe care-l serbăm în fiecare an în ziua de 10 februarie.

Pr. Laurențiu POPOVICI

Luceafărului poeziei românești

CUGETAREA „VECHE“ RELIGIOASĂ ÎN OPERA LUI MIHAI EMINESCU *

Opera lui Mihai Eminescu constituie o sinteză genială a celor mai sublime și profunde idei și a celor mai nobile sentimente exprimate în înțelepciunea antichității, îndeosebi religioasă, și totodată în timpurile moderne.

Opera sa a devenit nemuritoare și la fel ca un luceafăr de argint strălucește pe bolta înstelată a literaturii și culturii românești, cu scînteieri vii în fiecare dimineață, pentru eternitate. Și este firesc așa, deoarece opera marelui poet a avut trei izvoare principale: *literatura noastră populară, tipăriturile religioase vechi românești și literatura romantică europeană* — toate conferindu-i valoare inestimabilă, recunoscută în toată lumea culturală, fiind tradusă și citită alături de cea a marelui filosof-poet Lucian Blaga.

Opera eminesciană în întregime, arhaică și modernă totodată, exprimă istoria și spiritualitatea noastră întreagă, avînd ca temelie îndeosebi înțelepciunea populară care trece, în ascuțimea și profunzimea ei, de romanitatea poporului nostru și coboară spre rădăcinile dacice și indo-europene. înălțîndu-se pînă la marea înțelepciune a credinței ortodoxe, deoarece cărțile sale sfinte vorbesc despre originea omului, scopul și sfîrșitul vieții sale pămînțești, despre originea și transfigurarea întregului cosmos, despre epoca de aur a omenirii în *illo tempore*, despre unitatea neamului omenesc și căderea sa, mîntuirea firii decăzute prin Mîntuitorul Hristos.

În opera lui Eminescu, fără ca el să fie un teolog propriu-zis, au pătruns fecund elemente din religia Egiptului, mitologia greco-romană, budism, și mai ales din religia strămoșilor noștri geto-daci și din credința străbună a cărei amprentă se găsește în multe din operele sale. Poetul nu ne-a lăsat o autobiografie sau o auto-exegeză, deci nu știm în mod concret cît asimilase din înțelepciunea antică și care e influența exactă a acesteia în opera sa. Uneori s-a afirmat că ar fi exagerat de elemente budiste; trebuie, deci, să precizăm, după cuvintele lui Nicolae Iorga, că „nici o influență nu a creat. desigur, pe Eminescu; dar Eminescu nu este explicabil, dacă se lasă deoparte măcar una din aceste influențe care au lucrat asupra sufletului lui așa de complex“ [1].

I. ELEMENTE DIN RELIGIA EGIPTULUI ANTIC ÎN OPERA LUI MIHAI EMINESCU

Biografii ni-l prezintă pe Eminescu însetat de cultură și înzestrat cu puteri nebănuite în munca de informare spiritual-culturală. Printre notițele din manuscrisele lui Eminescu s-au găsit liste cu faraonii Egiptului, ceea ce presupune că el se ocupase în vremea studenției și cu istoria Egiptului antic. Între 1872 și 1873, printre diferite cursuri, audiază și *Istoria Egiptului și Monumentelor Egiptului, Obiceiurile și moravurile egiptenilor*, ale profesorului Lepsius [2].

Atras de frumusețea și de misterul pe care-l produce istoria antică a Egiptului, Eminescu a scris poezia *Egipetul*. Îndepărtata țară a „Egipetului“, în care Nilul mișcă-a lui legendă, a fost un loc de creație și de știință tainică, în care regii și preoții au căutat „al vieții înțeles nedezlegat“. Desfășurarea poeziei este uneori sumbră, alteori cu tendințe de a reînvia viața de odinioară din Egiptul antic: „Din pămînt și de sub mare s-aud sunete ce cresc...“.

Egiptul trăiește astăzi în istorie, în conștiința noastră, prin construc-

---

* Lucrare de seminar alcătuită și susținută în cadrul pregătirii doctoratului în Teologie la catedra de Istoria religiilor sub îndrumarea P. C. Diac. conf. dr. P. I. David, care a dat și avizul spre publicare.

1. *Istoria literaturii române*, 1929, p. 173.
2. Vezi George Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Iași, 1977, p. 192; Petru Rezuș, *Mihai Eminescu*, București, 1983, p. 59 și 84.

țiile sale celebre, pline de mister, de multe enigme nedezlegate nici pînă în ziua de astăzi: piramidele — creație a lui homo religiosus, cu faimoasele inscripții pe pereții interiori. Cu aceste inscripții faraonii din dinastia a VI-a stîrnesc admirația omului contemporan. Totodată, piramidele conțin și sarcofage („racle") cu inscripții valoroase.

„Memfis colo-n depărtare, cu zidirile-i antice, / Mur pe mur, stîncă pe stîncă, o cetate de giganți / Sunt gîndiri arhitectonici de-o grozavă măreție / (...) Colo se ridic trufașe / Și eterne ca și moartea piramidele-uriașe, / Racle ce încap în ele epopeea unui scald" [3].

Nilul, plin de sacralitate, amintește de vremuri antice, cînd fusese zeificat; misterioasele sale izvoare îndepărtate și cu binefăcătoarele sale revărsări periodice avuseseră un profund ecou în imaginația poporului egiptean care i-a închinat imne și i-a consacrat serbări [4]. Astfel poetul zice:

„Rîul sfînt ne povestește cu-ale undelor lui gure / De-a izvorului său taină, despre vremi apuse, sure..." [5].

Pe malul „rîului sfînt" se află piramidele, lăcaș al zeilor ce sînt slujiți de preoți:

„Și în templele măreț-colonade-n marmuri albe, / Noaptea zeii se preîmblă în vestmintele lor dalbe / Și al preoților cîntec sună-n harfe de argint..." [6].

Cetatea și piramidele Egiptului, căzute în ruină, retrăiesc „datorită potențialului de gînd și vis incorporat în ele prin strădania intelectuală și spirituală a regilor și preoților din vechime. Ca niște „snopuri gigantici de lungi sulițe de-argint", „umbra gîndurilor regii" acționează prin timp, înviind aura de vis a locurilor asupra cărora magul a abătut pustiirea ca pedeapsă pentru decăderea tocmai a acelor regi și preoți" [7]. Magul invocă o implacabilă justiție, rămas singur „pavăză a răzbunării", împotriva „unei ginți efeminate", a unor „regi pătați de crime", astupă în nisip întregi orașe: „Memfis, Teba, țara-ntreagă coperită-i în ruine..." [8]. Acest mag are însușiri supranaturale, concentrînd în ele toată puterea asupra destinului istoriei Egiptului. Magul „întreprinde un efort de centrare a lumii, efort care în ochii lui Eminescu însemna atingerea țelului celui mai înalt, demiurgic, tentat de mintea omenească" [9], Preoții la egipteni erau împuterniciții regelui și se bucurau de o mare cinstire din partea poporului. Ierarhia preoților egipteni avea în frunte sa un mare preot [10].

Piramidele din Egipt, ca monumente ale spiritului religios din Egiptul antic, mai sînt menționate de Eminescu în *Memento mori (Panorama deșertăciunilor)*, de unde reiese că la baza civilizației egiptene a stat dorința de realizare a nemuririi prin construcții arhitectonice. De fapt, acest poem are la bază tema romantică a caducității civilizațiilor; în concepția lui Eminescu fiecare civilizație constituie materializarea unei idei prin care omenirea a

---

3. *Opere alese*, vol. I, Ediție îngrijită și prefațată de Perpessicius, Ediția a 2-a, București, 1973, p. 48-49; M. Eminescu, *Poezii*, vol. I, Ediție critică de D. Murărașu, București, 1982, p. 178-179). (În continuare vom folosi, confruntate, ambele ediții cu titlul prescurtat: *Opere alese* și *Poezii*, indicînd numai volumul și pagina). Eminescu mai exprimă monumentalitatea Memphisului în nuvela *Avatarii faraonului Tlà*, dar în altă perspectivă. Despre piramide vezi Arh. Georgeta și Traian Chițulescu, *Șapte monumente celebre ale arhitecturii antice*, București, 1960, p. 9-46; Constantin Daniel, *Arta egipteană și civilizațiile mediteraneene*, București, 1980, p. 63-66; Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, București, 1984, p. 145-147.

4. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor*, manual, București, 1982, p. 101 și 108.

5. *Opere alese*, vol. I, p. 49; *Poezii*, vol. I, p. 179.

6. *Opere alese*, vol. I, p. 50.

7. Prof. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu-cultură și creație*, București, 1976, p. 67.

8. Cezar Papacostea, *Filosofia antică în opera lui Eminescu*, în vol. *Eminescu și clasicismul greco-latin*, Iași, 1982, p. 75.

9. Prof. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *op. cit.*, p. 67.

10. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 106.

căutat să biruie moartea — lege atotputernică a universului creat [11]. De asemenea în poeziile *Cu gîndiri și cu imagini* și *Floare albastră* mai apar Memphis și Theba. La Memphis, întemeiată de faraonul Menes, lîngă actualul Cairo, capitala Primei Dinastii, s-a articulat „teologia" cea mai sistematică în jurul zeului Ptah [12]. În fosta Theba (la Luxor și Karnak) erau foarte multe temple pe vremea Imperiului Nou; unele se păstrează și astăzi [13]. Theba avea un mare templu și aduce aminte de cultul lui Aton, pe care l-a introdus Amenofis al III-lea (1400-1362) [14]. La vestul Tebei se găsește vestita *Vale a Regilor*, unde regii din perioada Regatului Mijlociu își săpau mormintele în stîncă (mastaba) [15].

În *Oda (în metru antic)*, apare mitul păsării Phoenix, cunoscută și în folclorul nostru cu denumirea de *Pasăre măiastră*.

„De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet, / Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări... // Pot să mai renviu luminos din el ca / Pasărea Phoenix ?" [16].

Din această poezie reiese că poetul este atins de un foc care îl consumă, dar nu-l ucide; nu-l mai pot scăpa nici apele mării. De aceea, în deznădejde, aruncă o întrebare de o stingheră și imposibilă nădejde spre cer: „Pot să mai renviu luminos ca Pasărea Phoenix?". Gîndul refacerii și învierii Pasării Phoenix din propria-i cenușă trece ca un fulger curat, ca o ieșire din focul malefic, prin refacerea naturii lui superioare, de străluciri celeste [17].

În *Sărmanul Dionis* eroul eminescian caută să dezlege taina timpului cu ajutorul științelor magice ale egiptenilor și asirienilor [18]. Totodată, găsim unele referințe și la metempsomatoza egipteană: Dionis se întoarce în vis la încarnarea sa anterioară, *călugărul Dan*.

„Bine zici, meștere Ruben, că egiptenii aveau pe deplin dreptate cu metepsicoza lor..." [19].

II. ELEMENTE BUDISTE ȘI ECOURILE LOR ÎN OPERA EMINESCIANĂ

În opera lui Mihai Eminescu există și unele elemente din gîndirea religioasă indiană veche care pătrunseseră și fuseseră asimilate de cultura românească; alte aspecte ale gîndirii religioase indiene vechi le-a aflat în literatura romantică europeană sau în studiile de istoria religiilor pe care le-a făcut personal și care aveau capitole speciale cu privire la India [20].

Încă din primii ani de școală Eminescu era fascinat de istoria antică și mitologia sa. Astfel, după obiceiul vremii și cu o sete nestăvilită de studiu, și-a însușit o cunoaștere vastă a lumii antice, inclusiv a celei indiene, avînd acces la biblioteca profesorului său Aron Pumnul, încît dascălii săi de la Cernăuți au fost plăcut impresionați. În perioada anilor 1868-1869, cînd se cunoaște cu Caragiale, îi vorbește despre India [21]. În anii de studenție la Viena (1869-1872), poetul s-a cultivat sistematic în domeniul indologiei. Atunci a citit *Sakuntala*, *Ramayana și Mahabharata*, intrînd în contact direct cu religia budistă. Totodată a citit operele lui Schopenhauer, în care a găsit

---

11. Gh. Ceaușescu, *Dacia în poezia lui Eminescu*, în „Caietele Mihai Eminescu" (CME), vol. I, București, 1975, p. 32; Răzvan Theodorescu, *Cîteva însemnări eminesciene despre arta veche*, în „C.M.E.", vol. VI, 1985, p. 59-63
12. Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, București, 1981, p. 92.
13. Constantin Daniel, *op. cit.*, p. 68.
14. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 102.
15. *Ibidem*, p. 115.
16. *Opere alese*, vol. I, p. 194; *Poezii*, vol. III, p. 84.
17. Prof. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *op. cit.*, p. 229.
18. Amita Bhose, *Eminescu și India*, teză de doctorat, Iași, 1978, p. 132.
19. Mihai Eminescu, *Poezii, Proză*, ediția Petru Creția, 1984, p. 313.
20. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 16.
21. I. L. Caragiale, *Opere*, ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin, vol. IV, *In Nirvana*, București, 1965, p. 11; cf. și A. Bhose, *op. cit.*, p. 16.

o sursă de informație în ceea ce privește budismul [22], completîndu-și, însă, cunoștințele și cu alte izvoare [23].

Ioan Slavici, în *Amintirile* sale, spune că Eminescu cunoștea la vîrsta de 20 de ani învățăturile lui Buddha; împreună au citit despre budism și confucianism din publicațiile vremii [24].

Între 1872 și 1874 a audiat la Berlin cursuri privitoare la India și religiile ei în mod ordonat. Mai mult, întorcîndu-se în țară, în anul 1888, Eminescu a tradus o parte din gramatica sanscrită a lui Franz Bopp, numită în original: *Kritische Gramatik der Sanskrita-Sprache in kürzerer Fassung*, Berlin, 1845. Totodată, a transcris cîteva pagini din glosarul sanscrit-latin al lui Franz Bopp, numit în original *Glossarium comparativum linguae sanscritae*, Berlin, 1867 [25].

S-ar putea spune totuși că Eminescu n-ar fi avut în acest mod o cunoaștere amplă a religiei Indiei. Dar trebuie să se țină cont că indicațiile bibliografice nu sînt întotdeauna direct proporționale cu actul de creație. De aceea, cultura lui Eminescu trebuie înțeleasă în contextul întregii sale creații, „prin modul cum ea iradiază, în opera sa, după modul cum fecundează gîndirea sa artistică și cum se refondează pe o nouă tulpină sufletească. Evidența culturii indiene o probează cu certitudine numai gîndirea eminesciană, cristalizată în opera sa lirică" [26].

Eminescu a îmbinat gîndirea filosofică cu imaginația sa poetică învești mîntîndu-și viziunile filosofice cu vălul poeziei. Se poate conchide că Eminescu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a avut posibilitatea să citească diferite lucrări care constituie izvoare ale religiilor Indiei, printre care: *Rig-Veda* („Veda imnelor de laudă") și comentariile ei, *Yajur-Veda* („Veda formulelor sacrificiale"), *Manava-Dharma-Sastra* („Cartea Legii lui Manu"), *Upanișadele* („Învățături secrete"), eposurile indiene *Ramayana* și *Mahabharata*, *Lalitavistara* („Viața lui Buddha") [27] etc.

Influențe budiste, mai mult sau mai puțin sporadice, se găsesc în următoarele poezii ale lui Eminescu: *Epigonii*, *Împărat și proletar*, *Rugăciunea unui Dac*, *Glossa*, *Scrisoarea I*, *Tat twam-asi*, *Luceafărul*, *Kamadeva*, iar în proză: *Poveste indică*, *Sărmanul Dionis*, povestea *Archaeus*, nuvela *Avatarii Faraonului Tlà*, schița *Toma Nour în ghețurile siberiene*.

Poezia *Epigonii* are în cuprinsul său și elemente budiste:

„Moartea succede vieții, viața succede la moarte", /Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soarte; / *Oamenii* din toate cele fac icoană și simbol; / Numesc sfînt, frumos și bine ce nimic nu însemnează, / Împărțesc a lor gîndire pe sisteme numeroase / Și pun haine de imagini pe cadavrul trist și gol" [28].

Gh. Bogdan-Duică a arătat că versul „Moartea succede vieții, viața succede la moarte" este, de fapt, o transpunere a unui comentariu din lucrarea lui E. Burnouf, *Introduction à l'histoire du Bouddhisme indien*, Paris, 1844: „la mort succède à la vie, et la vie à la mort". D. Murărașu afirmă că Eminescu a pus versul între ghilimele pentru a cita sursa [29]. La celelalte patru versuri din strofă, Gh. Bogdan-Duică găsește corespondența lor într-un dialog al lui Buddha tot din aceeași lucrare a lui Burnouf și

---

22. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 17.

23. Cicerone Poghirc, *O sursă indiană a „Luceafărului" lui Eminescu*, în „C.M.E.", vol. IV, 1977, p. 50.

24. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 17.

25. Idem, *Gramatica sanscritică mică a lui Fr. Bopp în traducerea lui Eminescu*, în „C.M.E.", vol. IV, p. 68, cf. Mihai Eminescu, *Opere* vol. XIV, 1983, p. 509-816, 817-897. Eminescu cunoștea, deci, într-o oarecare măsură sanscrita, după cum reiese din exegeza manuscriselor. Dintr-o analiză atentă reiese că Eminescu cunoștea aproximativ 2500 de cuvinte în sanscrită (Vezi mai pe larg la Amita Bhose, *op. cit.*, p. 76).

26. Idem, *Eminescu și India*, p. 19.

27. În ceea ce privește problema lucrărilor referitoare la filosofiile și religiile Indiei pe care le-ar fi cunoscut Eminescu, vezi date generale la Petru Rezuș, *op. cit.*, p. 367-368; informații sistematice și bogate la Amita Bhose, *Eminescu și India*, p. 21-30.

28. *Opere alese*, vol. I, p. 40; *Poezii*, vol. I, p. 94.

29. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 73.

afirmă că aceste versuri sînt „gîndite tot budist", deoarece „zugrăvesc iluzia formelor în fondul cărora se află suportul material — cadaveric, corpul supus mereu nașterii și morții" [30].

Din această strofă a poeziei *Epigonii* reiese că Eminescu a găsit inspirație într-un tratat budist. Din finalul poeziei se desprinde ideea zădărniciei oricărui efort uman și „pare să-și aibă originea în unele texte budiste care predică inutilitatea vieții pe pămînt și falsitatea idealului de fericire" [31].

Unele ecouri budiste se găsesc și în poezia *Împărat și proletar* (1874). *Rugăciunea unui Dac* (1879) conține și cîteva elemente budiste, uneori contestate. De pildă: glorificarea autoflagelației (termen mai mult hindus decît budist), mortificarea tuturor plăcerilor, aspirația către stingere și dorința dispariției fără urmă. Această poezie, însă, „rostește filosofia indiană cu o intonație străină" [32]. Cuvintele Dacului de la Sarmizegetusa sînt de fapt „o rugăciune pentru decăderea tuturor valorilor (binele, cunoașterea de sine, prietenia, dragostea, existența), uitarea de durere fiind uitare de existență, redare neființei, puse însă sub semnul lui „poate"... [33]. Eminescu îi dăduse titlul *Nirvana*, după cum ne arată o variantă a poeziei (mss. 2260, ff. 229-331), dar a revenit la titlul inițial, deoarece „în ultimă analiză, *Rugăciunea* rămîne tot a dacului, care s-a sinucis la Sarmizegetusa, cu toate căpeteniile sale" [34].

În *Glossa* (1883) se observă o pregnantă influență budistă. Din prima strofă reiese că un om ajuns la starea de desăvîrșire trebuie să rămînă nepăsător la toate întîmplările trecătoare ale lumii acesteia:

„Vreme trece, vreme vine, / Toate-s vechi și nouă toate; / Ce e rău și ce e bine / Tu te-ntreabă și socoate; / Nu spera și nu ai teamă, / Ce e val ca valul trece; / De te-ndeamnă, de te cheamă, / Tu rămîi la toate rece" [35].

Aceeași atitudine se întîlnește în *Dhammapada*, carte fundamentală budistă [36]. Alte influențe budiste, de pildă: dorința vieții eterne, detașarea, cele opt căi etc., se observă în celelalte strofe ale poeziei.

Odă (în metru antic) (1883) ni-l prezintă pe Eminescu gîndindu-se filosofic în loc de filosoful rece din *Glossă*. Locul răcelii filosofice este luat de flacăra poetică [37].

Sporadice influențe budiste se mai întîlnesc în *Memento mori* (simțul supremației morții), *Scrisoarea IV* („setea liniștii eterne"), *Luceafărul* (setea de repaos a lui Hyperion e o dorință de Nirvana) etc. [38].

S-a afirmat de multe ori că în *Scrisoarea I* se află numai o vădită influență din cosmogonia indiană. Într-adevăr, Eminescu a cunoscut și *Imnul creațiunii* din *Rigveda*.

Dar, următoarea strofă ne duce cu gîndul la prima carte a Sfintei Scripturi — *Facerea:*

„La-nceput, pe cînd ființă nu era, nici neființă, / Pe cînd totul era lipsă de viață și voință, / Cînd nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns... / Cînd pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns, / Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?" [39].

În continuare este descris procesul cosmogonic, însă Eminescu exprimă concepția cosmogonică prin prisma propriei sale gîndiri. Poetul se folosește aici de simbol. Mircea Eliade afirmă că omul se află „în comunicație cu lumea, pentru că folosește același limbaj: simbolul" [40]. Cosmogonia are capacitatea de a fi aplicată pe diverse planuri de referință, ceea ce este destul de semnificativ. „Cosmogonia e modelul exemplar al unei serii în-

---

30. Gh. Bogdan-Duică, *Despre „Luceafărul" lui Eminescu*, Brașov, 1925, p. 17, la Amita Bhose, *op. cit.*, p. 73.
31. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 75.
32. *Ibidem*, p. 91.
33. Constantin Barbu, *Rostirea esențială*, Eseu despre reamintirea Ființei, Craiova, 1985, p. 48.
34. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 92.
35. *Opere alese*, vol. I, p. 191; *Poezii*, vol. III, p. 81.
36. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 93.
37. *Ibidem*, p. 96.
38. *Ibidem*, p. 97.
39. *Opere alese*, vol. I, p. 137; *Poezii*, vol. III, p. 38.
40. Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, București, 1978, p. 134.

tregi de „faceri": nu numai pentru că, de fapt, cosmosul e deopotrivă arhetipul ideal al oricărei situații creatoare și al oricărei creații — dar și deoarece cosmosul este o operă divină, el este, așadar, sanctificat în însăși structura lui" [41].

În *Luceafărul* (1883), capodopera geniului eminescian, privit prin prisma tuturor variantelor, observăm cîteva ecouri indiene. În două variante ale *Luceafărului* apar numele lui Brahma și al lui Buddha, iar legături cu temele *nirvana* și *brahman — atman* apar și în dialogul dintre Hyperion și Demiurg, care amintește de Naciketas și zeul Yama, zeul morții, din *Katha-Upanisad* [42], toate ființele sînt existente în ființa nemuritoare și toate creaturile se nasc din Brahman și se întorc în el [43]. Tot în *Luceafărul* mai apar similitudini cu aspecte din *Legea lui Manu*.

Subiectul poeziei *Ta twam-asi* (între 1877 și 1880) este tipic european și nu pare să aibă legătură cu Upanișadele. Totuși folosirea formulei *Ta twam-asi* ca titlu este interesantă și dezvăluie totodată înclinația lui Eminescu spre doctrina religiilor Indiei. Titlul nu este finisat de autor (poezia a apărut postum); corect este *Tat twam-asi*. Dar greșeala nu aparține ignoranței poetului în limba sanscrită, cum s-a mai afirmat, ci mai degrabă lipsei de atenție [44].

Asemănările cu unele concepții din religiile Indiei, fie că e vorba de împrumuturi, fie de o apropiere intuitivă, se manifestă într-un mod mai pronunțat în proza lui Eminescu. Astfel *Sărmanul Dionis*, este conceput filosofic și „prezintă o sinteză a numeroaselor idei provenite din diverse sisteme de gîndire, occidentale și orientale, contemporane și moderne, științifice și oculte" [45].

Elemente din religiile Indiei: cugetarea lui Dionis că lumea este visul sufletului nostru, metafora eroului „pădurea într-un sîmbure de ghindă" își are corespondența în *Chandogya Upanișad*, metempsomatoza (Dionis se întoarce în vis la încarnarea sa anterioară, călugărul Dan) [46], învățăturile meșterului Ruben se bazează pe concepția omologării dintre om și Dumnezeu, care corespunde în genere cu ideea Upanișadelor că sufletele tuturor ființelor izvorăsc din sufletul universal [47]. Puterea magică a meșterului Ruben stă în numărul șapte, simbol existent și în iudaism (Caballa), în învățătura creștină (simbolul perfecțiunii, Apocalipsa etc.). Dan este însoțit de Maria prin puterea iubirii [48].

Învățătura pe care o primește Dan de la înger, că Dumnezeu există în sufletul uman, aparține gîndirii religioase a Indiei. La fel, revelația momentană a eroului că el e Dumnezeu, se apropie de gîndirea Upanișadelor, unde se spune că în starea de transcendență sufletul uman se identifică cu cel universal. Omul, cunoscîndu-l pe Brahman, devine și el Brahman, realitatea absolută în care există toate ființele [49].

Povestea *Archaeus* (1873) „pare să deslușească problema lui *atman* și *Brahman*, expusă în *Upanișadele* indiene și, în mod concret, să se inspire din episodul învățăturilor lui Prajapati, către Indra în *Chandogya Upanisad...*" [50]. Semnificația conceptului de Archaeus al lui Eminescu pare a se explica astfel: „Archaeus este singura realitatea pe lume, toate celelalte sînt nimicuri. Archaeus este tot" [51].

În nuvela *Avatarii Faraonului Tlà* [52], acțiunea se desfășoară pe baza

---

41. *Ibidem*, p. 30, 31-32.
42. Cicerone Poghirc, *op. cit.*, p. 51.
43. Amita Bhose, *Eminescu și India*, p. 124.
44. *Ibidem*, p. 129. De aceea D. Murărașu reproduce în ediția sa critică titlul corect (vezi *Poezii*, vol. III, p. 18).
45. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 137.
46. Aici este vorba de metempsomatoza egipteană; am amintit aici metempsomatoza deoarece aceasta aparține și religiilor Indiei.
47. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 133.
48. *Ibidem*, p. 146.
49. *Ibidem*.
50. *Ibidem*, p. 138.
51. *Ibidem*, Despre o interpretare a arheului în opera eminesciană, vezi Constantin Barbu, *op. cit.*, p. 132-184.
52. Titlul este dat de G. Călinescu.

teoriei metempsomatozei, pe care Eminescu a cunoscut-o pe cale indirectă, sub influența romanticilor germani. Termenul de *avatar* își are originea în hinduism; zeii se nasc pe pămînt în chip uman sau de animal, pentru a-și îndeplini rolul de mîntuitori ai lumii de păcat. Această întrupare a zeilor se numește *avatar*, concepție exprimată în *Bhagavagita* [53].

III. ELEMENTE DIN MITOLOGIA GREACĂ ÎN OPERA LUI EMINESCU

Eminescu era încîntat de frumusețile antice ale Greciei și a intenționat să le slăvească într-un întreg poem, pe care-l numise *Grecia.* Din manuscrisul rămas de la poet străbat pînă la noi aceste frumuseți antice:

„Noaptea Greciei antice e o-nviere în Panteon" sau: „O! Grecie, tot pămîntu-ți e un Panteon — o grădină / Unde florile acopăr potolind a lor lumină / Dulce-adînc mirositoare — delicatele cugetări / A țărînei tale sfinte" [54].

Dar Eminescu nu s-a mulțumit numai cu atît, el a dorit să cunoască spiritualitatea și cultura Greciei antice în întregime. De aceea a învățat limba greacă, pe care în școală o studiase puțin. Faptul că la Blaj se împotmolise la gramatica elină nu înseamnă că nu cunoștea limba; unii biografi și exegeți eminescieni tind să creadă că lui Eminescu i se dăduseră și cîteva forme neregulate ale unor verbe de către vreun elinist fervent!

Eminescu a învățat bine limba greacă, în paralel cu latina, dar ca autodidact, fapt dovedit de unele manuscrise. Chiar el zicea: „Să iau și Evanghelia lui Luther tot pentru grecește, dar îmi trebuie și biblia latină, De aceea, biblia trebuie citită în textul ei original în școală și să aibă două traduceri alături latino-greacă. Așa se învață limbile clasice" [55].

Mai mult, Eminescu l-a citit pe Homer și a încercat să traducă din *Iliada* și *Odiseea,* izvoare de bază pentru religia și mitologia Greciei. Dar nu a putut să realizeze acest vis din cauza felului său de viață, activitatea diferită pe care a desfășurat-o și munca istovitoare de ziarist la *Timpul.* Deși nu a putut să îmbogățească literatura noastră de atunci cu unul din izvoarele antice ale Greciei, totuși, Eminescu și-a perfecționat posibilitățile de creație. În opera sa, îndeosebi cea poetică, întîlnim zei, personaje și episoade din mitologia greacă. Astfel din pantheonul grecesc găsim pe Eol, care „cîntă dulce", silfele culcate „prin lilii", Amor cu săgețile înveninate, zeul Apollo cu ghirlande și cununi de lauri pe frunte, pajul Cupidon, Menelaos, Muntele Olimp, calul troian, Ahile cel „furios", „aprigul" Ajax, Eros, tînărul Endymion, Erato, Okeanos, Echo, Narcis etc.

În poezia *La Heliade* este evocat Apollo, zeul grec al luminii și al artelor. care a avut ca fiu pe zeul medicinii Asklepios, patronul oracolului din Delfi. Nici Eros, divinitatea greacă primordială, personificînd *dorința,* născută din Haos, nu este uitat:

„Într-un cuib de turturele / Ca și fluturii de-ușor, / Saltă Eros nebunește..." [56].

În *Sonet* apara și Okeanos, zeul grec al „fluviului Ocean", cel mai în vîrstă dintre titani, care se căsătorește cu sora sa Tethys și devine tatăl Oceanidelor. Echo, zeița greacă a ecoului, nu e decît Oreada îndrăgostită de Narcis, silind-o fără voia lui să-și risipească vocea și oasele în lume, pînă cînd s-au prefăcut în stînci răsunătoare (vezi poezia *O călătorie în zori).*

În *Călin* apare și Narcis care:

„...văzîndu-și fața în oglinda sa, izvorul, / Singur fuse îndrăgostit, singur îndrăgostitorul..." [57].

Narcis, un tînăr frumos, respinsese multe fete muritoare, printre care și pe Echó. A fost pedepsit de zeița răzbunării Nemesis să-și vadă chipul în izvor și să moară de durerea de a nu fi putut ajunge la tînărul zărit în undele cristaline.

---

53. Amita Bhose, *op. cit.*, p. 141.
54. Manuscrisul Acad. Rom. 2259, fol. 279, la D. Murărașu, *Eminescu și clasicismul greco-latin,* în volumul colectiv cu același titlu, p. 125-126.
55. D. Murărașu, *op. cit.*, p. 127.
56. *Opere alese,* vol. I, p. 18.
57. *Ibidem,* p. 85.

Episoade dramatice din mitologia greacă se găsesc și în *Odă (în metru antic)*, în strofa a treia. Autorul poeziei arată „jalnic", „chinuit", „înveninat", exact ca în legenda cu Nessus și Hercule, făcînd aluzie că factorul feminin este provocator de suferințe înflăcărate. Centaurul și eroul au pierit unul de mîna celuilalt, printr-o trădare de femeie.

„Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus, / Ori ca Hercul înveninat de haina-i; / Focul meu a-l stinge nu pot cu toate / Apele mării" [58].

Eminescu valorifică și mitul lui Orfeu. Orfeu era fiul muzei Calliope și al regelui trac Oiagros, protejatul zeului Apollon, care îi dăruise propria sa liră. Cînd cînta, Orfeu izbutea să miște pietrele și să îmblînzească fiarele. El își iubea foarte mult soția, Euridike, după a cărei moarte a coborît în Infern la Hades, spre a o readuce pe pămînt, fermecîndu-i pe zei cu cîntecul său și înduplecîndu-i; dar restituirea soției este condiționată: Orfeu nu are dreptul să o privească pînă nu vor fi ajunși dincolo de tărîmul morții. Orfeu nu rezistă, o privește pe Euridike, iar ea se destramă ca o umbră, întorcîndu-se pentru totdeauna în Hades.

Tema centrală: iubirea lui Orfeu pentru Euridike, a impresionat pe artiștii tuturor timpurilor, încît a fost transpusă în toate artele. Dar Eminescu în *Memento mori*, episodul Grecia, schimbă perspectiva mitului: Orfeu este dovada că nimic nu se poate sustrage legii implacabile a morții [59]. Poetul se folosește de acest mit pentru a zugrăvi prăbușirea civilizației grecești. Dar acest mit în creația eminesciană se mai dezvoltă și pe o altă coordonată: înzestrat cu o forță irezistibilă, cîntecul lui Orfeu atrage totul. Așa este în poezia *Gemenii:* cîntecul lui Sarmis, atunci cînd este condamnat la orbire, are forță magică, orfică [60]. Dar în poezia *Gemenii*. întîlnim un alt motiv din mitologia greacă: cecitatea artistului. Acest lucru nu este lipsit de interes, deoarece „motivul orbirii se înscrie pe una din coordonatele viziunii eminesciene: gîndirea este înzestrată cu puteri creatoare. Orice creație este materializarea unor idei prin însuși actul gîndirii. Sau, cum spune Călinescu, la Eminescu „lumea este cugetare și cînd Dumnezeu gîndește, cosmosul se face" [61].

IV. ASPECTE ALE RELIGIEI STRĂMOȘILOR NOȘTRI GETO-DACI ÎN OPERA EMINESCIANĂ

În opera lui Eminescu este prezentă și tema originii popoarelor și a spiritualității lor, de pildă în poemul *Memento mori*, în care se vorbește și despre Dacia. De fapt, din întreaga operă eminesciană reies și unele aspecte privitoare la daci și la spiritualitatea lor. Astfel sînt poeziile: *Rugăciunea unui Dac, Sarmis, Gemenii, Odin și poetul*, precum și o serie de încercări dramatice ale poetului.

Rugăciunea unui Dac are vădite influențe budiste, deoarece poetul vedea originea înțelepciunii dacilor în Himalaia. În strofele 4-5 nu este vorba de o dorință de autochinuire, ci de dorințe de-a avea tăria sufletească să îndure chinul. Mesagerul, ales prin tragere la sorți, care se trimitea odată la patru ani la Zalmoxe cu doleanțele poporului prin aruncarea în cele trei lănci, trebuia să îndure acest chin pentru a ajunge nemuritor, în spațiile uraniene [62]. De aceea, mesagerul primea cu bucurie să fie ales pentru acest sacrificiu și considera o vrednicie a merge în lumea lui Zalmoxe, o împărăție plină de soare.

Din primele versuri ale poeziei se simte o bucurie a vieții. Zeul creator este identificat de Eminescu cu „moartea morții și învierea vieții". E deosebit de interesant faptul că „în timp ce aproape toți eminescologii români afirmă izvoarele indiene ale gîndirii eminesciene expuse în *Rugăciunea unui Dac*, unui indian i se pare că *sentimentele de bază ale poetului au un*

---

58. *Ibidem*, p. 194; *Poezii*, vol. III, p. 84.

59. Gh. Ceaușescu, *Eminescu și antichitatea clasică*, în volumul colectiv, *Eminescu și clasicismul greco-latin*, p. 235.

60. *Ibidem*, p. 238-239.

61. *Ibidem*, p. 234.

62. Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, București, 1979, p. 21-22.

izvor autohton de inspiraţie, la care se adaugă unele împrumuturi din filosofiile indiene. Această deosebire de părere ne arată cît de aproapiată e gîndirea indiană de cea românească şi cît de subtile sînt nuanţele prin care se deosebesc una de alta. Prin urmare, ea ne îndeamnă să reflectăm asupra faptului că, într-adevăr concepţia getică a morţii se aseamănă cu filosofia *Upanişadelor* indiene"[63]. *Rugăciunea unui Dac* ne duce cu gîndul la soldatul dac îngenuncheat care a răspuns interlocutorului său de pe coastele Galiei: „Prin sabia aceasta transmit fraţilor mei rugăciunea"[64].

După cum reiese din întreaga operă eminesciană, în Dacia nu avem de-a face cu o civilizaţie ca în cazul Egiptului, Asiriei, Greciei etc., deoarece civilizaţia presupune intervenţia omului asupra naturii. Dar în Dacia eminesciană nu sînt prezenţi nici omul, nici creaţia umană. Sermizegetusa din poeziile lui Eminescu nu este o aşezare umană, ci un colţ natural din cadrul geografic al României antice[65].

Dacia eminesciană este un rai, cu multe bogăţii naturale, o împărăţie a zeilor: „Asta-i raiul Daciei veche — a zeilor împărăţie"[66].

Din norii Daciei se formează o *domă* care se ridică pînă la cer. Fluviile Daciei poartă insule, adevărate edenuri răsărite din ape, încît apar două *raiuri,* unul care se înalţă sub lumina stelelor, altul care se adînceşte în apele rîurilor. Acest rai dacic pare a fi suspendat între ceruri, căci apele reflectă cerul înstelat. În mijlocul raiului dacic se înalţă un munte uriaş, probabil Kogaionon (Muntele Sfînt). Din cele spuse de Strabon, reiese că marele preot al dacilor devenit apoi zeu, îşi avea reşedinţa într-o peşteră de pe vîrful muntelui Kogaionon, munte identificat astăzi în chip ipotetic cu Dealul Grădiştei din Munţii Orăştiei[67]. Pe acest munte, în viziunea poetică a lui Eminescu, se află o poartă solară, care duce la împărăţia soarelui, locuită de zei. Scările de stînci urcă la poartă; în spatele ei stau zeii daci pe stînci trunchiate ca pe tronuri şi beau din cupe auroră. Este şi firesc, deoarece dacii au avut ca zeitate supremă pe Zalmoxe şi s-a afirmat că religia geto-dacilor a fost *monoteistă,* teorie respinsă de cvasitotalitatea cercetătorilor români şi străini. Pe lîngă Zalmoxe, dar într-o măsură mai mică, erau adorate şi alte zeităţi. Este vorba de *henoteismul* geto-dacilor, adică „divinitatea principală este adorată *ca şi cînd* ar fi singura, dar fără să fie singura divinitate"[68]. Dacă un egiptean, un roman, un grec, un sirian etc., a venit cu idolul său sau cu statuia zeificată şi, din întîmplare, se descoperă pe teritoriul vechii Dacii, nu înseamnă că şi strămoşii noştri s-au închinat acestor statui! Unele feţe ale adoratului (Zalmoxe) sau moduri de venerare au fost interpretate de unii ca zeităţi separate, afirmînd „monoteismul" sau „politeismul" geto-dacilor[69].

În împărăţia soarelui descrisă de Eminescu, codrii lipsesc faţă de edenul Daciei. De aceea, în împărăţia soarelui „totul e lumină clară".

Sanctuarele geto-dacilor descoperite la Grădiştea Muncelului, Costeşti etc., par să fi fost ridicate în cinstea unor divinităţi urano-solare[70]. Divinitatea supremă a pantheonului dacic zugrăvit de Eminescu pare să fie Soarele. Soarele este cel care hotărăşte şi aduce la îndeplinire sentinţa împotriva lui

---

63. Amita Bhose, *op. cit.,* p. 92.

64. Diac. conf. P. I. David, *Postul, rugăciunea şi milostenia la strămoşii noştri,* în „Glasul Bisericii", XXIX (1970), nr. 3-4, p. 241.

65. Gh. Ceauşescu, *Dacia în poezia lui Eminescu...,* p. 33.

66. *Ibidem,* Vezi *Memento mori (Panorama deşertăciunilor)* în *Poezii,* vol. I, p. 196.

67. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *op. cit.,* p. 322; cf. Nicolae Gostar, Vasile Lica, *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal,* Iaşi, 1984, p. 83-84.

68. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *op. cit.,* p. 319; cf. şi Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han,* Bucureşti, 1980, p. 65; Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei,* Bucureşti, 1982, p. 81; Nicolae Gostar, Vasile Lica, *op. cit.,* p. 70-74.

69. Diac. conf. P. I. David, *Aspecte ale vieţii spirituale a geto-dacilor în timpul marelui rege Burebista,* în „Mitropolia Olteniei" (M.O.), XXXII (1980), nr. 7-9, p. 583-584; vezi şi Nicolae Gostar, Vasile Lica, *op. cit.,* p. 70.

70. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *op. cit.,* p. 321.

Sarmis, în *Gemenii*[71]. E firesc, deoarece cultul lui Zalmoxe îndeosebi, sincretizat în perioada finală a religiei geto-dacilor, va fi fost un cult adus ca unei divinități urano-solare, caracterizînd prin aceasta religia geto-dacică însăși[72].

Un important pavaj circular de andezit descoperit la Grădiștea Muncelului și numit „Soarele de piatră" servea ca altar de jertfă. „Caracter net solar aveau, de altfel, majoritatea emblemelor religioase descoperite de săpăturile arheologice pe teritoriul patriei noastre"[73].

Zalmoxe apare și el ca divinitate, deoarece Eminescu n-a vrut să trateze subiectul istoric numai în cadrul imaginației poetice, ci a dorit să introducă în poem elemente proprii religiei geto-dacice. Zalmoxe a creat lumea și nu poate fi atins de blestem. El este valorizat deci și de Eminescu. deoarece „întrupează geniul religios al daco-geților, pentru că, în ultimă instanță, el reprezintă spiritualitatea „autohtonilor", a acestor strămoși aproape mitici, învinși și asimilați de romani"[74].

Eminescu a *re-creat* civilizația dacă după propria sa viziune deoarece cunoștințele despre aceasta, pe timpul său, erau prea puține. El a introdus în universul dac elemente de mitologie populară, pe care le-a găsit în folclor, ținînd cont de faptul că basmul oglindește practici și credințe religioase vechi[75]. Astfel raiul dacic va fi populat de Dochia, legendară fiică a lui Decebal, zînă căreia aparțin zimbrii. Dar Dochia pare a fi numele ipostazei pămîntene a zeiței Luna. Dochia-fecioară apare ca zeitate feminină, ca divinitate protectoare, ca imagine a unei maici eterne, din care vor coborî toți aleșii[76].

În împărăția soarelui numărul zeilor se îmbogățește mereu, deoarece sufletele eroilor daci după moarte intră în rîndul zeilor. Geții, „cei mai viteji dintre traci și cei mai drepți" (Herodot 4, 93), se socoteau „nemuritori"[77]. În *Charmides*, Socrate vorbește de un medic trac, pe care îl întîlnise, „unul din acei doctori ai regelui Zalmoxe despre care se zice că stăpînesc meșteșugul de a te face nemuritor" (156 d). În peștera de pe Kogaionon, Zalmoxe nu va primi decît pe rege și pe proprii lui servitori, care mai tîrziu i se adresau ca unui zeu[78]. Geții erau viteji tocmai pentru că aveau fundamentul moral al acestei virtuți: eroii vor merge în împărăția zeilor.

În poemul *Sarmis* pămîntul dacic se formează la lumina și din imboldul lunii. Astfel Dacia este o creație a astrului selenar. Aceasta ne duce cu gîndul că zeul principal al geto-dacilor, Zalmoxe, în perioada de înflorire a civilizației dacice avea un caracter uranian[79].

Eminescu a considerat Dacia drept o permanență și a căutat să redea aceasta prin mitul metamorfozei cetății în codru, care nu poate fi reînviată decît prin sunete de corn. Permanența Daciei și a spiritualității sale a fost deseori amenințată. De aceea Eminescu face apel la ficțiune literară pentru a descrie expediția argonauților: celebrul Tezeu, învingătorul Minotaurului, care a urmat expediției egiptenilor[80].

Mitul lui Traian și al Dochiei simbolizează unirea celor două popoare: roman și geto-dac. Amintirea Romei creează premisele pentru apărarea raiului dacic și astfel *Dacia* este în viziune eminesciană *„o realitate eternă* printre vîrtejurile mereu trecătoare"[81]. Dochia coboară — precum Eva — din transcendența paradisiacă în imanența plină de mister a pămîntului românesc, pe

---

71. Gh. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 34.
72. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 321; cf. și Jean Coman, *Zalmoxis. Un grand problème gète*, în „Zalmoxis", Revue des Études Religieuses, III (1939), p. 110. Lucrări de referință mai noi, cu amănunte: Diac. conf. P. I. David, *Aspecte ale vieții spirituale...*, p. 574-594. Aspecte morale interesante la geto-daci: Idem, *Postul, rugăciunea și milostenia la strămoșii noștri*, p. 240-245.
73. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 321.
74. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis...*, p. 86.
75. Gh. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 34.
76. Prof. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu-cultură...*, p. 221.
77. Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 38.
78. *Ibidem*, p. 46.
79. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 320.
80. Gh. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 39.
81. *Ibidem*, p. 42.

care motivul codrului — Pomul vieții și odihnei — înseamnă un spațiu magic, nesupus curgerii timpului. Dochia rămîne cu pruncul în brațe după moartea lui Traian, soțul ei, „într-o tinerețe și o frumusețe neschimbată, legată și datorată timpului mitic, care stăpînește toposul mitic al pădurii“ [82].

Din planul spiritualității dacice, Eminescu a mai scos în relief pe preotul lui Zalmoxe, magul, care mai apare în *Strigoii* și în *Povestea magului călător în stele*. Magul pare a fi o ipostază imanentizată a divinității supreme la geto-daci: el avea putere supranaturală, știință adîncă, stăpînea tainele viitorului, capacitate de comunicare cu puterile supreme ale lumii [83], deci însușiri supra-umane, locuiește în muntele Peon, ca oarecînd Zalmoxe sau Deceneu în peștera de pe muntele Kogaionon.

V. ELEMENTE DIN RELIGIA ROMANĂ ÎN OPERA LUI MIHAI EMINESCU

Ajunși la mitul lui Traian și al Dochiei, prin care Eminescu, pasionat de istoria neamului său, a căutat, prin frumoase metafore, să expună unirea celor două popoare, roman și geto-dac, trecem la unele aspecte ale poporului roman și religiei sale, oglindite în creația eminesciană.

Roma are o geneză misterioasă. Poporul roman este un „popor de zei“ și conferă această calitate popoarelor pe care le-a cucerit, deci și poporului geto-dac. Poporul roman constituie arborele puternic din care se dezvoltă popoarele romanice, deci și strămoșii noștri geto-daci. Eminescu a considerat că singura ramură care a mai rămas înfloritoare din acest arbore străvechi este reprezentată de poporul nostru. Cei ce au în conștiința lor spirituală Roma — cetatea eternă — sînt mîndri de originea lor și cei care-l cugetă pe romani devin egalii lor, și astfel, actul gîndirii generatoare de idee se materializează spontan la Eminescu [84].

„Cînd îi cugeți, cugetarea sufletu-ți divinizează. / În trecut mergem, cum zeii trec în cer pe căi de raze. / Peste adîncimi de secoli ne ridică curcubei; / Un popor de zei le trecem, căci prin evi de vecinicie / Auzim cetatea sfîntă cu-nmiita-i armonie... / Și ne simțim mari, puternici, numai *de-i gîndim pe ei...*“ [85].

Amintirea cetății eterne, a cetății sfinte, a cetății celor șapte coline — Roma, duce implicit la apărarea *raiului Daciei*, deoarece romanii nu numai că nu au alterat vechile virtuți dace, ci le prelungesc peste secole [86].

Mihai Eminescu a avut la îndemînă în preocupările sale și opera unor poeți latini unde s-a întîlnit cu panteonul zeităților romane. A tradus chiar din acești poeți și a prelucrat traducerile făcute, după cum reiese din manuscrisele eminesciene. De pildă: Horațiu, din care a tradus și a versificat două ode: *Ad Mercurium* [87] și *Către Bullațiu*. În amintirea acestui poet, Eminescu a valorificat moștenirea antichității clasice, scriind versuri safice și adonice în deceniul VIII al secolului trecut, cînd „ideea latină“ se afla la momentul de vîrf.

În poezia lui Eminescu se găsesc nume de zei din pantheonul roman, ca: Jupiter, Thetis, Venus, Marte, Saturn.

În poemul *Memento mori*, unde Eminescu evocă războiul dacic, suprema promovare ascensională a acestuia are loc prin transfigurarea sa ca luptă *în înalt*, între zei, unde fulgera Joe [88]. Motivul ascendent se continuă progresiv și la această altitudine. Astfel, zeul Marte, care-și îndreptase arcul

---

82. Prof. dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu-cultură...*, p. 25; cf. Eugen Todoran, *Mihai Eminescu. Epopeea română*, Iași, 1981, p. 106-107.

83. *Ibidem*, p. 26-27; Diac. conf. P. I. David, *Aspecte ale vieții spirituale...*, p. 575; Nicolae Gostar, Vasile Lica, *op. cit.*, p. 80-82, 94-95.

84. Gh. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 41.

85. *Memento mori (Panorama deșertăciunilor)* în *Poezii*, vol. 1, p. 204.

86. Gh. Ceaușescu, *op. cit.*, p. 41-42.

87. Varianta completă se află în mss. 2277, ff. 65-68.

88. Edgar Papu, *Imaginea și simbolica Romei în „Memento mori“*, în volumul colectiv, *Eminescu și clasicismul greco-latin*, p. 267.

împotriva zeului Zalmoxe al geto-dacilor, ridică spre armată semnele Cetății eterne, pe care, după obținerea victoriei, le înfige în pământul abia cucerit [89].

Eminescu prezintă Cetatea sfîntă și eternă într-un tablou strălucitor. ducînd-o astfel într-un timp mitic, fabulos. Peste tot, evocarea Romei acționează orbitor: „lănci ce fulgeră", „în zenit stau zeii Romei în auritele lor straie" etc. [90]. În acest context, zeul Joe, exponent al puterii romane cuceritoare, apare la orizont, dominîndu-l pe Zalmoxe:

„El văzu capul lui Joe, cum l-apus de soare-n vale / Vezi un vîrf de munte negru scris cu raze triumfale..." [91].

Aici „capul lui Joe" reprezintă amplificarea uriașă a busturilor lui Jupiter din sculpturile romane. „Această amplificare nu este numai măritoare, ci și transfigurătoare. *Capul lui Joe* apare aurit de raze, *triumfale,* asemenea unui pisc de munte, pe care apusul soarelui îl îmbracă într-o nebănuită strălucire. Acționează aici în chipul cel mai original sugestia de măreție a Romei" [92].

VI. CREDINȚA STRĂBUNĂ OGLINDITĂ ÎN OPERA LUI MIHAI EMINESCU

Spiritualitatea ortodoxă, sublimă ca albastrul de Voroneț al cerului, nu i-a fost străină lui Eminescu. Ascendenții săi au intrat în contact în mod direct cu spiritualitatea ortodoxă. Doi unchi ai săi se călugăriseră, ca de altfel și trei surori ale mamei sale [93] și o verișoară, maica Xenia Velisarie, fiica altei surori a poetului, Safta din Ipotești [94]. În chilia maicii Fevronia, la o șezătoare, ar fi auzit povestea lui Călin, de la maica Zenaida [95].

Dar și la ascendenții din partea tatălui se pot observa ocupații legate de Biserică, pe baza documentelor: epitropi și cîntăreți la Călinești lui Cuparencu [96]. Însăși mama poetului, Raluca Eminovici, avea un suflet evlavios, cu dragoste față de Biserică. Astfel a cumpărat cu familia sa biserica din Ipotești, în care multe lucruri sînt cusute cu mîna ei; acestea se păstrează și astăzi și pot fi comparate cu diferite obiecte din casă. Aceste sentimente alese le-a împărtășit și copiilor ei.

Poetul ar fi fost botezat în biserica *Uspenia* din Botoșani „la 21 Ghenari 1850" (această biserică a fost zidită în 1522 de Doamna Elena, soția lui Petru Rareș) [97]. Astăzi, o inscripție cu această dată a botezului lui Eminescu se află pe peretele exterior de la intrarea în Biserica Uspenia

---

89. *Ibidem.*

90. *Ibidem,* p. 268.

91. *Poezii,* vol. I, p. 199.

92. Edgar Papu, *op. cit.,* p. 269; vezi și Idem, *Modelul Romei la Eminescu,* în „C.M.E.", vol. VI, p. 73-77. Remarcăm că în Editura Minerva, București, 1980, a apărut o ediție bilingvă româno-latină a celor mai frumoase poezii ale luceafărului poeziei românești în excelenta traducere a lui Traian Lăzărescu.

93. E vorba de Iorgu și Costache Iurașcu, care au primit numele de *Iachint* (la Mitropolia din Iași) și *Calinic* (la schitul Vorona); surorile mamei sale erau *Fevronia, Olimpiada* și *Sofia,* cu metania la Mănăstirea Agafton (jud. Botoșani). Vezi amănunte la Augustin Z. N. Pop, *Eminescu și Biserica străbună,* în „Biserica Ortodoxă Română" (B.O.R.), XCVII (1979), nr. 5-6, p. 724-726; Idem, *Familia Eminescu și biserica din Ipotești,* cîteva documente inedite, în „M.O.", XXII (1970), nr. 5-6, p. 830-831.

94. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești,* Roman, 1986, p. 250.

95. *Eminescu-documente de familie,* ediție de Gh. Ungureanu, București, 1977, p. 238 și 433; Gh. Cunescu, *Eminescu în conștiința lui Gala Galaction,* în „Revista de istorie și teorie literară", tom. 29, iulie-septembrie, 3, 1980, p. 407.

96. *Ibidem,* p. 726; *Tatăl poetului* era fiu de iobag din Călinești lui Cuparencu, *cîntăreț bisericesc* (Vezi Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu,* București, 1978, p. 17).

97. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.,* p. 24; vezi și Gala Galaction, *Mihai Eminescu,* Iași, 1987, p. 31-32.

din Botoşani, aşezată în iunie 1979 cu ocazia *Zilelor M. Eminescu, ediţia a VI-a.*

Cristelniţa în care a fost botezat a fost strămutată în biserica veche de la Ipoteşti [98].

Eminescu era atras de frumuseţea vieţii mănăstireşti pe care o admira. Iată cum îl descrie monahia Agafia Moişa (1886-1982) : „Venea regulat în fiecare vară la maicile Iuraşcu, mătuşile lui. Povestea maica Olimpiada că venea la ele, stătea cîte-o săptămînă, se ruga în biserică şi mai ales asculta cîntarea maicilor de la strană. Îi plăcea cum cîntă. Era totdeauna singuratic. Venea mereu singur. Apoi, se ducea aproape de mănăstire, pe un deal în pădure, unde este o poiană frumoasă, liniştită. Medita, admira priveliştea codrilor seculari de pe dealuri, scria poezii, asculta clopotele mănăstirii. Seara se întorcea la maicile Iuraşcu, se ruga, mînca ceva şi se culca. După ce s-a îmbolnăvit, nu mai venea aşa des. Dar maicile Iuraşcu mereu plîngeau şi dădeau slujbe la preoţii mănăstirii pentru sănătatea lui. La fel ne povestea şi vara lui, maica Xenia Velisarie. Iar după ce a murit Eminescu, maicile îi făceau regulat colivă şi parastas la biserică, în fiecare sîmbătă“ [99].

Preotul, scriitorul şi profesorul de teologie Gala Galaction (pe numele său adevărat Grigore Pişculescu, 1879-1961), pe timpul cînd îşi făcea studiile de doctorat în Teologie la Cernăuţi (1905-1908), privind la şirurile de elevi care veneau la Catedrala oraşului, l-a văzut aievea şi pe tînărul Mihai Eminescu, căci a notat în *Jurnalul* său: „Ori de cîte ori văd pe aceşti şcolari, curgînd doi cîte doi către Catedrală, sau unul după altul în naosul Catedralei, gîndul meu urcă scara anilor cu cîteva zecimi de ani şi caută printre copiii de atunci pe copilul ce era să fie Eminescu. Şi el venea aşa între colegii lui, în Catedrala aceasta“ [100].

Curînd după moartea mamei sale, la a cărei înmormîntare Eminescu luase parte, va scrie poezia *Melancolie* (august 1876), în care va evoca, cu fior liric, biserica din Ipoteşti:

„Biserica-n ruină / Stă cuvioasă, tristă, pustie şi bătrînă. / Şi prin ferestre sparte, prin uşi ţiuie vîntul — / Se pare că vrăjeşte şi că-i auzi cuvîntul...“ [101].

Desigur, versuri lirice, scrise prin prisma tragicului eveniment. Biserica din Ipoteşti a mai fost evocată şi în alte poeme sau chiar în versuri răzleţe [102].

Poetul a căpătat cunoştinţe de religie din exhortele catihetului Veniamin Iliuţ, apoi din *Sfînta Scriptură,* din diferite cărţi de religie, mai ales manuale; lecturi complete a făcut însă pe timpul studiilor în străinătate, citind şi lucrări teologice contemporane [103]. În paginile *Sfintei Scripturi* el a aflat multe motive de inspiraţie. De pildă, unul din Vechiul Testament:

„Biblia ne povesteşte de Samson, cum că muierea, / Cînd dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea / De l-au prins apoi duşmanii, l-au legat şi i-au scos ochii...“ [104].

Sau unul din titlurile poemului *Memento mori* la care se gîndise poetul a fost *Vanitas vanitatum omnia vanitas* din Ecclesiast 1, 2 [105].

Eminescu a avut un cult aparte pentru textele religioase din sec. XVII-XVIII, ceea ce ne arată clar că el a studiat cu atenţie şi pasiune cultura noastră veche. De aceea el a învăţat *paleoslava,* necesară studiului pe text original. Eminescu a început traducerea din germană a unei *Gramatici paleoslave,* rămasă neterminată, gramatică devenită clasică în slavistica europeană [106].

---

98. Vezi pe larg Maria Bunea, *Muzeul memorial „M. Eminescu“ de la Ipoteşti,* în „Clopotul“, XLVI, nr. 4.408, 15 iunie 1979, p. 6.

99. Ieromonah Ioanichie Balan, *op. cit.,* p. 358-359.

100. Vezi Gh. Cunescu, *Eminescu în conştiinţa lui Gala Galaction.* Cuvînt înainte, în Gala Galaction, *op. cit.,* p. 8.

101. *Poezii,* vol. II, p. 102; Lîngă bisericuţa „dulcei mame“ din Ipoteşti se află mormintele părinţilor şi fraţilor poetului, Iorgu şi Nicolae.

102. Augustin Z. N. Pop, *Eminescu şi Biserica străbună,* p. 733.

103. Petru Rezuş, *op. cit.,* p. 341-343.

104. *Scrisoarea V,* în *Opere alese,* vol. I, p. 158.

105. Vezi mss. 2259, f. 68.

106. G. Mihăilă, *Eminescu şi studiul limbii paleoslave,* în „C. M. E.“, vol. IV, p. 83.

Pe cînd era bibliotecar la Iași, în vîrstă de 25 de ani, avea o rîvnă deosebită să achiziționeze cărți rare și vechi, de pildă un dicționar slavo-român și gramatica limbii slave bisericești [107]. El a și scris despre limba veche românească. Din numeroasele lui lucrări, în proză sau în versuri, reiese că era un admirator al limbii noastre vechi [108]. El întîlnește tipărituri religioase vechi în biblioteca tatălui, apoi în bibliotecile pe unde a studiat.

Din cărțile vechi religioase rămase de la Eminescu (aproximativ douăzeci și cinci de manuscrise, unele în fragmente, altele în întregime) se remarcă *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei și *Cărticică sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțiri și a nălucirei și a minții și a inimei* a monahului Nicodim de la Sfîntul Munte (Nicodim Aghioritul), tradusă în 1819 de un călugăr la Mănăstirea Neamț, unde s-a și tipărit în 1826. Ele s-au bucurat de o mare prețuire din partea poetului, fapt ușor de observat în creația sa literară [109]. În 1876 Eminescu a luat apărarea Bisericii din Bucovina în conflictul cu habsburgii [110].

Poetul, împreună cu alți scriitori (de pildă Slavici) a participat și la serbarea de la Putna (15/27 august 1871), cînd s-au sărbătorit 400 de ani de la sfințirea Mănăstirii Putna (1470) a lui Ștefan cel Mare, de către mitropolitul Teoctist, dormind „pe fîn proaspăt în tinda bisericii [111]. La serbare, Eminescu a împărțit un teanc de hîrtii cu poemul *La mormîntul lui Ștefan cel Mare (Închinarea lui Ștefan Vodă)* (1871), compus de el [112], în cea mai mare parte.

Eminescu a fost deci unul dintre animatorii acestei serbări. În numele comitetului de organizare a serbării de la Mănăstirea Putna el a trimis, ca secretar, o adresă studenților Facultății de teologie de la Blaj, spre a le cere participarea și concursul. Din documentul-autograf inedit reiese că nimeni nu a simțit ca Eminescu în acel moment mărețul sens simbolic al unanimului pelerinaj studențesc român la ctitoria și mormîntul voievodului Ștefan cel Mare pentru unitatea morală a întregului nostru neam [113]. „În ziua de 15/27 August a. c. Românii în genere serbează ziua Sântei-Marie, vergina castă și totuși mama, care din sînulu ei a născut pe represintantele libertății, pe martirulu Omenirei lănțuite, pe Cristu. Această zi s-a-ntemplatu să fiă patrona mănăstirei Putnei, fondată de către eroulu națiunei românesci Ștefanu-celu-mare. Puternicu, și înfricoșatu în rezbelu, elu era piosu și blăndu în pace; căci căte resbele atătea asile ale rugăciunei și ale inimei înfrănte, atatea mănăstiri. [...] De sine ensuși această serbare religioasă e și națională, că locașul Dumnezeiescu monăstirea Putnei e fondată de erou și acolo zacu ósele sale sănte, apoi pentru că o serbare a crescinului e prin escelință o serbare romanéscă. [...] Cristu a-nvins cu littera de auru a adeverului și a iubirei, Ștefanu cu spada cea de flăcări a dreptului. Unulu a fost libertatea, cel-laltu apărătorulu evangelului ei. [...]

---

107. *Idem*, p. 88-89; vezi și Alexandru Elian, *Eminescu și vechiul scris românesc*, în „Eminescu, poetul național", vol. I, 1983, p. 229-240; D. Murărașu, *Mihai Eminescu. Viața și opera*, București, 1983, p. 366.

108. Dan Simonescu, *Din nou despre Eminescu și limba noastră veche*, în „C.M.E.", vol. I, p. 110.

109. Vezi amănunte la I. Crețu, *Eminescu și cărticica sfătuitoare a monahului Nicodim*, în „B.O.R.", LXXXIII (1965), nr. 5-6, p. 575-581; Pr. Gh. Cunescu, *Mihai Eminescu*, în „B.O.R.", XCIII (1975), nr. 1-2, p. 112-113; Petru Zugun, *Rima la Dosoftei și Eminescu*, în „Cronica", nr. 2 (467) din 10 ianuarie 1975, p. 6.

110. În studiul *România și Austro-Ungaria*, apărut în „Curierul de Iassi", nr. 125-130, 1876; pentru amănunte, vezi Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 739-740.

111. Elie Miron Cristea, *Eminescu, Viața și opera*, Todoran Endre, 1895, în *Pagini dintr-o arhivă inedită*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Antonie Plămădeală, București, 1984, p. 254. Vezi și Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele...*, p. 117-125; Gala Galaction, op. cit., p. 65.

112. Teodor V. Stefanelli, *Amintiri despre Eminescu* Iași, 1983, p. 124-139. Poezia este redată în întregime și are o valoare incontestabilă.

113. Șerban Cioculescu, *Eminescu și serbarea de la Putna*, în *Eminesciana*, București, 1985, p. 31-33.

Serbarea trebuie să devină și purtătórea unei idei. Ideea unității morale a națiunii nóstre..." [114].

Limba operelor diaconului Coresi, a mitropoliților Varlaam și Dosoftei, a avut o influență binefăcătoare asupra gîndirii poetice a lui Eminescu. El a transcris personal Tetraevanghelul lui Coresi (tipărit la Brașov în 1561), ceea ce denotă că a avut un cult aparte pentru Evanghelia lui Hristos. În cea dintîi mare poezie a sa, *Venere și Madonă*, aflăm versul: „O! te văd, te-aud, te cuget, tînără și dulce veste", care nu e altceva decît Sfînta Evanghelie. Într-un articol de fond, numit *Învierea*, Eminescu zicea astfel despre Sfînta Evanghelie: „Iată două mii de ani aproape, de cînd ea a ridicat popoare din întuneric, le-au constituit pe principiul iubirii aproapelui, două mii de ani biografia Fiului lui Dumnezeu e cartea după care se crește omenirea. Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrat și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului Lao-Tse, deși asemănătoare cu învățăturile Creștinismului, n-au avut atîta influență, n-au ridicat atîta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blîndului Nazarinean, a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice și nu pentru El, ci pentru binele și mîntuirea altora" [115].

Eminescu vedea în Iisus Hristos și în evenimentele mari ale Evangheliei lumina cea adevărată pentru întreaga omenire și îndeosebi pentru poporul român. Începînd cu Nașterea Domnului, adevărul luminos din ceruri s-a coborît pe pămînt într-o peșteră întunecoasă [116]. Într-una din variantele *Luceafărului*, Părintele — Adonai este gata să acorde lui Hyperion atribute ale puterii divine. El e cuvîntul dintîi (din prologul Evangheliei Ioan), deci nu „moartea" [117]. În 1883, Titu Maiorescu a suprimat „cuvîntul dentîi", din cauză că era din prologul Evangheliei Ioan [118].

În poezia *Christ*, variantă la *Dumnezeu și Om*, Eminescu descrie Nașterea Domnului lîngă Maica Sa, Sfînta Fecioară Maria, cu emoții artistice de artă creștină primară:

„...Te-am văzut mișcînd în paie fața mică și smerită / Tu, Christos, în hieroglife stai cu fruntea amărîtă, / Tu, Mario, stai tăcută, țeapănă, cu ochii reci" [119].

Tot în această poezie poetul a reliefat faptul că Pruncul Iisus trebuie privit cu credință, cu adorare și nu cu privire admirativă pentru arta cu care este pictat. Inima artistului să trăiască ceea ce pictează [120].

În cadrul temei din poezia *Dumnezeu și Om*, Eminescu, după ce a terminat poezia *Christ*, a continuat să prezinte în cîteva versuri patimile Domnului nostru Iisus Hristos, așa cum sînt istorisite de Sfînta Evanghelie:

„Asta-i tot Iisuse dulce — pus pe Cruce pentru lume? / Asta-i tot frunte de rege, cu cununa cea de spini? / Eri ai fost steaua de aur — a-mpă-

---

114. Vezi documentul în întregime la Șerban Cioculescu, *op. cit.*, p. 33-34.

115. Articolul publicat în ziarul „Timpul" din 12 aprilie 1881.

116. Pr. prof. Mihail Bulacu, *Lumina Evangheliei în opera lui Eminescu (Legenda Luceafărului)*, în „B.O.R.", XCVII (1979), nr. 5-6, p. 750. Poemul *Luceafărul* — capadopera liricii eminesciene a fost publicat de curînd în nouă limbi la Editura Cartea Românească în condiții grafice excelente. Cu privire la acest poem vezi și interesantul studiu al Pr. Zevin Rusu, *Noi considerații cu privire la izvoarele poemului „Luceafărul" de Mihai Eminescu*, în „M.M.S.", LIV (1978), nr. 3-4, p. 302-320.

117. Este vorba de varianta din *Almanahul Societății Academice „România Jună"* din Viena, aprilie 1883; amănunte la D. Murărașu, *„Luceafărul" lui Eminescu la o sută de ani după apariție*, în „Flacăra", XXXII (1984), vineri 30 martie, p. 17. Alte amănunte interesante vezi și la Pr. prof. Mihail Bulacu, *op. cit.*, p. 759-766.

118. *Ibidem.* Într-un caiet al său Eminescu a notat: „nimic nu există în lume de n-are o cauză începătoare și un timp de începere" sau: „Orice are o rațiune de a fi, ori la-nceput era Cuvîntul" (Vezi Constantin Barbu, *op. cit.*, p. 43).

119. *Opere alese*, vol. II, p. 201. Vezi și varianta *Dumnezeu și om* în *Poezii*, vol. I, p. 233.

120. Pr. prof. Mihail Bulacu, *op. cit.*, p. 751; Ioan Alexandru, *Patria în poezia lui Pindar și Eminescu*, București, 1973, p. 23.

raților creștini, / Azi în gura lor profană nu mai ești decît un nume“ [121].

Evanghelia cuprinde și cea mai mare minune pe care Domnul nostru Iisus Hristos a făcut-o asupra propriei Sale persoane, arătînd lumii întregi că moartea nu are putere asupra vieții: *Învierea.* Eminescu surprinde aceasta în poezia cu același nume, retrăind momentul sublim al slujbei din noaptea Sfintelor Paști. În 1878, anul în care a scris această poezie, Eminescu locuia într-una din chiliile bisericii Caimata din București și prospețimea imaginilor, realismul lor, dau dovadă vecinătatea sau chiar participarea sa la slujba din noaptea Învierii. Redăm ultima parte a poeziei:

„Un clocot lung de glasuri vui de bucurie... / Colo-n altar se uită și preoți și popor, / Cum din mormînt răsare Christos învingător, / Iar inimile toate s-unesc în armonie:

„Cîntări și laude nălțăm / Noi, Ție Unuia, / Primindu-l cu psalme și ramuri / Plecați-vă neamuri, / Cîntînd Aleluia / Christos au înviat din morți / Cu cetele sfinte, / Cu moartea pre moarte călcînd-o / Lumina ducînd-o / Celor din morminte!“ [122].

Eminescu dorea ca Învierea Domnului să nu rămînă doar în cîntările din Biserică sau numai în salutul creștinesc, ci „să pătrundă adînc în inimile creștinilor, cu iubirea aproapelui, a păcii și a bunăvoirii oamenilor unul față de altul, a deplinei renașteri sufletești a creștinului“ [123]. Într-un foileton *Învierea,* din ziarul „Timpul“, din aprilie 1878, scria: „Învierea Domnului trebuie să aducă renașterea vieții, spre a nu rămîne creștinul în întunericul haotic... Datina strămoșească a Sfintei Învieri are chemarea de a se bucura cei buni în „Ziua Învierii“, cînd ne luminăm prin sărbătoare și ne primim unul pe altul și zicem frați celor ce ne urăsc pe noi și iertăm pe toți pentru Înviere, strigînd cu toții „Hristos a înviat“ [124].

Creștinii trebuie să fie schimbați lăuntric de Învierea Domnului, avînd iubire, care e mai mare ca toate. Eminescu zice: „De ce e Christos așa de mare? Pentru că prin *iubire* el a făcut cearta între voințI imposibilă. Cînd iubirea *este,* și ea este cînd e numai reciprocă și reciprocă absolut, va să zică *universală;* cînd iubirea e, cearta e cu neputință și de e cu putință ea nu e decît cauza unei iubiri preînnoite și mai adînci încă de cum fusese înainte“ [125].

Mai mult, din întreaga operă a lui Eminescu transpare și astăzi iubirea de oameni, de desăvîrșire, care își are originea într-un suflet nobil, „atins de aripa marii iubiri de care a fost atins Platon sau Dante, iubirea pură din Fra Angelico, cea care inundă în albul orbitor firea zidirii atinsă de prinveliștea desăvîrșirii“ [126].

Lumina dumnezeirii Domnului nostru Iisus Hristos, Eminescu o vedea răsfrîngîndu-se asupra Sfintei Fecioare Maria, față de care sentimentul religios de supravenerare lua formă și sens pînă la înălțimea celor mai curate și vibrante rugăciuni. Adevărul despre Maica Domnului îl cunoștea genialul poet român tot din paginile Sfintei Evanghelii. El o prezintă pe Sfînta Fecioara Maria ca pe un *Luceafăr* între Dumnezeu și om, precum și purtătoarea rugăciunilor creștinilor către Fiul Său, deci Mijlocitoare [127]. Iată cîteva fragmente:

„Răsai asupra mea, lumină lină, / Ca-n visul meu ceresc d-odinioară; / O, Maică Sfîntă, pururea fecioară, / În noaptea gîndurilor mele vină“ [128].

---

121. *Ibidem,* p. 754.
122. *Opere alese,* vol. II, p. 385; *Poezii,* vol. II, p. 203-204.
123. Pr. prof. Mihail Bulacu, *op. cit.,* p. 755.
124. *Ibidem.*
125. Vezi Domițian Spânu, *Morala lui M. Eminescu și raportul ei cu Religiunea creștină,* în „Candela“ XLII (1931), nr. 1-2, p. 30; Elie Cristea, *op. cit.,* în *Pagini dintr-o arhivă inedită,* p. 284.
126. Ioan Alexandru, *Iubirea de patrie,* vol. II, 1985, p. 174.
127. Pr. prof. Mihail Bulacu, *op. cit.,* p. 755.
128. Poezia *Răsai asupra mea* (1880) în *Opere alese,* vol. II, p. 388; *Poezii,* vol. III, p. 21. Despre metafora „lumină lină“ și apropierea cu cîntarea de la Vecernie vezi Șerban Cioculescu, *Sensul unei metafore: „Lumină lină“,* în *op. cit.,* p. 294-297.

Sau: „Rugămu-ne-ndurărilor / Luceafărului mărilor ; / Ascult-a noastre plîngeri, / Regină peste îngeri, / Din neguri te arată, / Lumină dulce clară, / O, Maică preacurată, / Și pururea fecioară, / Marie!“ [129].

Pasionat de folclor, Eminescu a cules și ne-a dat în versuri „Colinde, colinde!“ (1881), ducîndu-ne cu mintea, de fiecare dată, la colindul copilăriei noastre, în noaptea de decembrie a Nașterii Domnului:

„Colinde, colinde! / E vremea colindelor, / Căci gheața se-ntinde / Asemeni oglinzilor / Și tremură brazii / Mișcînd rămurelele, / Căci noaptea de azi-i / Cînd scînteie stelele. / Se bucur' copiii, / Copiii și fetele, / De dragul Mariei / Își pieptănă pletele, / 'De dragul Mariei / Și-a Mîntuitorului / Lucește pe ceruri / O stea călătorului“ [130].

În *Sărmanul Dionis* personajul principal e călugărul Dan.

În nuvela *Cezara* acțiunea începe la o mănăstire. Printre personaje întîlnim și monahi, unul tînăr, Ieronim și duhovnicul său.

În *Geniul pustiu* sînt descrise unele evenimente legate de Biserică: o înmormîntare, o rugăciune murmurată, o amintire fugară a unei slujbe. Ba mai mult, Eminescu descrie un masacru oribil din casa unui preot, făcut de honvezi, pe timpul revoluției lui Avram Iancu.

Atît în poezie, cît și în proză, apar frecvent termeni ai spiritualității ortodoxe, ca: înger, candelă, icoana Mîntuitorului, carte de închinăciune, doma lui Dumnezeu, cărți bisericești etc.

În ceea ce privește morala ce se desprinde din opera lui Eminescu, avem de spus că genialul poet a fost în primul rînd un mare patriot care a luat atitudine față de nedreapta stăpînire a habsburgilor asupra Bucovinei și a Bisericii Ortodoxe. Într-un articol din ziarul *Timpul* s-a ridicat împotriva pretențiilor pe care le invocau călugării de la Locurile Sfinte cu privire la averile secularizate ale mănăstirilor românești închinate, demonstrînd netemeinicia acestor pretenții [131].

S-a declarat împotriva epigonilor care duceau patria și credința ortodoxă la ruină. A militat pentru iubirea aproapelui prin transformare lăuntrică. Eminescu a arătat că „moralitatea e pentru suflete identică cu sănătatea pentru trup. Un popor imoral e fizic nesănătos sau degenerat“ [132]. Patria se susține și se împrospătează prin *muncă*. El a susținut în articolele sale că „munca este legea lumii moderne, care nu are loc pentru leneși“. Munca este o datorie. Individul găsește în societatea căreia aparține un număr de bunuri, pe care le folosește de-a gata. Pentru aceasta, are obligația morală să răspundă cu munca sa. Munca este grea, dar este necesară, căci „nimic pe acest pămînt, pentru a fi priincios, nu se cîștigă fără muncă îndelungată. Astfel, „munca și numai munca este izvorul libertății și al fericirii“ [133].

Virtuos este cel capabil să înțeleagă și să făptuiască „ceea ce-i sfînt, frumos și bun“. Omul de caracter poate fi acela ce corespunde virtuții; virtutea-caracter este mai de preț decît însăși truda-muncă. „Munca unui om se poate plăti; caracterul, cultura lui nicicînd“ [134].

Demn de amintit este faptul că genialul poet, parcă prevăzînd că nebunia acestei lumi poate duce la distrugerea planetei, a lăsat cîteva versuri nemuritoare:

„Nu e păcat / Ca să se lepede / Clipa cea repede / Ce ni s-a dat?“ [135].

---

129. Poezia *Rugăciune* (1880) în *Opere alese*, vol. II, p. 386-387; *Poezii*, vol. III, p. 17.

130. *Opere alese*, vol. II, p. 383; *Poezii*, vol. III, p. 59.

131. „Ziarele vorbesc...“, Timpul, V, nr. 99, 3 mai 1880, p. 1-2, în *Opere*, vol. XI, *Publicistică*, 17 februarie-31 decembrie 1880, *Timpul*, Coordonator Al. Oprea, 1984, p. 153-154.

132. *Fragmentarium*. Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, București, 1981, p. 102.

133. Domițian Spânu, *op. cit.*, p. 17-18. Eminescu a avut preocupări și de morală generală. Pagini întregi expun comentarii la un fragment fundamental din partea principală a *Tratatului despre esența libertății umane* (1809) al lui Schelling (Vezi Constantin Barbu, *op. cit.*, p. 180-182).

134. Ioan Alexandru, *op. cit.*, p. 52.

135. *Stelele-n cer* (1880-1881) în *Opere alese*, vol. II, p. 409; *Poezii*, vol. III, p. 33.

Preoții, în misiunea lor, trebuie să aibă chemare, să fie pilde vii. Eminescu a criticat unele vicii ale clericilor și lipsa exemplelor personale în pastorație. Așa se explică unele strofe sau unele poezii anticlericale. Clerul se cuvine să fie „luminat" și să ferească pe alții „de vicii și de demoralizare", dar să nu fie însuși vicios [136].

Atunci cînd a fost cazul a arătat meritele ierarhilor români: „Pornind de la niște începuturi mici, dar muncind cu dezinteresare pentru ridicarea poporului lor din neștiință și sărăcie, acești bărbați se ridică încet în văzul lumii prin merite reale, prin muncă, prin iubire de adevăr" [137].

Pentru catehizarea maselor, Biserica străbună se îngrijește și prin cultul său. „Arta bisericească... a înălțat prin mijoace lesne de înțeles pentru toți, sufletul omenesc" [138]. Am văzut că Eminescu a arătat și marile merite ale Bisericii străbune.

În baza celor afirmate se poate conchide că la Eminescu nu e vorba de „o religie a silei, a negării, a pasivității budiste, de o religie ruptă de societate și îndreptată împotriva ei, ci de o coordonată a mesajului ei spiritual, național, de un reazem și, totodată, de o verigă solidă a confruntării cu vrednicia înaintașilor, drept care și scria : „precum mergi și te împărtășești cu sîngele Mîntuitorului, astfel împărtășește-ți sufletul tău din reamintirea trecutului" [139].

Eminescu s-a simțit „sorbit" de valoarea morală a spiritualității ortodoxe care a dat operei sale noi sensuri și semnificații.

* * *

Poporul nostru se mîndrește cu opera lui Eminescu, „creată cu măiestrie, iubire de țară, de umanitate și frumos, admirată de milioane de cititori din patria noastră și de iubitorii de literatură din lumea întreagă" [140].

În opera eminesciană, privită în ansamblul ei, au pătruns în mod fecund idei valoroase din înțelepciunea antică, îndeosebi cea religioasă, și din romantismul german, care era în floare, pe vremea lui Eminescu. Gala Galaction l-a socotit și unul din cei mai mari artiști naționali din a doua jumătate a secolului al XIX-lea [141].

Nicolae Iorga a vorbit despre Eminescu ca fiind „expresia integrală a sufletului românesc". Constantin Noica îl consideră *uomo universale* pe linie de cultură „un miracol al culturii românești" și „omul deplin al culturii românești" [142].

În opera eminesciană se găsesc influențe fecunde din religiile Egiptului, Indiei, Greciei, Romei. Geniul artistic surprinde și elemente din religia strămoșilor geto-daci, în strînsă legătură cu Roma ; la o privire exegetică atentă, se obsearvă cum slujitorii lui Zalmoxe aderă treptat la creștinism. Așa e și firesc, deoarece perioada de formare a poporului nostru coincide cu primirea Evangheliei lui Hristos. Sîntem aici de două mii de ani singurul popor latin, dar de credință ortodoxă. Ne-am născut creștini în istorie, iar Biserica străbună a fost una cu ființa și aspirațiile poporului. De aceea în opera eminesciană se simte vibrația credinței și a spiritualității ei. În

---

136. Domițian Spânu, *op. cit.*, p. 25.

137. Vezi articolul „Din Viena ne vine știrea", publicat în „Timpul", V, nr. 55 din martie 1880, p. 1, cu prilejul numirii arhimandritului Silvestru Moraru Andrievici ca mitropolit al Bisericii din Bucovina (1880-1895), sprijinitor al serbării de la Mănăstirea Putna din 1871, în M. Eminescu, *Opere*, vol. XI, Publicistică 17 februarie-31 decembrie 1880, „Timpul", coordonator Al Oprea, 1984, p. 69; vezi și articolul „Mitropolitul Morariu Andrievici", în *op. cit.*, p. 85-86.

138. Domițian Spânu, *op. cit.*, p. 25.

139. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 732.

140. Idem, *Pe urmele...*, p. 7.

141. Gala Galaction, *op. cit.*, p. 93.

142. *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești*, 1975, p. 20; *** *Cultura, creația, valoarea — motive dominante ale filosofiei românești*, Editura Eminescu, 1983, p. 98.

patria noastră e destul să scormonești puțin pămîntul frămîntat de istorie și se ivește îndată piatra greacă sub piatra romană și ciobul fenician lîngă cel grecesc, toate acoperite în țărîna eternă geto-dacă peste care atîrnă tăblița de la Biertan în dangătele imnelor de rugăciune ale clopotelor de la Voroneț, Rohia sau Curtea de Argeș, care murmură pentru eternitate:

Rugămu-ne îndurărilor / Luceafărului mărilor ; / Din valul ce ne bîntuie, / Înalță-ne, ne mîntuie, / Privirea-ți adorată / Asupră-ne coboară, / O, Maică prea curată / Și pururea fecioară, / Marie!".

Drd. Liviu STOINA

CHIPUL LUI EMINESCU ÎN SCULPTURA MONUMENTALĂ

Marea personalitate a lui Mihai Eminescu a inspirat, de-a lungul aproape a unui veac, generațiile de sculptori, de la cei mai talentați și școliți pînă la cei mai îndemînatici autodidacți, care au creat numeroase opere monumentale ce constituie tot atîtea omagii aduse genialului poet și răspîndite pe întreg spațiul românesc. Încă din anul trecerii acestuia dincolo de hotarele vieții, la comanda unui grup de studenți bucureșteni, reuniți în jurul efemerei revistei „Generația viitoare", sculptorul Filip Marin, cel care-i luase și masca mortuară, a realizat un bust din teracotă, de două ori mărime naturală, ce a fost amplasat în rotonda Ateneului român și dezvelit cu mare pompă la 9 decembrie 1889 [1]. Pentru strîngerea fondurilor necesare, studentul Corneliu Botez, inițiatorul acestui prim bust al lui Eminescu, a scris „într-o noapte" o broșură intitulată *Eminescu,* ce se vrea a fi și prima monografie a poetului. Apoi, au organizat o „reprezentație teatralo-literară" la teatrul „Dacia" ce s-a ținut în fața bustului, adus pe scenă. Și, în sfîrșit, au mai scos și unele fotografii după acest bust și le-au difuzat prin țară [2]. Primul bust al lui Eminescu s-a pierdut în împrejurări necunoscute, imaginea lui rămînîndu-ne în singurul exemplar cunoscut, din fotografiile amintite, ce se păstrează în colecția muzeului memorial „Mihai Eminescu" din Ipotești [3].

Ridicarea unei statui sau a unui bust monumental lui Eminescu în București, Iași sau Botoșani — orașele cel mai mult legate de viața și activitatea poetului — devenise o problemă curentă. Cei ce nu-i aprobaseră o pensie să se poată întreține în momentele grele, acum se grăbeau să se organizeze în vederea ridicării unui monument. Presa era inundată de știri referitoare la activitatea unor astfel de comitete. Elanul inițial a scăzut relativ repede și inițiativele au fost abandonate. Cei ce vor înfăptui acest deziderat vor fi tot studenții.

Întruniți în cadrul Congresului al X-lea studențesc, ce a avut loc la Ploiești în zilele de 7-13 septembrie 1889, aceștia aprobă „cu entuziasm" propunerea medicinistului ieșean Vasile Lateș, „de a forma un comitet

---

1. „Generația viitoare" anul I, seria II, nr. 2, decembrie 1889. p. 85.

2. Augustin Z. N. Pop, *Noi contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu,* București, Editura Academiei R.S.R., 1969, p. 320.

3. Fotografia în cauză a fost donată de eminescologul Augustin Z. N. Pop în anul 1982 împreună cu alte materiale documentare, după ce, o publicase în prealabil cu legenda eronată: „Macheta inițială a bustului lui Eminescu (de Ion Georgescu) ce urma să fie ridicată în parcul „Vîrnav" din Botoșani (Col. Augustin Z. N. Pop, foto. „Generația viitoare"). Vezi : Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 92. În realitate fotografia înfățișează bustul lui Eminescu realizat de sculptorul Filip Marin și poartă inscripția: „Omagiu de stimă și adîncă recunoștință din partea societății Generația viitoare marelui poet Mihai Eminescu", iar pe verso poartă numele fotografului: „I. Niculescu, oficiant telegrafist și fotograf"!?!

pentru ridicarea unui bust lui Eminescu“ [4]. După cum era uzanța, la încheierea lucrărilor, se trăgea la sorți localitatea unde urma să aibă loc congresul următor. Și... o mare surpriză, sorții au căzut pe orașul Botoșani, locul de naștere al lui Eminescu. Studenții, surprinși și entuziasmați, fac cunoscută localitatea aleasă. Primarul orașului, entuziasmat și el, arată într-o telegramă: „Ceea ce sorții au ales ne satisface pe deplin. Orașul nostru vă așteaptă cu brațele deschise“ [5]. Iată, deci, o coincidență fericită, la Botoșani se va ține Congresul al XI-lea studențesc și tot aici se va ridica bustul lui Eminescu. Studenții s-au organizat în două subcomitete, pe centrele universitare Iași și București, au emis liste de subscripție, au organizat spectacole, concerte, conferințe în vederea strîngerii fondurilor. Cînd suma (de 6.000 lei cît a costat bustul) a fost adunată s-a constituit un comitet pentru alegerea fotografiei după care să se facă bustul și să se numească sculptorul. Titu Maiorescu, C. Esarcu, V. A. Urechia, Șt. C. Mihăilescu și alții s-au oprit asupra fotografiei poetului din medalionul „Junimii“ realizată de Fr. Duschek din București în anul 1878, iar comanda a fost încredințată sculptorului Ioan Georgescu [6].

Momentul inaugural era așteptat cu mare interes. Au fost prezenți peste 500 de delegați din toate colțurile locuite de români. În vederea găzduirii acestora s-a publicat un *Apel către cetățenii botoșăneni* în care se arăta: „O singură dată ați mai avut poate prilejul a face un așa uz de ospitalitatea voastră, la 1878, cînd oștirea română se întorcea învingătoare din lupta pentru patrie“. Momentul acesta e mult mai solemn, se arăta în continuare: „oaspeții noștri sînt oștirea pașnică a progresului“ [7].

Dezvelirea bustului a avut loc în ziua de 11 septembrie 1890 și a fost o adevărată serbare națională. În fața Școlii Marchian, unde a fost amplasat bustul la început, „era o mare de lume“. În sunetul muzicii militare și a corurilor reunite ale învățătorilor din județele Botoșani și Dorohoi, a fost dezvelit chipul în bronz al celui mai mare fiu al acestor meleaguri. Mai bine de trei ore au durat discursurile ce s-au ținut în fața celor peste patru mii de participanți. Cu acest prilej au vorbit: studentul Vasile Lateș, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Grigore Ventura, Anton Bacalbașa, Ștefan Stîncă, Eduard Gruberg și mulți alții. S-a recitat din lirica eminesciană, s-au cîntat cîntece pe versurile poetului, s-au jucat scene din dramaturgia sa [8]. Acestea toate au determinat pe Delavrancea să noteze ceva mai tîrziu: „Serbarea a fost cu desăvîrșire la înălțimea celor care sărbătoreau și a celui sărbătorit“ [9].

Ulterior, bustul lui Eminescu a fost mutat în parcul „Vîrnav“, parc care odată cu monumentul Eminescu a împrumutat și numele acestuia. Astăzi, într-un cadru natural, deosebit, creat de amenajările lacustre în care se oglindesc teii seculari „ce-și scutură creanga“, chipul Luceafărului poeziei românești constituie punctul de atracție a tuturor celor „cu dor de Eminescu“ ce se abat prin partea locului.

O replică a acestui bust, mai puțin cunoscută publicului larg, a persistat pînă în jurul anului 1944 în fața Ateneului român. Dispărut un timp, acest bust a intrat în colecția Muzeului de artă al R.S.R., unde se păstrează și astăzi. Despre proveniența acestui bust din inima Capitalei se vehicula, în epocă, o mică legendă potrivit căreia acesta „... a fost așezat acolo într-o noapte, de cîțiva literați dintre care făcea parte și sensitivul Traian Demetrescu, cu îngăduința (...) poliției. Lucrul a fost ușor de îndeplinit deoarece Scarlat Orăscu, pe atunci director al poliției Capitalei, om de litere și dînsul, face parte din originalul complot“ [10]. Numai că cercetările noastre infirmă savuroasa poveste, adevărul fiind mai puțin romantic. Amplasarea

---

4. Grigore Goilav, *Inaugurarea bustului poetului Eminescu de la Botoșani* în *Omagiu lui Mihai Eminescu*, 1909, p. 120; vezi și „Universul“, nr. 204, 9 septembrie 1889, p. 3.
5. „Universul“, nr. 207, 13 septembrie 1889, p. 3.
6. „Drapelul“ (Iași), 13 mai 1890.
7. „Curierul român“ (Botoșani), anul V, nr. 30, 21 august 1890, p. 1.
8. „Libertatea“ anul II, nr. 81, 13 septembrie 1890, p. 1.
9. Barbu Delavrancea, *Studenții la Botoșani*, în *Opere*, vol. VII, București, 1970, p. 85.
10. Corneliu Botez, *Busturile poetului Eminescu*, în *Omagiu lui Mihai Eminescu*, 1909, p. 118-119.

acestui bust a fost hotărîtă de Consiliul comunal în septembrie 1891 și a fost pus la dispoziție de către Ateneul român [11], care probabil îl comandase sculptorului Ioan Georgescu.

Fie-ne permis să amintim și monumentul funerar de la mormîntul poetului realizat de același sculptor, cu fonduri adunate de un comitet de junimiști [12], care au trimis liste de subscripție și dincolo de Carpați. Aflat la Sibiu, Slavici îl informa pe Titu Maiorescu de repartizarea listelor la Cluj, Arad, Blaj și Năsăud, sperînd să adune „o mie de subscrieri". Iar Septimiu Albini îi comunica marelui critic că „acel fermecător copil al muzelor" își are admiratori numeroși printre românii ardeleni care vor să fie părtași și la tributul de recunoștință așa cum au fost la gustarea frumuseții poeziei lui" [13].

Admirația față de personalitatea și opera lui Eminescu era într-o continuă creștere ceea ce-l determină pe Leon Ghica-Dumbrăveni să realizeze, pe speze proprii, un bust cu chipul lui Eminescu și să-l așeze „la umbra bătrînilor mesteceni din parcul romantic și plin de privighetori al vechii curți boierești" [14]. Festivitatea dezvelirii monumentului Eminescu de la Dumbrăveni a avut loc la 14 iulie 1902. La această măreață serbare au participat locuitorii din preajma locului alături de numeroase personalități din țară și de peste hotare. Printre aceștia merită amintit numele lui Al. Davila, Simion Florea Marian, Leca Morariu, Sextil Pușcariu, Osvald Teodoreanu, delegații de la Iași, București, Cluj, Cernăuți, Viena și Gratz. Au citit din opera lor poeții Cincinat Pavelescu — o poezie creată ad-hoc —, Șt. O. Iosif, Dimitrie Anghel etc. O mențiune aparte se cuvine vizionarului patriot Petre Grădișteanu, președintele Ligii Culturale, care, în discursul său preciza: „... Neamul meu se trage de la Alba Iulia, și două sentimente își împart inima mea, dragostea nemărginită ce am pentru fetița mea și dragostea pentru țară. Aceste iubiri le confund într-una singură și sunt convins că pronia cerească mă va învrednici să sărut cununia fetiței mele în catedrală la Alba Iulia în țară la noi" [15]. Și acest lucru se petrecea acolo la granița cu Austro-Ungaria cu 16 ani înainte de Unirea cea Mare.

Astăzi bustul lui Eminescu de la Dumbrăveni, operă a sculptorului Oscar Spaethe nu mai există. După moartea lui Leon Ghica, moșia, cu toate dependințele, a intrat în posesia fiului acestuia, Ivan Ghica, fire aventuroasă. Acest „fiu risipitor" a fost la un pas de a vinde bustul poetului unui învățător din Cucorăni [16]. Adăpostit de țărani în timpul celor două războaie mondiale, ultima mărturie despre existența acestui bust datează din toamna anului 1949. Atunci, poetul Geo Dumitrescu a realizat un reportaj prin zonă, în care releva: „chipul de bronz al lui Eminescu, — altădată de vînzare —, se află deocamdată (...), în magazie, împreună cu piese de tractor și cu unelte de preț (...). Curînd după terminare muncilor el se va întoarce în parc" [17], dar această întoarcere n-a mai avut loc.

Periplul nostru, în spațiu și timp, printre monumentele lui Eminescu, ne duce la Galați, orașul unde la 16 octombrie 1911 a avut loc omagierea poetului cu un bust din marmură de Carrara, operă a sculptorului Frederic Storck. Însăși prezența acestui bust capătă o semnificație nouă: „În oricare parte un monument lui Eminescu (...) n-ar fi fost atît de caracteristic pentru deșteptarea națională, ca la Galați oraș eminamente cozmopolit", se arată în presa vremii [18]. Pe aceeași linie a unității naționale au fost

---

11. „Universul" nr. 234, 7 septembrie 1891, p. 2; „Paloda" (Bîrlad), anul XI, nr. 6, 6 august 1892, p. 1.

12. „Constituționalul" anul I, nr. 117, 8/20 noiembrie 1889, p. 1; vezi și „Generația viitoare" p. 84.

13. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 318-319.

14. *** *Bustul lui Eminescu la Dumbrăveni,* în „Calendarul Minervei" pe anul 1903, București, p. 70.

15. N. N. Ciornei, *Inaugurarea bustului lui Mihai Eminescu la Dumbrăveni,* în „Universul", anul XX, nr. 193, 17 iulie 1902, p. 1 și 2, vezi și „Conservatorul" din 16 iulie 1902, preluat în *Omagiu lui Mihai Eminescu,* p. 125 -128.

16. Geo Dumitrescu, *Itinerar eminescian,* în „Viața românească" anul II, nr. 12, decembrie 1949, p. 57-59.

17. *Ibidem*, p. 59.

18. „Țara Nouă" (București) anul I, nr. 1, 15 octombrie 1911, p. 65.

considerate și manifestările din anul 1909 cît și cele de la inaugurare, care au dovedit cît de puternică este „conștiința unității sufletești a românilor de pretutindeni“ [19]. Printre vorbitori se numără Nicolae Iorga și Duiliu Zamfirescu din partea Academiei, C. C. Arion, ministrul Instrucțiunii și al Cultelor, Constantin Rădulescu-Motru, Dimitrie Anghel, Jean Bart, Corneliu Botez, I. A. Bassarabescu, urmați de delegații studențimii din partea societății „România jună“ din Viena, din Iași și București, din Cernăuți și Cluj. Delegația transilvăneană a venit pe cheltuiala ASTREI, unde Eminescu se bucura de mare simpatie, ceea ce îl îndeamnă pe Horia Petra Petrescu, în cuvîntul său, să-l compare pe Eminescu cu Prometeu „care și-a răscumpărat gloria nemuririi, dîndu-și viața (...) pentru idealul național“ [20].

După cum se poate constata, cu începere din anul 1902, anul dezvelirii bustului de la Dumbrăveni, chipul lui Eminescu nu este numai prilejul unor discursuri patriotice, chipul poetului național devine un simbol al unității culturale și apoi al unității naționale. Realizarea sa devine o preocupare a sculptorilor și de dincolo de vremelnicele granițe. Așa se face că sculptorul arădean, Iosif Teodorovici își anunța intenția de a *turna în serie* (s. n. V. M.), busturile de bronz ale lui Mihai Eminescu și Ștefan cel Mare [21], spre a fi distribuite la instituțiile românești. Pe aceeași linie se situează și sculptorul Archip Roșca din Suceava (aflată sub ocupație austro-ungară), care anunța prin anul 1910 că deja „...a modelat bustul poetului Eminescu, în mărime aproape naturală *în mai multe exemplare* [22] (s. n. V. M.). Bustul, se arată în cotidianul ieșean „Mișcarea“, este „o adevărată operă de artă și n-ar trebui să lipsească din casa nici unei familii românești“. Mulți vor fi avînd în saloanele lor bustul lui Schiller sau Goethe, dar nu și bustul lui Eminescu. Și dacă pînă atunci nici nu aveau de unde să-l procure, acest sculptor vine cu opera sa, gîndindu-se și la posibilitățile materiale, punînd în vînzare bustul poetului Eminescu cu numai 15 coroane „sumă pe care o poate spera și cel mai nevoiaș român“ pentru chipul poetului național, realizat de un sculptor național.

E locul să amintim și inițiativele membrilor asociației ASTRA din Sibiu, pentru ridicarea unui bust poetului în orașul de pe Cibin. Prima inițiativă de acest fel datează din anul 1909 cînd se comemorau 20 de ani de la moartea poetului. Cu acest prilej s-a organizat o serbare în sala festivă a Muzeului, al cărei venit urma să se depună „pentru ridicarea monumentului lui Eminescu“. Se propunea ca toate despărțămintele Asociațiunii să organizeze asemenea serbări, încît toți românii din Ardeal să-și aducă tributul de admirație și recunoștință față de această personalitate a neamului nostru [23]. A doua propunere este din anul 1911. A 50-a adunare generală a Asociațiunii ce a avut loc la Blaj aprobă propunerea lui Octavian Goga de a se înălța un monument lui Eminescu. În legătură cu propunerea sa, O. Goga prezentase Consiliului General al Astrei un raport încă din ședința din 13 aprilie 1911 în care arăta: „Ca niște copii săraci, cărora nu le dă mîna să ridice o cruce pe movila care le acoperă părinții, așa și noi, trei milioane de suflete răzlețe în întinsul unei țări, n-avem un singur bronz care să ne oprească în loc.

Socot că e datoria Asociațiunii care are în grija ei problemele sufletești și culturale ale bietului nostru popor, nesfîrșit de bun și de fără noroc, să deschidă și în această direcție o perspectivă nouă. Neamul nostru a fost dăruit cu mulți bărbați, care ar merita cu prisosință o asemenea cinste din partea urmașilor. Cred însă că trebuie aleasă de astă dată, din pleiada de mari figuri ale trecutului nostru, o personalitate în care să se întrupeze aspirații și năzuințe ce frămîntă tocmai zilele noastre, făcînd astfel din prilejul ridicării unui monument, un prilej de adîncire a marilor

---

19. Gh. S. Ștefănescu, *Monumentul Eminescu de la Galați,* în „Cronica“, anul XV, nr. 2 (728), 11 ianuarie 1980.

20. D. D. Soitu, Constantin Marinescu, *Mărturii despre ridicarea monumentului „M. Eminescu“ la Galați,* în „Ateneu“, nr. 6, 1967, p. 2; „Românul“, din 23 octombrie/5 noiembrie 1911.

21. „Biserica și școala“ (Arad), din 15/22 septembrie 1902.

22. „Mișcarea“ (Iași), anul II, numerele 108 și 182 din 19 mai și respectiv 21 august 1910, p. 2.

23. „Luceafărul“ (Sibiu) anul VIII, nr. 9, 1909, p. 237.

probleme curente". Și o astfel de „mare problemă a acestor zile este unitatea culturală a neamului românesc" — arăta mai departe Octavian Goga — iar personalitatea literară a lui Mihai Eminescu răsare pe primul plan, fiind „cel mai mare cîntăreț al neamului care a atins culmi de gîndire și simțire neajunse încă în poezia noastră" [24]. S-au lansat liste de subscripție pe care s-au strîns 9. 545,84 coroane, în același scop, s-a votat suma de 500 coroane din fondurile Asociațiunii [25], s-a editat și difuzat o carte poștală ilustrată cu chipul lui M. Eminescu și G. Barițiu — o altă personalitate căreia i s-a propus de asemenea un bust și i s-a ridicat în anul 1912, dar bustul lui Eminescu va trebui să mai aștepte pînă în anul 1938, cînd își va face apariția în cetatea Sibiului.

După actul de puternică vibrație națională de la 1 Decembrie 1918, bustul lui Eminescu devine o realitate pe cuprinsul spațiului din arcul carpatin. Prima mențiune oficială despre realizarea unui bust cu chipul poetului datează din anul 1921. Atunci, Primăria orașului Satu Mare a achiziționat bustul lui Eminescu de la profesorul I. Zaharia de la Școala normală din localitate [26]. Iar primii care au omagiat poetul cu un bust monumental au fost bănățenii. În cel mai de vest oraș al țării, la Sînnicolaul Mare, datorat inițiativei profesorului Teodor Bucurescu, s-au strîns fonduri și sculptorul Ioan C. Dimitriu-Bîrlad a executat un impunător chip al poetului, ce a fost dezvelit la 11 octombrie 1925, în prezența poeților Octavian Goga și Ion Minulescu ce au ținut discursurile lor în fața a peste cinsprezece mii de țărani adunați din toate satele din împrejurimi [27]. Această vie manifestare a trezit în inimile românilor din Transilvania dorința de a se întrece în omagierea poetului cu chipul său turnat în bronzul veșniciei.

Un loc aparte îl ocupă manifestarea prilejuită de dezvelirea bustului lui Eminescu de la Putna, Datorită importanței pe care o prezintă pentru istoria națională acea întrunire din 1871, de la mormîntul lui Ștefan cel Mare, era firesc în anii de după Unirea cea Mare ea să fie comemorată tot printr-o serbare și tot aici la Putna, iar mentorul ei să fie omagiat cu un bust în incinta acestui panteon românesc. Această datorie a revenit Cercului studențesc „Arboroasa", care însă datorită „nevoilor de tot felul" nu a putut s-o organizeze la împlinirea semicentenarului, amînînd-o cu cinci ani, în 1926 — cînd se împlineau 55 de ani de la marea serbare, 422 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare și 37 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu.

La chemarea arborescenilor, Putna devenise Mecca neamului românesc; „spre Putna se îndreaptă gîndurile românilor de pretutindeni — se arăta în „Universul" [28] — Ștefan cel Mare și Mihai Eminescu întruchipează viziunea națiunii noastre și aspirațiile poporului român: „unitatea și libertatea!", Putna a devenit un simbol, un loc de pelerinaj, de închinare, de slăvire și de speranțe". „Veniți la Putna" — era deviza și apelul studenților organizatori.

În ziua de 8 august 1926, ziua stabilită pentru ceremonie, incinta Mănăstirii Putna era neîncăpătoare pentru cei peste 5.000 de participanți la acest nou pelerinaj la mormîntul Marelui Ștefan, veniți pentru comemorarea sa, precum și a lui Mihai Viteazul, domnul primei Uniri, ca și întru omagierea lui Mihai Eminescu. Serbarea a început cu un serviciu religios patronat de către Arhimandritul Volcovschi, starețul mănăstirii, însoțit de un sobor de preoți. După acest moment inaugural, în sunetul muzicii militare, studenții au tras tricolorul de pe chipul în bronz al lui Eminescu,

---

24. Ștefan Petraru, *Eminescu și Astra*, în „Astra", anul XXI, nr. 4 (187), aprilie 1987, p. 3; vezi și Ilie Guțan, *Momentul Astra în orizontul de idei al lui Octavian Goga*, în „Viața românească", anul LXXXI, nr. 10, octombrie 1986, p. 30-36, passim.

25. „Transilvania" din 1911, p. 197-202; 790-796, vezi și „Mihai Eminescu" foaie comemorativă, Galați, 16 octombrie 1911, p. 3.

26. „Satu Mare" (Satu Mare), anul III, nr. 53 din 3 iulie 1921, p. 3, vezi și „Anuarul Școlii normale de băieți din Satu Mare pe anul școlar 1920-1921", Rîmnicul Vîlcea, 1921, p. 15-17.

27. Teodor Bucurescu, *Eminescu în Banat* (La Sînnicolaul Mare), Periam, 1928, passim.

28. „Universul", nr. 181, 8 august 1926, p. 2.

în fața asistenței ce a izbucnit în prelungite urale, ovații de bucurie și entuziasm. Buciumașii celor peste o mie de arcași îmbrăcați în straie de sărbătoare au vestit clipa solemnă de pe înălțimile turnului de la poarta mănăstirii și ale dealurilor din apropiere [29].

În această atmosferă însuflețitoare, în fața operei sculptorului Oscar Han a început seria discursurilor omagiale prezentate de invitații de onoare și de reprezentanții unor instituții culturale de pe întreg cuprinsul țării. Printre primii care au luat cuvîntul a fost Prof. univ. dr. Domițian Spânu, care a vorbit în calitate de cel dintîi președinte al Cercului studențesc „Arboroasa" de după reactivarea acestuia [30] și care a arătat importanța congresului „pan-românesc" de la Putna organizat de Eminescu, Slavici și alții la 1871 și semnificația reluării acestei tradiții de către societatea „Arboroasa". De asemenea, a caracterizat personalitatea lui Mihai Eminescu, relevînd dominanta idealurilor sale patriotice: unitatea tuturor românilor într-un stat unitar și independent. Au luat apoi cuvîntul delegatul Ministerului Artelor, delegatul Sindicatului ziariștilor din România, delegatul scriitorilor bucovineni, delegatul Casei școalelor și mulți alții. În încheiere a luat cuvîntul studentul Teodosie Popescu, președintele în exercițiu al Cercului studențesc „Arboroasa", care a mulțumit tuturor pentru participarea la manifestare precum și pentru sprijinul acordat prin toate mijloacele materiale și spirituale, subliniind ideea organizării și în viitor a unor astfel de manifestări [31].

După cuvîntările prezentate a urmat un program artistic amplu, la care, între formații, și-au dat concursul în primul rînd, corurile din Putna, atît cel școlar cît și al Căminului cultural, care au intonat cîntecele patriotice *Deșteaptă-te române, Răsunetul Ardealului* și compozițiile lui Ciprian Porumbescu: *E scris pe tricolor Unire, și Trei culori.* A urmat corul societății „Arboroasa", reunit cu corul mitropolitan, ale căror cîntece erau amplificate de dangătul bătrînului clopot Buga ce înălța în eter numele ctitorului acestui străvechi lăcaș [32].

Petrecerile populare au continuat pînă noaptea tîrziu. S-au făcut focuri pe dealurile din împrejurimi, hore tradiționale, totul încheindu-se printr-un pitoresc și original joc de artificii.

Această serbare a fost una din cele mai mari și mai frumoase manifestări culturale și de solidaritate românească din cîte se organizaseră după Unirea cea Mare. Toate organele de presă, centrale și locale, au trimis corespondenți care au publicat impresii și largi reportaje privind întrunirea de omagiere a lui Eminescu [33] și pelerinajul de la mormîntul strălucitului voievod, Ștefan cel Mare. Spre amintire, celor prezenți le-au fost înmînate medalia jubiliară, realizată special pentru această ocazie, pe care este înfățișat marele voievod al Țării Moldovei, Ștefan cel Mare, alături de marele voievod al limbii române, Mihai Eminescu, două dintre personalitățile strălucitoare ale istoriei și limbii neamului nostru [34].

Chipul în bronz al lui Eminescu, de o clasică frumusețe, cu fruntea largă de cugetător, cu ochii privind adînc în vreme, de parcă ar vrea să

---

29. *Ibidem* nr. 183, 11 august 1926, p. 2.

30. Cf. C. Ghibănescu, *Cînta la Stupca o vioară*, ed. a IV-a, București, 1967, passim; Cercul studențesc „Arboroasa" a fost înființat în anul 1875, primul președinte fiind Gherasim Buliga; din 1876 a fost ales președinte Ciprian Porumbescu. În urma telegramei de condoleanțe trimisă la Iași în anul 1877, cu ocazia centenarului decapitării de către turci a lui Grigore Ghica-Vodă, societatea a fost desființată și reînființată abia la 28 noiembrie 1918.

31. *** *Dezvelirea bustului lui Eminescu la Putna,* în „Glasul Bucovinei", anul IX, nr. 2173, 11 august 1926, p. 2-3.

32. „Universul" din 8 august 1926, p. 2.

33. „Opinia" (Iași) anul XXII, nr. 5760, 11 august 1926, p. 3. Informația se referă numai la pelerinajul de la mormîntul lui Ștefan cel Mare și nu amintește nimic despre dezvelirea bustului lui Eminescu.

34. Medalia, devenită rarisimă, s-a înmînat delegaților și celorlalți invitați de onoare cu o panglică tricoloră, așa cum este exemplarul din colecția noastră; un exemplar similar se păstrează și în colecția numismatului ieșean, ing. Anatolie Ciobanu.

cuprindă toate tainele viitorului, este inspirat după prima sa fotografie [35] și-l reprezintă tînăr, așa cum arăta cînd a venit „la praznicul Marelui Ștefan în anul 1871 [36]. Monumentul este așezat într-un loc vizibil, fiind pus în valoare atît prin spațiul în care este amplasat cît și prin soclul de granit pe care citim: „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie / La trecutu-ți mare, mare viitor". Iar pe cartea deschisă de la baza soclului stă săpat în marmură: „Icoana stelei ce-a murit / Încet pe cer se suie / Era pe cînd nu s-a zărit / Azi o vedem și nu e"; „Astfel totdeauna cînd gîndesc la tine / Sufletul mi-apasă, nouri de suspine / Bucovina mea" — versuri simțite și trăite de toți cei ce vin să aducă omagiul lor celor doi mari înaintași, Ștefan cel Mare și Mihai Eminescu.

Dacă pînă acum i s-au ridicat numai busturi lui Eminescu, după Unirea cea Mare a venit timpul să se treacă și la realizarea unor statui monumentale cu chipul marelui poet. Primele statui Eminescu au fost așezate, aproximativ în același timp, în două din cele mai mari centre culturale ale țării: la Cluj și la Iași.

Încă din anul 1921, cu ocazia serbării semicentenarului, societatea „România jună" din Viena a hotărît ridicarea unei statui monumentale lui Eminescu, ca unuia dintre întemeietorii acestei societăți [37]. Strîngerea fondurilor necesare s-a realizat prin organizarea unui mare număr de serbări jubiliare ce s-au ținut aproape în toate orașele din România întregită. Pentru o astfel de serbare ce urma să aibă loc la Cluj, i s-a cerut „prezidența de onoare" lui Ioan Slavici, fost președinte al societății și luptător pentru unitatea națională, ceea ce-i adusese detenția de la Seghedin. La această serbare, se arată în scrisoarea datată la 21 noiembrie 1922, se va obține concursul societăților culturale, filarmonice și al artiștilor de la Operă și de la Teatrul Național [38]. În același scop, teatrele ungurești și germane din Transilvania și Banat au hotărît să dea „cîte o reprezentație de gală în amintirea marelui poet român Eminescu", inițiativă deja înfăptuită de Teatrul din Satu Mare [39]. Entuziasmul studenților era cultivat și de dragostea față de poet a unor mari personalități artistice. Așa se petrec lucrurile cu compozitorul și dirijorul Guilelm Șorban, care organizează, la 3 februarie 1923 în sala Prefecturii din Cluj, unicul său concert de autor, al cărui venit l-a destinat monumentului Eminescu [40]. După cum am mai arătat, și în alte centre din țară au fost organizate manifestări artistice a căror fonduri au fost dirijate spre realizarea monumentului din Cluj. La 23 august 1924, Ministerul Cultelor și Artelor ruga Teatrul Național din Iași să acorde gratuit sala pentru societatea „România jună" din Viena [41], ca banii trebuitori să se adune cît mai repede.

Comanda pentru prima statuie a lui Eminescu a fost acordată sculptorului Oscar Han (acesta era un fel de sculptor al epocii, și chipul lui Eminescu va fi o permanență în activitatea sa. După contract, statuia urma să se dezvelească în toamna anului 1928, așa cum, sculptorul, precaut, a și încrustat pe opera sa. Dar, totuși lucrurile nu au decurs întocmai. O știre din ziarul „Clujul" din 20 mai 1929 arată că „ministrul Aurel Vlad a hotărît ca din prisosul subscripției Eminescu să doneze 100.000 lei pentru statuia ce urmează să se ridice la Cluj, iar restul pentru un bust la Cer-

---

35. Fotografie realizată în toamna anului 1869 la Praga în drumul său spre Viena, în atelierul fotografului J. Tomás.

36. Gala Galaction, *La Mănăstirea Putna*, „Adevărul literar și artistic", anul IX, nr. 104, din 2 august 1928, p. 1.

37. *** *Un monument lui Eminescu în Cluj*, „Renașterea", anul V, nr. 32, din 7 august 1927, p. 7; „Țara Noastră", anul IV, nr. 26, 1 iulie 1923, p. 448.

38. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 223-224.

39. *** *În amintirea lui Mihai Eminescu*, în „Adevărul literar și artistic", Seria III, Anul III, nr. 67 din 5 martie 1922, p. 2.

40. În colecția noastră se păstrează un afiș de la acest concert din care se pot desprinde mai multe titluri eminesciene puse pe muzică de acest compozitor, printre care amintim: *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, Mai am un singur dor, Peste vîrfuri, Lacul* etc.

41. Arhivele Statului Iași, Fond Teatrul Național, Dosar 19, f. 76, original.

năuți". De aici putem concluziona, în primul rînd, în anul 1929 statuia lui Eminescu din Cluj nu era încă gata, iar pe de altă parte, subscripția Eminescu se ridicase la sumă foarte mare, ceea ce va duce la realizarea, după cum vom vedea și a unui bust al poetului la Cernăuți.

Petre Comarnescu era de părere că „monumentul lui Eminescu, proiectat pentru una din piețele publice ale Clujului, l-au preocupat vreme îndelungată pe Han" [42]. Inițial, statuia poetului, în care era înfățișat în picioare, îmbrăcat „într-un costum burghez, pe care îl variază amănuntul romantic al pelerinei care îi atîrnă pe spate", a fost amplasată în fața Universității clujene. Cu toate că același critic arată mai departe că poetul „are o gravitate în atitudine, o siguranță a poeziei, care este mai degrabă a «omului reprezentativ», a învățătorului națiunii sale" și locul său s-ar fi cuvenit a fi în fața Universității. Totuși posteritatea a văzut în această statuie o lucrare mediocră și locul potrivit i l-a găsit în Grădina botanică unde se află și acum, dat uitării.

Și la Iași se impunea ridicarea unei statui lui Eminescu, dar acest lucru a trebuit să fie mult prea mult așteptat, pînă cînd, un grup de intelectuali, adunați la Ateneul Toma Cozma din Păcurari, au dat publicității *Apelul pentru statuia lui Eminescu,* la 22 martie 1924 [43]. S-au dat mari bătălii pentru strîngerea fondurilor, prin toate metodele arhicunoscute: liste de subscripție, chete publice, baluri, tombole, concerte, conferințe și spectacole la care și-au adus contribuția în deosebi ieșenii.

În momentul cînd fondurile adunate reprezentau o sumă ce se putea considera suficientă (1.500.000 lei) s-a întocmit un *Regulament* în care erau cuprinse principalele trăsături ale viitorului monument [44]. Acest Regulament a fost răspîndit la sculptorii din țară și s-a publicat un concurs de machete. Primul concurs a avut loc la 2 mai 1927 și la el au participat sculptorii Ioan Mateescu, (?) Petrescu, Vittorio Rossini, Olga Sturdza și Ioan Schmidt-Faur. Juriul nu s-a putut hotărî însă, asupra unei machete, astfel că s-a cerut publicarea unui nou concurs. Acesta s-a ținut la 2 octombrie același an. De data aceasta numărul participanților a fost mai mare. Alături de sculptorii prezenți anterior, s-au mai prezentat și Ion Iordănescu, Mihai Onofrei și Ioan C. Dimitriu-Bîrlad. Dar nici juriul acestui concurs nu a putut lua o decizie, propunîndu-se un al treilea concurs. Una din cauzele amînării a fost și tergiversarea atribuirii unui loc adecvat pentru amplasarea viitoarei opere. Fusese propus un loc în grădina Teatrului Național [45], apoi un altul în fața statuii lui Kogălniceanu, ca în final să se obțină un loc în rînd și mai la vale de această statuie, în fața noului corp al Universității ce se construia în acel timp.

Cel de al treilea concurs a avut loc la 26 mai 1928. De data aceasta au participat numai sculptorii Ioan Mateescu și Richard P. Hette cu cîte o machetă și Ioan Schmidt-Faur cu două machete [46] (Mihai Onofrei s-a prezentat a doua zi după concurs cu o machetă; ne mai fiind primit în concurs, a expus macheta în vitrina magazinului de artă „Brașcu") [47]. Concursul a fost secret, machetele fiind însoțite de cîte un motto.

Juriul care a ales statuia pe care o admirăm și astăzi i-a avut printre membrii săi pe: Mihail Sadoveanu, Oreste Tafrali, V. Costin, profesor la Școala de Bele-Arte, col. C. Mandache, președintele Comitetului pentru statuia lui Mihai Eminescu, preotul Emilian Vasilovschi, președintele Ateneu-

---

42. Petre Comarnescu, *Oscar Han,* în „Arta plastică", anul X (1967), nr. 10, p. 6-10.

43. „Opinia" (Iași) anul XX, nr. 5043, 22 martie 1924, p. 2.

44. Un exemplar din Regulamentul pentru statuia lui Mihai Eminescu se păstrează în colecția Elenei Faur, fiica lui Ioan Schmidt-Faur, care ni l-a pus la dispoziție și-i aducem mulțumirile cuvenite.

45. „Opinia" anul XXIII, nr. 6119, 15 octombrie 1927, p. 1 și 4; vezi și „Orașul nostru" anul I, nr. 1 (1 februarie 1928) p. 4.

46. O. Tafrali, *Monumentul lui Mihai Eminescu din Iași și sculptorul I. Schmidt-Faur,* în „Arta și arheologia" anul III, fascicola 3, p. 33 și în continuare.

47. Arald, *Statuia lui Eminescu, Discuțiuni oportune,* în „Mișcarea", anul XXII, nr. 202, 5 septembrie 1928, p. 1.

lui din Păcurari și alții. Aceștia, examinînd lucrările, s-au oprit asupra uneia din machetele sculptorului bucureștean Ioan Schmidt-Faur, al cărei motto era „Luceafărul". Decizînd așa, juriul a avut în vedere ca noul monument să se integreze în peisajul ieșean, unde își aveau loc și mărețele statui ale lui Miron Costin, Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu, Or, după cum cunoaștem, din machetele propuse numai aceasta a lui Schmidt-Faur a fost concepută „pe verticală" (statuia înaltă de 3 m așezată pe un soclu de 5,20m). Se urmărea crearea unui „Eminescu" grandios, impresionant și zvelt, cu linii armonioase, demn de înalta spiritualitate a celui imortalizat în bronz. Statuia lui Ioan Schmidt-Faur răspundea, cel puțin în parte, acestui deziderat. Mai mult de atît ea îmbracă un simbol: „Luceafărul". Jos, aproape de pămînt, în basorelief, Cătălin și Cătălina stau îmbrățișați terestru, deși Cătălina încă îl mai invocă pe Hyperion. De deasupra pornește, măreț și sobru, piramida pe care poetul se ridică „spre sferele înalte", chipul lui privește dincolo de zări, rămînînd învești mîntat într-o mantie antică, „nemuritor și rece".

De o parte și de alta a monumentului, sînt cele două figuri alegorice, întruchipînd poezia și filosofia, iar în spate un alt basorelief reprezentîndu-l pe Ștefan cel Mare adunînd oaste pentru a-i alunga pe turci din țară, după bătălia de la Războieni.

Acest grup statuar a fost mutat în perioada premergătoare Centenarului Universității (1960), în imediata apropiere a Bibliotecii centrale universitare ce-i poartă numele marelui poet, și de unde, dintr-un medalion al acestui edificiu, Titu Maiorescu, pare a contempla chipul de bronz al genialului poet. Desigur, este o coincidență fericită ca acești doi titani ai culturii românești să fie figurați și să se întîlnească și aici, în acest colț de Iași, în reprezentări artistice.

După cum am arătat, Ioan Schmidt-Faur a concurat cu doi sculptori ieșeni: R. P. Hette și I. Mateescu, aspectul nu a fost neglijabil pentru sculptorul bucureștean, care a avut de întîmpinat anumite reproșuri neîntemeiate din partea unor cercuri și chiar a unor personalități artistice locale [48]. Pentru consolare, R. P. Hette a realizat bustul lui Eminescu pentru piața „Arboroasa" din Cernăuți, operă inaugurată la 17 decembrie 1930. Iar I. Mateescu a modelat chipul poetului din grădina Copou, din Iași, inaugurat la 1 iulie 1934 în prezența lui Mihail Sadoveanu, care în discursul inaugural arăta că Eminescu „... va supraviețui în veci prin opera sa admirabilă, ca și o melodie a unui Beethoven de pildă" [49].

În anul 1934 au fost amplasate și inaugurate și alte monumente întru omagierea lui Eminescu. Acum, Romul Ladea a realizat un bust al poetului pentru Oravița, tot în acest an la 15 august a avut loc inaugurarea monumentului Eminescu de la Constanța, operă a sculptorului Oscar Han, cel care a realizat și bustul ce fusese dezvelit la 14 iunie, același an, 1934, într-o piață din Oradea [50]. Acest bust are o semnificație aparte; atunci, în acele momente grele pentru poporul nostru, în urma Dictatului de la Viena de la 30 august 1940, printre bunurile ce se mai puteau retrage din calea năvălitorilor ocupanți, românii au luat și bustul poetului; nu l-au lăsat străinilor pe Eminescu. Așa se face că după unele rătăciri din anii de restriște, bustul de la Oradea își face apariția, pe un soclu de piatră în centrul orașului Timișoara, unde se poate admira și astăzi. Iar pentru Oradea, lipsită de un chip al poetului, s-a instituit în anul 1975 un concurs de machete la care au participat numeroși sculptori contemporani, revenindu-i lui Ovidiu Maitec meritul de a cîștiga concursul și de a realiza statuia ce așteaptă trecerea în bronzul nemuririi și amplasarea ei în orașul debutului poetului.

Revenind la perioada interbelică, în periplul nostru mai amintim

---

48. Însuși Tonitza a semnat un articol plin de ironii și invective la adresa comitetului de inițiativă și a sculptorului realizator, vezi: „Adevărul" din 17 februarie 1929 și reluat în „Arta și arheologia" p. 46-47.

49. *** *Cum s-a comemorat ieri la Iași împlinirea a 45 ani de la moartea lui Eminescu,* în „Opinia" anul XXX, nr. 8158, 3 iulie 1934, p. 2.

50. *** *Eminescu la Oradea, Idei, oameni, fapte. Note,* în „Familia", seria a III-a, anul I (1934), nr. 4, p. 98.

busturile poetului de la Giurgiu, operă în bronz a lui Corneliu Medrea[51], de la Sibiu, realizat de Radu Moga și Ecaterina Săndulescu, cea care a inițiat acțiunea de strîngere a fondurilor și a fost sufletul acestei acțiuni pînă la inaugurarea bustului ce a avut loc la 2 octombrie 1938[52] și încheiem enumerarea, din această atît de bogată etapă, cu amintirea bustului realizat de Ion Jalea în anul 1943 pentru grădina Cișmigiu.

În anii noștri, chipul poetului a fost și mai pregnant reprezentat în arta tridimensională. Dincolo de medalii, basoreliefuri, portrete, busturi și statui expuse în muzee, prezente în colecții de stat și particulare, în școli și alte instituții de cultură și artă, monumentele închinate lui Eminescu au devenit o prezență în mai toate centrele urbane și pînă și în unele rurale din cele mai îndepărtate colțuri ale țării.

Dat fiind și limita spațiului acordat, pentru această etapă ne vom rezuma la a prezenta doar numele sculptorului și locul unde este amplasată opera sa, expuse tot într-o cronologie cu începere din anul 1950, anul aniversării unui veac de la nașterea poetului ce a determinat realizarea bustului din marmură ce a fost așezat la Ipotești, operă a lui C. Baraschi, azi amplasată în centrul localității Pomîrla și tot în acel an Iftimie Bârleanu realiza un bust al poetului pentru orașul Vaslui; 1953, Mihai Onofrei, parcul „Herăstrău"; 1955, Ioan Lucian Murnu, Sinaia; 1956, Marcel Guguianu, Bîrlad; Dorio Lazăr, Slobozia; 1957, Gh. D. Anghel, Drobeta — Turnu Severin; 1958, același sculptor realizează un bust pentru Craiova; Iftimie Bârleanu, Murgeni; Bogdan Mircea, Satu Mare și Th. Ionescu, Vatra Dornei; 1959, Gh. D. Anghel, Botoșani iar Alexandru Gheorghiță, Baia Mare; 1960, C. Baraschi, Buziaș și Lie Doina, Sebeș; 1963, Vladimir Florea, Vaslui și Carol Pleșa, Gherla; 1964, O. Han, Băile Herculane; 1965, Gh. D. Anghel realizează statuia din fața Ateneului român; Aciobăniței-Mera Vasile, Slănic Moldova; Alexandru Gheorghiță, Bacău; Ovidiu Maitec, Timișoara, și Vasile Năstăsescu, Caracal; 1966, Ion Jalea, statuie, parcul „Herăstrău" și O. Han, statuie, Casa scriitorilor din Șoseaua Kiseleff, București; 1967, O. Maitec, Botoșani; 1969, Izsak Martin, Tîrgu Mureș; 1970, Panait Tudor, statuie, Deva; 1971, Jean Conduruță, Miclești; Horia Flămîndu, Cluj; 1973, Vladimir Florea, Iași, „Casa Pogor" și Dumitru Gugoașă, Draxini-Bălușeni; 1975, O. Maitec. statuie, Cluj-Napoca; 1976, Ada Geo-Medrea, bust, Toplița; Ion Lucian Murnu, bust, Dej și Oană Brezeanu, bust din sare în salina „Geneza" de la Slănic-Prahova; 1981, Vasile Rus-Batin, bust în satul Batin; 1983, în parcul „Plopii fără soț" din Iași se amplasează o replică după bustul poetului din grădina Copou iar Marcel Mănăstireanu realizează un bust Eminescu pentru orașul Darabani, aceasta constituind ultima lucrare monumentală cu chipul poetului național.

Poetul național trece și în universal, pentru a marca universalitatea lui Eminescu, chipul său, în piatră și bronz, se află, fie adosat pe pereții a două clădiri vieneze unde acesta a locuit în anii studenției, fie expus în sala de festivități a Bibliotecii Române din New York sau la Clubul „M. Eminescu" din orașul Regina din Canada. La acestea se adaugă și bustul realizat de Vasile Rus-Batin de la Universitatea din Freiburg, inaugurat la 17 ianuarie 1980. Menționăm și lucrările în bronz ale sculptorului Lazăr Dubinovski de la Muzeul Tretiakov din Moscova, din Muzeul de Artă al R. S. S. Moldovenească și chiar din „Aleea clasicilor" din Chișinău și basorelieful de la „Izvorul Eminescu" de la Recea.

Victor MACARIE

---

51. C. Tricolici, *Luceafărul poeziei românești la Giurgiu,* în „Steagul roșu", anul XXII, nr. 6442, din 14 martie 1970, p. 2.

52. **** Solemnitatea dezvelirii bustului lui Mihai Eminescu la Sibiu,* în „România", nr. 125, din 4 octombrie 1938, p. 3; Ecaterina Săndulescu, *...Din umbra umbrelor,* București, 1981, p. 148 și 230.

Recenzii și note bibliografice

† *Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului,* **„În slujba dreptei credințe și a înțelegerii între oameni“,** Buzău, 1987, 363 p.

Într-un scurt interval, într-un răstimp doar de doi ani, Prea Sfințitul EPIFANIE, oferă dreptcredincioșilor creștini, preoți și mireni, al treilea volum de lucrări personale.

După *„Pagini din istoria veche a creștinismului la români“* (1986) și *„Mănăstirea Ciolanu“* (1987), amîndouă de profil istoric, recent a apărut în editura Episcopiei Buzăului o carte pentru apărarea credinței și a păcii, cu titlul menționat mai sus,

De cîteva decenii, începînd cu vrednicul întru pomenire Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Justinian Marina, ierarhii noștri își publică multe din cuvintele de învățătură pentru popor, mărturisesc în scris ceea ce rostesc prin grai viu în nenumărate prilejuri de lucru în via Domnului.

Este o osteneală lăudabilă și de mare folos pentru obștea creștinilor, este o tradiție care urcă pînă în timpurile apostolice și ale Sfinților Părinți. Nu cunoaștem cum vorbeau în misiunile lor slăviții propoveduitori între iudei și neamurile păgîne, dar ne-au rămas epistolele și scrierile lor care alcătuiesc un tezaur nesecat de adevăr sacru și din care se hrănesc generații de credincioși. Nu avem ideie de frumusețea interpretării la vioară sau pian a concertelor lui George Enescu, de pildă, însă avem operele scrise, rapsodiile lui geniale, care desfătează și vor delecta pe oameni de-a lungul veacurilor.

Într-adevăr, „verba volant, scripta manent“.

O predică, o conferință, un cuvînt ocazional rostit de un prelat, oricît de valoroase ar fi, se pierd, se volatilizează cu aerul care vibrează în biserici sau în aule.

Pe cînd cărțile rămîn, se păstrează ca niște faguri de miere, pentru îndulcirea celor ce au trebuință de călăuzire duhovnicească, ca niște izvoare de inspirație pentru cei angajați în slujirea de luminători ai poporului, în toată vremea și în tot locul.

Această preocupare l-a determinat pe Arhipăstorul Buzăului să dea luminii tiparului volumul pe care îl prezentăm cititorilor revistei. „Ne străduim“, mărturisește P. S. Epifanie, „ca să ne facem datoria prin slujbele și cuvintele ce le rostim în bisericile Eparhiei, prin vizitele canonice, îndrumările și legătura permanentă ce o ținem cu preoții și credincioșii noștri. Dar socotim necesar să folosim și arma scrisului pentru că, potrivit proverbului din vechime, „vorbele zboară pe cînd cele scrise rămîn“. Pastoralele publicate cu prilejul marilor praznice, cuvîntările tipărite, cărți despre trecutul glorios al Bisericii strămoșești, se înscriu în panoplia pastorației moderne“ (Cuvînt înainte, p. 8).

Alt gînd ce l-a călăuzit pe autor în editarea cărții a fost acela al unui „străjer“ atent la semnele vremii și la primejdiile ce pîndesc turma cuvîntătoare. După ce arată că rostul Bisericii lui Hristos în lume rămîne neschimbat, adică mîntuirea sufletelor, P. S. Epifanie subliniază că pastorația de astăzi se împlinește în contextul unor situații noi, pune îndatoriri speciale pe umerii urmașilor apostolilor. „Noi nu stăm cu brațele încrucișate și pasivi în fața înnoirilor vremii, ci ne străduim să dăm contribuția noastră la progresul Țării și al omenirii întregi... Nu este menirea păstorilor să formuleze principii social-economice sau politice. Dar de pe poziția ei duhovnicească, cu mijloace harice și pe temeiul poruncilor morale ale Evangheliei lui Hristos, Biserica poate influența mersul înainte al societății umane“ (p. 6).

Prea Sfințitul autor a sesizat just și semnalează cu autoritate două mari pericole cu care se confruntă astăzi creștinii ortodocși și lumea în general.

Primul este abaterea unor oameni de la învățătura de credință a Bisericii Mîntuitorului și prin aceasta sfărîmarea unității sufletești a neamuiui nostru. Al doilea pericol este amenințarea cu distrugerea totală a vieții de pe planeta noastră prin înarmarea nucleară și declanșarea unui război atomic. Pentru aceste două primejdii volumul prezintă remediile necesare.

Partea întîia a cărții sintetizează în titlul, „În slujba credinței străbune", douăsprezece capitole, în care se expune învățătura Bisericii noastre, în legătură cu multe probleme din dogmatica ortodoxă, din liturgică și dreptul bisericesc. Chipul păstorilor duhovnicești, păstrarea și mărturisirea adevărurilor de credință, folosul rugăciunii, preacinstirea Maicii Domnului, cinstirea Sfintei Cruci și a icoanelor, bisericile ca locașuri de închinare, iată doar cîteva din învățăturile pe care le expune ierarhul Buzăului, cu temeiuri solide din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție și cu actualizări adecvate.

Capitolul „Biserica și Statul" precizează corect raportul care s-a stabilit de veacuri și se menține între așezămîntul spiritual întemeiat de Iisus Hristos pentru readucerea omului în comuniune cu Dumnezeu și între puterea seculară a Statului, menită să promoveze binele vremelnic al cetățenilor Patriei. Deși instituții diferite, cu deosebiri esențiale de natură, scop și mijloace de lucru, între Biserică și Stat, la noi în țară, există raporturi de colaborare. „Biserica Ortodoxă Română întreține bune relații cu Statul nostru socialist, pe baza frumoaselor tradiții de legături strînse cu poporul căruia îi aparține și de slujire a lui în cursul istoriei, precum și orientarea ei justă la noile realități ale vieții noastre naționale" (p. 128).

Volumul cuprinde, în continuare, patru meditații festive ținute de autor la marile praznice ale creștinătății: De Crăciun, De Anul Nou, la Vinerea cea Mare și la Schimbarea la față a Mîntuitorului Hristos.

După studiul „Învățătura Sfîntului Vasile cel Mare pentru folosirea bunurilor materiale", capitol susținut de o amplă bibliografie teologică, cu implicații actuale în societatea noastră, se retipăresc unsprezece scrisori pastorale, adresate clerului și credincioșilor mireni din eparhie, între anii 1982-1987, cu prilejul sărbătorilor de Crăciun și de Învierea Domnului (p. 191-295).

Cuprinsul acestor epistole duhovnicești urmează linia tradițională a legăturii între păstor și turmă. Pe de o parte se explică însemnătatea praznicului care se comemorează, cu valoarea sa sacră și morală, cu multitudinea de daruri sfințitoare pe care le aduce Nașterea Domnului Hristos și scularea Sa din morți. Pe de alta ierarhul se achită de datoria sa de îndrumător și slujitor al poporului, sfătuind și îndemnînd pe credincioși să mențină neștirbită comoara de credință și datini moștenită de la înaintași și s-o sporească printr-o viață plină de fapte bune, plăcută lui Dumnezeu și oamenilor.

Iar cînd națiunea română comemorează anumite evenimente istorice, Părintele duhovnicesc nu uită să le sublinieze importanța și să învețe pe fiii Bisericii să le serbeze și să le retrăiască plenar, cu alese sentimente patriotice.

De asemenea, problema păcii și a bunei înțelegeri între oameni este tratată cu deosebită grijă și gravitate. Episcopul Buzăului, alături de mulți oameni cu răspundere, urmează pilda acelui străjer bun și vigilent din proorocia lui Iezechiel (33, 2-6), care dă semnalul de alarmă la timpul potrivit, pentru ca cetățenii să ia măsuri de apărare în fața inamicului amenințător.

În vremea noastră dușmanul terifiant este războiul purtat cu armele atomice, primejdie care amenință cu distrugerea întregii vieți de pe Terra. În fața acestui pericol îngrozitor, cum altul n-a mai fost de la începutul lumii, autorul accentuează necesitatea dezarmării nucleare și stabilirea între oameni și popoare a unui climat de dragoste și colaborare pașnică. Citățm un pasaj ilustrativ:

„Noi toți, ca slujitori ai sfintelor altare și ai semenilor, ca fii ai Bisericii străbune, să ne angajăm cu înaltă responsabilitate umanitară pentru asigurarea supraviețuirii noastre și a urmașilor noștri pe bătrînul și zbuciumatul continent european precum și a vieții în general de pe planeta noastră, și totodată să nu uităm datoria noastră sfîntă de a cultiva în sufletele credincioșilor noștri obligația creștină și umană de a ne dărui pentru apărarea vieții tuturor, sprijinind permanent toate acțiunile ce se întreprind la nivel național și mondial în acest scop... Cînd pacea lumii este nu numai amenințată, ci și încercuită din ce în ce mai mult cu încărcături atomo-nucleare de proporții înspăimîntătoare, se cuvine să reflectăm și să acționăm, de pe poziția noastră de slujitori ai sfintelor altare, pentru apărarea ei" (p. 322-323).

Iar o foarte bună precizare se face

la încheierea pledoariei pentru buna-înțelegere între oameni:

„Noi fiii Bisericii străbune, ne alăturăm luptătorilor pentru pace nu din calcule oportuniste sau din motive străine de misiunea noastră, ci pentru motivul sfînt că dreptul la viață, dreptul la pace sînt valori înscrise în Scriptura descoperită nouă de Dumnezeu și propovăduită de întreaga Tradiție creștină“ (p. 332).

Volumul se încheie cu două scurte biografii: una a sfîntului Andrei, apostolul care, după tradiție, a predicat Evanghelia în Scytia Minor, cealaltă a mucenicului care a mărturisit pe Hristos pe meleagurile buzoiene, Sfîntul Sava supranumit Gotul. Sînt evocări foarte prețioase, dovezi de netăgăduit ale vechimii creștinismului la români.

Înfățișarea exterioară a cărții P. S. Epifanie Norocel este vrednică de admirație. Pe coperta din față a volumului tronează chipul blînd al Mîntuitorului care binecuvîntează lumea de pe scaunul Său de mărire și putere. Iar jos sub titlul lucrării, răspunde cu semnul biruinței Sfîntul Sava, ctitor de credință și iubire sfîntă pe aceste meleaguri. Hîrtia velină, tiparul cu litere mari și vignetele frumoase din fruntea fiecărui capitol, ridică mult valoarea estetică a lucrării prezentate.

Salutăm cu bucurie apariția volumului P. S. Episcop EPIFANIE și nădăjduim că lucrarea își va împlini cu succes menirea ei în sînul Bisericii române.

Pr. dr. Ștefan SLĂVOACĂ

Arhimandrit Cleopa Ilie, **Predici la praznicele împărătești și la sfinții de peste an,** Roman, 1986, 438 p.

Chiar dacă este primul volum de predici al părintelui arhimandrit Cleopa Ilie de la Mănăstirea Sihăstria, Prea Cuvioșia Sa este bine cunoscut, atît în lumea teologilor, cît și a credincioșilor.

Părintele Cleopa a mai apărut din cînd în cînd, în presa noastră bisericească, în special cu articole vizînd păstrarea dreptei credințe. Are un bogat și documentat studiu despre problema stilistă. Acum cîțiva ani s-a editat la Institutul Biblic din București o frumoasă lucrare, *Despre credința ortodoxă*, mult căutată de credincioși. De data aceasta, dă la lumină *Predici la praznice împărătești și la sfinți cu polieleu*. Ceea ce aduce nou, în afara stilului original și a multor citate biblice și patristice, sînt cele 80 cuvîntări și istorioare morale grupate pe teme care vizează îndeosebi viața slujitorilor Sfîntului Altar și comportarea credincioșilor în Biserică și în societate.

Cartea este prefațată de P. S. Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor, care arată că lucrarea de față este „o adevărată comoară de cunoștințe teologice, scripturistice și patristice“ (p. 5), nădăjduind că ea va fi utilă preoților și credincioșilor.

În „Introducere“ autorul justifică întocmirea și publicarea volumului de față, împărțit în 21 predici la praznicele împărătești, 33 la sfinții cu priveghere și 80 cuvîntări folositoare de suflet, culese cu grijă din Filocalie, Pateric, Proloage, Hristoitia și din alte cărți.

Predicile de la praznicele împărătești încep cu Învierea Domnului și sfîrșesc cu Duminica Floriilor. Sînt cuprinse toate sărbătorile mari cu dată fixă și cele cu dată schimbătoare, în cinstea Mîntuitorului Iisus Hristos, a Maicii Domnului, a Sfintei Cruci, precum și duminicile dinaintea și de după Înălțarea Sfintei Cruci, Nașterea și Botezul Domnului. A face un rezumat global, nu-i deloc ușor ; separat e și mai dificil. Deși autorul precizează că a căutat ca predicile să fie scurte, acestea însumează 7-10 pagini fiecare. Precum se motivează în introducere, acestea, „prezentînd momente mai importante din viața și activitatea Mîntuitorului Iisus Hristos, au necesitat o explicație mai cuprinzătoare“. Cele mai multe au conținut dogmatic și sînt extrem de bogate în citate biblice, legate de praznicul respectiv. Astfel, la „Învierea Domnului“ întîlnim 90 trimiteri biblice ; la Cincizecime peste 60 ; la Nașterea Domnului peste 70 etc. Altele redau pasaje din Sfinții Părinți sau alte cărți la îndemîna autorului. În cele mai multe se fac asocieri și actualizări referitoare la spiritualitatea și statornicia în credință a fraților noștri români. La Duminica după Înălțarea Sfintei Cruci autorul plecînd de la textul Sfintei Evanghelii (Marcu 8, 34),

„Cel ce voiește să vină după Mine, să se lepede de sine...", face o frumoasă și documentată prezentare, ce abundă în texte patristice, despre iubirea de sine : „Maică și rădăcină a tuturor relelor, veninul aspidei și al vasiliscului, rădăcina și născătoarea tuturor patimilor" (p. 83). Aceasta dă naștere la mila de sine, cruțarea de sine, îndreptățirea de sine, mulțumirea de sine, lauda de sine, plăcerea, închipuirea, înălțarea, îngîmfarea, semeția, nesimțirea de sine (împietrirea inimii). La predica de la Botezul Domnului vorbește despre cele opt botezuri descrise de Sfîntul Ioan Damaschin, potopul, trecerea evreilor prin mare și prin nor, tăierea-împrejur sau botezul Legii vechi, botezul pocăinței, botezul cu apă și cu Duh Sfînt, botezul prin pocăință și prin lacrimi (Spovedania), botezul prin sînge și mucenicie și botezul cu foc, de după judecata obștească. La Duminica de după Botezul Domnului, despre paza în primejdii, autorul arată că, atunci cînd veneau păgînii să ne jefuiască țara, înaintașii noștri, precum Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Constantin Brîncoveanu și alții se fereau din calea lor, dînd astfel o exemplificare concretă despre paza în primejdii.

În ultima predică, de la Florii, ni se anunță evenimentele din Săptămîna Patimilor, premergătoare Sfintei Învieri.

Predicile la sfinți sînt actuale și cu multe exemple de trăire aleasă a diferitelor persoane mai apropiate de sufletul nostru românesc. Și dacă primul grup de predici a început cu Învierea Domnului și s-a încheiat cu Floriile, la sfinții cu ținere s-a ținut cont de curgerea anului bisericesc. Astfel, șirul cuvîntărilor se deschide cu 9 septembrie, Sfinții Părinți Ioachim și Ana, și se încheie cu luna august, ziua 29, după care ultima este la Duminica Tuturor Sfinților. Pe lîngă sărbătorile cu cruce roșie în calendar, autorul are predici și la unii sfinți al căror cult este ceva mai puțin răspîndit, cum ar fi Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan (26 septembrie), Sfîntul Ioan Gură de Aur (13 noiembrie), Sfînta Muceniță Varvara (4 decembrie), Sfîntul Sava (5 decembrie), Sfînta Filofteia și Sfîntul Spiridon (7 și 12 decembrie), cuvioșii Antonie și Eftimie cel Mare (17 și 20 ianuarie), Sfîntul Mucenic Haralambie și Sfîntul Pantelimon (10 februarie și 27 iulie) etc. Sînt sfinți la care se face slujbă cu priveghere în cadrul mănăstirilor de la noi și din alte părți. Dintre sfinții cu moaște la noi în țară avem predici la Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, Sfînta Parascheva, Sfîntul Dimitrie Basarabov, Grigorie Decapolitul, Sfînta Filoteia și Sfîntul Calinic. În predica despre Sfîntul Ioan Gură de Aur se amintește că acesta era în corespondență cu episcopul Teotim de Tomis și cu Ioan Casian. La predica din 27 decembrie autorul arată că odată cu cinstirea Sfîntului Apostol Ștefan, cinstim în acea zi și pe Ștefan cel Mare al Moldovei, care odihnește la Mănăstirea Putna, căci el și-a iubit țara lui, Moldova, poate ca nimeni altul (p. 267). Dar Ștefan cel Mare a iubit în același timp pe Dumnezeu ca puțini alții, credința lui tare și iubirea de Dumnezeu fiind pildă pentru toți. Aceasta o dovedesc mănăstirile și bisericile zidite de el. Vorbind despre Cuviosul Antonie cel Mare și răspîndirea ucenicilor lui în lume, autorul arată că primele așezări monahale de la noi au apărut în Dobrogea, la începutul secolului IV, extinzîndu-se apoi și în celelalte provincii. Amintește în continuare de cuvioșii români cu viață sfîntă, cincisprezece la număr. În următoarea predică, despre viața Sfîntului Eftimie cel Mare, de asemenea vorbește elogios despre rolul mănăstirilor în viața poporului nostru. În predica de la 21 mai, face mențiunea că orașul Constanța și-ar trage numele de la împăratul Constantin cel Mare și că datorită libertății date de el creștinismului a luat ființă și la noi episcopia Tomisului. Face apoi o asociere între Constantin cel Mare și domnii noștri, „păzitori ai dreptei credințe și neîntrecuți ctitori de biserici", ca Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Vasile Lupu, Petru Rareș și alții, precum și evlavioasele femei ale noastre : Despina lui Neagoe, Teofana, mama lui Mihai Viteazul, Elena lui Matei Basarab, Ana lui Alexandru cel Bun, Maria Voichița, soția lui Ștefan cel Mare. „Ce este Constantin Brîncoveanu cu cei patru fii ai săi, alături de vrednica soție Maria cu cei încă șapte fii, dacă nu

martiri ai lui Hristos și apărători ai credinței în țara noastră ?“ (p. 344).

În ultima predică, la Duminica Tuturor Sfinților, după ce în ceata drepților enumeră și pe unii domni care au apărat credința ortodoxă în sînul poporului nostru (p. 386), pomenește și pe sfinții români și sfinții cu moaște la noi în țară, ce se bucură de mare cinste, precum și alți martiri și cuvioși naționali al căror cult încă nu este prea extins, cum ar fi Sfinții daco-romani din Dobrogea (secolele IV-VI), peste 80 la număr ; după aceea, sfinții vestiți din Moldova ca Daniil Sihastru, Vasile de la Moldovița, Leontie de la Rădăuți, Eufrosin și Serghie de la Agapia, Teodora de la Sihla, apoi Ioan de la Prislop, Ghelasie de la Rîmeți, Neofit și Meletie de la Cozia, Daniil și Misail de la Turnu, Gheorghe de la Cernica etc., încheind cu Ioan Iacob de la Locurile sfinte cu metanie din Mănăstirea Neamț, canonizat acum cîțiva ani.

Ultima parte, „Cuvinte de învățătură“ de la Sfinții Părinți (p. 388-438), însumează 80 de texte culese din diferite cărți și împărțite pe probleme vizînd buna viețuire a creștinilor în Hristos.

Apreciem lucrarea și munca depusă de autor, recomandînd-o preoților și credincioșilor ca pe un mărgăritar de mare preț.

Protos. Ștefan GUȘĂ

Monumente istorice și izvoare creștine de străveche existență și de continuitate a românilor pe teritoriul Dunării de Jos și al Dobrogei, Galați, 1987, 320 p. + 28 p. ilustrații, rezumate, listă de arhierei, glosar și indice.

Volumul a fost pregătit de un comitet de îndrumare și redacție prezidat de Arhiepiscopul dr. Antim Nica; în acest comitet au lucrat Episcopul-vicar Lucian Tomitanul, Arhimandritul Ieronim Moțoc, Preotul Eugen Drăgoi, Preotul Neculai Grosu și Preotul Igor Jechiu.

Grupajul de studii incluse în volum este deschis printr-un *Cuvînt înainte*, semnat de I.P.S. Antim Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, în care se menționează că „este a treia lucrare cu conținut istoric și arheologic publicată de Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos... în scopul evocării trecutului bimilenar al vieții creștine a poporului nostru de pe aceste meleaguri scăldate de apele dunărene pînă la Mare“. Atît prima lucrare, *De la Dunăre la Mare — Mărturii istorice și monumente de artă creștină*, apărută în două ediții, 1977 și 1979, cît și a doua, *Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi*, apărută în 1981, au fost bine primite de „publicul cititor și de specialiști“.

Cercetările arheologice efectuate între timp în Dobrogea, documentele literare descoperite, cum și interpretările și concluziile specialiștilor au condus la hotărîrea de a relua și dezvolta, în acest al treilea volum, temele abordate în volumele anterioare privind evoluția noastră, „începînd cu perioada paleocreștină pînă la eliberarea ținuturilor dobrogene“, în 1877-1878. Ideea axială a studiilor volumului „este strîns legată de precizarea cadrului specific roman și creștin în care s-a realizat etnogeneza strămoșilor noștri“.

Întîistătătorul Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Dr. Antim Nica, inițiatorul și arhitectul volumelor editate în ultimul deceniu la Galați, consideră că opiniile și, în genere, contribuțiile aduse de autorii studiilor incluse în cele trei volume „pot servi drept bază pentru alcătuirea unei istorii a Bisericii Ortodoxe Române la Dunărea de Jos și a rolului ei în contextul romanității românești... și izvor de meditație asupra elementelor esențiale ale etosului românesc“.

Încheind *Cuvîntul înainte*, Arhiepiscopul Antim își îndreaptă privirile la martirii care cu „sîngele lor au sfințit și împodobit pămîntul strămoșilor noștri“, la monahii care au viețuit în această regiune și la ierarhii tomitani care s-au remarcat prin rîvna lor în apărarea dreptei credințe. De asemenea, aduce „un prinos de admirație și recunoștință“ celor ce au luptat pentru apărarea acestui pămînt, printre ei marele voievod Mircea și alții.

Studiul *Bazilici și monumente creștine în contextul etnogenezei românești din secolele III-VII în Dobrogea*, care deschide cuprinsul volumului, este semnat de Adrian

Rădulescu. Autorul expune, sumar, particularitățile bazilicilor descoperite, pînă acum, în Dobrogea, dînd unele amănunte privind planimetria acestora și, cît a fost posibil, înfățișarea lor arhitectonică. În continuare, se ocupă de monumentele epigrafice, de monumentele sculpturale și arhitecturale anepigrafice și de obiectele de cult (liturgice). Consider foarte binevenit materialul ilustrativ pe care autorul studiului l-a pus la dispoziția cititorilor.

Ion Barnea, în studiul *Monumente creștine și viața bisericească în secolele VII-XIV,* ia în atenție fapte din istoria imperiului bizantin care, într-o oarecare măsură, au influențat forma unor monumente creștine. Autorul împarte etapa bizantină de care se ocupă în trei perioade (602-971, 971-1185 și 1186-1417); el dă interesante detalii în legătură cu monumentele rupestre de la Basarabi (Murflatar) și cu locașurile de la Niculițel.

Știri noi despre istoria Dobrogei în secolul al XI-lea: Episcopia de Axiopolis este titlul studiului scris de Emilian Popescu. Ridicîndu-se contra unor „teorii" istorice tendențioase privind populația Dobrogei după invazia slavilor și bulgarilor, autorul demonstrează, între altele, că, în secolul al XI-lea, a activat un episcop la Axiopolis, în vecinătatea localității Cernavodă, printre creștinii din dreapta Dunării, care la finele secolului XI a fost mutat la Aleydos și Apros.

Tudor Mateescu, în studiul îmbogățit *Biserica Ortodoxă Română din Dobrogea în timpul stăpînii otomane (1417-1877),* argumentează, întemeiat pe diferite mărturii literare și pe unele toponime, că viața religioasă creștină a fost neîntreruptă în timpul stăpînirii otomane.

În studiul *Vechi locașuri de cult și viața bisericească în sudul Moldovei pînă în anul 1864,* Paul Păltănea, după ce se referă la cele mai vechi urme în sudul Moldovei, la viața bisericească din această zonă, în secolele XIV-XVII, micromonografiază unele biserici din Galați și din alte localități. Mare valoare intuitivă are materialul ilustrativ folosit.

Aspecte ale vieții bisericești din Episcopia Dunării de Jos în anii 1864-1886, este tema studiului semnat de Pr. Eugen Drăgoi. În fapt, este vorba de istoria Episcopiei Dunării de Jos în intervalul 1864, înființarea ei — 1886, teritoriul de jurisdicție, ierarhii și înfăptuirile acestora, preoți distinși, locașuri de închinare ș. a.

Redactorii volumului au adăugat, la sfîrșitul acestei valoroase lucrări, un studiu intitulat *Contribuția episcopului cărturar Melchisedec Ștefănescu la procesul renașterii naționale,* scris de Al. Zub. Un portret sugestiv al vrednicului ierarh care readuce în conștiința cititorului darurile spirituale, strădaniile cărturărești-patriotice, operele literare și înfăptuirile gospodărești ale renumitului episcop. Gîndit prin unghiul tematicii volumului, studiul despre Melchisedec ar avea semnificația unui apendice. Dacă luăm în considerare faptul că domeniul căruia i s-a consacrat episcopul este istoria poporului nostru, colectivul de redacție al volumului este deplin justificat publicînd lucrarea alături de studii cu caracter istoric. Fraza cercetătorului Al Zub: „Unionist fervent și partizan al reformelor sociale înfăptuite cu înțelepciune, apărător al demnității românești în oricare din ipostazele ei, Melchisedec a știut să-i procure (Bisericii) argumente din sfera istoriei și a moralei, punîndu-și erudiția în serviciul cauzei obștești..." justifică hotărîrea colectivului redacțional.

Încheind această semnalare sumară a volumului editat de Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, cu sublinierea că sîntem în fața unei realizări remarcabile, îl recomandăm stăruitor preoților și tuturor cititorilor acestei reviste. Sînt convins că toți cei ce vor citi acest volum vor avea la dispoziție știri prețioase referitoare la zona de sud-est a patriei noastre, încărcată de istorie și, în același timp la trecutul poporului nostru, în general.

Pr. Scarlat PORCESCU

Monahia Eustochia Ciucanu, **Mănăstirea Agapia,** cu un *Cuvînt înainte* de † TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, București, 1986, 182 p. + 25 ilustrații color și 35 alb-negru.

Prin strădania Maicii stareţe stavrofora Eustochia Ciucanu, mănăstirii care poartă numele celei mai înalte virtuți creștine — Agapia — i-a fost închinată o frumoasă și documentată monografie. Rod al unor îndelungate preocupări, monografia cuprinde bogate știri privind istoria și valorile patrimoniului cultural-artistic păstrate la Mănăstirea Agapia. Totodată cartea are darul de a aduce „în actualitate chipuri de monahi și monahii care au vieţuit, de-a lungul secolelor, în chiliile acestei mănăstiri", mijlocind înţelegerea rolului cultural și spiritual pe care l-a avut Mănăstirea Agapia în istoria străvechiului ţinut al „Moldovei de sub munte". Cititorul se convinge că la Agapia a fost o adevărată vatră pe care au rodit „înfăptuiri de mare cinste, aduse la îndeplinire prin strădaniile vieţuitoarelor acestei așezări călugărești", dar și un minunat „ostrov duhovnicesc, sălaș în care fiice dreptcredincioase ale Bisericii au îmbrăcat, cu nădejdea mîntuirii, haina îngerescului chip" (p. 5 și 7), cum arată și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. Desigur că nevoia unei monografii închinate acestui străvechi așezămînt se simţea demult. Odată împlinită, monografia contribuie în egală măsură și la înţelegerea spiritualităţii românești care a înflorit în această „Tebaidă a Moldovei", unde din vechi timpuri au existat importante vetre de rugăciune și isihie duhovnicească. Începuturile Mănăstirii Agapia se pierd în negura vremurilor, doar „o tradiţie înscrisă în unele „manuscrise vechi și care s-au păstrat pînă în vremurile noastre în această mănăstire spune că un sihastru pe nume Agapie, împreună cu cîţiva ucenici ai lui, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea ar fi ridicat un schit modest din lemn pe locul numit pînă astăzi „Livada părinţilor" (p. 10). Niciodată nu i-a fost închinată o monografie de proporţiile celei de faţă Mănăstirii Agapia, care în egală măsură să călăuzească cititorul în înţelegerea multor taine ale „mănăstirilor nemţene presărate ca niște mărgăritare pe văile și pe culmile Carpaţilor Răsăriteni" (p. 9). Astfel în paginile ei zecile de mii de călători din ţară și de peste hotare vor avea bucuria de a afla „știri îndestulătoare privind trecutul mănăstirii, importanţa sa artistică și modul în care vieţuiesc călugăriţele în această familie duhovnicească" (p. 8). Mai mult, frumuseţile naturale cu care a binecuvîntat Dumnezeu valea pîrîului Agapia și cele ale evlaviei străbune sînt convertite într-un „peisaj lăuntric", ușurînd înţelegerea rostului pe care l-a avut monahismul în spiritualitatea noastră, acela de a „conferi cosmosului o dimensiune liturgică", pentru că „monahul reașează lumea în frumuseţea ei plenară, restituindu-i luminile" (p. 169). Viziunea muntelui cu urcușuri și coborîșuri te însoţește la orice pas, pentru că istoria Agapiei te face să înţelegi mai ușor că nu numai închinătorii Altarului, după îndemnul psalmistului, „au tot urcat, în trepte, pînă sus la Sihla", ci și faptul că nevoitorii rugăciunii și ai chipului îngeresc „au pornit, dimpotrivă, de pe înălţimi și s-au pogorît tot în cîteva trepte, pînă devale, unde s-au întîlnit cu istoria" (p. 169-170), cu frămîntările și năzuinţele fiilor acestor ţinuturi străbune românești străjuite de „muntele împărat" — Ceahlău — despre care marele Sadoveanu spunea: „Ce linie măreaţă are acest munte și cît de aproape de Dumnezeu stă săgeata lui cea mai de sus". Astfel rugăciunea multor sihaștri, între care chipul lui Daniil, sfătuitorul nebiruitorului Ștefan nu are pereche, se întîlnește cu trăirea mioritică a fiilor acestor plaiuri, iar acest loc al întîlnirii nu poate fi decît tot muntele al cărui simbol pentru români este Ceahlăul, cel care „este podoaba, poezia ţării, este izvorul tainic al legendelor și doinelor neamului nostru, este ochiul etern deschis asupra hotarelor moșiei strămoșești, este stăpînul care ne trimite după voie seninul sau furtuna și către care se întorc privirile noastre ca spre un pol izvorîtor de speranţă. Iar glasul lui, compus din atîtea corzi mișcătoare, din atîtea alte înmiite glasuri ce se ridică de la poalele lui, este însuși glasul viu al ţării" (N. Gane). Poate că aici se va fi născut și inegalabila baladă Miorița, căci aici „au stătut schivnicii de milenii" (M. Sadoveanu) ală-

turi de „bătrîna cu cele douăzeci de mioare“ — Dochia, de care amintea Dimitrie Cantemir. Cu acest fior al trăirii sfinte, care îți inundă întreaga ființă, citind monografia, străbați cele „două clinuri ale aceluiași munte de spiritualitate românească, viu ca vălul mării și statornic ca o constelație“, înțelegînd că „Taborul nu și-ar fi refuzat cele trei colibe dacă Iisus n-ar mai fi avut ceva de lucrat și în lumea de jos“ (p. 170). Această valorificare a tradiției și istoriei dă bogăție informației care „face casă bună cu economia verbului“. De aceea monografia este o carte din suflet, scrisă pentru suflet. Istoria se citește cu sentimentul evlaviei și al rugăciunii, iar acestea își dezvăluie întruchipările istorice și legendare, care au dat statornicie “oamenilor muntelui“ dintre care face parte și Maica stareță Eustochia Ciucanu. Astfel paginile cărții se constituie într-un adevărat urcuș spre culmile spiritualității ortodoxe care a înflorit pe binecuvîntate plaiuri nemțene, prin trăirea filocalică a multor fii ai acestui pămînt străbun, pătrunși de adevărul că „Domnul Hristos pe culme de munte și-a destăinuit Dumnezeirea și și-a spus minunata Sa predică“. Dar, totodată, și într-un coborîș spre începuturi, spre originile statorniciei și permanentei noastre ființări pe această vatră părintească, încredințîndu-ne o dată mai mult că „fiecare petec din pămîntul românesc este frămîntat din belșug cu sîngele și truda amarnică a strămoșilor, a căror viață, veacuri de-a rîndul, a fost mai mult vifor și întunerec decît tihnă și voie bună“. Credința străbună dînd tărie de granit unității românești, căci fiii acestor plaiuri „n-au putut fi măturați din vatra lor strămoșească“ pentru că „au găsit în legea care a fost una a tuturor nu numai singura nădejde în zile mai bune dar și minunata putere a legăturii strînse dintre ei“ (Pr. C. Matasă).

Din capitolele monografiei se remarcă cele închinate istoriei mănăstirii, ocupațiilor cărturărești și activităților culturale care au înflorit la Agapia, ierarhilor care au plecat din Agapia sau care au devenit ctitori ai acestui așezămînt, obiectelor de valoare istorico-artistică păstrate la Agapia, școlilor laice și mănăstirești, mai ales Seminarului monahal, din acea mănăstire, activităților patriotice și ecumeniste promovate în acea oază sufletească, vizitelor unor Întîistătători și ierarhi ai Bisericilor Ortodoxe și creștine, precum și scriitorilor care s-au legat sufletește de Mănăstirea Agapia. Însă cel mai emoționat dintre ele este cel închinat picturii realizate în biserica „Sfinții Voievozi“, între anii 1858 și 1862, de genialul Nicolae Grigorescu — „operă nemuritoare și de mare gust artistic“ (p. 62), care așează o cunună nemuritoare acestui locaș de închinare străbună. Respectarea riguroasă a legilor perspectivei, distribuirea luminii, exigența unui desen nu numai corect dar și plin de expresivitate și, mai ales, armonia și frumusețea coloritului „sînt tot atîtea contribuții la aceste capodopere“ (p. 67) datorate genialității marelui pictor. Aceste picturi se situează între marile realizări artistice ale geniului poporului românesc. Faptul că pictorului i-au fost la îndemînă modelele vii, luate din obștea mănăstirii sau din satele din jur dă expresiei chipurilor o blîndețe și o deschidere sufletească, o bunătate și bucurie interioară vădită în seninătatea feței și strălucirea ochilor, proprii dintotdeauna românului. Desigur că toate acestea ne arată că Grigorescu „a trăit realitatea țărănească ca nimeni altul, pentru că el a fost cel dintîi care a redat lumea și culoarea luminată, specifică peisajului românesc“ (p. 79).

Într-un fel, datorită acestor excepționale realizări artistice, Agapia se apropie de inegalabila bijuterie a artei universale, Voronețul. Totodată, existînd între ele și o diametrală deosebire. Dacă Voronețul „depinde în frumusețea culorilor de pajiștile și brazii din juru-i“, iar atunci cînd „zăpada a căzut biserica se ridică imediat în alte sfere“ (Scheverell Stiwel), Agapia, prin pictura lui Grigorescu și realizarea arhitectonică, parcă își impune și mai mult zvelțețea pe care i-o dă „dulama de dimie albă“ în care este înveșmîntată, ea însăși coborînd frumusețea dumnezeiască și împodobind verdele munților ce o înconjoară. „Din cîte biserici avem în țară nici una nu închide o așa de aleasă comoară artistică, atîta bogăție cerească, exprimată așa de frumos, așa de curat și cu atîta putere. Ce pot vorbele să spună despre frumusețea unui cîntec. Parcă nu mai este de mînă omenească“ (Al. Vlahuță). Astfel Voronețul este în-

truchiparea înălțării credinței noastre strămoșești către negrăita slavă a lui Dumnezeu, izvorîtă din frumusețile pămîntului românesc, acest pămînt cîntînd el însuși în culori și în imagini, cum spunea Wilhelm Nyssen, fiind fără egal ca și evlavia acestui popor — creatorul uneia din „minunile lumii bizantine", adevărată capelă sixtină a Carpaților. Iar Agapia ne apare ca o binecuvîntare a lui Dumnezeu coborîtă peste vatra străbună, ca o revărsare a necuprinsei slave dumnezeiești peste „gura de rai" românească, prin geniul lui Grigorescu — „un sfînt și el", care a intrat astfel în veșnicia acestui neam și „în artă pe poarta cea sfîntă" (Al. Vlahuță). De aceea Mănăstirea Agapia „va atrage întotdeauna admirația românilor și stima străinului cunoscător care ar călători prin acele îndepărtate locuri" (M. Kogălniceanu). Aceasta și explică faptul că mulți scriitori, oameni de cultură, artiști și iubitori ai frumosului au trăit alese și neuitate clipe la Agapia. Dintre aceștia amintim pe Mihai Eminescu, Ion Creangă, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, M. Kogălniceanu, B. P. Hașdeu, Gala Galaction, N. D. Cocea, C. Hogaș, Duiliu Zamfirescu, G. Ibrăileanu, Ionel și Păstorel Teodoreanu, I. Pillat, G. Topîrceanu, O. Cazimir, Victor Eftimiu, Demostene Botez, Al. Philippide, Cezar Petrescu, C. Stere, N. Tonitza, O. Băncilă, Henri Coandă, Șt. Ciubotărașu, Geo Bogza, G. Lesnea și Ioan Alexandru.

Totodată Mănăstirea Agapia, ca și celelalte vetre de închinare străbună, constituie o puternică „punte" de legătură, oferită de Biserica noastră strămoșească Mișcării ecumenice și creștinilor în efortul lor de apropiere și cunoaștere reciprocă, de împlinire a testamentului Mîntuitorului Iisus Hristos.

Astfel la Mănăstirea Agapia au avut loc simpozioane și conferințe ecumenice, întruniri creștine și ortodoxe, care au mijlocit cunoașterea realităților bisericești și românești, a dinamismului lucrării de slujire a Bisericii noastre, jertfelnicia și dăruirea cu care ostenitoarele acestui așezămînt monahal, ca de altfel toți slujitorii și închinătorii Altarului strămoșesc, se dedică împlinirii nobilei năzuințe creștine de unire. „În ciuda dumnezeieștilor priveliști dimprejur, de care ochiul călătorului nu se mai satură, ele își petrec viața mai mult între ziduri, aplecate cînd pe Ceaslov, cînd pe gherghef, într-o necontenită împletire a rugăciunii cu munca" (p. 169).

Toate acestea sînt cîteva din mărgăritarele diademei Mănăstirii Agapia, pe care le prezintă cititorului monografia Maicii stareță Eustochia Ciucanu, recomandînd-o ca pe o izbutită strădanie închinată unei străvechi vetre de închinare și trăire românească. „Firul rugăciunilor de ziuă și de noapte" și privegherea candelelor sfinte „aprinse cu cîteva sute de ani în urmă" (p. 162) prin paginile acestei cărți răsfrîng raze de lumină și isihie duhovnicească în sufletul oricărui închinător care, plecat de la Lavra Neamțului spre Mănăstirea Bistrița, se oprește, preț de cîteva clipe, să se închine la altarul Mănăstirii Agapia.

Pr. V. NECHITA

Gîndirea hittită în texte, cu un Studiu introductiv de *Constantin Daniel*, traducere, notițe introductive și note de *Athanasie Negoiță*, București, 1986.

Seria „Bibliotheca orientalis" a Editurii Științifice și Enciclopedice a pus la îndemîna publicului cititor mai multe volume cuprinzînd culturi și civilizații ale unor popoare din antichitatea afro-asiatică, mai bine cunoscute prin descoperirile arheologice din ultima vreme. În cea mai mare parte aceste culturi și civilizații, precum și istoria popoarelor respective, prezintă un interes deosebit și pentru istoria sfîntă a Vechiului Testament și pentru Arheologia biblică, deoarece și-au avut leagănul de formare și de existență în Orientul Mijlociu și Apropiat, fiind în vecinătate și contacte directe cu poporul evreu.

Volumul de față, intitulat „Gîndirea hittită în texte", se ocupă cu cercetarea unui popor din antichitate, creator al unei civilizații originale, menționat de mai multe ori în cărțile Sfintei Scripturi, poporul hittit.

Acest volum cuprinde două părți:

prima parte este un vast studiu introductiv ce se întinde pe 152 de pagini datorat orientalistului Constantin Daniel, iar partea a doua cuprinde o selecție de texte din gîndirea hittită, traduse și bogat adnotate de Pr. Dr. Athanasie Negoiță.

I. *Studiul introductiv* trece în revistă mai multe date istorice, geografice, politice, culturale și religioase despre hittiți. Interesant pentru studiul biblic este primul capitol care enumeră mai multe mențiuni ale hittiților din Sfînta Scriptură : cunoscuta listă a popoarelor din Facere (10, 15) ce-i socotește descendenți din Het, fiul lui Canaan, nepot al lui Noe ; Avraam cumpără de la Efron Heteul țarina și peștera Macpela (Facere 23, 3-20) ; Esau se căsătorește cu două femei hittite (Facere 24, 35) ; David are în oaste un general pe nume Urie Heteul (II Regi 9, 3) etc. (p. 6-9).

Urmează apoi un istoric al poporului hittit și legăturile sale cu popoarele vecine din vremea aceea. Poporul hittiților s-a format în țara Hatti din Asia Mică în mileniul III î.e.n., din contopirea populației protohittite, existente deja in Anatolia, cu un popor indo-european venit probabil din Peninsula Balcanică (p. 19). Posedînd o economie prosperă și o civilizație înaltă, hittiții devin „un factor important în politica mondială prin energia lor și prin elanul lor militar“ (p. 24) trecînd la expansiuni militare înspre sud. S-a întemeiat un mare imperiu hittit ce a dus războaie cu marile puteri ale vremii, Egiptul, Babilonul și Asiria. În anul 1200 **î.e.n. imperiul hittit** se dezmembrează și se formează mai multe state neo-hittite. Unul din aceste state este Tabal (biblicul Țubal : Facere 4, 22 și 10, 2), (p. 45). Toate statele neo-hittite își încheie existența în secolul VIII î.d.H., fiind supuse de asirieni în vremea regilor Salmanasar V (726-722) și Sargon II (721-705).

În capitolul VII al studiului introductiv, intitulat „Hittiții în Palestina“, autorul combate părerea că textele referitoare la hittiți n-ar exprima realitatea istorică și că ar fi fost scrise după captivitatea babilonică, subliniind că „pe la 530 î. Hr., cînd s-au întors evreii din exilul din Babilon, nu mai existau demult state neo-hittite și nu s-ar mai fi putut consemna existența hittiților“ (p. 52). Iată așadar încă o confirmare în plus a autenticității scrierilor Vechiului Testament.

În capitolele următoare ale studiului introductiv se face o amplă analiză a organizării sociale, a culturii și religiei hittite, scoțîndu-se în evidență anumite probleme ce caracterizează civilizația hittită și o diferențiază de alte civilizații. De pildă, aflăm că orice creație literară de orice fel, „poartă semnătura autorului“ (p. 144) și că limba hittită este cea mai veche limbă indo-europeană consemnată în scris (p. 152).

II. Partea a doua a volumului, intitulată „Gîndirea hittită în texte“, este o antologie din fragmentele descoperite printre ruinele fostei capitale imperiale hittite Hattusas (peste 10.000 de tăblițe), iar din acestea s-au ales cele cu caracter mai inteligibil (p. 157). De fapt, o mare parte din tăblițe s-au deteriorat, multe texte fiind frînturi, iar o mare parte își așteaptă cercetătorii pentru a fi descifrate.

Textele au un cuprins divers : mitologie, imne și rugăciuni către zeii panteonului hittit, relatări istorice ale unor evenimente, tratate de alianță, diverse instrucțiuni, ritualuri. Texte care cuprind rugăciuni ale regilor către divinitate duc la concluzia că aceștia dețineau și funcția de Mare Preot. Mircea Eliade afirmă că „suveranul este pe de o parte vicarul zeilor pe pămînt, iar pe de altă parte reprezintă poporul în fața panteonului“ [1].

Cartea mai cuprinde o listă a regilor hittiți, de la formarea regatului vechi pînă la dezmembrarea regatului nou (1740-1215 î.e.n.), apoi o listă cronologică comparativă a principalelor evenimente din Orientul Mijlociu și Apropiat, ceea ce creează o imagine clară a interferenței ce a existat între diferite popoare.

Volumul are menirea de a lărgi orizontul cunoașterii civilizațiilor orientale, constituind un ajutor prețios în înțelegerea unor împrejurări istorice în care și-a dus existența poporul ales, dezvăluind amănunte și confirmînd adevăruri istorice din Vechiul Testament.

Pr. V. PĂVĂLEANU

---

1. Mircea Eliade, *Histoire des croyances et des idées religieuses*, Paris, 1976, vol. I, p. 155.

Însemnări despre unele cărți vechi care au circulat în Moldova

În biblioteca mea personală păstrez, printre alte cărți slavonești, și două vechi tipărituri religioase în limba slavono-ucraineană intitulate *Evanghelie* (ЄѴ҃ΛΙЄ) și *Apostol* (ΑΠΟЄΤΟΛЪ).

Evanghelia a fost editată la Lvov, în anul 7178, respectiv 1670 de la Hristos, luna iunie, ziua 11, prin purtarea de grijă și cheltuiala stavropighiei de pe lîngă hramul „Uspeniei", Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu. În predoslovia Evangheliei scrisă într-o frumoasă limbă veche ucraineană editorii frăției Uspenia aduc elogii și mulțumiri patriarhului Metodie, care a aprobat publicarea acestei „sfinte cărți". În continuare editorii se adresează cititorului îndemnîndu-l să păstreze credința, obiceiurile și să săvîrșească fapte bune.

Cartea e legată în piele și avînd format 30/20, tipărită cu caractere chirilice în negru, iar titlurile și părțile mai importante sînt redate prin caractere chirilice în roșu. Evanghelia este ilustrată cu numeroase figuri în text și pe cîte o pagină întreagă cu chipurile lui Iisus Hristos, Matei,Marcu, Luca și Ioan. Pe marginea cărții se află o însemnare făcută de un oarecare Vasile Spac. Acest paroh subscrie o notă în limba ucraineană, întrebuințînd alfabetul chirilic. Însemnarea nedatată dezvăluie scopul pentru care a cumpărat el cartea.

Cealaltă carte, *Apostolul,* a fost tipărită tot la Lvov în anul 7204 (1696 de la Hristos) și tot de către frăția stavropighiei de pe lîngă hramul Uspeniei. Predoslovia acestei cărți se adresează cititorilor pe care îi îndeamnă să păstreze cu sfințenie credința pravoslavnică. Cartea e legată în piele, avînd formatul 35/20 și este tipărită cu caractere chirilice în negru, iar titlurile și părțile mai însemnate sînt redate prin caractere chirilice în roșu. Această carte este înzestrată cu predoslovii la fiecare epistolă și ilustrată cu numeroase desene în text și cu cîte o pagină întreagă cu chipurile autorilor sacri, apostolii Luca, Iacob, Petru, Ioan și Pavel, dar cu epistolele sobornicești înaintea celor pauline. Pe marginea cărții se află o notare făcută de parohul Ioan Olejkovski în limba ucraineană cu caractere chirilice care arată că a cumpărat acest Apostol împreună cu soția sa Maria pentru răscumpărarea păcatelor în anul 1760.

Lucrările liovene amintite mai sus pot trezi interesul slaviștilor și al celor care studiază iconografia ca și al celor care se ocupă cu raporturile culturale dintre români și popoarele slave.

Prof. Ștefan HRENIUC

Cronica bisericească

Arhiepiscopia Iaşilor

SFINTELE SĂRBĂTORI LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ

Sfîrşitul ca şi începutul anului sînt precedate de marile sărbători creştine legate de istoria mîntuirii neamului omenesc. Precum o mamă care-şi pregăteşte copiii de sărbătoare, aşa şi Biserica ne pregăteşte pentru marele praznic al Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos, amintîndu-ne de „plinirea vremii", de prooroci, de neamurile care s-au succedat în generaţii pînă la Hristos, apoi de Fecioara Maria, de peşteră, de păstori, de ieslea săracă în care avea să se nască Hristos, toate prinse, ca într-un mănunchi, de străvechile noastre colinde cîntate cu evlavie de poporul nostru de atîtea veacuri. Acea atmosferă sărbătorească s-a simţit şi la Catedrala mitropolitană din Iaşi unde, ca în fiecare an, cu cîteva zile înainte de Crăciun, după Vecernia din Duminica înaintea Naşterii Domnului, corul catedralei a executat un buchet de colinde la care au participat mulţi credincioşi ai vechii capitale moldovene.

La praznicul Naşterii Domnului credincioşii prezenţi la Catedrala mitropolitană s-au împărtăşit din roadele duhovniceşti ale slăvitei sărbători şi au simţit fiorul sacru al unităţii de credinţă şi de neam manifestat prin participarea lor la Liturghia Crăciunului.

Din încredinţarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Sfînta Liturghie a fost oficiată de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, înconjurat de preoţii şi diaconii catedralei. La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. S. Sa a rostit în faţa credicioşilor cuvîntul pastoral trimis cu nemărginită dragoste de Întîistătătorul Bisericii noastre Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST. Credincioşi au ascultat cu deosebită atenţie pastorala Prea Fericirii Sale plină de căldură sufletească şi părintească. Între altele P. F. Sa a arătat motivul pentru care în fiecare an sărbătorim Naşterea Domnului spunînd :

„Impărtăşindu-mă laolaltă cu toţi fiii Bisericii noastre din darurile mîntuitoare ale acestui „praznic luminos" care „astăzi ne-a sosit şi ne-a veselit" îmi deschid larg inima mea de părinte iubitor de toţi bunii credincioşi şi vrednicii slujitori ai altarelor Bisericii noastre strămoşeşti, pentru a vă împărtăşi cuvînt de învăţătură, în această zi cînd „Cuvîntul S-a făcut trup şi S-a sălăşluit întru noi şi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl plin de har şi de adevăr" (Luca 1, 14). Din iubire Fiul lui Dumnezeu coboară El însuşi la starea omenească, făcîndu-Se om ca şi noi, pentru ca şi noi să ne înălţăm prin desăvîrşire la asemănarea cu El. Întruparea Fiului lui Dumnezeu a arătat marea însemnătate a fiinţei umane faţă de toată făptura. Prin întrupare, firea omenească se împărtăşeşte, prin har, de firea dumnezeiască şi prin aceasta înrîureşte întreaga fire înconjurătoare. Prin naşterea Sa din Sfînta Fecioară Maria, „Iisus, zice Sfîntul Maxim Mărturisitorul, uneşte natura creată de natura necreată în iubire... prin har. Lumea toată intră total în Dumnezeu total. Pătruns de sublimul acestui adevăr, Sfîntul Apostol Pavel exclamă: „Cu adevărat, mare este taina dreptei credinţe: Dumnezeu S-a arătat în trup. S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri" (I Timotei 3, 16). Taina aceasta este taina nesfîrşitei valori pe care Dumnezeu a arătat-o omului. Dumnezeu nu a rămas departe de om, ci, întrupîndu-Se, S-a sălăşluit în fiecare din noi.

Acest lucru arată nu numai demnitatea hărăzită omului de către Dumnezeu, ci şi marea răspundere a omului faţă de om. În fiecare semen al nostru vedem şi cinstim, aşadar, chipul lui Dumnezeu. Fiecare om este pentru noi o punte vie de legătură cu izvorul iubirii lui Dumnezeu, o fereastră deschisă pentru împărtăşirea luminii celei neapuse a Soarelui dreptăţii... Cugetînd la aceste lucruri, iubiţii mei, înţelegem că icoana Naşterii Domnului ne cheamă să vieţuim cu vrednicie în lumina şi slava praznicului de astăzi, transmiţîndu-ne îndemnul de a păstra cu scumpătate adevărurile de învăţătură ale dreptei noastre credinţe că fiecare din noi poartă

în sine imaginea dumnezeirii. Această credinţă, trăită puternic de strămoşii noştri, a ridicat din rîndurile lor sfinţi şi eroi care s-au dăruit în slujirea Bisericii, a Patriei şi a semenilor, devenind, pentru toate generaţiile ce au urmat, pilde de trăire a plenitudinii vieţii".

★

Prima zi a anului 1988 cu întreita ei sărbătoare — Anul nou, Tăierea împrejur a Domnului şi pomenirea Sfîntului Vasile cel Mare — am trăit-o împărtăşind sentimente de bucurie izvorîte din bilanţul rodnicelor împliniri ale întregului popor. Sfînta Liturghie şi îndătinatul Te Deum de Anul Nou, au fost săvîrşite de P. S. Sa Episcop-vicar Pimen Suceveanul. Din cuvîntul P. S. Sale s-a desprins frumuseţea şi semnificaţia fiecărui eveniment festiv legat de prima zi a anului nou. P. S.Sa a dat glas simţămintelor de aleasă preţuire pentru statornicia în credinţă şi frumuseţea obiceiurile tradiţionale ale poporului nostru, îndemnînd pe credincioşi, cu părintească dragoste, să rămînă, ca şi strămoşii noştri, statornici păstrători neabătuţi ai acestui nepreţuit teazaur spiritual creştin şi românesc.

★

Încadrată între marilor sărbători, ziua onomastică a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, la 4 ianuarie, a fost sărbătorită în mod deosebit şi la Centrul eparhial Iaşi. Cu acest prilej în Catedrala mitropolitană s-a oficiat un Te-Deum în cinstea părintelui nostru spiritual, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, de către P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, la care, alături de credincioşi, au participat şi P.P. C.C. preoţi consilieri de la Centrul eparhial Iaşi. P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, a rostit un frumos cuvînt în care a evocat personalitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, precum şi laborioasa sa activitate pusă în slujba Bisericii strămoşeşti şi a Patriei scumpe.

★

Botezul Domnului a trezit în inimile credincioşilor momente de adevărată trăire duhovnicească. P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, după ce a săvîrşit în Catedrala mitropolitană Sfînta Liturghie arhierească, înconjurat de soborul preoţilor şi diaconilor catedralei, afară, într-un loc special amenajat, a oficiat sfinţirea apei celei mari. În cuvîntul rostit cu acest prilej, P. S. Sa a subliniat sensurile şi implicaţiile spirituale şi morale ale Botezului Domnului nostru Iisus Hristos.

P. S. Sa a îndemnat pe toţi cei prezenţi să se arate şi de acum înainte aceiaşi harnici lucrători pentru statornicirea păcii între oameni şi popoare, alături de toţi fii Patriei, neobosiţi împlinitori ai tuturor împlinirilor menite să asigure poporului nostru şi întregii lumi un viitor paşnic şi fericit.

ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ DIN IAŞI

Sînt 40 de zile de la sărbătoarea Naşterii Domnului şi încă nu a apus în inimile noastre bucuria acestui mare praznic. Fiul lui Dumnezeu a venit în lume ca să ne redea dreptul de a trăi cu Dumnezeu şi de a ne întoarce cu sufletul nemuritor acasă, la Tatăl ceresc. În infinita Sa bunătate şi iubire de oameni, Dumnezeu cel Atotputernic a găsit mijlocul cel mai bun şi pe măsura omului pentru a-l izbăvi pe om de rău, hotărînd întruparea Fiului Său pentru mîntuirea întregii omeniri (Ioan 3, 16-17; Efeseni 2, 4-5). Această hotărîre din veşnicie a lui Dumnezeu, referitoare la mîntuirea omului şi a lumii, este „taina voii Sale, după bunăvoinţa Sa, precum mai înainte a hotărît întru Sine" (Efeseni 1, 9), „taina din veci ascunsă în Dumnezeu" (Efeseni 3, 9; Romani 16, 25-26), hotărîrea Sa şi harul „care ni s-a dat nouă în Iisus Hristos mai înainte de începutul veacurilor" (II Timotei 1, 9). El a venit să ne arate calea care duce la cer, calea fericirii

veșnice și să ne ajute să mergem pe această cale pînă la dobîndirea acesteia, mîntuirea. El a spus despre Sine: „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața“ (Ioan 14, 16), „Eu sînt lumina lumii, Cel ce vine după mine nu va umbla întru întuneric“ (Ioan 8, 12), „Eu sînt păstorul cel bun ce-și pune sufletul pentru oile Sale“ (Ioan 9, 11). El s-a dat pe Sine pildă zicînd: „Învățați de la Mine căci Eu sînt blînd și smerit cu inima“ (Matei 11, 29). El ne-a chemat la El zicînd: „Luați jugul Meu asupra voastră și învățați de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima. Căci jugul Meu este bun și sarcina Mea este ușoară“ (Matei 11, 29-30).

Toate momentele însemnate din viața Sa pămîntească sînt prilejuri de bucurie, de înnoire și înălțare sufletească, de apropiere de Dumnezeu și îndemn de a-L urma și a împlini voia Lui cea sfîntă.

De aproape 2000 de ani credincioșii trăiesc emotiv întîmpinarea Pruncului Iisus de către Dreptul Simeon la templul din Ierusalim. Atunci bătrînul Simeon, cu mîini tremurînde ia în brațe pe Dătătorul vieții, Ținta supremă a vieții, Piscul cel mai înalt în umbra căruia pot dispărea toate celelalte doriri. Bucuria celor de atunci este activată în cea mai perfectă actualitate dacă participăm cu credință și evlavie la slujba deosebit de frumoasă a zilei de 2 februarie ce se săvîrșește în fiecare an la toate bisericile.

Bucuria s-a arătat amplificată și pentru Centrul mitropolitan din Iași, cînd, în această zi, se săvîrșește hramul principal al Catedralei mitropolitane. Cu acest prilej credincioșii ieșeni vin la „templul“ mitropolitan din centrul Iașului pentru a întîmpina cu evlavie marea sărbătoare a creștinătății, Întîmpinarea Domnului nostru Iisus Hristos, și a gusta din roadele duhovnicești ale acestui praznic.

Anul acesta, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, slujba Vecerniei și Litiei a fost săvîrșită de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

A doua zi, Sfînta Liturghie a fost oficiată de Întîistătătorul Bisericii noastre, Prea Fericitul Patriarh TEOCTIST, care a dorit să încununeze, prin prezența Prea Fericirii Sale la Iași, această măreață zi a Catedralei mitropolitane.

În cuvîntul Prea Fericirii Sale cu acest prilej, între altele, a spus: *„Întîmpinarea Domnului, de veacuri, a fost hărăzită să fie hram al bisericii care a existat înaintea actualei catedrale. Slăviții ctitori ai acestei catedrale, păstrători ai credinței și tradițiilor strămoșești, au păstrat ca hram principal al somptuoasei lor ctitorii și Întîmpinarea Domnului, adăugîndu-i sărbătoarea Sfîntului Gheorghe și a Prea Cuvioasei Parascheva.*

Cu adevărat gînduri și inimi curate au zidit și înălțat această catedrală ca loc de-a pururea sfînt în care toți credincioșii să-L primească, să-L întîmpine cu vrednicie, asemenea strămoșilor noștri, pe Domnul nostru Iisus Hristos în sufletele și inimile lor. În comuniune cu moșii și strămoșii noștri și blîndul mitropolit Iosif Naniescu, marele ctitor de cultură, și mitropolitul Veniamin Costachi au întîmpinat pe Domnul cu podoabele și frumusețile evlaviei străbune pe Domnul nostru Iisus Hristos. Ei au întrezărit frumusețile și ornamentele văzute, în strălucirea lor de atunci, pe vremea Mîntuitorului, cînd nu exista un edificiu mai măreț și mai împodobit decît templul lui Solomon, pe cele veșnice și netrecătoare. Și măreția acestei catedrale ei au fondat-o pe cea a Ortodoxiei românești, a culturii poporului nostru, tălmăcind în arhitectura și pictura ei strădania de afirmare românească, de libertate și independența noastră.

Întîmpinarea Domnului, în accepțiunea strămoșilor noștri, a îmbrăcat forme din cele mai înălțătoare, din cele mai grăitoare despre viețuirea lor ortodoxă. Durabilitatea, arta, frumosul au slujit drept expresii ale sfințeniei lui Dumnezeu înveșnicite în zidurile mărețului edificiu din centrul Iașului.

Noi întîmpinăm pe Hristos în biserici și în suflete — prin frumusețea virtuților creștinești — care trebuie să fie cu adevărat „temple ale Duhului Sfînt“. Și aici, ca și la Putna, Neamț, Voroneț sau Agapia trăim sfințenia divină transpusă în frumusețea locașului care l-au făurit înaintașii cu atîta evlavie și credincioșie.

Și iată, de aceea, iubiți credincioși, frumusețea bisericilor noastre să ne fie îndemn la trăirea adevărurilor evanghelice, la săvîrșirea faptelor bune

care, de fapt, sînt frumusețile unui creștin și care valorează mai mult decît orice cuvînt.

Această măreață catedrală vorbește, dă mărturie tuturor, despre vrednicia înaintașilor noștri de pe aceste străvechi plaiuri, despre slujirea și istoria Bisericii dreptmăritoare din frumoasa Moldovă. Astfel, ea ne îndeamnă să medităm fiecare în sufletul nostru, ca într-un templu închinat lui Dumnezeu: ce am putea noi face pentru a împlini chemarea pe care o avem, aceea de a sluji lui Hristos, păstrînd icoana înaintașilor noștri vie și adevărată? Fiecare trebuie ca și Dreptul Simeon, să dorim a-L avea pe Hristos, a-I asculta și a-I urma învățătura Sa".

În continuare Prea Fericirea Sa a dat credincioșilor sfaturi și îndemnuri de a fi păstrători ai tezaurului de credință care l-au păstrat cu atîtea jertfe moșii și strămoșii noștri, de a fi slujitori adevărați ai Sfintei noastre Biserici și a iubi interesele nobile ale patriei în care ne-am născut. Numai făcînd așa, a arătat Întîistătătorul Bisericii noastre, vom ajunge la supremul nostru scop care este mîntuirea sufletelor noastre.

Sorbind din apa pururea vie și întăritoare a bucuriei prăznuirii acestui hram, credincioșii au plecat la rosturile lor cu dorința de a spori în tot ceea ce este bun și folositor.

Arhid. Ioachim GIOSANU

CURSURI PENTRU PREGĂTIREA ȘI PERFECȚIONAREA PROFESIONALĂ A PERSONALULUI MUZEISTIC DIN ARHIEPISCOPIA IAȘILOR ȘI MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

În perioada 8-20 februarie a. c., s-au organizat la Centrul eparhial Iași prin neobosita grijă și permanenta supraveghere a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, cursurile pentru pregătirea și perfecționarea profesională a personalului muzeistic din Mitropolia Moldovei și Sucevei.

Anul acesta cursurile s-au ținut sub puternica impresie a măreților evenimente sărbătorite cu entuziasm de întregul popor român: a șaptezecea aniversare a zilei de naștere a DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU, Președintele Republicii Socialiste România și a peste 55 de ani de activitate în slujba patriei.

Deschiderea festivă a cursurilor în ziua de 8 februarie, s-a făcut în prezența Prea Sfințitului Pimen Suceveanul, episcop-vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Despre scopul ținerii acestor cursuri, devenite tradiționale dacă avem în vedere timpul începutului organizării lor, însă prin conținut și expunere patriotic simțite, a vorbit Pr. C. Buzdugan, consilier cultural al Arhiepiscopiei Iașilor. Apoi, luînd cuvîntul P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, adresîndu-se celor prezenți i-a îndemnat să participe cu tot interesul la aceste cursuri, deoarece menirea lor este de a pregăti pe toți ostenitorii monumentelor istorice bisericești, de a le oferi noi și valoroase cunoștințe pentru activitatea zilnică. Tot Prea Sfinția Sa a deschis și seria prelegerilor cu „OMAGIU" Președintelui țării împreună cu întreg poporul. Evocînd ilustra personalitate a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, P. S. Episcop-vicar, Pimen a spus: „Viața sa este o viață de jertfă și de eroism. Țara întreagă este camera sa de lucru, țara întreagă îl așteaptă cu bucurie, cu dragoste, cu toată căldura inimii pe marele ei Arhitect".

Bucurîndu-ne din plin de roadele vremurilor noi, slujind, după cum spune Prea Fericitul Patriarh Teoctist, pe toate căile și prin toate mijloacele țara și poporul nostru, munca și înfăptuirile sale, sprijinind neprecupețit unitatea în vrerea și fapta sa, stînd de strajă salvgardării păcii și vieții omenirii, vom da, astfel, grai celui mai curat și recunoscător omagiu, cuvenit celui ce veghează la cîrma țării noastre, Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu". Prelegerea a fost urmărită de toți participanții cu mare însuflețire.

În perioada amintită, în fața cursanților, un valoros grup de profesori a abordat și dezvoltat o tematică foarte bogată din diferite domenii: istorie,

arheologie, muzeologie, conservare, relații internaționale etc. Amintim aici cîteva teme tratate: Conf. dr. C. Andronovici „Președintele Nicolae Ceaușescu, Erou al păcii și bunei înțelegeri între țări și popoare"; Conf. dr. V. Nechita „Marile înfăptuiri ale României socialiste în Epoca Nicolae Ceaușescu"; Dr. Al. Zub „70 de ani de la făurirea statului național unitar român" și „Cultură și renaștere românească"; Pr. Scarlat Porcescu „Contribuții ale Bisericii Ortodoxe Române la făurirea statului unitar național român"; Prof. dr. Gh. Platon „Revoluția burghezo-democratică în Țările Române 1848-1988"; Pr. prof. Al. I. Ciurea „40 de ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române"; Dr. Dan Gh. Teodor „Mărturii arheologice despre prezența, continuitatea și perenitatea creștinismului la est de Carpați"; Corneliu Ștefanache „Valori de patrimoniu ale cărților vechi românești prezente în Biblioteca M. Eminescu Iași"; Dr. V. Chirica „Primele locuiri umane în spațiul carpato-ponto-dunărean"; Prof. Al. Husar „Interferențe culturale românești"; Prof. dr. Gavril Istrati „Importanța Bibliei de la București. Trei sute de ani de la tipărirea ei (1688-1988)"; Prof. Ilie Grămadă, „Istorie și artă în pictura exterioară de la bisericile din Moldova"; Prof. dr. doc. Mircea Petrescu-Dîmbovița, „Societate și civilizație la est de Carpați în vremea culturii Cucuteni"; Prof. Petru Abrudan, „Ideea de unitate, unire și desăvîrșire a ei oglindită în predosloviile tipăriturilor bisericești de la Coresi la Mitropolitul Veniamin"; Lector dr. I. Solcanu, „Arta populară ca argument al continuității și unității poporului român"; Dr. Victor Spinei, „Moldova secolelor XI-XIV, cu privire specială asupra vieții bisericești"; I. Arhip, „Probleme ale muzeologiei contemporane"; Prof. dr. I. Caproșu, „Evul mediu românesc și evul mediu european. Convergențe și trăsături specifice"; Dr. Leon Șimanschi, „Valoarea istorică a cărții vechi românești — factor de promovare și consolidare a unității poporului român"; Dr. Cristian Moisescu „Restaurarea și conservarea monumentelor de cultură în R. S. România"; Lector dr. Gh. Filip, „40 de ani de la adoptarea Constituției Republicii Populare Române". Orele de curs erau urmate de ore de seminarii și colocvii.

În ziua de 20 februarie a avut loc închiderea cursurilor de față fiind P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, reprezentanți ai Departamentului Cultelor și o parte din profesorii care au conferențiat.

Din partea cursanților a vorbit monahul Constantin Chirilă de la Mănăstirea Putna care a mulțumit tuturor celor care s-au ostenit pentru buna desfășurare a cursurilor. Ion Boroda, muzeograf la biserica Galata din Iași, a citit din creația proprie poezia „Visul lui Daniil Sihastru".

A luat apoi cuvîntul Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul care a spus: „Vă socot cei mai fericiți oameni pentru misiunea ce o aveți de a prezenta și conserva valorile noastre de patrimoniu", și a îndemnat ca prezentarea monumentelor să se facă cu dragoste și cu conștiința valorilor, în context istoric și în lumina marilor împliniri contemporane, să se depună un continuu efort de documentare și instruire.

P. S. Sa a arătat că Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a acordat o atenție deosebită cursurilor și s-a interesat mereu cum se desfășoară ele, și a adus un cald cuvînt de mulțumire Prea Fericirii Sale. De asemenea a mulțumit Onoratului Departament al Cultelor pentru sprijinul acordat, și tuturor profesorilor care au ținut prelegeri.

În încheiere s-a trimis, în numele cursanților, Prea Fericitului Patriarh *Teoctist* următoarea telegramă de mulțumire:

„Cu sentimente de adîncă responsabilitate pentru purtarea de grijă pe care o arătați nouă, cu fiască ascultare vă rugăm să primiți cele mai alese urări de sănătate, viață îndelungată și arhipăstorire binecuvîntată spre slujirea Bisericii străbune și înălțarea scumpei noastre Patrii.

Vă încredințăm că ne vom desfășura activitatea, grație atît bogatelor cunoștințe pe care le-am primit din prelegirile audiate, cît și competentelor îndrumări primite la cursuri și nu vom precupeți nimic pentru ca simțirea românească să tresalte în plenarele sale valori din trecut, în prezent și spre viitor.

Vă rugăm să primiți cele mai profunde sentimente de recunoștință și într-un glas și dintr-o inimă vă spunem: Întru mulți și fericiți ani Prea Fericirea Voastră, Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist!".

Diac. Mircea STOLERIU

CONSFĂTUIREA CU P.P. C.C. PROTOPOPI ȘI MISIONARI PROTOPOPEȘTI

La Centrul eparhial, în ziua de 28 ianuarie 1988, a avut loc conferința cu P.P. C.C. protopopi și misionari protopopești care a fost prezidată, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, deschizînd consfătuirea, a rostit un cuvînt despre importanța activității pastoral-misionare în întărirea și apărarea unității de credință, care totodată este și o expresie a unității românești. Astfel Prea Sfinția Sa a arătat că în cursul anului 1987, în Arhiepiscopia Iașilor, în activitatea pastoral-misionară desfășurată de slujitorii Altarelor strămoșești au fost antrenați și membrii Consiliului și Comitetului parohial, precum și unii credincioși care manifestă zel și preocupări în acest sens, susținînd cîntare omofonă la strană, solicitînd publicațiile bisericești spre lectură și angajîndu-se în orice acțiune gospodărească din parohie precum și în sprijinirea unor acte filantropice, samaritene.

Prea Sfinția Sa a precizat că permanent s-au avut în vedere măsurile, metodele și mijloacele Planului Sfîntului Sinod, precum și îndrumările părintești ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române. De asemenea de la Centrul eparhial s-a urmărit permanent punerea în practică, la nivel de protopopiate și parohii, a Planului Sfîntului Sinod, dîndu-se, cu prilejul sfințirilor de biserici, al slujbelor misionare și vizitelor canonice, al conferințelor preoțești și administrative de la sediile protopopiatelor, precum și cu cel al întîlnirilor, fie la Centrul eparhial, fie pe teren cu grupuri de credincioși, lămuririle necesare și căutîndu-se acolo unde a fost nevoie mijloacele adecvate pentru îndreptarea unor aspecte negative ale activității pastoral-misionare.

Apoi Prea Sfinția Sa a subliniat grija pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist o manifestă pentru continua îmbunătățire a activității pastoral-misionare, oglindită de publicațiile noastre bisericești, în special de revistele centrale și mitropolitane, cît și de recenta apariție a cărții „Despre preoție", care cuprinde tratatele Sfinților Părinți Ioan Gură de Aur, Grigorie de Nazianz și Efrem Sirul, despre această „artă a artelor", „cel mai mare semn al dragostei lui Hristos pentru noi și cea mai mare decît toate slujirile creștine". Toate acestea trebuie să se constituie pentru fiecare slujitor al Altarului străbun într-o chemare pentru fiecare de a-și spori necontenit rîvna spre slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor, spre întărirea și apărarea unității de credință, spre sprijinirea marilor năzuințe ale poporului nostru și apărarea unității lui de cuget și simțire, precum și a agonisitei sale materiale și spirituale.

Altarul Bisericii este unul și același cu Altarul Patriei, ne încredințează Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. De aceea bucuriile și aniversările poporului nostru sînt deopotrivă împărtășite de fiii Bisericii noastre. Astfel în atmosfera de trăire patriotică prilejuită de aceste aniversări s-a desfășurat și ședința noastră, a spus Prea Sfinția Sa.

Între aceste aniversări, ca o neclintită încredințare a speranțelor și năzuințelor fiilor poporului nostru de făurire a unui viitor fericit și de ridicare a țării noastre pe noi culmi de progres și civilizație, este sărbătorirea a 70 de ani de viață a Președintelui țării noastre, DOMNUL NICOLAE CEAUȘESCU, din care peste 55 de ani au fost închinați neobositei activități puse în slujba binelui și poporului nostru, a promovării prieteniei și bunei înțelegeri între oameni și popoare, statornicirii păcii în lume și a vieții pe pămînt.

Sub călăuzirea sa înțeleaptă poporul și țara noastră au cunoscut cea mai măreață epocă de înflorire din cronica bimilenară a acestui pămînt, ani în care fiii Bisericii Ortodoxe Române urmînd pilda înaintașilor au sprijinit eforturile și elanul creator ale poporului nostru, integrîndu-și lucrarea lor de slujire a vieții și istoriei celei noi din patria noastră. Astfel organizarea și lucrarea Bisericii noastre a cunoscut o înnoire, lucrare ei vădindu-se a fi un adevărat apostolat social.

De aici și importanța lucrării pastoral-misionare la vădirea părtășiei Bisericii noastre la viața poporului nostru și a sprijinului pe care îl aduce la întărirea unității românești pe vatra părintească.

În continuare P.P. C.C. protopopi și misionari protopopești au dat citire rapoartelor de activitate. S-a subliniat faptul că preoții își împlinesc cu conștiinciozitate îndatoririle pastoral-misionare, aducînd fiești mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru permanenta grijă arătată în vederea unei continui îmbunătățiri a activității pastoral-misionare.

De asemenea vorbitorii au adus mulțumiri și Prea Sfințitului Episcop-vicar Pimen Suceveanul și Centrului eparhial pentru sprijinul acordat.

Încheind lucrările consfătuirii, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a îndemnat pe P.P. C.C. protopopi și misionari protopopești să-și intensifice activitatea avînd necontenit grijă de a găsi cele mai potrivite metode și mijloace pentru întărirea și apărarea unității dreptei credințe.

Nici o clipă nu trebuie uitat adevărul, așa cum afirmă Prea Fericitul Patriarh Teoctist, că „preotul este factorul cel mai important care determină întărirea unității de credință strămoșească și de simțire românească".

Lucrarea slujirii preoțești, a încheiat Prea Sfinția Sa, trebuie să se desfășoare în Biserică și pentru Biserică, în duhul Bisericii noastre strămoșești și cu mijloacele ei specifice, neuitîndu-se nici o clipă că aceasta este obolul strădaniilor noastre la întărirea unității de neam și părtășie la sprijinirea măreților năzuințe ale poporului nostru de libertate și afirmare națională, la făurirea unui viitor luminos pentru toți fiii patriei noastre și la apărarea păcii și vieții pe pămînt.

Pr. V. VAIDA

SLUJBĂ MISIONARĂ LA PAROHIA BALȘ, PROTOPOPIATUL PAȘCANI

În ziua de 7 ianuarie a. c., din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat Sfînta Liturghie în biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" din localitatea Balș, județul Iași. Preotul paroh Dumitru Lăzărică a făcut invitație P.S. Sale, P. S. Pimen Suceveanul să binecuvînteze rodul ostenelilor credincioșilor din această parohie, care în cursul anului precedent au întreprins lucrări de reparație la biserica satului lor.

În cuvîntul de la Sfînta Liturghie, P. S. Sa s-a referit mai întîi la sfaturile morale din pericopa evanghelică, a duminicii (Luca 17, 12-19), apoi a făcut o expunere a învățăturii de credință ortodoxă privitoare la problema calendarului, avînd în vedere că în parohia Balș există deja o biserică pe stil vechi cu mai mulți credincioși. La sfîrșit, părintele Dumitru Lăzărică a mulțumit P. S. Episcop-vicar pentru prezența în mijlocul credincioșilor satului Balș cărora le-a împărtășit din darurile duhului și ale adevărului.

La Sfînta Liturghie a fost prezent și P. C. Prot. M. Mocanu de la Pașcani care, de asemenea, a mulțumit pentru prezența P. S. Sale în mijlocul credincioșilor din Balș, asigurîndu-l pe P. S. Sa de întărirea unității de credință în rîndul credincioșilor din acea parohie. La sfîrșit a avut loc îndătinatul polihroniu.

Arhid. Ioachim GIOSANU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PROTOSINGHELUL VITALIE IORDACHE

A încetat din viață la Mănăstirea Sihăstria un vrednic slujtor al Sfîntului Altar — Protosinghelul Vitalie Iordache. Cu smerenie și cu frică de Dumnezeu a stat de veghe la racla Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava (1960-1963) și la racla Cuvioasei Maicii noastre Parascheva de la Iași — Cate-

drala mitropolitană (1963-1985). S-a ostenit cu ascultarea și la locul de veșnică odihnă a lui Ștefan cel Mare de la Putna, ca și la Humor, Voroneț, Cetățuia și la parohia Clit-Rădăuți. Peste tot evlavia sfințitului slujitor s-a arătat celor din jurul lui în rugăciune smerită, în cîntare duioasă plină de simțămînt și fior religios, în păstrarea cu mare grijă și curățenie a Casei Domnului.

Născut la 19 august 1923, fiu al lui Alexandru și Anica Iordache, a primit din Sfîntul Botez numele de Vasile. Duhul vieţuirii în curăţie şi urcarea pe scara desăvîrşirii l-au entuziasmat şi la 30 decembrie 1947 a intrat pe poarta Mănăstirii Sihăstria, fiind întîmpinat şi primit de Prea Cuviosul Părinte Arhimandrit Cleopa Ilie. În anul 1948 de ziua Sfinţilor Arhangheli a fost tuns în monahism, primind numele de Vitalie. Cumințenia, rîvna pentru viața de obște și ascultarea rîvnitoare l-au recomandat către treptele ierarhice ale diaconiei (14 mai 1950) și ale preoției (8 septembrie 1955).

La Mănăstirea Sihăstria a învățat vieţuirea în tăcere, în liniște, în muncă și în rugăciune. A trecut prin multe feluri de ascultări, toate arătîndu-l ca un îmbunătățit părinte. A fost recomandat pentru a urma Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț și apoi a urmat și Institutul Teologic de la București. Peste tot a dat pildă de viață curată.

Suferința trupească i-a fost crucea pe care a purtat-o cu toată resemnarea. În anul 1985, cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, pe atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei, s-a retras la metania sa, Mănăstirea Sihăstria, unde nu a încetat ziua și noaptea cu nevoința la biserică și la chilie. În ziua de 3 decembrie 1987 cu rugăciunea pe buze, în stare de deplină conștiință, cu arătarea că sfîrșitul i s-a apropiat, a închis ochii, dîndu-și sufletul în mîinile lui Dumnezeu.

La 5 decembrie 1987, în paraclisul „Sfinţilor Părinţi Ioachim şi Ana" din Mănăstirea Sihăstria s-a săvîrșit slujba înmormîntării monahilor, cu un sobor de preoți și diaconi sub protia Prea Sfințitului Arhiereu Gherasim Hunedoreanul. La vremea cuvenită au luat cuvîntul, schițînd viața și activitatea celui trecut din viață: P.C. Arhim. Victorin Oanele, starețul Mănăstirii Sihăstria, P. S. Gherasim Cucoșel Hunedoreanul, P. C. Arhim. Cleopa Ilie, semnatarul acestor rînduri, iar P. C. Protos. Veniamin Acojocăriței, fost împreună slujitor cu Părintele Vitalie la Catedrala mitropolitană din Iași, a dat citire cîtorva versuri „de tînguire".

În sunetul toacei și a clopotelor, cortegiul format s-a înșirat de la paraclis îndreptîndu-se, pe aleea care urcă către locul tăcerii, la cimitirul mănăstirii. În mormînt nou, săpat proaspăt, a fost înhumat Părintele Vitalie, lîngă nevoitorul său frate trupesc Protosinghelul Nicandru Iordache, trecut către Domnul în aprilie 1985.

Este demn de relatat că Protosinghelul Vitalie a fost pildă și pentru alți membri ai familiei sale de a îmbrățișa viața frumoasă monahală. Astfel a fost urmat de fratele său mai mic, Nicolae, de sora sa care în monahism s-a numit Irina și de mama lor Anica, care s-a numit în monahism Anisia. Fratele Nicolae a venit la 25 octombrie 1949 la Mănăstirea Sihăstria, iar sora și mama lor la Mănăstirea Agapia din Deal.

La mormîntul proaspăt pecetluit ca și la mormîntul fratelui său, toți cei de față s-au rugat ca Bunul Dumnezeu să-i ierte și să așeze sufletele lor cu drepții pentru toată nevoința cu care s-au deprins în timpul petrecerii lor pămîntești.

La trapeza mănăstirii s-a oferit o agapă în memoria celor trecuți către Domnul, agapă binecuvîntată de Prea Sfințitul Arhiereu Gherasim Hunedoreanul.

Arhid. I. IVAN

PROTOSINGHELUL PANGRATIE DRĂGUȚU

În ziua de 24 decembrie 1987 a încetat din viață, la Mănăstirea Vorona, județul Botoșani, Protos. Pangratie Drăguțu.

S-a născut în anul 1905 în satul Coșula, nu departe de orașul Botoșani, din părinți credincioși, care au sădit în sufletul tînărului dragostea de a sluji lui Dumnezeu.

În anul 1929 a intrat ca vieţuitor la Mănăstirea Vorona, îndrumat de glasul lui Dumnezeu şi voinţa cuviosiei sale.

Aci, la Mănăstirea Vorona, a întîlnit pe duhovnicescul lui părinte şi stareţ Nifon Ioniţă, care l-a format a devenit un bun călugăr şi slujitor al Sfîntului Altar. La recomandarea duhovnicului, la 25 martie 1931 a fost tuns în călugărie, primind numele de Pangratie. El însuşi a mărturisit atunci că „în ziua aceea m-am simţit cel mai fericit om de pe pămînt".

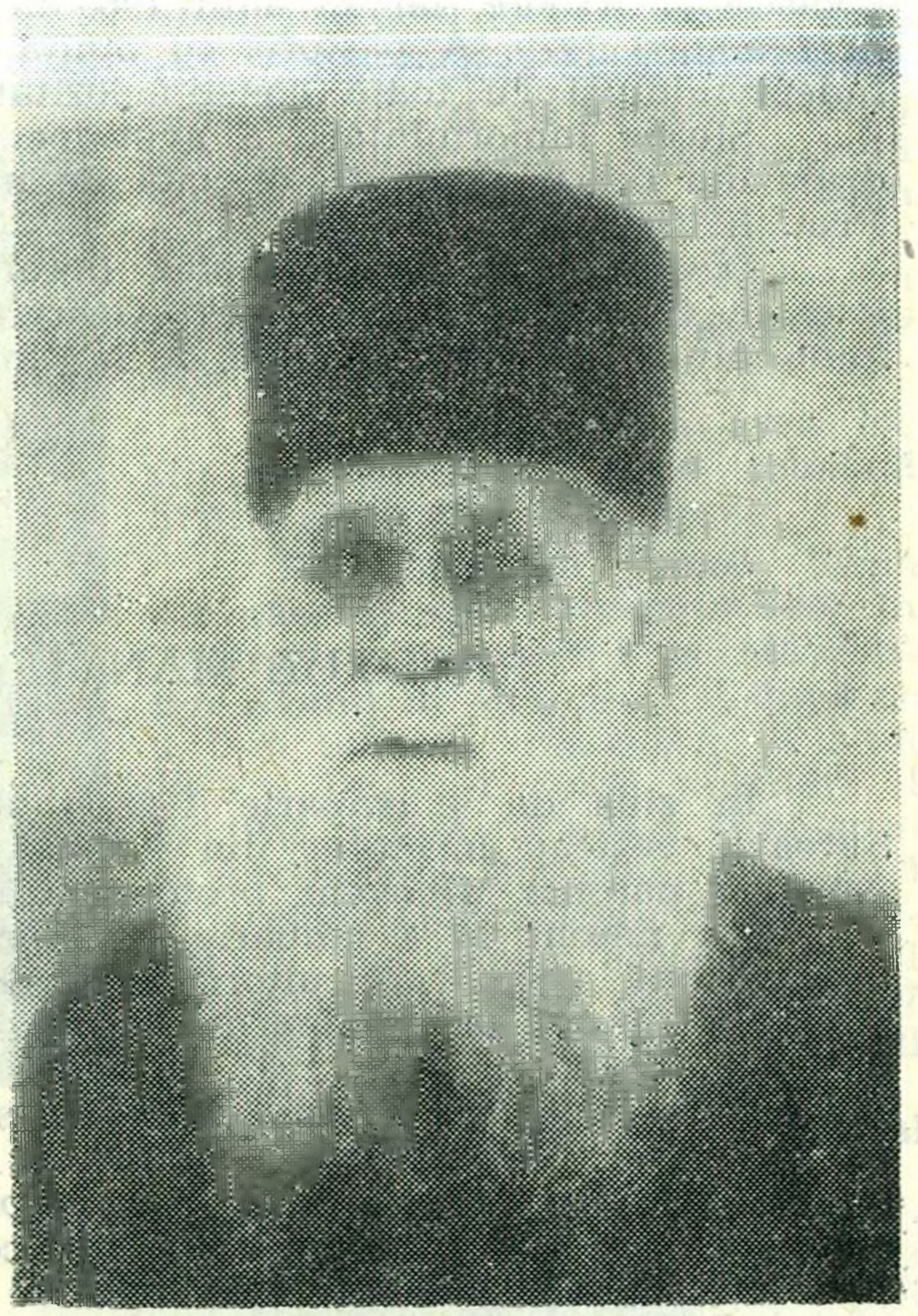

Protosinghelul Pangratie Drăguţu

În anul 1934 a fost transferat la Mănăstirea Slatina, în ascultarea de econom, unde a fost hirotonit ierodiacon. Aici a întîlnit pe marele duhovnic Silvestru, care de asemenea a contribuit la formarea lui spirituală. De la el a învăţat să împletească armonios rugăciunea cu ascultarea.

În anul 1936 după ce a fost hirotonit preot, a fost un timp slujitor la Episcopia de Alba-Iulia, iar după anul 1951 a revenit în Moldova, transferat la Mănăstirea Rîşca, contribuind foarte mult la organizarea vieţii de obşte, sub îndrumarea Arhim. Cleopa Ilie.

Din anul 1971 a revenit din nou la metania cuviosiei sale, la Mănăstirea Vorona, unde a slujit şi pilduit prin viaţa sa, călugării şi călugăriţele din această mănăstire: A îndrumat mereu pe monahi să-şi îndeplinească pravila şi ascultarea, aşa cum ne-au învăţat Sfinţii Părinţi.

A introdus aici, la Mănăstirea Vorona, trăirea filocalică, ajutînd efectiv şi la gospodăria mănăstirii, cum şi la noile construcţii ce s-au făcut sub îndrumarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

La vîrsta de 82 ani a trecut la cele veşnice. Slujba de înmormîntare a fost oficiată după rînduiala cuvenită.

Cuvîntul funebru a fost rostit de exarhul mănăstirilor Arhim. Mitrofan Băltuţă, care a scos în evidenţă viaţa şi faptele părintelui Protos. Pangratie, ca pilduitor prin corectitudinea şi viaţa lui spirituală, învăţător şi povăţuitor iscusit.

La mormînt, părintele protopop Grigorie Diaconu a rostit, de asemenea, un cuvînt scoţînd în relief bucuria trăirii vieţii călugăreşti, aşa cum le-a învăţat Părintele Pangratie Drăguţu.

A fost înmormîntat în cimitirul mănăstirii.

Arhim. Mitrofan BĂLTUŢĂ

PREOTUL ZAHARIA JACOTĂ

În ziua de 30 decembrie 1987 a încetat din viaţă Preotul Zaharia Jacotă.

S-a născut la 24 martie 1909 în localitatea Horodnicul de Sus fiind unul dintre cei opt copii ai vrednicilor gospodari Vasile şi Paraschiva Jacotă.

După terminarea şcolii din sat, apoi a liceului din Rădăuţi, s-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, pe care o termină în anul

1934. Luîndu-și licența în teologie, se căsătorește cu tînăra Elena Bejan din Rădăuți, viața fiindu-le binecuvîntată cu două fete și un băiat.

A fost hirotonit preot în anul 1935 pe seama parohiei Volovăț, biserică monument istoric, ctitoria lui Ștefan cel Mare, construită în anul 1502.

De aici s-a transferat la parohiile Sîrghieni, Horodnic de Jos, Voievodeasa și Arbore, iar în anul 1963 la parohia Măneuți pînă la pensionare la 1 august 1979. A păstorit cu multă dragoste pe credincioșii încredințați, îndeplinindu-și cu toată conștiinciozitatea misiunea sa preoțească.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 2 ianuarie 1988 la Catedrala din orașul Rădăuți, oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Prot. I. Ciornei.

Despre viața și activitatea Preotului Zaharia Jacotă au vorbit P. C. Prot. I. Ciornei și P.P. C.C. Pr. Georgian Aurel și Zaharia Fărtăiș. A fost înmormîntat în cripta familiei de la cimitirul din orașul Rădăuți.

Prot. I. CIORNEI

PREOTUL MANOLACHE DOBRESCU

În ziua de 4 ianuarie 1988, clopotele bisericii „Sfînta Înviere" din Suceava, vesteau încetarea din viață a Preotului Manolache Dobrescu, fost paroh la parohia Mihoveni, protopopiatul Suceava.

S-a născut la 4 ianuarie 1915, în localitatea Cozieni, județul Buzău, din părinții, țărani agricultori, Gheorghe căzut la Mărășești și Neacșa. În 1927 s-a înscris la Seminarul teologic Chesarie, Episcopul din Buzău, pe care l-a absolvit în anul 1937. În același an a intrat la Facultatea de Teologie din Cernăuți, iar în anul 1942 și-a susținut examenul de licență.

În anul 1943 tînărul licențiat se căsătorește cu Elvira Steluța Vizitiu și este hirotonit preot pe seama parohiei Coțmani, după care s-a transferat la Pietraru — satul său natal din comuna Cozieni.

În anul 1967 este numit paroh la Slobozia, protopopiatul Rădăuți, unde păstorește pînă în anul 1972, cînd este transferat la parohia Mihoveni, protopopiatul Suceava, de unde se pensionează în anul 1983.

În cei 40 ani de activitate pastoral-misionară, Preotul Manolache Dobrescu s-a dovedit la înălțimea chemării preoțești.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 7 ianuarie 1988 în biserica „Sfînta Înviere" din Suceava, săvîrșită de un sobor de preoți la care au participat numeroși credincioși din parohiile unde a păstorit. Despre viața și activitatea celui adormit întru Domnul a vorbit P. C. Prot. Mandache Ciobotar și P. C. Pr. Dan Grădinaru din partea credincioșilor parohiei Mihoveni. Rămășițele pămîntești au fost depuse în cripta familiei din orașul Suceava.

Prot. Mandache CIOBOTAR

PROTOSINGHELUL VASIAN IOSUB

Numele Protosinghelului Vasian Iosub este legat de Schitul Icoana Nouă de la Mănăstirea Neamț. Mănăstirea Neamț are în subordinea sa trei schituri ; două dintre ele cu un trecut istoric deosebit : Pocrovul, întemeiat de Episcopul Pahomie al Romanului (începutul secolului al XVIII-lea) și Vovidenia cu existență mai veche, dar reînnoit de Episcopul [redacted] al Romanului în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Locul unde au fost ascunse odoarele de preț ale Mănăstirii Neamț în timpul zaverei eteriste din anul 1821, împreună cu Sfînta Icoană a Maicii Domnului, donată de împăratul bizantin Ioan al VIII-lea Paleologul voievodului Moldovei Alexandru cel Bun, a rămas ca un loc de venerație și acolo s-a ridicat cu timpul o așezare sihăstrească. Era acest loc al treilea schit, cu numele de *Icoana veche*,

Ioanichie

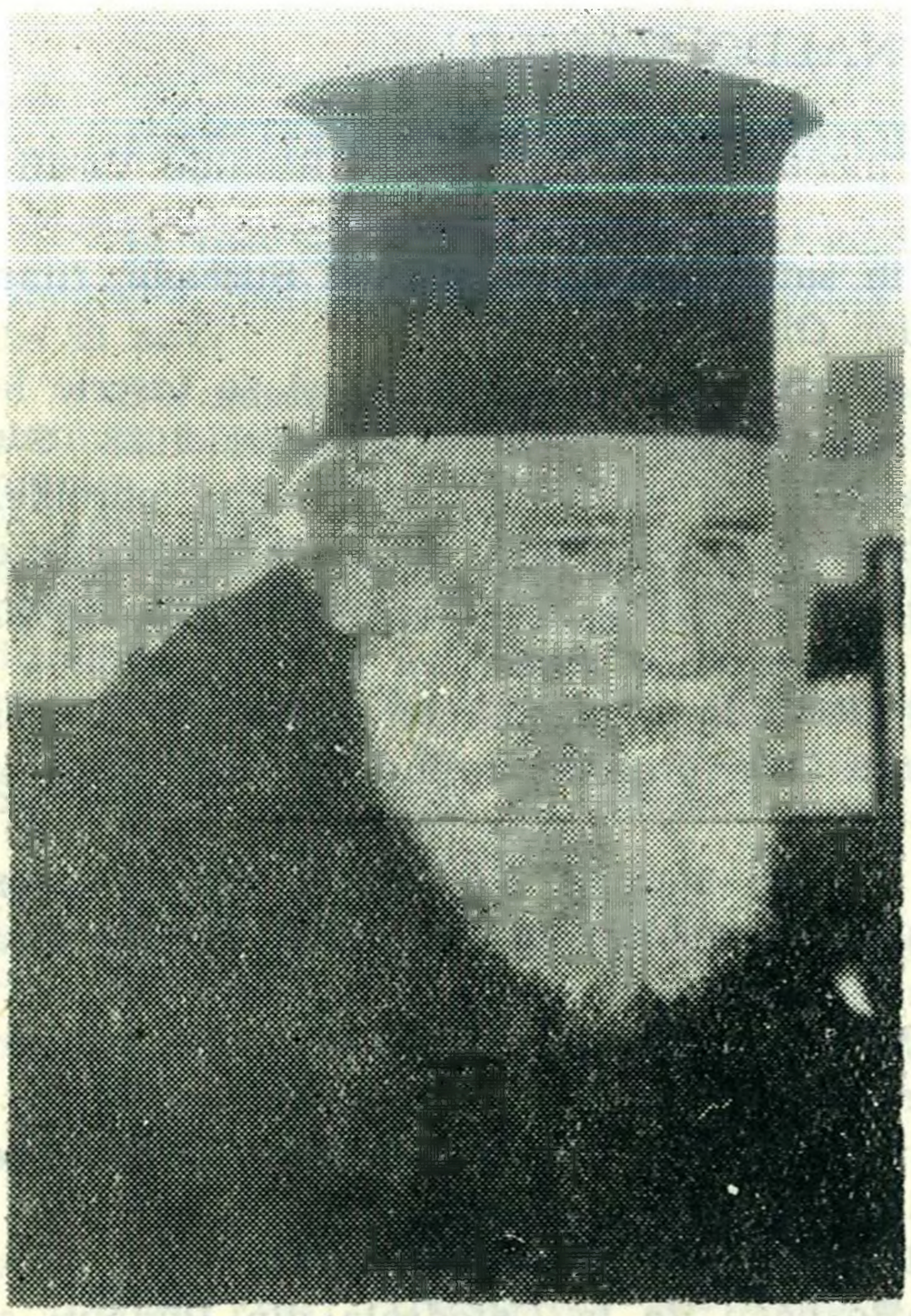

Protosinghelul Vasian Iosub

care din cauza alunecărilor de teren nu a putut rezista. Drept urmare a luat ființă un schit la circa 8 km nord-vest de Mănăstirea Neamț, căruia i s-a dat numele de *Icoana Nouă*, preluînd locul Icoanei Vechi.

La ridicarea Schitului Icoana Nouă au lucrat cu deosebită rîvnă părinți printre care : Protosinghelii Vartolomeu Palamaru și Vasian Iosub ajutați și de alți părinți și frați. P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul își aduce aminte de acei ani.

La 6 mai 1951 a avut loc sfințirea schitului, fiind totodată numit egumen Vasian Iosub.

Protosinghelul Vasian Iosub s-a născut la 19 februarie 1907 în Tătărași-Iași; a venit la Mănăstirea Neamț în anul 1932 și după ce a fost tuns în monahism în anul 1933 a împlinit multe ascultări și în 1938 a fost hirotonit ierodiacon și ieromonah. Din anul 1951, pînă în vremea cînd a venit ceasul despărțirii de lumea aceasta, la 21 ianuarie, 1988, timp de aproape 37 de ani a fost vrednic egumen al schitului Icoana Nouă.

A fost înhumat în gangul clopotniței de sub paraclis, slujba înmormîntării fiind săvîrșită în ziua de 23 ianuarie 1988, sub protia P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Au participat P.P.C.C. Arhim. Mitrofan Băltuță, exarhul mănăstirilor Arhiepiscopiei Iașilor, Arhim. Efrem Chișcariu, starețul Mănăstirii Neamț, înconjurat de părinți și frați, P. C. Pr. prof. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț. A vorbit P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul.

Protosinghelul Vasian Iosub a fost un călugăr model, un duhovnic îmbunătățit, iubitor de liniște duhovnicească, dăruit ascultării, rugăciunii și muncii.

De aceea, primul egumen al Schitului Icoana Nouă va rămîne mereu în inima celor cu care a lucrat ca și în paginile de cronică ale Mănăstirii Neamț.

Arhidiacon Ioan IVAN

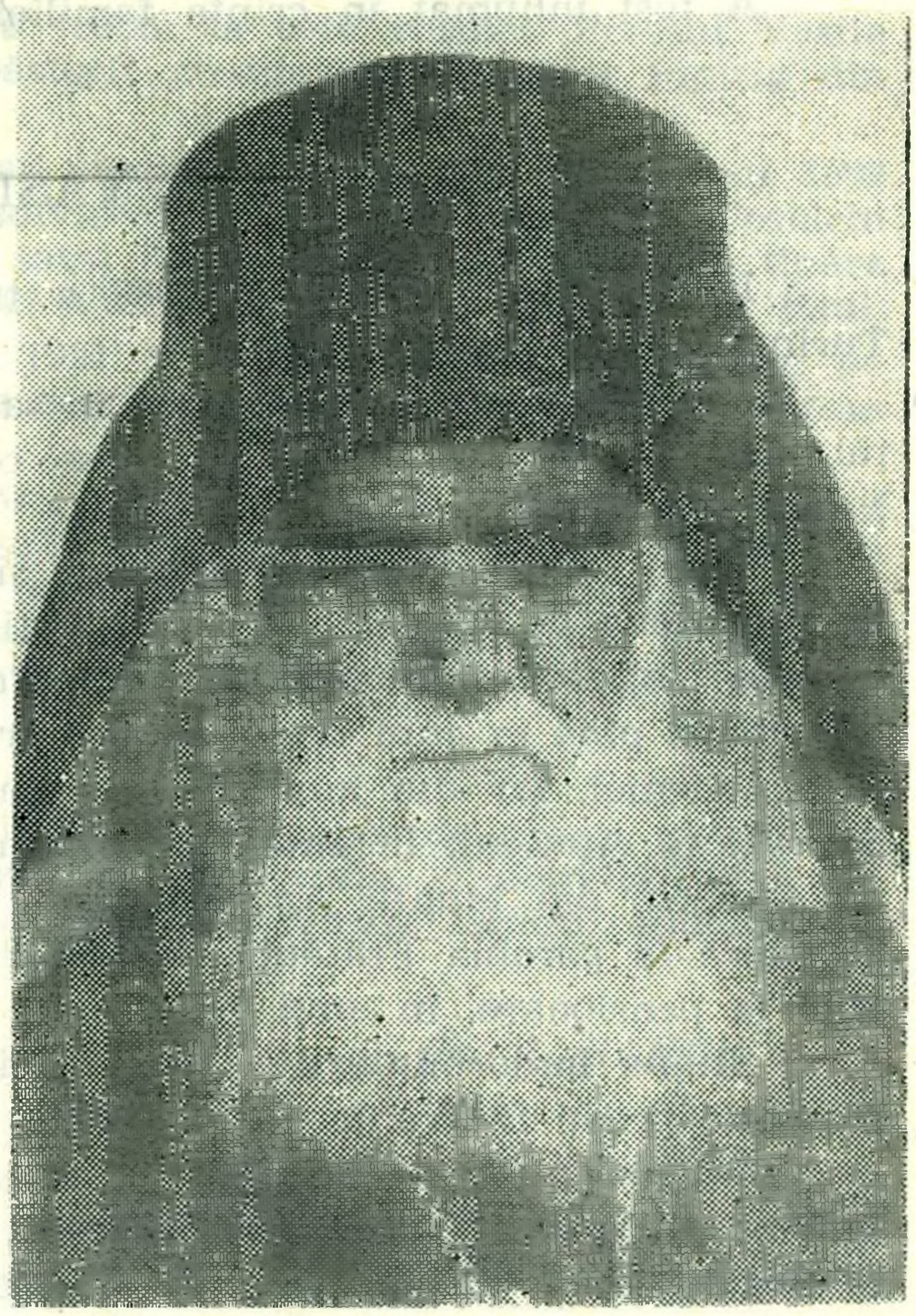

Protosinghelul Vartolomeu Palamaru

PREOTUL RINALDO VASILIU

În ziua de 22 ianuarie 1988 a încetat din viață preotul Rinaldo Vasiliu din Rădăuți.

S-a născut la 29 august 1900 în satul Plopeni-Burdujeni Suceava, fiind unul din cei trei copii ai gospodarilor Gheorghe și Maria.

Urmează școala generală în sat, apoi liceul în Suceava și se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuți, luîndu-și licența în anul 1928. S-a căsătorit în 1927. A fost hirotonit preot în anul 1927 pe seama parohiei Horodnic de Jos, apoi a păstorit la parohia Poieni-Solca, iar de la 1 octombrie 1929 pînă le pensionare, 1963, la parohia Volovăț, ctitoria voievodului Ștefan cel Mare.

Și după pensionare Părintele Rinaldo a rămas tot activ, în sensul că acolo unde era necesară o suplinire, era prezent slujind cu toată evlavia lui Dumnezeu și oamenilor.

Iubitor de trecutul istoric al patriei noastre, a călătorit mult pe jos la multe locuri istorice și locuri natale ale oamenilor de seamă din trecutul neamului nostru.

De numele Părintelui Rinaldo este legată inițiativa înființării în Rădăuți a „Aleii voievozilor" și a statuii equestre a lui Bogdan Vodă.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 26 ianuarie oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Prot. I. Ciornei.

Despre viața și activitatea Părintelui Rinaldo au vorbit P. C. Prot. I. Ciornei și P.P. C.C. preoți Ioan Boghean de la Catedrala din Rădăuți și Filaret Vedeanu-Horodnicul de Jos.

A fost înhumat în cripta familiei.

PREOTUL VASILE TURLIUC

În ziua de 3 februarie 1988 a trecut la cele veșnice Preotul Vasile Turliuc.

S-a născut la 17 martie 1912 în satul Vășcăuți, comuna Mușenița, județul Suceava, fiind unul din cei șase copii ai bunilor gospodari Nicolae și Leontina Turliuc.

După terminarea școlii generale și a liceului în orașul Siret s-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuți. A luat licența în teologie în 1942 și a fost hirotonit preot pe seama parohiei Toporăuți, unde și-a desfășurat activitatea pînă în anul 1944, cînd s-a transferat la parohia Izimșa din Mitropolia Olteniei, iar din anul 1945 la parohia Muscel, protopopiatul Cîmpeni din Munții Apuseni. În anul 1951 se transferă la biserica din parohia Lupșa, tot Cîmpeni din Munții Apuseni, unde activează pînă în anul 1958, cînd se transferă la parohia Frătăuții Vechi, protopopiatul Rădăuți, unde a păstorit pînă la pensionare, în anul 1976.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 6 februarie oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Prot. I. Ciornei.

Despre viața, activitatea și slujirea preoțească a Părintelui Vasile Turliuc au vorbit P. C. Prot. I. Ciornei, și P.P. C.C. preoți Dragoș Botezat de la Bogdan Vodă din Rădăuți și Arcadie Repta.

A fost înhumat în cimitirul orășenesc Rădăuți.

Prot. I. CIORNEI

PREOTUL ICONOM STAVROFOR GHEORGHE SADICI

În ziua de 11 februarie 1988, a trecut la cele veşnice Preotul pensionar Gheorghe Sadici, fost paroh la parohia Comarna, protopopiatul Iaşi, timp de 35 ani.

S-a născut la 2 aprilie 1922, din părinţii Profira şi Pricop Sadici, tatăl cîntăreţ bisericesc. A urmat şcoala primară în satul natal, Seminarul Veniamin de la Iaşi şi Facultatea de Teologie la Cernăuţi pe care a absolvit-o în anul 1945. A fost hirotonit în anul 1947 pe seama parohiei Românești, protopopiatul Hîrlău, unde a păstorit 6 ani, apoi s-a transferat în anul 1953 la parohia Comarna, păstorind-o cu devotament şi dăruire timp de 34 ani, dovedind calităţi de păstor sufletesc şi bun gospodar, restaurînd biserici, case parohiale şi împrejmuind cimitire. S-a pensionat în anul 1987.

S-a bucurat în rîndul credincioşilor de respect şi dragoste datorită blîndeţei şi vieţii sale duhovniceşti alese.

La slujba înmormîntării P. C. Prot Anton Frunză a elogiat activitatea celui ce trecea la cele veşnice, privind slujirea Bisericii şi credincioşilor, apărarea dreptei credinţe şi unitatea sufletească a parohiei. A vorbit şi P. C. Pr. Mihai Pintilii de la parohia Comarna.

A fost înmormîntat în cripta de lîngă biserica Comarna.

Prot. Anton FRUNZĂ

PREOTUL ICONOM STAVROFOR VASILE MUNTEANU

În ziua de 13 februarie 1988, a trecut la cele veşnice Preotul Vasile Munteanu care peste 57 de ani a păstorit credincioşii parohiei Pipirig din judeţul Neamţ.

Preotul Vasile Munteanu a văzut lumina zilei în ziua de 30 mai 1899 în Pipirig, judeţul Neamţ. După absolvirea Seminarului Veniamin Costachi din Iaşi, funcţionează ca învăţător în satul Boboieşti. Se căsătoreşte cu tînăra Ecaterina-Tereza, fiica Preotului Mihai Vasiliu, avînd doi fii, Ioan şi Paul.

A fost hirotonit preot în anul 1921 de viitorul patriarh Nicodim, pe atunci stareţ al Mănăstirii Neamţ, pe seama parohiei Pipirig, unde a rămas toată viaţa.

De numele Preotului Vasile Munteanu se leagă durarea minunatei catedrale din Pipirig ale cărei turle se înalţă semeţ către azurul cerului. Ea va rămîne peste veacuri mărturie a spiritului său de bun gospodar şi de slujitor devotat al lui Dumnezeu, iar la sfintele slujbe, între fericiţii ei ctitori, numele său va fi pomenit după cel al patriarhului Nicodim, ctitorul „catedralei munţilor".

În anul 1978 s-a pensionat.

Slujba înmormîntării a fost săvîrşită de un sobor de preoţi, sub protia P.C. Prot. Gh. Aparaschivei-Tg. Neamţ. Despre viaţa şi activitatea sa au vorbit P. C. Prot. Gh. Aparaschivei şi P. C. Pr. Vasile Sandu, aducînd un ultim omagiu Părintelui său duhovnicesc.

Pr. V. SANDU

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXIVe No. 1 janvier — fevrier 1988

S O M M A I R E

H O M M A G E

Au Président de la République Socialiste de Roumanie à sa soixante dixième anniversaire et à cinquante cinq ans d'activité consacrée exemplairement au service de la Patrie (*† PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire*) 3

A PARTIR DE L'UNITÉ À L'UNION ET À LA VIE

L'Union de la Moldavie et du Pays Roumain (*P. C. Buzdugan*) . . 12

ECHELONS DU DEVELOPPEMENT DE LA PATRIE

Et toi, fière Roumanie, tu fleuriras toujours (*Archid. Ioachim Giosanu*) 14

E T U D E S

P. prof. Al. MOISIU, Saint Basile le Grand, dirigent et pasteur d'âmes 18

P. N. MACSIM, La théophanie de l'Icône en Orthodoxie. Implications doctrinales 28

DANS LA JOIE DES GRANDS ACCOMPLISSEMENTS

† T E O C T I S T, Patriarche de l'Eglise Orthodoxe Roumaine et Locum tenens du Métropolite de la Moldavie et de Suceava, Couronne d'anniversaires 59

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

La vénération des Saintes Reliques, moyen de renforcer la piété chrétienne (*Diacre conf. dr. P. I. DAVID*) 70

H O M É L I E S

Protos. Clement IACOB, Au Dimanche de la Chute d'Adam aux enfers 77

Archim. Ioasaf GANEA, Au Dimanche de l'Orthodoxie . . 80

Hiérom. Iustin NEAGU, Aux Saints Trois Hiérarches . . 83

P. prof. dr. N. NEAGA, À la Présentation du Seigneur . . 85

P. Laurenţiu POPOVICI, À la Saint Martyre Haralampios . 87

AU GÉNIE DE LA POÉSIE ROUMAINE

La pensée „ancienne" religieuse dans l'oeuvre de M. Eminesco *(Drd. Liviu STOINA)* 90

L'Image d'Eminesco dans la sculpture monumentale *(Victor MACARIE)* 108

COMPTES-RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES . 118

† *Epifanie Norocel, Evêque de Buzău,* „Au service de la juste foi et de l'entendement entre les hommes", Buzău, 1987, 363 p. *(P. dr. Ștefan Slăvoacă); Archim. Cleopa Ilie,* **Homélies aux grandes fêtes et aux Saints de l'année** Roman, 1986, 438 p. (*Protos. Ștefan Gușă*); **Monuments historiques et sources chrétiennes d'existence ancestrale et de continuité des Roumains sur le territoire du Bas Danube et de la Dobroudja**, Galați, 1987, 320 p. + 28 p. illustrations, résumés, liste d'hiérarques, glossaire et indice (*P. Scarlat Porcescu)* ; *Monahia Eustochia Clucanu,* **Monastère d'Agapia,** avec un Avant-propos de † TEOCTIST, Métropolite de la Moldavie et de Suceava, Bucarest, 1986, 182 p. + 25 illustrations en couleurs et 35 blanc-noir *(P. V. Nechita) ;* **La pensée hittite dans des textes,** avec une étude introductive par *Constantin Daniel*, version, notes introductives et notes par *Athanasie Negoiță*, Bucarest, 1986 *(P. V. Păvăleanu)*; **Notes de certains vieux livres qui ont circulé en Moldavie** (*Prof. Șt. Hreniuc*).

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 129

Les Saintes Fêtes à la Cathédrale métropolitaine; La Fête de la Présentation du Seigneur à la Cathédrale métropolitaine de Jassy (*Archid. Ioachim Giosanu) ;* **Cours pour la préparation et le perfectionnement professionnel du personnel des musées de l'Archevêché de Jassy et de la Métropolie de la Moldavie et de Suceava** (*Diacre Mircea Stoleru)* ; **Consultation des protopresbythères et missionaires des doyennés** (*P. V. Vaida) ;* **Messe missionnaire à la paroisse de Balș, doyenné de Pașcani** (*Archid. Ioachim Giosanu).*

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: **Le Protosynkel Vitalie Iordache** (*Archid. Ioan Ivan*); **Le Protosynkel Pangratie Drăguțu** (*Archim. Mitrofan Băltuță*); **Le Prêtre Zaharia Jacotă** (*Prot. Ioan Ciornei*); **Le Prêtre Mandache Dobrescu** *(Prot. Mandache Ciobotar) ;* **Le Protosynkel Vasian Iosub** *(Archid. Ioan Ivan)*; **Le Prêtre Rinaldo Vasiliu; Le Prêtre Vasile Turliuc** *(Prot. Ioan Ciornei)*; **Le Prêtre iconome stavrophore Gheorghe Sadici** (*Prot. Anton Frunză)* ; **Le Prêtre iconome stavrophore Vasile Munteanu** *(P. Vasile Sandu).*

LUCEAFĂRULUI POEZIEI ROMÂNEȘTI

Cugetarea „veche“ religioasă în opera lui M. Eminescu (*Drd. Liviu STOINA*) 90

Chipul lui Eminescu în sculptura monumentală *(Victor MACARIE)* 108

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE . . . 118

† *Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului*, „În slujba dreptei credințe și a înțelegerii între oameni“, Buzău, 1987, 363 p. (*Pr. dr. Ștefan Slăvoacă*); *Arhim. Cleopa Ilie*, Predici la praznicele împărătești și la sfinții de peste an, Roman, 1986, 438 p. (*Protos. Ștefan Gușă)*; Monumente istorice și izvoare creștine de străveche existență și de continuitate a românilor pe teritoriul Dunării de Jos și al Dobrogei, Galați 1987, 320 p. + 28 p. ilustrații rezumate, listă de arhierei, glosar și indice (*Pr. Scarlat Porcescu*); *Monahia Eustochia Ciucanu*, Mănăstirea Agapia, cu un Cuvînt înainte de † TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, București, 1986, 182 p. + 25 ilustrații color și 35 alb-negru (*Pr. V. Nechita*); Gîndirea hittită în texte, cu un studiu introductiv de *Constantin Daniel*, traducere, notițe introductive și note de *Athanasie Negoiță*, București, 1986 (*Pr. V. Păvăleanu)*; Însemnări despre unele cărți vechi care au circulat în Moldova (*Prof. Șt. Hreniuc*).

CRONICA BISERICEASCĂ

ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 129

Sfintele Sărbători la Catedrala mitropolitană; Întîmpinarea Domnului la Catedrala mitropolitană din Iași *(Arhid. Ioachim Giosanu)*; Cursuri pentru pregătirea și perfecționarea profesională a personalului muzeistic din Arhiepiscopia Iașilor și Mitropolia Moldovei și Sucevei *(Diac. Mircea Stoleriu)*; Consfătuirea cu P.P. C.C. protopopi și misionari protopopești (*Pr. V. Vaida)*; Slujbă misionară la parohia Balș, protopopiatul Pașcani *(Arhid. Ioachim Giosanu)*.

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Protosinghelul Vitalie Iordache (*Arhid. Ioan Ivan)*; Protosinghelul Pangratie Drăguțu *(Arhim. Mitrofan Băltuță)*; Preotul Zaharia Jacotă *(Prot. Ioan Ciornei)*; Preotul Mandache Dobrescu (*Prot. Mandache Ciobotar*); Protosinghelul Vasian Iosub (*Arhid. Ioan Ivan*); Preotul Rinaldo Vasiliu; Preotul Vasile Turliuc (*Prot. Ioan Ciornei*); Preotul iconom stavrofor Gheorghe Sadici (*Prot. A. Frunză)*; Preotul iconom stavrofor Vasile Munteanu *(Pr. Vasile Sandu*).

P I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

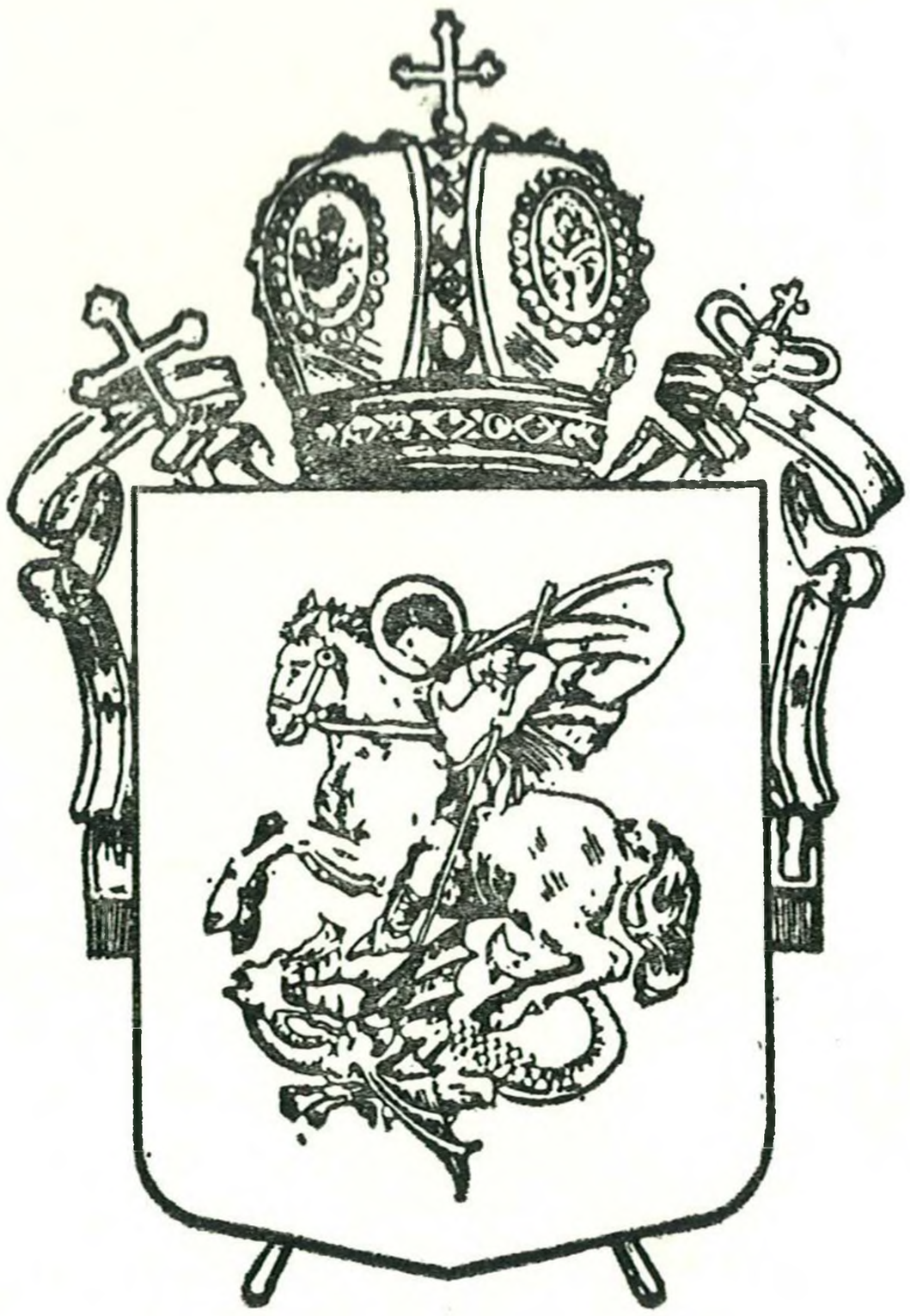

Anul LXIV, Nr. 2 MARTIE - APRILIE 1988

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

CĂUTAȚI PACEA CU TOATĂ LUMEA

„Trăiți între voi în bună pace" (*† EFTIMIE, Episcopul Romanului și Huşilor*) 3

IAR TU, ROMÂNIE MÎNDRĂ, TOT MEREU SĂ ÎNFLOREȘTI

Noi trepte de dezvoltare a Patriei (*Arhid. Ioachim Giosanu*) . 5

LA SĂRBĂTOAREA SĂRBĂTORILOR

† TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române şi Locţiitor de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Pastorală la Învierea Domnului — 1988 11
† EFTIMIE, Episcopul Romanului şi Huşilor, Pastorală la Învierea Domnului — 1988 17

S T U D I I

Pr. prof. Petru REZUŞ, Vechiul Testament în lumina Noului Testament. Studiu de istorie comparată a religiilor . . 22
† PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar, Dobîndirea, păstrarea şi desăvîrşirea mîntuirii noastre 36
Virgil MIHAILESCU-BÎRLIBA, Elemente romane la est de Carpaţi în prima jumătate a mileniului I e. n. . . . 46

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Despre cinstirea Sfintei Cruci (*Prot. M. MOCANU*) . . . 63
Jertfă şi Înviere (*Pr. C. BUZDUGAN*) 71

P R E D I C I

Protos. Clement IACOB, La Duminica a IV-a din Post . . 74
Diac. prof. Emilian CORNIŢESCU, La Duminica a V-a din Post . 78
Arhim. prof. Ioasaf GANEA, La Duminica Floriilor . . . 80
Pr. prof. dr. Nicolae V. DURĂ, La Duminica Mironosiţelor . 83
Pr. dr. Ştefan SLĂVOACĂ, Tatăl din ceruri şi fiii pămînteşti . 85

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXIV, Nr. 2 MARTIE — APRILIE 1988

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† P. F. TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
și
Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț

P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex, 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3.

42.420

Căutați pacea cu toată lumea

„TRĂIȚI ÎNTRE VOI ÎN BUNĂ PACE"

Pacea după care suspină întreaga omenire, în ciuda atitudinilor potrivnice și răufăcător-dirijate de anumiți oameni al căror crez de viață este doar interesul, a devenit în ultimele decenii o preocupare permanentă și unanim angajantă pentru toți cei ce voiesc să fie pace pe pămînt, ca lumea să aibă viață și încă viață din belșug (Ioan 10, 10).

Cultura, civilizația și bunăstarea depind de statornicia păcii. Cine sălășluiește în pace lucrează cu adîncă și fermă conștiință că este un împreună-creator al lui Dumnezeu pe pămînt, față de care are îndatorirea să-l redea Părintelui Ceresc ca dar din darul de care s-a bucurat în timpul vieții. Viața care pururea viază (Luca 24, 36), viața care ne-a dat viață, cu vestirile: „Pace vouă" și „Bucurați-vă" (Matei 28, 9) trebuie să triumfe și să însuflețească pe toți oamenii de pe pămînt.

Pămîntul, locul mîntuirii noastre, aduse prin Întruparea, Jertfa, Învierea și Înălțarea Domnului trebuie să fie pentru orice creștin pămînt și timp al mîntuirii. Întreaga creație prin glasul de Dumnezeu inspirat al psalmistului David este opera Creatorului atunci cînd el prin cuvînt descoperă lumii adevărul de netăgăduit: „Cît s-au mărit lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut! Umplutu-s-a pămîntul de Zidirea Ta!" (Psalm 103, 25).

Prin urmare, lumea este chemată la desăvîrșire, întregul univers la armonie și viață pentru creația lui Dumnezeu. Dezvoltarea armonioasă a întregului univers nu se poate face sub amenințarea numeroaselor focare de război, a urii de rasă sau a exploatării în chip necruțător a țărilor slab dezvoltate și în curs de dezvoltare de către țările puternic industrializate.

Dreptatea socială și națională au temeiuri biblice fundamentale și atît timp cît trăim în freamăt, va trebui să facem totul pentru ca să se plinească ceea ce s-a spus cu atîta vreme în urmă, anume: „Mila și adevărul s-au întîmpinat, dreptatea și pacea s-au sărutat. Adevărul din pămînt a răsărit și dreptatea din cer a privit" (Psalm 84, 11-12).

Dreptatea socială și națională urmează să fie înfăptuite de oameni. De aceea, Mîntuitorul cînd rostește Predica de pe Munte și Fericirile arată vocația înaltă la care e chemat creștinul, după ce aceasta va urca treaptă cu treaptă; acei „săraci cu duhul", „cei ce plîng", vor crește în blîndețe și vor „flămînzi și însetoșa de dreptate, vor fi milostivi și curați cu inima" și numai pe a șaptea treaptă, număr al plinătății și cu simbolisme biblice, vor fi fericiți făcătorii de pace, că aceia, „fii lui Dumnezeu se vor chema" (Matei 5, 3-9).

Se simte în întreaga lume, imperios, necesitatea statornicirii unei noi ordini economice mondiale, care ar constitui un pas hotărîtor la sălășluirea păcii pe pămînt, a colaborării reciproc-avantajoase și a bunei înțelegeri între țări și popoare. Este meritul eminen-

tului om de stat, al Domnului NICOLAE CEAUȘESCU, *proeminentă personalitate a vieții politice internaționale, Erou al păcii și Erou între eroi, de a fi stăruit cu oricare prilej pentru ca noua ordine economică să devină, neîntîrziat, o realitate constructivă și plenar angajantă pentru toate popoarele lumii, mari și mici, supraindustrializate, în curs de dezvoltare și slab dezvoltate.*

Iată de exemplu ce spunea Domnia Sa în acest sens: „Va trebui să aplicăm ferm principiile politicii noastre de întărire a colaborării și solidarității cu toate țările socialiste, să acționăm pentru întărirea unității acestora ca una din condițiile pentru construirea cu succes a socialismului din fiecare țară, pentru creșterea forței de atracție a socialismului în lume. Întărim relațiile cu țările în curs de dezvoltare în lupta lor pentru progres, împotriva dominației și asupririi imperialiste și neocolonialiste".

Deziderate nobile de care este însuflețit întregul popor român, acestea vor trebui să prindă viață, să dea viață omenirii lipsită de amenințarea distrugerii catastrofale nucleare. Dezarmare și pace, pace prin dezarmare iată de ce oamenii de bine și cu idei progresiste așteaptă să devină lumea zilelor noastre și a viitorului pentru ca zidirea lui Dumnezeu să nu fie distrusă, ci dimpotrivă asupra ei să se reverse pacea așa cum spune proorocul Isaia (26, 13): „Doamne, revarsă pacea peste noi, căci toate lucrurile noastre, pentru noi le-ai făcut!". „Avem în același timp încredințarea că „Dumnezeul păcii, Cel ce, prin sîngele unui testament veșnic, a sculat din morți pe Păstorul cel Mare al oilor, pe Domnul nostru Iisus", ne va întări *„în orice lucru bun, ca să faceți voia Lui, prin Iisus Hristos, Căruia fie slava în vecii vecilor. Amin" (Evrei 13, 20-21). Așa să fie, este nădejdea noastră, credem că a sosit vremea cînd să căutăm „pacea cu toții" (Evrei 12, 14).*

Biserica Ortodoxă Română și-a împletit suferințele nedreptăților nu lîngă popor, ci împreună cu poporul. Viața poporului român atît de greu încercat de-a lungul veacurilor a găsit la cei ce trebuiau să-și apere țara desăvîrșită înfrățire pentru ca unitatea noastră națională, visată, înfăptuită și promovată cu mîndrie patriotică să triumfe.

Ierarhii, slujitorii și dreptmăritorii creștini, integrați plenar în viața poporului și a slujirii statornicirii păcii pe pămînt își aduc aportul drept crez al sălășluirii păcii pe pămînt și a bunei înțelegeri între țări și popoare. Avînd convingerea că „Dumnezeu ne-a chemat spre pace" (I Corinteni 7, 15) și că „Dacă se poate, cît stă în puterea noastră să trăim în bună pace cu toți oamenii" (Romani 12, 18), să facem totul ca pacea să se statornicească, pentru ca lumea să aibă viață, bunăstare, cultură și civilizație.

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR

NOI TREPTE DE DEZVOLTARE A PATRIEI

În slujba cunoaşterii şi dezvoltării. De la echinocţiul de primăvară zilele măresc orizonturile muncii, amplifică sensul şi semnele creaţiei. Ţara a intrat în deplină şi puternică primăvară. Este acesta nu numai sentimentul hotărîtor şi plenar, ci şi modul concret şi cuprinzător prin care ne deschidem către fiinţa noastră şi a Patriei, ca într-o lucrare a minţii şi inimii spre tot ce urmează să împlinim de acum înainte, avînd în realitatea necontenită care ne înconjoară un relief al atîtor certe şi impresionante disponibilităţi pentru a da curs larg, neîntrerupt, înfăptuirii tuturor deziderateIor acestei perioade. Industria traversează etape hotărîtoare ale dezvoltării intense, agricultura trebuie să atingă nivelul recordurilor noii sale revoluţii, oraşele şi satele străbat procesul modernizării într-o logică şi inseparabilă emulaţie a progresului şi civilizaţiei, ştiinţa, învăţămîntul şi cultura sînt implicate adînc în înfăptuirea tuturor programelor bunăstării noastre materiale şi spirituale. Dar implicarea aceasta vizează deopotrivă şi conştiinţa morală, edificiul de conştiinţă, formarea şi aplicarea personalităţii umane. În acest sens şi la altitudini mereu sporite se situează şi creaţia literară şi arta. Fenomenul cultural artistic contemporan atinge dimensiuni de o extraordinară varietate a manifestării creatoare şi el urmează un scop înalt şi edificator.

Constituirea primului cerc de „Ex libris şi bibliografie“ la Bacău este primul eveniment cultural în municipiul de la confluenţa Bistriţei cu Siretul, în acest an. Alcătuit din medici, ingineri, muncitori şi tehnicieni, cercul Bibliotecii judeţene îşi propune să stimuleze gustul pentru literatură, pentru înfiinţarea de biblioteci personale, precum şi pasiunea pentru depistarea şi achiziţionarea ediţiilor rare de carte românească, care „înnobilate“ cu semnul distinctiv „Ex libris“ să înfrunte timpul, constituind mîndria colecţionarilor respectivi.

Tot la Bacău, Filiala Arhivelor Statului a realizat şi pus la dispoziţia cercetătorilor şi specialiştilor în materie, a publicului interesat, o lucrare de mare importanţă ştiinţifică: Catalogul documentelor aparţinînd perioadei 1400-1864, aflate la dispoziţia filialei. Catalogul cuprinde 1668 documente. Dintre acestea 1103 sînt originale, 430 rezumate, 113 copii, 20 menţiuni şi două traduceri. Documentele se referă la viaţa economică-socială, politică, culturală şi religioasă a societăţii româneşti în perioada amintită.

Una dintre cele mai bogate şi mai revelatoare recolte arheologice scoase la lumină în ultima vreme pe teritoriul judeţului Vaslui, este cea din cuprinsul satului Gara-Banca, com. Banca. Nenumăratele vestigii găsite în 23 de locuinţe, aparţinînd populaţiei autohtone şi datate în secolele IX-X, au fost aduse la Muzeul judeţean Vaslui pentru a fi reconstituite, recondiţionate şi puse în

valoare pentru publicul iubitor de cultură, istorie și civilizație românească.

Mesaj eminescian. După cum este cunoscut, între 9 noiembrie 1886 și 10 aprilie 1887 marele poet M. Eminescu s-a aflat la Mănăstirea Neamț să-și îngrijească sănătatea. Cînd starea sănătății sale se îmbunătățise el trimite o carte poștală editorilor „Socecu & Teclu“ pentru a-i trimite numerele pe Ianuarie și Februarie ale revistei „Convorbiri Literare“. Mircea Stănculescu, care deține această carte poștală, publică în „Tribuna României“ (an XVII, nr. 360 din 15 martie 1988) conținutul acestui mesaj eminescian. Întrucît data emiterii este 1 februarie 1887, anul acesta se împlinesc 100 de ani de la redactarea ei. Iată conținutul: „Stimate Domnule. Vă rog a mi se trimite, conform promisiunii D-Voastre numerii pe Ianuarie și Februarie ale Convorbirilor literare. Al. D-Voastre devotat M. Eminescu“.

Iorga și Eminescu. În tinerețe N. Iorga se ocupa și de critică literară, scriind, cînd avea vîrsta de 22 de ani, în ziarul „Timpul“ cronici referitoare la noile apariții editoriale, fie producții proprii ale scriitorilor noștri, fie traduceri. În numărul din 3-15 aprilie 1893 al ziarului amintit, analizînd noua ediție a volumului „Poezii“ de M. Eminescu, Iorga face aprecieri de o deosebită însemnătate pentru vremea respectivă. Iată cîteva: „«Făt-Frumos din tei» este în forma lui definitivă, cel dintîi lucru fără pată pe care ni l-a scris Eminescu. «Împărat și proletar», «Mortua est» au scăpărări de geniu. «Melancolie», «Singurătate» și «Povestea codrului» sînt cea mai înaltă interpretare de la noi a dragostei romantice fantastice și panteiste. «Luceafărul» este ceea ce poezia noastră are mai înalt pînă acum. Culmea este atinsă în «Sonete»“.

Alecu Russo, magistrat. După cum se știe Alecu Russo este cunoscut ca un erudit scriitor, însă mai puțin se știe că autorul „Cîntării României“, o bună parte din viața sa a profesat magistratura în orașul Piatra Neamț. După moartea tatălui a demisionat din magistratură și „s-a dedicat avocaturii, pînă la sfîrșitul vieții, devenind unul dintre apărătorii de vază, angajat mai ales în procesele comerciale și de succesiune“. Din cauza aceasta în anul 1848 a fost exilat din Moldova în Transilvania unde se alătură revoluționarilor moldoveni la adunarea de pe Cîmpia Libertății. Pleacă apoi la Paris, alăturîndu-se luptei politice a emigrației românești, condusă de N. Bălcescu. Revine în țară în 1851 și se stabilește la Iași unde profesează avocatura pînă la sfîrșitul vieții.

Jubilee. Anul acesta se împlinesc 200 de ani de la nașterea lui Gh. Asachi (1 martie 1788). Născut într-o familie transilvăneană stabilită în tîrgul Herța (Dorohoi), Gh. Asachi a fost un reprezentant de seamă al iluminismului românesc, arhitect, inginer, profesor, jurnalist, creatorul primului ziar din Moldova, „Albina românească“ (1819) și al primei reviste literare la Iași, „Alăuta românească“ (1837), ctitor al școlii românești de la Iași, al Teatrului Național, editor, organizator al Arhivelor Statului din capitala Moldovei,

agent diplomatic, referendar etc. Prin activitatea sa multilaterală este considerat unul dintre corifeii culturii românești din epoca sa.

Anul acesta se împlinesc 130 de ani de la nașterea marelui dramaturg Barbu Ștefănescu Delavrancea (11 Aprilie 1858). A rămas, cum se știe, celebru în dramaturgia noastră cu trilogia de mare răsunet, compusă din cele trei neîntrecute piese de teatru: „Apus de soare", „Viforul", și „Luceafărul". A murit la Iași la 29 Aprilie 1919.

Acum o sută de ani, la 13 aprilie, la Bîrlad, s-a născut N. N. Tonitza, cel care avea să strălucească, timp de un sfert de secol cu activitatea sa de pictor, grafician, ziarist, critic de artă și profesor. Și-a început studiile de pictură la Iași, în 1902, apoi le-a continuat în Germania și în Franța între anii 1907 și 1912. După revenirea în țară a scris în presa ieșeană și cea bucureșteană, publicînd articole și desene protestatare antidinastice și antiguvernamentale („Facla", „Iașul", „Avîntul", „Socialismul", „Cuvîntul liber"). Prin expozițiile la care a participat după 1924 și-a căpătat consacrarea meritată ca pictor. În ultimii ani ai vieții sale a fost și rectorul Școlii de Arte Frumoase din Iași. Între celebrele sale opere se numără și pictura encaustică de la Schitul Durău. A murit la 26 februarie 1940.

În anul 1848 a fost organizat la Roma un mare concurs de pictură la care au participat artiști din mai toate țările Europei. La 15 mai 1848 concursul a fost închis și juriul respectiv a decernat premiile. Lucrarea depusă cu mottoul „Totul pentru arta mea" a obținut premiul întîi. Astfel, binecunoscutul pictor Gh. Tattarescu devenea primul pictor român premiat peste hotare. Reamintim că printre operele de anvergură ale lui Tattarescu sînt: Biserica Zlătari din București, Oteteleșeanu din Măgurele-Ilfov și Catedrala mitropolitană din Iași.

Între personalitățile literare ale Iașului secolului trecut se numără și soția academicianului Petru Poni, cunoscută în literatură sub numele de Matilda Cugler-Poni. S-a născut la Iași, la 3 aprilie 1853. Activitatea literară și-a început-o la vîrsta de 16 ani colaborînd cu poezii la „Convorbiri literare". În anul 1874 a debutat și editorial cu volumul *Poezii*, apărute în București. Au urmat volumele: *Un tutor*, piesă de teatru în două acte (1881), apoi cărțile de proză *Fata stolerului*, *Un flăcău bătrîn* (1885) și *Povestiri adevărate* (1927), precum și o *Culegere de poezii* (1927). A murit la 9 septembrie 1931.

Voroneț și Biserica Sf. Ilie-500. Anul acesta, calendarul de suflet al poporului nostru consemnează și împlinirea a cinci sute de ani a două frumoase ctitorii ale voievodului Ștefan cel Mare,

Voronețul și Sfîntul Ilie din Suceava. Otitoriile marelui voievod, biruind vremelnicia, se înscriu în cartea eternă a neamului ca niște capodopere ale geniului creator al acestui popor, care a știut să pună în piatră și culoare curățenia, sfințenia și unitatea sufletului său.

O carte de referință. Sub semnătura lui Artur Silvestri, articolul «Noi mărturii din Moldova lui Alexandru cel Bun» din „Cronica Iașului“ (nr. 12 (1155), 18 martie 1988) face o amplă prezentare a monografiei lui Iosif Mușat I, intitulată: *Noi contribuții privind viața culturală și spirituală a Moldovei în secolele XIV și XV*. Apărută cu binecuvîntarea Prea Sfințitului Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, cartea Părintelui Stareț Arhim. Ciprian Zaharia de la Mănăstirea Bistrița, potrivit articolului citat, s-a bucurat de multă apreciere în rîndul specialiștilor din domeniu istoriografiei românești.

În slujba sănătății. La Baza de tratament stomatologic complex din cadrul stațiunii balneare Bălțătești-Neamț, apa minerală, nămolul, flora spontană și alte resurse locale reprezintă mijloacele de bază în combaterea paradontitelor. Astfel, pentru stimularea circulației sanguine se aplică vibromasaje gingivale cu „Plavonabisol“, o pastă extrasă din nămolul de Bălțătești, iar apele clorosodice, magneziene, sulfatate sînt folosite sub formă de lavaj sau dușuri locale. Sînt aplicate, de asemenea, proceduri nămoloterapie, prin utilizarea nămolurilor de sediment sterilizat și imobilat într-o instalație de concepție originală, precum și fitoaerosoli în paturi individuale, folosindu-se extracte de plante din flora spontană a stațiunii. De remarcat este faptul că „Plavodentul“ este produs al binecunoscutului laborator „Plantavorel“ din Piatra Neamț, avînd mare eficiență medicală.

Despre stațiunea balneară de la Slănic-Moldova am mai amintit în cadrul acestei rubrici. Adăugăm la cele spuse mai înainte că un loc aparte în ansamblul arhitectural al izvorului de sănătate al acestei stațiuni îl ocupă și sanatoriul amenajat într-o veche mină de sare la adîncimea de 130 m. În fapt, aceasta constă în amenajarea mai multor încăperi separate prin pereți de sare nefinisați care generează aerosoli salini ce vindecă fără nici un medicament astmul bronșic și bronșita cronică. Această metodă de tratament ce exclude în totalitate medicamentele este solicitată, tot mai mult, de foarte mulți pacienți din țară și străinătate, afectați de aceste maladii.

Luna pădurii. Între 15 martie și 15 aprilie se desfășoară în țara noastră ample lucrări de împăduriri, de îngrijire, menținere și protecție a pădurilor, acțiuni reunite sub genericul „Luna pă-

durii", la care participă un impresionant număr de cetățeni de toate vîrstele. Această acțiune de masă s-a desfășurat și în județul Neamț, județ în care pădurile acoperă circa 45 la sută din suprafața sa totală. Importanța ce se acordă aici acestui sector rezultă și din amploarea acțiunilor întreprinse, pe toată raza județului, în cadrul acestei manifestări de masă. La realizarea lucrărilor înscrise în programul de desfășurare a „Lunii pădurii" sînt angajați copii, studenți, intelectuali, care doresc să dea județului lor o nouă față forestieră. Înscriindu-se în această acțiune patriotică și de folos obștesc, elevii Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț sub supravegherea profesorilor au plantat peste 10.000 de pueți.

Noutăți industriale. La Întreprinderea de aparate de măsură și control din Vaslui a fost conceput și realizat un nou produs cu parametri tehnici și funcționali ridicați. Este vorba despre un termoregulator electronic, aparat de mare precizie utilizat în instalațiile cu aer sau lichid din laboratoarele de cercetare uzinale, medicale, din alte compartimente ale activităților științifice și de producție. Finalizat în baza unor soluții și tehnologii elaborate de specialiștii întreprinderii, noul produs se situează la nivelul celor mai bune performanțe în materie pe plan mondial.

La Întreprinderea de Mașini-Unelte din Bacău, a fost realizată o nouă premieră de prestigiu mondial: cea dintîi celulă flexibilă pentru prelucrat piese prismatice. Cu ajutorul acesteia se pot executa automat o mulțime de operații: frezări, alezări, găuriri, filetări etc., lucrări ce se execută cu multă precizie pe baza programelor dinainte stabilite în „memoria" mașinii-robot.

Colectivul de muncitori și specialiști de la Intreprinderea Metalurgică din Iași a conceput și realizat un nou și ingenios turometru digital, dispozitiv complex și de mare fiabilitate în exploatare. Montat în cabina de comandă a unor motoare folosite în laminoare, noul dispozitiv asigură sincronizarea mișcării motoarelor de antrenare de pe fluxurile de fabricație, conducînd astfel la diminuarea rebuturilor tehnologice.

Între grandioasele ctitorii ale României contemporane, platforma chimică de la Săvinești este, de departe, un reper inconfundabil pentru împlinirea unui destin, pentru strălucirea vocației. Chimia, creație a ultimelor trei decenii în această parte a țării, iată, poartă numele de Săvinești, nume emblematic pentru forța economiei românești. Cei obișnuiți cu geografia locului trăiesc bucuria de a fi contemporanii acestui edificiu impresionant în care, din 23 Aprilie 1959, focul nestins al chimiei arde necontenit.

În cadrul acțiunii de modernizare a întreprinderii, la Rafinăria Dărmănești, jud. Bacău, a fost pusă în funcție cea de a treia

cameră destinată producerii cocsului acicular cu structură orientată, produs necesar fabricării electrozilor pentru siderurgie. Urmare a înaltei calități a lucrărilor de construcție-montaj, această instalație și-a realizat parametrii proiectați imediat după intrarea în funcție.

La Laminorul de țevi din Roman recuperarea de resurse energetice refolosibile constituie o preocupare de prim ordin a personalului muncitor de aici. Printre cele mai recente realizări în această privință se numără recuperarea căldurii rezultată din țevile care așteaptă pe paturile de răcire. Economiile realizate prin montarea recuperatoarelor de căldură deasupra acestor paturi se ridică la circa 5.500 tone combustibil convențional. Tot pe această platformă metalurgică s-a dovedit eficientă montarea acelorași captatoare la toate cuptoarele industriale ale întreprinderii, de asemenea, marcînd importante economii de combustibil.

Colectivul Intreprinderii de utilaj chimic Borzești, jud. Bacău a încheiat primul trimestru al acestui an cu o importantă realizare. Este vorba de darea în funcțiune, în premieră națională, a primei prese de stoarcere a cauciucului sintetic. Tot aici a fost realizată pentru Combinatul chimic de la Giurgiu o „incintă vidată", utilaj de mare complexitate tehnică, și importanță majoră în industria chimică.

La IAS Girov din județul Neamț funcționează cea mai mare (deocamdată) stație de biogaz din țară. Construită în numai cîteva luni, instalația funcționează perfect din 1986, avînd o capacitate medie de 200 m c biogaz zilnic. În cursul unei veri stația este capabilă de o producție de 300-350 m c biogaz. În aceeași localitate se proiectează o altă stație cu o putere de 600 m c biogaz zilnic. Instalația economisește anual circa 32 tone combustibil convențional și produce echivalentul a 25 tone îngrășămînt complex NPK.

Arhid. Ioachim GIOSANU

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI 1988

† TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ŞI
LOCŢIITOR DE MITROPOLIT
AL MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

„Iată, Eu sînt cu voi în toate zilele
pînă la sfîrşitul veacului“
(Matei 28, 20)

Făgăduinţa aceasta dată de Mîntuitorul Iisus Hristos Sfinţilor Săi Ucenici şi Apostoli se află drept temelie nezdruncinată a credinţei noastre, revărsînd în ogorul inimilor creştine roua bucuriilor netrecătoare şi a încredinţărilor prezenţei Sale cu noi. An de an, la hotarul dintre noapte şi zi, primim Lumină din lumina lui Hristos, din dreapta sfinţiţilor slujitori ai altarelor, care, din faţa uşilor împărăteşti, o dăruie tuturor prin chemarea: „Veniţi, să luaţi lumină“. În fiorul sfînt al acestui moment, mărturisim adevărul Învierii în graiul înmiresmat al imnelor cu care Biserica preamăreşte această Sărbătoare a sărbătorilor: „Hristos a înviat din morţi cu moartea pe moarte călcînd şi celor din morminte viaţă dăruindu-le“. Învierea Domnului înseamnă pentru noi izvorul înnoirii vieţii duhovniceşti, ea ne aduce acea „băutură nouă“ în potirul dreptei credinţe, spre viaţa cea veşnică.

Să ne deschidem, drept aceea, uşa sufletului şi văzul cel lăuntric al credinţei, pentru a primi după cuviinţă şi a desluşi cu limpede înţelepciune rodul învăţăturii Sfintei Învieri. Ca şi femeile purtătoare de mir din acea noapte de lumină, să păşim şi noi pe acelaşi drum ca şi moşii şi strămoşii noştri, călăuziţi de razele aceleiaşi Lumini, întîmpinîndu-ne unii pe alţii cu vestirea cea îngerească:

„Hristos a înviat!“
„Adevărat a înviat!“

Acest mesaj îl vom adresa, de astăzi şi pînă la Înălţare, mărturisindu-ne astfel credinţa în marele adevăr al Învierii şi păstrînd în suflete, ca pe o comoară de mare preţ, prezenţa de-a pururi a Mîntuitorului cel Înviat în Biserica Sa şi în viaţa noastră, a fiilor ei.

Cînd aripile de taină ale „zilei celei dintîi a săptămînii“ (Matei 28, 1) — devenită de atunci sfinţita zi de Duminică — prindeau a risipi întunericul nopţii, femeile mironosiţe, întorcîndu-se de la mormînt, „Iată Iisus le-a întîmpinat, zicînd: Bucuraţi-vă! Iar ele, apropiindu-se, au cuprins picioarele Lui şi I s-au închinat“ (Matei 28, 9). O, negrăită răsplată a curajului şi hărniciei lor de a se fi învrednicit să îmbrăţişeze picioarele lui Iisus, să-L recunoască şi să audă glasul Lui. În timpul cît a petrecut pe pămînt cu trupul Său cel înviat pînă la Înălţarea Sa la cer, Iisus S-a întîlnit cu

Ucenicii Săi, în diferite împrejurări: „În Galileea, în muntele unde le poruncise lor Iisus“, cînd ei „văzîndu-L, I s-au închinat“ (Matei 28, 16-17); în Ierusalim, cînd le-a arătat mîinile și picioarele cu semnul cuielor (Luca 24, 39); la Emaus, cînd li s-a descoperit pe Sine, dezvăluindu-le înțelesul Scripturilor, întru „frîngerea pîinii“ (Luca 24, 45); la Marea Tiberiadei, unde s-a săvîrșit minunata pescuire, iar Apostolii s-au convins „că este Domnul“ (Ioan 12, 12).

Aceste cîteva mărturii sînt adînc grăitoare, spre a înțelege mai bine rostul și însemnătatea celor patruzeci de zile petrecute de Mîntuitorul pe pămînt, de la Înviere și pînă la slăvita Sa Înălțare la ceruri. În această perioadă de timp, Domnul nostru Iisus Hristos a întărit în credință pe Sfinții Apostoli, i-a trimis să propovăduiască Evanghelia „la toată făptura“ (Marcu 16, 15), le-a dăruit puterea iertării păcatelor (Ioan 21, 22-23) și le-a încredințat lucrarea apostolică sfințitoare și călăuzitoare, prin cuvintele „Luați Duh Sfînt“ (Ioan 20, 22). În istoria mîntuirii noastre aceasta este o etapă premergătoare pentru întreaga lucrare a Bisericii și direct a slujitorilor ei, rînduiți prin Taina Preoției să chiverniséască peste veacuri darurile Sfintei Învieri.

Această etapă se încheie cu Înălțarea Mîntuitorului, cînd „învățîndu-i să păzească toate cîte le-a poruncit“, le-a spus: „Iată, Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului“ (Matei 28, 20). În acest cuvînt aflăm nu numai mărturia dragostei Lui, în momentul despărțirii de ei, ci și încredințarea dată acum cu semnificații și rosturi adînci pentru întreaga misiune a Bisericii în lume. Tot aici deslușim adevărul potrivit căruia prin Învierea și prin Înălțarea Sa la ceruri Mîntuitorul Hristos nu a părăsit pămîntul, așa după cum prin Nașterea și prin pogorîrea Sa pe pămînt, El nu a părăsit cerul. După Înviere, Iisus S-a arătat lumii în chip văzut, întîlnindu-Se cu Ucenicii și cu alți ucenici de care amintește Sfînta Scriptură a Noului Testament. Unii dintre aceștia L-au cunoscut după cuvintele pe care le-a rostit, alții după felul în care a binecuvîntat și a frînt pîinea, alții după înfățișarea sau după glasul pe care îl cunoșteau din timpul cît s-au aflat în preajma Lui. Înălțîndu-Se la ceruri, Mîntuitorul Hristos nu S-a despărțit de lume și de ucenicii Săi, ci a rămas în chip nevăzut cu ei și cu noi, urmașii lor întru credință, dragoste și nădejde.

Făgăduința dată Ucenicilor, de a fi cu ei „în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului“, a devenit pentru noi adevăr de viață creștină. Mîntuitorul Hristos este și va fi pururea cu noi, în Biserica Sa cea sfîntă, care cuprinde pe toți cei ce mărturisesc aceeași dreaptă credință adusă lumii de El și transmisă nouă, prin Sfinții Săi Apostoli și urmașii lor, ca moștenire neprețuită, de neînstrăinat și de sporit. În acest chip, privirea minții noastre, luminată de harul dumnezeiesc, se deschide spre însușirea lucrării mîntuitoare a Fiului lui Dumnezeu, înțelegînd că, prin Învierea Sa, prin Înălțarea la ceruri și șederea de-a dreapta lui Dumnezeu-Tatăl, precum și prin prezența Sa reală în dumnezeiasca Taină a Împărtășaniei, se încoronează Întruparea Cuvîntului.

Prin Sfînta Sa Biserică, cea „cîștigată cu Însuși Sîngele Său“ (Fapte 20, 28), Mîntuitorul ne ajută și pe noi cei de astăzi, ca și pe înaintașii noștri, să simțim și să trăim în fiecare clipă învăță-

tura și pacea Sa și să ne împărtășim din Jertfa Sa. Această prezență, reală și permanentă a lui Hristos o trăim deplin la primirea Sfintelor Taine și la Sfînta Liturghie, cînd ne îndulcim sufletește cu rugăciunile și cîntările înălțate de toți cei de față ca dintr-un singur cuget (Matei 18, 20). La fiecare Sfîntă Liturghie primim în ființa noastră „pe Împăratul tuturor, pe Cel nevăzut, înconjurat de cetele îngerești", așa cum cîntăm în unul din imnele noastre liturgice. Întărind acest adevăr, atunci cînd își dau sărutare frățească, slujitorii altarului rostesc: „Hristos în mijlocul nostru!" și răspund unii altora: „Este și va fi". Această mărturisire este valabilă nu numai pentru preoți, ci și pentru întreaga obște dreptmăritoare prezentă la Sfînta Jertfă cea fără de sînge, unindu-i pe toți într-o comuniune sufletească desăvîrșită.

Retrăind în Sfînta Liturghie întreaga viață a lui Hristos — de la naștere și pînă la ieșirea Lui la propovăduire, „la Cruce, la groapă, la Învierea cea de a treia zi și la Înălțarea la ceruri" — și primind „cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste" Sfîntul Său Trup și Sînge, dobîndim părtășia învierii cu El și rămînerea Lui cu noi toți și cu fiecare în parte. Dobîndim astfel convingerea că nu sîntem singuri, ci împreună cu Hristos, cu harul și cu puterea Lui, cu Treimea cea de o ființă și nedespărțită, cu toți sfinții Săi. Fiecare rugăciune, fiecare slujbă, mai ales fiecare Sfîntă Liturghie și orice faptă bună poartă pecetea prezenței lui Hristos fiind pentru noi prilej de bucurie împreună cu Hristos, „Mirele Bisericii". Nu există nici un singur moment din curgerea anului bisericesc și nici un singur colț al pămîntului unde ar răsări soarele, în care să nu se săvîrșească Sfînta Liturghie.

Să ne fie îndemn aceasta întru statornicia în dreapta credință strămoșească, în săvîrșirea faptelor bune, pentru a fi astfel într-o legătură vie cu Biserica, cu Tainele și cu învățătura ei. Și tot Biserica este locul, ca spațiu și timp, pentru tălmăcirea dreaptă a Cuvîntului lui Dumnezeu, pentru că numai ea, „stîlp și temelie a adevărului" (I Timotei 3, 15), a primit „Duhul Adevărului", Care călăuzește la tot adevărul (Ioan 16, 13). Participarea la Sfînta Liturghie, la viața și la rînduielile Bisericii, ne face să simțim cu adevărat că „Hristos este în mijlocul nostru" și ne înalță tot mai sus pe scara desăvîrșirii creștine. În același timp, prezența pururea vie a lui Hristos în noi și între noi, prin mijlocirea Sfintelor Taine, ne întărește simțămîntul de frățietate, de comuniune, iubire și pace cu toți semenii și, de asemenea, cu învățătura Bisericii, păstrată și transmisă de Sfinții Părinți, comuniune care ne este izvorul nesecat al unității noastre de credință și al rodirii faptelor bune în slujirea lumii.

Pecete a Duhului Sfînt este Taina Ungerii cu Sfîntul și Marele Mir, împlinită de preotul săvîrșitor îndată după Botez spre creșterea duhovnicească și luminarea celui ce intră în familia cea dreptmăritoare a ortodocșilor. Ca Biserică autocefală, Biserica noastră strămoșească are în grija ei și sfințirea periodică a Marelui Mir. Este nu numai o lucrare sacramentală de mare însemnătate în Ortodoxie, ci și chezășie a păstrării tezaurului de credință și a succesiunii apostolice, în unitate de viețuire duhovnicească, cu tot

neamul românesc. Am adus mulțumiri Bunului Dumnezeu că în Joia Mare, înconjurat de toți membrii Sfîntului Sinod, și în același cuget, împreună am sfințit, potrivit rînduielii stabilite de Sfinții Părinți, Sfîntul și Marele Mir pentru toți fiii Bisericii noastre din țară și din străinătate.

Slujba s-a desfășurat în Catedrala Patriarhiei din București, fiind consemnată într-un act sinodal. Fapt bisericesc și istoric, legat tot de sărbătoarea Învierii Domnului, această slujbă sfîntă se săvîrșește, acum, a șaisprezecea oară de cînd Biserica Ortodoxă Română și-a dobîndit autocefalia. Fiecare eparhie și parohie va avea la îndemînă Sfîntul și Marele Mir necesar la ungerea noului botezat, la sfințirea noilor biserici și a Antimiselor. Și prin aceasta mărturisim lucrarea și prezența Duhului Sfînt care pe toate le desăvîrșește și pe toți ne unește cu Biserica părinților noștri.

Cu această comoară mîntuitoare în suflet, slujitorii și credincioșii Bisericii noastre au văzut, dintotdeauna, în neamul, în țara și pămîntul străbun, reflectarea frumuseții și a bunătății dumnezeiești. De aceea ei s-au străduit și se străduiesc, neîncetat să sporească zestrea de aur a credinței înaintașilor, a valorilor și a tradițiilor nepieritoare ale neamului, însuflețindu-se din statornicia pilduitoare a strămoșilor noștri în păstrarea unității de credință, din rîvna lor aprinsă pentru ridicarea de ctitorii nemuritoare de-a lungul și de-a latul țării, din dîrzenia și jertfele lor neprețuite pentru apărarea gliei străbune și din întreaga lor adîncă înțelepciune. Conștiința acestei slujiri trebuie să fie flacăra nestinsă din candela sufletului fiecăruia dintre noi.

În faptul acestei primăveri, cînd întreaga natură se trezește la o nouă viață, de pe toate gurile de rai ale plaiurilor noastre românești se înalță o adevărată simfonie a muncii înfrățite, spre piscurile luminoase ale vieții noi a poporului nostru. Înfăptuirile cu adevărat epocale din ultimele două decenii și mai bine au întipărit pe chipul țării noastre dragi pecetea muncii stăruitoare a geniului creator și a unității de cuget și simțiri a întregului popor român. Sub călăuzirea înțeleaptă, plină de energie și nestăvilit dinamism a iubitului nostru conducător, DOMNUL NICOLAE CEAUȘESCU, *Președintele Republicii Socialiste România — căruia, de curînd, întreaga suflare a Patriei i-a adus vibrant omagiu de prețuire, recunoștință și dragoste cu prilejul împlinirii a șapte decenii de viață și a peste o jumătate de secol de slujire devotată a intereselor națiunii noastre — viața poporului român pășește pe noi trepte de împliniri și de afirmare.*

Însuflețiți de dragoste și de devotament ca totdeauna, ierarhii, clerul și credincioși Bisericii noastre își vor aduce neîncetat aportul lor la această muncă avîntată. Alături de toți fiii poporului nostru, și noi, fiii Bisericii strămoșești, cinstim după cuviință anul acesta evenimente memorabile înscrise cu slove nepieritoare în cartea dăinuirii neamului nostru. Ne amintim cu adîncă emoție mai întîi de anul de răscruce în viața Patriei noastre iubite, 1918, *cînd, încununare a luptelor de veacuri ale fiilor ei din toate cele trei*

țări românești pentru unitatea lor deplină și în veci neclintită, s-a înfăptuit statul național unitar român. Ne amintim cu adîncă prețuire de jertfele luptătorilor din anul 1848 pentru dreptate, libertate și unitate națională; trei secole de la urcarea pe tronul Țării Românești a luminatului domnitor, martir pentru neam și credință, Constantin Brîncoveanu; jubileul celor 300 de ani de la tipărirea Bibliei de la 1688, prima tipărire integrală a Sfintei Scripturi în limba română, unic monument de cultură în care vedem nivelul de dezvoltare al limbii române literare în acel timp. Cu acest prilej, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române va da la iveală o ediție specială transliterată, spre o mai bună cunoaștere a fidelității poporului nostru față de Cuvîntul lui Dumnezeu, spre a da valoare unității de credință și de neam prin păstrarea frumosului și bogatului nostru grai străbun.

Primăvara duhovnicească a Învierii ne cheamă „să ne curățim simțirile", îndreptîndu-ne luarea-aminte nu numai către cele de aproape ale noastre, ci și către lume, care este creația lui Dumnezeu. Cîntarea înălțătoare care a răsunat în biserici, în auzul nostru: „Acum toate s-au umplut de lumină, și cerul și pămîntul și cele de dedesubt" ne descoperă sensul adînc al grijii față de toți oamenii pămîntului și față de natura înconjurătoare, ca loc și mediu prielnic viețuirii tuturor. Cugetînd la acestea, un mare părinte bisericesc din secolulu al II-lea, Sfîntul Irineu, episcop de Lugdun, scria: „Slava lui Dumnezeu este omul viu, cel care trăiește". Iar Sfîntul Atanasie cel Mare, supranumit „Părintele Ortodoxiei", teologhisea că întreaga creație mărturisește prezența lui Dumnezeu în toate lucrările Sale, „dat fiind că El le susține pe toate și este în toate și în fiecare în parte, și Se arată pe Sine în chip nevăzut în toate". Este de la sine înțeleasă îndatorirea de a priveghea atît la păstrarea frumuseții ființei noastre, cît și la întreținerea frumuseții și a armoniei creației lui Dumnezeu. De aici izvorăște atenția plină de îngrijorare față de încercările răuvoitoare ale celor ce ar putea să prihănească firea înconjurătoare sau chiar să distrugă viața pe pămînt.

Pe bună dreptate sîntem neliniștiți că, în vremea noastră de necontenite propășiri, marile cuceriri ale geniului uman sînt îndreptate pe alocuri în slujba distrugerii omului, a vieții lui și a întregii creații. Adevărate arsenale ale morții zac îngrămădite în măruntaiele, pe suprafața și deasupra pămîntului, ca o sfidare nemaiîntîlnită a rostului firesc al acestuia — de a rodi hrană pentru viață, și nu arme pentru moarte —; iar uriașele cheltuieli pentru înarmare cresc tot mai mult, în loc să fie îndreptate spre satisfacerea unor elementare cerințe ale vieții — locuințe, hrană, îmbrăcăminte, educație.

Avem însă și mîngîierea că în fața acestei situații se ridică, afirmîndu-se tot mai puternic, zidul voinței de pace a întregii omeniri doritoare de bine. Apar tot mai des, asemenea razelor de soare primăvăratic, mesaje, tratative și acțiuni în favoarea păcii și a încetării înarmărilor, acțiuni în care scumpa noastră Patrie, România, iubitul nostru Președinte, se află în cele dintîi rînduri,

sădind în inimi încrederea că viața lumii poate fi salvată numai prin înțelegere, dialog, apropiere și conlucrare între oameni și popoarele pământului. Privind cu drag și cu încredere la mugurii acestor speranțe, revărsăm asupra lor căldura ocrotitoare a sufletelor noastre, spre înflorirea lor mult dorită și spre bogata lor rodire, făcînd din aceasta un prinos al strădaniilor noastre aduse în întîmpinarea marelui praznic al vieții, sărbătoarea Învierii Domnului.

Împărtășind împreună bucuria aleasă a Sfintei Învieri, încununată de făgăduința dumnezeiescului Biruitor al vieții asupra morții — că El va rămîne cu noi și în noi pînă la sfîrșitul veacurilor —, vă adresez părintesc îndemn de a face din sufletul vostru locaș binecuvîntat de sălășluire a lui Hristos și de vrednică primire a darurilor Sale dumnezeiești, rugînd, totodată, pe Dătătorul de viață să vă binecuvînteze cu al Său har și cu a Sa iubire de oameni și să vă dăruiască tuturor pace, sănătate, zile bune și îndelungate și întru toate bună sporire.

Al vostru părinte sufletesc, de tot binele doritor și pururea rugător pentru voi către Bunul Dumnezeu, vă îmbrățișează cu fierbinte dragoste și vă întîmpină în această zi de luminat praznic creștinesc cu vestea mîntuitoare: „Hristos a înviat!“.

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI 1988

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI ŞI HUŞILOR

„Cel ce ascultă cuvintele Mele şi crede în Cel ce M-a trimis pe Mine are viaţă veşnică şi la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viaţă“

Cît este de sfîntă cu adevărat şi întru totul prăznuită această noapte de mîntuire şi strălucită, fiind mai înainte vestitoare a zilei celei purtătoare de lumină a Învierii întru care Lumina cea fără de ani din mormînt cu trupul tuturor a strălucit !

Aşa cum am stat cu toţii adunaţi aici de faţă, cu făclii în mîini, aşteptînd în priveghere Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, aşa au stat de aproape două mii de ani evlavioşii noştri înaintaşi şi creştini de pretutindeni, deoarece lumina lui Hristos luminează tuturor !

Privegherea în rugăciune este o virtute practicată şi mult lăudată de Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni 1, 27). De aceea, vă îndemn cu cuvintele unui sfinţit şi fericit episcop de acum 1600 de ani: trebuie să vegheaţi în această noapte cu sporită rîvnă, fiindcă această priveghere este mama tuturor privegherilor şi este ţinută de întreaga lume creştină. În această noapte împlinim ceea ce spune Duhul Sfînt prin cîntăreţul psalmilor: „Gîndul omului Te va lăuda, Doamne, şi amintirea acestui gînd Te va prăznui“ *(Psalmul 75, 10). Astfel gîndirea noastră, a celor binecuvîntaţi de Dumnezeu, îmbrăţişează* adevărul Învierii, *scoate din fîntîna inimii şi aduce pe cerul luminos al minţii acest dumnezeiesc adevăr, îndemnîndu-ne să prăznuim cu alai duhovnicesc Învierea Domnului !*

Sfîntul Ioan Gură de Aur spune: „Astăzi firea omenească dezlegată de tirania răului, a dobîndit din nou vechea sa cunună. Astăzi pe tot pămîntul şi pretutindeni este mare bucurie duhovnicească. Astăzi îngerii şi toate puterile cereşti serbează fericiţi mîntuirea oamenilor“ [2].

De aceea, în această noapte de taină a Învierii, şi smerenia mea, părintele vostru duhovnicesc, în armonia melodioaselor cîntări, sub adierea aripilor îngerilor ce cîntă şi preamăresc cu noi în chip nevăzut, în mireasma duhovnicească a bucuriei ce ne umple sufletele, vă întîmpin cu creştineasca salutare : „Hristos a Înviat !“.

Sfînta Scriptură a Vechiului Testament a înscris în ea ca o umbră, *prevestind faptele mai de seamă din viaţa lui Mesia, Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, Cel aşteptat să izbăvească pe om din robia păcatului şi a morţii. Iar ziua de astăzi*

---

1. Fericitul Augustin, *Despre vegherile de Paşti*, în colecţia „Oeuvres complètes de S. Augustin“, vol. XVIII, Paris, 1872, p. 172-174.

2. *Omilie la Paşti*, colecţia „Oeuvres complètes de S. Jean Chrysostome“, par Bareille, tom. VI, Paris 1866, p. 557-558.

ne arată în chip lămurit că „a trecut umbra Legii vechi și darul *a venit“, cum slăvește în cîntări Biserica.*

Odinioară, în fruntea sărbătorilor poporului evreu stăteau Paștile, în amintirea izbăvirii acestui popor din robia Egiptului și a trecerii *prin Marea Roșie și pustiul Sinai, în drum spre Pămîntul făgăduinței. Era umbra Paștelui nostru creștin. De aici cuvîntul* Paște *are un îndoit înțeles : în limba ebraică înseamnă* trecere *și se referă la mutarea evreilor din Egipt în țara dată lor de Dumnezeu, iar în limba greacă înseamnă suferință sau pătimire și aduce aminte de toate suferințele îndurate de evrei pînă la sosirea lor în Țara Sfîntă.*

Pentru creștini, în înțeles duhovnicesc, Paște *înseamnă „înaintarea și trecerea de la cele de jos la cele de sus, la Pămîntul făgăduinței, adică împărăția cerurilor“* [3]. *„Este trecerea din moarte la viață, cum adevărește Însuși Domnul cînd zice că:* „acel ce crede în Mine, va trece din moarte la viață“ *(Ioan 5, 24). Așadar, în patimile și Învierea Domnului este înfățișată* trecerea *din această viață muritoare la altă viață nemuritoare, adică trecerea din moarte la viață“* [4]. *Crucea și Învierea sînt slăvite deopotrivă deoarece: „cu Patima Ta, Hristoase, din patimi ne-ai liberat și cu Învierea Ta din stricăciune ne-ai izbăvit...“.*

Am ascultat cu multă evlavie cele douăsprezece Evanghelii din Joia Patimilor, cînd ni s-a înfățișat inimilor drama suferințelor Fiului cel dumnezeiesc. Am cîntat sau ascultat cu emoție Prohodul, cînd cu lacrimi Mîntuitorul a fost înfășurat, îmbălsămat în giulgiuri și așezat în mormîntul lui Iosif din Arimateea. Cîtă suferință a trebuit să îndure Mîntuitorul Hristos în toți cei trei ani de propovăduire ai activității Sale pămîntești! El s-a identificat cu oamenii, semenii Săi, cu poporul pe care l-a îmbrățișat cu dumnezeiască milă, precum Însuși spune : „Milă Îmi este de mulțime“ *(Matei 15, 32).*

Această necontenită suferință culminează în patimile și moartea Sa pe Crucea de pe dealul Golgotei. Atunci cerurile s-au deschis și au răsărit zorile Învierii pentru toți oamenii, fiindcă Mîntuitorul „a înviat a treia zi după Scripturi“. Taina mîntuirii sufletelor și nemuririi trupurilor noastre, zice un mare teolog, a fost începută de Hristos-Dumnezeu din momentul Întrupării, continuată prin actele vieții Sale și încununată cu siguranța vieții veșnice prin Învierea trupului Său, deoarece această Înviere este, după Sfîntul Grigorie de Nyssa, „actul final al evenimentului Întrupării cu toate urmările lui“ [5].

Tot neamul omenesc era în robia păcatului, ca odinioară evreii în Egiptul slujitor la idoli. Mulțimea păcatelor apăsa conștiința întregii omeniri și de aceea Mîntuitorul spune că „Întristat este sufletul Meu pînă la moarte“ *(Matei 26, 38). Ca om, Fiul lui Dumnezeu, în preajma Patimilor simțea imensa povară a păcatelor*

---

3. Sfîntul Grigorie Teologul, *Cuvînt la Paști,* 10, p. 6, vol. 36, col. 636.

4. Fericitul Augustin, *Scrisoarea 55 către episcopul Ianuarie,* colecția cit. IV, p. 456-457.

5. La Pr. prof. Ioan G. Coman, *Iconomia Învierii Domnului,* în „Glasul Bisericii“, 1955, p. 177-178.

noastre și pe aceea că Dumnezeu Tatăl nu-L mai întărește. Și strigă cu suspine : „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?“ *(Marcu 15, 34). Și tot ca om, în fața morții se ruga Tatălui:* „Părinte, de voiești, treacă de la Mine paharul acesta, dar nu cum voiesc Eu, ci cum Tu voiești. Atunci un înger din cer s-a arătat Lui și-L întărea“ *(Luca 22, 42-43). Dumnezeirea cea unită cu omenitatea în Persoana lui Iisus Hristos i-a dat putere să bea paharul suprem al morții pe care l-a băut pînă la capăt.*

Prinderea, judecarea, batjocurile, bătăile, încununarea cu spini, sîngerarea tîmplelor și a coastei, pironirea pe cruce și cumplita moarte, toate acestea sînt cuptorul în care s-a topit rugina păcatelor, sînt izvorul harului și al milei, prin care Dumnezeu a înnoit firea omenească, îmbrăcînd-o în nemurire prin Învierea Sa. Acest izvor s-a revărsat din belșug și peste cei din întunericul iadului, aflați în stăpînia păcatului și a morții, deoarece — spune Sfîntul Vasile cel Mare — de la Adam pînă cînd a venit Păstorul care și-a pus sufletul Său pentru oi (Ioan 10, 15) moartea păștea pe oameni. Dar „după ce i-a înviat împreună cu El, i-a scos din închisoarea iadului în dimineața Învierii și i-a predat celor drepți, adică sfinților Lui îngeri ca să-i pască“ [6].

Așadar prin patimi, moartea și Învierea Sa, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a creat a doua oară pe om, l-a înnoit, cum cîntă Biserica „Hristos din morți S-a sculat, începătura celor adormiți. Cel mai întîi născut decît zidirea și Făcătorul tuturor celor făcute, firea cea stricată a neamului nostru întru Sineși a înnoit-o“.

Ținta ultimă a credinței și vieții noastre este Hristos cel Înviat spre fericirea și învierea noastră. Învierea este sufletul întregii învățături creștine. O spune răspicat Sfîntul Apostol Pavel: „Dacă Hristos n-a înviat, atunci zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră“ *(I Corinteni 15, 14).* „Iar dacă morții nu înviază, nici Hristos nu a înviat“ *(I Corinteni 15, 17). De aceea Învierea Domnului este dovada și chezășia învierii noastre, a tuturor.*

Credința în înviere este doctrina cea mai vindecătoare și aducătoare de sănătate sufletească. Sfîntul Ioan Gură de Aur învață că acel ce înlătură credința în înviere este un izvor de răutăți care-l inundă și-l face să nu fie conștient de greșelile sale fiindcă este condus de concepția că nu are de dat seama nimănui, că destinul omului este numai aici pe pămînt și că dincolo de această viață nu există nimic. Tocmai de aceea un astfel de om nu se îngrijește să facă bine aproapelui, ci numai de sine însuși. Pe cînd cel ce crede temeinic în Înviere este o livadă de virtuți, căci are mereu prezentă în minte judecata lui Dumnezeu, cînd, la învierea obștească, va da seama de toate ce a lucrat în viață [7]. *Așadar, să*

---

6. *Omilia la Psalmul 48, 9,* în colecția „Părinți și scriitori bisericești“, vol. 17, partea I, București, 1986, p. 320-321.

7. *Omilie la Învierea morților,* colecția cit., vol. IV, p. 45.

fim puternic străbătuți de razele credinței în Învierea Domnului și a noastră. Numai astfel, prin faptele noastre, ajungem vase de cinste ale lui Dumnezeu, folositoare și nouă și semenilor și în viața zilnică și pentru mîntuire. Sfîntul Apostol Pavel spune că „ne-am îngropat cu Hristos în moarte prin botez, pentru că, precum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții“ *(Romani 6, 4).*

Explicînd aceste cuvinte, tot Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că este firesc și drept să primim Învierea deoarece și trupurile noastre sînt mădulare ale Trupului lui Hristos cel Înviat, adică al Bisericii. Dator este deci orice creștin să-și înnoiască viața prin virtuți, deoarece virtuțile creștine sînt fapte ale învierii spiritului — prima înviere — și numai ele duc la a doua înviere — cea și cu trupurile —, spre viața veșnică[8]*. De aceea, ca fii ai Învierii, să ne ocupăm tot timpul cu cele îngăduite de Dumnezeu, îmbogățindu-ne mintea și hrănindu-ne inima cu tot ceea ce este bineplăcut lui Dumnezeu și spre zidirea sufletească a aproapelui. Și să vă feriți de toți* „cei ce umblă fără rînduială“ *(II Tesaloniceni 3, 6).*

În timpul viețuirii Sale pămîntești, Mîntuitorul Hristos a spus că „unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor“ *(Matei 18, 20). În rugăciunea din grădina Ghetsimani, Domnul se roagă pentru ucenicii Săi, Sfinții Apostoli, și pentru noi toți:* „Părinte sfinte, păzește-i întru numele Tău... ca să fie una precum sîntem Noi... ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis“ *(Ioan 17, 13 și 21-22). În nenumărate rînduri, dumnezeiescul Mîntuitor stăruie asupra dragostei între creștini:* „Poruncă nouă vă dau, să vă iubiți unul pe altul“ *(Ioan 13, 34 și 15, 12). În preajma Patimilor Sale de bună voie, îndeamnă la pace:* „Pace vă las vouă, pacea Mea dau vouă“ *(Ioan 14, 27). După strălucita Sa Înviere, revarsă peste ucenicii Săi binecuvîntarea păcii, pentru ca în pace să propovăduiască Evanghelia și să învețe neamurile Legea cea nouă a iubirii dintre oameni. De aceea, Biserica vă cheamă întotdeauna la* unitate, dragoste *și* pace. *Sfîntul Chiril al Alexandriei arăta unitatea ce trebuie să existe între dragostea de Dumnezeu și dragostea de aproapele cum spune Apostolul (I Ioan 4, 20-21), precizînd că numai conjugate împreună aceste două virtuți conduc carul vieții la frumusețea vieții creștine și la folosul nostru sufletesc și al semenilor noștri*[9]*.*

Credincioși poruncilor Mîntuitorului Hristos, practicii și învățăturii Sfinților Apostoli și Sfinților Părinți, trebuie să ne străduim cu toții, cler și popor, pentru înmulțirea dragostei, pentru unitate și pace între oameni, așa cum ne prezintă Faptele Apostolilor *exemplul obștii creștine din Ierusalim, unde* „inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut în Domnul erau una“ *(Fapte 4, 32).*

---

8. *Omilie la Epistola către Romani,* colecția cit., vol. XV, p. 512.

9. *Despre închinarea în duh și adevăr,* traducere românească dactilografiată.

Iată deci rațiunea pentru care noi, fiii Bisericii strămoșești, sprijinim cu jertfelnicie și dăruire eforturile Conducerii noastre de stat și ale tuturor celor ce se străduiesc prin cuvînt și prin fapte pentru înlăturarea dezbinării și a vrajbei între oameni, pentru unitate și pace, pentru o lume mereu mai dreaptă și mai bună. Aceste năzuințe sînt bineplăcute lui Dumnezeu, sînt idealuri mereu actuale ale învățăturii Domnului nostru Iisus Hristos, sînt scînteieri ale învierii spirituale a omenirii.

Este bine știut că Sfîntul Apostol Pavel se bucura în chip deosebit pentru propovăduirea Evangheliei păcii între oameni (Filipeni 1, 15-18). Astăzi să ne bucurăm și noi că se propovăduiește pacea, unitatea și bună înțelegerea între toți oamenii, sorbind din razele Învierii Domnului care luminează pentru toți.

Anul acesta țara întreagă sărbătorește aniversarea a șaptezeci de ani de cînd, la 1 Decembrie 1918, prin voința întregului popor s-a realizat unitatea teritorială a întregului neam românesc, prin înfăptuirea statului național unitar, visul de veacuri al românilor. Astăzi deci, cînd aniversăm desăvîrșirea unității neamului nostru, să cinstim memoria acelor înaintași care s-au jertfit pentru această mare izbîndă și să binecuvîntăm strădaniile contemporanilor noștri, care, zi de zi, prin munca lor, fac din România o țară tot mai mîndră și înfloritoare.

Cu flacăra credinței în Înviere aprinsă în inimile voastre și vădită prin făcliile ce purtați în mîini, fiți mereu călăuziți de lumina harului Domnului nostru Iisus Hristos, fiți voi înșivă făclii aprinse în sfeșnicul neamului și al Bisericii, cum îndeamnă Mîntuitorul „să vadă oamenii faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri“ *(Matei 5, 16).*

Al vostru de tot binele voitor și pururea către Domnul rugător.

S t u d i i

VECHIUL TESTAMENT ÎN LUMINA NOULUI TESTAMENT

STUDIU DE ISTORIE COMPARATĂ A RELIGIILOR

1. Vechiul Testament stă la temelia organizării religioase a poporului evreu, pe care l-a ales Dumnezeu pentru a primi Revelația divină prin Patriarhi și Profeți. Alegerea se referă la monoteism, fiindcă numai în cadrele acestei concepții religioase putea să aibă loc „procesul de revelare a Ființei și voinței divine". Monoteismul religios, față de religiile politeiste, se bucura de învățăturile directe ale lui Dumnezeu. Unele reminiscențe revelaționale mai persistau și în religiile politeiste, dar erau înecate în mituri și legende, generate în decursul mileniilor. Se mai păstra sîmburele revelat al paradisului terestru *(aetas aurea),* anumite date despre căderea în păcat și chiar promisiunea unui Mîntuitor, cu totul altfel conceput ca Unicul Mesia cel promis de Dumnezeu în paradis.

În Vechiul Testament domină astfel credința într-un singur Dumnezeu, deși Savaot, Domnul puterilor, este numit și Elohim, substantiv al Divinității la plural, glorificată întreit : Sfînt, Sfînt, Sfînt este Domnul Savaot ! Sfînta Treime era cuprinsă embrionar în Vechiul Testament, urmînd a se dezvolta. Revelația Vechiului Testament era deci în curs de dezvoltare și definitivare. Ea nu putea rămîne pentru totdeauna în expectativa făgăduinței mesianice. Există, astfel, o împlinire a timpurilor, cînd se împlinesc și așteptările mesianice. Imperiul roman ajunsese la apogeul puterii sale, cucerind toate popoarele din jurul Mării Mediterane, care devenise o *mare nostrum*. Hotarele fuseseră desființate, limbile de circulație erau greaca și latina, care devin limbi sacre, luînd locul limbii ebraice sau aramaice în care a vorbit și Domnul nostru Iisus Hristos. Sclavii devin purtătorii noii religii, născută în Țara Sfîntă.

„Împlinirea timpurilor" a fost o realitate istorică, fiindcă de atunci nu s-a mai repetat o asemenea stare de lucruri. Creștinismul se poate răspîndi, cuprinzînd întreg Imperiul roman, cu toată opoziția adepților Vechiului Testament. Noua religie își făcea loc în conștiințele adepților săi, așa după cum prevăzuse divinul său Întemeietor. Domnul nostru Iisus Hristos nu S-a desprins de Vechiul Testament, nici, în general, de Sfintele Scripturi, pe care le invoca adeseori, ci a precizat : „Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii. Nu am venit să stric, ci să împlinesc" (Matei 5, 17). În acest sens El dă și exemple: „Auzit-ați că s-a zis celor de demult: Să nu ucizi, că cine va ucide vinovat va fi judecății ; iar Eu zic vouă, că oricine se mînie asupra fratelui în deșert, vinovat va fi judecății. Și cine va zice fratelui său, netrebnicule, vinovat va fi sinedriului, iar cine va zice, nebunule, vinovat va fi de gheena focului" (Matei 5, 21-22).

Domnul Iisus se referă în mod clar la *cei de demult,* deci face distincție între învățătura veche și cea nouă. El se referea la temelia doctrinară a Vechiului Testament, la Tablele Legii, pe care le punea într-o lumină nouă. Au urmat și alte exemple, pe care nu le mai înșirăm (Matei 5, 27-37). Dintre ele mai alegem următorul :

„Auzit-ați că s-a zis : Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte. Iar eu zic vouă: Să nu stați împotrivă celui rău, ci, de te va lovi cineva peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt...“ (Matei 5, 38-39). În plină epocă de răzbunare a sîngelui prin sînge, Domnul propovăduiește nonviolența, mai mult chiar „iubirea vrăjmașilor“ (Matei 5, 44).

Revelația Noului Testament mergea pe calea ei organică, fără a se îndepărta de Vechiul Testament, dar completîndu-l și definitivîndu-l [1]. După asemenea precizări inițiale, Domnul nostru Iisus Hristos și-a continuat învățătura Sa dumnezeiască, punînd temelia noii religii pe dragoste și realizînd mîntuirea obiectivă de pe Cruce, urmînd ca fiecare credincios să-și lucreze mîntuirea sa subiectivă, după puterile sale proprii, prin credință și fapte bune, fiind asistat de harul Duhului Sfînt. Valabilitatea Vechiului Testament cade și sub incidența propovăduirilor Sfinților Apostoli. Se cristalizează anumite atitudini de simplificare și de continuare doctrinală, nicidecum ceremonială sau sacrificială *hic et nunc*, adică așa cum fuseseră practicate odinioară. Asemenea observanțe, imperioase altădată, nu mai sînt susținute nici de adepții religioși ai Testamentului Vechi, fie cei care aparțin religiei poporului ales, fie de cei care au întemeiat diferite confesiuni protestante. Ele nu-și mai au locul în lumea modernă, nici nu mai pot face discriminări între bogații care aduceau sacrificii opulente și săracii care abia-și țineau viața și nu puteau corespunde pretențiilor indiscutabile ale leviților și arhiereilor de la templul din Ierusalim.

Oponența dintre Vechiul Testament și Noul Testament este falsă. Nu există nici o dușmănie în cadrele Sfintelor Scripturi, fie că aparțin Vechiului Testament, fie că aparțin Noului Testament. Este numai o evoluție de la imprecisul doctrinar spre precisul doctrinar. Este vorba de o dezvoltare a Revelației divine și de o împlinire a sa în timpul mesianic [2]. Disensiunile și oponențele sînt căutate de cei care nu cunosc sau nu vor să cunoască dezvoltarea doctrinară a religiei creștine [3]. O religie nu poate rămîne pe loc, desprinzîndu-se de viață. Religia adevărată merge împreună cu credincioșii și corespunde nevoilor lor duhovnicești, altcum nu-și îndeplinește misiunea sa. A rămîne fidel unui trecut glorios, dar depășit, păstrat ca în chihlimbar, nu este un semn de bun augur pentru o religie care mai vrea să facă o etalare de valori față de creștinism. Urmează însă și alte dovezi și valori creștine care autentifică noutatea doctrinară a Noului Testament.

2. Poporul Vechiului Testament, reprezentat prin bătrînii poporului, arhiereii și cărturarii, fariseii și saducheii au respins Noul Testament. Concepția lor despre Mesia se schimbase. În timpul propovăduirii Domnului nostru Iisus Hristos, Țara Sfîntă era supusă Romei, ca toate țările din jurul Mării Mediterane. Supunerea era formală. Revoltele evreilor sînt cunoscute pînă la Roma. Mai primejdioși erau sicarii din Galileea, de unde era și Domnul nostru

---

1. Pr. prof. dr. Petru Rezuș, *Învățătura ortodoxă despre dezvoltarea și împlinirea Revelației divine*, în „Ortodoxia“, XVIII (1966), nr. 1, p. 35-53.

2. Idem, *Învățătura protestantă despre Cuvîntul lui Dumnezeu față de învățătura ortodoxă*, în „Ortodoxia“, VII (1955), nr. 2, p. 230-240.

3. *Ibidem*, p. 238.

Iisus Hristos și unii dintre ucenicii Săi. Mesia cel prezis de prooroci, avînd sarcina mîntuirii, se transformase, în concepția contemporană vieții Domnului, într-un cuceritor. Conținutul mesianic devenise militar dintr-unul religios eminamente. Aici stă explicația desprinderii poporului ales de Iisus Hristos. Este semnificativ faptul că în timpul procesului, cînd Pilat din Pont propune o alegere între Iisus Hristos și Baraba, un revoltat și un ucigaș de negustori și ostași romani, poporul alege pe Baraba.

Este ceva care se menține în conformația celor care Îl repudiază pe Iisus Hristos. El nu corespunde unui ideal de viață contemporan. El nu se ridică împotriva Imperiului roman, cu toate capcanele care I le pun fariseii, irodianii și spionii romanilor. Pilat din Pont era lămurit că Iisus Hristos nu urmărea uzurparea stăpînirii romane. Intervin însă, din cauza stării juridice, arhiereii Ana și Caiafa, și cer răstignirea lui Iisus Hristos. Ei nu mai aveau dreptul lapidării și au cerut din partea lui Pilat, un procurator timorat, să-și exercite „jus gladii", adică condamnarea la moartea infamantă pe cruce.

3. Ceea ce a urmat după răstignirea Domnului nostru Iisus Hristos aparține istoriei religiilor. Se poate constata cum se dezvoltă o religie, desprinsă de ultimul ei mare Profet, de ultimul său mare doctrinar, Domnul nostru Iisus Hristos. Iisus Hristos a fost negat ca adevăratul Mesia, rămînînd expectativa venirii unui alt Mesia, conform cu vederile și susținerile adepților Vechiului Testament. Ei văd și acum un Mesia inutil și inacceptabil. S-ar putea ca el să nască o altă religie, după susținerile lor, dar „burdufurile vremii" au plesnit. Problemele religioase nu mai aparțin trecutului, așa cum doresc unii dintre reprezentanții religiilor, ci aparțin prezentului și implică anumite atitudini, impuse de viață și de mersul înainte al culturii și progresului. Puțin mai interesează astăzi ceea ce au crezut unii reprezentanți religioși ai unui timp revolut, fiindcă vremurile au impus întoarcerea religiilor cu fața la problemele actuale ale omenirii: pace, dezarmare, înțelegere, precum și luptă împotriva sinuciderii atomice a omenirii.

Considerate prin prisma acestor deziderate imperioase ale timpului nostru, problemele doctrinare trebuie să facă loc problemelor de viață, fiindcă fără viață nu se poate lucra nici mîntuirea subiectivă, iar moartea atomică ar lipsi întreaga omenire, nu numai creștină, de împlinirea datoriilor pe care le are, nu numai din punct de vedere religios, ci și pentru progres, bunăstare și fericire. Revelația Noului Testament are o deosebită actualitate în momentul de față. Ea este structural împotriva morții atomice. Revelația divină a Testamentului Nou se întemeiază pe viața adepților săi; ea nu este deschisă altei Revelații, nici unui altui Mesia. Ea cuprinde principii satisfăcătoare pentru a asigura fericirea credincioșilor săi.

Refuzul Revelației Testamentului Nou este o imensă greșeală, cînd nu are în vedere dezvoltarea organică doctrinară. Mai întîi de toate înseamnă a nu recunoaște împlinirea Revelației divine prin Domnul nostru Iisus Hristos. Este adeseori folosită incomplet legenda regelui Osroes, care a convocat la curtea sa trei reprezentanți ai religiilor : ebraică, mahomedană și creștină, dorind să afle care

este religia adevărată, pentru a i se închina. Din convorbirile avute cu acest prilej s-a constatat că mohomedanii și creștinii respectă Biblia, așa că rabinii au declarat că religia lor ar avea dreptate. Dar și-a ridicat cuvîntul un oarecare schimnic, Doroftei, spunînd cu glas înalt: „Biblia nu se sfîrșește cu Testamentul Vechi, ci se continuă cu Testamentul Nou!“ Și regele Osroes a socotit că este nai bine să citească Evangheliile și apoi s-a încreștinat.

Rămînerea unei religii numai pe temelia Testamentului Vechi este egală cu renunțarea la o parte din tezaurul Revelației divine, care este alcătuit din doctrina și morala ambelor Testamente, deci și ale Testamentului Nou. Testamentul Nou a fost contestat, pe nedrept, ca purtător și cuprinzător al Revelației divine, dar și Testamentul Vechi poate fi contestat, la rîndul său, ca deținător al Revelației divine neîmplinite [4]. Abia prin Domnul nostru Iisus Hristos, *Alfa și Omega*, începutul și sfîrșitul (Apocalipsa 12, 13), se împlinesc Legea și profeții, iar împlinirea este în continuare organică [5].

4. Problema atitudinii creștinismului față de religia Vechiului Testament a trecut prin diferite stadii, cele mai multe fără rezolvări corecte. Oglinda timpului ne este martoră pentru toate exagerările și dintr-o parte și dintr-alta. Testamentul Nou a încercat să aibă supremația asupra Testamentului Vechi. Încercările sînt începute îndată după Învierea Domnului nostru Iisus Hristos și sînt continuate în diferite feluri pînă în ziua de astăzi [6].

O dominație doctrinară este imposibil de acceptat prin silă și desființare. Fiecare ins are dreptul la libera determinare religioasă, iar violentarea sa nu are decît un efect contrar. Un litigiu adevărat între Testamentul Vechi și Testamentul Nou n-a existat în mod organizat doctrinar. Ceea ce s-a scris în acest sens aparține unui timp revolut [7]. Nu s-au acreditat nici atitudinile inchizitoriale, progromurile, lagărele de exterminare, pentru desființarea unei religii și a unui popor, prin genocid și religiocid, după cum nu sînt recomandabile nici răzbunările și revanșele [8]. De fapt, Sfînta Scriptură spune că răzbunarea este a Domnului!

Nu se mai poate vorbi despre o dezvoltare a „răzbunării“, pe temeiul unor vorbe, spuse în timpul procesului Domnului nostru Iisus Hristos. Cei care și-au luat asupra lor osînda Domnului nu mai sînt responsabili actual, deci nici urmașii lor nu mai sînt responsabili, fiindcă ei au dispărut din istorie. Nu mai sînt astăzi urmași ai celor care au strigat: „Și răspunzînd tot poporul, a zis: Sîngele lui asupra noastră și asupra copiilor noștri“ (Matei 27, 25). Acești fanatici trebuie să ne dea totdeauna de gîndit. Nimeni nu-și poate lua asupra sa răzbunarea sîngelui, legea talionului, asupra inutilității căreia a insistat Însuși Domnul nostru Iisus Hristos. De

---

4. P. Humbert, *Le génie d'Israël*, Bern, 1928, p. 5 și urm.
5. J. Wellhausen, *Prolegomena zur Geschichte Israels*, VI Aufl., 1907, p. 32.
6. R. Krellinger, *La religion d'Israël*, II éd., Paris, Nourry, 1926, p. 364.
7. M. Roger, *Les religions révélées, I. Judaisme*, Paris, 1935, p. 302.
8. L. Dürr, *Ursprung u. Ausbau der israelitisch-jüdischen Heilandserwartung*, Berlin, 1925, p. 30.

fapt, ea nu s-a putut împlini în timp, fiindcă valabilitatea ei în religia creștină a căzut în desuetudine, char dacă alți fanatici vor flutura această amenințare deasupra capetelor nevinovaților. Legea talionului a fost folosită pînă la venirea Domnului Iisus Hristos, iar El a desființat-o pentru totdeauna.

5. Piatra de hotar, care desparte cele două Testamente, este realizarea profețiilor mesianice în persoana Domnului nostru Iisus Hristos. El desparte două Testamente și două lumi: lumea Vechiului Testament, care rămîne într-o zadarnică așteptare a unui alt Mesia, și lumea Noului Testament, care se închină adevăratului Mesia, corespunzînd în amănunt tuturor profețiilor, începînd cu promisiunea unui Mîntuitor, făcută în paradis, păstrată de-a lungul mileniilor și mereu înnoită de Patriarhi și Profeți, pînă la ultimul și cel mai mare profet Sfîntul Ioan Botezătorul. În Vechiul Testament, Dumnezeu-Tatăl a învățat și a păstrat flacăra nestinsă a așteptărilor; în Noul Testament, Dumnezeu-Fiul Se întrupează pentru mîntuirea noastră, iar după Înălțarea Sa la ceruri urmează în aceeași slujire doctrinară Mîngîietorul, Duhul adevărului, a treia persoană a Sfintei Treimi.

Religia poporului ales, respingîndu-L pe Iisus Hristos a fost văduvită de elementul principal: împlinirea profețiilor mesianice. Fervoarea religioasă a tuturor secolelor, personalitatea miraculoasă care încălzea imaginația marilor vizionari, izvorul tuturor așteptărilor înfrigurate s-au desprins de Mesia cel adevărat și au rămas într-o așteptare lipsită de obiect, așa cum rămîne crisalida după ce fluturele miraculos a zburat.

Mesia însă a venit la împlinirea timpurilor. Secole de așteptare contribuiseră la schimbarea imaginii celui așteptat pînă la nerecunoaștere. Poporul nu mai aștepta un om blînd, modest ca oricare și născut într-un sat obscur, ci aștepta un războinic, un mare cuceritor, un erou aspru, marțial, în platoșă și zale însîngerate, un fel de Goliat național, în stare să scuture jugul stăpînirii romane și să înlăture jignirile permanente aduse religiozității lor de chipurile cioplite și de semnele divine ale împăratului. Dar surpriza a fost și mai mare cînd Domnul Iisus Hristos predică adevăruri care lovesc în interese sedimentate de secole și milenii. El învață libertate pentru tot omul și lumea era însă în sclavie. El cere frățietate și încă aristocrației vremii nu înțelegeau să se coboare lîngă robi sau lîngă cerșetorii care adunau spice de pe ogoare. El propagă egalitatea între seminții, vîrste, bogați și săraci, împărțirea averilor, îngrijirea orfanilor și văduvelor, punînd la temelia existenței munca, cînd încă tradițiile erau păstrate cu tenacitate[9]. Mai mult: acest Iisus se însoțește cu pescarii și țăranii acelei țări, se interesează de păcătoși și de bolnavi, cantități neglijabile, nu de bogații și răsfățații vieții, de cărturarii, fariseii și saducheii vremii. El pare mai degrabă un rătăcitor, mereu pe drumuri, deși are puteri minunate și face minuni și profeții. Moartea lui Iisus pe Cruce, spre a-și împlini învățătura, mărește deruta spirituală și a celor care-L urmau.

---

9. Pr. prof. dr. P. Rezuș, *Istoricitatea Mîntuitorului,* în „Studii Teologice", IX (1957), nr. 3-4, p. 177-199.

Sub presiunea maimarilor poporului, mulțimile se desprind de Mesia cel adevărat și păstrează, nealterată, icoana unui Mesia cuceritor [10].

Pentru marea majoritate a poporului ales, persoana lui Iisus este persoana unui om simplu, a unui revoltat împotriva legilor sociale, cel mult icoana unui inspirat dintre care acest popor a dat atîția lumii, dar nimic mai mult [11]. Afirmația că este Fiul lui Dumnezeu a fost pedepsită cu moartea, la vremea Sa, fiindcă așa erau moravurile epocii [12]. S-a produs astfel unul dintre cele mai stranii fenomene dintre cîte le cunoaște istoria religiilor. Un popor dă naștere, în împrejurări supranaturale, unei personalități de-o unică vigoare morală, cu însușiri excepționale, cu o învățătură clar și temeinic închegată. Acest om cucerește întreaga lume antică, duce faima poporului pînă la antipozi, răspîndește obiceiurile și toponimia țării Sale pretutindeni, din persoanele ilustre ale neamului face persoane populare cu numele pe toate buzele, iar poporul respectiv, care L-a dăruit lumii, Îi este ostil. Nu a existat altă propagandă mai susținută decît aceea care a făcut-o poporului ales această nobilă și sublimă figură de autentic iudeu, pentru ca El Însuși să recolteze disprețul și ura [13].

S-au menținut deci, prin inerție, pînă în actualitate, aceste atitudini față de Domnul nostru Iisus Hristos, Care pentru credincioși este Dumnezeu adevărat și om adevărat. Mahomedanii sînt mai conciliant în această privință, recunoscînd că Iisus Hristos este un profet adevărat, punîndu-L în rang cu profetul lor Mahomed. Cărțile Noului Testament cuprind comori de gîndire și simțire specific orientale, nume de profeți și patriarhi, precum și realități universal umane. Actualitatea începe a privi cu alți ochi aceste capodopere ale umanității. De multă vreme, Sfintele Scripturi ale Noului Testament sînt traduse și interpretate de comentatori savanți iudei, ca *Martin Buber* și *Franz Rosenzweig*, care au întreprins traducerea Bibliei în 20 de volume [14].

De la intransigența filozofului *Maimonides*, considerat cel mai lucid spirit iudaic, care denigra realitățile creștine, și pînă la actualitatea unor studii de reală valoare religioasă și filozofică s-a scurs multă vreme, oferind posibilități de apropiere și cunoaștere din ambele părți.

Creștinii ortodocși au avut totdeauna o atitudine ecumenistă față de celelalte religii, inclusiv religia poporului ales, iar Roma inițiază recent, în frunte cu Papa Ioan Paul II, o apropiere și o

---

10. Ad. Lods, *Israël. Des origines au milieu du VIII-e siècle*, Paris, 1930. p. 220 și urm. Consultă și H. Felder, *Die Krisis des religiös. Judentums zur Zeit Christi*, Stans, von Matt, 1903, p. 6.

11. H. Gressmann, *Der Messias*, Göttingen, 1929, p. 7; Allo, *Le scandale de Jésus*, Paris, Grasset, 1927, p. 7.

12. Cf. J. Bonsirven, *Les Juifs et Jésus*, Paris, 1937, p. 29.

13. Ca simplu om „Iosua von Nazareth" este considerat la S. Dubnow, *Weltgeschichte des jüdischen Volkes*, II Bd., Berlin-Wien, Jüd. Verl., 1925, p. 523 și urm. și la: H. Graetz, *Volkstömliche Geschichte der Juden*, II Bd., Berlin-Wien, Harz Verl., 1922, p. 25 și urm.

14. *Die Schrift*. Zu verdeutschen unternommen von M. Buber u. F. Rosenzweig, I-XX Bd., Berlin, Dehlem. A se urmări ideile la J. Bonsirven, *op. cit.*, p. 15 și urm. apoi la: L. Dennefeld, *Le Messianisme*, Paris, 1929, p. 4.

înțelegere, participînd la slujbe religioase în sinagogile din orașul etern, unde reprezentanții acestui popor erau prezenți încă din vremea cezarilor. Principiile religioase ale Galileeanului îi preocupă de multă vreme și pe reprezentanții autorizați ai acestui popor, în lupta comună de salvgardare a păcii. Mai multe voci recunosc progresul religios incontestabil realizat de religia Teslarului din Nazaret [15].

Reprezentanții religiei creștine și-au dat seama de gravele erori pe care le pot cauza obscurantismul, bigotismul și fanatismul. Ei întorc fețe pline de înțelegere față de religia Vechiului Testament. Tot așa și reprezentanții poporului ales s-au desprins de multă vreme de separatismul monoteist. Cazuri de excomunicare, ca aceea a marelui filozof *Baruch Spinoza*, creatorul operei *Ethica ordine geometrico demonstrata*, nu se vor mai repeta. Permanent amenințat, poporul ales are nevoie de asistența tuturor popoarelor creștine care trebuie să pună în practică marea poruncă a dragostei, fără de care nu există nici mîntuire.

6. Un eveniment de-o unicitate singulară, cu repercusiuni ample și asupra religiei, a fost răspîndirea poporului ales pe suprafața întregului glob. Imperiul roman, colosul care înghițise atîtea popoare antice, ia măsurile cele mai aspre împotriva unui popor mic și viteaz, care-și apăra libertățile tocmai la extremitățile răsăritene. Este un caz de singulară sălbăticie, egală cu genocidul, în istorie. Măsurile sîngeroase romane nu s-au mai redus la crucificări, ci au trecut la nimicirea poporului [16].

Pînă la ce exasperare trebuie să fi ajuns cuceritorul de pe Tibru, dacă a fost în stare să distrugă templul lui Solomon din Ierusalim și să gonească poporul din țară în diaspora! Imperialii de la Roma preferau un ținut vast, golit de populație, decît amenințat necontenit de flăcările roșii ale luptei pentru libertate. După ce au ucis pe toți conducătorii poporului care rezista eroic, ca pe acel Fiu al Stelei, renumitul Bar Cochba, după ce au dărîmat templul cel sfînt, prădîndu-i comorile, poporul ales a fost dezrădăcinat din locurile sale natale și tîrît în captivitate, în toate unghiurile Imperiului roman. Răspîndirea acestui popor însă nu începe de la diaspora împăratului Titus, ci cu mult înainte [17]. Centrele însemnate ale lumii antice, ca Alexandria Septuagintei, Roma cezarilor, Atena Areopagitului, Efesul Dianei, Bizanțul bazileilor cunosc spiritul intreprind al acestui popor, religia lui, cultura lui multimilenară, cu mult înainte de nașterea Domnului nostru Iisus Hristos. În masă însă exodul a început pe vremea împăratului Titus [18] și a luat sfîrșit abia după al doilea război mondial, cînd poporul ales s-a întors acasă, în Eretz Israil [18]. Poporul ales a pus de atunci în practică psihologia dezrădăcinatului și a pribegiei (galus

---

15. A se vedea: M. Buber, *Reden über das Judentum*, Frankfurt, 1923, p. 9.

16. L. Dennefeld, *Histoire d'Israël et de l'ancien Orient*, Paris, 1935, p. 103.

17. M. Haller, *Das Judentum. Geschichts-schreibung*, Götttingen, Vandenhoek, 1925, p. 12.

18. L. Dennefeld, *Le Judaïsme biblique*, Paris, 1925, p. 174.

sau galut). Obișnuindu-se să trăiască alături de cele mai diferite popoare, mai ales creștine, acest popor și-a legat destinul de ele, contribuind la cultura lor și dovedindu-și marile calități chiar în restriștea înstrăinării lui de țară [19].

Între meridionalii Italiei, Spaniei și Franței s-a simțit ca un popor meridional; s-a aclimatizat sub cețurile Nordului sumbru; s-a așezat între popoarele monarhiei austro-ungare; a viețuit sub fumurile și cețurile Londrei, cum și-n imperiul țarist. O acomodare seculară cu oamenii și cu solul a conturat un popor unic perfect distinct între celelalte popoare, deși nu avea o țară proprie. Poporul ales a devenit astfel dintr-un popor al unei țări un popor al lumii. A vorbit toate limbile pământului; a experimentat toate ipostazele în care poate ajunge un om. Și-a pierdut adeseori tot ce putea pierde, pînă și portul, pînă și limba, dar ființa sa de neam nu și-a pierdut-o niciodată. Desprins de glie, poporul ales s-a legat de altă glie; cu templul ridicat de Solomon dărîmat, religia sa nu mai avea un centru spiritual undeva, ci și l-a interiorizat. Fără țară, și-a îndreptat toată luarea aminte asupra existenței sale, ca neam, pe care a căutat să nu și-o compromită [20]. Individualizarea distinctă din tot acest timp a poporului ales, considerată ca un miracol istoric, își are explicația sa. În alte condiții, el s-ar fi asimilat și ar fi dispărut din istorie ca atîtea alte popoare [21].

Poporul care avea o religie monoteistă multimilenară nu putea fi convertit ca un popor barbar oarecare. O poruncă a separării de celelalte popoare politeiste, moștenită din epoca electiunii divine, cînd poporul ales ar fi fost amenințat cu desființarea dacă se contopea cu popoarele din jur și cu compromiterea iconomiei divine, îi menține individualitatea proprie. Acest popor a trăit între toate popoarele lumii dar nu și-a pierdut etnicitatea sa specifică transformîndu-se într-un alt popor [22]. Istoria a cunoscut și alte transmutări de populație, făcute cu sila sau prin năvala altora, dar din cei mai mulți urmași ai acelor neamuri nu a rămas decît numele; ele au pierit în masa celorlalte popoare. Și fenomenul dezrădăcinării și răspîndirii nu a avut caracterul universalității, ca la poporul ales [23]. Popoarele migratoare dislocau zeci de popoare din făgașurile lor și le răspîndeau prin toate colțurile Europei, dar din ele cîte își mai păstrau ființa lor ca neam [24]? Mic la număr și împrăștiat, forța sa a fost înmiită, deoarece se clădea pe rezistența

---

19. S. Spinner, *Herkunft, Entstehung und antike Umwelt des hebraïschen Volkes*, Wien, 1933, p. 10.

20. Vezi și E. Schürer, *Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi*, I Bd., V Aufl., Leipzig, Hinrichs, 1920, p. 104.

21. A se consulta excelenta lucrare a lui: J. Hehn, *Die biblische und babylonische Gottesidee. Die israelitische Gottesaufassung im Lichte der altorientalischen Religiosgeschichte*, Leipzig, 1913, p. 40 și urm.

22. A se vedea și interesantele confesiuni de la: Ed. Fleg, *Pourquoi je suis juif*, Paris, Ed. de France, 1928, p. 6 și urm.

23. A. Cohn, *Von Israels Lehre und Leben*, Basel, Rimon, 1928, p. 3.

24. Gregor Schwartz-Bostunisch, *Jüdischer Imperialismus*, Leipzig, Th. Fritschs Verl., f. a., p. 19.

spirituală religioasă [25]. Deși n-a fost scutit de neplăcerile inerente ale diasporei [26], acest popor a adus cele mai sîngeroase sacrificii, atunci cînd s-au dezlănțuit sălbăticiile progromurilor și exterminarea în lagărele fasciste [27].

7. Evoluția religioasă a poporului ales, după răspîndirea religiei creștine la toate popoarele antice, este deosebit de semnificativă, întrucît ea ne arată cum a existat Testamentul Vechi fără împlinirea sa cu Testamentul Nou. Religia creștină s-a desprins și ea din hotarele separatiste ale Țării Sfinte și s-a răspîndit la toate popoarele, primind caracteristicile sale temporale și spațiale. Ea a devenit o religie universală, transportînd nu numai învățătura Domnului nostru Iisus Hristos, dar și ceea ce s-a păstrat din Testamentul Vechi, adică mai ales partea doctrinară. Rînduielile ceremoniale, cultul, sacrificiile, datinele și obiceiurile aparțin antichităților religioase. Dezvoltarea religioasă a poporului ales, după nașterea religiei creștine, este cuprinsă în *Talmud* [28].

În diaspora, spiritualitatea religioasă a poporului ales s-a aflat la o răspîntie. Vechiul Testament rodise doctrina mîntuitoare a Noului Testament, care era o continuare organică a sa. Răspîndiți în mijlocul celorlalte popoare, religia poporului ales rămîne distinctă față de creștinism și de mahomedanism, precum și de celelalte religii ale lumii. Litera Vechiului Testament însă nu mai era vie ca în Țara Sfîntă. Din contră, ea era adeseori o povară, din cauza observării unor practici religioase care nu mai erau posibile. Genialul spirit de acomodare al acestui popor, precum și neaderența la orice proces de asimilare, chiar și atunci cînd s-a utilizat forța în numele blîndului Iisus Hristos, în timpul persecuțiilor maure și iudaice din Spania, puse la cale de inchiziția iezuită, l-au păstrat intact și nealterat, dar au impus anumite precizări și tălmăciri doctrinare. Astfel a început și dezvoltarea doctrinară a religiei Vechiului Testament.

Poporul Vechiului Testament dovedise încă înainte de diaspora că poate da naștere unor spirite luminate care pot asimila cultura străină, fără a se asimila ele însele. Sînt binecunoscute astfel cazurile tipice ale filozofului și istoricului Filon de Alexandria și rabinilor Șamai, Hillel și Gamaliel. După transportarea poporului ales la carele cuceritorilor romani în întreg imperiul, s-a pus problema existenței sale. Procesul acesta spiritual de rezistență într-o

---

25. A se consulta expunerea doctrinară a lui: Franz Rosenzweig, *Der Stern der Erlösung*, Frankfurt, 1921, p. 6 și urm.

26. A se consulta : Cardinalul Faulhaber, *Juifs et chrétiens devant le racisme*, Paris, 1934, p. 75 și urm.; Idem, *Judentum, Christentum, Germanentum*. Adventspredigten gehalten in St. Michael zu München, 1933. Munich, 1933, p. 26 și urm.

27. Vezi: J. Bonsirven, *Juifs et chrétiens*, Etudes philosophiques, Paris, 1936, p. 7 și urm.

A se citi, spre completare, sugestivele pagini de la: E. Renan, *Histoire du peuple d'Israël*, Paris, Calmann-Lévy, 1887, p. 15 și urm.; A. Causse, *Les dispersés d' Israël, les origines de la Diaspora et son rôle dans la formation du Judaisme*, Paris, 1929, p. 34 și urm.

28. Cf. S. Reinach, *Orpheus*, Paris, 1909, p. 303 și urm.; W. Strack, *Einleitung in den Thalmud*, Leipzig, 1894, passim.

lume ostilă se vădește lămurit în cartea *Talmudului*, care înseamnă învățătură subiectivă sau obiectivă. Poporul ales, ca de atîtea ori în istorie, dovedește o vitalitate spirituală uimitoare de acomodare și de păstrare a principiilor sale religioase. Religia sa devine inima rezistenței acestui popor în fața vicisitudinilor istorice care s-au abătut asupra lui. Pozițiile doctrinare sînt binecunoscute [29]. Dar dacă *Testamentul Nou* s-a bucurat de Revelația divină și împlinirea sa prin învățătura și faptele Domnului nostru Iisus Hristos, *Talmudul* este creația marilor învățați și rabini ai poporului ales. El continuă dezvoltarea doctrinară a *Vechiului Testament*, dar nu aduce o revelație nouă. Rămînînd strict Vechiului Testament, religia poporului ales se desprinde definitiv de religia creștină, fiindcă nu este însușită Revelația divină primită prin Domnul nostru Iisus Hristos, iar mesianitatea Sa nu este recunoscută. Ca o consecință logică, procesul de europenizare a religiei creștine, dezvoltarea sa prin Sfintele Sinoade ecumenice, învățătura Sfinților Părinți, precum și întreaga Sfîntă Tradiție, deci doctrina, cultul și morala creștine sînt ignorate. Se observă deci, pe de o parte, extraordinara vitalitate a noii religii creștine, iar pe de altă parte păstrarea tradițională numai a Vechiului Testament, fără nici o deschidere față de elementele religioase ale Noului Testament. Poporul ales își păstrează individualitatea sa proprie, iar în comunitatea celorlalte popoare vine cu ele în atingere numai prin relații sociale, nicidecum religioase.

Orice elemente religioase, practicate de alte popoare, nu mai intră în sfera preocupărilor acestui popor, punțile de contact între religia creștină, ieșită din hotarele Țării Sfinte, sînt evitate. Exilul istoric al acestui popor se conjugă și cu exil religios total [30]. Începînd cu secolul al III-lea, cu marele rabbi talmudist *Ehuda Hanasi*, și pînă în secolul al V-lea, Talmudul se conturează doctrinar, dar el nu se definitivează nici astăzi, fiind necontenit în efervescență, prin comentarea lui de către soferimii mondiali.

Talmudul cuprinde un vast material doctrinar teoretic și practic în cele două subdiviziuni ale sale: *Mișna* și *Ghemara*. După cum se depozitau interpretările noi la *Tora*, pe care le determina viața nouă din diaspora, tot așa se închegau scrierile noi care aveau să alcătuiască *Talmudul*. Mai întîi a apărut, astfel, *Midrașul*, apoi *Halacaot*, iar mai apoi *Agadotul*. Lanțuri nesfîrșite de interpretări la *Tora*, trecute prin prizma vieții în exil, urmează unele după altele [31]. Vechile specializări exegetice și masoretice renasc în interpretările talmudice. Cele trei colecții alcătuiesc *Mișna*, dar nu se termină, căci alte explicări sînt necesare, mergînd în rînd cu viața, și noi adaosuri formează partea a doua a *Talmudului*, numită *Ghemara*. Afluențe din străvechiul Ur, din clasica Alexandria elenistă, din anticul Babilon se întîlnesc pe paginile aceleiași lucrări colective,

---

29. Vezi pe larg: A. Loisy, *La religion d'Israël*, III éd., Paris, 1933, p. 76.

30. I. Mihălcescu, *Raportul dintre creștinism și iudaism*, în „Biserica Ortodoxă Română", Seria II, An. XLIII (1925), nr. 3, p. 137-141.

31. A se consulta: A. Cohen, *Le Talmud*. Exposé synthétique du Talmud et de l'enseignement des rabbins sur l'éthique, la religion, les coutumes et la jurusprudence, Paris, 1933, passim.

care colaționează spiritul universal al acestui popor nemuritor. O adevărată *Kabala* ia naștere, necunoscută lumii din jur, care devine legea de căpătîi a comunității *Kahalul*, izolată de comunitatea creștină [32].

Talmudul a devenit, astfel, o lege de existență a comunității. Numai așa acest proces de menținere universală a poporului ales este explicat în resorturile sale cele mai intime. Valoarea spirituală a *Talmudului* pentru poporul ales este imensă. *Talmudul* propagă credința monoteistă în Iahve, menținînd religia poporului ales intactă. *Vechiul Testament* are o continuitate organică în *Talmud*. Interpretarea lui devine necesară și pentru creștini, spre a vedea dezvoltarea religioasă a acestui popor față de diferitele religii din lume, fiind o manifestare genială în felul ei [33]. Talmudul cuprinde precepte morale și sociale superioare, care individualizează pretutindeni comunitatea, ca viață socială și morală [34]. Morala casnică familială și comportarea socială comunitară ale acestui popor superior fac și astăzi obiectul de admirație al celorlalte popoare conlocuitoare [35].

Talmudul a devenit astfel, prin răspîndirea sa universală și importanța sa doctrinară, una dintre cărțile de căpătîi ale poporului ales. În consecință, Talmudul are și o importanță culturală neegalată pentru acest popor [36]. El trebuie învățat de toată lumea în școli speciale (heidere), conduse de rabini. Valoarea lui pedagogică este unică. Lui i se datorează pleiada de învățați, creați la lumina interpretărilor scripturistice. Operele lor sînt numeroase. Totuși, nici o operă, în afara Talmudului, nu a avut importanța acestuia, fie ea creată de marii rabini geniali *Moise Maimonides, Iosif Quaro*, de marii filozofi Henri Bergson și Hermann Cohen ori de marii savanți Albert Einstein sau Herschell, precum și de marii scriitori Ștefan Zweig, Thomas și Heinrich Mann, Lion Feuchtwanger etc. [37].

Spiritualitatea europeană a avut diferite atitudini față de Talmud, legate de împrejurările istorice și de diferite persoane care s-au ocupat de el. Primii admiratori ai importanței Talmudului și a locurilor mai interesante, explicabile în comentariile Mișnei, au fost unii prozeliți. Pînă în secolul al VI-lea, Talmudul circulă liber în Imperiul bizantin, iscînd dispute interesante, ca aceea a limbii în care trebuie citită Sfînta Scriptură: ebraica, greaca sau latina. Abia în secolul al XIII-lea, în urma unei dispute între un rabbi botezat și altul nebotezat, un Talmud este ars de fanaticii inchiziției într-o piață publică a Parisului. După polemica dintre iu-

---

32. Jakob Brafmann, *Das Buch vom Kahal. Weltjudenfrage*, Leipzig, Th. Fritsch Verl., 1888, passim.

33. Cf. E. König, *Theologie des Alten Testaments*, Stuttgart, 1922, p. 18 și G. Kittel, *Die Probleme des palästinischen Spätjudentums und des Urchristentum*, Gutersloch, 1926, p. 9.

34. A. Cohen, *Le Talmud*, passim.

35. A. Poizat, *Le miracle juif*, Paris, 1932, p. 52 și urm.

36. A. Cohen, *op. cit.*, p. 6 și urm.

37. Vezi: *Der babylonische Talmud*, Neuübertragen durch L. Goldschmidt, Bd. I-IV, Berlin, 1924-1931.

deul prozelit Nicolae Dunin și rabbi Jehiel și excomunicarea acestuia, intervine și papa Grigorie al IX-lea, care oprește circulația Talmudului printr-o bulă papală [38]. Ca întotdeauna, fanatismul inchizitorial și-a spus cuvîntul, oprind cunoașterea religioasă a dezvoltării poporului ales [39]. Un subiectivism exagerat manifestă prozelitul *Johann Pfefferkorn*. Marele *Reuchlin* se aliază și ia parte la dispute, tipărind o ediție ebraică a *Psalmilor*, în 1512. Urmează și excese, iar la Kamenetz Podollsk se încing discuții, alimentate de savanții rabini din Galiția [40]. În 1550, Talmudul este pus la index de Biserica Romei, pentru ca în 1986 papa Ioan Paul al II-lea să participe la serviciile religioase din sinagoga cea mare din același oraș.

Spiritul de largă toleranță al Bisericii creștine a fost umbrit, astfel, în anumite epoci și de anumite manifestări inchizitoriale de fanatism și de obscurantism. Ca de obicei se negau orice valori culturale Talmudului, deși a fost introdus ca obiect de studiu în Universitate de *V. T. Teuchlin*. Spiritul ecumenist, dominant în zilele noastre, elimină astfel de atitudini în contradicție cu învățătura Domnului nostru Iisus Hristos și cu marile imperative ale Bisericilor creștine [41]. A fost necesară o limpezire a învățăturii creștine față de celelalte religii și instaurarea unui climat de colaborare și de înțelegere, pentru rezolvarea marilor probleme care confruntă omenirea actuală, lămurindu-se implicit și chestiunile doctrinare [42]. *Talmudul* ca și *Coranul* mahomedan vădesc geniul unor religii străvechi și geniul unor popoare în rezolvarea concepțiilor religioase, după specificul lor și în cadrele *hic et nunc* ale istoriei. Talmudul a trecut prin multe prefaceri, totuși legea sa vitală a rămas intactă, iar principiile sale doctrinare și morale individualizează religios un popor. Deschiderea sa religioasă actuală, după înfricoșătoarele suferințe din timpul celui de-al doilea război mondial, se face din ce în ce mai simțită și pentru unii creștini, din ce în ce mai conștienți, prin fraternizare deplină [43].

Talmudismul cunoaște și el diferite ramificări și școli, precum ortodoxismul askenaz din Galiția, curentul sefard din Spania, neologii din America, dar și din Caransebeș [44] sau liberalii din țările

---

38. V. Gh. Ispir, *Convertirea iudeilor*, în Curs de îndrumări misionare, București, 1930, p. 362 și urm.

39. *Ibidem.*

40. *Ibidem.*

41. Cf. Pr. prof. dr. P. Rezuș, *Spre o învățătură a Bisericilor și Confesiunilor creștine*, în „Glasul Bisericii", XXXI (1972), nr. 3-4, p. 298-306; Idem, *Cooperarea Bisericilor creștine cu celelalte religii*, în „Mitropolia Banatului", XXII (1972), nr. 4-6, p.167-174.

42. Idem, *Aspecte noi ale ecumenismului contemporan*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLIX (1973), nr. 7-8, p. 448-454.

43. Idem, *Problema cooperării Bisericilor creștine și a credincioșilor tuturor religiilor pentru sprijinirea și înfăptuirea marilor probleme ale vieții contemporane*, în „Ortodoxia", XXV (1973), nr. 1, p. 102-114.

44. Idem, *Neologii din Caransebeș, în „Foaie diecezană"*, An LX, nr. 38-39, Caransebeș, 23 septembrie 1945, p. 1-2.

Apusului: Germania, Franța, Anglia, Belgia etc. Închiderea poporului ales între zidurile doctrinare ale Talmudului nu se mai menține astăzi. Mentalitățile religioase ale tuturor popoarelor au devenit, pe parcursul marilor încercări prin care a trecut omenirea, mai comprehensive, schimbîndu-se radical mai ales în privința relațiilor interreligioase, a înțelegerii reciproce și a colaborării, eliminîndu-se tensiunile seculare și căutîndu-se elemente de contact și de apropiere, nu de disensiune și de sterile confruntări teologale. O eliberare deplină de prejudecăți religioase, iscate adiaforic în mersul victorios al omenirii spre o viață bună și fericită, grăbește cu un ceas mai devreme realizarea eforturilor pentru stabilirea păcii și înlăturarea altor cumplite încercări prin care au trecut credincioșii tuturor religilor și care nu trebuie să se mai repete niciodată [45].

Antisemitismul a fost examenul cel mai dureros și mai imfamant pe care l-a dat omenirea secolului al XX-lea. Exaltarea instinctelor, exaltare sălbatică, promovată de statul național-socialist al lui Hitler, îndemnul la asuprirea semenului, în contradicție cu întreaga învățătură a Domnului nostru Iisus Hristos, instigarea la ucidere și genocid, organizarea lagărelor de exterminare în masă în camerele de gazare sînt ultimele dovezi de primitivitate umană și de întoarcere la barbarie, care au fost stăvilite [46]. Cu atît mai condamnabil este antisemitismul cînd este practicat în numele Domnului nostru Iisus Hristos de inconștienți și criminali care nu cunosc nici învățătura creștină, nici învățătura poporului ales în diaspora. Aberațiile fanatice, în paroxismul lor paranoic, au uitat că Domnul nostru Iisus Hristos a oprit violența de orice natură [47]. Ura religioasă, dublată de cea naționalistă, împotriva poporului ales, păstrîndu-și pentru totdeauna acest titlu în istorie, sînt aberații de la legile umanității și monstruozități doctrinare, cînd sînt practicate în numele Domnului nostru Iisus Hristos [48]. Poporul ales este un popor care și-a cîștigat simpatia întregii umanități, un popor stînd ca un permanent avertisment împotriva oricăror tendințe neofasciste [49].

8. Biserica Ortodoxă Română n-a practicat niciodată prozelitismul. Adepții Testamentului Vechi au avut și au deplină libertate de manifestare pe teritoriul de astăzi al Republicii Socialiste

---

45. Idem, *Coresponsabilitatea Bisericilor creștine în fața problemelor contemporane*, în „Mitropolia Olteniei", XXVI (1974), nr. 11-12, p. 933-937.

46. *Ibidem.*

47. E. Bischoff, *Jesus und die Rabbinen*, Leipzig, 1905, p. 8.

48. Pr. prof. dr. Petru Rezuș, *Sensul și importanța ecumenismului practic*, în „Ortodoxia", XXVI (1974), nr. 3, p. 649-653.

49. Idem, *Premisele ortodoxe ale dialogului interreligios și interconfesional*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLVIII (1972), nr. 3-4, p. 159-165.

România. N-au existat ingerințe religioase din partea Bisericii Ortodoxe Române. Biserica Ortodoxă Română nu aprobă nici prozelitismul altor religii și confesiuni. Libertatea de autodeterminare religioasă este respectată, după principiile Testamentului Nou, care stau la temelia credinței noastre [50]. Cei care n-au continuarea doctrinară a Testamentului Nou, precum și Revelația divină definitivată prin Domnul nostru Iisus Hristos, sînt supuși de la sine unei confruntări cu adevărul Testamentului Nou, fără tensiuni și dispute teologale, ci în spirit ecumenist. Este imposibil ca să nu se recunoască minunatele principii propovăduite de Domnul nostru Iisus Hristos, divina Sa comprehensiune pentru problemele umane de totdeauna. El a propovăduit pacea fără alte rezerve mintale, ceea ce ar trebui realizat în momentul de față. Poporul ales este un martor al acestei stări de lucruri. Războiul duce la exterminare, de astă dată nu numai a poporului ales ci și a întregii omeniri. O întoarcere spre Testamentul Vechi sau o înaintare spre Testamentul Nou aparțin viitorului. Comorile de mîntuire nu sînt apanajul disputelor teologice, ci aparțin Revelației divine, care și-a spus ultimul cuvînt prin Domnul nostru Iisus Hristos. Testamentul Vechi a rămas doar o etapă în creștinism pentru dezvoltarea și definitivarea sa.

Pr. prof. dr. Petru REZUȘ

---

50. Vezi alte probleme, expuse la : A. Bertholet, *Kulturgeschichte Israels,* Göttingen, 1919, p. 281 și urm.; L. Cl. Fillion, *Histoire d' Israël peuple de Dieu d'après la Bible, les anciennes traditions et les découvertes modernes,* T. I. Paris, Letouzey 1928, p. 19 și urm.; A. Charrue, *L'incrédulité des Juifs dans le Nouveau Testament,* Gembloux, 1929, p. 16 și urm.; W. O. E. Oesterley, *Judaism and Christianity,* vol. II, London, 1937, p. 9 și urm.

DOBÎNDIREA, PĂSTRAREA ȘI DESĂVÎRȘIREA MÎNTUIRII NOASTRE

Omul a fost făcut de Dumnezeu „după chipul și asemănarea Sa“ (Facere 1, 26-27). Chipul lui Dumnezeu în om înseamnă, potrivit învățăturii Bisericii formulată de Sfinții Părinți, puterile sufletești cu care Dumnezeu a înzestrat pe om: mintea, voința, simțirea, libertatea, conștiința, puteri sufletești pe care nici o făptură a lui Dumnezeu nu le are. Prin aceste puteri omul tinde permanent spre comuniunea cu Dumnezeu „căci ne-ai făcut pe noi pentru Tine și neliniștit este sufletul nostru pînă ce se va odihni în Tine“, mărturisește Fericitul Augustin în ale sale bine cunoscute „Confesiuni“. Asemănarea cu Dumnezeu înseamnă realizarea acestei comuniuni; ea este starea în care puterile sufletești ale omului sînt permanent lucrătoare a tot ce este bun și sfînt, împlinind pururea voia lui Dumnezeu, este starea în care omul simte că nu mai trăiește el ci Dumnezeu trăiește în el, așa cum mărturisește Sfîntul Apostol Pavel despre sine (Galateni 2, 20). În om este „același gînd care era și în Iisus Hristos“ (Filipeni 2, 5) cînd era cu trupul pe pămînt, „Care, Dumnezeu fiind în chip... S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor și la înfățișare aflîndu-Se ca un om“ (Filipeni 2, 6-8), afară de păcat (Ioan 8, 46; II Corinteni 5, 21).

Știm că strămoșii noștri, Adam și Eva, săvîrșind păcatul neascultării s-au îndepărtat de Dumnezeu, s-au ascuns de El (Facere 3, 10), chipul lui Dumnezeu în ei s-a întunecat. Ca urmare a păcatului ei au fost scoși din grădina raiului și treptat comuniunea cu Dumnezeu a slăbit în ei, iar această stare de îmbolnăvire a trecut și în urmașii lor, lumea care a urmat după ei (Romani 5, 12, 19), iar urmarea finală a păcatului a fost moartea (Romani 5, 12 și 6, 23).

Dumnezeu fiind dragoste (I Ioan 4, 8) nu a părăsit cu totul pe om, pe care l-a creat din dragoste, ci i-a dat făgăduința mîntuirii (Facere 3, 15), a restabilirii comuniunii cu El. „După ce... în multe chipuri a vorbit prin prooroci... în zilele... mai de pe urmă a grăit prin Fiul...“ (Evrei 1, 1-2); „iar cînd a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobîndim înfierea“ (Galateni 4, 4-5). Prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, noi oamenii am dobîndit nu numai starea cea dintîi a frumuseții chipului nostru, ci și calitatea, vrednicia de fii ai lui Dumnezeu (Ioan 1, 12), vrednicie cu mult mai mare decît cea dintîi pe care au avut-o strămoșii noștri cînd erau în grădina raiului, înainte de căderea în păcatul neascultării.

Prin întrupare, Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, ne-a adus mîntuirea sau răscumpărarea, ne-a dat harul îndreptării sau al mîntuirii; acest har ni l-a dat în dar, iar noi l-am primit prin credință și nu datorită faptelor noastre bune, fapte care sîntem datori să le facem. Credința, la rîndul ei, este tot darul lui Dumnezeu, dar pe care l-am primit în baia Botezului. Partea noastră propriu-zisă în dobîndirea mîntuiri este să vrem, să credem și să facem faptele cele bune. Această învățătură a Bise-

ricii cu privire la dobîndirea mîntuirii noastre este temeluită pe cuvintele Sfintei Scripturi, din care vom aminti numai cîteva pentru exemplificare: „Fiul Omului a venit să caute și să mîntuiască pe cel pierdut“ (Matei 18, 11); „Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mîntuiască prin El lumea“ (Ioan 3, 17); „Dar dreptatea lui Dumnezeu (mîntuirea n. n.) vine prin credința în Iisus Hristos, pentru toți și peste toți cei ce cred, căci nu este deosebire, fiindcă toți au păcătuit și sînt lipsiți de slava lui Dumnezeu. Îndreptîndu-se în dar cu harul Lui, prin răscumpărarea cea în Hristos Iisus, pe care Dumnezeu L-a rînduit (jertfă de) ispășire, prin credința în sîngele Lui, ca să-și arate dreptatea Sa, pentru iertarea păcatelor celor mai înainte făcute... Căci socotim că prin credință se va îndrepta omul, fără faptele Legii“ (Romani 3, 22-28). „Pe noi, cei ce eram morți prin greșelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos — prin har sînteți mîntuiți! Și împreună cu El ne-a sculat și împreună cu El ne-a așezat în ceruri, întru Hristos Iisus, ca să arate în veacurile viitoare covîrșitoarea bogăție a harului Său, prin bunătatea ce a avut către noi întru Hristos Iisus. Căci în har sînteți mîntuiți, prin credință și aceasta nu este de la voi; este darul lui Dumnezeu; nu din fapte (faptele Legii n. n.), ca să nu se laude nimeni. Pentru că a lui făptură sîntem, zidiți în Hristos Iisus spre fapte bune pe care Dumnezeu le-a gătit mai înainte, ca să umblăm întru ele“ (Efeseni 2, 5-10). „Iar cînd bunătatea și iubire de oameni a Mîntuitorului nostru Dumnezeu s-a arătat, El ne-a mîntuit, nu din faptele cele întru dreptate, săvîrșite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfînt pe care L-a vărsat peste noi, din belșug, prin Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru, ca îndreptîndu-ne prin harul Lui să ne facem după nădejde moștenitorii vieții celei veșnice“ (Tit 3, 4-7). Căci „harul mîntuitor s-a arătat tuturor oamenilor“ (Tit 3, 11). Și „ce ai pe care să nu-l fi primit? Iar dacă l-ai primit de ce te fălești ca și cum nu l-ai fi primit?“ (I Corinteni 4, 7). „Toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit de sus este, pogorîndu-se de la Părintele luminilor...“ (Iacov 1, 17).

Harul mîntuitor îl primim, deci, în dar prin credință, iar credința trebuie să fie însoțită de faptele cele bune „pe care Dumnezeu le-a gătit (rînduit n. n.), mai înainte ca să umblăm întru ele“, „căci credința fără fapte moartă este“ (Iacov 2, 17).

Harul mîntuitor ni-l împărtășește Însuși Mîntuitorul, personal prin Sfîntul Duh sau lucrarea Sfîntului Duh în Sfintele Taine ale Bisericii instituite și săvîrșite de Însuși Mîntuitorul, Singurul Mijlocitor între Dumnezeu și oameni (I Timotei 2, 5). Dacă în timpul vieții Sale pămîntești, înainte de înălțarea Sa la cer Mîntuitorul împărtășește harul Său tuturor celor care credeau în El personal, după înălțarea Sa la cer harul mîntuitor îl împărtășește tot personal, în Sfintele Taine slujite de slujitorii sfințiți, „iconomii tainelor lui Dumnezeu“ (I Corinteni 4, 1).

După Învierea Sa cea de a treia zi, Mîntuitorul învestește pe Sfinții Apostoli în slujirea lor: „Luați Duh Sfînt“, prin Sfînta Taină a Hirotoniei, împărtășindu-le puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor — Sfînta Taină a Mărturisirii — și puțin înainte

de înălțarea Sa la cer le încredințează slujirea de a săvîrși Sfînta Taină a Botezului: „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și zicînd acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele le vor fi iertate și cărora le veți ține, ținute vor fi“ (Ioan 20, 21-23). „Drept aceea, mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh“ (Matei 28, 19); cel ce va crede și se va boteza se va mîntui, iar cel ce nu va crede se va osîndi“ (Marcu 16, 16). Harul lui Dumnezeu lucrează mîntuirea noastră în baza Botezului: „El ne-a mîntuit nu din faptele cele întru dreptate, săvîrșite de noi, ci după a Lui îndurare, în baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea Duhului Sfînt“ (Tit 3, 5). „De nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va să intre în Împărăția lui Dumnezeu“ (Ioan 3, 5).

Din cele prezentate, înțelegem că Dumnezeu iartă cîte iartă slujitorul sfințit în Sfînta Taină a Mărturisirii, harul mîntuitor este împărtășit de Însuși Mîntuitorul în Sfintele Taine, începînd cu cea a Botezului, iar Sfintele Taine sînt slujite numai de slujitorii lui Hristos, iconomii tainelor lui Dumnezeu. Pentru primirea harului mîntuitor Dumnezeu ne cere credință, iar credința vine din propoveduire, din propoveduirea cea autentică, adevărată: „Cel ce va crede și se va boteza, se va mîntui. Credința este din auzire, iar auzirea prin cuvîntul lui Hristos“ (Romani 10, 17).

În ziua Cincizecimii, Pogorîrea Duhului Sfînt, Sfîntul Apostol Petru propoveduiește mulțimilor adunate care erau uimite de dumnezeiescul fapt al pogorîrii Sfîntului Duh peste Sfinții Apostoli în chip de limbi de foc. Ei cred celor spuse de Sfîntul Apostol Petru și „pătrunși la inimă“ întreabă ce să facă. Apostolul le spune: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare în numele lui Iisus Hristos spre iertarea păcatelor... și vor primi Duhul Sfînt“ (Taina Mirungerii) (Fapte 2, 37-38). Ceea ce s-a și petrecut. „Deci cei ce au primit cuvîntul Lui s-au botezat și în ziua aceea s-au adăugat ca la trei mii de suflete. Și stăruiau în învățătura apostolilor și în împărtășire, în frîngerea pîinii (Sfînta Taină a Euharistiei) și în rugăciune“ (Sfînta Liturghie) (Fapte 2, 41-42).

Că cel care primește botezul trebuie să aibă credință și să o mărturisească la primirea Botezului este arătat deci destul de limpede în Sfînta Scriptură. Noi cei de astăzi, potrivit rînduielii Bisericii, primim Sfînta Taină a Botezului chiar la vîrsta prunciei cînd nu putem mărturisi credința cuvenită pentru că încă nu putem să vorbim și nu cunoaștem nimic din propoveduirea Evangheliei pentru că nu putem înțelege nimic; că la vîrsta prunciei recepționăm tot ce vedem și auzim este un adevăr bine stabilit de psihologie și orice știință care se ocupă cu instruirea și formarea omului.

Sîntem pe deplin încredințați că la praznicul Cincizecimii, cînd s-a pogorît Duhul Sfînt, între mulțimile care s-au botezat, ca la trei mii, nu puteau lipsi copiii, pentru că „aceștia mici“, cum îi numește Mîntuitorul, nu puteau fi lipsiți de harul mîntuitor împărtășit prin baia nașterii celei de a doua. Sfîntul Apostol Pavel spune că a botezat casa lui Ștefana, din care nu puteau lipsi copiii (I Corinteni 1, 16); nu puteau lipsi copiii nici din casa temnicerului din Filipi (Fapte 16, 23), din casa Lidiei (Fapte 16, 15) care au primit botezul. Sfinții Apostoli au botezat deci și copiii, pentru că

știau de la Mîntuitorul importanța Botezului fără de care nimeni nu poate să se nască pentru împărăția lui Dumnezeu. „Adevărat, adevărat... de nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu“ (Ioan 3, 5). Deci nu poate primi botezul cel ce nu are credință și nu poate să o mărturisească. Cum pot fi botezați copiii? Au ei credință, o mărturisesc ei într-un fel?

Ca răspuns la întrebarea pusă de Sfinții Apostoli: „Cine este oare mai mare în împărăția cerurilor?“ Mîntuitorul cheamă la Sine un prunc și-l pune în mijlocul lor și apoi zice: „Adevărat zic vouă de nu vă veți întoarce și nu veți fi precum copiii, nu veți intra în împărăția cerurilor. Deci cine se va smeri pe sine ca pruncul acesta, acela este cel mai mare în împărăția cerurilor și cine va primi un prunc ca acesta în numele Meu, pe Mine Mă primește. Iar cine va sminti pe unul dintre aceștia care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui să i se atîrne de gît o piatră de moară și să fie afundat în adîncul mării...“ (Matei 18, 2-6). Deci este limpede că copiii au credință. Acest adevăr trebuie să-l înțelegem pornind de la faptul că chipul lui Dumnezeu în om, care prin păcat poate fi întunecat dar nu desființat, dă posibilitatea ca omul să tindă permanent către Dumnezeu, să se deschidă către El, izvorul vieții, iar credința este tocmai această deschidere a omului către Dumnezeu și nu numai o simplă acceptare a unui adevăr despre care luăm act prin cuvîntul care are menirea să lămurească un adevăr sau să ne lămurească despre el. Această credință a copiilor deși nu este în starea ei plenară de desăvîrșire totuși este suficientă omului pentru a tinde către prototipul Său, către Făcătorul Său al cărui chip este. Iată deci de ce Biserica a rînduit ca și copiii să fie botezați sau omul să fie botezat la vîrsta copilăriei; această rînduială este motivată și de faptul că prin Botez omul se face mădular al Bisericii, iar prin Sfînta Împărtășanie primește chezășia de fiu al Împărăției cerești. În cazul că moare înainte de vîrsta maturității, el moare cu nădejde și această chezășie. Harul mîntuirii împărtășit la vîrsta prunciei ajută pe om să crească și duhovnicește nu numai trupește, căci omul nu poate crește duhovnicește fără harul lui Dumnezeu, har care este împărtășit în Sfintele Taine, începutul făcîndu-l Taina Botezului. Mai putem spune că copilul își însușește credința de la părinți, din mediul familial, începînd chiar din perioada imediat după zămislire. Se știe cît de mult influențează comportamentul și starea sufletească a mamei asupra pruncului în timpul sarcinei; toată frămîntarea, starea sufletească a mamei ca și a celorlalți membri ai familiei se imprimă în sufletul pruncului, deci și credința mamei și a familiei. La botez, mărturisirea credinței, potrivit rînduielii Bisericii, este făcută de nași, părinții duhovnicești ai pruncului. Dumnezeu împărtășește darul și harul său unei persoane și pentru credința, dorința sau cererea altei persoane care este în starea de a putea face mărturisirea sau de a exprima dorința unei alte persoane aflate în starea de neputință a mărturisirii ei, știind că persoana aflată în această stare de neputință nu este lipsită cu totul de credință, cum este și un prunc, așa cum desprindem cu toată limpezimea și din cele de mai jos. Astfel, sluga sutașului este vindecată pentru credința stăpînului său (Matei 8, 5-13). Sutașul nu avea o credință monoteistă și

aceasta nu-i de mirare pentru că „și păgînilor le-a dat Dumnezeu pocăință spre viață“ (Fapte 1, 11 și 18). „În orice neam, cel ce se teme de El și face dreptate este primit de El“ (Fapte 10, 35). Fiica femeii canaaneence este vindecată pentru credința mamei ei (Matei 17, 14-18). Cel paralizat este vindecat pentru credința celor patru inși care-l purtau pe patul de suferință, înțelegînd că cel suferind avea credință (Matei 9, 2), dar nu putea s-o mărturisească.

Se poate oare împărtăși harul mîntuirii în afara Sfintei Taine slujită de iconomul tainelor lui Dumnezeu numai pentru credința pe care o avem și o mărturisim? Răspundem, potrivit învățăturii Bisericii: Nu. Este o mare îndrăzneală și o rătăcire de la calea adevărului a crede că putem primi harul mîntuitor în afara Sfintelor Taine. Credința și Taina sînt strîns legate între ele, una fără alta nu se poate: „Cel ce va crede și se va boteza, se va mîntui, iar cel ce nu va crede, se va osîndi“. Taina fără credință este nelucrătoare, iar credința fără Taină este moartă și înseamnă o rătăcire de la adevărul mîntuirii.

Mîntuitorul a trimis pe Sfinții Apostoli să propoveduiască Evanghelia ca lumea să creadă în El dar să se și boteze în numele Sfintei Treimi. Mulțimile au întrebat pe Sfintul Apostol Petru, la Cincizecime, fiind pătrunși la inimă. „Bărbați frați, ce să facem ?“ Și răspunsul a fost dat: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre“ (Fapte 2, 37-28). Iertarea păcatelor după Botez se dobîndește prin Sfînta Taină a pocăinței: „Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele se vor ierta și cărora le veți ține ținute vor fi“ (Ioan 20, 22-23). Și dacă Sfîntul Apostol Petru spune mulțimilor adunate la praznicul Cincizecimii: „Și tot cel ce va chema numele Domnului se va mîntui“ (Fapte 2, 21) cuvinte luate din proorocul Ioil 3, 4, același apostol spune mulțimilor și să se pocăiască și să se boteze... spre iertarea păcatelor. Mîntuitorul, cînd trimite pe Sfinții Apostoli la propoveduirea cuvîntului Evangheliei, le mai spune și aceasta: „Învățîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă“ (Matei 28, 20). Biserica nu poate să învețe altfel decît cum a poruncit Mîntuitorul pentru că ea este stîlpul și temelia adevărului (I Timotei 3, 15). Biserica este trupul lui Hristos, iar Hristos capul ei (Efeseni 5, 23); iată de ce Biserica nu poate greși și cele rînduite de ea sînt adevăruri mîntuitoare. Biserica este aceea care ne păstrează și ne crește în adevărul de credință mîntuitoare în unitatea Duhului, dîndu-ne dreptul înțelegerii cuvintelor Sfintei Scripturi pentru a nu ne rătăci citindu-le, atunci cînd căutăm să le înțelegem după mintea noastră mărginită și pătimașă. „Aceasta știind mai dinainte că nici o proorocie a Scripturii nu se tîlcuiește după socotința fiecăruia“. Sînt unele lucruri în epistolele Sfîntului Apostol Pavel cu anevoie de înțeles pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi, „spre a lor pierzare“ (II Petru 1, 20 și 3, 16). Adevărul dumnezeiesc se înțelege numai prin Biserică: „Mie mi s-a dat harul să binevestesc neamurilor — păgînilor — bogăția lui Hristos de nepătruns și să descopăr tuturor care este iconomia tainei celei ascunse în Dumnezeu, Ziditorul a toate, prin Iisus Hristos, pentru ca înțelepciunea lui Dumnezeu cea de multe feluri să se facă cunoscută acum, prin Biserică, începătoriilor și stăpînilor, în ceruri“

(Efeseni 3, 8-10); dacă celor din ceruri se face cunoscută înțelepciunea lui Dumnezeu prin Biserică cu atît mai mult nouă celor de pe pămînt. De aceea Sfîntul Apostol Pavel a scris că Biserica este stîlpul și temelia adevărului (I Timotei 3, 15). Dacă prin Biserică Dumnezeu ne descoperă adevărul, înțelepciunea Sa, tot prin Biserică Dumnezeu ne împărtășește harul mîntuitor în Sfintele Taine slujite de iconomii lor sfințiți anume.

Dacă harul mîntuirii îl primim în dar prin credință, credința fiind tot darul lui Dumnezeu, care este atunci partea noastră, contribuția noastră la păstrarea, creșterea și desăvîrșirea mîntuirii noastre? Răspunsul îl găsim în foarte multe locuri în Sfînta Scriptură din care vom cita numai cuvintele Sfîntului Apostol Petru din a doua sa epistolă 1, 3-8: „Dumnezeiasca Lui putere ne-a dăruit toate cele ce sînt spre viață și spre bună cucernicie, făcîndu-ne să cunoaștem pe Cel ce ne-a chemat prin slava Sa și prin puterea Sa, prin care El ne-a hărăzit și prețioase făgăduințe, ca prin ele să vă faceți părtași dumnezeiești firi, scăpînd de stricăciunea poftei celei din lume. Pentru aceasta, puneți și din partea voastră toată sîrguința și adăugați la credința voastră, fapta bună, iar la fapta bună, cunoștința, la cunoștință, înfrînarea, la înfrînare, răbdarea, la răbdare, evlavia, la evlavie, iubirea frățească, iar la iubirea frățească, dragostea. Căci dacă aceste lucruri sînt în voi și tot sporesc, ele nu vă vor lăsa nici trîndavi, nici fără roade în cunoașterea Domnului nostru Iisus Hristos“. Efortul nostru personal trebuie unit cu ajutorul lui Dumnezeu care ni se împărtășește în diferite chipuri prin harul Sfintelor Taine. „Drept aceea, iubiții mei, ... cu frică și cu cutremur lucrați mîntuirea voastră; Căci Dumnezeu este cel ce lucrează în voi și ca să voiți și ca să săvîrșiți, după a Lui bunăvoință“ (Filipeni 2, 12-13). Efortul nostru personal este cerut de Dumnezeu pentru ca mîntuirea primită în dar, numită mîntuire obiectivă, să fie mîntuirea noastră subiectivă, dar realizată cu ajutorul lui Dumnezeu. Efortul nostru personal este cerut pentru că starea de mîntuire primită în dar trebuie păstrată și dusă spre desăvîrșire: „Stați deci tari în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi și nu vă prindeți iarăși în jugul robiei“ (Galateni 5, 1). „...Iubiților, să ne curățim pe noi de toată întinăciunea trupului și a duhului, desăvîrșind sfințenia lui Dumnezeu“ (II Corinteni 7, 1). Starea de sfințenie nu este ceva static, ci este în permanentă creștere, sau în descreștere, atunci cînd ne lenevim. Ea este o creștere în Hristos, împreună cu El și numai cu ajutorul Lui: „Întru El, orice zidire bine alcătuită crește ca să ajungă locaș sfînt în Domnul, în care voi împreună sînteți ziditi, spre a fi locaș al lui Dumnezeu în Duhul“, „Pînă vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim copii duși de valuri, purtați încoace și încolo de orice vînt al învățăturii, prin înșelăciunea oamenilor, prin vicleșugul lor, spre uneltirea rătăcirii, ci ținînd adevărul, în iubire, să creștem întru toate pentru El, care este capul — Hristos. Din El, tot trupul bine alcătuit și bine închegat, prin toate legăturile care-i dau tărie, își săvîrșește creșterea...“ (Efeseni 2, 21-22 și 4, 13-16). Starea integrității noastre, a mîntuirii, este pîndită de diavolul: „Fiți treji, priveghiați! Protivnicul vostru,

diavolul, răcnind ca un leu căutînd pe cine să înghită...“ (I Petru 5, 8). Asupra acestui pericol și Mîntuitorul ne-a spus să fim cu luare-aminte: „Și cînd duhul necurat a ieșit din om, umblă prin locuri fără apă, căutînd odihnă și nu găsește. Atunci zice: Mă voi întoarce la casa mea de unde am ieșit; și venind, o află goală, măturată și împodobită. Atunci se duce și ia cu sine alte șapte duhuri mai rele decît el și, intrînd, sălășluiesc aici și se fac cele de pe urmă ale omului aceluia mai rele decît dintîi“ (Matei 12, 43-45). Multe sînt primejdiile care amenință mîntuirea noastră, dar „la oameni aceasta este cu neputință, la Dumnezeu însă toate sînt cu putință“ (Matei 19, 26). Lucrul nostru este să luăm aminte permanent la cuvintele Mîntuitorului și să le împlinim: „Privegheați și vă rugați ca să nu intrați în ispită. Căci duhul este osîrduitor, dar trupul neputincios“ (Matei 26, 41). „Iată, că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai greșești, ca să nu-ți fie ceva mai rău“ (Ioan 5, 14). „Căci dacă păcătuim de voia noastră, după ce am luat cunoștință despre adevăr, nu mai rămîne pentru păcate nici o jertfă. Ci o înfricoșată așteptare a judecății...“ (Evrei 10, 26-27); este vorba de păcatul împotriva Duhului Sfînt, împotrivirea față de adevărul învederat, adevărul cunoscut și înțeles de orice om, adevărul mărturisit de Însuși Dumnezeu; neputința iertării nu vine din partea lui Dumnezeu, ci din partea omului care a ajuns la o stare totală de nesimțire față de Dumnezeu și de adevărurile Sale mîntuitoare (Matei 12, 30-32). Este vorba de păcatul de moarte pentru care nici o rugăciune sau jertfă nu ajută să fie iertat (I Ioan 5, 16); păcatul de moarte este păcatul prin care omul se împotrivește voii lui Dumnezeu și Îl tăgăduiește pe Dumnezeu (I Ioan 4, 3).

Deși născut din nou în baia botezului prin care a primit harul mîntuirii în dar, dobîndind starea de nepăcătuire chiar — „Știm că oricine e născut din Dumnezeu nu păcătuiește; ci cel ce s-a născut din Dumnezeu se păzește pe sine și cel rău nu se atinge de el“ (I Ioan 5, 18) —, omul totuși păcătuiește și după botez, așa cum o știm cu toții; aceasta pentru că starea lui de sfințenie mereu este pîndită de cel rău, dar datorită și lenevirii lui.

Sfinții Părinți ai Bisericii au arătat în scrisul lor că păstrarea și sporirea noastră în viața de sfințenie dobîndită în baia Botezului atîrnă și de silința noastră. Să-l ascultăm pe Marcu Ascetul: „Sfîntul Botez este desăvîrșit dar nu desăvîrșește pe cel ce nu împlinește poruncile... fără a spune că desăvîrșirea se dobîndește prin nevoințe; harul nu este răsplata nevoințelor. Chiar dacă sînt ținuți sub păcat și după Botez, nu se întîmplă din pricină că Botezul ar fi nedesăvîrșit, ci pentru că nesocotim porunca și ne alipim de plăceri de bună voie, cum ne mustră dumnezeiasca Scriptură. Căci omul se întoarce cu voia sa liberă la păcatul său ca un cîine care vine la vărsătura sa (II Petru 2, 21). Pentru că nici Botezul, nici Dumnezeu, nici Satana nu silește voia omului. Omul se eliberează prin harul lui Hristos, dar voia sa stăruie pe lîngă aceea ce iubește, chiar după ce s-a botezat, din pricina libertății sale. Desigur, precum omul pătimea de silă sub robia stăpînilor (rele), Dumnezeu putea să ne slobozească și să ne facă neschimbători cu sila. Dar n-a făcut așa, ci prin botez ne-a scos cu sila din robie, desființînd păcatul prin Cruce și ne-a dat poruncile libertății, dar

a urma sau nu poruncile a lăsat la voia noastră liberă. Drept aceea, împlinind poruncile ne arată dragostea de Cel ce ne-a eliberat, iar nepurtînd grijă de ele sau neîmplinindu-le, ne dovedim împătimiți de plăceri. Aceste porunci nu scot afară păcatul (căci aceasta s-a făcut numai prin Cruce) ci păzesc condițiile libertății noastre. Unii se pot întreba, dacă păcatul se șterge prin Botez, de ce lucrează iarăși în inima noastră ? Spunem : Nu vreo rămășiță a păcatului lucrează în noi după Botez (căci acesta dă dezlegare deplină), ci că noi înșine ne înfășurăm cu voia liberă în legăturile care au fost dezlegate prin împlinirea poruncilor. Căci gîndul care zăbovește în jurul vreunei plăceri sau mînii nu e un semn al păcatului rămas, ci al unei împătimiri libere. Pentru că avem puterea să stingem gîndurile și să surpăm toată înălțarea care se ridică impotriva cunoașterii lui Dumnezeu (II Corinteni 10, 5), cum zice Scriptura. Căci nu atacul gîndului este semn al păcatului, ci convorbirea prietenească a minții cu el. Pentru că dacă nu-l iubim de ce să zăbovim cu el? Pentru că două sînt pricinile lucrărilor păcatului în noi: una lucrează pe măsura neîmplinirii poruncilor, iar cealaltă ne stăpînește cu putere datorită faptelor noastre rele după Botez. Și numai Dumnezeu înlătură această lucrare, dacă-L rugăm prin milostenie, prin rugăciune și prin răbdarea necazurilor ce vin asupra noastră. Dar și pe acestea ni le dăruiește, în chip ascuns, tot harul dat nouă prin botez, însă nu se va face văzut decît atunci cînd, după ce vom străbate bine drumul poruncilor, vom aduce ca jertfă Arhiereului Hristos gîndurile cele sănătoase ale firii noastre, nu pe cele mușcate de fiare, adică cele care se abat de la calea poruncilor... Drept aceea, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea și te pregătește ca să primești arătarea Celui ce locuiește întru tine“ (Marcu Ascetul, *Despre Botez*, în „*Filocalia* Vol. I, traducere de Prot. stavr. dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1947 p. 274).

Păcatul săvîrșit după Botez din pricina libertății noastre folosită rău, luînd libertatea ca acoperămînt al liberei răutăți (I Petru 2, 16), se iartă numai în Sfînta Taină a Mărturisirii, afară de cazul cînd zicem: să păcătuim ca Dumnezeu să aibă ce ierta, care înseamnă gîndire drăcească, păcat împotriva Duhului Sfînt, care nu se iartă.

Scrisul Sfinților Apostoli este un îndemn permanent de a fi treji față de amenințările păcatului, de a stărui în lupta cu păcatul avînd în ajutorul nostru pe Dumnezeu prin puterea harului Său. „Fiecare să-și stăpînească vasul său în sfințenie și cinste“ (I Tesaloniceni 4, 5); „Fiți treji, privegheați! (I Petru 5, 8); „treziți-vă, nu vă potriviți poftelor de mai înainte, fiți sfinți“ (I Petru 1, 14-17); „În lupta voastră cu păcatul, nu v-ați împotrivit pînă la sînge“ (Evrei 12, 4). „Datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei... Pentru aceasta de trei ori am rugat pe Domnul să-l depărteze de la mine; și mi-a zis: îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se săvîrșește în slăbiciune“ (II Corinteni 12, 7-9); „Și avem comoara aceasta în vase de lut, ca să se învedereze că puterea covîrșitoare este a lui Dumnezeu și nu de la noi“ (II Corinteni 4, 7). Toate aceste îndemnuri se adresează creștinilor care au primit deci botezul dar sînt supuși mereu ispitelor: „Curățiți-vă mîinile, păcătoși-

lor, și sfințiți-vă inimile, voi cei îndoielnici“ (Iacov 4, 8). Aceste cuvinte Sfîntul Apostol Iacov le adresează fraților săi în Hristos (1, 2), cuprinși de felurite ispite și nu celor din afara Bisericii, păgînilor. „Cine este slab și eu să nu fiu slab? Cine se smintește și eu să nu ard? Dacă trebuie să mă laud, să mă laud cu cele ale slăbiciunii mele“ mărturisește cu toată sinceritatea Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni 11, 29-30). Poate să pretindă un adevărat creștin că nu este supus păcatului și după Botez sau că o poate termina cu păcatul „pocăindu-se“, părăsind Biserica, obștea creștinească din care a făcut parte prin primirea Botezului potrivit învățăturii și rînduielii Bisericii una și nedespărțită? Firește că nu.

Prin Botez ne facem mădulare, fiecare în parte, ale trupului tainic al lui Hristos care este Biserica (I Corinteni 12, 27). Strădania noastră în păstrarea și creșterea harului mîntuirii, desăvîrșirea sfințeniei noastre se face numai împreună cu alții, deși este o strădanie personală, nu în izolare, ci comunitar, pentru că fiecare avem nevoie unul de altul, ne completăm unul pe altul, ne ridicăm unul pe altul, asemenea mădularelor trupului nostru: „Nevoiți-vă împreună, într-un suflet!“ (Filipeni 1, 27), „Îndemnați-vă și zidiți-vă unul pe altul“ (I Tesaloniceni 5, 11), „Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup... Căci și trupul nu este un mădular, ci multe... Dacă tot trupul ar fi ochi, unde ar fi auzul? Și dacă ar fi tot auz, unde ar fi mirosul? Și nu poate ochiul să zică mîinii: N-am trebuință de tine! Mădularele să se îngrijească deopotrivă unele de altele“ (I Corinteni 12, 13-25). Păcatul desprinderii de trupul lui Hristos — Biserica — atrage după sine moartea sufletului ca și vița desprinsă de butucul său, potrivit pildei spuse de Însuși Mîntuitorul (Ioan 15, 1-7). Rămînem în Mîntuitorul, avem viață în noi, viață veșnică, numai dacă, potrivit tot dumnezeiești lor Sale cuvinte, vom mînca Trupul Său și vom bea Sîngele Său (Ioan 6, 53-54) și aceasta se petrece numai în Sfînta Taină a Euharistiei slujită, ca și celelalte Sfinte Taine, numai de iconomii Tainelor lui Dumnezeu (Luca 22, 19-20).

O dată desprins de trupul lui Hristos, prin amăgirea cuvintelor deșarte (Efeseni 5, 6) după ce omul a fost înnoit prin baia Botezului și s-a împărtășit cu Trupul și Sîngele Domnului, merge spre tot mai rău, rătăcind pe alții și rătăciți fiind ei înșiși (II Timotei 3, 13). „Mereu învățînd și neputînd niciodată să ajungă la cunoașterea adevărului“ (II Timotei 3, 7), „pun din nou temelia învățăturii despre pocăință, a învățăturii despre botezuri, despre punerea mîinilor“ (Evrei 6, 1-2). Pentru cei ce cad în asemenea cursă se potrivesc cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, din aceeași Epistolă către Evrei: „Este cu neputință pentru cei ce s-au luminat o dată și au gustat darul cel ceresc și părtași s-au făcut Duhului Sfînt... să se înnoiască iarăși prin pocăință, fiindcă ei răstignesc loruși, a doua oară, pe Fiul lui Dumnezeu și-L fac de batjocură“ (6, 4-6). Aceasta pentru că ei părăsesc Biserica unde sînt Sfintele Taine pentru că nu aleargă la Sfînta Taină a Mărturisirii, pentru că părăsesc izvoarele harului, Sfintele Taine.

Să părăsim păcatul, dar nu Biserica, stîlpul și temelia adevărului: Să ne judecăm pe noi înșine și nu pe semenii noștri: „Cine ești tu de judeci pe sluga altuia? Pentru că stăpînul său stă sau cade. Dar va sta, căci Domnul are putere să-l facă să stea (Romani

14, 4). „Datori sîntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioși“ (Romani 15, 1), „Iar tu stai prin credință. Nu te îngîmfa, ci teme-te“ (Romani 11, 20). De aceea, celui căruia i se pare că stă neclintit să ia seama să nu cadă“ (I Corinteni 10, 12). Cum să părăsim Biserica și să disprețuim pe frații noștri întru Hristos sub pretext că sînt greșiți, luînd ca temei cuvintele: „Ieșiți din mijlocul lor și vă osebiți“ (II Corinteni 6, 16), cuvinte care au alt înțeles după ce citim cu toată luarea-aminte cuvintele aceluiași Sfînt Apostol Pavel: „Fraților, de va cădea un om în vreo greșeală, voi cei duhovnicești îndreptați pe unul ca acesta cu duhul blîndeții, luînd seama la tine însuți, ca să nu cazi și tu în ispită. Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos. Căci de se socotește cineva că este ceva, deși nu este nimic, se înșeală pe sine însuși. Iar fapta lui însuși să o cerceteze fiecare și atunci va avea laudă, dar numai față de sine însuși și nu față de altul. Căci fiecare își va purta sarcina sa“ (Galateni 6, 1-5).

Cum vedem, dobîndirea, păstrarea și creșterea harului mîntuitor, desăvîrșirea sfințeniei noastre este o lucrare a lui Dumnezeu prin harul Sfîntului Duh, împărtășit în Sfintele Taine, lucrare la care și noi ne facem părtași prin nevoințele noastre duhovnicești. Această lucrare a noastră, strădania noastră personală se face nu în izolare de celelalte mădulare ale trupului lui Hristos, Biserica, ci împreună cu ele. Nimeni din cei înnoiți prin baia Botezului nu este scutit de ispitele păcatului; păcatul săvîrșit se iartă numai de Dumnezeu în Sfînta Taină a Mărturisirii. Cine pretinde că o dată născut din Dumnezeu a terminat-o cu păcatul, să ia aminte la mărturisirea Sfîntului Apostol Pavel, după convertirea sa: „Iisus Hristos a venit în lume să mîntuiască pe cei păcătoși, dintre care cel dintîi sînt eu“ (I Timotei 1, 15); „Cine este slab și eu să nu fiu slab“ (II Corinteni 11, 29); „Nu zic că am dobîndit îndreptarea ori că sînt desăvîrșit. Fraților eu încă nu socotesc să o fi cucerit“ (Filipeni 3, 12-13).

Dacă credința fără fapte bune este moartă, credința desprinsă de harul Sfîntului Duh împărtășit prin Sfintele Taine este o credință rătăcită care duce la ruperea unității Trupului tainic al lui Hristos, fiind păcat împotriva Duhului Sfînt. De aceea ereticii nu pot să se întoarcă prin pocăință la calea adevărului, la unitatea Bisericii una și nedespărțită. Chipul autentic al omului născut în baia Botezului și crescut duhovnicește prin harul Sfîntului Duh, împărtășit în Sfintele Taine, este stăpînit permanent de duhul înnoirii, din zi în zi, cu o conștiință a nedesăvîrșirii, dar mereu dorind și străduindu-se să o dobîndească nu izolat, ci în comuniune cu toți membrii obștii din care face parte, obște care nu este alta decît Biserica, una și nedespărțită, adevărata păstrătoare a izvoarelor harului, Sfinte Taine prin care dobîndim, păstrăm și creștem harul mîntuirii, desăvîrșim starea noastră de sfințenie.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

ELEMENTE ROMANE LA EST DE CARPAȚI ÎN PRIMA JUMĂTATE A MILENIULUI I e. n.

Conponentă majoră a procesului etnogenezei românești, elementul roman a constituit de multă vreme un obiectiv de prim ordin al cercetării noastre istorice. Dacă prezența romană — sub diversele sale aspecte — în spațiul fostei provincii nu poate fi contestată, discuțiile continuînd doar în ceea ce privește cronologia și intensitatea sa, pentru Dacia de la răsărit de Carpați fenomenul a fost mult timp numai afirmat sau negat. Penuria izvoarelor scrise, arheologice, epigrafice sau de altă natură, ca și lipsa unor lucrări speciale sau de sinteză dedicate acestei probleme au condus adesea la construcții fără un fundament științific inatacabil.

Este adevărat că încă de la începuturile sale istoriografia românească a susținut în mod consecvent teza potrivit căreia și regiunea est-carpatică cunoaște prezența romană și totodată participă la procesul etnogenezei noastre. Mergînd pe această cale, Grigore Ureche, Miron Costin, stolnicul Constantin Catacuzino, Ion Neculce sau Dimitrie Cantemir, cărora li se alătură nenumărați alți scriitori români și străini, abordează în acest sens tema respectivă, fără însă a trata în mod diferențiat romanizarea teritoriului vechii Dacii [1]. Nici mai tîrziu, pînă spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, nu putem spune că se fac progrese notabile în direcția unei cercetări aprofundate pentru teritoriul care ne interesează [2]. Deși ultimele două decenii ale secolului amintit au fost martore ale apariției sintezei xenopoliene [3], în care se așează temeinic bazele istoriei noastre naționale, nu este mai puțin adevărat, de asemenea, că studiul antichităților romane est-carpatice nu avansează îndestulător, iar necesitatea unor lucrări speciale destinate spațiului respectiv devine strigentă.

Este meritul întemeietorului arheologiei moderne românești, Vasile Pârvan, de a fi inițiat cercetările de teren și studiile solicitate imperios de cunoașterea în cît mai mare măsură a prezenței romane

---

1. Gr. Ureche, *Letopiseţul Țării Moldovei,* ediția P. P. Panaitescu. București, 1955, p. 59 și urm.; M. Costin, *Letopiseţul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace de unde este părăsit de Ureche, vornicul de Țara de Gios,* în vol. *Opere alese,* editia L. Onu, București, 1967, p. 53 și urm.; Idem, *De neamul moldovenilor din ce ţară, au eșit strămoșii lor,* în vol. *Opere,* ediția P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 241-267; C. Cantacuzino, *Istoria Țării Rumânești întru care să cuprinde numele ei cel dintîi și cine au fost locuitorii ei atunci și apoi cine o au mai descălecat și o au stăpînit pînă în vremile de acum, cum s-au tras și stă,* în vol. *Cronicari munteni,* ediția N. Gregorian, I, București 1961, p. 18 și urm.; D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae,* ediția D. M. Pippidi, București, 1973; Idem, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor,* ediția Gr. G. Tocilescu, București, 1901; I. Neculce, *Letopiseţul Țării Moldovei,* ediția Iorgu Iordan, București, 1955, p. 103-104.

2. Vezi, de exemplu, M. Kogălniceanu, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens,* în vol. *Opere,* I. *(Scrieri istorice),* ediția Andrei Oțetea, București, 1946, p. 43-534.

3. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* în 6 volume, Iași, 1888-1893.

la răsărit de Carpați. Într-un prim studiu referitor la această chestiune [4], marele savant încerca să demonstreze existența, cel puțin parțială, a unei Moldove romane, comparabilă ca statut cu oricare altă provincie contemporană a Imperiului roman. Însă abia după un deceniu, în cunoscuta sa carte despre „începuturile vieții romane" la Dunărea de Jos [5], cărturarul va schița cîteva din tezele sale cele mai importante despre această parte a Romaniei orientale, reluate, corectate uneori și amplificate ulterior în lucrări întocmite spre sfîrșitul scurtei sale vieți [6]. Potrivit opiniilor sale, pe care le redăm sintetic, etapa inițială a penetrației romane la Nordul Dunării poate fi fixată „încă de pe la 200 a. Chr." [7], cucerirea traiană a Daciei constituind nu începutul, „ci încheierea întemeierii poporului nostru" [8]. Cît privește regiunea de la răsărit de Carpați, adînc convins, Vasile Pârvan susține prezența romană aici, ca și includerea sa parțială în interiorul hotarelor Imperiului roman, cu toate consecințele care decurg din aceasta pentru participarea zonei în discuție la procesul de romanizare [9].

În ani care au urmat, recente cercetări — datorate mai cu seamă lui Radu Vulpe [10], Dionisie M. Pippidi [11] și Nicolae Gostar [12] — au adus în discuție noi date și puncte de vedere, corectînd, modificînd sau amplificînd demonstrațiile lui V. Pârvan, cu toate că în linii mari, treptat, ipotezele sale au început a fi tot mai mult acceptate și chiar întărite cu noi argumente. Bineînțeles, ultimele decenii au adăugat valoroaselor contribuții ale predecesorilor noștri alte și alte descoperiri și interpretări, care au condus la crearea unui tablou, după cum credem, apropiat de realitatea istorică.

Dacă, la est de Carpați, prezența elementelor de civilizație romană (ceramică, unelte, arme, podoabe, monede ș. a.) [13], este

---

4. V. Pârvan, *Castrul de la Poiana și drumul roman prin Moldova de Jos*, în *ARMSI*, II, XXXVI, București, 1913.

5. Idem, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923, (în continuare, *Începuturile*).

6. Idem, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926 (mai departe, *Getica*); idem, *Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene*, [4] ediția R. Vulpe, București, 1967 (în continuare, *Dacia*).

7. Idem, *Dacia*, p. 132 și urm.

8. Idem, *Începuturile*, p. 13.

9. *Ibidem*, p. 128-142 ; Idem, *Getica*, p. 610-611 ; Idem, *Dacia*, p. 131 și urm.

10. R. Vulpe, *Les Gètes de la rive gauche du Bas-Danube et les Romains*, în *Dacia*, N. S., IV, 1960, p. 309-332 ; Idem, *La Valachie et la Basse-Moldavie sous les Romains*, în *Dacia*, V, 1961, p. 365-393.

11. D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, București, 1967 (în continuare, *Contribuții*), p. 287 și urm ; Idem, în vol. *Din istoria Dobrogei*, (mai departe, *DID*) I, București, 1965, p. 288 și urm.

12. N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, București, 1969, p. 42 ; Idem, în *Apulum*, V, 1964, p. 137-147 ; Idem, în *Studii și articole de istorie*, XIX, 1972, p. 79-87 ; Idem, *The Ancient Character of the Roman. Element in the East of the Carpathians*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" Iași*, XVII, 1980, p. 1-10 ; Idem, în *Istros*, II-III, Brăila, 1983, p. 225-234.

13. B. Mitrea, *Penetrazione commerciale e circolazione monetaria nella Dacia prima de la conquista*, *Ephemeris Dacoromana*, X, 1945; V. V. Kropotkin, *Klady rimskih monet na territory SSSR*, Moskva, 1961; Idem, *Rimskie importnye uzdelja v vostocnoj Evrope (II v. do n. e.- V v. n. e.)*, SAI, D 1-27, Moskva, 1970; I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană (sec. II î. e. n. — sec I e. n.)*, Cluj, 1974; V. Mihailescu-Bîrliba,

atestată încă de timpuriu — deși asupra datei de început a acestui proces mai persistă unele incertitudini —, nu același lucru se poate afirma despre o pătrundere și stabilire efectivă a factorului roman militar, politic și colonizator. Disputa științifică referitoare la înglobarea în Imperiul roman a litoralului nord-pontic — sub diferite forme, mai mult sau mai puțin vizibile —, poate fi rezumată la două opinii principale: 1. teritoriul de la nord-est de gurile Dunării este inclus în Imperiul roman în vremea lui Nero [14]; 2. nordul Pontului Euxin intră pe deplin în cadrul frontierelor romane abia odată cu încheierea războaielor daco-romane (106 e. n.) [15].

Argumentația privind extinderea frontierelor romane la nordul Pontului încă din vremea lui Nero se întemeiază mai ales pe renumita inscripție de la Tibur [16], care cuprinde elogiul funerar al fostului guvernator al Moesiei, Tiberius Plautius Silvanus Aelianus. Cuprinzînd știri de o mare însemnătate pentru istoria ținuturilor de care ne ocupăm, epigrafa amintită a fost analizată în detaliu de către Vasile Pârvan, în traducerea căruia redăm pasajul central, unde se enumeră principalele realizări ale demnitarului roman: „... a mutat mai mult de 100.000 de transdanuviani, cu femeile, copiii, principii ori regii lor, dincoace de fluviu, spre a plăti tribut; a înăbușit o mișcare a sarmaților, chiar de la începutul ei, deși trimisese o mare parte a armatei la expediția din Armenia; a adus regi, pînă atunci necunoscuți ori dușmani poporului roman, pe malul Dunării, pe care îl păzea, spre a-i pune să se închine steagurilor romane; a trimis înapoi regilor bastarnilor și roxolanilor pe fiii lor prinși ori luați înapoi de la dușmanii lor, iar regilor dacilor, pe frații lor; de la unii dintre dînșii a luat în schimb ostateci. Astfel a statornicit el pacea provinciei și a lărgit hotarele ei. A făcut apoi și pe regele sciților să ridice asediul cetății Chersonesus, care e dincolo de Borysthenes. Cel dintîi ca guvernator al Moesiei a ușurat lipsa de pîine a poporului roman, trimițînd mari cantități de grîu din această provincie...“ [17]. Expediția guvernatorului Moesiei a fost datată în anii 57-67 e. n. [18] sau, mai restrîns, între 62 și 67, după N. Gostar, chiar în 66-67 e. n. [19].

La monnaie romaine chez les Daces Orientaux, BHR, XXIII, București, 1980, p. 30 și urm.; M. Chițescu, *Numismatics Aspects of the History of the Dacian State. The Roman Republican Coinage in Dacia and Geto-Dacian Coins of Roman Type*, BAR International Series 112, Oxford, 1981; S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec. II î.e n. — III e. n.)*, Iași, 1981, p. 46-74.

14. V. Pârvan, *Începuturile*, p. 128-142 ; Idem, *Dacia*, p. 146 și urm. ; R. Vulpe, în *Studii clasice*, II, 1960, p. 342 ; Idem, în *Dacia*, N. S., IV, 1960, p. 324; V. Mihailescu-Bîrliba, *op. cit.*, p. 222-223.

15. D. M. Pippidi, în *Studii și cercetări de istorie veche* (prescurtat *SCIV)*, IV, 1955, 3-4, p. 376-377 ; Idem, *Contribuții*, p. 315 și urm. ; N. Gostar, în *Istros*, II-III, Brăila, 1983, p. 226; S. Sanie, *op. cit.*, p. 75, 225 și urm.; I. Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi. Dacii din spațiul est-carpatic în secolele II-V e. n.*, Iași, 1982, p. 13-16.

16. *CIL*, XIV, 3608.

17. V. Pârvan, *Getica*, p. 103; C. Daicoviciu (cf. *Istoria României*, I, București, 1960, p. 292) și apoi D. M. Pippidi (cf. *Contribuții*, p. 316-318), traduc astfel rîndurile 21-22 ale inscripției de la Tibur: „Astfel a consolidat pacea și a lărgit zona pacificată“.

18. D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 287-328 ; Idem, în *DID*, I, p. 309.

19. N. Gostar, în *Pontica*, 12, 1979, p. 136.

Aproximativ în aceeași vreme mai putem consemna și alte evenimente, care au afectat direct soarta litoralului nord-pontic. Astfel, în anul 47 sau 48 e. n., armata romană intervine în regatul Bosforului, instalînd la putere pe unul din protejații romani, Cotyso [20]; apoi, flota romană din Marea Neagră *(classis Pontica)*, organizată încă din timpul lui Augustus (6 e. n.), ajunge o forță redutabilă în vremea lui Nero, cuprinzînd 40 de corăbii de luptă [21]. De asemenea, se confirmă prezența trupelor romane chiar la Harmozica (Tbilisi), în timpul lui Vespasianus [22], ca și a unui detașament roman chiar în peninsula Apseron, la țărmurile Mării Caspice, sub Domitianus [23]. Se încheie totodată alianțe cu diferite populații de pe coasta mării, iar diferite alte vexillații staționează obișnuit în aproape toate orașele importante de pe țărmul septentrional al Pontului Euxin. Deci, după cum lesne se poate observa, penetrația romană la nordul litoralului pontic cuprinsese întreaga zonă, garnizoanele romane și flota controlînd complet Marea Neagră.

Un alt document important pentru istoria antică a ținuturilor pontice, papirusul latin editat de către A. S. Hunt [24] și datat de către R. O. Fink în 99 e. n. (dată acceptată de către R. Vulpe), de R. Syme în anii 105-108, iar de către J. F. Gilliam în 105 e. n., a fost socotit dovada peremptorie a faptului că abia în secolul II e. n. zona respectivă a intrat în componența Imperiului roman. Menționarea unui detașament din *cohors I Hispanorum Veterana*, care își avea reședința în Moesia, în garnizoană la Tyras *(Tyrae in praesidio)*, dincolo de hotarele Imperiului *(extra provinciam)*, nu lasă nici o urmă de îndoială — după cum subliniază D. M. Pippidi [25] —, asupra faptului că regiunea de la nordul gurilor Dunării nu a fost anexată Romei înainte de secolul al II-lea e. n. [26].

Documentul numismatic a fost folosit de asemenea într-o largă măsură în sprijinul ipotezei că expediția lui Tib. Plautius Silvanus Aelianus a avut drept rezultat alipirea litoralului nord-pontic la Imperiu. În anii 56-57 Tyrasul adoptă era romană *(CIL*, III, 781), iar monedele sale reflectă vizibil această schimbare, deși unii specialiști nu consideră edificatoare aceste date pentru modificarea statutului regiuni nordice a Mării Negre [27]. Cu toate acestea, trebuie să admitem în fața datelor oferite de studiul monedelor că

---

20. E. Albertini, *L'Empire Romain*, PUF, Paris, 1970, p. 92.
21. P. Petit, *La Paix Romaine*, PUF, Paris, 1967, p. 105-107.
22. *CIL*, III, 6052; P. Petit, *op. cit.*, p. 72.
23. *Annuaire Épigraphique*, 1951, nr. 263; P. Petit, *op. cit.*, p. 122.
24. A. S. Hunt, *Register of a Cohort in Moesia*, în *Raccolta di Studi in onore di Giacomo Lumbroso*, Milano, 1925, p. 265 și urm.; G. Cantacuzino, în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, Bucarest, V, 1928, p. 39-74; R. O. Fink, în *Journal of Roman Studies*, XLVIII, 1958, p. 107 și urm.; R. Syme, în *Journal of Roman Studies*, XLIX, 1959, p. 26-33; R. Vulpe, în *Studii clasice*, II, 1960, p. 338-340; J. F. Gilliam, *The Moesian Pridianum*, în *Hommage à Albert Grenier*, II, Bruxelles, 1962, p. 749 și urm. ; D. M. Pippidi, *Contribuții*, p. 322 și urm.; notele 118 și 119.
25. D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 322 și urm., notele 120-123.
26. În orice caz, la sfîrșitul domniei lui Traian, trupe romane sînt în mod sigur atestate la Tyras de către o altă inscripție (Cf. P. Nicorescu, în *Academia Română. Memoriile secțiunii istorice, (ARMSI)*, București, s. II, t. XXVI, p. 501-510 și în *ARMSI*, s. III, t. XIX, mem. 16).
27. D.M.Pippidi, *Contribuții*, p. 323, nota 120.

anumite transformări politice de esență au avut loc în aceste ținuturi. Astfel, analiza aprofundată a monedelor bosporane l-a condus pe A. N. Zograf la concluzia de o deosebită însemnătate că activitatea desfășurată de către romani în Bosporus în timpul lui Nero, ca și alterările vizibile acum în monetăria bosporană au fost posibile numai în condițiile cînd acest regat ar fi avut statutul unei provincii romane. Totodată, după cum constată numismatul sovietic, din a doua jumătate a secolului I e. n. și pînă la începutul secolului III toate modificările emisiunilor din Bosporus reflectă pe cele care au loc în monetăria Romei, fapt care, de asemenea, nu ar fi fost posibil fără un control adecvat al autorităților romane asupra atelierelor locale [28]. Transformarea regatului bosporan într-un teritoriu cu un statut politic asemănător unei provincii romane [29] nu a fost un eveniment izolat. Aproximativ în același timp Chersonesus, Olbia și alte orașe de pe coasta Mării Negre cunosc intervenția directă a trupelor romane, schimbîndu-și de asemenea statutul, după cum o dovedesc în mod sigur datele epigrafice, arheologice și numismatice [30].

Pentru zona și mai apropiată de Dunăre situația pare a fi și mai clară. Astfel, la Tyras, deși unii cercetători nu sînt de acord cu includerea sa în cadrul hotarelor Imperiului roman înainte de Traian [31], cîteva informații pe care le vom enumera mai jos arată că și aici statutul orașului a suferit o schimbare în a doua jumătate a secolului I e. n. În primul rînd, așa cum arată elogiul de la Tibur (*CIL*, XIV, 3608), intervenția lui Tib. Plautius Silvanus Aelianus s-a desfășurat într-un spațiu întins de la Nordul Dunării pînă departe spre răsărit, la Chersonesus. Trebuie admis că, de asemenea, Tyras s-a aflat în sfera de acțiune a guvernatorului roman. În al doilea rînd, tot în această vreme, în anii 56-57 e. n., la Tyras se înlocuiesc era și calendarul ionian cu cele romane [32], iar pe monedele orașului, începînd din timpul lui Domitianus, se introduc portretul, numele și titulatura împăratului roman [33], toate aceste știri la un loc confirmînd acea schimbare a statutului orașului despre care vorbeam mai sus. În sfîrșit, în al treilea rînd, după cum am mai menționat, papirusul Hunt amintește de existența unei garnizoane romane la Tyras, cel mai tîrziu între 105 și 108, deși orașul se afla în afara hotarelor provinciei [34].

---

28. A. N. Zograf, *Anticnye monety*, MIA, 16, Leningrad i Moskva, 1951, p. 198-199 și 203; N. A. Frolova, *The Coinage of the Kingdom of Bosporus A. D. 69-238*, BAR International Series, 56, Oxford, 1979.

29. N. A. Frolova, *Monetnoje delo Riskuporida II*, în *Numiszmatika i Epigrafika*, VII, 1968, p. 46; Idem, în BAR International Series, 56, 1979, p. 14.

30. V. A. Anohin, *Monetnoe delo Hersonesa (IV v. do n. e. — XII v.n.e.)*, Kiev, 1977, p. 77-79. De asemenea, într-o lucrare recentă, V. A. Anohin — deși nu abordează decît numismatic chestiunea —, stabilind etapele dezvoltării monetăriei bosporane, fixează perioada romană timpurie a acesteia între anii 14/13 î. e. n. și 91/92 e. n. (Cf. *Monetnoe delo Bospora*, Kiev, 1986, p. 81-101); V. D. Blavatskij, *Anticnaja archeologija i istorija*, Moskva, 1985, p. 228-234.

31. D. M. Pippidi, *Contribuții*, p. 322 și urm.; I. Ioniță, *op. cit.*, p. 41.

32. *CIL*, III, 781; vezi și D. M. Pippidi, *Contribuții*, p. 323, nota 120.

33. A. N. Zograf, *Anticnye monety*, p. 115.

34. Vezi notele 24-26.

Și la Cartal (Orlovka) — vechiul Aliobrix — se consideră că cetatea dacă de aici datează pînă în vremea lui Traian [35], deoarece cele mai vechi monede din fortificația romană posterioară sînt emisiuni din timpul marelui împărat [36]. Argumentul respectiv nu este concludent, deoarece monedele nu par a constitui totdeauna elemente certe pentru o datare riguroasă [37], iar cetatea dacă, distrusă printr-un violent incendiu, nu a dat la iveală emisiuni monetare care să depășească mijlocul secolului I e.n. [38]. De aceea, sfîrșitul cetății dace de la Aliobrix și implantarea în această zonă a unui avanpost roman au fost posibile încă dintr-o vreme anterioară domniei lui Traian [39].

De asemenea, în ceea ce privește cetatea dacă de la Barboși, chiar în cazul cînd am admite ca fiind sigure condițiile de descoperire ale materialului numismatic (monede de la Vespasianus și Domitianus) nu se poate prelungi existența locuirii dacice de aici prea mult [40]. Însă, ținînd seama de contextul nesigur al descoperirilor monetare de aici — după cum o mărturisește unul din autorii cercetării [41] — nu este exclus ca, de fapt, sfîrșitul cetății dace și implantarea romană de la Barboși să poată fi plasate tot în timpul lui Nero [42]. Un nou *castellum* roman, de această dată de pămînt, și cu o funcționalitate temporară, a fost găsit recent în apropierea înălțimii Tirighina, ceea ce poate constitui o dovadă suplimentară în sprijinul unei prezențe romane anterioare lui Traian. Aceasta o susținem, deși autorul săpăturilor arheologice înclină pentru datarea descoperirii în anii 102-105, cu toate că nu există nici o dovadă pentru o absolută fixare în timp [43]. Nu trebuie omis și faptul că

---

35. I. Ioniță, *op. cit.*, p. 30 și urm.

36. R. D. Bondari, în *Archeologiceskie issledovanija na Ukraine*, Kiev, 3, 1968 (1971), p. 69 ; Idem, în *Archeologiceskie otkrytja*, Moskva, 1969 (1970), p. 260-261; N. Gostar, *Aliobrix, Latomus*, XXVI, 4, 1967, p. 991.

37. V. Mihailescu-Bîrliba, *op. cit.*, p. 201 și urm.

38. I. D. Golovko, R. D. Bondari, A. G. Zaginajlo, în *Kratkie Soobscenija o polevych archeologiceskich issledovanijach Odesskogo gosudarstvennogo archeologiceskogo muzeja*, Odessa, 1963 (1965), p. 68-80; N. Gostar, *op. cit.*, p. 987-995; R. D. Bondari, în *Archeologiceskie otkrytija*, Moskva, 1969 (1970), p. 260-261.

39. V. Pârvan, *Getica*, p. 128-129; R. Vulpe, în *DID*, I, p. 79; C. C. Petolescu, *Varia Daco-Romana (VII. Despre începuturile stăpînirii romane la nordul Dunării)*, în *Thraco-Dacica*, V, 1984, 1-2, p. 187-188.

40. S. Sanie, *op. cit.*, p. 75 și urm., 131-132. Materialele arheologice care ar putea dovedi continuarea cetății dace pînă în vremea lui Traian, se datează labil la sfîrșitul secolului I și începutul secolului II, ceea ce semnifică domnia lui Traian în chip sigur, putînd fi tot atît de bine și din vremea lui Domitianus.

41. S. Sanie, *op. cit.*, p. 75.

42. M. Brudiu, *Un castellum roman descoperit la Galați și semnificațiile lui*, în *Danubius*, X, 1981, p. 59-72; I. Ioniță, *op. cit.*, p. 20 și nota 17.

43. Încă din vremea lui Aspurg (10/11-13/14 și 14/15-37/38 e.n.), apar pe staterii din Bosporus efigiile împăraților romani Augustus, Tiberius, iar sub Cotys I (45-68 e.n.), pe monedele de aramă se folosește legenda cu numele împăratului respectiv: TI. K/AYDIOY KAICAPOC, NEPONOC K/AYDIOY CEBASTOY KAICAPOC și NEPONOC KAICAPOC (Cf. V. A. Anohin, *Monetnoe delo Bospora*, Kiev, 1986, p. 150-152). De asemenea, tot din timpul

asemenea castre aveau o utilizare vremelnică și se construiau cu prilejul unor expediții de scurtă durată a unităților militare romane într-un teritoriu vrăjmaș sau chiar într-o zonă pacificată, unde se adăposteau ostașii pînă la ridicarea unui alt castru stabil de această dată, de obicei de piatră. Deci, această fortificație a putut fi făcută în cadrul unei campanii, cum a fost cea a guvernatorului Moesiei.

Ajunși la sfîrșitul succintului nostru expozeu despre începuturile prezenței romane la răsărit de Carpați, convingerea noastră este că mult timp înainte de secolul II — cînd este sigur atestată anexarea la Imperiu a zonei limitrofe nord-dunărene și a țărmurilor nord-pontice —, Roma își impusese dominația asupra acestui spațiu. Deci, fără a fi vorba de o includere *de jure* a teritoriului respectiv la Imperiul roman, trebuie să acceptăm una *de facto*. O politică variată și flexibilă, aplicată poate în cadrul unui plan de lungă durată, ori accidental, cerută de desfășurarea imprevizibilă a evenimentelor, poate fi urmărită chiar în fragmentarele informații care ne-au parvenit de-a lungul timpului. Asamblarea acestor diferite știri răzlețe și incomplete totuși ne este îndestulătoare pentru a accepta că în a doua jumătate a secolului I la nordul Pontului Euxin se impusese dominația Romei, ca etapă inițială folosindu-se sistemul experimental al „aliaților și prieteniilor" *(amicii et socii)*[44]. Că nu era altfel și că aceasta ascundea de fapt pierderea „independenței" politice o dovedește, după cum am văzut, și adoptarea erei romane de către Tyras. Aceste „tratate" prevedeau alianțe defensive, asistență militară în cursul unor agresiuni împotriva uneia din părți (cazul Chersonesului), prezența unor trupe romane (Tyras, Olbia, Chersonesus, Charax, Bosporus etc.), control asupra politicii externe ș. a. m. d., deci toate atributele suveranității erau practic încălcate. Toate aceste considerente ne îndreptățesc să considerăm că penetrația romană la răsărit de Carpați a cunoscut două mari etape, prima desfășurîndu-se în secolul I, cu precădere în a doua sa jumătate și a doua, începînd din secolul II și care, fără a pune un semn de egalitate între ele, s-au condiționat reciproc, aflîndu-se într-o legătură inseparabilă[45].

---

domniei lui Aspurg, exprimînd noile relații cu Roma, în titulatura sa apare formularea *amicus imp(eratoris) populiq(ue) R(omani)* (φίλόκαισαρ και φαλο ρώμαιος), pentru ca în timpul lui Cotys I, întărirea dominației romane să fie ilustrată de o titulatură mai edificatoare, care pe lîngă φιλόκαισορ καὶ φιλορῶμαιος să adauge și ἀρχιερεὺς τῶν Σεβαστῶν διὰ βίου (Cf. V. D. Blavatskij, *op. cit.*, p. 192). Vezi, de asemenea, M. Wagner, *Untersuchungen zu den lateinischen Begriffen socius und societas*, Hypomnemata. Untersuchungen zur Antike und zu ihrem Nachleben, Heft 21, Göttingen, 1969, p. 72-94), ca și considerațiile privind sensul general al noțiunii de *amicitia* în lucrarea recentă a lui Ulriche Asche, *Roms Weltherrschaftsidee und Aussenpolitik in der Spätantike im Spiegel der Panegyrici latini*, Habelts Dissertationsdrucke. Reihe Alte Geschichte, Herausgegeben v. Schmitt, J. Straub u. G. Wirth, Heft 16, Bonn, 1983, p. 65 și urm.

44. J. Klose, *Roms Klientel — Randstaaten am Rhein und an der Donau. Beiträge zu ihrer Geschichte und rechtlichen Stellung im 1. und 2. Jahrhunderts n. Chr., Historische Untersuchungen*, 14. Heft, Breslau, 1934, p. 1-5 și 115-147.

45. Se pare totuși că activitatea lui Tiberius Plautius Silvanus Aelianus a făcut parte dintr-un proiect neronian mai vast, cu precădere la adresa dacilor și parților care cuprindea acțiuni concertate ale unei politici externe de perspectivă (Cf. E. Cizek, *Secvență romană. Mijlocul secolului I al erei*

În cadrul unui studiu recent asupra problemelor romanizării [46], după o prezentare a principalelor opinii privitoare la acest proces istoric, se ajunge la unele încheieri deosebit de interesante și a căror rezumare în cadrul excursului nostru nu credem că este inutilă. În primul rînd, se consideră că dacă „însușirea limbii latine reprezintă fără îndoială cea mai importantă consecință a procesului de romanizare", de fapt ea încheie „un lung proces de absorbție a elementelor de civilizație romană", în care, în chip logic, cultura materială a precedat pe cea spirituală [47]. În sfîrșit, se mai afirmă că romanizarea geto-dacilor se explică mai cu seamă „prin perpetuarea unor structuri economico-sociale (anterioare, geto-dace, n.n.), — obștea teritorială în primul rînd — care au putut prelua și transmite mai departe mesajul romanității", fenomen care a putut avea loc și în zonele necontrolate direct de romani [48]. De aceea, pornind de la opiniile de mai sus se poate înțelege mai bine de ce „influența romană" exercitată asupra populației autohtone de la est de Carpați încă cu mult timp înainte de războaiele daco-romane — pe cale materială și spirituală — poate fi apreciată ca un „preambul al romanizării" [49]. Această pătrundere a romanității — căci în fapt despre aceasta este vorba — s-a exercitat pe diferite căi, printre care și comerciale, a căror creștere progresivă se constată atît în cadrul epocii La Tène dar, mai cu seamă pentru zona de care ne ocupăm, după cucerirea Daciei.

În ceea ce privește teritoriul est-carpatic, comerțul cu Imperiul roman a fost strîns legat de evenimentele politice care au avut loc la Dunărea de Jos și în nordul Mării Negre în secolele I-II e. n. Înaintarea romană spre Pontus Euxinus a avut, după cum am încercat să arătăm, mai multe etape, dintre care se detașează prin importanță cea a transformării Daciei în provincie romană (106 e. n.) și, drept urmare, a instaurării și *de jure* a stăpînirii romane asupra unei mari părți a țărmurilor septentrionale ale Mării Negre. Este cunoscut faptul că avansarea granițelor romane a fost precedată peste tot de o înaintare a negustorilor romani și chiar de stabilirea unor comptoare ale acestora în plin *barbaricum*. Adesea acțiunile politice și militare erau chiar determinate de obligația de a apăra asemenea comercianți, cum se pare că a fost în preajma cuceririi Britaniei, căci, în acel moment negustorii romani se aflau chiar la Londinium și Trinovantes [50]. Lucrurile s-au petrecut în mod asemănător și în Dacia, unde, chiar înaintea cuceririi traiane, veneau comercianți din Imperiu pentru a vinde și cumpăra diferite produse

---

noastre, București, 1986, p. 304-316). O dovadă în acest sens mai poate fi și expediția guvernatorului Pannoniei, Lucius Tampius Flavianus, desfășurată de asemenea peste Dunăre și cu un rezultat asemănător, 50.000 de transdanubieni fiind transferați pe solul roman (*CIL*, X, 6225 și Annuaire Ép., 1916, 1101). Evenimentul are loc aproximativ în aceeași vreme, adică în 68/69-70 e. n. (E. Cizek, *op. cit.*, p. 307; C. C. Petolescu, în *Thraco-Dacica*, IV, 1938, 1-2, p. 142).

46. Al. Suceveanu, *În legătură cu unele discuții recente privind procesul de romanizare*, în *Thraco-Dacica*, VI, 1985, 1-2, p. 105-115.

47. *Ibidem*, p. 111.

48. *Ibidem*, p. 114.

49. I. Glodariu, în *Thraco-Dacica*, V, 1984, 1-2, p. 155.

50. P. Petit, *Le premier siècle de notre ère*, PUF, Paris, 1968, p. 35.

(Dio Chrysostomos, *Discursuri*, XII, 17) [51]. Este evident că așezarea garnizoanelor romane la Barboși, Aliobrix, Tyras, Olbia, Chersonesus, Charax etc. și cucerirea Daciei au furnizat un puternic sprijin și o securitate mărită comerțului roman din zonă [52].

Pentru Moldova, regiunea Barboși-Șendreni — unde exista un *terrritorium* organizat, aproape municipal, inclusiv un *ordo curialium* și *quinquennales*, ceea ce presupune existența în afară de locuirea de aici și a unor numeroși *vici* [53] — a constituit un important cap de pod nu numai din punct de vedere strategic (căile fluviale erau controlate de *classis Flavia)*, dar de asemenea și sub raport economico-comercial [54].

Totodată, după cum este bine cunoscut, funcțiile *limes*-ului roman — pe care se aflau și majoritatea localităților amintite — nu erau numai militare, ci mult mai complexe. Fără a constitui un zid izolator, pur defensiv, *limes*-ul poate fi asemuit cu o membrană permeabilă prin care se filtra spre ambele părți o multitudine de produse materiale și spirituale. Această lume fabuloasă a frontierei, în care alături de ostași și comercianți romani, atrași de mirajul unor cîștiguri facile și rapide, se instalau meseriași ori negustori de alte etnii, ca și funcționari oficiali, pe lîngă care se aflau în trecere spre Roma și alte provincii sau spre *barbaricum* diplomați romani însărcinați cu diverse misiuni ori soli ai diferiților regi, principi și șefi „barbari". Alături de toți aceștia exista și acea lume pestriță a graniței, bilingvă sau chiar multilingvă, cu religii și cutume diferite, cu ocupații diverse, dar totuși adesea cu interese comune. Aici se concentrau și producătorii acelor mărfuri solicitate de militari mai ales sau destinate comerțului cu „barbarii". Drept urmare, numeroase puncte de pe *limes* cunosc o dezvoltare amplă în toate domeniile și cu toate consecințele care decurg din aceasta [55]. În concluzie, cu toate diferențele locale, *limes*-ul determină în preajma sa dezvoltarea și regularizarea schimburilor comerciale, cu tendința de formare a unor unități economice [56].

După această scurtă privire de ansamblu asupra rolului și funcțiilor *limes*-ului, importanța sa ne apare într-o lumină mult mai sugestivă. De aici plecau pe drumuri, adesea bine cunoscute, toți acești negustori, soli, militari etc. În ceea ce privește comerțul, populațiile din nordul și estul Europei s-au arătat accesibile produselor sudice cu mult timp înainte de era noastră. Izvoarele antice menționează adesea mărfurile care făceau obiectul comerțului cu

---

51. V. Mihailescu-Bîrliba, *op. cit.*, p. 223 și nota 7.
52. *Ibidem*, p. 223.
53. V. Pârvan, în *ARMSI*, II, t. XXXVI, 1913, 4, p. 12 (104).
54. *Ibidem*, p. 13-14 (105-106) și 28-30 (120-122); N. Gostar, în *Apulum*, V, 1965, p. 146 ; Idem, în *Studii și articole de istorie*, XIX, 1972, p. 84.
55. Th. Mommsen, *XIV. Der Begriff des Limes*, în vol. *Historische Schriften*, 2, Berlin, 1908, p. 456-464. C. R. Whittaker interpretează de asemenea frontiera romană nu ca o barieră, ci ca „zone de diferențiere", definite ca regiuni de „schimb simbiotic" (Cf. *Trade and Frontiers of the Roman Empire*, în vol. *Trade and Famine in Classical Antiquity*, p. 113-124, iar pentru estul Carpaților, p. 117 și urm.). Mai vezi și lucrările lui A. Alföldi (*The moral barrier on Rhine and Danube*, în *The Congres of Roman Frontier Studies*, Durham, 1952, p. 1-16) și U. Asche (*op. cit.*, p. 35-36).
56. P. Petit, *op. cit.*, p. 342-344.

„barbarii“. După cum arată Tacitus, în secolul I e. n., germanii cumpărau de la romani vin, iar șefilor sau trimișilor le dăruiau deseori vase de argint (Tacitus, *De origine et situ Germanorum*, V, 3; XXIII, 1). De asemenea, într-un pasaj cunoscut, Strabon (*Geografia*, XI, 11, 3) — descriind distrugerea Tanaisului de către regele Polemon — arată cum în acest loc se întîlneau nomazii „asiatici“ și negustorii orientali, cei dintîi primind prin cumpărare sau troc vin, îmbrăcăminte și alte mărfuri. Informațiile furnizate de un alt autor antic, Dio Cassius, ne interesează în mod special, deoarece acestea privesc teritoriile și populațiile din vecinătatea Daciei romane. Astfel, scriitorul amintește de tratatul încheiat de Marcus Aurelius cu marcomanii (174 e. n.), prin care se interzicea „barbarilor“ de a se apropia de Dunăre la mai mult de 38 stadii și le fixa anumite locuri și zile pentru negoț, fapt care a constituit o lovitură serioasă pentru aceste triburi, care nu mai primeau produse metalice, arme și aur (Dio Cassius, *Istoria romană*, LXXI, 15, 1). Același autor scrie că iazygii primeau în aceeași vreme grîne de la romani (LXX, 19, 1). Informațiile ulterioare sînt la fel de bogate asupra comerțului cu *barbaricum*. Chiar dacă zona dunăreană se găsea sub presiunea popoarelor migratoare, comercianții romani continuau să se aventureze la „barbari“, cum au fost de exemplu cei de care s-au servit goții de pe litoralul nord-pontic în 258 e. n., pentru a construi corăbiile necesare unei invazii în Imperiu (Zosimos, I, 34; 20-25). Goții, în timpul campaniilor lui Valens de la Dunărea de Jos, au avut de suferit, căci „comerțul era întrerupt...“ și ei nu mai primeau „produsele necesare subsistenței lor“ (Ammianus Marcellinus, XXVII, V; Themistios, *Discursuri*, X, 133-140). *Corpus Iuris Civilis* (IV, 41, 1 și 30-35) arată că Valentinianus, Valens și Gratianus au interzis exportarea la „barbari“ a vinului, uleiului și băuturilor, „chiar în scopuri comerciale“. Apoi, la mijlocul secolului V (IV, 41, 2 și 35-40), Marcianus opri vînzarea armelor și fierului către „barbari“. Adesea, totodată, aceste știri sînt imprecise, făcîndu-ne numai să presupunem că mărfurile exportate de către romani erau destul de diversificate: „uxta Chersonam Altziagiri, quo Asiae bona auidas mercator importat“ (Iordanes, *Getica*, V, 37). După opinia noastră s-a exagerat uneori rolul distructiv al hunilor, căci izvoarele antice consemnează cîte odată dorința acestora de a practica un comerț organizat cu romanii; de altfel, tratatele dintre romani și huni precizează cu grijă locurile stabilite pentru tranzacțiile comerciale (Priscus, *Ambasadele*, I și XVIII). Mai tîrziu, de asemenea, cu toate restricțiile, trimișii avari vor cumpăra arme din Byzanț, în 562 e. n. (Menander Protector, 9 *Ambasadele*)[57].

Descoperirile arheologice, care sînt infinit mai numeroase decît informațiile furnizate de izvoarele antice, arată mult mai concludent amploarea reală a exporturilor romane. O oarecare rezervă se impune totuși în ceea ce privește descoperirile arheologice, avîndu-se în vedere mai cu seamă imposibilitatea de a face o distincție precisă între obiectele venite la „barbari“ pe cale comercială și acelea primite prin alte modalități (expediții militare, *stipendia*,

57. V. Mihailescu-Bîrliba, *op. cit.*, p. 224-225.

solde etc.)[58]. Există însă o categorie de descoperiri răspîndite pînă în colțurile cele mai îndepărtate ale Europei și aceasta este ceramica, mai ales amforele și *terra sigillatta*, la care se adaugă și vasele de sticlă. Este foarte probabil că cel puțin o parte a ceramicii romane descoperite în *barbaricum* provine din comerț[59]. Amforele romane, care au servit transportării vinurilor și uleiurilor[60], se întîlnesc la distanțe apreciabile de frontierele Imperiului, de la Leptis Magna și Fezzan[61] pînă în Scandinavia[62]. La nordul Mării Negre, amforele — întregi sau fragmentare — originare în majoritate din Asia Mică, au ieșit la iveală în aproape toate așezările din perioada de care ne ocupăm[63]. În partea nord-vestică a bazinului Mării Negre, ca și pe teritoriul Poloniei, amforele provin adesea din orașele de pe coasta nordică a Pontului Euxin, în special de la Tyras și Olbia[64]. În spațiul de la răsărit de Carpați, de asemenea, resturile de amfore romane, reprezentînd tipuri din secolele I-IV e. n., au apărut în majoritatea așezărilor autohtone[65]. În stațiunile culturii dacilor liberi și Sîntana de Mureș — Cernjachow, ca și în depozite izolate[66], se întîlnesc adesea amfore confecționate din pastă gălbuie sau roz, cu gîtul strîmt și înalt, mînerele alungite și decorate cu o dublă nervură în relief, iar fundul în formă de mic cilindru; un alt tip de amforă este cel din pastă roșie, cu o nervură longitudinală pe mînere. Mai rare sînt amforele de culoare cărămizie avînd caneluri pe mînere[67]. Semnalăm că majoritatea descoperirilor se situează în zona centrală a Moldovei, la nord de valurile de la frontiera romană.

Terra sigillatta și vasele de sticlă, mai ales cupe, deși mai puțin frecvente decît amforele, reprezintă de asemenea o categorie importantă de descoperiri. Centrele economice ale Daciei produceau la rîndul lor *terra sigillatta* care — de la Porolissum și Cristești[68] — erau exportate spre Slovacia de azi, iar de la Romula[69] și Cris-

---

58. P. Petit, *op. cit.*, p. 344.

59. M. Wheeler, *Rome beyond the Imperial frontiers*, London, 1955, p. 17.

60. M. Brudiu, *loc. cit.*,

61. *Ibidem*, p. 122-123.

62. H. J. Eggers, *Der römische Import im freien Germanien*, Text-Band, Hamburg, 1951, p. 73.

63. V. V. Kropotkin, *op. cit.*, p. 13-14; E. A. Rikman, I. A. Rafalovici, I. G. Hîncu, *Otcerki istorij kultury Moldavij*, Chișinău, 1971, p. 41-47.

64. K. Majewski, *Importy rzymskie na ziemiach Slowianskich*, Wroclaw, 1949, p. 11; Idem, în *Limes-Romanus Konferenz Nitra*, Bratislava, 1959, p. 41-47.

65. Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 90-92; S. Sanie, *op. cit.*, p. 128-159; M. Alexianu, *La diffusion des amphores avec inscriptions dans les établissements daces à l'Est des Carpathes (II e-III e siècles)*, Comunicare la al *XI-lea Congres Internațional de Științe Preistorice și Protoistorice*, Mainz, 31 august-5 septembrie 1987.

66. S. Sanie, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 345-349.

67. R. Vulpe, în *Materiale*, I, 1953, p. 290-291; I. Ioniță, în *Arheologia Moldovei*, IV, 1966, p. 206; G. B. Fedorov, în *SCIV*, 10, 1959, 2, p. 375.

68. T. Kolnik, în *Slovenska Archeologia*, XIX/2, 1971, p. 555-556.

69. D. Tudor, în *Latomus*, LXXX, Bruxelles, 1965, p. 118; G. Popilian și Gh. Poenaru-Bordea, în *SCIV*, 24, 1973, 2, p. 250-256.

teşti [70], spre Orient. Şi la Barboşi a existat un asemenea centru important [71].

Vasele de sticlă şi în special cupele găsite atît în Norvegia (la Salthammer) şi în Gotland (Sojvide) [72], ca şi în Polonia, proveneau din centrele de producţie de la Marea Neagră (peste 50% datează din secolul IV şi de la începutul secolului V) [73]. Într-o vastă arie a litoralului nord-pontic sticla romană venea nu numai de la Mirmeki, Bosporus, Chersonesus, Panticapaeum şi Olbia, dar de asemenea şi din Syria sau Egipt [74]. Descoperirile din Moldova, care sînt asemănătoare celor din nordul Europei [75], au avut probabil aceeaşi origine ca şi acestea: oraşele litoralului de la Marea Neagră.

Vasele metalice cunosc o situaţie deosebită, în special cele de aur sau de argint, cărora este dificil să li se determine locul de origine şi, ţinînd seama de folosirea lor îndelungată, data. Pentru primele două secole ale erei noi se întîlnesc pe teritoriile din afara Imperiului mai cu seamă produse italice, în particular din Campania, pe cînd în secolele III şi IV predomină fabricatele din provinciile occidentale şi orientale ale Imperiului roman, cum ar fi cele din Alexandria, Antiohia şi din centrele menţionate mai înainte de pe coasta septentrională a Pontului Euxin [76].

Mai mult de 850 de vase de bronz au fost găsite numai în Germania, Scandinavia, Yutlanda şi insulele Mării Baltice [77]. Descoperirile de vase de argint sau de aur sînt mai rare, dar în schimb mai bine cunoscute, cum ar fi cele de la Hildesheim, din insula Hoby şi Vimose [78] în nord, Concești şi Pietroasa din România [79].

La Muncelul de Sus (jud. Iaşi) s-a făcut în 1972 o descoperire de o deosebită importanţă. Este vorba de 6 vase de argint, întregi sau fragmentare, care au fost aurite sau încrustate cu aur. Această descoperire, la prima vedere oferă analogii utile pentru determinarea provenienţei, ca şi a datării ei. Astfel, casserola decorată cu un *thyrsus* seamănă cu cea de la Pugeh (Yutlanda) şi datează puţin înainte de 150 e.n. [80]. Două cupe, care prezintă analogii cu desco-

---

70. Atelierele de la Cristeşti au produs pentru export, atît în secolele II-III e.n. (cf. D. Tudor, *Oltenia romană,* p. 272), cît şi după retragerea aureliană (cf. K. Horedt, în *SCIV,* 18, 1967, 4, p. 582).

71. S. Sanie, *op. cit.*, p. 96 şi urm.

72. H.-J. Eggers, *op. cit.*, Tafeln und Karten, pl. 14/195, 14/185; M. Wheeler, *op. cit.*, p. 105-108.

73. E. M. Straume, în *Actes du VII e Congrès International des Sciences Pré-et Protohistoriques, Prague, 1966,* Praga, 1971, p. 927.

74. V. V. Kropotkin, *op. cit.*, p. 31. Un important centru de sticlărie a existat şi la Mirmeki în secolele III-IV (cf. K. Michalowski, *Mirmeki, Wykopaliska odcinka Polskiego w R. 1956,* Warszawa, 1958, p. 150).

75. Vasul de sticlă de la Izvoare (jud. Neamţ) este identic cu unele descoperiri din Scandinavia (cf. E. M. Straume, *op. cit.*, pl. XXXVI/3) şi din U.R.S.S., de la Gavrilovka şi Ranjevoe (cf. V. V. Kropotkin, *op. cit.*, p. 107-108).

76. M. Wheeler, *op. cit.*, p. 94-99.

77. *Ibidem,* p. 93.

78. *Ibidem,* p. 54-55, 81-82 şi 92.

79. Şi acestea au fost atribuite atelierelor nord-pontice (cf. R. Theodorescu, *Pagini de veche artă românească. De la origini pînă la sfîrşitul veacului al XVI-lea,* Bucureşti, 1970, p. 23 şi 40).

80. H.-J. Eggers, *op. cit.*, Tafeln und Karten, pl. 12/139, harta 41/tipurile 139-144 (B) şi p. 80, 172.

perirea de la Straze, datează, una de la mijlocul secolului II, iar cealaltă de la începutul aceluiași secol [81], unele din elementele lor ornamentale regăsindu-se în secolele II și III în regiunile sudice ale Mediteranei [82]. Iată pentru ce noi considerăm vasele de argint din secolul II ca provenind dintr-un centru alexandrin [83] și, ținînd seama de faptul că la 300 metri de locul descoperirii s-a găsit anterior un tezaur de denari din secolele I-II e. n., ne gîndim că toate aceste obiecte au aparținut dacilor liberi și au fost îngropate în secolul III, poate chiar la începutul acelui secol [84].

Uneltele, obiectele de podoabă, bijuteriile și alte obiecte romane mărunte descoperite pe teritoriile triburilor libere sînt foarte numeroase. În Moldova, menționăm fibule, perle, obiecte de cult, inele (Izvoare, Poiana-Dulcești), piese de harnașament de fier (Săbăoani), chei, cuțite, piese de centură, pudriere, coliere, agrafe (Poienești), lămpi (produse chiar în Dacia, la Sarmizegetusa, Apulum sau Cristești, ca și în Moesia, la Barboși), țesături din fir de aur (Pădureni), diademe (Buhăieni), oglinde (fabricate la Sucidava) și alte obiecte, provenind parțial din Orient, dar mai ales de pe litoralul Mării Negre [85] și din orașele Daciei [86].

Statuetele, mult mai rare în regiunea de care ne ocupăm, dar importante prin indicațiile pe care ele ni le pot furniza asupra punctelor de plecare a exporturilor romane, au fost studiate în special de către specialiștii români, sovietici și polonezi. Amintim cîteva din exemplarele cele mai renumite: o statuetă a lui Mercur găsită pe Prut, [87], o alta, a Cybelei, în necropola de la Budești [88], acea a unui satyr dionysiac la Trebujeni [89], mai multe statuete egiptene (Isis, Osiris, Horus) la Malachow, Kamionka, Zabince, Równe, Synkow,

---

81. B. Svoboda, în *Archaeologia Slovaca — Fontes*, XI, Bratislava. 1972, p. 38, 44-47.

82. Saîd Dahmani, *Hippo Regius*, Alger, 1973, p. 55, fig. 13 și 51.

83. J. Werner susține că motivele toreuticii germane tîrzii sînt de origine alexandrină *(Sitzungsberichte*, 4, München, 1966, p. 24).

84. V. Mihailescu-Bîrliba, I. Mitrea, în *Dacia*, N. S., XXII, 1978, p. 202-212.

85. H.-J. Eggers, *op. cit.*, Text-Band, p. 74; M. Wheeler, *op. cit.*, p. 54-55; V. V. Kropotkin, *op. cit.*, p. 36-39; K. Przewozna, în *Pomorania Antiqua*, II, 1968, p. 75 și urm.; Ulf Erik Hagberg, în *Tor*, XII, 1967-1968 (1968), p. 59 ; E. Nylén, în *Tor*, XII, 1967-1968, p. 166-169 ; A. C. Florescu, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași*, București, 1965, p. 127-132; B. Mitrea, C. Preda, *Necropolele din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București, 1966, p. 139 și urm. și p. 144; V. Ursachi, în *Carpica*, I, 1968, p. 122 și urm.; Idem, în *Memoria Antiquitatis*, I, 1969, p. 327-334; Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 50, 92-105 și 123-126, consideră că multe obiecte de podoabă au fost confecționate în mediul dacic, autohton, de către artizani veniți pe diferite căi din Pont *(Ibidem*, p. 118); S. Sanie, *op. cit.*, p. 160-174.

86. N. Gostar, în *Arheologia Moldovei*, I, 1961, p. 192-193, 196; D. Tudor, *Sucidava*, București, 1966, p. 50 (la Sucidava s-au găsit peste 50% din totalitatea cadrelor de plumb pentru oglinzi, descoperite pînă acum în întreg Imperiul roman).

87. E. M. Teodorescu, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, VII, 1893, 1, p. 239.

88. E. A. Rikman, în *MIA* Chișinău, 1964, p. 125-126.

89. Idem, în *Archeologija, etnografija i isskustvovedenje Moldavii*, Chișinău, 1968, p. 96.

Mogilnica, încă o statuetă a lui Mercur la Kolacinka [90], mîinile votive de la Myszkow și Ekaterinoslav [91] etc. Mai amintim și de arme de factură romană găsite adeseori în aria răsăriteană a Carpaților.

Referindu-ne la importul roman, sursele antice furnizează multe informații, însă din păcate unilaterale, mai ales despre produsele de lux sau exotice. Din nordul pînă în răsăritul Europei se aduceau în Imperiu vite, miere, ceară, pește sărat, grîu, ambră, piei de hermină și alte blănuri, animale sălbatice, pești rari etc. (Tacitus, *De origine et situ Germanorum*, XLV, 4; Strabon, *Geografia*, XI, 11, 3; Claudius Aelianus, *Despre animale*, II, 53; Pliniu cel Bătrîn, XVIII, 7/12«1», 63-64, 66, 89-90; Polybius, *Istorii*, IV, 38, 4 (10-15); IV, 38, 5 (15) etc.). Nordul era renumit pentru ambră și blănuri, în timp ce dacii liberi [92] și populațiile culturii Sîntana de Mureș — Cernjachow exportau vite mari, ovine, piei, lînă, miere, ceară, sare (de la Tîrgu Ocna?) [93].

Orice studiu asupra comerțului roman implică în mod necesar și cunoașterea căilor de transport. Acestea, corespunzînd dezvoltării tehnicii respective, erau pe uscat și pe ape sau de-a lungul cursurilor de ape [94]. În afara cabotajului, care a existat în tot timpul, în epoca romană încep a se organiza transporturi maritime mai îndepărtate, cum au fost de exemplu spre India sau în Taprobana (din Leuke Kome și Myos Harmos) [95]. S-a încercat chiar, sub Marcus Aurelius, de a ajunge în China pe mare [96]. Cel mai adesea se recurgea la navigația fluvială, transporturile de mărfuri fiind asigurate de către *nautae* și *utricularii* [97]. Pentru provinciile Dacia și Moesia Inferioară, colegii de *navicularii* sînt atestate la Axiopolis (sub Septimius Severus) și de *nautae* la Apulum [98]. Cu scopul de a garanta siguranța navelor de comerț pe Marea Neagră, unități ale flotei romane erau stabilite la gurile fluviilor și în porturile principale [99].

Foarte importante erau de asemenea drumurile terestre, care au fost admirabil amenajate și organizate de către romani în noile provincii estice. În epoca lui Traian, Oceanul Atlantic era, după cîte se pare, legat direct de Marea Neagră printr-un drum care urma cursul Rinului și apoi al Dunării (Sextus Aurelius Victor, *De Caesa-*

---

90. K. Majewski, *op. cit.*, p. 8, 68-69; idem, în *Limes-Romanus Konferenz Nitra*, p. 148-149.
91. V. V. Kropotkin, *op. cit.*, p. 38-39.
92. N. Gostar, în *Studii și articole de istorie*, XIX, 1972, p. 86.
93. M. Iu. Braitcevski, *Rimska moneta na territorij Ukraini*, Kiev, 1959, p. 241.
94. Denis van Berchem, în *Sources archéologiques de la civilisation européenne. Colloque international — Mamaïa (Roumanie). 1-8 septembrie 1968, Association Internationale d'Études du Sud-Est Européeen*, (mai departe *SACE)*, Bucarest, 1970, p. 135.
95. P. Petit, *Le premier siècle de notre ère*, p. 214-216; M. Wheeler, *op. cit.*, p. 156-157.
96. *Ibidem*, p. 204-205.
97. J. Déchelette, *Manuel d'archéologie préhistorique celtique et gallo-romaine*, VI/II, Paris, 1934, p. 533-541.
98. V. Christescu, *Viața economică a Daciei romane*, Pitești, 1929, p. 106-116.
99. P. Petit, *La Paix Romaine*, p. 107.

ribus, 13, 3) [100]. De la această arteră principală se bifurcau o mulțime de drumuri care ajungeau atît spre alte centre economice ale Imperiului, cît și spre *barbaricum*. Un drum de mare însemnătate în această epocă a fost cel de la Singidunum la Byzanț, de unde se despărțeau alte căi spre Oescus, Novae, Prista, Durostorum, Odessos, Nikopolis ad Istrum și Noviodunum. Din Byzanț pleca, de asemenea, marele drum pontic, care trecea prin Odessos — Tomis — Histria — Tyras — Olbia [101] și, de acolo mai departe, după cum atestă între altele și itinerariul care este reprezentat pe scutul găsit la Dura-Europos. Un drum iarăși important pentru teritoriul Moldovei antice a fost cel care pleca din Dacia, Certiae — Porolissum — Congri — Sturium — Urgum — Emenium... Tyras (Geograful Ravennat, *Cosmografia*, IV, p. 5, 47; 25, 5) și care lega, după cum se crede, Dacia romană de marele drum pontic, prin văile Trotușului și Siretului, trecînd prin Poiana și Barboși [102].

„Marele drum al mătăsii", care continua spre est calea pontică romană, a fost și este subiect al unor controverse. Se știe că din secolul I e. n., romanii au dorit controlul pasurilor din Caucaz [103], care deschideau drumul spre Extremul Orient. Strabon arată (*Geografia*, II, I, 15) că prin Oxus (Amu-Daria) erau transportate mărfuri indiene ajunse apoi, tot pe cale fluvială, pînă în Pont, probabil pînă la drumul de lîngă lacul Maeotic (Procopius din Caesareea, *De Aedificiis*, III, 7). S-a presupus că exista de asemenea un drum de caravane, care înconjura Marea Caspică [104]. În orice caz, se menționează atît ambasade romane în Extremul Orient, cît și din India sau Bactria, la împărații romani, de mai multe ori în secolul I î. e. n. [105]; se știe că negustori romani au ajuns în 236 e.n. în China. De asemenea, se cunoaște că negustorii chinezi au călătorit în Imperiul Roman sau că negustori indieni și iranieni transportau produse din China [106].

---

100. V. Christescu, *op. cit.*, p. 99.

101. Kiril Is. Juglev, în *Musaica*, XVII (VI), 1966, p. 69, 71, 84-96 și 108.

102. V. Pârvan, *op. cit.*, p. 28 (120); V. Christescu, *op. cit.*, p. 101; C. Daicoviciu, în *Anuarul Institutului de Studii Clasice (AISC)*, III, Cluj, 1936-1940 (1941), p. 211-212, nota 1; Idem în *Acta Musei Napocensis (ActaMN)*, VII, 1970, p. 132-133; M. Macrea, în *AISC*, I, 1928-1932 (1932), p. 132; D. M. Pippidi, în *SCIV*, 6, 1955, 3-4, p. 377 și nota 4.

103. P. Petit, *La Paix Romaine*, p. 122.

104. M. P. Charlesworth, *Les routes et le trafic commercial dans l'Empire Romain*, Paris, 1938, p. 116 și urm. Monede romane republicane de la Augustus și Constantin cel Mare au fost descoperite la Kara-Bulak (Kirghizia), cf. Iu. D. Baruzdin și A. M. Bielenitski, în *Kratkie soobscenia* 86, 1961, p. 24; M. Grant, *op. cit.*, p. 82-83 (autorul presupune că exista un drum dincolo de Marea Caspică); P. Lévèque, *Empires et Barbaries. III e siècle avant J. C. — I er siècle J. C.*, Paris 1968, p. 508 (legionarii lui Crassus, căzuți prizonieri succesiv la parți, huni și chinezi, vor fonda după 36 î. e. n., orașul Li-Jien); E. Albertini, *L'Empire Romain*, PUF, Paris, 1970, p. 228 (la Fergana, la „Turnul de piatră", caravanele romane se încrucișau cu cele chineze); L. Homo, *L'Empire Romain* p. 305.

105. M. Wheeler, *op. cit.*, p. 163, 189-207 (se menționează astfel, după domnia lui Traian, misiunea în China a lui Maës Titianus, după Ptolemeu, *ibidem*, p. 184).

106. Z. Kadar, în *Acta Univ. Debrecen*, 4, 1968, p. 79-84; J. Harmatta, în *Acta Antiqua et Archaeologica*, Szeged, 12, 1964, 1-2, p. 3-21.

Din orașele coastei nordice a Mării Negre, situate adesea la vărsarea fluviilor, plecau numeroase drumuri spre nord, de-a lungul Siretului, Nistrului, Bugului, Niprului, către Vistula și Marea Baltică [107]. În aceste condiții, ținînd seama de existența pe Siret a unei părți a drumului spre nord, ca și a drumului transversal est-vest, de la Tyras spre Dacia, spațiul răsăritean al Carpaților avea o mare importanță pentru comerțul de tranzit, ceea ce explică instalarea armatei romane la Barboși și Brețcu.

Influența romană exercitată prin comerț a fost, cît privește distanța de la *limes* sau depărtarea de marile artere comerciale, astfel subdivizată: 1. comerțul de frontieră, pînă la 50 km; 2. comerțul de mică distanță, pînă la 120 km; 3. comerțul de-o parte și de alta a unui drum principal, pînă la 200 km; 4. comerțul pe distanță mare, peste 200 km. În primele două zone, după această repartiție, se găsesc numeroase obiecte de import și monede, iar în ultimele două zone, mai cu seamă vase de bronz și de argint, *terra sigillatta* și fibule, funcția monedei avînd tendința să dispară [108]. Însă, problema care se pune este dacă, în comerțul lor cu „barbarii", negustorii romani utilizau sau nu moneda. Un răspuns nu poate fi dat decît în funcție de aria geografică și perioadă. Astfel, Strabon *(Geografia*, VII, 3, 7) arată că în secolul I e.n., locuitorii spațiului nord-pontic „nu știau să acumuleze bogății sau comerț decît schimbînd o marfă pe alta", atunci cînd în secolele următoare situația va fi cu totul alta, deoarece Tacitus scrie îndelung despre negustorii romani care se aflau la marcomanii lui Maroboduus *(Annales*, II, 62; II, 63) sau la quazii lui Vannius, ca și despre hermundurii, care veneau pînă în Rhetia, pentru a face comerț cu romanii *(De origine et situ Germanorum*, XLI, 1). Dio Chrysostomos, de asemenea, amintește pe „sciții" care negutau la Borysthenes *(Discursuri*, XXXVI, 1-6), în timp ce Procopius din Caesareea *(Istoria secretă*, 30, 12) vorbește de „barbari" care, sub masca de negustori sau în alt fel făceau „spionaj" la parți.

Cea mai mare parte din comerțul exterior roman se desfășura totuși în zona apropiată de *limes* [109], unde comandanții romani înșiși erau negustori (Themistios, *Discursul X despre pace, adresat lui Valens*, 133-140). În acest sens, partea răsăriteană a Daciei beneficia de avantaje economice decurgînd din apropierea sa de frontierele Imperiului [110]. Cu toate că comerțul cu amănuntul nu a fost prea intens chiar în regiunile agricole ale Imperiului roman [111], comerțul cu triburile libere avea un caracter destul de larg și, mai mult, variabil de la o regiune la alta. Numai astfel se poate explica dezvoltarea diferitelor meserii (ateliere de confecționat piepteni [112],

---

107. M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Roman Empire*, I, Oxford, 1957, p. 154; M. Wheeler, *op. cit.*, p. 33 și fig. 2; P. Petit, *La Paix Romaine*, p. 392-393 (harta 8).

108. J. Wielowiejski, în *Actes du VII e Congrès-Prague*, II, 1971, p. 929.

109. P. Petit, *op. cit.*, p. 344.

110. În secolul IV exista o importantă stațiune vamală pe Dunăre, la Pîrjoaia, după cum o dovedesc numeroasele plumburi sigilare găsite în acest loc (cf. I. Barnea, în *DID*, II, 1968, p. 501).

111. P. Petit, *op. cit.*, p. 229.

112. V. Palade, în *Arheologia Moldovei*, IV, 1966, p. 261-275.

metalurgice, de prelucrare a lemnului, țesătorie [113] etc.), ca și existența unor „case“ de 120 m² (la Sobari) [114] sau băi de marmură la curtea lui Onegesius, în timpul lui Attila (Priscus, *Ambasadele*, 3). La înflorirea civilizației locale de la răsărit de Carpați o contribuție însemnată au adus-o și numeroși alți cetățeni ai Imperiului, care erau veniți aici de bunăvoie (negustori, misionari, dezertori, transfugi) sau nu (prizonieri și captivi). Este foarte probabil că toți aceștia în afara difuzării elementelor de civilizație materială și spirituală (creștinismul) romană [115], ei au inițiat pe localnici și în folosirea monedei. Mulți captivi romani desfășurau o activitate intensă și variată în domeniul cultivării perfecționate a plantelor sau al zidăriei [116].

Cu toate revenirile romane din perioade mai tîrzii, în timpul lui Constantin cel Mare sau al lui Iustinian, acest spațiu va avea însă după pierderea bastionului dacic un statut schimbat și care, totuși, deși nu mai face parte din Imperiu, nu se va izola de acesta. Pe căile amintite (menținerea daco-romanilor, venirea a numeroși captivi, misionari, prizonieri etc.), romanitatea, deși puternic lovită, va continua să evolueze natural pe noi trepte istorice, superioare. Existau în afara hotarelor Imperiului Roman sate de agricultori, de pescari și negustori (Haliscus), unde trăiau numeroși meseriași, se aflau biserici și mănăstiri, se dezvolta o stratificare socială și se folosea moneda în măsura în care era folosită acum și în restul Europei [117]. „Sigiliul Romei“ fusese pus și Romanitatea orientală nu va mai putea fi oprită în dezvoltarea sa de diversele vicisitudini istorice, ci doar întîrziată [118].

Virgil MIHAILESCU-BÎRLIBA

---

113. J. Wielowiejski, în *Materialy Starozytne*, VI, p. 416-418. Existența prototipurilor romane a pieptenilor de os sau a fusaiolelor „cernjachowiene“ a fost stabilită de către E. A. Rikman, I. Rafalovitci, I. G. Hîncu, *op. cit.*, p. 38-39 și 53 (se imitau chiar lucernele romane).

114. E. A. Rikman, în *Trudy*, II, Chișinău, 1969, p. 92.

115. Cf. Em. Condurachi, în *SACE*, p. 193.

116. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I, Vălenii de Munte, 1908, p. 181; N. Pigulevskaja, în *Revue des études sud-est européennes*, VII, București, 1969, 1, p. 200-201.

117. E. A. Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, Oxford, 1966, p. 27-29, 33, 39, 41-42, 44-51, 64-69.

118. V. Mihailescu-Bîrliba, *Legăturile dintre lumea romană și populațiile „barbare“ de la est și nord de Carpații Răsăriteni în prima jumătate a mileniului I e.n., reflectate în primul rînd prin descoperirile monetare*, Rezumatul tezei de doctorat, Universitatea din București, București, 1975, p. 22-24; Idem, *La monnaie romaine chez les Daces Orientaux*, p. 249-250.

DESPRE CINSTIREA SFINTEI CRUCI

Despre semnificația și importanța Sfintei Cruci în iconomia mîntuirii noastre s-au scris pagini dintre cele mai frumoase și mai întraripate. Pe baza numeroaselor texte directe și indirecte ale Sfintei Scripturi, din tezaurul scump al scrierilor Sfinților Părinți, pe temeiul Sfintelor Sinoade ecumenice și locale, despre Sfînta Cruce s-au scris tomuri întregi. Cu toate acestea, se va scrie permanent despre Sfînta Cruce, fiindcă Crucea, ca mijloc de sfințire și de binecuvîntare și ca prilej de închinare, face parte din dinamica vieții creștine, a permanentei deveniri a creștinului în actul mîntuirii.

Simplul gest de a te închina și a te însemna cu semnul Sfintei Cruci, atunci cînd intri într-o biserică, cînd treci pe lîngă un lăcaș de închinare, cînd petreci la locul de veci pe aproapele tău, sau în alte împrejurări, te definește ca pe un fiu devotat al Bisericii Ortodoxe.

„Mare este puterea Crucii Tale Doamne, că s-a înfipt în loc și lucrează în lume. Și a arătat din pescari Apostoli și din păgîni mucenici, ca să se roage pentru sufletele noastre, zice o cîntare bisericească. Iar Sfîntul Apostol Pavel ne spune atît de precis: „Căci cuvîntul Crucii pentru cei ce pier este nebunie; iar pentru noi, cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu“ (I Corinteni 1, 18).

Sfîntă, puternică și izbăvitoare de rele și primejdii, Sfînta Cruce a fost totdeauna cinstită de dreptmăritorii creștini.

Cînd creștinul ortodox face semnul Sfintei Cruci, cu atîta evlavie, cu atîta sinceritate și cu atîta dăruire sufletească, prin acest act atît de simplu, dar cu atît de neconfundat cu altele, el își adună gîndurile, se reculege, se luminează și se întărește, prin invocarea persoanelor Sfintei Treimi, avînd încredințarea că Dumnezeu i-a primit ruga întru smerenia sa. Pentru bunul credincios, cu adevărat Crucea este armă împotriva diavolului așa cum auzim cîntîndu-se la săvîrșirea Tainei Sfîntului Maslu: „Doamne armă asupra diavolului, Crucea Ta ai dat-o nouă ; că se cutremură, nesuferind a căuta spre puterea ei; că morții i-ai sculat și moartea ai surpat. Pentru aceasta ne închinăm îngropării și Învierii Tale!“ (Tropar la Sfîntul Maslu, după rugăciunea I-a, glas 8).

Mare este puterea Sfintei Cruci! Iată și o mărturie a Sfîntului Ioan Scărarul, după un cuvînt al unui ascet, Ioan de Bostra, care ne spune că de nimic nu se tem demonii mai mult ca de trei lucruri: de semnul crucii, purtat de creștini la gît, de apa Botezului și de Sfînta Împărtășanie. De ce se tem de aceste trei? Pentru că văd în ele prezența dumnezeiască. De aceea, Sfîntul Apostol Pavel, departe de a se rușina de semnul Sfintei Cruci, cum se rușinează unii creștini de astăzi, ne mărturisește atît de frumos: „Iar mie, să nu-mi fie a mă lăuda decît numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume“ (Galateni 6, 14).

Nu putem încheia aceste scurte considerații asupra Sfintei Cruci fără a cita din cuvintele Sfîntului Ioan Gură de Aur, despre Cruce ca obiect de venerație, în traducerea Pr. dr. Gh. Paschia. „Fiecare face, spune Sfîntul Părinte, în orice clipă, acest glorios semn pe partea cea mai nobilă a trupului său. Crucea este purtată statornic, pe frunte ca un trofeu pe o coloană... Acest semn se înalță pe Sfînta Masă, el domină hirotonirea preoților, el întovărășește chiar trupul lui Hristos la Cina tainică. Crucea strălucește peste tot, în interiorul caselor, în piețe publice, în pustie, pe drumuri, pe vîrful munților, în adîncul pădurilor, în mijlocul mărilor, pe nave și pe insule, pe paturi, pe veșminte ; ea este gravată pe arbori, pe vasele de aur și de argint, ea decorează sala ospățului, ea strălucește în mijlocul pietrelor prețioase și al picturilor murale, este pusă pe vitele pe care un rău contagios le mistuie și pe oamenii care sînt chinuiți de diavoli, în război și în pace, în vremea zilei și a nopții. În mijlocul sărbătorilor lumești și al austerităților pocăinței planează imaginea crucii, pentru că iubim mult acest semn de mîntuire, pentru că refugiindu-ne sub umbra ei simțim o fericire deosebită. Toți o îmbrățișează cu iubire, nimeni nu mai roșește acum

de această unealtă a morții, de acest simbol al blestemului. Crucea este un giuvaier pe care toată lumea îl preferă cununilor, diademelor celor mai prețioase".

Respirația duhovnicească a credinciosului este rugăciunea. A te ruga fără a te însemna cu semnul Sfintei Cruci, pare a fi un lucru fără sens, incomplet. Rugăciunea fără cruce, spune Pr. Dumitru Stăniloae, e ca un lucru fără început și sfîrșit, e ca un act lipsit de dăruirea de sine lui Dumnezeu.

Avînd o importanță atît de deosebită în planul mîntuirii omului din robia păcatului, considerăm necesar să se cunoască mai bine și mai precis de toți binecredincioșii creștini cum a fost și de cînd a fost cinstită Sfînta Cruce în cultul creștin, semnificațiile și importanța cinstirii ei de-a lungul istoriei creștinismului.

PREFIGURĂRI ALE SFINTEI CRUCI ÎN VECHIUL TESTAMENT

Între Legea Vechiului Testament și Legea Noului Testament este o strînsă, firească și logică legătură. Sînt cunoscute, în acest sens, cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, care ne spune că Legea cea veche a fost „călăuză spre Hristos" (Galateni 3, 24), iar Fericitul Augustin ne spune că „Noul Testament în cel Vechi se ascunde" (Introducerea 73, la Ieșire).

Crucea este legată indisolubil de patimile, moartea și proslăvirea lui Mesia, Cel mult dorit și așteptat. În cartea Isaia găsim în cuvinte deosebite prezentată jertfa de pe Cruce, astfel: „Chinuit a fost, dar S-a supus și nu Și-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere S-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, așa nu Și-a deschis gura Sa. Întru smerenia Lui judecata Lui s-a ridicat și neamul Lui cine îl va spune? Că s-a luat de pe pămînt viața Lui? Pentru fărădelegile poporului Meu a fost adus spre moarte" (Isaia 53, 7-8). Aceste versete din proorocul Isaia au fost incluse în cultul ortodox, la rînduiala Proscomidiei.

Trebuie afirmat, din capul locului, că în scrierile vechitestamentare este prezentată o singură învățătură despre Sfînta Cruce, care este specifică Vechiului Testament și străină popoarelor păgîne.

Prima prefigurare a Sfintei Cruci a fost pusă în legătură cu pomul vieții din raiul în care au fost așezați primii oameni. Această prefigurare are în vedere faptul că și crucea și pomul vieții au o caracteristică comună și anume materialul care are puterea vivificatoare și slujește vieții omului. În cîntările bisericești și în scrierile Sfinților Părinți, Sfînta Cruce este asemănată cu noul pom al vieții care stă înfipt, ca și pomul din Eden, în mijlocul Bisericii, noul paradis în care Fiul lui Dumnezeu cheamă ca toți oamenii credincioși să guste rodul cunoștinței divine și al adevărului veșnic.

Lemnul Sfintei Cruci este binecuvîntat de Dumnezeu. Acest lucru se pune în evidență în mai multe împrejurări. Astfel la îndemnul lui Dumnezeu, Noe și-a construit corabia din lemn de salcîm (Facere 6, 12), pentru a fi salvat el, familia și viețuitoarele de potop (Facere 7, 8), iar patriarhul Avraam, ascultînd de același glas dumnezeiesc, a primit poruncă să-l jertfească pe unicul său fiu, Isaac (Facere 22, 2). Lemnele pe care patriarhul le-a pus pe umerii fiului său au fost considerate de Sfinții Părinți ca o prefigurare a Sfintei Cruci.

Rolul binefăcător al lemnului în viața omului, ca o prefigurare a puterii Sfintei Cruci, se desprinde din viața patriarhului Iacob care în Mesopotamia și-a ales nuiele verzi de plop, de migdal și de paltin, pentru ca vitele să se înmulțească (Facere 30, 37-42), sau în Egipt cînd Israel s-a închinat la vîrful toiagului său (Facere 28, 12). Sceptrul patriarhului a fost interpretat ca prefigurînd puterea Sfintei Cruci.

De asemenea, tot ca o prefigurare a Sfintei Cruci a fost considerată și scara pe care Dumnezeu a descoperit-o, în vis, la Betel patriarhului Iacob (Facere 28, 12).

De reținut și faptul că puterea lui Dumnezeu se face văzută în fața fiilor lui Israel prin Moise al cărui toiag de lemn are proprietăți neobișnuite, deoarece el se poate transforma în șarpe (Ieșire 4, 3) și desparte Marea Roșie în două, ca să treacă poporul prin mijlocul ei, spre a scăpa de robia egipteană. Trecerea prin Marea Roșie a fost interpretată ca o prefigurare a tainei Sfîntului Botez, care eliberează pe om din robia păcatului.

Puterea miraculoasă a Crucii este subliniată și de faptul că Dumnezeu a îndemnat pe conducătorul israeliților, în pustiul Sur, să ia un lemn și să-l arunce în apa izvorului de la Mara, ca apa să devină potabilă (Ieșire 15, 25).

Minunea transformării apei de la Mara se poate interpreta ca o prefigurare a sfințirii apei prin afundarea Sfintei Cruci. În același sens se argumentează și faptul lovirii de către Moise cu toiagul în chipul crucii a stîncii Horebului, din care a ieșit apă pentru poporul său (Ieșire 17, 3-6).

Tot ca o prefigurare a Sfintei Cruci a fost interpretat și textul: „Fiii lui Israel să poposească fiecare lîngă steagul său, în preajma semnelor familiei sale și să-și așeze taberele înaintea cortului mărturiei și împrejurul lui" (Numeri 2, 2). Gruparea celor 12 seminții în jurul cortului mărturiei, fiecare cu steagul său, a dus la formarea și prefigurarea semnului Sfintei Cruci. Această cruce iudaică avea în fiecare latură cîte un simbol — leu, taur, vultur și om, fapt ce ne amintește de Crucea creștină pe care sînt pictate simboalele celor patru Evangheliști.

Adăugăm la aceste mărturii prefigurînd Sfînta Cruce în Vechiul Testament și minunea săvîrșită asupra toiagului lui Aaron, care în cortul adunării a odrăslit, a înmugurit, a înflorit și a făcut migdale (Numeri 17, 8). Acest fapt a fost interpretat, de asemenea, ca o prefigurare a Sfintei Cruci, așa cum glăsuiește și o frumoasă cîntare bisericească din ziua de 14 septembrie (Catavasia a 3-a din Mineiul pe septembrie).

De reținut și momentul cînd Moise, în drum spre Țara Făgăduinței, a înălțat șarpele de aramă pe un stîlp de lemn pentru ca tot cel ce era mușcat de șerpi veninoși să fie salvat numai dacă privea la el (Numeri 21, 4-8). La acest fapt minunat se referă și Mîntuitorul Iisus Hristos în convorbirea Sa cu Nicodim (Ioan 3, 14); „Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebuie să se înalțe Fiul Omului".

Toate exemplele de mai sus privesc elementul material al Sfintei Cruci și anume, lemnul sub diferitele sale forme: pomul vieții, lemnul corabiei lui Noe, lemnele pentru jertfirea lui Isaac, nuielele lui Iacob în Mesopotamia, toiagul lui Moise, steagul semințiilor lui Israel, toiagul lui Aaron etc.

Dar în Legea Vechiului Testament sînt mărturii care privesc și semnul Sfintei Cruci, semnul Fiului Omului ce se va arăta la a doua venire a Mîntuitorului Iisus Hristos (Matei 24, 30). Amintim, mai întîi, de binecuvîntarea lui Iacob asupra nepoților săi, fiii lui Iosif: Efraim și Manase. „Israel însă și-a întins mîna sa cea dreaptă și a pus-o pe capul lui Efraim, deși acesta era mai mic, iar stînga și-a pus-o pe capul lui Manase. Înadins și-a încrucișat mîinile, deși Manase era întîiul-născut" (Facere 48, 14). Nedumerit fiind Iosif de această încrucișare a tatălui său, bătrînul Iacob îi explică: „Știu, fiul meu, știu! Și din el (Manase n. n.) va ieși un popor și el va fi mare; dar fratele lui cel mai mic (Efraim n. n.) va fi mai mare decît el și din sămînța lui vor ieși popoare nenumărate" (Facere 48, 19). Patriarhul a schimbat „înadins" binecuvîntarea sub inspirația dumnezeiască, fiindcă așa s-a prevestit numărul celor care vor primi Sfînta Cruce — urmașii lui Efraim cei mulți — față de numărul mai mic a lui Manase.

O prefigurare a semnului Sfintei Cruci o întîlnim în lupta poporului ales cu amaleciții. În acele momente grele pentru poporul său, Moise, în vîrful muntelui, împreună cu Aaron și Or, își ridica mîinile și cînd el își ridica mîinile biruiau, sub comanda lui Iosua, israeliții, iar cînd Moise cobora mîinile biruia Amalec. Și pentru că Moise obosea cu mîinile ridicate, Aaron și Or îi țineau mîinile mereu ridicate, pentru ca poporul său să biruie pe amaleciți (Ieșire 17, 11-12).

Ridicarea mîinilor spre cer în timpul rugăciunii era o practică intrată în tradiția poporului ales, așa cum ne relevă și psalmistul David, care exclamă: „Întins-am către Tine mîinile mele" sau „Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămîia înaintea ta, ridicarea mîinilor mele, jertfă de seară" (Psalmul 87, 10 ; 140, 2).

Profetul Iezechiel a primit poruncă de la Dumnezeu ca să treacă prin mijlocul cetății Ierusalim și să însemne „cu semnul crucii pe frunte, pe oamenii care gem și care plîng din cauza multor ticăloșii care se săvîrșesc în mijlocul lui" (Iezechiel 9, 4). Acest semn al crucii însemnat pe frunte, care aduce izbăvire poporului ales, îl găsim și în Apocalipsa Sfîntului Ioan: „Nu vătămați pămîntul, nici marea, nici copacii, pînă nu vom pecetlui pe frunte, pe robii lui Dumnezeu" (Apocalipsă 7, 3). „Și m-am uitat și iată Mielul stătea pe muntele Sionului și cu El o sută patruzeci și patru de mii, care aveau numele Tatălui Lui, scris pe frunțile lor" (Apocalipsă 14, 1).

Din exemplele de mai sus, la care se pot adăuga şi altele, s-a dedus că Dumnezeu, sub diferite tipuri şi simboluri a descoperit lumii importanţa şi puterea Sfintei Cruci, ajutorul pe care îl oferă tuturor celor ce aleargă la ea şi cred în puterea ei izbăvitoare de cele rele. Dacă acest lucru l-a arătat celor vechi „ca prin oglindă şi ca prin ghicitură", în Legea Noului Aşezămînt îl va face în mod învederat, prin Însuşi Fiul Său, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Care ne va izbăvi din robia vrăjmaşului prin Jertfa Sa mîntuitoare pe Altarul Crucii. Dacă Moise, prin ridicarea mîinilor, făcea biruitor pe poporul său în luptă cu amelecitii, atunci Mîntuitorul Iisus Hristos, prin ridicarea mîinilor Sale pe Sfînta Cruce, va face biruitor asupra morţii pe tot omul, care va crede şi se va boteza.

CINSTIREA SFINTEI CRUCI ÎN NOUL TESTAMENT

Se ştie că Mîntuitorul Iisus Hristos a spus dintru început că n-a venit să strice Legea şi proorocii, ci să împlinească cele scrise (Matei 5, 17), iar în alt loc a zis: „După cum şi Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El şi să-şi dea viaţa răscumpărare pentru mulţi" (Matei 20, 28). Scopul venirii Fiului Omului în lume este răscumpărarea din robia morţii. Răscumpărarea nu se face fără Jertfă. Omul, prin puterea sa, cu mijloacele sale, nu putea să aducă jertfa care să zdrobească puterea morţii, a păcatului. Numai Fiul lui Dumnezeu, prin iubirea covîrşitoare a lui Dumnezeu faţă de neamul omenesc, putea să ridice păcatele lumii: „Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică" (Ioan 3, 16), iar Sfîntul Apostol Pavel ne arată că atît de mult S-a smerit pe Sine Fiul lui Dumnezeu, încît a acceptat moartea pe cruce, moartea cea mai înspăimîntătoare şi mai disprețuită la cei vechi. „Ci S-a deşertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor, şi la înfăţişare aflîndu-se ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte şi încă moarte de cruce" (Filipeni 2, 7-8). Din aceaşi iubire de oameni, Fiul lui Dumnezeu a trecut peste ocara crucii, avînd mereu prezentă bucuria izbăvirii noastre, aşa cum ne vorbeşte, iarăşi, Sfîntul Apostol Pavel (Evrei 12, 2). Aici Sfîntul Apostol Pavel scoate în evidenţă Jertfa răscumpărătoare a Fiului lui Dumnezeu pe de o parte, iar pe de altă parte ne îndeamnă pe toţi să cinstim această Jertfă, făcîndu-ne părtaşi bunătăţii Sale. Să cinstim, astfel, Crucea din razele Căreia întunericul morţii a dispărut. Să nu rămînă „stearpă crucea lui Hristos" (I Corinteni 1, 17), să nu devină zădarnică Jertfa Sa prin nepăsarea noastră. Calea mîntuirii noastre, îndreptată spre Hristos Mîntuitorul, trebuie să treacă prin jertfa crucii. Despre aceasta ne învaţă şi ne îndeamnă Însuşi Mîntuitorul Iisus Hristos: Cel ce voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie" (Marcu 8, 34) sau „Şi cel ce nu-şi ia crucea şi nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine" (Matei 10, 38). Aşa cum a fost „o deşertare" (chenoză) pentru Fiul lui Dumnezeu, tot aşa trebuie să fie o „deşertare", o lepădare de noi şi de păcat spre a primi pe Hristos în noi şi prin Hristos viaţa cea veşnică, gustînd din „ospăţul Domnului", Sfintele Taine, prin Biserică şi în Biserică ca lăcaş al Celui Prea Înalt.

Dincolo de patimile Crucii se află razele Învierii şi ale proslăvirii. Fără Cruce nu există Înviere şi fără Înviere Crucea n-are sens. Nu pătimirea în sine a fost scopul Jertfei Mîntuitorului, ci Învierea trebuia să treacă prin Jertfa Crucii. De aceea cîntările bisericeşti leagă Crucea de Înviere: „Crucii Tale ne închinăm Hristoase şi Sfînta Învierea Ta o lăudăm şi o mărim!". Crucea aduce, prin pierderea şi lepădarea iubirii pătimaşe, un plus de experienţă, o potenţare a noastră, pînă la starea „bărbatului desăvîrşit".

Sfinţii Apostoli, departe de a disprețui Sfînta Cruce, vorbesc totdeauna cu respect de altarul pe care a fost pironit păcatul şi Sfîntul Apostol Pavel, în mod deosebit, arată că în fapt conţinutul predicii sale nu este decît vestirea lui Hristos, şi Acela răstignit (I Corinteni 2, 2; Galateni 6, 14).

Parafrazînd pe Sfîntul Ciprian care spunea că „în afară de Biserică nu există mîntuire", putem afirma, în sensul celor de mai sus, că în afară de Sfînta Cruce — ca obiect de cinstire — şi în afara semnului Sfintei Cruci şi purtării sale în viaţa aceasta nu poate exista nici mîntuire şi implicit nici înviere. Despre aceasta ne încredinţează, iarăşi, Sfîntul Aposol Pavel: „Căci mulţi, despre care v-am vorbit adeseori, iar acum vă spun şi plîngînd,

se poartă ca dușmani ai crucii lui Hristos. Sfîrșitul acestora este pieirea. Pîntecele este dumnezeul lor, iar mărirea lor este întru rușinea lor, ca unii care au în gînd cele pămîntești" (Filipeni 3, 18-19).

Însăși Euharistia este legată de taina crucii (I Corinteni 11, 26). Sfîntul Apostol Petru — mort martir pe o cruce, răstignit cu capul în jos — arăta că în trupul răstignit pe cruce Hristos a luat asupră-Și păcatele noastre. De acum, noi murim pentru păcatele noastre, „dar prin rănile Lui am fost vindecați" (I Petru 2, 24).

CINSTIREA SFINTEI CRUCI ÎN EPOCA PATRISTICA

Urcînd pe firul istoriei vom observa că pretutindeni și în locul unde a existat viață creștină, semnul Sfintei Cruci a fost cinstit ca atare. Mormintele creștinilor, din cea mai adîncă vechime, erau împodobite cu semnul crucii. Tertulian ne arată că „la orice pășire și mișcare, la fiecare intrare și ieșire din casă, cînd ne îmbrăcăm, ne încălțăm, ne spălăm, la masă... forma crucii se însemnează pe frunte". Iar Grigorie de Tours spunea că se făcea cruce și pe alimentele pe care le mîncau creștinii. Acest obicei strămoșesc se păstrează și astăzi, mai cu seamă la împărțirea pîinii la masă.

Sfîntul Chiril al Ierusalimului învăța și îndemna pe catehumenii săi: „Să nu ne rușinăm a mărturisi pe cel răstignit. Să facem cu încredere semnul crucii cu degetele pe frunte" (Cateheze). Revenind la Tertulian, reținem o remarcă interesantă referitoare la însemnarea cu semnul Sfintei Cruci: „Dacă întrebați, zice el, cine ne-a impus această deprindere, nu aflăm în în cărțile sfinte vreo lege, care să ne îndatorească la dînsa. Ea își are originea în tradiție, uzul a întărit-o, pietatea creștinilor a susținut-o pînă în zilele noastre". Această afirmație trebuie reținută ca fiind foarte logică și firească. Tăgăduitorii Sfintei Cruci din zilele noastre afirmă că Sfînta Cruce a devenit obiect de cinstire în timpul împăraților Constantin și Elena. Observația este valabilă și pentru cinstirea icoanelor și pentru cinstirea duminicii etc. Că Sfîntul Constantin și maica sa Elena au avut rol covîrșitor în libertatea acordată creștinilor prin edictul de la Milano (313), cît și prin aflarea Sfintei Cruci și înălțarea ei de către patriarhul Ierusalimului, Macarie, precum și convocarea primului Sinod ecumenic, aceasta e cu totul altceva. Dar nu i se poate atribui cîtuși de puțin vreun rol Sfîntului Constantin în actul de cinstire a Sfintei Cruci, al serbării duminicii, în cultul icoanelor etc. Toate acestea țin de evlavia creștinilor, iar creștinii le-au preluat de la înaintași și le-au considerat vrednice de cinstire, prețuindu-le ca pe un tezaur de mare valoare pentru spiritualitatea lor. Prin edictul de la Milan cultul creștin liber s-a dezvoltat foarte mult și acesta este meritul împăratului Constantin. În acest sens nu putem să nu amintim cele ce ne relatează Eusebiu de Cezareea în *Viața Sfîntului Constantin* că a făcut un steag în formă de cruce, sau cele relatate de Sozomen în *Istoria bisericească*, cînd, același împărat, a pus crucea pe armele soldaților săi, spre a-i obișnui cu respectul cuvenit crucii, precum și faptul că a interzis orice judecată în vinerea în care Mîntuitorul a fost pironit pe cruce.

O dovadă a cinstirii Sfintei Cruci din epoca primară a creștinismului este și faptul că păgînii acuzau pe creștini că se contrazic în credința lor. „Creștinii, ziceau aceștia, cum pot să respingă închinarea la idoli atîta vreme cît ei înșiși se închină unui idol, Sfînta Cruce". Li se răspundea acestora de către Sfîntul Ambrozie că atît Sfînta Elena cît și creștinii care s-au închinat Sfintei Cruci nu s-au închinat lemnului în sine, ci Împăratului Hristos, Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatele lumii.

În același sens teologhisește și Sfîntul Ioan Gură de Aur: „Împărații, va zice Sfîntul Părinte, își iau coroana de pe cap și se închină crucii, simbolul morții Răscumpărătorului. Pe purpura lor strălucește crucea; în rugăciunile lor figurează crucea; pe armele lor, semnul crucii; pe Sfînta Masă a Altarului, crucea; în toată lumea, crucea; ea strălucește mai mult decît soarele".

Respectul pentru Sfînta Cruce se deduce și din faptul că și cei mai înverșunați adversari ai cultului Sfintelor Icoane, în fanatismul lor, nu numai că nu s-au opus cinstirii Sfintei Cruci, ci erau chiar ocrotitori ai grupării „stavrolatrilor", după afirmația istoricului Nicefor Calist.

Despre Sfîntul Ieronim se spune că studia și scria totdeauna la umbra

crucii, zicînd: „Acest pom al vieții îmi dă umbra care mă ferește de tot răul, îmi dă roadele care mă întăresc în tot binele. La această umbră vreau să petrec totdeauna și roadele crucii vreau să-mi nutrească totdeauna sufletul". Iar Fericitul Augustin spune: „Privește ranele, sîngele și măreția lui Iisus atîrnat pe cruce. Cu capul plecat ca să ne sărute, cu inima deschisă ca să ne iubească, cu brațele întinse pentru ca să ne îmbrățișeze pe toți la pieptul Său. Oh, îmbrățișează-L și tu cu tărie spre inima ta, cu aceeași tărie, cu care este strîns cu piroanele pe cruce".

Pentru valoarea catehetică reținem și interpretarea interesantă a Sfîntului Vasile cel Mare referitor la însemnarea cu Sfînta Cruce: „Doamne ajută și întărește taina crucii pe chipul nostru ca semn al Sfintei Treimi: În numele Tatălui, la frunte — rațiunea care este început și tată și al Fiului, la piept, fiindcă Fiul lui Dumnezeu S-a coborît pe pămînt din iubire și în iad zdrobind din dreptate legăturile diavolului și stăpînirea morții o a distrus și al Sfîntului Duh, din dreapta la stînga, dovada voinței de neclintit în a face bine, avînd harul lui Dumnezeu și cumpăna dreptății". Același Sfînt Părinte arată că se face semnul Sfintei Cruci cu mîna dreaptă — forța binelui — cu cele trei degete strînse.

De bună seamă că literatura patristică este foarte bogată în argumentarea cinstirii Sfintei Cruci. Sfinții Părinți, mari teologi, dar și trăitori desăvîrșiți ai adevărurilor de credință pot oferi atîtea pagini de antologie privitor la Sfînta Cruce.

Nu putem încheia aceste scurte considerații asupra cinstirii Sfintei Cruci, fără a da un răspuns celor care refuză cinstirea ei.

Aceștia acuză, printre altele, că acest obiect este obiect de ocară, și tortură pentru cei răi, mai cu seamă pentru sclavi. De aceea, în Vechiul Testament se socotea blestemat cel răstignit pe cruce: „Blestemat este înaintea Domnului tot cel spînzurat pe lemn" (Deuteronom 21, 23). De unde și întrebarea: Cum de venerăm acest instrument de chin al Mîntuitorului?

Cum se răspunde la această obiecție?

Mai întîi facem observația că nicăieri în Noul Testament nu găsim nici un loc în care crucea să fie disprețuită de Mîntuitorul Iisus Hristos sau de Sfinții Apostoli. Mîntuitorul Iisus Hristos de bună voie a acceptat crucea așa cum era blestemată și disprețuită. Așa precum în timpul vieții nu numai că nu i-a ocolit pe păcătoși, pe cei căzuți moralicește, ci i-a plăcut să stea între ei, fiindcă nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi, asfel a procedat și în momentul cînd a trebuit să guste paharul suferinței. Cu veacuri înainte, marele între profeți, Isaia a prezis: „Mormîntul lui a fost pus lîngă cei fărădelege și cu cei fărădelege, după moartea lui, cu toate că nu săvîrșise nici o nedreptate și nici înșelăciune nu fusese în gura lui... Ci el a purtat fărădelegile multora și pentru cei păcătoși și-a dat viața" (Isaia 53, 9, 12). Se înțelege de aici că moartea pe cruce nu este o întîmplare, ci face parte din icoana mîntuirii. Chiar și cei fărădelege, cît ar fi de decăzuți, pot — cu ajutorul Sfintei Cruci — să ajungă la mîntuire. Pe acest Jertfelnic Mîntuitorul Hristos cuprinde în iubirea Sa de oameni și pe cei fărădelege. Cei care refuză cinstirea Sfintei Cruci gîndesc și interpretează cele duhovnicești la nivelul lor de pricepere, nu au putința de a se ridica la cele de sus. Iată ce ne spune Sfîntul Apostol Pavel și dacă i-am înțelege corect cuvintele, am înțelege și mai bine cum un obiect de ocară poate deveni obiect de cinstire. „Ci Dumnezeu, zice Sfîntul Apostol Pavel, și-a ales pe cele nebune ale lumii, ca să rușineze pe cei înțelepți; Dumnezeu și-a ales pe cele slabe ale lumii, ca să le rușineze pe cele tari; Dumnezeu și-a ales pe cele de neam de jos ale lumii, pe cele nebăgate în seamă, ca să strice pe cele ce sînt" (I Corinteni 1, 27-28).

De vreme ce Mîntuitorul a cunoscut pe Cruce umilința, suferința, patimile și moartea, dar și proslăvirea și strălucirea slavei Sale, se înțelege de la sine că lemnul Crucii a fost sfințit și stropit cu Însuși Sîngele dătător de viață al Mîntuitorului Iisus Hristos.

Și dacă gîndim drept, ne punem întrebarea: De fapt de unde venea pentru cei vechi vinovăția crucii? De la cele două brațe ale ei, din lemnul sau metalul din care era făcută, sau din păcătoșenia celor ce erau torturați pe ea? Mai mult, cei condamnați a suferi moartea pe cruce nu erau totdeauna vinovați. De foarte multe ori aceștia erau oameni simpli, nevinovați,

dar acuzați și supuși celei mai crunte pătimiri într-o societate nedreaptă. Încît, putem afirma că ocara crucii nu era legată de materia ei, ci de păcat.

Dar în situația noastră lucrurile se schimbă radical, deoarece Cel ce se răstignește nu numai că nu are păcat, ci pătimește pentru a noastră mîntuire.

Se mai adaugă o întrebare a celor îndoielnici asupra cinstirii Sfintei Cruci. Aceștia zic că dacă cinstim crucea, atunci se cuvine a cinsti și cununa de spini, piroanele, pe Pilat, tîlharii și toți cei care au contribuit la răstignirea lui Iisus Hristos.

Răspunsul este următorul: Cît privește cinstirea persoanelor, acestea se cinstesc sau nu se cinstesc decît prin faptele lor, ca ființe înzestrate cu voință liberă, cu puterea de a face binele sau a alege răul. Obiectele își capătă cinstea de la Dumnezeu și de la oameni. Tot ce a fost folosit și atins de Mîntuitorul Iisus Hristos s-a sfințit: și piroane, și cunună și mormîntul Său. Ele nu au pentru noi valoarea Sfintei Cruci, dar le vom cinsti, totuși, ca fiind legate de viața Mîntuitorului Hristos. Aceste obiecte pot fi cinstite așa cum în Vechiul Testament, sabia lui David, cu care l-a învins pe Goliat (I Regi 21, 9), a fost păstrată la locul de cinste, în cortul sfînt. Iar Sfîntul Apostol Pavel scria și cerea colosenilor „să-și aducă aminte de lanțurile lui" (Coloseni 4, 18). Celor sfinți toate ale lor devin curate și sfinte. Cu atît mai mult prin Iisus Hristos Care aduce toată zidirea iarăși la starea „cea dintru început"; mai mult, capătă puteri noi, devin transparente, se spiritualizează, căci zice Domnul: „Iată, Eu le fac pe toate noi" (Apocalipsă 21, 5).

S-a făcut observația de către unii credincioși că în Vechiul Testament a fost interzisă cinstirea șarpelui de aramă (așa cum citim la IV Regi 18, 1-4). Noi răspundem că, într-adevăr se cuvenea să fie stricat șarpele de aramă, fiindcă nu se cuvenea să fie cinstit ca un idol. Dumnezeu nu poruncise să i se aducă un cult. Șarpele înălțat în văzul tuturor, era un semn al Proniei, al milei dumnezeiești. Privind la el, cei mușcați trebuiau să se înalțe cu mintea, cu inima, la Dumnezeu, de unde le venea puterea să biruie răul, veninul șerpilor.

Noi, care cinstim Crucea nu putem cădea în greșeala celor vechi deoarece noi facem trecerea de la tip (cruce) la prototip — Mîntuitorul Iisus Hristos.

S-au mai zis și acestea: Dacă se cinstește Hristos, nu mai este cazul să fie cinstită crucea răstignirii. Noi răspundem: Mîntuitorul este Dumnezeu adevărat și Om adevărat. El este adorat. Crucea nu se confundă cu persoana Mîntuitorului Iisus Hristos. Noi cinstim crucea, așa cum cinstim și Peștera Nașterii și Mormîntul Învierii, ca mijloace ale slujirii Sale.

De asemenea, s-a susținut că cinstirea crucii să se facă în inimă, în duh și nu afară, prin forme. „N-avem nevoie de slujirea mîinilor omenești" (Fapte 1, 24), ci noi „ne închinăm în duh și în adevăr" (Ioan 4, 23-24), zic protivnicii Crucii folosind greșit textul Sfintei Scripturi. Aici se răspunde: Dacă cerurile mărturisesc slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui vestește tăria (Psalmul 18, 1), cu atît mai mult gesturile credinciosului trebuie să arate multă evlavie, să mărturisească credința. De bună seamă că între gest și simțire, gîndire și rugăciune este unitate. Permanent Sfînta Biserică prin sfinții slujitori predică unitatea desăvîrșită între cuvînt, act de cult și trăirea interioară. E adevărat că există și credincioși care își fac semnul crucii în mod mecanic, din inerție. Dar acestea sînt cazuri izolate și nu caracterizează pe bunii credincioși, care însoțesc semnul Sfintei Cruci cu cele mai sincere sentimente de evlavie și respect.

În acest sens vom cita gîndirea unui teolog contemporan: „Sărutarea crucii este un act ritual, se întreabă el, o formalitate? Ori o întîlnire vie, o izbăvitoare cutremurare a întregii voastre ființe? Veți săruta crucea. Acest sărut n-are sens, nu este decît o minciună, dacă el nu arată că v-ați hotărît să urmați pe Hristos. Sărutarea Crucii este o alegere. Voi alegeți pe Iisus, voi îl acceptați ca pe Domnul și Stăpînul vieții voastre. Voi dați cinstirea și supunerea voastră. Voi vă dăruiți Lui. În felul acesta, de fiecare dată cînd sărutați crucea, în duh și adevăr, voi săvîrșiți, ori mai degrabă Dumnezeu săvîrșește în voi, o tăiere, o definitivă tăiere de păcatul mai vechi sau mai proaspăt. Veți săruta crucea. Nu numai veți încuviința că Hristos este Domnul vostru, ci încă Mîntuitorul vostru... Veți săruta crucea. Sărutul este un semn de profundă afecțiune și intimitate. Există și săruturi date mecanic, din obișnuință, care lasă indiferenți pe cei care le dau și pe cei care le

primesc. Cînd voi sărutaţi crucea, aceasta vrea să însemneze intrarea voastră într-o viaţă de afecţiune pentru Hristos, de dragoste intensă personală. Cînd sărutaţi crucea încercaţi să auziţi dacă Mîntuitorul nu vă spune o frază sau un singur cuvînt, care să vă fie adresate chiar vouă. Dacă nu veţi auzi această frază sau acest cuvînt, fiţi totuşi siguri că Iisus le rosteşte şi că de veţi fi credincioşi, le veţi descoperi şi înţelege, trăind astfel ca unii ce depindeţi de o lumină de foc. Sufletului cu o credinţă slabă, Iisus îi va zice: „Nu te teme; numai crede" (Luca 8, 50). Unui suflet în care se revarsă fluviul durerii îi va zice: „Veniţi la Mine, toţi cei osteniţi şi împovăraţi" (Matei 11, 28). Unui suflet apăsat de povara păcatului, îi va spune: „Fiul Omului a venit să caute şi să mîntuiască pe cel pierdut" (Luca 19, 10).

Totdeauna binecredincioşii şi dreptslăvitorii creştini români au cinstit în duh şi adevăr Sfînta Cruce, ca pe o pavăză şi ancoră duhovnicească, ca pe o armă puternică împotriva tuturor necazurilor, a ispitelor şi durerilor.

Poporul credincios încă din zorii creştinismului, prin predica Sfîntului Apostol Andrei la gurile Dunării, popor încercat şi zbuciumat în trecutul său, cînd popoarele păgîne i-au călcat brazda străbună şi au căutat să-i schimbe hotarele, limba, portul, obiceiurile şi credinţa străbună, în momente de restrişte şi cumpănă, poporul nostru a făcut părtăşie la Crucea dătătoare de viaţă, cinstind-o cu toată tăria. În vîrful munţilor, în depărtări, pe mare şi uscat, acolo unde nu putea fi bisericuţa unde s-a botezat, s-a considerat la adăpost dacă la piept îi atîrna cruciuliţa lăsată şi transmisă din neam în neam în casa lui.

Istoricii şi arheologii descoperă, zi de zi, din adîncul pămîntului vestigii din care rezultă adînca credinţă a poporului nostru, se aduc dovezi despre cinstirea Sfintei Cruci pe pămîntul strămoşilor noştri.

Dacă, din binecuvîntate motive, timpul nu permite credinciosului creştin rostirea după cuviinţă a rugăciunii în diferite împrejurări, el se consideră mîngîiat în adîncul inimii, dacă a putut să se însemne cu semnul Sfintei Cruci şi să zică din tot sufletul şi din tot cugetul: „Doamne ajută". În acest semn şi prin aceste cuvinte el şi-a concentrat toată gîndirea şi simţirea sa în raport cu Dumnezeu pe care-L invocă întru ajutorul său.

Drept aceea, închinîndu-ne şi însemnîndu-ne cu semnul Sfintei Cruci în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh să zicem toţi: „O! de trei ori fericită şi preacinstită Cruce, ţie ne închinăm credincioşii şi te mărim, veselindu-ne de dumnezeiasca ta înălţare; ci ca o pavăză şi armă nebiruită, ocroteşte şi acoperă cu darul tău, pe cei ce strigă: Bucură-te, Cruce, păzitoare a creştinilor!" (Acatistul Sfintei Cruci, condacul 1).

BIBLIOGRAFIE

1. *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 1975.
2. *Învăţătura de Credinţă Creştină Ortodoxă*, Bucureşti, 1952.
3. Dr. Badea Cireşanul, *Tezaurul liturgic*, tom. II, Bucureşti, 1911.
4. Dr. Vasile Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuţi, 1929.
5. Pr. prof. dr. Ene Braniştе, *Liturgica generală*, Bucureşti, 1985.
6. Arhim. Cleopa Ilie, *Despre credinţa ortodoxă*, Bucureşti, 1981.
7. Pr. prof. D. Stăniloae, *Sfînta Cruce ca mijloc de sfinţire şi de binecuvîntare şi ca prilej de închinare*, în „Ortodoxia", XXXIV (1982), nr. 2.
8. Pr. Constantin Galeriu, *Înţelesurile Crucii*, în rev. cit.
9. Diac. conf. P. I. David, *Cinstirea Sfintei şi de viaţă făcătoare Cruci în Biserica Ortodoxă*, în rev. cit.
10. Diac. asist. Emilian Cornițescu, *Prefigurări ale Sfintei Cruci în Vechiul Testament*, în rev. cit.
11. Ierom. drd. Modest Zamfir, *Temeiuri biblice şi patristice pentru cinstirea Sfintei Cruci*, în rev. cit.
12. Pr. Roman Nemeş, *Cinstirea Sfintei Cruci*, în rev. cit.
13. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Sfînta Cruce*, trad. de Pr. dr. Gh. Paschia.
14. Pr. C. Buzdugan, *Sfînta Cruce în lumina Învierii*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LII (1976), nr. 1-2.

Prot. M. MOCANU

JERTFĂ ȘI ÎNVIERE

Raze de bucurie și de slavă dumnezeiască se revarsă în sufletele noastre cînd auzim aceste vestiri mîntuitoare și de viață dătătoare! Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, Lumină din Lumina cea neînserată, cum însăși chemarea Învierii ne-o arată, cînd rostim „Veniți de luați lumină", ne înlesnește încă o dată trăirea adevărurilor învățăturii noastre de credință în profunzimea lor pururea dăruitoare de înțelesuri și răspunderi pentru noi și pentru adevărata creație a lui Dumnezeu, dar al dragostei Sale nemărginite pentru oameni. Niciodată nu s-au înălțat cuvinte mai pătrunzătoare și mai ziditoare de nădejde către Bunul Dumnezesu nu numai pentru că ne-a adus de la neființă la ființă, dar ne-a trecut „de la moarte la viață și de pe pămînt la cer".

Cu adevărat, acesta este mesajul Sfintei Învieri. „Să se bucure făptura, să se veselească toți pămîntenii, că vrăjmașul, iadul s-a prădat". Dragostea lui Dumnezeu nemărginită este înmiresmată de dreptate pentru că „făptura", universul suferea din cauza neascultării primilor oameni și deci se cuvenea să se bucure întîi de roadele Învierii; oamenii sînt chemați să se veselească, pentru că vrăjmașul, iadul s-a prădat. Adîncă este această învățătură! De vreme ce „iadul s-a prădat, Adam s-a chemat și Eva s-a mîntuit!", Iisus Hristos „pogorîndu-Se întru cele mai de jos ale pămîntului" cu prețul jertfei Sale omenești, prădînd iadul, a biruit pe cel rău și „sfărîmînd încuietorile cele veșnice" a slobozit „pe cei legați".

Viață pentru întregul univers, viață pentru omul care are nestrămutata încredințare că trece „de la moarte la viață" și mai presus de toate viață asupra vrăjmașului. Viață din viață avem, cum ne încredințează femeile, stînd în fața mormîntului „Dătătorului de viață". Înviere și viață, viață și Înviere, iată ce ne aduce „Sărbătoarea Sărbătorilor", Învierea Domnului.

Dacă la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos se aducea slavă lui Dumnezeu prin glasul îngerilor: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire", anticipînd Învierea, Înălțarea și Venirea Mîntuitorului ca împărat și Judecător, prin Învierea din morți se descoperă în chip luminat desăvîrșirea omului chemat ca prin strădaniile sale și cu ajutorul harului să dobîndească îndumnezeirea nu după fire, ci prin har. Cîtă bucurie ar trebui să reverse în inimile noastre Învierea Domnului! Ea nu numai că ne descoperă, ci ne adevărește din punct de vedere dogmatic, prin învierea lui Lazăr, după cum ne încredințase prin învierea fiicei lui Iair și a fiului văduvei din Nain, că sîntem chemați de la moarte la viață.

Viața este Iisus Hristos, Care Însuși a spus: „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6). Purtînd firea noastră omenească, Fiul lui Dumnezeu Se pogoară în mormînt ca să o treacă de la moarte la viață. Este acest act mîntuitor cel mai scump dar făcut omului muritor. Învierea Domnului pe care o prăznuim este nu numai trecerea noastră de la moarte la nemurire, ci și chemarea la viața veșnică și la desăvîrșire pînă la treapta de îndumnezeire. Pogorîrea în mormînt aduce viață „celor legați".

Icoana Învierii ne arată că jertfa Mîntuitorului pe Cruce îmbrățișează întreaga creație, avînd în centrul ei omul, pe strămoșii noștri, Adam și Eva, cărora le întinde mîna și îi ridică la viață. Minunata taină care era din veac ascunsă, acum ni se descoperă; se întinde mîna ca omul să se ridice. Adam și Eva sînt chemați la înălțare. Darul Învierii este viața veșnică prin înălțare. Iar înălțarea omului se face în viață și prin trăirea în adevărul învățăturii Bisericii. Din lucrarea mîntuitoare a Izvorului Vieții răsare, prin urmare, răspunderea hotărîtoare a omului față de viață și pentru viață.

Lumea noastră freamătă. Ea cunoaște deopotrivă moartea și înălțarea. A apărut, cum ne este nouă cunoscut un pericol nimicitor, războiul nuclear, care ar aduce trecerea noastră de la viață la moarte, de la ființă la moarte, de la ființă la neființă. Nu așa ne-a rînduit Bunul Dumnezeu. Nu așa trebuie să fie viața omenirii încărcată de griji noi, de temeri și amenințări, de masacre și războaie, care nu seamănă viață, ci moarte. Este un păcat împotriva dragostei dumnezeiești, dragostea care a atins sublimul în Jertfa Mîntuitoru-

lui, Care S-a adus o dată pentru toți și pentru totdeauna (Evrei 9, 29). Era o jertfă liberă, dăruitoare și izvorîtă din ascultarea Tatălui. De aceea Mîntuitorul spune : „Pentru aceasta mă iubește Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăși să-L iau. Nimeni nu-L ia de la Mine, ci Eu de la Mine Însumi îl pun. Putere am Eu ca să-L pun și putere iarăși să-L iau. Această poruncă am primit-o de la Tatăl Meu“ (Ioan 10, 17-18).

Jertfa Domnului nostru Iisus Hristos dobîndește strălucire dumnezeiască prin Înviere. Suferința nevinovată s-a transformat în bucurie pentru întreaga lume. Prima vestire a Mîntuitorului, după Înviere, a fost „bucurați-vă“ (Matei 28, 9). Bucuria era, într-adevăr, pentru întregul univers: „Și cerul și pămîntul și cele dedesupt“. Nicicînd nu se mai auzise o așa vestire. „Viața pusă în mormînt“ aduce lumii calea spre viața veșnică. De aceea bucuria Învierii trebuie să rodească ceea ce așa de frumos spun cîntările de cult, anume, „bunele vestiri de bucurie“ pentru viață și pentru înnoirea omului. Să căutăm, deci, ca aceste bune vestiri de bucurie să prindă viață și să dea viață oricărei fapte a noastră.

„Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm“ vestește și prăznuiește Biserica de la Învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Nu este numai o chemare, ci un adevăr, care trăit în bucuria comuniunii Bisericii ne reunește pe toți în preaslăvirea Sfintei Treimi pentru darul desăvîrșit pe care ni l-a făcut nouă oamenilor prin Învierea Fiului lui Dumnezeu. Firea omenească pe care Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a luat-o la întrupare, fusese pogorîtă în mormînt ca să se bucure de comuniune cu strămoșii cărora li se dădea viață de către Viața cea adevărată, a fost reînnoită și chemată astfel la marea răspundere a omului față de întregul univers. Învierea Domnului Iisus Hristos ne descoperă îndatoririle pe care le avem față de viață și pentru viață. Vrednicul de pomenire Mitropolitul Varlaam, în Cazania sa întocmită „pentru întreaga semințe românească“, la anul 1643, le tălmăcea păstoriților ce înseamnă Învierea pentru noi oamenii, zicînd: „Că astăzi Hristos a învins. Și cu Învierea Sa au făcut veselie netrecută celor scîrbiți și mîngîiere celor ce plîng; ridicare celor căzuți; slobozire celor robiți; lumină celor întunecați; viață celor morți; de pe pămînt la cer. Și aceasta ne învață Pavel Apostolul de zice că viața noastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu. Deci cînd va veni Hristos la giudeț și se va arăta întru slava Sa, atunci și viața noastră se va arăta întru slava Lui. Întîi se va arăta mărirea trupurilor noastre că vor fi neputrede și luminate mai vîrtos decît soarele și ne vom veseli în veci, văzînd frumusețile noastre și cinstea întru care vom petrece în mijlocul îngerilor. Și vom auzi cîntarea lor cea dulce și frumoasă. După aceea binele și dulceața vieții celei de veci; și fața cea luminată a Tvoreților (Creatorului) nostru care o doresc și îngerii să o vadă“ [1].

Dumnezeiestile adevăruri despre Înviere erau ascultate de strămoșii noștri cu toată luarea aminte și trăite în unitatea de credință, în Biserica cea dreptmăritoare. Erau povățuiți ei, și noi cei de astăzi înțelegem mai bine aceste adevăruri, să se bucure pentru că Învierea este „veselia netrecută“, „ridicarea celor căzuți“, „lumină celor întunecați“, „viață celor morți“.

Ascultate în grai străbun aceste învățături luminează poporul. Lumina Învierii Domnului se răspîndea astfel în sufletele celor mulți, însetate de adevăr, încălzite de dragoste creștină și mistuite de nădejdea cea nezdruncinată că, prin Înviere, viața noastră, „cea ascunsă în Dumnezeu, se va arăta întru slava Lui“.

Credința și strădaniile înaintașilor ne sînt nouă pildă și aflîndu-ne la Înviere în comuniune sufletească, spirituală cu ei, sîntem pătrunși de darul Învierii. Auzim și noi, precum odinioară femeile mironosițe, vestea îngerului redată în slujba noastră ortodoxă astfel: „Pentru ce-L căutați printre cei morți ca pe un om, pe Cel ce este întru lumina cea pururea fiitoare?“ Iisus Hristos cel Înviat este începătura vieții celei noi. Învierea Domnului este Viață, Lumină, Bucurie și Veselie veșnică, nu temporală.

---

1. La slăvita și luminata zi a Învierii Domnului nostru Iisus Hristos: Învățătura pentru bucuria zilei și de cîte ori S-a arătat într-această zi ucenicilor Săi dacă a învins din morți Domnul Hristos.

Învierea Domnului ne descoperă, de asemenea, că sîntem chemați ca să viem spre viață veșnică. Mîntuitorul a făcut-o aceasta pentru noi oamenii. Împreună cu El am fost în mormînt, ne-am pogorît întru cele mai de jos ale pămîntului și împreună cu El am fost ridicați la viață, la Viața cea veșnică. Sfîntul Grigore de Nazianz a arătat ca nimeni altul, învățătura despre lucrarea mîntuitoare făcută pentru om de către Dumnezeu-Omul, de către Domnul nostru Iisus Hristos cel Răstignit și Înviat. După învățătura ortodoxă, Învierea este și praznicul timpului, care nu va mai fi de acum doar timp, ci veșnicie. Și acest adevăr noi îl mărturisim cultic cînd rostim: „Ieri m-am îngropat împreună cu Tine, astăzi mă ridic din mormînt, înviind Tu Însuți împreună mă preamărește Mîntuitorule, întru împărăția Ta". Ieri și astăzi, trecut și prezent, moarte și viață, iată ce ne aduce nouă Învierea. Moartea a fost biruită, trecutul omului muritor a fost transformat în viață nemuritoare și astăzi noi sîntem chemați să înțelegem mai adînc învățătura noastră despre viață. Moartea a fost prin Învierea Domnului nostru Iisus Hristos biruită. Moartea rămîne o permanentă amenințare a omului, care prin Înviere, a fost trecut de la moarte la viață.

Moartea seceră și astăzi nenumărate vieți nevinovate și amenință îngrijorător însăși viața omului și nu numai a lui, ci a întregii planete. Astăzi, cînd împreună cu Hristos am fost ridicați, să ne unim glasurile întru apărarea vieții omului și a întregii făpturi dumnezeiești. Viața să fie apărată pentru că este în primejdie. Viața noastră să fie necontenit înnoită și înfrumusețată cu virtuți și fapte, vrednice de a ne arăta fii ai Vieții și ai Luminii. Să facem ca viața noastră să fie bucurie și veselie, sărbătoare și înălțare. Zidirea unei astfel de vieți este poruncă dumnezeiască și o cerință arzătoare a zilelor în care trăim.

Prin Înviere, începătura vieții celei noi, cerul și pămîntul și cele dedesubt sînt chemate la viață. Prăznuind Învierea Domnului să ne unim unii cu alții și în această luminată unitate să facem ca viața să vieze, pacea să sălășluiască în lume, între oameni și popoare să fie bunăvoire și deplină înțelegere. Ca fii ai Învierii și prin aceasta ai Vieții celei noi să ne înnoim viața și să preamărim pe Dumnezeu pentru că ne-a trecut de la moarte la viață.

Pr. C. BUZDUGAN

Predici

LA DUMINICA A IV-A DIN POST

„... Acest neam de demoni cu nimic nu poate ieși, decît numai cu rugăciune și cu post“

(Marcu 9, 29)

Amar lucru este să aibă cineva un singur copil și acela să-i fie bolnav de o boală fără leac, boală care poate să țină ani de zile. Orice ar face părinții unui astfel de copil, peste viața lor plutește mereu un nor întunecos. Orice bucurii ar avea ei în viață, gîndul li se duce la singurul lor copil și bucuria li s-a micșorat, dacă nu s-a dus cu totul. Cîte nu fac părinții ca să-și scape copilul bolnav. Nu e leac de care să audă și să nu-l încerce; și chiar dacă de nenumărate ori cu nenumărate leacuri n-au reușit, tot nădăjduiesc să-l poată vindeca. Despre cel din urmă leac de care mai aud, zic: „S-o fac și pe asta“.

Un astfel de tată ni se înfățișează în Evanghelia de astăzi. Acest tată avea un singur copil, care era nu numai bolnav, dar și stăpînit de un duh rău, care-l făcea să fie mut și surd și care-l chinuia cumplit. Multe mijloace va fi încercat tatăl ca să-și vadă copilul tămăduit, dar toate în zadar. Auzind de Iisus Hristos, își puse toată nădejdea că El îl va vindeca pe fiul său. De aceea a și adus copilul la Iisus. Mîntuitorul însă nu era acolo, ci era încă pe muntele unde S-a schimbat la față. Omul atunci a rugat pe ucenici să scoată ei duhul cel rău din copil. Ucenicii însă n-au putut să facă acest lucru. Coborîndu-Se de pe munte, Mîntuitorul, la rugămintea tatălui, a vindecat pe copil, zicînd duhului celui necurat: „Duh mut și surd, Eu îți poruncesc: Ieși din el și să nu mai intri în el“ (Marcu 9, 25). „Iar după ce a intrat în casă, ucenicii Lui L-au întrebat, deosebi: Petru ce noi n-am putut să-l izgonim? El le-a zis: Acest neam de demoni cu nimic nu poate ieși, decît numai cu rugăciune și cu post“ (Marcu 9, 28-29).

Se pare că niciodată puterea diavolului nu s-a arătat mai înverșunată ca pe vremea cînd Mîntuitorul era cu trupul pe pămînt. Parcă într-adins i s-a îngăduit să-și desfășoare marea lui putere, pentru ca și mai lămurit să se arate că o putere nemărginit mai mare era și este în Iisus, Care a putut să-l scoată și să-l biruiască. Dar diavolul lucrează și azi în lume cu destulă rîvnă și cu mare dibăcie. El lucrează în toți cei ce fac păcatul, găsind cea mai bună prietenie în pornirea omului spre păcat.

Despre Iuda Iscarioteanul citim că Satana i-a pus întîi în inimă gîndul să vîndă pe Iisus (Ioan 13, 2); apoi că a intrat în el (Ioan 13, 27). Cea mai mare dibăcie și-o arată diavolul în faptul că lucrează fără să fie băgat în seamă de oameni, și cea mai mare izbîndă a lui e că i-a făcut pe oameni să nu mai creadă că el există, căci în felul acesta poate să lucreze netulburat. „Satana de la început a fost ucigător de oameni...“ (Ioan 8, 44) și așa este și azi,

Așezarea acestei Sfinte Evanghelii spre sfîrșitul marelui Post al Paștilor are un înțeles deosebit. Hristos spune lămurit, că numai prin post și rugăciune poate fi înfrîntă robia păcatului și poate fi alungat diavolul, care stăpînește pe mulți dintre noi, după cum stăpînea, încă din copilărie, pe tînărul ce a fost adus înaintea Sa. Într-adevăr, postul și rugăciunea sînt armele de neînvins, care aduc biruința sufletului omenesc asupra patimilor și ispitelor păcătoase.

Noi știm ce este răul și ce este binele. Noi știm și cunoaștem și aceea că leacul vindecării de rău este mărturisirea lui. Tot păcatul este un rău, iar binele toată virtutea. Mijloacele cele mai bune spre ferirea de păcat și săvîrșirea virtuților sînt postul și rugăciunea. Prin postul cel adevărat omul e în stare de a supune trupul sufletului, iar prin rugăciune de a se apropia de Dumnezeu. Postul e arma cea mai bună, prin care se pot depărta toate ispitele ce duc la păcat. Rugăciunea este arma cea mai puternică, a înălțării cu inima la Dumnezeu și a împăcării cu El. Postul fără

rugăciune nu-i de folos, iar rugăciune fără post adevărat n-are putere. Amîndouă însă la un loc, postul și rugăciunea, pot să aducă omului mîntuirea. Că aceasta e adevărat, ne-o arată Mîntuitorul în Evanghelia de astăzi, cînd zice ucenicilor Săi că diavolul numai prin post și rugăciune se poate alunga. De aceea și Sfînta Biserică a așezat zile anumite, în care omul prin înfrînare de mîncare și de băutură, de toate poftele rele și prin rugăciune adevărată să se poată îndrepta, curățindu-și trupul și mîntuindu-și sufletul.

Acum sînt zilele cele mai potrivite de curățire de păcate prin mărturisire și îndreptare, prin înfrînare și rugăciune, ca să ne facem vrednici și de Sfînta Împărtășire cu Trupul și Sîngele lui Hristos.

De aceea, astăzi vă voi arăta ce este postul și care-i folosul lui și ce este rugăciunea și care-i folosul ei. „Nu știți voi postul care îmi place? — zice Domnul. Rupeți lanțurile nedreptății, dezlegați legăturile jugului... Împarte pîinea ta cu cel flămînd, adăpostește în casă pe cel sărman, pe cel gol îmbracă-l și nu te ascunde de cel de un neam cu tine“ (Isaia 58, 6-7). Iată cum ne spune Dumnezeu prin proorocul Său care este postul cel adevărat.

Prin urmare, postul cel adevărat este nu numai înfrînarea de mîncare, ci și înfrînarea de păcate; căci nu singur postul în sine, ci numai postul cel adevărat poate mîntui pe om. Așadar, pentru ca noi să nu ne ostenim în zadar, să cercetăm și să vedem în ce chip trebuie să postim.

Fariseul din Evanghelie postea de două ori pe săptămînă (Luca 18, 11-12), dar aceasta nu i-a folosit la nimic, ci s-a întors deșert la casa sa; pe cînd vameșul, care nu postise, l-a întrecut. Ninivitenii au postit și iarăși au dobîndit harul lui Dumnezeu. Evreii au postit și ei, dar aceasta nu i-a mîntuit.

Să vedem acum, ce fel a fost postul ninivitenilor, și cum au îmblînzit ei mînia lui Dumnezeu. Era oare postul lor numai înfrînare de mîncare și de îmbrăcăminte? Nicidecum, ci era o schimbare în viața lor. De unde știm aceasta? De la însuși proorocul. Cînd el vorbește despre mînia lui Dumnezeu și despre postul ninivitenilor și despre iertarea ce au dobîndit, arată și motivul acestei iertări prin cuvintele: „Atunci Dumnezeu a văzut faptele lor cele de pocăință,...“. Care fapte? Oare înfrînarea lor de la mîncare și purtarea hainelor de doliu? Nu, ci faptul că „s-au întors din căile lor cele rele. Și i-a părut rău Domnului de prezicerile de rău pe care le făcuse lor și nu le-a împlinit“ (Iona 3, 10). Deci, ninivitenii nu numai prin înfrînarea de mîncare, ci prin schimbarea vieții lor au scăpat de pedeapsă și au împăcat pe Dumnezeu. Cinstea postului stă nu numai în înfrînarea de mîncare, ci și înfrînarea de păcate căci cine mărginește postul la a nu mînca, acela necinstește postul mai mult.

Postul cel adevărat l-a postit și împăratul David; apoi și împăratul Ahav, ca să împace pe Dumnezeu. Așa a postit Daniil în Babilon cu tinerii săi și s-au arătat mai frumoși decît cei ce mîncau bucate scumpe și se desfătau în toate bunătățile. Așa a postit Sfîntul Ioan Botezătorul și așa a postit Însuși Mîntuitorul Iisus Hristos înainte de a începe predicarea Evangheliei Sale. Apostolii și toți urmașii lor au postit postul cel adevărat.

Sfînta Biserică înțelege prin postul cel adevărat înfrînarea de la toate mîncărurile și băuturile care ațință simțurile, precum și de toate poftele pătimașe ale trupului și cugetările cele rele, ca să poată omul împiedica orice patimă și să se facă părtaș darurilor cerești. Acesta este postul cel adevărat, nu însă cum gîndesc unii și chiar cei mai mulți, că ei postesc, dacă nu mănîncă de dulce, însă beau și fac alte fapte rele.

Creștine, tu postești. Bine. Dar arată-mi aceasta prin fapte. Prin ce fapte? întrebi tu. Iată: cînd vezi un sărac, fie-ți milă de dînsul. Cînd vezi un vrăjmaș, împacă-te cu dînsul. De vezi pe aproapele tău fericit nu-l pizmui. Ține ochii tăi în frîu, ca să nu arunce priviri poftitoare și necurate. Nu numai gura ta trebuie să postească, ci încă și ochii și urechile, picioarele și mîinile și toate mădularele tale. Mîinile tale trebuie să postească, ferindu-se de strîngerea avuțiilor nedrepte și de lăcomia cîștigului nemuncit; picioarele tale trebuie să postească, nepurtîndu-te spre desfătările cele necurate și spre săvîrșirea celor rele; ochii tăi trebuie să postească, neuitîndu-se cu poftă spre cele ale altuia. Privirea ta este mîncarea ochilor. Dacă privirea ta este păcătoasă, vatămă postul tău, și duce tot sufletul la pierzare. Ar fi cea mai mare nelegiuire a opri gura de la mîncarea cea obișnuită iar ochilor a îngădui privirea cea păcătoasă. Tu te înfrînezi de carne. Bine. Dar nu-ți lăsa nici ochii a căuta la pofta cărnii. Urechile tale trebuie să postească,

neascultînd clevetiri și vorbe mincinoase, căci zice Scriptura: „Să nu iei aminte la zvon deșert; să nu te unești cu cel nedrept, ca să fii martor mincinos“ (Ieșire 23, 1). Încă și gura trebuie să postească, înfrînîndu-se de la rostirea vorbelor de rușine și de ocară, de înjurături și sudalme. Căci la ce ne-ar folosi, dacă noi nu mîncăm carne, dar ca niște fiare sălbatice ne sfîșiem unul pe altul, vorbindu-ne de rău. Iată ce spune Pavel: „Iar de vă mușcați unul pe altul și vă mîncați, vedeți să nu vă nimiciți voi între voi“ (Galateni 5, 15). Deși nu ai înfipt dinții în carnea și în trupul aproapelui tău, dar ai mușcat sufletul lui cu clevetirea ta, l-ai rănit cu bănuielile tale. Pe lîngă aceasta pe omul pe care îl defaimi, prin defăimarea ta ți l-ai făcut mai vrăjmaș. Și apoi ce-mi va folosi mie a afla că acesta sau acela este un păcătos? Căci cu ce ne-am putea noi dezvinovăți și a afla iertare, cînd noi nu ne grijim de cele ale noastre, dar ne ocupăm așa de mult de cele străine? Este necuviincios și imoral a iscodi viața și puterea altor oameni.

Cine critică păcatele altora, acela nu se poate aștepta la iertarea păcatelor sale. Căci Dumnezeu ne va judeca nu numai după mărimea păcatelor noastre, ci și după aceea, cum am judecat noi pe alții. De aceea Hristos a zis: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați“ (Matei 7, 1). Așadar păcatul nostru în lumea cealaltă se va arăta nu numai așa cum este el în sine, ci prin judecata noastră aspră despre aproapele el se va face mai grozav și mai vrednic de osîndă.

Creștinilor, prin urmare, acela nu-i post adevărat dacă unul mănîncă numai pîine goală, iară cu limba lui clevetește, înjură, spune minciuni și alte vorbe rele. Acela nu-i post adevărat, dacă cineva mănîncă numai o dată în zi, iar ochii lui scînteiază numai zavistie, mîinile lui le întinde numai după avere și lucru străin și inima lui e plină de trufie și de toate relele. Postul numai atunci poate fi adevărat, dacă ochiul omului nu caută la cele rele, inima să nu le poftească, urechea să nu le asculte, limba să nu le vorbească, mîinile să nu se atingă de ele și picioarele să le înconjure. Trupul și sufletul să se abțină de la orice rău și atunci postește omul cu adevărat.

Ce ne stă în cale către fericire? Păcatul. Iar păcatul prin ce se poate îndepărta? Numai prin înfrînare de la cele oprite, prin post. Toată întinăciunea trupului și a sufletului se spală prin post. Prin post se curățește inima, sufletul se înalță, trupul se supune sufletului, se produce părerea de rău pentru păcatele făcute și pocăință adevărată. Prin post se stinge văpaia poftelor și se aprinde focul curăției. Numai așa se poate omul îndrepta, prin postul adevărat.

Numai prin astfel de post poate fi scoasă din sufletul nostru firea cea rea a păcatului; numai prin astfel de post ne putem ridica și noi din țărîna în care ne-au aruncat păcatele noastre, asemenea tînărului pe care Hristos l-a ridicat de jos. Fiindcă duhul păcatului, cu nimic nu poate fi scos, decît cu rugăciune și cu post.

De aceea, postiți cu toții postul cel adevărat, ca să vă curățiți prin el de tot păcatul și pofta cea rea și curați cu trupul și ușurați cu sufletul să puteți ridica și inima voastră la Dumnezeu — prin rugăciune.

Dar să vedem acum ce este rugăciunea și care-i folosul ei. Precum postul, așa și rugăciunea este o faptă bineplăcută lui Dumnezeu.

Rugăciunea este ridicarea minții și voii noastre către Dumnezeu. Rugăciunea este vorbirea minții cu Dumnezeu. Rugăciunea este de mai multe feluri, și anume:

Rugăciunea de laudă: „În toate zilele te voi binecuvînta și voi lăuda numele Tău în veac și în veacul veacului“ (Psalmul 144, 2). Prin acest fel de rugăciune dă omul laudă lui Dumnezeu, pentru mărirea Lui cea nemăsurată și pentru veșnica Lui slavă.

Rugăciunea de mulțumire este aceea prin care arătăm că ne aducem aminte cu mulțumire și cu dragoste de toate binefacerile primite de la Dumnezeu. Sfîntul Apostol Pavel spune: „Rugați-vă neîncetat. Dați mulțumire pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus, pentru voi“ (I Tesaloniceni 5, 17-18). Rugăciunea lui Noe, la ieșirea din corabie, a fost de mulțumire (Facere 8, 19), asemenea și a Vechiului Israel, la ieșirea din Egipt (Ieșire 15, 1-21). Dumnezeu însă de multe ori face să înceteze bunătățile Sale, pentru cei ce nu știu să le prețuiască și nu-I mulțumesc niciodată. Din pricina aceasta, în loc de bunătăți, vin asupra noastră necazuri.

Rugăciunea de cerere este aceea prin care cerem de la Dumnezeu tot ce ne trebuie pentru viața noastră, sau aceea prin care Îl rugăm să ierte păcatele noastre, ca să ne izbăvească de pedeapsă și să reverse asupra noastră harul Lui cel sfînt, în suflet și în trup. „Dumnezeu voiește să-I cerem tot ce ne trebuie căci fără de rugăciune El nu ne dă nimic“ (Iacob 4, 2). La o astfel de rugăciune ne îndeamnă Însuși Mîntuitorul, cînd spune: „Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide“ (Matei 7, 7) sau: „Toate cîte veți cere, rugîndu-vă cu credință, veți primi“ (Matei 21, 22).

Apoi rugăciunea este un lucru firesc, căci Dumnezeu e Tatăl nostru al tuturor. Toate deci trebuie să I se închine, să-L laude, să I se roage și să-I mulțumească. Totdeauna trebuie să facem rugăciune, seara și dimineața, înainte și după masă, la începutul lucrului și după lucru, la bine și la rău, în tot locul și în toată vremea. Iar cînd ne rugăm să ne rugăm cu smerenie și evlavie și Domnul va căuta spre „rugăciunea celor smeriți și n-a disprețuit cererea lor“ (Psalmul 101, 18). Să ne rugăm cu încredere: „Să ceară cu credință nimic îndoindu-se“; să ne rugăm cu duhul și adevărul, căci „Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în Duh și adevăr“ (Ioan 4, 24).

Dacă va fi rugăciunea noastră așa, atunci ea este cu adevărat arma cea mai puternică împotriva ispitelor și mîngîierea cea mai bună în tot felul de împrejurări. Prin rugăciune nu numai că plinim noi o datorie sfîntă și ne apropiem de Dumnezeu, ci noi dobîndim prin ea și cele ce dorim pentru trup și pentru suflet. Trupul primește cele ce are nevoie pentru viața pămîntească, iar sufletul cele pentru fericirea și mîntuirea lui cum spune psalmistul: „...Mă cheamă pe Mine în ziua necazului și te voi izbăvi și Mă vei preamări“ (Psalmul 49, 16).

Trupul și sufletul se curățesc prin rugăciunea adevărată de tina păcatului. Trupul și sufletul vor afla prin rugăciune alinare și mîngîiere, fericire și mîntuire pentru că „oricine va chema numele Domnului se va mîntui“ (Romani 10, 13). Folosul rugăciunii se vede și din aceea că ea este scutul și pavăza împotriva ispitelor diavolești și de aceea zice Domnul: „Privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită. Căci duhul este osîrduitor, dar trupul, neputincios“ (Matei 26, 41).

Iată ce este rugăciunea și folosul ei în toată vremea, dar mai ales acum, cînd trebuie să ne curățim de povara păcatelor și să ne împăcăm cu Dumnezeu. De aceea „neîncetat să ne rugăm“, cum zice Domnul. Să abatem mintea, inima și voința noastră de la cele lumești și să le ridicăm prin rugăciune la cele cerești. Lui Dumnezeu să I ne închinăm, Lui să ne rugăm, Lui să-I mulțumim în toată vremea. Și de am făcut bine ne va răsplăti mult, iar de am făcut rău, dacă ne vom pocăi, ne va ierta.

Creștinilor, de post și de rugăciune să nu uitați, dacă voiți să vă curățiți de păcate, să vă îndreptați și să sporiți lucrul mîntuirii voastre. Căci acestea două sînt armele cele mai puternice împotriva diavolului, care vînează trupul și sufletul nostru. Amîndouă la un loc ne fac vrednici, de a primi Trupul și Sîngele Mîntuitorului Iisus Hristos, merindea cea adevărată către patria cerească. Amîndouă la un loc ne fac fiii și moștenitorii împărăției cerești. Prin post și rugăciune Mîntuitorul Hristos a vindecat pe fiul cel cuprins de duhul necurat, cum ne spune Evanghelia de astăzi. Prin post și rugăciune s-au făcut vrednici toți drepții lui Dumnezeu de cununa cea cerească.

Iar acum Tu, Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, cel Unul născut din veci din Tatăl, Care Însuși prin post și rugăciune ai îndepărtat ispita diavolului de la Tine, dă-ne și nouă putere ca să putem și noi a posti și a ne ruga cum se cuvine spre a depărta de la noi toate săgețile ispitelor diavolești, pentru a noastră mîntuire, ca să fim cu Tine în împărăția Ta în vecii vecilor. Amin.

Protos. Clement IACOB

LA DUMINICA A V-A DIN POST

„Că și Fiul omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea viața răscumpărare pentru mulți"

(Marcu 10, 45).

În fiecare an, praznicul cel mai mare al creștinătății, Sfintele Paști este întîmpinat de fiecare credincios printr-o pregătire trupească și sufletească, rînduită de Sfînta noastră Biserică în perioada sfîntului și marelui Post al Păresimilor. De strălucitul moment al Învierii din morți a Mîntuitorului Iisus Hristos trebuie să se bucure întreaga ființă a noastră, de aceea postul pentru trup și rugăciunea pentru suflet constituie cele două mijloace sigure de înălțare a noastră spre viața desăvîrșită, de îndreptare a noastră pe drumul mîntuirii și de slujire curată a lui Dumnezeu și a semenilor noștri.

Revărsarea bucuriei Sfintei Învieri în sufletele noastre va avea loc dacă ascultăm de chemarea la pocăință și smerenie a Sfintei Biserici, întrucît numai în felul acesta ne putem curăți de păcate și ne învrednicim de o înnoire duhovnicească în care să se contureze mai mult în noi chipul dumnezeiesc. Printre cei ce au luat aminte la învățătura și îndemnul Bisericii de a respecta și trăi cuvîntul dumnezeiesc se numără Sfinții, vase alese ale Duhului Sfînt, care sînt un exemplu viu pentru noi de a urma pe Hristos și de a fi slujitori ai binelui,dreptății și ai păcii în această lume. Faptele și viața lor pămîntească sînt dreptarul nostru prețios pentru a înțelege corect mesajul Sfintei Evanghelii, de aceea unii dintre Sfinți sînt cinstiți în mod deosebit în cursul Postului Mare. Printre ei se numără și Sfînta Maria Egipteanca în numele căreia a fost închinată Duminica a V-a din Postul Sfintelor Paști, cînd ni se reamintește de cutremurătoarea ei pocăință și smerenie cu care a izbutit să stingă toate săgeţile otrăvitoare ale diavolului și să se ridice pe culmile desăvîrșirii morale ca să slujească Tatălui ceresc. Experiența sa duhovnicească din cea de a doua parte a vieții sale pămîntești reprezintă pentru toți creștinii din toate timpurile pilda femeii sfinte de a urma pe Hristos în smerenie și viață curată. Date biografice ale Sfintei Maria Egipteanca au fost consemnate de Sfîntul Sofronie, patriarhul Ierusalimului (550-638). Acest patriarh sfînt, scriitor și poet, ne prezintă viața Sfintei, respectînd adevărul istoric și arătînd că ea în Egipt și-a petrecut tinerețea în desfătări pînă cînd a ajuns la Ierusalim, la sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci și aici a avut loc minunea convertirii ei pe drumul slujirii lui Iisus Hristos. La acel praznic al Sfintei Cruci, așa cum mărturisea Sfînta în pustia Iordanului în fața cuviosului Zosima, duhovnicul său, ea a voit să intre cu ceilalți creștini în Biserica Sfîntului Mormînt, însă din cauza faptelor sale nelegiuite n-a reușit să treacă pragul locașului sfînt Dîndu-și seama că se petrecea o minune cu ea, atunci Sfînta a început să se roage fierbinte Mîntuitorului Hristos și Sfintei Fecioare Maria, făgăduindu-le îndreptarea vieții ei. Stăruind multă vreme în rugăciune și vărsînd lacrimi de pocăință, Cuvioasa Maria s-a învrednicit de binecuvîntarea divină care i-a liniștit sufletul ei însetat de urmarea vieții virtuoase. Hotărîrea fermă de a renunța la săvîrșirea păcatului desfrînării i-a adus o ușurare în cugetul ei și în acest fel a putut trece pragul Bisericii ca să sărute cu credință și evlavie lemnul cel dătător de viață al Sfintei Cruci, altarul de jertfă al Fiului lui Dumnezeu pe care S-a jertfit de bunăvoie și din dragoste nemăsurată față de oameni.

Pentru Sfînta Maria Egipteanca momentul răstignirii pe Golgota a Mîntuitorului Iisus Hristos înseamnă manifestarea milostivirii divine față de lume, chemarea acesteia la mîntuire, la eliberarea ei de sub povara păcatelor care umbresc calea însorită a slujirii Fiului lui Dumnezeu. Cuvintele și faptele sale izvorăsc dintr-o conștiință și simțire curată de a urma pe Hristos, de aceea pe chipul său se va instala duhul neprihănirii, ca urmare a biruinței sale asupra ispitelor ce le-a avut vreme de 17 ani de la începutul retragerii

sale în pustie. Ea a fost pe deplin încredințată că Dumnezeu, așa cum se spune în Sfînta Scriptură, iartă și-l reprimește pe omul păcătos pentru că nu vrea moartea lui, ci ca să se îndrepte și să se bucure de viață. „Și cel nelegiuit, dacă se întoarce de la nelegiuirea sa pe care a făcut-o și face judecată și dreptate, își întoarce sufletul său la viață“ (Iezechiel 18, 27).

În urcușul său pe scara desăvîrșirii morale, Sfînta Maria Egipteanca a fost nevoită să lupte cu mult curaj împotriva ispitelor care-i reveneau din anii premergători convertirii sale pe drumul slujirii lui Iisus Hristos. Cu toate că ea trăia în pustiul Iordanului, ispitele o împingeau să renunțe la alimentația modestă, vegetariană și la viața pustnicească. Aceste porniri ale sale potrivnice idealului de a sluji pe Iisus au fost liniștite prin rugăciunea ei neîncetată către Fiul lui Dumnezeu și Maica Domnului. Cu ajutorul harului dumnezeiesc, prin post și rugăciune neîntreruptă, ea a ajuns să-și liniștească sufletul său frămîntat de patimi și să biruie zburdările trupului.

În atmosfera de post și rugăciune, Sfînta Maria Egipteanca a reușit treptat să-și stăpînească firea sa șovăielnică și să petreacă în singurătatea Iordanului 47 ani. Ea a primit în apropiere de rîul Iordanului, la locul stabilit de ea și cuviosul Zosima, Trupul și Sîngele Mîntuitorului Hristos. După ce a primit Sfînta Împărtășanie, ea a rugat pe duhovnicul său să mai revină peste un an tot în locul acela din pustiul Iordanului. Dorința i-a fost împlinită, însă de data aceasta nu s-a mai împărtășit cu Trupul și Sîngele Domnului, deoarece de un an trecuse în lumea celor aleși ai lui Dumnezeu, sfințitul său trup necuprins de putreziciune fiind îngropat de părintele Zosima în pămîntul unde a dus o viață smerită și curată, potrivită slujirii adevărate la care ne cheamă Mîntuitorul Hristos.

Lîngă sfintele sale moaște ea a lăsat o mișcătoare însemnare prin care ruga pe cuviosul Zosima să îngroape smeritul său trup și să se roage mereu lui Dumnezeu pentru ea.

Pentru viața sa neprihănită, Dumnezeu i-a rînduit un sfîrșit creștinesc în pace, învrednicind-o să cunoască chiar ziua în care a trecut la cele veșnice. Momentul acesta a avut loc la 1 aprilie „în noaptea Patimii celei mîntuitoare, după împărtășirea Cinei celei de taină și dumnezeiești“.

În timpul vieții sale pămîntești Sfînta Maria Egipteanca a dovedit prin post și rugăciune continuă că este o creștină desăvîrșită în urmarea lui Hristos și duce o viață îngerească specifică persoanelor care au dobîndit de la Dumnezeu nimbul sfințeniei. Ea și-a dedicat viața slujirii adevărate a Mîntuitorului Hristos Care i-a ascultat rugăciunea și a ajutat-o să biruie ispitele aducătoare de patimi și suferințe care îndepărtează pe orice creștin de izvorul vieții și de a fi părtaș împărăției cerurilor. Hotărîrea ei fermă de a se pocăi și de a sluji cu toată ființa sa lui Dumnezeu constituie pentru fiecare dintre noi o pildă vie de viață creștină virtuoasă în care dispare orice gînd rău sau patimă carnală. Dacă prin săvîrșirea păcatelor ne îndepărtăm de Dumnezeu și pricinuim multe necazuri aproapelui nostru, prin urmarea virtuților devenim fii ai lui Dumnezeu după har și ascultători față de poruncile dumnezeiești, săvîrșind cele bine plăcute înaintea Părintelui ceresc și folositoare semenilor noștri.

Pilda vieții sale confirmă cuvintele Apostolului neamurilor că Dumnezeu nu ne-a chemat la necurăție, ci la sfințire (I Tesaloniceni 4, 7) și că bunătatea divină ne îndeamnă la pocăință (Romani 2, 3-4). Cînd și-a dat seama de greutatea nelegiuirilor săvîrșite, atunci cuvioasa Maria, prin rugăciuni și nevoințe pustnicești s-a învrednicit, ca și femeia păcătoasă din Evanghelie, de iertarea păcatelor sale. I s-a acordat această iertare a păcatelor deoarece a dovedit pocăință sinceră, „vînările sufletului și patimile tăindu-le cu sabia postului, iar păcatele gîndului cu tăcerea sihăstriei“ (Stihoavna de la Vecernia de sîmbătă seara). Aceeași iertare de păcate o vom primi și noi urmînd pilda slujirii adevărate a Sfintei Maria Egipteanca, exemplu de pocăință sinceră, rugăciune curată și post adevărat care oțelește trupul și întărește duhul în lupta contra ispitelor. Așadar, în perioada Postului Sfintelor Paști viața creștinului se ușurează de păcate prin post și rugăciune, însoțite de pocăință sinceră, așa cum a dovedit și Sfînta Maria Egipteanca. În această perioadă, Sfînta noastră Biserică ne cheamă la înnoirea vieții noastre morale pentru că numai în felul acesta vom fi slujitori vrednici ai lui Dumnezeu și în inimile noastre se va revărsa bucuria slăvitului praznic al **Învierii Domnului** nostru Iisus Hristos.

Diac. prof. Emilian CORNIȚESCU

LA DUMINICA FLORIILOR

„Osana Fiul lui David! Binecuvîntat este Cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!“
(Matei 21, 9)

Sărbătoarea de astăzi „Floriile“, despre care un colind zice: „Vin Floriile cu soare și soarele cu Florii“, este cunună de încununare, pentru cei ce s-au ostenit, în cele șase săptămîni ale Marelui Post și zi de glorie pentru intrarea triumfală a Mîntuitorului, în sfînta cetate a Ierusalimului în care El intrînd „toată s-a cutremurat, zicînd: Cine este Acesta?“ (Matei 21, 10). S-a cutremurat pentru că Iisus a venit cu o putere nouă, pe care lumea nu o cunoștea. Era puterea iubirii Sale dumnezeiești“. S-a cutremurat, cu toate că a venit smerit și călare pe mînzul asinei și fără a fi „înconjurat de oști, cu arme ucigătoare“, cum intrau marii biruitori, în arcuri de triumf, în slăvitele lor cetăți din care stăpîneau, cu putere, mulțimile.

Acest mare act, din viața Domnului, fiind de o așa mare importanță a fost prezis de mulți prooroci din Vechiul Testament. Proorocul Isaia spune: „Iată, Domnul vestește aceasta... Ziceți fiicei Sionului: Mîntuitorul tău vine! El vine cu plată și răsplătirile merg înaintea Lui“ (Isaia 62, 11). La fel Îl prezice și proorocul Zaharia (9, 9) și cu mai multe amănunte prin cuvintele: „Bucură-te foarte, fiica Sionului, veselește-te fiica Ierusalimului, căci iată împăratul tău vine la tine drept și biruitor; smerit și călare pe asin, pe mînzul asinei“. El ne dă icoana Lui, chipul Lui nimbat de dreptate, de blîndețe și de smerenie, deși era Împărat biruitor. Aceste virtuți le-a așezat pe temelia noii Sale învățături și ni le cere și nouă fiecăruia. De altfel „cei blînzi vor moșteni pămîntul“, ne arată Domnul, iar cei drepți și smeriți vor fi iubiți nu numai de Dumnezeu, ci și de sfinți și de oameni.

Actul acesta este cu plenitudine descris și de Sfinții Evangheliști. Începem cu Evanghelia Praznicului de la Sfînta Liturghie, de la Ioan: „Cu șase zile înainte de Paști, Iisus a venit în Betania, unde era Lazăr, pe care îl înviase din morți“ (Ioan 12, 1). Maria, sora lui „luînd o litră cu mir de nard curat, de mare preț, a uns picioarele lui Iisus și le-a șters cu părul capului ei, iar casa s-a umplut de mirosul mirului“ (v. 3), pentru care fapt Iuda s-a supărat. „A doua zi, mulțime multă, care venise la sărbătoare, auzind că Iisus vine la Ierusalim, au luat ramuri de finic și au ieșit întru întîmpinarea Lui și strigau: Osana! Binecuvîntat este Cel ce vine întru numele Domnului, Împăratul lui Israil! Și Iisus, găsind un asin tînăr a șezut pe el“ (v. 12, 14). Cortegiul, însă, s-a format chiar din Betania, localitate la circa 3 km de marea cetate. La început este alcătuit numai din Apostolii Săi și din unii prieteni apropiați. Dar cu cît înainta spre Ierusalim, el se îngroșa, cuprinzînd locuri și străzi, fiind alcătuit și din muncitori vameși, bolnavi care așteptau vindecare de la Marele Doctor, orbi, farisei, femei și copii și care și ei strigau în templu și ziceau: „Osana Fiul lui David!“ (Matei 21, 15). Pentru acest lucru, „arhiereii și cărturarii s-au supărat și I-au zis Mîntuitorului: Auzi ce zic aceștia? Iar Iisus le-a zis: Da. Au niciodată n-ați citit că din gura pruncilor și a celor ce sug Ți-ai pregătit laudă?“. Ca să strige copiii și mai ales cei ce sug „Osana Fiul lui David“, ei care niciodată nu pronunțaseră nici un cuvînt, este evident o minune, prin care ei deveneau apostoli și mărturisitorii Domnului, în fața mulțimilor și a fariseilor, cărturarilor etc.

Și îndată El adaugă, cînd „unii farisei din mulțime au zis către El: Învățătorule, ceartă-ți ucenicii. Iar El răspunzînd a zis: Zic vouă, Dacă aceștia vor tăcea, pietrele vor striga“ (Luca 19, 39-40). Și într-adevăr, ele au vorbit și atunci și vorbesc, strigă și astăzi, ca adevărate Evanghelii și martori oculari de ce a făcut Iisus Hristos pe pămînt: minuni, semne, rostind pilde alese etc., fie pietrele din pustie, unde au fost înmulțite pîinile, sau pietrele de pe Golgota, unde El a fost chinuit și omorît, ori piatra de pe Mormîntul Său și a lui Lazăr cel înviat a patra zi și piatra de pe care El S-a înălțat la cer și multe alte pietre, mărturii peste veacuri despre dumnezeirea Sa și bunătatea și puterea Sa.

Cortegiul acesta, pe străzile Ierusalimului, era cu totul măreț. Unii din cei de față își așterneau hainele pe cale ca să treacă Domnul peste ele, lucru ce însemna umilință și respect față de El ca și față de marii conducători învingători ai poporului iudeu și alții, ca adevărați crainici, mergeau în fața cortegiului și deschideau calea printre mulțimile nenumărate, iar alții îl flancau pe amîndouă părțile sau mergeau în urmă și toți cu ramuri de finic strigau „Osana", cum am arătat, și care, în limba ebraică înseamnă „Doamne mîntuiește", iar ramurile însemnau semnele biruinței și ale vieții. Nu mai văzuse acest oraș niciodată un așa cortegiu și o așa prăznuire, nici cînd David, Solomon sau alți conducători intraseră biruitori în el.

Ne-am fi așteptat ca Mîntuitorul să fie vesel, în mijlocul acestui alai, însă nu era, căci printre ramurile verzi, purtate de mii de mîini, El vedea crucea pe care va fi în curînd răstignit; dar a primit glorificarea, deși El era foarte smerit și fugea de laudele oamenilor, că era ultima Lui bucurie pe acest pămînt. Mai era un motiv: El, care venise în numele Domnului, al Tatălui Său să arate că este nu numai Arhiereu, Profet-Învățător, ci și Împărat veșnic, în care calitate trebuia să intre triumfător în Ierusalim, cum după patima Sa va intra triumfător și în cer, ca biruitor asupra morții, păcatului și diavolului, unde veșnic împărățește cu Tatăl și cu Duhul Sfînt.

În curînd cortegiul s-a destrămat, glorificarea lui Iisus a încetat și gloatele aruncă ramurile jos și acestea încă erau verzi, arată marele predicator Ilie Miniat, cînd ei au început să strige, după ce L-au predat lui Pilat: Ia-L Răstignește-L! Pilat le-a zis: „Să răstignesc pe împăratul vostru?" (Ioan 19, 15). „Și a fost răstignit între doi tîlhari, unul de-a dreapta și altul de-a stînga și sus pe cruce era scris: Iisus Nazarineanul Împăratul iudeilor" (v. 19). Cîtă nerecunoștință la acești oameni! Azi strigă „Osana", iar după puțin, aceleași guri strigă: Răstignește-L. Să fugim de această purtare a lor și să cinstim pe Domnul Iisus.

Să insistăm, în cele ce urmează asupra misiunii de Împărat veșnic a Mîntuitorului, deși în marea cetate El a intrat smerit și călare pe mînz de asină și nu stînd pe „tronuri de serafimi, nici purtat de aripi de heruvimi, nici înconjurat de cete îngerești, cîntînd din trîmbițe". cum va veni la Judecata de apoi. Demnitatea împărătească o proorocește și îngerul Gavriil către Sfînta Fecioară zicînd: „Și Domnul Dumnezeu îi va da Lui tronul lui David, părintele Său. Și împărăția Lui nu va avea sfîrșit" (Luca 1, 32). Și o recunoaște și El această împărăție și că este Împărat, dar împărăția Lui este duhovnicească, avînd arme și legi duhovnicești, nu ca acelea din lumea aceasta, deci o împărăție cerească. El zice lui Pilat: „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăția Mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca să nu fiu predat iudeilor. Dar acum împărăția Mea nu este de aici. Deci I-a zis Pilat: Așadar ești Tu împărat? Răspuns-a Iisus: Tu zici că Eu sînt împărat" (Ioan 18, 36-37). „Tu zici" era o expresie veche iudaică care însemna: Da, așa este, sînt împărat.

Și dacă Mîntuitorul ca Învățător și Profet a descoperit lumii învățătura despre taina mîntuirii, ca Miel și Arhiereu S-a jertfit, pentru oameni pe altarul crucii, iar ca Împărat și-a arătat puterea Sa de Domn al vieții și al morții și Stăpîn al împărăției lui Dumnezeu. Și intrînd cu mare triumf în Ierusalim, în această calitate „nu a venit să desființeze împărățiile lumii și să se războiască cu ele. A venit să întemeieze o împărăție a dragostei, a păcii și a bunei înțelegeri de care are lipsă omenirea în toate vremurile, o împărăție a păcii nu numai în lume, în întregul Univers, ci și în sufletul fiecăruia din noi fiindcă „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru" (Luca 17, 21). Și cît de scumpă ne este nouă pacea, mai ales astăzi, cînd în multe părți ale lumii se mai aude zăngănit de arme, că numai în pace, în acest climat de destindere și de armonie, se poate trăi în fericire și crea și opere nemuritoare, cum remarca la vremea sa Aristotel, marele filosof al antichității grecești.

Sînt multe locuri din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție care ne arată cele trei slujiri ale Domnului, acel triptic preasfînt de activități jertfelnice ale Lui și pe pămînt și în cer, în Ierusalimul cel de sus (Apocalipsă 21, 2-27) și cu precădere misiunea Sa de Împărat veșnic. În Acatistul Domnului Iisus cîntăm: „Iisuse, Împăratul cel preaveșnic" sau „Împăratul cel mai înainte de veci" (Icosul 12). Nu mai puțin ne arată acest lucru imnografia Prazni-

cului Floriilor: „Veniți astăzi, și noi, tot Ierusalimul cel Nou, Biserica cea din neamuri, să strigăm cu proorocul Zaharia: Bucură-te foarte fata Sionului, veselește-te fata Ierusalimului, că iată Împăratul tău vine la tine blînd și călare pe mînz de asin“ (Stihiră de la Vecernia mare). Iar Slava de la Sedelna Utreniei cheamă toate popoarele să-L slăvească pe Mîntuitorul cel smerit: „Lăudați cu un glas, popoare și neamuri, că Împăratul îngerilor a încălecat acum pe mînz, ca un puternic“. Și încheie: „Slavă Ție Celui ce ai venit biruitor! Slavă Ție, Hristoase Mîntuitorule! Slavă Ție Unuia Dumnezeul nostru, Celui ce ești binecuvîntat“. În Cîntarea a IV-a se arată că El împărățește veacurile: „Domnul Cel ce împărățește veacurile, cu tărie îmbrăcat va veni“. Pentru aceasta toți strigăm: „Slavă puterii Tale, Doamne“, sau sînt chemați fiii Sionului să I se închine: „Sioane, munte sfînt al lui Dumnezeu și Ierusalime, ridică-ți ochii tăi împrejur și vezi pe fiii tăi adunați întru tine; că iată a venit de departe să se închine Împăratului tău — Pace spre Israil și mîntuirea neamurilor“ (Cîntarea a V-a).

Condacul Praznicului ne arată că Mîntuitorul este „pe scaun în cer și pe pămînt fiind purtat, laudă de la îngeri primind. Binecuvîntat ești Cel ce vii să chemi pe Adam!“ Și sinaxarul zilei preamărește pe Iisus Hristos ca Dumnezeu și Împărat atotputernic: „Cel ce are cerul tron, S-a urcat pe mînzul asinei și a intrat în Ierusalim“ și mulțimile Îl slăvesc, fiind mînate, mișcîndu-le „inimile Duhul Sfînt, spre lauda și slava Lui“; Cîntarea a VII-a scoate în lumină că mulțimile, în număr foarte mare, L-au lăudat ca pe Împăratul „lui Israil și al îngerilor; Prealăudate Doamne, Dumnezeule al părinților, bine ești cuvîntat“. La fel Cîntarea a VIII-a îl preamărește pe Domnul ca „Domnul Puterilor, Cel ce împărățește în veci“. „Pe mînz tînăr încălecînd Împăratul tău, Sioane, Hristos a venit ca să strice înșelăciunea idolilor cea necuvîntătoare... ca toți să cînte: Toate lucrurile lăudați pe Domnul și-L preaînălțați întru toți vecii“.

Cîntarea a IX-a începe cu cel mai frumos imn de slăvire a Mîntuitorului nostru: „Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă; tocmiți prăznuire și bucurîndu-ne veniți să mărim pe Hristos cu ramuri și cu stîlpări și cu cîntări“. Și sînt binecuvîntați toți care vin întru numele Lui și „Căruia nimeni nu este asemenea“. În una din Stihirile Laudelor e slăvit Mîntuitorul, ca Împărat veșnic: „Veniți, zice, toate neamurile, ieșiți popoare de vedeți astăzi pe Împăratul ceresc pe mînz de asin ca pe un scaun preaînalt intrînd în Ierusalim și-L slăviți, pe Care și îngerii și pruncii cei fără răutate Îl slăvesc și să-L slăvim și noi și să strigăm: „Osana!“ Celui din înălțime, Celui ce are mare milă“.

De altfel întreaga imnografie a Săptămînii Floriilor slăvește pe Domnul intrînd cu mare cinste în Ierusalim și ca Împărat veșnic și ceresc.

Azi fiind zi de Praznic mare, Intrarea Domnului în sfînta cetate, voim ca și noi fiecare să-L întîmpinăm și să cîntăm și cu poporul cel binecredincios și cu pruncii cei nevinovați: Osana! Bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului! Dar pentru aceasta ni se cere să îndeplinim anumite condițiuni și anume:

a. Să purtăm ramuri ca cei de demult, dar și stîlpări mult mai de preț: stîlpări de rugăciuni curate și smerite, ca ale vameșului, stîlpări ale postului trupesc și sufletesc, stîlpările curăției, că „cei curați cu inima vor vedea pe Dumnezeu“, nu în esența Sa, remarcă Sfîntul Grigorie al Nyssei, ci trăindu-L și simțindu-L. Să purtăm apoi stîlpările milosteniei, cum le-au purtat sfinții, cu precădere sfinții Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Nicolae al Mirei Lichiei etc., devenind fiecare din noi oricînd un samarinean milostiv, stîlpările păcii și cît de frumos miroase aceste stîlpări, fiind lăstărite din tulpina Hristos-„Domnul păcii“. La acestea să mai adăugăm stîlpările blîndeții, ale bunătății, dăruirii, sacrificiului, altruismului, ale iertării celor ce ne-au greșit, cît și stîlpările muncii, în toate domeniile de activitate ridicînd cît mai sus ștacheta progresului și pe plan material, spiritual și duhovnicesc și a credinței curate ortodoxe, propoveduită de Biserica noastră strămoșească și care este permanent un Ierusalim sfînt în care nu numai o dată intră Mîntuitorul, ci stă totdeauna în ea prin Sfintele Taine.

b. Să cîntăm și cîntările celor șapte Laude, cîntările Sfintei Liturghii, cu preoții și dascălii noștri. Și cît de înălțător și cuceritor este să vezi biserica plină de credincioși și toți cîntînd și lăudînd pe Dumnezeu, pe Maica Domnului și pe toți sfinții, care sînt lanțurile de aur ale Bisericii și

ei, prin rugăciunile și harul lor leagă cerul cu pămîntul, cu oamenii! Să cîntăm și toate virtuțile: răbdarea mucenicului, nădejdea sfintelor fecioare. iubirea tuturor și față de semeni și de Dumnezeu, psalmi etc.

c. Să ne așternem apoi hainele noastre, la picioarele Mîntuitorului, adică să ne smerim în fața Lui, ca păcătoasa ce a spălat cu lacrimi picioarele Lui și Le-a șters cu părul capului ei și să ne curățim de orice prihană, prin Taina Mărturisirii, în zilele care mai rămîn pînă la răstignirea, moartea Sa pe Golgota și Învierea Sa din morți. Iar pe Mormîntul Lui ca o recunoștință sfîntă să punem flori multe stropite cu lacrimi, izvorîte din inima noastră, lacrimi scumpe ca ale femeilor Mironosițe.

Făcînd toate cele arătate mai sus, Domnul ne va primi jertfa, se va bucura și nu numai ne va primi în cortegiul triumfal de intrarea Sa în Ierusalimul cel pămîntesc și totodată și cel ceresc, ci El va intra cu slavă și în Ierusalimul sufletului nostru, în inima noastră, cum de atîtea ori a intrat cînd ne-am împărtășit cu preacuratul Lui Trup și Sînge și cum a intrat și cînd am fost botezați, în numele Sfintei Treimi, unși cu Sfîntul Mir și cum El a intrat și prin celelalte Taine și Ierurgii. Și Domnul Iisus mereu vrea să intre în cămara sufletului nostru și să cineze cu noi, că zice: „Iată, stau la ușă și bat. De va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine“ (Apocalipsă 3, 20).

Dacă Ierusalimul I-ar fi închis porțile, Mîntuitorul nu ar fi intrat în el și cîtă pagubă nu ar fi avut! Nu ar fi primit binecuvîntările Marelui Împărat al veacurilor, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Și dacă vreun credincios nu-I deschide porțile sufletului său în Duminica Floriilor, cînd se sfințesc toate ramurile înflorite ale sălciilor, de cîte daruri și har nu se lipsește !

Noi toți să I le deschidem, să-L întîmpinăm și să zicem: Vino, Doamne, în sufletul nostru, și-l sfințește, și-l curățește și Te preamărește în el, cum ai făcut cu cetatea cea sfîntă unde Te-ai preamărit și-l învie din morți, că sufletul deși nemuritor, este mort din pricina păcatelor celor multe, cum ai înviat pe Lazăr, cel mort de patru zile.

Arhim. prof. Ioasaf GANEA

LA DUMINICA MIRONOSIȚELOR

„Și dis-de-dimineață, în prima zi
a săptămînii, au venit la mormînt“
(Marcu 16, 2)

Mîntuitorul Hristos a gustat moartea ca să arunce puntea iubirii între Cer și Pămînt și a înviat ca să facă din fiecare dintre noi un fiu al Învierii, care să poată aduce mărturia mironosițelor femei: „Hristos a Înviat“.

Ne aflăm încă în atmosfera copleșitoare a bucuriei Învierii Domnului, care ne cheamă la ospățul credinței prin cuvintele „Bucurați-vă, și iarăși zic bucurați-vă!“.

La Emaus ni s-a descoperit că Mîntuitorul Hristos, Cel răstignit, îngropat și înviat a treia zi după Scripturi, va străbate istoria mîntuirii noastre prin frîngerea pîinii și potirul euharistic, care ni se dau spre viața de veci. Numai atunci — prin împărtășirea cu Sîngele și Trupul lui Hristos — ne vom învrednici să-L cunoaștem pe Cel care a biruit moartea și ne-a deschis ochii minții noastre.

În fiecare duminică prăznuim Sfintele Paști, adică Învierea Domnului. În fiecare duminică auzim deci și mărturia femeilor mironosițe: „A Înviat Domnul“ !

Din textul pericopei de astăzi aș vrea să ne oprim tocmai asupra acestei mărturii a femeii creștine, portretizată atît de sugestiv de femeile

purtătoare de mir, care L-au urmat pe Hristos în calvarul crucii, I-au alinat durerile și I-au mărturisit Învierea.

Sfinții Evangheliști ne istorisesc că, dis-de-dimineață, în prima zi a săptămînii (Duminică), trei femei cucernice din Galilea veniseră la mormîntul săpat în stîncă și peste care se prăvălise o piatră, ca să ungă — după legea veche — cu miresme Trupul lui Hristos, care gustase moartea timp de trei zile pentru a răscumpăra neamul omenesc din robia păcatului. Cele trei femei fuseseră Maria Magdalena — din care Mîntuitorul Hristos scosese pe cei 7 demoni —, Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu, pe care Evanghelistul Marcu o numește și mama lui Iacov, fiindcă bătrînul Iosif, logodnicul său, avusese doi fii de la femeia lui dintîi, pe Iosif și pe Iacov, și Salomeea.

În iconomia mîntuirii noastre, Dumnezeu a vrut ca femeile mironosițe — adică purtătoare de mir — să se învrednicească a fi cele dintîi care s-au întîlnit cu Iisus după Înviere și să fie primele vestitoare ale minunii minunilor. Mărturisirea lor — proprie martorilor oculari — a fost lapidară, dar a străpuns nu numai inimile ucenicilor Domnului aflați de frică în foișor, ci și ale acelora care aveau să poarte numele de creștini. Mărturisirea lor exclamativă: „Am văzut pe Domnul!“, „Hristos a Înviat!“ va rămîne peste veacuri mărturia tuturor celor care au primit credința întru Învierea Domnului. Nici unul dintre ucenicii Săi nu a crezut în Învierea Sa, pînă nu s-a întîlnit cu Hristos, deși li se adeverise în repetate rînduri că Fiul Omului va fi dat morții, dar că a treia zi va învia... Cîtă deosebire între credința ucenicilor Săi și aceea a femeilor mironosițe! Acestea, nu numai că au crezut cele spuse de Îngerul Domnului, dar s-au grăbit să vestească și Apostolilor minunea minunilor, Învierea din morți.

Din textul pericopei evanghelice ce s-a citit astăzi reținem și faptul că îngerul Domnului a poruncit femeilor mironosițe să meargă și să spună „ucenicilor Lui și lui Petru că merge în Galileea“, înaintea lor, și acolo Îl vor vedea, după cum le-a adeverit (Marcu 16, 7).

Îngerul Domnului îl nominalizează pe Sfîntul Apostol Petru, fiindcă acesta, după ce se lepădase de trei ori de Iisus Hristos, căzuse din harul apostoliei. Știindu-se lipsit de acest har al apostoliei — unic și irepetabil — Sfîntul Apostol Petru avea nevoie de o reintegrare în ceata celor doisprezece Apostoli. Pentru căința sa, Apostolul Petru a fost chemat din nou — prin glasul îngerului — la harul apostoliei. Apoi, prin întreita întrebare, Iisus Hristos a îndreptat întreita lepădare a lui Petru. Acolo, în Galileea, Hristos cel înviat avea să Se arate nu în casă, cu ușile încuiate — ca în Ierusalim — ci în munte, în loc deschis. De acolo, din Galileea, Mîntuitorul Hristos i-a trimis pe Apostoli să propovăduiască Evanghelia în toată lumea.

Prin Maica Domnului și prin celelalte femei mironosițe Mîntuitorul Hristos a redat femeii demnitatea ei dintîi. De aceea și Biserica noastră Ortodoxă a închinat această zi de duminică în amintirea femeilor cucernice. Femeia, dăruită de Dumnezeu a fi cu darul vieții, s-a învrednicit — prin femeile mironosițe — a auzi glasul începăturii vieții în grădina în care fusese pusă viața. În locul celei dintîi Eva, din grădina Edenului, prin care a venit păcatul, a doua Evă, Prea Curata Fecioară Maria, Îl va însoți pe Izvorul vieții veșnice din ieslea Betleemului pînă la Golgota și Înălțarea Sa la cer. În locul celor care au urmat pilda Evei celei dintîi, Providența divină a ales pe femeile mironosițe, care, urmînd exemplul Maicii Domnului, au slujit vieții, au vestit bucuria Învierii Domnului.

De ce oare, ne întrebăm și astăzi, a fost dat ca tocmai o femeie — supusă disprețului de legea veche — să se învrednicească a crede și a vesti Învierea Domnului? Unde sînt Apostolii, martorii atîtor minuni? Fără îndoială, credem că Mîntuitorul Hristos a vrut să ne arate prin aceasta că aceea care a fost destinată să fie mamă a vieții are și vrednicia și datoria de a vesti pe Hristos în lume,de a chema la Hristos, de a sluji vieții pe pămînt întru credința în Dumnezeu. Ea are deci — în calitatea ei unică de mamă — obligația de a mărturisi în primul rînd pruncilor ei credința întru Învierea lui Hristos.

Ce altă zestre mai de preț poate da o mamă creștină pruncilor săi? Firește numai această credință întru Învierea lui Hristos rămîne comoara pe care furii nu o pot lua și rugina nu o poate vătăma. Numai această credință rămîne suportul vieții noastre peregrine pe acest pămînt și adeverirea celor viitoare.

Această credință am primit-o fiecare dintre noi în aceeași noapte a Învierii, atunci cînd pașii noștri — supravegheați de mamă sau bunică — se îndreptau spre bisericuța dintre răzoare pentru a „lua Paști", cu lumînarea pîlpîind în mîinile plăpînde. În aceeași noapte, ni s-a spus de aceste vestitoare și mărturisitoare ale Învierii Domnului că moșii și strămoșii noștri își odihnesc osemintele în cimitirul de lîngă biserică întru nădejdea Învierii, și că lumînarea așezată de noi lîngă cruce este semnul făgăduinței Învierii celei de apoi. Așadar, acele mîini care ne-au alintat în leagănul copilăriei ne-au adus — ca mir de mare preț — Împăratului Vieții Care S-a întrupat la plinirea vremii, a pătimit, a fost răstignit, a murit și a Înviat a treia zi din mormînt ca să restaureze chipul lui Dumnezeu în om.

Calendarul creștin este plin de nume de rezonanță, ale unor Sfinte femei, mame și soții, exemple de credință și mărturisire. Ele au dat Bisericii mărturisitori, martiri și ierarhi teologi ca Sfinții Grigorie, Vasile și Ioan, dascăli ai lumii creștine. Cunoaștem numeroase mame și soții române care au mărtursit — prin viața lor — credința în Învierea lui Hristos. Unele dintre ele și-au afierosit viața lui Dumnezeu, intrînd în schituri și mănăstiri, altele și-au închinat pruncii slujirii lui Dumnezeu și oamenilor. Întru smerenia proprie neamului lor, ele au rămas înscrise doar în calendarul din plaiul românesc, în calendarul memoriei pămîntului românesc, ca făclii pururea arzînd pentru credința strămoșească, pentru neamul românesc.

După cum ați reținut din pericopa evanghelică, femeile mironosițe se tînguiau — în drum spre mormîntul Domnului — cine le va prăvăli lor piatra de la ușa mormîntului. Dar nouă, celor de astăzi, cine ne va prăvăli piatra necredinței? Moartea și viața de dincolo n-a mai rămas o taină. Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ne-a descoperit că sufletul nu moare și că trupul va învia, transfigurat, așa cum a fost și Trupul Lui Hristos după Înviere, depășind dimensiunile timpului și spațiului. Avînd adeverirea credinței întru Învierea Domnului, nu mai trebuie deci să rămînem sub imperiul întrebărilor, al incertitudinilor, al empirismului de care fusese stăpînit Apostolul Toma! Credința Bisericii ne adeverește și prin mărturia femeilor mironosițe — primele vestitoare ale Învierii Domnului — că a înviat Hristos, S-a înălțat la Cer și șade de-a dreapta Tatălui, și iarăși va să vină să judece viii și morții a Cărui împărăție nu va avea sfîrșit. Numai această credință ne dă posibilitatea să gustăm și să vedem că bun este Domnul, Hristos Cel Euharistic.

Dacă, astăzi, unii dintre noi mai sîntem încă stăpîniți de întrebarea: cum putem să răsturnăm piatra îndoielii, piatra necredinței care apasă uneori sufletele noastre — ca o consecință a păcatelor noastre, să ne grăbim — ca și femeile mironosițe — să mărturisim Învierea lui Hristos și să-L primim pe Hristos Cel Euharistic.

Fie ca Bunul Dumnezeu să facă astfel ca lumina Învierii Domnului să lumineze calea vieții noastre, spre pace, iar mărturia mironosițelor femei să ne întărească întru credința celui Înviat a treia zi din mormînt.

Pr. prof. dr. Nicolae V. DURĂ

TATĂL DIN CERURI ȘI FIII PĂMÎNTEȘTI

Cînd Domnul Iisus Hristos i-a învățat pe ucenicii Săi cum să se roage, i-a îndrumat să-L numească pe Dumnezeu „Tată". „Așa să vă rugați: *Tatăl nostru cel din ceruri" (Matei 6, 9).*

Credința că Dumnezeu este Părintele nevăzut al muritorilor o aflăm în multe religii ale lumii, din cele mai vechi timpuri. O găsim la popoarele păgîne, ca și la fiii lui Israel. Dar în sînul acestor religii ideea era foarte neclară, rece și nesigură, încît nu mișca, nu încălzea, cum n-au putere razele de soare într-o zi geroasă de iarnă.

Dar S-a coborît la noi Hristos, „Soarele dreptății“, și lumina a răsărit pentru toți, spre descoperirea adevărului. Mîntuitorul ne-a învățat înțelesul deplin al închinării către Tatăl ceresc.

În înțeles larg, numele de „Tată“ se cuvine lui Dumnezeu în calitate de Ziditor și Proniator al lumii. El a făcut cu cuvîntul gurii Sale toate cîte sînt, văzute și nevăzute, le-a chemat dintru neființă la existență. Dumnezeu a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa și, înzestrîndu-l cu suflet nemuritor, rațional și liber, l-a pus peste celelalte făpturi ca domn și împărat.

În același chip îl putem chema pe Făcătorul cerului și al pămîntului „Părinte“ pentru faptul că El se îngrijește de făptura mîinilor Sale și-i asigură cele trebuitoare vieții. De aceea psalmistul exclama plin de însuflețire: *„Doamne, toate către Tine așteaptă ca să le dai lor hrană la bună vreme“* (Psalm 103, 28). Iar Iov mărturisește în cartea Lui: *„Ochii Domnului supraveghează cărările omului și vede toți pașii lui“* (Iov 34, 21).

Providența lui Dumnezeu se întinde asupra unui suflet de om ca și asupra unei cetăți, asupra unui popor ca și asupra umanității întregi.

Dar noi credincioșii creștini avem un drept și o datorie în plus să-L chemăm pe Dumnezeu „Tată“, deoarece prin Mîntuitorul Hristos El ne-a făcut *fii adoptivi.*

Cunoaștem că prin păcatul neascultării primilor oameni, de la începutul lumii noi muritorii am pierdut comuniunea cu Cel ce ne-a creat, am decăzut, ne-am înstrăinat de casa părintească, întocmai ca acel tînăr rătăcit din pilda Evangheliei. Dar Dumnezeu s-a îndurat de noi și ne-a rechemat la frumusețea și demnitatea cea dintîi. Prin jertfa lui Iisus Hristos noi am fost răscumpărați, iar prin credință și taina Sfîntului Botez am intrat într-o legătură nouă, am fost înfiați de El, primiți ca niște copii adoptivi.

Oamenii nu înfiază copii decît în cazul că nu au copii proprii. Însă Dumnezeu, ca să-și arate marea Sa iubire față de neamul omenesc, i-a adoptat pe fiii lui Adam, ca să fie asemenea Fiului Său, Cel născut din veci, să ne facem părtași ai aceleiași iubiri, să avem aceleași drepturi, anume să fim *„moștenitori ai lui Dumnezeu, preamăriți împreună cu El“* (Romani 8, 17). *„Tuturor celor ce L-au primit, adică celor ce cred în numele Lui, le-a dat putere să fie fiii lui Dumnezeu, care nu din sînge, nici din poftă trupească, ci de la Dumnezeu s-au născut“* (Ioan 1, 13).

Același adevăr îl exprimă și Fericitul Augustin: „Noi sîntem fii ai lui Dumnezeu prin har, nu din fire“. Este vorba de cea de a doua naștere, cea dobîndită prin Botez. Cînd ne-am încreștinat, după ce am ieșit din apa Sfîntului Botez, am devenit membri ai familiei lui Dumnezeu, încît Duhul Sfînt care sălășluiește întru noi ne îndreptățește să strigăm către Făcătorul cerului și al pămîntului: „Avva“, adică Părinte.

Mari sînt drepturile și pline de răspundere îndatoririle ce rezultă pentru noi din această adopțiune de care vorbim!

Mai întîi noi creștinii dreptcredincioși avem dreptul la cetățenia cerului. Prin răscumpărarea făcută pe cruce de Mîntuitorul Hristos, pentru dragostea negrăită cu care ne-a iubit, Dumnezeu ne-a ridicat la demnitatea de *„a ședea împreună cu Hristos în locurile cerești“* (Efeseni 2, 6), adică mai presus de orice stăpînire și putere.

Nu se poate imagina o cinste mai mare decît aceasta. Nu moștenitori ai unor regi supuși nestatorniciei vieții omenești, nu beneficiari ai unor avuții supuse primejdiilor și păgubirii, ci părtași la toată slava Celui căruia I s-a dat toată puterea în cer și pe pămînt. Iisus ne-a învățat să spunem „Tatăl nostru“ ca să ne arate originea noastră, chemarea și Patria noastră, pe care le vom cîștiga, se înțelege dacă ne vom arăta vrednici de acea glorie, fiindcă ea se va acorda numai celor curați cu inima, tari în nădejde și bogați în fapte bune. Din primele cuvinte ale rugăciunii domnești reiese apoi privilegiul *egalității* pentru toți oamenii.

Este o dreaptă socoteală: dacă sîntem fii ai aceluiași Tată, sîntem frați întreolaltă, adică egali. Galatenilor credincioși din vremea sa, marele Apostol și misionar Pavel le scria: *„Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob nici slobod; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască pentru că voi toți una sînteți în Hristos Iisus“* (Galateni 3, 29). Precum vedem, învățătura de credință a Bisericii creștine este potrivnică oricărei discriminări sociale sau politice. Ea propovăduiește de aproape două mii de ani ceea ce multe revoluții au înscris pe steagurile lor, dar nu totdeauna cu succes;

libertate, egalitate și fraternitate. Pînă în zilele noastre în multe părți ale globului terestru lumea face deosebire și înalță ziduri tari între bărbați și femei, între cei bogați și între cei lipsiți de mijloace materiale, între cei de o culoare sau alta a feței. Să ne gîndim doar la ororile ce se petrec în Africa de sud, cu apartheid-ul.

Noi credincioșii Bisericii trebuie să fim *„o inimă și un suflet“*, o mare familie de frați egali, cum erau membrii primei comunități creștine din Ierusalim (Fapte 4, 32).

De aceea și zicem Tatăl „nostru“, iar nu Tatăl „meu“. „Noi avem aici o rugăciune publică și obștească. Ne rugăm nu unul pentru altul, ci pentru tot poporul, fiindcă tot poporul *una* sîntem. Dumnezeu, Învățătorul nostru, al păcii și al bunei înțelegeri, a vroit ca unul să se roage pentru toți, precum Hristos Însuși întru Unul i-a purtat pe toți“ (Sfîntul Ciprian).

Nădejdea și încrederea fiască este al treilea sentiment ce ni se revarsă în suflete prin credința în Tatăl nostru cel ceresc.

De este Părintele luminilor Părintele meu trupesc și sufletesc, sînt încredințat că El mă iubește și mă apără de tot răul. Urmarea plină de mîngîieri este că la bucurie, ca și în vreme de necaz, în zile de liniște, ca și în mijlocul furtunilor, de nimic nu mă voi teme. *„Domnul mă paște“*, exclama cîntărețul Legii vechi, *„și nimic nu-mi va lipsi. La loc cu pășune, acolo m-a sălășluit, la apa odihnei m-a hrănit“* (Psalm 22, 1-2). Iar cînd Mîntuitorul a învățat mulțimile pe muntele Fericirilor, a grăit și a zis: *„Cine este omul acela între voi care, de va cere fiul său pîine, el îi va da piatră?... Deci dacă voi, răi fiind, știți să dați daruri bune fiilor voștri, cu cît mai mult Tatăl vostru cel din ceruri va da cele bune celor ce cer de la Dînsul“* (Matei 7, 9-11).

Iată un izvor de mare încredere, de bucurie și putere care se revarsă peste inimile noastre, de multe ori fricoase și puțin credincioase.

Dar ar putea răspunde cineva: „Eu am cerut de la Dumnezeu pîine și am primit ... piatră. M-am rugat pentru sănătate, împlinirea dorințelor de mai bine și în schimb am fost lovit de boală, m-a ajuns suferința“... Să fie oare contradicție între promisiunile Domnului și împlinirile Lui? Nicidecum! Să nu uităm că Dumnezeu nu este numai milostiv, ci și atotînțelept, atoateștiutor și drept.

Că uneori nu ne hărăzește ceea ce cerem de la El, sau că alteori primim cele supărătoare, asta nu înseamnă că ne tratează vitreg. Iată ce zice în privința aceasta un părinte al Bisericii: „Dumnezeu nu este sluga noastră căreia să-I poruncim ceea ce vrem. El este Părintele nostru, un Tată care ne iubește chiar atunci cînd nu ne împlinește dorințele“.

Mai mult. De multe ori Tatăl ceresc ne arată mai multă iubire refuzîndu-ne cererile. Mai multă grijă cînd ne pedepsește decît alintîndu-ne.

Cuvintele Scripturii sînt lămuritoare în această privință. *„Fiule, nu disprețui pedeapsa Domnului și nu-ți pierde inima cînd ești mustrat de El. Căci pe cine îl iubește Dumnezeu îl ceartă și El biciuește pe tot fiul pe care îl primește. Răbdați spre înțelepțire! Dumnezeu vă ia ca pe niște fii. Și care este fiul pe care tatăl său nu-l pedepsește?“* (Evrei 12, 6-7). Toți am fost mustrați și pedepsiți în copilărie cînd n-am ascultat de părinți. Iar dacă acele pedepse le socotim acum, în anii înțelepciunii, drepte și binefăcătoare, cu atît mai mult datori sîntem să binecuvîntăm încercările care vin asupra noastră în timpul vieții, din mîna Părintelui de sus. Ele sînt ca niște medicamente amare, dar vindecătoare.

Frumos cugetă și Fericitul Augustin: „Dumnezeu poate să nu te asculte după voia ta, dar te ascultă pentru izbăvirea ta. Oare un medic care vine să vindece nu se înarmează cu bisturiul? Oare nu taie, nu arde?... Dar doctorul este înarmat împotriva rănii, nu împotriva omului“.

Acum, ca încheiere, cîteva cuvinte de învățătură referitoare la îndatoririle noastre de creștini dreptmăritori, în legătură cu cele ce v-am arătat.

Cea dintîi îndatorire este să ne supunem sub mîna cea iubitoare a Părintelui de sus și să primim cu mulțumire tot ceea ce lucrează și rînduiește pentru noi. De ne dă daruri bune, să-I fim recunoscători și să-I înălțăm rugăciuni de mulțumită, ca de mai mari binefaceri să ne învrednicim. Dacă Tatăl cel ceresc permite să fim încercați în viața noastră cu lipsuri, cu pagube, cu prigoniri, cu boli, să nu cîrtim. El este bun și puternic și poate să întoarcă spre binele nostru toate cele care ne par rele și supărătoare.

Datori sîntem apoi să ne silim *a imita* pe Tatăl ceresc, să fim asemenea Lui în iubire, în bunătate și sfințenie.

Cînd Tobie cel tînăr, însoțit de îngerul Rafael, a ajuns la Ecbatana și a intrat în casa lui Raguel, rudenia sa, acela l-a primit îndată, l-a recunoscut de nepot, fiindcă pe chipul său tînărul ospete avea întipărite trăsăturile feței părintelui Tobit. Raguel, plin de bucurie, a zis către soția sa : *„Cît de bine seamănă acest tînăr cu Tobit, fiul fratelui meu“* (Tobit 2, 7).

Întîmplarea biblică ne ajută să aplicăm asemănarea cu chipul nostru duhovnicesc, moral. Așa se cuvine să zică lumea și despre noi. Cînd ne vor vedea oamenii cum trăim, care sînt vorbele noastre, faptele cele de milostivire, de blîndețe de îndelungă-răbdare, ei trebuie să întrezărească în persoanele noastre chipul și asemănarea cu Cel ce ne-a născut în apa harului divin. „Cît de bine seamănă acest creștin cu Hristos!“.

„Cu dreptate ne putem numi copii ai lui Dumnezeu atunci cînd am lepădat omul cel vechi, cînd am dezbrăcat haina răutății, cînd am îmbrăcat nestricăciunea lui Hristos, pentru ca, deveniți prin nașterea din nou un popor ales și sfînt, să păstrăm nepătat omul cel ceresc“ (Clement Alexandrinul).

Calitatea de copii ai Tatălui ceresc ne obligă la multe lupte împotriva păcatului și a pildelor rele ce adesea ne împresoară, ne obligă, cum zice Apostolul, *„să fim fără prihană în mijlocul unui neam ticălos și stricat“* (Filipeni 2, 15).

„Cine numește pe Dumnezeu „Tată“, este îndatorat să se poarte în așa fel, încît să nu apară nevrednic de un astfel de privilegiu“ (Sfîntul Ioan Gură de Aur).

Pr. dr. Șt. SLĂVOACĂ

SFÎNTUL GRIGORIE DE NYSSA:

A DOUA CUVÎNTARE DESPRE IUBIREA FAȚĂ DE SĂRACI, LA CUVINTELE DIN EVANGHELIE: „ÎNTRUCÎT AȚI FĂCUT ACEASTA UNUIA DIN ACEȘTI MAI MICI, MIE MI-AȚI FĂCUT“

Stau încă și acum copleșit de priveliștea înfricoșatei arătări a Împăratului cerurilor, așa cum o descrie Evanghelia. Sufletul mi-e și acum stăpînit de groaza celor istorisite atunci [1], încît parcă mă văd pe mine însumi privind țintă spre fața Împăratului ceresc, Care ședea cu strășnicie — după spusa Evangheliei — „pe scaunul măririi Sale“. Și acest scaun e tocmai acel măreț tron care va cuprinde cîndva pe Cel ce nu încape în toată lumea [2]. Și mai văd și nenumărate cete de îngeri stînd deoparte și de alta a Împăratului. Iar mai presus de toate văd pe Acel mare și înfricoșător Împărat al slavei celei negrăite și, strîngînd spre El, văd parcă întreg neamul omenesc de cînd s-a aplecat asupra firii noastre omenești [3], de cînd a fost adus la viață și acum așteptînd cu sufletul la gură venirea acelei zile înfricoșătoare, cînd urmează să fie judecat fiecare om după felul în care a viețuit pe pămînt și după vrednicia lui, primind fie răsplata, fie osînda și anume pe cei care au viețuit în dreptate și în sfințenie punîndu-i de-a dreapta, după cum este scris, iar pe cei care au trăit în fărădelegi punîndu-i de a stînga. Și parcă aud și acum cum îi răsplătește pe fiecare după cuviință, celor dintîi adresîndu-se cu cele mai dulci și frumoase cuvinte: „Veniți binecuvîntaților Părintelui Meu“, iar celorlalți spunîndu-le amenințătoarele și îngrozitoarele cuvinte : „Duceți-vă de la mine blestematilor“ [4].

La citirea acestor lucruri [5], sufletul meu a fost cuprins de o teamă atît de mare încît nu mai credeam că ar fi vorba doar de o citire a lor, ci de o întîmplare aievea, n-aveam impresia că faptele acestea ar fi istorisite, ci credeam chiar că asist în realitate la însăși desfășurarea lor. Și nici nu-mi mai dădeam seama de ceea ce se petrece în jurul meu și nici dacă mintea mea asistă realmente la niște fapte pe care trebuie să le controlez ori numai să le completez, cu toate că, fără îndoială, ele nu sînt lucruri mărunte și care n-ar cere cine știe ce examinare, aceea de a-mi putea da seama în ce chip trebuie înțeleasă venirea Domnului, mai ales cînd ne gîndim că tocmai Cel ce e veșnic prezent a spus: „Iată Eu cu voi sînt pînă la sfîrșitul veacului“ [6]. Căci dacă credem că El e cu noi, atunci cum trebuie să înțelegem venirea Lui de undeva, unde El n-ar fi de față? Întrucît, cum zice Apostolul [7], „în El trăim, ne mișcăm și sîntem“, e cu neputință ca Cel care cuprinde toate să rămînă despărțit din punct de vedere spațial de cei

---

1. Sfîntul Grigorie își începe cuvîntarea cu gîndul la descrierea Înfricoșatei Judecăți a Mîntuitorului potrivit pricopei evanghelice de la Matei 25, 31-46, a cărei desfășurare îl îngrozește și acum prin invocarea tuturor amănuntelor ei așa cum reiese și din descrierea plină de realism a lui Roman Melodul din condacul Duminicii Înfricoșatei Judecăți : „Toate se cutremură, cărțile se vor deschide și cele ascunse se vor descoperi“ și cum s-a obișnuit a se exprima și în pictura bisericilor ortodoxe.

2. Cel neîncăput ὁ'Αχωρητος/expresie plină de rezonanță în polemica dintre ortodocși și eunomieni.

3. Desigur, arătarea Domnului are în vedere și „pogorămîntul“ συγ καταβασις, folosit de El prin kenoza sau coborîrea Lui „în chip de rob“ (Filipeni 2, 7).

4. Matei 25, 34 și 41.

5. Se vede că Sfîntul Grigorie luase pericopa despre Înfricoșata judecată drept temă a predicii sale. Altădată a luat ca *motto* alte pasaje (Migne P. G., 46, 868; 877).

6. Matei 28, 20.

7. Fapte 17, 28.

pe care-i cuprinde, în așa fel încît să nu fie prezent acum în mijlocul celor pe care-i cuprinde cu puterea lui ori să nu fie așteptat după o vreme oarecare. De altfel ce scaun are „Cel fără de trup" sau cum poate fi descris șezînd pe tron Cineva pe care nu-L încape nici un tron [8], precum și alte informații de felul acesta, cîtă vreme se știe că El n-are trup, dar e pretutindeni de față și nu poate fi cuprins sau despărțit, vom spune-o altă dată. În schimb, pentru ca să nu cădem în ceata celor osîndiți, să lăsăm aceste lucruri deocamdată de o parte și să ne întoarcem cuvîntul spre folosul de obște.

Căci m-a cutremurat cumplit, fraților, da, cumplit m-a cutremurat amenințarea ce ni s-a adresat și nu pot deloc ascunde tulburarea sufletească în care mă aflu și aș vrea ca și voi să simțiți acest lucru și să nu vă descotorosiți cu ușurătate de această teamă. Căci scris este : „Fericit e omul care se teme de toate pentru evlavie" [9]. În schimb, cel ce disprețuiește astfel de lucruri și de el se va scîrbi sufletul Meu, zice undeva Cuvîntul înțelepciunii. Drept aceea să ne dăm silința ca, încă înainte de a veni peste noi ceasul răutăților, să nu ajungem să gustăm astfel de amărăciuni.

Și care poate fi scăparea de astfel de îngroziri ? Să pășim pe aceeași cale a vieții, pe care ne-a arătat-o Cuvîntul, pe „calea cea nouă și vie" [10]. Și care-i această cale? „Flămînd am fost și însetat, străin și gol și bolnav și în temniță. Întrucît ați făcut aceasta unuia din aceștia, Mie mi-ați făcut". Și pentru aceasta le va spune : „Veniți binecuvîntaților Părintelui Meu". Și ce învățăm din acestea? Că ținerea poruncilor e binecuvîntare, pe cînd nepăsarea e blestem. Căci în puterea noastră stă să facem ori una ori cealaltă. Spre ce ne îndeamnă voia noastră, aceea vom avea [11]. Să facem dar în inima noastră sălaș binecuvîntării, punînd în folosul Lui ceea ce facem celor nevoiași și mai ales acum în viața prezentă, cînd porunca ne oferă multe prilejuri și cînd mulți trăiesc cu lipsuri cumplite, unii neputînd face față nicicum la trebuințele trupului, fiind măcinați fără milă de suferințe din cele mai rele [12]. Drept aceea, în măsura în care sărim într-ajutor unor astfel de suferinzi ne vom face și pe noi părtași făgăduinței celei bune. Dar ca să grăiesc și mai pe față aici am în vedere numai pe cei mutilați de grele suferințe. Căci cu cît e mai grea boala acestora, cu atîta e desigur mai mare și binecuvîntarea celor ce vor împlini o astfel de poruncă grea.

Și ce anume trebuie să facem? Să nu ne împotrivim poruncii Duhului. Or aceasta înseamnă să nu ne înstrăinăm de cei ce sînt părtași la firea omenească și să nu imităm pe cei pe care-i osîndește Evanghelia, mă gîndesc la preot și la levit [13], care au trecut fără să le pese pe lîngă cel ce era vrednic de milă și despre care istorisirea ne spune că în urma hoților a fost lăsat „abia viu". Căci dacă aceștia erau tot atît de vrednici de osîndă ca și tîlharii, întrucît au trecut pe lîngă cel plin de răni și cu trupul gol, numai vînătăi, cum ar putea fi socotiți nevinovați niște oameni care vreau să pară nevinovați? Oare nu era tot atît de nesuferită priveliște să treci pe lîngă cineva căzut pe mîna tîlharilor ca și cum ai zăcea tu însuți pe pat de suferință? Vezi dar cum se poate schimba omul în urma unei astfel de boli urîte tocmai într-o vietate cu patru picioare, purtînd la mîini în loc de copite și de unghii niște lemne întipărind ființelor omenești înfățișări noi. În urma unei astfel de înfățișări cine ar mai putea recunoaște pe om după

---

8. Ființa dumnezeiască nu poate fi „descrisă". Aici avem o metaforă. Despre aceste lucruri pline de taină vorbește Sfîntul Grigorie mai pe larg în *Tratatul contra lui Eunomiu*, în *Cuvîntarea catehetică* și în alte scrieri ale sale.

9. Pilde 28, 14.

10. Levitic 26, 15; Matei 2, 2.

11. Expresie tipic stoică folosită mai ales pentru a sublinia libertatea voinței omenești: ἐφ'ημιν. A se vedea și la Origen *De principiis*, III, 1, („P.S.B.", 8, pag. 190).

12. Comentatorul A. van Heck, *Gregorii Nysseni: De pauperibus amandis*, Leiden, 1964, p. 115-118, analizează ambele aspecte ale mizeriei fizice și morale pe care Sfîntul Grigorie și Sfîntul Vasile le descriu în multe din operele lor.

13. Luca 10, 30.

mersul său? Omul cel cu statura dreaptă [14], care a fost creat ca să poată privi spre cer și cu mîinile să se slujească potrivit trebuințelor sale firești, a ajuns de acum să privească numai spre pămînt asemenea unui animal cu patru picioare, puțin lipsindu-i de a fi trecut între necuvîntătoare. Cu răsuflare greoaie și răgușită, el suflă cu putere din adîncul inimii, ba ar trebui să spun, și mai mult, că-și urnește viața mai greu și decît niște animale necuvîntătoare [15]. Căci într-adevăr acelea și-au păstrat înfățișarea lor încă din clipa în care au fost aduse pe lume și întru nimic nu și-au schimbat-o în urma vreunei îmbolnăviri oarecare, pe cînd aici ai impresia că însăși firea s-a schimbat în cu totul altceva și anume nu într-o ființă asemănătoare celei omenești obișnuite, căci aici mîinile au preluat serviciul picioarelor, iar genunchii au devenit un fel de tălpi ale picioarelor, pe cîtă vreme tălpile fie că lipsesc cu totul, fie că rămîn aplicate la întîmplare ca niște bărci ancorate și remorcate din exterior.

Cînd privești la o astfel de arătare nu-i așa, omule, că nu mai poți cinsti în ea pe rudenia ta? Nu cumva te apucă mila de semenul tău, scîrbindu-te de nenorocirea la care a ajuns și nu te pornești cu ură împotriva unei astfel de vietăți nenorocite ca și cum ai fugi de legătura cu ea, ferindu-te să nu te atace o fiară sălbatică oarecare? Și cu toate acestea ar trebui să prețuiești lucrurile cu mai multă înțelegere bine știind că omul poate fi pus alături de îngeri doar că aceștia sînt nevăzuți și nematerialnici; în orice caz nu trebuie să te scîrbești știind pe om unit și crescut în trup și sînge. Dar ce vorbesc eu de îngeri cînd însuși Stăpînul îngerilor și Împăratul fericirii cerești S-a făcut om pentru tine, omule, luînd asupra-Și acest trup îndărătnic și neputincios, dar care poartă în el suflet, pentru ca prin legătura cu el să te poți vindeca și tu de stricăciune. Și, deși ești același după fire, tu totuși fugi de semenul tău ajuns în suferință! Nu așa frate! te conjur să nu îndrăgești astfel de sfaturi rele! Dă-ți seama cine sînt cei cu care te sfătuiești, pentru că fiind menit să fii om între oameni, nimic deosebit nu vei avea în tine care să fie străin de firea specifică a omului. Nu-ți face păreri greșite de cele ce vor veni! Căci în timp ce ți se pare că-ți sare în ochi vreun păcat în trupul altuia, tu ajungi să-ți faci o părere nesigură despre întreaga fire omenească. Căci și tu faci parte din aceeași fire întocmai ca și ceilalți. Drept aceea cînd e vorba de astfel de lucruri să cauți să judeci și despre alții ca și despre tine.

Și atunci de ce nu te copleșește mila cînd vezi pe altcineva ajuns la necaz, ci te uiți la oameni ca la niște turme de necuvîntătoare [16], care aleargă doar după hrana cea de trebuință. Îmbrăcămintea lor e zdrențăroasă și petecită. Toiagul pe care-l au în mînă e toată arma lor [17], tot sprijinul lor, dar nici măcar nu-l pot ține bine între degete, ci l-au fixat înfășurîndu-l cu o curea de însăși palma mîinilor. Traista lui e numai ferfeniță [18], în ea doar un codru de pîine și-aceea uscată și mucedă. Căminul și casa lor se reduce la o rogojină, iar patul, cămara și merindea lor, cu un cuvînt, toată rezerva lor de hrană se reduce la atîta cît se cuprinde în traista lor. Ei bine, nici după toate acestea nu poți ghici cine este cel care se cuprinde în această descriere? Nici acum nu poți închipui că acesta e omul care a fost făcut „după chipul lui Dumnezeu", care a fost rînduit să stăpînească lumea și căruia i s-a dat puterea să tragă folos după celelalte viețuitoare? Acest om a ajuns la un așa grad de nenorocire și de decădere încît stai la îndoială dacă mai este el ceea ce se vede și dacă peste tot mai păstrează în el alte

---

14. Despre statura dreaptă a omului vorbesc și scriitorii antici, Platon *(Tim.* 90, a), Aristotel *(De part. anim.* 11, 10), Cicero *(De nat. deor.* II, 140 dar despre motivarea creștină a facerii omului ei nu știu nimic. Sfîntul Grigorie vorbește pe larg despre acest lucru în scrierea *Despre facerea omului*, cap. III, VII etc.

15. După cum se știe, o operă cu același titlu *Despre iubirea față de săraci*, a scris și Sfîntul Grigorie de Nazianz. Se pare că cei doi autori au împrumutat unul de la altul anumite pasaje (v. Heck, *op. cit.*, p. 1, 120-124, crede pe bună dreptate că predica Sfîntului Grigorie de Nyssa a servit de model celuilalt Grigorie).

16. Imaginea folosită de două ori în această predică.

17. Poate împotriva cîinilor.

18. Imagine întîlnită și în prima cuvîntare.

însușiri decît ale unei vietăți necuvîntătoare. Dacă ai vrea să compari cu omul schilodirea la care s-a ajuns, ți-aș spune-o că la început înfățișarea omului a fost cu totul alta; dacă ai vrea să-l asemeni cu necuvîntătoarele, ei bine, nici ele n-ar putea spune că omul li se aseamănă întru toate, căci pînă și ele se regăsesc numai între ele și numai între ele duc viață de turmă, datorită unei experiențe sufletești corespunzătoare. Unii din ei au ajuns să fie urîți de toți ceilalți, dar întreolaltă, de voie de nevoie, ei nu se urgisesc, căci și dacă sînt alungați de pretutindeni, ei se strîng totuși lalolaltă formînd un popor aparte.

Nu-i vezi sub forma unei grupe de dansatori cu cîtă lipsă de farmec își execută ei dansul gîfîind și provocînd doar scîrbă? Cîtă paradă fac din grimasele lor nefericite, cît fac prin ei înșiși de rîs firea omenească schimonosind-o parcă ar fi scamatori, arătînd trecătorilor cît de variate sînt bolile? Poeți care compun doar poeme triste, povestitori care scornesc tot felul de istorioare jalnice, compozitori care cîntă niște melodii defăimate și năstrușnice, autori ai atîtor recente și nenorocite tragedii, în care pentru a mișca sufletele nu au luat subiecte din piese străine, ci au umplut scena cu pilde din experiența proprie. Ce figuri! Ce istorisiri! Cum să tălmăcim gestul celor ce grăiesc astfel? Cum poate fi cu putință ca din cei care i-au zămislit nici unul n-a fost îndepărtat pentru nici una din nedreptățile pe care le-au săvîrșit? Cum de-i alungă lumea de prin cetăți, de ce îi îndepărtează de prin întrunirile obștești de la serbări și de la praznice [19], judecîndu-i la surghiun perpetuu ca pe niște ucigași și paricizi ce sînt, cu atît mai mult cu cît ei sînt mai nelegiuiți și decît aceia? Ucigașilor li se permite să trăiască împreună cu alți oameni mutîndu-se în alt loc numai dacă au dat dovezi că s-au îndreptat, dar în general ei sînt declarați ca dușmani ai societății și sînt alungați de pretutindeni ca niște cîini, fără să fie vrednici să stea sub același adăpost cu alți oameni, nici la masă comună și nici să se poată folosi de aceleași vase cu ceilalți. Și aceasta nu-i încă lucrul cel mai extraordinar; ei nu au voie să se folosească împreună cu alții nici de apa izvoarelor și a rîurilor, ca nu cumva pe această cale să infecteze și pe alții din boala lor. Dacă un cîine însîngerat ar sorbi apă de undeva, lumea n-ar crede că s-a profanat apa din pricina vreunei fiare oarecare; în schimb, dacă vreun om bolnav s-ar apropia de apa aceea, într-o clipă s-ar vesti pretutindeni că din pricina omului și apa s-a spurcat! Așa declară și așa se plîng mulțimile: din aceste pricini bieții bolnavi sînt aruncați la picioarele cetățenilor, devenind niște cerșetori în fața primului venit. Am lăcrimat adeseori în fața acestei triste priveliști [20], adeseori priveam deznădăjduit însăși soarta firii omenești și rămîn tulburat și acum cînd mi-aduc aminte de ea. Am trăit eu însumi această jalnică experiență [21], am văzut cu ochii mei aceste priveliști pline de lacrimi: de-a lungul marilor drumuri sînt expuși mulțimilor de trecători destui oameni aproape morți [22], dar nu oameni întregi, ci doar sărmane urme [23], din cei care au fost odată oameni, dar cărora le lipsesc acum semnele și mărturiile c-ar mai fi de acum oameni. Căci nu le-a mai rămas nici un semn după care să poată fi recunoscuți ca oameni. Dintre toți oamenii numai ei sînt urgisiți, numai ei își blestemă ziua cînd au venit pe lume și pe bună dreptate își urăsc ziua care a fost pentru ei începutul acestei vieți nenorocite, oameni care se și rușinează să se numească cu numirea obștească de „oameni“ pentru ca nu cumva prin însăși comuniu-

---

19. Dintre sărbători și praznice Sfîntul Grigorie amintește atît de Nașterea, Botezul, Învierea și Înălțarea Domnului, care erau încă de atunci „sărbători universale“ καθολικαι ἑορταὶ (Migne P. G., 46, 225) cît și de unele praznice dedicate sfinților, în care cei săraci erau miluiți (Migne P.G., 46, 652).

20. În text.

21. Fără să vrei rămîi copleșit și astăzi de admirație în fața umanismului neîntrecut cu care Sfîntul Vasile spală el însuși ranele leproșilor din „Vasiliada“ sa, priveliște care va fi influențat și cuvîntările despre iubirea față de săraci ale celor doi Grigorie.

22. Muribunzi, așa cum ni-i descrie și Tucidide în *Războiul pelop.*, II, 52, trad, rom. p. 266.

23. În text λεῖψανα, care se folosea și pentru sfintele moaște.

nea numelui să se aducă vreo necinstire firii omenești însăși. Ei își duc viața într-un plîns nesfîrșit, temeiul lacrimilor nelipsind niciodată.

Căci atîta vreme cît se privesc pe ei înșiși, prilejuri de plîns există mereu. Stau însă la încurcătură pe care dintre mădularele trupului să le deplîngă mai mult, pe cele care nu mai sînt, ori pe cele care au mai rămas, pe cele pe care le-a mistuit boala ori pe cele cu care urmează să se ia boala la întrecere de acum înainte? Va trebui oare să ne întristăm mai mult de faptul că acești oameni se uită numai la necazurile lor proprii ori pentru că pierzînd prin boală și puterea de a le vedea, nu mai sînt de acum în stare a le contempla din pricină că au fost întunecați la suflet de ispita șarpelui răutății? Că ar putea oare povesti astfel de lucruri despre ei ori că nici măcar nu mai au putere să-și descrie cu gura lor încercările proprii întrucît au fost mistuiți de boală? Ori pentru că trăiesc doar cu o astfel de hrană sau pentru că în urma bolii nu mai au nici atîta vlagă ca să înghită bucățile de pîine mucegăită? Ori că trecînd prin ceea ce numai morții au trecut, au fost jefuiți și de puterea simțurilor? Ce semne dau că mai văd, că mai miroase sau că mai pipăie? Unde-s celelalte simțuri, pe care otrava ispitei păcătoase le-a măcinat treptat? Sărmanii oameni rătăcesc pretutindeni porniți ca niște vite în căutare de pășune mai grasă. În scopul cîștigării hranei de toate zilele, ei mută necazul de pe un umăr pe celălalt și, sub forma cerșitului, transmit boala și altora. Tot din pricina bolii ei nu-și găsesc ușor pe altcineva care să-i ducă de mînă și din pricina aceasta sînt nevoiți a se sprijini reciproc unul pe altul. Și astfel în lipsă de altcineva, fiecare din ei se folosește pe rînd de brațul celuilalt încît cel care e mai neputincios să se poată sprijini pe celălalt. În public ei nu se arată singuratici, ci poate chiar sărăcia îi face dibaci și pricepuți în procurarea hranei, tuturor le place să fie văzuți împreună cu alții. Așa se face că atunci cînd sînt singuri, fiecare din ei este neajutorat, cîtă vreme dacă sînt văzuți în grup par și mai vrednici de miluit și de ajutorat, căci fiecare oferă ceva specific și durerea lui în icoana suferinței comune făcînd să crească astfel compătimirea. Unul își întinde mîinile ciuntite, altul prezintă umflătură la stomac, pe cînd altul e desfigurat la obraz și iarăși altul are o cangrenă la un picior. În sfîrșit, în orice parte a trupului pe care o dezgolesc e semn că acolo s-a încuibat o suferință.

Și atunci ce-i de făcut? E destul atîta pentru ca să se pară că n-au greșit de loc față de legile firii? Va fi destul oare dacă spunem acestor nenorociți că ne doare și pe noi suferința lor? Ajunge dacă încercăm să întărim pe bolnav doar cu vorba, spunînd că ne doare și pe noi durerea lui, ori că-i destul dacă le spunem că sîntem impresionați și noi ori de cîte ori ne aducem aminte de ei, sau va trebui să dovedim și prin fapte bunăvoința și afecțiunea noastră? Căci pe cît sînt de departe proiectele de realitatea faptelor, tot pe atît sînt și cuvintele care nu sînt însoțite de fapte. Doar Domnul Însuși ne spune că mîntuirea nu stă în cuvinte, ci în împlinirea faptelor de mîntuire[24]. De aceea și noi trebuie să înțelegem că împlinirea poruncii a fost dată tocmai în folosul acestor nenorociți. De aceea să nu spună nimeni că-i destul dacă acestor surghiuniți li se face paradă aruncîndu-li-se ceva hrană undeva departe de țara noastră, tocmai la marginea lumii[25], căci o astfel de hotărîre nu dă dovodă de milă și de simpatie, ci e un semn deschis că prin astfel de intenții se recomandă nici mai mult nici mai puțin decît ca acești oameni să fie alungați cu totul din viața noastră. Și atunci să nu ne rușinăm noi înșine de astfel de viață, parcă am conviețuit sub același acoperămînt cu porcii și cu cîinii? Căci nici vînătorul nu-și alungă pentru orice pricină cîinele departe de culcușul lui, iar țăranul știe și el să mîngîie vițelul cel tînăr, sărutîndu-l[26]. Și aceasta încă nu-i prea mult, căci și călătorul spală cu mîinile lui picioarele asinului, ba pune chiar și mîna pe rana lui. Alteori curățește și puroiul rănilor și spală chiar și jucăriile și scutecele copiilor. Și atunci semenul nostru și pe cel dintr-o

---

24. Matei 7, 21-23; Luca 6, 46. Aceeași idee se întîlnește exprimată aproape cu aceleași cuvinte și în *Lauda fratelui Vasile* (Migne P. G., 46, 816).

25. E vorba de coloniile de leproși, care erau izolați de restul oamenilor.

26. În cea de a treia *Cuvîntare la Înviere* (P. G., 46, 661), Sfîntul Grigorie afirmă despre om că-i „mai de cinste decît toate viețuitoarele".

semințe cu noi îl socotim a fi de mai puțină cinste chiar și decît necuvîntătoarele? Să nu se întîmple așa ceva fraților! Să nu formulați astfel de judecăți potrivnice omului!

Cade-se să nu uităm cine sîntem noi, al cui sfat îl cerem și că față de oameni trebuie să fim și noi oameni. Căci în afară de firea care ne este comună nouă oamenilor, n-avem nimic al nostru propriu [27]. Scriptura ne spune ea însăși, „Una ne este tuturora intrarea în viață“ [28], unul ne este tuturor felul în care ne hrănim în viață, felul în care mîncăm și bem, dorința și puterea cu care ne avîntăm în viață ne sînt la fel; alcătuirea trupească este asemănătoare, iar „ieșirea din viață ne este și ea tot asemenea“. Și apoi ce e compus e sortit descompunerii [29], nimic din ce-i prezent nu rămîne statornic; în scurtă vreme, asemenea unei băsici de aer [30], într-o răsuflare trupul nostru va fi în mormînt, dispărînd fără să mai fi lăsat în viață nici o urmă din tot acest trecător clocot al zilei decît poate în monumentele columnelor ori ale inscripțiilor făcute pe pietre, dar nici acestea nu durează veșnic. Raportînd, deci, la tine aceste lucruri, Apostolul a spus : „Nu gîndi lucruri înalte despre tine, ci teme-te“ [30 a]. Căci nu-i deloc sigur dacă nu cumva tu însuți ai statornicit legi aspre împotriva ta. Spune-mi, de ce fugi în definitiv de cel aflat în suferință? Cu ce îl învinovățești? Oare pentru că s-a tulburat în om lichidul și un suc oarecare a intrat în putrefacție, de aceea se va fi vărsat firea cea întunecoasă și astfel se va fi infectat sîngele? E treaba medicilor să cerceteze cauza bolilor. Dar ce vină i se poate aduce bolnavului dacă acest lichid atît de mobil și nestatornic s-a furișat în trup producînd o astfel de suferință? Oare nu te gîndești că și în trupurile celor sănătoși se întîmplă adeseori aceasta, chiar dacă cineva este astfel sănătos, prin inflamare ori prin carbonizare sau pe altă cale tot se ajunge la îmbolnăvire în urma înfierbîntării mai mult decît te-ai așteptat a materiei lichide și de aceea poate duce la inflamare fie la înroșire, fie la puroiere? Cum adică? Nu ne tulburăm fiecare cînd simțim durere în vreo parte a trupului? Ba dimpotrivă! În astfel de cazuri toată partea sănătoasă a trupului e preocupată numai de vindecarea celei îmbolnăvite. În schimb, suferința nu trebuie să ne producă scîrbă. Altminteri chiar însănătoșirea de către noi înșine a porțiunii suferinde ne-ar înstrăina de la gîndul înlăturării durerii.

Dar la urma urmelor care este cauza care ne oprește să miluim pe săraci? Faptul că prea puțin ne temem de amenințarea Celui care a spus: „Duceți-vă de la Mine blestemaților în focul cel veșnic“ [31], „întrucît nu ați făcut unuia dintre aceștia, nici Mie nu Mi-ați făcut“? [32]. Căci dacă am cugeta în chipul acesta, nu ne-am mai face o astfel de părere greșită despre cei aflați în suferință încît să fugim de ei și să credem că ne-am întina viața dacă am purta de grijă de cei căzuți în nenorocire. Drept aceea dacă am tălmăcit bine făgăduința Celui care ne-a vorbit în Evanghelie, ar trebui să înțelegem că ea e cuprinsă în poruncile Lui, pe care dacă nu le împlinim nu ne vom putea învrednici de cele făgăduite. Străin și gol, flămînd, bolnav și în temniță și toate celelalte de care ni s-a vorbit în Evanghelie, toate se cuprind în acest sărman „semen“ al tău. El rătăcește și azi fără adăpost și gol, ba încă și bolnav și lipsit de cele de trebuință din pricina sărăciei, care i-a pricinuit și suferința. Căci dacă cineva n-are nici casă în care să se hrănească, acela nu poate nici munci nici să-și cîștige altundeva cele

---

27. Formulare identic exprimată mai înainte tot aici.

28. Înțel. Sol. 7, 6.

29. Această sentință cunoscută și lui Platon (Fedon 78) se întîlnește adeseori în scrierile Sfîntului Grigorie *(Cuv. cateh.* VII, 3 etc.).

30. Înțel. Sol. 7, 6, Imagine epicureică folosită adeseori de Sfîntul Grigorie în operele sale. Cf. A. D. Saffrey : *Homo bulla,* în „Epektasis“, J. Daniélou, Paris 1972, p. 533-544.

30 a. Romani 11, 20.

31. Matei 25, 41.

32. Matei 25, 45.

necesare traiului de toate zilele, aceluia îi lipsesc și toate condițiile cerute de viață. Ca și cum ar fi pus în lanțuri de temnița bolii. Și astfel ai aici descrisă pe cea mai înaltă dintre porunci [33] și ai și pe Însuși Domnul cel peste toate drept garant, indatorat și zălogit, pentru toate. de mai înainte, pentru toate pe care I le vei face [34]. De ce dar te lupți cu atîta înverșunare împotriva vieții tale proprii? Căci a nu vrea să ai în același sălaș cu tine pe Însuși Dumnezeu [35], Cel peste toate, înseamnă a-L face pe Domnul dușmanul cel mai de temut. Căci după cum prin porunci ajungi să conviețuiești împreună cu Domnul, tot așa prin învîrtoșarea inimii te înstrăinezi de El, după cum ne-a spus-o El Însuși: „Luați asupra voastră jugul Meu" [36], iar prin jug înțelege împlinirea poruncilor.

Să ascultăm, dar, de Cel ce dă poruncile. Să ne înjugăm la jugul lui Hristos, la jugul dragostei față de cei nevoiași, să nu ne ferim de un astfel de jug, căci e blînd, e ușor [37] și nu strivește gîtul celui ce-l primește, ci-l mîngîie. „Să semănăm întru binecuvîntare ca întru binecuvîntare să și secerăm" [38], zice Apostolul. Îmbelșugat va vlăstări și spicul [39], dintr-o astfel de semănătură. Bogat e ogorul poruncilor Domnului, mărețe creștetele binecuvîntărilor Lui. Vrei să știi cît de mărețe sînt aceste creștete și cît spor aduce rodirea lor? Ei bine, ele ating tocmai înălțimile cerului [40]. Căci ori cîte vei face pentru cei nevoiași, pe toate le vei afla trecute în vistieriile cerurilor. Să nu-ți pierzi nădejdea în cele spuse și nici să nu privești cu ușurătate dragostea față de aceia. Va fi mîna lor ciuntită, dar pentru aceasta mîna ta să nu slăbească dacă e vorba să le vii într-ajutor. Picioarele vor fi și ele slăbănogite, dar aceasta nu-i o piedică de a te putea apropia de Dumnezeu. Ochiul a fost scos, dar prin sufletul său omul tot poate privi spre bunurile pe care ochiul nu le poate vedea [41]. Drept aceea să nu te uiți la urîțenia trupească a cuiva. Așteaptă doar cîteva clipe și vei vedea o priveliște mai de necrezut decît orice. Căci din cîte se întîmplă în această lume trecătoare nu toate durează la nesfîrșit, ci îndată ce se va fi eliberat din înlănțuirea vremelnică și pămîntească a trupului [41 a], sufletul va străluci din nou în propria lui frumusețe. Iar drept dovadă că nu i-a fost greu să întindă mîna spre cel sărac ne-o oferă după plecarea din viața aceasta tocmai acel bogat care-și dusese viața numai în plăceri [42] și s-a întîmplat să-l slujească cu o picătură de apă chiar degetul săracului (Lazăr), ce murise mai înainte, dorind ca săracul să-i astîmpere limba măcar cu o picătură de apă. Desigur că nu și-ar fi dorit așa ceva dacă în loc de acea urîțenie legată de trup el s-ar fi gîndit la noblețea și frumusețea sufletului. Cu cîtă deșertăciune se plîngea bogatul regretînd plecarea din această viață! În schimb cu cîtă fericire a primit săracul suferințele din viața pămîntească! În cîte chipuri nu și-a blestemat bogatul soarta din pricina bogățiilor de care s-a împărtășit doar spre orbirea sufletului! Dar chiar și dacă i s-ar fi îngăduit să înceapă o nouă viață, ce credeți c-ar fi avut de gînd să facă? Oare ar fi ales din nou aceeași viață de plăceri ori s-ar fi hotărît să aleagă calea suferințelor? În orice caz nu-i sigur c-ar fi preferat soarta celor nefericiți în viața pămîntească întrucît ar fi vrut să facă atenți pe frații săi prin cineva din cei care au murit ca nu cumva trufindu-se cu mîndria averii și alunecînd spre plăcerile desfrîului să se prăbușească și ei în prăpastia iadului.

---

33. Romani 13, 10: *„Iubirea este împlinirea legii"*.
34. Matei 25, 40; Pilde 19, 17.
35. Ioan 14, 23.
36. Matei 11, 29.
37. Matei 11, 30.
38. Ioan 14, 23.
39. Imagine folosită adeseori de Sfîntul Grigorie (Migne P. G., 46, 605, 753 etc.).
40. Matei 6, 20.
41. I Corinteni 2, 9.
41 a. Imagine folosită de Platon *(Gorg. 493 a Faed.*, 91 c.), potrivit căreia trupul era socotit închisoare a sufletului.
42. Luca 16, 19.

Cîte învățături nu trebuie să scoatem din toate aceste istorisiri? De ce nu ne apucăm de acel soi strălucit de negustorie, cum ne sfătuiește dumnezeiescul Apostol? „Ca prisosul vostru, zice el [43], să fie spre plinirea lipsei, așa încît să fie potrivire“ în viața de acum încolo, iar nouă să ne fie destul pentru mîntuire. Așadar, „dacă vrem să ne bucurăm de oarecare bunăvoință s-o arătăm noi înainte de a o lua“ [44]. Dacă vrem să le asigurăm dincolo viața, să le-o liniștim încă de aici, dacă vrem să fim primiți împreună cu ei „în corturile veșniciei“ [45], să-i primim noi pe ei în ale noastre; dacă vrem să-i tămăduim de rănile păcatelor, același lucru să-l facem și noi celor nenorociți trupește, căci scris este: „fericiți cei milostivi că aceia se vor milui“ [46].

Dar poate că va zice cineva: porunca este un bun care ne folosește abia de acum încolo; pentru moment trebuie avut grijă de molipsire și de contactul cu boala, iar pentru ca nu cumva fără voie să pățească cineva ceva neplăcut, e indicat să ne ferim de a ne apropia de ei. Or astfel de cuvinte sînt numai pretexte, plăsmuiri și simple ascunzișuri ale nepăsării față de împlinirea poruncilor lui Dumnezeu. În realitate lucrurile nu stau așa. Prea puțini se gîndesc să respecte poruncile. Or, nimeni să nu vindece răul cu rău [47]. Căci pe cîți nu-i putem vedea cu astfel de vindecări începînd din tinerețe și pînă la vîrsta bătrînețelor fără ca prin această ocupație să-și fi pierdut nimic din vigoarea trupului? Și nici nu-i firesc să nu fie așa. Dar întrucît anumite boli, cum sînt producerea ciumei și altele de felul acesta, depind de cauze externe și care sînt pricinuite de poluarea văzduhului sau a apei, sînt bănuite de mulți c-ar proveni din contaminări anterioare ori de la unii care s-au apropiat de acei bolnavi (cu toate că, pe cît știu, nici în cazuri de felul acesta boala nu se transmite de la cel bolnav la cel sănătos, ci provine dintr-un atac comun care provoacă o îmbolnăvire asemănătoare) și astfel de la cel care au avut-o mai înainte boala se răspîndește și la ceilalți. Dar altfel întrucît aici cauza bolii și dezvoltarea ei provin din interior și prin contactul cu lichidul descompus [48] se ajunge la o anumită infectare a sîngelui, urmează că și durerea stă în legătură cu cel bolnav și numai la el e circumscrisă. Că așa stau lucrurile se poate vedea și din faptul următor: cei care suferă de o boală oarecare, ori cîtă grijă le-ar arăta cei din jur, nu cîștigă ei o oarecare încurajare din atenția și dispoziția sufletească mai bună a celor care îndură mai ușor suferințele? De bună seamă. Dar, pe de altă parte, e firească și situația inversă: de la cei suferinzi boala nu se transmite la cei sănătoși. Așadar, dacă atît de mult cîștigăm prin împlinirea poruncilor, încît prin ele ni se pregătește chiar împărăția cerurilor fără ca trupurile celor care ajută să îndure vreun neajuns, atunci ce ne împiedică să facem lucrătoare porunca dragostei?

Dar tu mai spui că-i greu să silești la o astfel de lucrare pe cei mulți, care în chip firesc s-au înstrăinat sufletește de obișnuința de a mai face bine cuiva. Bine, admit și eu ce spui și cred și eu că nu-i ușor așa ceva. Dar ce altceva poți să-mi arăți că s-ar putea dobîndi fără oboseală la cei care se desăvîrșesc prin virtute? În vederea nădejdilor cerești Legea cea dumnezeiască a rînduit multe sudori și multe munci, atrăgînd atenția oamenilor că drumul care duce la viață e greu de străbătut, fiind îngreunat și mai mult de obișnuințe obositoare, căci ne-a spus: „Strîmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață“ [49]. Dar ce? Vom disprețui noi nă-

---

43. II Corinteni 8, 14.

44. Cum spunea poetul Vlahuță: „Dragostea n-o cunoaște decît care o știe da“.

45. Luca 16, 9.

46. Matei 5, 7. În cealaltă cuvîntare, *Despre iubirea față de săraci*, autorul argumentează despre cei milostivi spunînd că „cei săraci sînt ușierii împărăției“.

47. Romani 12, 17.

48. Despre acele „lichide descompuse“ care provin mai ales din alimentarea neîngrijită vorbește Sfîntul Grigorie și în alt loc (Migne P. G., 44, 324).

49. Matei 7, 14.

dejdea în bunurile cereşti din pricină că ele nu pot fi dobîndite cu destulă uşurinţă? Să întrebăm pe tineri ce-i mai greu: să trăieşti în cumpătare şi înţelepciune ori să te laşi liber în voia poftelor? Şi aceasta numai pentru că aşa ceva e mai plăcut şi mai uşor, pe cînd drumul spre virtute fiind mai anevoios ne face să ne îndepărtăm de el. Cel care a propus altă lege de viaţă nu-i de părerea aceasta, de aceea ne opreşte să apucăm pentru viaţă calea cea largă şi plină de greutăţi. Pentru că ne-a spus: „Intraţi pe poarta cea strîmtă şi îngustă“ [50]. Aşadar din cîte ni s-au rînduit prin oboseală una şi aceea s-o ţinem: anume să creăm obişnuinţă din porunca de a ne înstrăina de viaţa pămîntească şi prin rîvna deprinderii să ne împăcăm cu nemulţumirea şi scîrba pe care le simţeam pe pămînt pentru a ne putea îmbunătăţi astfel viaţa. Mare lucru este puterea obişnuinţei, căci răbdarea ne ajută chiar şi în împrejurări din cele mai grele ea ne dă puterea să gustăm din cînd în cînd o oarecare bucurie. Aşadar să nu mai spună nimeni că porunca e greu de îndeplinit, ci dimpotrivă să spună că-i de mare folos pentru cei ce participă la desăvîrşire. Iar întrucît acest cîştig e mare, orice oboseală trebuie depusă cu voioşie, deoarece cu vremea orice lucru greu obişnuinţa îl face plăcut.

Şi dacă ar mai trebui să adăugăm încă ceva la cele spuse pînă aici [51], vom spune că şi în această viaţă grija faţă de cei nenorociţi este de mare folos pentru cei sănătoşi. Căci pentru cel ce are cît de puţină pricepere rezerva de milă dăruită cuiva la vreme de restrişte e o plată făcută înainte. Iar întrucît întreagă omenirea e ţinută în frîu de o singură fire şi nimeni nu poate garanta că fericirea lui este netrecătoare, trebuie să ne aducem mereu aminte de acea poruncă evanghelică prin care am fost sfătuiţi ca ceea ce am dori să ne facă nouă oamenii, acelea să le facem şi noi aşişderea [52]. Aşadar, cîtă vreme corabia ta lunecă fără primejdii pe mare, întinde mîna celui ameninţat de valurile vieţii! Călătorim pe aceeaşi mare, ne ameninţă aceleaşi furtuni, aceeaşi e şi învolburarea valurilor. Stîncile ascunse sub apă, bancurile de nisip, colţurile ieşite din apă şi celelalte primejdii ale vieţii marinăreşti produc aceeaşi frică celor ce călătoresc pe mare [53]. Cîtă vreme eşti neatins şi cîtă vreme străbaţi fără primejdii marea acestei vieţi să nu treci fără milă pe lîngă cel a cărui corabie s-a izbit de stînci. Cine-ţi poate garanta că tu vei naviga mereu fără primejdii? Încă n-ai ajuns la limanul odihnei, încă n-ai trecut de furia valurilor, viaţa ta încă n-a ajuns la loc sigur. Încă te lauzi că umbli pe marea vieţii fără primejdii. Aşa te arăţi faţă de cei aflaţi în naufragiu, aşa te iei la întrecere cu cei care n-o mai pot face. Să ne silim, dar, ca prin ajutorul Duhului Sfînt să vîslim spre limanul odihnei, ca să avem parte de drum liniştit pe cărările vieţii care ne mai aşteaptă. Să avem parte de împlinirea poruncilor, conducîndu-ne spre aceasta cîrma dragostei, prin îndrumarea cărora să putem ajunge la pămîntul făgăduinţei [54], unde ne aşteaptă cetatea cea puternică al cărei meşter şi cîrmaci este Dumnezeu şi Căruia I se cuvine mărirea şi puterea în vecii vecilor. Amin.

Trad. Pr. prof. T. BODOGAE

---

50. Matei 7, 13.
51. Încheieri similare şi la alte cuvîntări ale Sfîntului Grigorie (Migne P. G., 46, 805).
52. Luca 6, 21.
53. Imagine întîlnită adeseori în scrisul Sfîntului Grigorie (Migne P. G., 46, 853 etc.).
54. Evrei 11, 10.

Comori ale artei și spiritualității ortodoxe românești

UN VALOROS ANSAMBLU DE ARTĂ MEDIEVALĂ DIN SECOLUL AL XVII-LEA DIN IAȘI

Secolul al XVII-lea este cunoscut în Moldova ca epoca celor mai numeroase ctitorii, îndeosebi reședința sa voievodală, Iașul, se îmbogățește cu noi monumente, dintre care aproape fiecare ne prezintă cîte o nouă propunere stilistică.

Dacă monumentele de referință ale acestui secol rămîn cunoscutele ctitorii ale voievodului Vasile Lupu, Trei Ierarhii și Golia, trebuie să precizăm că în decursul secolului al XVII-lea se ridică la Iași o serie importantă de monumente religioase, parte ctitorii ale domnitorului Miron Barnovschi, de o mare diversitate stilistică: Sfîntul Sava, Barnovschi, Bîrnova, Nicoriță, Sfîntul Ioan Botezătorul, Vovidenia, Cetățuia, Sfîntul Ioan Gură de Aur.

Importanța arhitecturii care s-a dezvoltat în Moldova începînd cu secolul al XVII-lea, avînd ca promotor orașul Iași, constă în tendința de realizare a unei sinteze între unele trăsături valoroase ale arhitecturii premergătoare din țările române și, mai mult decît atît, în tendința de conexiune și chiar de integrare a tradiției artei moldovenești, menținîndu-si caracterul specific, în evoluția marilor curente ale arhitecturii universale. Așadar, veacul al XVII-lea moldovenesc este considerat veacul deschiderii către cultura și arta europeană.

Un grup aparte în cadrul monumentelor ridicate în decursul acestui secol în Iași îl constituie bisericile fortificate ale Mănăstirilor Bîrnova, la 1626, Barnovschi, 1627, Sfîntul Ioan Botezătorul, 1635, Vovidenia, 1645 și Sfîntul Ioan Gură de Aur, 1682, a căror caracteristică esențială o constituie plasarea clopotniței deasupra pridvorului cu care face corp comun și care îndeplinește și funcția subsidiară de refugiu și apărare. Această dispoziție specială, prin care biserica apare ca un adevărat donjon, este determinată de nesiguranța vremilor acestui veac, în care Iașul este de nenumărate ori supus invaziilor tătarilor, cazacilor sau leșilor, precum și incursiunilor tîlhărești.

O asemenea dispoziție prezintă biserica Sfîntul Ioan Botezătorul al cărei turn-clopotniță, cu certă destinație de apărare, este prevăzut cu metereze. Mai mult încă, și această caracteristică o singularizează în cadrul grupului de monumente fortificate, și spațiul de deasupra bolților este prevăzut cu metereze de jur-împrejur, ca și altarul, unde apare o a doua boltă [1]. În Moldova mai există două monumente de acest tip, este vorba de biserica Precista din Galați și Sfîntul Ilie din Toporăuți, datînd din aceeași epocă [2].

Biserica Sfîntul Ioan Botezătorul din Iași, cunoscută și sub numele de Sfîntul Ioan din Tîrgul de Sus sau Sfîntul Ioan de la Măji [3], este ctitoria domnitorului Miron Barnovschi. Zidirea sa, începută între 1626 și 1629, este terminată de la ferestre în sus de Vasile Lupu, la 1635, noiembrie 9, după cum ne indică și pisania [4]. Miron Costin [5] confirmă aceste date prin consemnarea testamentului lui M. Barnovschi: „Așișderea, biserica lui Sânt Ioan Botezătorul iară în târgul în Iași, care este făcută de noi și iar nu este sevărșită și acolo să aibă a da să o sevîrșească". Aceeași afirmație o găsim și la Melchisedec [6]: „Și această biserică a început a o zidi Miron

---

1. Șt. Balș, *Închinare lui Iorga*, Cluj, 1931, p. 28 și 37.
2. Gh. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din secolele XVII și XVIII*, București, 1930, p. 124.
3. Miron Costin, *Opere complete*, ediția V. A. Urechia, I, p. 222.
4. N. Iorga, *Inscripții*, Iași, p. 136.
5. Miron Costin, *op. cit.*, p. 209.
6. Melchisedec, *Notițe istorice*, p. 261-262.

Barnovschi, dar cu moartea lui, rămîind neisprăvită, s-a isprăvit de Vasile Lupu, succesorul la domnie al lui Miron, în anul 1635". Existența sa este menționată în decursul secolului al XVII-lea prin documentele de la 1647 april [7], 1667 noiembrie 4 [8], 1681 iulie 8 [9], pentru ca în secolul următor, și anume la 1741 [10], în Condica lui Constantin Mavrocordat, domn al Moldovei, să găsim o dispoziție de furnizare a 135.000 de șindrile comandate de Aristarh Banul pentru acoperișul bisericii mănăstirii. În secolul următor, monumentul revine în atenția oficialităților, fiindcă, printr-un proiect al Departamentului trebilor din lăuntru, din 27 Ghenare 1841, „Domnul, împreună cu Obștească Adunare, dispune crearea unei piețe în jurul bisericii ca să înfățișeze o priveală măreață" [11]. În decursul secolului al XIX-lea, monumentul va suferi două reparații: una radicală, la 1854, una la pridvor, la 1875, iar în 1913, prin grija și sprijinul familiei Rusovici, să se mai execute o reparație radicală, care include și zugrăvirea interioară a pereților, din care se mai păstrează numai pictura din cupola pronaosului.

Cu toate intervențiile suferite în decursul timpului, monumentul păstrează în întregime forma sa arhitecturală originală și parte din iconostas și icoane.

Iconostasul, cu o ornamentică predominant vegetală, este lucrat în lemn de tei aurit cu un relief mai accentuat față de tehnica tradițională a *méplat*-ului și *champlevé*-ului, înlocuit treptat în Moldova începînd cu secolul al XVII-lea. Înnoirea tehnicii de lucru este însoțită și de o înnoire a repertoriului decorativ, îmbogățit acum cu un luxuriant decor vegetal, constituit din semi-palmete, vreji spiralați, diferite variante ale frunzei de acant, lalele, crini, conuri de brad, reproduse cu o apreciabilă fidelitate față de motivul natural. Dorința de transcriere a realității a dus la o execuție fină și elegantă, relieful accentuat al motivului sugerînd volumul prin efectele luminii. Renunțarea la ornamentul geometric tradițional moldovenesc în favoarea repertoriului ornamental renascentist și baroc, căruia i se substituie acum, ilustrează noua concepție artistică a epocii, în care valorile decorative primează în fața valorii funcționale a pieselor. Motivele ornamentale ale iconostasului le regăsim în decorul a numeroase piese contemporane lui: lespezi funerare, broderie, mobilier de cult, alcătuind chiar și fundaluri de icoane realizate în stuc aurit. De exemplu, icoana Sfintei Paraschiva de la Dărmănești, Sfinții Teodori din Iași.

Consemnate de N. Iorga [12] ca „admirabile icoane vechi", ansamblul de pictură pe lemn ce alcătuiește iconostasul bisericii Sfîntul Ioan Botezătorul din Iași se încadrează în marele tezaur al artei postbizantine, cu toate caracteristicile specifice epocii.

Structurate pe cele patru categorii cunoscute în alcătuirea iconostaselor, icoanele au ca suport un strat subțire de preparație de grund, cu o granulație foarte fină, pus în mai multe straturi succesive. Foița de aur, care alcătuiește fondul, este lipită peste un strat de culoare roșie, care transpare în unele locuri, conferind prețiozitate aurului. Blatul de lemn, gros pînă la 7 cm, la icoanele proorocilor și cele de pe verticală centru, face corp comun cu iconostasul. La praznicele împărătești și friza apostolilor sînt folosite cîte două blaturi lungi detașabile, străbătute pe spate de traverse verticale semiîngropate. Desenul este incizat. Liniile sînt trasate ferm, concis. Tehnica folosită este tempera într-o gamă cromatică largă. Tonurile sînt dispuse în straturi succesive, pentru a sugera volumele, atît la portrete, cît și la veșminte, unde drapajul este indicat prin linii negre, aurii sau în tonalități închise la culoare. În unele locuri se mai păstrează verniul original, spălat în mare parte în decursul timpului sau acoperit de straturi de verni mai recente.

---

7. Vezi BCS, XV/67.
8. Este menționat un preot de la biserica Sfîntul Ioan din Iași, Arhivele Statului, București, Ms. 579, fv. 220, 221.
9. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 145: „Prin testamentul Irinei, preuteasa popii lui Dumitraș".
10. *Ibidem*, p. 213-214.
11. *Analele Parlamentare, 1840-1841*, p. 529-530.
12. N. Iorga, *Inscripții*, Iași, vol. II, p. 24-25.

Privită în ansamblu, pictura iconostasului ne dezvăluie o diferență de concepție și factură, justificată prin apartenența sa la școli și autori diferiți. Registrul inferior al iconostasului, compus din icoanele împărătești originale și praznicale, împreună cu friza proorocilor din registrul superior, considerăm că aparțin școlii italo-cretane cu toate particularitățile de stil ale epocii. Analizînd cele douăsprezece compoziții și cele șase medalioane cu portretele bust ale proorocilor, se constată că au fost concepute în spiritul tradiției bizantine, care a stat la baza formării școlii de pictură italo-cretană. Icoanele împărătești prezentate de I. D. Ștefănescu [13], ca reușite „ale unui al doilea curent de origine grecească balcanică, din punct de vedere iconografic prezentînd mai toate anomaliile artei puternic influențate de Apus" și face trimitere la atelierele italo-cretane, și anume la Veneția, au fost înlocuite cu icoane din secolul al XIX-lea pictate în ulei. Întrucît nu au putut fi studiate, considerăm că probabil au aparținut aceluiași autor.

Este cunoscut faptul că, începînd cu secolul al XVII-lea, apar numeroși zugravi greci în Moldova. Balș [14] afirmă că începînd cu vremea lui Vasile Lupu, prezența meșterilor greci în Iași devine tot mai frecventă, ca urmare a cererilor adresate Constantinopolului. Numeroasele inscripții grecești atestă această afirmație. N. Dossios [15] asociază utilizarea caracterelor grecești în inscripții cu prezența zugravilor greci, ceea ce ar constitui un indiciu sigur asupra naționalității artistului. Este sigur însă că, la 1672, Duca Vodă încredințează zugrăvirea ctitoriei sale Cetățuia celor trei frați din Ianina, Mihai, Dima și Gheorghe, stabiliți apoi în ținutul Bacăului [16]. Există deci posibilitatea ca Vasile Lupu, în parte ctitor al monumentului Sfîntului Ioan Botezătorul, să fi făcut apel la zugravi greci pentru realizarea picturilor iconostasului. Inscripțiile sînt făcute în limba greacă, trasate artistic cu roșu pe fondul aurit al icoanelor. Firește că ele nu constituie un indiciu sigur asupra naționalității artistului. Acesta scria după cum i se impunea, inscripțiile nedepinzînd de artist, ci de comanditar. De cele mai multe ori inscripțiile nici nu erau făcute de meșter ci de ajutoarele sale, de unde și frecventele greșeli în transcriere. Ceea ce ne determină să atribuim școlii italo-cretane icoanele enumerate este faptul că ele prezintă caracteristicile acestei școli. Se păstrează schema iconografică bizantină, renunțîndu-se însă la rigiditatea și simbolismul sever al secolelor precedente în favoarea unei exprimări mai libere, îndepărtată de canoane, devenită mai umană, mai narativă, mai sensibilă. Urmărind personajele din reprezentările praznicelor, ceea ce reținem în primul rînd este expresia profund umană, realismul figurilor cu trăsăturile subliniate puternic. Tratarea accentuat liniară, aridităţea în tratarea personajelor este caracteristică manierei picturale tîrzii constantinopolitane. Proporțiile personajelor își pierd monumentalitatea bizantină, devenind mai scunde, terestre. Atitudinile lor sugerează poza. Contururile sînt aglomerate, draperiile geometrizate devin colțuroase, desenînd unghiuri, hașuri aurii sînt dispuse în evantai. Paleta este mult îmbogățită. Cromatica este bazată pe tonuri intense de culoare roșu, cinabru distribuit echilibrat și ca ton și ca pată cromatică, brunuri gradate, cu treceri spre siena, umbră și violet; albastruri stinse, asociate cu griuri în diferite combinații spre rece sau spre cald, verde în tonuri închise. Fundalurile arhitectonice păstrează schema iconografică, cu îmbogățiri în detalii de influență renascentistă: cupole, arcuri, coloane cu capiteluri mulurate, dorice și compozite. Exemplu: Nașterea Maicii Domnului, Intrarea Maicii Domnului în biserică, Buna Vestire, Nașterea Domnului, Întîmpinarea Domnului, Pogorîrea Sfîntului Duh. Vrejuri meandrice decorează pereții clădirilor. Fundalurile de peisaj sînt tributare aceleiași tratări severe, uscate, schematice, cu contraste valorice puternice, pasajele de lumină fiind dispuse în trepte pe fondul întunecat. Exemple: Nașterea Domnului, Botezul, Schimbarea la

---

13. I. D. Ștefănescu, *Averea artistică a Moldovei, Icoanele din Iași*, în „M.M.S.", XXXIV (1958), nr. 5-6, p. 416-417.

14. Gh. Balș, *op. cit.*, p. 591.

15. N. Dossios, *Studii greco-române*, f. II, p. 77.

16. C. A. Stoide, *Știri despre cîțiva zugravi moldoveni din secolele XVII și XVIII*, în „M.M.S.", XXXV (1959), nr. 7-8, p. 425.

Față, Pogorîrea la iad. Figurile sînt modelate prin gradarea tonurilor. Peste modeleul carnației sînt distribuite liniile prin linii mai rigide, mai severe, în cazul compozițiilor ce alcătuiesc praznicele împărătești și mai plastice, mai sensibile la portretele proorocilor. În acest fel, expresia lor devine mai caldă, mai umană.

Diferită ca factură, friza Apostolilor impresionează prin monumentalitatea reprezentării. Panouri înalte de 73 cm, cu arcade duble, încadrează Apostolii, reprezentați figură întreagă, conduși printr-o dinamică a atitudinii subliniată de drapajul veșmintelor, spre panoul central al Deisis-ului. Sobrietatea reprezentării, sintetismul desenului, grafismul delicat al mînilor și picioarelor, rezolvarea armonioasă a proporției figurilor îi apropie mai mult de pictura medievală moldovenească. Impresionează de asemenea expresia interiorizată a chipurilor, modeleul feței, realizat prin treceri tonale subtile și sublinieri grafice ușoare, fine. Contribuie în aceeași măsură cromatica sobră, acordurile subtile de culoare susținute în brunuri nuanțate, verzui, garanță. Peste modeleul veșmintelor, realizat în tonuri gradate, sînt conturate cutele draperiilor prin linii subțiri, sinuoase, negre. Nici un fel de încărcătură decorativă nu este utilizată. Singurul exces grafic este constituit din conturele cutelor veșmintelor. Aureole simple trasate cu negru pe fondul de aur încadrează chipurile. Inscripțiile sînt făcute cu alb-gri cu aceleași caractere. Luînd în considerație aceste caracteristici, care demonstrează diferența de factură a picturii, deducem că autorul este altul. E posibil să fi fost executată de un ucenic al meșterului, sau să fi fost zugravul moldovean Ștefan(?) de la 1758, căruia C. Bobulescu [17] îi atribuie o parte din icoanele de la catapeteasmă(?). Însemnarea sa nu face nici o mențiune asupra sursei informației. Este cunoscut documentar un zugrav moldovean Ștefan [18], care a colaborat cu zugravul Nicolae cel Bătrîn la realizarea picturii Trei Ierarhilor și care a murit la 1682. Să se refere Bobulescu la autorul icoanelor panoului central de pe verticală, care sînt cu certitudine din secolul al XVIII-lea și anume crucea cu reprezentarea Răstignirii, cele două Molenii, Maicii Domnului Oranta și scena Deisis-ului (Sf. Mahramă fiind pictată într-o etapă mai tîrzie, în ulei)? Caracterul scenelor reprezentate ne conduce și în acest caz la presupunerea unui alt autor și a unei alte epoci. Întrucît nu există nici un document referitor la zugravii acestor icoane, nici o însemnare de meșter, este greu de făcut afirmații exacte.

Considerînd întregul ansamblu de pictură pe lemn al bisericii Sfîntul Ioan Botezătorul din Iași, cu toate incertitudinile datorate lipsei de informații, putem conchide că el reprezintă un valoros tezaur de artă medievală de tradiție postbizantină, ilustrînd momente ale evoluției sale, extinsă pe o perioadă de aproape trei sute de ani. Ea nu are o valoare importantă de ordin iconografic, ci ilustrează o nouă etapă în dezvoltarea artei bizantine. Indiferent de teritoriul pe care s-a dezvoltat și în care a format adevărate școli de pictură, arta postbizantină reprezintă o nouă concepție artistică, un ciclu de activitate creatoare, cu propriile sale calități și deficiențe.

Lucia IONESCU

---

17. C. Bobulescu, *Date cu privire la unele biserici din județul Iași,* în „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice", Chișinău, 1927, vol. II, p. 154.

18. C. A. Stoide, *op. cit.*, p. 424.

Itinerar patriarhal

PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST ÎN MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

(15-24 aprilie 1988)

Vineri 15 aprilie 1988, Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu rîvna-i cunoscută și deosebită întru împlinirea tuturor îndatoririlor Prea Fericirii Sale, s-a deplasat la Mitropolia Moldovei și Sucevei.

În drum spre Iași, la Roman, Prea Fericirea Sa a avut o convorbire cu Prea Sfințitul Episcop Eftimie și cu Prea Sfințitul Arhiereu-vicar Ioachim Vasluianul, în legătură cu buna desfășurare a activității bisericești.

Prea Fericirea Sa și-a continuat apoi călătoria către Iași.

Sîmbătă 16 aprilie, Prea Fericirea Sa s-a întîlnit cu Prea Sfințitul Episcop Pimen Suceveanul, vicar al Arhiepiscopiei Iașilor și cu P.P. C.C. preoți consilieri, avînd loc și o ședință a Permanenței Consiliului eparhial, în care s-au ascultat și analizat rapoarte și dări de seamă, dîndu-se soluțiile necesare bunei desfășurări a activității în eparhie.

Duminică 17 aprilie. În Catedrala din capitala Moldovei, monumentala ctitorie a mitropoliților de veșnică pomenire Veniamin Costachi (1803-1808; 1812-1821 și 1823-1842) și Iosif Naniescu (1875-1902), catedrală restaurată și împodobită cu un mozaic de toată frumusețea, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a săvîrșit Sfînta Liturghie, în fruntea unui ales și numeros sobor de slujitori din care făcea parte și Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

Răspunsurile cuprinzînd cîntări din repertoriul mîngîietoarei perioade calendaristice a Sfintelor Paști, sub bagheta dirijorală a maestrului Al. Verdeș, s-au situat la cel mai înalt nivel de execuție, producînd o adevărată și pioasă atmosferă de credință, nădejde și dragoste creștină, cum, de altfel, se și cuvine în acest răstimp de continuă sărbătorire a Învierii Domnului.

La timpul cuvenit, din strana mitropolitană, cu bogata-i zestre teologică și talentul de oratorie bisericească de care dispune, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a ținut un înălțător cuvînt, referindu-se, între altele, și la importantul eveniment al consacrării Sfîntului și Marelui Mir, săvîrșit în Joia Mare din acest an (7 aprilie 1988), de întreg Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, moment de mare însemnătate și semnificație, atît din punct de vedere sacramental, al succesiunii apostolice, cît și al calității istorice de Biserică autocefală din Ortodoxie, a Bisericii noastre strămoșești, această ultimă sfințire fiind cea de a 16-a.

Ajungînd la pericopa evanghelică a duminicii Sfîntului Toma, a arătat ce înseamnă în mod obiectiv și pentru fiecare dintre noi neîncrederea hotărîtă dintru început și apoi încredințarea certă, definitivă și totală, în Învierea Domnului, a acestui apostol îndoielnic, ajuns să rostească, la sfîrșit, plin de extaz și de transfigurarea

adevărului dobîndit, pentru totdeauna „Domnul meu și Dumnezeul meu!“ (Ioan 20, 28).

Comentînd cuvîntul de răspuns al Mîntuitorului, către îndoielnicul apostol „Pentru că M-ai văzut, Tomo, ai crezut! Ferice de cei ce n-au văzut și au crezut!“ (Ioan 20, 29), Întîistătătorul Bisericii noastre a accentuat că Învierea Domnului nostru Iisus Hristos constituie certitudinea primordială și adevărul absolut al sufletului oricărui credincios care este ucenic al lui Iisus Hristos și se numește creștin. Această înaltă zestre spirituală ne obligă pe toți a ne desfășura existența pămîntească efemeră, anii, zilele, ceasurile și orice fracțiune temporală ce ne măsoară vremelnicia, ca oameni ai Învierii, în toate acțiunile noastre, cu soțul sau soția, cu familia și copiii, cu prietenii și neprietenii, și nu mai puțin în raporturile noastre cu societatea ale cărei mădulare sîntem, cu poporul și patria din care facem parte.

De aceea, sărbătoarea Sfintelor Paști este atît de mare, înaltă, adînc grăitoare și sfîntă. De fapt toate duminicile de peste an nu fac decît să comemoreze, să proslăvească și să cînte Învierea Domnului, pentru că ele nu sînt decît sărbătorirea constantă, continuă și prelungirea Învierii Domnului, Învierea care desparte însăși istoria omenirii în două, și cînd ne salutăm cu toții, în aceste memorabile zile, cu salutul pascal al biruinței „Hristos a înviat!“, ca în nici o împrejurare să nu uităm că sîntem fiii adevărați ai Învierii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Trăind continuu cu făclia Învierii în suflete, vom săvîrși calea vieții noastre, din această lume, cum se cuvine și împreună cu cel mai bun, mai înalt și mai desăvîrșit însoțitor și în deplină „lumină a lui Hristos care luminează tuturor“, așa cum ni s-a vestit, cu adîncă evlavie și emoție, în tainica noapte a Învierii Mîntuitorului nostru.

La salutul pascal adresat de Prea Fericirea Sa, la sfîrșitul acestui cuvînt de învățătură, întreaga asistență cu nestăvilit entuziasm, a răspuns: „Adevărat a înviat!“.

Luni 18 aprilie. Prima parte a dimineții, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rezervat-o lucrărilor de cancelarie, cu unele sectoare de activitate, precum și audiențelor solicitate de unii clerici ai eparhiei. La orele 11,30 Prea Fericirea Sa, însoțit de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, de P.P. C.C. preoți consilieri, s-a îndreptat către sala de festivități a Centrului eparhial, unde avea loc Conferința administrativă semestrială cu preoții din Protoieria Iași, cu tema : „Sfînta Liturghie în lucrarea pastoral-misionară a preotului. Importanța ei în viața credincioșilor“.

P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a rostit un cuvînt de salut, înfățișînd bucuria tuturor de a avea în mijlocul lor, pe Părintele și îndrumătorul Bisericii Ortodoxe Române, a prezentat un succint raport asupra referatului, ca și asupra celor ce au luat cuvîntul, scoțînd în relief punctele esențiale ce s-au evidențiat, din expunere și discuții.

Luînd cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a mulțumit pentru primirea făcută și raportul prezentat, accentuînd seriozitatea cu care trebuiesc abordate și tratate temele rînduite,

ca aceea de față, care pot să aibă astfel binefăcătoare înrîuriri asupra preotului.

Preotul este considerat și el un om al muncii în țara noastră, întrucît contribuie și el, cu toate mijloacele sale, de la sfătuire la exemplul propriu, pentru ca directivele Conducerii de Stat să devină realitate în societatea noastră angajată atît de ferm pe calea propășirii și a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor.

În continuare, Prea Fericirea Sa a subliniat rolul central al Sfintei Liturghii în toată lucrarea pastorală și misionară a păstorului de suflete, insistînd îndeosebi asupra pregătirii sufletești și trupești a preotului, pentru a săvîrși ceea ce sîntem obligați a face, pînă la sfîrșitul veacurilor, întru amintirea Domnului și Mîntuitorului nostru și pentru a păstra unitatea desăvîrșită a Trupului tainic, al Bisericii, cu El.

Preotul trebuie să fie neîncetat exemplu concret și imediat pentru toți credincioși și enoriașii săi, de felul cum se pregătește să participe, să oficieze Sfînta Liturghie și să se împărtășească cu Sfînta și dumnezeiasca Euharistie, a canonului îndătinat, împăcat cu toți oamenii cărora le-a greșit, sau i-au greșit, cu un cuvînt, curat trupește și curat sufletește.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a precizat că spiritul, liniștea și împlinirea sufletească ce se obțin prin Sfînta Liturghie, trebuiesc păstrate cu toată scumpătatea pînă la cealaltă Sfîntă Liturghie, intact, în toate relațiile noastre cu societatea și oamenii și că acest duh liturgic, de după Sfînta Liturghie, trebuie să fie temeiul și baza activității noastre pastoral-misionare asupra sufletelor, și, nu mai puțin, din acest netăgăduit duh evanghelic să izvorască și toate strădaniile noastre constante, pentru împăcarea oamenilor și lupta pentru pacea lumii întregi.

În felul acesta vom fi cu adevărat împlinitori ai sfintei noastre misiuni preoțești și vom merita cuvîntul netrecător și de răsplată definitivă a Domnului: „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema“ (Matei 5, 9).

La sfîrșit a lut cuvîntul P.C. Prot. Anton Frunză care, în cuvinte alese și simțite, a mulțumit respectuos Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru venirea în mijlocul preoților, pentru înaltul cuvînt de sfătuire părintească adresat, asigurîndu-l totodată că toți preoții din protopopiat au pus la inimă fericitele îndemnuri patriarhale și vor căuta, cu toată rîvna sufletelor lor, a le transpune cît mai fidel în viața și activitatea lor de toate zilele.

Cu intonarea cîntării de biruință din aceste zile „Hristos a înviat“ și a imnului patriarhal a luat sfîrșit această însemnată și utilă întîlnire a Întîistătătorului Bisericii noastre cu preoțimea protopopiatului Iași, într-o plăcută și autentică atmosferă duhovnicească-pascală.

Prea Fericirea Sa a cercetat Mănăstirea Cetățuia, glorioasa ctitorie din anul 1672 a voievodului Gheorghe Duca (1665-1666; 1678-1683), ce străjuiește pînă astăzi intrarea în Iași, inspectînd cu deosebită atenție toate lucrările de întreținere din biserică și împrejurul ei, efectuate de P. Cv. Arhimandrit Mitrofan Băltuță, stareț și exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Iașilor.

Miercuri 20 aprilie, Prea Fericitul Părinte Teoctist s-a îndreptat către nordul Moldovei.

La Botoșani se afla preoțimea protopopiatului întrunită în conferință administrativă, sub președinția P.C. Pr. consilier Dimitrie Isopescu, care a întîmpinat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist cu un raport, de felul cum se desfășoară lucrările conferinței, la care luaseră cuvîntul pînă atunci șapte preoți.

Prea Fericitul Părinte Patriarh a salutat cu bucurie pe toți preoții de față, în frunte cu P.C. Prot. Grigorie Diaconu.

Apoi, Prea Fericirea Sa și-a exprimat satisfacția deosebită de a se afla în mijlocul preoțimii botoșănene, reunită în conferință, cu o temă atît de valoroasă pentru viața și strădaniile preotului și totodată ale credincioșilor.

Națiunile lumii actuale, popoarele, societățile omenești sînt angajate puternic, în zilele noastre, în dialog unele cu altele pentru propășire, dezvoltare și ridicarea lor cît mai sus pe scara valorilor tehnice, materiale și spirituale. Lumea zilelor noastre, în întregul ei, este interesată pentru înălțarea demnității omului la ceea ce i se cuvine acestei ființe care încoronează întreaga creație a lui Dumnezeu.

Bisericile se află și ele în dialog unele cu altele, nu mai puțin cultele din fiecare țară, care înțeleg acum mai mult ca oricînd, în virtutea ecumenismului contemporan, să îndepărteze definitiv din relațiile lor acțiunile condamnabile ale trecutului, fanatismele și egoismele și orice acțiune violentă, irațională sau în contradicție cu morala creștină, cu credințele religioase.

Prin aceasta omenirea zilelor noastre și, nu mai puțin, Bisericile și Cultele religioase săvîrșesc pași importanți și acțiuni determinante pentru pacea lor și pacea lumii. Și noi avem încredințarea noastră certă că lumea păcii va cîștiga pacea lumii, ca pe un ideal suprem, vrednic de om, după care neîncetat au suspinat oamenii, dar pe care nu l-au putut atinge în mod definitiv pînă acum.

Biserica noastră Ortodoxă Română, care a fost „mama poporului nostru, căci ea ne-a învățat limba", cum a scris în ziarul „Timpul", acum o sută de ani, marele nostru poet Mihai Eminescu, este și ea angajată în dialog cu celelalte Biserici din afară, cu cultele din țară și cu credincioșii lor.

În acest permanent dialog, Sfîntul și îndreptătorul Sinod al Bisericii noastre strămoșești ne cere cu insistență tuturor să ne ridicăm continuu nivelul teologic, gradul de slujire a marilor năzuințe contemporane și devotamentul sincer pentru ridicarea constantă a omului, a vieții sale particulare și sociale.

În continuare, Prea Fericirea Sa s-a ocupat de felul cum trebuie săvîrșită „jertfa cea fără de sînge", de ordinea ce trebuie să domnească în Casa Domnului, de pregătirea cuviincioasă a răspunsurilor la Sfînta Liturghie, de păstrarea corespunzătoare a sfintelor vase, a veșmintelor și în general a obiectelor sacre, de citirea tuturor povățuirilor din Liturghier, ca și a rugăciunilor speciale pentru împărtășire.

Exprimîndu-și încredințarea fermă că toți slujitorii sfintelor

altare românești săvîrșesc Sfînta Liturghie așa cum se cuvine, că preotul și credincioșii săi vor reține ceea ce le este atît de necesar, pentru a deveni părtași vrednici ai dialogului păcii contemporane, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a adresat preoțimii prezente cele mai calde și alese urări de sănătate și viață îndelungată pentru ei, familiile lor și credincioșilor, binecuvîntîndu-i pe toți.

La sfîrșit a luat cuvîntul P. C. Prot. Grigorie Diaconu, care a accentuat dimensiunea deosebită pe care a căpătat-o această conferință preoțească prin prezența și cuvîntul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, strălucitul fiu al binecuvîntatului ținut al Botoșanilor.

Același vorbitor a subliniat apoi bucuria deosebită a celor peste o sută de preoți (114 parohii) din Protoieria Botoșani de a-l fi putut vedea și audia pe Întîistătătorul Bisericii, angajîndu-se cu toată seriozitatea a-i urma înaltele îndemnuri și sfătuiri părintești, cu toată rîvna creștinească și cetățenească.

În încheiere s-a cîntat „Hristos a înviat“ și Imnul patriarhal.

Părăsind localul Protoieriei din Botoșani, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de Părintele protoiereu Grigorie Diaconu, Dl. arhit. V. Antonescu și alți preoți, s-a îndreptat către localitatea Victoria, în al cărei cimitir se odihnesc părinții Prea Fericirii Sale, cercetînd cu toată luarea-aminte lucrările de la noua biserică, întreținîndu-se cu arhitectul V. Antonescu, cu preotul paroh, cu părintele protoiereu și lucrătorii, dînd cuvenitele directive și îndrumări.

Prea Fericirea Sa a mers apoi la Mănăstirea Vorona unde s-a vizitat biserica mare, paraclisul a cărui catapeteasmă va servi drept model pentru cea din biserica de la Victoria și s-a oficiat un parastas la mormîntul părintelui Pangratie, decedat anul trecut în vîrstă de 82 de ani, un monah cu viață exemplară.

În aceeași zi, Prea Fericirea Sa a ajuns la Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, întîmpinat fiind de P. Cv. Arhimandrit Grigorie, starețul mănăstirii.

Joi 21 aprilie. În cursul dimineții, Prea Fericitul Părinte Patriarh s-a deplasat la Mănăstirea Putna, unde a fost primit de întreg soborul, în frunte cu P. Cv. Arhimandrit Iachint Unciuleac, starețul mănăstirii. S-a vizitat biserica mare, prilej cu care Prea Fericitul Părinte Patriarh a adresat un cuvînt de învățătură obștei monahale și credincioșilor ce erau de față, pentru care a mulțumit la sfîrșit, cu toată recunoștința, părintele stareț. S-a continuat apoi cu cercetarea Paraclisului, a muzeului și în special a Palatului domnesc al lui Ștefan cel Mare, care a fost străbătut cameră cu cameră, lucrările fiind aproape total încheiate.

În drum spre Suceava, s-a vizitat Mănăstirea Dragomirna, cu silueta și turla ei atît de elegante.

Vineri 22 aprilie. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a oprit în orașul Tg. Neamț, care s-a dezvoltat atît de impetuos și estetic în ultimii ani, la Protoierie, unde s-a întreținut cu P.C. Prot. Gh. Aparaschivei despre realitățile bisericești de acolo.

În continuare, a vizitat Mănăstirea Varatic, unde a cercetat biserica, muzeul, întreținîndu-se cu P. Cv. Maică stareță Nazaria

Niță și cei trei ieromonahi slujitori și duhovnici ai obștei, interesîndu-se de problemele mănăstirii.

Prea Fericirea Sa a vizitat Mănăstirea Agapia, unde a fost întîmpinat de P. Ov. Maică stareță Eustochia Ciucanu și Mănăstirea Secu, fiind întîmpinat de P. Cv. Protos Macarie Ciolan, starețul mănăstirii, unde a cercetat incinta, paraclisul mitropolitului Veniamin Costachi, aflat în plină restaurare, precum și întreg complexul mănăstiresc, constatînd cu bucurie însemnate realizări gospodărești efectuate de actualul părinte stareț.

La Mănăstirea Neamț a cercetat casa mitropolitană, lucrările de la paraclisul bolniței, Tipografia mitropolitană și Seminarul teologic.

După raportul prezentat de P. C. Pr. director Mihai Vizitiu, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, din fața ușilor împărătești ale paraclisului seminarului, s-a adresat profesorilor și elevilor.

Pornind de la frumusețea misiunii preoțești printre oameni și de la bucuriile netrecătoare ale Învierii Domnului, pe care elevii le-au trăit împreună cu părinții lor în vacanța de Sfintele Paști, aici, în continuare, cu părinții lor duhovnicești, reveniți din nou la școală, ei sînt datori să-și intensifice eforturile de bună comportare și silință la învățătură. Aceste două lucruri sînt așteptate cu legitimitate de la elevi de către părinții lor după trup și de cei duhovnicești, de către ierarhii ce-i întrețin la studii și de viitorii lor enoriași, care doresc din tot sufletul ca viitorul lor păstor sufletesc să fie încărcat de învățătură teologică, dotat cu toată puterea sfințitoare, om de omenie și cu alese deprinderi duhovnicești și cetățenești.

Prea Fericirea Sa i-a îndrumat să folosească cu mare scumpătate puținul timp ce le-a mai rămas din actualul an școlar, pînă la vacanța mare, căutînd cu toată rîvna să mulțumească conducerea școlii și corpul didactic și educativ, prin strădanii serioase și susținute, întru obținerea celor mai bune rezultate posibile, atît la studii, cît și la buna comportare.

Cu aceste gînduri pline de nădejde pentru Sfînta noastră Biserică i-a binecuvîntat pe toți, profesori și elevi, dorindu-le sănătate, însemnate succese în munca lor și alese și durabile bucurii duhovnicești. A luat apoi cuvîntul P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, de față la vizita de la Seminar.

În aceeași zi, Prea Fericirea Sa a plecat la Mănăstirea Bistrița din județul Neamț.

Întîmpinat de P. Cv. Arhim. Ciprian Zaharia, starețul mănăstirii și întreg soborul, a fost condus în biserică, unde i s-a adresat un cuvînt de bun venit, în care s-a spus: „Ne bucurăm întotdeauna, ori de cîte ori vine la Bistrița, de care se simte legat prin timpul petrecut aici în ucenicia P. F. Sale". A salutat apoi și prezența P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, care timp de douăzeci de ani a fost stareț al acestei sfinte mănăstiri.

Răspunzînd, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a subliniat bucuria personală pe care o resimte ori de cîte ori revine la Bistrița, bucurie care acum dublează pe cea a Învierii Domnului din perioada liturgică pe care o trăim.

Prea Fericirea Sa a arătat că Învierea Domnului ne-a eliberat pe noi toți din lanțurile robiei și morții veșnice, dîndu-ne o altă

perspectivă și un alt orizont și văzduh duhovnicesc, întru viețuirea noastră de pe pămînt și cea veșnică.

Făcînd urări și mulțumind Părintelui stareț pentru cuvintele adresate, Prea Fericirea Sa și-a exprimat satisfacția de a se fi întîlnit din nou cu P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, în această sfîntă mănăstire de care ambii ierarhi sînt legați, a binecuvîntat monahii și credincioșii.

Sîmbătă 23 aprilie (Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe). Sfînta Liturghie a fost oficiată în această zi în biserica Mănăstirii Bistrița, de către Prea Sfințitul Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor și de un sobor de ieromonahi și ierodiaconi în frunte cu P. Cv. Arhim. Mitrofan Băltuță, exarhul mănăstirilor din Mitropolia Moldovei și Sucevei, Prea Fericitul Părinte Patriarh fiind de față în strana arhierească.

La timpul cuvenit, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a ținut predica închinată Sfîntului Mare Mucenic Gheorghe „Purtătorul de biruință".

Vorbind despre cultul sfinților, Prea Fericirea Sa a arătat rolul lor de modele vrednice de urmat, netrecătoare, de mijlocitori ai rugăciunilor noastre către Dumnezeu și apoi de prezența lor efectivă în bisericile noastre, prin așezarea sfintelor lor chipuri pe ziduri, ca neîncetat să-i avem în fața ochilor trupești și nu mai puțin în fața cugetelor noastre doritoare pururea de trăire, înaintare și înălțare duhovnicească.

În continuare, a relatat viața Sfîntului Gheorghe, a subliniat prezența curentă și constantă la români a acestui nume de botez și a accentuat că Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe este patronul Moldovei, din cele mai vechi timpuri, că este hramul a numeroase biserici, în frunte cu Mitropolia cea veche și cea nouă din capitala Moldovei; că chipul său era pictat sau brodat pe toate drapelele vechi de luptă ale țării de la răsărit de Carpați și că marele Ștefan Voievod a ajutat statornic toate bisericile și mănăstirile de la Sfîntul Munte Athos cu acest sfînt protector, atît de prețuit de el.

Apoi a arătat că Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe este un nebiruit luptător împotriva răului, împotriva păcatului și împotriva fărădelegilor și că, pentru aceea, creștinii toți care sînt angajați, chiar prin Sfîntul Botez, pentru lupta împotriva răului, a păcatelor și fărădelegilor, trebuie să-l aibă drept pildă de bărbăție și statornicie în cele virtuoase și sfinte, să-l invoce întru ajutor, cu credință în toate luptele lor duhovnicești, astfel ca binele să biruiască și să producă roadele sale vremelnice și desigur, mai presus de toate, pe cele veșnice.

La sfîrșit a invocat numele sfîntului spre a fi tuturor pildă, pavăză și ajutor pe calea binelui, a frumosului și ordinei morale, din suflete și din lume.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de Prea Sfințitul Episcop Eftimie, P. Cv. Părinte stareț Ciprian Zaharia și Dl. arhit. V. Antonescu, au vizitat gospodăria mănăstirii, împrejurimile și cimitirul unde s-au întreprins lucrări pentru o capelă mortuară și o casă de pomenire.

Duminică 24 aprilie. La oficierea Sfintei Liturghii din Mănăstirea Bistrița au asistat din strănile arhierești, atît Prea Fericitul

Părinte Patriarh Teoctist, cît și Prea Sfințitul Episcop Eftimie, slujba fiind săvîrșită de același sobor, ca în ziua precedentă.

Prea Fericirea Sa a rostit predica Duminicii a III-a de după Pași sau a Mironosițelor.

După recapitularea fragmentului din Evanghelia Sfîntului Marcu (cap. 15-16), în care se înfățișează punerea în mormînt a Domnului de către dreptul Iosif, mergerea celor trei femei (Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov și Salomeea) la mormînt, pentru a-I unge trupul cu mirodenii, grija acestora că nu vor putea răsturna piatra și întîlnirea lor cu îngerul, Prea Fericitul Părinte Patriarh s-a oprit asupra celor dintîi arătări ale Mîntuitorului după Înviere și anume Mariei Magdalena, celor doi ucenici în drum spre Emaus și celor zece ucenici (lipsea Toma), cînd i-a trimis la predicare, insistînd cu putere asupra adevărului ridicării din morți a Domnului, acest eveniment fiind atestat de atîția oameni, în frunte cu femeile care au fost cele dintîi martore ale Învierii Domnului.

În continuare s-a ocupat de semnificația denumirii de „mironosiță", de rolul femeii în răspîndirea și mai ales în trăirea creștinismului, de ființa sufletească, devotată, virtuoasă și onestă a femeii, de egalitatea ei cu bărbatul după învățătura creștină, ea fiind împreună cu acesta cei doi stîlpi ai existenței și continuității umane, de rolul ei primordial în formarea corporală și sufletească a copilului și mai ales de femeia româncă și ajutorul ei deosebit la ființa națională a poporului nostru.

Prea Fericirea Sa a arătat că românii au avut și femei eroine, al căror arhetip este constituit de mama lui Ștefan cel Mare, Doamna Oltea, Maria denumită în călugărie, și multe altele știute și neștiute, dar că adevăratul lor eroism este candela credinței creștine, pe care cu toate au purtat-o cu vrednicie în suflete, înrîurind cu lumina ei tainică pe soții și copii lor.

„*Cînd vorbim de credința noastră creștinească* — a accentuat Prea Fericirea Sa — *cu toți ne gîndim cu negrăită duioșie la sfintele noastre mame, care ne-au împreunat cele trei degete ale mîinii drepte, arătîndu-ne cum să facem semnul Sfintei Cruci și ne-au învățat primele rugăciuni, prin intermediul cărora ne simțim atît de legați sufletește de ele, încît ne considerăm mereu datori să ne rugăm Domnului, fie pentru sănătatea lor, dacă mai sînt în viață, fie pentru odihna veșnică a sufletelor lor, dacă au trecut pragurile vremelniciei pămîntești*".

A încheiat îndemnînd: „*să cinstim, să onorăm și să respectăm femeia ca pe o fostă, actuală sau viitoare mamă care sufletul său delicat și sensibil și-l pune cu tot devotamentul pentru buna creștere, procurarea celor necesare, pentru mulțumirea sufletească mai ales și pentru adevărata și superioara înțelegere a vieții de către odraslele ei și astfel de către poporul nostru întreg.*

Iată pentru ce, respectînd-o cu adevărat, i se sărută mîna și pentru ce o urmărim cu ales interes în toate acțiunile ei înalte, sfinte și moralizatoare, spre binele întregului nostru popor drept-credincios".

CRONICAR

Mărturii ale credinței și vieții noastre

LĂCAȘURI DE CULT ȘI AȘEZĂRI STRĂVECHI DE PE PĂMÎNTUL MOLDOVEI

Cu puțin timp în urmă tipăream în revista „Biserica Ortodoxă Română“ și „Mitropolia Olteniei“ materiale similare privitoare la Oltenia și Muntenia [1].Arătam acolo importanța de care se bucură documentele etno-istorice în cadrul cercetării istorice propriu-zise ca izvor auxiliar. Prezentăm, de asemenea, fondul de documente etno-istorice de la Biblioteca Academiei Române din București format din răspunsurile la *Chestionarul* lui Alexandru Odobescu (1871-1873). Pe baza acelor documente scoteam în evidență, pentru prima dată, un număr impresionant de biserici, mănăstiri, schituri, sate, tîrguri, cetăți și cetățui dispărute din zonele geografice în discuție, care la data cînd Al. Odobescu făcea cercetarea se mai păstrau doar în amintirea bătrînilor și, ici-colo, sub formă de ruine.

Era necesară extinderea cercetării noastre și asupra Moldovei, tocmai pentru a aduce un argument în plus cu privire la vechimea, continuitatea și vigoarea creștinismului în Moldova. Documentele etno-istorice în discuție menționează cca 35 schituri și mănăstiri, 130 biserici, 101 sate, 16 tîrguri și 76 cetăți sau locuri fortificate, care se păstrau în memoria localnicilor din diferite localități investigate. Facem și acum precizarea că răspunsuri la *Chestionarul* lui Al. Odobescu nu au parvenit din toate satele și orașele Moldovei, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că numărul celor dispărute ori deteriorate era mult mai mare. Din documentele acestea aflăm numele multor asemenea obiective. Coroborarea datelor respective cu documentele istorice propriu-zise, cu descoperirile arheologice, pot folosi nu numai pentru întocmirea monografiilor locale, ci și pentru înțelegerea mai amplă a vieții bisericești și politico-sociale din Moldova medievală.

Toate mențiunile făcute în articolele privitoare la Oltenia și Muntenia sînt valabile și pentru prezentul material. Considerăm necesar a sublinia, totuși, că pentru localizarea rapidă am folosit, în prim plan, denumirile localităților care la data culegerilor existau de fapt, iar cele dispărute fuseseră situate pe vechea lor vatră, ori în apropierea acestora. Atunci cînd a fost menționată și denumirea obiectivului dispărut, am inclus-o în paranteze. Cînd au existat indicii în răspunsurile la *Chestionarul* lui Al. Odobescu privind ctitorii, cauzele dispariției, sau orice alte amănunte pe care le-am considerat cu valoare istorică, le-am menționat în note, la subsolul paginii. Se va observa că cele mai multe dintre obiectivele religioase care au ctitorul menționat ar fi din vremea lui Ștefan cel Mare, ori ctitorite chiar de domnul însuși. Atragem atenția celor care utilizează astfel de materiale s-o facă în mod prudent, apelînd în paralel și la documentele istorice, lucrare ce nu ne putem permite a o întreprinde aici, din lipsă de spațiu tipografic.

A. BISERICI DISPĂRUTE

I. *Județul Bacău :* 1. Ardioani [2]; 2. Berșenești [3]; 3. Bratila [4]; 4. Bretești [5]; 5. Drăgugești [6]; 6. Gîrlenii [7]; 7. Grozești [8]; 8. Gioseni [9]; 9. Letea [10]; 10. Măgireș-

---

1. A se vedea „Mitropolia Olteniei“, XXXVI (1984), nr. 5-6, p. 373-382, și „Biserica Ortodoxă Română“, CIII (1985), nr. 1-2, p. 110-117.

2. Bibl. Acad. Rom. *ms. rom. 223,* f. 386 v. și 408 r. (ctitor Ștefan cel Mare. Biserica „a fost despoiată... de ornamentele ei, dîndu-i foc, de care arse pînă în temelie de către invasiunile barbare“).

3. *Id.*, f. 358 r. 4. *Id.*, f. 369 r. 5. *Id.*, f. 358 v.
6. *Id.*, f. 357 r.-v. (biserica satului Delenii).
7. *Id.*, f. 473 r.
8. *Id.*, f. 391 r. (biserică „fărîmată de turci“).
9. *Id.*, f. 347 r. și 462 r. (biserică incendiată de tătari).
10. *Id.*, f. 474 r.

ti[11]; 11. Moinești[12]; 12. Nadișa[13]; 13-14. Onești (două biserici)[14]; 15. Petrești[15]; 16. Podurile[16] 17. Prejești[17]; 18. Recea[18]; 19. Scorțeni[19]; 20. Tg. Moinești[20]; 21. Tg. Trotoșului[21];

II. *Județul Bolgrad :* 22. Congazu[22]; 23. Neroșani[23];

III. *Județul Botoșani :* 24. Bînghilești[24]; 25. Burdujeni-Hîrlău[25]; 26. Comandarești[26]; 26. Costești[27]; 28. Cotnari[28]; 29. 30. Ștefănești[30]; 31. Todoreni[31];

IV. *Județul Covurlui :* 32. Balintești[32]; 33. Bujoru[33]; 34. Rogojeni[34]; 35. Viezelei[35];

V. *Județul Dorohoi :* 36. Dobronăuți[37]; 37. Ibănești[37]; 38. Vornicești[38]; 39. Zamostia[39];

VI. *Județul Fălciu :* 40. Ghermănești[40]; 41. Gugești[41]; 42. Oltenești[42];

VII. *Județul Iași:* 43. Aroneanu[43]; 44-45. Bîrnova (două biserici)[44]; 46. Belcești[45]; 47. Braești[46]; 48. Chilișoara[47]; 49. Cotnari[48]; 50. Cristești[49]; 51. Harpașești[50]; 52. Mogoșești[51]; 53. Păușești[52]; 54. Șipotele[53];

VIII. *Județul Neamț :* 55. Bălțătești[54]; 56. Dudeștii Ghicăi[55]; 57. Davideni[56]; 58. Dărmănești[57]; 59. Dobreni[58]; 60. Frunzăști[59]; 61-62. Ocea[60]; 63. Mărgineni[61]; 64-65. Roznov (două biserici)[62]; 66. Timișești[63]; 67. Podoleni[64]; 68. Urecheni[65]; 69. Vălenii Doamnei[66];

IX. *Județul Roman :* 70. Brătulești[67]; 71-72. Chiliile (două bisericii)[68];

---

11. *Id.* f. 407 r. 12. *Id.*, .f 421 r.
13. *Id.*, f. 368 r. și 480 r. 14. *Id.* f. 393 r. și 460 r.
15. *Id.*, f .348 r.
16. *Id.*, f. 416 r.-v. (biserica și satul au fost incendiate de tătari în noaptea de Paști). 17. *Id.*, f. 343 r. 18. *Id.*, f. 347 v.
19. *Id.*, f. 366 r. 20. *Id.*, f. 403 v. 21. *Id.*, f. 382 v.
22. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 224*, f. 30 v.
23. *Id.*, f. 33 v. 24. *Id.*, f. 124 r.
25. *Id.*, f. 140 r.-v. (ctitor Ștefan cel Mare. Hramul bisericii era „Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe". De la biserică pornea o galerie subterană, care făcea legătura cu unul dintre dealurile împrejmuitoare).
26. *Id.*, f. 152 r. 27. *Id.*, f. 171 r.
28. *Id.*, f. 124 v. (ctitor Ștefan cel Mare. Considerăm că e aceeași localitate cu cea menționată în județul Iași). 29. *Id.*, f. 209 r.
30. *Id.*, f. 120 r. (ctitor Ștefan cel Mare). 31. *Id.*, f. 199 r.
32. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 225*, f. 40 r.
33. *Id.* f. 73 r. 34. *Id.*, f. 55 r. 35. *Id.*, f. 59 r.-v.
36. Bibl. Acad. Rom. *mss. rom. 226*, f. 418 r.
37. *Id.*, f. 420 r. 38. *Id.*, f. 409 r. 39. *Id.*, f. 416 r.
40. *Id.*, f. 455 r. 41. *Id.*, f. 430 v. 42. *Id.*, f. 436 r.
43. Bibl. Acad. Rom. *mss. rom. 227*, f. 334 r. c(titor Aron Vodă).
44. *Id.*, f. 344 r. (o biserică avea hramul „Sfîntul Nicolae").
45. *Id.*, f. 359 r.-v. 46. *Id.*, f. 321 r. 47. *Id.*, f. 322 v.
48. *Id.*, f. 354 v. (ctitor Ștefan cel Mare). 49. *Id.*, f. 281 r.
50. *Id.*, f. 322 v-323 r. („biserică din nuiele").
51. *Id.*, f. 375 r. 52. *Id.*, f. 322 r.
53. *Id.*, f. 370 v. (ctitor Ștefan cel Mare. A fost arsă de tătari, în timp ce locuitorii satului se aflau refugiați, în interiorul ei).
54. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 312 r.
55. *Id.*, f. 339 r. și 418 r.
56. *Id.*, f. 319 r.-v. (ctitor una dintre soțiile lui Ștefan cel Mare).
57. *Id.*, f. 294 r.
58. *Id.*, f. 293 r. (ctitor Ștefan cel Mare. Aici se află mormîntul uneia dintre fiicele ctitorului).
59. *Id.*, f. 300 v. (biserică pustiită de tătari).
60. *Id.*, f. 300 r.
61. *Id.*, f. 342 r.-v. (biserica Bociuleștilor).
62. *Id.*, f. 305 r. 63. *Id.*, f. 310 r. 64. *Id.*, f. 341 r.
65. *Id.* f. 341 r. 66. *Id.*, f. 341 r.
67. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 93 r.
68. *Id.*, *f.* 110 v. 69. *Id.*, f. 121 r.

73. Cîrligi[69]; 74. Cîrligul[70]; 75. Oniceni[71]; 76. Şcheia[72]; 77. Secuieni[73]; 78-79. Vulpăşeşti (două biserici)[74]; 80. Vulpeşti[75];

X. *Judeţul Suceava:* 81-82. Baia (două biserici)[76]; 83, Bădeşti[77]; 84. Călugăreni[78]; 85. Doamna[79]; 86. Dobreni[80]. 87. Dragna[81]; 88. Galo[82]; 89. Liteni[83]; 90. Probota[84]; 91. Rezeşeni[85]; 92. Siretu[86]; 93-94. Şierbeşti[87]; 95. Tg. Lespezi[88];

XI. *Judeţul Tecuci:* 96. Brăhăşeşti[89]; 97. Burduşeşti[90]; 98. Crăieşti[91]; 99. Răchitoasa[92]; 100. Ţepu[93]; 101. Ţigăneşti[94];

XI. *Judeţul Tutova:* 102. Avrămeşti[95]; 103. Bălăbăneşti[96]; 104. Cristeşti[97]; 105. Dălbijeni[98]; 106. Lungeşti[99]; Voineşti[100];

XIII. *Judeţul Vaslui:* 108. Bălteni[101]; 109. Buhăieşti[102]; 110-112. Codăieşti (trei biserici)[103]; 113-114. Cozmeşti (două biserici)[104]; 115. Dobrovăţ[105]; Fundurile[106]; 117; Glodeni[107]; 118. Ivăneşti[108]; 119. Lipovăţul[109]; 120. Petreşti[110]; 121. Poienari[111]; 122. Pungeşti[112]; 123. Şchia[112]; 124. Scînteia[114]. 125. Slobozia[115]; 126. Soleşti[116]; 127. Tătărăşti[117]; 128-129. Ţibăneşti (două biserici)[118]; 130. Tungujii[119].

B. MĂNĂSTIRI ŞI SCHITURI DISPĂRUTE

I. *Judeţul Bacău*; 1. Caşinul[120]; 2. Gioseni[121]; 3. Grozeşti[122]; 4. Valea Seacă[123];

II. *Judeţul Botoşani:* 5. Coşula[124]; 6. Teodoreni[125];

III. *Judeţul Covurlui:* 7. Slivna[126];

IV. *Judeţul Iaşi:* 8. Mironeasa[127];

---

70. *Id.*, f. 74 r. 71. *Id.*, f. 106 v.
72. *Id.* f. 82 r. (ctitor Ştefan cel Mare).
73. *Id.*, f. 119 v. 74. *Id.*, f. 85 r. 75. *Id.*, f. 138 r.-v.
76. Bibl. Acad. Rom., *mss, rom. 228*, f. 378 r. şi *mss. rom. 229*, f. 276 r. (ctitorul uneia dintre biserici este Ştefan cel Mare).
77. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 453 r. (ctitor Iliaş Vodă).
78. *Id.*, f. 464v. 79. *Id.*, f. 427 v. 80. *Id.*, *f.* 405 r.
81. *Id.*, *f.* 440 r. (biserică arsă de tătari în noaptea de Paşti).
82. *Id.*, *f.* 443 r.
83. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 297 r.
84. *Id.*, f. 309 r. (ctitor Ştefan cel Mare).
85. *Id.*, f. 295 r. (biserică distrusă de tătari).
86. Bibl. Acad. Rom., *mss rom. 228*, f. 357 r.
87. *Id.*, f. 455 r. (biserică dărîmată de turci şi de tătari).
88. *Id.*, f. 358 r.
89. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 320 v.
90. *Id.*, f. 338 r. 91. *Id.*, f. 331 r. 92. *Id.*, f. 339 r.
93. *Id.*, f. 320 r. 94. *Id.*, f. 324 v.
95. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 230*, f. 20 r.
96. *Id.*, f. 13 r. 97. *Id.*, f. 20 r. 98. *Id.*, f. 12 r.
99. *Id.*, f. 17 v. 100. *Id.*, f. 20 r. 101. *Id.*, f. 268 r.
102. *Id.*, f. 345 r. 103. *Id.*, f. 288 r. 104. *Id.*, f. 273 r.-v.
105. *Id.*, f. 312 v. 106. *Id.*, f. 297 v.
107. *Id.*, f. 307 r. (ctitor Constantin Duca Voievod).
108. *Id.*, f. 307 r.
109. *Id.*, f. 280 r. (ctitor Ştefan cel Mare).
110. *Id.*, f. 278 r.-v. 111. *Id.*, f. 335 r. 112. *Id.*, f. 334 r.
113. *Id.*, f. 301 r. (hramul era „Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe").
114. *Id.*, f. 301 r. (ctitor Ştefan cel Mare).
115. *Id.*, f. 344 r. 116. *Id.*, f. 323 v. 117. *Id.*, f. 291 r.
118. *Id.*, f. 307 r. 119. *Id.*, f 310 r.-v.
120. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 223*, f. 390 r. şi 498 r.-v. (ctitor Ştefan cel Mare);
121. *Id.*, f. 462 r. 122. *Id.*, f. 431 r. 123. *Id.*, f. 503 r.
124. Bibl. Acad. Rom., *mss rom. 224*, f. 158 r. (ctitor Matei Coşulvei, „vistierul" lui Petru Rareş).
125. Id., f. 166 v. (ctitor Teodor Movilă Voevod).
126. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 225*, f. 7 r.
127. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 227*, f. 377 r.

V. *Județul Neamț:* 9. Gîrcina [128]; 10. Războieni [129]; 11. Vălenii Doamnei [130]; 12. Zănești [131]: 13. Dragomirești [132]; 14. Podoleni [133];
VI. *Județul Roman:* Chiliile [134]; 16. Giurgeni [135]
VII. *Județul Suceava*: 17. Baia [136] 18 Bogdănești [137]; 19. Crucea [138]; 20. Liteni [139]; 21. Preuteștii Uniți [140]; 22. Rîșca [141]: 23. Slatina [142]; 24. Valea Glodului [143];
VIII. *Județul Tutova:* 25. Bălăbănești [144]; 26. Fruntișenei [145];
IX. *Județul Vaslui:* 27. Dăbrovăț [146]; 28. Fundurile [147]; 29. Gîrbești [148]; 30. Lipova [149]; 31. Muntenii de Jos [150]; 32 Țibănești [151]; 33. Valea Rea [151]; 34. Vaslui [153]; 35. Zapodeni [154].

C. SATE DISPĂRUTE

I. *Județul Bacău:* 1. Băhrășeni [155]; 2. Berșenești [156]; 3. Botești [157]; 4. Drăgușeni [158]; 5. Gioseni [159]; 6. Podurile [170]; 7. Prejești [161]; 8. Tamași [162] 9. Tețcani [163];
II. *Județul Botoșani:* 10. Comandarești [164]; 11. Costești [165]; 12. Dumbrăveni [166]; Todireni [167];
III. *Județul Covurlui:* 14. Viezelei [168];
IV. *Județul Dorohoi:* 15. Broscăuți [169]; 16. Ibănești [170];
V. *Județul Fălciu:* 17. Albești [171]; 18. Silîgeni [172];
VI. *Județul Focșani:* 19. Adjud [173]; 20. Mărășești [174];
VII. *Județul Neamț:* 21. Bălțătești [175]; 22. Boncanu [176]; 23. Bozieni [177]; 24-25

---

128. Bibl. Acad Rom.,*mss. rom 228*, f. 294 r.
129. *Id.* f, 326 v. 130. *Id.*, f. 343 r.
131. *Id.*, f. 304 v. (ctitor Ștefan cel Mare).
132. *Id.*, f. 463 r. (mînăstire pustiită de tătari).
133. *Id.*, f. 435 v. (ctitor Ștefan cel Mare).
134. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 108 r. și 110 v.
135. *Id.*, f. 107 r.-v.
136. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 378 v.
137. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 273 r. (schitul „Bogoslovul").
138. *Id.*, f. 311 r. 139. *Id.*, f. 297 r. 140. *Id.*, f. 311 r.
141. *Id.*, f. 273 r. (ctitor Petru Rareș).
142. *Id.*, f. 292 v.
143. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 369 r.
144. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 230*, f. 13 v.
145. *Id.*, f. 8 r.
146. *Id.*, f. 312 r. (ctitor Ștefan cel Mare. Mănăstire zidită „după luptele de la Rahova și Bîrlad").
147. *Id.*, f. 259 v. 148. *Id.*, f. 337 r. 149. *Id.*, f. 343 r.
150. *Id.*, f. 352 v.
151. *Id.*, f. 307 v. (schit de călugări).
152. *Id.*, f. 290 v. (ctitor Ștefan cel Mare).
153. *Id.*, f. 262 r. (mănăstirea Dobrovățul).
154. *Id.*, f. 333 r.
155. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 223*, f. 413, r.
156. *Id.*, f. 358 r. 157. *Id.*, f. 501 r.
158. *Id.*, f. 357 r.-v. (satul Deleni, distrus de tătari).
159. *Id.*, f. 462 r. (sat distrus de tătari).
160. Id., f. 416 r.-v. (sat incendiat de tătari. Au scăpat dintre locuitori doar doi copii, care s-au refugiat în Transilvania și de acolo s-au reîntors după doisprezece ani, reașezîndu-se pe vechea vatră a satului).
161. *Id.*, f. 343 r. 162. *Id.*, f. 473 r. 163. *Id.*, f. 441 r.
164. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 224*, f. 152 r.
165. *Id.*, f. 171 r. 166. *Id.*, f. 209 r. 167. *Id.*, f. 199 r.
168. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 225*, f. 59 r. (sat distrus de tătari).
169. *Id.*, f. 406 v.
170. *Id.*, f. 420 r. (sat ars de tătari în noaptea de Paști).
171. *Id.*, f. 439 v. 172. *Id.*, p. 456 r.
173. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 6 v. (satul Rocșani).
174. *Id.*, f 8 r.
175. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 312 r.
176. *Id.*, f. 431 r.
177. *Id.*, f. 430 v. (satul Foleşti, pustiit de tătari).

Budeşti Ghicăi (două sate)[178]; 26. Dobreni[179]; 27. Dragomireni[180]; 28. Frunzăşti[181]; 29. Oglinzi[182]; 30. Roznov[183]; 31. Ruginoasa[184]; 32-36. Şierbeşti (cinci sate)[185]; 37. Timişeşti[186]; 38. Urecani[187]; 39. Vălenii Doamnei[188]; Zăneşti[189];

VIII. *Judeţul Roman:* 41. Boghicea[190]; 42-43. Brătuleşti (două sate)[191]; 44. Buruieneşti[192]; 45-46. Chiliile (două sate)[193]; 47. Cîrligul[194]; 48. Dagîţa[195]; 49. Dulceşti[196]; 50. Heleşteni[197]; 51. Oniceni[198]; 52. Sebăuani[199]; 53. Todireni[200]; 54. Văleni[201]; 55- 56. Vulpăşeşti (două sate)[202]; 57-58. Vulpeşti (două sate)[203];

IX. *Judeţul Suceava:* 59. Baia[204]; 60. Coteşti[205]; 61. Liteni[206]; 62. Rezeşeni[207]; 63. Siretu[208]; 64. Tătăruşi[209];

X. *Judeţul Tecuci:* 65. Brăhăşeşti[210]; 66. Burduşeşti[211]. 67. Crăieşti[212]; 68. Nărteşti[213]; 69. Răchitoasa[214]; 70. Ţepu[215]; 71-72. Ţigăneşti (două sate)[216];

XI. *Judeţul Tutova:* 73. Bălăbăneşti[217]; 74. Dălbijeni[218]; 75. Robeşti(?)[219]; 76. Voineşti[220];

XII. *Judeţul Vaslui:* 77-78. Bălteni[221]; 79. Buhăieşti[222]; 80-81. Codăeşti (două sate)[223]; 82. Cozmeşti[224]; 83. Dagîţa[225]; 84. Fereştei[226]; 85. Fundurile[227]; 86. Ivăneşti[228]; 87. Muntenii de Jos[229]; 88. Petreşti[230]; 89. Pîrtănoşii[231]; 90. Pun-

---

178 *Id.*, f 418 r. (satele Climeşti şi Cuiburi).
179. *Id.*, f. 405 r.-v. (satul Muscaleşti).
180. *Id.*, f. 463 r. (sat pustiit de tătari).
181. *Id.*, f. 300 v. (satul Şendreşti, robit de tătari).
182. *Id.*, f. 309 r. (satul Ojicani).
183. *Id.*, f. 395 r. 184. *Id.*, f. 431 r.
185. *Id.*, f. 455 r.-v. (satul Ghiogoieşti, întemeiat de Hurdugas, ostaş de-al lui Ştefan cel Mare, împroprietărit după o luptă împotriva lui Ionaşcu Vodă(?). Satul a fost pustiit de tătari. Un alt sat, Bungeşti, întemeiat de Bungescu şi distrus de turci şi de tătari. Alte două sate, Uuguraş şi Trudeşti, au fost distruse de turci şi tătari).
186. *Id.*, f. 310 r. 187. *Id.*, f. 311 r.
188. *Id.*, f. 343 r. (sat pustiit de tătari)
189. *Id.*, f. 304 v. (satul Buciuleşti).
190. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 92.
191. *Id.*, f. 93 r. 192. *Id.*, f. 91 r.
193. *Id.*, f. 110 v. (unul dintre sate se numea Glodeni).
194. *Id.*, f. 74 r. (sat pustiit de turci).
195. *Id.*, f. 83 r.
196. *Id.*, f. 123 v. (satul „lui Miron Costin").
197. *Id.*, f. 95 v. (satul Boşcoteni).
198. *Id.*, f. 106 v.
199. *Id.*, f. 75 r.-v. (satul Corendeşti).
200. *Id.*, f. 84 r. (satul Ştefăneşti).
201. *Id.*, f. 141 r.-v.
202. *Id.*, f. 85 r.
203. *Id.*, f. 138 r.-v. (sate pustiite de ciumă).
204. Bibl. Rom., *mss. rom. 228*, f. 378 v. (satul Băiţa).
205. Bibl. Rom., *mss. rom. 229*, f. 281 r.
206. *Id.*, f. 297 r.
207. *Id.*, f. 295 r. (sat distrus de tătari).
208. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 357 r.
209. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 282 r.
210. *Id.*, f. 320 r. (satul Cernica).
211. *Id.*, f. 338 r.
212. *Id.*, f. 331 r.
213. *Id.*, f. 320 v. (satul Zimniceşti).
214. *Id.*, f. 339 r.
215. *Id.*, f. 319 v. (satul Ipoteşti, distrus de tătari).
216. *Id.*, f. 324 r.-v. (satele Dolia şi Blănioasa).
217. Bibl. Acad Rom., *mss. rom. 230*, f. 13 r.
218. *Id.*, f. 12 r. 219. *Id.*, f. 106 r. 220. *Id.*, f. 20 r.
221. *Id.*, f. 268 r. 222. *Id.*, f. 345 r. 223. *Id.*, f. 288 r.
224. *Id.*, f. 273 r.-v. 225. *Id.*, f. 337 r. 226. *Id.*, f. 290 r.-v.
227. *Id.*, f. 297 r. 228. *Id.*, f. 307 r. 229. *Id.*, f. 352 r.
230. *Id.*, f. 278 r.-v.
231. *Id.*, f. 324 r. (sat distrus de tătari).

geşti [232]; 91. Rediu [233]; 92-93. Solești (două sate) [234]; 94. Tanacu [235] 95. Tazna [236]; 96. Tătărăşti [237]; 97. Telejna [238]; 98. Țibănești [239]; 99. Tungujii [240]; 100. Valea Rea [241]; 101. Zapodeni [242].

D. TÎRGURI DISPĂRUTE

I. *Județul Bacău :* 1. Bratila [243];
II. *Județul Covurlui :* 2. Dochești [244]; 3. Piscu [245];
III. *Județul Fălciu :* 4. Albești [246];
IV. *Județul Iași :* 5. Mogoșești [247];
V: *Județul Neamț :* 6. Mărgineni [248];
VI. *Județul Roman :* 7. Brătești [249]; 8. Văleni [259];
VII. *Județul Suceava :* 9. Baia [251]; 10. Siretu [252];
VIII. *Județul Tutova :* 11. Dălbijeni [253]; 12. Popești [254];
IX. *Județul Vaslui :* 13. Buhăiești [255]; 14. Codăiești [256]; 15. Doagele [257]; 16. Poienești [258].

E. CETĂȚI ȘI CETĂȚUI DISPĂRUTE SAU ÎN STARE DE RUINĂ

I. *Județul Bacău :* 1-2. Răcăciuni [259]; 3. Bratila [260]; 4. Coteni [261]; 5. Dealul Nou [262]; 6. Horgești [263]; 7. Recăciuni [264]; Văsiești [265];
II. *Județul Bolgrad :* Cesne-Varnița [266]; 10. Satul Nou [267];
III. *Județul Botoșani :* 11. Burdujeni [268] ; 12. Ștefănești [269];
IV. *Județul Covurlui :* 13. Drăgușeni [270]; 14. Filești [271]; 15. Jilești [272]; 16. Pechea [273];
V. *Județul Dorohoi :* 17. Broscăuți [274]; 18. Ibănești [275]; 19. Pomîrla [276]; 20. Tg. Săveanu (?) [277];

---

232. *Id.*, f. 334 r. (satul Onești).
233. *Id.*, f. 347 r. (satul Pușcașu).
234. *Id.*, f. 323 r. (unul dintre sate se numea Brînduşeni).
235. *Id.*, f. 324 v. (satul Știubeiu, distrus de tătari).
236. *Id.*, f. 337 v. 237. *Id.*, f. 291 r.
238. *Ibid.* 239. *Id.*, f. 307 r. 240. *Id.*, f. 310 r.-v.
241. *Id.*, f. 290 v.
242. *Id.*, f. 336 r. (sat pustiit de tătari).
243. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 223*, f. 369 r.-v. (tîrgușor distrus „pe timpul unui rezbel").
244. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 225*, f. 36 r.
245. *Id.*, f. 83 r. („Orașul Galați Vechi").
246. Bibl. Acad. Rom,. *mss. rom. 226*, r. (Tg. Folești).
247. Bibl. Acad Rom., *mss. rom. 227*, f. 375 r.
248. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 342 r.
249. Bibl. Acad., Rom., *mss. rom. 229*, f. 143 v.
250. *Id.*, f. 141 r.-v.
251. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 375 r.
252. *Id.*, f. 357 r.
253. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 230*, f. 12 r.
254. *Id.*, f. 13 r. 255. *Id.*, f. 346 v. 256. *Id.*, f. 288 v.
257. *Id.*, f. 344 v. (tîrgul Negrilești).
258. *Id.*, f. 335 r.
259. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 223*, f. 346 r.
260. *Id.*, f. 369 r. 261. *Id.*, f. 440 r. 262. *Id.*, f. 503 r.
263. *Id.*, f. 347 v. 264. *Id.*, f. 423 r.
265. *Id.*, f. 410 r. și f. 478 r.
266. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 224*, f. 98 r.
267. *Id.*, f. 60 r.
268. *Id.*, f. 166 r. (cetate „făcută de Ștefan cel Mare").
269. *Id.*, f. 119 v. (cetate din timpul lui Ștefan cel Mare).
270. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 224*, f. 100 v.
271. *Id.*, f. 28 r. 272. *Id.*, f. 48 r. 273. *Id.*, f. 45 r.
274. *Id.*, f. 406 r. (cetate de pămînt).
275. *Id.*, f. 420 r. 276. *Id.*, f. 398 r. 277. *Id.*, f. 407 r.

VI. *Județul Fălciu :* 21. Albești [278]; 22. Bozia [279]; 23. Brădicești [280]; 24. Moșna [281]; 25. Șișcani [282];

VII. *Județul Iași :* 26. Bădărăi [283]; 27. Belceșt [284]; Cotnari [285];

VIII. *Județul Neamț :* Dragomirești [286]; 30-32. Roman (trei cetățui) [287]; 33. Țibucani [288];

IX. *Județul Focșani :* 34. Odobești [289];

X. *Județul Roman :* 35. Bahna [290]; 36. Brătești [291]; 37. Buruienești [292]; 38. Crivești [293]; 39. Chiliile [294]; 40. Dagîța [295]; 41. Dulcești [296]; 42. Filipești [297]; 43. Giurgeni [298]; 44; Ghidinți [299]; 45. Juicești (?) [300]; 46. Muncelul de Jos [301]; 47. Urzica [302]; 48. Văleni [303];

XI. *Județul Suceava :* 49. Baia [304]; 50. Bădești [395]; 51. Bistrița [306]; 52. Bozieni [307]; 53. Oglinzi [308]; 54. Preuțeștii Unității [309]; 55. Rezeșeni [310]; 56. Silistra [311] 57. Valea Glodului [312];

XII. *Județul Tecuci :* 58. Buda [313]; 59. Negulești [314]; 60. Poiana [315];

XIII. *Județul Tutova :* 61. Adam [316]; 62. Canești [317]; 63. Corodești [318]; 64. Fruntișenei [319]; 65. Grăjdeni [320];

XIV. *Județul Vaslui :* 66. Capotești [321]; 67. Cojmănești [322]. 68. Dumești [323]; 69. Fierești [324]; 70. Fundurile [325]; 71. Gîrbești [326]; 72. Muntenii de Jos [327]; 73. Pocriaca [328]; 74. Poienești [329]; 75. Rediu [330]; 76. Vaslui [331].

Pr. Al. STĂNCIULESCU-BÎRDA

---

278. *Id.*, f. 439 r.-v.
279. *Id.*, f. 468 r.
280. *Id.*, f. 429 r.-v.
281. *Id.*, f. 467 r.
282. *Id.*, f. 444 r.-v.
283. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 227*, f. 304 r.
284. *Id.*, f. 360 r.
285. *Id.*, f. 354 r.
286. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 343 r.
287. *Id.*, f. 327 r. (cetățile Roșidava, Mirra Ghertina și Soroca).
288. *Id.*, f. 337 v.
289. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 7 r. (cetatea Crăciuna).
290. *Id.*, f. 132 r.
291. *Id.*, f. 116 r. (cetatea „lui Ștefan cel Mare").
292. *Id.*, f. 91 v. 293. *Id.*, f. 94 r. 294. *Id.*, f. 108 r.
295. *Id.*, f. 103 r.
296. *Id.*, f. 123 r. (în această cetate se ascundeau „boierii").
297. *Id.*, f. 135 v. 298. *Id.*, f. 107 r. 299. *Id.*, f. 81 r.
300. *Id.*, f. 103 r.-v.
301. *Id.*, f. 102 r.
302. *Id.*, f. 131 r.-v. 303. *Id.*, f. 141 r.
304. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 228*, f. 378 r.
305. *Id.*, f. 452 r. 306. *Id.*, f. 427 v.
307. *Id.*, f. 430 v. (cetate a lui Ștefan cel Mare).
308. *Id.*, f. 392 v.
309. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 229*, f. 285 r.
310. *Id.*, f. 295 r.
311. Bibl. Acad Rom., *mss. rom. 228*, f. 398 r.
312. *Id.*, f. 369 r.
313. Bibl. Acad. Rom.,*mss. rom. 229*, f. 331 v.
314. *Id.*, f. 329 v.
315. *Id.*, f. 330 r.
316. Bibl. Acad. Rom., *mss. rom. 230*, f. 4 v.
317. *Id.*, f. 4 r. 318. *Id.*, f. 19 r. 319. *Id.*, f. 8 r.
320. *Id.*, f. 13 v. 321. *Id.*, f. 300 r. 322. *Id.*, f. 273 v.
323. *Id.*, f. 351 v. 324. *Id.*, f. 291 r. 325. *Id.*, f. 259 r.
326. *Id.*, f. 337 r. 327. *Id.*, f. 352 r. 328. *Id.*, f. 348 r.
329. *Id.*, f. 259 r. și 325 r. (cetatea lui Ștefan cel Mare).
330. *Id.*, f. 347 r. 331. *Id.*, f. 259 r.

SELIȘTILE MOLDOVENEȘTI ÎN EPOCA MEDIEVALĂ

În istoria Moldovei, problema întemeierii satelor, continuitatea și mutațiile pe care acestea le-au suferit în decursul vremii, ocupă un loc important, atît prin semnificația etnogenetică de care se leagă nemijlocit, cît și prin rolul de matcă a nestrămutatei viețuiri în ținutul est-carpatic. În acest sens, epoca medievală românească ne oferă bogate mărturii scrise despre existența unor așezări mai vechi, extinderea lor și întemeierea de sate noi, prin descălecare sau prin roire de pe vechea vatră, hotărnicii, structură și agrimensură, asupra cărora documentele voievodale se înmulțesc începînd cu veacul al XV-lea.

La baza acestui proces de dezvoltare a așezărilor după Descălecat, și îndeosebi de formare a noilor vetre de sat, un rol deosebit l-au avut seliștile.

În Dicționarul universal al limbii române, **termenul este explicat prin „vatra satului", provenind etimologic din slavonă** селище **„locuință", iar în sîrbă „loc unde a fost un sat"** [1].

Dicționarul explicativ al limbii române **menționează la explicația cuvîntului: „Denumirea dată în evul mediu în țările române locului pe care fusese sau pe care era așezat un sat, vatra satului (reg.) loc de casă, (pop.), loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor, sau loc plantat cu pomi (în apropierea sau în vatra satului)"** [2].

Din cercetarea documentelor voievodale, rezultă că întrebuințarea termenului a avut o largă circulație în Moldova în epoca medievală, actele de danii menționînd la tot pasul alături de sate și selișți. Așa găsim în hrisovul din 16 septembrie 1427 „seliștea lui Micul" [3], **„seliștea lui Dobrin la Humor" în documentul din 28 decembrie 1428** [4], **„seliștea lui Conu", „seliștea lui Nicoară" și „seliștea lui Giurgiu" în cel din 13 ianuarie 1460** [5], **seliștea lui Coman din Poiană** [6] **ș. a., unele purtînd nume proprii, cum e seliștea Poiana de la Gura Humorului** [7], **apoi Iazlovățul și Ceaplinții pe apa Solca** [8], **altele menționate fără numele proprietarului** [9] **sau este indicat numai locul unde se află: pe Bahlueț** [10], **la Bîrlad** [11], **la Pașcani** [12] **etc.**

Diversitatea accepțiilor sub care este întrebuințată numirea de selište **în actele vremii pare să dea termenului oarecare instabilitate. Numite cînd curți, locuri pustii sau chiar sate, aceste proprietăți nelipsite din daniile domnești, se înmulțesc în epoca marilor voievozi Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Movilești, pentru ca știrile documentare să se rărească către veacul al XVIII-lea, cînd extinderea obștilor sătești va cuprinde în același teritoriu și seliștile de odinioară.**

1. INTEMEIEREA SELIȘTILOR

Cu toată aparența de „pustie", cum i se pare istoriografului bizantin Nichita Choniatul țara Moldovei [13], **aceasta datorită desigur așezărilor rare**

---

1. Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbii române*, ed. a 5-a, p. 586, sub *silință*.

2. Ediția Academiei R.S.R., București, 1975, p. 861, sub *silire*.

3. *Documenta Romaniae Historica, A, Moldova*, vol. I, București, 1975, p. 100 (Se va cita *Documenta A...*).

4. *Ibidem*, p. 120.

5. *Ibidem*, vol. II, p. 128.

6. Vezi doc. din 15 mai 1462, *Ibidem*, p. 147.

7. Vezi doc. din 26 noiembrie 1490, *Ibidem*, vol. III, p. 158-160.

8. Documentul din 11 februarie 1625, *Documente privind Istoria României, A., Moldova, Veacul XVII*, vol. V, p. 317 (Se va cita *Documente A)*.

9. Vezi documentul din 1463, 1 ianuarie 1467, 17 august 1483, în *Documenta A*, vol. II; documentul din 1488, 6 aprilie 1488, 5 aprilie 1488, 13 martie 1489, 15 octombrie 1491, ș. a., *Ibidem*, vol. III.

10. Documentul din 7 martie 1493, *Ibidem*, p. 246.

11. Documentul din 15 ianuarie 1495, *Ibidem*, p. 302.

12. Documentul din 13 martie 1495, *Ibidem*, p. 328.

13. Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, ediție critică îngrijită de Aurelian Sacerdoțeanu, vol. II, București, 1968, p. 157.

care se găseau atunci, cele mai multe ascunse de urgia năvălitorilor, Descălecatul maramureșenilor găsea aici un teritoriu deja locuit. Drumul lui Bogdan către pămîntul făgăduinței este, în descrierea lui N. Iorga, o legendară trecere: „O vale îl duse în altă vale, și el se găsi plin de mirare bucuroasă, ca toți cei ce au trecut pe acolo, în țara de vechi păduri frumoase, de culmi rotunzite, de văzduh limpede, care se desface, după trecerea pasurilor în Bucovina de astăzi“ [14].

Aici existau sate statornice și stîne schimbătoare, îndeosebi în regiunile mai păduroase, unde erau mult mai vechi și mai dese, ceea ce face dovada că vechea țară a Moldovei era bine populată încă înainte de întemeiere [15]. În acest timp, după cum spune N. Iorga: „Satul se ascundea în văile păzite care nu se văd, în hățișul bălților care taie drumul străinilor, ici și colo în muntele înalt, pînă la care nu poate răzbate decît cine-l cunoaște bine; în șes, aproape de rîuri, satele se făceau una cu pămîntul, coborîndu-se în peșterile bordeielor, sau se răzimau de frunzișul apărător al pădurii fără drumuri. Ele aveau o bisericuță de lemn și un popă care știa ce este o carte și învățase să citească și uneori chiar să scrie“ [16].

Acest fapt, confirmat azi de mulțimea descoperirilor arheologice [17], spulberă și falsa afirmație interpolată de Simion Dascălul în Letopisețul lui Grigore Ureche, cum că Descălecătorii ar fi găsit la est de Carpați o țară pustie [18]. Existența locuințelor țărănești de lemn din epoca imediat următoare întemeierii Moldovei, ale căror urme s-au găsit la Liteni-Suceava [19], apoi la Zaharești cu tot inventarul agricol necesar [20], precum și urme de locuire în cel puțin 28 de localități de pe teritoriul județului Botoșani, printre care: Cătămărăști, Dorohoi, Stîncești, Ștefănești, Darabani și altele [21], sau a cetăților de mare prosperitate comercială cum au fost Baia, numită în epoca descălecatului chiar „o cetate de frunte a Țării Moldovenești“ [22], și Siretul, indică continuitatea de locuire a ținutului de la răsărit de Carpați din cele mai vechi timpuri.

Eliberarea țării de sub stăpînirea tătară și crearea statului independent al Moldovei sub Bogdan a adus o nouă repartizare a teritoriului pustiit de urgia năvălitorilor, în sensul dezvoltării vechilor vetre sătești, înființarea pe de o parte a domeniilor voievodale, iar pe de altă parte a celor boierești și mănăstirești prin danii și extinderea spațiului de locuit prin întemeierea de selișți și sate.

Astfel în documentul din 2 aprilie 1428, prin care Alexandru cel Bun face danie slugii sale Dragomir două sate, se menționează „...în același hotar un loc de pustie (...), ca să-și întemeieze sat“ [23], indicînd în continuare

---

14. N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, București, 1978, p. 14.

15. Emil Diaconescu, Dumitru Matei, *Alexandru cel Bun*, București, 1979, p. 38.

16. N. Iorga, *op. cit.*, p. 10-11.

17. Vezi Liteni (comuna Moara-Suceava), sec. XIV și XV, Budeni-Dolhasca, sec. II, VII și IX, Baia sec. XIV și XIV-XV, Rus-Mănăstioara sec. II-VII, Zaharești sec. IV-V și XIII, Botoșana sec. V-VII, Șipot-Suceava, sec. V-VII și VII-IX, Cucorăni-Botoșani sec. V-VII, Dodești-Vaslui, sec. X-XI, Hlincea-Iași, sec. IX ș. a.

18. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1978, text stabilit după ediția a 2-a, studiu introductiv, indice și glosar de P. P. Panaitescu.

19. Mircea D. Matei, Emil I. Emandi, *Raport preliminar privind săpăturile arheologice de la Liteni-1976 (comuna Moara, județul Suceava)*, în „Anuarul Muzeului județean Suceava“, V, 1978, p. 228. Extras.

20. Săpături efectuate de M. D. Matei și E. I. Emandi.

21. Andrei Cardaș, *Unele probleme privind continuitatea de locuire a actualului teritoriu al județului Botoșani pînă în perioada formării statului feudal Moldova*, comunicare prezentată la sesiunea științifică din 9-11 februarie 1972, la Botoșani și publicată în volumul „Din trecutul județului Botoșani“, 1974, p. 21; cf. H. Zaharia și colaboratorii, *Așezări din Moldova de la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, 1970, p. 147.

22. Ștefan S. Gorovei, *Dragoș și Bogdan*, București, 1973, p. 86.

23. *Documenta A.*, vol. I, p. 105.

hotarul satelor și al „selistei". Același lucru îl întîlnim și în documentul din 5 aprilie 1445 [24].

Intemeierea seliștilor se făcea de obicei prin act domnesc. Din terenul „pustiu", dovedit a fi nelocuit sau folosit de cineva, se delimita o suprafață, care după ce se hotărnicea după semnele tradiționale (apă, deal, stejar cu bour, stîlp cu bour, rediu, movilă etc.) [25], se dădea în folosință noului proprietar. Fiind un teren cu destinație pentru locuit, seliștile se amenajau pe lîngă cursurile de apă. În caz că locul era dovedit a fi locuit de cineva, acesta se lua înapoi, anulîndu-se dania făcută. Aceasta o vedem din hrisovul lui Petru Șchiopul din 30 martie 1588, prin care, după ce dă vistiernicului Ioan Andreicăi, lui Tuzluș, Ion, Vasile, Gavril și Drăgan slugile sale „un loc din pustii după arătarea lor și pe urmă dovedindu-să că n-au fost pustiiu și au fost acest loc din Bunești, care îl numisă atuncea Flițcani și s-au dat iarăș în stăpînire Mănăstirii Tazlăului" [26].

De asemenea avem mărturii și despre întemeierea seliștilor din pădure. In hrisovul său din 15 iulie 1489 Iliaș dă și-i întărește lui Ivan Stîngaciul „...pre un sat a lui, anume unde-i iaste casa lui, pre Racova, care singur el din pustiu și din pădure ș-au făcut lui, și selișle pe de amîndouă părțile (...), care iarăș el singur au muncit de au curățit din pădure și au făcut selișle, adică satul și cu morile ce sîntu acolo" [27].

Așadar întemeierea sau „descălecarea" seliștilor, se făcea evident prin stabilirea proprietății cu act voievodal și, ceea ce este mai important, pregătirea terenului pentru locuit. De aceea, în alte documente se vorbește direct despre crearea din pustie a unor selișli de sat, cum găsim în cel din 12 ianuarie 1495, prin care Ștefan cel Mare dă slugilor sale Focșa, Berehoiu și Băntăș un loc din pustie la Covurlui, între Rădești și Voinești [28]. Acest lucru nu exclude existența în același timp alături de selișli și a locurilor din pustie făcute danii, însă neamenajate ca selișli, fapt confirmat de altfel și de documentele voievodale [29].

2. SELIȘTI SAU CURȚI ?

La 13 aprilie 1415, Alexandru cel Bun face danie ctitoriei lui Ion vornic de la Humor, „un sat de la obîrșia Solonețului unde au fost Tatomir și Pîrtea și seliștea lui Dianiș", menționînd în continuare: „Iar hotarul acestui sat să fie cu toate hotarele vechi, pe unde au folosit din veac" [30]. Cine era acest Dianiș și cînd și-a întemeiat seliștea care-i poartă numele n-o cunoaștem. Cert este că ea a existat, iar localizarea pe teren după hotarnicele Mănăstirii Humor din 26 octombrie 1491 [31], și 8 ianuarie 1622 [32], o așează la răsărit de comuna Pîrtești de Jos (județul Suceava).

Această danie este confirmată apoi fiilor lui Ion vornicul, Lazăr, Stanciu și Costea de același voievod prin hrisovul din 3 iunie 1429 [33], unde însă nu se mai amintește de „selișle", deși aproape toate mărturiile istorice ulterioare o atestă legată de satul lui Tatomir și Pîrtea, devenit în documentul din 18 februarie 1445 cu numele propriu de Pîrtești [34]. Mai mult, în actul din 25 aprilie 1475, prin care Ștefan cel Mare întărește Mănăstirii

---

24. Ibidem, p. 359.

25. Vezi pentru aceasta uricul lui Alexandru cel Bun din 3 aprilie 1412, Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, I, Iași, 1931, p. 97, documentul lui Roman Mușat din 18 noiembrie 1393, în *Documenta A*, vol. I, p. 6. ș. a.

26. *Documente A, veacul XVI*, vol. III, p. 184.

27. *Documenta A*, vol. I, p. 280.

28. *Documente A, veacul XV*, vol. II, p. 22.

29. Vezi documentele din 5 martie 1438 și 14 aprilie 1435, în *Documenta A*, vol. I, p. 257 și 194.

30. *Ibidem*, p. 58.

31. *Documente A, veacul XV*, vol. II, p. 319.

32. *Ibidem, veacul XVII*, vol. V, p. 94.

33. *Documenta A*, vol. I, p. 134-136.

34. *Ibidem*, p. 355.

Humor dania înaintașilor săi, apare de astă dată „Pîrtești și Curtea lui Dieniș“ [35]. Același lucru îl găsim menționat și în documentele următoare [36]. De asemenea, în hrisovul prin care Petru Aron întărește la 20 ianuarie 1456 stăpînirea mănăstirii asupra ocinelor sale „Pîrtești și seliștea lui Dieniș“, sînt numite ambele „sate“. În continuare se arată că: „Acești oameni, oricîți sînt în aceste sate, să aibă de la noi slobozenie de toate dările și muncile noastre (...). De asemenea cît este hotarul acestor sate, cu apa sau cu pădurea, ei să fie volnici să-l apere“ [37].

Evident că aici are loc o confuzie între seliște și sat (Seliștea lui Dieniș nefiind cunoscută niciodată ca sat), ceea ce nu se întîmplă cu toată aparența, contrarie, în cazul seliște-curte. Întrebuințarea uneori a numirii de „curte“ în documentele voievodale pentru aceleași seliști, o găsim tocmai datorită faptului că pe acestea exista în unele locuri și curtea proprietarului sau cel puțin o locuință temporară. Aceasta ne-o arată chiar actele vremii. În hrisovul din 3 iunie 1429, prin care Alexandru cel Bun întărește fiilor lui Ion vornicul, Lazăr, Stanciu și Costea dania făcută tatălui lor, se menționează printre altele și „...pe Orbic seliștea unde este curtea lor“ [38]. De asemenea la 9 februarie 1469, Ștefan cel Mare dă boierilor Petco, Oană, și Duma, „pe Racovăț o seliște unde a fost casa bunicului lor Oană Giuratul“ [39].

Deci în acest caz este vorba doar de o substituire a numirii de seliște prin curte, în fond desemnînd același lucru — seliște cu conac sau curte.

3. SELIȘTILE ÎN RAPORT CU SATUL

Întemeierea seliștilor în epoca voievodală, avea în general un scop bine definit: formarea de noi vetre de sat la proprietățile feudale. De aceea, documentele vorbesc foarte adesea despre seliști ca locuri pe care urmează să ia ființă satul.

Astfel în hrisovul lui Petru Șchiopul din 15 septembrie 1575, prin care acesta dă lui Sima Camanar „o seliște anume Drăgănești“ se menționează „ca să-și întemeieze acolo sat“ [40], ceea ce-o confirmă și actul din 9 iulie 1577, dat de același voievod Mănăstirii Pîngărați, pentru seliștea de pe Almașul Mic [41].

În niciun caz aceste vetre pregătite pentru locuit, nu se confundă cu satul propriu-zis. Ele sînt doar proprietăți înfeudate cu destinație domestică, ceea ce le separă de așezările deja existente. De aceea în actele vremii se menționează satele diferit de seliști, ca în hrisovul lui Ștefan Mușat din 4 aprilie 1435, pentru „un sat și o seliște“ date lui Cîndea și fiilor săi [42].

În același timp seliștea se deosebește de țarină sau grădină, documentul din 24 octombrie 1723 precizînd pentru Toader Petco asupra moșiei Pohribeni „...să aibă a stăpîni aceste părți de ocine și de moșie (...), și să aibă a-și lua de a dzece din cîmpu, din pîini și din fînețe și din sălișteși din grădini cu legumi și din tiutunuri...“ [43].

Se naște deci firesc întrebarea: Ce cuprindeau atunci seliștile?

Mărturiile documentare referitoare la forma cvasilocuită a acestor proprietăți medievale, nu ne dau prea multe detalii. Totuși din bogata atestare în actele voievodale, găsim că pe cele mai multe dintre ele existau

---

35. *Ibidem*, vol. II, p. 305.

36. Vezi documentul din iulie 1520, 18 ianuarie 1536, 30 noiembrie 1540, în *Documenta A, veacul XVI*, vol. I, p. 165, 347 și 364.

37. *Documenta A*, vol. II, p. 79-81.

38. *Ibidem*, vol. I, p. 134-136.

39. *Ibidem*, vol. II, p. 230.

40. *Documente A, veacul XVI*, vol. III, p. 59.

41. *Ibidem*, p. 89.

42. *Documenta A*, vol. I, p. 192. Vezi și documentul din 14 aprilie 1435, *Ibidem*, p. 194.

43. *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, *Moldova*, București, 1966, p. 146 (se va cita *Documente agrare...*).

mori [44] sau măcar vad de moară [45], sladniță [46], heleștee [47], sau iazuri, livezi și, în unele locuri, bălți [48].

Cît privește locuirea seliștilor, dincolo de orice îndoială că pe ele exista o formă incipientă de așezare — cuprinzînd cel puțin locuințele celor care trebuiau să lucreze pămîntul și la instalațiile casnice ale stăpînului, ori să îngrijească de grădini și heleștee, strîngerea venitului și la construcții —, bănuiau chiar ființarea unei obști, grupată în jurul întemeietorului (descălecătorului), proprietarului sau chiar existînd separat, aservită fiecărui stăpîn care deținea selișteа.

Asupra acestui fapt nu poate avea nici o influență documentul lui Vasile Lupu din 5 iulie 1643, privitor la selișteа Grecii de lîngă Siret, întărită Mănăstirii Putna, în care se arată că: „...cine va fi aratu sau cosătu pre hotarul acei selișți sau va fi făcut casă sau odae, să aibă a le lua de a zecea din pîne și din fîn și din tot venitul și să-și mute casele sau odăile de pe hotarele lor“ [49].

Documentul se referă aici la cei așezați în selișteа în mod arbitrar fără știrea stăpînirii, abuzuri care sfîrșeau prin expulzarea din hotarele proprietății, cum consemnează un alt document din 16 martie 1706. Se arată că, Ghiorma cu feciorii lui au făcut case pe moșia lui Iordache Abaza „... la selișteа la Popești, la ținutul Tutovei, fără știre lor nefiind mașinași (...). Pentru aceia ca să fie volnici a-i răsăpi și să le strici și grădinile și să-i scoată de pe moșia lor“ [50].

În general prezența țăranilor în selișți — care însemna înainte de toate mînă de lucru —, era indispensabilă stăpînului moșiei. De aceea un act din 15 aprilie 1732, prin care voievodul Grigorie Ghica împuternicește pe biv vel căpitanul Ion Bănarul să scoată pe toți „breslașii“ de pe moșia sa Totoești (Hîrlău), notează: „Iară cari ar fi țărani, să-i scoată la sălișți și să se aședză cu dînsul ca să aibă și el folos dinspre dînșii, șezînd pe moșia lui“ [51].

Privitor la numărul locuitorilor din selișteа, știrile aproape că lipsesc cu desăvîrșire. O învoială care a avut loc la 11 august 1742 între Eni cafegiul cu egumenul de la Solca, pentru moșia „Crăinicești (ot Suceavă)“ arată că: „...find o sălișteа pustie, i-au strîns pe dînșii (locuitorii de aici n. n.), Cafigiul și i-au așezat pe acea sălișți ca 23 liudi, acum doi ani“ [52].

De menționat că, în veacurile XIV-XVI, un fapt care a stînjenit mult dezvoltarea așezărilor din Moldova, l-a constituit prezența tătarilor la granița de răsărit, în Bugeac, de unde au făcut dese incursiuni de pradă ajungînd pînă sub munți. Jefuind și seliștile, ei au adus multe așezări în stare de ruină. Acest lucru îl găsim consemnat și în unele documente voievodale. Astfel în hrisovul din 28 iunie 1576, prin care Petru Șchiopul dă lui Gavriil logofăt cîteva selișți pe Jijia, se arată în continuare: „...acele mai sus numite sălișți au fost mai înainte drepte domnești și s-au pustiitu cînd au prădat Tătarii acestu pămîntu și n-au rămas nime, numai locul pustiu. Deci să aibă a-și strînge și așeza acolo oameni și să fie a lui drepte ocine și moșii...“ [53].

De asemenea, în documentul din 1 septembrie 1579, emis de același voievod pentru selișteа Biolare din ținutul Dorohoiului se consemnează că:

---

44. Vezi documentul din 12 aprilie 1605, în *Documente A, veacul XVII*, vol. V, p. 230; documentul din 22 aprilie 1603, *Ibidem*, p. 95 etc.

45. Vezi documentul din 5 iulie 1643, în T. Balan, *Documente bucovinene*, vol. I, p. 241.

46. *Ibidem* (Sladniță — instalație pentru preparat berea).

47. Vezi documentul din 25 aprilie 1589, în *Documente A, veacul XVI*, vol. III, p. 419.

48. Vezi documentul din 22 aprilie 1603, *Ibidem, veacul XVII*, vol. V, p. 95.

49. T. Balan, *op. cit.*, p. 241.

50. *Documente agrare*, vol. II, p. 113.

51. *Ibidem*, p. 180.

52. *Ibidem*, p. 250.

53. *Documente A, veacul XVI*, vol. III, p. 72.

„... de la Tătari a rămas selișteși nu era într-însa nici un suflet de om, ci a fost fără oameni. De aceea i-am dat-o ca să-și întemeieze acolo sat“ [54].

Rezultă deci că popularea seliștilor cu oameni în epoca medievală era un factor de prim ordin, iar atunci cînd nestatornicia vremurilor risipea bruma de locuitori așezați pe ele, locul devenea pustiu. De altfel documentele menționează de mai multe ori existența seliștilor pustii, fără să considerăm însă în mod absolut aceasta ca o consecință numai a incursiunilor tătare. Plecarea proprietarului în altă parte și desființarea curții, sau moartea sa, ruinarea familiei ori osîndirea pentru infidelitate față de domnie și chiar unele calamități naturale, sînt tot atîtea motive care ar fi putut aduce seliști bine întemeiate în stare de paragină.

Pe unele dintre ele ființaseră chiar mici cătune, în hotare vechi, statornicite cu privilegii domnești, cum găsim spre exemplu în documentul din 27 octombrie 1452 [55].

De asemenea, au fost și cazuri cînd pe seliștile făcute danie n-au putut să întemeieze sat, cum s-a întîmplat cu seliștea Zăvodinele, fostă domnească, și pe care voievodul Petru Șchiopul o dă în cele din urmă logofătului Andrei [56], fără să cunoaștem cauza acestei nerealizări.

4. SELIȘTILE SĂTEȘTI ÎN VEACUL AL XVIII-LEA.

După secolul al XV-lea, satele moldovenești cunosc unele mutații în ceea ce privește vatra de obîrșie; datorită dezvoltării obștilor locale ca și determinat de o oarecare prosperitate economică a acestora, așezările se depărtează simțitor de cursul apelor, stabilindu-se la cote mai ridicate în raport cu lunca [57],

În locul vechilor așezări mărunte de pe malurile apelor, ascunse în sălbătăcia luncilor, ori prin desișul bălților și la poalele pădurilor, se dezvoltă acum sate mari și trainice, dintre care unele părăsind vechea matcă vor urca pretutindeni pînă sus pe poalele dealurilor, împînzind cu grădini și livezi de pomi, locuri altădată nefolosite. Pe fostele vetre de sat rămîn astfel seliști pustii, cele mai multe consemnate pînă astăzi în toponimia locului [58], care cu timpul s-au deosebit total de așezare intrînd în țarina sătenilor.

Extinderea satelor spre înălțimi, fenomen înregistrat îndeosebi în secolul al XVII-lea și prima jumătate a secolului al XVIII-lea, de cînd provin și cele mai vechi case țărănești, construite din lemnul tăiat de pe loc, a determinat o nouă repartizare a teritoriului acestora, creșterea numărului locuitorilor necesitînd peste tot mărirea ariei de locuit și statornicirea unui nou perimetru pentru așezarea gospodăriilor, care de obicei se marca la început prin tragerea unei brazde cu plugul, de jur împrejur, ridicarea caselor în țarină fiind cu totul oprită. Ori acest lucru nu se putea face folosind seliștile abia părăsite, care nu mai corespundeau. De asemenea, pe cele vechi voievodale ființau acum sate la rîndul lor în plină dezvoltare.

Și astfel apar în veacul al XVIII-lea seliștile sătești, prin rezervarea din teritoriul satului a unui loc aferent vetrei deja ocupate, destinat așezării noilor gospodării. Acest fapt aduce o altă diferențiere în cadrul seliștilor, confirmată de documentele vremii.

Astfel în hrisovul din 1 iulie 1756 voievodul Constantin Racoviță poruncește ispravnicului Cîmpulungului să cerceteze cazul reclamat de egumenul de la Moldovița, cum că niște oameni „.... și-au făcut descălecătură de ședzut unde niciodeneoară n-au fost vatră de sat sau sălișteîn mijlocul țarinii care-i, pricinuiescu mare stricăciune moșii Mănăstirii Vămii“ [59].

Mai evident găsim acest lucru în documentul din 30 aprilie 1729, dat de Constantin Moruz către ispravnicii Sucevei, în care se arată că egumenul

---

54. *Ibidem*, p. 121.

55. *Documenta A*, vol. II, p. 24.

56. Vezi hrisovul din 11 martie 1586, *Documenta A, veacul XVI*, vol. III, p. 308.

57. Cf. Mircea D. Matei, Emil I. Emandi, *op. cit.*, p. 231. Vezi și Prof. Procopie Jitariu, *Monografia folclorică a satului Berchișești, județul Suceava*, București, 1973, p. 40.

58. Vezi Siliștea Șcheii-Suceava, „Sălișteîn Zaharești, Selișteîn Pîrtești de Jos, Selișteîn Berchișești etc.

59. *Documente agrare*, vol. II, p. 329.

de la Mănăstirea Rîșca a făcut jalbă la domnie cum că: „... locuitorii ce se află lîngă mănăstire cu locuința nu urmează a-și face casă pe la locurile ce sînt de hrană, de țarină și de fînaț...“ drept care voievodul poruncește ispravnicilor să cerceteze cazul, urmînd să le dea poruncă acestor oameni „să-și ridice casele de pe la locurile unde pot fi țarini și fînață și să-și facă casă unde esti siliști și vatră de sat...“ [60]. Deci la acea dată, în hotarele satelor fiinţau seliști libere, destinate exclusiv pentru locuit, diferite de țarină. Existența lor este menționată și în actul din 23 martie 1742 [61].

Mai apoi însă, ocupîndu-se prin construirea de noi locuințe, seliștile dispar din viața satelor, devenite în veacul următor „cuturi“ ale așezării, ori înglobate nediferențiat în vatra comună de locuit.

CONCLUZII

Problema seliștilor moldovenești aparține ca fenomen medievalității. Ea reprezintă în contextul vremurilor voievodale — pentru început — o formă tranzitorie, specifică procesului de înmulțire a satelor după Descălecat. Menționate frecvent în actele domnești, ca danii, sau făcînd parte din ocinele ctitorilor, seliștile se prezintă în această epocă, doar sub aspectul pregătitor, pentru a întemeia pe ele sate, fiind destinate exclusiv în acest scop. De aici și înțelesul inițial al termenului de loc pentru sat, destinat sau pregătit pentru aceasta, cu care este întrebuințat în secolele XIV-XVI.

În veacurile următoare, existența unor selişti pustiite de tătari și mai apoi a celor rămase pustii după retragerea unor așezări de pe vechea vatră, vor determina o deviere a sensului spre loc de sat rămas nelocuit, părăsit, sau cum găsim explicat frecvent în glosare: „loc unde a fost sat“.

În vorbirea populară, termenul păstrat sub forma „hăliște“, înseamnă aproape același lucru: loc neîngrădit, pustiu, neîngrijit [62].

Întîlnite pretutindeni în Moldova, dar mai ales în zona colinară, aceste selişti nelocuite reprezintă în general indicele de continuitate pe vatra unor așezări de veche obîrșie, de unde cercetările arheologice scot azi la iveală mărturii revelatoare în această privință. E de ajuns să amintim descoperirile de la Siliștea Scheii-Suceava, Zaharești, punctul Selişte, etc., ele dovedind însăși existența istorică a populației autohtone în ținutul est-carpatic.

Cu toate fluctuațiile care se înregistrează în evoluția seliștilor moldovenești, de unde și diversitatea accepțiilor în folosirea numirii în epoca voievodală, ele desemnează în fond același lucru — locul de așezare al satului. De observat însă că, înființarea satului anula atestatul de selişte pentru proprietatea respectivă, care la rîndul ei în caz de părăsire prin retragerea așezării în altă parte, devenea iarăși selişte, însă de data aceasta pustie. De asemenea, în cazul seliștilor sătești tîrzii, ca spații libere aferente vetrei deja locuite, este iarăși deosebire. Deci evoluția lor cunoaște trei aspecte: întemeiate, pustii și sătești, net diferențiate unul de altul în raport cu satul.

În general existența seliștilor în epoca voievodală a avut un rol bine definit; determinînd o extindere programată a așezărilor pe vatra de locuit, ceea ce a dus pe de o parte la buna chivernisire a terenului sătesc, ocupînd numai vatra destinată pentru locuit și păstrînd neatinse țarinile și terenul cultivabil, iar pe de altă parte la întărirea puterii economice și administrative a obștilor sătești pînă la formarea comunelor. Astfel prin înființarea seliștilor s-a adăugat la descălecatul politic al țării, descălecatul pămîntului, în cătune și sate, care s-au răspîndit alături de așezările anterioare existente pe tot cuprinsul Moldovei.

Pr. Nicolae COJOCARU

---

60. *Ibidem*, p. 563.
61. *Ibidem*, p. 235.
62. Zona Pîrteștii de Sus-Suceava.

Recenzii și note bibliografice

† *Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului*, **Contribuții istorice privind perioada 1918-1939**. *Elie Miron Cristea*, documente, însemnări și corespondențe, Sibiu, 1987, 423 p.

Autorul este cunoscutul Mitropolit al Ardealului, Dr. Antonie Plămădeală, și cartea, volumul al treilea din arhiva personală de documente și scrisori a fostului Patriarh Elie Miron Cristea, după vol. 1: *Pagini dintr-o arhivă inedită, Seria Documente literare* (București, 1984, 435 p.) și vol. 2: *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar, 1767-1918* (Sibiu, 1986, 546 p.). Acest al treilea volum din arhiva personală, deosebit de bogată, rînduită și păstrată cu multă grijă și unică prin amploarea și importanța ei, a fostului Patriarh E. Miron Cristea constituie, cu adevărat, un „opus finis coronat", în toate privințele.

La începutul volumului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie prezintă (în 89 p.) personalitatea și activitatea de mitropolit primat și de patriarh, deci perioada ianuarie 1919 — martie 1939, ale lui Elie Miron Cristea. I. P. S. Sa a precizat că n-a năzuit să înfățișeze problemele centrale și cele adiacente exhaustiv. „Sarcina unei biografii complete — și activitatea — rămîne încă o lucrare ce trebuie făcută de acum încolo". I.P.S. Sa a desprins și a punctat doar cîteva jaloane, ce le consideră utile pentru viitorul biograf. I.P.S. Sa și-a impus ca regulă să se refere numai la cele ce sînt inedite în documentele și scrisorile din arhiva E. Miron Cristea. Iar acestea oferă abundent material privitor la cea mai importantă perioadă din viața și activitatea lui Elie Miron Cristea, ca mitropolit primat (1919-1925) și patriarh al României (1926-1939), în cadrul larg al Țării întregite prin constituirea Statului național unitar român.

Ca să marcheze acestea, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie deschide volumul cu magistrala cuvîntare ce a rostit-o Elie Miron Cristea la Adunarea Națională de la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918, cînd s-a hotărît unirea pe veci a Transilvaniei cu Patria-Mamă, România — o cuvîntare istorică „de pe vîrful evenimentelor dintre cele două lumi", cum o apreciază, atît de potrivit, I.P.S. Sa: sfîrșitul, pentru totdeauna, al regimului dualist austro-ungar prăbușit și trecerea la viața liberă, împreună cu întregul popor românesc.

Elie Miron Cristea, încă episcop al Caransebeșului (1910-1918), a făcut parte din delegația Transilvaniei care a adus actul Unirii la București și a participat la toate festivitățile acestei împrejurări istorice. A vorbit deosebit de priceput și s-a prezentat strălucit, încît, cunoscut fiind și de mai înainte, conducerea de stat l-a dorit să fie „cel mai mare ierarh în fruntea Bisericii României mărite" (p. 9). Fapt împlinit în decembrie 1919 cînd a fost ales mitropolit primat, învestit și instalat în ianuarie 1920, și, în februarie 1925, promovat la rangul de patriarh al României, fiind primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie Plămădeală a enumerat faptele principale, bisericești, culturale și economice ale lui Elie Miron Cristea ca mitropolit primat: 1. Fuzionarea Băncii culturale „Lumina", înființată de el la Sibiu, cu „Banca Românească", în condiții favorabile; 2. Legea și Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, pe baza Statutului organic șagunian, care a contribuit la organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române; 3. Institutul Biblic Ortodox, pentru traducerea și tipărirea unei versiuni noi românești a Sfintei Scripturi; 4. Propuneri pentru un nou Sinod ecumenic; 5. Episcopi și episcopii noi; 6. Despre catolici, uniți și altele, cu o atitudine, demnă și rectilinie, ortodoxă și patriotică, remarcată fată de eterodocși, cum a citat cazul cu nunțiul papal Marmaggi, care, nevrînd să se ducă la reședința mitropolitului primat, propunîndu-i o întîlnire și convorbire în altă parte, Elie Miron Cristea i-a răspuns, prin emisarul intermediar, diplomatul olandez: „Eu sînt aici acasă mitropolitul țării. Cine vrea să mă vadă, să poftească la mine. Cine nu vrea să mă vadă la mine acasă, pe acela

nu vreau eu să-l văd aiurea". Și I.P.S. Sa Mitropolitul Antonie, comentează: „Iată pînă unde putea merge pe atunci obrăznicia unui nunțiu papal! ...E drept că ecumenismul a mai schimbat pe urmă lucrurile, dar ceea ce se întîmpla atunci nu era lipsa de ecumenism, ci lipsa de bun-simț elementar. Și tocmai pe acesta îl remarca și îl condamna Miron" (p. 25).

Alte fapte: Reînființarea revistei „Biserica Ortodoxă Română" (în 1921) și reactivarea ei prin numirea a doi secretari de redacție, personalitățile eclesiastice și culturale Prof. Ion Mihălcescu și Arhim. Iuliu Scriban; Sfințirea bisericii românești din Sofia (1923); Înființarea (în februarie 1923) a Asociației Generale a Clerului Ortodox Român; Înființarea Bibliotecii Sfîntului Sinod; Procurarea clopotelor pentru Catedrala mitropolitană, rămasă fără clopote fiindu-i luate de ocupanții germani (în 1917-1918). A procedat ca în Transilvania. A apelat la obolul bucureștenilor și al cetățenilor din întreaga țară. În apelul lansat s-a referit la „Buga", clopotul de la Putna a lui Ștefan cel Mare.

Ca patriarh: 1. Procurarea (de la Paris, „Casa Boivin") a obiectelor și însemnelor patriarhale, care au costat 95.892 franci francezi, pe care le-au folosit și patriarhii urmași; 2. Reînhumarea osemintelor lui Constantin Brâncoveanu (în mai 1934), în ctitoria sa Sfîntul Gheorghe Nou; 3. *Biblia* Miron Cristea — tradusă de Episcopul Nicodim Munteanu, Preotul Vasile Radu și scriitorul teolog Gala Galaction, tipărită în 1936; 4. Înființarea Academiei de muzică bisericească; 5. Căminul preoțesc (din București), Seminarul de la Cernica, tipografii, ctitorii în Țara Sfîntă (Mănăstirea Sfîntul Ioan Botezătorul de la Iordan și Așezămîntul românesc din Ierusalim), Înființarea la Cîmpulung-Muscel a unui seminar pentru orfanii de război (la care a învățat al patrulea patriarh al României Iustin Moisescu), Grija patriotică pentru eroii neamului, prin înființarea Societății „Mormintele Eroilor"; Înființarea la Mănăstirea Cernica a unei tipografii; Înființarea atelierului de țesătorie de la Mănăstirea Țigănești (existent și astăzi); 6. Natalitatea în Banat — combaterea practicilor de reducere a numărului copiilor, din interese materiale; 7. Memorandist — lupta pentru respectarea legilor și a legalității, a proprietăților și bunurilor Patriarhiei și ale Bisericii Ortodoxe Române; 8. Socoteli bănești și avere personală. Deși a ocupat cele mai înalte funcții bisericești și de stat (Regent și Prim-Ministru), Patriarhul Miron Cristea a dus o viață particulară sobră și economică, ordonată și chibzuită financiar. A cheltuit veniturile prin ctitorii și acte filantropice și culturale (cum a fost Asociația pentru asistența săracilor „Miron Cristea" ș. a.). La moartea sa (în martie 1939), averea personală era de 1.251.471 lei (cam cît au costat, în 1925, însemnele de Patriarh, observă I. P. S. Mitroporit Antonie).

În *Addenda I* (p. 93-318) I.P.S. Sa a publicat textele scrisorilor primite de Elie Miron Cristea ca mitropolit primat și patriarh — în total 236 scrisori de la 128 de emitenți (demnitari de stat, personalități politice, culturale, sociale, scriitori, colaboratori transilvăneni, cunoscuți și prieteni).

În *Addenda II* (p. 322-422) se tipărește, pentru prima dată, deci total inedit, sub titlul *Dr. Elie Miron Cristea — Patriarh. Însemnări personale 1895-1935*, un fel de jurnal intim, de excepțională valoare, cu evenimente politice, sociale și culturale, oameni și relații, din acest răstimp de împliniri istorice.

În *Addenda III* (p. 423-454) o altă surpriză: *Locuțiuni și citate latinești*, culese, notate și aranjate alfabetic și cu toate datele bibliografice, de Elie Miron Cristea, din dicționare, lexicoane, lecturi literare, ceea ce-l recomandă pe marele ierarh al Bisericii Ortodoxe Române ca nesățios cititor și om de cultură — adeverit și de cuvîntările sale, pline de citate și referiri culturale. Ca notă proprie, locuțiunile și citatele latinești, pe lîngă sursele bibliografice originale, le-a însoțit cu explicații personale și, la unele, cu echivalențe românești. De exemplu, la *ab ovo*, atît de frecvent folosită, dă traducerea românească: De la începutul începutului, dar reproduce și propoziția întreagă de unde s-a luat: *Ab ovo usque ad mala* — De la ou pînă la mere, cum se obișnuia la ospețele romane, care începeau cu ouă și se încheiau cu mere (fructe). Dă și echivalentul sinonim: *De la Alfa la*

Omega — de la început pînă la sfîrșit (prima și ultima literă a alfabetului elin). Astfel pentru mai toate locuțiunile și citatele sale, care sînt deosebit de documentate și de instructive.

Activitatea amplă, bogată și diversă — bisericească, culturală, social-cetățenească -- a Mitropolitului primat și Patriarhului Elie Miron Cristea, l-a îndreptățit pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie să-l caracterizeze și să-l aprecieze în capitolul IX al volumului — *In loc de încheiere:* Cîteva trăsături ale personalității lui E. Miron Cristea așa cum reies din scrierile sale și din aprecierile celor care l-au cunoscut (p. 85-89).

Preferința democrată pentru popor și țărănime, declararea la cele mai înalte nivele a obîrșiei sale populare-țărănești că s-a ridicat din popor și a rămas credincios poporului, a dovedit, în toate împrejurările, optimismul și încrederea în biruința dreptății și libertății.

Realist, practic, chibzuit, judicios în opiniile și acțiunile sale, dar și curajos și intransigent în opiniile și actele patriotice și de interes bisericesc (precum, amestecul politicienilor și al politicianismului în treburile Bisericii, alegerea episcopilor, numirea și avansarea preoților etc). A notat, indignat, în *Însemnări personale:* „Toți naufragiații, escrocii, se adăpostesc sub mantaua politicianilor și-și fac treburile".

„Ajuns pînă la vîrful piramidei, a apreciat Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie, a rămas om de echilibru, fiind chemat în funcții mari nu pentru că ar fi fost politician, ci pentru că oferea soluții din afara politicii, spre a lăsa răgaz oamenilor politici să-și reconsidere și să-și clarifice ideile.

Eminescu spunea despre Șaguna că a fost „om politic din creștet pînă în tălpi". E. Miron Cristea n-a fost în aceeași măsură om politic, precum am spus mai sus, dar, așa cum spune despre el dr. I. Matei într-o scrisoare (din 11 februarie 1938), inclusă în prezentul volum (p. 240), a avut „o minte șaguniană" (p. 89).

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie a însoțit textele cu numeroase note personale subliniare — la persoane, locuri, explicații, uluitor de numeroase: 144 la *Studiul introductiv*, 265 la *Scrisori*, 91 la *Însemnări personale* în total 506 note subliniare! Cele cîteva inadvertențe ce s-au scăpat le-a rectificat I.P.S. Sa, în „Telegraful Român" (an. 135, nr. 45-46 și 47-48, din 1-15 decembrie 1987, p. 8 — *Nota autorului cărții).* Ne permitem o mică completare, la nota referitoare la fostul profesor al Facultății de Teologie a Universității din Iași, Constantin Tomescu, n. în 1890, în Constanța, și trecut către Domnul la 7 iulie 1983, în București. Are mormîntul în cimitirul Belu (p. 240).

A însoțit volumul cu portretele lui Miron Cristea și ale mai multor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române cu care a colaborat: Elie Miron Cristea ca mitropolit primat (fotogravură); Miron Cristea ca patriarh; Miron Cristea în odăjdiile patriarhale; Patriarhul Miron Cristea împreună cu Patriarhul Vasile al Constantinopolului; Patriarhul Miron Cristea în vizită la Patriarhia Ecumenică din Constantinopol; Patriarhul Miron Cristea împreună cu mitropoliții Antonie al Kievului și Dionisie al Varșoviei; Patriarhul Miron Cristea la masa de lucru; Patriarhul Miron Cristea în mijlocul sătenilor din Toplița, localitatea sa natală; Ierarhi și clerici participanți la funeraliile Patriarhului Miron Cristea; Mormîntul Patriarhului Miron Cristea din Catedrala patriarhală din București; Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului; Dr. Iosif Traian Bădescu, Episcop al Caransebeșului; Roman Ciorogariu, Episcop al Oradiei; Gurie Grosu, Mitropolit al Basarabiei; Bartolomei Stănescu, Episcop al Rîmnicului și al Noului Severin; Dr. Stroia (?), Episcop de Alba Iulia; Nicolae Ivan, Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului; Lucian Triteanu, Episcop al Romanului; Nichita Duma, Episcop al Argeșului; Dr. Nectarie Cotlarciuc, Mitropolit al Bucovinei; Dr. Grigore Comșa, Episcop al Aradului. Utilul *Indice de nume* (p. 455-477), încheie volumul *Contribuții istorice privind perioada 1918-1939*, deosebit de prețios și de instructiv multilateral, prin numeroasele inedite. Cu mulțumiri datorate Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală pentru osteneala, priceperea și aporturiile I.P.S. Sale la alcătuirea și tipărirea acestui volum.

Pr. Gheorghe CUNESCU

Sfîntul Vasile cel Mare, Scrieri. Partea I. Omilii la Hexaimeron, Omilii la Psalmi, Omilii și Cuvîntări, traducere, introducere și note de *Pr. D. Fecioru,* București, 1986.

În introducere Pr. prof. D. Fecioru, prezintă mai întîi viața Sfîntului Vasile cel Mare, care viață așa precum menționează autorul reiese din înseși scrierile sale. Familia Sfîntului Vasile era de origine nobilă și era numeroasă, zece frați. Atmosfera autentic creștină a familiei Sfîntului Vasile se poate confirma și prin faptul că patru din cei zece copii s-au ridicat la înalte trepte de sfințenie: Sfîntul Vasile, frații săi, Petru și Grigorie de Nyssa precum și sora lor, Macrina. După multe studii la cele mai înalte școli ale vremii Sfîntul Vasile a ținut să se întîlnească și să vadă la fața locului pe marii asceți ai pustiei Egiptului. În urma acestei întîlniri el a rămas atît de impresionat cum nu-l impresionaseră nici dascălii săi de la cele mai înalte școli ale vremii aceleia. Constatările sale în urma acestei cercetări sînt redate în cuvinte ca acestea: „Într-adevăr, am găsit mulți frați în Alexandria, mulți frați în restul Egiptului, pe unii în Palestina, pe alții în Siria și pe alții în Mesopotamia; i-am admirat pentru înfrînarea vieții lor, dar și pentru răbdarea lor în osteneli, m-am minunat de stăruința lor în rugăciuni că erau stăpîni pe somnul lor, fără să fie doborîți de vreme din nevoile firii“ (p. 15).

Pentru Sfîntul Vasile aceste constatări n-au rămas simple admirații teoretice, ci a căutat toată viața să le urmeze pilda, fapt pentru care s-a putut trage următoarea concluzie asupra vieții lui, cum că „a fost pentru toți o lege a virtuții și a fost mai presus de trup chiar înainte de a se muta din această viață, a preamărit virtutea și a urgisit viciul, avea farmec de a povesti și știa să educe pe alții chiar și cînd glumea“ (p. 29).

După o prezentare pe scurt a vieții Sfîntului Vasile, autorul traducerii se preocupă de opera sa pe care o împarte în mai multe părți: 1. *Omilii la Hexaimeron*, 2. *Omilii la Psalmi*, 3. *Omilii și Cuvîntări*, 4. *Scrieri ascetice*, 5. *Scrieri dogmatice*, 6. *Epistole*, 7. *Scrieri liturgice* și alte scrieri. Primele 3 grupe sînt traduse în volumul de față.

Tot în Studiul introductiv autorul prezintă studii și scrieri care s-au preocupat de literatura, viața, opera și doctrina Sfîntului Vasile cel Mare, mai întîi în teologia românească și apoi în cea străină.

Privitor la *Hexaimeron,* Sfîntul Vasile ține 9 omilii, după cum urmează: Omilia I. La început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul; Omilia II. Pămîntul era nevăzut și netocmit; Omilia III. Despre taine; Omilia IV. Despre adunarea apelor; Omilia V. Despre odrăslirea pămîntului; Omilia VI. Despre facerea luminătorului; Omilia VII. Despre tîrîtoare; Omilia VIII. Despre cele zburătoare și despre cele din apă și Omilia IX. Despre cele de pe uscat.

În fiecare din aceste omilii împărțite pe subcapitole, Sfîntul Vasile caută să evidențieze adevărul biblic față de tezele puse de știința vremii sale, susținînd că Dumnezeu a făcut cerul și pămîntul din nimic conform învățăturilor unor filosofi antici ca Platon care susține că materia a fost preexistentă și că Dumnezeu ar fi fost doar arhitectul care a alcătuit lumea din materia existentă.

Apoi că scopul creării lumii a fost iubirea cea mai presus de minte și de cuvînt a lui Dumnezeu ca să-l facă și pe om părtaș frumuseților iubirii dumnezeiești.

Dumnezeu nu a fost numai Creatorul lumii ci și proniatorul ei, adică a creat-o și I-a purtat de grijă.

Omiliile la Psalmi sînt în număr de 14 după cum urmează: Omilia I la Ps. 1, Omilia II la Ps. VII, Omilia III la Ps. XIV, Omilia IV la Ps. XIV, Omilia V la Ps. XXVIII, Omilia VI la Ps. XXIX, Omilia VII la Ps. XXXII, Omilia VIII la Ps. XXXIV, Omilia IX la Ps. XLIV, Omilia X la Ps. XLV, Omilia XI la Ps. XLVIII, Omilia XII la Ps. LIX, Omilia XIII la Ps. LXI, Omilia XIV la Ps. CXIV.

Este binecunoscută exegeza pe care Sfinții Părinți capadocieni au întreprins-o la vremea lor, cum au îmbinat cele trei interpretări

literală, alegorică și anagogică într-un fericit echilibru, ca mari dascăli ai lumii și ierarhi.

Astfel de exegeză e bine reliefată în omiliile la Psalmi ale Sfîntului Vasile cel Mare. Textul următor este evident: „A face de ocară sărăcia, nașterea din oameni de jos, neștiința de carte sau boala trupului este cu totul nesocotit și o faptă străină față de un om vrednic“ (p. 210). Textul este caracteristic și pentru poziția atît de umanistă a Sfîntului Vasile cel Mare.

Cunoscut și ca un mare moralist, Sfîntul Vasile nu propovedueiește o morală cu extreme ieșite din comun. Iată ce zice într-un text de la Omilia la Ps. XXXII: „Dacă după păcat te vei găsi umilit, cu inima zdrobită, cu lacrimi multe pentru faptele tale rele, să rogi pe frați să te ajute ca să te vindeci, dacă te vede că ai ajuns vrednic de miluit, îți dă din belșug milostenia Lui, dar dacă inima ta îți rămîne nepocăită, cugetul mîndru, dacă nu crezi în veacul ce va să fie, dacă nu te temi de judecată, atunci folosește cu tine judecata“ (p. 252).

Omiliile la Psalmi nu sînt lipsite nici de învățături dogmatice. Astfel, în aceeași omilie de mai sus zice: „Simplă a plăsmuit Dumnezeu Creatorul inima oamenilor, ca să păstreze în ea dreptul lui Dumnezeu. Mai pe urmă însă noi prin împreunare cu patimile trupului ne-am făcut inima felurită și complicată stricînd în ea tot ce este dumnezeiesc, simplu și necomplicat. Și pentru că Dumnezeu este Creatorul inimilor, El cunoaște și toate faptele noastre. Cînd spunem „fapte“ spunem și cuvintele și gîndurile și în general orice mișcare a omului“ (p. 257). Se observă o îmbinare a dogmei cu morala.

În Omilia la Ps. XLIV, Sfîntul Vasile vorbește despre frumusețile realităților dumnezeiești zicînd: „Profetul a fost mișcat de dragostea dumnezeiască a frumuseților spirituale; cînd acestea se arată în sufletul omenesc, atunci toate cele iubite mai înainte par pline de rușine și de lepădat“ (p. 228). Cunoscător și trăitor al acestor frumuseți spirituale, Sfîntul Vasile putea face o comparație între aceste frumuseți și micile satisfacții ale bogaților despre care zice: „Bogatul a cîștigat de pe urma desfătării cu bogăția numai atît cîtă fericire i-au putut face lingușitorii în viața aceasta“ (p. 322).

Partea a treia, *Omilii și cuvîntări*, cuprinde partea cea mai mare din volum, de la p. 345 la 583. Ea cuprinde omilii ce tratează diferite subiecte și probleme ca cele *Despre post*, la diferiți mucenici, sfinți, *Către tineri* ș. a.

Admirator al sfinților mucenici care duceau o viață de jertfă și Sfîntul Vasile își îndeamnă credincioșii cu cuvinte ca acestea: „Să nu-ți fie însă întreaga noapte sortită somnului și nici să accepți să-ți faci nefolositoare jumătate din viață, lăsîndu-te în voia somnului ci împarte-ți timpul nopții între somn și rugăciune, visurile chiar să-ți dea prilej de gîndire cu privire la credință“ *(Omilia a V-a* la *Sfînta Muceniță Iulita,* p. 389). Personal, Sfîntul Vasile a avut o viață de înfrînare și ordonare a tuturor simțămintelor, respectînd riguros un program de rugăciune, meditație și muncă.

Din experiențele personale și ale celor ce locuiau împreună cu el, sfîntul avea ferma convingere că păcatul este cel mai mare rău din lume. Constatarea aceasta și-o exprimă în cuvintele următoare: „Propriu vorbind, rău este numai păcatul, păcatul mai ales merită denumirea de rău, iar păcatul depinde de voința noastră. Stă în puterea noastră de a ne depărta de răutate sau de a fi răi. Unele rele ne sînt date de la Dumnezeu ca niște încercări, pentru încercarea bărbăției noastre ca lui Iov, altele sînt trimise de Dumnezeu pentru vindecarea păcatelor ca lui David, care, aducînd rușine asupra casei lui a fost pedepsit pentru pofta lui nelegiuită. Cunoaștem un alt fel de rele înfricoșătoare aduse asupra oamenilor de dreapta judecată a lui Dumnezeu pentru a-i înțelepți pe cei care alunecă ușor în păcate ca Daton și Aliron (p. 440, *Omilia a IX-a. Dumnezeu nu este autorul răului).*

Sfîntul Vasile cel Mare, așa precum reiese din citatul de mai sus, se dovedește un înțelept duhovnic, și bun psiholog și totodată un adînc cunoscător al pedagogiei divine.

În unele din omiliile sale încearcă a da o dezlegare dogmatică problemei răului, întrebîndu-se: „De unde

vine răul, din ce pricină este rău omul? Și răspunde: Din propria voință liberă. Din ce pricină a ajuns diavolul rău? Din aceeași pricină pentru că și el avea libertatea voinței și era în puterea lui să rămînă lîngă Dumnezeu sau să se înstrăineze de bine.

Gavriil a fost înger și a rămas necontenit lîngă Dumnezeu, satan a fost tot înger și a căzut cu totul din ceata sa. Voința liberă l-a păstrat pe unul între cele de sus și tot libertatea voinței l-a aruncat pe celălalt din cer. Era cu putință ca și Gavriil să apostazieze, iar satan să nu cadă" (p. 444). Ca și alți sfinți părinți și Sfîntul Vasile cel Mare vede începutul răului în voia liberă, ajungînd la concluzia că răul nu a existat ontologic de la început ca persoană ci se datorește unui accident în timp, ca alegere.

Sfîntul Vasile încearcă să răspundă și la întrebarea de ce răul adică satan nu a rămas doar el singur înrăit și caută să ducă și pe alții în răutate: „Pentru ce se războiește cu noi? Pentru că fiind vas plin de toată răutatea, a primit și păcatul invidiei și ne-a pismuit cinstea. Nu suferea să ne vadă că ducem în rai o viață fără durere. Și prin viclenii și meșteșuguri a înșelat pe om" (p. 444). Făcînd o asemănare între omul cuprins de mînie și între cel demonizat Sfîntul Vasile zice: „Mîniosul nu se deosebește de demon, nici în privința manifestărilor interioare, nici în privința stărilor sufletești" (p. 449, *Omilia împotriva celor ce se mînie).*

Dar sfîntul în dreapta sa judecată știe să facă deosebire între această latură a sufletului omenesc și felul cum ea este folosită zicînd: „Că pentru foarte multe fapte de virtute mînia este de un real folos sufletului spre a sări în ajutorul rațiunii împotriva păcatului, întocmai ca un soldat care depune armele lîngă general, dar e gata să dea ajutor la comandă (p. 454).

În înțeleapta sa psihologie sfîntul ține să-și atenționeze credincioșii și în ce privește folosul și nefolosul celorlalte afecțiuni sufletești. „De altfel, zice sfîntul, fiecare afecțiune a sufletului devine bună sau rea după modul în care fiecare întrebuințează afecțiunea. De pildă afecțiunea dragostei unul o întrebuințează în desfătări trupești și plăceri necurate, unul ca acesta este un ticălos și un desfrînat, altul o îndreaptă spre dragostea de Dumnezeu și spre dorirea veșnicelor bunătăți, acesta este vrednic de urmat, de fericit" (p. 455).

Același fapt se întîmplă și cu mînia, „dacă este folosită cînd trebuie și cum trebuie, dă naștere la răbdare și tărie de caracter, cînd însă nu-i întrebuințată după dreapta judecată se preface în nebunie. Pentru aceasta și Psalmistul ne sfătuiește: „Mîniați-vă, dar nu păcătuiți" (Psalm 4, 4).

Ca unul care era adînc cunoscător al puterii patimilor și al neînduplecării spre bine a celor robiți de ele, asupra cărora cuvîntul și sfatul nu folosește, sfîntul se jeluiește zicînd: „Cu ce nădejdi să mai vorbesc eu astăzi, dacă n-am avut nici un folos de pe urma atîtor sfaturi, pe care n-am încetat a vi le da mai de mult iar în timpul acestor șapte săptămîni de post n-am încetat a mărturisi zi și noapte Evanghelia harului lui Dumnezeu" (p. 500, *Omilia XIV. Împotriva celor ce se îmbată).*

Tot atît de conștient era Sfîntul Vasile și despre valoarea adîncului smereniei, fapt pentru care ține să-și atenționeze păstoriții zicînd: „În rîvna pentru evlavie ne deosebim unul de altul, dar nimeni nu-i așa de orbit ca să se înșele pe el însuși atît de mult, încît să se considere că s-a urcat pe cel mai înalt pisc al înțelegerii lui Dumnezeu, ci din contră cu cît i se va părea că propășește în cunoașterea lui Dumnezeu, cu atît mai mult va simți neputința lui" (p. 509, *Omilia despre credință).*

Cunoscător al literaturii antice, Sfîntul Vasile lua din învățătura acesteia ceea ce era folositor. Astfel, citind pe Diogene zice: „A te îngriji de aranjatul părului și de haine mai mult decît e necesar este, după cuvîntul lui Diogene, sau o faptă de om necugetat, sau o faptă de om ticălos" (p. 578).

Din toate cele relatate mai sus atît în *Cuvîntările despre Hexaimeron,* în *Omiliile la Psalmi* cît și în celelalte *Omilii și scrisori,* Sfîntul Vasile cel Mare s-a dovedit a fi un mare apărător al dreptei credințe, un trăitor al harului plinind

prin faptele sale acţiuni de un înalt şi valoros umanism încît la moartea lui spune Sfîntul Grigorie de Nazianz că plîngeau creştinii, evreii şi păgînii şi toţi într-un glas ziceau „a murit părintele nostru". Pe bună dreptate poate fi numit un autentic precursor al ecumenismului vremurilor noastre.

Volumul închinat scrierilor Sfîntului Vasile cel Mare este de un real folos atît pentru teologi cît şi pentru dreptcredincioşii creştini, încît regretatul Pr. D. Fecioru, ca ostenitor al acestor traduceri, merită recunoştinţa noastră.

Pr. conf. I. MIHĂLŢAN

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iaşilor

CONFERINŢELE PREOŢEŞTI DIN LUNA MARTIE 1988

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a programat pentru conferinţele preoţeşti din luna martie 1988 tema: *„Împreună cu întregul popor clerul şi credincioşii Bisericii Ortodoxe Române omagiază pe Conducătorul ţării, pe primul Preşedinte al României,* DOMNUL NICOLAE CEAUŞESCU, *cu prilejul împlinirii a şapte decenii de viaţă şi a peste 55 de ani de activitate în slujba poporului,* ca un prinos de recunoştinţă pentru măreţele realizări din toate domeniile de activitate din ţara noastră, mai ales în ultimele peste două decenii, care poartă pecetea personalităţii Conducătorului statului nostru, a spiritului său de muncă şi dăruire pilduitoare pentru progresul poporului, pentru dezvoltarea multilaterală a Patriei, a ridicării ei pe cele mai înalte culmi de civilizaţie şi cultură.

Biserica Ortodoxă Română, clerul şi credincioşii ei, îşi manifestă şi cu prilejul acestei omagieri recunoştinţa pentru libertatea religioasă din ţara noastră, pentru ajutorul pe care statul nostru l-a dat şi-l dă valorificării tezaurului de cultură şi artă veche bisericească, spiritualităţii româneşti.

Lucrările conferinţei s-au desfăşurat la sediile protopopiatelor din Arhiepiscopia Iaşilor în zilele de 15 martie la Botoşani şi Cîmpulung, 16 martie la Dorohoi şi Rădăuţi, 17 martie la Paşcani şi Suceava, 18 martie la Hîrlău şi Fălticeni, 21 martie la Tg. Neamţ şi 22 martie la Iaşi şi Piatra Neamţ. Au fost prezidate, din încredinţarea P. F. Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, de P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, la protopopiatele Iaşi, Suceava, Botoşani şi Dorohoi şi de următorii delegaţi ai Centrului eparhial: P. C. Pr. Constantin Sîrbu, vicar-administrativ, la protopopiatul Paşcani, P. C. Pr. Costache Buzdugan, consilier cultural, la protopopiatele Piatra Neamţ şi Tg. Neamţ, P. C. Pr. Dimitrie Isopescu, consilier administrativ, la protopopiatele Rădăuţi şi Cîmpulung, P. C. Pr. Toma Rîpă, consilier administrativ, la protopopiatul Fălticeni şi P. C. Pr. Vasile Vaida, inspector bisericesc, la protopopiatul Hîrlău.

După oficierea Te Deum-ului şi trecerea în revistă a principalelor evenimente politice şi bisericeşti, interne şi externe, de către P. S. Pimen Suceveanul şi delegaţii Centrului eparhial, au fost prezentate referatele de către următorii P.P. C.C. preoţi: Mihai Ungureanu-Sfîntul Apostol Toma, Iaşi; Ilie Alupei-Nicolae Bălcescu, Botoşani; Constantin Tudosă-Vînători, Paşcani; Dan Pintrijel-Dragomireşti, Tg. Neamţ; Petru Cîrciu-Doroteia, Cîmpulung; Ionel Maloş, Sfîntul Gheorghe-Vicovul de Sus, Rădăuţi; Constan-

tin Micliuc-Lozna, Dorohoi ; Dumitru Bouariu-Chilişeni, Suceava, Constantin Voina-Bîrleşti, Hîrlău ; şi Mihai Rusu-Precista Piatra Neamţ.

Referatele au reliefat personalitatea proeminentă a Preşedintelui României şi marile înfăptuiri de cînd destinele patriei sînt călăuzite cu înţelepciune şi dăruire de eroul între eroii neamului, afirmarea României pe toate meridianele globului, politica sa de colaborare şi sprijinire a deziderateloi de dezvoltare şi libertate ale tuturor popoarelor, de pace şi viaţă pe planetă.

Începînd din 1965, industria românească s-a dezvoltat impetuos, întreprinderile industriale fiind repartizate armonios în toate zonele ţării, ţara cunoaşte o nouă revoluţie agrară, se dezvoltă puternic ştiinţa şi învăţămîntul, moştenirea culturală este revalorificată şi integrată valorilor contemporane, a crescut nivelul de viaţă materială şi spirituală a întregului popor. În aceşti ani s-a schimbat faţa oraşelor şi a satelor Patriei, prin planuri de sistematizare şi înfrumuseţare, adevărate ctitorii se înscriu în cronica de aur a Patriei: Canalul Dunăre-Marea Neagră, Metroul bucureştean, Transfăgărăşanul şi multe altele care conturează un profil măreţ pentru anii care vin.

Referenţii au reliefat aspecte ale vieţii politico-sociale a poporului nostru, participarea largă a sa la conducerea ţării prin Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste, organism larg reprezentativ al voinţei şi acţiunii întregului popor în slujba unităţii lui şi a înfloririi Patriei. De asemenea, s-a reliefat prestigiul internaţional de care se bucură Domnul Nicolae Ceauşescu, iniţiativele României pentru pace, securitate şi cooperare internaţională, pentru oprirea cursei aberante a înarmărilor şi trecere la dezarmare, la destindere internaţională prin sporirea contactelor între oameni şi popoare, pentru egalitate în drepturi, desfiinţarea sărăciei, şomajului, rasismului, spre afirmarea plenară a personalităţii umane.

La acest popas aniversar pentru fiii poporului român, Biserica Ortodoxă Română, împletindu-şi întotdeauna în istoria noastră firele existenţei sale cu cele ale poporului pe care îl slujeşte, cinstind întotdeauna după cuvîntul Sfintei Scripturi pe cei care conduc destinele neamului, omagiază cu alese sentimente pe cel dintîi fiu al României de astăzi. Biserica noastră sprijină iniţiativele Preşedintelui României pentru continua dezvoltare a Patriei, identificîndu-se cu aspiraţiile fiilor săi, aspiraţii de viaţă demnă, liberă şi independentă, întru bucuria vieţuirii şi a muncii, a împărtăşirii de roadele ei în vatra înaintaşilor ale căror visuri şi speranţe devin realitate cu fiecare zi.

La fiecare protopopiat au luat cuvîntul mai mulţi preoţi care au reliefat diferite aspecte ale vieţii din patria noastră în anii de cînd poporul român este călăuzit cu clarviziune de Domnul Nicolae Ceauşescu.

Luînd cuvîntul la sfîrşitul conferinţelor, P. S. Pimen Suceveanul şi delegaţii eparhiali şi-au exprimat satisfacţia pentru buna desfăşurare a conferinţelor, pentru deplina angajare a clerului şi credincioşilor Bisericii noastre în muncă avîntată, responsabilă pentru continua înălţare şi propăşire a Patriei.

Biserica noastră strămoşească, clerul şi credincioşii ei se roagă pentru conducătorii ţării noastre, pentru prosperitatea poporului şi pentru vremuri paşnice, urînd Preşedintelui României, Domnul Nicolae Ceauşescu *„La mulţi ani"*.

Pr. Gh. PETRARU

SĂRBĂTOAREA ÎNVIERII DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ IAŞI

Clerul şi credincioşii Catedralei mitropolitane din Iaşi au trăit cu alese sentimente de evlavie creştină şi în acest an bucuria luminatului Praznic al Învierii Domnului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Cu adevărat faptul Învierii rămîne peste veacuri cea mai puternică mărturie a Dumnezeirii lui Iisus, cea mai tare nădejde a noastră în bi-

ruința binelui asupra răului, a luminii asupra întunericului, a vieții asupra morții și mai ales a încredințării în adevărul învierii noastre.

Sublime și înălțătoare, sfinte și mult așteptate rămîn aceste clipe din noaptea sfîntă a Învierii Domnului. Postul păresimilor, ca vreme de meditație și înfrînare, de rugăciune și fapte bune, împreunat cu balsamul duhovnicesc al sfintelor slujbe unice în buna lor rînduială și frumusețe duhovnicească, toate ne pregătesc pentru noaptea sfîntă a Învierii, a cărei lumină spirituală și bucurie sufletească ne-o exprimăm simbolic și prin lumînarea aprinsă din lumina lui Hristos și pe care, cu multă evlavie și bucurie, mulți dintre noi o păzim nestinsă chiar pînă în zorii dimineții cînd o ducem în casele noastre.

Bucuria credincioșilor noștri a fost cu atît mai mare, pentru că alături de slujitorii Catedralei mitropolitane din Iași, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, în Săptămîna Patimilor, la frumoasele slujbe ale deniilor a participat și Prea Sfințitul Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor.

Prea Sfinția Sa, la Deniile de joi și de vineri seară, în cuvinte de aleasă ținută duhovnicească și teologică, a vorbit credincioșilor despre importanța majoră a coborîrii Fiului lui Dumnezeu la noi oamenii și a morții Sale pe Cruce de bunăvoie și despre nespusa dragoste prin care vrea ca toți oamenii să se mîntuiască și să vină la cunoștința adevărului. Astfel, spunea Prea Sfinția Sa, „Dumnezeu S-a coborît ca să ne ridice pe noi din păcat. Și firea înconjurătoare a participat cu cutremur și spaimă la patima și jertfa de pe Cruce a Domnului".

La slujba Prohodului de vineri seara, Prea Sfințitul Pimen spunea credincioșilor: „Ceea ce am cîntat și am mărturisit și în seara aceasta s-a petrecut aevea în taină, participînd și noi cu bunacuviință, sfințenie și durere, ca oarecînd femeile mironosițe, Iosif și Nicodim și mai ales Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu". Continuînd, Prea Sfinția Sa a prezentat în cuvinte frumoase valoarea dogmatică și artistică a Sfîntului Epitaf, adică Icoana punerii în mormînt a Domnului nostru Iisus Hristos. „Dreapta credință, spunea Prea Sfințitul Pimen, se dovedește prin unitatea ei pînă și cu cei adormiți în Domnul. Să ne străduim să păstrăm credința strămoșească exprimată prin ascultarea de Biserică, a unuia față de altul, a credincioșilor de păstorul lor; aceasta va face ca toți să fim una".

Slujba Sfintei Învieri a început emoționant și înălțător prin chemarea sfîntă: „Veniți de luați lumină", întreit rostită de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, la care preoți și diaconi împreună cu credincioșii, cu bucurie sfîntă, și-au aprins lumînările, iar la cîntarea „Învierea Ta Hristoase Mîntuitorule, îngeri o laudă în ceruri, învrednicește-ne și pe noi pe pămînt cu inimă curată să cîntăm și să Te mărim", s-a ieșit în curtea Sfintei Mitropolii unde, de pe platoul treptelor de intrare, prin citirea Sfintei Evanghelii, s-a vestit bucuria Învierii din morți a Domnului nostru Iisus Hristos.

Corala Catedralei, preoții slujitori și credincioși au cîntat cu bucurie înălțătorul imn al Învierii Domnului: „Hristos a înviat din morți...".

În continuare P. S. Pimen Suceveanul a dat citire PASTORALEI *Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.* Cu evlavie toți au ascultat înălțătoarele și frumoasele cuvinte de bucurie creștină și înțeleaptă povață părintească ale Părintelui nostru duhovnicesc. Soborul preoților și credincioșii au revenit în catedrală, unde, după rînduială, s-a desfășurat slujba Utreniei, urmată de Sfînta Liturghie.

A doua și a treia zi de Paști, urmînd rînduielii ceasurilor Învierii și Utreniei, soborul de preoți și diaconi, avînd și acum în mijlocul nostru pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, a săvîrșit Sfînta Liturghie, iar la momentul potrivit a rostit cîte un cuvînt de învățătură creștinească, de fiecare dată subliniind importanța majoră și rolul deosebit în viața noastră creștinească a Sărbătorii Paștilor, a adevărului Învierii din morți a lui Hristos — chezășie a învierii noastre, a credincioșilor.

Bucuria luminatului Praznic al Învierii Domnului pentru clerul și credincioșii din Iași a fost deplină în prima duminică după Paști — Duminica Tomii —, cînd între noi a fost prezent Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Ro-

mâne, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, Părintele nostru duhovnicesc. Prea Sfințitul Pimen Suceveanul a oficiat Sfînta Liturghie. Rostind un cuvînt de învățătură, Prea Fericirea Sa și-a exprmat nespuse bucurie a revederii cu iubiții și mult prețuiții săi fii duhovnicești din Iași.

„Din toate zonele țării, spunea Prea Fericitul Părinte Teoctist, *credincioșii români și de alte naționalități, în miez de noapte la Învierea Domnului, cu bucurie și într-un glas cîntă toți: „Hristos a înviat din morți...", cu aceleași convingeri că Biserica Ortodoxă Română se află ca loc și ca timp acolo unde Mîntuitorul Hristos a împărtășit Apostolilor darul preoției, darul sfințeniei. Fiecare din noi se bucură de acest dar al Învierii, fie că ascultă sau cîntă împreună cu noi. În fiecare inimă de creștin străbate flacăra, lumina Învierii lui Hristos. Această putere și realitate a Învierii Domnului l-a determinat și pe Sfîntul Apostol Toma să rostească cu convingere cuvintele: „Domnul meu și Dumnezeul meu!", recunoscînd prin aceasta și mărturisind încă o dată adevărul Învierii lui Iisus și al Dumnezeirii Sale, la care Mîntuitorul Hristos îi răspunde cu dumnezeiasca Sa înțelepciune: „Pentru că ai văzut Toma, ai crezut, dar fericiți cei care n-au văzut și au crezut", cuprinzîndu-ne în acest cuvînt și pe noi credincioșii de astăzi, care, deși n-am văzut, credem și mărturisim cu tărie Învierea Domnului cea de a treia zi".*

Prea Fericirea Sa a felicitat pe membrii coralei mitropolitane pentru iscusința, evlavia și sensibilitatea cu care au cîntat, împărtășind tuturor credincioșilor prezenți patriarhicească și părintească binecuvîntare. Prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a încheiat în mod fericit sărbătoarea Paștilor și a dat plinătate bucuriilor duhovnicești ale credincioșilor din Moldova, tuturor celor ce cu dragoste și deosebită evlavie prețuiesc osteneala, rîvna și părintească dragoste pe care o împărtășește tuturor.

Ierom. Iustin NEAGU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL TEODOR IRIMIA

În noaptea de 9 spre 10 martie 1988 s-a stins din viață Preotul iconom Teodor Irimia, paroh la parohia „Pacea" din Botoșani.

Părintele Teodor Irimia s-a născut la 3 februarie 1927 în satul Draxini-Botoșani, din vrednicii credincioși și gospodari Gheorghe și Aglaia Irimia, care au avut 4 copii. Dintre ei Mihai și Teodor s-au dedicat slujirii preoțești. Școala elementară o face în satul natal, după care urmează cursurile Seminarului teologic din Cluj-Napoca, iar Institutul teologic de grad universitar îl urmează la Sibiu. Și-a luat licența în teologie în anul 1968. S-a căsătorit la 30 decembrie 1954 cu Maria Feraru din Socrujeni-Botoșani. Slujirea preoțească o începe la 26 mai 1963, fiind hirotonit pe seama parohiei Orman-Dej, județul Cluj. La acea parohie face reparații la biserică și casa parohială, lucrări care sînt binecuvîntate de I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului. În anul 1965 se transferă la parohia Ghirold, județul Cluj, unde construiește două biserici, cea parohială din Ghirold și din filiala Cornuri, sfințite în anul 1969. În anul 1972 se transferă la parohia Stînceşti, protopopiatul Botoșani, unde face reparația bisericii și construiește casa parohială, iar în anul 1980 solicită transferul la parohia „Pacea" din municipiul Botoșani. Aici extinde biserica, iar în ultima vreme se ocupa de documentația pentru a împodobi sfîntul locaș cu pictură.

Slujba de prohodire s-a făcut duminică, 13 martie 1988, în fața bise-

ricii parohiale, participînd credincioșii pe care i-a păstorit cu demnitate. P. C. Prot. Grigorie Diaconu a rostit un cuvînt despre viața și înfăptuirile Părintelui Teodor Irimia.

Cortegiul funerar s-a îndreptat spre locul de veci, unde sicriul a fost coborît în cavoul familiei.

Pr. D. BUȚERCHI

PREOTUL DUMITRU PETRARU

La 23 aprilie 1988 a trecut la cele veșnice Preotul pensionar Dumitru Petraru de la parohia „Sfinții Voievozi"-Ibănești, protopopiatul Dorohoi, județul Botoșani.

S-a născut la 18 septembrie 1913 în orașul Dorohoi, fiind fiul lui Gheorghe și Aglaia Petraru, buni creștini și buni cetățeni. Nu mult după venirea pe lume a fiului Dumitru, părinții s-au mutat în comuna Vorniceni, unde copilul Dumitru a făcut școala primară. Apoi a urmat șase ani Seminarul teologic „Pimen Mitropolitul"-Dorohoi, după care a urmat doi ani la Seminarul „Central" din București. După absolvire s-a angajat ca funcționar la Tipografia cărților bisericești, unde a lucrat cîțiva ani.

A urmat Facultatea de teologie din Cernăuți, luîndu-și licența în anul 1939. S-a căsătorit cu Ana Butureanu, fiind binecuvîntați cu cinci copii.

Este hirotonit preot pe seama parohiei Cracalia, transferîndu-se apoi la parohia „Sfinții Voievozi" din comuna Ibănești, protopopiatul Dorohoi, județul Botoșani, unde se pensionează în anul 1981.

Preotul Dumitru Petraru a fost un bun păstor și chivernisitor al parohiei, păstorind credincioșii cu tact și cu blîndețe părintească.

În ziua de 26 aprilie 1988 s-a oficiat slujba înmormîntării.

Despre viața și activitatea Preotului Dumitru Petraru a vorbit P. C. Prot. Toma Mihai, P..C. Pr. Ilie Cojocaru, fost coleg, și P.P. C.C. preoți Mihai Apopei și Constantin Berbeci.

Pr. Ilie COJOCARU

PREOTUL ICONOM STAVROFOR GAVRIL NICULIȚĂ

În ziua de 30 aprilie a. c. a trecut la cele veșnice, după o îndelungată suferință, Preotul Gavril Niculiță, fostul paroh al parohiei „Sfîntul Vasile"-Tătărași din municipiul Iași.

S-a născut la 12 august 1902 în satul Blăgești-Pașcani, ca fiu al dascălului bisericesc Alexandru și al Ecaterinei Niculiță. A urmat școala primară în Pașcani, apoi s-a înscris la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, pe care l-a absolvit în anul 1924.

Dornic de a aprofunda cele ale teologiei s-a înscris la Facultatea de teologie din Cernăuți, pe care o termină în 1928. S-a căsătorit cu tînăra Tiberia Petrescu și în anul 1929 a primit harul preoției pe seama parohiei Liteni-Suceava. Dumnezeu le-a binecuvîntat căminul cu trei copii, oameni cu rosturi în societatea de azi.

În anul 1941 s-a transferat la parohia „Sfîntul Vasile"-Tătărași, unde a funcționat neîntrerupt pînă în anul 1976, cînd s-a pensionat.

A urmat și Seminarul pedagogic universitar din Iași. A funcționat un timp și ca profesor la diferite școli și licee din Iași.

Slujba înmormîntării preoților de mir a avut loc în ziua de 4 mai în biserica „Alba" din Iași.

Despre activitatea desfășurată la parohie a vorbit P. C. Pr. Matei Corugă de la parohia „Sfîntul Vasile"-Tătărași și P. C. Prot. Anton Frunză, reliefînd aspecte din viața celui trecut la Domnul. A fost înmormîntat în cimitirul „Eternitatea".

Prot. Anton FRUNZĂ

B. — **Episcopia Romanului şi Huşilor**

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA MARTIE 1988

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a rînduit pentru cea dintîi conferință preoțească a anului 1988 tema: *„Împreună cu întregul popor, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române omagiază pe Conducătorul țării, pe primul Președinte al României,* DOMNUL NICOLAE CEAUȘESCU, *cu prilejul împlinirii a șapte decenii de viață și a peste 55 ani de activitate în slujba poporului".*

Conferința preoțească din luna martie a. c. a fost programată la protopopiate la următoarele date: 28 martie la Bacău și Vaslui, 29 martie la Moinești și Huși, 30 martie la Tg. Ocna și Bîrlad și 31 martie la Roman.

P.S. Episcop Eftimie a condus lucrările conferinței preoțești de la protopopiatul Roman, fiind însoțit de P. C. Pr. Nicolae Toderici, consilier administrativ; P.S. Arhiereu-vicar Ioachim Vasluianul a fost rînduit a conduce lucrările conferinței preoțești de la protopopiatul Bacău; P. C. Pr. Gheorghe Miron, consilier economic, a fost delegat pentru conferința preoțească de la protopopiatele Moinești și Tg. Ocna, iar P. C. Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial, la lucrările de la protopopiatele Vaslui, Bîrlad și Huși.

După oficierea Te Deum-ului, Prea Sfințitul Episcop Eftimie și delegații Centrului eparhial au evidențiat valoarea deosebită a temei rînduite de Cancelaria Sfîntului Sinod privind personalitatea marelui om de stat, a distinsului nostru Președinte, Domnul Nicolae Ceaușescu, erou al păcii, făcător de epocă, la popasul aniversar al celor șapte decenii de viață și peste 55 ani de activitate în slujba poporului, alături de care clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române îi oferă cel mai distins omagiu, concretizat prin muncă cinstită și totală dăruire în împlinirea imperativelor epocale ale neamului nostru românesc, ale cărui destine le înscrie cu litere de aur în cronica vremii cel mai vrednic fiu al poporului.

Delegații au prezentat cronica evenimentelor interne și externe ale Patriei și Bisericii noastre.

Referatele pentru această conferință preoțească au fost prezentate de următorii P.P. C.C. preoți: la protopopiatul Roman, Constantin Pătrăuceanu-Horia; la protopopiatul Bacău, Toader Vătămănescu-Gîrleni ; la protopopiatul Tg. Ocna, Nicolae Enache-Urechești; la protopopiatul Moinești, Ioan Rotaru-Brătila; la protopopiatul Vaslui, Gheorghe Sofianu-Rediu; la protopopiatul Huși, Eugen Chirilă-Dobrina și la protopopiatul Bîrlad, Ioan Dănăilă-Horga.

Cu entuziasm și conștiință patriotică la fiecare protopopiat au luat cuvîntul pe marginea referatelor mai mulți preoți evocînd distinsa personalitate a Președintelui Nicolae Ceaușescu reflectată în contextul epocalelor înfăptuiri ale poporului nostru și ale marilor imperative umanitare ale lumii contemporane.

Conferința a avut un caracter festiv, fiecare preot angajîndu-se personal, în numele credincioșilor pe care-i păstorește, în a-și aduce contribuția pentru tot ceea ce se înfăptuiește pe pămîntul Patriei noastre, aderînd cu simțire românească la întreaga politică internă și externă a statului nostru și la înfăptuirea mărețului ideal umanitar de pace și bună înțelegere între oameni și popoare.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie și delegații eparhiali au arătat la sfîrșit că Congresul al IX-lea din 1965 a ales în fruntea țării pe Domnul Nicolae Ceaușescu, prin care s-a deschis o epocă nouă în dezvoltarea societății socialiste și anume „Epoca Ceaușescu", în care s-au realizat succese răsunătoare în toate domeniile de activitate din Patria noastră. În acest cadru s-a inițiat planul de 10 ani pentru valorificarea resurselor energetice și electrificarea țării, 1966-1975 și s-a pus accent pe industrializarea țării și modernizarea agriculturii. Pentru dezvoltarea economiei în

mod armonios în toate zonele țării, în anul 1968 s-a procedat la reorganizarea administrativ-teritorială și s-a procedat la o repartiție judicioasă a forțelor de producție pentru dezvoltarea unitară și echilibrată a tuturor zonelor țării. S-a pus accent deosebit pe dezvoltarea științei și tehnicii. S-a generalizat învățămîntul de 10 ani și s-a pus accent pe corelarea învățămîntului cu cercetarea în producție, cu rezultate echivalente cu cele de pe plan mondial.

Pentru stimularea muncii de creație, a împletirii ei cu moștenirea culturală a trecutului s-a inițiat festivalul „Cîntarea României", care este o adevărată tribună a democrației culturale.

S-au creat organisme pentru a participa cît mai mulți cetățeni la conducerea treburilor de stat și obștești și s-au găsit forme și mijloace de mobilizare a oamenilor la realizarea măreților obiective economice ale societății socialiste multilateral dezvoltate, cum sînt Frontul Unității Socialiste, devenit în 1980 Frontul Democrației și Unității Socialiste, congrese ale oamenilor muncii din industrie, agricultură, învățămînt și cultură, Consilii naționale ale oamenilor muncii. S-a rezolvat problema naționalităților conlocuitoare, iar România a făcut progrese în toate laturile vieții sociale, ridicîndu-se nivelul de trai material și spiritual al oamenilor muncii.

Marile obiective realizate în această perioadă : Transfăgărășanul, Canalul Dunăre-Marea Neagră, metroul și sistematizarea centrului Bucureștilor sînt o expresie a potențialului economic atins de România în ultimii 20 de ani.

Pe plan extern, România s-a afirmat cu putere. În prezent țara noastră are relații diplomatice cu 150 state și relații comerciale cu 139 state.

Trebuie remarcat aportul României la acțiunile de dezarmare și pace, conceptul noii ordini economice internaționale și democratizarea relațiilor dintre state.

La Congresul al XIII-lea s-a adoptat un nou plan cincinal 1986-1990 cu perspectivă pînă în anul 2000, al cărui obiectiv principal îl constituie făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Toate împlinirile Patriei noastre poartă pecetea personalității Președintelui Nicolae Ceaușescu, proeminent om politic al contemporaneității.

Cultele religioase din țara noastră își desfășoară activitatea în climatul de libertate religioasă asigurată prin Constituția și Legile țării, bucurîndu-se după nevoie de ajutorul și ocrotirea statului.

Participarea lor la toate acțiunile privind progresul țării și bunăstarea oamenilor, constituie o îndatorire patriotică.

Frontul Democrației și Unității Socialiste s-a dovedit a fi o bună școală cetățenească, mijloc de înfrățire a tuturor cetățenilor indiferent de naționalitate sau credință religioasă.

Înalta ierarhie bisericească, clerul și credincioșii însușindu-și toate aspirațiile și actualele idealuri ale poporului nostru se găsesc strîns uniți în jurul Președintelui țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, și participă cu bucurie la înfăptuirea operei celei mari de zidire a României noi, a României fericite.

CRONICAR

CONSFĂTUIREA DE LUCRU CU P.P. C.C. PROTOPOPI ȘI MISIONARI PROTOPOPEȘTI

În ziua de 16 februarie a. c. a avut loc la Centrul eparhial Roman consfătuirea de lucru cu P.P. C.C. protopopi și misionari protopopești, prezidată de P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor. Din partea Centrului eparhial au participat P. S. Ioachim Vasluianul, P. C. Pr. Nicolae Toderici, consilier administrativ, P.C. Pr. Gheorghe Miron, consilier economic, P.C. Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial și P.C. Arhid. Ilie Murărașu, secretar eparhial.

Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, în calitate de preşedinte, deschizînd şedinţa, transmite arhiereşti binecuvîntări şi întîmpină pe cei prezenţi cu tradiţionalul salut: „Bine aţi venit". În continuare Prea Sfinţia Sa a spus: „Puţin timp a trecut de la încheierea anului 1987, timp în care s-au realizat lucrări măreţe în toate domeniile de activitate, datorită faptului că întregul popor sub conducerea înţeleaptă a Preşedintelui său — *Domnul Nicolae Ceauşescu,* Eroul Păcii — a răspuns cu fermitate la toate chemările şi îndrumările primite. Ne aflăm aici spre a lua cunoştinţă de munca desfăşurată în anul 1987 şi a asculta prezentarea rapoartelor de activitate ale misionarilor protopopeşti pe anul 1987 de la cele şapte protopopiate, precum şi celelalte probleme înscrise pe ordinea de zi".

În încheiere, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie prezintă unele evenimente mai importante care au avut loc în cursul anului 1987 pe linie bisericească şi socială, precum şi cele din anul 1988.

Fără îndoială, evenimentul cel mai important pe care întreg poporul român l-a sărbătorit cu alese sentimente, a fost împlinirea a şapte decenii de viaţă şi peste 55 ani de activitate în slujba poporului a *Domnului Nicolae Ceauşescu, primul Preşedinte al Republicii Socialiste România.*

Om politic cu o vastă experienţă în cele mai diverse domenii de activitate cu o înţelegere corespunzătoare a tot ceea ce este nou şi slujeşte progresul Patriei şi al omenirii, Domnul Preşedinte Nicolae Ceauşescu şi-a adus o contribuţie decisivă la epocalele înfăptuiri din ultimele decenii pe tot cuprinsul ţării.

A urmat prezentarea rapoartelor privind activitatea administrativă, culturală şi economică desfăşurată în cursul anului 1987 la cele şapte protopopiate din eparhie.

Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, Prea Sfinţitul Arhiereu-vicar Ioachim Vasluianul, P. C. Pr. Nicolae Toderici, P. C. Pr. Gheorghe Miron şi P. C. Pr. Constantin Pelin au făcut cuvenitele completări şi aprecieri asupra rapoartelor de activitate prezentate, evidenţiind interesul deosebit pe care îl depun P.P. C.C. protopopi şi întreg personalul de la protopopiate în desfăşurarea unei activităţi misionar-pastorale bogate.

P. S. Ioachim Vasluianul conduce în continuare lucrările şedinţei, dînd cuvîntul celor şapte misionari protopopeşti pentru a prezenta rapoartele de activitate pe anul 1987.

Pe marginea fiecărui raport s-au purtat discuţii. P. S. Ioachim Vasluianul a prezentat şi prelucrat planul de activitate misionară pe anul 1988, cu precizarea îndatoririlor misionare ce revin preoţilor din eparhie şi părinţilor misionari protopopeşti în păstrarea şi cultivarea unităţii de credinţă şi de neam a credincioşilor. Este o luptă continuă pentru a ţine mereu aprinsă candela dreptei credinţe şi a simţirii româneşti.

Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, înainte de a declara şedinţa închisă, face o scurtă recapitulare a problemelor discutate şi aduce apoi mulţumiri în numele Centrului eparhial celor care au luat parte la lucrările şedinţei.

„Problema misionară rămîne în continuare în atenţia noastră şi dacă se va da curs programului Sfîntului Sinod, al Centrului eparhial şi celor discutate şi hotărîte de noi astăzi în această şedinţă, activitatea se va desfăşura în cele mai bune condiţii şi rod bogat vom avea, pentru că se cere slujitorilor altarelor străbune să slujească Biserica şi poporul în mod pilduitor, cu o activitate pastoral-misionară şi socială aşa cum o cere apostolatul social al Bisericii noastre".

Arhid. Ilie MURĂRAŞU

†

CHEMAŢI LA DOMNUL

PREOTUL NICOLAE MOISĂ

Vineri 1 aprilie 1988, după o lungă şi grea suferinţă, în vîrstă de 87 de ani, s-a mutat la cele veşnice Preotul pensionar Nicolae Moisă, fost paroh al parohiei „Vovidenia“ din Bîrlad, timp de aproape o jumătate de secol.

Născut în anul 1901, în comuna Ghidigeni din judeţul Galaţi, dintr-o familie de buni gospodari şi buni credincioşi, a urmat şcoala primară în satul natal, Seminarul teologic la Huşi şi Facultatea de teologie la Cernăuţi, fiind hirotonit preot în anul 1923, la Episcopia de Huşi, pentru parohia Ghidigeni, de unde în anul 1930 s-a transferat la parohia „Vovidenia“ din Bîrlad, unde a păstorit cu deosebită vrednicie şi cu mult tact pastoral pînă în anul 1975, cînd s-a pensionat.

Înzestrat cu o voce foarte frumoasă şi cu dar predicatorial, Preotul Nicolae Moisă s-a dovedit a fi la înălţimea chemării preoţeşti.

Slujba înmormîntării a avut loc marţi 5 aprilie 1988, la biserica „Sfîntul Ioan Botezătorul“-Bîrlad. Cei care au luat cuvîntul au scos în relief activitatea preoţească a Preotului Nicolae Moisă, adresînd familiei îndurerate cuvinte de mîngîiere.

A fost înmormîntat în cimitirul orăşănesc din Bîrlad.

Pr. Th. LIFICIU

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXIVe No. 2 **mars — avril 1988**

SOMMAIRE

CHERCHEZ LA PAIX AVEC LE MONDE TOUT ENTIER

„Vivez entre vous en bonne paix“ († *EFTIMIE, Evêque de Roman et de Huşi*) 3

ET TOI, FIÈRE ROUMANIE, TU SUBSISTERAS TOUJOURS

Nouveaux échelons de développement de la Patrie (*Archid. Ioachim Glosanu*) 5

A LA FÊTE DES FÊTES

† *TEOCTIST, Patriarche de l'Eglise Orthodoxe Roumaine et Métropolite lieutenant de la Moldavie et de Suceava*, Lettre-pastorale à la Résurrection du Seigneur — 1988 11

† *EFTIMIE, Evêque de Roman et de Huşi*, Lettre-pastorale à la Résurrection du Seigneur — 1988 17

ETUDES

***P. prof. Petru REZUŞ*, Le Vieux Testament à la lumière du Nouveau Testament. Etude d'histoire comparée des religions 22**

† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire*, Obtenir, garder et parachever notre salut 36

***Virgil MIHAILESCU-BIRLIBA*, Elements romains à l'est des Carpates à la première moitié du premier millénaire n. é. . 46**

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

Sur la vénération de la Sainte Croix (*Prot. M. MOCANU*) . 64
Sacrifice et Résurrection (*P. C. BUZDUGAN*). 71

HOMÉLIES

***Protos. Clement IACOB*, Au IV-iéme Dimanche du Carême . . 74**

***Diacre prof. Emilian CORNIŢESCU*, Au V-iéme Dimanche du Carême 78**

***Archim. prof. Ioasaf GANEA*, Au Dimanche des Rameaux . .**

***P. prof. dr. Nicolae V. DURĂ*, Au Dimanche des Femmes dévotes 83**

***P. dr. Ştefan SLĂVOACĂ*, Le Père du ciel et des fils de la terre 85**

PAGES PATRISTIQUES

Saint Grégoire de Nysse, La deuxième homélie sur l'amour envers les pauvres *(trad. par P. prof. T. BODOGAE)* . . 89

TRESORS DE L'ART ET DE LA SPIRITUALITÉ ORTHODOXE ROUMAINE

Un remarquable ensemble d'art médiéval du XVIIième siècle de Iassy (*Lucia IONESCU)* 98

ITINERAIRE PATRIARCAL

Sa Béatitude le Père Patriarche TEOCTIST dans la Métropolie de la Moldavie et de Suceava (15-24 avril 1988) (*Chroniqueur)* . 102

TEMOIGNAGES DE LA CROYANCE ET DE NOTRE VIE . 110

Foyers de culte et habitats ancestraux du pays de la Moldavie (*P. Al. Stănciulescu-Bîrda);* Les „Selişte" de la Moldavie á l'époque médiévale *(P. N. Cojocaru)*

COMPTES-RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES . 124

† *Antonie Plămădeală, Métropolite d'Ardeal,* Contributions historiques concernant l'époque 1918-1939, Elie Miron Cristea, documents, notes et correspondances, Sibiu, 1987, 422 p. (*P. Gh. Cunescu*); Saint Basile le Grand, Ecrits (I) Homélies à Hexaïmeron, Homélies aux Psaumes, Homélies et Allocutions, version, avant-propos et notes par *P. D. Fecioru,* Bucarest 1986 (*P. maître de conférences I. Mihălţan*).

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

A. — ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 130

Conférences présbytérales du mois de mars 1988 (*P. Gh. Petraru)*; Fête de la Résurrection de notre Seigneur Jésus Christ à la Cathédrale métropolitaine Iassy (*Hierom. Iustin Neagu)*.

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre Teodor Irimia *(P. D. Buţerchi)*; le Prêtre Dumitru Petraru *(P. Ilie Cojocaru)*; le Prêtre iconome stavrophore Gavril Niculiţă *(Prot. Anton Frunză)*.

B. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUŞI 135

Conférences présbytérales du mois de mars 1988 (*Chroniqueur*); Consultation de travail avec les protopresbytéres et missionnaires des doyennés (*Archid. Ilie Murăraşu)*.

† ENDORMI DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre Nicolae Moisă (*P. Th. Lificiu)*.

PAGINI PATRISTICE

Sfîntul Grigorie de Nyssa. A doua cuvîntare despre iubirea față de săraci *(trad. Pr. prof. T. BODOGAE)* . . . 89

COMORI ALE ARTEI ȘI SPIRITUALITĂȚII ORTODOXE ROMÂNEȘTI

Un valoros ansamblu de artă medievală din secolul al XVII-lea din Iași *(Lucia IONESCU)* 98

ITINERAR PATRIARHAL

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST în Mitropolia Moldovei și Sucevei (15-24 aprilie 1988) *(Cronicar)* . . . 102

MĂRTURII ALE CREDINȚEI ȘI VIEȚII NOASTRE . 110

Locașuri de cult și așezări străvechi de pe pămîntul Moldovei *(Pr. Al. Stănculescu-Bîrda)*; Seliștile moldovenești în epoca medievală (*Pr. N. Cojocaru*)

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE . . . 124

† *Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului*, Contribuții istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea, documente, însemnări și corespondențe, Sibiu, 1987, 423 p. *(Pr. Gh. Cunescu)*; Sfîntul Vasile cel Mare, Scrieri. Partea I. Omilii la Hexaimeron, Omilii la Psalmi, Omilii și Cuvîntări, traducere, introducere și note de *Pr. D. Fecioru*, București, 1986 (*Pr. conf. I. Mihălțan*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 130

Conferințele preoțești din luna martie 1988 (*Pr. Gh. Petraru)*; Sărbătoarea Învierii Domnului nostru Iisus Hristos la Catedrala mitropolitană Iași (*Ierom. Iustin Neagu*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Teodor Irimia (*Pr. D. Buțerchi*); Preotul Dumitru Petraru (*Pr. Ilie Cojocaru*); Preotul iconom stavrofor Gavril Niculiță *(Prot. Anton Frunză)*.

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 135

Conferințele preoțești din luna martie 1988 (*Cronicar*); Consfătuirea de lucru cu P.P. C.C. protopopi și misionari protopopești *(Arhid. Ilie Murărașu)*.

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Nicolae Moisă *(Pr. Th. Lificiu)*.

P. I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

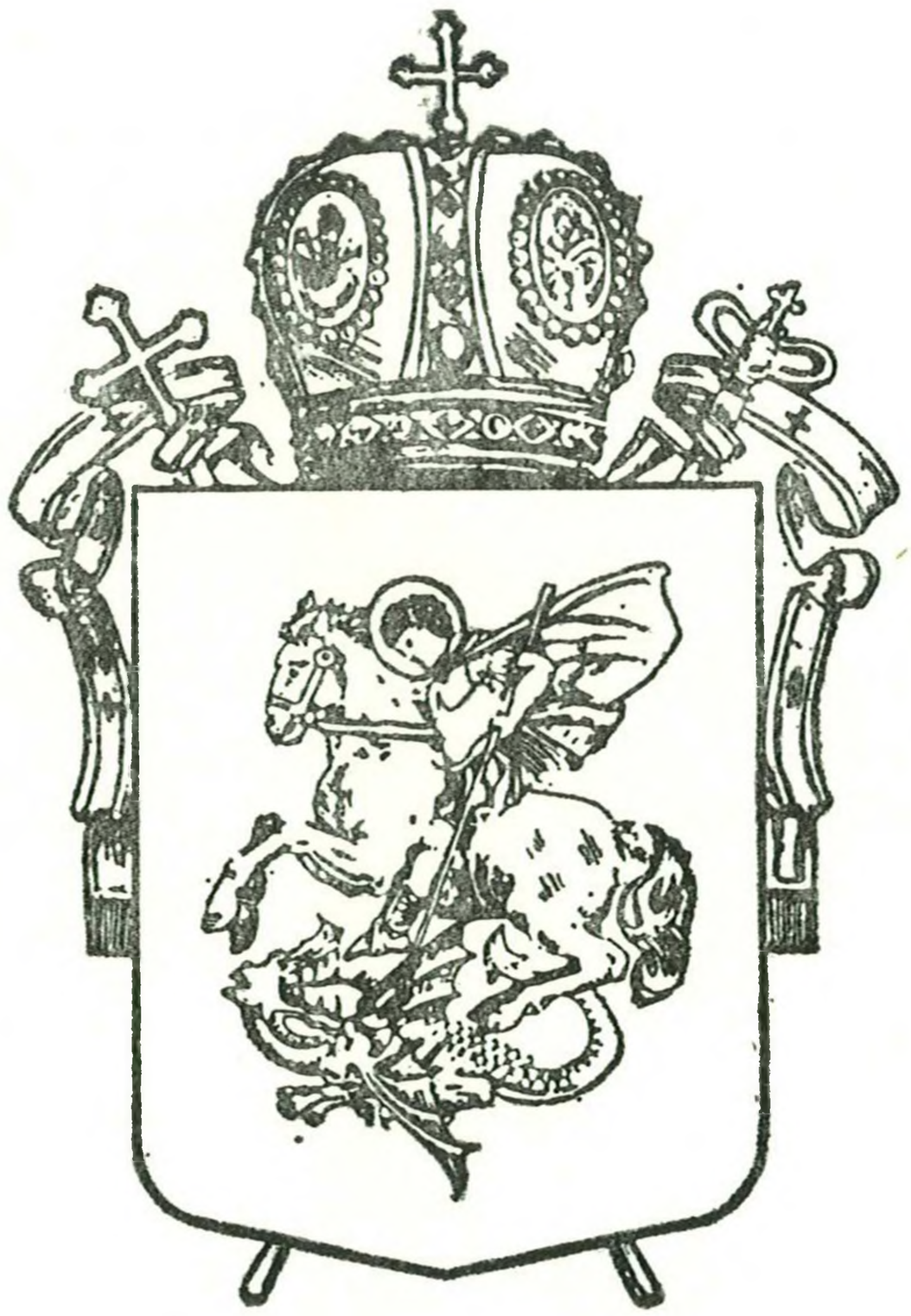

Anul LXIV, Nr. 3 MAI - IUNIE 1988

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

INDEPENDENŢĂ — VICTORIE

„Suntem independenţi, suntem naţiune de sine stătătoare“
Redacţia 3

„VREM SĂ NE UNIM CU ŢARA“

140 de ani de la Revoluţia din 1848 în Ţările Române *(Prof. Petru Abrudan)* 12

BISERICA ŞI PROBLEMELE VREMII

Responsabilitatea tineretului în şi pentru lumea contemporană după învăţătura Bisericii Ortodoxe (*Diac. asist. Ioan Vasile Leb)* 27

IAR TU, ROMÂNIE MÎNDRĂ, TOT MEREU SĂ DĂINUIEŞTI

Patria, zi de zi, pe noi trepte de dezvoltare şi bunăstare (*Arhid. Ioachim Giosanu)* 36

S T U D I I

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar,* Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel în iconografia ortodoxă 40
Drd. Kamal FARAHAT, Responsabilitate şi coresponsabilitate în apărarea vieţii umane 51
Dr. Dan Gh. TEODOR, Rituri şi ritualuri funerare la est de Carpaţi în secolele V-XI (Partea I) 70

P R E D I C I

Diac. conf. P. I. DAVID, La Duminica a IV-a după Paşti . . 83
Arhim, prof. Ioasaf GANEA La Pogorîrea Sfîntului Duh (Cincizecime) 85
Pr. Th. DAMIAN, La Duminica I-a după Rusalii . . . 89
Pr. Gh. SOLCAN, La Duminica a III-a după Rusalii . . . 91
Prot. Anton FRUNZĂ, La înmormîntarea unui preot . . 92

DREAPTA ÎNVĂŢĂTURĂ A BISERICII

Pr. prof. Sorin COSMA, Despre viaţa viitoare . . . 95

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXIV, Nr. 3 MAI — IUNIE 1988

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† P. F. TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
și
Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor
† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor
P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași
P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț
P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

42.420

„SUNTEM INDEPENDENȚI, SUNTEM NAȚIUNE DE SINE STĂTĂTOARE“

Aceste cuvinte au fost rostite de Mihail Kogălniceanu în memorabila ședință de la 9 mai 1877 a Parlamentului român, care a proclamat atunci solemn independența de stat a României. Aceste cuvinte au rămas adînc gravate în conștiința generațiilor. Marele nostru istoric Nicolae Iorga, referindu-se la comemorări și aniversări, spunea: „Comemorările și aniversările își au rostul lor patriotic și cetățenesc, de școală a mulțimii, căci ele prilejuiesc o reculegere solemnă de cugetare pioasă, de bucurie demnă, de recunoștință; și cu cît un popor se încălzește mai adînc în masele sale de amintiri fixate astfel, cu atît poporul acesta are mai mult conștiință de sine“. De atunci, în fiecare an, poporul nostru, la această dată, își amintește cu mîndrie și demnitate de independența recîștigată după o luptă neîntreruptă, dusă secole de-a rîndul, împotriva acelora care doreau să ne răpească bunurile cele mai de preț: libertatea națională, unitatea și independența. Poporul român a demonstrat neîntrerupt, în decursul istoriei, hotărîrea de a trăi liber și independent. Încă de la începutul afirmării lor, ca popor de sine stătător, românii și-au apărat cu dîrzenie și demnitate libertatea și independența, vrînd să trăiască pașnic în vatra lor strămoșească în care s-au născut. Dar n-au avut norocul de o viață și o dezvoltare fără griji, deoarece de la începutul existenței lor au fost nevoiți să prindă arma în mînă pentru apărarea gliei strămoșești, a libertății și independenței. Istoria consemnează această luptă începînd cu perioada migrațiilor, cînd românii, popor pașnic, aflat la el acasă, abia organizat în obști sătești și uniuni de obști a înfruntat valurile cotropitorilor. Mai apoi, în secolele X-XIII, cnezatele și voievodatele românești au luptat pentru apărarea libertății și independenței lor împotriva cuceritorilor maghiari, căzînd în luptă însuși un voievod al lor, Gelu. Basarab I și Bogdan în prima jumătate și la mijlocul secolului al XIV-lea au apărat, cu succes, independența Țării Românești și a Moldovei. Demne de semnalat sînt luptele românilor pentru păstrarea independenței sub conducerea voievozilor lor viteji și glorioși conducători de oști, Mircea cel Mare, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Radu de la Afumați și Petru Rareș, care au repurtat victorii de răsunet european, în secolele XIV-XVI. Au urmat alte eforturi și sacrificii, lupte și jertfe ale românilor de data aceasta pentru recucerirea independenței. Ion Vodă la Cahul și Roșcani și mai ales Mihai Viteazul la Călugăreni, Șelimbăr și Suceava au consemnat prin jertfa lor drumul greu și anevoios, spre libertate și dreptate, independență și unitate. Aspirațiile legitime ale națiunii noastre la dezvoltare liberă și independentă au fost jalonate de răscoala lui Horea din 1784, de revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821 și de revoluția română de la 1848, care au dat o expresie clară hotărîrii și voinței întregului popor român de a sfărîma cătușele asupririi sociale și naționale, de a scutura orice formă de dominație și stăpînire străină. Au fost înfrînte aceste revoluții prin unirea forțelor

represive externe țariste și otomane. N-au putut fi însă înfrînte marile idei, mîntuitoarele idealuri proclamate de revoluție: dreptate, libertate, unitate și independență. Aceste idei au continuat să trăiască cu aceeași vitalitate. Au continuat să fie vii și puternice în mintea și inima tuturor românilor. Cu puterea de intuiție privind desfășurarea evenimentelor istorice, Nicolae Bălcescu, ideologul revoluției române de la 1848, prevedea, încă la 1850, că revoluțiile viitoare nu se vor mărgini a cere libertatea dinăuntru, ci vor pretinde unitatea și libertatea națională [1]. *Aceeași clarviziune o exprimă și Mihail Kogălniceanu în* Dorințele partidei naționale în Moldova, *care cuprindeau unirea Moldovei și Țării Românești, „cheia de boltă fără care s-ar prăbuși tot edificiul național" și constituirea unui stat neatîrnat, cu respectarea „dreptăților înființate și chezășie de sute de ani, pe care strămoși noștri pururea și cu crude jertfe au știut a le păstra și pre care și noi voim a le lăsa întregi strănepoților noștri"* [2]. *Unirea de la 24 Ianuarie 1859 care însemna înfăptuirea ideii stăpînitoare a vremii aceleia a fost rodul acestor eforturi și vreri, sacrificii și jertfe. Unirea se înfăptuise nu ca un dar al marilor puteri, ci a fost un act revoluționar, opera întregului popor, animat de patriotism generos și sincer, doritor a fi unit într-o singură țară, independentă, suverană. În proclamația din 11 decembrie 1861, domnul Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza, anunța: „Unirea este înfăptuită, naționalitatea română este întemeiată...; alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie"* [3]. *Unirea, reformele înfăptuite în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza au reprezentat tot atîtea acte transformatoare care au deschis drum biruitor poporului român, ridicînd pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, obiectivul principal imediat constituindu-l dobîndirea neatîrnării absolute a statului român.*

Momentul acesta mult așteptat nu a întîrziat să apară. În anii 1875-1876 încep în Balcani revolte împotriva opresiunii otomane mai întîi în Bosnia și Herțegovina, care se vor răspîndi, cu iuțeala fulgerului, în Bulgaria și Serbia, în Macedonia și Tesalia, în Epir și Creta. Purtate de vîntul libertății, flăcările revoltei se vor întinde mai departe, asupra altor țări, a altor popoare. Zadarnice au fost măsurile opresive și represive ale asupritorilor, voința maselor populare dornice de libertate nu a putut fi înăbușită cu forța. Față de această situație poporul român care atîta vreme și-a dovedit dorința și voința de independență nu putea rămîne spectator pasiv. Și n-a rămas. Încă la începutul anului 1876, sub presiunea poporului, guvernanții României făceau cunoscut puterilor europene dorința de independență. În iunie 1876 ministrul de externe al României, Mihail Kogălniceanu, adresează o notă diplomatică Porții otomane și „puterilor garante" care cuprindea, în fond, declarația de independență a României. Neprimind răspuns la această notă oficială a României, era clar că independența trebuia obținută pe alte căi. Această cale nu putea fi

---

1. N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Corespondență*, București, 1964, p. 277-278.
2. *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. IV, p. 109-136.
3. *Istoria Românilor*, București, 1971, p. 553.

alta decît lupta armată. În noiembrie 1876 au loc la Livadia, în Crimeea, convorbiri ruso-române în vederea trecerii trupelor țariste prin România spre sudul Dunării, în cazul unui război ruso-turc. Prima condiție pusă de partea română a fost respectarea suveranității și integrității teritoriale ale țării noastre. Convingîndu-se că independența de stat a României nu poate fi dobîndită decît pe calea armelor, guvernul român se orientează clar spre o alianță cu Rusia, semnînd la 4 aprilie 1877, la București, o convenție în baza căreia guvernul rus a obținut dreptul de trecere a armatelor sale spre Balcani prin România obligîndu-se a „respecta drepturile politice ale statului român astfel cum rezultă din legile interioare și trata-

Ostaș român capturînd un steag turcesc.

tele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României“ [4].

Reflectînd dorința arzătoare a întregului popor român de a dobîndi independența de stat și de a rezista tentativelor de incursiuni otomane la nord de Dunăre, se hotărăște la 6 aprilie mobilizarea armatei. În total, efectivele mobilizate însumau circa 100.000 de oameni. Din efectivele mobilizate, armata activă număra 58.700 de militari, dintre care 1.062 ofițeri și dispunea de 12.300 cai, 190 de tunuri și circa 58.000 de arme [5]. *La 10 aprilie România întrerupe relațiile diplomatice cu Poarta otomană. Marele cartier general român intensifică măsurile de apărare strategică a liniei Dunării. La*

---

4. Constantin Olteanu ș. a., *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență, 1877-1878*, București, 1977, p. 67.

5. Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877-1878*, București, 1926, p. 18.

12 aprilie Rusia declară război Turciei. La 26 aprilie 1877, fără o prealabilă declarație de război, artileria otomană din Vidin deschide focul asupra trupelor române din zona Calafat. Artileriștii români ripostează cu hotărîre și cu efect. Au loc și acte de piraterie pe Dunăre din partea flotei otomane, iar cete de bașibuzuci trec fluviul și se dedau la jafuri și crime.

Astfel se ajunge la ziua de 9 mai 1877, cînd, ca o încununare a năzuințelor luptelor de veacuri ale poporului român, Adunarea Deputaților proclamă, la București, independența de stat deplină a României. Cu acest prilej, ministrul nostru de externe Mihail Kogălniceanu a rostit memorabilele sale cuvinte: „În stare de rezbel (cu Turcia), cu legăturile rupte, ce suntem? Suntem independenți; suntem națiune de sine stătătoare (...). Așadar d-lor deputați, nu am cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața reprezentanței naționale că noi suntem o națiune liberă și independentă (...). Noi trebuie să dovedim că suntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri și această misiune este încredințată în momentele de față fraților și fiilor noștri care mor la hotare“ [6]. *În moțiunea adoptată, Adunarea Deputaților consemna că „ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială“. Proclamarea independenței a generat un entuziasm de nedescris pe întreg cuprinsul României. Mărturiile vremii atestă că de la Unirea Principatelor capitala țării nu a mai cunoscut o asemenea manifestare de adeziune a mulțimii. Referindu-se la efervescența maselor în acea zi neuitată, T.C. Văcărescu consemna în memoriile sale de război: „De la o margine a țării la alta toate inimile sînt cuprinse de un nespus entuziasm. Autoritățile și corpurile constituite, orașele, satele, cătunele, toți într-un cuvînt, de la mic pînă la mare, se rostesc gata la orice jertfe pentru a susține cu toate bunurile națiunii, cu aurul și sîngele ei, libertatea și neatîrnarea patriei“* [7]. *Un nou stat independent se înscrie pe harta politică a Europei. Un stat independent ce dovedise că e vrednic să-și cucerească independența și care va dovedi că e tot atît de vrednic să și-o apere pe cîmpul de luptă. Ca semn al independenței noastre se instituie decorațiile „Steaua României“ și „Virtutea militară“, care vor străluci pe miile de piepturi ale eroilor războiului nostru pentru independență. La 11 mai guvernul român anulează tributul către Poartă în valoare de 914.000 lei aur, sumă ce a fost pusă la dispoziția Ministerului de război, pentru cumpărarea de noi arme și tunuri. Botezul focului a început curînd după proclamarea independenței. Tînăra armată română mobilizată încă înainte de 9 mai 1877 era pregătită moral și material pentru a cuceri independența țării prin luptă. Dar în pofida dorinței lor trupele române au fost obligate de conjunctura politică să suporte cu arma la picior provocările turcilor. Deși au asigurat acoperirea Dunării, ușurînd trupelor ruse trecerea fluviului și formarea capetelor de pod, totuși din calcul politic și orgoliu militar de mare putere, Rusia țaristă a refuzat la începutul războiului cu otomanii să accepte cooperarea cu drepturi egale a armatei române pe cîmpurile de*

---

6. Constantin Olteanu ș. a., *op. cit.*, p. 117.

7. T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în resbelul din 1877-1878*, București, 1887, p. 61.

luptă din Bulgaria, pînă cînd eșecurile suferite la Plevna și în pasul Șipka au determinat pe marele duce Nicolae, comandantul suprem al trupelor ruse din Bulgaria, să apeleze, urgent, la ajutorul armatei române. Astfel, la 19 iulie 1877, el expediază conducătorului României următoarea telegramă: „Turcii, adunînd cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fusiune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata după cum dorești, între Jiu și Corabia. Demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele".

Analizînd situația creată, Guvernul român și Marele cartier general au acceptat ca armata română să participe la marea bătălie de la Plevna, urmînd a se discuta detaliile de cooperare și a se stabili cu precizie natura relațiilor între cele două armate. Urmare imediată a acestei cereri, trupele Diviziei 4 infanterie de sub comanda generalului Nanu au ajutat efectiv trupele ruse în timpul cuceririi Nicopolei. După Nicopole, armata ruso-română de pe frontul Bulgariei de vest a fost pusă sub comanda conducătorului României. Pînă la 21 august întreaga armată română de operații a fost trecută dincolo de Dunăre pe frontul din Bulgaria, intrînd în luptă cu hotărîrea fermă de a apăra și consolida independența absolută a țării, proclamată la 9 mai 1877. Comanda armatei române de operații este încredințată generalului Alexandru Cernat. Ea intră în componența armatei de vest ruso-română, care totaliza 90.100 de oameni și 424 piese de artilerie, din care 38.000 ostași români grupați în 42 batalioane de infanterie, 30 escadroane cavalerie și 108 guri de foc de artilerie. Forțele otomane la dispoziția lui Osman Pașa erau estimate la sfîrșitul lunii august 1877 la aproximativ 50.000 de oameni și peste 100 guri de foc de artilerie (cea mai mare parte erau de calibrul 8 și 9 cm, sistem Krupp, iar 12 erau tunuri de munte)[8]*. Acestea sînt forțele care se vor înclești în marile bătălii ce vor urma. Se fac pregătiri intense pentru cucerirea Plevnei, care a rezistat celor două atacuri anterioare ale armatei ruse. La 26 august, 168 de piese de artilerie române și ruse încep pregătirea de foc a atacului asupra Plevnei, care vor reîncepe în zilele de 27 august cu 226 de guri de foc, 28 august cu 232 guri de foc, 29 august cu peste 300 guri de foc, iar în dimineața zilei de 30 august, ziua atacului, 256 de guri de foc sînt dezlănțuite asupra pozițiilor otomane. Rezultatul acestei susținute trageri de artilerie n-a fost cel scontat, deoarece fortificațiile Plevnei erau foarte puternice. Din această cauză, domnitorul țării a propus în consiliul de război ruso-român din 29 august ca atacul să mai fie amînat, dar el a fost fixat pentru 30 august, ziua onomastică a țarului Alexandru al II-lea. Începe astfel, în ziua de 30 august 1877, epopeea cuceririi redutei Grivița nr. 1, ocupată în urma celui de al patrulea asalt de către ostașii români ai diviziilor 3 și 4 infanterie, care au dat dovadă de un eroism și un elan de nestăvilit. Cucerirea redutei cu cele trei tunuri și un steag turcesc a fost plătită cu sîngele vărsat de cei 53 de ofițeri și 2511 soldați români morți și răniți, în fruntea cărora au căzut eroic încă din primul atac maiorul George Șonțu, căpitanii Valter Mărăcineanu, Leon Cracalia și Vasile Panu, subloco-*

8. *Independența României*, București, 1977, p. 169.

tenenții Vasile Horcea și Constantin Ulescu ș.a.[9]. *Făcînd o privire retrospectivă asupra celei de-a treia bătălii a Plevnei rezultă că singurul mare succes l-a constituit cucerirea de către români a redutei Grivița nr. 1. Cu toate încercările turcilor de a o recuceri, întăritura a rămas în mîna bravilor noștri ostași. Marele cartier general român, în ordinul de zi nr. 58 din 5 septembrie 1877, referindu-se la eroismul și vitejia în luptă a ostașilor români spunea: „Ostași ! În lupta de la 30 august voi ați dovedit că virtutea ostășească n-a pierit din rîndurile ostașilor români. Sub focul cel mai viu al inamicului ați înfruntat moartea cu bărbăție, ați luat o redută, un drapel și trei tunuri. Țara vă va fi recunoscătoare de devotamentul, de abnegația voastră, deși am avut simțitoare pierderi, deși plîng cu voi pierderea bravilor camarazi căzuți pe cîmpul de onoare, dar sîngele vărsat nu va fi în zadar; dintr-însul va rodi mărirea și independența patriei...“* [10].

Asaltul din 30 august, ca și celelalte două anterioare, au demonstrat că Plevna nu putea fi cucerită decît printr-un asediu îndelungat. Consiliul de război aliat ia hotărîrea de a încercui Plevna, izolînd garnizoana de restul forțelor otomane și forțînd-o în cele din urmă să capituleze prin înfometare. Comandamentul român și-a îndreptat atenția spre organizarea în cît mai bune condiții a apărării redutei cucerite și cucerirea redutei Grivița nr. 2. Dar după două încercări nereușite renunță la cucerirea ei. Pînă la căderea Plevnei, acțiunile militare din zonă urmăreau realizarea încercuirii complete a grupării inamice și asigurarea spațiului operativ al forțelor ce executau încercuirea. Acțiunea armatei române se va remarca la cucerirea redutei Rahova, care va fi ocupată la 9 noiembrie 1877. În această mare încleștare trupele române au pierdut 8 ofițeri, între care cad eroic în fruntea atacului maiorii Dimitrie Giurescu și Constantin Ene și 329 soldați. Marele duce Nicolae aprecia într-o scrisoare : „... Izbînda de la Rahova aparține întreagă armatelor române“. Urmează capitularea Plevnei în ziua de 28 noiembrie 1877, după ce Osman Pașa a încercat, fără succes, să spargă încercuirea. În timpul încercării de ieșire din Plevna, Osman Pașa este rănit și dorind să-i vorbească colonelului român Mihai Cerchez îi spune : „Capitulez cu armata mea, predîndu-mă în mîinile junei și bravei armate române“ [11]. *În aceste condiții, armata comandată de Osman Pașa, formată din „10 generali, peste 130 ofițeri superiori, 2.000 ofițeri inferiori, aproximativ 40.000 de soldați din care 1.200 călăreți și peste 77 de tunuri, a capitulat fără condiții. Românii au capturat: 2 pașale, 225 ofițeri, 10.227 soldați, 24 tunuri, 16 chesoane și 5.000 puști Martiny“* [12].

Capitularea grupării otomane de la Plevna a constituit un prilej de adevărată sărbătoare pentru învingători, ilustrată de entuziastele manifestații ale ostașilor români și ruși, ale voluntarilor și populației bulgare. Victoria de la Plevna trebuia exploatată imediat, trupelor române revenindu-le misiunea de a zdrobi gruparea

---

9. Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 58.
10. D.I.R., *Războiul pentru independență*, vol. VI (1 septembrie 1877-15 octombrie 1877), p. 79-80.
11. *Istoria României*, București, 1969, p. 359.
12. *Istoricul războiului din 1877-1878*, partea a 2-a și a 3-a, p. 796 și 820.

de trupe inamice din nord-vestul Bulgariei. S-au dat lupte grele la Nazîr-Mahala, Smîrdan, Tatargic, Inova, Capitanovcea, poziții înaintate turcești din fața Vidinului, care este predat de Izzet Pașa la 22 ianuarie 1878. La 13 februarie trupele române intră în cetatea Belogradgik. Cu înălțarea tricolorului românesc deasupra Vidinului și Belogradgikului se încheia în mod glorios lupta armatei române împotriva dominației otomane. Revenind în țară, armata română, care jertfise pe cîmpul de onoare peste zece mii de ostași, și-a făcut intrarea victorioasă în capitala patriei noastre, București, încărcată de laurii victoriei cucerite în războiul independenței, încununată de dragostea și recunoștința întregului popor român de pe ambele versante ale Carpaților. La această victorie a contribuit întreg neamul românesc, inclusiv din provinciile subjugate. Acțiunile de solidaritate și de sprijinire a independenței din partea maselor populare s-au concretizat în trei direcții principale : înrolarea de voluntari în armata română, susținerea materială a războiului, aport moral la eforturile României. Asemenea acțiuni și altele sînt semnul solidarității impresionante a întregului popor român, dovada unității tuturor românilor. Asemenea solidaritate constituia în același timp dovada încrederii nestrămutate a românilor din provinciile subjugate în izbînda României în acest război drept, care va consfinți voința puternică de independență a poporului român și va constitui un sprijin hotărîtor în realizarea visului secular, desăvîrșirea unității naționale, la 1 Decembrie 1918.

Participarea României la războiul din 1877-1878 și cîștigarea independenței depline a fost o cauză a întregului popor român, care a sprijinit cu tărie operațiunile armatei sale. „Pentru cumpărare de arme, persoane particulare, comune rurale și urbane au subscris suma de 1.639.798 lei, cu care se puteau cumpăra circa 50.000 de pușți. În întreaga țară s-au format comitete care au adunat fonduri și daruri pentru trupe ; țăranii ofereau îmbrăcăminte groasă și alimente ; muncitorii și meseriașii bani și lenjerie; comercianții, intelectualii, diferite categorii de salariați — de asemenea alimente, efecte și bani. Donațiile înregistrate de guvern — afară de cele date direct unor asociații și comitete particulare — totalizează 9.247.000 lei, sumă ce îngăduia alimentarea armatei române operative pe timp de 300 zile (de fapt pe toată durata războiului)“ [13]. *Războiul de independență a luat sfîrșit prin încetarea ostilităților dintre Rusia și Turcia, la înfrîngerea căreia armata română și-a adus contribuția și jertfa sa de sînge. Intervenția armatei române, intrarea ei pe frontul din Bulgaria, a ajutorat armata rusă, care oprită în fața Plevnei își epuizase forțele și un contraatac turcesc, dacă s-ar fi produs în acel moment, trupele ruse riscau să fie aruncate peste Dunăre, deoarece rezervele lor erau epuizate. Iată că intervenția armatei române s-a produs la momentul potrivit, în urma telegramei marelui duce Nicolae, deși, inițial, i s-a refuzat participarea. Au avut loc tratativele de la San Stefano și Berlin la care România nu a fost invitată să participe, deși avea acest drept. În urma participării vic-*

---

13. *Istoria Românilor*, București, 1971, p. 573.

torioase la războiul din 1877-1878 România a obținut recunoașterea internațională a independenței sale de stat.

Se cuvine să subliniem aportul Bisericii Ortodoxe Române, care a sprijinit toate acțiunile menite să asigure victoria armatelor ruse și române împotriva turcilor și, potrivit misiunii sale, ea a căutat să vină și în sprijinul celor răniți pe cîmpurile de luptă și al familiilor celor plecați, mai ales celor morți și răniți. O primă cale de a veni în sprijinul armatei era aceea că unii slujitori ai Bisericii să se înroleze în calitate de preoți militari și să însoțească pe cîmpul de luptă trupele, mîngîind și întărind pe ostași și îndeplinind toate slujbele religioase cerute în astfel de împrejurări. Alții au servit în armată în funcția de confesori militari. Mulți dintre ei au fost decorați, ca, spre exemplu, preotul Gavrilă Ursu, confesorul Regimentului IV artilerie, a fost decorat cu „Virtutea Militară“ [14]. *Au fost însă și cîțiva teologi care au luptat cu arma în mînă în acest război. Unul din ei a fost Vicențiu Grama (1852-1920), originar din Rîușor-Făgăraș, absolvent al Institutului teologic din Sibiu. În vara anului 1877, împreună cu alți cinci tineri făgărășeni au trecut munții, îndreptîndu-se spre București, unde au cerut înrolarea lor ca voluntari în armata română. Vicențiu Grama a făcut întreaga campanie din Bulgaria, luptînd eroic, fapt pentru care a primit și două decorații* [15]. *Armata noastră a fost ajutată efectiv și de numeroși călugări și călugărițe, care s-au pus în serviciul ei în calitate de infirmieri sau brancardieri, pe cîmpul de luptă sau în spitalele pentru răniți. „În total, peste 300 de monahii și monahi au acordat asistență medicală ostașilor răniți, au lucrat în administrație sau au făcut serviciul la mese și la spălătorii. Mulți reprezentanți ai Bisericii au căzut în timpul războiului pentru independență. Patria le este recunoscătoare și le-a trecut numele în calendarul eroilor neamului. Foarte mulți preoți confesori, monahi și monahii au primit medalii și decorații, păstrate pînă astăzi cu sfințenie în muzeele mănăstirilor noastre“* [16].

Biserica, prin slujitorii ei, arhierei și preoți, a avut un rol însemnat și în strîngerea de bani și daruri pentru armata română. În fruntea listelor îi găsim pe Mitropolitul primat Calinic Miclescu, care a făcut Crucii Roșii o danie de 1.000 lei, Mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, 1.000 lei. Episcopul Melchisedec Ștefănescu al Dunării de Jos a oferit 2.000 lei Crucii Roșii și 1.000 lei pentru cumpărarea de arme, Episcopii Isaia Vicol al Romanului și Inochentie Chițulescu al Buzăului cîte 500 lei [17]. *În fruntea acțiunilor de strîngere de bani și ofrande pentru armată se situează pe bună dreptate Mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, cunoscut de altfel ca un ierarh cu frumoase însușiri caritative. El a dat dispoziții tuturor protoiereilor de județe din eparhia sa să se pună cutii pentru adunarea de bani în toate bisericile parohiale, în vederea ajutorării*

---

14. Gh. I. Moisescu, Șt. Lupșa și Al. Filipescu, *Istoria Bisericii Române*, manual pentru Institutele teologice, vol. II, București, 1958, p. 526-528.

15. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *90 de ani de la proclamarea independenței de stat a României*, în „B.O.R.“, LXXXV (1967), nr. 5-6, p. 608.

16. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, *9 Mai 1877, 9 Mai 1945, 9 Mai 1987*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, LXIII (1987), nr. 3, p. 9.

17. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 612.

soldaților români [18]. *O altă cale de a veni în ajutorul țării în timpul războiului era și aceea de a lămuri pe credincioși asupra nevoii ajutorării familiilor celor plecați la război. Este demnă de remarcat chemarea diaconului Ștefan Călinescu „către preoții săteni" prin care îi îndemna să sprijine măsura Guvernului și să stăruie în predicile lor ca toți cei rămași acasă să vină în ajutorul fraților lor care luptau cu arma în mînă pentru libertatea și independența țării. Biserica Ortodoxă Română și-a făcut pe deplin datoria față de Patrie și de fiii ei care și-au vărsat sîngele pentru libertate și independență în războiul din 1877-1878. De fapt, ea se va strădui și va lupta cu mai multă vigoare pentru neatîrnarea ei canonică, pentru autocefalie, pe care o vom dobîndi în anul 1885.*

Cucerirea la 9 Mai 1877 a independenței de stat a României și victoria asupra fascismului la 9 Mai 1945 sînt două columne ale independenței și libertății, la care întregul nostru popor român a contribuit cu tot potențialul său militar, uman și material. Aceste două evenimente, pe care o coincidență istorică le-a situat în aceeași zi — 9 Mai — se află într-o continuare firească, într-o legătură organică și indisolubilă. Ele ilustrează cu tărie adevărul istoric al dezvoltării Patriei noastre sub semnul idealurilor de libertate și independență națională. În același timp, aceste două evenimente istorice au demonstrat lumii întregi că poporul român a fost și este unit în cuget și simțiri ori de cîte ori Patria o cere. Astăzi poporul român, liber și independent, își făurește o viață nouă, socialistă, de dreptate socială și de afirmare demnă în rîndul popoarelor lumii doritoare de pace și de libertate.

REDACȚIA

18. D.I.R., III, p. 200-201, doc. 388.

„Vrem să ne unim cu Țara“

140 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DIN 1848 ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

Revoluția de la 1848 din Țările Române constituie unul din principalele evenimente istorice din îndelungata luptă a poporului nostru pentru înlăturarea asupririi sociale ca și a dominației străine, de recucerire a drepturilor naționale, de făurire a unui stat național, independent și unitar. Desfășurată regional ca urmare a situației de fapt, cînd hotare nefirești despărțeau pe români, aflați în același timp sub dominația și influența a trei mari imperii absolutiste, Imperiul otoman, cel habsburgic și cel țarist, ea a fost revoluția poporului român, reprezentînd expresia acelorași năzuințe și nevoi. Desfășurîndu-se în condițiile revoluțiilor ce cuprinseseră Europa, revoluția română de la 1848 a constituit ultimul bastion al ei în această parte a continentului. Referindu-se la caracterul istoric necesar al revoluției, la legitimitatea și cauzalitatea ei, decurgînd din condițiile vitrege ale opresiunii sociale și naționale cu care poporul nostru a avut de luptat secole de-a rîndul, ideologul revoluției române, Nicolae Bălcescu, spunea : „Revoluția română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întîmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în negura veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși“ [1].

Revoluția română de la 1848 a fost prefațată de multe lupte revoluționare, care au îmbrăcat numeroase forme și care au continuat în Țările Române fără întrerupere după 1821. Vom aminti doar pe cele mai importante. În anul 1822, în Moldova, mișcarea „cărbunarilor“ condusă de Ioniță Tăutu, revendica, într-un proiect de constituție, reforme de interes general, între care pe primul loc figurează respectarea „privilegiului slobozeniei“ pentru Moldova. Revolta violentă din Oltenia, condusă de Simion Mehedințeanu și Ghiță Cuțui, acțiune ce a fost însă înăbușită, iar cei doi conducători arestați și spînzurați. În anii 1834-1835, în Banat, din regiunile miniere, răzbăteau ecourile directe ale unei colaborări secrete între transilvăneni, moldoveni și munteni pentru înfăptuirea „republicii române“, care să unească toate țările românești. În anul 1838 voința de emancipare socială și națională a poporului român și-a găsit expresie în „Declarația de principii a partidei naționale“, elaborată de Ion Cîmpineanu. Conținutul ei, ca și prevederile proiectului de constituție, ambele întocmite în noiembrie 1838 la București, relevau ca obiective ale luptei constituirea statului român unic, a unei patrii “slobode și independente“

---

1. Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, partea a 2-a, ediția G. Zane, București, 1940, p. 99.

pentru toți membrii despărțiți ai neamului românesc, egalitate în fața legilor, libertatea și împroprietărirea țăranilor[2]. În anul 1840 au fost puse bazele unei societăți secrete sub conducerea lui Mitică Filipescu. Scopul societății era răsturnarea orînduirii sociale existente și instaurarea unei noi orînduiri. Printre membrii societății se aflau Nicolae Bălcescu, D. Macedonschi, Eftimie Murgu, C. Telejescu și M. Serghiescu. „Societatea secretă“ își propusese să atingă mai multe obiective social-politice care imprimau acesteia un caracter revoluționar : independența țării, eliberarea și împroprietărirea clăcașilor cu despăgubire, anularea tuturor privilegiilor feudale, libertatea și egalitatea în fața legilor, republică democratică și constituirea unei armate revoluționare. Aceste obiective urmau să fie realizate cu ajutorul unei răscoale armate care să izbucnească în momentul cînd condițiile externe ar fi fost favorabile. Insuficienta legătură cu masele, împrejurările externe nefavorabile ca și pătrunderea în rîndurile membrilor societății a unor elemente trădătoare au împiedicat trecerea la realizarea programului. Acuzați de „complot criminal“ împotriva țării, membrii societății au fost arestați și condamnați la ani grei de ocnă. Nicolae Bălcescu care era minor a fost internat la Mănăstirea Mărgineni, ceilalți la Mănăstirea Snagov. Trei ani mai tîrziu, în anul 1843, după ieșirea sa din închisoare Nicolae Bălcescu, împreună cu Ion Ghica și Christian Tell au pus bazele unei noi societăți secrete cunoscute sub numele de „Frăția“, care s-a adresat atît burgheziei și boierimii liberale cît și micii burghezii, lucrătorilor și țărănimii clăcașe.

În Moldova, opoziția împotriva domniei lui Mihail Sturdza a reușit să strîngă în jurul „Asociației patriotice“ un număr important de reprezentanți ai intelectualității progresiste moldovene : Teodor Râșcanu, Vasile Mălinescu, Alexandru Ioan Cuza și alții. Asociația, al cărei centru era la Vaslui, avea ramificații în toate orașele din Moldova. Membrii asociației își propuneau să lupte pentru egalitate juridică, dezrobirea țiganilor boierești, fixarea de impozite pe moșii etc. Mijlocul de realizare a acestui program era lovitura armată împotriva ocîrmuirii. Informat asupra scopului asociației, Mihail Sturdza a reușit să o lichideze încă înainte de declanșarea vreunei acțiuni. O parte a membrilor ei au fost arestați, iar alții au reușit să emigreze. În anii premergători revoluției, a avut loc o intensificare a legăturilor între tinerii patrioți din cele trei Țări Române. Prezența lui Ion Ghica la Iași, întîlnirea dintre revoluționarii moldoveni și munteni de la Mînjina, moșia lui Costache Negri de lîngă Galați, călătoria lui Nicolae Bălcescu în Transilvania și a lui George Barițiu în Țara Românească, sînt doar cîteva exemple care atestă această intensificare.

Situația Transilvaniei în preajma izbucnirii revoluției din 1848-1849 se caracterizează prin raporturi sociale și naționale complexe. Afirmarea națiunii române, creșterea conștiinței național-statale a dus la accentuarea luptei în toate domeniile vieții social-politice. Memoriul națiunii române cunoscut sub numele de „Supplex Libellus Valachorum“, din martie 1791, reprezintă momentul

---

2. *Antologia gîndirii românești. Secolele XV-XIX*, Partea I, București, 1967.

culminant al luptei naționale-politice, al cărei obiectiv fundamental era revendicarea obținerii străvechilor drepturi, de care fusese despuiată națiunea română în totalitatea ei. De aici încolo mișcarea românilor a făcut progrese remarcabile, situîndu-se pe noile coordonate impuse de dezvoltarea forțelor de producție, de noul profil social-politic al națiunii române, de sporul conștiinței naționale a acesteia. În îndelungata luptă pentru păstrarea, afirmarea și dezvoltarea ființei naționale, românii transilvăneni s-au convins că nobilii tirani nu pot fi înduplecați „cu argumente filosofice și umanitare ci cu lancea, ca pe timpul lui Horea“ [3]. În 1842, se votează în Dietă proiectul de lege care prevedea introducerea, în mod progresiv, a limbii maghiare ca limbă oficială în Transilvania. Împotriva acestei „tocmeli de rușine și legi nedrepte“, cum o numește Simion Bărnuțiu, sau „sentința de nimicire a naționalității românești“, după expresia lui George Barițiu, s-au ridicat proteste vehemente atît ale românilor, cît și ale sașilor. Atunci a scris Stephan Ludvig Roth, articolul său întitulat „Despre lupta pentru întîietatea limbii de stat în Transilvania“, în care afirma : „Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a țării. Căci noi avem o limbă oficială a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci este limba română ! Oricît ne-am suci și ne-am învîrti noi, națiunile reprezentate în Dietă, nu putem schimba nimic. Aceasta este realitatea, aveți grijă — conchidea cărturarul sas, adresîndu-se nobilimii maghiare — să nu aruncați cărbuni aprinși în paie uscate. Semănați vînt și o să culegeți furtună“ [4]. Mișcările antifeudale din perioada premergătoare revoluției de la 1848 din Transilvania reînviau pentru exploatatori coșmarul răscoalei lui Horea. Numeroase societăți și acțiuni, în aparență culturale, aveau în fond un caracter politic. În Munții Apuseni se produce o îndelungată mișcare a moților (1841-1847), îndreptată la început împotriva exploatării crîncene. Țăranii refuzau să-și îndeplinească obligațiile ce le erau impuse. În 1847 Dieta Transilvaniei de la Cluj a votat legea urbarială, care agrava situația țărănimii, în special prin încuviințarea răpirii pămîntului iobăgesc. Situația din Transilvania, în preajma revoluției de la 1848, a fost pregătită de toate aceste frămîntări anterioare. Mișcările cu caracter revoluționar din Țările Române în perioada premergătoare anului 1848 sînt forme de manifestare a luptei pentru înlăturarea orînduirii feudale, pentru unitatea națională a poporului român, pentru revendicări cu caracter burghezo-democratic. Acestea vor constitui forțele sociale care se vor înfrunta în zilele de luptă ale revoluției de la 1848.

Datorită divizării teritoriilor românești și influențelor nefaste ale imperiilor vecine, revoluția română de la 1848 nu a izbucnit în același moment, deși revoluționarii români au dezbătut și au preconizat sincronizarea acțiunilor care aveau să se desfășoare. De aceea vom expune desfășurarea acțiunilor revoluționare de la 1848 așa cum ele au avut loc în Moldova, Țara Românească și Transilvania.

---

3. Cornelia Bodea, *1848 la români. Mărturii,* vol. I, București, 1982, p. 484.

4. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, București, 1983, p. 243-244.

I. *Desfășurarea revoluției în Moldova.* Steagul revoluției române de la 1848 a fost înălțat mai întîi în Moldova, la Iași. Încă pe la începutul lunii martie exista aici o situație revoluționară reală, mase de meseriași și negustori din oraș, cărora li s-a adăugat o însemnată parte a populației din Moldova, și-au manifestat protestul împotriva vechii orînduiri feudale. Apeluri unanime ale fruntașilor revoluționari îndemnau poporul la revoltă deschisă; spre Iași se îndreptau toți acei care doreau să participe la mișcarea cu caracter înnoitor. În aceasta atmosferă revoluționară, de agitație și tensiune, a avut loc adunarea de la hotelul „Petersburg“ a revoluționarilor moldoveni în frunte cu Vasile Alecsandri, Al. Ioan Cuza, Lascăr Rosetti, Zaharia Moldovanu. Programul de revendicări întocmit în urma consultării poporului de la această adunare, care a avut loc la 27 martie 1848, trebuia prezentat domnitorului Mihail Sturdza, care a fost silit să intre în tratative cu conducătorii mișcării și să accepte ținerea acestei întruniri la care au luat parte, după documentele vremii, circa o mie de persoane din toate clasele sociale. A fost alcătuit un comitet în frunte cu Vasile Alecsandri, căruia i s-a încredințat redactarea programului intitulat „Petiția-proclamație“, cuprinzînd 35 de articole. Deși la primul punct se prevedea „sfînta păzire a Regulamentului organic“ (acest lucru s-a făcut ca o măsură de acoperire, pentru a preveni intervenția trupelor țariste concentrate pe Prut), Petiția-proclamație cerea ameliorarea condiției materiale a maselor țărănești, preconiza constituirea unei noi Adunări obștești, care să fie o adevărată reprezentantă a poporului, eliberarea deținuților politici, libertatea personală, responsabilitatea ministerială, desființarea taxei vamale la exportul de cereale, înființarea unei bănci naționale, reforma învățămîntului etc. Diversele formulări moderate se datoresc dorinței autorilor de a se evita intervenția trupelor străine. Petiția-proclamație a fost semnată de cîteva sute de persoane, între care mitropolitul și cîțiva miniștri demisionați, urmînd să fie prezentată domnitorului spre aprobare. În cazul că acesta nu se declara de acord cu Petiția, se prevedea ridicarea poporului și înlăturarea eventuală a domnitorului. Cînd refuzul domnitorului a fost cunoscut, majoritatea revoluționarilor adunați la casele Mavrocordat au hotărît „a merge la Mitropolie, a pune în frunte pe Mitropolitu și trăgîndu-se clopotele, a merge la palat și a cere dorințele naționale“ [5]. După ce a refuzat să primească în întregime Petiția, domnitorul Mihail Sturdza s-a refugiat la cazarmă de frica mulțimii și a ordonat oștirii să reprime revoluția, fiind astfel curmată, pentru scurtă vreme, manifestarea deschisă a revoluției în Moldova. Conducătorii acesteia au încercat să cheme poporul la luptă și să ridice baricade pe străzile Iașului, dar era prea tîrziu. Au fost arestate peste 300 de persoane, unii boieri revoluționari au fost exilați la moșiile lor sau la mănăstiri, iar 13 dintre conducători au fost trimiși sub stare de arest la Galați, pentru a fi exilați în Turcia, dar 6 au reușit să scape la Brăila (printre ei aflîndu-se și Al. Ioan Cuza), de unde au trecut în Transilvania. Alții fruntași, între care și Vasile Alecsandri, n-au fost prinși și au putut de la început să se refugieze în Bucovina

5. G. Sion, *Suvenire contimpurane,* Iași, 1888, p. 179.

sau Transilvania. Domnitorul a împiedicat intrarea în țară a lui Costache Negri, V. Mălinescu și a altora care reveneau de la Paris cu intenția de a porni lupta revoluționară.

La înfrîngerea revoluției o contribuție indirectă și-a adus Imperiul țarist, care în calitate de putere „protectoare" a dus, prin consulii săi de la Iași și București, o politică de intimidare a revoluționarilor români. În februarie 1848, trupele țariste erau deja concentrate pe malul stîng al Prutului, la numai 20 km de Iași, gata să intervină în Țările Române. Revoluția de la 1848 din Moldova, în formele particulare în care s-a dezvoltat, s-a grefat pe fondul intern al luptei generale împotriva feudalismului, în care erau antrenate, în totalitatea lor, masele de la orașe și sate. Înăbușirea brutală a începutului de revoluție din martie a avut drept efect adîncirea luptei revoluționarilor moldoveni exilați și a celor rămași în țară, printre aceștia aflîndu-se și Mihail Kogălniceanu. O parte a revoluționarilor moldoveni exilați, aflați în Transilvania, au participat la Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 mai și apoi s-au adunat la Brașov, unde au alcătuit, la 12/24 mai 1848, un legămînt revoluționar secret, intitulat „Prințipiile noastre pentru reformarea patriei" în care au prevăzut, odată cu răsturnarea orînduirii feudale, și „Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatîrnat românesc"[6]. De data aceasta erau împreună conducătorii mișcării din martie și grupul de moldoveni întorși de la Paris în frunte cu Costache Negri și Alecu Russo. Programul de la Brașov, deși rezumat numai la 6 articole, exprima cele mai largi aspirații ale poporului dînd o nouă orientare revoluției din Moldova. Sub puternica impresie a luptei românilor transilvăneni și a revoluției din Țara Românească, exilații moldoveni au plecat în Bucovina, pentru a continua revoluția în Moldova pe baze noi. La Cernăuți s-au întîlnit cu Mihail Kogălniceanu și cu alți moldoveni refugiați, organizînd Comitetul revoluționar moldovean. Era necesar ca „prințipiile" elaborate la Brașov să fie expuse într-un larg program de revendicări sociale și politice. Cu redactarea acestui program intitulat „Dorințele partidei naționale în Moldova" a fost însărcinat Mihail Kogălniceanu, care cunoștea proclamația de la Islaz și programul revoluționar de la Blaj. Avînd în față aceste documente, precum și „prințipiile" de la Brașov, Kogălniceanu a elaborat programul revoluției din Moldova care cuprindea revendicări sociale și politice, multe din ele fiind formulate atît în programul aprobat de Adunarea Națională de la Blaj, cît și în „Proclamația" de la Islaz, ceea ce dovedește unitatea de luptă revoluționară a întregului popor român. În afara acestui program, Mihail Kogălniceanu a mai redactat și „Proiectul de Constituție pentru Moldova", care cuprindea 120 de articole unde erau dezvoltate ideile din *Dorințele partidei naționale*. Cu acest proiect se încheia seria de memorii, proclamații și proiecte de reforme ale revoluției din Moldova. Înăbușirea, între timp, a revoluției din Țara Românească, a curmat speranța revoluționarilor moldoveni în reușita unei insurecții, care trebuia să înfrîngă nu numai reacțiunea internă, ci și

---

6. *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, p. 226.

pe aceea a armatei țariste care ocupase în iunie 1848 țara, spre a împiedica atît revoluția română cît și extinderea revoluției europene spre răsărit.

II. Cu o vigoare deosebită s-a desfășurat *revoluția în Țara Românească*, punînd în evidență potențialul revoluționar al poporului, năzuința fierbinte spre libertate socială și națională. Masele orășenești și țărănimea împilată, care au acționat ca forțe motrice ale revoluției, avînd în frunte revoluționari patrioți ca Nicolae Bălcescu, ideologul revoluției române de la 1848, frații Golești, Gheorghe Magheru ș. a., au manifestat un înalt patriotism, eroism, combativitate și hotărîre în luptă.

În mai 1848, Comitetul revoluționar din București a alcătuit un program și o proclamație către popor și a ales o comisie executivă compusă din Nicolae Bălcescu, Ion Ghica și Alexandru G. Golescu. Între timp, Ion Ghica fiind trimis la Constantinopol pentru a justifica revoluția și a convinge Poarta că aceasta nu era îndreptată contra ei, a fost ales C. A. Rosetti. În noua componență, Comisia executivă a hotărît ca revoluția să înceapă în ziua de 9/21 iunie 1848. La această dată a fost organizată Adunarea populară de la Islaz în prezența unui însemnat număr de țărani din satele învecinate. Erau de față și numeroși soldați aflați în zona Dunării. Programul revoluției, sintetizat în „Proclamația de la Islaz“, prevedea următoarele: „1. Independența sa administrativă și legislativă pe temeiul „tractatelor“ lui Mircea și Vlad Voievod și neamestec al nici unei puteri din afară în cele dinăuntru ale sale; 2. Egalitatea drepturilor politice; 3. Contribuție generală; 4. Adunarea generală compusă de reprezentanți ai tuturor stărilor societății; (...) 8. Libertatea absolută a tiparului... Emanciparea clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire; (...) 22. Convocarea îndată a unei Adunări generale extraordinare constituante, aleasă spre a reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datoare a face Constituția țării pe temeiul acestor 21 de articole decretate de poporul român“ [7].

Masele țărănești adunate la Islaz au ascultat cu entuziasm Proclamația citită de Heliade Rădulescu și au jurat într-un glas cu preotul Radu Șapcă pe programul cuprins în ea. Atmosfera solemnă de la Adunarea de la Islaz a fost descrisă astfel: „Miercuri dimineața, la 9 iunie 1848, piața satului Islaz era plină de țărani. În mijlocul pieții, pe o masă drept altar, strălucea Evanghelia și Crucea; două steaguri în culorile naționale, unul de-a dreapta și altul de-a stînga, douăzeci de făclii aprinse și fumul tămîiei, vesteau o zi mare...“ [8]. Este evocată apoi constituirea adunării și este descrisă pe larg desfășurarea serviciului divin, în special semnificația citirii de către Radu Șapcă a unui capitol biblic intitulat „Răsmerița“. Rugăciunea ce a urmat, rostea, prin glasul aceluiași preot, durerea unui întreg popor: „Izbăvește, Doamne, și sloboade pe tot cel ce suferă; înalță și însuflețește poporul acesta care moare,

---

7. *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. I, *1821-1848, iunie 20*, București, 1902, p. 490-501.

8. „Drepturile țăranului“, București, 1899, I, nr. 2, 23 iulie și nr. 4, 22 august.

ca să facă să trăiască asupritorii săi. Scapă-l de cei ce-l înșeală și-l fură, de cei ce-și bat joc de așezămintele sale și de virtuțile sale. Scapă-l de acele munci ale lui Faraon, de orice silnicie și nedreptate. Fă-l să se bucure de roadele muncii sale. Mîngîie, Stăpîne, un popor zdrobit de suferințe“ [9].

După aprobarea programului s-a format un guvern provizoriu compus din Ion Heliade Rădulescu, Ștefan Golescu, Christian Tell, Nicolae Pleșoianu și Radu Șapcă. Acest guvern a pornit, însoțit de compania comandată de Nicolae Pleșoianu și de numeroși țărani, către Caracal, reședința județului Romanați, unde ocîrmuitorul Gheorghe Magheru l-a întîmpinat urmat de orășeni. Împreună cu Magheru, guvernul provizoriu s-a îndreptat către Craiova, unde a ajuns la 13/25 iunie și a fost primit cu același entuziasm de către orășeni. Oltenia toată era sub conducerea revoluționarilor. Izbînda din Oltenia a precipitat evenimentele și în capitală. O parte din conducătorii revoluției au hotărît începutul acțiunii pentru ziua de 11 iunie. Sub presiunea mulțimii și lipsit de sprijinul armatei, domnitorul Gheorghe Bibescu a fost silit să semneze Constituția și să recunoască noul guvern. După abdicarea domnitorului la 13-14 iunie, Guvernul provizoriu a preluat puterea în stat. Din Guvernul provizoriu făceau parte acum : Ion Heliade Rădulescu, Ștefan Golescu, Christian Tell, Gheorghe Magheru, Gheorghe Scurtu. Secretari ai Guvernului provizoriu au fost desemnați : Nicolae Bălcescu, A. G. Golescu-Negru, C. A. Rosseti, I. C. Brătianu. Președinte al guvernului a fost ales mitropolitul Neofit. Au mai fost introduși în guvern : Ion Cîmpineanu, la Departamentul Dreptății, C. N. Filipescu, la Departamentul Finanțelor, Ion Voinescu II, la Secretariatul statului. Marea Adunare populară din 15 iunie, ținută pe cîmpul de la Filaret numit de atunci „Cîmpia Libertății“, a aclamat guvernul, a recunoscut Constituția și și-a exprimat întreaga aderiune la cauza revoluției.

Noul regim instaurat a fost ținta reacțiunii interne și externe. La 19 iunie o delegație militară în frunte cu colonelul Ion Odobescu, sub pretext că vine să felicite guvernul, reușește să aresteze pe Ion Heliade Rădulescu, N. Golescu, Christian Tell ș. a. La vestea că guvernul a fost arestat, masele bucureștene au înconjurat palatul. Colonelul Odobescu ordonă să se tragă focuri de armă în mulțime ; cad opt morți și mai mulți sînt răniți. Dar masele populare în frunte cu Ana Ipătescu și Toma Gheorghiu reușesc să zdrobească complotul reacțiunii și să elibereze guvernul. Reacțiunea încearcă iar o altă acțiune de a înlătura guvernul răspîndind zvonul că trupele țariste s-ar îndrepta spre București. Intrînd în panică, membrii guvernului au făcut greșeala de a părăsi Capitala în noaptea de 28-29 iunie, dar numai pentru două zile, căci o altă intervenție viguroasă a poporului îl va repune în drepturi permițîndu-i acestuia să treacă la înfăptuirea programului revoluției. Printr-o suită de decrete s-a hotărît înființarea steagului național — tricolorul, avînd înscrisă deviza „Dreptate-Frăție“, desființarea rangurilor civile, desființarea robiei și a cenzurii, eliberarea tuturor arestaților politici etc. Deoarece apărarea revoluției era o problemă

9. *Ibidem*, nr. 1, 11 iulie.

vitală, guvernul a luat măsuri pentru organizarea gărzii naționale și a unui corp de dorobanți și panduri voluntari, sub comanda lui Gheorghe Magheru, numit căpitan-general. Referindu-se la necesitatea forței armate a poporului, Nicolae Bălcescu spunea : „Tot românul, fără excepție, se naște cu datoria de a fi soldat al patriei... O nație războinică și unită, oricît de mică ar fi, n-a fost niciodată biruită și nici că va fi“ [10].

Revoluționarii știau că evenimentele revoluționare din țară vor atrage dușmănia Porții otomane și a guvernului țarist, de aceea au încercat, printr-o activitate diplomatică intensă, să împiedice o intervenție contrarevoluționară a armatelor străine. Acțiunea forțelor contrarevoluționare din afară nu a putut fi însă oprită. Apelurile repetate ale boierilor și presiunile diplomatice ale țarului au grăbit intervenția militară otomană. La 19 iulie încep să treacă Dunărea pe la Giurgiu trupe turcești. Sub amenințarea intervenției cu forța armată, Suleiman Pașa a impus înlocuirea Guvernului provizoriu cu o locotenență domnească, din care vor face parte Ion Heliade Rădulescu, N. Golescu și Christian Tell. Aceștia au acceptat ca noile instituții să intre în vigoare atunci cînd vor primi aprobarea sultanului, ceea ce era un evident regres al revoluției. A fost trimisă la sultan o delegație, condusă de Nicolae Bălcescu, pentru a obține aprobarea unei Constituții modificate și recunoașterea noului regim. Dar sultanul refuză să primească delegația, care, după o lungă așteptare, a fost nevoită să se întoarcă în țară. Starea de spirit revoluționar a maselor populare era în continuă fierbere. În ziua de 6 septembrie, în cadrul unei așa-zise ceremonii funebre, a fost ars Regulamentul organic și Arhondologia (condica rangurilor boierești), simboluri ale vechii orînduiri.

Trupele turcești, însoțite de noul trimis al sultanului, Fuad-efendi, se îndreptau spre București. O asemenea gravă situație impunea organizarea grabnică a rezistenței armate, ceea ce nu se face. Nicolae Bălcescu, promotor și susținător al acestei idei, își punea mari speranțe în tabăra de voluntari și panduri a lui Gh. Magheru de la „Cîmpul lui Traian“ (din Rîureni, județul Vîlcea) și într-o colaborare militară cu forțele revoluționare românești din Banat, conduse de Eftimie Murgu. În dimineața zilei de 13 septembrie, Fuad-efendi a primit în tabăra sa de la Cotroceni o numeroasă delegație, căreia i-a anunțat restabilirea regimului regulamentar și numirea lui C. Cantacuzino în funcția de caimacam. Protestînd energic, Nicolae Bălcescu și alți delegați au fost arestați. Ion Heliade Rădulescu și Christian Tell s-au refugiat la consulatul englez. Lipsite de arme și de conducători, masele bucureștene au încercat totuși un efort suprem pentru a opri pătrunderea trupelor invadatoare în oraș, dar cavaleria turcească trece peste zidul viu al mulțimii neînarmate. Un act de eroism nemuritor l-a înfăptuit compania de pompieri condusă de căpitanul Pavel Zăgănescu, cu sprijinul ostașilor din interiorul cazărmii Regimentului 3, luptînd contra unei grupări turcești de 20 de ori mai numeroasă, în Dealul Spirii. La 15 septembrie au început să treacă Milcovul și unități ale armatei țariste. În urma intervenției consulului englez, a lui

---

10. G. Zane, *N. Bălcescu, Opere. Omul și epoca*, București, 1975, p. 54

Heliade Rădulescu și Christian Tell, care se refugiase în Transilvania, generalul Magheru a dizolvat tabăra militară de la Rîureni în ziua de 28 septembrie pentru a nu fi nevoit să lupte cu armatele invadatoare ale celor două puteri. Deși înfrîntă, revoluția de la 1848 din Țara Românească a înregistrat succese apreciabile ; s-a cucerit pentru 105 zile puterea în stat, s-a dat țării un program constituțional. În timpul revoluției s-a manifestat cu putere năzuința poporului spre libertăți democratice, spre independență și unitate națională.

III. *Revoluția de la 1848 a românilor din Transilvania,* unde țărănimea suferea pe lîngă jugul exploatării nemeșilor și pe cel al asupririi naționale, a conferit acesteia caracterul ei specific, particular. Aceasta a fost, de la început, o revoluție a poporului în totalitatea lui, pentru cîștigarea și apărarea drepturilor, a libertăților sociale și naționale. Iată de ce, mai mult, poate, decît în cazul revoluțiilor din Moldova și Țara Românească, participarea maselor a fost masivă și permanentă.

Izbucnită în Austria, revoluția s-a extins în Ungaria și a cuprins și Transilvania. Curînd după izbucnirea revoluției în Moldova au început și românii transilvăneni lupta lor revoluționară. Puternica presiune a maselor populare, în fruntea cărora se găseau revoluționarii Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, Al. Papiu-Ilarian, Aron Pumnul, Axente Sever și alții, a determinat convocarea primei adunări de la Blaj, din Duminica Tomii (30 aprilie). Chemarea lui Aron Pumnul a fost semnalul dezlănțuirii revoluției. Această primă adunare de la Blaj, care urma unei întregi perioade de luptă deschisă împotriva exploatării feudale, sociale și naționale, trebuia să realizeze coeziunea poporului, în momentul gravei primejdii ce-i amenința ființa națională. Au fost prezenți peste 4.000 de țărani, din toate părțile Transilvaniei, veniți să înlăture iobăgia și asuprirea națională. Adunarea a primit cu entuziasm conducerea lui Simion Bărnuțiu și a celorlalți fruntași revoluționari, numiți de aici înainte tribuni, mulți dintre ei fii de țărani și de preoți sătești. Prima adunare de la Blaj a constituit o puternică afirmare a dorinței de libertate a maselor. Li s-a vorbit țăranilor, aici, de libertate, de ștergerea iobăgiei, de națiunea română, de vechimea și puterea acesteia. Acest contact direct dintre conducătorii revoluției și popor avea să dea forța revoluției românilor, de la 1848, din Transilvania care se va manifesta mai puternic la cea de a doua adunare de la Blaj, din 3/15 mai 1848. În această atmosferă a fost pregătită și s-a desfășurat marea Adunare națională de la Blaj, care urma să fie hotărîtoare pentru soarta națiunii române din Transilvania. În zilele premergătoare, mii și mii de țărani, lucrători mineri, intelectuali, din toate colțurile Transilvaniei se îndreptau spre Blajul care reprezenta împlinirea tuturor nădejdilor. Astfel s-au adunat pe „Cîmpul Libertății“ peste 40.000 de români avînd în frunte pe fruntașii lor revoluționari. Din Principate au venit în mod special numeroși revoluționari : Alecu Russo, Gh. Sion, V. Alecsandri, Dimitrie Brăteanu, Costache Negri ș. a., pentru a lua parte la marea manifestare a românilor pentru libertate, unitate și independență, dînd astfel adunării un caracter național, atotcuprinzător.

Programul revoluționar a fost expus în plenul Adunării care

s-a proclamat „Adunarea generală națională a românilor transilvăneni“, un loc important avîndu-l revendicarea independenței naționale. „Națiunea română — se declara în programul întitulat *Petiționea națională* —, răzimată pe principiul libertății, egalității și frățietății, pretinde independența sa națională în respectul politic, ca să figureze în numele său, ca Națiunea Română să-și aibă reprezentanții săi în Dieta Țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească de limba sa în toate trebile ce se ating de dînsa atît în legislațiune, cît și în administrațiune. Ea pretinde pe tot anul o Adunare națională generală“ [11].

Pentru aplicarea hotărîrilor, Adunarea a ales un Comitet Național Permanent, cu sediul la Sibiu, din care făceau parte, între alții, episcopul ortodox Andrei Șaguna, președinte, Simion Bărnuțiu, vicepreședinte, Aron Pumnul, Avram Iancu, Al. Papiu-Ilarian și N. Bălcescu. Între timp evenimentele se precipită și se agravează în Transilvania. Nobilii maghiari din Transilvania n-au acceptat însă acest program al revoluției românilor — majoritari în Transilvania — pentru a nu-și pierde moșiile și privilegiile. În consecință, ei au determinat Dieta feudală de la Cluj, care n-avea dreptul să hotărască în numele revoluției și al țării, să proclame la 18/30 mai unirea Transilvaniei cu Ungaria, anulînd astfel autonomia Principatului. Românii abia întorși de la Blaj nici nu voiau să audă despre acest act ilegal al nobilimii maghiare. Ei au plecat de la Blaj cu convingerea că „aceasta este țara noastră..., nimic nu vom mai suferi a se face fără știrea și învoirea noastră... Noi sîntem milioane; îndărătul nostru e un trecut de glorie, înaintea noastră strălucește un viitor nemărginit“ [12]. Se întărise încrederea în puterea de nezdruncinat a poporului român. Avram Iancu spunea atunci țăranilor : „Uitați-vă pe cîmp, românilor ! Sîntem mulți ca cucuruzu brazilor. Sîntem mulți și tari, că Dumnezeu e cu noi“ [13]. Românii doreau și s-au pronunțat la Blaj pentru unirea cu Țara lor, a românilor, nu cu Ungaria. Pentru a nu purta o luptă inegală împotriva armatei maghiare și împotriva armatei imperiale, românii au așteptat momentul rupturii dintre Ungaria, care voia să devină independentă, și Austria, hotărîtă să păstreze între granițele ei Ungaria. Cînd acest moment a sosit, în septembrie 1848, românii au organizat o nouă adunare la Blaj, la care au venit de data aceasta înarmați. Poporul român din Transilvania, în totalitatea lui, este cuprins în vîrtejul revoluției. Românii din Banat, în fruntea cărora se afla Eftimie Murgu, pășesc pe aceeași cale. A treia Adunare a românilor a fost convocată pentru ziua de 3/15 septembrie, tot la Blaj, centrul revoluționar al românilor, și a durat zece zile. La ea au participat circa 60.000 de oameni (după unii autori 20.000), hotărîți ca de aici să pornească de îndată împotriva nobililor moșieri, dușmanii lor de veacuri și împotriva tuturor celor care susțineau unirea Transilvaniei cu Ungaria.Conducerea o aveau

---

11. Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară,* II, Viena, 1852, p. 294.

12. *Ibidem*, p. 236-238.

13. N. Adăniloaie, Dan Berindei, *Revoluția de la 1848 în Țările române*, București, 1974, p. 127.

Avram Iancu, Axente Sever și Iovian Brad care i-au organizat pe participanți militărește. Între timp au sosit la Blaj și Simion Bărnuțiu, August Treboniu Laurian și Al. Papiu-Ilarian. A treia Adunare, care poate fi numită „cea a organizării rezistenței armate a românilor", a aprobat o declarație care respingea unirea Transilvaniei cu Ungaria și cerea convocarea unei diete democratice, compusă proporțional cu numărul naționalităților ce trăiesc în Transilvania. Întrucît Comitetul Național Permanent se dezorganizase, a fost ales un nou organism de conducere, Comitetul de pacificațiune, sub președinția lui Simion Bărnuțiu, cu scopul de a înlătura autoritățile maghiare și a reda Transilvaniei statutul de principat autonom. Au fost organizate 15 legiuni românești, compuse din țărani, sub conducerea unor prefecți, tineri intelectuali, între care Avram Iancu, Axente Sever și Constantin Romanul-Vivu. După izbucnirea luptelor dintre trupele maghiare și austriece, românii au cerut arme și ofițeri generalului Puchner, comandantul militar al Transilvaniei, dar n-au obținut decît în parte satisfacție. Politica urmată în Transilvania de cercurile nobiliare și burgheze maghiare dăuna profund cauzei revoluției, ducînd la dezbinarea forțelor revoluționare române și maghiare. Din îndemnul lui Nicolae Bălcescu, A. T. Laurian inițiază tratative cu reprezentanții guvernului maghiar, rămase însă fără rezultat din cauza opoziției obstrucționiste a conducerii revoluției maghiare. Nobilimea folosește pe scară tot mai largă gărzile naționale maghiare împotriva țăranilor și a mișcării de eliberare națională a românilor. Au loc ciocniri sîngeroase între gărzile naționale române și maghiare. Cu toate că erau slab înarmate, gărzile naționale românești, o adevărată oaste țărănească, sprijinite de regimentele grănicerești, formate din români, au înfrînt gărzile naționale maghiare, sprijinite și influențate de nobilimea transilvăneană. Datorită eroismului lor, totuși, pînă la începutul lunii decembrie 1848, aproape toată Transilvania, cu excepția unei părți din secuime, a fost supusă autorității Comitetului român de pacificațiune. Între timp, contrarevoluția habsburgică a trecut la acțiune armată în Ungaria și apoi în Transilvania, pe care a ocupat-o în noiembrie 1848. După ocuparea Clujului, generalul Puchner a ordonat legiunilor revoluționare românești să restituie puștile împrumutate că altfel va trage cu tunurile asupra lor. Astfel, împotriva voinței de libertate națională și socială a românilor se ridica acum nu numai nobilimea maghiară, ci și reacțiunea contrarevoluționară austriacă. Ocupația austriacă a Transilvaniei va fi în curînd lichidată prin victoriile trupelor revoluționare maghiare care sub comanda generalului Iosif Bem, revoluționar polonez, vor reuși să oprească înaintarea armatei imperiale, eliberînd treptat Transilvania, pînă în martie 1849, fără Alba Iulia și regiunea Munților Apuseni, rămase sub stăpînirea românilor conduși de Avram Iancu. Intrînd la 13/25 decembrie 1848 în Cluj, capitala Transilvaniei, generalul Bem a lansat imediat o proclamație în care declara că n-a venit să asuprească popoarele, ci ca să combată despotismul, recomandînd să se uite neînțelegerile trecutului, iar românii și sașii să se alăture cauzei libertății. Sub presiunea armatei lui Bem, care ajunsese în martie 1849 la 30.000 de luptători cu 110 tunuri, s-au retras și trupele țariste, chemate în

ajutor de către comandantul austriac. După cucerirea Sibiului, Comitetul Național Român și numeroși revoluționari români s-au refugiat în Țara Românească, unde însă au fost arestați 80 dintre ei, printre care Simion Bărnuțiu, Gh. Barițiu, Timotei Cipariu. În aprilie 1849, armata lui Bem intră în Banat, ocupîndu-l, cu excepția cetății Timișoarei. Din întregul principat al Transilvaniei, armatelor maghiare conduse de generalul Bem le rezista numai regiunea Munților Apuseni, unde țăranii s-au organizat militărește, înarmîndu-se cu lănci de fier, puști și cîteva tunuri. Avram Iancu, ajutat de prefecții Axente Sever, Simion Balint, Ion Buteanu, Ion Vlăduțiu și Vasile Moldoveanu, a reușit să organizeze o apărare de netrecut, în munți, în „Țara Moților“, transformînd-o într-o fortăreață inexpugnabilă. Rezistența românilor era determinată de faptul că guvernul maghiar continua să nu recunoască dreptul la existență națională al românilor, iar amnistia proclamată de Bem nu era respectată de autoritățile maghiare dominate de nobilime. În Munții Apuseni, unde se refugiaseră și numeroși țărani din centrul Transilvaniei, românii continuau să reziste cu succes sub conducerea „Craiului Munților“, Avram Iancu. Pentru a-și concentra toate forțele contra armatelor austriece, Kossuth Lajos, care a fost numit guvernator al Ungariei în aprilie 1849, cînd Ungaria s-a declarat independentă, a hotărît să lichideze rezistența românească din Munții Apuseni. În acest scop, el a însărcinat pe deputatul român Ioan Dragoș să ceară românilor să depună armele, dar aceștia n-au acceptat decît încheierea unui armistițiu și au refuzat să permită soldaților unguri să pătrundă în munți. După ce nutrise zadarnic unele speranțe în bunăvoința Curții imperiale, Avram Iancu, sfătuit de Nicolae Bălcescu, a încercat să se apropie de Kossuth, în primăvara anului 1849. Dar guvernul maghiar nu a admis ca în timpul discuțiilor să înceteze ostilitățile. În timp ce Ioan Dragoș purta tratative cu Avram Iancu în vederea unei înțelegeri între români și unguri, un detașament maghiar condus de maiorul Hatváni a atacat prin surprindere pe români, reușind să ocupe Abrudul, dar în zilele următoare el a fost silit să se retragă cu mari pierderi. Înainte de retragere a ordonat împușcarea lui Dobra și spînzurarea lui Ion Buteanu. La recucerirea Abrudului, românii l-au omorît pe Ioan Dragoș, ca trădător, crezîndu-l înțeles cu Hatváni. După o săptămînă, Hatváni a revenit la atac, dar a fost greu înfrînt și de data aceasta, între Roșia și Abrud. Pieriseră, în ambele atacuri, peste 5.000 de maghiari. În lunile mai și iunie 1849 au continuat luptele sîngeroase din Munții Apuseni, dar nici trupele maghiare ale contelui-colonel Kemeny și nici cele ale lui Paul Vasvari, n-au reușit să înfrîngă rezistența moților lui Iancu. Conflictul dintre revoluția maghiară și revoluția românilor din Transilvania, alimentat de greșelile guvernului revoluționar maghiar, care nu voia să recunoască dreptul românilor la autodeterminare, de suspiciunile, în parte întemeiate, ale unor conducători români transilvăneni, precum și de manevrele Curții imperiale de la Viena a adus daune considerabile ambelor revoluții, slăbindu-le forța. Încercări de colaborare cu revoluția maghiară s-au făcut atît de revoluționarii români din Transilvania și de către N. Bălcescu, I. Ghica și Cezar Boliac. Avram Iancu, răspunzînd unui apel de îm-

păcare pe care i-l adresa un comandant militar maghiar în iunie 1849, li se adresa acestora : „Fraților maghiari... între voi și noi armele niciodată nu pot hotărî..., firea ne-a așezat într-o patrie ca împreună să asudăm cultivînd-o, împreună să gustăm dulceața fructelor ei...“ [14]. Nicolae Bălcescu a făcut zadarnice eforturi pentru a împăca pe români cu unguri în revoluțiile lor, duse împotriva aceluiași dușman asupritor, Imperiul habsburgic. Din corespondența lui rezultă acest lucru : „Din nenorocire guvernul maghiar lucrează încet... și nu s-a grăbit a face concesii la slavi și la români“ [15]. Sarcina principală pe care și-a asumat-o Nicolae Bălcescu, ideologul revoluției române de la 1848, înfruntînd pericolele, a fost de a concilia cele două revoluții — maghiară și română. „Ce este de făcut — scria lui I. Ghica — este a împăciui oricum pe români cu ungurii... Cum să faci pe român, care are armele în mînă și căruia Austria prin constituție i-a dat egalitate națională, administrație și dietă provințială și legiuitoare, cum să-l faci cu aceste concesii a se mulțămi, a depune armele și a ține cu ungurii ? Eu desperez despre aceasta. Voi căuta mîine a le vorbi și a le deschide ochii...“ [16]. În primăvara anului 1849 N. Bălcescu a venit din nou în Transilvania, luînd legătura cu generalul Bem, plecat de asemenea în Ungaria, la Debrețin, unde a intrat în contact cu conducătorii revoluției maghiare, în frunte cu Kossuth. La stăruințele lui N. Bălcescu, Avram Iancu s-a angajat să nu atace armata maghiară atît timp cît va fi în luptă cu forțele contrarevoluționare ale Austriei și Rusiei. La 14 iulie 1849 a fost semnat la Seghedin, de către N. Bălcescu, Cezar Bolliac și Kossuth, după lungi și greoaie tratative, prelungite din cauza fruntașilor maghiari, proiectul de pacificare româno-maghiar, un compromis între cele două părți; meritul istoric pentru realizarea acestui act a revenit lui N. Bălcescu. Proiectul cuprindea, în 18 puncte, declarația de principiu asupra asigurării drepturilor naționale minimale ale românilor, colaborării politice revoluționare româno-maghiare și prevederi referitoare la organizarea armatei revoluționare românești, care urma să lupte alături de trupele maghiare împotriva armatelor contrarevoluționare imperiale și țariste. La rîndul său, Kossuth a publicat decretul pentru încetarea luptelor armatei maghiare contra românilor. Era însă prea tîrziu. Coaliția militară imperială și țaristă înfrînge armata revoluționară maghiară de sub comanda generalului Bem, la Albești, lîngă Sighișoara, unde a căzut și poetul revoluționar maghiar Petöfi Sandor, iar la 1/13 august 1849, generalul Görgei, comandantul armatelor maghiare, a capitulat la Șiria (lîngă Arad) în fața armatelor harsburgice și țariste. Românii din Munții Apuseni, somați de comandantul forțelor imperiale care intraseră în Transilvania, au fost siliți să depună armele. Revoluția din Transilvania se terminase. Deși revoluția românilor din Transilvania a fost înăbușită, ea a impus totuși Curții imperiale, cît și guvernului maghiar, recunoașterea existenței naționale a românilor din Transilvania.

Și în Revoluția de la 1848 în Țările Române, ca de altfel în toate momentele de răscruce din trecutul istoric al patriei noastre,

---

14. Scrisoare publicată în „Transilvania“, Brașov, 1877, p. 54-56.
15. G. Zane, *op. cit.*, p. 287. 16. *Ibidem*, p. 286.

Biserica, prin slujitorii săi, de la mitropolit pînă la preotul de țară, a fost alături de poporul pe care-l slujea, participînd activ la lupta pentru eliberare socială și națională, pentru unitatea românilor. Cea mai largă participare a clerului ortodox la mișcările cu caracter social și național ale poporului nostru a avut loc în această revoluție.

În Moldova, mitropolitul Meletie a semnat și el memoriul adresat de către revoluționari domnitorului Mihail Sturdza. Preotul Gheorghe Bodescu, din Bîrlad, a rostit o predică în biserică, în care protesta împotriva abuzurilor administrative ale lui Mihail Sturdza, calificînd domnia lui drept „tiranică“ și îndemnînd la unirea tuturor pentru înlocuirea lui, fapt ce-i atrage arestarea. În Moldova, revoluția fiind înăbușită în primele zile, preoțimea n-a putut să-și spună din plin cuvîntul. În Țara Românească, însă, prezența slujitorilor Bisericii se face simțită în cel mai înalt grad. În primul guvern provizoriu de la Islaz îl găsim pe preotul de țară Radu Șapcă. Mitropolitul Neofit este ales președinte al celui de-al doilea guvern provizoriu de la București. Mulți preoți și călugări au fost trimiși, în rol de comisari, pentru a explica poporului principiile noii „constituții“, propovăduind dreptatea, egalitatea, frăția și libertatea. În multe sate și orașe preoții au ținut slujbe pentru cauza revoluției, înflăcărînd poporul și sfințind steagurile tricolore. Preotul clăcaș Neagu Benescu, reprezentant în Comisia proprietății din partea județului Rîmnicu Sărat, și-a ridicat glasul cu hotărîre împotriva boierilor, asupritorii țăranilor. Arhimandritul Iosafat Snagoveanu s-a pus în fruntea unei comisii pentru dezrobirea țiganilor.

În apărarea guvernului provizoriu, la 19 iunie 1848, cînd o parte a armatei, instigată de reacțiune, încerca să-l aresteze, călugărul Ambrozie s-a aruncat în fața tunurilor îndreptate spre mulțime, întorcîndu-le singur țevile în altă parte. Uimiți de curajul și forța sa, soldații s-au retras, unii din ei, la îndemnul lui, trecînd de partea revoluției. Pentru fapta lui curajoasă, el a rămas în amintirea urmașilor sub numele de „popa Tun“ [17]. După înăbușirea revoluției, zeci de preoți au fost ținuți în arest la Mitropolie, la Episcopii, la isprăvnicii sau la închisoarea de la Mănăstirea Văcărești. Preotul Radu Șapcă a fost surghiunit la Muntele Athos, apoi la Brusa, în Turcia, unde a împărtășit aceeași soartă cu alți revoluționari români. Și în revoluția din 1848-1849 din Transilvania vom întîlni mulți slujitori ai Bisericii participînd activ alături de românii transilvăneni la lupta pentru drepturile lor sociale și naționale. Episcopii români, Andrei Șaguna de la Sibiu și Ioan Lemeni de la Blaj, au participat în fruntea românilor la Adunarea din 3/15 mai 1848, pe Cîmpia Libertății de la Blaj. S-a cerut atunci, printre altele, și reînființarea vechii Mitropolii din Alba Iulia, pentru toți românii. Episcopul Andrei Șaguna a condus o delegație de 30 de membri, care trebuia să prezinte Curții din Viena hotărîrile și dorințele națiunii române din Transilvania. Din această delegația au făcut parte și cîțiva preoți, printre care Timotei Cipariu de la Blaj și Ioan Popasu din Brașov.

În armata lui Avram Iancu au luptat mulți preoți, unii avînd și roluri de prefecți, tribuni, centurioni și decurioni. Între ei se

17. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1972, p. 299.

numărau : Simion Balint din Roșia Montană, Simion Groza din Rovine, Nicolae Vlăduț din Bogata de Mureș, Simion Prodan din Măgina și alții. Mulți preoți au suferit chinuri, bătăi și chiar moartea în cursul acestor încleștări. Să-i pomenim doar pe cîțiva : Iosif Cazan din Mesteacăn, ucis, Mihai Opriș, din Țebea, Vasile Moraru din Bicalatu, șapte preoți din părțile Hălmagiului și alții. De asemenea și în restul Transilvaniei, unde nu au avut loc lupte, au fost persecutați mulți preoți, zeci de biserici au fost arse și jefuite.

Revoluția română de la 1848 a fost a poporului, a maselor largi, care s-au ridicat la luptă pentru cîștigarea libertăților democratice, pentru înlăturarea vechilor rînduieli, pentru libertate socială și națională, pentru unitatea întregului neam românesc. Revoluția de la 1848 din Țările Române constituie un fenomen unitar pentru că a fost, atît în Moldova, în Țara Românească, precum și în Transilvania, opera poporului român ajuns la conștiința că formează o națiune distinctă de altele. Deși înfrîntă prin intervenția armată a celor trei imperii contrarevoluționare — otoman, habsburgic și țarist —, Revoluția română de la 1848 a continuat să rodească, idealurile ei, nutrite de cele mai largi straturi ale societății, și-au pus amprenta asupra evoluției ulterioare a poporului român. Prevestind mersul evenimentelor viitoare în istoria românilor, ideologul Revoluției române de la 1848, Nicolae Bălcescu, scria în anul 1850: „Revoluția viitoare nu se mai poate mărgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pămînt și de capital și frați asociați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mărgini a cere libertate din lăuntru care e peste putință a dobîndi fără libertate din afară, libertatea de supt domnirea streină, ci va cere unitatea și libertatea națională. Deviza ei va fi : Dreptate, Frăție, Unitate. Ea va fi o revoluție națională. Aceasta este calea ce va lua Revoluția Română în viitor“ [18].

Referindu-se la Revoluția română de la 1848, Președintele țării noastre, *Domnul Nicolae Ceaușescu*, a spus : *„Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, Revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești. Faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste provincii erau înscrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituților feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare, artificiale și vremelnice“.*

La 140 de ani de la Revoluția română de la 1848, întregul popor român aduce un pios omagiu de recunoștință tuturor acelor frați ai noștri care au luptat și s-au jertfit pentru simbolurile libertății, dreptății și unității naționale românești. Lupta și jertfa lor constituie pentru noi un îndemn în munca și lupta noastră pentru făurirea unei Românii înfloritoare, libere, independente și iubitoare de pace.

Prof. Petru ABRUDAN

---

18. Nicolae Bălcescu, *Mersul revoluției în istoria românilor*, în „România viitoare“, Paris, 1850, p. 7, 12 și 14.

RESPONSABILITATEA TINERETULUI ÎN ȘI PENTRU LUMEA CONTEMPORANĂ DUPĂ ÎNVĂȚĂTURA BISERICII ORTODOXE

Oricît ar părea de paradoxal, tineretul despre care se vorbește atît de mult pe plan internațional este categoria de populație care niciodată nu a fost privită de toți cu aceiași ochi și care nu are o definiție unanim acceptată. Aceasta se vede clar în lucrări de analiză științifică de diferite nivele, dar și în studii de diferite profile, inclusiv documentele O.N.U., cum sînt de pildă: „Courants de communication avec la jeunesse et les organisations internationales des jeunes". Rapport du Secrétaire général (doc. O.N.U. A/8743, par. 19) și „Rapport sur la jeunesse". Rapport du Secrétaire général (Doc. O.N.U., E/CN, 5/486, 8 janvier 1973, par. 16-22) [1].

Dicționarul explicativ al limbii române definește pe tînăr drept o „persoană care este, ca vîrstă, între copilărie și maturitate, care nu este încă matură" [2]. Pragul pînă la care se poate întinde această vîrstă este stabilit diferit. Pînă nu de mult, la noi (și nu numai la noi) populația tînără era pînă la 14 ani, în condițiile în care în general speranța de viață sau durata medie de viață era mult mai redusă. În momentul de față această populație „tînără" cuprinde un spațiu mai larg, ce atinge și vîrsta de 20 de ani. Dacă se are în vedere intervalul în care are loc frecvența generală a căsătoriilor, atunci vîrsta tinereții poate fi dusă pînă la 26-27 de ani. Dacă se are în vedere vîrsta fertilă, intervalul în care au loc cele mai multe nașteri, vîrsta tînără trebuie prelungită pînă la 30 de ani, iar dacă se are în vedere, populația tînără activă, care cuprinde și acea parte a tineretului integrat socio-profesional, aceasta este populația de la 20 de ani, avînd în vedere și vîrsta de intrare în populația activă [3]. În dreptul muncii însă, toți tinerii care au împlinit vîrsta de 16 ani pot încheia contracte de muncă fără nici o încuviințare din partea părinților sau a reprezentanților lor legali, avîndu-se în vedere în primul rînd puterea fizică și absolvirea studiilor de un anumit nivel, deci și capacitatea intelectuală a tînărului [4].

Asupra unui fapt este de acord toată lumea : tineretul constituie schimbul de mîine, cel care va prelua ștafeta în toate domeniile vieții sociale. Însă, dacă pînă mai ieri tineretul era privit doar ca ceva potențial, care trebuia să aștepte pînă ce se va considera că este îndeajuns de matur pentru a i se încredința o anumită sarcină, deceniile din urmă au dovedit că „tinerețea" nu este numai o perioadă de vîrstă, ci și o stare de spirit, un atribut plin de promisiuni și rezultate al celor care acționează în mod entuziast, activ și dinamic, în concordanță cu nevoile reale ale dezvoltării societății [5].

---

1. Ovidiu Bădina, *Tineretul și societatea noastră socialistă*, București, 1975, p. 14.
2. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1984, p. 957.
3. Ovidiu Bădina, *op. cit.*, p. 15.
4. *Ibidem*, p. 16.
5. *Ibidem*, p. 18.

Îndreptarea atenției forurilor internaționale spre ceea ce reprezintă tineretul în societatea de azi, dar, mai ales pentru societatea de mîine, a dezvăluit o serie de implicații adînci în viața întregii societăți. Potrivit datelor publicate de O.N.U., peste jumătate din locuitorii Terrei nu au depășit vîrsta de 25 de ani și se estimează că, în unele zone, generația tînără ar reprezenta 60-70% din totalul populației [6].

În toate domeniile, tineretul s-a dovedit profund conștient și responsabil față de problemele societății și ale sale proprii. Astfel, el s-a aflat și se află și acum în primele rînduri ale luptei pentru pace, securitate, libertate, egalitate și dreptate în lume, prin organizațiile sale de diferite orientări politice, ideologice și religioase. Întîlnirile, reuniunile și acțiunile tineretului dedicate acestor idealuri, de care este legat indisolubil însuși viitorul lumii sînt grăitoare pentru hotărîrea tinerilor de pe continentul nostru de a-și uni eforturile pentru a feri această parte a lumii și, implicit, lumea întreagă de distrugere.

Pentru tineretul european, înlăturarea pericolului de război, înfăptuirea dezarmării, asigurarea unei păci durabile, a dreptății și egalității pe continent nu au constituit și nu constituie o problemă abstractă, pur filosofică, ci una concretă, a cărei rezolvare îl privește în mod direct și vital pe fiecare.

Astfel, pentru tinerii țărilor socialiste din Europa, pacea este o necesitate obiectivă în vederea participării depline, împreună cu popoarele țărilor respective, la edificarea noii orînduiri, lipsită de exploatare. Creșterea contribuției tinerei generații la dezvoltarea forțelor de producție, la transpunerea în viață a programelor de dezvoltare economică și socială a țărilor lor, la înflorirea învățămîntului, științei și culturii este condiționată de existența unui climat de pace și securitate, de înțelegere și largă colaborare între popoare, care să permită manifestarea întregului său potențial de de creație. Pacea este singură în măsură să asigure condițiile pentru dezvoltarea țărilor, pentru realizarea bunăstării materiale și spirituale, a prosperității popoarelor respective [7].

Pe de altă parte, pentru tinerii țărilor socialiste, lupta pentru dezarmare, securitate, pace, dezvoltare și dreptate este și o îndatorire ce decurge din țelul urmărit de socialism, ca orînduire ce trebuie să asigure relații noi între state, libertatea, independența și suveranitatea tuturor națiunilor, să elimine orice formă de asuprire și dominație, precum și folosirea forței în raporturile dintre state. Prin urmare, lupta pentru dezarmare și pace în Europa constituie pentru tînăra generație a țărilor socialiste nu numai o necesitate, ci și o obligație impusă de natura noii orînduiri, de obiectivul socialismului ce constă, între altele, în făurirea unei lumi lipsite de războaie, care să asigure condițiile pentru dezvoltarea independentă și pașnică a fiecărei națiuni.

La rîndul ei, tînăra generație din țările capitaliste europene, organizațiile sale revoluționare progresiste și democratice au înscris

---

6. Gheorghe Prisăcaru, *Inițiative românești la O.N.U. privind tînăra generație. Anul Internațional al Tineretului,* în „Anale de istorie", XXXI (1985), nr. 1, p. 32.

7. Idem, *Tineretul si problema dezarmării, securității și păcii în Europa,* în *rev. cit.*, XXXIII (1987), nr. 2, p. 87.

înfăptuirea păcii și securității pe continent printre preocupările lor prioritare de acțiune. Dincolo de deosebirile de păreri existente între diferitele sale componente politice în legătură cu conceptul și modalitățile de realizare a unui sistem de securitate și cooperare în Europa se poate aprecia că, în ansamblul ei, tînăra generație din aceste țări este profund interesată în eliminarea războiului din viața continentului, în promovarea unor relații interstatale noi, care să răspundă aspirațiilor și dreptului popoarelor de a se dezvolta independent, la adăpost de orice agresiune din afară. Tinerii sînt conștienți că atmosfera de tensiune și încordare din Europa, menținerea unei psihoze războinice nu folosește decît cercurilor militariste, revanșarde, distructive, care nu se împacă cu realitățile teritoriale postbelice, cu promovarea unor raporturi de cooperare egală și pașnică între națiuni. În același timp, angajarea tinerilor din țările capitaliste în lupta pentru securitate, dezarmare, pace și dreptate în Europa izvorăște din convingerea că realizarea unui astfel de climat favorizează nemijlocit desfășurarea luptei pentru democrație și progres, pentru transformări înnoitoare în societate, pentru realizarea drepturilor sale specifice la muncă și educație, la o nouă calitate a vieții [8].

Stabilirea, în anii '60 a unei atmosfere de dialog și respect reciproc între mișcările europene de tineret și studenți a constituit un adevărat prolog pentru un nou spirit, „spiritul de la Helsinki", care a caracterizat Conferința statelor pentru securitate și cooperare în Europa. Rolul esențial în crearea acestei atmosfere l-au avut organizațiile naționale de tineret și studenți de diferite orientări care, prin schimburi de delegații politice, de formații cultural-artistice, prin participarea la congresele internaționale au stimulat mai buna cunoaștere, dezvoltarea încrederii și înțelegerii între popoare, făcînd, totodată, posibilă organizarea de acțiuni cu participarea internațională, consacrate modalităților prin care tinerii pot contribui la făurirea unui sistem de pace, securitate și cooperare în Europa.

O însemnătate deosebită în acest sens a avut-o Masa rotundă de la Snagov (România), cu tema : *„Rolul și contribuția tineretului la realizarea unui climat de pace și securitate în Europa"* (1969), la care au participat 71 de delegații din aproape toate țările europene. Această acțiune a reunit pentru prima dată în mișcarea continentală de tineret forțe politice dintre cele mai diferite — comuniști, socialiști, social-democrați, liberali, catolici, democrat-creștin, conservatori — în numele aceluiași obiectiv : securitatea, cooperarea și pacea în Europa.

Aceste acțiuni s-au înmulțit în deceniul al VIII-lea. Conferințele [9] europene ale tineretului de la München (1970), Florența (1971) și Helsinki (1972), întîlnirile anuale ale uniunilor naționale studențești de pe continent, acțiunile unor organizații internaționale de tineret și studenți — Federația Mondială a Tineretului Democrat, Consiliul European al Comitetelor Naționale de Tineret, Federația Europeană a Tineretului Liberal și Radical, Tineretul Nordic de Centru, Uniunea Europeană a Tineretului Democrat-Creștin și Uniunea Internațională a Studenților — au evidențiat preocuparea

8. *Ibidem*, p. 88.

9. *Ibidem*, p. 89.

activă a tineretului pentru pregătirea și desfășurarea Conferinței general-europene. Actul final de la Helsinki cuprinde și o parte din fondul de interese ale tinerei generații [10].

După 1975 s-a insistat mai ales asupra necesității aplicării prin acte concrete a hotărîrilor de la Helsinki. Între multele întruniri se impune Întîlnirea europeană a tineretului și studenților de la Varșovia (1976) și Seminarul internațional de la București (1980), consacrate securității, păcii și dezarmării în Europa. Totodată, tînăra generație s-a preocupat și de reușita noii reuniuni europene de la Madrid, organizînd o serie de acțiuni la nivel național (mitinguri, congrese ale organizațiilor de tineret etc.) și internațonal (Forumul mondial de la Helsinki-1981, Seminariile europene ale tineretului de la București-octombrie 1980 și iunie 1981, întîlnirile europene ale uniunilor naționale studențești de la Brno-1980 și Viena-1981).

Tinerei generații nu i-a trecut neobservat faptul că Europa este continentul cu cea mai mare pondere în domeniul armamentelor nucleare, că aici stau față în față cele două blocuri militare opuse — NATO și Tratatul de la Varșovia, cărora le revin 80% din cheltuielile mondiale și care alimentează neîncrederea și confruntarea, sporind sentimentul de insecuritate și pericol de război. În spațiul european se află 15.000 de încărcături nucleare, cu o putere explozivă de 13.000 megatone, 24.000 de avioane de luptă, circa 100.000 de tancuri, peste 4500 nave de război, 700 de baze și instalații militare pe teritoriul a 18 state europene. Și tot aici se află și cele mai mari concentrări de efective militare: 14 milioane de oameni, în majoritatea lor tineri [11].

Aceste realități au determinat tînăra generație să se solidarizeze mai mult în lupta împotriva pericolelor ce-i amenință viitorul. Între acțiunile sale de protest amintim: Conferința europeană a tineretului și studenților pe problemele dezarmării (Budapesta 1978), Festivalurile mondiale ale tineretului și studenților de la Berlin (1973), Havana (1978), și Moscova (1985), precum și Forumul mondial al tineretului de la Budapesta (1986) [12].

În ceea ce o privește, România se poate mîndri în lume cu faptul că dispune, de două decenii, de un fond ideatic original, profund științific, în legătură cu locul și rolul tinerei generații în epoca noastră [13]. Tineretul român este implicat în întreaga desfășurare a vieții sociale la toate nivelele, fiindu-i asigurate și condițiile necesare pentru realizarea năzuințelor sale și a îndatoririlor ce-i revin. De asemenea, tineretul s-a consacrat ca un important subiect de politică externă. Începînd cu „Declarația privind cooperarea româno-italiană în domeniul tineretului“ și continuînd cu numeroase alte documente bilaterale, semnate la cel mai înalt nivel, România a manifestat o preocupare permanentă pentru stimularea și extinderea colaborării pe linie de tineret.

Astfel, la inițiativa României, în anul 1965, la O.N.U., s-a adoptat primul document programatic cu privire la tineret și anume:

---

10. *Conferința pentru securitate și cooperare în Europa,* București, 1975, p. 336.
11. Gheorghe Prisăcaru, *Tineretul și problema dezarmării...,* p. 92.
12. *Ibidem,* p. 97.
13. Dan Mihai Bârliba, *Rolul tinerei generații în lumea contemporană,* în „Lumea“, nr. 4 din 24 ianuarie 1985, p. 15.

„Declarația privind promovarea în rîndul tinerilor a idealurilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare". În același sens, rezoluția din 1977 a O.N.U., intitulată „Tineretul în lumea contemporană", adoptată la inițiativa României, dădea expresie convingerii statelor membre că „un an al tineretului internațional ar putea să contribuie în mod util la mobilizarea eforturilor la nivel local, național, regional și internațional, astfel încît tinerii să poată beneficia de condiții mai bune în materie de învățămînt, profesiune, existență în vederea asigurării participării lor active la dezvoltarea globală a societății și a încurajării elaborării la scară națională și locală a unor politici și programe noi, care să fie conforme cu condițiile existente în fiecare țară" [14].

Practic, marșurile desfășurate în toată țara sub deviza „Tineretul României dorește pacea", în noiembrie 1981 și în noiembrie 1983 denotă hotărîrea tineretului român de a acționa împreună cu tineretul din celelalte țări europene pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru o politică responsabilă față de destinele Europei și ale lumii întregi, pentru promovarea păcii și colaborării între toate popoarele lumii.

Pregătirea și marcarea Anului Internațional al Tineretului în România s-a bucurat de sprijinul tuturor factorilor de răspundere, pînă la cel mai înalt nivel, fapt dovedit de reuniunile internaționale găzduite de țara noastră, ca: Seminarul european cu tema: „Accesul tinerilor la muncă și participarea la viața publică" — 1979; Reuniunea internațională cu tema: „Contribuția tinerei generații la edificarea păcii și securității, la înfăptuirea dezarmării în Europa" — 1980; Masa rotundă „Tineretul anilor'80" — 1982; Seminarul internațional „Tineretul și studenții — solidaritate pentru pace, dezvoltare națională, dreptate socială și o nouă ordine economică internațională" — 1983; A XXV-a Conferință generală a Mișcării internaționale a Tineretului și Studenților pentru Națiunile Unite — 1983; Reuniunea europeană consacrată Anului Internațional al Tineretului — 1983; Conferința europeană a Crucii Roșii de tineret — 1984; Reuniunea „Cercetarea științifică a tineretului în perspectiva Anului Internațional al Tineretului" — 1985; Seminarul internațional „Tineretul și dezvoltarea" — 1985. De asemenea, țara noastră a propus declararea deceniului 1981-1990 ca „Deceniu al tineretului" [16].

Toate acestea arată angajamentul tineretului român în dezvoltarea dialogului și colaborării cu cele mai ample forțe din rîndul tineretului și studenților de pretutindeni, din țări socialiste, în curs de dezvoltare, capitaliste dezvoltate, organizații regionale și internaționale de diferite orientări [17]. Faptul că reprezentantul României a fost ales încă de la înființare președinte al Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru Anul Internațional al Tineretului constituie o re-

---

14. *Ibidem*, p. 15-16.
15. Gheorghe Prisăcaru, *Tineretul și problema dezarmării...*, p. 94.
16. Pr. asist. Viorel Ioniță, *1985 — Anul Internațional al Tineretului organizat de O.N.U., sub deviza „Participare, Dezvoltare, Pace", strălucită inițiativă a României*, în „Biserica Ortodoxă Română" CIII (1985), nr. 9-12, p. 832.
17. *Mică enciclopedie de relații internaționale pentru tineret*, București, 1984, p. 13.

cunoaștere meritată a angajării tineretului român în cadrul acțiunilor tineretului mondial [18].

Anul 1986, proclamat de O.N.U. drept „Anul Internațional al Păcii", va rămîne în conștiința omenirii ca anul în care România — prin Referendumul de la 23 noiembrie — a trecut la reducerea unilaterală cu 5% a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor sale militare, acțiune cu un profund ecou în întreaga lume. Și nu întîmplător, la Referendumul din 23 noiembrie au fost chemați — pentru prima dată în istorie — să-și dea votul lor, în favoarea dezarmării și păcii, tineri între 14 și 18 ani. Pentru că tinerii care nu au cunoscut pînă acum grozăviile războiului nu trebuie să le cunoască niciodată. Actul politic al României constituie prima acțiune autentică de dezarmare pe continent, pregătind viitorul de pace al popoarelor lumii.

Biserica s-a preocupat și se preocupă neîncetat de problemele tineretului, atît pe plan intern, cît și prin organizațiile mondiale care promovează activitatea de afirmare a tinerei generații [20]. Pentru tînărul credincios lupta și angajarea lui pentru construirea unei lumi mai bune, pentru pace și securitate, pentru o împlinire plenară, prezintă trei dimensiuni de bază și anume:

1. Trebuie sau este dator creștinul și în special tînărul creștin, să participe la edificarea unei lumi pașnice, drepte și echitabile? Este aceasta pentru el un imperativ categoric, dacă da, are el pentru aceasta o bază din punct de vedere al credinței sale ?

2. Există pentru el posibilitatea participării la acțiunea de edificare a unei societăți mai bune și aceasta într-o lume foarte complicată din punct de vedere politic, economic, internațional și interbisericesc ?

3. În ce s-ar putea concretiza această participare și care ar fi aportul tînărului creștin în lupta pentru pace, securitate, dreptate, egalitate și pentru realizarea unei vieți mai bune în lumea de azi?

Răspunsul la aceste întrebări este deosebit de angajant pentru orice tînăr creștin. Și anume din punctul de vedere al participării, tînărul creștin *trebuie* să se implice în edificarea vieții generale, în lupta pentru ceva mai bun, pentru desăvîrșire, pentru că omul nu este creat să fie singur sau să trăiască numai pentru el însuși. El trăiește înconjurat de semenii săi și trebuie să-și definească poziția sa față de ei. Din punctul de vedere al credinței, noi

---

18. Asist. Ioan Vasile Leb, *Anul Internațional al Tineretului organizat de O.N.U., sub deviza „Participare, Dezvoltare, Pace". O nouă acțiune strălucită a României,* Manuscris dactilografiat, Sibiu, 1985, p. 8.

19. Gheorghe Prisăcaru, *Tineretul și problema dezarmării...,* p. 98-101.

20. Dr. Nestor Vornicescu, Arhiepiscop și Mitropolit, *Anul Internațional al Tineretului,* în „Mitropolia Olteniei", XXXVII (1985), nr. 1-2, p. 17-18.

sîntem fiii Unuia și Aceluiași Părinte ceresc, toți sîntem frați. De aici rezultă că interrelațiile noastre trebuie să fie consolidate în baza iubirii, egalității și dreptății.

În ceea ce privește datoria noastră comună de a participa la edificarea unei vieți pașnice mai bune — ceea ce constituie baza idealului creștin — se poate răspunde astfel: aspirația spre desăvîrșire (Matei 5, 48) sau spre descoperirea forțelor noastre fizice și spirituale trebuie să meargă cît mai sus posibil, tinzînd spre asemănarea cu Dumnezeu, spre întărirea și desăvîrșirea în bine, pînă la desăvîrșirea hristică (Efeseni 4, 13) prin săvîrșirea păcii și dreptății, dobîndind Împărăția lui Dumnezeu [21].

În legătură cu întrebarea dacă tînărul creștin, ca și creștinul în genere, poate participa la edificarea vieții sociale și aduce contribuția la construirea unei vieți mai bune, în pace, dreptate și înțelegere, trebuie spus că pentru orice împrejurare creștinul are trei posibilități : rugăciunea, fapta sau acțiunea și întrajutorarea, prin acestea putînd chiar să ajute să pregătească calea spre Hristos și să deschidă accesul spre El [22]. De aceea, în angajarea și implicarea sa în viața socială, creștinul trebuie să-și pună mereu întrebarea: Cum ar fi procedat Domnul nostru Iisus Hristos în cazul de față?

Avînd în vedere aceste considerente, Biserica Ortodoxă Română se îngrijește de tînăra sa generație în aceeași măsură și cu aceleași mijloace ca și de toți credincioșii săi. Pentru Biserica noastră tineretul nu constituie doar societatea de mîine, ci, în primul rînd, o parte integrantă a societății de astăzi, acordîndu-i credit și pentru prezent prin considerarea tinerilor ca membri deplini ai Bisericii. Din această perspectivă, Biserica Ortodoxă Română susține cu convingere acțiunile poporului român în strădania sa pentru o viață mai bună și mai dreaptă, pentru apărarea vieții umane pe întreaga planetă prin asigurarea păcii [24].

Această implicare a tineretului creștin român s-a concretizat în susținerea apelurilor pentru pace și semnarea Referendumului de la 23 noiembrie 1986, cît și prin participarea la acțiunile locale, pe plan parohial. Totodată, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Ro-

---

21. Pr. prof. Vasile Mihoc, *Elemente pentru o teologie a păcii,* în „Mitropolia Ardealului", XXVIII (1983), nr. 11-12, p. 719.

22. Pr. prof. Ioan I. Ică, *Împăcarea — componentă a mîntuirii,* în „Mitropolia Ardealului", XXX (1985), nr. 11-12, p. 730; Idem, *Pacea, ca făgăduință și împlinirea ei în Iisus Hristos și în istorie prin Duhul Sfînt,* în *rev. cit.,* XXII (1978), nr. 10-12, p. 805.

23. Drd. Ion Bănățeanu, *Poziția tineretului creștin în lupta pentru construirea unei vieți mai bune în lumea actuală,* în „Ortodoxia", XXI (1969), nr. 1, p. 173-174.

24. Pr. asist. Viorel Ioniță, *op. cit.,* p. 834.

mâne au participat la o serie de întruniri ale tineretului creștin. Amintim cîteva: Comisia „Tineretul în slujba Păcii", Praga, 10-11 iunie 1963 [25]; Seminarul internațional pentru tineret, cu tema: „Responsabilitatea creștinilor în zilele noastre pentru clădirea unei lumi pașnice" [26], Praga, 21 august-4 septembrie 1965; Consultația asupra Bisericii din Europa Răsăriteană, organizată de Mișcarea Studenților Creștini din Norvegia la Brummundal-Norvegia, între 19 și 21 mai 1972 [27]; Cea de a V-a Adunare Generală a C.E.B. de la Nairobi, din 1975 [28]; Reuniunea Comitetului Pregătitor al Consultației Internaționale a Tineretului Ortodox de la Beirut-Liban, 4-6 martie 1978 [29]; A doua Conferință Europeană organizată de Consiliul Ecumenic pentru Tineretul din Europa, organizată la Centre Oecuménique de Glay-Franța, 22-29 martie 1978 [30]; Conferința Studenților din Europa ai F.M.E.C., între 18 și 23 aprilie 1978 [31]; Conferința Europeană a Federației Mondiale a Studenților Creștini, cu tema: „Redescoperirea spiritualității creștine în angajamentul politic", Cardiff-Wales în Anglia, 16-21 aprilie 1979 [32]; Reuniunea Comitetului European al Federației Mondiale a Studenților Creștini, Bristol-Anglia, 21-23 aprilie, 1979, unde reprezentantul român Nicolae Mihăiță — astăzi P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal — a fost ales în Comitetul permanent al acestul forum [33]; Conferința capelanilor studenților europeni, Dworp-Belgia, 4-9 mai 1979 [34]; Reuniunea Comitetului European al Federației Mondiale a studenților Creștini, Cartigny-Geneva, 1-4 mai 1980 [35]; Seminarul Studenților Creștini cu tema: „Căutați mai întîi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Sa. Către o etică ecumenică pentru anii '80", Bossey-Geneva, 1-14 iulie 1980 [36]; Seminarul teologic al Consiliului Ecumenic pentru Tineretul din Europa (C.O.J.E.) de la Tahi-Ungaria, 14-24 iulie 1980 [37]; Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic pentru Tineretul din Europa (C.O.J.E.) cu tema: „Fie voia Ta!", West

---

25. „Biserica Ortodoxă Română", LXXXI (1963), nr. 11-12, p. 1244.
26. *Ibidem*, LXXXIII (1965), nr. 11-12, p. 1176.
27. *Ibidem*, XC (1972), nr. 5-6, p. 521-523.
28. D. Abrudan și Aurel Jivi, *A V-a Adunare Generală a C.E.B.* (Nairobi, noiembrie-decembrie 1975), în „Mitropolia Ardealului", XX (1975), nr. 11-12, p. 942-947.
29. „Romanian Orthodox Church News", VIII (1978), nr. 2, p. 70.
30. *Ibidem*, p. 71.
31. *Ibidem*.
32. *Ibidem*, IX (1979), nr. 2, p. 66.
33. *Ibidem*, p. 66-67.
34. *Ibidem*, p. 68.
35. *Ibidem*, X (1980), nr. 2, p. 72.
36. *Ibidem*, X (1980), nr. 3, p. 71.
37. *Ibidem*, p. 71-72.

Wickham-Anglia, 19-27 octombrie 1980 [38]; Conferința capelanilor europeni pentru studenți, organizată de Biroul pentru Europa al Federației Universale a Asociațiilor Creștine ale Studenților, cu tema: „Viziunea noastră privind omenirea: evaluarea sa“ [39]; Cea de a VI-a Adunare Generală a C.E.B. de la Vancouver, 24 iulie-10 august 1983 [40]; Seminarul Internațional al Tineretului Creștin cu tema; „Liturghia și viața“, organizat de Syndesmos [41] în colaborare cu Consiliul Ecumenic pentru Tineret din Europa și Biserica Ortodoxă din Iugoslavia la Belgrad, 9-16 ianuarie 1985 [42]; Al doilea Festival Internațional al Tineretului Ortodox, organizat de Syndesmos la Ioanian-Vartholomio în Grecia, 25 august-2 septembrie 1985. la care delegații români au participat ca observatori [43]; Cea de a III-a Consultație Internațională a Facultăților de Teologie Ortodoxă, organizată de Syndesmos la Leningrad, între 3 și 9 februarie 1986 [44]; Cea de a 18-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic pentru Tineretul din Europa, organizată la Berekfüro-Ungaria, 12-18 octombrie 1986 [45]; Conferința capelanilor universitari din Europa, ținută la Budapesta, în 1986, și în Spania, în 1987 [46].

Toate acestea demonstrează îndeajuns implicarea și solidarizarea tineretului român și a studenților, alături de toți tinerii Terrei, în lupta pentru instaurarea păcii și securității în Europa și pentru realizarea unei lumi mai bune, mai drepte, lipsită de spectrul unei iminente distrugeri nucleare.

Diac. asist. Ioan V. LEB

---

38. *Ibidem*, X (1980), nr. 4, p. 100-108.
39. *Ibidem*, XIII (1983), nr. 2, p. 56.
40. *Ibidem*, XIII (1983), nr. 3, p. 63-68.
41. Pentru Syndesmos vezi: „Ortodoxia“, nr. 3/1957, p. 523-526; nr. 3/1969, p. 485-488; nr. 1/1971, p. 160; nr. 1/1972, p. 161-162 și nr. 2/1973, p. 326.
42. „Romanian Orthodox Church News“, XV (1985), nr. 1, p. 80.
43. *Ibidem*, XV (1985), nr. 3-4, p. 123.
44. *Ibidem*, XVI (1986), nr. 1, p. 73.
45. *Ibidem*, XVI (1986), nr. 4, p. 106.
46. *Ibidem*, XVI (1986), nr. 2, p. 90.

Iar tu, România mîndră,
tot mereu să dăinuiești

PATRIA, ZI DE ZI, PE NOI TREPTE DE DEZVOLTARE ȘI BUNĂSTARE

Cu legitimă mîndrie patriotică, cu satisfacția datoriei împlinite, poporul român evocă în ziua de 9 mai una dintre glorioasele pagini ale istoriei sale multimilenare, Ziua cuceririi independenței depline de stat a României — aducînd un fierbinte omagiu, o înaltă cinstire eroilor neamului, tuturor acelora care au pecetluit cu sîngele lor vărsat pe cîmpul de luptă actul istoric al proclamării independenței depline de stat a României. Cucerirea independenței acum 111 ani a consemnat în cartea de aur a poporului nostru una din cele mai mari victorii. Aceasta va străluci în istoria noastră ca o izbîndă incomensurabilă în mersul continuu al națiunii spre libertate, progres, independență și fericire.

Tot la 9 mai, poporul român, împreună cu întreaga omenire, aniversează anul acesta 43 de ani de la victoria asupra fascismului. Evenimentul a intrat la loc de cinste în conștiința popoarelor iubitoare de pace, pentru că atunci, la 9 mai, s-a pecetluit victoria împotriva celui mai feroce dușman al libertății popoarelor, împotriva celor mai reacționare forțe ale întunericului — fascismul sub toate variantele sale.

140 de ani de la Revoluția din 1848. *Aici, în sud-estul Europei, la zona de contact dintre Orientul și Occidentul european, românii și-au croit o civilizație originală care-i distinge și-i particularizează. Legată de Europa nu numai prin origine și năzuințe, ci prin întreaga problematică a secolului al XIX-lea care a făcut din continent un tot, o unitate economică, politică și spirituală, societatea românească s-a încadrat în ciclul transformărilor care au pregătit lumea nouă, modernă. Revoluțiile de acum 140 de ani au schimbat nu numai Europa, ci și structura și echilibrul politic din țara noastră, pentru că și la noi ele au fost precedate, însoțite și motivate de adînci transformări în economie și demografie, în relațiile sociale și în ideologie, fapt ce a dus la schimbarea totală a mentalității oamenilor. Analizate în cadrul complex intern și internațional în care s-au desfășurat, revoluțiile din 1848 apar și la noi ca un fenomen de o importanță covîrșitoare în evoluția istoriei noastre naționale. Incluse între evenimentele jubiliare ale acestui an, revoluțiile de la 1848 au prilejuit ample manifestări cultural-educative care au avut loc în această perioadă. S-a consemnat faptul că atunci, la 11 iunie 1848, s-a adăugat națiunii noastre un eveniment de glorie care va rămîne, fără îndoială, sensul și paradigma inedită a ridicării unui întreg popor pentru cucerirea independenței și demnității sale.*

Manifestări culturale. *În cadrul manifestărilor înscrise în Festivalul Național „Cîntarea României", Centrul de librării al județului Neamț, în colaborare cu Editura „Junimea" din Iași, Casa de cultură și Biblioteca orășănească din Tg. Neamț a organizat, în*

acest an, în luna mai, Salonul tîrg „Libris '88" și „Zilele Editurii Junimea". Participarea, în exclusivitate, a unei singure edituri la realizarea manifestărilor educative din cadrul Salonului de carte, constituie o premieră absolută în modul de realizare a saloanelor cărții și are drept scop ridicarea calității acțiunilor organizate, printr-o pregătire mai temeinică a acestora în cadrul unei responsabilități crescute față de cititori, privind informarea mai riguroasă a acestora atît asupra activității editoriale proprii, cît și asupra conținutului cărților puse în discuție.

Către sfîrșitul lunii mai a fiecărui an Iașul devine o adevărată capitală a muzicii. Manifestările complexe circumscrise sub genericul „Zilele muzicii românești", aflate acum la cea de a X-a ediție, sînt organizate de Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Uniunea Compozitorilor din R. S. România, Radioteleviziunea română, Conservatorul „George Enescu", Filarmonica „Moldova" și Opera română din Iași. Din amplul program al acestor zile muzicale notăm: concertele formațiilor participante și laureate la Reuniunea corală interjudețeană „Gavriil Muzicescu", concerte simfonice, recitaluri instrumentale, prezentări de noi compoziții etc. La această sărbătoare a muzicii participă instituții muzicale din marile orașe cu tradiție: București, Cluj-Napoca, Timișoara, Bacău, Botoșani, Sibiu etc.

Valori patrimoniale. *Muzeul de istorie din Piatra Neamț, ca toate muzeele de importanță majoră, adăpostește o piesă în jurul căreia gravitează toate celelalte exponate. Este vorba de celebra piesă ceramică cunoscută sub numele de „Hora de la Frumușica", considerată capodopera acestui muzeu. Apreciată drept unicat al artei neolitice de pe teritoriul acestei părți a lumii, celebra piesă este confecționată dintr-o ceramică poroasă specifică stilului Cucuteni A, de culoare cărămizie și reprezintă partea centrală a unui suport de vas compus din șase corpuri umane, privite din spate, înclinate spre interior, și înlănțuite ca într-o horă. Piesa a fost descoperită în anul 1942 de o echipă de arheologi condusă de Pr. Constantin Mătase (întemeietorul Muzeului din Piatra Neamț) în 1934, în așezarea neolitică de la Frumușica, comuna Bodești, jud. Neamț.*

Tot acest muzeu mai adăpostește un „tezaur" inedit. Este vorba de „tezaurul din Rădeni". În anul 1977 un țăran din satul Rădeni, comuna Păstrăveni, jud. Neamț, arîndu-și grădina a scos la iveală niște vase dintr-un material strălucitor neindentificat imediat. Piesele au fost puse mai întîi în muzeul unei școli, pînă cînd cercetătorii au conchis că acesta reprezintă un tezaur de o inestimabilă valoare. Actualmente, cele 5 cești de aur descoperite la Rădeni au intrat în fondul patrimonial al Muzeului din Piatra Neamț. Cercetătorii au datat aceste piese ca fiind confecționate la sfîrșitul mileniului II î. e. n. Iată deci, în plină epocă a bronzului, podoabe de aur de o nesemuită frumusețe. Tocmai de aceea, pentru specialiști, Tezaurul de la Rădeni constituie, pînă în prezent, unica descoperire de acest gen din țară.

Jubilee. *S-au împlinit anul acest 150 de ani de la nașterea pictorului Nicolae Grigorescu (15 mai 1838). Celebrul pictor a*

studiat arta picturii, mai întîi, la București, apoi, ajutat de M. Kogălniceanu, în 1861 a obținut o bursă la Paris unde și-a continuat studiile. În 1867 a fost prezent cu lucrările sale la Expoziția internațională de la Paris. Din iulie 1877 și pînă în februarie 1878 s-a aflat pe fronturile din Bulgaria unde, ca „pictor de front", a realizat cunoscutele sale „tablouri de război". A murit la 21 iulie 1907. La intrarea artistului în eternitate N. Iorga avea să scrie: „Una dintre cele mai mari și mai curate glorii ale patriei și neamului — Nicolae Grigorescu — un mare erou al artei, un suflet românesc de o energie și lumină geniale a dispărut. Marele Grigorescu nu mai este. A fost cel mai mare poet al culorii românimii adevărate".

La 29 iunie 1893, deci acum 95 de ani, s-a născut în comuna Hulub, județul Botoșani scriitorul Demostene Botez. În memoriile sale poetul menționează: „Prima dată am publicat în „Arhiva" din Iași în numerele din septembrie". Este vorba de „Arhiva Societății Științifice și Literare", condusă de A. D. Xenopol. La pagina 278 din numărul indicat aflăm două poezii: „Fuga" și „Cîntec", de cîte trei strofe, semnate de Demostene Botez. În 1918 debutează editorial cu placheta de versuri „Munții", care va fi premiată de către Academia Română în anul 1919. Următoarele volume de versuri pe care le-a publicat sînt: „Floarea pămîntului", „Povestea omului", „Zilele vieții mele" și „Cuvinte de dincolo" (1920-1934). A scris și proză: „Obsesia" (1946) și „Oameni de lut" (1947). Două volume de Memorii i-au apărut în 1970 și 1973. A murit la 17 martie 1973.

Reuniuni tehnico-științifice. *Era firesc ca municipiul Piatra Neamț să fie organizatorul unor noi reuniuni științifice în domeniul chimiei, datorită faptului că Săvinești au devenit o firmă cunoscută de multă vreme pe toate meridianele pămîntului. Astfel, al VI-lea simpozion tehnico-științific „Progres și perspective în fabricarea și prelucrarea fibrelor chimice" și „Primul simpozion național de membranologie" au fost cele mai importante obiective ale reuniunii. Organizate de Centrul de cercetări pentru fibre chimice Săvinești, împreună cu alte centre similare din țară, simpozioanele din Piatra Neamț s-au bucurat de participarea a numeroși oameni de știință, cercetători în domeniu, nume de prestigiu în activitatea tehnico-științifică privind ramura fibrelor chimice din țara noastră.*

Tot la Piatra Neamț, în luna mai, s-au desfășurat lucrările unei interesante consfătuiri medicale, pe tema „Profilaxia bolilor digestive pe platformele industriale", la reușita căreia și-au adus contribuția cadre de specialitate și universitare din țară și din județul Neamț. Cum s-a subliniat în cadrul acestei consfătuiri, în domeniul patologiei digestive asistența medicală profilactică rămîne principala orientare pentru menținerea și consolidarea sănătății muncitorilor.

Cu aproximativ trei ani în urmă, pe baza unei cercetări efectuate de un colectiv de biologi, la Stațiunea de cercetare și producție salmonicolă Potoci, de pe malul lacului de acumulare al Hidrocentralei de la Bicaz, a luat ființă prima fermă salmonicolă flotabilă din țară. Aici, prin aplicarea biotehnologiei de creștere a păstrăvului-curcubeu în vizierele flotabile, s-a ajuns la o producție anuală de peste 40 tone de păstrăvi la hectar. În cadrul stațiu-

nii funcționează și o fabrică de furaje concentrate pentru salmonide care livrează asemenea produse pentru unitățile de creștere din peste 20 de județe din țară. Cinci dintre rețetele de hrană concentrată tip „Bicaz-Salmo" au fost elaborate de către cercetătorii de aici. Crescătorii de păstrăvi, pe baza biotehnologiei omologate la Potoci, au luat ființă și pe lacul de acumulare de la Vaduri-Neamț.

Noutăți industriale. *Puternicul detașament al laminoriștilor din cetatea focului nestins al metalului romașcan este puternic mobilizat pentru înfăptuirea sarcinilor propuse în acest an. Astfel, colectivul de specialiști din secțiile laminorului acționează permanent pentru perfecționarea tehnologiilor de fabricație prin introducerea mai rapidă în producție a progresului tehnic. Așa a fost posibil să se afle acum în fază avansată de finalizare noua tehnologie de laminare a produselor tubulare destinate exportului, ca și asimilarea pentru fabricația curentă a țevilor de injecție pentru construcțiile de mașini, tractoare și material rulant.*

Marca „TEHNOTON" de cîțiva ani este cea mai căutată și cea mai cunoscută pe piața produselor electronice. Titulatura exactă a acestei tinere unități dintr-o ramură de vîrf a industriei îi definește și personalitatea: „Întreprinderea pentru produse radiotehnice de radiocomunicații profesionale". Remarcăm faptul că aici se realizează o gamă diversă de echipamente electronice de televiziune cu circuit integrat, de stații radio-profesionale (utilizate pe navele maritime și în diferite zone de lucru) și, ceea ce este important, aici se realizează 96 la sută din producția totală națională de radioreceptoare.

Specialiștii Filialei din Iași a Institutului de Cercetare și Inginerie Tehnologică pentru Industria Electronică a conceput și realizat cu forțe proprii un nou tip de megohmmetru portabil, aparat destinat măsurării rezistențelor de valori mari, în principal a rezistențelor de izolație la echipamentele electroenergetice. Noul aparat prezintă un înalt grad de robustețe și precizie în exploatare, situîndu-se la nivelul celor mai bune performanțe în materie pe plan mondial.

Arhid. Ioachim GIOSANU

SFINȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL ÎN ICONOGRAFIA ORTODOXĂ

Sfinții Apostoli sînt martorii cuvintelor și faptelor Mîntuitorului nostru Iisus Hristos (Luca 24, 48). Dintre ei, Sfîntul Apostol Petru este cel dintîi chemat la apostolat, pe cînd Sfîntul Apostol Pavel este cel de pe urmă chemat la apostolat, cu o chemare specială pe drumul Damascului (Fapte 9, 3-22). Sfinții Apostoli, după ce în ziua Cincizecimii — Pogorîrea Duhului Sfînt — s-au îmbrăcat cu putere de sus (Luca 24, 49; Fapte 1, 8 și 2, 1-4), au mers, potrivit poruncii Mîntuitorului, în toată lumea, propoveduind Evanghelia la toată zidirea, botezînd în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățînd pe cei care prin baia Botezului s-au făcut fii ai Împărăției lui Dumnezeu să păzească toate cîte a poruncit Mîntuitorul Hristos, întemeind Biserici cu slujitori sfințiți (Matei 28, 19-20). În lucrarea lor apostolească de propoveduire a Evangheliei s-au bucurat de cinstire înaintea oamenilor, dar au suferit și ocări, temniță, sfîrșindu-și viața toți, afară de Sfîntul Ioan, mucenicește, Sfîntul Apostol Petru fiind răstignit pe cruce cu capul în jos, iar Sfîntul Apostol Pavel prin tăierea capului cu sabia, la Roma, în aceeași zi, 29 iunie, potrivit tradiției.

În timpul vieții Sale pămîntești, Mîntuitorul Hristos a întrebat pe Sfinții Apostoli cine zic ei că este El, Fiul Omului. Răspunsul a fost dat, se înțelege de unul dintre ei în numele tuturor, cel mai în vîrstă ucenic, Petru : „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu“ (Matei 16, 16). Acest răspuns, această mărturisire a fost izvodită nu de mintea omenească a lui Petru, ci de Tatăl cel din ceruri, cum Însuși Mîntuitorul a spus (Matei 16, 17). Importanța acestei mărturisiri este atît de mare încît Mîntuitorul Hristos a spus că pe această mărturisire a Apostolilor, numită piatră, va zidi Biserica Sa, pe care porțile iadului nu o vor birui (Matei 16, 18). Totodată, lui Petru i-a spus că-i va da cheile împărăției cerurilor pentru a lega și dezlega orice în cer și pe pămînt (Matei 16, 19). Răspunsul dat de Petru Mîntuitorului Iisus Hristos a fost dat în numele tuturor Apostolilor. Aceasta se înțelege limpede din faptul că întrebarea a fost pusă tuturor Apostolilor, iar răspunsul dat de unul în numele tuturor ne arată duhul unirii care stăpînea pe Apostoli. Și ceilalați Apostoli s-au învrednicit de puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor. Aceasta se vede din cuvintele Mîntuitorului spuse Sfinților Apostoli după Înviere : „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl vă trimit și Eu pe voi. Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute“ (Ioan 20, 21-23).

Biserica, una și nedespărțită, n-a văzut în Petru, pentru răspunsul dat Mîntuitorului în Cezareea, un mai mare peste Apostoli în înțelesul lumesc, el avînd o întîietate de drept divin, ci el a fost cinstit de ceilalți Apostoli ca primul între egali, cum s-au exprimat Sfinții Părinți ai Bisericii. Piatra pe care a zidit Mîntuitorul Biserica Sa nu este Petru, ci Însuși Hristos, cum Petru o

mărturisește (I Petru 2, 7). De asemenea, Biserica una și nedespărțită, n-a situat nici pe Pavel mai presus de ceilalți Sfinți Apostoli pentru scrisul său atît de bogat și adînc în înțeles sau pentru faptul că „s-a ostenit mai mult decît toți" cum el însuși o spune. Aprecierea Bisericii asupra persoanei și activității Sfîntului Apostol Pavel a fost temeluită pe însăși mărturisirea lui sinceră și smerită că „prin darul lui Dumnezeu sînt ceea ce sînt... Dar nu eu, ci harul care este în mine" (I Corinteni 15, 9-10) a făcut pe Sfîntul Apostol Pavel să se ostenească mai mult decît ceilalți Sfinți Apostoli.

Dintre toți Sfinții Apostoli, Petru și Pavel în scrisul lor epistolar, au insistat cel mai mult asupra importanței unității Bisericii, a unirii, a lucrării armonioase care trebuie să stăpînească inima tuturor mădularelor trupului tainic al lui Hristos spre sfințenia vieții care este voia lui Dumnezeu (I Corinteni 12; I Tesaloniceni 4, 3), făcîndu-se fiecare piatră vie, devenind casa duhovnicească (I Petru 2, 4-5). Trăirea vieții creștine, a vieții în Hristos este, cum subliniază mereu cei doi Sfinți Apostoli, o trăire în comuniune deși efortul este personal, iar acest efort personal are nevoie de îndrumarea Bisericii, prin părinții duhovnicești, și de harul Sfîntului Duh care ni se împărtășește în Sfintele Taine ale Bisericii slujite de iconomii lor (I Corinteni 4, 1) consacrați prin Sfînta Taină a hirotoniei (I Timotei 2, 14).

Dintru început Biserica a cinstit pe Sfinții Apostoli cu slujbă liturgică și le-a zugrăvit icoanele fiecăruia în parte sau în sobor și tot dintru început a cinstit cu slujbă aparte și a zugrăvit în icoană pe doi dintre ei, împreună, anume pe Petru și pe Pavel.

Existența icoanei celor doi Sfinți Apostoli Petru și Pavel este amintită de Eusebiu de Cezareea în Istoria Bisericească (Cartea VII, cap. 8), Chipurile celor doi Apostoli erau zugrăvite în culori și se bucurau de cinstirea cuvenită unor salvatori, precizează Eusebiu. El face această mențiune a existenței chipurilor celor doi Sfinți Apostoli pentru a întări și mai mult mărturia sa cu privire la existența chipului lui Hristos lucrat în bronz de femeia care a fost vindecată de către Mîntuitorul de boala scurgerii sîngelui (Matei 9, 20-22), înfățișare care se păstra în vremea lui Eusebiu și pe care el însuși a văzut-o.

Chipurile celor doi Sfinti Apostoli au fost înfățișate pe o medalie romană din secolul II sau III, păstrată în muzeul din Vatican [1]. Ei sînt înfățișați din profil, numai capetele, privindu-se față în față, cu capetele descoperite, chipuri cu trăsături de portret, cu fizionomia lor realistă, așa cum arătau ei ca oameni, cu o expresie a fețelor care arată și starea lor sufletească interiorizată, de reculegere. Pornind de la această înfățișare, arta creștină păstrează trăsăturile lor fizionomice, de portret, realiste, dar le încarcă cu un conținut care conturează, exprimă, noua lor stare sufletească, viața lor duhovnicească, trăirea lor în Hristos sau a lui Hristos în ei, cum mărturisește Sfîntul Apostol Pavel (Galateni 2, 20), părtășia lor la firea dumnezeiască, cum a scris Sfîntul Apostol Petru (II Petru 1, 4), plinirea, desăvîrșirea chipului lui Dumnezeu în ei

---

1. L. Ouspensky, *Essai sur la Théologie de l'Icone dans l'Eglise Orthodoxe*, Paris, 1960, p. 48.

(Galateni 4, 19), asemănarea cu Dumnezeu (I Corinteni 15, 49 ; II Corinteni 3, 18; Romani 8, 29), prin sfintele nevoințe duhovnicești și împărtășirea cu harul Sfîntului Duh.

Chipurile lor înduhovnicite înfățișate în icoană de zugravul teolog, față de chipurile din medalia romană amintită mai înainte, nu sînt lipsite de trăsăturile caracteristice fizionomiei lor ; privite ca simple chipuri omenești ele seamănă, numai că în icoană aceste chipuri sînt înduhovnicite pentru că cei doi Apostoli sînt purtători de Hristos, îmbrăcați în Hristos (Galateni 3, 27).

Erminia, în îndrumările ei pentru felul cum trebuie să fie zugrăvite chipurile Sfinților Apostoli Petru și Pavel, trimite la Sinaxarul slujbei din ziua pomenirii lor, 29 iunie, unde se menționează că „Petru era alb la față, puțin cam galben, plești și cu părul des, cam cărunt la ochi și roșu, cărunt la cap și la barbă, cu nasul cam lungăreț, cu sprîncenele înalte, la vîrstă om de mijloc, drept la stat". Fericitul Apostol Pavel era și el „plești la cap, vesel la căutătură, cu sprîncenele plecate în jos, alb la față, barba îi era cam lungă, cu cuviință, cu nasul rotund și cuvios, la toată fața împodobit, cam cărunt la cap și la barbă, om sănătos cu virtutea, puțin cam scurt la trup...". Toate aceste trăsături ale fizionomiei lor teologul zugrav le-a înfățișat în icoana lui cu o neîntrecută iscusință și dreaptă socoteală, căutînd ca ele să fie expresii fidele, pe cît e cu putință omenești, ale vieții lor duhovnicești, de purtători de Hristos, îmbrăcați în Hristos.

Trăsăturile chipurilor lor indicate de Erminie și consemnate în Sinaxarul slujbei lor sînt cele pe care le vedem în medalia romană, de care aminteam la început, unde ei sînt înfățișați portretic și nu iconografic. Privind însă chipurile lor înfățișate în icoană, în iconografia noastră ortodoxă și comparîndu-le cu cele din medalia romană înțelegem mai bine ce este o icoană și ce este un portret. Dacă portretul, prin trăsăturile fizionomice, înfățișează chipul pămîntesc al unei persoane, cu o anumită încărcătură sufletească, cu unele virtuți umane, fiind apreciat și privit ca o operă de artă cu valoarea pe care i-o dau calitățile artistice, icoana, în schimb, are o încărcătură sufletească-duhovnicească, este purtătoarea unui mesaj teologic, înnoirea omului în Hristos, înduhovnicirea, îndumnezeirea lui, ca unul ce este îmbrăcat în Hristos (Galateni 3, 27). La această stare, la acest chip omul ajunge urmînd legea duhovnicească universală pe care Sfîntul Apostol Pavel o consemnează în scrisul său epistolar : „Dar nu este întîi cel duhovnicesc, ci cel firesc, apoi cel duhovnicesc" (I Corinteni 15, 46), adică duhovnicescul nu anulează și desființează firescul, trupescul, ci îl înduhovnicește, îl îmbracă în Hristos, încît prin firesc transpare, se vede, starea duhovnicească a persoanei, curățită de orice simțire dăunătoare integrității sale morale. Se vede chipul celui în care nu mai trăiește persoana înfățișată, ci Hristos, cum mărturisește, cu smerenie și cutremur, Sfîntul Apostol Pavel despre sine (Galateni 2, 20 ; Efeseni 4, 22-24). Se vede chipul celui care, potrivit cuvintelor Sfîntului Apostol Petru, s-a „făcut părtaș dumnezeieștii firi, scăpînd de pofta stricăciunii celei din lume" (II Petru 1, 4). Dacă omenescul în persoana omului lipsit de duhovnicesc înseamnă o neîmplinire a persoanei umane, duhovnicescul fără un suport ma-

terial nu poate fi decît o nălucire, în ordinea lumii create de Dumnezeu. Ca să ne mîntuiască, să ne aducă la starea cea dintîi a frumuseții cu care am fost creați, Dumnezeu se întrupează, ia chipul omului „nu cu năluciri înfricoșîndu-ne“ cum rostește o rugăciune a Bisericii. Mîntuitorul Hristos după Înviere, avînd trupul cu totul înduhovnicit, îndumnezeit, cînd se arată Apostolilor pentru a-i încredința că nu este o nălucă, le arată, îi cheamă să pipăie trupul Său alcătuit din carne și oase ; același lucru îl face și cu Toma, căruia îi arată palmele și coasta cu semnul cuielor și al suliței (Luca 24, 37-40 ; Ioan 20, 27). El a și mîncat înaintea lor, deși, după Înviere, trupul Domnului nu mai avea nevoie de mîncare materială, ca înainte, ci numai ca să-i încredințeze că El este în persoană și nu o nălucă (Luca 24, 41-43). Omul fiind o alcătuire din trup și suflet, elemente unite prin legea creației de Dumnezeu, el rămîne cu această alcătuire și înfățișare pe orice treaptă de desăvîrșire și chiar de neîmplinire, atît în această viață cît și în viața veacului ce va să fie, viața veșnică. Dumnezeu Însuși ni se împărtășește în Sfînta Taină a Euharistiei, sub chipul pîinii și al vinului, pîine și vin care după prefacerea lor la Sfînta Liturghie sînt cu adevărat Trupul și Sîngele Domnului, cum El Însuși a spus ucenicilor Săi la Cina cea de taină (Matei 26, 26-28).

Sfîntul Apostol Pavel se convertește și intră în ceata Apostolilor mai tîrziu, pe drumul Damascului, pe cînd mergea în misiunea încredințată de Sinedriu, pentru rîvna sa, aceea de a prigoni pe creștini. Convertirea sa are loc deci după Înălțarea la cer a Mîntuitorului și după Pogorîrea Duhului Sfînt peste Sfinții Apostoli. Cu toate acestea, iconografia Bisericii, încă de la început, ni-l înfățișează pe Sfîntul Apostol Pavel ca fiind de față la cele două mari fapte ale mîntuirii noastre, Înălțarea la cer și Pogorîrea Duhului Sfînt. Aceasta, învață Biserica, pentru a arăta că Pavel, prin chemarea sa specială la apostolat (Fapte 9), face parte din ceata Apostolilor, a celor doisprezece, ostenindu-se prin harul lui Dumnezeu în slujirea apostolească, „mai mult decît toți“ Apostolii (I Corinteni 15) și pătimind la fel, așa cum i-a spus Mîntuitorul Hristos pe drumul Damascului, în momentul chemării lui la apostolat „ca vas ales care să poarte numele Mîntuitorului înaintea neamurilor...“ (Fapte 9, 15-16). Prezența lui Pavel în grupul celor doisprezece Apostoli chiar în icoanele celor două mari fapte ale mîntuirii, Înălțarea Domnului la cer și Pogorîrea Duhului Sfînt, la care, din punct de vedere al realității istorice Pavel nu a fost de față, e înfățișată în iconografia noastră tocmai pentru a arăta părtășia lui plenară la lucrarea apostolatului și împărtășirea lui de același har dumnezeiesc, îmbrăcarea lui cu aceeași „putere de sus“ cu care s-au îmbrăcat Sfinții Apostoli în ziua Cincizecimii cînd S-a pogorît peste ei Duhul Sfînt în chip de limbi ca de foc (Fapte 2, 3). După cum Biserica n-a putut să-și închipuie alcătuirea canonului — lista — cărților Noului Testament fără epistolele Sfîntului Apostol Pavel, la fel Biserica, „stîlpul și temelia adevărului“ (I Timotei 3, 15), n-a putut să înfățișeze icoana celor două mari fapte dumnezeiești, amintite mai sus, fără prezența Sfîntului Apostol Pavel împreună cu ceilalți Sfinți Apostoli, martori ai Învierii Domnului și tuturor celor spuse și făcute de El pînă la Înălțare (Luca

24, 48 ; Fapte 1, 22). Și dacă Biserica este cea care a rînduit canonul cărților Noului Testament, tot Biserica este aceea care a rînduit ca în icoană să fie înfățișat în ceata Sfinților Apostoli, chiar și în cea a Înălțării și Pogorîrii Duhului Sfînt și Sfîntul Apostol Pavel, aceasta pentru a sublinia plinătatea apostolatului său, slujire pe care el a primit-o direct de la Dumnezeu ca și toți ceilalți Sfinți Apostoli și nu de la oameni, cum el însuși mărturisește : „Dar cînd a binevoit Dumnezeu, Care m-a ales din pîntecele mamei mele și m-a chemat prin harul Său să descopere pe Fiul Său întru mine, pentru ca să-L binevestesc la neamuri, nu am primit sfat de la trup și de la sînge. Mie mi-a fost încredințată Evanghelia pentru cei netăiați împrejur, după cum lui Petru Evanghelia pentru cei tăiați împrejur, căci Cel ce a lucrat prin Petru în apostolia tăierii împrejur a lucrat și prin mine la neamuri. Și cunoscînd harul ce mi-a fost dat mie, Iacov și Chefa și Ioan, cei socotiți a fi stîlpi, mi-au dat mie și lui Barnaba dreapta spre unire cu ei, pentru ca noi să binevestim la neamuri iar ei la cei tăiați împrejur...“ (Galateni 1, 5 și 2, 9).

Deși Sfîntul Apostol Pavel propoveduiește Evanghelia la cei netăiați împrejur, iar Petru la cei tăiați împrejur, unitatea propoveduirii lor rămîne neclintită ca și unitatea lor sufletească, personală, ca oameni și Apostoli chiar dacă între ei s-au iscat și discuții și chiar neînțelegeri : „Iar cînd Chefa a venit în Antiohia, pe față i-am stat împotrivă, căci era vrednic de înfruntare. Căci înainte de a veni unii de la Iacov, el mînca cu cei dintre neamuri ; dar cînd au venit ei, se ferea și se osebea, temîndu-se de cei din tăierea împrejur. Și, împreună cu el, s-au fățărnicit și ceilalți iudei, încît și Barnaba a fost atras în fățărnicia lor. Dar cînd am văzut că ei nu calcă drept, după adevărul Evangheliei, am zis lui Chefa, înaintea tuturor : „Dacă tu, care ești iudeu, trăiești ca păgînii și nu ca iudeii, de ce silești pe păgîni să trăiască ca iudeii ? Noi sîntem din fire iudei, iar nu păcătoși dintre neamuri, știind că omul nu se îndreaptă din faptele Legii, ci prin credința în Hristos Iisus“ (Galateni 2, 11-16). Față de hotărîrea Sinodului apostolic privitor la neobligativitatea respectării prevederilor legii mozaice pentru creștinii veniți din lumea păgînilor de a se mai circumcide și a nu mînca din cele oprite de Legea mozaică, cei doi Apostoli au avut atitudini diferite, sau mai bine zis Petru în acel moment șovăia în respectarea celor stabilite de Sinodul apostolic din Ierusalim, atitudinea lui Petru însemnînd un compromis pentru a nu sminti pe cei slabi în credință, am zice noi, iar atitudinea lui Pavel era cea a omului neclintit în îndeplinirea celor hotărîte, deși și el a făcut pogorămînt de multe ori tuturor toate ca macar pe unii să-i dobîndească (I Corinteni 19, 22). Atît Petru cît și Pavel au făcut pogoraminte de tact și nu de la adevărul evanghelic. Cu temperamente uneori deosebite, ei au rămas uniți sufletește, au rămas una pentru că una era și Evanghelia pe care ei au propoveduit-o ca și ceilalți Apostoli, pentru care fapt Biserica i-a zugrăvit împreună.

Înfățișarea lor împreună în icoanele Bisericii este întîlnită destul de des încă de la început. În mozaicul din absida bisericii cuviosului David din Tesalonic, secolele V-VI, cei doi Sfinți Apostoli sînt înfățișați stînd în picioare, de o parte și de alta a Mîntui-

torului, înconjurat de cei patru sfinți Evangheliști [2]. La Mănăstirea Sfînta Ecaterina se păstrează o icoană din secolul XIV în care cei doi Sfinți Apostoli sînt așezați în locul central al planșei, în picioare, lateral, de o parte și de alta a lor sînt înfățișate, bust, chipurile a doi arhangheli și ale Sfinților ierarhi Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur, iar pe spatele planșei alte chipuri de sfinți.

Pictați împreună, ei sînt înfățișați îndreptați unul către altul, ca în medalia romană din secolele II-III dar privind spre noi — cu fețele îndreptate spre noi — ținînd fiecare cu mîna dreaptă o biserică, iar în stînga purtînd un rotulus sau o carte. Hainele cu care sînt îmbrăcați sînt cele obișnuite, specifice Apostolilor. Mai tîrziu, în secolul XIII, sînt înfățișați purtînd în mîna stîngă, în locul rotulilor, Petru două chei, iar Pavel o sabie [3]. Rotulii simbolizează cuvîntul propoveduit al Evangheliei. Cele două chei din mîna lui Petru ne trimit la cuvintele Mîntuitorului spuse lui Petru după ce dă răspunsul mărturisirii Apostolilor cu privire la persoana Sa: „Tu ești Petru și-ți voi da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pămînt va fi legat și în ceruri și orice vei dezlega pe pămînt va fi dezlegat și în ceruri“ (Matei 16, 18-19). Sabia din mîna lui Pavel simbolizează cuvîntul Evangheliei propoveduit de el pe care l-a numit sabie, ca armă împotriva celui rău: „Luați... și sabia Duhului, care este cuvîntul lui Dumnezeu“ (Efeseni 6, 17); „Căci cuvîntul lui Dumnezeu e viu și lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tăișuri și pătrunde pînă la despărțirea sufletului și duhului dintre încheieturi și măduvă și destoinic este să judece simțirile și cugetările inimii..“ (Evrei 4, 12). Pavel a fost un neîntrecut propoveduitor și mai ales un iscusit pătrunzător al înțelesurilor adînci ale cuvîntului Evangheliei, cum mărturisește însuși Sfîntul Apostol Petru (II Petru 3, 15-16). Sabia din mîna Sfîntului Pavel poate simboliza și unealta cu care el și-a primit mucenicește sfîrșitul vieții sale la Roma. Cheile din mîna lui Petru, amintind de cuvintele Mîntuitorului (Matei 16, 19), înseamnă puterea harică preoțească a legării și dezlegării păcatelor oamenilor. Că această putere este primită de toți Apostolii, învestiți de Mîntuitorul cu acest mare har dumnezeiesc, o știm din înseși cuvintele Mîntuitorului spuse Apostolilor după Învierea Sa din morți: „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl vă trimit și Eu pe voi. Și zicînd acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfînt! Cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute“ (Ioan 20, 21-23). Biserica pe care ei o țin în mînă este simbolul Bisericii, în înțelesul de trup tainic al lui Hristos, al cărui cap este Hristos (Efeseni 5, 23; I Corinteni 12, 27). Acest înțeles este întărit și de faptul că deasupra figurii bisericii — locaș de închinare — pe care ei o țin în mîini este înfățișat chipul Mîntuitorului, capul Bisericii. Cînd Mîntuitorul îi spune lui Petru: „Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui“ (Matei 16, 18), n-a vrut să spună că va zidi Biserica, trupul Său tainic, pe Petru, ci pe mărturisirea tuturor Apostolilor, rostită

---

2. Victor Lazarev, *Istoria picturii bizantine*, vol. I, trad. de Florin Chiriţescu, Bucureşti, 1980, p. 111.

3. I. D. Ştefănescu, *Iconografia artei bizantine şi a picturii feudale româneşti*, Bucureşti, 1973, p. 196.

de Petru în numele tuturor : „Tu ești Hristosul Fiul lui Dumnezeu celui viu“ (Matei 16, 16). Acest răspuns numit piatră, adică mărturisire ce trebuie să rămînă, ca și o piatră neclintită, a fost răspunsul tuturor Apostolilor pentru că întrebarea a fost pusă tuturor Apostolilor : „Dar voi cine ziceți că sînt ?“ (Matei 16, 15). Că Biserica nu este zidită pe temelia unui singur apostol, în persoana lui Petru, o înțelegem și din teologia iconografiei noastre ortodoxe, din icoana celor doi Sfinți Apostoli, Petru și Pavel, unde ei sînt înfățișați ținînd în mînă Biserica, nu numai Petru ci și Pavel. De aici nu trebuie să se înțeleagă nici că Biserica este zidită numai pe Petru și pe Pavel pentru că amîndoi o țin în mînă, ci Biserica este zidită pe temelia tuturor Apostolilor, pe mărturisirea amintită mai sus care aparține tuturor Apostolilor, adevăr pe care l-a mărturisit și Sfîntul Apostol Pavel : „Zidiți fiind pe temelia Apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind Însuși Iisus Hristos“ (Efeseni 2, 20). Învățătura despre Biserică, trupul tainic al lui Hristos, ale cărei mădulare sau pietre vii sînt toți fiii Bisericii a fost înfățișată în propoveduirea și scrisul Sfinților Apostoli cel mai mult de Sfinții Petru și Pavel, acesta fiind încă un alt motiv al înfățișării lor împreună, ținînd în mînă Biserica, locaș de închinare cu înțeles și de trup al lui Hristos.

Biserica cinstește pe Sfinții Apostoli — cei doisprezece — în fiecare săptămînă, joia. O dată pe an, la 30 iunie cinstește pe cei doisprezece împreună cu cei șaptezeci, soborul Sfinților Apostoli, după ce cu o zi înainte a cinstit numai pe Petru și Pavel. La slujba din ziua de 30 — Soborul Sfinților Apostoli — la slujba Vecerniei și a Utreniei stihirile și sedelnele sînt de la slujba din 29, cu mici modificări de așezare în rînduială. Acestora se adaugă cele închinate sărbătorii din 30 — Soborul Sfinților Apostoli — în care sînt pomeniți toți Sfinții Apostoli. Astfel întocmită, slujba Vecerniei și Utreniei din ziua de 30 pare a fi o repetare a celei din 29, închinată celor doi Sfinți Apostoli, Petru și Pavel. Am făcut această observație pentru a arăta cinstea deosebită de care Sfinții Apostoli Petru și Pavel se bucură în viața Bisericii; așa s-au bucurat și în cercul Apostolilor în timpul vieții și activității lor pămîntești întru trăirea și propoveduirea Evangheliei. Nici ei nu s-au considerat și nici Biserica nu i-a considerat ca șefi, la înțelesul comun al cuvîntului, ai Apostolilor. Dacă Sfîntul Apostol Pavel spune că s-a ostenit mai mult decît toți Apostolii, tot el mărturisește puțin mai înainte că este cel mai mic dintre Apostoli și nu este vrednic să se numească apostol pentru că a prigonit Biserica lui Dumnezeu. Dar prin harul lui Dumnezeu „este ceea ce este...“ (I Corinteni 15, 9-10). Sfîntul Apostol Petru este numit stîlp al Bisericii dar nu singur, ci împreună cu Ioan și Iacov (Galateni 2, 9). Dar și el știe să se smerească și să-și mărturisească conștiința comuniunii frățești cu toți slujitorii sfințiți ai Bisericii numindu-se și recomandîndu-se întregii obști creștinești și în special slujitorilor sfințiți, clerului Bisericii, „împreună-preot“ (I Petru 5, 1). În icoana Înălțării ei sînt înfățișați de o parte și de alta a Maicii Domnului, iar în icoana Pogorîrii Duhului Sfînt sînt așezați în capul celor două șiruri ale cetei Apostolilor, de o parte și de alta a locului gol din icoană care este locul Mîntuitorului, loc marcat în unele icoane de un tron. Nu

putem spune că în aceste icoane ei ocupă locul central, pentru că acest loc, centrul, din punct de vedere nu spațial ci iconografic, este ocupat de Mîntuitorul Iisus Hristos chiar și în icoana Înălțării, unde Maica Domnului este așezată la mijlocul planșei, mijloc care este un centru spațial al planetei dar nu centru iconografic al icoanei. În icoană ca și în slujbele Bisericii ei ocupă, așa cum ne arată și cuvintele Sfintei Scripturi, locurile de cinste cerute de orice rînduială sau mai bine zis bună rînduială ; ei sînt primii între egali. Aceasta se desprinde și din cinstirea lor în zi aparte, 29, iar a doua zi, 30 iunie, împreună cu întregul sobor, în a căror slujbă — cea din 30 — este inclusă o bună parte din rînduiala celei din ziua lor, 29 iunie cum s-a mai amintit mai sus. În aceasta vedem înțelepciunea și sensibilitatea Bisericii întru cinstirea lor, „Între apostoli mai întîi pe scaun șezători".

„Dat-ai laudă Bisericii Tale, Iubitorule de oameni, pe cinstiții Apostolii Tăi, între care strălucesc luminătorii cei înțelegători, Petru și Pavel..." **(Stihira glas 4 de la „Doamne strigat-am", Vecernia Mică a sărbătorii).** Textele din slujba lor, „ca pe niște mai întîi stătători", „ca cei ce sînteți între apostoli mai întîi pe scaun șezători", vin să precizeze încă o dată comuniunea și egalitatea lor cu întreaga ceată a Apostolilor. De observat că textul liturgic nu folosește forma de plural, ci de singular a „întîietății" lor ; „scaun" și nu scaune pentru a arăta că slujirea și mărturisirea lor a fost unitară. Aceasta o desprindem și din mărturisirea Sfîntului Apostol Pavel : „Ziditi fiind pe temelia Apostolilor" și nu temeliile. A ședea împreună pe scaun, pe un singur scaun, nu mai poate fi vorba de o întîietate ci de o unitate. Întîietatea este o distincție fără a duce la desprindere de corpul unității. Stea de stea se deosebește întru strălucire (I Corinteni 15, 41). Sînt cuvinte care aduc un plus de comuniune a celor de mai sus.

Îndreptățirea pentru care Biserica a rînduit ca cei doi Sfinți Apostoli să fie pictați în icoană și cinstiți cu slujbă împreună se desprinde și din textul liturgic al sărbătorii lor : „Cu ce cununi de laudă vom încununa pe Petru și pe Pavel, pe cei despărțiți cu trupurile și împreunați cu duhul, pe mai-marii propoveduitorilor de Dumnezeu. Pe unul ca pe o căpetenie între ceilalți Apostoli ; iar pe acela ca pe cel ce mai mult decît alții a ostenit" **(Stihira glas 2 de la „Doamne strigat-am" de la Vecernia mare a sărbătorii).** Unitatea duhului cu care au trăit și propovăduit Evanghelia face ca ei să fie zugrăviți și cinstiți cu slujbă împreună deși unul este numit căpetenie, iar celălalt apreciat ca acela ce s-a ostenit — cum el însuși a mărturisit-o — mai mult decît ceilalți, deci și decît cel numit căpetenie între Apostoli. Distincția dintre ei nu este pricină de despărțire ci de unire, împreună-cinstire așa cum trebuie să fie între mădularele întregului trup al lui Hristos. Fiii Bisericii din toate timpurile și locurile sînt una și trebuie să trăiască în armonie, completîndu-se unul pe altul, purtînd sarcinile unul altuia întru plinirea Legii dragostei lui Hristos spre sfințirea vieții mădularelor trupului lui Hristos și „zidirea trupului lui Hristos" (Efeseni 4, 12 ; I Corinteni cap. 12). Armonia, unitatea în dragoste cu care au propoveduit Evanghelia o arată și **stihira de la Litia sărbătorii :** „Veniți astăzi, adunările credincioșilor, împreunarea

cea frumoasă cu bună laudă, pe meșterii harului cei aleși, pe Petru și pe Pavel, cu cuvioase laude să-i încununăm, pentru că fără pizmuire tuturor cuvîntul semănînd, cu acestea harul Duhului au îmbogățit". Cînd cîntarea Bisericii spune că ei au semănat cuvîntul Evangheliei fără pizmuire noi ne ducem cu mintea la discuțiile pe care le-au avut cei doi Apostoli cu privire la neobligativitatea respectării prescripțiilor Legii mozaice privitoare la unele mîncări, așa cum s-a amintit mai sus, discuții avute în Antiohia cu ocazia întîlnirii lor cu ceilalți Apostoli (Galateni 2, 11-14), cînd Pavel a înfruntat pe Petru. Deși Biserica face distincție în felul slujirii și cinstirii lor : „Bucură-te, Petre Apostole și de aproape prieten al Învățătorului tău, Hristos Dumnezeul nostru. Bucură-te, Pavele, al tuturor prieten și al credinței propoveduitor și al lumii învățător", această distincție este mai mult de formulare a chipului trăirii și slujirii lor, pentru că amîndoi, ca și ceilalți Apostoli, au fost prieteni ai Mîntuitorului Hristos, cum El Însuși i-a numit : „Voi sînteți prietenii Mei" (Ioan 15, 14). Unitatea dintre ei este arătată de textul cîntării, din care am citat mai sus : „Însoțire sfîntă aleasă, ca cei ce aveți îndrăznire, pe Hristos Dumnezeul nostru rugați-L să mîntuiască sufletele noastre" **(Slava gl. 6 de la Stihoavna praznicului).**

Ei sînt pilde vii de slujire în duhul unității Bisericii prin daruri diferite cu care au fost dăruiți de Dumnezeu : „Dat-ai întărire Bisericii Tale Doamne, întărirea lui Petru și știința lui Pavel și înțelepciunea lui cea luminată" **(Stihira de la „Doamne strigat-am" de la Vecernia sărbătorii).** „Darurile sînt felurite, dar același Duh. Și felurite slujiri sînt dar același Duh" (I Corinteni 12, 4-5), mărturisește Sfîntul Apostol Pavel. Dumnezeu vrea ca să fie lăudat și slujit în felurite chipuri dar în unitatea Duhului. Slujirea lor a fost unitară pentru că a țintit permanent păstrarea unității și tăria Bisericii ; pentru că au avut aceleași graiuri și scopuri : „Graiurile de Dumnezeu ale amîndorura, ca să smerească vorbele cele mari ale necredinței. Pentru aceasta cele de taină învățîndu-ne de la amîndoi, Te lăudăm pe Tine, Iisuse Atotputernice, Mîntuitorul sufletelor noastre" (Sfîrșitul **stihirii** de mai sus).

Deosebiți prin felul slujirii noi îi cinstim împreună și-i rugăm deopotrivă pe amîndoi prin graiul slujbelor Bisericii ca să mijlocească înaintea lui Dumnezeu pentru noi: „Petre, vîrfule al slăviților Apostoli și piatra credinței și Pavele dumnezeiescule, retore și luminătorule al sfintelor Biserici, ca cei ce stați înaintea scaunului lui Dumnezeu, rugați-vă lui Hristos Dumnezeu pentru noi" **(Slavă glas 2 de la „Doamne strigat-am" de la Vecernia Mică a sărbătorii).**

La nenumăratele motive pentru care Biserica a rînduit ca ei să fie împreună zugrăviți în icoană și cinstiți cu slujbă se adaugă și pocăința lor pilduitoare prin care ei au ajuns pe cele mai înalte culmi de sfințenie și trăire a Evangheliei : „Dat-ai pildă de întoarcere celor păcătoși, pe amîndoi Apostolii Tăi, pe unul, adică cel ce s-a lepădat în vremea patimii și s-a pocăit; iar pe altul cel ce s-a împotrivit propoveduirii Tale și apoi a crezut ; și pe amîndoi ca pe cei mai mari ai prietenilor Tăi, Iisuse Atotputernice, Mîntuitorule al sufletelor noastre" **(Stihira glas 4 de la „Doamne strigat-am" de la Vecernia Mică a sărbătorii).**

Prin pilda vieții lor ne arată că un om poate să greșească, oricît ar fi el de aproape de Dumnezeu, cum a fost Petru sau oricît de departe ar fi de Dumnezeu sau împotriva Lui, cum a fost Pavel, dar poate să se întoarcă prin pocăință, așa cum au făcut-o cei doi Apostoli și cum trebuie să o facem fiecare dintre noi, pentru că nu este om fără păcat, care să nu greșească, chiar dacă a murit păcatului în baia Botezului, baia nașterii celei de a doua. Omul greșește din multe pricini, este supus greșelii în tot ceasul : „Pentru că toți greșim în multe chipuri“ (Iacov 3, 2). „Dacă zicem că păcat nu avem ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este în noi. Dacă zicem că nu am păcătuit Îl facem mincinos...“ (I Ioan 1, 8 și 10). Adevărul că omul se poate ridica din adîncul păcatului pe cea mai înaltă treaptă a sfințeniei, prin adevărata pocăință, ni-l pilduiesc cei doi Sfinți Apostoli : „Pavele, gura Domnului și temeiul învățăturilor, oarecînd prigonitor al lui Iisus Mîntuitorul, iar acum și pe scaunul Apostolilor întîi-șezător ai fost, fericite. Pentru aceasta cele negrăite ai văzut, înțelepte, pînă la al treilea cer fiind ridicat și ai strigat : Veniți cu mine și de bunătăți să nu ne lipsim“ **(Slava de la Stihoavna Vecerniei Mici a sărbătorii).** „Cu întrebarea cea de trei ori : Petre Mă iubești ? lepădarea cea de trei ori Hristos o a îndreptat. Pentru aceasta către dînsul Mîntuitorul a zis : Paște oile Mele, paște alegerea Mea, paște mielușeii Mei, pe care cu sîngele Meu i-am agonisit spre mîntuire...“ **(Slava glas 4 de la „Doamne strigat-am“ de la Vecernia Mare a sărbătorii).**

Pentru a sublinia unitatea duhului cu care și-au trăit viața și au propoveduit Evanghelia, cinstirea deopotrivă cu care ei sînt lăudați în slujba sărbătorii se vădește și în faptul că ei sînt evocați împreună în același tropar, sau fiecare pesnă are două rînduri de tropare (canoane), unul în cinstea lui Pavel, iar celălalt în cinstea lui Petru. Dacă textul Paremiilor este luat numai din prima epistolă sobornicească a lui Petru, învățăturile pe care le cuprind sînt cele asupra cărora și Sfîntul Apostol Pavel insistă cel mai mult în scrisul său; a doua naștere a omului în baia Botezului, sfințenia vieții și ascultarea față de mai marii noștri. Citind textul paremiilor simți că citești unul din textele epistolelor Sfîntului Apostol Pavel care cuprind aceleași învățături.

Multe biserici, în lumea creștină, sînt închinate Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Dacă sînt biserici închinate numai unuia dintre ei, cum, de exemplu, la Roma lui Petru — deși acolo și Sfîntul Apostol Pavel a propoveduit și a fost martirizat, potrivit tradiției chiar în aceeași zi cu Petru, 29 iunie, sau la Londra catedrala este închinată Sfîntului Apostol Pavel, în Biserica noastră nu cunoaștem această despărțire a lor în cinstirea și punerea sub ocrotirea lor a locașurilor de închinare. Noi îi cinstim totdeauna împreună, închinîndu-le biserici tot împreună, așa cum ne arată icoana și slujba lor, ca unii care au fost „despărțiți cu trupurile, dar împreunați cu duhul“, cum rostește Biserica una și nedespărțită în textele liturgice.

Deși în icoană ei sînt înfățișați în picioare și ocupă aproape întreaga suprafață a planșei, totuși locul central al icoanei nu îl constituie figurile, persoanelor lor, ci chipul Bisericii pe care ei o țin în mînă, ei stînd de o parte și de alta a ei. Spre Biserică ei

vor să ne îndrepte privirile, căci această imagine a bisericii, locaș de închinare înseamnă și Biserica trup al lui Hristos al cărui Cap este și al Cărui chip iconarul teolog l-a zugrăvit deasupra ei, binecuvîntînd. Orice comentar privind importanța Bisericii în viața și propoveduirea Sfinților Apostoli pe care icoana celor doi Sfinți Apostoli o arată este limpede pentru oricine o privește și o cinstește.

Ceea ce îi unește pe Sfinții Apostoli Petru și Pavel, privindu-i în icoană, este Biserica, uniți între ei prin biserică — locașul de închinare, îndreptați unul către altul, dar întorși cu fețele și privirile către noi, ei ne cuprind în comuniunea lor. Icoana Sfinților Apostoli este icoana unității bisericești cu elementele ei constitutive ; Hristos-înfățișat binecuvîntînd, deasupra locașului de închinare — biserica, Apostolii, slujitorii sfințiți, preoția sacramentală și lumea — noi cei care privim, ne închinăm și sărutăm icoana lor.

Apostolii ca și urmașii lor, clerul Bisericii, sînt iconomii Tainelor lui Dumnezeu. Harul dumnezeiesc și mîntuitor al Sfintelor Taine ni se împărtășește în și prin Biserică, trupul tainic al lui Hristos și locașul de închinare, numit și casa lui Dumnezeu.

Icoana Sfinților Apostoli Petru și Pavel este icoana unității bisericești și prin ceea ce i-a unit pe ei, trăirea și propoveduirea Evangheliei în unitatea Duhului Sfînt, fiind drumar tuturor slujitorilor și propoveduitorilor Bisericii și Evangheliei. Ca întîi pe scaun șezători cu Apostolii ei nu s-au despărțit niciodată de ceata Apostolilor și nici nu s-au știut niciodată conducătorii lor, ci numai împreună-slujitori cu ei.

Pocăința lor este pildă de întoarcere pentru noi toți atunci cînd prin căderile noastre aducem vătămare nu numai sufletelor noastre, ci și unității bisericești, făcîndu-ne pricini de sminteală. Prin pocăință adevărată ne ridicăm din adîncul păcatului, oricît de mare ar fi el, ne păstrăm și creștem, oricît de multe ar fi ispitele, în viața și unitatea Bisericii, ca mădulare vii ale trupului tainic al lui Hristos, care este Biserica (I Corinteni 6, 15), ne zidim ca pietre vii ale Casei duhovnicești (I Petru 2, 5-6) a cărei piatră din capul unghiului este Hristos. Casă pe care Sfinții Apostoli Petru și Pavel o țin în mîinile lor ca pe odorul cel mai de preț și chezășuire neclintită a adevăratei noastre viețuiri și desăvîrșiri „în Hristos și în Biserică“ (Efeseni 5, 32).

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

RESPONSABILITATE ȘI CORESPONSABILITATE ÎN APĂRAREA VIEȚII UMANE *

Dumnezeu-Ființă supraexistentă, reală, vie, personală și spirituală, care există din veșnicie și pentru veșnicie, Unul în Ființă, dar în Trei Persoane : Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, în marea Sa iubire și înțelepciune, a creat lumea și omul în șase zile „din nimic“ (II Macabei 7, 28). Omul, numit de unii Sfinți Părinți „cununa creației“ și „preotul întregului cosmos“, a primit de la Dumnezeu un dar unic și minunat : *viața*, pe care trebuia să o dezvolte, conform dorinței Creatorului, în bine și să se întărească în acest bine care își are izvorul în existența desăvîrșită, plenară a Persoanelor Sfintei Treimi [1].

Viața este darul lui Dumnezeu Cel în Treime (Facere 2, 7 ; I Corinteni 15, 45 și 47) de la crearea „după chipul și asemănarea Sa“ (Facere 1, 26-27), pentru a se împărtăși de alte daruri dumnezeiești și de aceea trebuia să aibă în firea sa ceva înrudit cu Acela de care ține [2]. Totodată, viața omului pe pămînt, în care-și desfășoară existența fizică, intelectuală și mai ales spirituală, este și valoarea supremă a omului pe pămînt, fiindcă ea este suportul tuturor celorlalte valori, care o exprimă și o impun în fruntea tuturor acestora. Toate valorile și mai presus de orice viața umană cu toate posibilitățile și realizările ei sînt încredințate omului spre păstrare, fructificare și progres continuu, căci omul este singura făptură a lui Dumnezeu Cel în Treime purtătoare de valori, capabilă de continuă depășire de sine. Omul, ca purtător de valori morale, trebuie să le cultive în comunitatea bazată pe iubire pentru obținerea vieții veșnice.

Adevărata viață este viața în Hristos, în comuniune cu Dumnezeu și cu semenii, izvorînd din iubire care înseamnă tendința persoanei purtătoare de valori spre o altă persoană purtătoare de valori, reciprocă dăruire de sine, ieșire din sine și revărsare spre altă persoană, îmbogățire spirituală reciprocă [3], aceasta fiind realizabilă numai în comunitatea umană bazată pe principii morale solide a căror esență este iubirea izvorîtă din comuniunea Persoanelor Sfintei Treimi. De aceea făptura umană a fost creată de Dumnezeu Unul-întreit ca persoană dialogică, intercuvîntătoare, deci cu profund caracter comunitar-sobornicesc [4].

Iubirea adevărată este aceea care se concretizează în viața

---

*. Lucrare de Seminar alcătuită și susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie la Catedra de Teologia morală ortodoxă, sub îndrumarea P. C. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, care a dat și avizul spre publicare.

1. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Sfînta Treime, plinătatea existenței și deci a iubirii*, în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic“, 4. Craiova, 1987, p. 94.

2. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Valoarea vieții umane și apărarea ei*, în „Studii teologice“ (S.T.), nr. 7-8/1983, p. 478.

3. ***, *Teologia morală ortodoxă*, Manual pentru Institutele teologice. vol. II, *Morala specială*, București, 1980, p. 37-38.

4. Drd. Liviu Stoina, *Aspectul comunitar al vieții umane și creștine*, în „S.T.“, nr. 7-8/1985, p. 472.

autentică creștină prin *fapte bune* care sînt fapte sinergetice, teandrice, săvîrșite după voia lui Dumnezeu (după poruncile dumnezeiești) și în numele și cu puterea lui Dumnezeu. În rîndul acestora intră toate faptele care în Duhul lui Hristos contribuie la păstrarea și propășirea vieții în direcția binelui — a vieții spirituale și materiale — atît a insului, cît și a obștii credincioșilor, precum și a întregii societăți umane [5]. De aceea spiritualitatea ortodoxă acordă o foarte mare importanță interiorului ființei creștinului. „Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru“ (Luca 17 21). Iar faptele bune izvorîte din iubire și inimă curată sînt lucrarea virtuților (I Corinteni 13, 4-7), care întăresc viața în comuniune, o fac plăcută și frumoasă, iar greutățile sînt suportate cu ușurință. Toate acestea le realizăm fiecare în parte, dar nu separați sau închiși în egoism față de ceilalți semeni, ca mădulare ale Trupului tainic al Mîntuitorului Hristos, Biserica și prin mijloacele pe care le oferă aceasta (Sfintele Taine, ierurgii, cult etc.).

Comunitatea are un rol pozitiv în viața omului, deoarece toată viața pămîntească a acestuia se desfășoară în ea [7], sub multiple aspecte, în raport cu Dumnezeu, cu semenii, cu lumea și cu sine însuși. De aceea fiecare membru al unei comunități are o responsabilitate deosebită față de viața celorlalți semeni, de aproape sau de departe ; mai mult, spiritualitatea ortodoxă vorbește de coresponsabilitatea fiecăruia dintre noi, de slujire și proexistență în raport cu viața pămînteasca a aproapelui nostru, acestea constituind, de fapt, dimensiunile responsabilității și coresponsabilității creștine.

I. VIAȚA OMULUI — DAR DUMNEZEIESC ȘI DREPT FUNDAMENTAL

După învățătura ortodoxă cel mai important, cel mai minunat dar și drept fundamental dăruit omului la creație a fost *viața,* prin care ocupă o poziție unică în această lume. Dumnezeu Cel în Treime este Creatorul, Pronietorul și Susținătorul tuturor oamenilor, din toate timpurile și locurile ca fiind suprema existență, numindu-se încă din Vechiul Testament : „Eu sînt Cel ce sînt“ (Ieșire 3, 15).

Dar omul nu a fost lăsat cu un simplu dar, ci l-a înzestrat cu chipul Său ce tinde mereu spre asemănarea cu El, deoarece a fost creat printr-un act creator special (Facere 2, 7) cu trup și suflet deodată. Căci omul este om și mai exact, „chip și asemănare a lui Dumnezeu“ (Facere 1, 26-27), întrucît este o ființă vie, menită să trăiască în comunitatea altor ființe vii, cu care împreună se bucură de viață ca valoare personală și ca valoare comunitar-sobornicească [8].

Viața fiecărei făpturi umane ține de Dumnezeu Cel în Treime și este participare la viața de comuniune a Persoanelor Sfintei Treimi, de îndată ce omul este făptură după chipul și asemănarea

---

5. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Mîntuirea prin Hristos în Biserică,* în *Indrumări misionare,* 1986, p. 502.
6. Drd. Liviu Stoina, *op. cit.,* p. 472
7. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Comunitate prin iubire,* în „Ortodoxia“, nr. 1/1963, p. 53.
8. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Valoarea vieții umane...,* p. 477.

Sa. Viața omului nu se poate explica deci, după învățătura noastră de credință, decît în comuniunea omului cu Dumnezeu, Care are puterea să o ia, dar să o și dea [9].

Chipul lui Dumnezeu în om, misterul de negrăit al ființei umane, este un dat ontologic și se referă la natura spirituală (intelectuală și morală) a omului, la rațiunea și la libertatea sa, la înclinarea spre Absolut, spre Dumnezeu Cel în Treime [10]. Asemănarea cu Dumnezeu (îndumnezeirea) constă în scopul spre care tinde chipul, adică în ceea ce trebuie să devină omul prin comuniune, în dezvoltarea și perfecționarea sa morală [11].

În demnitatea de chip al lui Dumnezeu este dată, de la început, înrudirea, precum și relația specială a omului cu Dumnezeu. Omul este după chipul lui Dumnezeu pentru că, avînd un suflet înrudit cu Dumnezeu, tinde spre Dumnezeu, se află într-o relație vie cu Dumnezeu. Iar prin această relație omul menține neștirbită și neslăbită înrudirea sa cu Dumnezeu [12].

În actul creării, Dumnezeu și-a pus pecetea Sa pe ființa și viața omului, cum nu și-a pus pe nici o altă făptură a mîinilor Sale. Pe om Dumnezeu l-a creat, cum spune Cartea Facerii, după chipul și asemănarea Sa, bărbat și femeie (Facere 1, 26 și 27), adică partener de dialog cu Sine și cu semenii lui, oamenii [13].

Prin suflare (Facere 2, 7), Dumnezeu a sădit în om nu numai sufletul înțelegător înrudit cu Dumnezeu, ci și harul Său, ca manifestare a relației Sale cu omul, care provoacă în om răspunsul lui la chemarea de comuniune adresată de Dumnezeu. Căci pentru aceasta a creat Dumnezeu pe om, ca să fie în comuniune cu Sine și să participe la viața Sa, idee subliniată de Sfîntul Grigorie Palama astfel : „Au văzut atunci ochii îngerilor sufletul omenesc, unit cu simțire și cu trup, ca pe un alt dumnezeu, nefăcut numai pe pămînt minte și trup pentru bunătatea dumnezeiască, ci pentru prisosința acesteia și configurat după harul lui Dumnezeu ca să fie același trup, minte și duh și să fie sufletul său după chipul și asemănarea dumnezeiască, ca o ființă deplin unitară din minte, din rațiune și din duh“ [14].

Așadar, chipul lui Dumnezeu din om privește, în primul rînd, sufletul său înzestrat cu minte, simțire și voință liberă. Prin sufletul înțelegător, chipul lui Dumnezeu se răsfrînge asupra întregii ființe a omului, suflet și trup, în același timp, cum ne încredințează Sfinții Irineu, Grigorie de Nyssa și Grigorie Palama. „Căci numele de om — subliniază Sfîntul Grigorie Palama — nu se aplică sufletului sau trupului în mod separat, ci la amîndouă împreună, căci împreună au fost create după chipul lui Dumnezeu [15]. Adică nici un element component al ființei omului nu are calitatea de chip în mod separat, ci numai întrucît omul întreg se mani-

---

9. *Ibidem.*
10. Drd. Liviu Stoina, *op. cit.*, p. 473.
11. *Ibidem.*
12. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *op. cit.*, p. 478.
13. *Ibidem.*
14. *Despre purcederea Sfîntului Duh,* ed. Hristov, vol IV, p. 85, la Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *op. cit.*, p. 478.
15. *Prosopopeae*, P. G., 150, col. 1361, la Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *op. cit.*, p. 478.

festă prin fiecare parte și funcțiune. În viețuirea sa pe pămînt, omul tinde spre asemănarea cu Dumnezeu și, deci, își dobîndește mîntuirea. Natura întreagă și trupul omului în special sînt date tocmai pentru realizarea și susținerea comuniunii omului cu semenii săi și exprimarea concretă a comuniunii cu Dumnezeu. Deci, calitatea de chip al lui Dumnezeu, ca dat ontologic și asemănarea tot mai mare cu Dumnezeu, ca misiune de realizat, obligă pe creștin să poarte de grijă propriei sale ființe și vieți, precum și ființei și vieții semenilor noștri [16]. De aici rezultă deosebita responsabilitate față de viața fiecărui om în parte, de care trebuie să fie animat orioe creștin în drumul spre dobîndirea mîntuirii și îndumnezeirii, deci a vieții veșnice.

Cu atît mai mult cu cît făptura umană, prin darul vieții, al chipului lui Dumnezeu Cel în Treime care se referă la sufletul său, deci viața duhovnicească, are o valoare deosebită față de celelalte existențe și ființe. Porunca „creșteți și vă înmulțiți și stăpîniți pămîntul“ (Facere 1, 28) mărturisește poziția și menirea specială a omului pe pămînt dat spre lucrare, în lumea al cărei stăpîn este. Așadar, lumea este pentru om. Noțiunea și realitatea acesteia, pe care nimeni nu o poate nega, implică viața însăși, în general, și viața omului în special. Omul este cel care dă sens și valoare lumii și tot el este cel care are o responsabilitate pentru ea în fața lui Dumnezeu. Creat după ce toate celelalte făpturi fuseseră aduse la existență, omul a fost pus să supună și să stăpînească totul (Facere 1, 28). Apoi Dumnezeu a luat pe omul pe care îl făcuse și l-a așezat în grădina Edenului ca s-o lucreze și s-o păzească (Facere 2, 15). L-a pus să dea nume tuturor făpturilor acestei lumi (Facere 2, 19). Toate acestea arată poziția centrală a omului în creație, în lume. Căci a da nume înseamnă a învesti cu sens și valoare cele create, indicînd, în același timp, relația în care sînt toate acestea cu omul, precum și responsabilitatea omului pentru acestea în fața lui Dumnezeu, Creatorul și Temeiul existenței lor [17].

Lumea și omul se implică și se explică reciproc. Căci natura ține de om sau întregește pe om și omul nu se poate desăvîrși fără să reflecteze și să lucreze asupra naturii [18]. Solidaritatea dintre om și natură este dată în însuși actul creației, omul fiind creat la sfîrșit, ca să se bucure de tot ceea ce cuprinde natura creată pentru el și în vederea desăvîrșirii lui în sînul ei [19]. Astfel, natura a fost creată tot ca dar pentru om. În viața pămîntească a omului există chiar o dependență a umanului de natură, fără să însemne coborîrea omului la natură. Totuși această dependență este atît de adîncă încît se poate spune că natura este o parte a însăși naturii omului, este sursa unei părți a naturii umane și deci condiție a existenței și dezvoltării integrale a omului pe pămînt. Ca trăitor pe pămînt, omul nu se poate concepe în afara naturii cosmice. Iar aceasta înseamnă că nici natura nu-și împlinește rostul ei fără om sau în afara omului și nici printr-un om care lucrează contrar ei. Căci prin coruperea, sterilizarea și

16. *Ibidem.*
17. *Ibidem*, p. 477-478.
18. Idem, *Dumnezeu Creatorul*, în *Îndrumări misionare*, p. 132.
19. *Ibidem.*

otrăvirea naturii, omul face imposibilă existența sa și a semenilor săi. Astfel, natura nu este numai condiția existenței omului singular, ci și a solidarității, responsabilității și coresponsabilității umane. Natura se intercalează cu deplină evidență în dialogul interuman binefăcător sau distrugător, dialog fără de care nu poate exista nici omul singular și nici comunitatea umană [20].

Întreaga natură este așa de integrată naturii umane încît, după învățătura Bisericii, fiecare persoană umană este într-un anumit fel un anumit ipostas al întregii naturi cosmice, dar numai în comuniune, solidaritate și responsabilitate cu ceilalți semeni. Prin căderea în păcatul strămoșesc sau originar, natura cosmică s-a urîțit, și-a stricat întocmirea (Facere 3, 18-19), obligînd pe om să-și cîștige pîinea, adică să-și întrețină existența cu efort fizic deosebit de mare, cu sudoarea feței (Facere 3, 19). Aceasta indică o responsabilitate a omului față de natură, în care este implicată și o responsabilitate a lui față de semenii săi. Iar acuitatea acestei responsabilități dovedește că ea își are sursa într-o responsabilitate a omului față de o persoană supremă, care este Creatorul naturii și al oamenilor [21].

Darul dumnezeiesc al vieții omului este temelia solidă a tuturor posibilităților sale bune, cu ajutorul harului dumnezeiesc și al credinței puternice în Persoana supremă — Dumnezeu, Cel în Treime. Fără a-și împlini existența bună și frumoasă în această viață, fără a depune eforturi pentru mîntuirea sa, fără a fi responsabil și folositor față de viața sa și a semenilor săi, omul nu s-ar bucura de tot ceea ce-i oferă bun și frumos această viață în perspectiva celei viitoare.

II. TEMEIURI TEOLOGICE ALE RESPONSABILITĂȚII ȘI CORESPONSABILITĂȚII ÎN APĂRAREA VIEȚII UMANE

1. *Omul, chip și asemănare a lui Dumnezeu.* Armonia omului cu Dumnezeu, cu semenii, cu lumea și cu sine ar fi fost perfectă, deoarece era menit să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu Cel în Treime prin rămînerea constantă, conștientă și voluntară în bine, prin dobîndirea virtuților, prin conlucrarea liberă cu harul dumnezeiesc. Dar porunca dumnezeiască nu este ascultată și protopărinții noștri Adam și Eva cad în păcatul numit strămoșesc sau originar, din mîndrie, care este „începutul oricărui păcat“ (Isus Sirah, 10, 13), faptă care se soldează cu urmări grave pentru om și natură [22].

Căderea în păcat a omului a atras după sine, după învățătura ortodoxă, pervertirea și stricarea întregii creații, precum și stricăciunea și moartea pentru firea umană însăși. Căci ea n-a fost o simplă rupere a comuniunii omului cu Dumnezeu, ca rezultat al neascultării poruncii divine date protopărinților noștri în rai (Facere 2, 16-17) [23].

---

20. *Ibidem.*
21. *Ibidem*, p. 132-133.
22. *** *Teologia dogmatică și simbolică*, vol. I, Manual pentru Institutele teologice, 1958, p. 541.
23. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Mîntuirea — a doua creație a lumii*, în „Ortodoxia“, nr. 2/1986, p. 48.

Stricarea și pervertirea naturii umane este în strînsă legătură cu cea a creației în general. După cădere, creația a primit și ea un caracter ambiguu, contradictoriu și amăgitor. În rai, toate făpturile erau frumoase. După cădere, creația își pierde în general chipul binelui neamestecat cu răul, precum și adîncimile deschise cunoașterii infinite, și scoate la iveală, prin omul păcătos, un chip amestecat cu dureri, cu multe eșecuri și nedeplinătăți [24]. Prin păcatul omului, sau prin retragerea Duhului dumnezeiesc din ea, din cauza neascultării poruncii divine de către om, creația se urîțește (Facere 3, 17-18) și slăbește în resursele ei vitale. Dar rațiunile divine din lucruri nu-i mai oferă omului, acum, decît o cunoaștere slabă a Creatorului. Omul este atras acum, după cum spune Sfîntul Atanasie, mai mult de înfățișările amăgitoare ale lucrurilor și, întorcînd fața de la Dumnezeu, se închină acestora [25].

Așadar, căderea în păcatul strămoșesc a adus cu sine consecințe nefaste pentru om și, prin el, și pentru întreaga creație, legată ontologic de el [26]. Chipul lui Dumnezeu din om s-a întunecat, dar în esență nu s-a distrus sau desființat. Restaurarea s-a realizat la „plinirea vremii“ (Galateni 4, 4) prin Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, după al cărui chip fusese creat. Întrucît omul e chipul Cuvîntului și ca atare „după chipul“ Tatălui, el este pus într-o relație cu comuniunea treimică și e chemat să realizeze pe plan uman o viață de comuniune nesfîrșită asemănătoare comuniunii treimice și din puterea ei. Persoana este pentru comuniune, ea este prin comuniune, ceea ce este în mod esențial. Omul are nostalgia de a deveni „persoană“ și el o realizează în comuniunea sa cu Dumnezeu [27]. Sfîntul Grigorie de Nyssa evidențiază că nu este creat numai un om ca chip unic al lui Dumnezeu, ci întreaga omenire. „Chipul lui Dumnezeu sădit în om este firea înțeleasă ca tot. Aceasta poartă chipul lui Dumnezeu în sine“ [28].

Așadar, crearea omului are ca scop realizarea unui dialog al iubirii între Creator și persoanele create, omul fiind pus în relație vie cu Dumnezeu — izvorul vieții și puterii sale — și cu semenii săi care poartă același chip dumnezeiesc și cu aceștia trebuie să prelungească dialogul iubirii. Omul trebuie să mențină această relație, această comuniune continuă și activă cu Dumnezeu și cu semenii care se dezvoltă mereu prin puterea Sfîntului Duh. Această relație cu mai mulți semeni îi este absolut necesară omului ca să realizeze deplin chipul dumnezeiesc din el, deci să se realizeze ca om și creștin. În fiecare persoană umană sînt prezente și celelalte persoane umane. Deci ontologic făptura umană are un profund caracter comunitar-sobornicesc. Omul trăiește în comunitate și în lume, dar și comunitatea și lumea trăiesc în același timp în om. Creștinul se mîntuiește în comunitate, dar și comunitatea participă la mîntuirea lui și dă mărturie pentru mîntuirea lui [29], deci are o

---

24. *Ibidem*, p. 51.
25. *Ibidem.*
26. *Ibidem.*
27. Paul Evdochimov, *L'Orthodoxie*, Editions Delachaux et Niestlé, Neuchâtel (Suisse), 1965, p. 68.
28. *Despre crearea omului*, XVI, P. G., 44, col. 204.
29. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Aspectul comunitar-sobornicesc al mîntuirii*, în „Ortodoxia“, nr. 1/1974, p. 100.

deosebită responsabilitate, în care sînt implicate toate făpturile umane. În comunitate omul caută și realizează utilul (pentru existența lui biologică), binele (pentru relațiile cu semenii în cadrul comunității), frumosul (expresia armoniei fizice și spirituale), sfințenia (în relație cu Dumnezeu) [30]. Comuniunea adevărată, vie, continuă, fără sfîrșit se dezvoltă în strînsă legătură cu ceilalți semeni în Dumnezeu, fără de care n-am putea spori comuniunea cu Dumnezeu, prin frînarea pasiunilor, prin cultivarea virtuților care ating apogeul în iubirea de persoane și „deschid drumul spre contemplarea profunzimii sensurilor acestor persoane“ [31].

Comuniunea, ca mod de existență plenară a omului, are temei unitatea firii umane ; toate persoanele umane, deși naturi individuale, sînt purtătoarele acestei firi comune, după cum subliniază și Sfîntul Apostol Pavel : „Și a făcut dintr-un sînge tot neamul omenesc, ca să locuiască pe toată fața pămîntului...“ (Fapte 17, 26). Această unitate a firii umane s-a fărîmițat după cădere din cauza mîndriei, a egoismului, unitate pe care o restaurează Hristos prin Duhul comuniunii. Pentru aceea „omul are nevoie de comuniune cu alții, fiindcă firea umană din fiecare se cere întregită prin experiența și lucrarea altora. Oamenii se întregesc și se înmulțesc sufletește printr-o reciprocă și intensă dăruire și primire de experiență. În toate cazurile fericirea stă în trăirea acelui plus pe care i-l oferă koinonia“ [32].

Creația întreagă, lumea, găsește sensul ei în om. Ea urmează omului, pentru că este o natură a lui. Îi urmează în cădere și împreună cu omul așteaptă să fie recreată sau, mai exact, să fie restabilită și înnoită în misiunea ei inițială pentru dialogul interuman, condiție pentru creșterea spirituală și materială a omului [33]. De aceea, făpturile umane au o deosebită responsabilitate atît față de viața umană însăși, cît și față de existența întregii creaturi în bine.

2. *Sfînta Treime, sursa de putere a vieții umane și a întregii existențe în bine.* Sfînta Treime este model al comuniunii fără sfîrșit, depline, desăvîrșite, care ni S-a relevat în Hristos prin puterea Sfîntului Duh din iubirea nesfîrșită pentru om. După învățătura creștină, iubirea presupune o ființă comună în trei persoane. „Iubirea reciprocă între oameni implică și ea mai multe persoane capabile de iubire, în baza unei ființe a lor în oarecare măsură comună. Dar această iubire nedesăvîrșită între noi presupune iubirea desăvîrșită între Persoanele divine cu o ființă comună. Iubirea noastră se explică din crearea noastră după chipul Sfintei Treimi, originea iubirii noastre“ [34]. În comunitatea perfectă și veșnică a celor trei Persoane e dată infinitatea și desăvîrșirea vieții interioare a Treimii și a fiecărei Persoane. Viața noastră e chemată să crească în iubirea desăvîrșită prin energiile dum-

---

30. Dr. Nicolae Mladin, *Problema omului*, în „Studii de teologie morală“, Sibiu, 1969, p. 137.
31. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, 1979, p. 401.
32. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *op. cit.*, p. 101.
33. Idem, *Mîntuirea — a doua creație...*, p. 51.
34. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 283.

nezeiești necreate. Treimea iradiantă prin iubire nu poate fi cugetată și trăită fără energiile ei și în grade mereu sporite, Totuși noi, ca ființe finite, nu putem trăi, în energiile necreate ce ni se comunică din Sfînta Treime, toată ființa divină, deoarece este inepuizabilă [35]. Sfînta Treime este plinătatea existenței și deci a iubirii, căci existența în general este din veci. N-a putut fi cîndva cînd n-a existat nimic. Existența în general nu s-a putut ivi din nimic [36].

Existența din veci trebuie să fie din veci plenitudinea, ba chiar plenitudinea în forma actualizată. Lumea creată trebuie să ajungă la existența plenară proprie. Aceasta nu o poate realiza prin sine, deoarece a decăzut prin căderea în păcatul strămoșesc. Rostul de a aspira la existența plenară proprie și l-a recîștigat prin asumarea umanității, create de Dumnezeu Cel nemărginit [37]. Existența plenară, așa cum arată Sfîntul Maxim Mărturisitorul, are în ea puterea care atrage spre sine sau în jurul ei, deci într-o mișcare temporală sau netemporală, adică stabilă, creaturile, datorită faptului că pe de o parte își sînt insuficiente, iar pe de alta că se simt atrase de existența plenară [38]. Astfel, Dumnezeu are o atracție exercitată asupra creaturilor, dar și o mișcare în El Însuși, și anume în calitatea Lui de Treime. De aceea, făpturile umane au o deosebită responsabilitate de a răspunde acestei chemări dialogice. Chiar și atunci cînd creaturile umane au devenit insensibile la atracția iubitoare a Creatorului desăvîrșit, s-a făcut El însuși ipostasul firii lor, ca să aibă în Sine atît atracția plenitudinii, cît și simțirea atracției ei în mod nepieritor [39]. Sfînta Treime este singura mîntuitoare ca bază a comuniunii iubitoare, inepuizabile cu toate persoanele umane în eternitate. Desăvîrșirea existenței veșnice nu poate fi lipsită de bucuria conștientă a existenței ei, iar pe de alta, nu poate fi lipsită de conștiința posesiunii depline a puterilor nemărginite spre care tind făpturile. Dumnezeu Cel în Treime revelîndu-ni-Se, ni Se revelează ca Dumnezeu-Mîntuitor și ca Dumnezeu-trăit de noi în acțiunea mîntuitoare exercitată de El asupra noastră și în noi, ni Se revelează ca Treime iconomică [40]. Numai prin Sfînta Treime este asigurată viața întregii creații și baza mîntuirii ei ; numai prin Sfînta Treime este asigurată comuniunea noastră nesfîrșită cu viața infinită a lui Dumnezeu și comuniunea neconfundată între noi. Sfînta Treime ne asigură astfel desăvîrșirea noastră. Sfînta Treime este și baza, sursa de putere și modelul comuniunii noastre progresive nesfîrșite, care ne îndeamnă totodată la o creștere duhovnicească cu Dumnezeu și între noi prin curățire de patimi și dobîndirea virtuților, îmbiindu-ne să facem eforturi continui pentru o înțelegere tot mai aprofundată a misterului comuniunii supreme și ridicarea noastră într-un dialog etern al iubirii.

---

35. Idem, *Teologia morală ortodoxă*, pentru Institutele teologice, vol. III, *Spiritualitatea ortodoxă*, 1981, p. 36.
36. Idem, *Sfînta Treime, plinătatea existenței...*, p. 91.
37. *Ibidem*, p. 92-93.
38. *Ibidem*, p. 92.
39. *Ibidem*.
40. Idem, *Sfînta Treime, structura supremei iubiri*, în „S.T.", nr. 5-6/1970, p. 334.

Răspunderea o trăiește un credincios pentru altul, rugăciunea pe care o face pentru semenul său reprezintă de fapt grade imperfecte ale substituirii reciproce și permanente a Persoanelor divine [41]. Sfînta Treime este și sursa ființială comună; toți oamenii sînt frați, deoarece își trag existența în această sursă comună. Sfîntul Vasile cel Mare zice : „Tatăl este începutul și principiul fundamental, Fiul împlinește, Duhul duce pe toate la desăvîrșire ; toate există prin voia Tatălui, toate vin la ființă prin Fiul, toate primesc desăvîrșirea lor prin prezența Sfîntului Duh ... Cuvîntul trebuie înțeles ca existent dintru început la Dumnezeu (Tatăl) El Însuși fiind Dumnezeu". „Suflarea gurii lui Dumnezeu" este „Duhul Adevărului", care de la Tatăl purcede (Ioan 15, 26). Numărul „Trei" ne vine în minte astfel : *Domnul,* care poruncește, *Cuvîntul,* care creează, *Duhul,* suflarea care termină. Ce este „Întărirea", dacă nu „desăvîrșirea în sfințenie, nestrămutarea și stăruința în bine?" [42]. Iar Sfîntul Irineu de Lyon zice: „Dintotdeauna, într-adevăr, se află uniți cu Tatăl, Cuvîntul și Înțelepciunea, Fiul și Duhul. Lor li se adresează cînd zice : „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră" [43]. Fiecare ipostas e legat de celelalte în mod ontologic și acest fapt se manifestă în necesitatea de a fi în relație ca persoane libere și conștiente în comuniune nesfîrșită. Astfel Sfînta Treime devine baza mîntuirii tuturor oamenilor, iar actele de revelare devin acte de ridicare a noastră cu Persoanele Sfintei Treimi, în iubire deplină. Iubirea înseamnă mișcare între Persoanele Sfintei Treimi, dar și unirea totală între ele. Sfîntul Grigorie de Nyssa spune: „Căci aceasta este paradoxul suprem în toate: putința ca mișcarea și odihna să fie același lucru" [44]. În această mișcare și odihnă sînt atrase toate făpturile umane. De aceea, orice faptă care contravine darului suprem al vieții este păcat grav în fața lui Dumnezeu, deoarece persoana respectivă mai are posibilitatea să se desăvîrșească. De aici responsabilitatea față de darul suprem al vieții umane.

3. *Mîntuitorul Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, izvorul, centrul și ținta finală a vieții umane.* Al treilea temei teologic al valorii vieții umane și, implicit, al responsabilității și coresponsabilității tuturor față de acest dar fundamental îl constituie Persoana Mîntuitorului Hristos — Fiul lui Dumnezeu, Care este sursa propriu-zisă a existenței întregului univers. Astfel, Persoana Logosului este izvorul vieții umane și creștine. Cuvîntul lui Dumnezeu a chemat persoana umană la existență ca un partener creat, într-o relație dialogică specifică cu Persoana Cuvîntului și cu persoanele semenilor în iubire nesfîrșită. Persoana umană este chemată la o viață spirituală-materială, conștientă în comuniune de iubire cu Logosul. Sfîntul Ioan Evanghelistul arată

---

41. *Ibidem,* p. 336.
42. *Tratatul despre Sfîntul Duh,* 16, P. G., 32, col. 136; a se vedea trad. Pr. prof. dr. Constantin Cornițescu în „Glasul Bisericii", (G.B.), nr. 1-2/1981, p. 48-49.
43. *Contra ereziilor,* IV, 35; IV, 20 și IV, 6, 1, în „Sources chrétiennes", nr. 100, Les Editions du Cerf, Paris, 1965.
44. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Sfînta Treime, plinătatea existenței...,* p. 87.
45. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Aspectul comunitar-sobornicesc...,* p. 101.

că El este *Viața* prin excelență : „La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut, și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Întru El era viață și viața era lumina oamenilor“ (Ioan 1, 1-4). Sfîntul Apostol Pavel mărturisește Dumnezeirea lui Hristos și însușirea Sa de Creator, susținător și proniator al vieții (Coloseni 1, 15-20). Însuși Hristos repetă de mai multe ori în Evanghelie că are darul vieții și puterea acestei vieți, dar în comuniune consubstanțială cu Tatăl : „Că precum Tatăl are viață în Sine, așa I-a dat și Fiului să aibă viață în Sine“ (Ioan 5, 26). Această viață este viața adevărată, viața în Hristos pe care El a împărtășit-o umanității Sale și prin ea tuturor oamenilor care cred în El și care se manifestă în trei direcții : spre Dumnezeu, spre umanitatea Sa proprie și spre semenii Săi, oamenii [45]. Iubirea Sa se revarsă asupra tuturor oamenilor, Hristos fiind omul central care-i polarizează pe toți semenii Săi pentru a le dărui viața și puterea Sa dumnezeiască și a le comunica plenar starea Sa de Jertfă, de Înviere și de slavă.

Întrupîndu-Se, Fiul lui Dumnezeu a venit la ai Săi și întru ale Sale (Ioan 1, 11), arătînd pe om și lumea întreagă ca realități concrete pe care Dumnezeu Însuși le cinstește și le ține în existență, evidențiindu-le în același timp valoarea lor sau, mai exact, făcîndu-se cunoscută valoarea acestora și, deci, valoarea propriei noastre ființe și vieții. În Hristos Dumnezeu-Omul avem temeiul existenței și valorii vieții umane în fața lui Dumnezeu și a noastră. Dumnezeu fiind, Fiul lui Dumnezeu Se face ceea ce nu era, adică om întru toate asemenea nouă, afară de păcat (Filipeni 2, 6-7), „ca în numele Lui tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pămîntești și al celor de dedesubt“ (Filipeni 2, 10). Mîntuitorul Hristos se aduce Jertfă Tatălui pentru noi, adică pentru toți ai Săi, cuprinși în umanitatea Sa asumată la Întrupare, Dar El moare pe Cruce din iubire pentru om, ca să-l răscumpere din robia păcatului și a morții și să-l redea iarăși comuniunii de viață cu Dumnezeu, prin Învierea Sa din morți [46]. Sfîntul Irineu de Lyon zice : „Aceasta este temelia pe care Cuvîntul lui Dumnezeu a devenit trup, și Fiul lui Dumnezeu a devenit Fiul Omului, ca să intre omul în comuniune cu Cuvîntul lui Dumnezeu și să devină astfel fiu după har al lui Dumnezeu. Noi nu putem într-adevăr, să ajungem nemurirea fără o intimă unitate cu nemuritorul...“ [47]. Întruparea din iubire a Cuvîntului vieții pentru restaurarea firii căzute, misterul sacramental prin excelență, constituie „un nou și unic mod ipostatic de existență a omului“ [48], fapt subliniat de Sfîntul Maxim Mărturisitorul. Kenoza Fiului lui Dumnezeu, expresia iubirii trinitare, și viața Sa în trup scot în relief valoarea inestimabilă a vieții pămîntești pe calea virtuților și obținerea desăvîrșirii și ne arată cum trebuie să ne străduim chiar din această viață pentru împăcarea cu Dumnezeu și cu semenii noștri în iubirea adevărată. Hristos,

---

46. Idem, *Valoarea vieții umane...*, p. 479.

47. *Contra ereziilor*, III, 19, 1, în „Sources chrétiennes“, tome II, nr. 211, Editions du Cerf, Paris, 1974, p. 374.

48. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, teză de doctorat, București, 1978, p. 30

făcîndu-Se Omul central și intrînd în comuniune cu noi, a ridicat valoarea comuniunii ca mod de existență a omului. Logosul primește firea noastră umană ca s-o mîntuiască prin unirea cu Dumnezeu. Căci, după cum spune Sfîntul Grigorie de Nazianz, „ceea ce nu va fi primit, nu va fi mîntuit, va fi mîntuit ceea ce este unit cu Dumnezeu“ [49].

Învățătura lui Hristos este îndreptarul după care trebuie să se conducă viața umană și creștină în drumul ei spre mîntuire. Hristos este Învățătorul unic, Învățătorul prin excelență (Ioan 13, 13) care ne dă viață prin învățătura Sa. „Viața, ne zice Mîntuitorul Hristos, *nu este mai mult decît hrană?* Pentru noi El face să se înțeleagă că Acela care ne-a dat viață, ne-a dat cu atît mai mult și hrană“ [50], adică Învățătura Sa, după cum spune Fericitul Augustin.

Învățătura lui Hristos, avînd la bază adevărul, identic cu Persoana Sa, este concretizată prin viața și faptele pilduitoare ale lui Hristos. Părinții Bisericii trăiau învățătura lui Iisus, gîndeau și vorbeau în spiritul ei, deoarece „cuvîntul citit și ascultat îi conducea la Persoana vie a Cuvîntului“ [51].

Crucea lui Hristos semnifică o nouă treaptă de ridicare și o înțelegere originală a vieții umane. Fără acest dar de Sine, lui Dumnezeu și oamenilor, viața nu ar fi fost deplină. Căci prin Crucea lui Hristos, „Crucea dătătoare-de-viață“, a fost omorîtă în noi dușmănia (Efeseni 2, 16), am fost împăcați cu Dumnezeu și totodată între noi; jertfa înseamnă dar total lui Dumnezeu prin renunțarea la egoism [52]. De aceea în Cruce se cinstește „pomul edenic al vieții, înverzit din nou în mijlocul acestei lumi. Crucea purtătoare de biruință, semnul biruinței cuprinzînd cu brațele sale toată lumea, sfarmă porțile iadului [53], adică ale păcatului, individualismului și egoismului pentru binele și mîntuirea atît a noastră, cît și a semenilor noștri.

În strînsă legătură cu Crucea este Învierea lui Hristos care continuă și redă comuniunea omului cu Dumnezeu, o nouă creație sau a opta zi a creației, adică *un dar care vine total de la Dumnezeu*, care înnoiește pe om și desăvîrșește unirea lui Dumnezeu cu toți oamenii. Hristos, primind trup în care S-a înălțat la cer, îndeplinește în Sine legătura dintre Cer și Pămînt ca temei al îndumnezeirii vieții noastre. Înălțarea la Cer a lui Hristos nu înseamnă sfîrșitul participării Sale la viața lumii; înainte de Înălțare a spus: „Eu voi fi cu voi cu toți în toate zilele pînă la sfîrșitul veacurilor“ (Matei 28, 20). De aceea, Hristos devine ținta finală a vieții umane, a tuturor oamenilor din toate timpurile și locurile. El ne este ținta noastră finală, dar și calea (Ioan 14, 6), spre aceasta, arătîndu-ne iubirea Sa inepuizabilă. În El „ni s-a deschis calea spre ținta deplinei umanizări și El e calea spre

---

49. *Epistola 101*, P. G., 37, 181, C-184 A.
50. *Sermon sur la Montagne*, L, II, în „L'Evangile commenté par Saint Augustin“, extrait de ses oeuvres par le R. P. Thonna-Barthet, Paris, 1930, p. 88.
51. Paul Evdochimov, *op. cit.*, p. 187.
52. Pr. prof. dr. Dumitru Radu. *Aspectul comunitar-sobornicesc...*, p. 101.
53. Paul Evdochimov, *op. cit.*, p. 116.

aceasta, căci e calea spre comuniunea cu Dumnezeu ca comunitate de persoane ... și, prin aceasta, calea spre comuniunea deplină cu semenii noștri“ [54]. Hristos este într-o legătură ontologică cu noi și într-o apropiere maximă de noi, ceea ce face ca în drumul spre ținta finală să nu fim singuri, ci cu El și în El. Deci, întreaga lucrare mîntuitoare a lui Hristos, culminînd cu Crucea și Învierea, este un alt temei al valorii vieții umane, al responsabilității și coresponsabilității tuturor ființelor umane. Căci Hristos moare și învie pentru ai Săi, ca să-i mențină în viață, în comuniune cu Dumnezeu și între ei, și mai multă viață să le dea (Ioan 10, 10) [55].

4. *Temeiul eclesial și comunitar-sobornicesc în iubire.* Realizarea asemănării cu Dumnezeu și deci dobîndirea mîntuirii, prin însușirea roadelor întrupării, morții și Învierii lui Hristos, prin har, credință și fapte bune are loc în spațiul vieții pămîntești a omului [56] și, mai exact, în Biserică, deoarece viața creștină autentică se realizează deplin în comunitatea sobornicească a Bisericii.

Viața pămîntească este vremea semănatului (Matei 13, 24), timpul și arena în care ne punem în lucrare darurile primite, sporindu-le sau pierzîndu-le (Matei 25, 14), este cîmpul de întrecere (I Corinteni 9, 24), este vremea lucrătorilor vrednici în via Domnului (Matei 20, 1), a călătoriilor spre patria cerească (I Petru 2, 11), a jertfei neîncetate de laudă și de mulțumire lui Dumnezeu pentru darurile primite (Evrei 13, 15). De calitatea vieții pămîntești depind viața veșnică și osînda veșnică (Matei 25, 26-31). În perspectiva vieții veșnice fiecare clipă a vieții pămîntești își are importanța ei (Romani 13, 13; Galateni 6, 10 ; Coloseni 4, 5). Să ne amintim de tîlharul de pe cruce, aflat în dreapta Mîntuitorului, care, în ultima clipă a vieții sale, s-a mîntuit (Luca 23, 42-43) [57].

Toate vindecările și chiar învierile din morți săvîrșite de Hristos arată cît de valoroasă și de prețioasă este viața omului pe pămînt, în drum spre viața veșnică. Căci sensul și valoarea i le dau acesteia nu lungimea și cu atît mai puțin scurtimea ei, ci cele săvîrșite și, mai exact, cît și cum am săvîrșit cele ce eram datori să facem în această viață pămîntească (Luca 17, 10) [58].

Dar viața, ca și ființa omenească, are un caracter comunitar-sobornicesc. Ca mișcare și impuls spre mișcare continuă, viața este mișcare spre unul și spre mai mulți și împreună-mișcare cu mai mulți alții. Viața se realizează și se trăiește plenar numai în comunitate, în comuniune cu Dumnezeu și în comuniune cu semenii de aproape și de departe. Fiecare om trăiește — fie că vrea, fie că nu vrea — viața celor din jurul său, ajutîndu-i sau păgubindu-i în existența lor. Bucuria vieții și roadele acesteia implică cu necesitate existența semenilor, care ne îmbogățesc conținutul vieții noastre. Dar semenii ne pun în evidență și lipsurile, precum și aspirațiile legitime care hrănesc și orientează viața noastră [59].

5. *Dimensiunea eshatologică a responsabilității și coresponsabilității în apărarea vieții umane.* Viața pămîntească a fiecăruia

---

54. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 2, p. 30.
55. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Valoarea vieții umane...*, p. 479.
56. *Ibidem.* 57. *Ibidem.* 58. *Ibidem.* 59. *Ibidem.*

dintre noi se află într-o relație strînsă cu viața veșnică. Existența umană tinde spre unirea deplină cu existența plenară a Sfintei Treimi. Viața este un dar de la Dumnezeu, dar și o misiune de realizat. De aceea, creștinul are o responsabilitate aparte față de acest dar dumnezeiesc, mai ales în buna ei întrebuințare spre atingerea țelului suprem : cunoașterea deplină, în iubire, a lui Dumnezeu Cel în Treime. Creștinul privește trupul și viața aceasta numai ca niște bunuri relative și le supune scopului său final: mîntuirea și îndumnezeirea care încep din această viață pămîntească.

Sfîntul Ioan Gură de Aur rezumă învățătura ortodoxă despre viața pămîntească în felul următor: „Vrei să știi pentru ce este de preț această viață ? Fiindcă ea devine pentru noi temelia vieții viitoare și prilej și loc de luptă și de alergare pentru cununile cerești ; așa că, dacă ea nu ne asigură pe aceasta, e mai de plîns decît o mie de morți, căci decît a nu plăcea în viață lui Dumnezeu, mai bine e de a nu muri“ [60].

Așadar, existența omului ca persoană se realizează prin viață, dar total al lui Dumnezeu pe care i l-a făcut din marea Sa iubire. Și mîntuirea, adică viața veșnică, tot în timpul vieții pămîntești se obține, dar nu în închidere, în egoism, ci în deschidere față de Dumnezeu și față de semeni. Altfel, Creatorul nu l-ar mai fi făcut pe om pentru a trăi în lume, ci l-ar fi creat și destinat direct pentru viața cerească. Viața pămîntească „a fiecărui om, în împrejurările concrete în care este așezat și în modul lui unic de a sintetiza și folosi, îmbogățește cu o contribuție unică, nesubstituibilă, umanul cu suprema realizare în Kosmos voită de Dumnezeu“ [61]. Hristos este Cel care posedă puterea asupra acestei vieți; fiind Persoană veșnică are viață veșnică pentru cei ce cred în El (Ioan 6, 47). El își atribuie puterea de a dărui viață celor care-I urmează (Matei 10, 27-28), caracterizînd-o ca viață veșnică (Ioan 3, 15-16 [62]. Căci spune Sfîntul Grigorie de Nazianz: „În calitate de pămînt, sînt legat de viața pămîntească ; însă eu fiind și o părticică dumnezeiască, port în mine dorința vieții veșnice“ [63]. Iar Sfîntul Chiril al Alexandriei arată : „Cum putea omul pe pămînt, supus morții să se reîntoarcă la har ? Era necesar ca trupului muritor să i se redea participarea la viața ce-i fusese dăruită prin participarea lui Dumnezeu. Această putere dăruitoare de viață a lui Dumnezeu este Cuvîntul, Fiul Său Cel Unul-Născut ... El a omorît fiecare putere a morții și a transformat în viața adevărată...“ [64].

Viața umană și creștină trece în Iisus Hristos spre viața divină într-un progres infinit ; toți cei care cred se readună în Hristos, dar fără a se pierde ca identități personale. Prin Întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu descoperă valoarea veșnică a fiecărei persoane umane, distrugînd zidul disprețului și al urii care despărțea oamenii și le-a deschis calea spre Dumnezeu transcendent și

---

60. *Omilia VI către antiohieni*, nr. 4, P. G., XLIX, col. 86.

61. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Să nu ucizi ! Temeiuri creștine pentru pace*, în „B.O.R.“, nr. 1-2/1964, p. 86.

62. Idem, *Jésus-Christ, vie du monde*. Document nr. 5 a Cwme Commission Meeting, Bucharest May 5-11, 1981, p. 1.

63. *Poeme dogmatice*, VIII, P. G., 37, col. 452.

64. *Omilia la Luca*, V, 19 ,P. G., 72, col. 172.

unora spre alții în El. Persoana umană aspiră spre absolut avînd o sete nestăvilită de progres spiritual și este capabilă prin sufletul său să se depășească spre o cunoaștere mai înaltă prin virtute, fiind astfel antrenată în dinamica unei întinderi necontenite (epectaza) într-un progres nesfîrșit al virtuții spre unirea cu Dumnezeu, după cum spune Sfntul Grigorie de Nyssa [65].

Însuși Hristos spune : „Și aceasta este viața veșnică : Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis“ (Ioan 17, 3). La această viață veșnică sîntem chemați să participăm toți în comuniune de iubire cu Hristos și între noi. Iubirea este „toiagul lui Moise care a făcut să țîșnească apă din stînca seacă pentru cei însetați. Iubirea care deschide inima altuia și adăparea de iubirea cu care altul răspunde și care țîșnește ca un izvor în inima sa, este Hristos“ [66]. Deci, această viață veșnică nu se realizează decît în comuniune cu Dumnezeu și cu semenii, în iubire infinită și pace deplină. Însuși Mîntuitorul spune : „Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi unul pe altul să vă iubiți“ (Ioan 13, 34).

Hristos singur poate fi centrul de iradiație al iubirii și al păcii între toți oamenii. După cum subliniază unii Sfinți Părinți, e necesar să realizăm pacea cu Hristos pe care El ne-a lăsat-o și toate celelalte se vor adăuga nouă. Numai în Hristos se poate restabili și menține pacea între toți ; „Căci El este pacea noastră, El care a făcut din două lumi — una, adică a surpat peretele cel din mijloc al despărțirii desființînd vrăjmășia în trupul Său, legea poruncilor și învățăturilor ei, ca întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om și să întemeieze pacea“ (Efeseni 2, 14-15). Hristos S-a făcut dar central, chemîndu-ne și pe noi să ne dăruim cu jertfelnicie Lui și semenilor noștri. Viața noastră pămîntească în perspectiva celei viitoare se dezvoltă prin slujirea aproapelui văzut ca chip al lui Hristos, prin jertfelnicie de Sine pentru alții prin care nu dăruim numai viața noastră altora, ci o facem și pe-a noastră să-nflorească. Prin aceasta ajutăm la formarea proprie și a semenilor prin împodobirea cu virtuți, mergem pe „calea vieții“. *Didahia* ne spune : „Calea vieții este aceasta: mai întîi să iubești pe Dumnezeu, Creatorul tău ; al doilea, pe aproapele tău ca pe tine însuți și toate cîte voiești să nu ți se facă tie, nu face și tu altora“ [67]. Hristos este prezent în toți cei care trăiesc viața de comuniune dezinteresată, în toți cei care luptă contra patimilor și nedreptăților, în toți care fac binele și lucrează virtutea „care nu are hotar“, după cum spune Sfîntul Grigorie de Nyssa [68].

Virtutea își are izvorul în Hristos Care este „Ființa virtuților“,

---

65. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*, în *Scrieri*, partea întîi, Colecția „Părinți și scriitori bisericești“ (P.S.B.), vol. 29, traducere de Pr. prof. dr. D. Stăniloae și Pr. Ioan Buga, 1982, p. 22-23.

66. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Jésus-Christ...*, p. 7.

67. *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, P.S.B., vol. 1, traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, 1979, p. 25.

68. *Despre viața lui Moise...*, în *Scrieri...*, p. 22.

după cum spune Sfîntul Maxim Mărturisitorul [69]. Omul, străbătînd urcușul duhovnicesc, deci drumul binelui, al virtuții, devine dumnezeu, primind de la Dumnezeu puterea de a fi dumnezeu după har nu după ființă, ca unul ce a adăugat, prin liberă alegere, la binele natural al chipului asemănarea prin virtuți, „datorită urcușului firesc spre cauza proprie și intrării în intimitatea ei“ [70]. Astfel, modul în care noi putem găsi viața cea adevărată este „slujirea sau jertfa oferită lui Dumnezeu, văzută în chipul semenilor noștri. Atunci noi vom oferi această jertfă cu Hristos. Atunci noi vom face din viața noastră o liturghie neîncetată“ [71]. Căci zice Sfîntul Simeon Noul Teolog : „Tu ești Împărăția cerurilor, Hristoase / Tu, bucuria și liniștea, / Tu, slava și marea bucurie, / Tu, fericirea veșnică a sufletelor...“ [72]. Iar Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune că Mîntuitorul Hristos este „prin Sine însuși înțelepciunea, dreptatea și sfințenia“, virtuți care ne atrag în mișcarea spre lumina negrăită și contemplarea Sfintei Treimi, spre ținta finală : Împărăția cerurilor [74].

III. RESPONSABILITATE ȘI CORESPONSABILITATE ÎN APĂRAREA VIEȚII CREȘTINE

Viața umană este dar desăvîrșit al lui Dumnezeu și vine numai de la Dumnezeu, afirmînd pe Dătătorul ei. A atenta la viața cuiva înseamnă a te opune acestui dar divin și izvorului ei nesecat, prin excelență Iisus Hristos. Aproapele nostru are tendința ontologică spre viața veșnică, spre desăvîrșire. Însuși Dumnezeu a zis : „Fiți sfinți !“ (Levitic 11, 44), adresînd această chemare care așteaptă un răspuns într-un dialog personal bazat pe iubire. Cu atît mai mult cu cît fratricidul lui Cain se repetă mereu, din vremurile cele mai îndepărtate pînă astăzi. Primul om a căzut din armonia Edenului din cauza mîndriei, a egoismului ; omul a fost creat însă cu pecetea responsabilității imprimată în el de Creator, probă evidentă a existenței lui Dumnezeu. De aceea el este responsabil în raport cu Creatorul său, cu semenii și cu lumea. În raport cu Creatorul numai omul este responsabil, răspunzător și ascultător. Față de semenii săi, omul are o responsabilitate în fața lui Dumnezeu. Fiecare persoană este responsabilă față de celelalte persoane, dar și ele, la rîndul lor, sînt responsabile, atît în fața lui Dumnezeu, cît și a celorlalte persoane. De aceea, între persoanele umane „nu există nici unul în poziția permanentă a partenerului prim. Fiecare om e, rînd pe rînd, în rolul celui ce cheamă și e chemat, al celui ce cere un răspuns și dă un răspuns. Fiecare om e nu numai responsabil față de alții, ci-l are și pe celălalt respon-

---

69. *Ambigua*, cap. 7 f., trad. din greceşte, introducere şi note de Pr. prof. dr. D. Stăniloae, în col. „P.S.B.“, vol. 80, Bucureşti, 1983, p. 85.

70. *Ibidem*, p. 85-86.

71. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Jésus-Christ...*, p. 7.

72. *Hymnes*, 1, tome I, în „Sources chrétiennes“, nr. 156, les Editions du Cerf, Paris, 1969, p. 169.

73. *Ambigua*, cap. 7 f. p. 85.

74. *Ibidem*, cap. 7 i, p. 89.

sabil față de sine“ [75]. Prin căderea primului om are loc o rupere de întreg, o desolidarizare de semeni care va deveni evidentă în urma fratricidului lui Cain. Dumnezeu va întreba pe Cain : „Unde este Abel, fratele tău ?“ (Facere 4, 9). Căci desolidarizarea de întreg, de semeni, era evidentă. Cain simte responsabilitatea pentru fratele ucis pusă de Dumnezeu asupra lui și caută să se sustragă de la aceasta chiar în fața Creatorului, revoltîndu-se că i s-a pus această răspundere și i se cere socoteală pentru neîmplinirea ei : „Oare eu sînt păzitorul fratelui meu ?“ — a răspuns Cain și a plecat din fața lui Dumnezeu, ieșind în felul acesta din raportul direct cu Dumnezeu și totodată din raportul cu semenii.

Responsabilitatea față de semeni se află în legătură strînsă cu responsabilitatea în fața lui Dumnezeu. Oricare dintre creștinii care refuză să răspundă lui Dumnezeu în viața pămîntească va răspunde în fața judecății lui Dumnezeu în viața viitoare. Totodată va răspunde și pentru semenii săi [76]. Omul nu poate să scape de această răspundere, el este făcut de Dumnezeu răspunzător de semenii săi cu care viețuiește în comunitate. Omul este o existență pentru semenii săi și împreună cu ei, dar și prin ei. Creștinii sînt legați astfel într-un dialog activ, în mod strîns, în Dumnezeu.

Opusul iubirii și armoniei din Grădina Edenului a fost deci mereu egoismul, izvor al multor păcate, care astăzi amenință, mai mult ca oricînd, existența umană, manifestîndu-se sub multiple aspecte. Orice persoană umană reflectă lume în sine și pe semenii săi, prin aceasta fiind prezente în persoana umană și celelalte persoane umane. „Făptura umană are un caracter sobornicesc-comunitar. Ea este distinsă în comunitate și lume, dar în același timp comunitatea și lumea sînt în ea“ [77].

Atît viața de parohie, cît și viața monahală au un profund caracter comunitar și au la bază responsabilitatea și coresponsabilitatea tuturor făpturilor umane. Sînt demne de amintit în acest sens cuvintele marelui teolog Homiacov : „...cînd unul din noi cade, cade singur, dar de mîntuit nu se mîntuiește singur ; cine va fi mîntuit, va fi mîntuit în Biserică, fiecare ca un mădular al ei, în unire cu ceilalți credincioși. Dacă cineva iubește, el este în obștea iubirii. Dacă cineva crede, se găsește în obștea credinței. Se roagă cineva ? Este în obștea rugăciunii. Dacă te rogi, în tine se roagă duhul dragostei. Dacă ești un credincios al Bisericii, rugăciunea ta este trebuitoare pentru toți credincioșii ei. Dacă mîna ar spune că n-are nevoie de sîngele care curge în celelalte părți ale corpului, pentru că ea are sîngele care-i trebuie, pe care nu vrea să-l dea, atunci mîna s-ar usca. Dacă renunți la obște, mori, nu mai ești mădular al ei. Sîngele Bisericii este rugăciunea pentru ceilalți, iar duhul acestei rugăciuni este lauda și răsplata Domnului“ [78]. Din aceste cuvinte reiese responsabilita-

---

75. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Responsabilitatea creștină,* în „Ortodoxia“, (O.), nr. 2/1970, p. 184.

76. *Ibidem,* p. 186.

77. Idem, *Chipul lui Dumnezeu și responsabilitatea lui în lume,* în „O“, nr. 3/1973, p. 348.

78. *Opere alese,* ed. rusă, 1867, vol. II, p. 18-20, la Dr. Antonie Plămădeală, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă,* Sibiu, 1983, p. 100

tea pe care o are fiecare făptură umană pentru cealaltă. Îndeosebi preotul are o responsabilitate deosebită pentru viața comunității, deci a parohiei și pentru slujirea ei totodată, avînd în vedere faptul că preotul este subiectul uman prin care Hristos ne împărtășește ca persoană darurile Sale. Preotul, deschis ca persoană lui Dumnezeu, credincioșilor și societății, are datoria să îndemne, cu timp și fără timp, pe toți oamenii la înnoire interioară, pentru atingerea idealului sfințeniei, la evitarea răului și lucrarea binelui ; el trebuie să determine, prin cuvînt și faptă, slujind lumea ca un cetățean conștient, la îmbunătățirea conviețuirii sociale, la afirmarea relațiilor umanitare între toți membrii societății și la organizarea unei vieți morale ireproșabile, superioare, bineplăcute lui Dumnezeu. La îmbunătățirea conviețuirii sociale poate contribui prin îndemnuri pozitive adresate credincioșilor la întărirea familiei, respectarea îndatoririlor legate de profesie, atitudine cuviincioasă față de bunurile obștești, respectarea îndatoririlor cetățenești în vederea realizării binelui comun etc.

IV. IMPLICAȚIILE SLUJIRII ȘI PROEXISTENȚEÎ ÎN APĂRAREA VIEȚII UMANE

În aspectul comunitar-sobornicesc al făpturii umane este implicată responsabilitatea și coresponsabilitatea tuturor făpturilor umane pentru viața fiecăreia dintre ele și pentru împlinirea scopului în virtutea căruia au fost create de Dumnezeu. Responsabilitatea și coresponsabilitatea făpturii umane sînt implicate în *slujire și proexistență,* adică existența pentru altul. Fiecare făptură umană există pentru semeni, pentru ei și prin ei. Nimeni nu există pentru un singur om; fiecare semen este finalitatea și cauza celuilalt. Slujirea, după învățătura Bisericii, înseamnă lucrare pentru altul și pentru alții, o „angajare“ voluntară pentru altul și pentru alții. Crearea după chipul lui Dumnezeu explică relația specială a omului cu Dumnezeu care trebuie întrebuințată prin slujirea semenului, deoarece nimeni nu există de unul singur sau numai pentru sine însuși. Omul însuși a fost creat bărbat și femeie (Facere 1, 27 și 2, 18) și există în lume ca pluralitate de inși ce se simt legați între ei, prin unitatea firii umane (Fapte 17, 26), deținută și afirmată de fiecare în mod propriu. Prin căderea în păcatul strămoșesc au fost afectați de consecințele acestuia toți oamenii în virtutea principiului unității neamului omenesc. Dar, solidari în cădere, pe temeiul unității lor ontologice, oamenii sînt solidari și în restaurarea, înnoirea și îndumnezeirea chipului lui Dumnezeu în fiecare. Omul, prin firea lui, este o ființă deschisă pentru slujire. Fiecare dintre noi simte că există pentru altul și împreună cu altul. Și simte că există pentru altul, pentru că și altul simte că există pentru el. „Eu exist pentru alții și prin alții... Altul este finalitatea și cauza mea, mai bine zis ceilalți, căci nimeni nu există printr-un om și pentru un om. Pentru creștini, desigur, ceilalți oameni nu sînt cauza și finalitatea ultimă, ci numai o finalitate și o cauză intermediară, mai precis cauza instru-

mentală și finalitatea intermediară principală. Cauza și finalitatea ultimă pentru creștin este Dumnezeu“ [79].

Persoanele umane trebuie să se deschidă unele altora într-o atitudine de slujire reciprocă, în duhul comuniunii lui Hristos Care a împărtășit și puterea dumnezeiască a jertfei de sine, a slujirii reciproce, prin care se realizează mîntuirea în comunitatea umană și creștină. Slujirea semenilor este nedespărțită de slujirea lui Dumnezeu și presupune o angajare voluntară. Numai în slujirea semenilor se realizează deplin slujirea lui Dumnezeu. Omul, ca chip al lui Dumnezeu, tinde la nesfîrșit în procesul de asemănare cu Dumnezeu. El trebuie să dezvolte toate darurile pe care i le-a dat Dumnezeu ca în parabola talanților (Matei 25, 14-30). Slujirea e „consecința morală a faptului ontologic al proexistenței. A sluji înseamnă a lucra pentru altul, a proexista înseamnă a exista pentru altul. Proexistența include în ea caracterul ontologic al iubirii și exclude ontologic egoismul. Egoismul este o perversiune, o înstrăinare a firii umane“ [80].

Cea mai deplină pildă de trăire și lucrare în spiritul existenței este, pentru Biserică și pentru creștini, Mîntuitorul Hristos. De aceea, proexistența implică iubirea. Oamenii nu se pot împărtăși de o viață superioară, de valori, de darurile lui Dumnezeu, decît numai în iubirea reciprocă, adică numai dăruindu-se reciproc și existînd unii pentru alții pentru binele lor și pentru mai marele bine al lor.

În proexistență își are temeiul strînsa corelație și interdependență dintre slujirea lui Dumnezeu și slujirea oamenilor. Iar acestea își au originea în însăși slujirea lui Hristos. Însuși Mîntuitorul Hristos reprezintă, de fapt, pe slujitorul model al lui Dumnezeu și al oamenilor, precum și izvorul de putere al acestei îndoite slujiri [80], prin care viața umană este ridicată și afirmată la adevărata ei valoare, mai ales în perspectiva eshatologică.

* * *

Viața creștină este deschiderea spre Dumnezeu și spre semenii noștri. Avem deci o responsabilitate în raport cu Dumnezeu, dar și cu semenii noștri. Ca deschidere, viața creștină autentică implică slujirea și proexistența. Dimensiunea responsabilității se manifestă în slujirea lui Dumnezeu și a semenilor noștri în iubire și jertfelnicie, mai ales că viața înseamnă mișcare și mai multă

---

79. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Servire și proexistență*, în „G.B.“, nr. 11-12/1983, p. 1027.

80. Pr. prof. dr. D. Radu, *Biserica și lumea*, în *Îndrumări misionare*, p. 432.

mișcare, așa cum reliefează de multe ori Sfîntul Maxim Mărturisitorul.

Firea umană implică pe toți inșii care o cuprind și o exprimă, o îmbogățesc sau o sărăcesc. De aceea, îndatorirea pentru păstrarea și dezvoltarea vieții umane în special nu este numai o îndatorire individuală, personală, ci și comunitară. Căci fiecare om este avizat la existența și ajutorul material și spiritual al celuilalt, mai exact la existența și bunurile unei întregi comunități de oameni. Iar comunitatea este interesată de existența și activitatea membrilor care o alcătuiesc. Comunitatea și membrii ei se întrepătrund și se intercondiționează reciproc și se afirmă reciproc. Fiecare om are existența și viața sa, dar trebuie să trăiască și să lucreze și pentru aproapele său. Proexistența înțeleasă ca existența unuia pentru altul și împreună cu altul este condiția normală a vieții umane plenare [81].

De aici și îndatorirea elementară de a ne îngriji atît de viața personală, cît și de viața celor din jurul nostru, de aproape sau de departe. Această îndatorire are în vedere atît ființa ca suport al vieții, cît și toate bunurile și condițiile care susțin această viață [82].

În firea lucrurilor și în voința lui Dumnezeu este să alegem binele, care stă la baza comunității umane [83], viața și pacea, în și prin Hristos, ca să trăim noi și toți urmașii noștri. Cine nu iubește pacea, nu iubește dreptatea și nu iubește nici viața în adevăratul sens al cuvîntului [84]. Adevărata libertate a creștinului este de a alege viața și tot ceea ce slujește vieții în plenitudinea ei și a demnității omului de chip și asemănare a lui Dumnezeu Cel în Treime.

Drd. Kamal FARAHAT

---

81. Idem, *Valoarea vieții umane...*, p. 480.
82. *Ibidem.*
83. Drd. Liviu Stoina, *Valoarea binelui în viața creștină*, în „S.T.“, nr. 9-10/1985, p. 648-665.
84. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *op. cit.*, p. 480.

RITURI ȘI RITUALURI FUNERARE LA EST DE CARPAȚI ÎN SECOLELE V—XI

(Partea I)

Cercetarea în ultimele trei decenii și jumătate a realităților arheologice din spațiul carpato-dunăreano-pontic, în cursul secolelor V-XI, a relevat și precizat totodată o serie de aspecte social-economice, culturale și politice, de o deosebită importanță pentru înțelegerea corectă a evoluției și stadiului de dezvoltare a societății locale, într-o epocă caracterizată, după cum se știe, prin multiple și profunde transformări, care au avut ca rezultat, nu numai încheierea complexului proces de formare a poporului și limbii române, ci și apariția și apoi consolidarea unor noi relații de producție specifice feudalismului timpuriu.

În acest larg context se înscriu și bogatele rezultate ale cercetărilor arheologice, întreprinse în regiunile vechii Dacii de la răsărit de Carpați, rezultate ce au evidențiat, cu deplină claritate, existența aici a unor numeroase elemente etno-demografice romanice și vechi românești, continuitatea neîntreruptă în aceste ținuturi, înaltul stadiu de dezvoltare atins în vremea respectivă de societatea locală [1], precum și legăturile multiple și permanente pe care autohtonii Moldovei le-au avut cu civilizația romano-bizantină și bizantină [2]. În felul acesta au putut fi mai bine cunoscute și trăsăturile principale care caracterizează viețuirea romanică și veche românească, tipul de așezare și locuință, ocupațiile principale ale locuitorilor, legate de agricultură, creșterea vitelor și meșteșuguri, viața artistică, structura internă a obștiilor sătești, raporturile localnicilor cu migratorii și altele.

Mai puțin studiate au fost și au rămas, din cauze obiective, problemele privind viața spirituală a locuitorilor din aceste regiuni, îndeosebi aspectele referitoare la rituri și ritualurile specifice, fie populației băștinașe, fie diverselor grupuri de migratori pătrunse în teritoriile respective.

O privire de ansamblu asupra rezultatelor pe care investigația arheologică în această direcție le are la dispoziție în stadiul actual al cercetărilor impune, pentru o mai nuanțată înțelegere a importantelor fenomene de suprastructură, necesitatea de a le prezenta și discuta cronologic, în evoluția lor grupîndu-le în două etape distincte, prima limitată între mijlocul secolului al V-lea și sfîrșitul secolului al VII-lea, iar a doua, din secolul al VIII-lea pînă către mijlocul secolului al XI-lea. Delimitarea acestor două etape

---

1. D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-IX e. n. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Iași, 1978; I. Mitrea, *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-XI e. n.*, în „Carpica", XII, Bacău, 1980, p. 55-190.

2. D. Gh. Teodor, *Elemente și influențe bizantine în Moldova în secolele VI-XI e. n.*, în „Studii și cercetări de istorie veche", 21, 1970, I, p. 97-126; Idem, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e. n.*, Iași, 1981; Idem, *Regiunile est-carpatice și Bizanțul în secolele V-XI e. n.*, în „Românii în Istoria universală", I, Iași, 1986, p. 7-14; I. Mitrea, *op. cit.*, p. 101-114.

ține seama, în primul rînd, de evoluția transformărilor ce pot fi sesizate în sfera vieții spirituale a comunităților umane, în raport cu difuzarea și acceptarea de către localnici a dogmelor de înmormîntare creștină, ele însești fiind consecința directă a numeroaselor mutații etno-demografice, social-economice și culturale, care s-au produs de-a lungul secolelor și au influențat, pozitiv sau negativ. diversele aspecte ale societății din regiunile răsăritene ale vechii Dacii [3].

RITURI ȘI RITUALURI FUNERARE DIN SECOLELE V-VII

După cum au arătat cercetările arheologice întreprinse în regiunile de la est de Carpați, spre deosebire de perioada imediat anterioară, secolele III-IV, descoperirile funerare aparținînd veacurilor V-VII sînt destul de rare, în general, în unele zone ale acestui spațiu lipsind chiar cu totul.

Dată fiind situația înregistrată, în prezent este destul de limitată posibilitatea de a oferi precizări mai nuanțate referitoare la tipul de înmormîntare caracteristic populației autohtone sau alogene, precum și o serie de detalii privind existența unor practici creștine sau păgîne în ritualurile de înmormîntare.

Așa cum s-a mai presupus [4], raritatea mormintelor din această perioadă s-ar putea să se datoreze mai multor cauze, printre care și aceea că, în general, mormintele de inhumație aflîndu-se, de obicei, la adîncimi de circa 1,50-2,00 m sînt mai greu de descoperit prin simple cercetări de suprafață, iar atunci cînd sînt totuși scoase la iveală, prin săpături sistematice sau întîmplător și nu sînt însoțite de inventar funerar, sînt aproape imposibil de datat. Aceeași situație o prezintă și mormintele de incinerație care, aflîndu-se la adîncimi relativ mici, de numai 0,25-0,50 m, sînt de cele mai multe ori distruse de lucrări agricole sau de interes obștesc-gospodăresc și tot atît de dificil de încadrat cronologic, cînd nu conțin obiecte și vase ca inventar.

Prin urmare, trebuie să presupunem că, în realitate, numărul descoperirilor de acest fel a fost (și este) cu mult mai mare pentru perioada secolelor V-VII, astfel putîndu-se explica logic raritatea (aparentă) pe care cercetările arheologice o înregistrează, în prezent, în ceea ce privește vestigiile funerare, mai ales în raport cu densitatea foarte mare a așezărilor cunoscute pentru aceeași vreme [5].

Firește, pentru perioada respectivă, singurele indicii certe în legătură cu necropolele sau mormintele izolate le constituie, așa cum am mai amintit, diferitele obiecte sau eventual vase din inventarul lor, avînd o cronologie bine stabilită, pe baza cărora poate fi asigurată nu numai apartenența cronologică, ci și culturală (une-

---

3. D. Gh. Teodor, *Contribuția cercetărilor de la est de Carpați privind problema etnogenezei românești* în „Acta Moldaviae Meridionalis", III-IV, Vaslui, 1981-1982, p. 91-108.

4. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași, 1978, p. 18-19.

5. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, passim ; D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 13-14.

ori și etnică), a complexului funerar în care aceste piese de inventar apar.

Cele mai timpurii descoperiri funerare, care aparțin primului orizont al civilizației romanice, autohtone, denumită de tip Costișa-Botoșana [6], pot fi plasate cronologic pe la mijlocul secolului al V-lea și chiar în a doua lui jumătate, fără a exista întotdeauna posibilitatea precizării unor limite temporare de încadrare prea riguroase.

În această grupă de descoperiri pot fi incluse necropola de inhumație, compusă din 23 de morminte de inhumație, scoase la iveală prin săpăturile arheologice întreprinse la Botoșani, în cartierul Dealul Cărămidăriei [7], trei morminte de inhumație aflate prin săpăturile efectuate la Nichiteni [8], județul Botoșani, un mormînt de același tip, descoperit întîmplător, provenit dintr-o necropolă mai întinsă de la Horia-orașul Roman [9], județul Neamț, două morminte, de asemenea de inhumație, aflate prin cercetările inițiate la Valea Lupului [10], județul Iași și, în sfîrșit, un mormînt, aflat izolat, întîmplător, la Fundu-Văii [11], județul Vaslui.

Mormintele descoperite la Botoșani-Dealul Cărămidăriei provin dintr-o necropolă, inițial mult mai întinsă, distrusă în cea mai mare parte de lucrări de interes obștesc. Morții erau îngropați în gropi de formă dreptunghiulară, adînci de 1,25-2,25 m. Scheletele, orientate în general vest-est, cu deviații de cîteva grade, erau întinse pe spate, cu mîinile așezate pe piept sau de-a lungul corpului. Inventarul unor morminte, îndeobște destul de sărăcăcios, era compus din obiecte vestimentare și de podoabă, precum și din prisnele pentru tors etc. Nu s-au găsit arme și nici vase depuse ca ofrandă. Caracteristicile unor obiecte de podoabă și vestimentare din inventarul acestor morminte (cercei, fibule romane tîrzii, ace de păr etc.), plasează necropola cronologic între al doilea și al treilea sfert al veacului al V-lea [12].

Orientarea evident creștină a mormintelor, poziția scheletelor, amplasarea unor obiecte de inventar, precum și unele caracteristici antropologice fac plauzibilă ipoteza că necropola de la Botoșani — Dealul Cărămidăriei a aparținut mai curînd unei comu-

---

6. D. Gh. Teodor, *Conceptul de cultură Costișa-Botoșana. Considerații privind continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele V-VII e. n.*, în „Studia Antiqua et Archaeologica" I, Iași, 1983, p. 215-225.

7. Em. Zaharia, N. Zaharia, *Contribuții la cunoașterea culturii materiale din secolul al V-lea în Moldova în lumina săpăturilor de la Botoșani*, în „Arheologia Moldovei", VI, 1969, p. 167-178; Idem, *Les nécropoles des IV e-V e siècles de Botoșani-Dealul Cărămidăriei*, în „Dacia", N. S., XIX, 1975, p. 201-226.

8. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *op. cit.*, p. 254, pl. CXXXIII/23.

9. Vl. Dumitrescu, *Une tombe de l'époque de migration des peuples près de Roman*, în „Revista Istorică Română", IV, 1934, p. 76-79.

10. M. Petrescu-Dîmbovița și colaboratorii, *Șantierul arheologic Hlincea-Iași*, în „Studii și cercetări de istorie veche", 4, 1954, 1-2, p. 250-251, cercetări arheologice întreprinse de Dinu Marin de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași.

11 G. Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p. 170, fig. 143/7.

12. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în „Studia Antiqua et Archaeologica", I, 1983, p. 219-224.

nități creștine mixte din punct de vedere etnic, de romanici și elemente germanice tîrzii (ostrogoți), fără să existe însă posibilitatea de a preciza întinderea sa spațială și durata ei în timp și nici ponderea unuia sau altuia din grupurile etnice înhumate aici.

Deosebit de interesante sînt mormintele de inhumație descoperite prin săpăturile efectuate la Nichiteni, județul Botoșani, unde a fost cercetată o necropolă de tip *Sîntana de Mureș*, datată în principal la sfîrșitul secolului al IV-lea și începutul celui următor [13]. În cadrul acesteia au fost scoase la iveală și trei morminte, avînd groapa de formă dreptunghiulară și adîncimea cuprinsă între 1,75-2,00 m. Scheletele, bine conservate, erau orientate vest-est (cu unele deviații), brațele fiind întinse pe lîngă corp. Două din aceste morminte conțineau ca inventar cîteva obiecte vestimentare și de podoabă, dintre care se remarcă, prin valoarea lor cronologică și culturală, două fibule romane tîrzii, lucrate din bronz, caracteristice celei de a doua jumătăți a secolului al V-lea [14].

Două morminte de inhumație au fost descoperite cu prilejul cercetărilor arheologice întreprinse într-un tumul funerar de la Valea Lupului [15]-Iași. Mormintele, aflate la adîncimi de 0,90-1,20 m, în mantaua tumulului, aveau scheletele întinse pe spate, cu mîinile de-a lungul corpului și erau orientate vest-est și respectiv est-vest. Primul dintre aceste morminte avea ca inventar mai multe obiecte de podoabă (cercei și brățară din bronz), care, după caracteristicile lor, datează din a doua jumătate a secolului al V-lea. Al doilea mormînt era lipsit de inventar și, deși avea orientarea est-vest, credem că aparține aceluiași orizont cronologic și cultural, astfel de orientări fiind, de asemenea, în secolele V-VI specifice mormintelor romane creștine [16].

Un alt mormînt de inhumație a fost scos la iveală, întîmplător, cu prilejul unor lucrări gospodărești, la Fundu-Văii, județul Vaslui. Condițiile de descoperire a acestui complex funerar nu sînt prea bine cunoscute. Se știe doar că mormîntul se afla la o adîncime de circa 2 m și că scheletul, întins pe spate, avea capul spre vest [17]. Ca inventar s-a mai păstrat o fibulă din bronz, ornamentată cu simboluri creștine [18]. Mormîntul respectiv a aparținut, fără îndoială, unui creștin și poate fi încadrat cronologic, ținînd seama de

---

13. N. Zaharia, Em. Zaharia, *Contribuții privind rezultatele unor cercetări arheologice în Cîmpia Jijiei Superioare din județul Botoșani*, în „Din trecutul județului Botoșani", I, Botoșani, 1974, p. 137. Materialele descoperite sînt în cea mai mare parte inedite. Informații suplimentare de la N. Zaharia.

14. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași, 1978, p. 19, cu analogiile respective

15. M. Petrescu-Dîmbovița și colaboratorii, *op. cit.*, p. 250-251.

16. V. Teodorescu, *Centre meșteșugărești din sec. V/VI-VII e. n. în București*, în „București-Materiale de istorie și muzeografie", IX, 1972, p. 88-89, nota 42 cu discuțiile privind astfel de situații.

17. G. Coman, *op. cit.*, p. 170 și informații suplimentare de la G. Coman, care a întreprins cercetările la fața locului.

18. Pentru astfel de simboluri, vezi analogii la Cireșanu, județul Prahova, cf. V. Teodorescu, *Cireșanu, un aspect cultural daco-roman din sec. IV-V e. n., la sud de Carpați*, în „Anuarul Muzeului de istorie și arheologie Prahova", I, Ploiești, 1984, p. 53, fig. 5/A $_1$.

tipologia fibulei amintite, în general, în prima jumătate a secolului al V-lea [19].

Dintr-o epocă imediat ulterioară, cuprinsă aproximativ între a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea, sînt cunoscute, de asemenea, cîteva morminte, interesante ca rit și ritual. Cronologic, în această perioadă s-ar încadra descoperirile funerare de la Udești [20], județul Suceava, Moldoveni [21], județul Neamț, Hansca [22] și Cobusca Veche [23].

Un interes aparte îl prezintă mormintele de la Udești și Hansca.

La Udești, lîngă o groapă de formă ovală, adîncă de 1,25 m, avînd pereții arși, umplută cu cenușă, amestecată probabil și cu mici fragmente de oase umane calcinate, acoperite cu resturi de cărbune de lemn provenite de la o bîrnă, s-a descoperit craniul întreg al unui om matur [24].

Plecînd de la ipoteza, plauzibilă, că acest craniu face parte din același complex funerar, reprezentat de groapa cu pereții arși conținînd cenușă, cărbune și resturi de oase umane calcinate, este posibil ca, în acest caz, să avem de-a face cu un ritual mai complex, folosind concomitent incinerația și inhumația aceluiași individ. Dacă constatările de la Udești se vor confirma în viitor prin noi descoperiri de acest fel, se vor putea aduce precizări importante cu privire la apariția — deocamdată unică — în regiunile de la est de Carpați a unui asemenea ritual, care pare să indice existența unei epoci de tranziție, în răstimpul căreia are loc părăsirea de către unele populații a ritului de incinerație și acceptarea înhumării. Ținînd seama de observațiile stratigrafice de la Udești, așa cum s-a presupus [25], mormîntul menționat este anterior așezării în cadrul căreia a fost întîmplător descoperit și, în consecință, ar putea aparține primei jumătăți a secolului al VI-lea [26].

Înhumarea separată a craniului este atestată și în cazul mormîntului descoperit în așezarea de la Hansca, datînd din secolele VI-VII. Aici, într-o groapă simplă, adîncă de 1,20 m, împreună cu două vase de lut lucrate cu mîna, a fost găsit un craniu uman, lipsit de alte resturi osteologice. În interiorul oalelor, conținînd pămînt amestecat în principal cu cenușă și cărbuni de lemn, ca și în umplutura gropii, nu s-au putut preciza resturi de oase umane calcinate, dar, așa cum s-a presupus, nu ar fi exclus să fi existat

19. A. K. Ambroz, *Fibuly iuga evropeiskoi ciasti SSSR*, Moscova, 1966, p. 59, fig. 3/10; Gh. Diaconu, *Uber die Fibel mit Umgeschlagenem Fuss*, în „Dacia" N. S., XV, 1971, p. 254, pl. IX/11.

20. M. D. Matei, Al. Rădulescu, *Șantierul arheologic Udești* (județul Suceava), în „Suceava-Studii și Materiale", III, Suceava, 1973, p. 270.

21. I. Mitrea, *Cîteva fibule romano-bizantine descoperite în Moldova*, în „Studii și cercetări de istorie veche", 24, 1973, 4, p. 663-664, fig. 1/1; Idem, *op. cit.*, în „Carpica", XII, 1980, p. 134.

22. I. A. Rafalovici, *Slavjane VI-IX vekov v Moldavii*, Chișinău, 1972, p. 217-218, fig. 38.

23. *Ibidem*, p. 218-219.

24. M. Matei, Al. Rădulescu, *op. cit.*, p. 270, fig. 5, și nota 7.

25. *Ibidem*.

26. Așezarea de la Udești, care a cunoscut în evoluția ei două faze, își încetează existența, conform unor monede de aur descoperite într-o locuință, în a doua jumătate a secolului al VII-lea. Cf. Al. Rădulescu, în „Magazin Istoric", 11, 1977, p. 49.

inițial [27]. Prin urmare, aproximativ același ritual ca la Udești se întîlnește și la Hansca și nu ar fi exclus să aparțină aceleiași epoci și aceluiași orizont cultural din prima jumătate a secolului al VI-lea, cu atît mai mult cu cît, în mod sigur, acest complex funerar este anterior așezării din secolele VI-VII, în cuprinsul căreia a fost descoperit.

Două interesante complexe funerare au fost descoperite cu prilejul cercetărilor arheologice întreprinse în așezarea feudală timpurie de la Cobusca Veche. La adîncimea de 0,40-0,60 m au fost găsite două platforme lutuite, situate la circa 50 m una de alta, pe suprafața cărora se aflau fragmente de vase de lut, lucrate cu mîna, sparte intenționat, care zăceau pe un strat de cenușă. S-a presupus că în stratul de cenușă se aflau și oase calcinate, provenite de la incinerație [28]. În cazul în care s-ar putea confirma în mod sigur prezența oaselor umane incinerate în stratul de cenușă, atunci cele două complexe reprezintă, neîndoielnic, morminte aparținînd unei necropole de incinerație, în care resturile umane calcinate erau depuse pe platforme de lut, special amenajate, împreună cu fragmente de vase de ofrandă, sparte intenționat, ritual care nu este specific populațiilor migratoare — în speță slavi. Caracteristicile vaselor indică apartenența lor la epoca secolelor V-VI, dar ritualul folosit pare să fie de tradiție mai veche, locală [29].

În sfîrșit, un mormînt de inhumație a fost descoperit întîmplător la Moldoveni, județul Neamț. Condițiile sale de descoperire nu sînt însă prea binecunoscute. După informațiile celor care l-au scos la iveală, scheletul se afla la o adîncime de circa 1,50 m, era întins pe spate și avea orientarea aproximativ vest-est [30]. Din inventarul său, destul de sărăcăcios, s-a putut recupera doar o fibulă mare din bronz, de tip romano-bizantin, ornamentată cu motive cruciforme, care datează mormîntul, evident al unui creștin, în prima jumătate a secolului al VI-lea [31].

Mult mai numeroase sînt descoperirile funerare aparținînd perioadei cuprinse între a doua jumătate a secolului al VI-lea și pînă către mijlocul secolului al VII-lea.

Din această vreme sînt cunoscute pînă în prezent trei necropole de inhumație, cercetate la Secuieni [32] și Săbăoani [33], județul Neamț și la Dănceni [34], la care se adaugă încă două morminte de inhumație, aflate izolat, unul la Dănești [35], județul Vaslui și altul

---

27. I. A. Rafalovici, *op. cit.*, p. 217-218.
28. *Ibidem*, p. 218-219.
29. D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, 1971, passim.
30. Informații suplimentare de la I. Mitrea, care a efectuat cercetarea la fața locului.
31. I. Mitrea, *op. cit.*, în „SCIV", 24, 1973, 4, p. 663-664, fig. 1/1.
32. V. Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de istorie din Roman*, în „Carpica", I, Bacău, 1968, p. 184-185.
33. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în „SCIV", 21, 1970, 1, p. 111, nota 63; Idem, *op. cit.*, Iași, 1978, p. 19; I. Mitrea, *op. cit.*, în „Carpica", XII, 1980, p. 135.
34. I. A. Rafalovici, *Dănceni. Mogil'nik tchernajankovskoi kul'tury*, Chișinău, 1986, p. 25-27.
35. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași, 1978, p. 19.

la Coroteni [36], județul Vrancea. Pe lîngă acestea mai sînt cunoscute și două necropole de incinerație, una descoperită la Lozna-Străteni [37], județul Botoșani și alta la Cîndești [38], județul Vrancea, precum și un mormînt izolat, cu același rit, aflat la Selișteni [39].

Din necropola de la Secuieni, distrusă în cea mai mare parte de lucrări de interes obștesc, prin efectuarea unui sondaj arheologic au mai putut fi salvate doar trei morminte de inhumație. Scheletele se aflau la adîncimi mici, variind între 0,65-0,75 m, depuse în gropi de formă aproximativ dreptunghiulară. Ele erau întinse pe spate, cu mîinile pe abdomen sau, în cazul mormîntului nr. 1, cu mîna stîngă pusă pe umărul drept și aveau orientări diferite, variind între sud, vest-nord est și vest, nord- vest-est, sud-est. În unul dintre aceste morminte, în general lipsite de inventar, s-au descoperit două brățări din bronz, cu capetele îngroșate și deschise, caracteristice veacurilor VI-VII [40]. Lipsa inventarului, cu excepția mormîntului amintit, ca și orientarea dominantă a scheletelor, pare să confirme presupunerea că necropola de la Secuieni a aparținut unei comunități sătești autohtone, în care mulți din membrii ei erau neîndoielnic creștini [41].

Tot dintr-o necropolă distrusă ocazional fac parte și două morminte descoperite la Săbăoani. Scheletele erau depuse în gropi de formă rectangulară, adînci de 1,5-2,00 m. Unul din ele era întins pe spate, cu mîinile de-a lungul corpului și avea orientarea vest sud vest-est nord est, fiind lipsit de inventar [42]. Din cel de al doilea mormînt, avînd aceeași poziție și orientare, provine o interesantă cataramă de centură, lucrată din bronz, de factură sau de influență bizantină, caracteristică secolelor VI-VII [43], pe baza căreia și necropola a putut fi datată în această vreme. După caracteristicile care le prezintă mormintele și necropola de la Săbăoani a aparținut unei comunități autohtone creștine.

Un interesant mormînt de inhumație, făcînd parte dintr-un cimitir probabil nu prea întins, datînd din secolele VI-VII, distrus de asemenea de lucrări agricole, a fost scos la iveală cu prilejul unor cercetări arheologice întreprinse într-o necropolă aparținînd unei perioade anterioare, secolele IV-V, de la Dănceni. Acest mormînt (nr. 280) se afla la o adîncime de 1,35 m. Scheletul era întins pe spate, cu mîinile de-a lungul corpului, avînd orientarea vest-est [44]. Ca inventar, mormîntul conținea două fibule digitate din bronz, un vas de lut lucrat cu mîna și un colier alcătuit din mărgele de sticlă colorată. Obiectele descoperite în mormînt, îndeosebi fibu-

---

36. V. Bobi, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Vrancea (Dovezi ale continuității de locuire din secolele II-VII e. n.)*, în „Vrancea — Studii și Comunicări", IV, Focșani, 1981, p. 107, fig. 16.

37. Săpături întreprinse între anii 1979 și 1986 de către D. Gh. Teodor. Materialul arheologic este inedit.

38. Cercetări efectuate de către M. Florescu între anii 1978 și 1980. Materialele descoperite sînt inedite.

39. I. A. Rafalovici, *op. cit.*, Chișinău, 1972, p. 216-217, fig. 37.

40. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 22.

41. *Ibidem*, p. 19.

42. *Ibidem.*

43. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în „SCIV", 21, 1970, 1, p. 111 ; Idem, *op. cit.*, Iași, 1978, p. 22.

44. I. A. Rafalovici, *op. cit.*, Chișinău, 1986, p. 25.

lele și vasul, sînt caracteristice secolelor VI-VII, asigurînd descoperirii funerare respective o bună încadrare cronologică, ca de altfel și alte piese vestimentare și de podoabă aflate în cuprinsul necropolei și care provin de la alte morminte complet distruse [45]. Întrucît nu se cunosc date despre mormintele distruse anterior, nu se poate preciza dacă necropola a aparținut în întregime unor creștini sau dacă se practicau concomitent și alte rituri.

Un alt mormînt de inhumație a fost descoperit cu prilejul săpăturilor arheologice întreprinse în așezarea datînd din secolele VI-VII de la Coroteni [46], județul Vrancea. Aici, sub podeaua unei locuințe (nr. 2), s-a descoperit o groapă cilindrică, adîncă de 2,80 m, pe fundul căreia se afla un schelet depus în poziție întinsă, avînd mîinile pe piept, iar orientarea vest sud vest-est nord est, lipsit complet de inventar [47]. Poziția gropii mormîntului în raport cu podeaua locuinței, cuptorul și intrarea ei, pare să sugereze că avem de-a face în acest caz cu o înmormîntare contemporană așezării, avînd o menire deosebită, legată eventual de întemeierea locuinței sau a așezării respective. Este însă tot atît de plauzibil ca mormîntul să fie anterior așezării, în această situație existența locuinței deasupra gropii funerare fiind cu totul întîmplătoare.

În sfîrșit, un alt mormînt de inhumație a fost descoperit ocazional și izolat la Dănești [48], județul Vaslui. Întrucît nu se cunosc condițiile în care a fost scos la iveală, nu pot fi făcute precizări cu privire la ritualul folosit. Din inventarul lui provine doar o cataramă de bronz bizantină, de tip „Sucidava", care îi asigură datarea în secolele VI-VII [49].

În ceea ce privește mormintele de incinerație, o importanță aparte o prezintă necropola identificată și parțial cercetată prin săpături arheologice, la Lozna-Străteni [50]. Inițial, necropola a fost mult mai mare, multe morminte aflîndu-se la adîncimi relativ mici, de circa 0,25-0.50 m, au fost distruse, fie de locuirea ulterioară de pe același loc, fie de lucrările agricole mai recente.

Pînă în prezent, din această necropolă au fost scoase la iveală un număr de 20 morminte, toate de incinerație, formate din gropi simple, circulare sau ovale în plan, adînci de 0,30-0,50 m. Dintre aceste gropi, numai 10 mai păstrau în umplutura lor resturi sigure de oase umane calcinate. În celelalte, datorită probabil adîncimii lor mici și umidității solului, nu s-au găsit astfel de urme, ci doar fragmente de cărbuni de lemn, puțină cenușă și uneori cîte o piatră sau două arse de foc, de dimensiuni mici. Adîncimea mică a gropilor, ca și umiditatea excesivă a solului, care nu permite în

---

45. *Ibidem*, p. 26-27.

46. V. Bobi, *op. cit.*, p. 107, fig. 16. Informații suplimentare de la autorul săpăturilor.

47. *Ibidem*.

48. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 19.

49. *Ibidem*, p. 22.

50. Unele rezultate ale cercetărilor arheologice întreprinse în necropola de la Lozna-Străteni au fost comunicate cu prilejul sesiunilor anuale de rapoarte arheologice din anii 1983, 1985 și 1986.

toate cazurile conservarea resturilor de oase calcinate, ar putea explica lipsa unor astfel de resturi în unele complexe funerare, dacă nu cumva această absență este determinată de alte cauze, poate de ordin ritual.

Așa cum am amintit, gropile celor 10 morminte care conțin resturi de oase umane sînt de formă ovală neregulată, mai rar cilindrice în plan, adîncimea lor variind între 0,15 și 0,50 m. Gropile apar sub forma unor mici alveolări, fundul mult îngustat, unele din ele fiind prevăzute uneori cu un mic prag, pe care inițial au fost depuse resturile incinerate. În multe morminte, alături de oase au fost descoperite și fragmente ceramice, resturi de cărbuni de lemn și mici pietre de rîu sau grezii locale, uneori arse sau înnegrite de fum. Faptul că fragmentele ceramice nu sînt, în nici unul din morminte, arse secundar, arată că ele au fost depuse în gropi ulterior incinerării indivizilor. Cu excepția mormîntului nr. 5 în care s-a găsit o aplică de bronz, parțial trecută prin foc, nici un alt complex funerar nu conține piese de inventar, în afară de fragmente ceramice sau pietre arse. De asemenea, din morminte lipsesc oasele de animale, ceea ce arată că nu s-a practicat depunerea de ofrande alimentare. Pe baza aplicei de bronz, descoperită în mormîntul amintit, ca și a fragmentelor ceramice aflate în celelalte morminte, necropola a putut fi datată la sfîrșitul secolului al VI-lea și începutul celui următor.

Analiza puținelor elemente de rit și ritual, înregistrate pînă acum în cadrul acestei necropole, indică folosirea unor practici mai vechi, cum ar fi spargerea rituală de vase în groapă, după ce resturile încinerate au fost depuse în ea, obicei, în general, neîntîlnit la slavii din această vreme, în schimb, mai apropiat de manifestările religioase funerare ale veacurilor II-IV, constatate parțial la populațiile dacice.

Tot dintr-o necropolă, inițial mai mare, dar ulterior distrusă de amplasarea unei așezări mai tîrzii pe același loc, provin și cele trei morminte descoperite la Cîndești [51], județul Vrancea. Unul din aceste morminte era constituit dintr-o urnă de lut, lucrată cu mîna, în care erau introduse resturile unui incinerat. În cazul celorlalte două morminte, oasele incinerate ale defuncților erau așezate în gropi simple, adînci de 0,30 m și respectiv de 0,50 m, fiind însoțite de fragmente ceramice sau chiar vase întregi, lucrate cu mîna, unul din ele ornamentat cu linii incizate. Resturile incinerașilor erau amestecate cu cenușă și cărbuni de lemn. Nu s-au găsit obiecte de inventar, dar tehnica de lucru a vaselor, forma și ornamentul lor indică, cu destulă precizie, apartenența acestor complexe funerare la perioada secolelor VI-VII.

În sfîrșit, un mormînt de incinerație, constituit dintr-o urnă de lut lucrată cu mîna, a fost scos la iveală în cuprinsul unei așezări descoperită la Seliștea. În interiorul urnei se aflau oasele incinerate ale unui individ, împreună cu resturi de cenușă și cărbuni, precum și un mic inel de bronz, păstrat fragmentar. Caracteristi-

---

51. Informații asupra condițiilor de descoperire a mormintelor ne-a oferit M. Florescu, care a condus cercetările în acest obiectiv.

cile vasului folosit ca urnă funerară, ca și ale inelului aflat în ea, oferă posibilitatea datării acestui complex în perioada secolelor VI-VII.

*

Din cele prezentate mai sus reiese că, pînă în prezent, în regiunile răsăritene ale vechii Dacii, pentru perioada secolelor V-VII sînt cunoscute, în total, cinci necropole de inhumație, șapte morminte izolate de inhumație (provenind în bună parte tot din necropole), două cimitire de incinerație și alte patru morminte izolate, folosind același rit de înmormîntare.

Din capul locului este de observat faptul că, mai ales în prima parte a acestei perioade, limitată între mijlocul secolului al V-lea și sfîrșitul său, ritul de înmormîntare atestat în regiunile de la est de Carpați este exclusiv de inhumație. Orientarea mormintelor, în general vest-est (și chiar est-vest), poziția brațelor de-a lungul trupului (într-un caz sau două cu mîinile pe piept sau abdomen, sau unul din brațe pe umăr), simplitatea celor mai multe dintre ele și lipsa inventarului (cu excepția necropolei de la Botoșani-D. Cărămidăriei), sugerează, neîndoielnic, apartenența lor la ritul creștin.

Morminte de inhumație, prezentînd aceleași caracteristici (uneori cu unele variante în ceea ce privește orientarea), sînt atestate și în secolele VI-VII.

Unele morminte, mai ales din ultima perioadă, deși de inhumație, avînd însă o orientare diferită, ar putea să nu fi aparținut unor creștini, deși, după cum este cunoscut, cel puțin la începuturile sale, creștinismul nu instituise reguli prea rigide în ceea ce privește unele practici rituale, astfel că o serie de elemente păgîne au mai putut supraviețui, încă multă vreme. În acest caz, nu ar fi exclusă nici ipoteza, formulată mai demult [52], potrivit căreia ar fi putut aparține unor creștini (înmormîntați de rude păgîne) și unele morminte de incinerație, mai ales acelea care aveau ca inventar și unele piese de cult creștine sau obiecte cu simboluri specifice, ca în cazul unor morminte din marea necropolă din secolul VI-VII de la Sărata-Monteoru [53], județul Buzău sau a mormîntului descoperit la Selișteu [54].

Așa cum s-a arătat, marea majoritate a mormintelor descoperite la est de Carpați în secolele V-VII, sînt de inhumație. Cele de incinerație încep să apară de-abia de pe la mijlocul veacului al VI-lea, fiind însă posibil ca unele dintre acestea, cu ritualuri speciale, ca cele de la Udești, Cobusca Veche sau Hansca, să fie chiar mai vechi și să aparțină, în principal, tot populației autohtone. În

---

52. Eug. Zaharia, *Cîteva observații despre arheologia și istoria secolelor VIII-XI pe teritoriul R. S. România*, în „Aluta", I, Sfîntul Gheorghe, 1969, p. 121.

53. I. Nestor, *La nécropole slave d'époque ancienne de Sărata-Monteoru*, în „Dacia", NS, I, 1957, p. 289-296. Informații suplimentare I. Nestor și Eug. Zaharia.

54. I. A. Rafalovici, *op. cit.*, p. 216-217, fig. 37.

schimb, unele morminte de incinerație din necropolele de la Lozna-Străteni și Cîndești, pe baza caracteristicilor ceramicei sau a practicilor funerare folosite, ar putea aparține unor grupuri de slavi, pătrunși și stabiliți temporar în aceste regiuni în cursul secolelor VI-VII.

Prin urmare, fără a exclude posibilitatea folosirii chiar de către populația autohtonă, în virtutea unor mai vechi și constante tradiții, a ritului incinerării în secolele V-VII, credem totuși că marea majoritate a mormintelor de acest fel ar putea fi puse pe seama unor grupuri de migratori.

Continuarea practicării ritului inhumației în toată această perioadă de către populația autohtonă (chiar în cazul cînd unii indivizi nu erau încă creștini) a fost, fără îndoială și consecința puternicelor influențe romane, manifestate plenar și de timpuriu în tot acest spațiu geografic.

Analizînd situația cunoscută în prezent în regiunile de la est de Carpați, în lipsa unor date mai numeroase și mai concludente, nu se poate încă admite, cu certitudine, că ritul inhumației se generalizează totuși, în cursul secolelor V-VII, la întreaga populație autohtonă. Acest fenomen va fi posibil, probabil, odată cu răspîndirea și acceptarea definitivă de către întreaga masă a populației autohtone a creștinismului și a instituirii unor principii riguroase privind ritualul de înmormîntare creștin.

În legătură cu aceste constatări de ordin general, unele precizări se impun.

După cum s-a mai arătat [55], în cursul secolului al IV-lea în regiunile de la est de Carpați elementele creștine, deși atestate cert prin unele descoperiri, sînt totuși destul de rare. Difuzarea noii religii în aceste regiuni se va intensifica, probabil, în perioada secolelor V-VI, fapt confirmat și prin sporirea vestigiilor de factură creștină [56], dar, cu toate acestea, nu se poate vorbi de generalizarea unui atare fenomen de suprastructură aici. O situație similară se constată și în celelalte regiuni ale vechi Dacii [57], chiar dacă unele zone, mai apropiate geografic de centrele religioase creștine de la sud de Dunăre, au putut fi integrate într-o mai mare măsură fenomenului respectiv. Aceasta ar putea explica adoptarea tot mai frecventă a ritualului creștin de înmormîntare, prin inhumații cu orientări specifice vest-est, fără a exclude însă existența a numeroase

---

55. D. Gh. Teodor, *Cele mai vechi urme creștine din Moldova,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", L (1974), nr. 7-8, p. 561-562.

56. *Ibidem,* p. 562-569.

57. D. Gh. Teodor, *op. cit.,* Iași, 1981, p. 13-15.

reminiscențe legate de folosirea încă a ritualului incinerării de către populația autohtonă.

În legătură cu adoptarea ritului creștin s-a observat de asemenea că, în secolele IV și V, cînd noua religie nu își impusese cu strictețe dogmele, mormintele de inhumație conțin încă numeroase ofrande (obiecte de podoabă și vestimentare, vase etc.), consecință, desigur, a dăinuirii unor practici mai vechi, păgîne. În etapa de timp următoare, secolele VI-VII, mormintele de inhumație creștine sînt mult mai sărăcăcioase ca obiecte de inventar (cel mult o piesă sau două vestimentare), sînt lipsite total de obiecte de podoabă (cu excepția unor obiecte de cult creștin sau cu simboluri specifice), fiind, ritual, mai aproape sau în conformitate cu principiile religiei creștine, mai austeră în această latură a ritualului.

O situație asemănătoare se întîlnește și în celelalte regiuni de la nordul Dunării de Jos, unde numărul mormintelor creștine din perioada secolelor V-VII este încă foarte redus [58], ceea ce limitează mult comparațiile directe dintre diferitele zone ale acestui spațiu și, în consecință, concluziile generale care ar putea fi emise pe baza unor astfel de analize comparative. Rămîne ca cercetările arheologice viitoare, intensificate și riguros orientate, să aducă date noi privind această deosebit de importantă problemă.

Se poate totuși aprecia că, cel puțin pentru regiunile extracarpatice ale vechii Dacii, atîta timp cît slavii folosesc pînă tîrziu în secolul al IX-lea, exclusiv ritul incinerației în urne de lut sau în gropi simple [59], mormintele de inhumație nu pot fi atribuite acestei populații. Ele aparțin incontestabil (indiferent de orientare) locuitorilor daco-romani care, în urma multiplelor contacte cu civilizația romană tîrzie și romano-bizantină sau a difuzării aici a creștinismului [60], au început să folosească pe scară tot mai mare ritualul inhumației.

Prin urmare, prezența acestor morminte de inhumație, prin rit și ritual, prin obiectele de inventar specifice, indică existența aici a unei populații autohtone, aflată, așa cum o arată de altfel și alte descoperiri arheologice [61], într-un avansat stadiu de dezvoltare social-economică, populație capabilă să adopte un fenomen de suprastructură de evidentă sorginte romană, pentru că ea însăși

---

58. *Ibidem.*

59. M. Comșa, *Slavii,* în „Istoria României", I, București, 1960, p. 730-754.

60. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 84-85 și bibliografia de la capitolele I-IV.

61. I. Nestor, *Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple roumain,* în „Revue roumain d'histoire", 3, 1964, p. 383-420; Idem, *Formarea poporului român,* în „Istoria poporului român" (sub red. A. Oțetea), București, 1970, p. 91-107 ; D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași, 1978, p. 11-65.

era latină și-și însușise într-o largă măsură bunurile civilizației romane și bizantine, prin relațiile ei directe, numeroase și continui cu romanitatea din această parte a Europei de sud-est [62].

În felul acesta, prezența mormintelor de inhumație de caracter creștin (și nu numai de acest ritual) din regiunile de la est de Carpați, alături de alte numeroase vestigii scoase la iveală de cercetările arheologice din ultimele decenii [63], constituie argumente concrete și convingătoare despre continuitatea neîntreruptă a populației autohtone pe aceste meleaguri [64]. Aceste succinte considerații evidențiază astfel importanța aparte a descoperirilor funerare, în general, și îndeosebi pentru perioada secolelor V-VII, epocă încă puțin cunoscută în planul fenomenelor de suprastructură.

Problemele privind ritul și ritualul practicat de populația autohtonă din secolele V-VII de la est de Carpați sînt, fără îndoială, direct legate nu numai de perioada de timp anterioară ci și, într-o foarte mare măsură, de epoca imediat ulterioară, în care, după cum se știe, se va desăvîrși și procesul de etnogeneză românească [65]. De aceea, analiza de ansamblu a importantelor transformări etno-demografice, social-economice și culturale care au avut loc în această vreme, cu consecințe deosebite și în domeniul vieții spirituale, impune în continuare cercetarea realităților arheologice și din sfera fenomenelor de suprastructură, cu certitudinea relevării unor noi și semnificative aspecte privind stăruința neîntreruptă a populației autohtone în acest teritoriu, parte integrantă din aria geografică în care s-au format poporul și limba română.

Dr. Dan Gh. TEODOR

---

62. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași, 1981, p. 11-42.

63. D. Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X*, în „Carpica", II, 1969, p. 253-305 ; Idem, *op. cit.*, Iași, 1978, p. 11-66 ; Idem, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V-VII e. n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București, 1984 ; G. Coman, *Evoluția culturii materiale din Moldova de sud în lumina cercetărilor arheologice cu privire la secolele V-XII*, în „Memoria Antiquitatis", III (1971), p. 479-495 ; I. Mitrea, *op. cit.*, „Carpica", XII, 1980, p. 55-190.

64. D. Gh. Teodor, *Unele considerații privind încheierea procesului de formare a poporului român*, în „Arheologia Moldovei", IX (1980), p. 75-83 ; Idem, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele VI-XI e. n.*, Iași, 1984.

65. Idem, *op. cit.*, în „Arheologia Moldovei", IX (1980), p. 75-83.

LA DUMINICA A IV-A DUPĂ PAȘTI

„Iată, te-ai făcut sănătos de acum să nu mai păcătuiești ca să nu-ți fie ceva mai rău“

(Ioan 5, 14)

În vremea propoveduirii sosirii Împărăției cerurilor pe pămînt (Matei 3, 2), Mîntuitorul Hristos cerceta bolile, mai ales sufletești în diferite medii curative. Aproape în fiecare țară există locuri pentru refacerea forțelor fizice și psihice ale oamenilor. În Țara sfîntă, pe vremea Domnului Iisus existau cîteva locuri de acestea : Lacul Ghenizaret, Siloan, Betezda etc. Aici veneau bolnavii din toate semințiile iudaice, prozeliți, mozaici și chiar cetățeni romani.

În Ierusalim dincolo de Poarta Oilor se afla Lacul Betezda, cu cinci coridoare curative de tratament. Cu toate că era sabat, suferinzii erau lăsați aici, mai ales cei care nu aveau pe nimeni. Apa curativă, după tradiție — încă de la împăratul Solomon cu o mie de ani înainte de nașterea lui Mesia —, era scoasă în mod miraculos de către un înger și cine intra întîi se făcea sănătos.

Domnul nostru Iisus Hristos se apropie de un bărbat în vîrstă cam de 58 de ani, stă de vorbă cu el, îi simte suferința, își dă seama că viața dezordonată, plăcerile, traiul fără cugetare la ziua de mîine, l-au dus în starea respectivă. Ceea ce mai rămăsese la el bun era speranța, dorința vie a trăirii, încrederea că se va ivi vreun om și-l va arunca în scăldătoare. Credea neabătut că va veni cineva, chiar dacă nu se va vindeca, cel puțin să moară împăcat că a încercat totul. Un sfînt Părinte spune că nădejdea este minunea ființei noastre.

Și cugetînd bolnavul la toate acestea, condamnînd faptele sale întunecate, deodată a auzit un foșnet și apoi toată lumea a amuțit. Nu se mai auzea nici suspin, nici vai, nici strigăte de durere, nici glasuri disperate de ajutor. Parcă mirosul infernal al rănilor și suflul suferinței erau bandajate ; parcă razele soarelui își făcuseră loc printre marea suferinței și chipurile și fețele desfigurate ale tuturor căpătaseră zîmbet și încredere. Ce să fie ? se întreba paraliticul, și cu o încercare disperată de a-și întoarce privirile fără viață și capul fără căpătîi, soarbe disperat cu ochii duși în fundul capului unda liniștită a apei tămăduitoare. Și, în străfundul ființei lui, și-a zis : Oare cînd va veni și pentru mine *Omul ?* Un vuiet straniu a ieșit din gura celorlalți : Iisuse, miluiește-ne ! Și unii se ridicau, alții începeau să miște, iar multora li se descleștase gura. Slăbănogului i se împrospătaseră gîndurile. Trebuie să fie cineva și pentru mine. Eu sînt vinovat că am părăsit casa, eu îmi port blestemul mamei și tatălui, eu sînt tîlharul multor nelegiuiri, eu nici în tartar nu trebuie să merg. Dar trebuie să fie cineva cu gîndul la mine, cu rugăciunea la sufletul meu, sau cu milă la suferințele mele. Eu sînt mai bine decît Iov. El n-avea nici pat, ci zăcea pe gunoaie și cîinii îi lingeau rănile, era huiduit de soție, sfătuit de prieteni să blesteme pe Dumnezeu, dar sufletul nu și l-a pierdut. Credința l-a însoțit, nădejdea l-a mîngîiat și Domnul l-a salvat ! Și parcă durerile paraliticului, la aceste gînduri, erau duse în altă parte, simțea o forță lîngă el, neexplicată, dar fiorul ei intra încet-încet în măduva oaselor. Deschide ochii și vede altă lume, negrăită și neînțeleasă, dar reală. Mișcă picioarele și bucuria se îndoiește, ridică brațele și se întoarce crezînd că îngerul a venit la el, n-a mai atins apa. Toți priveau uluiți ! Ce să fie ?

Vrei să te faci sănătos ? Doamne, cine nu dorește, dar nu am cum, adică toți m-au părăsit, eu i-am înlăturat prin viața ticăloasă, eu nu mai sînt ființă cugetătoare că mi-am pîngărit sufletul, n-am știut să mă păstrez. Îmi spunea mama și învățătorii mei că lumea este o cursă și toate sînt deșertăciune (Psalmul 119, 37). Păcatele tinereților mele s-au întors asupra mea ; nu mai pot spune nimic, fiindcă nu sînt vrednic de ascultare și de milă, ci mă mîngîi cu psalmistul : „Nu mă părăsi pînă la sfîrșit, Doamne,

scoate din temniță sufletul meu!“ (Psalmul 88, 3-6), că plata păcatelor o achit prin suferință de treizeci și opt de ani.

Orice judecător sau anchetator al unui nelegiuit auzind această căință s-ar înduioșa! Și a zis Iisus: Ia-ți patul și umblă și du-te la casa ta! ... Bolnavul a crezut că în fața sa este o nălucă, dar cugetînd adînc, a lăcrimat, și-a căpătat încrederea și s-a ridicat. La el venise *Omul*. Toți au rămas uluiți, fiindcă bolnavul era cunoscut de către toți ca cel mai vechi și nimeni nu-l mai băga în seamă, dar el nu și-a pierdut nădejdea.

Biserica a rînduit să se citească această pericopă evanghelică în această duminică deoarece minunea vindecării slăbănogului nu se poate explica decît prin Învierea Mîntuitorului Iisus Hristos. El posedă tainele vieții și a distrus moartea prin propria sculare dintre morți: „Eu sînt Învierea și viața, cine crede în Mine, chiar dacă ar muri, viu va fi“ (Ioan 11, 25). Pînă la venirea Domnului Iisus Hristos, dreptul prin credință era viu (Avacum 2, 4), iar acum Hristos este plinirea credinței noastre (Evrei 12, 2).

Și i-a spus Mîntuitorul Hristos să meargă la ai săi, adică să dovedească prin prezența sa că s-a săvîrșit o minune. Să meargă cu patul său, fiindcă nimeni nu mai știa de soarta lui. El care lăsase în lumea aceasta numai dezgust a fost primit cu bine, fiindcă orice s-ar spune trebuie să ții la ai tăi și să respecți pe alții. Cei cărora nu le-a convenit vindecarea sa erau fariseii și saducheii care acuzau pe Vindecător că a călcat sabatul și pe cel vindecat că și-a ridicat patul în zi de sîmbătă. Noua învățătură a Domnului nostru Iisus Hristos nu se confundă cu asemănări sau practici iudaice, ci rostul Evangheliei este de a salva omul din orice împrejurare. De multe ori se întîmplă cu noi lucruri curioase și minunate. Nu ni le putem explica, dar trebuie să știm că Dumnezeu există și nici un fir de păr din capul nostru nu crește fără știrea Sa (Matei 10, 30). De aceea, bolnavul era conștient că se petrecuse cu el o minune, nu înțelegea în ce măsură are el parte sau totul se datorește lui Dumnezeu. Cel vindecat nu știa cine este Iisus (Ioan 5, 13), doar atît știa că este *Om*, că nimeni nu L-a mai văzut de ani de zile, că averile sale au dispărut, iar prieteni, rude și vecini nu mai are. Singura sa grijă era acum să se ferească de tot ceea ce este rău și păgubitor și să mulțumească lui Dumnezeu pentru toate.

Așa se face că Mîntuitorul Iisus Hristos, trecînd prin templu, l-a întîlnit, era voios și pătruns de credință în *Acel Om* binefăcător. Și i-a zis Mîntuitorul: „De acum să nu mai greșești, ca să nu-ți fie ceva mai rău“ (Ioan 5, 14). Adică pînă acum n-ai știut că omul are un stăpîn și că de faptele lui atîrnă fericirea sau suferința.

În fiecare din noi ar putea exista bolnavul despre care ne istorisește Sfînta Evanghelie. Biserica are pentru orice pornire o frînă. Pocăința este patul salvării. Mîntuitorul a cercetat sufletul bolnavului și în străfundurile lui a găsit candela credinței și untdelemnul pocăinței. Creștinul cel adevărat știe că boala este neputința firii, ne naștem cu ea sau ne-o creăm noi. Însă Spovedania este taina iertării Bisericii. Și ca să primim însănătoșire trebuie să fim sinceri cu noi înșine și cu Cel față de care greșim, Hristos-Dumnezeu, care pentru noi S-a coborît din cer, pentru noi a făcut atîtea semne, minuni și vindecări.

Porunca ridicării patului suferinței noastre o dă acela care are chemarea Mîntuitorului Hristos, adică preotul care prin Sfinții Apostoli a primit puterea „să lege și să dezlege păcatele“ (Matei 18, 18), să pună mîinile pe bolnavi, să-i ungă cu untdelemnul tămăduirii (Marcu 16, 18; Iacov 5, 14).

Se știe că ne naștem cu păcatele ereditare, dar prin Taina Botezului efectele acestora încetează, ori, pentru iertarea păcatelor noastre, Biserica ne cere pocăință, credință curată și fapte bune. Spovedania este particulară și directă, așa cum Mîntuitorul a venit la cel bolnav. Iisus Hristos cere bolnavului nu să-și mărturisească păcatele în public, pentru că Mîntuitorul știa pocăința sa. I-a dat canon sau epitimie „să-și ducă patul“, ca formă văzută a vindecării sale, ca mijloc al încrederii și ca exemplu pentru alții.

De aceea, fiecare creștin trebuie să aibă duhovnicul său, să se cunoască reciproc în vederea unei vieți duhovnicești alese. Vrăjmașul ne sfătuiește să fugim de Biserică, să ne trăim viața, să profităm de împrejurări, să cîștigăm cît mai mult și să strîngem pentru noi fără măsură, fără

a ști sfîrșitul. „Nebune, chiar în noaptea aceasta îți vor cere sufletul și cele ce ai agonisit cui vor rămîne ?“ (Luca 12, 20).

Este adevărat că în primele veacuri spovedania era publică, dar pe măsură ce unele păcate deveneau sminteală, iar credința pusă la îndoială, a fost necesară „cercetarea de sine“ (I Corinteni 11, 28), legarea și dezlegarea personală. Ceea ce fac preoții cu puterea lui Hristos nu pot face îngerii, spunea Sfîntul Ioan Gură de Aur. Spovedania publică este un dialog uman, spovedania în gheretă este o obligație ceremonială, dar discuția sub epitrahil constituie o intimitate, o întrepătrundere, o emoție, așa cum s-a întîmplat cu cel vindecat la Betezda. El s-a întîlnit cu Mîntuitorul față către față. Domnul i-a dat dezlegarea și paraliticul s-a împărtășit de vindecare. Pe cînd noi, nu ne mai întîlnim cu Iisus istoric, cu Mesia și cu Profetul de acum două mii de ani, ci cu Hristos-euharistic pe care îl primim prin Împărtășanie pentru iertarea păcatelor și pentru cîștigarea vieții de veci.

Nu mai mergem la Betezda decît în pelerinaj, unde lacul de acum două mii de ani aduce peste veacuri în nemurire minunea întîmplată aici. Lacul se află în nordul cetății vechi a Ierusalimului și grăiește despre Doctorul sufletelor noastre.

Noi creștinii avem Betezda întemeiată la Cincizecime de către Sfîntul Duh, Biserica dreptmăritoare sau Împărăția lui Dumnezeu pe pămînt. Aici în Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească găsim toate izvoarele tămăduitoare prin cele șapte Taine lăsate de Mîntuitorul, practicate de Sfinții Apostoli și săvîrșite de Biserică de-a lungul veacurilor. Noi creștinii plutim pe o mare a suferinței, dar în siguranța izbăvirii prin Biserica Domnului nostru Iisus Hristos, pe care nici forțele iadului nu o vor putea înfrînge (Matei 18, 20).

Creștinii cei adevărați își cercetează suferințele trupești, mergînd la medici specialiști, la spitale vindecătoare sau la izvoare tămăduitoare. Tot ceea ce este necesar sau spre binele omului este plăcut lui Dumnezeu.

Porunca este să ne îngrijim sănătatea și să căpătăm mîntuirea, fiind convinși că Omul cel adevărat, Dumnezeu-întrupat, Se va întîlni cîndva cu noi „fiindcă cei bolnavi au nevoie de doctori“ (Matei 9, 12). Iar Mîntuitorul nostru Iisus Hristos este Doctorul cel mare, Căruia se cuvine slava în cer și pe pămînt. Amin.

Diac. conf. P. I. DAVID

LA POGORÎREA SFÎNTULUI DUH (CINCIZECIME)

Sărbătoarea de astăzi este cunoscută sub mai multe denumiri și anume: Pogorîrea Duhului Sfînt, Duminica Mare, spre a se deosebi de Duminica Învierii, Cincizecimea, adică cincizeci de zile de la Învierea Domnului, „Ziua Duhului Sfînt și Ziua Sfintei Treimi, pentru că în această zi mărim pe a treia persoană a Sfintei și celei de o ființă Treimi... În urmă se numește această sărbătoare Rusalii, de la „Rozalia“, sărbătoare la romani care se serba întru venerarea zînei Flora, în luna lui mai, cam pe același timp, cînd creștinii serbau ziua Duhului Sfînt“ și care coincidea cu Cincizecimea iudaică, cînd acest popor ales serba darea Legii pe Muntele Sinai, care era numai flăcări și cutremur, din cauza pogorîrii lui Dumnezeu pe el. Și era de mare importanță această sărbătoare că veneau acum, la Ierusalim, iudei din toate colțurile lumii cunoscute și văzînd marele eveniment Pogorîrea Duhului Sfînt, să-l facă cunoscut pretutindeni, ei, cu voie, fără de voie, făcîndu-se propoveduitorii lui, ca martori oculari.

Și această sărbătoare este foarte veche, de origine apostolică, cum ne arată Sfîntul Pavel zicînd : „Voi rămîne în Efes, pînă la praznicul Cincizecimii“ (I Corinteni 16, 8), iar în alt loc spune că „se grăbea să fie dacă ar fi cu putință, la Ierusalim, de ziua Cincizecimii“ (Fapte 20, 16).

Că în aceste locuri nu se înțelege Cincizecimea iudeilor, ci a creștinilor ne arată și Sfîntul Epifanie al Salaminei și Fericitul Augustin. Și Sfîntul Irineu, episcopul Lyonului face mențiune de acest praznic mare, în opera sa „Pascha", cînd, afirmă el, ne rugăm cu toți împreună, dar nu îngenunchem. El este menționat și de Constituțiile Sfinților Apostoli, unde se arată că erau eliberați sclavii, în cinstea lui, cît și de Sfinții Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur, care arată cîte daruri ale Sfîntului Duh se revarsă, în această zi, în lume, și de alți sfinți și scriitori bisericești.

Praznicul acesta, de timpuriu se distinge prin serviciul liturgic aparte: Se unește Sfînta Liturghie cu Vecernia la care creștinii plecînd genunchile, se citeau cunoscutele rugăciuni... apoi rugăm pe Domnul Iisus Hristos să ne dăruiască și nouă dumnezeiescul Duh, spre luminarea și întărirea sufletelor noastre și cînd se împodobeau toate bisericile cu ramuri verzi de tei, de nuc și altele care înseamnă darurile Sfîntului Duh, cu care El o împodobește, îi dă putere și o încoronează.

Tot în această zi mare, se îndeplinește, se actualizează, și proorocia lui Ioil care zice: „Voi turna din Duhul Meu peste tot trupul și fiii și fiicele voastre vor prooroci și cei mai tineri ai voștri vor vedea vedenii si bătrînii voștri vise vor visa" (Fapte 2, 17), și care este o lucrare tot a Duhului Sfînt și Care, la acest Praznic, s-a arătat evident în lume, sub forme văzute: vorbirea în limbi etc., deși El niciodată nu a lipsit din ea cum ne arată și Sfînta Scriptură: „Și Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor" (Facere 1, 2), și fără El nimic nu s-a făcut, din ce s-a făcut, fiind Dumnezeu deopotrivă cu Tatăl și cu Fiul.

Să redăm, după Faptele Sfinților Apostoli, actul Pogorîrii Duhului Sfînt; „Și cînd a sosit ziua Cincizecimii, erau toți împreună, în același loc" (Fapte 2, 1), și era cu ei și Maica Domnului, stînd în mijloc, ca și la Înălțare. Lucrul acesta îl arată și iconografia și imnografia ortodoxă (Sfînta Tradiție). Și nici nu se putea altfel, ca fiind și inima comunității și „Biserică nefăcută de mîna omenească a însuși Împăratului tuturor veacurilor" (Rugăciunea Acatistului Bunei Vestiri).

„Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet mare ca de suflare de vînt ce vine repede, și a umplut toată casa în care ședeau ei" (v. 2), adică Sfinții Apostoli. Și Sfînta Scriptură folosește această formulă „ca suflare de vînt", pentru că acolo unde suflă vîntul se curățește totul și se primenește și aer, și pămînt și ape, totul întinerește și devine parcă nou născut și plin de sănătate, El „dărîmă tot ceea ce este putred și slab în calea lui El alungă pleava și gunoiul din drum... Ceva asemănător este lucrarea Duhului Sfînt în viața oamenilor. Acolo unde suflă Duhul Sfînt se dărîmă legăturile păcatului și ne ajută să ieșim de sub povara lui".

„Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc au șezut pe fiecare din ei" (v. 3), pentru că Dumnezeu este foc mistuitor, cum ne arată și proorocul David; „tronul său; flăcări de foc; roțile; foc arzător. Un torent de foc se revărsa și ieșea din el" (Daniil 7, 9-10), și focul are anumite proprietăți specifice: încălzește, luminează, topește și distruge tot ce este rău, microbi și rugină, murdărie. La fel și Sfîntul Duh încălzește sufletele le luminează, le dă viață și distruge microbii păcatului, și sub formă de limbi, căci este semnul cuvîntului și al predicării cuvîntului lui Dumnezeu în lume și cu limba noi exprimăm tot ce zămislește ființa noastră, în adîncurile ei necunoscute.

„Și s-au umplut toți de Duhul Sfînt și au început să vorbească în limbi, precum le dădea lor Duhul" (v. 4), ceea ce era evident o minune dumnezeiască, și ei nu erau beți, cum îi învinuiau unii. Oare oamenii beți vorbesc limbi? Știm cu toții cît de greu se învață o limbă și trebuie și timp și dascăli și metode adecvate. Învinuirea era deci fără temei.

Să facem o precizare foarte prețioasă. Cuvintele „toți", din v. 1 și v. 4, cît și „ei", din v. 3, se referă la Sfinții Apostoli și nu la cei 120 de frați, menționați în cap. 1, v. 15, că „toți" din v. 1 este subiectul v. 26, din cap. 1, care sînt „cei unsprezece Apostoli". Că dacă Duhul Sfînt s-ar fi pogorît și peste cei 120 de frați, atunci ar fi însemnat că toți ar fi fost consacrați preoți, s-ar fi ajuns la o preoție universală, teză protestantă, ceea ce nu este în Duhul învățăturii ortodoxe și al Sfintei Scripturi și ar fi însemnat ca fiecare să fi vorbit în limbi, ca Sfinții Apostoli, ceea ce n-au făcut

și este și aceasta un temei că nu s-a pogorît Duhul Sfînt și peste ei, ci numai peste Sfinții Apostoli.

Și cei ce-i ascultau și-și înțelegeau fiecare limba sa, din țara de unde veneau, se mirau și ziceau : Ce va să fie acesta ? „Iată că nu sînt acești care vorbesc toți galileeni ? Și cum auzim noi fiecare limba noastră în care ne-am născut? Parți și mezi și elamiți și cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea și în Capadocia, în Pont și în Asia“ (v. 7). Și se dau și alte orașe, țări, și cetăți de unde veneau ei „bărbați cucernici din toate neamurile care sînt sub soare“ (v. 5).

Și era absolut necesar ca Sfîntul Duh să vină peste Apostoli că se împlinea cuvîntul Mîntutorului „că le va trimite pe Mîngîietorul“ și ei dobîndeau o putere mare, pe Sfîntul Duh, Care să-i întărească, să-i lumineze și să-i facă curați, că încă erau cu patimi, pămîntești : se certau după mărire, ca fii lui Zevedeu, să-i întoarcă de la frică la curaj, de la neștiință la știință și la înțelegerea lui Hristos așa cum nu-L înțelegeau înainte și cînd cereau explicații Domnului, la înțelesul parabolelor. Primind Duhul Sfînt alcătuiesc opere, alcătuiesc Sfînta Scriptură, opere pe care nu le-au echivalat nici o operă teologică și nici nu le va echivala, deși și acestea au fost compuse de mari teologi. De ce? Pentru că nici unul din ei nu a primit o așa putere, ca Sfinții Apostoli, în ziua Cincizecimii, puterea Sfîntului Duh și Care i-a înrîurit și transformat într-o clipă (Fapte cap. 2). Și tot Duhul Sfînt i-a adus la unitate: „Ca toți să fie una“ și împreună să se roage „stînd în rugăciune împreună cu femeile lor, și cu Maria, mama lui Iisus și cu frații Lui“ (Fapte 1, 14).

Primind Duhul Sfînt, ei au devenit alți oameni, oameni noi duhovnicești de nerecunoscut, oameni plini de credință și cu mulțimi de daruri : vorbire în limbi diferite, vindecări de boli, alungări de diavoli și de patimi, învieri din morți etc... mari predicatori, cateheți. Petru, îndată ce a primit Duhul Sfînt, a ținut mulțimilor o cuvîntare de înalt nivel teologic și pastoral, în care arată că Iisus Hristos este Mesia, așteptarea neamurilor și că El a înviat din morți. „Cuvîntul său a fost așa de răscolitor, că s-au botezat îndată 3.000 de oameni“. Și s-a format prima comunitate creștină, în mijlocul celei iudaice și păgîne, și care prin felul ei înalt de viață atrăgea pe mulți la noua credință, la creștinism. Dar Duhul Sfînt, Care este „Vistierul bunătăților“ și „Dătătorul de viață“. și-a revărsat puterea Sa și în lume, și a transformat-o ; ura a întors-o în dragoste, războaiele și neînțelegerile în pace, egoismul în spirit de jertfelnicie, răutatea în bunătate, mîndria în smerenie, pînă astăzi. El a creat o nouă lume mai bună și mai pașnică, dînd fiecărui creștin un nou stil, un nou mod de viață. Să ne gîndim numai la roadele Duhului Sfînt date de Apostolul neamurilor : „Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția“ (Galateni 5, 22). O scară înaltă de virtuți și metode de transformarea omului, prin aceste puteri, roade ale Duhului Sfînt! Și cîți creștini adevărați și sfinți, de totdeauna, nu au înflorit în ele și au adus aceste roade, dobîndind sfințenia și mîntuirea!?

În continuare, să insistăm puțin și asupra vorbirii în limbi (Glosolalie) și care nu a adus la diversitate, ci la unitate. La turnul Babel, cum ne arată Sfînta Scriptură, s-a vorbit în limbi multe, (Facere 11, 7) și diverse, dar nu pentru unitatea oamenilor de acolo, acest lucru fiind omenesc, și pornit din mîndrie, din răutatea omenească: „Haidem să ne facem un oraș și un turn al cărui vîrf să ajungă la cer“ (v. 4), și nu ceva divin. Și vorbirea lor în limbi, aici, nu le-a fost de nici un folos, ci mai mult le-a adus pagubă, că i-au dus la dispute, neînțelegeri, certuri, împărțiri în tabere vrăjmașe, cîte limbi aproape atîtea tabere adverse, luptîndu-se între ele. Vorbirea în limbi a Sfinților Apostoli, din ziua Pogorîrii Duhului Sfînt, în limbi multe, cum „le dădea lor Duhul“ (v. 4), fiind un rod al Duhului Sfînt, o lucrare evidentă a Lui, a fost de mare folos pentru toți iudeii, care veniseră din toate părțile lumii, la Ierusalim, din diaspora, că i-a dus la unitate deplină, un singur trup tainic, o simțire și o credință și au cinstit pe Același Domn Iisus Hristos, ca și Sfinții Apostoli, și Același Sfînt Duh. Care i-a unit și înfrățit și care le-a dat puteri de a se transforma lăuntric . Unii s-au botezat pe loc și au primit harul cel dumnezeiesc, alții au devenit catehumeni — neofiți — și împreună au dus în patria lor adoptivă, în casele lor, noua învățătură și toți, indiferent unde trăiau se socoteau frați, iubin-

du-se și ajutîndu-se reciproc. Și acest lucru pe un plan mai extins este lucrarea Aceluiași Duh Sfînt.

În creștinism, prin Sfîntul Duh, multe limbi, popoare, națiuni ajung la o unitate deplină, căci toți, cum arată Sfîntul Pavel, formează un singur trup, în Iisus Hristos: „Căci o pîine, un trup sîntem cei mulți; căci toți ne împărtășim dintr-o pîine“ (I Corinteni 10, 17). Dar această unitate rodește, aduce pace, armonie, progres, în toate sectoarele de activitate, că cei ce o trăiesc în pace, în unitate, prosperă, progresează și sînt fericiți, iar cei ce trăiesc în ură, în dezbinare, regresează, se ruinează, stingîndu-se; cazul celor de la turnul Babel. Și marele filosof Aristotel spune că numai în pace se pot crea opere de artă, în toate sectoarele. Unitatea, cum știm, duce și la colaborare între frați de aceeași profesie și a celor de profesii deosebite. Sfîntul Grigore Teologul arată că, contrar cu ceea ce s-a întîmplat la turnul Babel, cînd apariția varietăților limbilor a făcut pe cei de față să nu se mai înțeleagă, la întemeierea Bisericii, la Cincizecime, prin aceeași varietate de limbi s-a realizat o armonie între toți, căci toți înțelegeau și exprimau, în limbi diferite aceleași lucruri, din Același Duh revărsîndu-se în toți aceeași înțelegere. La turnul Babel s-a rupt înțelegerea între oameni, iar la Cincizecime s-a ajuns la aceeași limbă comună: credința în Hristos Iisus, cel Înviat, la creștinism.

Să precizăm, cum am menționat și mai sus, că Sfîntul Duh nu s-a mărginit, circumscris numai la Foișorul de sus, din Ierusalim, adică pogorît numai acolo, ca acum 2.000 de ani, în urmă, ci S-a pogorît și Se pogoară mereu peste oameni, în Sfintele Taine: Botez, Mirungere, Spovedanie, Împărtășire și celelalte Taine, Ierurgii, hirotonii, hirotesii. Sînt și alte multe mijloace, în care primim Duhul Sfînt, darurile Lui folosite de Biserica noastră ortodoxă. Și cîtă bucurie simte fiecare credincios, cînd Sfîntul Duh Se coboară în sufletul lui și care bucurie răsplătește toate ostenelile și așteptările lui de a-L primi și a-L primi cît mai des.

Se pune întrebarea ce să facem și noi fiecare, ca să-L primim? Și inima noastră să devină un adevărat Foișor, în care El să Se pogoare și să ne aducă toate roadele bogăției Sale? Și ea se va transforma în Foișor, dacă inima noastră va fi ca și a Sfinților Apostoli, iubind rugăciunea, pacea, omenia, spiritul de dreptate, spiritul de jertfă, munca, milostenia și pe Iisus Hristos, pe Dumnezeu ca și ei. Ei s-au și rugat, au făcut milostenie, au ajutat pe cei în suferință, dar au și lucrat mereu, întreținîndu-se din munca lor. Ce frumos exemplu! Și ne îndeamnă și pe noi să-i imităm, să muncim, să nu ne ascundem talanții, ci să-i înmulțim, creînd opere de mare valoare și materială și spirituală. Încă o cerință, să stăm în Biserica noastră strămoșească, ca moșii și strămoșii noștri, că numai în ea ne putem mîntui, că în afară de Biserică nu este mîntuire, cum remarcă și Sfîntul Ciprian, episcopul Cartaginei și care este Foișorul fiecărui credincios, unde se pogoară Duhul Sfînt. Cînd Domnul zice ucenicilor „să nu se depărteze de Ierusalim“, indirect ne spune să nu ne depărtăm de Biserica Sa, întemeiată cu scump Sîngele Său și în care vom primi Duhul Sfînt totdeauna, de Biserica Ortodoxă. Să nu ne îndepărtăm de ea, că pe ea Domnul a învestit-o cu toată puterea Sa, i-a dat darurile Sale. Cei care s-au îndepărtat de ea, au părăsit-o din pricini diferite nu se pot mîntui în afară de Biserică. Cum am arătat mai sus, s-au îndepărtat de Ierusalim, n-au ascultat porunca Mîntuitorului și nu vor primi, în sufletul lor, Duhul Sfînt. Și psalmistul ne arată că „Domnul este în Biserica Sa cea Sfîntă“ (Psalmul 10, 4).

Iar de Duhul Sfînt totdeauna avem nevoie, că fără El nu putem face nimic. El aduce bucurie, pace, dă viață, aduce curăție, unitate, sfințenie creștere duhovnicească, creștere în virtute și mai presus de toate lucrează mîntuirea noastră, dar și cu colaborarea, cu truda noastră, acea sfîntă „teandrie“, cerută fiecăruia credincios.

Se cade totdeauna să ne rugăm Sfîntului Duh și să-l mulțumim totdeauna pentru ce a făcut și face pentru noi, cîntîndu-I imnul Său de laudă, în fiecare zi, și cu precădere astăzi, în ziua pogorîrii Lui peste Sfinții Apostoli, ca să pogoare și peste noi și să zicem: Împărate ceresc, Mîngîietorule, Duhul adevărului, Care pretutindeni ești și toate le împlinești; Vistierul bunătăților și Dătătorule de viață, vino și Te sălășluiește între noi și ne curățește Bunule, sufletele noastre. Amin.

Arhim. prof. Ioasaf GANEA

LA DUMINICA I-A DUPĂ RUSALII

„Cred Doamne și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Fiul lui Dumnezeu celui viu, Care ai venit în lume să mîntuiești pe cei păcătoși“

Lumina nu trebuie pusă sub obroc. Așa am învățat de la Mîntuitorul Hristos și așa ne spune și simțul nostru interior despre lucrurile care luminează și cu care venim în contact. Dar orice lucru luminează, conține o taină ce este pusă spre a fi descifrată, conține un mesaj. Descifrînd taina, afirmînd mesajul și punîndu-l în valoare, noi facem o mărturisire despre acel lucru, așa după cum faptul de a pune o lumină în sfeșnic este o mărturisire despre acea lumină.

Orice fapt, eveniment, stare, care ne înalță sufletește care ne produce bucurie, nu se poate să nu devină obiect de mărturisire.

Astfel, dacă privim cu atenție, remarcăm că în jurul nostru, totul e mărturisire.

O haină mărturisește despre cel ce a făcut-o; o casă despre stăpînul ei, cît este de gospodar; universul, despre Dumnezeu cum și psalmistul remarcă: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui o vestește tăria“ (Psalm 18, 1).

Iisus însuși mărturisește despre Tatăl, oamenii mărturisesc despre ei și despre trăirile lor.

Deci, cum spuneam, totul în jurul nostru e mărturisire. A fi deci mărturisitor este o necesitate firească, o obligație naturală.

Dar în acest caz să vedem ce este mărturisirea?

Mărturisirea este transmiterea, comunicarea unei stări sufletești altora, pentru a fi împărtășită. Numai că este necesar ca aceste stări sufletești să se producă pentru a fi mărturisite.

Nu mărturisim orice. Mărturisim ceea ce ne impresionează, ceea ce ne emoționează, ceea ce lasă o amprentă în sufletul nostru.

Cînd uneori trecem indiferenți pe lîngă lucruri și abia dacă le luăm în seamă, ele nu produc o impresie puternică asupra noastră, deci nu formează obiectul mărturisirii noastre și dimpotrivă, orice lucru care ne înalță sufletul, care ne impresionează, simțim nevoia să-l împărtășim, să-l comunicăm și altora.

Trecînd în planul credinței, putem spune că ceea ce ne impresionează cel mai mult este persoana Mîntuitorului nostru Iisus Hristos pe care o și mărturisim.

Remarcăm însă că legătura noastră cu Iisus Hristos este diferită mult de cea a Apostolilor, de exemplu.

Aceștia erau impresionați și-L mărturiseau pentru că L-au văzut, L-au auzit, L-au pipăit. Așa cum spune Sfîntul Ioan Teologul în prima sa epistolă : „Ce era de la început ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit, despre Cuvîntul vieții, aceea să vestim“ (I Ioan 1, 1).

Deci ei dacă L-au văzut și auzit pe Mîntuitorul Iisus Hristos, este normal să fi fost impresionați, știind cine a fost și cum a lucrat Mîntuitorul — și deci să-L fi mărturisit.

Dar noi ? Noi care nu L-am văzut și cunoscut față către față, cum facem mărturisirea despre El, *azi?*

Pentru a lămuri această întrebare, trebuie neapărat să ne amintim un cuvînt al Domnului, nostru Iisus Hristos care a spus, atunci cînd Toma a vrut să se încredințeze de Învierea Sa : „Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut“. (Ioan 20, 29). Deci au fost avantajați ucenicii că L-au văzut pe Domnul, dar, asigură Mîntuitorul — „fericiți cei ce n-au văzut și au crezut“.

Odată ce credem în Iisus Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu, ca Dumnezeu adevărat și Om adevărat, știind puterea Sa dumnezeiască cea care poate orice voiește, avem tot temeiul să credem în El, necondiționat, fără a-L vedea. Și atunci vom fi fericiți.

Și trebuie să ne mai gîndim la un lucru, la creștinii primelor veacuri, care nu L-au mai văzut pe Hristos, dar care au trăit credința în Hristos.

cu un curaj admirabil, la un mod atît de înalt încît a devenit celebru încă de atunci. Ei, prin credința lor — fără să-L fi văzut —, au depășit orice bariere, au suportat orice durere, chiar moartea martirică, au asumat orice riscuri și au făcut din curajul lor în cele ale credinței o temelie solidă Bisericii lui Hristos care n-a putut fi desființată oricît s-a încercat a se face aceasta.

Ei erau trăitori ai credinței, deci și mărturisitori, întocmai ca Sfîntul Apostol Pavel care trăia atît de mult această credință încît a putut să exprime la un moment dat: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine" (Galateni 2, 20) și o astfel de trăire se mărturisește. Nu te lasă să stai, nu te lasă să taci, te mobilizează, te împinge la acțiune. Așa a făcut Sfîntul Pavel, care simțînd acest impuls lăuntric de mărturisire a făcut călătorii misionare, a înființat comunități creștine, a propovăduit neîncetat.

Trăirea autentică, intensă, a credinței se aseamănă cu starea sufletească a celor doi apostoli, Luca și Cleopa, care mergeau spre Emaus și cărora Mîntuitorul Hristos li S-a alăturat pe cale, începînd a le tîlcui profețiile Vechiului Testament referitoare la El, în timp ce ei nu-L cunoșteau. Și cînd în sfîrșit, după frîngerea pîinii, seara, L-au recunoscut și El S-a făcut nevăzut de la dînșii, ei au putut să exclame cu entuziasm, cu durere și mustrare în același timp: „Au oare nu era inima noastră arzînd întru noi cînd mergea cu noi pe cale și ne tîlcuia Scripturile?" (Luca 24, 32). Deci iată cîtă dragoste pentru Dumnezeu! Aceasta ne arată că cel ce are inima arzînd de dorul după Dumnezeu, acela are o trăire interioară deosebit de intensă și avînd o astfel de trăire, nu se poate să n-o mărturisească.

Creștinii primelor veacuri, despre care am amintit, nu L-au văzut pe Hristos — ca și noi — dar aveau inima arzînd după Dumnezeu.

Pentru întreținerea acestui foc interior care provoca mărturisirea Celui pe care-L iubeau atît de mult, ei aveau la îndemînă trei mijloace: Sfînta Liturghie, Sfînta Euharistie, Sfintele Taine.

Ori, aceste mijloace — fără deosebire — le avem și noi creștinii de azi la îndemînă la fel ca si ei. Participarea la Sfintele Taine ale Bisericii, ne înrădăcinează credința în suflete, o fac să strălucească, Sfînta Euharistie ne hrănește duhovnicește, Sfînta Liturghie, printr-o participare activă, ne transformă și ne înalță.

Nu cred că este nevoie să spun mai mult despre efectul participării la Sfînta Liturghie, căci în mod sigur fiecare, mai mult sau mai puțin, mai des sau mai rar, ați simțit că la plecarea din biserică plecați alții decît ați venit, vă simțiți transformați, înnoiți, înălțați duhovnicește. Și aceste stări se cer comunicate, transmise, altfel bucuria nu este deplină și trăirea știrbită.

Această trăire o mărturisim cînd spunem altora, cu care ne vedem, experiența inclusă în cuvintele de la sfîrșitul Sfintei Liturghii: „Am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată".

Iată deci cum se ajunge la mărturisire.

Numai că trebuie să reținem că mărturisirea se poate face și prin cuvînt, prin viu grai, dar și prin faptele noastre, prin comportamentul ce-l avem, prin întregul nostru fel de a fi.

Dar este foarte important ca pe lîngă mărturisirea prin trăire să existe și mărturisirea prin cuvînt care este mîntuitoare așa cum zice Sfîntul Apostol Pavel: „De vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul, și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mîntui" (Romani 10, 9).

În fond, mărturisirea lui Hristos prin cuvînt este și ea un fapt concret, și vedem, mîntuitor.

De aceea ar trebui ca, mai mult, în viața noastră, prin faptele noastre, în discuțiile ce le avem, pe lîngă alte subiecte, **să vorbim și despre Dumnezeu,** mărturisind experiența noastră spirituală în domeniul credinței, contribuind astfel la mîntuirea semenului și a noastră proprie.

Mărturisirea, pecum vedem, se alimentează din credință, dar în același timp ne aprofundează credința și trăirea ei. Ea este un apel la sfințenie, pentru noi și pentru cel căruia îi facem mărturisirea, este o evanghelizare în folosul unității Bisericii lui Hristos.

Și dacă mîntuirea vine și din simpla mărturisire întemeiată pe cre-

dință arzătoare, să-L rugăm pe Milostivul Dumnezeu să ne ajute în așa fel, cu harul Prea Sfîntului Său Duh, prin participarea noastră activă la sfînta și dumnezeiasca Liturghie, ca să putem descoperi, trăi, intensifica credința din sufletele noastre, din care să apară apoi în mod firesc, mărturisirea lui Hristos cea mîntuitoare.

Iar cuvintele Sfîntului Apostol Pavel privitoare la importanța mărturisirii prin cuvînt să aibă un profund ecou în sufletele noastre și să aducă rod însutit, așa după cum sîntem îndemnați cu făgăduință cînd ne zice: „De vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mîntui".

Pr. Theodor DAMIAN

LA DUMINICA A III-A DUPĂ RUSALII

„Nu vă îngrijorați pentru viața voastră ce veți mînca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca..."

(Matei 6, 25)

Adesea păcatul nu-l lasă pe om să vadă adevărata cale pe care trebuie să meargă în viață și nici să înțeleagă, așa cum se cuvine, cele propoveduite de Sfînta Evanghelie. În afară de aceasta, nu toți sîntem pregătiți ca să putem înțelege cele ce vrea să spună Sfînta Evanghelie, producîndu-se din cauza aceasta atîtea răstălmăciri și rătăciri de tot felul ce subminează unitatea spirituală a celor credincioși.

Spre a nu cădea în greșeală îndrăznind a crede că Sfînta Evanghelie de astăzi ar fi un îndemn la nepăsare sau lene atunci cînd spune: „Nu vă îngrijiți de ziua de mîine, că ziua de mîine se va îngriji de ale sale..." (Matei 6, 34), se cuvine să stăruim puțin asupra celor citite, să adîncim înțelesul ca să putem pleca folosiți sufletește la casele noastre.

După cuvîntul Sfintei Scripturi, omul a fost creat de Dumnezeu deosebit de celelalte viețuitoare și înzestrat „cu suflare de viață..." (Facere 2, 7) care îl deosebește și-l determină să poată crea valori, să poată fi „împreunălucrător cu Dumnezeu..." (I Corinteni 3, 9) tocmai datorită acelei „suflări de viață", adică datorită trăirii lui sufletești. Înzestrat cu rațiune și libertate, omul poate să-și aleagă singur calea pe care va păși în viață. Această cale poate fi bună sau rea, în funcție de felul cum acesta va înțelege să-și păstreze acel „chip și asemănare cu Dumnezeu" neîntunecat din cauza păcatelor, din cauza neascultării. Din cauza aceasta creștinul este îndemnat mereu să caute mai întîi „împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui..." (Matei 6, 33), să nu se lege numai de cele trecătoare ce nu-i pot da valoare omului „chiar de-ar cîștiga lumea întreagă..." (Matei 8, 36).

În fața acestei realități, i se amintește creștinului să nu fie preocupat numai de ziua de mîine, să nu se gîndească numai la partea materială a vieții, ci și la trăirea sa spirituală. Prin aceasta nu se face îndemn la lene, știindu-se doar că lenea îl duce pe om la ruină materială și spirituală. Bunul creștin este atent la ceea ce face spre a nu se îndepărta de îndatoririle sale față de suflet, față de acel judecător intim, conștiința, ce-i poate răpi liniștea și mulțumirea sufletească.

„Numai cei curați cu inima (cu sufletul) vor vedea pe Dumnezeu..." (Matei 5, 8), cei care vor stărui să se desăvîrșească pe sine, să facă binele, să respecte poruncile chiar păgubindu-se pe sine, numai aceia se vor învrednici cu adevărat să colaboreze cu Dumnezeu, Care răsplătește omului după faptele sale, după cum este și nu după cum arată că este. Nu poate fi iubit de Dumnezeu cel cu suflet rău, chiar de-ar avea comorile pămîntului. Nu după starea materială sau socială răsplătește Dumnezeu omului, ci după

faptele săvîrșite de acesta. Bun este cel care reușește să se ridice deasupra patimilor, deasupra prejudecăților, cel care poate să-și înfrîneze întotdeauna ambițiile și poftele deșarte.

Din toate acestea rezultă că cel nepăsător, omul leneș, nu va putea colabora cu Dumnezeu. Leneșul nu lucrează, își îngroapă talantul și din cauza aceasta își pierde calitățile și darurile primite de la Dumnezeu (Facere 2, 15). Înstrăinat de oameni și departe de voia lui Dumnezeu fiul cel neascultător devine robul trupului și al patimilor de tot felul. Sluga vicleană care și-a ascuns talantul a fost caracterizată întocmai : „Viclean și leneș..." (Matei 26, 26). Pe asemenea oameni Sfînta Scriptură îi trimite să ia exemplu de la alte ființe ce știu să-și pregătească la timp cele necesare (cf. Proverbe 6, 6) și celor care refuză îndemnul, Sfîntul Apostol Pavel le spune clar: „Cine nu vrea să muncească nici să nu mănînce..." (II Tesaloniceni 3, 10). Fără muncă nu se poate progresa, nu se pot dobîndi cele necesare unei vieți demne, dar nici „împărăția lui Dumnezeu" n-o poate dobîndi cel leneș deoarece aceasta (împărăția lui Dumnezeu) „nu stă în vorbe, ci în fapte..." (I Corinteni 4, 20).

În fața acestor realități Sfînta Evanghelie de azi nu poate fi considerată un îndemn la nepăsare, la lipsa grijilor pentru ziua de mîine. Cele spuse aici au de scop să-l tempereze pe omul nesățios și lacom, pe cel care trăiește numai să mănînce, pe cel care consumă fără să producă. Un adevărat credincios, un om cu „suflet viu" nu este preocupat numai de mărirea hambarelor sale, numai de ceea ce va mînca și va bea. El va purta grijă și de cel căzut între tîlhari, de Lazării ce s-ar bucura de plusurile lui. Creștinul intervine cu cuvîntul și fapte oricînd este nevoie. Sînt datorii pornite din suflet și pentru suflet de care trebuie să țină seamă cel botezat în Hristos în toate împrejurările vieții și celelalte se vor adăuga deoarece „Dumnezeu știe că avem trebuință de ele" (Matei 6, 32).

Preocupat mereu să-și facă corect datoria, credinciosul nu are timp să fie leneș, deoarece munca lui se desfășoară pentru trup și pentru suflet. Nu-i prea ușor să lupți cu tine însuți, să-ți poți stăpîni și dirija pornirile rele și instinctul, nu-i ușor să-ți poți potoli la timp ambițiile și poftele deșarte, să poți birui, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, răul cu binele (Romani 12, 21). Cine reușește acest lucru devine cu adevărat colaboratorul lui Dumnezeu, „împreună-lucrător" cu El (I Corinteni 3, 9).

Se cunosc destule exemple de oameni ce au știut să colaboreze cu Dumnezeu dacă ne gîndim la cei tari în credință, la oamenii de caracter și la mulțimea faptelor săvîrșite de ei. Sfîntul Vasile cel Mare, de exemplu, a jertfit toată averea sa în folosul celor lipsiți și neputincioși, întemeind acele renumite Vasiliade, azile pentru îngrijirea bătrînilor. Despre creștinii primelor veacuri Sfînta Scriptură spune că: „Ei își vindeau averile și le împărțeau tuturora, după trebuința ce avea fiecare" (Fapte 2, 45).

În acest fel trebuie înțeleasă Sfînta Evanghelie de astăzi pentru a nu cădea în rătăcire și pentru a nu păcătui în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Ținta ultimă a creștinului nu se oprește la cele trecătoare, la trupul cel muritor, ci vizează cu precădere sufletul, acea „suflare de viață" care trebuie salvată din robia păcatelor.

Bunul creștin urmărește facerea de bine și strînsa colaborare cu Dumnezeu, urmărește curățenia chipului moral știind că „toate celelalte i se vor adăuga" (Matei 6, 33) ca o răsplată pentru ascultarea și hărnicia sa.

Pr. Gh. SOLCAN

LA ÎNMORMÎNTAREA UNUI PREOT

„Cel ce va face și va învăța, acesta mare se va chema în împărăția cerurilor"

În lacrimi se desparte o familie de tatăl lor bun, de părintele trudnic, chivernisitor, iar turma de păstorul grijuliu, care sufletul și-a pus pentru mîntuirea ei.

Mulțumesc Celui ce m-a întărit, lui Iisus Hristos, Domnul nostru, că m-a socotit credincios și m-a pus să-L slujesc" (I Timotei 1, 2). Fiind luat dintre oameni cum spune slăvitul Apostol Pavel, căci orice preot este luat dintre oameni, și este pus pentru oameni, spre cele către Dumnezeu ca să aducă jertfe pentru păcate... și nimeni nu-și ia singur cinstea aceasta decît dacă este chemat de Dumnezeu ca și Aron (Evrei 5).

Așa a fost chemat și preotul (N) slujitor al Sfintelor Taine ale lui Dumnezeu și păstor duhovnicesc în parohie. Această chemare a preotului întreita sa misiune, nu este o profesie, ci slujire dăruitoare și pilduitoare: de a învăța, de a sfinți, de a conduce turma cuvîntătoare pe calea mîntuirii creștine în virtutea mesajului Mîntuitorului Iisus Hristos dat de Sfinții Apostoli și urmașilor lor prin continuitatea canonică și apostolică.

1. „Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt. Drept aceea mergînd, învățați toate neamurle, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă. Și iată, Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului" (Matei 28, 18) „Că unde sînt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor". Chemat să slujesc turmei cuvîntătoare pe calea mîntuirii preotul are turma lui Dumnezeu pe care trebuie să o păstorească (I Petru 5, 1) spune Sfîntul Apostol Petru și are trei misiuni, trei chemări potrivit mesajului divin : 1. De a învăța „Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6), Care este Mîntuitorul Iisus Hristos și a expune în cuvîntări, predici, omilii și necrologuri adevărurile credinței ortodoxe pe care le-a revelat Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată, Fiul Unul Născut Care este în sînurile Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut" (1, 18). Și „nimeni nu s-a suit în cer decît Cel ce S-a coborît din cer, Fiul Omului, care este în cer, ca tot cel ce crede în El să nu piară ci să aibă viață veșnică, căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Unul Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică" (Ioan 3, 13-17). Porunca Mîntuitorului Iisus Hristos de a învăța „toate neamurile" (Matei 28, 18) este misiunea didactică și catehetică prin care preotul se pregătește în școli speciale, în seminar și în institut teologic. Preotul își însușește cunoștințele teologice și de cultură generală, pe care trebuie să le împrospăteze mereu prin studii și citire de cărți nu numai teologice, ci și științifice. „Toate să le cercetați, țineți ce este bine" (I Tesaloniceni 5, 21), spune Sfîntul Apostol Pavel, dar mai ales să nu neglijeze cititul Sfintei Scripturi, operele Sfinților Părinți și Viețile Sfinților. Atunci predica lui va atrage pe parohieni, luminîndu-le mintea, le va mișca inima și le va îndupleca voința de a urma și, mai ales, de a trăi cu adevărat viața creștină. Preotul trebuie să fie convins de dumnezeirea creștinismului și de valoarea vieții umane, revelată de Fiul lui Dumnezeu.

El va trebui să expună dogma despre Dumnezeu unic în Ființă si întreit în Persoană, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Cultul supravenerării Maicii Domnului care a spus: „că iată de acum mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic și sfînt este numele Lui" (Luca 48, 50). Cultul Sfinților prin „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu, priviți cu luare-aminte, cum și-au încheiat viața și le urmați credința" (Evrei 13, 7).

Despre cele șapte Sfinte Taine instituite de Mîntuitorul Iisus Hristos și despre Sfînta Sa Biserică. „Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui" (Matei 16, 18). „Ca să știi, dacă zăbovesc, cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Domnului Celui viu, stîlp și temelie adevărului" (I Timotei 3, 15), spune Sfîntul Apostol Pavel lui Timotei, episcopul Efesului.

El trebuie să îndemne pe credincioșii parohiei „să fie credincioși în credință să nu dea ascultare celor ce se întorc de la adevăr" (Tit 1, 13, 15). Căci Harul mîntuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor.

Învățîndu-ne pe noi să lepădăm fărădelegea și poftele lumești și în veacul de acum să trăim cu înțelepciune, cu dreptate și cucernicie (Tit 2, 11, 15). Căci ne-am făcut părtași ai lui Hristos numai dacă vom păstra temeinic, pînă la urmă, începutul stării noastre în El (Evrei 3, 14).

2. Porunca misiunii de a sfinți. Prin oficierea Sfîntului Botez, a Ungerii

cu Sfîntul și Marele Mir și prin Sfînta Împărtășanie, preotul face părtași și membri pe creștini Sfintei Biserici pămîntești. Creștinii vor trăi cu nădejdea dobîndirii Împărăției Cerurilor. Prin Sfînta Taină a Mărturisirii, preotul împacă pe creștinul ce greșește cu Dumnezeu și Sfînta Biserică. Prin Taina Sfîntului Maslu, preotul ajută pe creștinul bolnav de se face sănătos, ori a-i ușura suferința, adăugînd unde este cazul și moliftele Sfîntului Vasile cel Mare. Pentru a cinsti familia oficiază Sfînta Taină a Nunții tinerilor, cărora înainte trebuie să le facă o educație creștină aleasă. Cînd oficiază Sfînta Liturghie, preotul prin realismul simbolic ortodox, prin chemarea întreită a Sfîntului Duh, cheamă deasupra lui pe Mîntuitorul Iisus Hristos. Împărtășind apoi pe creștini îi face „părtași dumnezeiești firi" (II Petru 1, 4).

„Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu, are viață veșnică și Eu îl voi învia pe el în ziua de apoi. Trupul Meu este adevărata mîncare și Sîngele Meu, adevărata băutură. Cel ce mănîncă trupul Meu și bea Sîngele Meu, rămîne întru Mine și Eu întru el" (Ioan 6, 54-57). După cum Mîntuitorul Iisus Hristos a fost născut din Sfînta Fecioară Maria, în Betleem, așa Se naște simbolic în Sfînta Liturghie, prin oficierea ei de către preot. Ce lucru minunat ca un muritor, dar prin Harul hirotoniei, preotul să poată să facă aceasta căci Domnul a zis : „Aceasta să faceți întru pomenirea Mea" (Luca 22, 19).

A fugit de Sfînta Taină a preoției Sfîntul Grigorie Teologul și a scris cartea „Despre Fugă", temîndu-se de marea răspundere pentru mîntuirea sufletelor încredințate lui spre mîntuire, că nu toți au aceeași voință și aceeași minte pentru a-i conduce pe oameni. La fel Sfîntul Ioan Hrisostom care a scris „Despre preoție", arătînd sublimitatea și înălțimea îngerească la care trebuie să se ridice preotul prin pregătirea și stadiul sufletesc al preotului.

3. Misiunea de conducător sufletesc, nevoia de meditație și examen de conștiință zilnică a preotului rămîn unice. Sfîntul Apostol Pavel în epistolele sale către Timotei și Tit descrie pe larg ce și cum trebuie să facă preotul. La misiunea de a conduce în oficiul parohiei îl obligă și administrația economică financiară a parohiei, de aceea are ca ajutor unul sau doi epitropi, consiliul parohial și comitetul parohial. Împreună lucrînd în armonie și spirit creștinesc trebuie să susțină cultul divin public asigurînd materialele necesare, prescuri, vin, căldură și altele necesare acestui scop. Iar cîntărețul înfrumusețează cultul divin prin cîntări melodice și slujbe frumoase în veșminte curate trăind cu toții în frăție și bună înțelegere. Preotul mai face și apostolat social, activitate samarineană, în cazul de necazuri individuale la parohieni. El are datoria de a difuza cultura, arta și a apăra valorile artistice istorice ale patrimoniului parohial.

Părintele (N), s-a achitat conștiincios și cu zel pastoral misionar de toate obligațiile impuse de Sfînta Taină a preoției la care a fost chemat din fragedă tinerețe, căci și-a dat seama de cuvîntul Proorocului Ieremia 48, 10, care zice „Blestemat este cel ce face lucrurile Domnului cu nebăgare de seamă".

Părintele pleacă dintre noi, către Ierusalimul Ceresc (Apocalipsa 21, 2) în Împărăția Cerurilor la locul său, cum spune Mîntuitorul Iisus Hristos „Să nu se tulbure inima voastră, credeți în Dumnezeu, credeți în Mine În casa tatălui Meu multe lăcașuri sînt. Mă duc să vă gătesc loc. Și dacă Mă voi duce și voi găti loc iarăși voi veni și vă voi lua la Mine, ca să fiți și voi unde sînt Eu" (Ioan 14, 1-4). „Părinte voiesc ca unde sînt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat, ca să vadă slava Mea pe care Mi-ai dat-o, pentru că Tu M-ai iubit pe Mine mai înainte de întemeierea lumii" (Ioan 17, 24). Părintele (N) a înmulțit talanții, îi spune azi Mîntuitorul Iisus Hristos, prin noi slujitorii săi : „Bine slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost pusă, peste multe te voi pune, intră întru bucuria Domnului Tău" (Matei 25, 25).

Prot. Anton FRUNZĂ

DESPRE VIAȚA VIITOARE

Simbolul de credință în ultimele sale două articole spune: „Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie. Amin". Aceasta înseamnă că așa cum creația are un început, tot astfel va avea și un scop al desăvîrșirii, după dreptatea lui Dumnezeu. Evenimentele care urmează după moartea fiecăruia dintre noi se petrec în „împărăția fără de sfîrșit" a lui Dumnezeu adică, în viața viitoare, la care ne vom referi în cele ce urmează.

Învățătura despre viața de dincolo de mormînt și toate cele ce se vor întîmpla după a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos se numește „eshatologie", de la cuvîntul grecesc „eshatos", care înseamnă „cele de pe urmă". Iar „cele din urmă" ale vieții încep odată cu moartea fiecăruia și se decid definitiv în urma celei de a doua veniri a Domnului și a judecății universale.

Să le vedem pe rînd potrivit modului în care Mîntuitorul Hristos Însuși precum și Sfinții Apostoli ni le-au descoperit.

Viața viitoare începe odată cu moartea. Vedem și știm cu toții că moartea este încetarea vieții de pe pămînt, odată cu despărțirea sufletului de trup. Potrivit învățăturii Sfintei Scripturi, ea a apărut „plata păcatului" (Romani 6, 23). Iar odată cu despărțirea sufletului de trup ,fiind nemuritor, sufletul se întoarce la Dumnezeu care l-a creat, iar trupul se întoarce în pămîntul din care a fost făcut: „Și ca pulberea să se întoarcă în pămînt cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu, Care l-a dat" (Ecleziastul 12, 7). La fel putem citi și în cartea Facerii blestemul pe care Dumnezeu îl rostește în urma păcatului primului om: „În sudoarea feței tale îți vei mînca pîinea pînă te vei întoarce în pămîntul din care ești luat; căci pămînt ești și în pămînt te vei întoarce" (3, 19). Odată cu păcatul primului om, moartea s-a întipărit în așa măsură în firea omenească, încît putem spune că a devenit un destin uman, după cum vedem cu toții și după cum ne spune Apostolul: „Pentru aceea, așa cum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa moartea a trecut la toți oamenii prin cel în care toți au păcătuit" (Romani 5, 12). Dar, arată apostolul în continuare: „Precum prin greșeala unuia a venit osîndă pentru toți oamenii, așa prin îndreptarea unuia a venit îndreptățirea vieții pentru toți oamenii" (Romani 5, 18). Așadar „călcînd cu moartea pre moarte, Hristos a înviat din morți și S-a făcut începătură celor adormiți. Căci deoarece moartea a venit prin om, prin om și învierea morților; căci precum toți mor în Adam, așa toți vor fi făcuți vii în Hristos" (I Corinteni 15, 20-22). În felul acesta, moartea apare ca o necesitate a vieții viitoare, veșnice, ea fiind un „laborator al învierii", o transformare „a stricăciunii întru nestricăciune... a slăbiciunii întru putere, a firescului dominat de păcat întru duhovnicesc aflat în strălucire veșnică" (I Corinteni 15, 42-44). Avînd această credință, Apostolul dorește chiar moartea, pentru a putea dobîndi nemurirea în nestricăcioasa fire duhovnicească. Astfel, el scrie filipenilor: „Căci pentru mine moartea este un cîștig și viața este Hristos. Dar dacă a viețui în trup este de folos pentru lucrul meu, nu știu ce voi alege. Sînt strîns de amîndouă, avînd dorința de a mă desface și a fi împreună cu Hristos, căci este mult mai bine, dar este mai de trebuință pentru voi ca să rămîn în trup..." (Filipeni 1, 21-24). Privită ca o așteptare a învierii, moartea trupească este socotită adormire, sau odihnă, dar cei morți trupește se numesc „adormiți întru Domnul", iar cuvîntul „cimitir", definește tocmai locul de odihnă. În același timp însă, moartea este și piatra de hotar care închide ușa harului și după care nimeni nu mai poate face nimic pentru mîntuirea proprie. Din pilda cu bogatul și săracul Lazăr vedem că imediat după moarte, bogatul a fost dus în iad, iar Lazăr în rai. Și cînd bogatul cere îndurare, primește răspunsul Părintelui Avraam, căruia i se adresase: „Fiule, adu-ți aminte că ai luat cele bune ale tale în viața ta și Lazăr asemenea pe cele rele, iar acum acesta se mîngiie, iar tu te chinuiești" (Luca 16, 21).

Din această pildă reiese limpede că sufletele după moarte sînt ime-

diat rînduite în rai sau în iad. De fapt, acest lucru reiese și din cuvintele mai sus citate ale Sfîntului Apostol Pavel adresate filipenilor, în care arăta că după moarte intră în comuniunea veșnică cu Hristos (Filipeni 1, 23). În altă parte, referindu-se la aceeași comuniune de iubire cu Hristos, arată că această dragoste cu Hristos statornicită încă în această viață nu poate fi oprită de nimic, nici chiar de moarte : „Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? ... Căci sînt încredințat, că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici căpeteniile... nu vor putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, care este în Hristos Iisus Domnul nostru“ (Romani 8, 35-39).

Dacă imediat după moarte vom fi rînduiți în iad, sau în rai, această rînduială se va face în urma unei judecăți. Această judecată se referă numai la sufletul nemuritor, fiindcă așa cum am văzut, trupul despărțindu-se de suflet, se va descompune în pămîntul din care a fost creat. Și cum fiecare suflet în parte va fi judecat, spunem că această judecată se numește „judecată particulară“. La această judecată se vor avea în vedere credința și faptele bune săvîrșite în viață. Mîntuitorul Hristos a descoperit importanța credinței în dobîndirea mîntuirii și a vieții veșnice, arătînd că așa cum credința este poarta prin care primim harul iertării păcatelor și al împăcării noastre cu Dumnezeu, lipsa de credință corespunde tocmai absenței harului mîntuitor : „Cel ce va crede și se va boteza se va mîntui, iar cel ce nu va crede, se va osîndi“ (Marcu 16, 16). Așa cum adevărata credință trebuie să fie vie și roditoare în fapte bune, tot astfel putem spune că faptele bune verifică credința, așa cum ne arată Mîntuitorul că vom putea cunoaște un pom după roada lui. „Orice pom care nu aduce roadă bună se taie și se aruncă în foc. Pentru aceea, după roadele lui îl veți cunoaște. Nu oricine îmi zice : Doamne! Doamne! va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu, Care este în ceruri“ (Matei 7, 19-21). La fel spune și Sfîntul Apostol Pavel, arătînd că „noi toți trebuie să ne înfățișăm înaintea judecății lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, ori bine, ori rău“ (II Corinteni 5, 10). Judecata particulară va fi făcută atît de către Mîntuitorul, cît și de conștiința fiecăruia, avînd în vedere credința și faptele săvîrșite în viața pămîntească.

Starea sufletelor după judecata particulară va fi de fericire, în rai sau de nefericire, în iad. Înainte de a se despărți de Sfinții Apostoli, Mîntuitorul le-a făgăduit că îi va lua la Sine în împărăția lui Dumnezeu : „În casa Tatălui Meu mai multe lăcașuri sînt ; iar de n-ar fi v-aș fi spus. Mă duc să vă gătesc loc. Și de mă voi duce și vă voi găti loc, iarăși voi veni și vă voi lua la Mine, ca unde sînt Eu să fiți și voi“ (Ioan 14, 2-3). Raiul este locul comuniunii veșnice cu Hristos cel Înviat și înălțat la cer și prin Hristos cu Dumnezeu Tatăl, cu îngerii și cu cerești puteri, ca și cu toți drepții și sfinții. Fericirea comuniunii veșnice cu Hristos are un caracter spiritual ce nu poate fi exprimat prin cuvinte, oricît de meșteșugite ar fi acestea. Datorită faptului că noi trăim în trup material, nu am avut experiența ei și nu putem face analogie, asemănare cu ceea ce noi simțim și numim fericire. De aceea, Apostolul Pavel, care a fost ridicat în duh pînă la al treilea cer, ne spune că realitățile veșnice ale vieții viitoare noi le vedem acum, „ca prin ghicitură, iar atunci le vom vedea față către față“ (I Corinteni 13, 12). Indicînd faptul că ele sînt deasupra posibilităților noastre de percepție, Apostolul spune că „cele ce ochiul nu a văzut, nici urechea nu a auzit, nici la inima omului nu s-au ridicat, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El“ (I Corinteni 2, 9). Pentru a ne face totuși o imagine a fericirii veșnice să ne reamintim de scena Schimbării la Față a Domnului, cînd cei trei Apostoli, aflîndu-se în comuniunea slavei lui Hristos, au uitat cu totul că mai trăiesc pe pămînt. De aici și exclamația Sfîntului Petru : „Bine este nouă să fim aici ! De voiești, să facem aici trei colibe : Ție una și lui Moise una și lui Ilie una“ (Matei 17, 4). Pe ei s-au uitat. Aceasta este bucuria regăsirii sufletului în Dumnezeu, prin uitare de sine. Și niciodată Apostolii nu ar mai fi părăsit acel loc și parcă ar fi vrut ca și timpul să nu-și depene mersul.

În contrast cu raiul, iadul este o depărtare de la fața lui Dumnezeu (Matei 7, 23). Pentru a înțelege realitatea lui spirituală, Mîntuitorul Hristos ne oferă imagini diferite pe care noi le putem vedea și simți. El este un loc de chinuri, un cuptor de foc (Matei 13, 42-50), foc nestins (Matei 3, 12), plînsul și scrîșnirea dinților (Matei 20, 13), iezerul de foc (Apocalipsa 19, 20),

întunericul cel mai dinafară (Matei 8, 12). Tălmăcind aceste imagini ne putem da seama că viața în iad, lipsită total de iubirea și pacea lui Dumnezeu, ca și de lumina lui Hristos, se află într-un întuneric și într-o tulburătoare neliniște, zbucium și durere.

Cei aflați în iad nu se mai pot mîntui prin propriile lor puteri, întrucît am văzut că moartea este ușa care se închide și după care nu mai poate exista nici un fel de căință pentru păcate. Rugăciunile Bisericii însă le pot veni în ajutor. Fericitul Augustin arată că „sufletele credincioșilor care au murit nu sînt despărțite de Biserică... Ele sînt mădulare ale lui Hristos" (*De Civitate Dei*, Migne P. L., 61, col. 674). Între Biserica luptătoare de pe pămînt și cea triumfătoare din cer există o legătură și unitate dată de faptul că ele alcătuiesc Trupul lui Hristos. Dacă în această viață îndemnurile de a ne ruga unii pentru alții sînt cu insistență adresate credincioșilor de către Sfinții Apostoli, „fiindcă mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului" (Iacob 5, 16), tot astfel de rugăciuni stăruitoare pot fi adresate Părintelui ceresc și pentru cei adormiți, Mîntuitorul asigurîndu-ne că „orice veți cere în numele Meu, aceea voi face ca să se proslăvească Tatăl în Fiul. De veți cere ceva în numele Meu, Eu voi face" (Ioan 14, 13-14). Cît de accentuată era practica rugăciunii pentru cei adormiți la primii creștini, vedem din mărturia Sfîntului Apostol Pavel, care se referă la practicarea botezului de către creștinii în viață pentru cei adormiți (I Corinteni 15, 29). Sfîntul Ioan Gură de Aur arată că „în veacul de acum se poate face și lucra ceva, iar în cel viitor se leagă toate puterile de lucru ale sufletului și nu se poate face ceva bun spre ridicarea păcatelor". Prin urmare „nu fără rost au poruncit Apostolii să se aducă înfricoșătoarea jertfă pentru pomenirea celor adormiți. Știm că mult folosește și multă binefacere le aduce celor morți. Cînd obștea credincioșilor și preoții stau cu mîinile întinse în față cu înfricoșătoarea Jertfă, cum nu vor îndupleca pe Dumnezeu pentru cei adormiți? Dar aceasta numai pentru cei plecați în credință".

Întrucît judecata particulară este nedeplină, va urma la sfîrșitul veacurilor judecata obștească, numită și judecata din urmă, sau de apoi. Ea este precedată de a doua venire a Domnului, numită parusia Domnului. Nu știm cînd va veni Mîntuitorul a doua oară. El Însuși spune foarte clar: „Iar de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl" (Matei 24, 36). La fel scrie și Sfîntul Apostol Pavel: „Pentru că voi înșivă știți bine că ziua Domnului vine ca un fur noaptea. Căci, cînd vor zice: pace și liniște — atunci fără veste va veni peste ei pieirea, ca și durerea celei ce are în pîntece și nu va scăpa" (I Tesaloniceni 5, 2-3). Acea zi va fi îngrozitoare, după cum arată și Sfîntul Apostol Petru: „Iar ziua Domnului va veni ca un fur. Atunci cerurile vor pieri cu vuiet mare, stihiile arzînd se vor desface și pămîntul și lucrurile de pe el vor arde cu totul" (II Petru 3, 10).

Mîntuitorul ne arată și semnele venirii Sale. Dintre acestea reținem: ivirea mai multor nenorociri, războaie și vești despre războaie, prooroci și Hristoși mincinoși care vor amăgi mulți oameni, răcirea iubirii dintre oameni și înmulțirea fărădelegii, predicarea Evangheliei la toată făptura, apariția de tulburări în firea înconjurătoare ca întunecimi de lumină, căderi de stele, cutremure, arătarea pe cer a semnului Fiului Omului (Matei 24, 5-30). La acestea, Sfînta Scriptură adaugă: convertirea poporului iudeu (Romani 11, 15-26); ivirea lui antihrist (II Tesaloniceni 2, 3-11); venirea lui Ilie și Inoh (Apocalipsa cap. II). Aceste semne nu pot duce la fixarea unei anume date a parusiei Domnului. De aceea și îndemnul Mîntuitorului: „Privegheați și vă rugați că nu știți ziua, nici ceasul în care va veni Fiul Omului" (Matei 25, 13).

Cu foarte puțin timp înainte de parusia Domnului va avea loc învierea celor morți, iar cei care vor fi găsiți vii își vor schimba trupurile întru nestricăciune. „Deodată — spune Apostolul — într-o clipeală de ochi, la trîmbița cea de apoi, morții vor învia nestricăcioși și noi ne vom schimba, căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune și acest trup muritor să se îmbrace în nemurire" (I Corinteni 15, 52-53; II Tesaloniceni 4, 16-17). Învierea trupurilor celor adormiți este posibilă din partea lui Dumnezeu, Care tot din pămînt l-a creat la început pe om. Apoi transformarea în nestricăciune prin moarte este un fenomen natural și necesar, pe care Apostolul îl remarcă și în firea înconjurătoare: „Ceea ce

semeni tu nu capătă viață, dacă nu moare. Și ceea ce semeni nu este trupul care va fi, ci numai grăuntele gol, poate de grîu, sau de altceva din celelalte... Așa și învierea morților... se seamănă întru stricăciune, învie întru nestricăciune ; se seamănă întru necinste, învie întru slavă; se seamănă întru slăbiciune, învie întru putere; se seamănă trup firesc, învie trup duhovnicesc" (I Corinteni 15, 36-44). Așadar, trupul cel înviat va fi același pe care îl avem noi acum, întrucît am văzut că cei găsiți vii rămîn cu trupurile lor, și fiindcă în acest trup am săvîrșit cele bune și cele rele. Deci se cuvine ca el să se bucure de fericire sau de osîndă. Dar așa cum încă în această viață trupul nostru se schimbă în funcție de vîrstă, el se va transforma după cum indica Apostolul. Adică va fi nestricăcios, întru slavă, plin de puteri duhovnicești cerești. Trupurile vor fi lipsite deci de trebuințele materiale, de plăceri, de pofte, ca și de durerile pe care le-am avut înainte de moarte, în viața pămîntească. „Vor fi ca îngerii lui Dumnezeu în cer : nici se însoară, nici se mărită" (Matei 22, 30). Trupul duhovnicesc se va îndumnezei împreună cu sufletul. „Vom înceta de a mai lucra virtuțile — spune Sfîntul Maxim Mărturisitorul — dar nu vom înceta de a simți în noi lucrîndu-se îndumnezeirea după har, ca o răsplată pentru ele. Căci lucrarea îndumnezeirii în noi fiind mai presus de fire, e fără hotar".

Dacă la judecata particulară participă și conștiința omului, la judecata obștească singurul judecător va fi Mîntuitorul Hristos. Ea va avea caracter solemn și faptele fiecăruia vor fi date la iveală, în văzul și în auzul tuturor, cu evidențierea efectului lor pozitiv și negativ pe care l-au avut asupra semenilor. Mîntuitorul ne prezintă magnificul tablou al judecății obștești (Matei 25, 34-46) cu alegerea celor buni de cei răi, cu rînduirea la dreapta sau la stînga și cu rostirea sentinței finale și definitive, ca o binecuvîntare pentru cei mîntuiți și ca un blestem pentru cei osîndiți. Starea de fericire în care se vor afla cei mîntuiți nu va fi pentru toți la fel. „Fiecare își va lua plata după osteneala sa" (I Corinteni 3, 8). Mîntuitorul a arătat că „în casa Tatălui Meu mai multe lăcașuri sînt" (Ioan 14, 2). E vorba de mai multe trepte ale fericirii, în funcție de desăvîrșirea duhovnicească din această viață. Dar desăvîrșirea duhovnicească în veșnicie va progresa mereu și niciodată nu se va sfîrși, fiind mereu atrasă de asemănarea desăvîrșirii cea fără limite.

Apoi această lume va fi transformată într-un cer nou și pămînt nou, „întru care locuiește dreptatea" (I Petru 3, 13), deoarece așa cum făptura a fost părtașă stricăciunii odată cu căderea omului în păcat, tot astfel „și făptura se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să fie părtașă la libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu" (Romani 8, 21). „Și Dumnezeu va fi totul în toate" (Corinteni 15, 28).

Deși am văzut că atît de clar ne spune Mîntuitorul Hristos că nici Fiul, ci numai Tatăl știe cînd va fi cea de a doua Sa venire, totuși s-au creat curente și asociații creștine care au emis fixări de date ale parusiei, s-au făcut chiar ample pregătiri, dar așteptările au rămas zadarnice, fiindcă Domnul nu a venit atunci cînd unii ca aceștia I-au pregătit venirea.

Cu tot modul precis în care Sfînta Scriptură ne arată că nimic nu ne poate despărți de dragostea lui Hristos, nici chiar moartea, fiindcă Domnul Însuși ne-a făgăduit că se duce să ne pregătească un loc, ca unde este El să fim și noi, totuși unii creștini socotesc că după moarte sufletele se află inactive, ele nu participă la fericita comuniune a iubirii lui Dumnezeu decît după judecata din urmă, trăind pînă atunci ca într-o stare de amorțeală, numită de ei „Psihopanihitism".

Biserica Romano-Catolică consideră adevăr de credință învățătura despre purgatoriu. Interpretînd greșit textul din I Corinteni 3, 11-15, Biserica Romano-Catolică învață că sufletele cu păcate ușoare după moarte trebuie să se purifice, să se curățească prin pedepse. Păcatele să fie arse ca de foc și apoi cei adormiți pot ajunge în comuniune cu Dumnezeu. Am văzut însă din pilda bogatului și a săracului Lazăr că după moarte nimeni nu mai poate lucra la mîntuirea proprie. Numai rugăciunile celor vii și cele ale sfinților pot ajuta pe păcătoși după judecata particulară.

Pornindu-se de la atotbunătatea lui Dumnezeu, Care iartă orice păcat, unii din creștinii primelor veacuri au formulat învățătura numită „apocatastază", potrivit căreia Dumnezeu va acorda mila și iertarea Sa tuturor păcătoșilor și chiar diavolul se va mîntui. Este adevărat că Dumnezeu este atotbun, dar în același timp El este și atotdrept. Și potrivit dreptății Sale, acordă milă și iertare tuturor păcătoșilor care se căiesc de păcatele lor și hotărăsc să-și îndrepte viața. Dar după moarte această posibilitate nu mai există, ci fiecare va fi judecat și răsplătit după faptele săvîrșite în viață. Astfel, această învățătură despre „restabilirea tuturor" (Apocatastază) nu poate fi primită de Biserică.

Alți creștini mai apropiați timpurilor noastre, luînd ca temei spusele Sfîntului Apostol Pavel că „vrăjmașul cel din urmă care va fi nimicit va fi moartea" (Corinteni 15, 26), susțin că iadul nu va mai exista, că moartea veșnică înseamnă propriu-zis o nimicire a păcătoșilor. Dealtfel, spun susținătorii acestei pretinse învățături, chiar cuvîntul ebraic „șeol" care se traduce cu „iad", înseamnă propriu-zis „groapă de mormînt", de unde reiese că cei condamnați la iad vor fi introduși în groapa de mormînt, adică distruși, nimiciți prin moarte. Potrivit cuvintelor Scripturii, Biserica nu poate primi nici această învățătură, întrucît ar însemna că judecata din urmă nu ar avea nici un rost. Ori, este știut și limpede arătat din cuvintele Mîntuitorului Hristos că judecata din urmă are rostul de a arăta dreptatea lui Dumnezeu față de faptele oamenilor. Și așa cum unora le acordă fericirea, altora trebuie să le acorde osînda. Așa cum fericirea unora este veșnică, tot astfel veșnică se impune a fi și osînda iadului.

Tot din primele secole creștine datează și învățătura împărăției lui Dumnezeu de o mie de ani, numită „Hiliasm" („hilia" înseamnă în limba greacă „o mie"), scoasă din capitolul 20 al Apocalipsei, unde se arată că va exista o primă venire a Mîntuitorului, după care o perioadă de o mie de ani diavolul va fi legat. În această perioadă vor învia cei drepți, care nu s-au închinat fiarei și vor împărăți cu Hristos o mie de ani. Apoi diavolul va fi dezlegat și după o acțiune nefastă a lui, va avea loc cea de a doua înviere a celor morți și judecata fiecăruia după faptele sale. Iar diavolul va fi apoi aruncat în „iezerul de foc", împreună cu cei ce nu vor avea scrise numele în cartea vieții. „Aceasta este moartea a doua". Această învățătură a fost reluată în timpul apropiat nouă de către creștinii ce-și spun „mileniști" sau „milenariști", fiindcă susțin că ei sînt aceia care împreună cu Domnul vor împărăți o mie de ani beneficiind de prima înviere. Încă de la început, Biserica nu a primit învățătura hiliastă, dat fiind faptul că, în primul rînd, cifrele din Apocalipsă sînt tainice și simbolice, ca de altfel multe realități. În al doilea rînd, nu poate fi primită traducerea cu „o mie de ani", deoarece cuvîntul grecesc „hilia" se află la plural și astfel se traduce cu „mii de ani". În felul acesta, prima venire a Domnului este întruparea, iar cea de a doua va fi parusia. Prima înviere a credincioșilor este Botezul, ca renaștere spirituală, iar cea de a doua înviere va fi cea de la judecata de apoi. Astfel, între prima și cea de a doua înviere, sînt mii de ani. Cei care prin Botez renasc la o viață nouă beneficiază de prima înviere, „împărăți-va cu Hristos mii de ani" în împărăția Sa, adică în Biserica Sa.

Pe de altă parte, după cum am văzut mai înainte, între învierea morților și judecata obștească nu poate exista o perioadă de timp, ele vor urma ca „într-o clipită de ochi" (I Corinteni 15, 52).

Cu toate că viața viitoare, care începe după moarte are realități pe care noi nu le întîlnim în această viață, ea este totuși în strînsă legătură și dependență de această viață și în același timp anticipată încă din această viață.

Vorbind despre criteriul după care vom fi judecați și rînduiți spre fericire sau osîndă veșnică, am văzut că faptele bune sau rele săvîrșite în această viață vor fi apărătorii sau acuzatorii noștri. Pe de altă parte, după modul în care reușim să ne desăvîrșim în virtute în această viață, anticipăm bucuriile duhovnicești ale comuniunii cu Dumnezeu din viața viitoare. În felul acesta viața viitoare apare ca o continuare firească și desăvîrșită a vieții de aici. Sfinții prin viața lor s-au ridicat și au gustat din dulceața

și bucuria vieții viitoare și acest fapt i-a determinat tot mai mult în strădania săvîrșirii faptelor bune și le-a întărit puterile de creștere în virtute.

De aici vedem că viața viitoare anticipată încă în această viață începe cu moartea, se continuă cu judecata particulară și cu rînduirea provizorie spre fericire sau osîndă, iar odată cu a doua venire a Domnului are loc învierea morților spre judecata universală, dreaptă și definitivă.

Acordînd cuvenita importanță continuei pregătiri a credincioșilor pentru viața viitoare, Biserica a introdus pericopa „dreptei Judecăți" tocmai înaintea postului Sfintelor Patimi, spre a atrage credincioșilor luarea aminte că prin Jertfa Domnului am primit harul iertării și împăcării cu Dumnezeu, iar faptele noastre bune vor rămîne cu noi la ziua judecății, cînd ușa harului se va închide.

Biserica ne învață ca în rugăciunile personale sau în cele pe care le rostim în cadrul participării noastre la cultul divin public, în special la Sfînta Liturghie, precum și atunci cînd ne împărtășim cu Sfintele Taine, să cerem ajutorul lui Dumnezeu ca să putem da „răspuns bun la înfricoșata judecată a lui Hristos", iar împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului să nu ne fie „spre judecată și spre osîndă, ci spre sănătate și viață veșnică".

Biserica se roagă pentru cei adormiți în Domnul, atît în cadrul rugăciunii de înmormîntare, cît și în cadrul jertfei liturgice, atît la proscomidie cît și în cadrul Liturghiei catehumenilor prin ectenii speciale, iar în cadrul Liturghiei credincioșilor la ieșirea cu Sfintele Daruri. Tot în acest scop Biserica a introdus servicii religioase speciale pentru cei adormiți, numite parastase, ca și anumite zile în care recomandă oficierea parastaselor mai ales în perioada postului Sfintelor Patimi, precum și ieșiri la cimitire și rostirea de rugăciuni la crucea celor adormiți.

Dată fiind importanța și necesitatea faptelor bune săvîrșite în această viață în scopul dobîndirii vieții viitoare, se cuvine să le înmulțim și fără osteneală să le făptuim ca acte de dăruire și slujire a vieții semenului și a lumii.

Cunoscînd că trebuie să dăm „răspuns bun la înfricoșata judecată a lui Hristos", se cuvine ca permanent să priveghem și cu căință să ne îndreptăm de toate păcatele, iertînd pe cei ce ne greșesc nouă, ca împăcați și trăind în pace cu semenii să obținem și noi iertare și împăcarea cu Părintele ceresc. Să fim oricînd pregătiți pentru întîmpinarea Domnului, fiindcă nu putem ști cînd Domnul ne cheamă la El.

Știind că scopul ultim al lumii este înnoirea ei întru dreptate, „se cuvine să umblăm în viață sfîntă și în evlavie" (II Petru 3, 11-13), aducîndu-ne contribuția la întărirea ordinei, armoniei, dreptății și păcii în lume.

Pr. prof. Sorin COSMA

A CELUI ÎNTRE SFINȚI PĂRINTELUI NOSTRU IOAN GURĂ DE AUR, ARHIEPISCOPUL CONSTANTINOPOLULUI, OMILIA A XLIX-A DIN COMENTARIUL LA SFÎNTUL EVANGHELIST MATEI

capitolul 14, versetele 13-23: *Săturarea minunată* *

V. 13: *Iar Iisus, auzind, S-a dus de acolo cu corabia în loc singuratic, dar, aflînd, mulțimile L-au urmat, pe jos, din toate cetățile.*

1. Observă că Iisus se retrage adesea: și cînd a fost întemnițat Ioan, și cînd acesta a fost ucis, și cînd iudeii au auzit că face mai mulți ucenici decît Ioan. El dorește să petreacă cea mai mare parte a timpului ca om, deoarece încă nu venise vremea să descopere în chip vădit Dumnezeirea Sa. De aceea și zicea ucenicilor să nu spună nimănui că El este Hristos căci voia ca lucrul acesta să fie mai cunoscut după Învierea Sa. Pentru acest motiv nu a fost prea sever cu iudeii care n-au crezut în El pînă atunci, ci îi ierta. Retrăgîndu-Se, nu merge într-o cetate, ci într-un loc singuratic și cu barca, încît nimeni să nu-L urmeze. Dar observă cu atenție în ce chip s-au unit cu Iisus ucenicii lui Ioan, mai ales acum, după moartea acestuia. Căci ei înșiși sînt cei care I-au vestit ceea ce s-a petrecut cu Ioan; și, renunțînd la toate, s-au refugiat la Iisus. Astfel, după nenorocirea aceea, nu puțină influență în luarea fericitei lor hotărîri au avut-o cele cu înțelepciune spuse de El în răspunsul pe care li l-a dat cînd au venit din partea lui Ioan. Dar de ce nu s-a retras pînă ce ei să-I aducă vestea, căci știa ce s-a întîmplat mai înainte ca ei să-L vestească? Ca să arate prin toate adevărul iconomiei. Căci nu numai prin prezența Sa vizibilă, ci și prin lucrările Sale voia să fie crezut lucrul acesta, deoarece cunoștea viclenia diavolului care făcea totul ca să distrugă această credință. Așadar pentru acest motiv Se retrage El. Însă mulțimile nu se îndepărtează, ci Îl urmează alipindu-se de El; nu le-a înspăimîntat nici moartea lui Ioan, atît de mare este dorul, atît de mare este iubirea care biruie toate cele înfricoșătoare și le respinge. De aceea mulțimile au și primit numaidecît răsplata: 14. Căci, *ieșind,* spune Evanghelistul, *Iisus a văzut mulțime mare și I S-a făcut milă de ei și a vindecat pe bolnavii lor.* Chiar dacă le era mare dragostea, totuși răsplata primită de la Hristos întrecea înflăcărarea lor. De aceea Evanghelistul pune drept cauză a acestei vindecări mila Lui fără margini și îi vindecă pe toți. Și nici nu-i întreabă aici dacă au credință, căci credința lor o arată din plin faptul că vin la El, că își lasă cetățile, că Îl caută cu străduință, că rămîn cu El, deși erau amenințați de foame. Și îi va hrăni. Dar nu face acest lucru de la Sine, ci așteaptă pînă cînd este rugat, avînd grijă mereu, după cum am spus, să nu meargă El primul în calea minunilor, ci numai chemat. Și de ce nimeni din mulțime nu a venit la Hristos ca să-I vorbească despre ei? Îl respectau în chip nemăsurat și din dorința de a fi lîngă El nu mai simțeau nici foamea. Dar nici ucenicii n-au venit la El să-I spună; Hrănește-i, pentru că erau încă nedesăvîrșiți. Ce se întîmplă însă? 15. *Iar cînd s-a făcut seară,* spune Evanghelistul, *ucenicii au venit la El și I-au spus: Locul este pustiu și vremea iată a trecut; dă drumul mulțimilor, ca, mergînd, să-și cumpere mîncare.* Căci dacă după mine ei au uitat de ea și dacă după coșurile cu fărîmituri socoteau că El vorbește despre pîine, cînd El a numit învățătura fariseilor aluat (Matei 16, 6), cu atît mai mult nu s-au gîndit că se va întîmpla o astfel de minune de vreme ce niciodată nu văzuseră așa ceva. Chiar dacă mai înainte El a vindecat mulți bolnavi, totuși nu s-au gîndit pînă acum la înmulțirea pîinilor într-atît erau încă de nedesăvîrșiți. Ia aminte la înțelepciunea Învățătorului, în ce chip îi cheamă limpede la credință. Căci nu le-a spus imediat: Îi hrănesc, căci nici ei nu ar fi crezut ușor acest lucru. Dar ce le-a spus? 16. *Iisus însă le-a răspuns: N-au trebuință să se ducă; dați-le voi să mănînce.* Nu a

---

* P. G., 58, 495-504.

spus: „Le dau Eu", ci „Dați-le voi". Căci ei încă Îl priveau ca pe un om. Dar ei nici atunci nu se gîndesc la lucruri mai înalte, ci încă Îi vorbesc ca unui om spunîndu-I: 17. *Nu avem decît cinci pîini și doi pești.* De aceea Marcu spune că „Nu au înțeles cuvîntul spus, deoarece inima lor era împietrită" (6, 52 și 8, 17). Deoarece ei se tîrau încă pe pămînt, Iisus aduce așadar atunci pe ale Sale și spune: 18. *Aduceți-Mi-le aici.* Chiar dacă locul este pustiu, Cel care hrănește întreaga lume este de față; și chiar dacă ceasul a trecut, Cel care nu este supus timpului vă vorbește. Ioan spune că pîinile sînt de orz (6, 9) și nu la întîmplare spune aceasta, ci ca să ne învețe să călcăm în picioare trufia cheltuielilor nebunești pentru mese. Căci aceasta era într-adevăr și hrana profeților. 19. *Și poruncind să se așeze mulțimile pe iarbă și luînd cele cinci pîini și cei doi pești, privind la cer a binecuvîntat; și, frîngînd, a dat ucenicilor pîinile, iar ucenicii mulțimilor.* 20. *Și au mîncat toți și s-au săturat și au strîns rămășițele de fărîmituri, douăsprezece coșuri pline.* 21. *Iar cei ce mîncaseră erau ca la cinci mii de bărbați, afară de femei și de copii.*

2. Pentru ce a privit la cer și a binecuvîntat? Pentru a fi crezut că este trimis de Tatăl și că este egal Tatălui. Dovezile acestor două adevăruri păreau că se contrazic. Egalitatea cu Tatăl o arăta făcînd toate cu propria Sa putere; că este trimis de Tatăl, nu L-ar fi crezut decît dacă lucra cu multă umilință (smerenie) și punînd toate pe seama Tatălui și chemîndu-L la cele ce se întîmplau. De aceea El nu urmează nici doar această cale, nici doar pe aceea, ca să fie confirmate amîndouă: acum lucrează cu puterea Sa, acum face minuni rugîndu-Se Tatălui. Și ca să nu se creadă iarăși că exista vreo contradicție în ceea ce face, în lucrările mai mici înalță ochii către cer, iar în lucrările mai mari face totul cu puterea Sa, ca să înveți că nici în lucrările Lui mai mici nu primea putere din altă parte, ci proceda astfel pentru a-L slăvi pe Tatăl Său. Într-adevăr, cînd a iertat păcatele și cînd a deschis raiul și l-a dus acolo pe tîlhar, cînd a desființat cu mare autoritate Legea cea veche și cînd a înviat atît de mulți morți, cînd a potolit marea și cînd a descoperit cele ascunse ale oamenilor și cînd a vindecat pe orbul din naștere, care sînt lucrări numai ale lui Dumnezeu și ale nimănui altuia, niciodată nu Se arată rugîndu-Se, dar cînd S-a pregătit să înmulțească pîinile, minune care era mult mai mică decît toate celelalte, atunci privește către cer, pe de o parte pentru a dovedi cele pe care le-am spus, iar pe de altă parte pentru a ne învăța să nu ne atingem cumva de masă mai înainte de a aduce mulțumire Celui Care ne dăruiește această hrană. Și de ce nu face pîinile din cele ce nu sînt? Ca să facă să tacă gura lui Marcion și a lui Maniheu, care separau creația de El, care negau că El este Ziditor și ca prin aceste lucrări să ne învețe că toate cele văzute sînt lucrările și făptuirile Sale și ca să ne arate că El este Cel Care dă roadele, El Care a spus la început: *„Să dea pămîntul din sine verdeață"* și *„Să mișune apele de vietăți, ființe cu viață în ele"* (Facerea 1, 11 și 20). Căci minunea aceasta nu este mai mică decît aceea. Chiar dacă acelea au fost făcute din nimic, ele sînt totuși din apă. Și nu este o minune mai mică să facă atît de multe pîini din cinci pîini și atîția pești numai din doi pești decît să scoată din pămînt rod și din ape pești. Aceasta era dovada că El stăpînea și pămîntul și marea. Deoarece făcea totdeauna minuni asupra celor bolnavi, face și o binefacere obștească, pentru ca mulțimea să nu fie doar martoră a celor ce se întîmplă altora, ci să se bucure ea însăși de darul Său. Și ceea ce li se părea iudeilor în pustiu că este vrednic de mirare, cînd ziceau: *„Va putea, oare, Dumnezeu să dea pîine sau să pregătească masă în pustie?"* (Psalmul 77, 22), El îi face să vadă prin lucrările Sale. De aceea și îi duce în pustie, pentru ca minunea să fie mai presus de orice bănuială și ca nimeni să nu creadă că un sat vecin a adus la masă pîine. De aceea amintește și ora, nu numai locul unde face minunea. Dar mai învățăm ceva de aici, anume tăria morală a ucenicilor în nevoi și cum disprețuiau ei hrana. Căci deși erau doisprezece, aveau doar cinci pîini și doi pești; pînă într-atît socoteau de puțină importanță cele trupești și se îngrijeau numai de cele duhovnicești. Și nici pe acelea puține nu le-au păstrat, ci le-au dat cînd le sînt cerute. Trebuie să învățăm de aici că se cuvine să oferim celor ce sînt lipsiți, chiar dacă avem puțin. Într-adevăr, cînd Iisus le poruncește să aducă cele cinci pîini, ei nu spun: De unde vom mai avea hrană? Cum vom potoli foamea noastră?, ci se supun imediat. Pe lîngă cele spuse mai

sus, Iisus înmulțește pîinile din cele existente, în loc să le facă din nimic, după cum mi se pare, ca să-i ducă pe ucenici la credință, căci ei erau încă prea nedesăvîrșiți. De aceea și privește spre cer, căci ei aveau multe exemple ale altor minuni, însă nici un exemplu de acest fel. Așadar, luînd pîinile, le-a frînt și le-a dat mulțimii prin ucenici pentru a-i cinsti prin această slujire; dar nu numai pentru a-i cinsti, ci ca să creadă cînd minunea se petrece sub ochii lor și să nu o uite după ce ea a trecut, de vreme ce mîinile lor le-o mărturiseau. De aceea lasă mulțimile să înfometeze mai întîi și așteaptă mai întîi să vină ucenicii și să întrebe. Prin ei poruncește mulțimii să se așeze și prin ei împarte pîinea, vrînd să convingă pe fiecare prin propria lor mărturie și prin propriile lor fapte. De aceea și primește pîinile de la ei, ca să fie multe mărturii ale celor întîmplate și să aibă amintiri ale minunii făcute. Căci dacă ei ar uita aceste fapte, ce ar face dacă El nu ar fi pregătit acestea? El poruncește să se așeze mulțimile pe iarbă, ca să le învețe să cerceteze cele duhovnicești. Căci El voia nu numai să hrănească trupurile, ci și sufletul să-l învețe.

3. Așadar, și din locul în care a făcut minunea, și din faptul că nu a dat nimic mai mult decît pîinile și peștii, că le-a împărțit tuturor și le-a făcut comune și că nu a oferit vreunuia mai mult decît altuia, Iisus învăța și smerenia și cumpătarea și dragostea și să arate unii față de alții aceeași afecțiune și să considere că toate sînt comune tuturor: *„Și, frîngînd, a dat ucenicilor, iar ucenicii mulțimilor“*. Frîngînd cele cinci pîini le-a dat și cele cinci pîini se înmulțeau în mîinile ucenicilor. Și nici nu mărginește minunea la aceasta, ci a făcut și să prisosească. Și să prisosească nu numai pîinile întregi, ci și fărîmiturile, ca să arate că acestea sînt resturile acelor pîini pentru ca și cei ce nu au fost de față să cunoască cele ce s-au petrecut. De aceea a și îngăduit ca mulțimile să flămînzească, ca să nu creadă cineva că tot ceea ce s-a petrecut este o închipuire. De aceea a și făcut să prisosească douăsprezece coșuri de fărîmituri, ca și Iuda să-l ducă pe al său. Căci ar fi putut chiar să potolească foamea, dar ucenicii nu I-ar fi cunoscut puterea, deoarece acest lucru s-a petrecut și pe vremea lui Ilie. Iudeii au fost atît de tulburați de această minune, încît au vrut să-L facă rege, ceea ce nu au făcut niciodată, după alte minuni. Așadar, ce cuvînt a fost folosit, cum s-au înmulțit pîinile? Cum curgeau ele în pustie? Cum au fost ele de ajuns atîtor oameni? Căci erau cinci mii de bărbați, afară de femei și de copii; era o mare laudă pentru popor faptul că și femeile și bărbații Îl urmau cu atîta însuflețire. Cum au fost resturile? Căci și aceasta este o minune nu mai mică decît cea dintîi. Și au fost atîtea fărîmituri, încît numărul coșurilor să fie egal cu numărul ucenicilor, nici mai multe, nici mai puține. Așadar, luînd fărîmiturile, nu le-a dat mulțimilor, ci ucenicilor, căci mulțimile erau mai nedesăvîrșite decît ucenicii.

Făcînd minunea, 22 *„îndată Iisus a silit pe ucenici să intre în corabie și să treacă înaintea Lui pe țărmul celălalt, pînă ce El va da drumul mulțimilor“*. Căci dacă lor li se părea că totul este o închipuire cînd Iisus este prezent și că nu a făcut într-adevăr minunea, fără îndoială nu tot așa ar fi crezut și cînd El nu era de față. De aceea, îngăduindu-le să supună unei cercetări minuțioase cele petrecute, după ce ei au luat coșurile ca amintire și ca dovadă a minunilor, le-a poruncit să se despartă de El. Și, de altfel, ori de cîte ori face minuni mari, îndepărtează de Sine mulțimile și pe ucenici, ca să ne învețe să nu căutăm niciodată slava celor mulți și să nu atragem mulțimea. Cînd Evanghelistul spune *„A silit“*, el arată marele atașament al ucenicilor față de Iisus. Și îi trimitea sub pretextul că dă drumul mulțimilor, El însă vrînd să se suie în munte. Făcea aceasta învățîndu-ne iarăși că nu trebuie nici să ne amestecăm fără încetare cu mulțimile, nici să fugim totdeauna de ele, ci trebuie să le facem pe amîndouă în chip folositor, schimbîndu-ne atitudinea după împrejurare. Așadar să învățăm și noi să fim lipiți de Iisus, dar nu pentru darul celor dobîndite prin simțuri, ca să nu suferim ocara precum iudeii, cărora le zice: *„Mă căutați nu pentru că ați văzut minuni, ci pentru că ați mîncat din pîini și v-ați săturat“* (Ioan 6, 26). De aceea nici nu face des această minune, ci numai de două ori, ca să-i învețe să slujească nu pîntecelui, ci să se îngrijească fără încetare de cele duhovnicești. De acestea să ne îngrijim și noi și să căutăm pîinea cerească și, primind-o, să alungăm toată grija cea lumească. Căci dacă aceia au lăsat și casele și cetățile și rudele și toate și își petreceau

timpul în pustie și nu se înapoiau, deși foamea îi chinuia, cu atît mai mult noi, apropiindu-ne de o astfel de masă, trebuie să arătăm o mai mare dragoste de înțelepciune și să dorim cele duhovnicești și apoi să căutăm cele ale simțurilor. Căci și iudeii erau mustrați nu deoarece L-au căutat pentru pîine, ci fiindcă L-au căutat numai pentru pîine și în primul rînd pentru aceasta. Căci dacă cineva disprețuiește darurile mari, dar se lipește de cele mici și pe care cel ce face darurile vrea ca acesta să le disprețuiască îl îndepărtează și de acelea. După cum, dimpotrivă, dacă le dorim pe cele mari, ne va da și pe cele mici. Și acestea sînt date ca un adaos al acelora; într-adevăr, aceste bunuri pămîntești, chiar dacă par mari, sînt așa de puțin preț și așa de mici, dacă le comparăm cu acele bunuri duhovnicești! Așadar, să nu ne preocupăm de acestea, ci să socotim că ne este indiferentă și moștenirea și pierderea lor, precum și Iov nici nu se lipea de bogății cînd le avea, nici nu le căuta după ce i-au fost luate. Căci pentru aceasta cuvîntul *bani* se numește în limba greacă χρήματα, nu ca să-i îngropăm, ci să ne folosim de ei după cum trebuie. Și după cum fiecare dintre meșteșugari cunoaște meseria sa, tot astfel bogatul nu știe nici să bată fierul, nici să construiască corăbii, nici să țeasă, nici să zidească case, nici nimic altceva de acest fel. Să învețe, așadar, să se folosească de bogății cum se cuvine și să facă milostenie celor săraci și va cunoaște o meserie mai bună decît toate celelalte.

4. Căci această meserie este mai înălțătoare decît toate celelalte. Atelierul ei a fost clădit în ceruri. Ea are unelte făurite nu din aur și din aramă, ci din bunătate și din dragoste. Cel ce ne învață această meserie este Hristos și Tatăl Lui: *„Fiți milostivi,* spune El, *precum și Tatăl vostru cel din ceruri milostiv este“* (Luca 6, 36). Și ceea ce este minunat în această meserie este faptul că, deși este cu mult mai bună decît celelalte, nu are nevoie nici de trudă, nici de timp pentru a fi practicată în chip fericit: este de ajuns să vrei și totul s-a împlinit. Să vedem acum și care este țelul ei! Așadar care este țelul acestei meserii? Cerul, bunurile cerești, slava care nu se poate spune în cuvinte, nunta duhovnicească, torțele strălucitoare, sălășluirea cu Mirele ceresc și altele pe care nici cuvîntul nu le poate spune, nici mintea nu le poate gîndi; astfel și în această privință se deosebește mult de celelalte meserii. Cele mai multe dintre meserii ne sînt folositoare pentru viața de acum; aceasta însă nu este de folos pentru viața viitoare. Dacă ea se deosebește atît de mult de meseriile care ne sînt necesare în viața aceasta, precum medicina, arhitectura și altele asemănătoare, cu atît mai mult se deosebește de altele pe care, dacă le-ar cerceta cineva cu atenție, nici n-ar putea să spună că sînt meserii. De aceea, despre cele de prisos eu nici n-aș spune că sînt meserii. La ce ne folosesc meseriile atît de prețuite azi ale bucătarilor și cofetarilor? La nimic, dimpotrivă, sînt foarte nefolositoare și vătămătoare, fiindcă sleiesc și trupul și sufletul, deoarece cu marele lor lux aduc desfătarea care este mama tuturor bolilor și tuturor patimilor. Dar nu numai despre acestea spun așa. Eu n-aș spune că este o meserie nici pictura și nici broderia, căci ne împing la cheltuieli de prisos [1]. Meseriile care sînt necesare și care sînt practicate trebuie să ne

---

1. Nu trebuie să credem că Sfîntul Ioan Gură de Aur condamnă arta, în general, și unele arte, în mod deosebit, ca pictura, arhitectura, broderia etc. Sfîntul Părinte își ridică glasul împotriva exagerărilor din artă, împotriva lucrărilor artistice create nu pentru a-l zidi sufletește pe om, nu pentru a-l face bun, drept, generos, iubitor al semenilor, nu pentru a-i deschide noi orizonturi ale cunoașterii, ci pentru a-l face lasciv, pentru a-l face rob patimilor, distrugînd ceea ce este duhovnicesc în el și, în același timp, ruinîndu-l trupește. Dacă pictura îi prezintă omului scene lascive, licențioase, care, în loc să-i înalțe gîndurile spre cele duhovnicești, i le va coborî spre animalitate, ea trebuia condamnată. Dacă haina este făcută nu pentru a ne feri de frig și de ploaie, ci pentru a reliefa formele, ascunse de obicei, ale trupului, ea trebuie schimbată. Acestea pot fi spuse despre orice preocupare artistică. Sfîntul Ioan Gură de Aur cheamă pe artiști să nu se îndepărteze de scopul artei; menirea ei este de a-l ajuta pe om să se desăvîrșească prin frumos, în așteptarea clipei cînd se va putea apropia de Frumosul absolut.

ofere o ușurare a vieții și să ne ofere cele trebuincioase. De aceea și Dumnezeu ne-a dăruit înțelepciune, ca să găsim mijloacele prin care să ne putem păstra viața. Spune-mi, la ce folosește să înfățișezi animale pe pereți sau pe haine? De aceea ar trebui înlăturate multe lucruri din meseriile cizmarilor și țesătorilor. Căci multe elemente ale acestor meserii au împins la lux și au stricat ceea ce era necesar în acestea, amestecînd un rău meșteșug cu meseria. Acest lucru l-a suferit și arhitectura. Pe aceasta o voi numi meserie cît timp va construi case, nu locuri pentru spectacole, cît timp va clădi cele necesare, nu cele de prisos; tot astfel, numesc meserie munca țesătorului cît timp va face haine și velințe (pături) și nu imită păianjenii provocînd un rîs uriaș și o moliciune de nespus în cuvinte. Nici munca cizmarilor nu o voi lipsi de numele de meserie, cît timp va face încălțăminte; dar, cînd îi va pune pe bărbați în postură de femei și îi va face să devină molatici și lipsiți de vlagă, o voi pune la un loc cu cele primejdioase și de prisos și nu o voi numi meserie. Știu că, ocupîndu-mă de acestea, voi trece în ochii multora drept un spirit mic, dar nu voi renunța, deoarece cauza tuturor relelor stă în faptul că aceste păcate lasă impresia că sînt mici și de aceea sînt neglijate. Și ce păcat poate fi mai ușor, dacă trebuie totuși să fie numit păcat, îmi va spune cineva, decît să aibă un bărbat încălțăminte împodobită și strălucitoare și potrivită pe picior? Vreți să-i opresc acestuia limba și să arăt cîtă indecență este în aceasta și să nu vă mîniați? Ba mai mult, chiar dacă vă supărați, puțin îmi va păsa, căci voi înșivă sînteți cauza acestei nebunii, voi care nici nu considerați că acesta este un păcat și mă siliți prin urmare să dezlănțui acuzația împotriva acestei stricăciuni.

5. Hai să cercetăm și să vedem cît de mare este răul[2]. Cînd coaseți

---

2. Multora li s-a părut ciudat faptul că Sfîntul Ioan Gură de Aur face o critică atît de aspră încălțămintei. Cuvintele lui nu sînt întîmplătoare, ci sînt în legătură cu cele spuse mai înainte. Luxul încălțămintei este treapta cea mai de jos a acestui viciu. Încălțămintea este partea cea mai apropiată de pămînt, de ceea ce este mai trecător și mai lipsit de importanță, mai inutil și mai lipsit de rațiune. De aceea Sfîntul Ioan Gură de Aur îi compară pe tinerii stăpîniți de această patimă rușinoasă cu porcii, cu animalele care stau tot timpul cu rîtul în noroi. Fiorul dumnezeiesc din acești tineri dispare. Privirile lor nu mai privesc cerul, ci mocirla, neantul și păcatul. De fapt, locul este comun la scriitorii clasici. Istoricul moralist Caius Sallustius Crispus (87-34 î. d. H.) scria că „toți oamenii, care doresc să fie mai presus de celelalte ființe, trebuie să se străduiască din răsputeri, ca să nu-și treacă viața în tăcere precum dobitoacele, pe care natura le-a plăsmuit aplecate spre pămînt și supuse pîntecelui... Sufletul ne este comun cu zeii, trupul cu fiarele" (Catilina 1, 4). Poetul Publius Ovidius Naso prezintă astfel crearea omului : „Pe cînd celelalte viețuitoare privesc aplecate pămîntul, omului i-a dat un chip măreț și i-a poruncit să privească cerul și să-și înalțe privirile mîndre spre stele" (Metamorfozele 1, 84-86). Imaginea a fost reluată de Sfîntul Vasile cel Mare, de Sfîntul Iustin Martirul și Filozoful, de Sfîntul Irineu, de Sfîntul Grigorie de Nyssa, de Sfîntul Chiril al Ierusalimului, de Sfîntul Ambrozie etc., care vorbesc în cuvinte pline de admirație despre ținuta distinsă a trupului omenesc potrivită cu misiunea omului de cunună și stăpîn al creației. Sfîntul Vasile cel Mare spune: „După ce ți-ai examinat sufletul, fii atent la alcătuirea trupului și minunează-te în ce chip Preabunul Ziditor l-a făurit ca lăcaș potrivit pentru sufletul rațional. Dintre toate ființele numai pe om l-a creat cu ținuta dreaptă, ca să știi, chiar după chip, că viața ta este de origine cerească. Toate patrupedele privesc spre pămînt și sînt aplecate spre pîntece; omul însă are privirea îndreptată spre cer, ca să nu fie rob stomacului și patimilor de sub pîntece, ci tot elanul său să-l călăuzească pe drumul către fapte mărețe" (Omilia *„Fii atent la tine însuți"*, 8, în P. G., 31, 216). „Ce este de condamnat în acest trup minunat?", se întreba Sfîntul Chiril al Ierusalimului. „Ce îi lipsește în înfățișarea lui distinsă? Ce nu este făcut cu măiestrie în structura lui?" *(Cateheza a IV-a,* 22 în P. G., 33, 484). Sfîntul Ambrozie dedică întreg capitolul 9 al cărții a VI-a a *Hexaemeronului* descrierii prestanței, armoniei și frumuseții trupului omenesc. „Cine poate tăgădui că trupul omenesc este mai distins decît celelalte prin frumusețe și farmec? Chiar dacă

la încălțăminte fire de mătase, care nici în veșminte nu este frumos să fie țesute, nu sînt acestea lucruri vrednice de o batjocură și de un rîs peste măsură de mari ? Dacă disprețuiești părerea mea, ascultă cuvîntul lui Pavel, care condamnă acestea cu mare vehemență și atunci vei înțelege că este un lucru de rîs. Așadar, ce spune el? *„Nu din păr împletit, sau din aur, sau din mărgăritare, sau din veșminte de mult preț“* (I Timotei 2, 9). Așadar, de ce iertare vei fi vrednic tu, cînd Pavel nu îngăduie unei femei măritate să aibă veșminte de mult preț, iar tu duci luxul acesta și la încălțăminte și te pregătești într-o mie de chipuri pentru batjocură și ocări? Căci și corabia este construită, și vîslașii și timonierul și cîrmaciul sînt adunați și pînza este întinsă, și marea este traversată, și negustorul, lăsîndu-și soția, copiii și patria, își încredințează sufletul valurilor și pleacă în ținutul barbarilor și înfruntă mii de primejdii pentru aceste fire, ca tu, după toate acestea, luîndu-le, să le coși la încălțăminte și să le împodobești pielea. Ce poate fi mai rău decît această nebunie? Dar încălțămintea celor vechi nu era astfel, ci așa cum se cuvine unor bărbați. De aceea mă tem, ca nu cumva, trecînd timpul, tinerii să poarte încălțăminte de femei și să nu se rușineze. Și ceea ce este mai grav este faptul că tații, văzînd acestea, nu se indignează, ci socotesc că este un lucru fără importanță. Vreți să vă spun ce este încă și mai grav? Este faptul că toate acestea se întîmplă în timp ce mulți sînt săraci. Vreți să-L aduc exemplu pe Hristos Care este flămînd, gol, rătăcind pretutindeni, legat? Și de cîte fulgere nu veți fi vrednici cînd Îl priviți cu nepăsare pe El Care este lipsit de hrana trebuitoare și vă împodobiți cu atît de mare grijă pielea încălțămintei? El, pe cînd dădea ucenicilor Legea, nu le-a îngăduit să aibă încălțăminte; noi însă, nu numai că nu suportăm să mergem cu picioarele goale, dar nici nu mergem încălțați așa cum s-ar cuveni. Așadar ce poate fi mai rău decît această lipsă de măsură? Ce poate fi mai de rîs? Acest lucru dezvăluie un suflet efeminat, crud, neomenesc, indiscret și ușuratic. Cînd va putea să se îngrijească de cele necesare cel care este ocupat cu astfel de lucruri zadarnice? Cînd va avea grijă de sufletul său un astfel de tînăr sau cînd se va gîndi chiar că are suflet? Căci va fi foarte ușuratic cel care se va strădui să se minuneze de astfel de fleacuri, și lipsit de omenie cel care îi neglijează pe săraci din cauza acestor nimicuri, și fără de virtute cel care își va risipi toate eforturile în astfel de deșertăciuni. Cînd va putea să privească spre cer cel care se ocupă în chip inutil de strălucirea firelor de mătase, de frumusețea culorilor și de iedera din astfel de țesături? Cînd se va minuna de frumusețea cerească cel care, aplecat spre pămînt, este stăpînit de frumusețea încălțămintei? Dumnezeu a desfășurat cerul deasupra pămîntului și a aprins soarele, ca să-ți atragă privirile în sus, dar tu te silești să stai aplecat spre pămînt, precum porcii, și să te supui diavolului. Căci însuși demonul cel rău a născocit această

---

materia tuturor trupurilor pămîntești este una și aceeași, iar la unele animale puterea și înălțimea sînt mai mari decît la om, totuși înfățișarea trupului omenesc este mai frumoasă, chipul mîndru și înălțat spre cer“ (*Hexaemeron* 9, 54 în P. L., 14, 280). Sfîntul Grigore de Nyssa consacră capitolele 7-10 din lucrarea *Despre crearea omului* (P. G., 44, 140-153) structurii fizice a omului, pe care o descrie cu un spirit de observație deosebit de subtil și, în același timp, cu mult talent. El atrage atenția că progresul civilizației și culturii se datorează tocmai dimensiunii fizice deosebite a omului, înfățișării lui distinse și mărețe.

înjosire, ca să te îndepărteze de frumusețea cerului. De aceea te-a tîrît aici, iar Dumnezeu, Care îți arată cerul, este întrecut în cinste de diavolul care îți arată niște piei sau mai degrabă nu piei, căci și acestea sînt lucrarea lui Dumnezeu, ci moliciunea și luxul. Și astfel tînărul, care a primit porunca să mediteze la cele cerești, se plimbă înclinat spre pămînt, fălindu-se cu sandalele mai mult decît dacă ar fi cercetat vreuna din problemele importante; el merge în vîrful picioarelor prin piața publică, provocîndu-și supărări și griji peste măsură de mari, ca nu cumva să-și mînjească iarna sandalele de noroi, iar vara să nu le acopere de praf. Ce spui, omule? Ţi-ai aruncat întreg sufletul în noroi din cauza acestui lux și îl privești cu indiferență rostogolit la pămînt, dar îți faci atîtea griji pentru încălțăminte? Învață care este scopul și întrebuințarea acesteia și rușinează-te de prețul mare pe care îl pui pe ea. Căci încălțămintea a fost făcută pentru a călca noroiul și mocirla și orice pată de pe stradă. Dacă nu poți să le porți astfel, ia sandalele și atîrnă-le de gît sau pune-le în jurul capului.

6. Voi rîdeți, desigur, auzind acestea, dar mie îmi vine să plîng văzînd nebunia și grija lor pentru încălțăminte, căci cu mai multă plăcere ei și-ar mînji corpul cu noroi, decît încălțămintea. În felul acesta ei ajung să fie preocupați de fleacuri, dar pe de altă parte, dimpotrivă, devin lacomi de bani, deoarece omul care s-a obișnuit să se poarte nebunește și să-și facă griji pentru astfel de lucruri are nevoie de mulți bani și de mare cheltuială pentru haine și pentru toate celelalte. Dacă cineva are un tată ambițios, ajunge cu totul prizonier al luxului, sporind această dorință absurdă; dacă tînărul are un tată zgîrcit, el este silit să recurgă la alte mijloace rușinoase, ca să adune aur pentru astfel de cheltuieli. De aceea mulți tineri și-au vîndut tinerețea, au devenit paraziți [3] ai celor bogați și au acceptat alte îndeletniciri josnice, cumpărîndu-și prin acestea împlinirea unor astfel de dorințe. Este limpede din acestea că tînărul va fi într-adevăr și lacom de bani și meschin și, în general, mai nesimțitor față de cele necesare și va fi silit să săvîrșească multe păcate. Nimeni nu va nega că tînărul acesta va fi crud și iubitor de slavă deșartă. Va fi lipsit de omenie fiindcă, stăpînit de dorința de a se găti, văzîndu-l pe cel sărac nici nu va părea că l-a observat; dar, în timp ce el își va împodobi încălțămintea cu aur, va disprețui pe acela care moare de foame. Va fi iubitor de slavă deșartă deoarece va fi învățat să vîneze în lucruri mărunte respectul celor care îl văd. Nu cred că un general se mîndrește cu armatele și trofeele sale așa cum se fălesc tinerii aceștia decăzuți cu frumusețea încălțămintei, cu hainele bine croite și cu buclele părului lor, deși toate acestea sînt lucrări ale altor meșteșugari. Dacă ei nu încetează să se fălească cu meritele altora, cînd vor înceta să caute slava deșartă în ale lor? Aș putea să vă spun altele și mai grave, dar și acestea vă sînt suficiente. Ei bine, trebuie să închei aici cuvîntul meu,

---

3. Paraziții erau o categorie socială existentă în Grecia și la Roma. La început, parazitul era paznicul hambarului pentru grîul sacru al templului. De aici îi venea și numele. Însușindu-și ceea ce aparținea templului, va ajunge un om ridicol și detestat. Mai tîrziu va ajunge un personaj des întîlnit în comedie. Parazitul era om liber, dar sărac și mereu înfometat. Pentru mîncare era gata să facă orice: îi lingușea pe cei bogați, îi învselea pe meseni, se lăsa batjocorit etc. În perioada clasică ajunseseră o adevărată plagă socială. În comediile sale, Plaut le dă nume ridicole : Artotrogus (Roade pîine), Curculio (Gărgărița), Saturio (Sătulul), Peniculus (Periuță) etc.

după ce am spus și acestea împotriva celor certăreți, care susțin că nu este nimic rău în astfel de fapte. Și știu, într-adevăr, că mulți dintre tineri nu dau nici o atenție celor spuse de mine, atît de beți sînt din pricina acestui viciu, dar nu trebuia să tac din acest motiv. Căci tații care au înțelepciune și bun simț vor putea ei înșiși să-i aducă la decența cuvenită pe acești tineri, chiar în ciuda voinței lor. Așadar, să nu spui: „Nu e nimic rău în asta" sau „Este un fleac", căci acest dezinteres a ruinat toate. Trebuia, pe de o parte, să-i învăț pe unii, iar pe de altă parte, pe aceia cărora li se părea că sînt lucruri fără importanță să-i fac virtuoși, generoși, mai puternici decît podoabele și aparențele. Astfel, pe aceștia îi vom afla respectați și în lucrurile mari. Căci ce este mai simplu decît învățarea primelor elemente? Dar din acestea apar totuși și retorii, și sofiștii, și filozofii. Dacă nu vor cunoaște aceste prime elemente, nu le vor ști vreodată nici pe celelalte. Însă eu am spus acestea nu numai pentru tineri, ci și pentru femei și fete. Și ele sînt supuse acelorași acuzații, ba chiar cu atît mai mult, cu cît buna cuviință este potrivită fecioarei. De aceea socotiți că vorbele mele, spuse acelora, au fost rostite și pentru voi, ca să nu le repet. Căci acum este timpul să terminăm cuvîntul nostru prin rugăciune. Prin urmare, rugați-vă toți, împreună cu noi, ca tinerii, care sînt fii ai Bisericii, să-și poată trăi viața mai ales în bună cuviință și să ajungă la o bătrînețe demnă. Căci pentru cei care nu trăiesc astfel (= în virtute) nici nu este bine să ajungă la bătrînețe. Mă rog ca aceia, care la tinerețe sînt înțelepți ca bătrînii, să ajungă la o vîrstă foarte înaintată, să fie tații unor copii respectați, care să bucure pe cei care i-au născut și mai întîi pe Dumnezeu Ziditorul tuturor și să fie alungată toată boala sufletului, nu numai cea care privește încălțămintea și hainele, ci și oricare alta. Căci tinerețea neîngrijită este asemenea pămîntului lăsat în paragină, care rodește pretutindeni mulți spini. Să aprindem, așadar, focul Duhului Sfînt și să ardem aceste pofte rele. Să defrișăm ogoarele necultivate și să le facem bune pentru primirea seminței, iar pe tinerii noștri să-i arătăm mai înțelepți decît bătrînii din alte părți. Căci este minunat cînd înțelepciunea strălucește în tinerețe, pe cînd cel care este înțelept la bătrînețe nu cîștigă mare răsplată, fiindcă o primește cu ajutorul vîrstei. Însă vrednic de admirat este să te bucuri de liniște în mijlocul valurilor, să nu arzi în cuptor și să nu fii vicios în tinerețe. Gîndindu-ne la acestea, să-l urmăm pe acel fericit Iosif, care a strălucit în toate acestea, ca să dobîndim aceleași cununi ca el, pe care noi toți să le cîștigăm prin harul și prin iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, a Căruia, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, este slava acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Trad. de Gh. BADEA

PICTURA RELIGIOASĂ A LUI NICOLAE GRIGORESCU

(150 DE ANI DE LA NAȘTERE)

Între manifestările culturale din acest an se înscrie și sărbătorirea împlinirii a 150 de ani de la nașterea celui mai mare pictor român, Nicolae Grigorescu.

Înzestrat cu o excepțională putere de muncă, călăuzit de o pasiune fără odihnă de a descifra și pătrunde în tot ce înseamnă taină a artei, activitatea lui picturală se desfășoară de-a lungul a aproape șase decenii pînă la moartea sa din 21 iulie 1907.

Dragostea lui adîncă pentru oameni simpli, acei țărani legați cu toată ființa de brazdele negre și umede ale pămîntului, cu bogăția lor de roduri, cît și frumusețile naturii, ale plaiurilor noastre românești, acesta a fost terenul fertil din care au crescut și înflorit capodoperele lui Grigorescu.

Temperament puternic și complex, liric prin firea sa, înzestrat cu o sensibilitate care i-a permis să adapteze mediului și peisajului românesc idealizarea poetică, inspirată în special de Corot, el rămîne primul pictor român de circulație europeană.

Nicolae Grigorescu este cel mai mare pictor român, mare nu numai pentru noi, dar și în cadrul artei europene din vremea lui, un artist de o productivitate excepțională, de la care ne-au rămas aproape 4.000 de picturi și desene, multe din ele inedite, care reprezintă un neprețuit tezaur al culturii noastre.

Cu virtuozitatea omului de geniu, el a înnoit și a îmbogățit sub toate aspectele pictura românească, dîndu-i o strălucire și un prestigiu care nu mai fusese atins pînă la el.

Pictorul Nicolae Grigorescu s-a născut în comuna Pitaru sau în vechea-i denumire Văcărești de Răstoacă, județul Dîmbovița la 15 mai 1838. Tatăl său Ioan Grigorescu, un simplu țăran, căsătorit cu Ruxanda, o femeie vrednică, fusese un mărunt slujbaș pe moșia boierului Filip Lenș din acea comună.

Nicolae Grigorescu se ridică deci de jos, din pătura țărănească, de care lucru nu se va sfii niciodată, ci cu tărie o afirmă atunci cînd are ocazie: „Sînt fecior de țăran și mă mîndresc cu aceasta"! îi va replica el la gluma lui Caragiale, care-i atribuia ... sînge grecesc „că prea e deștept" [1].

Tatăl pictorului a murit foarte de timpuriu, lăsînd în urmă o femeie văduvă cu șapte copii, care a fost nevoită să se strămute cu totul la București, la rudele ei din mahalaua Cărămidarilor. De aici pleacă cele dintîi amintiri ale pictorului, amintiri duioase din acești ani plini de lipsuri și de sărăcie, pe care le-a împărtășit mult mai tîrziu prietenului său Vlahuță: „Cu acul ne-a crescut biata mamă, și o dată n-am auzit-o plîngîndu-se ori blestemînd, ori spunînd vreo vorbă rea... De dimineață pînă în noapte muncea și ne îngrijea să avem de toate" [2].

Copil firav și plăpînd, dar inteligent și plin de talent, Grigorescu de mic a fost nevoit, să-și cîștige existența și să-și ajute familia împovărată, să lupte asiduu cu grijile ce se nasc dintr-o asemenea situație.

De pe atunci simțea în sufletul său o chemare adîncă, care venea de undeva de departe și tindea spre o vocație de a face artă. Talentul lui manifestat atît de timpuriu, marele lui talent, îl ajută să răzbată și să afirme o viziune realistă chiar în lucrări cu tematică religioasă. Astfel se decide să devină zugrav de icoane și intră prin această ușă sfîntă care i s-a deschis larg spre cucerirea înaltei arte, căreia i s-a consacrat toată viața.

Sărăcia și lipsa de sprijin nu i-au permis lui Grigorescu să-și poată prelungi învățătura prin școli. Cu cîteva clase primare numai a intrat ca ucenic la un pictor ceh, Anton Chladek, stabilit în București, la care a stat doi ani și a învățat să zugrăvească icoane.

---

1. Acad. prof. George Oprescu și Remus Niculescu, *N. Grigorescu, „Ani de ucenicie"*, București, 1956, p. 14.
2. Alexandru Vlahuță, *România pitorească*, București, 1965, p. 146.

Meșteșugul acesta era în tradiția familiei sale, după cum povestește el lui Vlahuță: „Un frate mai mare intrase ucenic la un unchi al mamei, zugrav de biserici. Se vede că era în neamul nostru, că mult îmi mai plăceau și mie icoanele cînd eram mic... Pentru mine sfinții erau vii, stam cu sfială înaintea lor, și eram încredințat că și ei se uită la mine, mă așteptam să-i aud vorbind, să-i văd mișcîndu-se, ridicînd mîna să mă binecuvînteze“ [3].

După plecarea de la Chladek a început să lucreze singur icoane, despre care povestea însuși pictorul că le vindea pe sumănel în Piața Obor: „îmi așterneam hăinuța jos, îmi întindeam marfa pe ea și-mi așteptam mușterii, ca orice negustor ... și cumpărau bieții oameni, ziceau că-s icoane cu noroc, de la un copil nevinovat“. Era primul cîștig pe care îl aducea în casă, cîțiva sorcoveți, pe care i-a dat mamei sale în mînă și care a început să plîngă cînd i-a văzut, iar Grigorescu mărturisește despre sine: „Aceea a fost poate cea mai fericită zi din viața mea“ [4]. Cîteva exemplare din primele lui iconițe, lucrate într-o cromatică de culoare perfectă și în cea mai fină miniatură, le-a dăruit Grigorescu, drept recunoștință, Stareței Agapiei, Tavefta Ursache, mai tîrziu, cînd aceasta a pictat biserica mănăstirii [5]. Încă de pe atunci Grigorescu își semna iconițele cu diminutivul „Nicu Zugravul“.

De la acea dată, Grigorescu zugrăvește fără răgaz icoane de toate dimensiunile, singur sau în colaborare cu alți zugravi. Astfel îl întîlnim zugrăvind icoane pe la mai multe biserici din București, ca: Biserica Postăvari, Sfîntul Alexie sau Biserica Bratu Staicu și altele, unde și astăzi se păstrează mai multe icoane frumos executate, cu un desen sigur, un colorit cromatic și cu expresii variate de la personaj la persoanaj [6].

Împreună cu Niță Pîrîiescu îl întîlnim apoi pe Grigorescu lucrînd icoanele împărătești și unsprezece icoane praznicare, zugrăvite pe ambele părți în Biserica din Băicoi, construită de principesa Cleopatra Trubețkoi, nepoata domnitorului Alexandru Dumitru Ghica [7]. Trei dintre icoanele împărătești de la Băicoi, Iisus ca Împărat, Sfîntul Gheorghe și Sfinții Împărați Constantin și Elena, atrag atenția prin maniera lor realistă, al căror desen și colorit sînt impecabil de frumos realizate și care fac cinste artistului de cincisprezece ani.

Numele pictorului Grigorescu este legat și de Mănăstirea Căldărușani, unde a pictat mai multe icoane. Grigorescu a stat la Căldărușani între anii 1854 și 1855 și a înființat acolo un atelier și o școală de pictură unde și-a format el și ucenici cu care împreună au zugrăvit o adevărată galerie de icoane. Cu toate acestea, dintre icoanele expuse în muzeul Mănăstirii Căldărușani, numai două poartă semnătura „Nicu Grigorescu Zugravul“, icoana cu Sfîntul Gheorghe și Sfîntul Dumitru și Încoronarea Fecioarei.

După o tradiție luată de unii biografi ai pictorului, Grigorescu ar fi executat în aghiasmatarul Mănăstirii Căldărușani și o compoziție murală, reprezentînd tema „Izvorul Tămăduirii“, din care nu se mai păstrează nimic [8].

Concepția lui Grigorescu în icoanele zugrăvite de el în anii aceștia este cea neoclasică, executate riguros după influența maestrului său Chladek. Desenul are linii sigure, veșmintele sînt drapate cu o eleganță solemnă, iar coloritul este armonios și foarte rafinat [9].

La Mănăstirea Zamfira, Grigorescu se angajează prin contract să zugrăvească întreg ansamblul bisericii noi a mănăstirii, pictură ce trebuie să fie gata pînă la 8 septembrie 1857. Este prima lucrare prin care pictorul încearcă a se familiariza cu stilul picturii monumentale. Grigorescu încheie un contract cu Arhimandritul Iftimie, starețul Schitului Ghighiu pentru pictarea bisericii de la Zamfira, pe care tot el o și finanțează. Contractul poartă data de 16 iulie 1866 și programul iconografic este întocmit judicios

---

3. Alexandru Vlahuță, *Pictorul N. I. Grigorescu, Viața și opera sa*, București, 1910 , p. 13.

4. *Ibidem*, p. 11-12.

5. Trei iconițe pictate de Grigorescu prin anii 1850-1852 sînt expuse în colecția de obiecte bisericești a Mănăstirii Agapia. Reprezintă Fecioara cu Pruncul, Iisus și femeia păcătoasă și Sfînta Treime la Stejarul din Mamvri, de dimensiuni 6/9 cm.

6. Acad. G. Oprescu și Remus Niculescu, *op. cit.*, p. 54-59.

7. *Ibidem*, p. 35. 8. *Ibidem*, p. 46. 9. *Ibidem*, p. 34.

în conformitate cu tradiția noastră bisericească. La sfîrșit se menționează în contract următoarele : „Mă îndatorez ca lucrul de mai sus, a-l lucra „a la fresc", silindu-mă a face lucru bun și sigur și a-l isprăvi în trei luni ; iconăria tîmplei, în patru luni de la săvîrșirea bisericii. Pentru care m-am învoit galbeni 500 (cinci sute)" [10]. Este interesant că Grigorescu pentru prima dată se angajează la Zamfira să execute pictura bisericii în frescă. Fresca era o tehnică nouă pentru el, cu care nu era obișnuit. El face aici un act de mare curaj, pentru că fresca presupune o experiență îndelungată și care dă loc de multe ori la surprize neplăcute, cum s-a întîmplat tocmai la Zamfira. Într-o frescă, durabilitatea lucrului executat, aspectul general al compozițiilor, intensitatea și luminozitatea tonurilor, sînt mai greu de prevăzut în momentul execuției, decît la pictura în ulei. Dar Grigorescu prevede în contract ca zugrăvirea capetelor sfinților și a mîinilor acestora, elemente care individualizează personajele sacre, ca și aureolele ce le înconjoară capul, să fie executate în ulei, căci de această tehnică era sigur și știa că va duce lucrarea la bun sfîrșit.

O restaurare săvîrșită odinioară a desființat aproape toată opera lui Grigorescu de la Zamfira. Au rămas însă icoanele din tîmplă, din care unele poartă semnătura artistului și data 1857. Se pare că și la Zamfira, Grigorescu va fi folosit modele vii, cum va face mai tîrziu la Agapia [11].

Tot ceea ce zugrăvește în această perioadă atît de bogată în lucrări este un drum în plină ascensiune, plin de fiorii încercării, lăsîndu-se condus de impulsul patimii sale, de a armoniza culorile și care a avut ca rezultat figuri tot mai plăcute ochiului, mai luminoase și mai pline de strălucire.

Deși Grigorescu se bucura de o mare apreciere între zugravii vremii și primise și executase atîtea comenzi de pictură și de care el se achitase onorabil de ele, totuși pe el îl frămînta mereu gîndul de a ajunge să execute o artă mai înaltă, și era dornic de o învățătură mai temeinică și mai sistematică în domeniul artei picturale.

În repetate rînduri el se adresează mai-marilor țării pentru a obține sprijinul necesar. Astfel în 1855 înaintează el o jalbă domnitorului Barbu Stirbey, prezentîndu-i și o lucrare „Mihai Viteazul, salvînd stindardul la Călugăreni". Domnitorul îi cumpără tabloul, dar în loc de bursă îl recomandă Eforiei Școalelor „ca să aibă grijă de dînsul să-și completeze învățătura, să învețe bine o limbă străină și apoi dînd dovezi de talent, se va trimite în străinătate spre desăvîrșire".

În toamna anului 1856 se adresează printr-o nouă petiție Caimacamului Alexandru Ghica, în care își arată dorința de „a lucra în cele mai vii culori, tablouri care să înfățișeze fapte de vitejie din trecut", dar nu reușește nici de data aceasta. Un an mai tîrziu, în 1857, probabil imediat ce isprăvise lucrul la Zamfira, va concura din nou pentru o bursă de studii în străinătate, dar îi este preferat C. I. Stănescu, un mediocru, care avea la bază o diplomă de absolvire a liceului [12]. Grigorescu se resemnează din nou, căutînd să-și rezolve singur această problemă.

Pe cînd Grigorescu zugrăvea biserica Mănăstirii Zamfira se împrietenește acolo cu Isaia Persiceanu, un călugăr din Mănăstirea Neamț, „un bătrîn deștept" cum îl numește Vlahuță, care colindase la acea vreme nu numai plaiurile românești, ci și cîteva țări europene, între care și Franța. Delavrancea îl descrie pe Isaia astfel: „Un călugăr umblat, cărturar și vioi în povestirile lui. Văzuse Sfîntul Munte și Ierusalimul și altele. Nopți întregi povesti minunile pe unde colindase. O adevărată amiciție se leagă între ei. Isaia înțelese talentul zugravului și se hotărî să plece împreună la Paris, cum or putea după sfîrșitul pictării mănăstirii" [13]. Multe i-o fi povestit Isaia Persiceanu despre minunățiile pe care el însuși le-a văzut prin muzeele Parisului și despre viața artistică de acolo, pentru care sufletul nerăbdător al tînărului artist ardea ca într-o vîlvătaie de foc. Toate acestea au intensificat și mai mult dorința aprinsă a lui Grigorescu de a cunoaște viața artistică pariziană, care se pare că la mijlocul secolului trecut cu-

---

10. *Ibidem*, p. 93.
11. I. D. Ștefănescu, *Opera lui N. Grigorescu din Mănăstirea Agapia*, în „M.M.S.", XXXVII (1961), nr. 7-8, p. 552.
12. C. H. Zambaccian, *Grigorescu*, București, 1945, p. 13.
13. Acad. G. Oprescu și Remus Niculescu, *op. cit.*, p. 100.

noștea o deosebită efervescență. Astfel cei doi prieteni proiectează o călătorie în marea metropolă europeană, dar mai întîi pleacă împreună la Mănăstirea Neamț, mănăstirea de metanie a călugărului Isaia. Aici Isaia se îmbolnăvește greu, iar Grigorescu așteptînd însănătoșirea lui se apucă de pictat icoane. Una din aceste icoane ar fi ajuns în mîinile stareței de la Agapia, Maica Tavefta Ursache, care tocmai atunci terminase de restaurat biserica mare a mănăstirii și era în căutarea unui pictor care să-i zugrăvească biserica.

Între octombrie 1857, dată cînd cei doi prieteni ajung la Mănăstirea Neamț și aprilie 1858, cînd se încheie contractul pentru pictarea bisericii Mănăstirii Agapia, se hotărăște această importantă problemă, care va avea consecințe incalculabile pentru viața și cariera de mai tîrziu a lui Grigorescu.

O icoană mare cu Maica Domnului cu Iisus în brațe, înconjurată de o mulțime de capete de îngeri ce se pierd în scamele de nori azurii, existentă astăzi în muzeul mănăstirii, este icoana de probă ce a convins-o pe deplin pe Maica Tavefta Ursache, care nu ezită să-i încredințeze lui Grigorescu zugrăvirea interiorului bisericii.

Stînd în Mănăstirea Neamț, Grigorescu s-a împrietenit și cu diaconul Iosif Gheorghian, un mare cărturar al timpului, ajuns mai tîrziu mitropolit primat al României. Chezaș pentru Grigorescu ar fi fost și Iosif Gheorghian, care l-a recomandat cu toată însufletirea stareței de la Agapia pentru pictarea Bisericii Sfinților Voievozi. Tot el i-a pus la îndemînă pictorului o serie de gravuri franceze cu reproduceri de tablouri după marii pictori ai Renașterii, pe care Grigorescu le-a folosit din plin în realizarea picturilor murale de la Agapia [14].

Maica Tavefta Ursache a primit cu bucurie oferta pictorului N. Grigorescu să picteze biserica și astfel la 2 aprilie 1858, mănăstirea încheie cu Grigorescu un contract cu următoarele prevederi: „Pe pereții dinlăuntru ai bisericii se va da un oloiu din destul, și după acest oloiu de două ori șpaclu, cu care se va netezi peretele ca icoana. Icoanele din catapeteasmă vor fi zugrăvite chiar cu mîna mea și le voi face cît se poate de bine și cu vopselele cele mai bune. Toate tablourile de pe pereți în biserică, însemnate în listă, vor fi zugrăvite tot de mîna mea, silindu-mă a face fiecare istorie completă, după descrierea Sfintei Scripturi și cu cele mai bune boieli... Împrejurul fiecărui tablou de pe perete voi fi dator a face rame poleite, însă cu aurul cel mai bun și tot asemenea mă îndatorez ca în spațiile care rămîn pe dinafară de tablou a face ornamente potrivit pozițiilor, pentru care ornamente mă îndatorez a aduce în socoteala mea pe cel mai bun zugrav ce am putea găsi în Principate. Icoanele din catapeteasmă sînt dator a le zugrăvi tot pe icoanele cele vechi, după ce mai întîi se vor curăți cu totul de boiala veche, iar cele patru împărătești le voi zugrăvi pe tăblii de aramă, care tablă mi se va da de la mănăstire. Tot lucrul mai sus arătat eu sînt dator a-l da gata cel mult într-un an și șase luni, socotindu-se de cînd voi începe lucrul. Pentru zugrăvirea lucrului mai sus arătat cu toate cheltuielile mele, mănăstirea are a-mi plăti 2.000 (adică două mii galbeni tocmai) în șase cîștiuri. ss. Nicu Grigorescu 1858 aprilie 2 “ [15].

Prin contract Grigorescu se angajează să picteze biserica Agapiei într-un an și șase luni, lucru pe care nu-l poate realiza decît în trei ani încheiați. Apoi el se angajează pe socoteală proprie să-și aducă un ajutor principal în persoana „celui mai bun zugrav ce am putea găsi în Principate“. Acestuia îi revine rolul de a executa în spațiile dintre scenele pictate „ornamente potrivit pozițiilor“. Scenele și figurile care se cereau a fi pictate erau însemnate în lista anexă la contract. Ele aveau să fie pictate tot de mîna lui Grigorescu, care era dator „a face fiecare istorie completă, după descrierea Sfintei Scripturi“. Care și cîte au fost ajutoarele lui Grigorescu, părerile sînt împărțite. După Delavrancea, Grigorescu ar fi lucrat aproape singur la Agapia, care ar fi „mai toată de mîna lui“. După Cioflec, tînărul artist a fost ajutat de italianul Loiz Girardelli, care mai

---

14. C. H. Zambaccian, *op. cit.*, p. 13; *Sinodicul Mănăstirii Agapia*, ms. fila 25.

15. Eustochia Ciucanu, *Istoria Mănăstirii Agapia*, București, 1986, p. 64-65.

tîrziu avea să lucreze cu Tattarescu, la Mitropolia din Iași, precum și de Gheorghe Grigorescu, fratele pictorului, despre contribuția căruia vorbește și tradiția orală [16]. Profesorul I. D. Ștefănescu zice că pictorul ar fi avut colaboratori la pictura Agapiei pe Nicu Lefteriu, și Nicu Gheorghiu [17].

Fie că pictura este toată de mîna lui Grigorescu, fie că în pictarea părților de interes secundar, în draperii sau în elemente de peisaj l-a mai ajutat cineva, cum se angajează prin contract, aceasta n-are importanță. Oricine va fi fost acel ajutor, el a trebuit să se conformeze cerințelor și concepțiilor celui care angajase lucrarea și acesta a fost Grigorescu.

După perfectarea contractului, Grigorescu se apucă de lucru. Cu elanul tînărului de 20 de ani, începe să lucreze la „opera ale cărei proporții vaste distonau cu vîrsta artistului, dar nu și cu puterile și cu talentul său, care într-adevăr erau supraomenești“ [18].

Sentimentul lui artistic chemat să făurească artă l-a călăuzit pe Grigorescu în chipul cel mai fericit de a îmbina tradiția bizantină executată pînă atunci în bisericile noastre cu stilul neoclasic și cu arta românească, creată de geniul său artistic și astfel lasă Agapiei o operă nemuritoare de mare valoare. Grigorescu simte nevoia de a porni de la modele vii, de a strecura în fizionomii, în gesturi, în draperii, fiorul realității intuite direct de el. De aceea în tablourile cu sfinții portrete, pictorul pleacă de la realitatea nemijlocită a modelelor, folosind drept prototipuri pentru sfinții de la Agapia, preoți slujitori ai mănăstirii, călugărițe, țărani și țărănci din satele vecine cu mănăstirea, copii din împrejurimi sau alte persoane aflate în trecere prin mănăstire. Despre modelele lui Grigorescu folosite la Agapia, Vlahuță ne descrie doar atît: „Pentru Sfîntul Gheorghe de pe una din dverele altarului i-a pozat profesorul de la Iași, Miltiade Țoni, un adevărat tip de frumusețe; pentru Maica Domnului cutare femeie din Filioara; băiețașul unui dulgher pentru copilul Iisus; iar cutare măicuță uitată de vreme, slabă, cocoșată și zbîrcită ca un hrib, cată azi cu jale la Sfînta Varvara, își vede tinerețea ei acolo, aidoma gura și ochii ei de acum cincizeci de ani și zice oftînd: „Mare dar ș'aista, Doamne, eu am să fiu oale și ulcele, și aici... tot așa am să stau“ [19]. Aceasta este lumea modelelor lui Grigorescu, chipuri care se văd și astăzi pe ulițele satelor noastre din Moldova. Folosirea modelelor vii îi permitea să obțină „figura și atitudinea cerută“, după cum mărturisea însuși pictorul prietenului Vlahuță [20].

Maniera realistă a pictorului este evidentă nu numai în icoanele din catapeteasmă, ci mai ales în tablourile și compozițiile murale, în care realitatea este redată cu mare precizie și talent artistic. Acest realism este descris într-un mod atît de plastic în rîndurile pline de un sentiment de pioșenie pe care Vlahuță le-a închinat pictorului și operei lui: „Sfinții lui Grigorescu sînt vii, omenește vii și destul de sfinți prin expresia de bunătate, de îndurare și de evlavie pe care pictorul a știut să le-o dea fără să-i desfigureze, fără să-i bizantinizeze prea mult, înțelegînd instinctiv că un sentiment ceresc nu poate decît înfrumusețea o figură omenească“ [21]. Astfel se explică vivacitatea chipurilor și a coloritului, mișcările pline de grație ale personajelor sacre, de omenesc și de dinamism, dar care emană o ușoară idealizare, pusă din sufletul lui Grigorescu în aceste picturi. În compozițiile monumentale care împodobesc partea superioară a pereților bisericii, cum ar fi: Drumul Crucii, Ruga în Grădina Ghetsimani, punerea Mîntuitorului în mormînt, Intrarea Mîntuitorului în Ierusalim, Tobie părăsit de înger și Moise scoțînd apă din stîncă sau Cina cea de Taină din catapeteasmă, toate aceste scene au fost identificate că Grigorescu în pictarea lor s-a inspirat din gravuri făcute după picturile marilor clasici ai Renașterii. Punerea Mîntuitorului în mormînt, opera lui Tizian, aflată la muzeul din Louvru i-a sugerat o compoziție similară, după Rembrandt el se inspiră în scena Intrarea Mîntuitorului în Ierusalim, după Murillo se inspiră în Îngerul părăsindu-l pe Tobie și Moise scoțînd apă din stîncă, iar după Rafael se inspiră în scenele Ruga în grădină, Drumul Crucii, iar în Cina cea de Taină din catapeteasmă el se inspiră după Leonardo Da Vinci. Veridicitatea și te-

16. George Oprescu și Remus Niculescu, *op. cit.*, p. 102.
17. I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 554.
18. Al. Vlahuță, *România pitorească*, p. 151.
19. *Ibidem*, p. 152. 20. *Ibidem*, p. 152-153. 21. *Ibidem*, p. 153.

meinicia acestor identificări ca sursă de inspirație în ansamblul pictural al Agapiei sînt neîndoielnice, dar și singurele stabilite pînă în prezent.

Într-o lucrare monumentală cum este biserica Agapiei, pictorul a fost pus în situația să amplifice dimensiunile la cerințele impuse de spațiu, să creeze peisaje și decoruri noi, să respecte riguros legile perspectivei, distribuirea luminii, exigența unui desen nu numai corect, ci și expresiv și mai ales armonia și cromatica coloritului care au rămas proprii lui Grigorescu, sînt tot atîtea contribuții la aceste capodopere. În tot ansamblul acestei lucrări sînt și multe compoziții originale ale pictorului, cum ar fi cele din spațiile dintre pandantivi, cu scene din viața femeilor din Evanghelie. Agapia fiind mănăstire de călugărițe, conducerea mănăstirii a impus pictarea acestor scene neobișnuite în alte biserici, cum ar fi : Iisus și femeia samarineancă; Iisus și femeia canaaneancă; Iisus cu Marta și Maria la mormîntul lui Lazăr și Iisus și femeia păcătoasă în casa fariseului Simon. În afară de acestea sînt mult mai multe compoziții care sînt proprii lui Grigorescu. În tablourile cu compoziții originale executate de marele pictor se dovedește că Grigorescu a căutat să impună o concepție nouă, personală, creînd la Agapia un stil românesc al picturii religioase.

În cupola boltei naosului, Grigorescu a pictat pe Iisus Pantocrator, nu bust, cum îl reprezintă tradiția bizantină, ci tronînd pe un curcubeu care are culorile tricolorului românesc. În jurul Pantocratorului planează o lume de îngeri, ale căror priviri sfielnice, extaziate stau în poziție de prosternare. Cît de studiate sînt chipurile și mișcările acestor îngeri, îl pune pe tînărul Grigorescu alături de ceilalți titani ai Renașterii.

Icoanele împărătești reprezintă o treaptă superioară de realizare artistică. Ele sînt lucrate pe pînză și lemn și nu pe tablă de aramă cum s-a prevăzut în contract. În pictarea acestor icoane pe care pictorul se angajează să le facă cu mîna lui cu cele mai bune oloiuri, Grigorescu reușește să aștearnă pe pînză tot geniul lui artistic, în a reda chipuri cît mai autentice și-și ilustrează un stil portretistic propriu. De aceea în reprezentarea chipului lui Hristos din icoana împărătească, pictorul și-a ales ca model pe un diacon slujitor al mănăstirii. Portretul exprimă bunătate, curăție sufletească și blîndețe, trăsături identice așezate în icoana ce seamănă cu Hristos Dumnezeu făcut om. Icoana împărătească a Maicii Domnului cu Pruncul în brațe reprezintă o realizare de cea mai mare valoare artistică, din întreg ansamblul de picturi al Agapiei. O țărancă din satul Filioara, sat vecin cu mănăstirea a servit ca model pictorului pentru chipul Fecioarei, iar pentru Pruncul Iisus a pozat copilul unui tîmplar din același sat. Portretul Maicii Domnului, așa cum este el pictat exprimă într-un chip maiestuos conștiința convinsă a chemării sale de Maică dumnezeiască. Copilul Iisus cu figura blondă, față ovală și durdulie, cu părul blond buclat este plin de grație și se odihnește fericit la sînul Maicii Sale. Prin această icoană se poate spune că Grigorescu a consfințit chipul românesc al Maicii Domnului, cu trăsăturile și atitudinea de mamă țărancă din Moldova [22]. Icoana hramului bisericii, Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil are și ea la bază modele vii: două tinere surori de mănăstire, fiice ale unui preot înrudit cu o maică din Agapia i-au servit drept model pictorului pentru Sfinții Arhangheli. Chipurile lor sînt pline de gingășie și de frumusețe divină. Amîndoi sînt conștienți parcă de misiunea lor înaltă, de trimiși ai cerului aici pe pămînt. Trăsăturile acestor chipuri sînt de o mare frumusețe și eleganță, cu ochii lor mari, negri, frumoși și strălucitori, cu fețele lor luminate de un zîmbet neprihănit. dau acestei icoane o mare și inegalabilă valoare de portret. Putem spune pe drept cuvînt că aceste portrete au o strînsă legătură cu creația pictorului de mai tîrziu în redarea chipurilor de tinere fete „ciobănițe", care au rămas nemuritoare ca și cele din biserica Agapiei [23].

Pe ușa diaconească de la Proscomidiar, Grigorescu a zugrăvit cu mult talent și gust artistic chipul Sfîntului Mucenic Gheorghe, în picioare. Un profesor din Iași, Miltiade Țoni, un adevărat tip de frumusețe și un bun prieten al pictorului i-a pozat lui Grigorescu pentru acest tablou [24]. Îmbrăcat

---

22. Eustochia Ciucanu, *op. cit.*, p. 70.

23. Pr. Vasile Ignătescu, *Mănăstirea Agapia*, în „M.M.S.", XLI (1965), nr. 9-10, p. 531.

24. Al. Vlahuță, *op. cit.*, p. 21.

într-o mantie de un roșu purpuriu, strînsă și prinsă cu o broșă la gît, căzînd peste umeri în falduri, se văd pe bust armurile ostașilor romani. Are capul întors spre stînga, sprijinindu-se pe piciorul drept, iar cu mîna stîngă pe scut, îți dezvăluie identic imaginea unei statui antice grecești.

Această icoană reprezintă o realizare excepțională la care a ajuns pictorul în acest portret, prin calitățile imaginii, printr-o remarcabilă naturalețe, prin exactitatea detaliilor și prin reușita atitudinii. În partea stîngă a catapetesmei este icoana cu chipul senin, dar în același timp și sever de trăitor al pustiei, a Sfîntului Ioan Botezătorul. Cu siguranță că și la baza acestei picturi stă chipul vreunui model viu. Pe ușa diaconească din dreapta, Grigorescu a pictat cu aceeași măiestrie de portretist chipul Sfîntului Dimitrie, martir militar ca și Sfîntul Gheorghe, icoană ce s-a distrus în vîlvătaia incendiului din 1903 și înlocuită în 1905 cu o alta de Nicolae Dimitriu din Iași.

Admirînd frumusețea picturilor din icoanele catapetesmei de la Agapia, academicianul George Oprescu a făcut o justă apreciere asupra lor, spunînd că : „acestea rămîn unice capodopere portretistice ale stilului neoclasic în opera lui Nicolae Grigorescu“ [25].

Tot atît de realiste și cu aceeași putere de exprimare în artă sînt executate și chipurile sfintelor mucenițe și cuvioase ce împodobesc pereții celor două abside ale naosului. Tradiția spune că în chipul Cuvioasei Parascheva Grigorescu din memorie a zugrăvit, imortalizînd în pictura murală a Agapiei, chipul mamei sale care tocmai în acest timp trecuse la cele veșnice. La baza acestor portrete sînt modele ale unor călugărițe din soborul mănăstirii și în ele trebuie căutată originalitatea și farmecul picturii lui Grigorescu. În spațiul dintre absidă și amvon este pictat un sfînt militar „Teodor Tiron“, într-o stare impresionantă de interiorizare, cu ochii înlăcrimați, privește fix dincolo, în lumea transcendentului, în infinit.

Pe peretele paralel din dreapta pictorul a zugrăvit pe Sfîntul Eustațiu Placid, fost ofițer dac, martirizat la Dunăre. Frămîntat de sentimente patriotice, pentru că pe cînd Grigorescu picta Agapia a avut loc Unirea Țărilor Române sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza, pictorul zugrăvind aceste două portrete de sfinți militari, un dac și un roman a vrut să demonstreze veacurilor viitoare plămada neamului românesc.

Pe pereții verticali ai pronaosului sînt zugrăvite patru portrete mari de sihaștri, Sfîntul Antonie cel Mare, Sfîntul Vasile, Sfîntul Eftimie și Sfîntul Teodosie, îmbrăcați în haine groase de șiac, coboară parcă să participe la slujbe cu lumea din biserică. Aceste portrete de schivnici sînt lucrate minuțios, cu o notă evidentă realistă, asemănătoare portretelor de ierarhi din altarul bisericii. „Au pozat pentru aceste tablouri doi ieromonahi și un schimonah din această mănăstire. Schița în culoare se vedea pînă la incendiul din anul 1903 printre tablourile stăreției“ [26].

Grigorescu încheie cu succes lucrarea de pictură a bisericii Sfinților Arhangheli de la Agapia abia în iulie 1861, lucrarea pe care a început-o în aprilie 1858, cu mult elan și în plin avînt tineresc.

Marele talent al pictorului s-a impus în tot ansamblul de pictură de aici, dar și în conștiința contemporanilor săi și oamenii bisericii ca și oficialitățile au fost binevoitoare pentru pictor. La 15 februarie 1861 mitropolitul Sofronie Miclescu cu multă bunăvoință și apreciere scria Ministerului Cultelor, în intervenția ce făcea pentru restul de plată din cei 2.000 de galbeni prevăzuți în contract ce urma să-i mai dea pictorului: „Din lucrul pînă acum înaintat, luîndu-se destulă dovadă că Domnia lui zugravul, n-au privit nicicum la prețul alcătuirii, sîrguindu-se a lucra cu deosebită artă și cu vopsele fine, încît lesne se poate cunoaște, că isprava va fi peste așteptarea dorită“ [27]. Tot atunci mitropolitul recomandă maicii stareță Tavefta

---

25. Acad. G. Oprescu și Remus Nicolescu, *op. cit.*, p. 86.

26. I. D. Ștefănescu, *Opera lui N .Grigorescu...*, p. 547.

27. Gheorghe Bulat, *Pictorul N. Grigorescu la Mănăstirea Agapia*, în „M.M.S.“, XXXIX (1963), nr. 11-12, p. 717.

Ursache să-i mai dea pictorului încă 750 de galbeni în plus peste cei 2.000 de galbeni prevăzuți în contract, făcînd mențiunea : „pentru a-i fi de ajutor, spre a-și isprăvi în totul studiile în străinătate". Este limpede că de pe acum i se pregătea pictorului calea spre studii în străinătate. Ministerul a aprobat propunerea pentru plata a încă 750 de galbeni peste contract, dar pentru acoperire scria pictorului ieșean George Siler în 27 iunie 1861 să meargă la Mănăstirea Agapia să cerceteze pictura și să aprecieze dacă lucrul lui Grigorescu este „în conformitatea îndatoririi ce și-au luat asupra-și, prin contractul încheiat cu mănăstirea". În referatul său George Șiler aprecia că : „Domnia lui pictorul Grigorescu, ca român, n-au lucratu numai pentru prețulu alcătuitu, ci pentru înaltă artă, lăsîndu în Moldova un monumentu unicu în arta picturii" [28].

Ministerul Cultelor și Instrucțiunilor publice în scrisoare de mulțumire adresată lui Grigorescu în 8 iulie 1861 menționa același lucru: „După informațiile luate, Ministerul s-au încredințat că Dumneavoastră în pictura bisericii de la Mănăstirea Agapia ați dat dovezi incontestabile de talentul cel mai eminent și de un interes vrednic de toată lauda. Lucrul ce ați făcut mai mult peste îndatorirea ce ați luat asupra-vă este o vie testimonie, că puneți mai presus amorul artei decît avantajele materiale ce ea v-ar aduce, iar școala de desămn și pictură pe care din propria Voastră impulsie ați înființat în acea mănăstire vă va atrage în toată vremea recunoștința tinerelor eleve care vor frecventa-o și va atesta generațiilor viitoare patriotismul adevărat al junelui ei fondator. În fața unor asemenea acte, consecința naturală a unui adevărat fiu al patriei, Ministerul simte o vie plăcere a vă exprima a sa vie mulțumire" P. Ministru [29]. Totodată Ministerul Cultelor pe lîngă scrisoarea de mulțumire de mai sus, dispune să se aducă la cunoștința publicului prin organul „Monitorul Oficial", „aceste merituoase înfăptuiri ale pictorului Nicolae Grigorescu, viitoarea glorie națională română" [30]. Acesta era de-a dreptul un veritabil triumf, acela al tinereții pictorului Grigorescu.

Mihail Kogălniceanu, prim-ministru al Moldovei pe timpul cînd Grigorescu punea suflet din sufletul lui în fiecare icoană ce o picta pe peretele bisericii, vizitînd Mănăstirea Agapia cu pictura bisericii în plină prospețime, a rămas extaziat de frumusețea picturii. Drept recompensă, Kogălniceanu i-a acordat pictorului o bursă din partea Moldovei, pentru a se desăvîrși în arta picturii. Despre frumusețea picturilor de la Agapia, Kogălniceanu a scris următoarele : „Tablourile care ornează acea zidire, prin bogăția compozițiilor, adevărul și vivacitatea coloritului lor, formează pentru Moldova o adevărată galerie de pictură, care va atrage întotdeauna admirația românilor și stima străinului cunoscător, care ar călători prin acele îndepărtate locuri" [31].

Judecînd monumentalul ansamblu de pictură de la Agapia este clar pentru oricine că pictura religioasă nu avea secrete pentru Grigorescu. El era un artist aproape desăvîrșit din punctul de vedere al tradiției noastre în domeniul artei picturale. Se mai punea doar problema adîncirii unor

---

28. Textul este luat după fotocopia referatului întocmit de pictorul George Siler din Iași, ce se află expus în muzeul Mănăstirii Agapia.

29. Gheorghe Bulat, *op. cit.*, p. 722.

30. *Ibidem*, p. 718 .

31. Textul publicat în Monitorul Oficial din 1861 și scris pe un tablou din muzeu.

cunoștințe, a unor confruntări cu arta din muzee și din atelierele Parisului în vederea obținerii unei diplome care să-i dea dreptul la întoarcerea în țară de a intra în învățămînt și de a participa la viața artistică oficială a țării.

După încheierea cu succes a lucrărilor de pictură de la Agapia, Grigorescu își va lua de data aceasta zborul nestingherit spre Parisul atît de dorit și visat în tinerețea sa. Va lucra desigur cu marii artiști parizieni : Troyon, Diaz, Rousseau, Corot, Millet, Courbet și alții la Barbison sau în pădurile de la Fontainebleau, căutînd să-și însușească tot ce ar fi putut fi nou pentru el. Cu toate noutățile pe care i le putea oferi Parisul, Grigorescu și-a făcut o tehnică proprie și a rămas mai departe un pictor specific român, „pentru că el a trăit realitatea țărănească ca nimeni altul, pentru că el a fost cel dintîi care a redat lumea și culoarea luminată, specifică peisajului românesc". Lumea, țara, pentru Grigorescu era gătită în găteli din cele mai strălucitoare, cu nimburi de lumină, venite parcă din alte tărîmuri. Țara lui, țara neamului acestuia de țărani, o prezintă aproape transfigurată datorită unui moment de emoție și optic ce preface realitatea în viziune" [32].

Între Grigorescu al nostru din acei ani tineri și plini de ardoare, devenit mai tîrziu un genial maestru al penelului și Mănăstirea Agapia s-au țesut legături de suflet.

Oamenii aceia care i-au fost atît de binevoitori pictorului la realizarea cu succes a picturii bisericii, modelele alese cu atîta grijă de el, adevărate portrete de frumusețe, înțelegerea adîncă a Stareței Tavefta Ursache, sprijinul ei moral și material în realizarea plecării lui la Paris, l-au făcut pe Grigorescu să nu uite niciodată Agapia și să revină aici ori de cîte ori pașii îl duceau în această parte de țară. Poate și prietenia lui atît de sinceră și statornică cu scriitorul Alexandru Vlahuță care își avea o parte din familie stabilită în mănăstire, să-l fi adus pe Grigorescu atît de des aici la Agapia, singur sau în anturajul prietenilor săi.

Multe amintiri sincere, intime și duioase din anii copilăriei sau din anii cînd trudea de zor pe schelele bisericii din Agapia i le-a destăinuit pictorul lui Vlahuță, pe care mai tîrziu scriitorul avea să ni le comunice, atît în *România pitorească* cît și în cartea: *Grigorescu, Viața și opera sa.*

Despre frumusețea picturii executată de Grigorescu pe pereții bisericii mari ai Agapiei, în vremea tinereții sale, pe cînd pictorul avea doar 20 de ani, Alexandru Vlahuță, prietenul devotat și admiratorul artistului a scris pagini nemuritoare pe care le-a încheiat cu aceste rînduri : „După trei ani, Agapia în sărbătoare își sfințea podoaba de care cu drept cuvînt se putea mîndri. Din cîte biserici avem în țară, nici una nu închide o așa de aleasă comoară artistică, atîta bogăție de viață cerească, exprimată așa de frumos, așa de curat și cu atîta putere. Ce pot vorbele să spună despre frumusețea unui cîntec ? Parcă nu mai este de mînă omenească! Așa se minunau maicile clătinînd din cap. Acolo rămine un muzeu și o școală de pictură bisericească. Lucrarea de la Agapia sfîrșită în 1861, încheie prima perioadă din uriașa activitate artistică a lui Grigorescu, primul capitol din istoria vieții lui, care ar fi intitulat „Meșterul Nicu". Un sfînt și el, intrase în artă pe poarta cea strîmtă" [33].

Monahia Eustochia CIUCANU

---

32. Francisc Șirato, *Pictori despre pictură*, București, 1972, p. 142.
33. Al. Vlahuță, *op. cit.*, p. 24.

Recenzii și note bibliografice

Pr. Gabriel Cocora, **Mănăstiri din Eparhia Buzăului, vetre de cultură și trăire românească,** Buzău, 1987, 287 p. + LXVIII ilustrații și *Pr. Horia Constantinescu*, **Biserici de lemn din Eparhia Buzăului** (I), Buzău, 1987, 400 p.

Cu binecuvîntarea și prin strădania P. S. Episcop Epifanie Norocel al Buzăului au apărut aceste lucrări, care oferă cititorului bogate și valoroase date privind importanța ținutului românesc de la întorsura Carpaților în istoria, cultura și spiritualitatea poporului nostru, în afirmarea permanentei ființări românești pe vatra moșilor și strămoșilor noștri de-a lungul celor aproape două milenii. Puține cuprinsuri românești au avut privilegiul zonelor Buzău și Vrancea. În timp ce nordul Moldovei și ținutul Bistriței au fost puncte de întîlnire între maramureșeni, ardeleni și moldoveni, iar Făgărașul, Sibiul și Vîlcea între ardeleni și munteni — cum subliniază Prea Fericitul Patriarh Teoctist — Vrancea, Buzăul și Brașovul au constituit zonele de sinteză ale afirmării unității românești mai mult ca oricare parte a țării. Aici s-au întîlnit ardelenii, muntenii și moldovenii în trăirea aceleiași simțiri românești, în mărturisirea aceleiași credințe dreptslăvitoare și în rostirea aceluiași dulce grai strămoșesc. De aceea nu întîmplător dintre vechile *romanii* — zone de confluență românească — aceasta a păstrat cea mai frumoasă variantă a inegalabilei balade „Miorița".

Toate aceste realizări ale permanenței românești ni le prezintă, într-un limbaj vioi și bogat fundamentat pe mărturii istorice, artistice și culturale, sus-amintitele lucrări consacrate vetrelor de închinare străbună și de trăire românească, mănăstiri și biserici din ținuturile Buzăului și Vrancei. Totodată aceste inedite contribuții avînd darul de a încredința pe oricare cititor că aceste vetre de spiritualitate românească sînt, „dincolo de orice sursă documentară, cel mai convingător „purtător de cuvînt" al artei meșterilor poporului" (V. Drăguț), mărturii ale unității de grai și de simțire românească. Așa cum arată și P. S. Episcop Epifanie în *Cuvîntul înainte* la *Mănăstiri din Eparhia Buzăului*, „referindu-ne la așezămintele monahale din Eparhia Buzăului, putem afirma că acestea, atît în trecut cît și în prezent, demonstrează o dată în plus clocotitoarea viață duhovnicească trăită de înaintașii noștri din care ei făceau o stavilă în fața influențelor și ideilor străine de credința și neamul nostru, viață ce reprezenta în același timp un far luminos și un bastion al spiritualității și istoriei românești de la întorsura Carpaților" (p. 9). Iar dacă luăm în considerare faptul că o „încercare de identificare a tuturor așezămintelor monahale care, conform documentelor, au existat de-a lungul veacurilor pe teritoriul acestei eparhii (a Buzăului n. n.), a ajuns la impresionanta cifră de 120" (p. 8), înțelegem și mai mult oportunitatea lucrării P. C. Pr. Gabriel Cocora. La rîndul ei cartea P. C. Pr. Horia Constantinescu — cum subliniază și P. S. Episcop Epifanie — „vine să împlinească o lipsă simțită de mai multă vreme în Eparhia noastră, în sensul de valorificare a talentului și geniului creator al înaintașilor noștri, precum și de păstrare cu sfințenie a moștenirii lor, lăsată nouă și urmașilor noștri" (p. 11). Prezentarea a peste 90 de biserici de lemn demonstrează nu numai puterea creatoare a poporului nostru, dar și „neîncetata strădanie a lui de a construi peste timp și adversități istorice" (p. 13). Astfel ea contribuind nemijlocit la înțelegerea faptului că „folosirea lemnului ca material de construcție este pe deplin firească într-o țară plină de păduri și în care continuitatea de viețuire își află rădăcinile dincolo de pragurile cunoscute ale istoriei" (V. Drăguț).

Ambele lucrări completîndu-se în mod fericit una pe alta contribuie deci la o necesară aprofundare a cunoașterii trecutului de luptă și afirmare națională a poporului nostru dar și la înțelegerea importanței vechilor noastre vetre de închinare străbună în trăirea unității de neam, de grai și de simțire românească, ele însele constituind un capitol deosebit al culturii și spi-

ritualității românești dacă ne gîndim la aceea că „de la Tismana și pînă dincolo de Neamț, Carpații sînt înțesați de locașuri călugărești" (C. C. Giurescu). Tuturor ne este știut faptul că în aceste Sioane ale credinței dreptslăvitoare, întîlnite pe tot cuprinsul vetrei strămoșești, „s-au dezvoltat școlile în care s-a întărit spiritul românesc al oamenilor prin credință, a crescut nădejdea lor, s-a înmulțit dragostea. Influența mănăstirilor a fost mare prin aceea că întărea credința, îi îmbărbăta pe oameni în luptă pentru apărarea pămîntului strămoșesc, îi unea în puterea morală, în trăire spirituală. Mănăstirile au inspirat cu exemplele celor cuvioși în ale credinței pe apărătorii pămîntului românesc, care au luptat cu bărbăție împotriva dușmanilor" (Pr. dr. Paul Mihail).

Desigur că același rol l-au avut în viața fiilor acestui pămînt strămoșesc și bisericile de mir, cele mai multe deservite de preoți care — cum spune marele savant N. Iorga — nu se distingeau de enoriașii lor nici prin stare materială și nici prin port, pentru că ei slujeau aceleași vreri și năzuințe românești. De aceea „tinda unor biserici a fost prima sală de clasă, Ceaslovul — primul abecedar și preotul — primul dascăl" (Pr. prof. Gh. Moisescu). Prin aceasta preoții fiind „nu numai știutori de carte ci și răspînditori de carte", iar cărțile bisericești au sporit numărul știutorilor de carte ca adevărate „instrumente împotriva analfabetismului, manualele de predare a scris — cititului și semne ale culturii" (p. 46-47).

Cartea P. C. Pr. Gabriel Cocora în primul capitol închinat vieții monahale din trecut se referă la *Vechimea monahismului pe teritoriul Episcopiei Buzăului* (p. 13-15), *Mănăstiri de-a lungul vremii* (p. 15-18), ca apărătoare ale vieții românești (p. 18-27) și vetre de cultură (p. 27-47). Privitor la viața monahală în prezent autorul închină ample prezentări mănăstirilor Rătești (p. 51-121), Ciolanu (p. 125-201) și Sihastru (p. 205-234), urmate de paginile dedicate mănăstirilor Poiana Mărului, Dălhăuți, Rogoz și Vărzărești (p. 237-258). Un *rezumat* în limbile engleză și franceză (p. 259-287), urmat de *ilustrații* (LXVIII) încheie documentata lucrare a P. C. Pr. Gabriel Cocora care — cum arată P. S. Episcop Epifanie — ne lasă în așteptarea a „noi împliniri în acest domeniu" (p. 11).

Prima parte a cărții P. C. Pr. Horia Constantinescu, după o binevenită *Prefață* (p. 12-24), este consacrată prezentării importanței bisericilor de lemn din Eparhia Buzăului, din punct de vedere religios (p. 17-25), arhitectonic (p. 26-31), istoric (p. 32-43), cultural (p. 44-60) și social (p. 61-76). O scurtă prezentare a bisericilor de lemn astăzi dispărute (p. 77-85) încheie prima parte. Cea de-a doua parte a cărții cuprinde prezentarea monografică a unui număr de 90 biserici (p. 95-383), iar un *rezumat* în limbile engleză și franceză (p. 387-397) încheie prezentul volum — rod al străduniei și muncii de cercetare a P.C. Pr. Horia Constantinescu, puse „în slujba evidențierii și ocrotirii operelor de artă, care vorbesc despre credința, evlavia, talentul și dragostea de muncă ale străbunilor", cum pe bună dreptate îl apreciază P. S. Episcop Epifanie.

Pe lîngă bucuria de a fi străbătut pagini prezentate într-un limbaj cursiv și dens, cele două cărți ale P.P. C.C. Preoți Gabriel Cocora și Horia Constantinescu ne dau temeinicia convingerii că Biserica noastră strămoșească a fost prin însăși structura și slujirea ei întotdeauna în sprijinul marilor năzuințe ale fiilor acestor plaiuri.

Mai mult, cartea P. C. Pr. Horia Constantinescu, octogenar, lăsîndu-ne în așteptarea celui de al doilea volum, care va încununa „această împlinire cărturărească", se constituie pentru preoții tineri într-o adevărată pildă de cercetare și cunoaștere a trecutului istoric și cultural al poporului nostru și de împlinire cu dăruire și statornicie a chemării de slujitori ai lui Dumnezeu și ai neamului nostru românesc.

Pr. V. NECHITA

David Hume. **„Cercetare asupra intelectului omenesc"** București, 1987, 236 p.

Editura Științifică și Enciclopedică a scos recent o nouă carte: David Hume, „Cercetare asupra intelectului omenesc" în colecția „Clasicii filozofiei universale", în traducerea lui Mircea Flonta, Adrian-Paul Iliescu, și Constanța Niță cu un stu-

diu introductiv de Mircea Flonta, un studiu „Despre experiența traducerii filozofice“ de Adrian-Paul Iliescu și cu notele finale referitoare la concepte, întocmite de Mircea Flonta și Adrian-Paul Iliescu (revizia traducerii de Ioana Gogeanu).

Cartea de față prezintă cîteva aspecte ale filozofiei lui David Hume, prezentă prin înseși temele tratate și cîteva principii privind modul în care trebuie practicată și scrisă filozofia, ceea ce evidențiază faptul că filozoful, literatul și istoricul D. Hume se arată a fi nemulțumit de felul cum se făcea filozofie în vremea sa, propunînd în consecință un alt sistem.

După cum citim în prefață, scrierea redată acum tiparului a apărut pentru prima oară în 1748 la Londra sub titlul: „Philosophical essays concerning human understanding“, retipărită tot la Londra zece ani mai tîrziu, cu titlul: „An enquiry concerning human understanding“, reeditată în 1849 și în 1902 sub alte titluri, după care ultime ediții a fost făcută și traducerea de față.

David Hume s-a născut la 26 aprilie 1711 ca al doilea fiu al unui nobil scoțian de țară. Potrivit tradiției, toată averea părintească trecînd în moștenirea primului născut, D. Hume, cu puținul ce i-a revenit totuși din aceasta, după moartea tatălui său, cu greu a putut să facă față necesităților vieții. Lipsa de mijloace materiale de trai, a avut o influență marcantă în viitorul tînărului Hume. La 12 ani intră la Universitatea din Edinburgh unde timp de 3 ani primește o instrucție sumară, bazată mai mult pe discipline și limbi clasice care vor rămîne dragi filozofului pentru tot restul vieții. Întors acasă după această perioadă tînărul David se instruiește ca autodidact, urmîndu-și propriile sale aptitudini în programul de studiu; pentru un timp a început niște studii de drept, la insistența familiei, pe care însă nu le-a terminat. Preocupat de sistemele de gîndire ale unor filozofi ai vremii ca Locke, Shaftesbury, Berkeley, D. Hume își consolidează formația mai mult de erudit decît de om de știință și conturează definitiv drumul pe care s-a hotărît să meargă în viață: literatura în general și filozofia în special.

După un stagiu de cîțiva ani în Franța tînărul Hume revine în Anglia unde pregătește publicarea primei sale lucrări de anvergură (3 volume) intitulată: „Tratat asupra naturii omenești“, de care era foarte entuziasmat dar pe care o publică sub anonimat și care spre decepția sa nu va suscita la public interesul pe care-l aștepta. În urma acestui fapt își reface de mai multe ori lucrarea pe care pînă la urmă reușește să o impună atenției publicului.

În 1748 publică prima sa lucrare semnată (după ce publicase pînă atunci sub anonimat 7 volume!) după care una din lucrări apărîndu-i și în limba franceză, ajunge cunoscut și în Franța.

Dar lucrarea cea mai importantă prin care s-a impus în cultura engleză a fost cartea sa „Istoria Angliei“ în 6 volume publicate între anii 1754 și 1762, lucrare care i-a dus faima de scriitor la apogeu (p. 13).

David Hume a avut mulți contestatari care nu întotdeauna au fost onești în observațiile lor, adesea încercînd să-l discrediteze pe filozof evidențiind unele aspecte personale ale vieții sale, și acelea exagerate. Mai ales, s-a făcut caz de situația sa materială precară dintru început, avansîndu-se ideea că ar fi scris pentru bani și nu din puternice convingeri filozofice, fapt în sprijinul căruia se căutau diverse fraze în opera sa care păreau compromițătoare, de exemplu: „Nu cred nici un moment acest lucru (pe care-l susține într-o controversă) cum nu credeți nici dv.; combateți-mi însă părerea dacă puteți“ (p. 14).

Dar la toate atacurile ce s-au ridicat cu privire la opera sa, chiar cînd a fost cazul că acestea erau în mod vizibil injuste și tendențioase și cînd David Hume avea putința de a pune lucrurile la punct, el n-a răspuns în nici un fel dînd astfel dovadă de o înaltă ținută morală și de un rar spirit de toleranță.

Filozofia lui Hume este în fond o critică atentă a empirismului filozofilor amintiți mai înainte. După acesta sarcina centrală a filozofului ar fi „să formuleze criterii ce fac posibilă distincția dintre probleme cu semnificație cognitivă și probleme care nu au o asemenea semnificație, altfel spus, să determine limitele cunoașterii pozitive“ (p. 22).

Se spune că prin sistemul său filozofic, Hume l-a trezit pe Kant

din somnul său dogmatic și observația este întemeiată deoarece se știe că filozoful german a avut în deosebită atenție creația filozofică a scoțianului.

Deși a dat dovadă de o neașteptată și remarcabilă modestie, ridicată chiar la rang de precept și teorie, David Hume a șocat opinia publică și simțul comun al contemporanilor și chiar al unor filozofi de după el, prin scepticismul său derutant care-l făcea să pară realmente de neînțeles. Iată cîteva exemple : „Alienatul care crede că e un om moale trebuie condamnat numai pe temeiul că este în minoritate sau mai degrabă, pentru că nu trebuie să admitem democrația — pe temeiul că guvernul nu este de acord cu el. Este un punct de vedere disperat și trebuie să nădăjduim că există un mijloc de scăpare“ (citat în p. 26); sau pornind de la principiul contemporanului său Fr. Hutcheson care susținea cu „cele mai convingătoare argumente că moralitatea nu este nimic în natura abstractă a lucrurilor, ci este în întregime relativă la sentiment sau simțul moral al fiecărei ființe particulare, tot așa cum distincțiile dintre dulce și amar, cald și rece iau naștere din simțirea particulară a fiecărui organ de simț“ (p. 39). D. Hume își centra etica sa pe ideea că rațiunea este și trebuie să fie subordonată dispozițiilor noastre naturale, deci tributară pasiunilor.

Aceste probleme fac parte integrantă din preocupările sale pentru intelectul omenesc despre care tratează în lucrarea de față apărută sub titlul menționat și care cuprinde între altele, reflecții și demersuri filozofice privitoare la diferite genuri de filozofie, la originea și asocierea ideilor, opinii sceptice cu privire la operațiile intelectului, la probabilitate, la libertate și necesitate, la rațiunea animalelor, la providență, minuni și viața veșnică etc.

Referindu-se la problema religiei, interesantă ni se pare concluzia de la capitolul intitulat „Despre minuni“ în care, după ce contestă valabilitatea și creditul ce trebuie acordat mărturiilor despre minuni — cu diverse exemple istorice — zice : „Astfel că, privind lucrurile în întregul lor, putem trage concluzia că *Religia creștină* nu numai că a fost la început însoțită de minuni, dar chiar și azi nu poate fi crezută de nici un om cu judecată fără a admite una. Simpla rațiune nu ajunge pentru a ne convinge de adevărul ei, şi oricine este împins de *credinţă* să adere la ea, este conştient *de un miracol permanent ce are loc în propria sa persoană care răstoarnă toate principiile intelectului său și îl determină să creadă ceea ce este cu totul contrar experienței și obișnuinței*“ (s. n.) (p. 196).

Între multiplele raționamente dezvoltate la tematicile susmenționate, reținem de asemenea una din frumoasele sale reflecții, formulate axiomatic cu privire la prietenie și moderație: „Prietenia este principala bucurie a vieții omenești și moderația singura sursă de liniște și fericire“ (p. 203).

Cartea lui David Hume „Cercetare asupra intelectului omenesc“, apărută în traducerea pe care o semnalăm, readuce în atenția celor interesați întregul sistem de filozofie speculativă prin care s-a caracterizat mai ales Evul Mediu european și se constituie într-o veritabilă lecție atît de istorie a filozofiei cît și de tehnică a filozofiei.

Pr. Th. DAMIAN

Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, **Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina,** vol. I, București, 1987.

Primul volum din *Noul atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, însoțit de volumul introductiv *Date despre localități și informatori*, publicat de un colectiv de cercetători și cadre didactice de la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor și Facultatea de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iași, reprezintă rezultatul unor cercetări de geografie lingvistică ce se înscriu în programul de cercetare a problemelor fundamentale ale istoriei limbii române. Amintim că, trecerea mai multor decenii de la efectuarea de către Sever Pop și Emil Petrovici a anchetelor pentru *Atlasul lingvistic român*, de sub conducerea lui Sextil Pușcariu, precum și „schimbările intervenite în situația

graiurilor românești după cel de-al doilea război mondial (datorită mișcărilor de populație, transformărilor social-economice, intensei acțiuni de culturalizare a țării și extinderii limbii naționale unice)“ [1] a determinat ca în aprilie 1958, la Conferința dialectologilor din București, Cluj-Napoca și Iași, să se pună în discuție proiectul elaborării unui nou Atlas lingvistic român.

Din acest nou Atlas, realizat în ultimii douăzeci de ani, alcătuit din mai multe *Atlase regionale*, au apărut deja „Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Oltenia“ (vol. I-V), „Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș“ (vol. I-III). „Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Banat“ (vol. I) și „Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina“ (vol. I), urmînd să mai apară volumele destinate următoarele zone: Muntenia și Dobrogea, Transilvania și Crișana [2]. Ideal ar fi fost ca nomenclatura acestor lucrări să fie similară, întrucît ele au fost alcătuite pe baza aceleiași concepții de lucru și cu aceleași scopuri și mijloace. Studierea graiurilor romanității orientale este completată de apariția, la Chișinău, a Atlasului lingvistic moldovenesc, care prezintă situația lingvistică din Bucovina de nord și Moldova de est.

Paralel cu anchetele pentru Atlas, s-au efectuat de către aceiași anchetatori sau, uneori, de echipe diferite și anchete de texte dialectale care sînt programate să apară în volume independente ca o completare a atlaselor. Publicarea volumului „Texte dialectale“ culese de Emil Petrovici, ca supliment la Atlasul lingvistic român II, Sibiu-Leipzig, 1943, a constituit nu numai un model căruia colaboratorii la noile atlase regionale i-au adus o serie de îmbunătățiri (am remarca, mai ales, înregistrarea textelor de la informatori grupați pe categorii de vîrstă și sex, ceea ce a permis adunarea unui volum sporit de texte), ci și un argument în sensul necesității publicării acestor texte care pun în evidență fapte etnolingvistice deosebit de interesante, fapte care confirmă sau completează informațiile din Atlase. Amintim în acest sens, volumele: „NALR. Oltenia. Texte dialectale“, „Texte dialectale. Muntenia“ (vol. I-III), „Texte dialectale. Dobrogea“ și „Texte dialectale. Bistrița-Năsăud“. Pe baza acestor texte publicate ca și a celor înregistrate și păstrate în Arhive fonogramice ale limbii române, completate cu informațiile de la Atlase, vor apărea și o serie de „glosare regionale“ independente (NALR. Oltenia. Glosar regional — a fost deja publicat) sau incluse în volumele de texte (vezi Texte dialectale. Dobrogea și Texte dialectale. Bistrița-Năsăud).

Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina cuprinde o rețea de 210 localități, iar acest prim volum conține, pe lîngă cele zece hărți introductive privitoare la diverse aspecte istorice, demografice, culturale etc., 107 hărți lingvistice analitice și 43 de pagini cu material necartografiat, prin urmare, răspunsurile la 236 de întrebări referitoare la terminologia corpului omenesc. Prezentarea celor 92 de hărți interpretative care însoțesc uneori hărțile lingvistice analitice sau sînt grupate la sfîrșitul acestora, avînd un caracter de sinteză a unor fapte dialectale, reprezintă o primă propunere de interpretare și sistematizare a informației cuprinse în volum.

Se impune să evidențiem aici că această preocupare a autorilor a determinat introducerea pentru prima dată, în lucrări de acest gen, a unor inovații cum ar fi marcarea unor arii lingvistice direct pe hărțile analitice (vezi h. 54 *Strungăreață* care delimitează cele două arii *strună* și *strungă*, sau h. 103 *Uimă* care separă aria *udmă* de aria *uimă*).

Compararea cu hărțile atlaselor romanice sau ALR I și II, favorizată de corespondențele date la fiecare hartă sub I, este dusă, în unele cazuri, mai departe prin reprezentarea pe hărțile interpretative a datelor comparabile din ALR I (vezi h. *Neg*); aceasta este o altă inovație a volumului în discuție față de celelalte atlase regionale apărute.

O primă analiză a hărților interpretative pune în evidență o serie de arii lingvistice (fonetice și lexicale) care individualizează anumite zone ale teritoriului investigat. De cele mai multe ori, aceste arii modifică sau completează imaginea

---

1. *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni*, în „Fonetică și dialectologie“, vol. V, București, 1963, p. 159.
2. *Ibidem*, p. 160.

graiurilor din Moldova și Bucovina față de atlasele lingvistice anterioare, acest fapt explicîndu-se, în principal, prin rețeaua mai deasă a localităților cercetate. Uneori însă, diferențele (mai ales cele fonetice) între ALR I și II și NALR. Moldova și Bucovina se explică tocmai prin evoluția în timp a graiurilor populare și prin influența exercitată de limba literară.

Volumul „Date despre localități și informatori", reprezentînd de fapt o introducere a *Atlasului*, cuprinde prezentări cu caracter monografic ale celor 210 localități anchetate. Prin urmare, pentru fiecare localitate se au în vedere prima atestare, trăsături geografice, aspecte de demografie, toponimele cele mai cunoscute, antroponimele cu cea mai largă circulație (sau altfel spus, cele mai frecvente nume de familie, nume de botez, porecle și supranume), particularități distinctive sau definitorii ale graiurilor locale, date biografice referitoare la informatorii folosiți în ancheta cu Chestionarul NALR etc. Acest volum reprezintă un instrument de lucru necesar cercetătorului atît în raport cu volumul apărut cît și cu volumele ce vor fi publicate ulterior. Profilul și utilitatea acestui volum introductiv confirmată și de alte lucrări de acest tip ce însoțesc diferite alte atlase lingvistice din domeniul romanic[3] a fost susținută în dialectologia românească încă din 1976[4] și aplicată paralel de NALR. Banat. Față de acesta însă, volumul introductiv la NALR. Moldova și Bucovina conține o serie de elemente noi cum ar fi: datele anchetelor cu Chestionarul și ale anchetelor de texte, anchetele suplimentare, participanții la aceste anchete.

Pentru a sublinia oportunitatea publicării, de la început, a acestei părți a *Atlasului* (așa cum s-a procedat de altfel și pentru atlasele lingvistice ale Banatului și Maramureșului), este, credem, destul să amintim că pentru interpretarea corectă și nuanțată a unor date de pe hărțile Atlasului lingvistic român I (autor Sever Pop) și II (autor Emil Petrovici), trebuie să ne adresăm notelor, care cuprind informații similare, din jurnalele de anchetă ale celor doi autori, aflate în manuscris în arhiva Institutului de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj-Napoca. Prin referințele la vechimea localităților și proveniența locuitorilor, avînd în vedere mișcările demografice de pe teritoriul Moldovei și Bucovinei precum și aportul de populație românească din Transilvania, la principalele trăsături lingvistice ale graiurilor populare din localitățile investigate ca și prin referințele la unele trăsături etnografice specifice (ocupații de bază, obiceiuri etc.) volumul introductiv contribuie la stabilirea unor elemente de relație cu faptele lingvistice înregistrate în Atlas.

Apariția *Noului atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina* se înscrie într-o bogată tradiție a geografiei lingvistice românești. Amintim, în acest sens, prima lucrare de acest gen publicată de romanistul german Gustav Weigand, la Leipzig, în 1909: „Linguisticher Atlas des dakorumänischen Sprachgebietes". Acest prim atlas lingvistic românesc are nu numai o importanță deosebită privind preocupările de geografie lingvistică aplicată la teritoriul de limbă română, ci și o importanță politică; pe baza faptelor lingvistice înregistrate în hărțile acestui Atlas s-au conturat granițele politice ale statului național român după primul război mondial.

Apariția noilor atlase regionale, printre care se înscrie și *N A L R. Moldova și Bucovina*, reprezintă astfel o necesitate privind preocupările referitoare la problemele fundamentale de istoria limbii române. Se pun, astfel, în evidență noi fapte lingvistice necunoscute încă (avem în vedere că materialul înregistrat reprezintă graiul viu al poporului), sau se confirmă, o dată în plus, anumite aspecte etno-lingvistice ce individualizează și caracterizează limba noastră națională în raport cu alte limbi romanice.

Ion-Horia BÎRLEANU

---

3. Vezi volumul *Der Sparchatlas als Forschungsinstrument*, publicat de K. Jaberg și J. Jud odată cu primul volum din *Atlasul lingvistic și etnografic al Italiei și Elveției Meridionale* (1928).

4. Vezi Stelian Dumistrăcel, *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Probleme ale elaborării*, în „Limba română", XXV (1976), nr. 5, p. 556.

Vasile Frățilă, Viorica Goicu, Rodica Sufletel, **Dicționarul toponimic al Banatului (A-B)**

Sub semnătura lui Vasile Frățilă, Viorica Goicu și Rodica Sufletel, a apărut la Universitatea din Timișoara, primul volum, cu literele A-B, din *Dicționarul toponimic al Banatului*, parte a *Tezaurului toponimic al României*, lucrare în curs de realizare pe provincii istorice.

Deși se ocupă de o regiune restrînsă, Dicționarul (în continuare DTB) se anunță ca o lucrare destul de amplă, ceea ce dovedește marea bogăție a materialului pe care îl publică și pentru care autorii au făcut anchete speciale în peste 600 de localități.

Într-o scurtă *Prefață* (p. I-VIII), autorii precizează că opera lor „cuprinde, în mod exhaustiv, numele de localități și microtoponimia" Banatului istoric. La anchetele deja amintite, pentru completarea informației, s-au cercetat numeroase documente istorice, publicate sau inedite, s-au consultat și s-au fișat lucrări cartografice. Autorii au folosit, pentru adunarea materialului și pentru redactare, metoda și principiile stabilite de cercetătorii sectorului de onomastică de la Institutul de Lingvistică din București, cu unele modificări dictate de realitatea istorică și lingvistică a Banatului. Fiecare articol al DTB dă informații cu privire la aspectul geografic, al locuitorilor, la așezare; cînd este vorba despre localități, se prezintă date în baza cărora se poate urmări evoluția fonetică a numelor; la hidronime se indică locul de unde izvorăsc, traseul, locul de vărsare, afluenții. Autorii au pus în titlu varianta literarizată a numelui, dar consemnează toate variantele fonetice și gramaticale, tocmai pentru a oglindi marea varietate și bogăție de forme existente în realitate. În baza normelor urmate se consemnează pronunția locală a numelor topice (în transcriere fonetică), indicîndu-se accentul și principalele fenomene fonetice (cum sînt palatalizarea, africatizarea, velarizarea).

Cu privire la originea numelor, autorii au adoptat *principiul etimologiei directe*, adică prezintă etimologia toponimului, nu aceea a numelui de persoană sau a apelativului care stă la baza lui. Abateri de la această normă s-au făcut în cazul unor antroponime sau apelative puțin cunoscute.

Este de reținut că autorii prezintă un material în cea mai mare parte inedit, ceea ce ridică mult valoarea lucrării, acordîndu-i statutul unei opere de referință. Lingviștii o vor folosi pentru cunoașterea mai clară a straturilor lexicale, a relațiilor limbii române cu alte limbi, pentru conturarea mai clară a graiurilor din Banat, pentru cercetarea unor cuvinte care altădată erau în fondul activ, pentru istoria unor nume de persoane (cum ar fi, de pildă, numele Bogdan) etc. Istoricii, etnografii și folcloriștii sau alte categorii de cercetători vor folosi DTB ca pe o bogată și importantă sursă de informații și de dezlegări.

Un dicționar toponimic este un monument închinat limbii și istoriei poporului nostru și i se acordă un loc deosebit în cercetările contemporane. De aceea o astfel de lucrare trebuia prezentată publicului în cea mai aleasă ținută grafică. Ceea ce spunem aici nu este o critică la adresa autorilor, care și-au făcut datoria în mare măsură; ne gîndim numai că nu s-au găsit toate posibilitățile ca lucrarea să fie tipărită. Așa cum se prezintă acum, multiplicată, cu rînduri sau forme ilizibile, nu-și pune în valoare toată însemnătatea, fie și prin aceea că are o circulație prea restrînsă.

Avem certitudinea că specialiștii în toponimie se vor opri cu multă luare aminte, făcînd observații de care autorii vor ține seamă în ediția definitivă a acestei opere.

În timp, au apărut noi volume din DTB. Le vom prezenta într-un viitor număr al revistei.

Ion POPESCU-SIRETEANU

Condica lui Constantin Mavrocordat, ediție de *Corneliu Istrati* vol. I, cu o Introducere și un indice cronologic, Iași, 1985, 321 p.; vol II (Documente, nr. 1-1267), Iași, 1986, 626 p.

Din a doua domnie a lui Constantin Vodă Mavrocordat în Moldova (1741-1743), a rămas un număr de caiete sau condici, conținînd copii după documente emise de cancelaria domnească, porunci și răspunsuri, cărți de judecată (ale divanului, mitropolitului, boierilor). Legate cîndva la un loc, aceste caiete formează azi *Manuscrisul 237*

din Biblioteca Academiei Române, totalizînd 950 file. În 1904, N. Iorga a dat o ediție rezumată a acestui voluminos manuscris, căruia i-a atribuit numele *Condica lui Constantin Mavrocordat* (în *Studii și documente*, vol. VI, p. 209-451). Marele istoric aprecia că „nu există o culegere mai întinsă și din care să poată răsări mai multă viață și lumină" decît această condică. În adevăr, documentele cuprinse în Condica lui Constantin Mavrocordat aruncă o lumină extraordinar de bogată asupra realităților din Moldova acelui mijloc de veac XVIII — ultimele decenii înainte de răpirea Bucovinei — dar, în același timp, o lumină la fel de bogată se răsfrînge și asupra unor decenii anterioare, prin lămuririle care se aduc cu privire la vechile instituții ale principatului moldav.

Dată fiind importanța cu totul deosebită a acestui adevărat monument al istoriei noastre, cercetătorul dr. Corneliu Istrati de la Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" din Iași a consacrat mai mulți ani de muncă pentru transcrierea textului și pregătirea lui în vederea unei ediții *integrale*. Primul volum al acestei ediții a apărut în 1985 și cuprinde introducerea editorului și rezumatele celor 3192 de documente din condică, datînd din anii 1430-1743. În introducere, se analizează amănunțit conținutul condicii, chipul în care a fost alcătuită și modul de realizare a prezentei ediții. Indicele cronologic al documentelor înfățișează documentele transcrise în condică în succesiunea lor cronologică (în manuscris această ordine nu există, vechile hrisoave fiind amestecate cu porunci din vremea lui Constantin Mavrocordat sau cu alte acte). La sfîrșitul fiecărui rezumat se indică numărul pe care documentul respectiv îl are în ediția de față, care reproduce *Condica* așa cum se află ea astăzi.

Cel de-al doilea volum conține reproducerea unui număr de 1267 documente (cuprinse, în condică, de la fila 1 pînă la fila 356 verso); restul documentelor — pînă la totalul de 3192 — vor forma încă un volum sau două și apoi un ultim volum va cuprinde indicii de nume de locuri și de persoane.

O întreagă lume, cu viața ei de zi cu zi, se perindă în fața celui care își ia osteneala să citească acest prim volum de documente, mustind de informație autentică, de primă mînă, pentru istoria veacului XVIII. Administrația statului, viața economică și socială, instituțiile, profesiunile și așa mai departe se oglindesc în documentele acestui prim volum cu amănunte dintre cele mai prețioase. *Viața eclesiastică* a Moldovei acelei vremi poate fi studiată cu precizie pornind de la informațiile oferite de documentele acestei condici. Înfățișez, în cele ce urmează, numai cîteva spicuiri, pentru a arăta bogăția de știri referitoare la tot ceea ce ține de organizarea bisericească și de viața eclesiastică a Moldovei de atunci (știri însemnate se află și pentru catolici și armeni). Aceste știri privesc Mitropolia și Episcopiile, mănăstirile, bisericile „gospod" (domnești) și alte biserici din orașe, bisericile din sate, organizarea ținutală (protopopii), proprietățile și atribuțiile instituțiilor eclesiastice etc.

Documentul nr. 2, din 11 ianuarie 1742, conține reînchinarea Mănăstirii Hangu către Patriarhia de Alexandria, actul fiind semnat de mitropolitul Nechifor, de cei trei episcopi, de marii boieri, de egumenii mănăstirilor din Iași și de egumenii mănăstirilor neînchinate din Moldova. Data acestui document — 11 ianuarie — este o confirmare a știrii din condica de obiceiuri a lui Gheorgachi logofătul despre prezentarea tuturor egumenilor la Iași cu prilejul Bobotezei. De altminteri, faptul este mai clar relevat și de documentul nr. 315, din 23 decembrie 1714, prin care se cere egumenilor „ca să ia scrisorile mănăstirilor [...] și a Sfîntului Botez să se afle aice".

Un material bogat stă la îndemîna celor care studiază succesiunea egumenilor la conducerea mănăstirilor din Moldova; între altele, un document (nr. 843) privește numirea unui egumen nou — un anume Sava — la Mănăstirea Probota, la 7 august 1742.

Un caz interesant este înfățișat de documentele 130, 131 și 132, datînd din 14, 15 și 16 octombrie 1741. Un anume Șerban Cantacuzino fusese călugărit cu forța de către Grigore vodă Ghica; după o perioadă de pribegie prin Transilvania, a revenit în Moldova și a cerut lui Constantin vodă Mavrocordat să fie scos din cinul călugăresc, prin judecată dreaptă, „după alegerea sfintelor ponturi și tocmele ale Bisericii"; cum era și firesc, domnitorul a

înaintat această cerere mitropolitului țării pentru ca, adunînd în sobor episcopii și egumenii din Iași, „după cum va porunci sfînta pravilă bisericească, după canoanele părinților, să hotărîți și să dați în scris, iscălindu-vă, însemnînd din cuvînt în cuvînt capetele pravilii, ca să să vază aievea de iaste volnic ca să să lepede de cinul acesta sau nu iaste, de vreme ce la aceasta a hotărî noaăo nu să cade". Decizia soborului întrunit a doua zi a fost aceasta: „căutînd și sfînta pravilă, măcar că la pravilă nu hotăraște, nici alege pentru aceasta, numai noi cu toții am socotit, de vreme că, în vremile trecute, la împărați și la domni și nu numai pre aiurea, ci și în părțile aceste, de multe ori, pentru multe pricini s-au întîmplat aceasta, de s-au făcut călugări de frica și de sila împăraților, a domnilor și a dregătorilor și pă urmă nu s-au dat voe ca aceasta, să-și lepede unii ca aceia cinul călugăriii".

Între semnatarii acestei interesante hotărîri se află și un arhiereu străin, „mitropolitul Levies"; el este prezent și în actul pentru reînchinarea mănăstirii Hangu (11 ianuarie 1742), cu precizarea că era din partea Patriarhiei de Alexandria. Alt arhiereu străin trăitor în Moldova acelei vremi e „proin episcopul Mina", menționat la 12 ianuarie 1742 ca pornind în călătorie la Locurile Sfinte (documentul nr. 389). În fine, două documente din martie 1743 (nr. 1045 și 1046), poartă și întăritura Patriarhului de Ierusalim, Parthenie („patriarhul Sfîntului Mormînt").

Un interes cu totul deosebit prezintă documentul nr. 133, din 23 noiembrie 1741, conținînd zestrea bisericii așa-numite „de pe Poartă": „Izvod de vășminte și de odoară ce să află la sfînta biserica gospod după Poarta" (e vorba de poarta curții domnești din Iași). Cărțile de cult sînt românești, dar se mai păstrează și trei Evanghelii slavone și una greco-română (între aceste cărți, sînt și „6 Minee muntenești"); sînt enumerate vase și veșminte liturgice, icoane și „1 sicriaș de argint, în care au fost moaștele lui Sfeti Pandelimon".

Sub. nr. 129, se află jalba călugărilor de la Schitul Mare din Galiția, cerînd, în cuvinte emoționante, ajutorul domnului Moldovei.

Mai multe documente menționează *pravilele;* am citat deja pe **acela** din 16 octombrie 1741, pentru cazul lui Șerban Cantacuzino; *Hexabiblul* lui Armenopulos, „pravila împărătiască și bisericească", se află citate la 13 ianuarie 1743, cu prilejul unui proces între familia Stîrcea și Mănăstirea Sucevița (nr. 999).

Lucrări de reparație la Trei Ierarhi sînt evocate de cîteva documente din iunie și septembrie 1742 (numerele 591, 896 și 917), cînd este vorba să „să curățască biserica", să se aducă lemn și cărămizi și se comandă nouă lavițe de dimensiuni diferite.

Cercetătorii preocupați de istoria locală, de onomastică, toponimie, genealogie vor găsi în aceste documente un material extrem de bogat.

Ștefan S. GOROVEI

Liviu Pendefunda, **Drumuri prin Moldova,** București, 1987.

„Drumuri prin Moldova", ultima carte a doctorului Liviu Pendefunda, autorul înfățișîndu-ni-se de data aceasta în ipostaza prozatorului, ne pune în fața unui destin înflăcărat de pasiunea arzătoare pentru vocația proprie, deschis însă spre cultură, spre artă care înalță și transfigurează, toate structurîndu-se într-o unitate desăvîrșită ce înglobează eu-tu sub conul de lumină al Absolutului. O carte a mărturisirilor, a decelării începuturilor de activitate pusă în slujba vieții și a omului, intersectat de ani anteriori și ani ulteriori acelor începuturi în misiunea îmbrățișată și confruntarea cu fel de fel de probleme și cazuri ce reclamau perspicacitate și curaj profesional, cu întîlniri hotărîtoare, cu evocări de personalități ale științei și culturii contemporane, cu amintirea locurilor din Iașii de origine aureolat de istorie, din țară și din Europa, colindate spre înălțarea spirituală, totul învești mîntat într-un stil literar captivant din care descinde o tainică putere ce te predispune spre comuniunea cu autorul care valorizează tot ceea ce trăiește și eternizează cu pana sa. Într-adevăr, așa cum i s-a prezis, „poezia merge foarte bine cu neurologia" (p. 74) și paginile cărții, înmiresmate de frumusețea și bogăția figurilor stilistice, evidențiază deopotrivă pe medicul și pe literatul care, arătînd că toți sîntem de fapt „călători" (p. 58) și intuind exact esențialul

condiției umane, este convins că important nu este ceea ce vor alții să arate despre tine, ci ceea ce crezi tu că merită să descoperi celorlalți" (p. 93). să faci pentru ceilalți. Astfel autorul reliefează transubiectivitatea oricărui sentiment și gest uman care integrîndu-te și profilîndu-ți propria identitate se îndreaptă și spre altul într-o împreunădevenire spre autenticitatea existenței. Gingășia, solicitudinea și dragostea cu care medicul se îndreaptă spre toți cei care au nevoie de el îi aduce după oboseala zilei bucuria comunicării, a împlinirii, a venirii în ajutorul semenului pentru că „întotdeauna oboseala ascunde și o fărîmă de fericire căci numai munca obosește, iar munca reală e în același timp izvor de bucurie" (p. 81). Cuvinte cu valoare de reflexie, ce caracterizează pe omul de vocație, pe omul total angajat cu toată ființa în slujirea binelui, a frumosului, a adevărului, prin muncă, prin cultură, prin artă. Orice dialog este o noutate, înseamnă descoperirea unui suflet, a unei existențe în călătoria aceasta a vieții și fiecare caz amintit de autor e o confesiune de conștiință și responsabilitate profesională proprie ce se instituie într-o adevărată întemeiere întru ființă, în comuniunea interumană, unde se revelează prezența totală.

Autorul iubește oamenii și locurile și, ca oarecînd legendarul rege Midas, tot ceea ce vede, ascultă, ajută, acolo unde se implică cu toată ființa totul se transfigurează devine o valoare în sine. Totul arată că este necesar să te jertfești, să te identifici tainic cu tot ceea ce te înconjoară, să pulseze fibrele sensibilității pentru tot ceea ce există căci totul își are rațiunea sa pe care înțelepciunea, actul creator, efortul cercetării continui le plasează în adevărata lor lumină. De la toți avem de învățat pentru că așa cum spune autorul „oamenii muncesc, trăiesc, cred în munca lor „cred în viața lor și ei îmi oferă leacul cel mai potrivit neliniștilor mele" (p. 37). Arta la rîndul ei, cultura, modelează, înalță, spiritualizează, „asigură nevoia și posibilitatea unor alte înțelegeri și asumări". Misterul naturii, al măreției ei, al noutății permanente cu care îmbrățișează pe cel ce o caută, o simte și se refugiază în ea, e un cadru, un spațiu unde se desfășoară orice act uman, și e redat deosebit de frumos de autor. „Fiecare dintre noi ar trebui să-și descopere un colț de pămînt, din pămîntul acesta al nostru și, culcîndu-se printre crengi, atingînd cu ochii necuprinsul albastru, să se afle pe sine. Să se descopere și să vieze" (p. 24), să mediteze la slava pe care psalmistul o vedea peste tot în creație.

Evocarea locurilor, a focarelor de cultură ieșene, din țară sau din alte părți ale lumii, ale oamenilor intrați în panteonul național și universal al culturii și artei vădește la autor comuniunea și pogorîrea la izvoarele originare ale creației, ale valorilor spiritului. Intrăm, de asemenea, și în universul familial pe care autorul îl evocă cu candoare,

Autorul s-a dovedit și se dovedește omul, care călăuzește și pe ceilalți la aceste izvoare, la aceste valori, prin întîlnirile cu publicul, prin cercurile cultural-artistice promovate, arătînd că „arta adevărată este aceea care izvorăște din viața celor care ne înconjoară" (p. 90).

Și peste tot din carte transpare clar că autorul nu e niciodată singur, că are în sine iubirea sa, poartă cu el iubirea pentru omul cel mai apropiat al vieții sale, iubire pe care o soarbe și o dăruiește din Cel care este iubire și sub povara Lui, în trinitatea nedespărțită, eu-tu-El.

Sînt multe, multe aspecte ale cărții ce se cer reliefate, limita spațiului nepermițînd aceasta, dar cititorii vor trăi delectarea spirituală și culturală a parcurgerii unor pagini care sînt confesiune și angajare totală pentru orice om, la locul său de activitate și pentru viața sa întreagă.

O carte care așa cum spune autorul „s-a născut din viață" (p. 5) și este o carte pentru viața fiecăruia dintre noi.

Pr. Gh. PETRARU

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iaşilor

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA MAI 1988

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a rînduit pentru conferința preoțească din trimestrul II/1988, tema : *„Voievodul Constantin Brîncoveanu în istoria, cultura și ortodoxia românească“* (la 300 de ani de la urcarea sa pe tron). O temă de aleasă vibrație patriotică, ortodoxă și românească, cu semnificații profunde pentru istoria și cultura noastră, căci de numele lui Constantin Brîncoveanu, martir al neamului nostru pentru crezul său român și ortodox, sînt legate monumentul literar-spiritual *Biblia de la București* de la 1688 și salba de ctitorii de renume aparținînd artei brîncovenești.

Lucrările Conferinței preoțești s-au desfășurat la sediile protopopiatelor din Arhiepiscopia Iașilor după cum urmează : 3 mai la Protopopiatele Iași și Rădăuți, 4 mai la protopopiatele Pașcani și Cîmpulung, 5 mai la protopopiatele Botoșani și Suceava, 6 mai la protopopiatele Dorohoi și Fălticeni, 10 mai la protopopiatele Hîrlău și Piatra Neamț și 11 mai la protopopiatul Tg. Neamț.

Lucrările conferințelor au fost prezidate din încredințarea Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei si Sucevei de P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul. la protopopiatele Iași, Paşcani, Piatra Neamț și Tg. Neamț, și următorii delegați ai Centrului eparhial: P. C. Pr. Constantin Sîrbu, vicar administrativ, la protopopiatul Cîmpulung, P. C. Pr. Costache Buzdugan, consilier cultural, la protopopiatele Suceava și Fălticeni, P.C. Pr. Matei Corugă, consilier administrativ, la protopopiatele Botoșani și Dorohoi și P. C. Pr. D. Isopescu, consilier administrativ, la protopopiatul Rădăuți.

După oficierea Te-Deum-ului, P. S. Pimen Suceveanul și delegații Centrului eparhial au trecut în revistă principalele evenimente politice și bisericești interne și externe, motivînd apoi tema conferinței rînduite de Sfîntul Sinod și însemnătatea ei excepțională pentru istoria, cultura și spiritualitatea poporului român. În continuare s-a dat citire referatelor prezentate de către următorii P.P.C.C. preoți: Vasile Aron-Tungujei la protopopiatul Iași, Dumitru Bouariu-Chilișeni protopopiatul Suceava, Gheorghe Andrieșescu-Uspenia-Botoșani la protopopiatul Botoșani, Constantin Bobric-Vaduri la protopopiatul Piatra Neamț, Pavel Postolache-Înălțarea Domnului Pașcani, la protopopiatul Pașcani, Adrian Iftimiu, Adormirea Maicii Domnului-Vicovu de Sus la protopopiatul Rădăuți, Dumitru Carp-Buhalnița la protopopiatul Hîrlău, Dragoș Păduraru-Sfîntul Nicolae-Cîmpulung la protopopiatul Cîmpulung Moldovenesc, Mihai Beraru-Oprișeni la protopopiatul Fălticeni, Dumitru Budeanu-Ionășeni la protopopiatul Dorohoi și Nicolae Baciu-Păstrăveni la protopopiatul Tg. Neamț.

În continuare au luat cuvîntul, pe marginea referatelor, mai mulți preoți, la fiecare protopopiat evidențiindu-se multiple aspecte din viața și lucrarea voievodului martir.

În încheiere au luat cuvîntul P. S. Pimen Suceveanul și delegații eparhiali, exprimîndu-și satisfacția pentru buna desfășurare a conferințelor, pentru interesul manifestat de toți participanții la această evocare de inimă și conștiință, viața lui Constantin Brîncoveanu, iubitor de pace și frumos fiind unul din exemplele cele mai grăitoare despre profilul moral-spiritual și cetățenesc al înaintașilor noștri. Constantin Brîncoveanu a dus o politică externă a păcii ceea ce i-a permis să promoveze cultura și arta în propria țară. Într-adevăr, în vremea domniei lui, viața culturală a cunoscut un avînt deosebit amintind de Academia Sfîntul Sava, Școlile de la Colțea și Sfîntul Gheorghe Nou. În timpul său s-au impus și personalități ale culturii naționale de renume : stolnicul Constantin Cantacuzino, frații Radu și Șerban Greceanu, Radu Popescu. Personalitățile prestigioase ale Bisericii din vremea sa, Mitropolitul Antim Ivireanul, episcopii Ilarion și Ștefan ai Rîmnicului, Grigorie, Mitrofan și Damaschin ai Buzăului, și-au adus o contribuție inesti-

mabilă la tezaurul cultural-spiritual național, la propășirea „limbii românești și-a Patrie cinstire". La loc de cinste trebuie menționat spiritul ecumenist al lui Constantin Brîncoveanu, grija față de creștinii ortodocși greci, arabi sau georgieni, precum și de frații de credință transilvăneni siluiți prin actul „unirii" cu Roma. *Biblia de la București* de la 1688 este, de asemenea, un moment de referință de la începutul domniei lui Constantin Brîncoveanu.

În vremea sa s-a cristalizat stilul arhitectonic și artistic brîncovenesc, mănăstirile Hurez, Govora, biserica Colțea, palatul Mogoșoaia constituind expresiile în piatră ale acestui curent național.

Sfîrșitul martiric, la 15 august 1716, la Constantinopol, al lui Constantin Brîncoveanu și al celor patru fii ai săi, a frînt firul unei existențe de excepție pentru cultura și spiritualitatea ortodoxă românească, voievodul fiind un simbol peste veacuri al identității noastre ortodoxe, al jertfei pentru patrie și popor. Evocarea sa la momentul aniversar al împlinirii a 300 de ani de la începutul domniei lui este un binevenit prilej de reflexie și de angajare în slujirea Bisericii și a neamului spre binele acestuia.

La sfîrșit, la fiecare protopopiat s-au prezentat rapoarte de activitate.

Pr. Gh. PETRARU

PRAZNICUL ÎNĂLȚĂRII DOMNULUI LA MĂNĂSTIREA NEAMȚ

Ca în fiecare an, Înălțarea Domnului, hramul Mănăstirii Neamț, a prilejuit trăirea unor momente de profundă comuniune spirituală și prin firească legătură cu istoria vremurilor mușatine pînă la aceea din vremea noastră s-a îmbogățit și înviorat simțirea patriotică a tuturor celor prezenți.

Potrivit rînduielilor noastre ortodoxe și tradiției statornicite, în ajunul sărbătorii, *miercuri 18 mai a. c.*, s-a săvîrșit de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, slujba Privegherii, la sfîrșitul căreia P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură.

Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a pus în lumină valoarea rugăciunii, care este „o jertfă de seară" și a stăruit asupra legăturii strînse care este între rugăciune și icoană, arătînd că icoana, așa cum este și icoana Maicii Domnului de la Mănăstirea Neamț, însoțește și călăuzește rugăciunea și viața noastră.

De asemenea a arătat că rugăciunile pe care Biserica dreptmăritoare le are sînt luate din Sfînta Scriptură sau au fost întocmite de Sfinții Părinți, rugăciuni pe care Biserica le-a inclus în cult. Aceste rugăciuni, pe care Biserica le păstrează, le învață și le înalță la cer, ne țin neclintiți în păstrarea întregului tezaur de credință și rodesc unitatea sufletească a credincioșilor, unitate care trebuie să fie simțită și trăită, așa cum ne învață întreaga noastră istorie, ca unitate națională.

În sfîrșit, P.S. Sa a arătat că, potrivit învățăturii ortodoxe și tradiției vieții monahale, credincioșii trebuie să-și unească munca cu rugăciunea și rugăciunea cu munca.

În încheiere, a transmis binecuvîntările părintești ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

A doua zi, *joi 19 mai a. c.*, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, înconjurat de un sobor de slujitori bisericești, arhimandriți, ieromonahi, preoți, ierodiaconi și diaconi a oficiat la Agheazmatar slujba de sfințire a apei. La sfîrșitul slujbei, P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură arătînd însemnătatea dogmatică a Înălțării Domnului cu Trupul la cer și a ședерii Sale de-a dreapta Tatălui. Înălțarea, a spus P. S. Sa, este „capătul unui drum al smereniei, al chenozei Fiului lui Dumnezeu dar și al înălțării firii umane, chemată prin întrupare, Înviere, Înălțare și Pogorîrea Sfîntului Duh la starea de îndumnezeire prin har. A stăruit apoi asupra însemnătății primirii Sfintelor Taine pentru viața credinciosului și unitatea bisericii.

Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul în incinta mănăstirii, răspunsurile la Sfînta Liturghie fiind

date de corul seminarului. Ca întotdeauna, credincioşii prezenţi trăiau momente de înălţare sufletească.

Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a rostit, la momentul potrivit, un cuvînt de învăţătură arătînd că, deşi S-a înălţat la cer, Dumnezeu este cu noi. Trăim acest adevăr în faţa Sfîntului Potir care uneşte pe toţi cei ce mărturisesc dreapta credinţă. Simţind, prin comuniune euharistică, această unitate, durerea despărţirii unora de trupul Bisericii dreptmăritoare se face şi mai resimţită pentru că această durere este şi a fiilor Bisericii dreptmăritoare, ai Bisericii luptătoare, dar şi a fiilor Bisericii triumfătoare, strămoşi ai noştri care îşi văd fiii îndepărtaţi de Biserica Mamă şi lipsiţi de grija mormintelor lor. Este această rupere o mare durere pentru Biserica una, sfîntă, sobornicească şi apostolească.

După ce a transmis celor prezenţi binecuvîntările părinteşti ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, s-a oficiat un polihroniu.

CRONICAR

SFINŢIREA BISERICII „CUVIOASA PARASCHEVA“ DIN PAROHIA PLEŞEŞTI, COM. VULTUREŞTI, JUD. SUCEAVA

Biserica parohială din Pleşeşti, prin aşezarea sa, oferă o generoasă privelişte pentru contemplare şi reculegere. Este o biserică monumentală, datînd din primii ani ai acestui secol, ctitorită de răzeşii satului prin stăruinţa unui fiu al satului Pr. Vasile Pleşoianu.

Între anii 1982 şi 1987, a fost restaurată cu pricepere şi împodobită cu pictură nouă prin dragostea jertfelnică a credincioşilor parohiei, păstoriţi de P. C. Pr. paroh Grigore Neţoi.

Duminică 15 mai 1988, strădaniile tuturor au fost răsplătite de bucuria sfinţirii dumnezeiescului locaş, din încredinţarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, de către Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

Prea Sfinţia Sa a fost întîmpinat cu un cuvînt de bun venit rostit de către P. C. Prot. V. Hrestic-Fălticeni.

După săvîrşirea Sfintei Liturghii, P. C. Pr. paroh Grigore Neţoi a făcut o prezentare a lucrărilor realizate, a muncii şi dăruirii cu care a fost sprijinit de către credincioşi în frunte cu consiliul parohial. Apoi, a mulţumit Prea Sfinţitului Episcop-vicar Pimen Suceveanul pentru tot sprijinul acordat reparaţiei acestei biserici, cît şi pentru osteneala de a fi venit să binecuvînteze strădaniile şi realizările parohiei.

În cuvîntul rostit, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a stăruit asupra rolului Bisericii în viaţa credincioşilor şi a arătat că Biserica este alcătuită din sufletele noastre care sînt lăcaşuri ale Duhului Sfînt. Preoţii sînt slujitorii lui Dumnezeu şi ai credincioşilor, sînt cunoscători ai învăţăturilor bisericeşti, dar ei singuri, fără credincioşi, nu pot forma Biserica. Prea Sfinţia Sa a îndemnat pe ascultători ca odată cu înnoirea Bisericii să-şi înnoiască şi chipul lor lăuntric, împodobindu-l cu virtuţi creştine şi cu sentimente alese. În acest mod vor îndeplini rostul chemării lor de buni creştini şi vor merge în pas cu vremea, cu reînnoirea Patriei pentru care ne străduim fiecare în sectorul de activitate.

Pornind de la pericopa evanghelică, Prea Sfinţia Sa a vorbit despre orbirea sufletească a unor credincioşi care s-au rupt de Biserica-mamă şi a îndemnat pe credincioşi să devină chipuri şi lucrători ai Mîntuitorului Iisus Hristos în lume, adică lucrători ai dragostei nemărginite, ai dragostei care merge pînă la jertfă pentru binele semenilor, pentru binele Bisericii, pentru binele poporului.

După ce a menţionat rolul sfinţitor şi educativ al picturilor bisericeşti pentru viaţa duhovnicească, P. S. Sa a transmis tuturor celor de faţă, preoţi şi credincioşi, binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

P. C. Prot. V. Hrestic a mulţumit Prea Sfinţitului Pimen pentru înălţătorul cuvînt şi pentru participarea la încununarea strădaniilor credincioşilor din Pleşeşti. Pentru meritele sale, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a hirotesit pe P. C. preot paroh întru „sachelar“.

Prot. V. HRESTIC

SFINȚIREA BISERICII „SFÎNTUL PANTELIMON“ DIN PAROHIA MĂNĂSTIREA DOAMNEI, PROTOPOPIATUL BOTOȘANI

La 7 km de Botoșanii lui N. Iorga, la 10 km de Ipoteștii lui Eminescu și la 30 km de localitatea celui care a uimit cu vioara sa întreaga Europă — George Enescu —, într-un cadru pitoresc aproape feeric, se află așezată comuna Mănăstirea Doamnei. Localitatea este de mult atestată de documentele vremii. Din vechime a existat aici o mănăstire de călugări. Ceea ce documentele vremii inserează este faptul că în anul 1552 Elena Doamna, soția voievodului Petru Rareș, reface din temelie „mănăstirea de călugări cuvioși, Învierea Domnului“. Fiind refăcut în totalitate de Doamna Elena, așezămîntul monahal de aici va fi cunoscut de acum înainte ca „Mănăstirea Doamnei“. Mănăstirea mai tîrziu a fost închinată Mănăstirii Rusim, mănăstire care avea hramul „Sfîntul Mucenic Pantelimon“. Astfel, la una din renovări bisericii Mănăstirii Doamnei i se schimbă hramul „Învierea Domnului“ cu „Sfîntul Mucenic Pantelimon“, hram pe care-l poartă biserica pînă astăzi.

Actuala biserică a fost construită în anul 1902. Din celelate clădiri ale ctitoriei mușatine nu se mai păstrează nimic. Astăzi biserica „Sfîntul Pantelimon“ servește ca biserică parohială.

Din anul 1945 cînd a venit aici preot paroh Părintele Gh. Constantinescu, biserica „Sfîntul Pantelimon“ a avut mai multe renovări. Ultima reparație de anvergură a fost executată la biserică între anii 1980 și 1987. Pentru lucrarea de sfințire a ostenelilor Părintelui Constantin și ale enoriașilor săi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a delegat pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul care a săvîrșit acest act solemn în ziua de 22 mai 1988.

După tîrnosirea altarului și oficierea Sfintei Liturghii Părintele Gh. Constantinescu a făcut o dare de seamă asupra modului în care s-au desșilor săi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a delegat pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul care s-a referit, mai întîi, la pericopa evanghelică a Duminicii a VII-a după Paști, apoi și-a exprimat bucuria că credincioșii de pe aceste plaiuri, harnici lucrători ai gliei și păstrători ai credinței Bisericii dreptmăritoare, s-au bucurat astăzi de împlinirea străduniilor lor pentru înfrumusețarea locașului de închinare.

În final, Părintele prot. Grigorie Diaconu-Botoșani a mulțumit Prea Sfințitului Episcop-vicar Pimen Suceveanul pentru osteneala și cuvîntul de folos adresat cu căldură credincioșilor din Mănăstirea Doamnei.

A urmat îndătinatul Polihroniu.

SFINȚIREA BISERICII DIN BICAZ CHEI PROTOPOPIATUL PIATRA NEAMȚ

Nu departe de cele mai frumoase chei ale Carpaților Orientali, satul, ce împrumută numele de la trecătoarea înspre Transilvania, Bicaz Chei, este una din cele mai frumoase localități ale extremității de apus a județului Neamț. Înainte de a intra între stîncile trecătorii, în centrul satului, pe o colină solitară, de cîteva decenii harnicii locuitori din Bicaz Chei au înălțat o biserică impunătoare cu hramul Adormirea Maicii Domnului. Întrucît și această zonă nu a fost scutită de numeroasele vitregii ale vremii și biserica acestei frumoase așezări montane a fost afectată de acestea, dar tot de atîtea ori a fost refăcută. În ultimii ani, harnicul preot. Nicolae Regoș, parohul bisericii, a continuat lucrările de restaurare începute de venerabilul preot predecesor, Gheorghe Boieriu.

Împodobită cu o frumoasă pictură și restaurată complet pe dinafară frumoasa catedrală de pe colina din centrul satului Bicaz Chei a fost resfințită, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul în ziua de *5 iunie 1988.*

După oficierea tîrnosirii noului altar, într-un loc dinainte amenajat,

afară, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, înconjurat de un sobor de preoţi întru care şi P. C. Prot. Constantin Cazan din Piatra Neamţ, a oficiat Sfînta Liturghie. La sfîrşitul Sfintei Liturghii Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a invitat pe Părintele Nicolae Regoş să facă o dare de seamă cu privire la evoluţia lucrărilor de restaurare a bisericii parohiale.

Luînd cuvîntul apoi, P. S. Sa a vorbit mai întîi despre semnificaţia istorico-dogmatică a Duminicii Tuturor Sfinţilor în care s-a oficiat slujba de sfinţire, după care, în partea parenetică a cuvîntului a dat sfaturi şi îndemnuri pastorale preoţilor şi credincioşilor participanţi la sfînta slujbă. A încheiat transmiţînd credincioşilor participanţi patriarhiceasca binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române.

Cuvîntul de mulţumire adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, precum şi Prea Sfinţitului Episcop-vicar Pimen Suceveanul a fost rostit de Părintele protopop Constantin Cazan.

A urmat îndătinatul polihroniu.

Arhid. Ioachim GIOSANU

O ÎNTÎLNIRE COMEMORATIVĂ EMOŢIONANTA

În ziua de 2 iunie a. c., într-un cadru festiv, cu emoţii şi negrăite bucurii s-a sărbătorit pentru a şasea oară aniversarea a 50 de ani de la despărţirea pe drumurile vieţii a absolvenţilor seria 1937-1938 ai Seminarului teologic „Veniamin Costachi“ din Iaşi. Evenimentul emoţionant ce a copleşit fiinţa tuturor celor prezenţi a avut loc la biserica „Sfîntul Gheorghe Lozonschi“-Iaşi din faţa Seminarului, păstorită cu multă vrednicie de către P. C. Pr. paroh Ionel Nicoară care face parte din seria absolvenţilor.

După cuvenitul Te-Deum oficiat de către preoţii absolvenţi: P. C. Pr. Gheorghe Solovăstru-Rîşnov (Braşov), P. C. Pr. C. Ciureanu şi Pr. C. Ţuchel, din Iaşi, la care s-a adus prinos de mulţumire lui Dumnezeu pentru ierarhi: Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române şi Prea Sfinţitul Pimen Suceveanul Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, pentru Conducătorul ţării noastre, pentru profesorii şi colegii cu întreaga asistenţă şi după oficierea parastasului pentru chiriarhi, profesori şi colegii decedaţi, P. C. Pr. I. Nicoară a rostit un cuvînt despre semnificaţia momentului comemorativ.

Din cei 38 colegi presăraţi în cele patru puncte cardinale în ţinuturile Patriei noastre, 20 au rămas în viaţă, 18 decedaţi, iar dintre profesori numai 2 sînt în viaţă, care au luat parte la întîlnirea festivă: Dl. prof. Coriăţeanu de istorie şi Dl. prof. D. Miron de franceză care a ţinut un cuvînt evocînd maxime şi cugetări din cei mai mari gînditori ai lumii antice şi moderne. Colegii P. C. Pr. C. Ciureanu animatorul tuturor întîlnirilor seriei noastre, P. C. Pr. Vasile Florea-Şerboteşti-Vaslui, şeful promoţiei, P. C. Pr. Ioan Ctin-Brăila, şi colegul Alexandru Ţucă-Predeal, au evocat momente emoţionante din cei opt ani de viaţă de seminar, iar P. C. Pr. C. Ţuchel a citit însemnările profesorului de filozofie Eugen Nicolau despre figura memorabilă a marelui dascăl al Seminarului Veniamin, a profesorului Gh. Gr. Gheorghiu de matematici, evocînd rolul profesorilor în formarea şi educarea elevilor de a fi utili societăţii, Bisericii strămoşeşti şi Patriei iubite.

Pr. C. ŢUCHEL

†

CHEMAŢI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM GHEORGHE BOERIU ŞI CÎNTĂREŢUL TOADER BARB GHENCI

Anul 1988, de la începutul lui, a îmbrăcat sufletele credincioşilor din parohia Bicaz Chei, protopopiatul Piatra Neamţ, judeţul Neamţ, de două ori în haină de doliu, prin trecerea la Domnul la 25 ianuarie a P. C. Pr.

pensionar iconomul Gheorghe I. Boeriu și la 23 martie a vrednicului cîntăreț Toader Ghenci Barb.

Preotul Gheorghe Boeriu s-a născut la 16 martie 1904 în Aita Seacă, a Făgărașului, fiin al treilea fiu a preotului Iuliu Boeriu și al Rozaliei Școala primară o face în satul natal, urmînd apoi gimnaziul la Baraolt.

După studiile teologice și-a început misiunea preoțească la 14 noiembrie 1926, cînd a fost instalat în locul tatălui său în Aita Seacă unde va păstori timp de 9 ani. În anul 1935, la cerere, se transferă la parohia Joseni-Harghita, unde în anul 1940 va suferi prigoana hortistă împotriva intelectualilor români, ca apoi, în chinuri și sub escortă să fie expulzat în România, peste fosta graniță de la Bicazul Ardelean-Neamț. După cîteva luni de pribegie, pentru 5 ani va păstori în parohia Dridif, protopopiatul Făgăraș, ca apoi să se reîntoarcă la Joseni, pentru alți 3 ani.

Din anul 1948 și pînă în anul 1975 cînd se pensionează desfășoară o bogată activitate pastorală în mijlocul credincioșilor din parohia Bicaz Chei, protopopiatul Piatra Neamț, împlinind astfel 48 ani în slujirea Bisericii strămoșești. Viața sa a fost pildă pentru cei ce l-au cunoscut.

Înconjurat și asistat de credincioși i s-a făcut prohodul în biserica parohială.

Despre viața și lucrarea pastorală a Preotului Gheorghe Boeriu a vorbit P. C. Pr. paroh Nicolae Regoș.

În dangătul clopotelor sicriul cu trupul neînsuflețit a fost depus în cripta pregătită în apropierea bisericii.

La 2 luni îi va urma drumul cîntărețul titular al parohiei, Toader Barb Ghenci, care la numai 60 de ani a fost răpit de o moarte fulgerătoare. Prin credința lui, prin purtarea lui, prin viața morală deosebită și vocea lui caldă și melodioasă, a fost pildă pentru credincioșii parohiei, unde timp de 40 de ani a condus strana.

Slujba prohodirii vrednicului cîntăreț a fost săvîrșită în biserică. Preoții, împreună cu un număr mare de credincioși, au depus trupul neînsuflețit al cîntărețului lor bisericesc lîngă proaspătul mormînt al părintelui său sufletesc Preotul Gheorghe Boeriu, cu care a slujit timp de 40 de ani.

Pr. N. REGOȘ

PREOTUL NICOLAE DIMITRIU

În ziua de 19 mai 1988 a trecut la cele veșnice Preotul pensionar Nicolae Dimitriu, fost paroh al parohiei Valea Seacă-Pașcani.

S-a născut la data de 25 iunie 1910 în orașul Huși. După terminarea școlii primare, urmează cursurile Seminarului și ale Facultății de Teologie din Chișinău, pe care le absolvă în anul 1934.

În anul 1931 s-a căsătorit cu tînăra Elisabeta Ursu. Este hirotonit preot pe seama parohiei Oltenești-Huși, în anul 1934. Păstorește parohiile Hîrșova, Broșteni și Dragomirești, din județul Vaslui. În anul 1958 se transferă la parohia Valea Seacă-Pașcani.

Preotul Nicolae Dimitriu s-a arătat a fi în toată activitatea sa un preot destoinic, blînd, modest, cu o aleasă viață duhovnicească. A fost un bun slujitor, un păstor de suflete iscusit. A reușit să inițieze și să supravegheze lucrările de întreținere la biserica parohială, pe care apoi o împodobește cu pictură.

Slujba de prohodire s-a oficiat în ziua de 21 mai. Despre viața și activitatea sa a rostit un cuvînt P. C. Pr. paroh Vasile Alexa.

Sicriul cu trupul neînsuflețit a fost depus în cripta familiei din cimitirul parohial.

PREOTUL ICONOM STAVROFOR PETRU PANTELIMON

În ziua de 11 iunie a. c., a trecut la cele veșnice Preotul pensionar Petru Pantelimon.

S-a născut în anul 1909 în localitatea Mirosloveşti-Iași, ca fiu al familiei

Vasile şi Victoria Pantelimon. După absolvirea şcolii primare a urmat cursurile Seminarului din Roman şi cele ale Facultăţii de Teologie din Chişinău, pe care le-a încununat cu obţinerea titlului de licenţiat în anul 1933.

În acelaşi an se căsătoreşte cu tînăra Georgeta Florescu, fiica preotului Constantin Florescu, paroh la parohia „Sfinţii Voievozi" Paşcani.

A fost hirotonit ca preot ajutător la parohia „Sfinţii Voievozi"-Paşcani şi, paralel, a îndeplinit funcţia de profesor la gimnaziul din aceeaşi localitate. Toată activitatea preoţească şi-a desfăşurat-o în oraşul Paşcani. A fost protopop al Protopopiatului Paşcani o perioadă de timp. Din anul 1952 şi pînă în anul 1978 a îndeplinit, fără întrerupere, funcţia de secretar al protopopiatului Paşcani, unde s-a arătat la înălţimea atribuţiilor, competent, energic, dinamic, plin de personalitate.

De-a lungul anilor s-a arătat a fi un preot cu o pregătire temeinică, bun slujitor, apropiat enoriaşilor, bun gospodar. Prin contribuţia sa, în calitate de paroh, s-a terminat biserica-capelă de cimitir, „Înălţarea Domnului" din Paşcani. Cu această ocazie i s-a acordat rangul de „iconom stavrofor".

Slujba de prohodire s-a oficiat în ziua de 14 iunie. Despre viaţa şi activitatea Prectului Petru Pantelimon au vorbit P. C. Prot. Mihai Mocanu, P.P. C.C. preoţi : Victor Popuţoaia, Pavel Postolachi şi Prof. Ion Nichita, deputat eparhial.

Sicriul cu trupul neînsufleţit al Preotului Petru Pantelimon a fost coborît în cavoul familiei din preajma lăcaşului, unde a slujit în ultimul timp, capela din cimitirul oraşului Paşcani.

Prot. Mihai MOCANU

ARHIMANDRITUL EFREM CHIŞCARIU
STAREŢUL MĂNĂSTIRII NEAMŢ

În dimineaţa zile de 24 iunie 1988, a încetat din viaţă Stareţul Mănăstirii Neamţ, *Arhimandritul Efrem Chişcariu.*

În ziua de duminică 26 iunie, după săvîrşirea Sfintei Liturghii, Prea Sfinţitul Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, în mijlocul unui sobor de preoţi şi diaconi a oficiat slujba înmormîntării monahilor.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, vestit despre trista întîmplare, a venit la Neamţ împreună cu Prea Sfinţitul Eftimie, Episcopul Romanului şi Huşilor şi Prea Cucernicul Părinte prof. univ. dr. Alexandru I. Ciurea. La catafalcul răposatului stareţ s-a săvîrşit un trisaghion, iar Prea Fericitul Părinte Patriarh a mîngîiat soborul la această tristă şi neaşteptată întîmplare, îndemnînd ca toţi să se roage pentru iertarea păcatelor Părintelui stareţ. Prea Fericirea Sa a rămas pînă a doua zi 25 iunie dînd îndrumări pentru felul cum să se urmeze cu înmormîntarea şi cu treburile mănăstirii, însărcinînd pe Prea Sfinţitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul de a rămîne în mănăstire cîteva zile, pentru a stabili o comisie provizorie în vederea bunei desfăşurări a activităţilor în Mănăstirea Neamţ.

În ziua de 26 iunie, au venit colegi şi colege de facultate ai defunctului, stareţi şi stareţe, prieteni şi cunoscuţi, profesori şi elevi ai Seminarului teologic pentru a conduce pe ultimul drum pe venerabilul stareţ Efrem.

Cuvîntul de cinstire a memoriei Arhimandritului Efrem, de mîngîiere a mamei mult-îndurerate în vîrstă de peste optzeci de ani, a celor trei fraţi şi o soră şi a altor rudenii care au fost de faţă, a soborului şi a asistenţei, a fost rostit de Prea Sfinţitul Pimen Suceveanul. Vrednicia cu care a lucrat

la mănăstirile : Putna, Dragomirna și Neamț, ca stareț și la Iași, ca exarh al mănăstirilor, l-au făcut cunoscut și iubit pe Arhimandritul Efrem. Prea Sfințitul Pimen a cunoscut îndeaproape pe Părintele Efrem și a arătat că avea credința puternică că moartea este o punte spre veșnicie, că ea este naștere pentru viață veșnică, că de la intrarea în monahism și-a împletit gîndul cu convingerea că prin viața de curățenie creștină se biruiește boldul morții.

Pentru Arhimandritul Efrem rugăciunea și munca au fost cei doi stîlpi în jurul cărora, și-a desfășurat activitatea. Înzestrat cu alese calități s-a făcut remarcat ca un bun slujitor, conducător al vieții și rînduielilor mănăstirești și un foarte bun executant al cîntărilor bisericești cu care înfrumusețea sfintele slujbe. S-a evocat un moment de la Mănăstirea Putna, cînd profesorul și istoricul literar G. Călinescu a apreciat valoarea cîntării bisericești bizantine în execuția Arhimandritului Efrem și înaintea plecării de la Putna, unde se afla împreună cu un grup de studenți pentru documentare literară în Moldova, a propus ca să se meargă în biserică și să mai asculte încă o dată muzica „gregoriană", adică muzica bisericească, în execuția regretatului stareț.

Arhimandritul Efrem Chișcariu
Starețul Mănăstirii Neamț

A trăit cu fapta milosteniei, cu dragostea creștină, cu „deschidere" către lumea dinafară a mănăstirii, dînd tuturor ospitalitate, a lucrat și a vegheat la păstrarea tezaurului inestimabil din vetrele de cultură ale marilor noastre mănăstiri. A înțeles porunca evenghelică a slujirii. A biruit ispitele, a ținut la corectitudine și a realizat deosebite lucruri frumoase.

Prezentînd ultimul omagiu, P.S. Episcop-vicar Pimen a îndemnat pe toți de a păstra memoria venerabilului stareț al Mănăstirii Neamț, citind rugăciunile de dezlegare și de iertare a păcatelor. S-au transmis condoleanțe din partea Prea Sfințitului Epifanie, Episcopul Buzăului și Prea Sfințitului Gherasim Hunedoreanul.

Arhimandritul Efrem Chișcariu, s-a născut la 12 iulie 1928 în comuna Mănăstireni, Județul Botoșani din părinții Ioan și Maria Chișcariu. A urmat școala primară în satul natal, după care, la vîrsta de aproape cincisprezece ani a venit la Mănăstirea Sihăstria, unde a fost primit ca frate. P. Cv. Cleopa Ilie își amintește de momentul cînd a intrat pe poarta mănăstirii și cum l-a primit. A fost ascultător și sîrguincios și la vremea potrivită a fost selecționat pentru a urma cursurile seminariale de la Mănăstirea Neamț pe care le-a absolvit în anul 1952. După anul de practică la Mănăstirea Plumbuita a urmat cursurile Institutului Teologic de grad universitar din București, luîndu-și licența în teologie în anul 1957. Tuns în monahism a fost hirotonit ierodiacon și ieromonah, iar vredniciile i-au adus conferirea rangurilor de protosinghel și arhimandrit. A fost și slujitor la Mănăstirea Varatic, ghid la Mănăstirea Curtea de Argeș, profesor la Seminarul din Caransebeș și slujitor la Catedrala mitropolitană din Iași.

La Mănăstirea Neamț, fiind stareț din noiembrie 1975, sub îndrumarea și cu sprijinul Prea Fericitului Patriarh Teoctist, Părintele Efrem a săvîrșit

multe lucruri de mare nevoie: acoperirea cu tablă zincată a incintei, acoperirea turlelor cu tablă de cupru, subzidiri, reparaţii de case, atenanse, întreţinerea locaşurilor de închinare, pictare de biserici şi paraclise. A avut fericirea de a primi înalte delegaţii bisericeşti, ca cea a Ierusalimului, în frunte cu Patriarhul Diodor în 1982, a Moscovei şi a întregii Rusii în frunte cu Patriarhul Pimen, în 1983 şi a Constantinopolului în frunte cu Patriarhul Ecumenic Dimitrios I, în 1987. La hramurile anuale ale mănăstirii ca şi la Pogorîrea Sfîntului Duh, Arhimandritul Efrem — în treisprezece rînduri (1976-1988) — şi-a dovedit iscusinţa de organizator, ele desfăşurîndu-se în bună rînduială şi în linişte.

Din incinta mănăstirii cortegiul s-a îndreptat către cimitirul cunoscut cu numele de „Bogoslovul", în sunetul clopotelor şi al cîntărilor elevilor seminarişti. La mormînt a rostit cîteva cuvinte, evocînd activitatea Arhimandritului Efrem în calitate de cadru didactic, Arhid. Ioan Ivan.

La vîrsta de şaizeci de ani neîmpliniţi, Arhimandritul Efrem şi-a încheiat activitatea, care deşi bogată putea fi continuată. Boala care l-a ros cu mulţi ani înainte l-a doborît. A suportat totul cu răbdare de adevărat monah. A avut o mare mîngîiere, cea de a fi vizitat, în anul 1986, Locurile Sfinte, închinîndu-se şi slujind în special la Sfîntul Mormînt. I-a fost cea mai mare bucurie a vieţii sale.

Pecetluindu-i-se groapa, pomenirea lui va fi veşnică la altarul Mănăstirii voievodale a Neamţului.

Ierom. Justinian CÎRSTOIU
şi
Arhid. prof. Ioan IVAN

PREOTUL ICONOM STAVROFOR GHEORGHE PAŞCAN

În seara zilei de 28 iunie 1988, a trecut la cele veşnice cel ce a fost Preotul iconom stavrofor Gheorghe Paşcan, pensionar, de la parohia Adormirea Maicii Domnului, din oraşul Cîmpulung Moldovenesc.

Părintele Gheorghe Paşcan a văzut lumina zilei la 13 iunie 1910, în comuna Dorna Candrenilor, din familia cîntăreţului bisericesc Gavril Paşcan şi soţia lui Epistimia Paşcan. Din cei 4 copii, doi au slujit bisericii, Preotul Gheorghe Paşcan şi fratele Teodor care este cîntăreţ bisericesc, la parohia Dorna Candrenilor.

După ce a terminat şcoala primară în comuna natală, a urmat Liceul Dragoş Vodă din Cîmpulung Moldovenesc. Se înscrie apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, pe care o termină în anul 1934, cînd se căsătoreşte cu Adriana Săhlean, fiica cîntăreţului bisericesc Gavril Săhlean, din oraşul Gura Humorului.

A fost binecuvîntat cu trei copii pe care i-a crescut cu multă evlavie, devenind oameni de bază în societate.

A fost hirotonit preot pe seama parohiei Topărăuţi unde a funcţionat 2 ani, apoi s-a transferat la parohia Botuş, com. Fundu Moldovei, unde a funcţionat 7 ani. De aici se transferă la parohia Sfîntul Gheorghe din comuna Sadova unde a funcţionat 20 de ani; apoi se transferă în satul natal, Dorna Candrenilor, unde a funcţionat timp de 16 ani, după care solicită transferul la parohia Adormirea Maicii Domnului din Cîmpulung Moldovenesc, unde a mai funcţionat timp de 6 ani pînă la pensionare.

Preotul Gheorghe Paşcan a fost un bun slujitor, cîntăreţ şi predicator. A ocupat şi funcţii administrative, ca secretar la protopopiatul oraşului Vatra Dornei, preot misionar la protopopiatul Cîmpulung Moldovenesc, mai mulţi ani. A fost un administrator şi gospodar deosebit, pe unde a trecut a înfrumuseţat locaşurile de cult, a îmbogăţit inventarul parohiei cu obiecte de cult, cărţi şi ornate noi, iar în comuna natală a reînnoit cele trei biserici: din Poiana Negri, Dealul Florenilor şi biserica din centrul comunei, pe care apoi a pictat-o.

Pentru activitatea depusă a fost hirotesit iconom stavrofor.

După pensionare, cît a mai putut, a suplinit parohii din orașul Cîmpulung și împrejurimi.

A fost depus în biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Cîmpulung Moldovenesc.

La 2 iulie a. c., după săvîrșirea Sfintei Liturghii, un sobor de preoți în frunte cu P. C. Prot. Teodor Moroșan au săvîrșit slujba înmormîntării.

P. C. Prot. Teodor Moroșan a prezentat familiei condoleanțe și a scos în evidență activitatea Preotului Gheorghe Pașcan în cele 5 parohii unde a funcționat pînă la pensionare. Din partea colegilor de facultate au vorbit P.P. C.C. preoți Nicolae Crețu din Gura Humorului, pensionar și Vasile Greșanu de la parohia Nașterea Maicii Domnului din Cîmpulung, secretar al protopopiatului.

După săvîrșirea celor după rînduială, sicriul cu corpul neînsuflețit al Preotului Gheorghe Pașcan a fost depus de preoți în mormînt. A vorbit P. C. Pr. Petru Crăciun de la parohia Adormirea Maicii Domnului din Cîmpulung Moldovenesc, scoțînd în evidență calitățile deosebite ale Preotului Gheorghe Pașcan.

Prot. Teodor MOROȘAN

B. — Episcopia Romanului și Hușilor

BISERICA DIN TRIFEȘTI, JUDEȚUL NEAMȚ

Sărbătoarea Înălțării Domnului nostru Iisus Hristos a fost cinstită și anul acesta cu multă evlavie creștinească de credincioșii parohiei Trifești, protopopiatul Roman, care s-au bucurat în chip deosebit de prezența în mijlocul lor a Prea Sfințitului Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, care, după tradiționala primire, a oficiat Sfînta Liturghie.

În cuvîntul de învățătură, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a stăruit asupra însemnătății actului Înălțării Domnului. În cele 40 de zile de la Învierea Sa, Domnul Iisus Hristos S-a arătat în repetate rînduri ucenicilor Săi, Sfinților Apostoli și femeilor mironosițe, convingîndu-i pe toți că El este cu adevărat Hristos cel Înviat a treia zi după Scripturi. A dat Apostolilor ultimele sfaturi și porunci cu privire la misiunea lor de evanghelizare, făgăduind trimiterea Sfîntului Duh Care îi va călăuzi la mîntuire. În a 40-a zi de la Înviere S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu-Tatăl, cu „Trupul Său spiritualizat, transfigurat, îndumnezeit, care este totodată temelia îndumnezeirii și sfințirii noastre. Cu același Trup Domnul va veni să judece vii și morții. De aceea S-a coborît Fiul lui Dumnezeu pe pămînt pentru a ne înălța pe noi la cer".

Dar pentru a primi permanent sfințenia și darurile Sfîntului Duh, creștinul trebuie să ducă o viață curată, lipsită de păcate și Biserica îi cheamă pe toți fiii ei să primească Sfintele Taine care sînt mijloace de sfințire și de împărtășire a lucrării Sfîntului Duh. În felul acesta — a încheiat Prea Sfințitul Eftimie — sărbătoarea Înălțării Domnului, căreia îi urmează Pogorîrea Sfîntului Duh, rămîne totdeauna ca „un imbold de înnoire spirituală, în Duh și adevăr".

Cuvîntului P. S. Sale, ascultat cu viu interes și atenție, i-a urmat răspunsul P. C. Pr. Gheorghe Miron, care a arătat că în al 190-lea an de cînd credincioșii din Trifești sărbătoresc Înălțarea Domnului, a fost împodobită această măreață sărbătoare prin bunăvoința P. S. Episcop Eftimie care,

cu bunătatea sa caracteristică, a venit să săvîrșească Liturghia spre folosul duhovnicesc al credincioșilor din Trifești.

După ce a făcut o succintă referire la ajutorul material și spiritual primit din partea păstoriților săi, privind îmbunătățirile ce se fac pentru întreținerea și înfrumusețarea bisericii parohiale, P. C. Pr. Gheorghe Miron l-a încredințat pe Prea Sfințitul Eftimie de frumoasa conduită morală a credincioșilor parohiei Trifești, în calitate de buni cetățeni ai scumpei noastre Patrii și fii devotați ai Bisericii strămoșești.

Slujba s-a încheiat cu un polihroniu.

SFINȚIREA BISERICII „SFINȚII VOIEVOZI" DIN FUNDENI—BERBINCENI, JUDEȚUL BACĂU

Duminică, 22 mai 1988, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a oficiat sfințirea bisericii „Sfinții Voievozi" a parohiei Fundeni-Berbinceni, protopopiatul Bacău, păstorită de P. C. Pr. paroh Dumitru Bîrjoveanu.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie a fost primit cu multă căldură sufletească de credincioșii parohiei și de un sobor de preoți și diaconi condus de P. C. Prot. Vasile Radu-Bacău.

După slujba de sfințire a bisericii s-a oficiat Sfînta Liturghie. La sfîrșitul serviciului divin, după ce P. S. Eftimie a conferit P.P. C.C. preoți Dumitru Bîrjoveanu și Virgil Popa de la parohia Traian, distincția și rangul de iconom stavrofor, a luat cuvîntul P. C. Pr. Dumitru Bîrjoveanu, care a făcut o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor ce s-au efectuat, timp de 5 ani, pentru restaurarea bisericii. A mulțumit călduros Prea Sfințitului Eftimie pentru ajutorul acordat și gradul conferit și credincioșilor care l-au ajutat la împlinirea lucrărilor.

În cuvîntul său, P. S. Episcop Eftimie a remarcat strădaniile depuse pentru restaurarea bisericii satului. Prea Sfinția Sa a explicat pericopa evanghelică ce cuprinde rugăciunea arhierească a Mîntuitorului Hristos; de asemenea a precizat importanța Sinodului I ecumenic de la Niceea (325), în care s-au luat hotărîri dogmatice — canonice de mare însemnătate pentru unitatea creștină. Atunci s-a apărat învățătura adevărată despre Sfînta Treime, baza mîntuirii noastre, fiind condamnată erezia lui Arie ce nega deoființimea Fiului cu Tatăl; tot la Sinodul de la Niceea s-au formulat primele șapte articole din Crez, ce cuprind învățătura cea adevărată lăsată de Sfinții Părinți în vederea apărării unității Bisericii.

Sfîșierea unității creștine s-a produs atunci cînd s-a părăsit calea adevărată ce duce la mîntuire, dreapta învățătură lăsată de Mîntuitorul Sfinților Apostoli și urmașilor lor în Biserica una, sfîntă, sobornicească și apostolească. În zilele noastre se fac numeroase încercări de apropiere între creștini, în dorința de a se regăsi unitatea pentru care s-a rugat Mîntuitorul Hristos (Ioan 17, 5). Astfel în țara noastră, după anul 1944, datorită libertății religioase garantate de statul nostru, se remarcă apropierea cultelor în cadrul ecumenismului local și prin lipsa prozelitismului. Întrunirile internaționale sînt, de asemenea, animate de spirit de frățietate și dorința de unitate. Datoria creștinilor ortodocși este de a rămîne fideli învățăturii celei adevărate și de a fi lucrători pentru pace cu toți creștinii, ascultînd de legile țării care urmăresc ordinea și armonia între culte.

În încheiere, Prea Sfinția Sa a îndemnat la o viață trăită conform învățăturii Mîntuitorului Hristos fiindcă „a fi creștin înseamnă a trăi în Hristos și Hristos trăiește în noi prin Sfintele Taine ale Bisericii".

Festivitatea sfințirii bisericii din Fundeni-Berbinceni s-a încheiat cu un polihroniu.

Pr. C. LEONTE

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huși

ANNÉE LXIVe No. 3 **mai — juin 1988**

S O M M A I R E

INDEPENDANCE — VICTOIRE

„Nous sommes indépendants, nous sommes nation autonome“ *(Rédaction)* 3

„NOUS VOULONS NOUS UNIR A LA PATRIE“

140 ans depuis la Révolution de 1848 en Pays Roumains (*Prof. Petru Abrudan*) 12

L'EGLISE ET LES PROBLÈMES CONTEMPORAINS

La responsabilité de la jeunesse en et pour le monde contemporain selon l'enseignement de l'Eglise Orthodoxe (*Diacre assist. Ioan Vasile Leb*) 27

ET TOI, FIERE ROUMANIE, TU SUBSISTERAS TOUJOURS

Notre patrie, de jour en jour, sur de nouveaux échelons de développement et de bien-être (*Arhid. Ioachim Glosanu*) . 36

E T U D E S

† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire*, Les Saints Apôtres Pierre et Paul dans l'iconographie orthodoxe . . 40
Drd. Kamal FARAHAT, Responsabilité et corresponsabilité dans la défense de la vie humaine 51
Dr. Dan Gh. TEODOR, Rites et rituels funéraires à l'est des Carpates aux V-XI-ièmes siècles (Ière partie) . . . 70

H O M E L I E S

Diacre conf. P. I. DAVID, Au IV-ième Dimanche après les Pâques 83
Archim. prof. Ioasaf GANEA, À la Descente de l'Esprit Saint (la Pentecôte) 85
P. Th. DAMIAN, Au premier Dimanche après la Pentecôte . 89
P. Gh. SOLCAN, Au III-ième Dimanche après la Pentecôte . 91
Archip. Anton FRUNZĂ, A l'enterrement d'un prêtre . . 92

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

P. prof. Sorin COSMA, Sur la vie future 95

PAGES PATRISTIQUES

De celui des Saints, de notre Père Jean Chrisostome, Archevêque de Constantinople, Homélie XLIX du commentaire au Saint Evangéliste Matthieu (chap. 14, versets 13-23: La nutrition miraculeuse) *(Version par Gh. BADEA)* 101

COMMEMORATION

Monîale Eustochia CIUCANU, La peinture religieuse de Nicolas Grigoresco (*150 ans depuis sa naissance)* . . . 109

COMPTES-RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES . 118

Prêtre Gabriel Cocora, Monastères de l'Evêché de Buzău, foyers de culture et de vie roumaine, Buzău, 1987, 287 p. + LXVIII illustrations et *Prêtre Horia Constantinescu*, Eglises en bois de l'Evêché de Buzău (I), Buzău, 1987, 400 p. *(P. V. Nechita)*; *David Hume*, Recherche sur l'intellect humain, Bucarest, 1987, 236 p. (*P. Th. Damian*); *Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ioan A. Florea, Ioan Nuţă, Adrian Turculeţ*, Nouveau Atlas linguistique de la Roumanie. Moldavie et Bucovine, vol. Ier, Bucarest, 1987 *(Ioan Horia Bîrleanu)*; *Vasile Frăţilă, Viorica Goicu, Rodica Sufleţel*, Dictionnaire toponimique de Banat (A-B) *(Ioan Popescu Sireteanu)*; Le Registre de Constantin Mavrocordat, édition de *Corneliu Istrati*, vol. Ier, avec avant propos et indice chronologique, Jassy, 1985, 321 p.; IIème vol. (Documents nr. 1-1267), Jassy, 1986, 625 p. *(Ştefan S. Gorovei)*; *Liviu Pendefunda*, Chemins en Moldavie, Bucarest, 1987 (*P. Gh. Petraru*).

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUES

B. — L'ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 128

Conférences presbytérales du mois de mai 1988 *(P. Gh. Petraru)*; Fête patronale de l'Ascension du Seigneur au Monastère de Neamţ (*Croniqueur*); Consécration de l'église „La Pieuse Parascheva" de la paroisse Pleşeşti, com. Vulturești, dép. Suceava *(Archip. V. Hrestic)*; Consécration de l'église „Saint Pantélimon" de la paroisse Monastère Doamnei, doyenné Botoşani; Consécration de l'église de Bicaz Chei, doyenné Piatra-Neamţ (*Archid. Ioachim Giosanu*); Une rencontre commémorative émouvante *(P. C. Tuchel.*

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre iconome Gheorghe Boeriu et le Chantre d'église Toader Barb Ghenci (*P. N. Regoş*); Le Prêtre Nicolae Dimitriu; Le Prêtre iconome stavrophore Petru Pantelimon *(Archip. Mihai Mocanu)*; L'Archimandrite Efrem Chişcariu, supérieur du Monastère de Neamţ *(Hiérom. Justinian Cîrstoiu* et *Archid. prof. Ioan Ivan)*; Le Prêtre iconome stavrophore Gheorghe Paşcan *(Archip. Theodor Moroşan)*.

B. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUŞI 137

L'Eglise de Trifeşti, dép. de Neamţ; Consécration de l'église „Saints Voïvodes" de Fundeni-Berbinceni, dép. de Bacău *(P. C. Leonte)*.

PAGINI PATRISTICE

A celui între Sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Constantinopolului, Omilia a XLIX-a din comentariul la Sfîntul Evanghelist Matei (cap. 14, versetele 13-23: *Săturarea minunată*) (*Traducere de Gh. BĂDEA*) . . . 101

COMEMORĂRI

Monahia Eustochia CIUCANU, Pictura religioasă a lui Nicolae Grigorescu (150 de ani de la naștere). 109

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE . . 118

Pr. Gabriel Cocora, **Mănăstiri din Eparhia Buzăului, vetre de cultură și trăire românească**, Buzău, 1987, 287 p. + LXVIII ilustrații și *Pr. Horia Constantinescu*, **Biserici de lemn din Eparhia Buzăului** (I), Buzău, 1987, 400 p. (*Pr. V. Nechita*); *David Hume*, **„Cercetare asupra intelectului omenesc"**, București, 1987, 236 p. *(Pr. Th. Damian)*; *Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ioan A. Florea, Ioan Nuță, Adrian Turculeț*, **Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, București, 1987 *(Ion Horia Bîrleanu)*; *Vasile Frățilă, Viorica Goicu, Rodica Suflețel*, **Dicționarul toponimic al Banatului (A-B)** *(Ion Popescu Sireteanu)*; **Condica lui Constantin Mavrocordat**, ediție de *Corneliu Istrati*, vol I, cu o introducere și un indice cronologic, Iași, 1985, 321 p.; vol. II (Documente nr. 1-1267), Iași, 1986, 626 p. *(Ștefan S. Gorovei)*; *Liviu Pendefunda*, **Drumuri prin Moldova**, București, 1987 (*Pr. Gh. Petraru*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 128

Conferințele preoțești din luna mai 1988 *(Pr. Gh. Petraru)*; Praznicul Înălțării Domnului la Mănăstirea Neamț *(Cronicar)*; Sfințirea bisericii „Cuvioasa Parascheva" din parohia Pleșești, com. Vulturești, jud. Suceava *(Prot. V. Hrestic)*; Sfințirea bisericii „Sfîntul Pantelimon" din parohia Mănăstirea Doamnei, protopopiatul Botoșani; Sfințirea bisericii din Bicaz Chei, protopopiatul Piatra Neamț *(Arhid. Ioachim Giosanu)*; O întîlnire comemorativă emoționantă (*Pr. C. Țuchel*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul iconom Gheorghe Boeriu și Cîntărețul Toader Barb Ghenci (*Pr. N. Regoș*); Preotul Nicolae Dimitriu; Preotul iconom stavrofor Petru Pantelimon (*Prot. Mihai Mocanu*); Arhimandritul Efrem Chișcariu, starețul Mănăstirii Neamț (*Ierom. Justinian Cîrstoiu* și *Arhid. prof. Ioan Ivan*); Preotul iconom stavrofor Gheorghe Pașcan *(Prot. Teodor Moroșan)*.

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 137

Biserica din Trifești, județul Neamț; Sfințirea bisericii „Sfinții Voievozi" din Fundeni-Berbinceni, județul Bacău *(Pr. C. Leonte)*.

P. I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

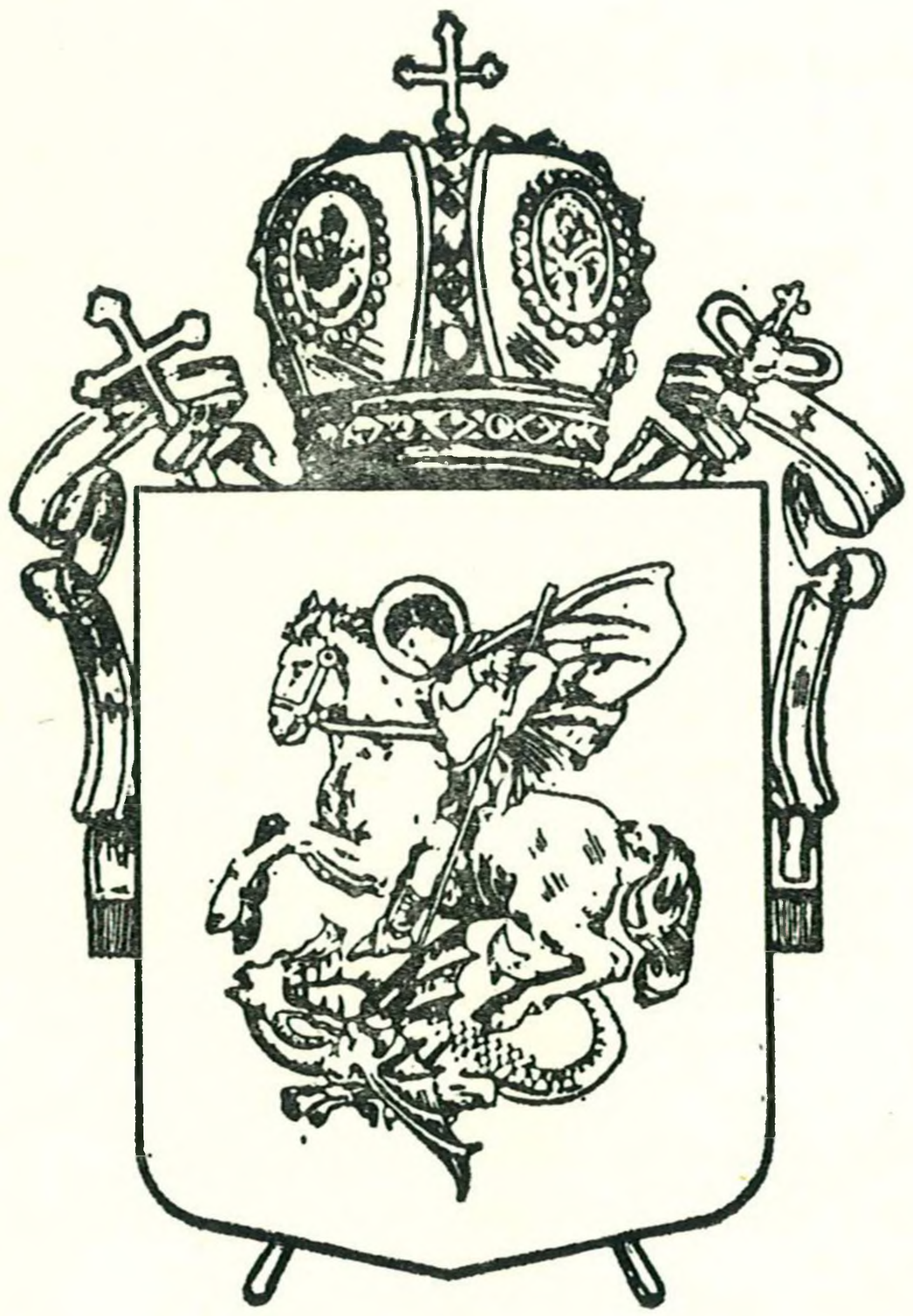

Anul LXIV, Nr. 4 IULIE - AUGUST 1988

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

ZIUA ELIBERĂRII PATRIEI

23 August 1944 — 23 August 1988 (*Pr. C. Buzdugan)* . . 3

IAR TU, ROMÂNIE MÎNDRĂ, TOT MEREU SĂ DĂINUIEŞTI

Patria din zi în zi pe noi trepte de dezvoltare şi bunăstare (*Arhid. Ioachim Giosanu)* 6

„CA LUMEA VIAŢĂ SĂ AIBĂ"

Lumea ca dar al lui Dumnezeu pentru oameni şi dar al credincioşilor către Dumnezeu (*Prot. M. Mocanu)* . . 15
La loc înalt cu gînduri înalte (*Arhim. Casian Crăciun)* . . 21
Familia creştină (*Pr. V. Valda*) 24

S T U D I I

Pr. drd. C. DAVIDEANU, Cunoaşterea lui Dumnezeu după Sfîntul Grigorie de Nyssa 32

DREAPTA ÎNVĂŢĂTURĂ A BISERICII

Despre sărbătorile Bisericii Ortodoxe *(Pr. prof. Sorin COSMA)* 47

P R E D I C I

Pr. Th. DAMIAN, La Duminica a IX-a după Rusalii . . . 54
Ierom. Iustin NEAGU, La Schimbarea la Faţă a Domnului . 58

ITINERAR PATRIARHAL

Vizita Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh TEOCTIST în Moldova (22 — 25 iunie 1988) *(CRONICAR)* . . . 60
Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST la sărbătorirea a 150 de ani de la înfiinţarea Seminarului Teologic din Buzău (*Pr. prof. N. ABAZĂ* şi *Pr. Mihail MILEA)* . . 64
Prea Fericitul Patriarh TEOCTIST la mănăstirile Putna, Neamţ şi la alte locaşuri sfinte din Moldova *(Pr. Scarlat PORCESCU)* 79

COMORI ALE ARTEI ŞI SPIRITUALITĂŢII ORTODOXE ROMÂNEŞTI

Contribuţii privind arhitectura în lemn din judeţul Vaslui. Biserici de lemn (*Doina Rotaru*) 88

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXIV, Nr. 4 IULIE — AUGUST 1988

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† P. F. TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
și
Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor
† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor
P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași
P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț
P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

42.420

Ziua Eliberării Patriei

23 AUGUST 1944 — 23 AUGUST 1988

În istoria poporului român ziua de 23 August este înscrisă cu litere de aur. Năzuințele seculare se împlineau; jertfele aduse veacuri de-a rîndul dovedeau încă o dată că lupta pentru dreptate socială și libertate națională nu a fost zădarnică. Uniți într-un cuget, fiii poporului nostru, alături de ei și fiii progresiști ai națiunilor conlocuitoare, s-au angajat în făurirea celei mai mari, dar și celei mai drepte revoluții: Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — 23 August 1944. *Se înfăptuia atunci un act de dreptate pentru un popor care cunoscuse toate vitregiile istoriei și, mai ales, cruzimile celui de al doilea război mondial.*

Îndurările și mulțimea nedreptăților de tot felul, suferite de un popor pașnic prin geneza sa, dobîndeau acum putere de oțelire a voinței celor mulți, care uniți erau hotărîți să lupte pînă la îndeplinirea visului multisecular: o lume mai bună și mai dreaptă, dreptate socială, libertate și independență națională. Ceea ce era drept și îndreptățit pentru un popor asuprit social și național, căruia i se impusese o dictatură fascistă și imperialistă, devenea la 23 August crez de luptă pentru eliberare socială și națională, crez din care a odrăslit, grație simțămintelor genetice de solidarizare umană, hotărîrea celor care și-au eliberat țara de a lupta pînă la victoria finală. Românii, drept urmare, au luptat pentru pămîntul străbun, pentru dreapta-stăpînire a acestuia, pentru făurirea unei noi orînduiri sociale și, adînc încercați de-a lungul zbuciumatei, dar și măreței lor istorii, s-au jertfit pentru eliberarea altor popoare prietene: Ungaria și Cehoslovacia, care la rîndul lor cunoscuseră urgiile monstruosului război fascist și imperialist.

Act istoric și pentru istoria acestui neînfricat și cutezător popor, ziua de 23 August deschidea larg porțile făuririi României fericite, țara care singură stăpînă pe soarta sa începea să-și făurească cea mai dreaptă orînduire pe care o cunoscuse pînă atunci.

Reconstrucția Patriei, tămăduirea rănilor de război, formarea unui om cu o conștiință nouă asupra proprietății și bunurilor, procesul larg și susținut continuu de industrializare a țării, punerea unor noi baze de dezvoltare a agriculturii și apoi cooperativizarea acesteia, ampla dezvoltare a învățămîntului românesc, care pentru a da viață și a fi viabil se împletește cu practica; promovarea unui climat de pace și afirmare tot mai fermă pentru statornicirea unei păci trainice în lume, formarea tineretului în spiritul păcii și al colaborării, toate acestea au fost obiective hotărîtoare pentru făurirea vieții celei noi, pentru devenirea României socialiste, cunoscută astăzi pe toate meridianele lumii.

Mărețele realizări pe care poporul le-a înscris în epocala sa istorie conferă zilei de 23 August nimbul de sărbătoare națională.

De la 23 August 1944, an de an, poporul nostru cinstește jertfele aduse de fiii acestuia pentru eliberare socială și națională și le omagiază prin numeroase fapte de eroică muncă pentru ca ceea ce s-a împlinit atunci să se desăvîrșească, zi de zi, pentru progres și bunăstare. 23 August este, prin urmare, nu numai o memorabilă zi a istoriei poporului român, ci și data către care prin hărnicia brațelor înfrățite în uzine și pe ogoare, ca, dealtfel, în toate sectoarele vieții, se îndreaptă, spre a-i da cinstire și mai luminoasă strălucire, toate realizările dobîndite de fiecare la locul său de muncă și de către toți pentru înălțarea României fericite pe cele mai înalte trepte de cultură și civilizație. Acum înțelegem mai profund cum Istoria este viață *și, mai presus de toate,* învățătoare a vieții. *Adevărurile creatoare de viață și istorie revărsate pe toate plaiurile românești au dat chip nou Patriei, care odinioară era întru totul aservită exploatării sociale și naționale, subjugării și dominării unor interese imperialiste păgubitoare vieții poporului român, afirmării acestuia în lume.*

Aniversarea măreței noastre sărbători naționale este un prilej de bucurie pentru întregul popor român, care regăsindu-se și renăscîndu-se pe sine a dat chip nou Patriei.

Toate împlinirile, faptele eroice de muncă și nobilele năzuințe de care este însuflețit poporul nostru, ori de cîte ori sărbătorește ziua de 23 August, exprimă deplin grăitor realitatea unei vieți românești multilateral-dezvoltate și mereu înfloritoare. Acest lucru a fost posibil pentru că „în acești ani au fost adoptate hotărîri de importanță istorică privind dezvoltarea armonioasă, în ritm înalt, a industriei, agriculturii, a tuturor sectoarelor economiei naționale, repartizarea echitabilă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, ceea ce a dus la ridicarea economico-socială a tuturor județelor și zonelor Patriei, la creșterea generală a gradului de civilizație și bunăstare al întregului popor, la realizarea egalității depline în drepturi pentru toți cetățenii României".

* * *

Fiii Bisericii Ortodoxe Române, călăuziți de către Sfîntul ei Sinod, împărtășind din conștiință patriotică și din convingere religioasă chemarea vrednicului de pomenire, Patriarhul Nicodim, care scria păstoriților: „Totdeauna alături cu poporul și laolaltă cu el, Ea a îmbrățișat cu căldură, și luptă, și astăzi, pentru realizarea nevoilor și aspirațiilor lui naționale și sociale", s-au arătat de la început plenar angajați în lupta de eliberare socială și națională, a biruinței asupra fascismului și imperialismului. Rostite la vremuri istorice și înnoitoare, aceste cuvinte defineau de fapt și de drept

părtășia Bisericii dreptmăritoare, prin ierarhii, slujitorii și fiii ei, la înfăptuirea mărețului program de făurire a noii orînduiri.

În acest sens ne sînt călăuzitoare cuvintele Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, *care încredința Conducerea superioară de Stat că din nouă treaptă de slujire în care a fost ales va îndruma* „clerul și credincioșii pe drumul epocalelor înfăptuiri ale poporului nostru.

Ne vom spori eforturile ca, din iureșul muncii avîntate pentru înflorirea țării, cînd de la un capăt la altul al ținuturilor românești prinde viață și se înalță tot mai strălucitor chipul cel nou al României contemporane, cînd noi ctitorii de lumină, noi izvoare de belșug împodobesc viața țării și a fiilor ei, să fim părtași de cuget și de simțire cu harnicul nostru popor român. Sîntem suflet din sufletul acestui popor și trup din trupul lui. Pe același drum de secole, ierarhii, slujitorii și dreptcredincioșii altarelor străbune vom continua să fim alături de munca sa pașnică, să o sprijinim statornic, adeverind, astfel, prin graiul faptelor, atașamentul și dragostea noastră pentru țară și conducătorii ei".

Desfășurîndu-și activitatea de slujire a fiilor ei într-un climat de libertate deplină, Biserica Ortodoxă Română capătă ea însăși chipul nou, acela al Patriei.

Îndemnurile și povățuirile Întîistătătorului Bisericii noastre dreptmăritoare izvorîte dintr-o viață adeverită de o bogată experiență, vor trebui să găsească unanimă receptivitate, iar angajamentul tuturor slujitorilor și fiilor ei să se arate prin „graiul faptelor".

Pr. C. BUZDUGAN

Iar tu, România mîndră,
tot mereu să dăinuiești

PATRIA DIN ZI ÎN ZI PE NOI TREPTE DE DEZVOLTARE ȘI BUNĂSTARE

Marea sărbătoare națională a poporului român, ziua de 23 August, rememorează de fiecare dată în conștiința istorică a Patriei un ideal de luptă și muncă ce avea să se transforme, implicit, într-un crez. Ideile și idealurile de dreptate socială și națională, de independență și suveranitate primeau, odată cu marele act produs în vara de acum patruzeci și patru de ani, o legitimitate de fapt, eroică și revoluționară, și o confirmare în spirit care avea temelii istorice în tot ceea ce ne-a premers ca luptă, ca jertfă și sacrificii pe un pămînt muncit și apărat secole și secole de-a rîndul. Ființa Patriei a rezistat între cumpenele veacurilor avînd bimilenare rădăcini. Sudori de gînd și sînge i-au udat, din răstimp în răstimp, pămîntul care nu e mai puțin martir. Actul de la 23 August 1944 încununa o vocație a acestui popor și deschidea o cale nouă, aceea a celor mai vaste și mai necesare orizonturi ale evoluției noastre în contemporaneitate, cu bătăiii, cu prefaceri remarcabile care au făcut din timpul ce a urmat lui o adevărată epopee a muncii și bunăstării. Avînd în vedere această pură realitate, ecourile sărbătorii acestui eveniment crucial al națiunii noastre au continuat sub raza de boltă în toate sectoarele de activitate ale țării noastre, ele făcînd din anotimpul canicular un moment cît se poate de larg și cuprinzător, avînd în obiectiv marea sărbătoare a poporului nostru.

În tricolorul românesc — roșu, galben și albastru — care flutură, mîndru, în aceste zile pe toate edificiile publice, pe cele mai înalte catarge ale națiunii noastre, de ziua națională a României, se află înmănuncheate, ca într-o jerbă de lumini sacre, întreg trecutul nostru de luptă și biruință, marile visuri și împliniri ale prezentului, precum și cele mai nobile credințe în viitor.

Spiritualitate românească. Pentru a arăta unitatea și statornicia poporului nostru, cuvintele lui Iorga, rostite în august 1939, par a fi semnificative pentru momentul sărbătoresc al națiunii noastre : „Ne-am întemeiat la răscrucea furtunilor, care bat aici din veac în veac și vor bate totdeauna în aceste locuri de ispititor belșug și de trecere a oștilor. Așa de puțini între așa mulți. Apți pentru cea mai înaltă civilizație și siliți a trăi de la o bejanie la alta. Oricare alții s-ar fi risipit în lume. Pentru mai puțin se părăsesc și cele mai dulci patrii. Noi am rămas. Cu sabia în mînă de strajă la toate zările, iar cînd s-a frînt o clipă, ca să se lege din nou, tainic, oțelul, am întins brutalității arma subțire a inteligenței noastre și, iată, sîntem acasă".

Jertfelnicie. Actul de la 23 August a impulsionat atît de mult pe ostașii români încît ei nu au precupețit nici un efort, jertfindu-se cu devotament pentru idealul țării. Ca să ne dăm seama de

zelul cu care au luptat românii pentru eliberarea țării, voi cita dintr-un ordin de zi al generalului C. Ionescu, comandantul Diviziei 9 infanterie, din 2 octombrie 1944: „Ostași și eroi ai Diviziei 9 infanterie! Am trăit zile grele și însîngerate. Atacul de la Vîrful Viei, din ziua de 17 septembrie, asupra zidului ce străjuiește Mureșul, l-ați dat cu un avînt care nesocotește moartea. A fost un zid de care s-au sfărîmat și alte încercări românești și aliate. Cu piepturile voastre brave ați reușit să spargeți zidul de foc și mulți au căzut rostind cuvintele: cota 495! A fost cota blestemată, creasta însîngerată. Am fost alături de voi, v-am văzut trecînd Mureșul sub focul ucigător, cățărîndu-vă pe coasta dealului prin drăceasca pînză de foc, v-am văzut trecînd prin fața mea sfîrtecați, spre spitale, sau căzînd fără murmur la datorie. Am fost mîndru pentru ostașii mei, dar m-a durut inima pentru sacrificiul celei mai frumoase vîrste a țării. N-avem dreptul să vă judecăm după rezultate, ci după sacrificii — și ele au fost uriașe, mărețe. În acea încleștare a morții ați luptat cu un inamic viclean și bine întărit: l-ați înfruntat și ați învins. Sacrificiile voastre vor cîntări greu în afirmarea drepturilor neamului nostru. Acum, plecînd genunchii în fața sacrificiilor voastre să ne înălțăm, cu sufletele întărite. Bravo ostași! Lupta nu s-a terminat. Cei rămași, ridicați-vă din nou și strîngeți rîndurile: înainte pentru neam și țară! Drepturile voastre sînt izvorîte din sacrificiile voastre. Înainte!".

Manifestări culturale. Se împlinesc anul acesta 512 ani de la acea dată memorabilă — 26 iulie 1476 —, cînd pe pămîntul Războieni s-a desfășurat dramatica încleștare dintre oștile sultanului Mahomd al II-lea și plăieșii lui Ștefan cel Mare. Acolo, pe plaiurile de la Valea Albă, o mînă de oameni au reușit să oprească, timp de circa 6 ore, o oaste de cel puțin 10 ori mai numeroasă. În amintirea acelei dramatice încleștări însuși domnitorul a hotărît ca în anul 1496 să aibă loc pomenirea celor care s-au sacrificat pe altarul țării, osemintele lor fiind strînse și reînhumate în primul sanctuar de acest fel de la noi din țară — biserica de la Războieni. Lupta oștenilor lui Ștefan cel Mare a impresionat totdeauna pe urmași. Pe locul unde s-a desfășurat bătălia s-a înrădăcinat puternic obiceiul ca, an de an, să se cinstească eroii jertfiți în apărarea pămîntului străbun. Așa se face că pe aceste plaiuri încărcate de istorie și legendă s-a născut frumoasa manifestare artistică intitulată „Sărbătoarea Războienilor" care reunește în fiecare lună iulie, a fiecărui an, multe formații artistice din județul Neamț care evocă evenimentul.

De optsprezece ani, în fiecare vară, în Parcul Copou din Iași, acolo unde trăiește teiul lui Eminescu — simbol al prețuirii noastre pentru poetul național — oameni de toate vîrstele și din toate păturile sociale, se adună la „Sărbătoarea teiului", închinată „Luceafărului" poeziei românești. Formații artistice, recitatori sau actori ai Teatrului din Iași impun manifestării un înalt spirit festiv și ajută la reușita acestei sărbători de anvergură a Iașului cultural.

Între manifestările cultural-educative și artistice intrate în tradiția județului Neamț, „Sărbătoarea Muntelui Ceahlău" ocupă

desigur un loc aparte. Începuturile ei se pierd în vreme. Pictorul Th. Varahil Moraru, cel ce a ucenicit o vreme lîngă ilustrul său profesor N. N. Tonitza, în trecerea sa, odinioară, pe aceste plaiuri afirmă că „de Sărbătoarea Muntelui toate drumurile duc spre Ceahlău, cetatea eternă a Moldovei. El este martorul strămoșilor noștri, dacii. I-a primit cu fruntea lui semeață și încununată de pietre prețioase, ce-și au nume și întîmplări pline de înțelepciune... Munte de legendă, Ceahlăul este Olimpul nostru al românilor". Așadar, și anul acesta, în luna august, pitoreasca „Poiană a Dacilor" din stațiunea climaterică internațională Durău, a găzduit manifestarea culturală „Sărbătoarea Muntelui Ceahlău", la care și-au dat concursul cele mai bune formații artistice din zonă.

La Iași a devenit tradițională manifestarea cultural-științifică a tîrgului de ceramică românească, intitulată generic : „Cucuteni-5.000", ajunsă, în această vară, la cea de-a VI-a ediție. Manifestarea reunește cei mai renumiți ceramiști din cele mai vestite centre ale țării și este capabilă să pună în evidență imaginația, talentul și larga paletă a disponibilităților creatoare cu care poporul român a fost înzestrat de-a lungul existenței sale. Înalta ținută artistică a exponatelor, originalitatea acestora, diversitatea de formă și modele, coloritul smalțului de o rară frumusețe, decorația pieselor cu motive tradiționale folclorice românești, sînt doar cîteva din trăsăturile caracteristice ale acestei ediții.

„Atelier 35" este genericul sub care s-a deschis la galeriile „Arta" din Bacău primul Salon al tinerilor plasticieni din toate județele Moldovei. Cele 80 de lucrări: pictură, gravură, tapiserie, sculptură, poartă semnătura unui număr de 45 creatori de frumos sub vîrsta de 35 de ani. Varietatea de genuri, tehnici și teme abordate reflectă, în același timp, afinități de viziune și limbaj artistic, conferind expoziției unitate și pregnanță spirituală.

Muzeu. Muzeul Literaturii Române din Iași adăpostit de casa „Vasile Pogor", acolo unde odinioară aveau loc celebrele reuniuni ale Societății literare „Junimea", oferă, periodic, manifestări literare de ținută, ședințele cenaclului „Junimea", audiții muzicale, dezbateri pe diverse teme de literatură, lansări de cărți. Desigur, activitatea de bază o constituie cea muzeistică, așezămîntul dispunînd de o bogată zestre de cărți, manuscrise, alte documente ce ilustrează literatura română, cu predilecție, din spațiul moldav.

Pictură. Dacă în pictură portretele sînt prelungiri ale eului, florile sugerează o contracție a lui pînă acolo încît se obține imaginea sublimă a propriei noastre ființe interioare. Pînă la urmă, florile dobîndesc sensul unor sugestive autoportrete. Nici florile lui Luchian sau ale lui Tonitza, Pallady sau Ghiață nu au crezut altceva despre puterea miraculoasă a unei naturi statice cu flori de a exprima, metaforic, personalitatea unui om. Probabil că așa a gîndit de-a lungul unei vieți dăruită picturii Nicolae Milord din Piatra Neamț, care anul acesta, în luna mai, și-a dat obștescul sfîrșit. Absolvent al Academiei de arte frumoase din Iași, la sfatul

profesorilor săi (Cosmovici, Băncilă, Dumitrescu), N. Milord s-a dedicat să fixeze în culoare farmecul peisajului montan și frumusețea florilor. Pictînd, cu predilecție flori, artistul s-a integrat deplin în familia spirituală a creatorilor de frumos de pe pitorestile plaiuri nemțene.

Date memorabile. Începuturile literare ale lui Ion Creangă trebuie căutate în manualul școlar scris împreună cu alți institutori în luna august 1868 (deci acum 120 de ani) la Iași : „Metodă de scris și citire". Sînt în acest volum cîteva schițe care-l anunță pe viitorul povestitor : „Greierele și furnica", „Asinul cu trei stăpîni", „Corbul", „Albina și porumbița", „Mincinosul rușinat", „Păstorul și oile", „Patria mea", precum și o mică poveste în care este lăudat trenul, de curînd apărut în ținuturile patriei. Debutul notoriu în publicistica literară a venit însă mai tîrziu — la 1 octombrie 1875 — cînd revista „Convorbiri literare" din Iași i-a publicat scrierea „Soacra cu trei nurori", poveste care fusese citită la unele din ședințele „Junimii", unde Creangă a fost dus de M. Eminescu. A doua poveste apărută în „Convorbiri literare" cu semnătura lui Creangă a fost „Capra cu trei iezi" (la 1 decembrie 1875). A urmat „Dănilă Prepeleac", „Povestea porcului", „Moș Nichifor Coțcaru" și „Amintiri din copilărie", opera de bază a renumitului povestitor.

Acum 100 de ani (la 22 septembrie 1988), prestigioasa revistă franceză „L'Illustration" publica, pe o pagină întreagă, o relatare, însoțită de trei reproduceri fotografice, cu privire la inaugurarea monumentului marelui nostru cronicar, istoriograf și poet Miron Costin (1633-1691) : „Statuia aceasta — se spune în reportajul respectiv — înălțată la Iași, are trei metri și este din bronz. Sculptorul Wladislaw Hegel, realizatorul, face parte din rîndul artiștilor noștri de prim rang. Multe din operele sale împodobesc astăzi orașele Paris, Marsilia și Nissa. Arhitectul român Gabrielescu a colaborat armonios cu sculptorul pentru realizarea ansamblului operei, a cărei inaugurare constituie un eveniment istoric european...". Inaugurarea acestui monument s-a făcut la 14 septembrie 1888, la festivitatea respectivă participînd „toți locuitorii urbei Iași, precum și din localitățile învecinate", cum consemnează ziarele moldovenești din acea vreme.

Lingvistul Alexandru Philippide, om de cultură literară vastă și variată, s-a născut la 1 mai 1859 la Bîrlad și a murit acum cincizeci și cinci de ani (11 august 1933) la Iași. Între anii 1888 și 1890 a făcut studii superioare la Halle. A fost, după aceea, profesor la Universitatea din Iași. A publicat mai multe volume cu referire la limba și literatura română dintre care amintim : „Introducere în istoria limbii și literaturii române" (1888), „Principii de istoria limbii" (1894), „Gramatica elementară a limbii române" (1897). Ca istoric s-a remarcat cu valoroasele sale scrieri : „Încercări asupra stării sociale a poporului român" (1884) și „Originea românilor" (două volume, 1922-1923). Între anii 1897 și 1905 a condus lucrările de întocmire a „Dicționarului limbii române", editat de Academia

Română. Pentru meritele sale deosebite a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

În anul 1808 — acum 180 de ani — s-a născut, în satul Trifești, județul Iași, Costache Negruzzi. Fire sclipitoare și tenace, viitorul scriitor la vîrsta de 13 ani făcea traduceri din limba greacă și cea franceză. Începînd din anul 1823, cînd se stabilește la Iași, urcă treptele funcțiilor administrative, fiind numit, pe rînd, diac la Vistierie, căminar, spătar, agă, postelnic, vornic. Între 1840 și 1843 este primar al Vistieriei. În 1859, sub domnia lui Al. I. Cuza este ministru al Finanțelor. Între anii 1840 și 1842 conduce Teatrul Național din Iași, împreună cu V. Alecsandri și cu M. Kogălniceanu. În literatură a debutat ca prozator în anul 1835 cu volumul „Treizeci de ani sau Viața unui jucător de cărți". A militat pentru o limbă literară întemeiată pe resurse populare, fiind între primii scriitori români care au relevat valoarea și importanța folclorului. S-a impus mai cu seamă ca nuvelist, „Alexandru Lăpușneanu" fiind o capodoperă a genului. A murit la 24 august 1868.

Acum 95 de ani (iulie 1893), tînărul George Enescu termina studiile la Conservatorul din Viena, obținînd medalia de aur, membrii comisiei examinatoare apreciindu-l în unanimitate. Presa vieneză îl remarcase mai înainte, cu ocazia primului concert dat de talentatul muzician (în 1892). Într-un articol, directorul Conservatorului scria după acest concert : „Auditorul a fost fermecat de execuția mai multor bucăți grele, la vioară, de către micul violonist român George Enescu. Acest băiat talentat s-a născut la Liveni, în România, și tatăl său, văzîndu-i înclinarea, s-a grăbit a-l aduce la Viena și a-l așeza la Conservator. Micul geniu s-a încercat și la compoziție și se asigură că a reușit". Acesta a fost începutul drumului de glorie al marelui muzician George Enescu, celebritate pe plan mondial din primii ani ai activității sale publice.

Ciprian Porumbescu-patriot. Data de 6 iunie 1883 ne amintește de moartea vestitului compozitor român Ciprian Porumbescu. Autor al atîtor melodii devenite perene pe arena mondială, Ciprian Porumbescu rămîne, indiscutabil, artistul de la Stupca (născut la 14 octombrie 1853), care a respirat puternic și prin intermediul cîntecului patriotic. Sentimentele patriotice ale acestul „crai nou" al muzicii românești au rădăcini adînc înfipte în trecut, în fondul sufletesc al poporului din care face parte. El a trăit, a iubit, a creat cu adevărat românește. Sufletul său mare a fost lira pe strunele căreia poporul român și-a cîntat suferința într-o epocă vitregită și speranța într-un viitor fericit. „Deșteaptă-te române", „Ștefan Vodă", „Trei culori" (astăzi imnul de stat al țării), sînt cele mai concludente melosuri inspirate din patriotismul ce abunda sufletul artistului. Caracterul profund național și popular al creațiilor sale a asigurat acestora o mare popularitate și indiscutabilă durabilitate în timp a compozitorului.

Din tinerețea lui N. Iorga. Un tînăr student român, Nicolae Iorga, ia doctoratul în istorie la Universitatea din Leipzig în ziua de 4 august 1893. În memoriile sale, fostul student, notează : „Examenul se făcea fără nici un fel de solemnitate, cu un singur element de datină — fracul de împrumut, purtat pînă atunci de atîția mai deștepți sau mai proști decît mine (...). La limba latină profesorul a părut că-l impresionează declarația mea care se sprijinea pe o conștiință sigură, de mult întemeiată, că mă poate întreba de orice autor și în orice loc. A deschis pe Virgil (Virgiliu), la Culex, și, cu toată inițierea mea, relativ nouă, traducerea — în germană — a mers destul de bine". Apoi viitorul savant ne spune cum a învățat bine limbile străine : „Am continuat și m-am trezit știind englezește ; încercasem spaniola (la Leipzig), am deprins limba portugheză ; pe cea daneză mi-am însușit-o din nu știu ce memorii ; am deprins suedeza pe cînd ceteam traducerile edițiilor Nilson ; în olandeză m-au introdus ușor romanele sfătosului Van Lennep". Studentul N. Iorga avea atunci, în 1893, numai 22 de ani și vorbea curent douăsprezece limbi.

File de istorie. Cercetările arheologice efectuate în ultima vreme la Moinești (județul Bacău) și în împrejurimile orașului au scos la iveală valoroase vestigii care vorbesc despre trecutul îndepărtat al acestor locuri. Descoperirile făcute sînt prezentate publicului în cadrul unei expoziții arheologice cu caracter permanent deschisă în acest oraș al petroliștilor. Exponatele atestă prezența în aceste ținuturi a culturii și civilizației eneolitice, cultură care acoperă o perioadă de aproape două milenii. Un loc aparte îl ocupă recentele descoperiri făcute de cercetătorii de la muzeele județene din Bacău și Piatra Neamț în cetatea dacică de la Moinești. Este vorba de unelte de fier, podoabe, obiecte de uz gospodăresc, ceramică dacică, vestigii care depun mărturie despre bogata viață materială și spirituală a populației autohtone.

Printre meritele lui Mihail Sturdza, domnitorul Moldovei în perioada 1834-1849, se numără și grija pentru numărul de 21.000 de cetățeni însănătoșiți prin tratamente spitalicești. În acest sens, atunci s-a bătut o medalie în trei variante (aur, argint, aramă) care poartă două inscripții în limba latină. Pe avers, în jurul figurii domnitorului : MICHAELI Gr. STURDZA PRINC. MOLDAVIAE ; iar pe revers în jurul figurii Hygeei și a trepiedului cu șarpe : XXI MILLIA TIBI SOTERIA FERUNT — A MEDICIS MDCCCXLII („Mihail Gr. Sturdza principele Moldovei, 21.000 de sănătoși îți datorează însănătoșirea — 1842").

În muzeul Mănăstirii Bistrița se păstrează patru mari tablouri în ale căror rame sînt încadrate cele mai vechi rămășițe vestimentare domnești din Moldova. Este vorba de fragmente de catifea și mătase brodate cu măiestrie, provenind din vestimentația cu care a fost înmormîntat în 1432, în necropola voievodală de la Mănăstirea Bistrița, Alexandru cel Bun, ctitorul mănăstirii (1402).

Mănăstirea Neamț adăpostește cea mai veche bibliotecă din țară, atestată documentar la 1407, cuprinzînd, în prezent, peste 12.000 de volume dintre care mai bine de 550 sînt manuscrise românești, slavone și grecești.

Edificiu. Înaltul grad de civilizație spirituală și culturală care caracteriza viața românească din secolele aparținînd Evului Mediu este documentat de relicvele păstrate în cele mai diferite părți ale țării. Unele s-au conservat în stare bună și au rezistat vicisitudinilor vremii, altele sînt restaurate astăzi, grație unei prodigioase activități, care definește o concepție lucidă, patriotică, de protejare a patrimoniului istoric și cultural al națiunii. Prin efortul conjugat al arheologilor și specialiștilor în construcții, Casa domnească a lui Ștefan cel Mare din Mănăstirea Putna, edificiu impunător, a fost redată istoriei contemporane ca element de viață și civilizație românească. Liniile sobre, eleganța construcției, simetria volumelor afirmă într-adevăr un moment de vîrf al artei moldovenești din timpul lui Ștefan cel Mare. Este al doilea edificiu de acest gen din Moldova (primul a fost pus în valoare în 1982 — Casa domnească de la Mănăstirea Bistrița), care va dăinui ca mărturie a geniului creator al înaintașilor.

Periplu județean. Din Munții Călimani și de la izvoarele Sucevei pînă la reședința județului și frumos închegata comună Dumbrăveni, din Siret și Rădăuți, de la Solca, Gura Humorului și pînă la Fălticeni sau Verești, din bazinul Dornelor pînă pe valea Șomuzului, pe orice teren străbați plaiurile sucevene înnoirile ți se revelează ca adevărate ctitorii. La comorile naturii, atît de generoase aici, la tradițiile de cultură seculară păstrate în ctitorii cu preț universal, la valorile artei populare, reprezentative pentru geniul creator al țăranului, contemporanii au adăugat nestematele bunuri ale civilizației și culturii socialiste. Industrii moderne cu zeci de mii de locuri de muncă, pămînturi mai rodnice, construcții noi în orașe, case cu streșini înalte, luminoase așezăminte de învățămînt și sănătate, județul Suceava sălășluiește într-o istorie nouă, zămislită din ea însăși ce înflorește ca o grădină în plină primăvară.

Dat întrucîtva uitării, județul Vaslui a ieșit, în ultimii douăzeci de ani, nu numai din anonimat, ci a ajuns să concureze cu cele mai dezvoltate județe ale țării. Astfel, „Podurile înalte“ ale Vasluiului de azi ar putea fi eșarfa fină de textile țesută aici, care ar putea să înfășoare ca un brîu globul pămîntesc și care îmbracă mii și mii de oameni în toate colțurile lumii; istoria rulmenților de Bîrlad, unde se realizează 35,9% din producția țării la acest sortiment și care sînt înglobați în mii și mii de mașini din țară și de peste hotare ; istoria aparatelor de măsură și control, a elementelor pneumatice și produselor abrazive, a materialelor izolatoare și țesăturilor de tip „Vigonia“, a întreprinderilor de confecții, tricotaje și încălțăminte ; victoria împotriva eroziunii solului și culturilor agricole pe pante, care altădată nu rodeau nimic ; victoria oamenilor care au ieșit din anonimat ca să se afirme într-un climat de creație

ce-i face mai cunoscuți în lumea științei, toate acestea au schimbat peisajul geografic și felul de viață al oamenilor, concentrînd pe aceste plaiuri evenimente cu profunde semnificații istorice.

În același context se înscrie pe latura dezvoltării și industria județului Neamț. Aceasta o confirmă faptul că acest județ ocupă locul întîi pe țară la producția de semănători mecanice, de fire și fibre sintetice și de țevi de oțel ; locul al doilea, la cea de tricotaje de lînă și tip lînă, precum și la cherestea; și locul al treilea, la produse de ciment. Semnificativ este și faptul că, în prezent, 30% din producția globală a județului este destinată exportului, ea fiind solicitată de parteneri din peste 50 de țări ale lumii cărora li se livrează : semănători mecanice, mașini unelte pentru așchierea metalelor și prelucrarea lemnului ; produse tubulare pentru conducte petroliere, prăjini grele pentru foraj, fire și fibre sintetice, îngrășăminte chimice și alte bunuri de consum.

Noutăți industriale. La Întreprinderea mecanică „Nicolina“ din Iași s-a pus în fabricație un nou utilaj. Este vorba de grederul autopropulsat articulat de 180 C. P. Acesta va fi utilizat cu un randament sporit la operațiile de nivelare, scarificare și taluzare a terenului, la execuția de șanțuri, a altor multiple lucrări din domeniul agriculturii, construcțiilor, gospodăririi comunale și a drumurilor. Robust în exploatare și ușor de întreținut, noul utilaj este cu nouă tone mai ușor decît alte gredere similare existente.

Specialiștii, tehnicienii, proiectanții de la Intreprinderea mecanică din Roman au executat probele tehnologice la cea mai tînără familie de strunguri carusel asimilată de la reprofilarea întreprinderii pe acest tip de mașini unelte, pentru prelucrarea metalelor. Este vorba de cea de-a cincea generație de strunguri carusel verticale, cu comandă numerică și magazie de scule. Cele cinci variante ale acestui strung sînt destinate întreprinderilor din industriile constructoare de mașini, metalurgică, energetică etc. Gradul de automatizare, posibilitățile de prelucrare, productivitatea, gradele de avansuri și turații le situează la nivelul tehnicii mondiale.

Exemplu. În prezent, Întreprinderea de perdele și tricotaje din Pașcani are de executat o serie de comenzi venite în număr mare din Anglia, Italia, Franța, U.R.S.S., Suedia, Olanda, S.U.A., Canada, Australia, Libia, Egipt, astfel încît 90% din producția sa este destinată exportului. În aceasta se vede înalta competență și seriozitatea colectivului de muncitori păscănean, care aduce țării și venitului național atîtea foloase și atîta reputație.

Muncă de cercetare. Județul Neamț dispune de un important potențial de cercetare atît în domeniul industriei, cît și în cel al agriculturii. Cele mai importante unități de profil sînt Centrul de

cercetări pentru fire și fibre sintetice Săvinești, Stațiunea de cercetare agrozootehnică Secueni, Stațiunea de cercetare și producție pentru cultivarea sfeclei de zahăr Roman, Stațiunea de cercetare și producție pentru creșterea bovinelor Mărgineni, Stațiunea de cercetări biologice Stejaru. În activitatea de cercetare științifică își desfășoară activitatea peste 1600 de persoane.

„Marea dintre munți". În anul 1906 studentul român Dimitrie Leonida se prezenta, în Franța, la examenul de susținere a tezei de doctorat, cu un proiect inginerese impresionant: „Studiul unei uzine hidroelectrice la Stejaru", care propunea, prin calcule riguroase, imaginea unei hidrocentrale rezemate pe umerii Carpaților Orientali. Acesta a fost într-adevăr primul proiect care avea să fie înfăptuit mult mai tîrziu. Abia în 1960 în calea Bistriței impetuoase s-a construit un baraj artificial înalt de peste 100 m și lung de 435 m, care avea să sprijine în spatele său cel mai mare lac intramontan din Europa, cu o suprafață de 40 km^2, cu un volum de 1250 milioane m^3 de apă, avînd o lungime de 35 km și o lățime de 2 km. Pentru umplerea acestei vaste căldări intramontane au fost dezafectate 33 de sate cuprinse între Bicaz și Poiana Teiului. Pătrunse în inima barajului de beton de la Bicaz, apele sînt dirijate pe un tunel lung de 4,7 km pînă la Stejaru, unde se prăbușesc pe paletele a șase mari turbine cu o putere instalată de 210 M W Acesta este pe scurt istoricul celei mai mari „mări" intramontane din Carpații noștri.

Arhid. Ioachim GIOSANU

„Ca lumea viață să aibă“

LUMEA CA DAR AL LUI DUMNEZEU PENTRU OAMENI ȘI DAR AL CREDINCIOȘILOR CĂTRE DUMNEZEU

Potrivit învățăturii creștine, Dumnezeu este Ființa mai presus de orice nume și din iubire Își descoperă voia Sa neamului omenesc. Descoperirea lui Dumnezeu are un caracter cosmic: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui o vestește tăria“ (Psalm 18, 1). Există o relație de unitate, de comuniune, de iubire a Persoanelor Sfintei Treimi. El este viață nu numai în ființa în Sine a Treimii, ci și în lucrarea „în afară“, prin Care toate lucrurile au fost aduse dintru neființă la ființă: „Toate prin El s-au făcut ; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut“ (Ioan 1; 3).

Sfinții Părinți au teologhisit mult și au găsit sensuri înalte acestui plan al Sfintei Treimi. Spre exemplu, Sfîntul Grigorie de Nyssa ne spune: „Astfel Dumnezeu Cuvîntul, Înțelepciunea, Puterea, a fost Creatorul naturii umane, nu împins din necesitate la crearea omului, ci în virtutea iubirii Sale pentru această ființă a cărei existență a produs-o. Trebuia ca lumina să nu fie nevăzută, slava Sa să nu rămînă fără martor, bunătatea Sa să nu fie fără o altă persoană care să se bucure de ea și celelalte daruri cîte se văd în jurul firii dumnezeiești să nu rămînă fără efect, nefiind cineva care să se împărtășească și să se bucure de ele“. Dionisie Areopagitul spune și el : „Binele, prin însuși faptul că există ca bine ființial, întinde bunătatea la toate cele ce sînt“. Datorită bunătății Sale există puterile cerești și îngerești, cele cuvîntătoare și cele necuvîntătoare, natura mișcătoare și cea nemișcătoare. Numai sensibilitatea poetică a psalmistului a putut să redea în cuvinte potrivite minunile lui Dumnezeu ca Ziditor a toate. Psalmul 103 este, în întregime, un imn de slavă, o doxologie închinată puterii, înțelepciunii și iubirii lui Dumnezeu: „Cît s-au mărit lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut ! Umplutu-s-a pămîntul de zidirea Ta“ (Psalmul 103, 25).

În centrul creației se află omul, ca cel ce a fost creat „după chipul lui Dumnezeu“ și cu putința de a fi „asemenea cu Dumnezeu“. Omului, și numai lui, i s-a spus dintru început : „Fiți rodnici și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți și domniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile, ce se mișcă pe pămînt, și peste tot pămîntul“ (Facere 1, 28).

Despre om, ca ființă bipolară, s-au scris multe. Anticii i-au zis „microcosmos“, pornind de la faptul că în om se întîlnesc toate elementele existenței la scară redusă. Antropologia creștină ne spune ceva și mai mult : „omul este a doua lume mare în lumea mică“ (Sfîntul Maxim Mărturisitorul). În om se întîlnesc cerul și pămîntul, veșnicia și temporalul, virtutea și păcatul, dumnezeirea și decăderea. Omul se află la mijloc, între creație și Stăpînul vieții.

„Eu am venit ca oamenii să aibă viață și să o aibă din belșug“ ne spune Mîntuitorul (Ioan 10, 10). Lumea a fost creată de Dumnezeu ca un dar pentru oameni. Toate formele de existență, de viețuire din lumea aceasta, sînt tot atîtea daruri făcute de Dumnezeu, prin iubire, omului. Omul însuși, în alcătuirea sa, este un cosmos în mic, împodobit și dăruit de Dumnezeu, capabil să sesizeze locul pe care-l deține în centrul existenței. Lumea este o frumoasă și bogată carte a vieții, în care omul se regăsește pe sine, își dezvoltă forțele, aptitudinile, își îmbogățește ființa sa pururea creatoare, plină de dorințe și aspirații. Lumea a fost văzută ca o „taină aparte“ a lui Dumnezeu oferită omului întru desăvîrșirea sa. Prin darul făcut nouă oamenilor se creează starea de comuniune între noi și Dumnezeu, relația de iubire între Părinte și fiu.

Așa cum în ordinea celor de aici orice dar oferit presupune și un răspuns din partea celui ce s-a învrednicit de a i se oferi, tot așa și omul, cel ce s-a învrednicit de așa mari daruri, este dator să răspundă la darul primit. Mai întîi trebuie să aducă mulțumire și recunoștință lui Dumnezeu „de vreme ce orice făptură a lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire, căci se sfințește prin cuvîntul lui Dumnezeu și prin rugăciune“ (I Timotei 4, 4-5). Omul este dator să chiverniséască bine talanții primiți, să-i înmulțească, fiindcă „în dar ați luat, în dar să dați“, ne îndeamnă Mîntuitorul Hristos.

Lumea ca dar al lui Dumnezeu pentru oameni nu-i ultima realitate a vieții, ci doar un mijloc prin care omului i se oferă posibilitatea de a-și arăta, la rîndul său, deschiderea față de semenii săi. Cu cît omul oferă cu generozitate din bunurile muncii sale, cu atît nu-i lipsește nimic și trăiește bucuria, mai presus de gînd, că s-a învrednicit să aducă cu îndestulare și aproapelui său. Starea de jertfelnicie îi sporește ființa, îl îmbogățește, îl face mai om și prin aceasta se apropie și mai mult de slava lui Dumnezeu. „Tînăr am fost și am îmbătrînit și n-am văzut pe cel drept părăsit, nici semința lui cerînd pîine“ (Psalmul 36, 25), iar Biserica cîntă : „Bogații au sărăcit și au flămînzit; iar cei ce caută pe Domnul nu vor fi lipsiți de tot binele“ *(Cîntare la Litie)*.

Prin comuniune, prin iubire, prin faptele de milostenie, întrajutorare, prin acte de frățietate, oamenii își măresc sfera de acțiune, se apropie unul de altul, se mărturisesc, devin transparenți unul altuia, prin iubirea lui Dumnezeu. Omului i se oferă posibilități nelimitate în a-și arăta recunoștința față de Dumnezeu și în a-și ajuta semenul său. Astfel se împlinește și cuvîntul Evangheliei: „Căci, iată, împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru“ (Luca 17, 21).

Teologia ortodoxă vorbește de o raționalitate a făpturii, a creației, a lucrurilor, de o armonie a tuturor celor ce există, care tind spre Cel de la Care își au obîrșia. Așa cum fiecare plantă se îndreaptă spre lumină, se simte bine în lumina soarelui și neîncetat urcă spre mai multă lumină, tot așa și creația își caută Stăpînul Care i-a imprimat sensuri adînci. Și aici omul își arată chemarea sa, cînd reușește să descifreze, prin harul lui Dumnezeu, posibilitățile nemăsurate ale creației de a fi întoarsă lui Dumnezeu

printr-un „laborator“ al său. Dumnezeu permanent caută spre noi, prin purtarea Sa de grijă, cercetează via moștenirii noastre. După modelul Său, și noi oamenii trebuia să ne silim slujindu-ne unii pe alții și astfel să împlinim ceea ce cîntăm: „Toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm!“.

Ceea ce noi reușim să oferim lui Dumnezeu, din darurile primite, le întoarcem lui Dumnezeu prin adăugire, înmulțire, sporire. Omul adaugă ceva din simțirea sa, din trăirea sa, prin munca și sudoarea sa. Pîinea și vinul, untdelemnul și strugurii nu sînt numai opera lui Dumnezeu, ci și rodul muncii omenești. Aceste prinoase și multe altele trecute prin mîna omului poartă în ele pecetea lui Dumnezeu, dar și amprenta firii noastre îmbunătățite prin harul lui Dumnezeu, prin conlucrarea noastră cu puterile tainice ale Sfintei Biserici. Astfel, omul „se creează pe sine“ pe de o parte, iar pe de altă parte, săvîrșește operă de creator în sînul făpturii. Omul este mare, puternic, dezvoltă forțe spirituale deosebite, atunci cînd lucrează prin puterea lui Dumnezeu. Omul, asociat cosmosului și integrat ordinei divine, poate izvorî din el puteri care să-l facă asemănător celor cerești. Sau, după cum spune Evanghelia: „Cel ce crede în Mine, precum a spus Scriptura, rîuri de apă vie vor curge din pîntecele lui“ (Ioan 7, 38). Apoi: „Puternici sînteți și toți fii ai Celui Preaînalt“ (Psalmul 81, 6), text preluat de Mîntuitorul: „Nu e scris în Legea voastră că, Eu am zis: dumnezei sînteți?“ (Ioan 10, 34). Dionisie Areopagitul tîlcuiește și el asemănînd pe omul duhovnicesc cu puterile cerești, care, împreună, caută neîncetat să se apropie de Dumnezeu, prin a-I face voia Sa. „Dar vei afla, spune în *Ierarhia Cerească*, că teologia numește și dumnezei atît sublimele ființe cerești, cît și pe oamenii cei sfinți dintre noi, care au cea mai mare dragoste de Dumnezeu, deși taina cea divină este mai presus de orice și este sublimă; iar din lucrurile cele create nimic nu poate fi socotit, în înțeles propriu și deplin, asemenea ei; cu toate acestea se învrednicește de o denumire divină, pe temeiul străduinței de a imita pe Dumnezeu, dacă se poate spune așa, din toată puterea, ceea ce în lumea spirituală și rațională este îndreptat, pe cît cu putință, spre unirea cu Dumnezeu, și se înalță neîncetat, după cît îi este îngăduit, spre strălucirile divine“. Omul, ca făptură a lui Dumnezeu, înzestrat și împodobit cu darurile cele de sus, devine un „imago Dei“, fapt pentru care el poate depăși limitele creației, ale naturii, le poate converti întru slujire lui Dumnezeu și oamenilor, atunci cînd se plasează pe raționalitatea lucrurilor imprimată de Dumnezeu tuturor făpturilor. Contrar concepției lui Origen și gnosticismului, care văd în materie, în creație, o urmare a păcatului, Ortodoxia accentuează perspectiva spirituală, transcendentă a lumii, proiectînd asupra ei lumina transfigurării. În cele din urmă și natura se va izbăvi. Pămîntul are și el plinirea lui, ca și toți cei ce locuiesc pe el (Psalmul 23, 1 și I Corinteni 10, 26).

Există o legătură între creație și răscumpărarea omului și restaurarea ordinei divine, după căderea sub robia păcatului. Pe de o parte, revelația ne spune despre zidirea lui Dumnezeu: „Întru început, Tu Doamne, pămîntul L-ai întemeiat și cerurile sînt lucrul mîinilor Tale; ele vor pieri, dar Tu rămîi, și toate ca o haină se vor învechi; ca un veșmînt le vei strînge și ca o haină vor fi

schimbate. Dar Tu Același ești și anii Tăi nu se vor sfîrși“ (Evrei 1, 9-12). Pe de altă parte, creația este răscumpărată din robia stricăciunii, așa cum ne spune Sfîntul Apostol Pavel: „Pentru că și făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să se bucure de libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu“ (Romani 8, 21). Cu atît mai mult omul se va bucura de Jertfa cea mîntuitoare, fiindcă „și Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci nu știm să ne rugăm cum trebuie, ci însuși Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite“ (Romani 8, 26). Prin puterea harului lui Dumnezeu, dat omului în Sfînta Biserică, aceasta va conduce lumea spre schimbare, spre un „cer nou și un pămînt nou“ (II Petru 3, 13; Isaia 56, 17 și 66, 22).

Toată suflarea pămîntească trebuie să se înfrățească și să contribuie la schimbarea și transformarea lumii, a creaturii. Nu toți oamenii sînt și fiii Bisericii, dar toți sînt sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Și aceștia, în felul lor, după gîndirea și posibilitățile lor contribuie, într-un fel sau altul, la menținerea unui echilibru în societate, un respect față de natură și bogățiile ei, o justă repartizare pentru toți oamenii a tot ce ne poate oferi planeta noastră.

Orice gînd bun, orice intenție, tot efortul ce se face astăzi în lume, pentru binele societății, în slujba omului, în ocrotirea naturii, în păstrarea unui echilibru economic între state, acțiunile de eliberare, acțiunile pentru dreptate, libertate, pace, indiferent de unde ar porni, trebuie susținute și promovate, fiindcă atîta vreme cît slujesc omului sînt și pe voia Celui de Sus, Care dorește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină.

Biserica Ortodoxă totdeauna s-a simțit responsabilă față de cele ce se întîmplă în jurul său. Lumea se află în permanentă mișcare și transformare; se recunoaște o dinamică a creației în Biserică și prin Biserică. Și nu prin ieșirea din mișcare se ajunge la Dumnezeu, ci prin implicarea noastră în acest torent al vieții, în care ne angajăm cu mijloace specifice trăirii în Hristos, cu speranța neclintită că putem să contribuim la prefacerea lumii în sensul Sfintei Scripturi. Comentînd pe Sfîntul Maxim Mărturisitorul, care a pus în evidență sensul pozitiv al mișcării lumii, Pr. prof. D. Stăniloae spune: „Căci toate cele ce au fost primesc mișcarea, nefiind mișcare și putere prin ele înseși. În consecință, dacă existențele raționale au fost făcute, fără îndoială că ele sînt ținute și în mișcare, pentru faptul că ele există... spre scopul lor, pentru a ajunge la existența lor cea bună. Căci ținta lor finală este de a fi în Cel ce este existența cea bună eternă. Și Acesta este Dumnezeu, Care este atît Dăruitorul existenței cît și Dăruitorul existenței celei bune ca început și ca țintă finală“. După cum pămîntul ascunde în adîncul său bogății fără formă, materii prime, ca apoi prin lucrarea omului, prin prelucrare să ajungă la podoabe și obiecte de mare valoare, tot așa și darurile aduse de credincioși prin Biserică nu mai sînt la nivelul lor pur natural, ci sînt îmbogățite, sfințite, îndumnezeite, pnevmatizate prin puterea și lucrarea harului lui Dumnezeu. Dar Dumnezeu nu lucrează asupra lor fără participarea credinciosului ci prin oferirea lor de către fiii Bisericii. Biserica

lui Hristos este „marele laborator“ în care lumea poate deveni dar al omului către Dumnezeu. Pentru aceasta omul trebuie să înainteze permanent spre Hristos, prin înduhovnicire, spiritualizare, prin conlucrarea sa cu energiile divine necreate. Omul poate multiplica, perfecționa, descoperi și aprofunda virtualitățile de dar și de sens ale persoanelor și lucrurilor prin puterile sale spirituale în comuniune cu ceilalți.

Pentru aceasta Biserica permanent se roagă pentru pacea a toată lumea, pentru toți oamenii, știuți și neștiuți, pentru cei ce călătoresc, pentru cei ce pătimesc, pentru cei robiți și pentru cei din închisori, pentru cei prigoniți, în orice fel de necaz sau strîmtorare. De asemeni, se roagă pentru izbăvirea de rele, de primejdii, de venirea altor neamuri asupra noastră, de războiul cel dintre noi, izbăvire de secetă, de ploaia îndelungată, pentru buna rodire a pămîntului etc. Cultul ortodox este de neîntrecut în bogăția și frumusețea sa. S-a spus că tezaurul Bisericii Ortodoxe este cultul și acest cult „este cerul pe pămînt“. O trăsătură deosebită a cultului ortodox este cosmismul, zice Bulgacov. „Slujba ortodoxă, spune același teolog, se adresează nu numai sufletului omenesc, ci întregii lumi pe care o sfințește. Această sfințire a elementelor naturii și a diferitelor obiecte exprimă ideea că acțiunea sfințitoare a Sfîntului Duh se răspîndește prin Biserică asupra întregii naturi. Destinele acesteia sînt legate de soarta omului: natura coruptă din cauza omului așteaptă de la El vindecarea. De altă parte, Mîntuitorul, luînd asupra Sa adevărata umanitate, Și-a legat viața de întreaga natură. Și Biserica binecuvîntează toată făptura: binecuvîntează florile, ierburile, ramurile, aduse Bisericii la Duminica Floriilor sau la cea a Rusaliilor, fructele și strugurii aduși la Schimbarea la Față“ etc.

Adăugăm la aceste scurte considerații și înțelepciunea poporului care ne spune: „dar din dar se face rai“, sau: „omul sfințește locul“.

Cît de puțin ni se cere și la ce valoare se ridică faptele noastre, cînd plămada Sfîntului Duh le binecuvîntează! Fapta noastră are dimensiunea „grăuntelui de mușt ar“, dar cîți nu sînt din cei ce se odihnesc sub ramurile răcoritoare ale pomului! La nunta din Cana Galileii, Mîntuitorul a prefăcut apa în vin. Vinul, consumat în cantități recomandate, creează starea de bucurie, de mulțumire, împlinire, bună dispoziție, veselește inima omului, după cuvîntul Apostolului. În canonul Sfîntului Andrei Criteanul, din Postul Mare, se face aluzie la această faptă minunată a Mîntuitorului și, prin parafrazare, se spune, că așa „trebuie să te prefaci, o suflete!“. Foarte multe familii (familia — celula societății) nu reușesc să depășească anumite neajunsuri, tocmai pentru faptul că soții au rămas rigizi unul față de altul, și nu au reușit să se prefacă, să se transforme. Stă în puterea omului, fiindcă astfel a fost dăruit de Dumnezeu, de a se transforma pe sine, de a colabora cu cei mulți pentru prefacerea creației și oferirea ei ca dar lui Dumnezeu.

Rostim în cadrul Sfintei Liturghii cuvintele: „Ale Tale dintru ale Tale, Ție aducem de toate și pentru toate“. Prin această dăruire Îi dăm în mod concentrat toate cele ce susțin viața noastră, ne dă-

ruim pe noi înșine Lui. Îi dăm lui Hristos pîinea menită să se prefacă în trupul nostru pămîntesc ca să ne întoarcă pîinea prefăcută în Trupul Lui înviat. Pe de o parte Îi arătăm dragoste prin cele ce-I oferim, iar pe de altă parte primim de la El „toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit". „Pornirea noastră, spune Părintele prof. D. Stăniloae, de a ne dărui este pornirea sădită în noi de El Însuși. Cînd ne-a făcut și ne-a dat toate a pus în noi și pornirea de a le dărui și de a ne dărui, ca și voința Lui de a le dărui și de a Se dărui împreună cu noi".

În fond, omul nu are nimic al său prin care să-I aducem drept mulțumită și recunoștință, pentru că „Tu ești Cel ce aduci și Cel ce Te aduci, Cel ce primește și Cel ce Te împarți", spunem la Sfînta Liturghie. Dar Dumnezeu, fiind Atotbun, primește și gîndul bun și intenția și dorirea noastră de a-I sluji în toate zilele vieții noastre. Ne mișcăm mereu într-un circuit al iubirii, al comuniunii.

Prot. Mihai MOCANU

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Pr. prof. dr. Ion Bria, *Credința pe care o mărturisim*, București, 1987.

2. Idem, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, București, 1981.

3. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978.

4. Idem, *Credința ca dar și Tainele Bisericii*, în „Ortodoxia", XXVII (1976), nr. 1.

5. Idem, *Dinamica creației în Biserică*, în „Ortodoxia", XXVIII (1977), nr. 3-4.

6. Idem, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Craiova, 1988.

7. *Îndrumări misionare*, București, 1986.

8. Dionisie Areopagitul, *Ierarhia Cerească*, traducere de Pr. Cicerone Iordăchescu, Chișinău, 1932.

9. Sergiu Bulgacov, *Ortodoxia*, traducere de Nicolae Grosu, Sibiu, 1933.

LA LOC ÎNALT CU GÎNDURI ÎNALTE

Dintotdeauna omul și-a identificat aspirațiile cu înălțimea, cu transpunerea în fapt a acelui „in alto", care se întinde mult în sus, care tinde spre înălțime. Substantivizată, noțiunea capătă sensuri noi, mereu în legătură cu omul. Situat pe o treaptă ridicată în ierarhia valorilor înseamnă a deveni, prin eforturi continue, om superior, om distins, om integru, măreț, cu un cuvînt om mare, om de caracter. Înseamnă, cu alte cuvinte, a tinde spre captarea undelor spirituale „de sus", de unde vine „toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit... de la Părintele luminilor, la Care nu este schimbare sau umbră de mutare" (Iacob 1, 17).

Aspirația depășește cadrul filozofic, al ipoteticului, preferînd pe cel real. Și aceasta, datorită relației la care omul este partener cu Dumnezeu Însuși, cu „Cel Prea Înalt" prin excelență, cu Cel ce locuiește în „amețitoarele Înălțimi" !

La toate religiile divinitatea se descoperă prin învățături, ori precepte înalte, spre care se tinde, dar locativ această descoperire se petrece „pe loc înalt". Zeii Olimpului tronau, de acolo, soarta muritorilor. S-ar putea vorbi chiar de o spiritualitate a muntelui, a locului înalt, ca scenă de desfășurare a actului revelator. Chiar și strămoșii noștri, dacii, consultau voința zeului Zalmoxis pe Cogainon, pe muntele înalt.

Însă locul înalt dobîndește valoarea reală numai în măsura în care Cel ce-l locuiește sau Se descoperă acolo este real, există în realitate.

Pentru creștin, istoria „locului înalt" primește sens întrucît este legată de prezența lui Dumnezeu. Odată cu aceasta locul devine sacru, consacrat, căci de el S-a atins Dumnezeu, Care l-a sfințit. De aceea urcarea spre înălțimi, unde vorbește sau Se descoperă Dumnezeu este imperativ vital, care implică direct pe cel ce urcă. Numai cel pregătit, chiar de surprizele inerente urcușului, va izbuti. Putem vorbi de o asceză a urcușului, care se transpune din ordinea materială a noțiunii spre cea spirituală, de devenire, de transformare a insului în „loc înalt", de întîlnire cu Dumnezeu, cu adevărul, cu virtutea, care conduce spre „cele de sus"!

Vechiul Testament, prima etapă în descoperirea lui Dumnezeu omului, „prin semne și simboluri", prin multe chipuri și „prin profeți" (Evrei 1, 1), ne oferă imaginea urcușului de la faza incipientă spre cea desăvîrșită, spre întîlnire, spre locuire cu „Cel Prea Înalt", spre intrarea „Celui Prea Înalt" în ordinea noastră.

Moise, alesul lui Dumnezeu, este chemat la o întîlnire în cadrul căreia va afla voia „Celui de Sus", pentru cei de jos. Poporul evreu era încă în orizontalitatea pustiului, de unde nu se deschidea încă perspectiva libertății Canaanului. Spre a intra în el Dumnezeu își dezvăluie planul prin Moise. Deschide perspectiva spre verticalitatea înălțării dînd legi și povățuiri pe care, împlinindu-le, evreii vor deveni „popor ales" și-și vor recăpăta patria libertății.

Moise este chemat pe muntele Sinai. Sinaiul, loc înalt, este

acoperit cu nor și fumegare, căci Se pogorîse Dumnezeu cu foc pe el (Ieșire 19, 18). Pogorîrea lui Dumnezeu „de Sus“ este pentru om tot înălțime! Moise urcă și acolo îi află voia : „Deci fiind pogorît Domnul pe muntele Sinai, pe vîrful muntelui, a chemat Domnul pe Moise *în vîrful muntelui și s-a suit Moise acolo*“ (Ieșire 19, 20). Acolo Moise află din „gura lui Dumnezeu“ taina : „Eu sînt Domnul Dumnezeul tău“ (Ieșire 20, 2); adică „Dumnezeu cel Unul și Adevărat“. După ce-i dă „Legea“ îl inițiază în cele ale „Locului Înalt“, unde preoții vor repeta momentul întîlnirii de la Sinai. Aici așează Dumnezeu „locul înalt“ în mijlocul poporului, „Cortul Sfînt“ (Ieșire 25, 31), cu detalii privind preoții, veșmintele, sărbătorile etc. „Locul înalt“ va rămîne mereu prilej de consultare a voii „Celui Prea Înalt“ pe toată perioada căutărilor vechi-testamentare pentru a-L găsi pe Iahve.

Tot pe „loc înalt“, pe Carmel, îl găsește pe Iahve și-I cunoaște voia cel mare între profeți Ilie, care prin jertfa cea adevărată separă, vizibil, pe adevărații închinători de falșii slujitori la idoli, ai lui Baal și-ai dumbrăvilor Astartei (III Regi 18, 19).

La Templul din Ierusalim leviții erau chemați la slujbă totdeauna pe drumul ce urca. Drumul însuși spre Altarul Templului era un urcuș, din curte în curte, pînă la locul înalt al slujirii, iar de acolo se deschidea calea spre înălțimea „Sfintei Sfintelor“, unde intra numai Arhiereul o dată pe an cu sîngele jertfei. Urcușul le-a fost hărăzit preoților Vechiului Testament în locul moștenirii unei părți din cele douăsprezece în Israel. Trebuiau să urce la Templu zilnic pentru cei ce rămîneau să muncească și care le asigurau, prin jertfe, și existența lor.

Există la Templu, pe esplanadă, și o cale ce coboară. Dar nu pentru preoți. O tăbliță îi avertizează categoric : „Niciodată preoții să nu coboare pe aici!“. Chiar cînd vor pleca vor găsi tot o cărare ascendentă spre oraș! Celui ce i-a fost rînduită urcarea spre „locul înalt“ să nu mai coboare! Nici într-un fel. Nici chiar fizic, pentru a nu coborî sufletește.

Se continuă urcușul. Cu o deosebire. „Cel Prea Înalt“ coboară la noi, își alege, cu noi, calea ascensiunii spre Tatăl.

Iisus Hristos, Domnul, prin coborîrea Sa la noi ridică starea, condiția noastră, la „locul înalt“. Ne înalță mai întîi la demnitatea umană. Pe Muntele Fericirilor (Matei 5, 7) ne înalță la cunoașterea Evangheliei, ca apoi să ne înalțe, cu Petru, Iacob și Ioan, pe piscul *Taborului* (Matei 17, 1-9; Marcu 9, 1-9 și Luca 9, 27-36), să-I cunoaștem, pe cît ni se poate, „Slava Sa“. Pe înaltul Taborului Hristos își face vizibilă „mărirea Sa“, care se arată în strălucire, în lumină. Este descoperirea lui Dumnezeu în acțiunea Sa de luminător al căii către Împărăție. Fața Sa devine lumină, căci pentru aceea a venit. Să ne vindece de întunericul neștiinței și al păcatului. Să ne lumineze mintea și simțurile, care conduc spre El, spre Împărăția Cerurilor. Lumina de pe fața Mîntuitorului va străluci și pe fața aleșilor Săi în Împărăția Cerurilor.

Cu lumina Taborului Domnul a urcat pe alt „loc înalt“, pe Golgota, înfigînd pînă în adîncul iadului Crucea pe care S-a răstignit, slobozind pe cei ce zăceau „în latura și-n umbra morții“.

De pe Golgota, după adeverirea Învierii, Iisus, în fața Sfinților Apostoli, S-a urcat pe Muntele Măslinilor, de unde S-a înălțat la Tatăl, spre locul „cel prea înalt“, reașezîndu-Se în slava Prea Sfintei Treimi, de unde ne-a trimis tot pe munte înalt, al Sionului, la locul numit „mama Bisericilor“, pe Prea Sfîntul Duh, Mîngîietorui și așa „locul înalt“, Biserica creștină, a rămas realitate a tuturor celor amintite mai sus.

În Biserica crestină credinciosul trăieste aievea momentele întîlnirii cu Hristos pe loc înalt, prin mijlocirea slujitorilor, a preoților, ei înșiși chemați a se înălța, cu mintea, cu simțirea și cu viața, la „Muntele Domnului“, „cel cu umbra deasă“, sub care se adăpostesc toți cei ce caută mîntuirea.

Nu de puține ori bisericile, „locuri înalte“, în sens spiritual, duhovnicesc, respectă întru totul condiția înălțimii. Ele sînt edificate pe coline, iar acolo, unde relieful nu oferă această șansă, cupola și turlele tronează și indică înălțimea.

La loc înalt, cu gînduri înalte!

Chemarea apostolatului are exigențele ei. Nimeni dintre cei ce nu s-au ridicat deasupra patimilor și a neștiinței, care n-au experiat mai întîi personal urcușul anevoios al învățăturii creștine și al ascezei nu se poate angaja la slujirea „locului prea înalt“, Sfîntul altar, unde Hristos stă de față în Sfînta Euharistie, în cadrul Sfintei Liturghii și de unde prin invocarea de către preoți a Sfîntului Duh se pogoară peste credincioși harul mîntuitor.

Odată ajuns la „locul înalt“, pecetluit cu „dumnezeiescul Har“, preotul trebuie să rămînă cu gîndul și cu lucrarea la înălțimea chemării sale, iar credincioșii îl vor urma ca pe „bunul păstor“, care viața își pune pentru semenii săi, așa cum Hristos, „Păstorul cel Bun“, a pus-o pentru noi toți.

Arhim. Casian CRĂCIUN

FAMILIA CREȘTINĂ

Omul creat de Dumnezeu, bărbat și femeie, de la început a trăit în familie, care a fost cel dintîi nucleu social din care a făcut parte (Facere 2, 18). Originea ei stă în natura socială a omului și în voința divină de la crearea omului (Facere 1, 27-28).

Familia este temelia vieții sociale sau, după expresia unor învățați, ea e celula societății ce corespunde unei nevoi naturale a oamenilor, deoarece între cei doi există o complementaritate reciprocă spre a putea stabili o stare desăvîrșită „în dragostea dintre ei ca să se împlinească reciproc, transmițînd unul altuia calitățile și darurile care sînt proprii fiecăruia, înnobilîndu-se și desăvîrșindu-se reciproc și lucrînd laolaltă la îndeplinirea menirii morale a fiecăruia".

După învățătura creștină, familia este un așezămînt dumnezeiesc de conviețuire a celor doi. Natura lor este astfel întocmită de Dumnezeu ca să nu poată trăi izolat, ci numai în comuniune.

Familia se întemeiază pe actul căsătoriei, care este o formă solemnă prin care cele două persoane de sex opus se obligă a conviețui împreună întreaga lor viață [1].

Cea dintîi familie a fost întemeiată de Dumnezeu în rai (Facere 2, 22-24) — Adam și Eva.

S-a putut atribui, pe lîngă alte înțelesuri date familiei, chiar un temei mai înalt de instituire și ființare, nevoia unui sprijin moral pe care soții îl pot avea unul de la altul și amîndoi de la copii [2]. Familia, deși are un aspect pronunțat social, este o instituție de drept divin. Sfințenia și puterea ei stau în unitate.

„Sculîndu-se Adam din somnul lui și văzînd alături de dînsul consoarta ce i se hărăzise, a exclamat plin de bucurie și a zis: „Iată os din oasele mele și carne din carnea mea... De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa, se va uni cu femeia sa și vor fi amîndoi un trup" (Facere 2, 23). Prin cuvintele acestea se stabilește obligația unității familiei. Un trup este o unitate deplină, desăvîrșită. O familie odată încheiată, trebuie să rămînă permanent, adică pe viață, așa precum permanentă este legătura dintre membrele trupului" [3].

Dumnezeu a dat-o lui Adam fără de tată și fără de mamă pe femeie, spune Asterie al Amasiei. Pentru aceea „te-a întărit pe tine Dumnezeu tutorele orfanei. În chipul acesta îți este cu neputință să disprețuiești soția pentru că ești legat de ea prin legile dumnezeiești dar și prin cele omenești". Ea este „un ajutor al tău, împreună-

---

1. Arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean, *Morala creștină*. Manual pentru Seminariile teologice, București, 1974, p. 267.

2. Pr. Marin Braniște, *Concepția Sfîntului Ioan Gură de Aur despre preoție. Învățătura Bisericii Ortodoxe despre instituirea și scopul familiei* în „Studii Teologice" (= St. T.), IX (1957), nr. 1-2, p. 125.

3. Pr. dr. Ștefan Slevoacă, *Făclii pentru dreapta credință. Predici*, Buzău, 1985, p. 259.

lucrător în petrecerea vieții, pentru nașterea de copii, ajutor în timpul bolii, mîngîiere în necazuri, păzitoarea căminului, vistieria averilor tale“ [4].

În familie răspunderea revine egal soțului și soției.

Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a abolit poligamia atunci cînd a reamintit ascultătorilor Săi că, în atenția dumnezeiască, manifestată la creație și anume că cei doi sînt hărăziți să devină un trup, o unire intimă, ceea ce exclude din capul locului în creștinism orice denaturare a unirii soțului și soției.

Capodopera morală a creștinismului este sfințenia căsătoriei. Pe femeia atît de nedemn tratată în antichitate creștinismul a reabilitat-o. Ea se bucură de egalitate în drepturi cu bărbatul. Egalitatea aceasta are un caracter complementar și nu afectează identitatea personală a fiecăruia. De fapt ar fi un nonsens în acest caz iubirea lor liberă și plină de dăruire, care presupune o potențare, reactivare a harismelor personale ale celor doi.

Aceasta întărește unitatea familiei creștine. Nu întîmplător familia a fost comparată cu relația dintre Hristos și Biserică. Hristos este Mirele Ceresc, Biserica este Mireasa Lui. Hristos este Capul Bisericii. Bărbatul este cap femeii sale, adică ocrotitorul familiei. El este ocrotitorul femeii și al fiilor cu care Dumnezeu binecuvîntează iubirea lor. Iar femeia este sufletul familiei, viața acesteia nu numai biologic, ci și spiritual, pentru că cea dintîi rugăciune se învață de la mama. Există astfel o compensație rînduită de Dumnezeu. Dacă femeia a fost zidită din bărbat, nu mai puțin adevărat este că bărbatul se naște din femeie. Astfel „nici bărbatul fără femeie, nici femeia fără bărbat, convietuind însă în Domnul“ (I Corinteni 11, 11), dîndu-și deci cuvenita cinstire unul altuia și păstrînd unirea lor în legătura dragostei, potrivit armoniei ființiale care caracterizează relația dintre Hristos și Biserică [5].

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos Și-a spus cuvîntul cu privire la familie cînd au venit la El fariseii, ispitîndu-L și zicînd: „Se cade omului să-și lase femeia pentru orice pricină ?“. Ei i-au cerut deci să-și spună cuvîntul într-una din problemele viu dezbătute în școlile rabinice ale timpului. Mîntuitorul răspunzînd a spus: „Dar nu ați citit că Cel ce i-a făcut dintîi, bărbat și femeie i-a făcut și a zis: „Pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amîndoi un trup“. Pentru aceea nu mai sînt doi, ci un trup. Deci ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă. Oricine va lăsa pe femeia sa, afară de cuvînt de desfrînare și va lua pe alta, desfrînează, și cel ce va lua pe cea lăsată desfrînează“ (Matei 19, 3-9).

Mîntuitorul deci ia o atitudine hotărîtă împotriva răului social

---

4. Asterie al Amasiei, *Predică la textul din Evanghelia după Matei, „Dacă este îngăduit omului să-și lase femeia pentru orice pricină“;* col. 229, p. 111-112, apud Diac. M. Sava, *Idei dogmatice și morale în opera lui Asterie al Amasiei,* în „St. T.“, XXI (1969), nr. 9-10, p. 722.

5. Pr. prof. dr. Grigorie Marcu, *Sfîntul Apostol Pavel despre modelul de viețuire creștinească,* în „St. T.“, IX (1957), nr. 1-2.

atît de răspîndit la iudei și mai ales în lumea păgînă, adică împotriva divorțului, care amenința unitatea familiei [6].

Armonia în familie se realizează prin bună înțelegere, respect și egalitate reciprocă în fața lui Hristos. Avînd exemplu pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Sfinții Apostoli ca și ucenicii lor s-au străduit să îndrume pe creștini pentru întemeierea de familii model.

Sfîntul Apostol Petru spune : „De asemenea, voi femeilor supuneți-vă bărbaților voștri, pentru ca, chiar dacă unii nu ascultă de cuvînt, să fie cîștigați prin purtarea femeilor lor fără propovăduire“ (I Petru 3, 1). Apostolul se referă aici la raporturile și îndatoririle soților unul către altul. Mai întîi ale femeilor creștine cu soții necreștini (I Petru 3, 1-5), deci în familiile mixte ; apoi ale celor cu soți creștini și în fine ale bărbaților creștini către soțiile lor. El stabilește principiul misionar al „apostolatului“ femeii în familie, cu specială privire la cele din familiile mixte. Faptul că Apostolul vorbește de femei creștine cu soți necreștini dovedește că femeile s-au încreștinat mai întîi și în mai mare număr decît bărbații și că ele au avut o mare misiune în căsătoriile mixte. Cu ajutorul lor Biserica a înfăptuit mai ușor convertirea soților, transformarea familiei și a societății.

„Femeilor, supuneți-vă bărbaților voștri, nu pentru că din punct de vedere fizic sînt mai puternici, ci pentru că deși în căsnicie soții își aparțin unul altuia, așa a rînduit Dumnezeu să fie ierarhia în familie (Efeseni 5, 22-24) și așa au consimțit soții la căsătorie. De îndată ce familia a devenit liberă și căsătoria un act liber consimțit, noile principii care au consolidat familia — aflată în descompunere în lumea veche — au contribuit în același timp și la transformarea lumii vechi. Încreștinarea nu dădea nimănui dreptul la emancipare, nici sclavilor și nici femeilor care ar fi dorit desfacerea unor căsătorii mixte și cu atît mai mult adoptarea unei atitudini de superioritate față de bărbat. Supunerea este prima virtute a femeii creștine, izvorîtă din dragostea lor, din legătura lor de suflet cu toți membrii familiei, așa cum bărbatul nu o poate trăi“ [7].

Harul divin care lucrează asupra femeii creștine va lucra în chip tainic și asupra soțului necreștin. Astfel, femeia credincioasă poate mîntui soțul necredincios și invers, bărbatul credincios pe femeia necredincioasă (II Corinteni 4, 14-16). Accentul punîndu-se pe purtare, pe viață pilduitoare, pe apostolatul faptei menit a vădi „celor din afară“ înălțimea morală a creștinului. Dar fie că aceste fapte de apostolat s-au desfășurat în familie, sau în afara ei n-a lipsit cuvîntul, care trebuia rostit însă atunci cînd era nevoie, cu toată sfiala și cuviința (I Petru 3, 15-16) cu blîndețea și curăția inimii. Femeile care nu aveau dreptul de a propovădui (I Corinteni 14, 34-35 și I Timotei 2, 11-12), iată că primeau de la Biserică această

---

6. Pr. prof. dr. Vlad Sofron, *Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de problemele sociale*, în „St. T.“, IX (1957), nr. 3-4, p. 167.

7. Pr. dr. Ioan Mircea, *Epistola I-a a Sfîntului Apostol Petru*. Introducere și comentar. Teză de doctorat, în „Glasul Bisericii“, XXXVI (1977), nr. 9-10, p. 976.

propovăduire „în tăcere“ celor de acasă, prin viața lor de mamă și soție plină de dăruire și de credincioșia chemării lor.

Pentru serviciile aduse Bisericii în lucrarea ei misionară, unele femei erau numite „diaconițe“, ca Febe, Priscila și Junia etc. (Romani 16, 1, 2,7), în înțelesul larg al cuvîntului. Unele credincioase erau chiar chemate să contribuie la desăvîrșirea lucrării creștine, în rîndul femeilor.

Pentru femeia creștină, „purtarea curată“ sau castă și „plină de sfială“ sau respect, unite cu teama de a nu supăra pe Dumnezeu și de a nu strica raporturile de armonie dintre soți, constituiau „cea mai puternică piedică“. Cu o astfel de comportare, hărnicie și modestie, femeile fac din căminul lor un fel de biserică, unde este preamărit Dumnezeu. De aceea și Sfîntul Ioan Gură de Aur numește familia „mica biserică“. „Podoaba voastră să nu fie cea dinafară, a împletirii părului și a purtării podoabelor de aur sau a îmbrăcării hainelor scumpe“, îndeamnă Sfîntul Apostol Petru (I Petru 3, 3).

Pentru femeia păgînă această podoabă „din afară“ era totul, prin ea căutînd să cucerească pe bărbați, pentru a le trezi „poftirile cărnii spre pofte“ (Romani 13, 14).

Dimpotrivă femeia creștină este îndemnată să cîștige pe bărbat pentru Hristos și pentru mîntuire, nicidecum pentru păcat. Aceasta nu însemnează că Apostolul Petru ca și Apostolul Pavel (I Corinteni 7, 34) cer ca femeia creștină să fie neglijentă cu sine și cu cei ai casei, murdară și nepăsătoare față de ținuta ei, ci subliniindu-se adeseori că ea are datoria de a cimenta legătura familiei. de a fi atrăgătoare și devotată soțului ei. Adică adevărata podoabă a femeii trebuie să fie virtuțile ei. Inelul ce se oferă femeilor, ca și bărbaților, la căsătorie nu constituie o podoabă, ci înseamnă, în primul rînd, curăția și demnitatea celor doi și îngrijirea continuă de bunul mers al casei.[8]. Amîndoi sînt chemați să contribuie la desăvîrșirea întregii făpturi umane, să fie trăitori ai „omului celui tainic al inimii“, ceea ce reprezintă pe creștinul în inima căruia a luat chip Hristos (I Petru 3, 15 și Galateni 4, 19). În inima aceasta domnește blîndețea, bunătatea. dreptatea, credincioșia, iubirea și pacea, simțind pe Hristos în inimă (I Petru 3, 15-16 și II Timotei 2, 22) și îmbrăcînd astfel haina dreptății și a mîntuirii, spre asemănarea cu Dumnezeu, Cel ce ne-a creat.

Dar și bărbații au îndatoriri față de soțiile lor : „Voi bărbaților, de asemenea, trăiți înțelepțește împreună cu ele, ca și cu niște făpturi mai slabe, dîndu-le cinstea ca unora ce sînt împreună-moștenitoare cu voi ale harului vieții spre a nu fi stingherite rugăciunile voastre“ (I Petru 3, 7).

Viața de familie, deci, impune bărbaților și femeilor o comportare deosebită. Soții se sprijină și se ajută reciproc la dobîndirea mîntuirii, ca „împreună-moștenitori ai harului“.

Bărbații și femeile sînt deopotrivă făpturile lui Dumnezeu, egal îndreptățite la harul mîntuirii sau „împreună-moștenitori ai harului vieții“.

---

8. *Ibidem*, p. 976.

Soții sînt numiți „vase“. Femeia este „vasul“ soțului, iar bărbatul „vasul“ soției, numai că femeile sînt vase mai slabe, făpturi mai plăpînde.

De aceea Sfîntul Apostol Petru arată că datoriile bărbaților față de femeile lor sînt ca „să trăiască înțelepțește cu soțiile lor fiindcă sînt firi mai slabe, să le dea cinstea și respectul cuvenit și să poarte grijă ca prin comportarea lor față de ele să nu stingherească sau să facă fără de folos rugăciunile lor personale, comune sau publice. Apostolul vizează direct asprimea bărbaților față de soțiile lor, întrucît căsătoria are ca scop ajutorul reciproc (Facere 2, 18), procrearea (Facere 1, 28) și înfrînarea (I Corinteni 7, 8) în scopul sfințirii, al mîntuirii [9].

Cel mai de preț dar al căsătoriei, al familiei, sînt copiii. Atît în Noul Testament cît și în Vechiul Testament pruncii sînt un dar al lui Dumnezeu. Nenașterea de prunci în Vechiul Testament este socotită ca un blestem, o pedeapsă a lui Dumnezeu.

Concepția Noului Testament despre copii este cea mai sublimă dragoste față de aceste gingașe făpturi. Iisus îi dă pe copii ca model de curăție și nevinovăție sufletească, arătînd că așa trebuie să fie și inima celui ce vrea să dobîndească viața de veci: „Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți, că a unora ca acestora este Împărăția cerurilor“ (Matei 19, 14). Cu altă ocazie Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a arătat că dacă inima omului nu-i fără vicleșug, ca aceea a unui copil, să nu aștepte moștenirea Împărăției cerurilor: „Așadar vă spun, că dacă nu vă veți întoarce la Dumnezeu și nu vă veți face ca niște copilași cu nici un chip nu veți intra în Împărăția cerurilor. De aceea oricine se va smeri ca acest copilaș va fi cel mai mare în Împărăția cerurilor“ (Matei 18, 3).

Noul Testament dă învățături cu privire la comportarea părinților față de copii: „Învățați mamele să-și iubească copiii“ (Tit 1, 2). „Iar voi, părinților, nu întărîtați la mînie copiii, ci îi creșteți în învățătura Domnului“ (Efeseni 6, 4). Numai părintele care își crește bine copiii să fie chemat la conducerea poporului. „Să-și chivernisească bine casa și să-și țină copiii în smerenie cu toată cuviința, căci dacă cineva nu știe să-și cîrmuiască bine casa, cum va îngriji de comunitatea lui Dumnezeu?“ (I Timotei 3, 4).

Pentru aceasta și copiii trebuie să asculte de părinți, să-i cinstească și să-i îngrijească la bătrînețe, căci numai așa vor primi binecuvîntarea lui Dumnezeu: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești mulți ani pe pămînt“, spune porunca a cincea din Decalog și care rămîne valabilă și în Noul Testament.

„Copiii să se deprindă să fie evlavioși, îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel, întîi față de cei din casa lor și să le răsplătească ostenelile părinților, căci lucrul acesta este plăcut lui Dumnezeu“ (I Timotei 3, 4) [10].

---

9. *Ibidem*, p. 980.

10. Pr. Atanasie Negoiță, *Idei umanitare ale creștinismului*, în „St. T.“, IV (1951), nr. 5-6, p. 349.

„Voi tinerilor fiți supuși celor bătrîni și în toate legăturile voastre să fiți împodobiți cu smerenie, căci Dumnezeu stă împotriva celor mîndri, dar celor umili le dă har. Smeriți-vă dar sub mîna tare a lui Dumnezeu, pentru ca El, la vremea cuvenită să vă învețe“ (I Petru 5, 5-6).

Un loc deosebit în concepția creștină îl ocupă conviețuirea dintre soți cu toată înțelepciunea.

În Decalog, Moise interzice categoric omuciderea și adulterul, cerînd astfel israeliților să respecte viața, onoarea și libertatea semenilor lor. Iar în Levitic și Deuteronom — adevărate coduri de morală religioasă și socială — el așează desfrînarea în rînd cu idololatria și decretează pedepse exemplare atît pentru crimele împotriva adevăratului cult, cît și pentru cele împotriva persoanelor, a familiei și a societății. Între aceste crime, cele de desfrînare sînt tratate ca avînd o gravitate excepțională [11].

În Noul Testament aceste probleme sînt rezolvate de Mîntuitorul, Care le combate cu toată asprimea.

Ca atare femeile au dreptul de a pretinde soților respect, dragoste, fidelitate și menajamente nu doar că sînt mai slabe, ci mai ales pentru că sînt părtașe la același har cu ei.

„Harul vieții“ este unul din darurile primite în Taina Botezului și sporit prin Taina Căsătoriei; este harul care ajută la sfințirea și desăvîrșirea pe pămînt și prin aceasta la moștenirea vieții veșnice. Sfîntul Apostol Petru atrage atenția soților să nu fie abuzivi și fără menajamente cu soțiile lor, insultîndu-le, maltratîndu-le și disprețuindu-le fiindcă aceasta zădărnicește posibilitatea și efectul rugăciunii.

Numai în astfel de situații buna conviețuire a soților face căminul creștin templu în care oficiază slujirea preoției împărătești [12], de care vorbește Sfîntul Apostol Petru.

Dreptatea divină a rînduit ca femeia să fie ridicată în creștinism la cinste deosebită prin învrednicirea Sfintei Fecioare Maria de a fi Maica lui Dumnezeu-Omul, Iisus.

Cultul de supravenerare dat Sfintei Fecioare Maria, preamărirea ei de toate neamurile (Luca 1, 48), imnele alcătuite în cinstea ei, icoanele care o reprezintă și hramurile bisericilor care îi poartă numele arată că ea este privită în Biserica creștină ca mijlocitoarea cea mai aleasă către Fiul ei și Dumnezeul nostru.

Domnul nostru Iisus Hristos primind a fi născut și crescut ca om, de către femeie, a șters pentru totdeauna disprețul față de ea și a ridicat-o la cea mai înaltă treaptă a demnității morale.

Temeiul acestei demnități stă în uimitorul fapt că Fiul lui Dumnezeu binevoiește a Se face Fiul Fecioarei. Prin faptul că El vine pe lume ca bărbat, femeia nu rămîne pe al doilea plan, încît e greu să răspunzi la întrebarea: Cine e mai de preț în ochii lui Dumnezeu, bărbatul sau femeia? [13].

---

11. Diac. N. I. Nicolaescu, *Actualitatea Epistolei I-a către Corinteni a Sfîntului Apostol Pavel*, în „St. T.“, IV (1951), nr. 1-2, p. 87.

12. Pr. dr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 981.

13. Dumitru Soare, *Situația femeii în islamism și creștinism*, în „St. T.“, IX (1957), nr. 3-4, p. 254, cf. Pr. V. Nechita, *Sfînta Taină a Cununiei*, în „M.M.S.“, LXII (1986), p. 48.

Marele Apostol Pavel ilustrează în chip grăitor acest lucru cînd spune : „Nu mai este iudeu, nici elin, nu mai este rob, nici slobod, nu mai este parte bărbătească, nici femeiască, pentru că toți unul sîntem în Iisus Hristos“ (Galateni 3, 28).

Adevăratul soț trebuie să aibă o viață exemplară și corectă, nu numai acasă, ci și în societate, pentru că orice abatere de la normele bunei conduite provoacă destrămarea căminului, a familiei, a acestei „mici biserici“ în care e preamărit Hristos.

Celor ce învinuiesc pe soțiile lor de nestatornicie Asterie al Amasiei le spune : „Nu pricinuiești oare dureri familiei tale prin felul tău de a te purta? Ești lipsit de orice greșeală și păstrezi nepătat legămîntul căsătoriei? O cît de mult a suferit femeia din pricina beției tale ! Cîte insulte nesăbuite și cuvinte necuviincioase n-a răbdat ea! Cîte cusururi de ale tale nu le-a trecut sub tăcere! Te-a suferit și cînd te supărai în zadar și cînd fierbeai peste măsură în mînie. Nu te-a aruncat pe scări cînd veneai de la ospețe beat și ieșit din minți, ea, care urăște beția, dimpotrivă, te-a omenit. Cu omenească iertare te-a luat de mînă pe tine care o chinuiai și ți-a vindecat capul tulburat de fumul vinului ; te-a dus la patul casnic, ea singură care ține la tine și-i era milă de tine“ [14].

În creștinism familia creștină nu consacră numai egalitatea dintre bărbat și femeie, străină lumii vechi, ci mai mult, face din cei doi factor de sfințenie în lume. Astfel și bărbatul și femeia sînt împreună-lucrători ai preoției împărătești de care vorbește Sfîntul Apostol Petru. Aceasta înseamnă că părinții au îndatoriri asupra copiilor nu numai din punct de vedere fizic ci și sufletesc. Ei sînt datori să-și crească fiii în duhul lui Hristos, în spiritul credinței dreptslăvitoare, legați de lucrarea de slujire a Bisericii. Așa cum arată Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, familia creștină trebuie să fie ca și „marea familie — Biserica — plină de Hristos și Duhul Sfînt“. Familia creștină „este plină de harul lui Dumnezeu și de lucrarea Duhului Său. Asemenea unui sanctuar al sfințeniei, familia este cea în care odrăslesc mugurii sfințeniei în fiecare dintre noi la cea mai fragedă vîrstă. Așa s-a închegat și a crescut familia românească în mijlocul căreia a fost plantat, sfințit și împlinit Însuși Hristos, ca și în Biserica Sa, unde prin lucrarea Duhului Sfînt se săvîrșesc Tainele și ierurgiile cărora ne facem părtași toți, slujitorii și credincioșii deopotrivă. Izvorul sfințeniei și al mîntuirii noastre este prezent în fiecare familie creștină, prin lucrarea și iconomia lui Dumnezeu, prin Arhiereul nostru cel Mare, Mîntuitorul Iisus Hristos, „Care a străbătut cerurile“ făcîndu-ne părtași sfințeniei Sale, Bisericii Sale și bunătăților Sale (Evrei 4, 14), Preotul cel Mare (Evrei 10, 21), Care a împărtășit Sfinților Apostoli preoția cea netrecătoare și tuturor celor ce cred în El „lucrarea preoției împărătești“ (I Petru 2, 9). Fiecare familie este

---

14. Asterie al Amasiei, *Predică la textul Evangheliei după Matei, „Dacă este îngăduit omului să-și lase femeia pentru orice pricină“*, col. 233, A. B., p. 114-115, *loc. cit.*, p. 722, nota 47.

o mică biserică avînd la temelia unității ei lucrarea preoțească a slujirii Bisericii lui Hristos, împărtășită prin Tainele și ierurgiile ei, prin care Hristos este prezent în mijlocul nostru al tuturor“ [15].

Ca în orice biserică lucrul cel mai sfînt îl constituie sanctuarul care de data aceasta este sufletul copiilor. La acest altar părinții sînt chemați a sluji asemenea preoților cu timp și fără timp, cum spune Sfîntul Apostol Pavel. „În casa lor părinții țin locul preoților. După cum preoții trebuie să învețe legea lui Dumnezeu, să sfințească viața credincioșilor și să-i cîrmuiască spre destinul lor veșnic, așa părinții trebuie să conlucreze cu Duhul Sfînt, pentru zidirea sufletească în frica și dragostea lui Dumnezeu a celor ce i-au născut... Da, părinții sînt preoții lui Dumnezeu în casa lor, singurii și adevărații ingineri ai sufletelor. Ferice de cei ce-și fac datoria cu timp și fără timp, care învață, mustră, îndeamnă...“ [16].

După învățătura de credință ortodoxă într-un mod cu totul aparte părinții se aseamănă ucenicilor Mîntuitorului nostru Iisus Hristos care au fost trimiși la predicarea Evangheliei doi cîte doi, iar prin nașterea de fii și preocuparea lor statornică de a-i crește în voia lui Dumnezeu ei împlinesc lucrul Împărăției lui Dumnezeu, întrucît într-un mod propriu contribuie la mărirea numărului fiilor împărăției. Prin aceasta sfințenia lui Dumnezeu se revarsă din mediul Bisericii și al familiei, sfințenia lui Dumnezeu transfigurează întreaga creatură, care astfel participă la o adevărată liturghie cosmică, de care vorbește Sfîntul Maxim Mărturisitorul.

Dimensiunile familiei și implicațiile ei în iconomia mîntuirii lui Dumnezeu sînt mari și nebănuite. Pentru a înțelege acest lucru nu este nevoie decît să îndreptăm luarea-aminte permanent asupra faptului că Biserica este numită și marea familie, iar creștinii ca fii ai Aceluiași Părinte ceresc sînt frați ai aceleiași familii. Și dacă fața lumii vechi a fost înnoită prin familia creștină, atunci ne dăm seama și de importanța social-culturală a familiei — o adevărată școală a patriotismului, în care se deprinde atașamentul și cinstirea față de neamul din care ai purces. Numai într-o familie creștină model se zămislește viitorul fericit al unei națiuni, cum spunea Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. Familia românească a avut întotdeauna în mijlocul ei pe Hristos și pe Duhul Său cel Sfînt. Aceasta ne încredințează că năzuințele și vrerile noastre românești cultivate în asemenea familii vor asigura un viitor strălucit neamului nostru. „În numele Celui Prea Înalt vă rugăm împliniți-vă datoria și creșteți bine, creșteți creștinește pe cei ce i-ați născut“.

Căminul familial este într-un fel o a doua naștere a sufletului omenesc, pepiniera și proorocia zilelor de mîine!

Pr. V. VAIDA

---

15. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, partea a III-a, Mănăstirea Neamț, 1985, p. 365-366.

16. Pr. dr. Ștefan Slevoacă, *op. cit.*, p. 297-298.

Studii

CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU DUPĂ SFÎNTUL GRIGORIE DE NYSSA

Rolul Revelației în cunoașterea lui Dumnezeu. Cunoașterea lui Dumnezeu este o problemă fundamentală, majoră, care i-a preocupat totdeauna pe marii gînditori și trăitori ai lumii creștine.

Despre ea ne vorbește atît Sfînta Scriptură, cît și Sfînta Tradiție, de unde observăm că în procesul cunoașterii lui Dumnezeu adevăratul rol îl are revelația naturală și supranaturală, în cadrul căreia omul se întîlnește pe orizontală (prin revelația naturală), dar și pe verticală (prin revelația supranaturală) cu Dumnezeu.

Revelația este expresia iubirii lui Dumnezeu față de noi, făpturile Lui, și fără ea cunoașterea nu este posibilă. Prin ea omului nu i se anulează libertatea, ci i se lărgește, i se deschide orizontul cunoașterii adevărului, căci conținutul revelației este adevărul ziditor pentru om, iar adevărul este hrana sufletului omenesc.

Între om și Dumnezeu trebuie să existe permanent un raport de chemare și răspuns, de vocație și dăruire. Dumnezeu Se revelează chemîndu-ne, iar noi ne revelăm răspunzînd la chemarea Lui.

Prin revelație se deșteaptă în noi chipul divin dat la creație, Dumnezeu iese oarecum din „lumina cea neapropiată“ (I Timotei 6, 16) și se descoperă omului, iar omului i se mărește puterea de a-L cunoaște cît mai mult.

Cunoașterea lui Dumnezeu după Sfînta Scriptură. Din Sfînta Scriptură aflăm că Dumnezeu Se revelează, Se descoperă, Se face cunoscut omului, iar omul primește ceea ce Dumnezeu îi revelează pe calea naturală și pe cea a descoperirii slavei Sale.

Sfînta Scriptură este plină de revelație, dar se evidențiază în mod deosebit unele momente prin care-L cunoaștem pe Dumnezeu mai direct, așa cum este în Vechiul Testament descoperirea de pe muntele Horeb (Ieșire 3) și cea de pe muntele Sinai (Ieșire 19, 24), iar în Noul Testament Buna Vestire (Emanuil), Botezul Domnului (Epifania), Cincizecimea și altele.

Dacă în Vechiul Testament este începutul revelației, în Noul Testament aceasta e desăvîrșită prin însăși întruparea lui Dumnezeu, în Persoana Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, iar „Duhul Sfînt ni Se descoperă a fi loc al întîlnirii noastre cu Dumnezeu, cu Hristos, al împărtășirii noastre cu Dumnezeu“ [1].

Revelația pleacă de la Dumnezeu-Tatăl prin Fiul în Duhul Sfînt și pentru a-L cunoaște pe Dumnezeu trebuie să fim în comuniune, în același univers spiritual, în același duh de viață cu El [2].

---

1. Pr. prof. C. Galeriu, *Cunoașterea lui Hristos în Duhul Sfînt*, în „Studii Teologice“, XXXV (1983), nr. 9-10, p. 674.

2. „A fi în comuniune cu cineva, în mod obișnuit înseamnă a fi în același duh cu el, a participa la același univers spiritual de gîndire și viață, la aceeași viziune de înțelegere și cunoaștere a existenței, deși fiecare într-un mod personal. Duhul Sfînt este tocmai acest spațiu, sîn și locaș spiritual comun“ *(Ibidem)*.

„Toate actele lui Hristos sînt, vizibil, semne ale prezenței Duhului Sfînt. De aceea în lumina Duhului noi luăm cunoștință de ele și prin ele de Hristos“ [3], de Dumnezeu.

Cunoașterea lui Dumnezeu nu este posibilă deci decît în lumina curată a Duhului Sfînt [4], în iubirea lui Hristos [5], a lui Dumnezeu, lucru ce ne obligă să ne curățim de păcate, de patimi și să trăim în virtute, în lumină, în adevăr și iubire.

Tot din Sfînta Scriptură aflăm că, „prin Sfîntul Duh, în ziua Cincizecimii, adunarea Apostolilor și Ucenicilor la care s-au adăugat, chiar din prima zi, cei ce au primit Cuvîntul Evangheliei lui Hristos și s-au botezat, ca la trei mii de suflete, a devenit loc și sălaș al prezenței Cuvîntului, adică al prezenței lui Hristos Însuși, a devenit Biserică. Biserica este deci, prin Duhul Sfînt venit în lume în chip personal la Cincizecime, loc al prezenței lui Hristos cel nou și înviat pentru mîntuirea noastră, a tuturor“ [6]. Și de aceea nu putem trăi în Hristos și cu Hristos în Duhul Sfînt în afară de Biserică și fără Sfintele Taine [7], prin care știm că se manifestă și se pecetluiește puterea Bisericii.

Din toate aceste observații făcute în baza Sfintei Scripturi înțelegem că nu-L putem cunoaște pe Dumnezeu decît în Biserică pentru că „Duhul Sfînt ne încorporează în Trupul lui Hristos, Biserica, ca împreună-moștenitori cu Hristos ai lui Dumnezeu (Romani 8, 17), ne face fii în Fiul și în Fiul noi aflăm pe Tatăl. Duhul Sfînt lucrează înfierea noastră divină după har, ne ridică și ne menține în comuniune cu Tatăl datorită Fiului Său întrupat“ [8], ne ajută să ajungem și să înaintăm în cunoașterea lui Dumnezeu.

Cunoașterea lui Dumnezeu după Sfinții Părinți. Din Sfînta Tradiție aflăm că gîndirea patristică în problema cunoașterii lui

---

3. *Ibidem*, p. 675.

4. Căci, așa după cum afirmă Pr. prof. D. Stăniloae, „o persoană se deschide ca lumină curată, cînd și aceea se descoperă în aceeași lumină curată. Tot așa și Dumnezeu Se descoperă în lumină numai persoanei umane curate la inimă. Curățenia este propriu-zis starea de lumină, de deschidere, de capacitate de primire în sine a luminii celuilalt, de a se face transparent pentru acela. Așa putem înțelege Cuvîntul Mîntuitorului: „Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu“ *(Semnificația luminii dumnezeiești în spiritualitatea și cultul Bisericii Ortodoxe*, în „Ortodoxia“ (= Ort.), XXVIII (1976), nr. 3-4, p. 441.

5. „De fapt numai iubirea unei persoane ne ajută s-o vedem, ne întărește ochiul spiritual, ni-l vindecă de orbirea mîndriei, invidiei, ne hrănește vederea slăbită prin păcat, ne face asemenea ei“ *(Ibidem*, p. 440). Cu atît mai mult iubirea lui Dumnezeu ne ajută să-L cunoaștem.

6. Pr. prof. Dumitru Gh. Radu, *Ce este Biserica după învățătura ortodoxă ?*, în „Îndrumătorul pastoral“, Arhiepiscopia Bucureștilor, 1981, p. 44.

7. „Omul credincios se mîntuiește întrucît se unește cu Hristos și repetă drumul Lui pentru mîntuirea sa, prin Sfintele Taine. Iar această trăire a lui Hristos, în Duhul Sfînt, și trecere prin toate cîte a trecut El, cu ajutorul Sfintelor Taine, se realizează numai în Biserică, căci aici lucrează Hristos, prin Duhul Său, revărsînd viața dumnezeiască asupra Bisericii și asupra mădularelor ei, care participă la viața Capului, Hristos“ (Idem, *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, în „Ort.“, XXX (1978), nr. 1-2.

8. Pr. prof. Dumitru Gh. Radu, *Ce este Biserica...*, p. 46.

Dumnezeu a fost influențată de Școala antiohiană în Apus și Școala alexandrină în Răsărit.

La cunoașterea lui Dumnezeu și a învățăturilor dumnezeiești se poate ajunge, după învățătura Școlii din Antiohia, „printr-o exegeză ferită de rătăcirile bunului plac, făcută după norme fixe, tălmăcind așa cum trebuie documentele Revelației dumnezeiești“ [9].

Este vorba de cunoașterea lui Dumnezeu numai prin rațiune [10].

Această învățătură se va adînci cînd Apusul va adopta *Filioque*, întrucît aceasta n-a mai dat posibilitatea să fie văzută lucrarea lui Hristos în Duhul Sfînt.

După învățătura Școlii din Alexandria la cunoașterea lui Dumnezeu se ajunge prin rațiune (cunoașterea rațională sau catafatică) dar și prin credință și contemplare (cunoașterea negrăită contemplativă, duhovnicească sau apofatică) [11]. Dumnezeu este persoană și cunoașterea Lui ne-o mijlocește atît cunoașterea rațională cît și cea negrăită și, „pe măsură ce un om progresează într-o viață duhovnicească, cunoașterea intelectuală despre Dumnezeu din lume — în calitate de Creator și Proniator al ei — se îmbibă de contemplarea Lui directă, mai bogată, adică de cunoașterea apofatică“ [12].

Cunoașterea apofatică așadar n-o exclude pe cea rațională, căci „ridicarea pe lucrurile lumii nu înseamnă dispariția acestora, ci o ridicare prin ele dincolo de ele“ [13].

În Răsărit, cunoașterea lui Dumnezeu este legată de rațiune, credință, contemplare și trăirea vieții în virtute. Prin acestea omul se ridică și pătrunde în lumina Duhului, unde-L cunoaște pe Dumnezeu dar nu în ființă, ci în energiile Lui.

Cunoașterea lui Dumnezeu după Sfîntul Grigorie de Nyssa. În această atmosferă spirituală trăiește și scrie Sfîntul Grigorie de Nyssa, care subliniază permanent unirea dintre cunoașterea ratio-

---

9. Sfîntul Grigorie, Episcopul Nyssei, *Marea Cuvîntare catehetică*, traducere de Pr. D. Cristescu și N. I. Barbu, București, 1947, p. 12.

10. Acest mod de cunoaștere îl întîlnim în gîndirea Fericitului Augustin și la toți ceilalți Sfinți Părinți ai Apusului.

11. Sfinții Părinți ai Răsăritului, printre care amintim în special pe Clement Alexandrinul, Origen, Sfîntul Atanasie cel Mare, Sfîntul Vasile cel Mare, Sfîntul Grigorie de Nazianz, Sfîntul Grigorie de Nyssa, Sfîntul Ioan Gură de Aur, iar mai tîrziu Sfîntul Dionisie Areopagitul și Maxim Mărturisitorul, au ajuns la convingerea că „dacă cineva s-ar aștepta să le înțeleagă pe toate numai prin simțuri, ar fi cu totul departe de adevăr“ (Clement Alexandrinul, *Stromate*, V, 7, 5, traducere de Pr. D. Fecioru, București, 1982, p. 314), pentru că „Dumnezeirea nu poate fi redată prin argumente precum se spune, ci cu credință și rațiune unite cu evlavie“ (Sfîntul Atanasie cel Mare, apud *Istoria vechii literaturi creștine*, partea a II-a, Iași, 1935, p. 78). De aceea ei fac „din rațiune un preambul al credinței, însă întotdeauna cu rol subordonat credinței“ (Sfîntul Vasile cel Mare, p. 152), iar „calea de la credința inițială la cunoașterea tainică duce prin mai multe trepte. Ele sînt: a. curățirea de patimi sau dobîndirea virtuților; b. iubirea ca virtute culminantă sau totalitatea virtuților ; c. cunoașterea în Duh, care izvorăște din iubire“ (*Teologia Dogmatică și Simbolică*, Manual pentru Institutele teologice, București, 1958, p. 320).

12. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 116.

13. *Ibidem*, p. 118.

nală sau catafatică și cea negrăită sau apofatică, „uneori diferențiindu-le, alteori îmbinîndu-le. Dar mai mult vorbește de cunoașterea apofatică pentru că și după el în ea este inclusă cea catafatică sau afirmativ-rațională“ [14].

După el „omul a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. El tinde deci din fire la cunoașterea lui Dumnezeu. Fiind însă înzestrat cu simțuri, dacă nu este ajutat de luminile credinței, el se expune primejdiei de a-L căuta pe Dumnezeu în lucrurile materiale. La cea mai înaltă culme a cunoașterii lui Dumnezeu se poate ajunge numai atunci cînd Duhul luminează mintea. Acest har este dat însă numai anumitor oameni și la El nu se poate ajunge decît prin trăirea credinței și curăția vieții. Atunci ajunge la o dumnezeiască și trează beție (Θεία τε καὶ νηφάλως μέθη), prin care omul se unește cu Dumnezeu. Și nici atunci, în clipa acestei intuiri directe a lui Dumnezeu, nu se obține o cunoaștere a ființei Lui, pentru că în acest caz obiectul cunoașterii depășește orice putere omenească de cunoaștere“ [15].

Sfîntul Grigorie de Nyssa nu are o lucrare specială în care să se ocupe numai de tratarea acestei probleme, ci învățătura sa despre cunoașterea lui Dumnezeu o aflăm aproape în toate scrierile sale. Așa cum afirmă Pr. prof. D. Stăniloae „aproape toate scrierile lui au un caracter accentuat ascetic-duhovnicesc, căci el nu face o exegeză pur și simplu a cărților sau a unor lucrări din Scriptură, sau o expunere pur teoretică a învățăturilor dogmatice, ci totdeauna explicarea textelor din Sfînta Scriptură îi dă prilejul de a descrie condițiile și modul înaintării credincioșilor în viața duhovnicească, iar expunerile dogmatice îi dau de asemenea prilejul de a le arăta ca temeiuri pentru viața duhovnicească“ [16].

Despre cunoașterea rațională a lui Dumnezeu, Sfîntul Grigorie vorbește, în mod special, în primele capitole din *Marea cuvîntare catehetică*, care este „un adevărat tratat de teologie dogmatică“ [17]. Referindu-se la rațiune, el spune că „este neapărat nevoie să credem că rațiunea se potrivește cu firea celui care o are, așa cum i se potrivesc cu firea și celelalte însușiri. Astfel, desigur, în natura omenească se vede o putere oarecare și o viață și o înțelepciune“ [18]. Cu rațiunea, omul, scrutînd „adîncurile tainei“, primește în suflet în chip minunat o modestă înțelegere a învățăturii despre cunoașterea lui Dumnezeu, dar „nu mai poate clarifica prin rațiune această adîncime negrăită a tainei“ [19]. Iar în scrierea sa *Fii desăvîrșit*, Sfîntul Grigorie zice că „Hristos fiind totdeauna aceea ce este (și este ceea ce numai singur El știe ce este), chiar dacă cineva, care judecă cele înalte, se va putea apropia din ce în ce mai mult de El, înțelegerea lui totuși nu se poate ridica pînă la El, căci

---

14. *Ibidem*, p. 123.

15. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Marea cuvîntare catehetică*, p. 19.

16. Idem, *Scrieri*, în P.S.B., vol. 29, Introducere de Pr. prof. D. Stăniloae, București, 1982, p. 7.

17. Idem, *Marea cuvîntare catehetică*, p. 17.

18. *Ibidem*, p. 26.

19. *Ibidem*.

aceasta se ridică numai în măsura în care îi este dat ei de la fire“ [20], întrucît „nu este vreunul care să atingă cu înțelesul lui pe Cel căutat“ [21].

Se observă din aceste cuvinte cît poate să pătrundă omul prin cunoașterea rațională în tainele lui Dumnezeu, cît poate să-L cunoască cu rațiunea și, totodată, cît de mare nevoie are el de un alt mod de cunoaștere, întrucît în afara cunoașterii raționale rămîne nelămurită „adîncimea negrăită a tainei“.

Tot în legătură cu acest mod de cunoaștere a lui Dumnezeu — prin rațiune — Sfîntul Grigorie arată că prin ea îl cunoaștem pe Dumnezeu numai în calitate de cauză creatoare și susținătoare a lumii, creația fiind din voința lui Dumnezeu, așa cum sesizează și Ekkechard Mühlenberg, afirmînd că „după învățătura Sfîntului Grigorie de Nyssa, mintea omenească nu poate decît recunoaște printr-o mișcare înapoi că structura inteligibilă a lumii este creată. Împotriva lui Platon și a lui Aristotel el afirmă că domeniul inteligibilului a fost făcut numai pentru lume: Dumnezeu a creat și lumea minților (τὰ νοητά) și anume, prin voința Sa, nu ca la **Filon** din Alexandria și la unii platonicieni, prin gîndirea Sa. Noi vedem că creația e din voința lui Dumnezeu, deci nu e o curgere necesară și mijlocită din ființa lui Dumnezeu“ [22].

La fel ca și ceilalți Părinți ai Răsăritului, dintre care amintim pe Clement Alexandrinul, Sfîntul Grigorie de Nyssa își dă seama că „infinitatea lui Dumnezeu e mai mult și e altfel decît o poate cuprinde omul intr-un concept intelectual“ [23] sau pătrunde spre a o înțelege numai cu rațiunea; aceasta îl ajută să nu cadă în acea „via negativa“ a gînditorilor creștini occidentali.

Așa ajunge Sfîntul Grigorie să vorbească de un alt mod de cunoaștere a lui Dumnezeu și anume cunoașterea negrăită sau apofatică, care se numește așa întrucît „prezența tainică a lui Dumnezeu, experiată de ea, depășește putința de definire prin cuvinte“ [24] și este de negrăit, iar la ea se ajunge în primul rînd prin credință.

„În cele următoare sufletul unit cu Dumnezeu ajunge la o înțelegere mai înaltă cunoscînd în ea apropierea și cuprinderea puterii dumnezeiești de către gîndurile omenești — afirma el — căci negrăite sînt înțelesurile acestor cuvinte... și tot cuvîntul care înfățișează aceste înțelesuri are prețul unei ținte înguste, neputînd arăta tot ceea ce voiește cugetarea. Astfel toată cugetarea e mai prejos de cuprinderea lui Dumnezeu și tot cuvîntul tîlcuitor apare ca o țintă îngustă care nu se poate întinde împreună cu lărgirea cugetării. Deci sufletul călăuzit în aceste înțelesuri spre cuprinderea

---

20. Idem, *Fii desăvîrșit*, ed. a 2-a, în românește de Pr. dr. Olimp N. Căciulă, București, 1935, p. 35.
21. Idem, *Scrieri*, p. 196.
22. *Ibidem*, p. 14.
23. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, p. 114.
24. *Ibidem*, p. 113.

celor necuprinse poate face să se sălășluiască în sine, prin credință, firea care e mai presus de toată mintea“ [25].

Așadar după Sfîntul Grigorie de Nyssa credința are mare rol în cunoașterea lui Dumnezeu. Prin ea sufletul se deschide și se lărgește și astfel are posibilitatea să-L cunoască și să-L înțeleagă pe Dumnezeu mai mult decît o poate face prin rațiune, trecînd cu înțelegerea și cunoașterea dincolo de rațiune.

Aici subliniem faptul că „sufletul nu cuprinde pe Cel necuprins limitîndu-L, ci lărgindu-se el însuși pe măsura necuprinderii Aceluia“ [26]. Dar pentru aceasta are nevoie, așa cum am văzut, în primul rînd de credință. De aceea, cunoașterea negrăită sau apofatică a lui Dumnezeu a mai fost numită și cunoaștere prin credință.

În gîndirea sa însă, privind cunoașterea lui Dumnezeu, Sfîntul Grigorie de Nyssa are ca temă principală urcușul sufletului spre Dumnezeu.

Treptele acestui urcuș le-a prezentat în *Viața lui Moise*. Și este demn de remarcat că în această scriere el „nu prezintă toată viața lui Moise într-o formă biografică, ci numai acele evenimente din viața lui pe care le poate folosi pentru interpretarea lor ca trepte ale urcușului spre Dumnezeu“ [27], așa cum sesizează și Manfred Blum în introducerea ce o face traducerii sale în limba germană a acestei lucrări.

În realizarea acestui urcuș sau suiș al sufletului spre Dumnezeu, vede el posibilitatea omului de a-L cunoaște cît mai mult pe Dumnezeu. Pentru descrierea urcușului se folosește, ca și Sfîntul Grigorie de Nazianz, tot de urcușul lui Moise pe Muntele Sinai, arătînd că cel ce dorește să se apropie de Dumnezeu și să-L cunoască trebuie să îndeplinească unele condiții.

Întîi, sufletul trebuie să se retragă în singurătate, unde primește lumina credinței (rugul aprins). În această lumină sufletul se deschide, se lărgește, înțelege și cunoaște că Dumnezeu este personal. De la El primește poruncă să meargă la frații săi, stăpîniți de aceeași dorință de a-L cunoaște pe Dumnezeu și să-i sfătuiască să iasă de sub stăpînirea vrăjmașului nevăzut, spre a-i sluji numai lui Dumnezeu cel adevărat. Frații îl ascultă, iar acel suflet, devenind conducător al acestora, îi conduce în fuga lor din robie (robia păcatului). Pe drum sînt conduși de Dumnezeu, Care apare noaptea, ca un stîlp de foc, apărîndu-i de întunericul nopților spirituale, iar ziua ca un nor apărîndu-i de arșița poftelor. Trece prin Marea Roșie — apa tainică a Botezului —, prin care se mîntuiesc de duhurile ispititoare ale vieții pămîntești. Înaintează prin pustie — deșertul înstrăinării de lume —, care fiind aspru, golit de toate bunurile devine la un moment dat insuportabil. În această situație își refac puterile bînd din apa izvorîtă din stîncă — apa vieții și a întăririi în Hristos. Ajungînd la Muntele Sinai, unde se află Dumnezeu, Moise urcă pe vîrful muntelui, în întunericul în care se află Dumnezeu. Aici muntele reprezintă înălțimea duhovnicească la care tre-

---

25. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, p. 151-152.
26. *Ibidem*, p. 152, nota 72.
27. *Ibidem*, p. 13.

buie să ajungă cel ce vrea să-L cunoască pe Dumnezeu, iar întunericul ne arată că Dumnezeu nu poate fi cuprins într-o cunoștință hotărnicită, limitată. Observăm deci că sufletul cu cît urcă mai mult în cunoașterea lui Dumnezeu, Îl cunoaște ca pe Cel nehotărnicit, nelimitat și nu se satură de a înainta în cunoaștere.

Pe munte sufletul vede cortul sfînt și toate lucrurile din el. Cortul văzut de Moise „este Hristos, puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu“ [28], pentru că numai El este Cortul nefăcut de mînă omenească care cuprinde toate cele create împreună cu sensurile sau rațiunile lor dumnezeiești. În acest Cort Sfînt nu poate intra decît cel ce s-a curățit de patimi în timpul urcușului ; avînd astfel experiența sfințirii înaintează în comuniunea cu Dumnezeu. „Și dispărînd din ochii celor ce-L priveau (căci pătrunzînd în negrăitul tainicei cunoștințe dumnezeiești și aflîndu-se acolo împreună cu nevăzutul, el însuși nevăzut) a învățat, socotesc, prin ceea ce a făcut că cel ce vrea să fie cu Dumnezeu trebuie să iasă din toate cele văzute și să-și înalțe cugetul spre cele nevăzute și necuprinse ca pe o culme a muntelui, crezînd că acolo este Dumnezeu, la Care nu poate ajunge înțelegerea“ [29].

Pe munte Dumnezeu dă lui Moise tablele Legii, cuprinzînd porunci cu privire la slujirea lui Dumnezeu și respectarea semenilor : „Ajungînd în acel loc Moise primește poruncile dumnezeiești. Iar acestea cuprindeau învățătura despre virtute al cărei punct de căpetenie este dreapta credință și cugetarea cuvenită despre firea dumnezeiască, anume că aceasta este mai presus de orice înțeles al cunoașterii și pilduire, neputînd fi asemănată cu nimic din cele ce se înțeleg, cu cugetarea despre Dumnezeu și nici să se asemene cu ceva din cele cunoscute sau înțelese, firea dumnezeiască cea mai presus de toate. Cu aceste legi curățindu-și oarecum înțelegerea, Moise este condus spre cunoașterea tainică mai desăvîrșită“ [30].

Deci în cunoașterea lui Dumnezeu totdeauna trebuie să se pună accent pe viața virtuoasă, care se realizează trăind legile, învățătura lui Dumnezeu, în „lumina virtuții“ [31].

„Prin expresia lumina virtuții se arată că virtutea nu este numai o deprindere a voinței în bine, ci ea aduce un sens în viață sau este săvîrșită de cineva pentru că cunoaște un sens al vieții. Cine face binele în mod stăruitor, îl face pentru că știe de Dumnezeu și de aproapele, de datoria față de ei, de orizontul vieții adevărate în care sporește prin virtute și de înaintare prin ea spre viața veșnică, singura ce dă sens vieții pămîntești“ [32].

Astfel, după cum afirmă Manfred Blum, pentru Sfîntul Grigorie „virtutea este mai degrabă o mișcare spre Cel cu adevărat desăvîrșit, spre Dumnezeu“ [33] ce „se cîștigă prin credință și prin buna cunoștință a vieții“ [34].

---

28. *Ibidem*, Viața lui Moise, p. 77.
29. *Ibidem*, p. 32.
30. *Ibidem*, p. 33.
31. *Ibidem*, p. 54.
32. *Ibidem*, p. 54, nota 22.
33. *Ibidem*, p. 5.
34. *Ibidem*, p. 85.

Prin virtute se ajunge deci mai bine, mai ușor și mai profund la cunoașterea lui Dumnezeu, dar nu fără cugetarea cuvenită despre firea dumnezeiască sau fără contemplarea lui Dumnezeu. Despre aceasta Sfîntul Grigorie zice: „Contemplarea lui Dumnezeu nu se săvîrșește prin ceea ce se vede, nici prin ceea ce se aude și nu este cuprinsă în vreun înțeles din cele obișnuite“ [35].

După cum se vede Sfîntul Grigorie, folosindu-se de evenimentele istorice din viața lui Moise, evidențiază valoarea și contribuția virtuții și a contemplării în cunoașterea negrăită a lui Dumnezeu: „Întîi cel ce privește pe Moise și norul, zice el, care călăuzesc pe calea virtuții vede în Moise Învățăturile Legii, iar în nor pe Conducătorul în ale Legii, apoi după ce și-a curățit cugetul trecînd prin apă, omorînd și alungînd de la sine tot ce este de alt neam va gusta apa amară a Merei, adică din viața lipsită de plăceri, ce pare la început amară și neplăcută celor ce o gustă, dar se face dulce celor ce primesc lemnul (Sfintei Cruci) în simțurile lor. Pe urmă, desfătîndu-se de frumusețea finicilor și a izvoarelor evanghelice și umplîndu-se de apa vie care țîșnește din piatră și primind în sine pîinea cea cerească, se îmbărbătează împotriva celor de alt neam, făcîndu-i-se întinderea mîinilor Legiuitorului pricină a biruinței, fapt care închipuie taina Crucii.

După aceasta este călăuzit la vederea (contemplarea) firii celei mai presus de toate. Calea către o astfel de cunoaștere este curățirea nu numai a trupului, spălat prin oarecare stropiri, ci și a oricărei pete a veșmintelor, spălate în apă. Aceasta înseamnă că cel ce vrea să se apropie de vederea celor ce sînt trebuie să se curățească de toate“ [36] și „numai după ce s-a curățit astfel să îndrăznească să se apropie de munte. Căci cu adevărat munte, înălțat pieptiș și greu de urcat, este cunoașterea lui Dumnezeu“ [37].

Așadar Moise prin virtute și contemplare pătrunde mai adînc în cunoașterea negrăită a lui Dumnezeu, în adîncul tainei negrăite, în întunericul de pe Muntele Sinai. În acest întuneric el primește, așa după cum am văzut, niște legi, niște învățături, niște cunoștințe despre Dumnezeu, lucru ce ne dă de înțeles că întunericul nu era gol, lipsit de orice realitate și de orice sens, ci era un gol plin de prezența lui Dumnezeu [38].

---

35. *Ibidem*, p. 71.
36. *Ibidem*, p. 70.
37. *Ibidem*, p. 71.
38. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, referindu-se la modul în care S-a arătat Dumnezeu lui Moise, făcea următoarele precizări: „La început i S-a arătat Dumnezeu lui Moise prin lumina din rug. De aceea se naște întrebarea: Cum, acum, după ce a înaintat atît de mult în virtute, Dumnezeu i Se arată în întuneric? Sfîntul Grigorie face deosebire între întunericul dinainte de cunoașterea cea dintîi a lui Dumnezeu sau de o cunoaștere peste tot a Lui și întunericul în care intră după înaintarea în lumina cunoașterii Lui, arătat în rug și în stîlpul de foc ca în ceva superior ei. De aceea, el și folosește pentru întunericul de la început termenul de σκότος (beznă), iar pentru cel superior oricărei cunoașteri, termenul de γνὸφος (tenebre). Dacă primul întuneric era o credință greșită despre Dumnezeu sau necredință, sau lipsa unei conștiințe a existenței Lui — starea din care scoate pe om lumina dreptei credințe, sau a conștiinței despre El — întunericul de deasupra sau de dincolo de lumină nu constă într-o lipsă a cunoștinței sau a cunoștinței

Sfîntul Grigorie vorbind de intrarea lui Moise în întuneric și vederea lui Dumnezeu zice: „Părăsind deci tot ce se vede nu numai cîte le cuprinde cu simțurile, cît și pe cele cîte socotește mintea că le vede (le înțelege), înaintează mereu spre cele dinăuntru pînă ce, străbătînd prin multa stăruință de a înțelege, la ceea ce este de nevăzut și de neînțeles, acolo vede pe Dumnezeu. Căci în aceasta constă adevărata cunoaștere a Celui căutat: Că a-L cunoaște stă chiar în faptul de a nu-L cunoaște.

Pentru că Cel căutat e mai presus de orice cunoaștere, înconjurat din toate părțile de necuprinsul Lui ca de întuneric. De aceea, zice și înțeleptul Ioan, ajuns în acest întuneric strălucitor, că „pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată“ (Ioan 1, 18) [39].

Sfîntul Grigorie precizează că în cunoașterea lui Dumnezeu există un progres: „Deci în necunoaștere se află o cunoaștere și cu cît cineva înaintează în cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, înaintează în necunoașterea Lui mai presus de cunoaștere în sens de definire“ [40] iar „faptul că există un progres în a cunoaște că Dumnezeu e mai presus de cunoaștere este o dovadă că această cunoaștere a necunoașterii nu e una cu teologia negativă intelectuală, în care nu e nici un progres“ [41].

Dar cu tot progresul de care se poate bucura omul în suișul său spre Dumnezeu, „cunoașterea ființei dumnezeiești rămîne neapropiată“ [42] și aceasta nu numai oamenilor ci și întregii firi inteligibile, fiind mai presus chiar și de puterea de cunoaștere a îngerilor, căci „e propriu firii lui Dumnezeu să fie mai presus de orice cunoaștere și înțelegere“ [43].

În acest sens Manfred Blum afirmă: „Cînd el (Moise) a pătruns în dumnezeiasca Sfîntă a Sfintelor, în acel nevăzut, el însuși nu mai era vizibil; prin aceasta eu cred că el învață că pentru cel

---

peste tot despre Dumnezeu, ci o înaintare în ea pînă dincolo de ea, o intensificare supremă a credinței celei drepte și a conștiinței despre Dumnezeu și a cunoștinței Lui. De aceea, Sfîntul Grigorie spune că acest întuneric „este strălucitor, sau e întuneric din prea multă lumină“.

Cel ce se ridică la ambianța Lui are conștiința de supremă intensitate nu numai a faptului că Dumnezeu există, ci și a felului cum există El sau o simțire covîrșitoare a prezenței Lui. Dar întrucît această conștiință a prezenței Lui se unește cu conștiința că El există și e prezent într-un mod mai presus de putința noastră de cuprindere și de definire, ea se numește întuneric. Deci, e o stare parodoxală: pe de o parte e o vedere, o contemplare a lui Dumnezeu, pe de alta o înțelegere că El e mai presus de înțelegere. Cînd nu văd o persoană deloc sau nu știu de ea sînt în întunericul neștiinței despre ea, pur și simplu; cînd o văd de la o distanță sau am aflat despre ea prin altul am intrat în lumina conștiinței că ea există; dar pe măsură ce am înaintat în apropierea de ea, în intimitatea ei, îmi dau seama de complexitatea, de adîncimea ei indefinită, de necuprins. În cazul persoanei omenești însă are ceva din ea și se poate defini întrucîtva: trupul. În cazul lui Dumnezeu, lipsind trupul, prezența Lui nu e încăpută de ceva concret, în ceva definit, dar este cunoscut sau este trăit ca ceva indefinit, în infinitatea Lui“ (Sfîntul Grigorie de Nyssa, *op. cit.*, p. 72-73, nota 47).

39. *Ibidem*, p. 73.
40. *Ibidem*.
41. *Ibidem*, p. 73, nota 48.
42. *Ibidem*, p. 74.
43. *Ibidem*, p. 75.

ce voiește să fie unit cu Dumnezeu e de trebuință să treacă peste tot ce e văzut și să-și ridice mintea ca pe un vîrf de munte în planul nevăzut și necuprins și să creadă că Dumnezeirea este acolo unde nu ajunge cunoașterea“ [44]. Menționăm că aici este vorba de cunoașterea lui Dumnezeu în necunoaștere, dar și despre ridicarea omului dincolo de lucrurile lumii, gîndire proprie Sfinților Părinți ai Răsăritului.

După cum observăm „momentele din viața lui Moise prin care urcă la cunoașterea lui Dumnezeu nu sînt întîmplări minunate externe, ci ele reprezintă o cunoaștere interioară, prin virtute“ [45], o ridicare, o mișcare fără hotar spre înălțime, spre Dumnezeu, o urcare .fără oprire: „Pentru aceasta zice că și marele Moise urcînd mereu nu se oprește niciodată din urcuș, nici nu-și pune vreun hotar sieși în mișcarea spre înălțime, ci odată ce a pus piciorul pe scara care se sprijină de Dumnezeu, cum zice Iacob, pășește pururea spre treapta de deasupra și nu încetează niciodată să se înalțe, prin aceea că mereu descoperă ceva deasupra treptei atinse în urcușul spre înălțime“ [46].

Sfîntul Grigorie, descriind treptele pe care a pășit Moise în urcarea sa, conchide: „Dar ridicat prin astfel de înălțări, arde încă de dorință și e flămînd de și mai mult. Și însetează de cele cu care se adăpa pururea cît putea. Și, ca și cînd nu s-ar fi împărtășit încă, se roagă să dobîndească, cerînd lui Dumnezeu să i se arate, nu cît poate să vadă, ci cît este Acela“ [47].

Dar Dumnezeu „întrucît nu-i dă vederea feței, zice Pr. prof. dr. D. Stăniloae, îi dă să-L cunoască ca ceea ce este El : ca Cel cu neputință de văzut, ca Cel ce nu are o față mărginită, definită. Dacă S-ar arăta ca avînd o față definită, mărginită, Moise, sau cel ce a urcat atît de sus ca el, s-ar opri la aceasta și n-ar urca și mai sus. Iar aceasta ar însemna că pentru el Dumnezeu nu e infinit, nu e Cel a cărui cunoaștere nu are hotar, ci ar ajunge la o saturare, la o încetare a dorinței lui de a se ridica și mai sus. De aceea, Dumnezeu nu-i promite vreo oprire și săturare a dorinței de a-l vedea (στάσιν δὲ τινα τοῦ πόθον καὶ χόρον)“ [48].

În felul acesta „învățăm că Dumnezeu este după firea Sa nehotărnicit, neînchis în vreo margine. Căci dacă ar socoti cineva pe Dumnezeu ca avînd vreo margine, ar fi numaidecît de trebuință să cugete împreună cu marginea și ceea ce e dincolo de ea. Dar Dumnezeu e mărturisit ca binele prin fire, iar ceea ce este de altă natură decît binele numaidecît va fi altceva decît binele. Iar ceea ce este în afara binelui se cuprinde în firea răului. Reiese deci că cei ce socotesc pe Dumnezeu ca avînd o margine trebuie să primească și gîndul că e cuprins de rău. Deci, cel ce închide pe Dumnezeu între margini pune binele sub stăpînirea a ceea ce este protivnic. Dar aceasta este o nebunie. Așadar nu se va cugeta vreo înconjurare a firii nevăzute. Iar ceea ce este neînconjurat nu are

---

44. *Ibidem*, p. 14.
45. *Ibidem*, p. 8
46. *Ibidem*, p. 91.
47. *Ibidem*.
48. *Ibidem*, p. 92, nota 67.

o fire ce poate fi cuprinsă, ci toată dorința către bine, atrasă de urcușul spre ea, se întinde pururea împreună cu drumul ce duce spre ea. Și în aceasta constă a vedea cu adevărat pe Dumnezeu: în a nu afla niciodată o săturare a dorinței de a-L afla. Totdeauna privitorul, prin cele ce le poate vedea, trebuie să ardă de dorința de a vedea și mai mult. Astfel, nici un hotar nu ar putea să oprească înaintarea în urcușul spre Dumnezeu, prin faptul că, pe de o parte, nu se află nici o margine a binelui și pe de alta, prin nici o săturare nu se taie sporirea dorinței spre mai bine“ [49].

Cu toate însă că „cel ce urcă fără îndoială nu stă și cel ce stă nu urcă“ [50], totuși înaintarea în bine trebuie să aibă loc prin statornicirea în binele adevărat. De aceea, Sfîntul Grigorie vorbește de o alergare, o mișcare în înțeles de stare : „Iar alergarea este în alt înțeles stare, adică a sta înseamnă a urca“ [51]. Mai departe explică și mai clar cum este posibil acest lucru: „Cu cît cineva rămîne (stă) mai întărit și mai neclintit în bine, cu atît străbate mai mult drumul virtuții“ [52], însă „îndoindu-se și schimbîndu-se în părerile sale despre lucruri nu va putea înainta niciodată spre înălțimea virtuții“ [53]. Iar Moise, stînd în bine și mergînd pe drumul virtuții, ajunge să vadă spatele lui Dumnezeu: „Fiindcă nu poate ajunge astfel în chip sigur la El cel ce nu cunoaște calea, decît urmînd Celui ce-l călăuzește. Deci Cel ce călăuzește arată calea prin aceea că merge înaintea celui ce-L urmează. Iar cel ce urmează nu se va abate de la calea cea dreaptă, dacă el va vedea mereu spatele Îndrumătorului“ [54].

Putem sesiza din cele prezentate că „Sfîntul Grigorie vede în toate faptele istorice ale lui Moise sensuri spirituale (anagogice), care descriu drumul duhovnicesc al oricărui om care voiește să meargă pe el“ [55], vede un urcuș continuu prin virtute fără de care nu este posibilă cunoașterea lui Dumnezeu. Însă „urcușul niciodată terminat în cunoașterea lui Dumnezeu este totodată un urcuș niciodată terminat în desăvîrșire sau în bine, căci ființa lui Dumnezeu cea negrăită echivalează cu Binele nemărginit și în ființa noastră este sădită setea spre această nemărginire în bine, pe care nu o putem cuprinde niciodată, căci aceasta ar însemna să punem niște margini binelui pe care l-am putea ajunge. Desăvîrșirea ca înaintare în Binele personal nesfîrșit — căci binele nu poate fi decît personal — e deci și o mereu neatinsă desăvîrșire a noastră, care ne cere să nu oprim niciodată înaintarea în ea, pentru că orice oprire înseamnă o împăcare cu contrarul ei — răul“ [56].

Desăvîrșirea prin virtute este astfel o mișcare fără sfîrșit, o

---

49. *Ibidem*, p. 93 și 94.
50. *Ibidem*, p. 95.
51. *Ibidem*.
52. *Ibidem*.
53. *Ibidem*.
54. *Ibidem*, p. 97. Sfîntul Grigorie explică pe larg motivul pentru care Dumnezeu nu poate fi cunoscut în ființa Sa. Vederea feței ar fi un mers împotriva lui Dumnezeu, un fel de înfruntare a Lui, ceea ce ne-ar aduce moartea : „Nimeni văzînd fața Domnului nu va trăi“ (Ieșire 33, 20).
55. *Ibidem*, p. 8.
56. *Ibidem*, p. 16.

mișcare continuă „a omului spre cunoașterea lui Dumnezeu — cunoaștere care e nedespărțită de făptuirea binelui în propria ființă, întrucît cunoașterea lui Dumnezeu e totdeauna unirea nehotărnicită cu realitatea Lui nesfîrșită — constituie tema vie, existențială a gîndirii Sfîntului Grigorie de Nyssa“ [57].

Apoi adaugă: „Acest sfîrșit istoria îl numește moarte, moarte vie, care nu e urmată de mormînt, care nu e acoperită de pămînt și care nu aduce ochilor întuneric și nici feței stricăciune“ [58].

Moise, prin moartea sa, nu pune sfîrșit lucrării sale, înaintării sale spre Dumnezeu și aceasta pentru că, pe de o parte, Legea primită de el are o permanență netrecătoare, după înțelesul ei duhovnicesc, iar pe de altă parte el rămîne viu la Dumnezeu, „urcînd veșnic în contemplare și în unirea cu El“ [59].

Deci, înaintarea în virtute, înaintarea în cunoașterea lui Dumnezeu nu se oprește odată cu sfîrșitul vieții noastre, ci continuă și după moarte, constituind participarea noastră la desăvîrșirea lui Dumnezeu. Așa ajungem să-L cunoaștem mai mult pe Dumnezeu, să trăim în mod real un fel de scufundare în necuprinsul atotputernic și iubirea Lui, fiind copleșiți de trăirea prezenței Sale. „Acest lucru i-a determinat pe unii Părinți orientali, printre care și pe Sfîntul Grigorie de Nyssa, să vorbească uneori de o uitare a lumii în cursul acestui act. Dar aceasta nu înseamnă o retragere din lume. Chiar stînd în lume, cineva poate contempla pe Dumnezeu ca fiind Cel cu totul deosebit de lume, fie că îi apare prin lume, fie aparte de lume“ [60].

Este deci vorba de o cunoaștere a lui Dumnezeu prin experiență, pe care „Părinții răsăriteni o numesc mai mult unire decît cunoaștere“ [61], unire a sufletului cu Dumnezeu.

Sfîntul Grigorie identifică cunoașterea lui Dumnezeu cu iubirea, făcînd din cunoașterea lui Dumnezeu un act de expresie a Lui, dar precizează că sufletul oricît ar fi de unit cu Dumnezeu nu ajunge să aibă ființa și binele nemărginit, pe Dumnezeu în ființă, ci este numai părtaș Lui. În chiar această „unire cu Dumnezeu prin iubire și nu prin ființă, vede Sfîntul Grigorie asigurată neconfundarea făpturii cu Dumnezeu“ [62] și posibilitatea cunoașterii Lui. Endre Ivanka subliniază: „Dacă asemănarea cu Dumnezeu a sufletului nu constă într-o asemănare de esență cu Dumnezeu ci în iubirea pentru Dumnezeu este natural ca esența Lui curat spirituală să se descopere de-abia în iubirea față de Dumnezeu, iar în întoarcerea spre interior are loc totodată întoarcerea spre Dumnezeu. Numai prin aceasta poate fi cunoscut El“ [63].

De această unire a sufletului cu Dumnezeu, de suișul sufletului spre mai deplina unire cu Hristos se ocupă Sfîntul Grigorie în mod special în *Tîlcuire la Cîntarea Cîntărilor*, identificînd Mi-

---

57. *Ibidem*, p. 5-6.
58. *Ibidem*, p. 108.
59. *Ibidem*, p. 108, nota 81.
60. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, I, p. 115.
61. *Ibidem*.
62. *Ibidem*, p. 17.
63. *Ibidem*.

rele cu Hristos și Mireasa cu sufletul. În scrierea sa *Fii desăvîrșit*, Sfîntul Grigorie definește desăvîrșirea astfel: „Aceasta înseamnă după părerea mea desăvîrșirea vieții creștine ce se arată prin toate numirile care sînt cuprinse în Cuvîntul Hristos: A avea o legătură strînsă cu Hristos în suflet, în vorbă, ca și în toate ocupațiile vieții“ [64]. Desăvîrșirea constă în unirea sufletului cu Dumnezeu, ceea ce nu e posibil fără iubire, pentru că „prin iubire omul arată că e ridicat la simțirea și înțelegerea lui Dumnezeu“ [65].

„Dumnezeu fiind Persoană, între El și noi se stabilește un raport de iubire, care Îl menține și pe El și pe noi ca persoane“ [66] și „din ce-L cunoaștem pe Dumnezeu de aceea dorim să-L cunoaștem și mai mult, din ce-L iubim mai mult ne stimulează și la mai multă iubire“ [67].

Sfîntul Grigorie, referindu-se la cunoașterea apofatică, arată că în realizarea acesteia Dumnezeu ne oferă ajutor: „Căci într-adevăr celor ce au înaintat în luptă prin virtute le stă alături ajutorul lui Dumnezeu dat firii noastre de la început, chiar de la facerea ei, măcar că acest ajutor se vede și se cunoaște abia cînd ne-am familiarizat îndeajuns cu viața mai înaltă prin luare-aminte și grijă și cînd trebuie să intrăm în lupte și mai grele“ [68]. Dumnezeu ne ajută să-L cunoaștem revelîndu-ni-Se și oferindu-ne harul Sfîntului Duh, ca sprijin și întărire în urcușul nostru, în funcție de efortul pe care-l depunem fiecare spre a-L cunoaște. La fel ca și ceilalți Părinți ai Răsăritului, ne arată că trebuie să ne desprindem de cele lumești, de lumea păcatului și să înaintăm, să urcăm necontenit în credința adevărată, în contemplare, în iubire, în bine, în adevăr, în curățirea de patimi, în virtute.

Această înaintare trebuie însă să fie fără abatere întrucît „abaterea spre margini este primejdioasă călătorului. Căci precum este primejdios pentru cel ce merge pe creasta unei stînci între două prăpăstii să se abată, fie într-o parte, fie în cealaltă (de fiecare parte așteptîndu-l prăpastia), la fel legea vrea ca cel ce-i urmează ei să nu părăsească nicidecum calea, care precum zice Domnul este strîmtă și cu necazuri, neluînd-o nici la stînga nici la dreapta“ [69].

Înaintînd astfel, fără abatere spre Dumnezeu, revenim la darul chipului sădit în noi și-L aflăm pe Cel căutat: „Dacă reveniti la darul chipului sădit în voi de la început, aveți în voi pe Cel căutat. Căci Dumnezeirea este curăție, nepătimire și înstrăinare de orice rău. Dacă deci acestea se află în tine, e numaidecît Dumnezeu în tine. Cînd deci gîndul din tine nu va fi amestecat cu nici un rău, ci va fi liber de patimă și despărțit de orice poftă, vei fi fericit pentru vederea ta pătrunzătoare, pentru că curățit fiind l-ai cunoscut pe Cel nevăzut de cei necurați“ [70].

---

64. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Fii desăvîrșit*, p. 57.
65. Idem, *Scrieri*, partea I-a, *Tîlcuire la Cîntarea Cîntărilor*, p. 195.
66. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 122.
67. *Ibidem*.
68. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, partea I, *Viața lui Moise*, p. 47.
69. *Ibidem*, p. 103.
70. *Ibidem*, p. 383.

Așadar, Sfîntul Grigorie de Nyssa, fiind în duhul tradiției gîndirii și spiritualității răsăritene, arată că omul poate să ajungă la cunoașterea de Dumnezeu pe două căi: pe cale rațională și contemplativă. Aceste două căi de cunoaștere a lui Dumnezeu nu se contrazic și nici nu se exclud. Cunoașterea rațională e completată de cea apofatică, iar cunoașterea apofatică se exprimă prin termenii celei raționale. Fapt pentru care în vorbirea despre cunoașterea lui Dumnezeu trece frecvent de la una la alta. După el, cunoașterea rațională are în ea contemplație.

Totodată din scrierile sale înțelegem că cunoașterea negrăită este superioară cunoașterii raționale. Dar prin nici una din ele nu-L putem cunoaște pe Dumnezeu în ființă, ci în energiile, în lucrările Lui : „Ce este firea dumnezeiască însăși în sine, după ființă, întrece orice înțelegere cuprinzătoare, neputîndu-se apropia și neputînd străbate la ea gîndurile întemeiate pe presupuneri; și încă nu s-a aflat la oameni vreo putere de înțelegere a celor ce ar dori să le înțeleagă precum nu s-a născocit vreun mijloc de cuprindere a celor cu neputință de cuprins [71].

Cunoașterea rațională este legată totdeauna de lume, prin ea omul cunoscîndu-L pe Dumnezeu doar în calitate de cauză creatoare și susținătoare a lumii, celelalte atribute ale lui Dumnezeu neputînd fi cuprinse într-un concept intelectual. Cît privește cunoașterea apofatică fără s-o excludă pe cea rațională face ca sufletul omului să se deschidă, să se lărgească și aceasta creează omului posibilitatea să treacă cu înțelegerea și cunoașterea dincolo de rațiune pătrunzînd în „adîncimea negrăită a tainei".

Așa ajunge omul să experieze prezența directă a lui Dumnezeu, ca Persoană, să trăiască în mod real unirea negrăită cu Dumnezeu, iubirea Lui pînă la uitarea de lume și la vederea lui Dumnezeu în lumina Duhului Sfînt. Sfîntul Grigorie recomandă desprinderea de lumea păcatului, curățirea de patimi și creșterea prin virtute și în special prin credință, iubire, bine și adevăr, numită și urcare sau suire.

Urcușul sau suișul înseamnă o continuă mișcare, o continuă înaintare prin virtute spre Dumnezeu, Care devine călăuză pentru om în drumul lui spre desăvîrșire. De fapt aceasta este tema vie și existențială a gîndirii Sfîntului Grigorie de Nyssa.

Prin mișcarea sa fără sfîrșit către Dumnezeu, omul ajunge să fie confruntat cu două apofatisme : unul prin care experiază dar nu poate defini, iar altul prin care nu poate defini, dar nici experia Persoana divină.

Înaintarea este veșnică și cu cît omul dorește să-L cunoască mai mult pe Dumnezeu, înaintînd sau mișcîndu-se spre El, Dumnezeu coborînd dă capacitatea omului de înțelegere și cunoaștere, îl ajută revelîndu-Se, încît în procesul cunoașterii lui Dumnezeu există totdeauna o contribuție din partea omului cît și din partea lui Dumnezeu, o revelație atît din partea omului, cît și din partea lui Dumnezeu.

Foarte frumos și clar vorbește Sfîntul Grigorie despre aceste

---

71. *Ibidem,* p. 380.

lucruri în *Viața lui Moise, Tîlcuire la Cîntarea Cîntărilor, Despre Fericiri, Marea Cuvîntarea catehetică, Fii desăvîrșit* și altele.

Cunoașterea rațională este cel mai bine redată în *Marea Cuvîntare catehetică*, iar cunoașterea apofatică în *Viața lui Moise* ca suiș duhovnicesc, spiritual și în *Tîlcuirea la Cîntarea Cîntărilor*, ca urcuș al sufletului spre mai deplina lui unire cu Hristos.

Vorbind de cunoașterea rațională, Sfîntul Grigorie nu o arată ca pe o *via negativa*, depășind panteismul lui Platon, Aristotel, Filon și Origen și afirmînd transcendența, cînd vorbește de cunoașterea apofatică. Deci gîndirea Sfîntului Grigorie cu privire la cunoașterea apofatică are o mare valoare, întrucît atunci cînd vorbește despre aceasta afirmă transcendența reală a lui Dumnezeu. Totodată valoarea gîndirii Sfîntului Grigorie privind cunoașterea lui Dumnezeu crește prin faptul că, așa după cum consideră și J. Danielou, „spiritualitatea creștină a primit o formulare teologică, prima dată, la Sfîntul Grigorie de Nyssa, prin explicarea urcușului lui Moise pe Sinai, că tipul urcușului sufletului credincios, care pe măsură ce urcă în cunoașterea lui Dumnezeu, urcă în a ști că nu-L cunoaște pînă ajunge în deplinul întuneric al neștiinței de pe vîrful muntelui sau al înălțimii unde se află Dumnezeu“ [72]. Este vorba de acea cunoaștere a lui Dumnezeu în necunoaștere, întunericul nefiind „un întuneric absolut în sensul teologiei negative raționale, ci un întuneric din care lucește o lumină, un semn al prezenței lui Dumnezeu. El arată ceva. E un întuneric luminos într-o anumită privință“ [73]. Deci față de Socrate, care spusese „știu că nu știu nimic“, Sfîntul Grigorie afirmă : „Chiar în a nu ști se află o cunoaștere“ [74].

Din scrierile sale se remarcă în mod deosebit și doctrina epectazei — „o învățătură proprie Sfîntului Grigorie de Nyssa“ [75] prin care el susține că „orice țintă la care ajunge sufletul prin cunoaștere și bunătate se face începutul unei porniri spre altă țintă, pe care ținta atinsă o face să se arate. Această înălțare de la o țintă la alta ține veșnic... Ea implică nesfîrșirea oceanului dumnezeiesc, la a cărui margine nu se ajunge niciodată pentru că nu are margine“ [76].

De la el învățăm că Dumnezeu este Persoană, Persoană supremă, care comunică cu omul prin energiile Sale, stabilindu-se între dînșii un raport de iubire din care apare acel dor nesfîrșit al omului de a-L cunoaște. Și făcînd o identificare a cunoașterii lui Dumnezeu cu iubirea Lui, Sfîntul Grigorie face din cunoașterea lui Dumnezeu un act de experiere, iar prin unirea sufletului cu Dumnezeu prin iubire și nu prin ființă, vede asigurată neconfundarea făpturii în Dumnezeu.

Pr. drd. C. DAVIDEANU

---

72. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Semnificația luminii dumnezeiești..., p. 433.*
73. *Ibidem*, p. 436.
74. Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, p. 73, nota 48.
75. *Ibidem*, p. 195, nota 127.
76. *Ibidem*, p. 195.

DESPRE SĂRBĂTORILE BISERICII ORTODOXE

Privind calendarul bisericesc vedem că sînt unele zile însemnate cu roșu, pentru a atrage atenția spre a le deosebi de celelalte zile și pentru a indica anumite evenimente, sau persoane din istoria mîntuirii noastre, cărora li se cuvine o specială aducere aminte și cinstire din partea credincioșilor. Acestea sînt sărbătorile la care ne vom referi în cele ce urmează.

În general vorbind, sărbătorile reprezintă zile mai deosebite, zile solemne din viața oamenilor, cînd încetînd lucrul, sau îndeletnicirile obișnuite, se odihnesc spre a-și recupera puterile fizice și sufletești, sau pregătiți mai dinainte, aduc cinstire, comemorînd un anume eveniment din istoria națională, ca și a persoanelor legate de el. La fel sînt și sărbătorile religioase, ele însă purtînd specificul religiei căreia aparțin. În acest cadru se situează și sărbătorile creștine, în general, ale Bisericii Ortodoxe, în special.

Astfel, pe lîngă ziua de duminică — ca zi săptămînală de sărbătoare și odihnă —, sărbătorile Bisericii Ortodoxe le putem urmări după calendarul bisericesc, avînd în atenție faptul că anul bisericesc începe la 1 septembrie. În felul acesta, urmînd cronologic, în succesiunea lunilor, putem enumera următoarele sărbători: 8 septembrie — Nașterea Maicii Domnului; 14 septembrie — Înălțarea Sfintei Cruci; 14 octombrie — Cuvioasa Parascheva; 26 octombrie — Sfîntul Mucenic Dimitrie; 8 noiembrie — Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril; 6 decembrie — Sfîntul Ierarh Nicolae; 25 decembrie — Nașterea Domnului; 26 decembrie — Soborul Maicii Domnului; 27 decembrie — Sfîntul Arhidiacon Ștefan, întîiul mucenic; 1 ianuarie — Tăierea împrejur a Domnului și Sfîntul Vasile cel Mare; 6 ianuarie — Botezul Domnului; 7 ianuarie — Soborul Sfîntului Ioan Botezătorul; 30 ianuarie — Sfinții Trei Ierarhi: Vasile, Grigorie și Ioan; 2 februarie — Întîmpinarea Domnului; 25 martie — Buna Vestire. Între 4 aprilie și 8 mai, an de an este fixată data Paștelui. În funcție de aceasta, vom avea Floriile, cu o săptămînă înainte de Învierea Domnului, adică vom sărbători Intrarea triumfală a Mîntuitorului în Ierusalim. La 40 de zile după Paști vom sărbători Înălțarea Domnului, iar la 50 de zile după Paști este sărbătoarea Rusaliilor, sau a Pogorîrii Sfîntului Duh, urmată de sărbătoarea închinată cinstirii Sfintei Treimi. Reluînd firul cronologic, vom nota: la 23 aprilie — Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe; 21 mai — Sfinții Împărați Constantin și Elena; 24 iunie — Nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul; 29 iunie — Sfinții Apostoli Petru și Pavel; 20 iulie — Sfîntul Prooroc Ilie Tesviteanul; 6 august — Schimbarea la Față a Domnului; 15 august — Adormirea Maicii Domnului; 29 august — Tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul.

După cum ușor putem vedea, majoritatea sărbătorilor sînt cu dată fixă. În funcție de data Paștelui avem însă și sărbători cu

dată variabilă. Acestea sînt: Floriile, Înălțarea Domnului și Rusaliile. Observăm apoi că cele mai multe sărbători sînt rînduite spre cinstirea Fiului lui Dumnezeu întrupat, sau comemorînd evenimente din activitatea Sa mîntuitoare. Nu este lipsită nici cinstirea Sfintei Treimi, iar cu cinstire deosebită este sărbătorit evenimentul Pogorîrii Sfîntului Duh, cu care prilej a avut loc întemeierea Bisericii. Toate aceste sărbători, ca și cea a Înălțării Sfintei Cruci (14 septembrie) se numesc „Praznice Împărătești". Pe lîngă acestea — după cum se poate vedea — mai avem o sărbătoare închinată Sfinților Îngeri Mihail și Gavril. Patru sărbători sînt rînduite întru cinstirea Maicii Domnului și trei sărbători întru cinstirea Sfîntului Ioan Botezătorul. Nu este apoi trecută sub tăcere nici cinstirea sfinților, începînd cu profeții Vechiului Testament și Sfinții Apostoli. Șirul sfinților este neîntrerupt, cuprinzînd toate categoriile sociale și religioase : martiri, mărturisitori, ierarhi, împărați, medici, retori, țărani, meseriași, demnitari, generali, monahi, pustnici, simpli credincioși.

Nu este lipsit de importanță faptul că sărbătorile închinate Sfinților sporesc continuu în toate Bisericile Ortodoxe locale, odată cu canonizarea sau recunoașterea lor oficială. Astfel și Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a canonizat în anul 1950 mai mulți Sfinți de origine română, după cum urmează : Sfîntul Ioan Valahul (Românul) — neomartir din Țara Românească, martirizat de turci la Constantinopol († 12 mai 1662), cu zi de pomenire la 12 mai ; Sfîntul Ioan de la Rîșca, ierarh moldovean din secolul al XVIII-lea, cu zi de pomenire la 1 iunie; Sfîntul Iosif cel Nou de la Partoș, mitropolitul Banatului în secolul al XVII-lea, cu zi de pomenire la 15 septembrie; Mitropoliții Ilie Iorest și Sava Brancovici, cu zi comună de pomenire la 24 aprilie. Ei au fost canonizați ca „mărturisitori", fiindcă au suferit pentru apărarea Ortodoxiei românești din Ardeal împotriva încercărilor de calvinizare a românilor ortodocși. Apoi, tot cu titlu de „mărturisitori" sînt cinstiți și ieromonahii Visarion Sarai și Sofronie din Cioara, ca și credinciosul țăran Oprea Nicolae (Miclăuș) din Sălișteа Sibiului, cu zi comună de pomenire la 21 octombrie. Aceștia au mărturisit credința ortodoxă împotriva unirii religioase cu Roma în secolul al XVIII-lea. La aceștia se adaugă Sfîntul Ierarh Calinic de la Cernica, stareț al Mănăstirii Cernica și apoi episcopul Rîmnicului în secolul al XIX-lea, cu zi de pomenire la 11 aprilie.

Pe lîngă aceștia se cuvine să arătăm că s-a generalizat în toată Biserica Ortodoxă Română cinstirea mai multor Sfinți străini, ale căror moaște au fost aduse și se păstrează în țara noastră. Astfel, au fost descoperite, nu de mult, la Niculițel în Dobrogea, moaștele Sfinților mucenici Zoticos, Attalos, Kamasis și Filippos, din secolul IV, depuse la Mănăstirea Cocoș, jud. Tulcea, cu zi de pomenire la 4 iunie. La Mănăstirea Curtea de Argeș se păstrează moaștele Sfintei Mucenițe Filofteia, care se serbează la 7 decembrie. La Mănăstirea Tismana se păstrează moaște al Sfîntului Nicodim cel sfințit de la Tismana, cu zi de serbare la 26 decembrie. În biserica Sfîntul Gheorghe din Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava se păstrează moaștele Sfîntului mucenic Ioan cel Nou de la Suceava, cu zi de pomenire la 2 iunie. La Mănăstirea Bistrița din Oltenia se

păstrează moaștele cuviosului Grigorie Decapolitul, cu zi de serbare la 20 noiembrie. În Catedrala mitropolitană din Iași se păstrează sfintele moaște ale Cuvioasei Parascheva, cu zi de prăznuire la 14 octombrie. În catedrala patriarhală din București se păstrează moaștele Cuviosului Dimitrie cel Nou (din Basarabi), cu zi de prăznuire la 27 octombrie.

Văzînd mulțimea sărbătorilor care împodobesc calendarul Bisericii Ortodoxe, ne punem în mod firesc întrebarea : cum s-a ajuns la fixarea uneia sau alteia din datele în care sărbătorim evenimentele din viața Mîntuitorului sau a Sfinților ?

La Sfinții a căror dată a morții se cunoaște, aceasta fixează și ziua de pomenire, sau de sărbătoare, fiindcă este socotită ca zi de naștere spirituală pentru viața veșnică, în comuniune cu Dumnezeu. La sărbătorile cu dată variabilă, am văzut că cele dependente de Paști sînt în funcție de data Paștelui. Data la care au fost stabilite sărbătorile cu dată fixă are și ea o anumită explicație și semnificație. Dacă ne gîndim, de pildă, că anul bisericesc începe la 1 septembrie este firesc ca prima sărbătoare să fie Nașterea Maicii Domnului, iar ultimele : Adormirea Maicii Domnului și Tăierea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul. Datele celorlalte sărbători fac ca evenimentele din istoria mîntuirii să poată fi mai ușor simțite și trăite, prin asemănarea și apropierea omului de viața universului și a firii înconjurătoare. Buna Vestire cade, de pildă, primăvara, fiindcă „primăvara este aceea care izbăvește de moartea înghețului întreaga fire, după cum Iisus mîntuiește pe credincios de moartea sufletească deschizîndu-i perspectivele nemuririi. Floriile și Rusaliile ce sînt altceva decît sărbătoarea florilor și naturii ce învie la o nouă viață ? În greacă numele „gheorghos“ — care va da pe acela al praznicului Sfîntului Gheorghe — înseamnă lucrător de pămînt, agricultor. Îndemnul sărbătorii este prin urmare de a ieși la țarină, de a pleca urechea la șoapta pămîntului din care sîntem și noi zămisliți. Acest Gheorghe-lucrător de pămînt, cu ajutorul suliței biruiește balaurul, așa cum soarele biruiește iarna și inerția solului. Sfîntul Ilie, socotit în mitologia populară pricinuitorul tunetelor și trăsnetelor, aducătorul de ploaie, ne apropie de înțelegerea vieții pămîntului care, spre a rodi, are trebuință de ploaie, întocmai ca și sufletul de fapte bune. Apoi vine toamna și iarna. Natura intră în adormire, nu ca să moară ci, întocmai precum intră „Maica Domnului în biserică, pentru ca să se gătească în vederea primirii Izbăvitorului“ [1]. E firesc apoi ca Nașterea Domnului să fie fixată la 9 luni după Buna Vestire. Dar odată cu Crăciunul se mărește și ziua, ceea ce semnifică biruința luminii asupra întunericului, după cum Nașterea Domnului reprezintă răsăritul Soarelui dreptății. În aceeași interpretare cosmică se încadrează și fixarea sărbătorii Schimbării la Față a Domnului în partea a doua a verii, cînd natura însăși începe să se schimbe, deși soarele își mai păstrează puterea și strălucirea, asemenea strălucirii Mîntuitorului de pe Tabor. Sărbătoarea Sfîntului Nicolae, care reprezintă chipul milosteniei și al bunătății, cu

---

1. † Mitropolit dr. Nicolae Corneanu, *Semnificația sărbătorilor,* în Colecția de predici : „Ieșit-a Semănătorul“, Timișoara, 1974, p. 320-321.

darurile sale anticipează Marele Dar al cerului oferit oamenilor odată cu Naşterea Domnului.

La acestea mai putem adăuga că sărbătorile de a doua zi reprezintă prăznuirea specială a persoanelor mai importante care au luat parte la evenimentul aniversat, sau comemorat în prima zi. Aşa avem sărbătoarea închinată cinstirii Sfîntului Ioan Botezătorul, după Botezul Domnului; Soborul Maicii Domnului, după Naşterea Domnului; Sfînta Treime, după Pogorîrea Sfîntului Duh; Sfîntul Arhanghel Gavril după Buna Vestire etc.

Referindu-ne în sfîrşit, la specificul sărbătorilor Bisericii Ortodoxe, se poate remarca şi faptul că şi ziua săptămînală de odihnă, duminica, poate fi dublată şi de un alt eveniment comemorativ. Aşa avem în perioada postului Paştelui, „Duminica Ortodoxiei“ şi „Duminica Sfintei Cruci“. Tot în perioada postului Paştelui cinstirea duminicii poate fi dublată şi de cinstirea unui Sfînt (Grigorie Palama, Ioan Scărarul, Maria Egipteanca).

Ne întrebăm acum : cine a ales şi a fixat sărbătorile pe care le vedem în calendarul Bisericii Ortodoxe ? Sau, altfel spus : cine ne încredinţează că nu greşim, ci facem un lucru plăcut lui Dumnezeu, aducînd cinstire deoasebită nu numai Fiului Său, ci şi Sfintei Fecioare, Îngerilor, Sfintei Cruci, precum şi atîtor Sfinţi ? Întrebarea se cere lămurită, întrucît nu toţi creştinii acceptă ca necesare nici chiar toate sărbătorile aduse spre cinstirea Mîntuitorului, iar pe toate celelalte de-a dreptul le resping.

Răspunsul la această întrebare ni-l dă chiar Sfînta Scriptură. Şi anume, Sfînta Scriptură ne arată deosebit de clar că cinstirea acordată persoanelor sfinte şi evenimentelor care le-au consacrat, reprezintă însăşi voia lui Dumnezeu. Iată, de pildă ce-i spune îngerul Gavriil, trimis de Dumnezeu, Sfintei Fecioare: „Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine, binecuvîntată eşti tu între femei!“ (Luca 1, 28). La fel şi Elisabeta, după ce „s-a umplut de Duhul Sfînt“ (Luca 1, 41) îi spune Sfintei Fecioare : „Binecuvîntată eşti tu între femei şi binecuvîntat este rodul pîntecelui tău. Şi de unde mie aceasta (cinstire) ca să vie la mine Maica Domnului meu“ (Luca 1, 42-43). La care Fecioara Maria, sub aceeaşi însufleţire a Duhului Sfînt, exclamă : „Măreşte sufletul meu pe Domnul şi duhul meu s-a bucurat de Dumnezeu, Mîntuitorul meu, că a căutat spre smerenia roabei Sale, că iată, de acum mă vor ferici toate neamurile, că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic şi Sfînt este numele Lui“ (Luca 1, 47-49). Reţinem expresiile care îndeamnă la sărbătorirea Maicii Domnului, după voia lui Dumnezeu : „Binecuvîntată eşti tu între femei!“, „Maica Domnului meu“, „Iată, mă vor ferici toate neamurile! Mi-a făcut mărire Cel Puternic“.

La fel putem spune şi despre modul în care au luat fiinţă praznicele închinate cinstirii Naşterii şi Învierii Domnului. Îngerii trimişi de Dumnezeu au fost primii care au arătat importanţa şi măreţia evenimentului. Dar nu numai îngerii, ci şi păstorii şi magii la Naştere ; sau Apostolii, ucenicii, femeile mironosiţe, la Înviere. Toţi aceştia, din descoperire şi poruncă divină au fost aceia care pentru prima dată au sărbătorit aceste evenimente din istoria mîntuirii noastre.

Și nu numai aceste două praznice împărătești recunoscute de toți creștinii reprezintă porunca sau voia divină, ci și toate celelalte pe care unii creștini nu le sărbătoresc. Iată, de pildă, praznicul Întîmpinării Domnului, cînd la 40 de zile după Naștere, Iisus a fost dus la templu „ca să-l pună înaintea Domnului" (Luca 2, 22). Acest eveniment a fost cinstit pentru prima dată de doi oameni ai lui Dumnezeu, care au făcut acest gest din insuflarea Sfîntului Duh. Cine au fost acești doi oameni? „Și iată era un om în Ierusalim cu numele Simion și omul acela era drept și temător de Dumnezeu... Și i se făgăduise de Duhul Sfînt să nu vadă moartea, pînă ce nu va vedea pe Hristosul Domnului. *Și a venit la templu din îndemnul Duhului.* Și cînd părinții au dus înăuntru pe Pruncul Iisus, ca să facă pentru El după rînduiala Legii, el L-a primit în brațele sale, a binecuvîntat pe Dumnezeu și a zis: Acum slobozește pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace!" (Luca 2, 25-29). La fel și proorocița Ana, care „nu se depărta de la templu, slujind cu posturi și cu rugăciuni. Și venind și ea în acel ceas, lăuda pe Dumnezeu și cuvînta despre el tuturor celor ce așteptau mîntuire în Ierusalim" (Luca 2, 36-38). Întîmpinarea Domnului de către dreptul Simion și proorocița Ana reprezintă fără îndoială un eveniment inspirat de Duhul Sfînt, care de fiecare dată se poate repeta în viața duhovnicească a credincioșilor prin comemorarea lui solemnă sub forma praznicului sau a sărbătorii. La fel și cu prilejul Schimbării la Față a Domnului, cînd Apostolii fiind pătrunși de măreția evenimentului, nu ar mai fi dorit să se despartă de El niciodată (Matei 16, 4). La fel și credincioșii dorind ca acest eveniment să reapară mereu în viața lor duhovnicească, îl comemorează în mod solemn sub forma sărbătorii sau praznicului respectiv.

Sărbătorile închinate Proorocilor, Apostolilor, ca și tuturor Sfinților sînt date de cinstirea pe care Dumnezeu Însuși le-o acordă. Prin ei Dumnezeu își arată puterea Sa, își descoperă bunătatea, dreptatea și iubirea Sa. Ei iradiază lumina și sfințenia lui Dumnezeu. De aceea exclama psalmistul: „Cît de minunat este Dumnezeu între Sfinții Săi!" Cu prilejul alegerii și trimiterii Sfinților Apostoli la propovăduire, Mîntuitorul a arătat că și din partea oamenilor ei merită cinstire deosebită: „Cel ce vă primește pe voi pe Mine mă primește și cel ce Mă primește pe Mine, primește pe Cel ce M-a trimis pe Mine. Cel ce primește pe prooroc în nume de prooroc, plată de prooroc va lua și cel ce primește pe drept în nume de drept, plată de drept va lua" (Matei 10, 40-41). Ceea ce se cuvine să precizăm este faptul că nu autoritatea bisericească a instituit sărbătorile închinate sfinților, ci pietatea credincioșilor. În fiecare an, la data morții martirice, creștinii se adunau la mormintele martirilor. Aici se săvîrșea Sfînta Euharistie, se împărtășeau toți și se citeau însemnările despre moartea martirică a sfîntului. După cum arată cele mai vechi documente, respectarea acestor zile se făcea cu sfințenie. „În zilele apostolilor să fie sărbătoare, căci ei au fost învățătorii noștri în Hristos și ei v-au dat Duhul Sfînt. În ziua Sfîntului Ștefan, primul martir, de asemenea să fie sărbătoare, ca și în zilele altor martiri, care au preferat pe Hristos propriei lor vieți" *(Constituțiile Apostolice*, 8, 33).

Sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci, fixată, după cum am văzut,

la 14 septembrie, ne amintește de găsirea Sfintei Cruci pe care a fost răstignit Mîntuitorul și pe care episcopul Macarie al Ierusalimului a înălțat-o spre a fi văzută de întreaga lume, în ziua de 14 septembrie 335. Această sărbătoare ne oferă un potrivit prilej de meditare la „crucea prin care a venit mîntuirea la toată lumea", la pomul vieții, cum spun dascălii Bisericii, care ne-a adus izbăvirea din păcat.

Din cele tratate mai sus, putem stabili sensul și funcția majoră pe care o au sărbătorile în viața credincioșilor.

În primul rînd sărbătorile au un sens aniversar, comemorativ, ținînd treze în conștiința credincioșilor evenimentele și persoanele mai însemnate din istoria mîntuirii.

În al doilea rînd, sărbătorile sînt mijloace prin care ne manifestăm cultul de adorare către Dumnezeu, sau de venerare adresat sfinților.

În al treilea rînd, sărbătorile au un rol instructiv, oferindu-ne posibilitatea de a ne cunoaște învățătura de credință. În același timp îndeplinesc și o funcție educativă, fiind o școală a virtuților creștine și a curățirii vieții de păcat. Sărbătorile ne pun în față chipul luminos al vieții duhovnicești a Mîntuitorului și virtuțile care au împodobit viața morală a sfinților, ca tot atîtea modele care ne cheamă la imitarea lor.

În al patrulea rînd, sărbătorile nu constituie numai simple mijloace de odihnă, ci în cadrul lor ne putem împărtăși de lucrarea harului mîntuitor. De aceea, Biserica a hotărît ca cele mai mari sărbători să fie întîmpinate cu perioade de post și de intensificare a rugăciunii și a vieții duhovnicești. Așa se întîmplă înaintea Crăciunului, a Paștilor, a sărbătorii închinată cinstirii Sfinților Apostoli Petru și Pavel, ca și înaintea Adormirii Maicii Domnului.

Referindu-ne la sărbători, se cuvine să avem în atenție faptul că ele s-au format la început sub influența calendarului iudaic, primind însă specificul învățăturii creștine. Astfel, se trece de la serbarea sîmbetei ca zi săptămînală de odihnă, la cea a duminicii, ca și a noului sens pe care îl primesc Paștile și Cincizecimea, legate de opera răscumpărătoare a Domnului și respectiv de Pogorîrea Sfîntului Duh, care marchează întemeierea Bisericii, prin Botezul în numele Sfintei Treimi. S-a remarcat apoi pe bună dreptate că dezvoltîndu-se pe fondul specific creștin, „calendarul păgîn n-a exercitat decît cel mult o influență indirectă asupra celui creștin. N-a fost adoptată în creștinism nici o sărbătoare păgînă, chiar dacă se constată unele coincidențe de date, întîmplătoare sau intenționate, între unele sărbători creștine cu dată fixă și cele păgîne. Reminiscențe păgîne supraviețuiesc doar în folclor, adică în

datinile, credințele și riturile cvasi-religioase, legate mai ales de vechile sărbători păgîne cu caracter naturist, înlocuite de cele creștine (Crăciunul, Anul Nou, Sînzienele, Rusaliile)"[2].

Din cele pînă aici tratate vedem că sărbătorile reprezintă aniversări sau comemorări ale vieții și activității Domnului, dăruite pentru mîntuirea noastră, precum și modele ale vieții duhovnicești a sfinților, pe care avîndu-le ca pilde de urmat și cinstindu-le, să ne menținem cu ajutorul harului divin într-o permanentă comuniune cu Dumnezeu și cu sfinții Săi.

De aici rezultă și datoriile creștinului față de sărbătorile bisericești :

1. Împlinind poruncile bisericești, creștinul este dator să participe activ în fiecare duminică și sărbătoare la slujbele săvîrșite în biserică, străduindu-se să le pătrundă înțelesul duhovnicesc și să urmeze modelul de viețuire morală a Persoanelor sărbătorite.

2. De asemenea, ținînd rînduiala Bisericii, se cuvine ca fiecare creștin să se străduiască, pe cît posibil, să întîmpine cu sporită evlavie marile praznice prevăzute cu perioade speciale de pregătire duhovnicească.

3. Ca o aureolare a cinstirii sărbătorilor, se cuvine ca bunii creștini să trăiască permanent în lumina sărbătorilor. Fiecare zi, fiecare ceas, fiecare clipă din viața lor duhovnicească să fie pătrunsă de luminosul praznic al comuniunii cu Dumnezeu și cu întreaga creație.

Pr. prof. Sorin COSMA

---

2. Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica generală*, București, 1985, p. 173.

Predici

LA DUMINICA A IX-A DUPĂ RUSALII

„Domnul este luminarea mea și Mîntuitorul meu, de cine mă voi teme ? Domnul este păzitorul vieții mele, de cine mă voi înfricoșa?“
(Psalm 26, 1-2)

Îmi aduc aminte de o scenă de vînătoare pe care o păstrez în memorie, probabil din vreo lectură făcută demult, în copilărie, în care se arăta un cîine de vînătoare rătăcit de stăpînul său și care în pădure, la un moment dat, s-a trezit înconjurat de o mulțime de lupi. Și pe măsură ce încerca să scape repezindu-se la fiecare din adversarii săi, aceștia se strîngeau tot mai mult în jurul său făcînd un cerc din care nu putea scăpa, în așa fel încît la un moment dat se învîrtea în cercul acesta din ce în ce mai disperat, în cercul primejdiilor care se strîngea tot mai amenințător. Și într-o clipă a auzit un fluierat. A recunoscut semnalul stăpînului său care-l căuta. Și chiar în clipa în care a auzit fluieratul, s-a repezit, cu forța pe care ți-o dă disperarea, în direcția din care a venit sunetul. A străpuns zidul ce-l înconjura și a ajuns aproape de stăpînul său ce era cu arma pregătită și care l-a scăpat din această primejdie de moarte.

De foarte multe ori dacă ne analizăm bine propria noastră viață, sau dacă ne uităm cu atenție la viața celor de lîngă noi, vedem că și oamenii adesea se află în împrejurări din acestea foarte dificile, în stări de crize, uneori înconjurați de mulțime de necazuri și probleme cărora nu mai pot să le facă față. Și se întîmplă cîteodată că apare o cunoștință, un prieten care te strigă și care-ți spune : „Sînt aici! Nu te teme!“.

Desigur, numai cel ce a fost într-o astfel de situație poate ști cît de salvator este cuvîntul unui prieten care îți face simțită prezența lui solidară, cînd te afli înconjurat din toate părțile de primejdii, de valurile vieții care se urcă asupra ta încercînd să te afunde.

Textul Sfintei Evanghelii de astăzi, cel în care este vorba de venirea Mîntuitorului Hristos pe apele mării la ucenicii care stăteau înfricoșați de furtună în corabie, ne vorbește de această prezență salvatoare a lui Dumnezeu El este mai mult decît un prieten. Un prieten mai poate avea și scăderi, poate să nu știe exact dacă și cînd te afli în primejdie. Pe un prieten uneori îl poți interpreta, îl poți răstălmăci și se întîmplă să aibă scăpări din acestea, ca dorință de răzbunare, datorită căreia te poate lăsa să te afunzi în primejdii — și bineînțeles, deja atunci el nu-ți mai este prieten — în timp ce Mîntuitorul Hristos este prietenul adevărat și statornic așa cum se dovedește în atîtea împrejurări, așa cum ne învață Sfînta Scriptură, toți Sfinții Părinți și Sfînta noastră Biserică. El este prietenul cel mai fidel lîngă care simțim cea mai mare siguranță, în orice fel de împrejurare ne-am afla în viață.

Numai că pe Mîntuitorul Hristos nu-L putem interpreta și răstălmăci. Pentru că dacă astfel putem pierde un om, cu atît mai mult Îl pierdem ca prieten pe Mîntuitorul, atunci cînd Îl judecăm după mintea noastră, după tendințele, după privirile noastre și cînd nu rămînem pe linia prieteniei fixată de Însuși Mîntuitorul, Care de atîtea ori în predica Sa ne arată linia sau direcția pe care trebuie să mergem pentru a rămîne în relația de prietenie statornică cu El.

Sfinții Apostoli se aflau înfricoșați în corabie și Mîntuitorul Hristos apare pentru ei ca o nălucă deși El era prezent în realitatea persoanei Sale dumnezeiești și omenești. Și cînd îi vede așa înfricoșați le spune: „Îndrăzniți, Eu sînt, nu vă temeți!“ (Matei 14, 27).

Cuvinte extraordinare, care, chiar dacă nu ne sînt adresate nouă direct ci în primul rînd Sfinților Apostoli, parcă ne încurajează și pe noi,

fie că sîntem sau nu în vreo nevoie oarecare, cuvinte care ne umplu sufletele de optimism, de curaj, de dorința de a acționa și depăși orice situație critică în care ne-am afla.

„Îndrăzniți, Eu sînt, nu vă temeți!" Cuvîntul acesta ni se pare a fi un apel la sfințenie, dincolo de îndemnul la depășirea imediată a fricii de care erau cuprinși Sfinții Apostoli, pentru că întotdeauna în cuvintele Domnului nostru vedem atît sensul lor imediat, cît și sensul lor profund spiritual, de aceea spun că acest îndemn ni se pare a fi un apel la sfințenie, pentru că sfințenia pentru a fi dobîndită cere multă îndrăzneală, curaj și sacrificiu, perseverență, stăruință.

Pentru a dobîndi sfințenia știm prin cîte întîmplări, ispite și greutăți au trecut eroii deșertului, ai sihăstriilor noastre, toți acei sfinți care și-au dedicat în exclusivitate viața lui Dumnezeu.

Este foarte greu să dobîndești sfințenia de aceea uneori ne și înfricoșăm în fața acestui cuvînt. Cîteodată vorbim de ea ca și cum nu ar fi din vocabularul nostru, ca și cum nu ne-ar aparține, deși știm prea bine că sîntem chemați cu toții la realizarea sfințeniei. Adesea avem exemple din viețile Sfinților Părinți din care se vede cît de greu ajung aceștia la sfințenie încît ni se pare că acest mod de viață este rezervat numai acestora, și că noi putem ajunge doar la un anumit nivel de îndreptare a vieții noastre, suficient pentru a dobîndi împărăția cerurilor, lăsînd sfințenia pe seama celor care au realizat-o deja.

Ori, știm că Sfîntul Apostol Pavel, de multe ori, atunci cînd se adresa creștinilor din orașele în care a înființat comunități creștine, se adresa cu apelativul, cu numele de sfinți : sfinților din Roma, Corint, Efes, Colose etc., deci îi numea sfinți pe acei oameni care erau întru totul asemenea nouă celor de astăzi. Îi numea sfinți pentru a le arăta că sfințenia este posibilă, oricît de greu ar fi de obținut, chiar dacă cere stăruință, înfruntare de ispite și greutăți. Sfințenia nu este un privilegiu rezervat doar unora ci un mod de viață la care sînt chemați toți credincioșii Bisericii lui Hristos.

Sfinții Părinți care au îndrăznit, care au dovedit curajul lor extraordinar pentru a-și însuși acest mod de viață, ne-au arătat un lucru demn de reținut: tocmai faptul că au trecut prin atîtea greutăți și le-au biruit, calea care duce la sfințenie nu este imposibilă ci dimpotrivă, au arătat că imposibilul este calea, că ceea ce pare la început imposibil, ceea ce sperie pe om la începutul drumului ce duce la sfințenia vieții, acestea sînt etape sigure în realizarea progresului duhovnicesc.

Contrariul îndrăznelii la care sîntem chemați pentru a ajunge la desăvîrșire este frica, frica de care au fost cuprinși Sfinții Apostoli, pe care i-a liniștit Mîntuitorul grăind înaintea lor, în fața corabiei. Trebuie să vorbim neapărat și despre frică dacă ne-am referit la îndemnul Mîntuitorului privitor la îndrăzneală.

Frica ne apare ca o stare sufletească negativă care poate să-l stăpînească la un moment dat pe credincios. Și dacă, în general, privim frica drept o stare sufletească negativă, e bine să știm că totuși există și frică cu caracter pozitiv. Întreg Vechiul Testament este plin de un îndemn din care nu este exclusă frica: frica de Dumnezeu care este începutul înțelepciunii. Se subliniază aici realitatea de a avea această frică, de a nu ne debarasa de ea, ci dimpotrivă de a o cultiva în suflete pentru a ne uni cu Dumnezeu. Și în afară de aceasta mai este o frică pozitivă, frica de a nu păcătui, de a nu cădea din dragostea și prietenia cuiva, dar mai ales de a nu face prin manifestările noastre vreo încălcare a voinței lui Dumnezeu.

În al treilea rînd, mai există o frică de consecințele păcatului, care de asemenea are implicații pozitive în viața noastră. De exemplu, una din consecințele păcatului ignoranței, frica de ignoranță, l-a făcut pe om să ducă pe cele mai înalte culmi învățătura de carte, din frica de întuneric omul a descoperit electricitatea si a introdus lumina fizică peste tot, după cum din frica de moarte omul a descoperit atîtea leacuri și remedii la toate bolile, ducînd pe înalte culmi știința medicinii.

Și cîte alte consecințe ale diferitelor păcate nu l-au făcu pe om să ia măsuri pentru depășirea acestora!

Dar în pericopa Sfintei Evanghelii de astăzi este condamnată frica care paralizează voința și activitatea omului, care-i paralizează gîndirea, rațiunea, care îl îndepărtează pe om de idealul pe care și-a propus să-l realizeze în viață, care-l depărtează de Dumnezeu și de oameni.

Această frică am putea mai curînd s-o numim spaimă, pentru a face o deosebire între aceasta și stările de frică despre care am vorbit pînă acum.

Din această frică asociată cu îndoiala, care îl reține pe om de pe drumul progresului duhovnicesc, apare tot cortegiul de consecințe negative care îl pot duce la pierzare. Îndoiala despre existența lui Dumnezeu, despre atotputernicia și dragostea Lui, prin care El intervine în viața noastră, cînd crede El de cuviință sau cînd noi îi cerem ajutorul cu credință, o vedem în pericopa Sfintei Evanghelii de astăzi, în viețile Sfinților Apostoli și mai ales la Sfîntul Apostol Petru.

Iată cum îndoiala alungă credința. Poți fi om credincios dar dacă nu stăruiești să înrădăcinezi profund în suflet și să trăiești în fiecare zi în mod autentic credința, aceasta devine formală, te face un formalist și îți produce fisuri în suflet prin care pot intra și alte păcate.

Îndoiala în credință te duce la fund, așa cum se vede în cazul Sfîntului Apostol Petru, căci în clipa în care el s-a îndoit și a zis: „Doamne, *dacă* ești Tu, poruncește-mi să vin la Tine pe apă“ (Matei 14, 28), în această clipă a și început să se afunde.

Deci cînd credința este trăită statornic, cînd este profundă și permanentă, îndoiala nu-și mai are loc în suflet și omul nu se mai afundă în valurile primejdiilor vieții, el îndrăznește, este un om curajos, el împlinește îndemnul Mîntuitorului care a spus: „Îndrăzniți, Eu am biruit lumea“ (Ioan 16, 33).

Așadar credința se constituie într-un fundament pentru aplicarea în viață a curajului pe care trebuie să-l avem și prin intermediul căruia trebuie să depășim toate greutățile ce apar în calea vieții noastre pentru a ajunge pe calea urcușului la comuniunea cu Dumnezeu, trecînd bineînțeles prin comuniunea cu semenii.

Sîntem la sfîrșit de secol XX și dacă ne uităm bine în jurul nostru și la noi înșine vedem că față de păcatele vechi pe care le știm au mai apărut și păcate noi, sau care cel puțin se manifestă într-o formă nouă. Așa de exemplu, izolarea, tendința de a marginaliza pe celălalt, separatismul, exclusivismul — care sînt într-un fel sau altul forme ale egoismului — sînt vicii noi cu care omul întîmpină primii ani ai mileniului III.

Și aceste boli spirituale pe care le vedem în mod pregnant în viața lumii de azi sînt tot consecințe nefaste ale fricii paralizante de care am vorbit și care rupe legătura dintre om și Dumnezeu și dintre om și om, care strecoară îndoiala în relațiile interumane, de unde atîtea catastrofe ce se produc în viața lumii.

A te izola înseamnă a nu avea încredere în altul, după cum și exclusivismul, separatismul, marginalizarea, sînt forme ale neîncrederii în om. Adesea, datorită acestor lucruri, ceea ce ar trebui să numim în mod firesc și normal relații umane, noi numim coliziuni umane, conflicte, ciocniri.

De multe ori pe cel cu care venim în contact nu-l mai considerăm ca un partener de dialog ci-l vedem ca adversar. Îi punem în spate tot felul de lucruri rele pe care nu le are, pe care poate, dimpotrivă, noi înșine le avem, și vrem să ne debarasăm de ele și ne înșelăm cu gîndul că nu noi le avem ci celălalt.

Locul în care găsim remediul la aceste stări de lucruri este Sfînta Biserică. Dacă ne gîndim — spunea un Sfînt Părinte — la ceea ce înseamnă Biserica, la faptul că din Biserică fac parte toți credincioșii creștini de pe toată suprafața pămîntului, îngerii, toate puterile cerești și toți sfinții care din veacuri au bineplăcut lui Dumnezeu, dacă ne gîndim la acestea, constatăm ce mare privilegiu este pentru noi faptul de a fi membri ai acestei adunări sfinte care are drept conducător pe Mîntuitorul Hristos! Gîndindu-ne așa parcă nu ne mai simțim nici marginalizați, nici înfricoșați, nici depășiți de crize, ci dimpotrivă ne simțim cuprinși de un entuziasm specific trăirii în comunitate, de un curaj care ne face să depășim toate asperitățile și valurile vieții, care ne face să vrem să trecem și să depășim situațiile dificile din viață.

Cînd sîntem în Sfînta Biserică, atunci, oriunde ne-am afla, sîntem în centru, căci în Biserica lui Hristos, nu mai este periferie, ci fiecare punct din întregul spațiu al Bisericii lui Hristos sau fiecare membru al Bisericii este în centru, oriunde s-ar afla, căci Hristos este totul în toți și în toate așa cum este euharistic, în Sfînta Împărtășanie, El este prezent în fiecare părticică ce se dă fiecărui credincios, prezent întreg în realitatea persoanei Sale dumnezeiești și omenești.

Pentru că în Biserică, prin Hristos, în Duhul Sfînt sîntem într-o comuniune desăvîrșită, de aceea spunem că leacul tuturor acestor boli ale secolului nostru este Biserica.

Cînd participăm la dumnezeiasca și Sfînta Liturghie, ca de altfel la orice slujbă săvîrșită în Biserică, noi devenim conștienți din ce în ce mai mult de două mari lucruri: în primul rînd că Hristos este prezent la acea slujbă împreună cu noi, că El este prezent în locașul cel sfînt al Părintelui ceresc și al nostru, aici și acum, în clipa în care ne rugăm, și în al doilea rînd realizăm prin participarea noastră activă la slujbă că Dumnezeu ne iubește și aceasta ne face să plecăm acasă altfel decît am venit, știind că El este prietenul statornic care ne spune: „Sînt aici!“, însoțindu-ne la tot pasul în întreaga noastră viață, în tot ce facem, ajutîndu-ne și îndemnîndu-ne ori de cîte ori este prilejul: „Îndrăzniți, nu vă temeți!“, sau „Eu sînt cu voi și nimeni nu poate fi împotriva voastră“.

Însă problema este să auzim glasul. Am văzut în pilda de la început că acel cîine aflat în primejdie, în strîmtoare, a auzit glasul stăpînului său și a străpuns bariera morții și s-a slavat. Așa și noi, cînd sîntem cuprinși de primejdii, cînd valurile vieții se ridică asupra noastră încercînd să ne afunde, trebuie să auzim glasul, iar pentru a-l auzi trebuie să ne sensibilizăm duhovnicește, iar aceasta o facem numai prin participarea la Sfintele Taine, la Sfînta Euharistie, prin participarea noastră permanentă la Sfînta și Dumnezeiasca Liturghie.

Astfel vom avea garanția că vom ajunge acolo unde ne propunem. Dacă ne propunem sfințenia, o vom dobîndi, indiferent cîte piedici ne-ar apărea în cale, căci Dumnezeu este cu noi, El este Emanuel — cum l-au prezis proorocii, și cum a promis zicînd: „Iată Eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului“ (Matei 28, 20).

Să-L rugăm pe milostivul Dumnezeu ca prin participarea noastră la Sfînta Liturghie și prin harul Sfîntului Duh, să ne învrednicească a ne sensibiliza duhovnicește, ca în permanență să vedem prezența salvatoare, mîntuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos și mai ales să avem vii în memorie, în suflete, cu profund ecou, cuvintele Sfintei Scripturi, care ne vorbesc despre depășirea stării de frică, care ne strecoară entuziasmul în suflete și ne întăresc în credință: „Domnul este luminarea mea și Mîntuitorul meu, de cine mă voi înfricoșa?“ (Psalm 26, 1-2).

Pr. Theodor DAMIAN

LA SCHIMBAREA LA FAȚĂ A DOMNULUI

„Doamne, bine este nouă să fim aici. Să facem trei colibe, una Ție, una lui Moise și una lui Ilie“
(Luca 9, 29-30)

Sîntem în perioada duhovnicească a postului închinat Praznicului Adormirii Maicii Domnului, cînd întreaga Biserică a dreptcredincioșilor creștini de pretutindeni, cu deosebită bucurie duhovnicească, la 6 august în fiecare an sărbătorim unul din cele zece praznice împărătești legate de Persoana Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, anume Schimbarea la Față, petrecută pe Muntele Taborului din ținutul Galileii. Minunea s-a săvîrșit spre sfîrșitul activității mesianice a Domnului nostru Iisus Hristos și mai înainte de Patimile și Răstignirea Sa. Sfînta Evanghelie ne mărturisește că Domnul Iisus Hristos, luînd cu Sine pe cei mai aleși dintre ucenicii Săi, pe Petru, pe Iacob și pe Ioan, S-a suit în Muntele Taborului să Se roage. Și pe cînd Se ruga S-a schimbat la Față și S-a făcut chipul feței Sale luminos ca soarele și hainele Sale albe ca zăpada, iar de o parte și de alta au stătut ca pe nori, doi bărbați, anume Moise și Ilie.

Deodată trezindu-se, ucenicii s-au înspăimîntat și neputînd să vadă strălucirea dumnezeirii Domnului nostru Iisus Hristos și copleșiți de slava ce-i acoperea au căzut cu fețele la pămînt, cuprinși de mare bucurie și de spaimă. În cele din urmă Petru a spus: „Doamne, bine este nouă să fim aici. Să facem trei colibe, una Ție, una lui Moise și una lui Ilie“.

Apoi, ne spune Sfînta Evanghelie, coborîndu-se un nor ce-i acoperea pe toți, s-a auzit un glas din cer zicînd: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit, pe Acesta să-L ascultați“.

Întîmplarea minunată de mai sus este plină de semnificații pentru noi toți. Despre misiunea de pe Muntele Taborului, mai înainte cu aproximativ nouă sute de ani a proorocit psalmistul David zicînd: „Taborul și Ermonul întru slava Ta se vor bucura“. Domnul nostru Iisus Hristos Și-a arătat pe Tabor slava dumnezeirii Sale, pe cît le era cu putință să vadă Apostolilor, care-L însoțeau, spre a-i încredința de dumnezeirea persoanei Sale, ca nu cumva, peste cîteva zile, cînd urma să fie batjocorit și răstignit pe Cruce, să-i ispitească gîndul că acest Iisus ar fi un simplu om neputincios, ci că patima și răstignirea sînt de bună voie și spre iertarea păcatelor întregului neam omenesc.

Este semnificativă, ca lucrare mesianică în timp, rostirea din cer prin care se confirmă dumnezeirea lui Iisus Hristos, ca Fiu al lui Dumnezeu si deci ca a doua Persoană treimică prin cuvintele: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit, pe Acesta să-L ascultați“. Vom înțelege mai bine semnificația acestor cuvinte aducîndu-ne aminte de aceleași cuvinte, auzite din cer la Praznicul Botezului Domnului nostru Iisus Hristos. Cuvintele de la Botez adevereau pe Mesia, Cel mult așteptat, spre a fi ascultat astfel ca un prooroc, ca pe Fiul lui Dumnezeu, iar acum se pecetluiește adevărul că Cel ce timp de mai bine de trei ani și jumătate i-a învățat cele despre Împărăția lui Dumnezeu și i-a vindecat de felurite boli sufletești și trupești, ceea ce nimeni pînă atunci nu a mai făcut, este cu adevărat Mesia, Fiul lui Dumnezeu, pe care și ei și noi cei de azi și întregul neam omenesc se cuvine să-L ascultăm, împlinîndu-I sfintele Sale învățături. Astfel Tatăl ceresc pomenește că Fiul Său iubit este vrednic de a fi urmat și ascultat. Pe Tabor Hristos Își arată strălucirea Sa dumnezeiască, avînd alături prooroci ai Vechiului Testament, pe Moise și pe Ilie, ca pe cei mai de seamă reprezentanți ai Legii Vechi și, mai la o parte, căzuți cu fața la pămînt, pe cei mai aleși dintre Apostoli: Petru, Iacob și Ioan, arătînd prin aceasta, pe de o parte, că El este Stăpînul Legii celei Vechi și al celei Noi, iar pe de alta, că este același Stăpîn asupra celor morți ca și asupra celor vii, că stăpînește ca un Dumnezeu întreaga făptură, văzută și nevăzută.

Cea mai adîncă semnificație a minunii Schimbării la Față a Domnului nostru Iisus Hristos este legată de strălucirea luminii necreate și veșnice, chipul Său fiind ca lumina soarelui și hainele albe ca zăpada. Lumina în care a strălucit Hristos este energia dumnezeiască necreată, veșnică, nedespărțită de ființa dumnezeiască și care strălucește celor ce se purifică pentru Dumnezeu, sfinților Săi. De această lumină s-au împărtășit și Sfinții Apostoli, mărturisindu-și dorința de a fi mereu la această înălțime duhovnicească, pentru care Sfîntul Petru spune: „Bine este nouă să rămînem aici". Ar fi dorit să înveșnicească acele minunate clipe de fericire, să nu se mai despartă de acel rai dumnezeiesc.

Sfinții Părinți, care sînt dascălii teologiei noastre, ne învață lămurit despre cunoașterea lui Dumnezeu de către noi. Astfel, fața lui Dumnezeu sau ființa Sa este inaccesibilă cunoașterii omenești, după cuvîntul rostit de Dumnezeu către Moise: „Căci nu poate om să vadă Fața Mea (adică ființa mea) și să trăiască". Dar ce putem noi totuși cunoaște din Dumnezeu? Putem, printr-o trăire după poruncile Sale prin credință și fapte bune, să ajungem la cunoașterea energiilor lui Dumnezeu, la aceste lumini necreate, la dragostea Sa față de noi, cunoscînd astfel atotputernicia, bunătatea, dreptatea sfințenia, puterea de a da viață, omniprezența și veșnicia lui Dumnezeu. Împărtășindu-ne de iubirea și sfințenia Sa ne vom sfinți, ne vom îndumnezei și noi. Dacă am face o analogie între Dumnezeu și soare vedem că ceea ce nu putem cunoaște sau pătrunde în soare este incandescența focului din ființa sau structura corpului ceresc, iar ceea ce ne este accesibil și binefăcător sînt razele sale răspîndite în afară.

Iată cum ni se adeverește că acest luminat Praznic împărătesc al Schimbării la Față a Domnului nostru Iisus Hristos, prin strălucirea luminii Feței Sale, vine să facă lumină într-un cîmp atît de dificil pentru înțelegerea noastră omenească, anume, în cunoașterea lui Dumnezeu. Despre aceasta au discutat în mod lămurit cei mai de seamă gînditori ai lumii, poeții, filozofii vechi. Dar profeții Vechiului Testament au urcat o treaptă mai sus în această cunoaștere, ei învrednicindu-se de descoperirea lui Dumnezeu Însuși. În Noul Testament, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, cunoașterea lui Dumnezeu de către noi este deplină, pentru că Dumnezeu este cu noi (Isaia 7; 14). El este în apropierea noastră, lîngă noi, iar în Hristos locuiește trupește plinătatea dumnezeirii. Despre adevărul acesta au teologhisit dumnezeiești Părinți ai Bisericii: Sfîntul Ioan Gură de Aur, Sfîntul Vasile cel Mare, Sfîntul Grigorie de Nazianz și, mai tîrziu, în special referindu-se la lumina necreată a lui Dumnezeu, Sfîntul Grigorie Palama din Tesalonic (secolul XIV).

Sărbătoarea de astăzi încă o dată vine să confirme, peste veacuri, dumnezeirea persoanei Domnului nostru Iisus Hristos. Schimbarea la Față este minunea săvîrșită de Hristos asupra persoanei proprii, asemenea cu minunea Învierii Sale din morți. Arătîndu-și dumnezeirea Sa Mîntuitorul Hristos ne arată iubirea Sa față de noi și ne dă puterea de a fi fiii lui Dumnezeu pentru ca și nouă să ne strălucească „lumina Sa cea pururea fiitoare". Iată deci ce dimensiuni înălțătoare și de cîtă slavă sfîntă ne-am învrednicit noi cei ce și astăzi, ca și oarecînd în Tabor, asemenea Sfinților Apostoli putem exclama aceleași cuvinte în sfînta Sa Biserică care este un Tabor: „Doamne, bine este nouă să fim aici!".

Constatăm că dorința aceasta a Sfîntului Apostol Petru ne-a fost împlinită necontenit, nouă tuturor celor credincioși, printr-un nesfîrșit șir de colibe taborice care ne sînt Sfintele noastre Biserici menite spre a petrece împreună cu Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce a făgăduit că va petrece cu noi pînă la sfîrșitul veacului. Amin!

Ierom. Iustin NEAGU

Itinerar patriarhal

VIZITA PREA FERICIRII SALE PĂRINTELUI PATRIARH TEOCTIST ÎN MOLDOVA

(22-25 iunie 1988)

Prea Fericitul Părinte TEOCTIST cu binecunoscuta-i rîvnă întru îndeplinirea sarcinilor ce-i sînt încredințate a întreprins o nouă călătorie în Mitropolia Moldovei și Sucevei. Aici a prezidat ședința de lucru cu membrii Permanenței Consiliului eparhial pentru prezentare de situații, rapoarte, rezolvîndu-se problemele la ordinea de zi.

În dimineața zilei următoare, joi 23 iunie, s-a îndreptat către ținutul natal al P. F. Sale, către Botoșani. Ajungînd în satul Victoria, P. F. Patriarh Teoctist a intrat în cimitirul satului îndreptîndu-și pașii către locul de veșnică odihnă al părinților după trup ai P. F. Sale : Marghioala († 1936) și Dumitru Arapașu († 1940), adormiți în Domnul întru nădejdea învierii. Aici plecîndu-se adînc a înălțat o pioasă rugăciune către Părintele tuturor luminilor pentru cei trecuți în latura veșnicelor bunătăți. Apoi, după îndeplinirea acestei pioase îndatoriri, a venit la locul unde se înalță biserica ridicată pe locurile natale pentru pomenirea moșilor, strămoșilor și părinților P. F. Sale, ca și a tuturor celor ce vor veni din același neam.

După ce a cercetat, cu toată luarea-aminte, lucrarea în toată amplasarea și detaliile ei s-a întreținut cu toți meșterii și lucrătorii asupra diferitelor calități și particularități ale lucrării, dîndu-le tuturor dispozițiile directoare de execuție. De aici, împreună cu P. C. Prot. Grigore Diaconu-Botoșani, P. F. Părinte Patriarh a vizitat casa parohială din aceeași localitate Victoria, pentru a vedea condițiile în care s-au efectuat lucrările de acolo și extinderea lor.

În continuare, a vizitat Mănăstirea Vorona, unde a fost primit cu mare bucurie duhovnicească de întreg soborul așezămîntului de aici, în frunte cu Maica Stareță Teofana Scînteie.

După amiază, a pornit către vechea capitală a Moldovei, către Suceava, unde se adunaseră ca în toți anii, credincioși și pelerini veniți pentru a prăznui, după datina străbună, Nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul (Sînzienele), hramul Mănăstirii Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava (24 iunie). Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Teoctist a oficiat Sfînta Liturghie împreună cu P. S. Eftimie Luca, Episcopul Romanului și Hușilor, P. S. Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor și cu un sobor de stareți ai mănăstirilor, preoți și diaconi.

La timpul cuvenit Prea Fericitul Patriarh a rostit un cuvînt de învățătură, în care a spus :

„În aceste clipe de înaltă trăire creștinească și românească este firesc să fii stăpînit de simțămintele pe care poporul nostru dreptcredincios le păstrează legăturii sale cu sfintele altare ale credinței noastre strămoșești. Sărbătorile atît de cunoscute și de respectate de toată suflarea românească adună neîncetat pe fiii și

fiicele Bisericii noastre, pentru a petrece cîteva clipe de intensă trăire duhovnicească în această Catedrală închinată atît Sfîntului Gheorghe, dar și Sfîntului Ioan cel Nou, pe care-l numim „de la Suceava". Adînci semnificații teologice se împletesc în cugetele noastre, așa cum nu are altă sărbătoare.

Sfînta Evanghelie de la Luca ne-a vorbit despre nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul și despre felul cum i s-a pus numele (Luca 1, 1-25, 57-68, 76 și 80).

Ce frumoasă este tradiția îndătinată a poporului nostru de a se continua cu numele părinților, cu nume biblice, cu nume din calendarul nostru ortodox, nu cu nume străine de văzduhul spiritualității noastre! Și trebuie să recunoaștem că numele de Ioan și de Gheorghe sînt dintre cele mai frecvente în onomastica personală românească.

Botezul nostru în dreapta credință a fost din epoca daco-romană, căci noi sîntem urmașii direcți ai daco-romanilor, peste care deși au trecut timp de aproape un mileniu atîtea popoare migratoare nu au putut schimba nimic din tradițiile și credința lor religioasă, care le-au devenit pavază de apărare și continuare a vieții lor. Sfîntul Apostol Andrei este părintele nostru duhovnicesc. El ne-a botezat și ne-a uns cu Sfîntul și Marele Mir și de la el avem certificatul nostru de botez, de viață creștinească și românească de-a lungul istoriei Patriei noastre.

Sărbătorim nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul, dar mai avem totodată și o sărbătoare foarte apropiată de aceasta, căci noi am venit aici cu toții să ne închinăm la moaștele Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava, sfinte moaște care au îmbogățit, atît de substanțial, viața noastră bisericească și românească și au contribuit, atît de mult, de la întemeierea Mitropoliei Moldovei, cînd acestea au fost aduse la Suceava de evlaviosul voievod Alexandru cel Bun (1400-1432), la continuitatea intensei noastre vieți religioase, dar și la continuitatea ființială neîntreruptă a etniei noastre pe plaiurile de totdeauna ale poporului român.

Mai avem și alte sfinte moaște pe pămîntul nostru românesc: Sfînta Parascheva *adusă de Voievodul Vasile Lupu (1634-1653) la Iași;* Sfînta Filofteia *adusă de Mircea cel Mare (1386-1418);* Sfîntul Dimitrie cel Nou *aflătoare în Catedrala patriarhală din București, și altele.*

Toate aceste sfinte relicve, ce sînt păstrate și cinstite cu atîta grijă și evlavie de dreptcredinciosul nostru popor, au întărit atît de mult nu numai credința noastră bisericească, dar totodată și idealurile noastre naționale de-a lungul veacurilor, prin unitatea de conștiință ce i-au format-o pașnicului și vrednicului nostru popor, care de-abia în vremea din urmă s-a putut elibera de toți asupritorii și exploatatorii săi.

Prin aceasta ne-am înscris și mai mult în Ortodoxie, în totalitatea ei, Ortodoxie care respectă și se închină sfintelor moaște și sfintelor icoane. În felul acesta mărturisim toți, cu o gură și cu o simțire, toată credința exprimată de Varlaam Mitropolitul în 1642, la Sinodul panortodox de la Iași, din 1642, în Mărturisirea *aprobată acolo, carte venerabilă pentru toți credincioșii, pe care Noi dorim s-o tipărim din nou, ca s-o aveți cu toții, drept statornic dreptar de credință și faptă creștinească.*

Veniți de la Neamț și de la Putna, alții chiar mai de departe, de peste munți, în virtutea obiceiului străbun. Veniți cu sufletele încărcate de credință și de cele mai curate gînduri și doriți să vă atingeți de Sfintele Moaște ale mucenicului întru credință, Sfîntul Ioan cel Nou. A te atinge de sfintele moaște este un act de evlavie, de comuniune cu sfinții și de cult ortodox adevărat. Prin aceasta dovedim că nu uităm ce ne-au învățat sfintele noastre mame, și că sfințim și trupurile noastre, căci sîntem oameni și trăim și simțămintele omenești. Există creștini, dar care n-au icoane, nici sfinte moaște și nici obiecte sacre. Aceștia nu-și trăiesc cum se cuvine credința lor!

Iată, de curînd, o delegație a Bisericii Ortodoxe Române a descoperit la Sfîntul Munte Athos, pe care l-a ajutat atît de mult, un tablou foarte frumos reprezentînd chipul lui Ștefan cel Mare. Cum să nu cinstești pe cel mai mare domnitor al tuturor românilor și pe singurul voievod pe care poporul nostru l-a numit nu numai „cel mare", dar mai ales „cel sfînt"?

Ei bine, nu numai în bisericile noastre sînt icoane, dar și în casele noastre, căci în felul acesta se prezintă o adevărată casă ortodoxă și românească. Aceste lucruri ne unesc pe noi. Dar sînt unii care se dezbină de Biserică, nesocotind rînduielile ei ce ne-au unit întotdeauna. Și ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei și acum ca Patriarh, cu atît mai mult, vă chem pe toți la unitatea noastră străveche românească, care le cuprinde pe toate acestea, la respectarea sfintelor noastre datini și pravile. Să nu ne despărțim de aceste sfinte bucurii ale poporului nostru, ci să le prețuim pe toate cu toată scumpătatea căci ele reprezintă nu numai trecutul nostru biruitor, ci și viitorul nostru de aur întru Domnul Nostru Iisus Hristos. Să păstrăm, ca ochii din cap, unitatea de credință a poporului nostru, căci aceasta este garanția tuturor bunurilor spirituale ce le va putea înfăptui pe pămîntul omeniei noastre românești.

Am fost adînc impresionat de prezența credincioșilor, ca și de ordinea atît de evlavioasă pe care ați păstrat-o, pentru care vă mulțumesc, cu toată dragostea părintească.

Duceți acasă, în familiile Dumneavoastră, tot suflul tainic al acestei frumoase sărbători creștinești și românești și gîndul hotărît de a lucra cît mai bine la înflorirea scumpei noastre Patrii.

Binecuvîntarea Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu noi cu toți, în vecii vecilor. Amin!".

Luînd apoi cuvîntul Prea Sfințitul Eftimie al Romanului și Hușilor a mulțumit mai întîi pentru poftirea ce i-a fost adresată de a sluji Sfînta Liturghie împreună cu Întîistătătorul Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a înfățișat pe scurt viața Sfîntului Ioan cel Nou, ca și istoria moaștelor cu peregrinările sale în Polonia și a subliniat foloasele duhovnicești ce le dobîndesc credincioșii prin rugăciunile ce i le adresează și prin atingerea de sfințitele sale rămășițe pămîntești, care atrag mii și mii de credincioși, de pe tot cuprinsul țării noastre și de peste hotare.

Să ne păstrăm credința noastră, așa cum ne-a învățat Prea Fericitul Părinte Patriarh. Să muncim cu drag, acolo unde ne

desfășurăm existența, pentru mai binele întregului nostru popor și al scumpei noastre Patrii.

A mulțumit, respectuos, în numele tuturor credincioșilor prezenți, Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, pentru participarea la sfînta slujbă, pentru luminosul cuvînt de învățătură și binecuvîntarea părintească împărtășită tuturor.

În urmă, a luat cuvîntul P. C. Pr. Teodor Bodnar, deputat în Adunarea Națională Bisericească, care a subliniat în cuvinte entuziaste că Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist abia sosit de la Moscova, unde a participat la serbările închinate jubileului de un mileniu de la încreștinarea poporului rus, a ținut să fie prezent în mijlocul slujitorilor și credincioșilor din Moldova.

A mulțumit Prea Fericitul Părinte Patriarh, spunînd : *„Întotdeauna am avut în față credința părinților mei, credința temeinică a poporului român, care este o credință luminată, pentru că este trăită și lucrată. Oriunde am fost în misiune peste hotare am căutat să-mi fac cu toată credincioșia îndatorirea gîndind desigur, înainte de toate, la Bunul Dumnezeu, dar și la dumneavoastră, credincioșii de acasă, din care fac parte și față de care am o responsabilitate duhovnicească atît de însemnată. De aceea, Bunul Dumnezeu ne-a ajutat întotdeauna și a încununat cu succese toate străduințile noastre“.*

După-amiază, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Teoctist s-a îndreptat către marea lavră călugărească a Moldovei, către Mănăstirea Neamț, unde a ajuns în jurul orelor 18.

La orele 19, în aceeași zi de vineri 24 iunie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a asistat în biserica mare a mănăstirii la un trisaghion oficiat de către Prea Sfințitul Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor și Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Sucevеanul, la catafalcul staretului mănăstirii Efrem Chișcariu, adormit în Domnul la vîrsta de 60 de ani, după o scurtă suferință.

Sîmbătă 25 iunie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a plecat de la Mănăstirea Neamț către Buzău, unde a avut loc serbarea jubileului de 150 de ani de la înființarea Seminarului Teologic, serbare la care a participat și Prea Fericirea Sa.

CRONICAR

PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST LA SĂRBĂTORIREA A 150 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA SEMINARULUI TEOLOGIC DIN BUZĂU

În ziua de 26 iunie 1988 au avut loc festivitățile prilejuite de împlinirea unui secol și jumătate de la inaugurarea Seminarului Teologic din Buzău, un așezămînt de învățămînt care a dat Bisericii noastre Ortodoxe și țării întregi generații de absolvenți afirmați, mai tîrziu, ca preoți, oameni cu valoroase lucrări și opere în domeniul teologiei, în numeroase alte ramuri ale culturii și spiritualității românești.

Pe măsura contribuției sale la formarea unui conținut bogat de istorie buzoiană și a mesajului său teologic, istoric, patriotic și cultural, jubileul împlinirii a 150 de ani de la fondarea Seminarului Teologic din Buzău a fost întîmpinat, cum era și firesc, cu pregătiri deosebite, pe măsura evenimentului, întreprinse de P. S. Episcop Epifanie, conducătorul Eparhiei.

Chiar de la început s-a făcut propunerea — primită cu deosebită bucurie — ca la solemnități să fie invitat Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist însoțit de membri ai Sfîntului Sinod, reprezentanți ai Departamentului Cultelor, organelor locale de stat, precum și reprezentanți ai instituțiilor de învățămînt teologic superior și seminarial din țară, ai unor foști elevi din generații diferite și a cîte doi elevi din fiecare seminar actual etc., iar festivitățile să fie încheiate prin acordarea de premii elevilor cu rezultate deosebite la purtare și învățătură, fapt de altfel și împlinit. Dar să urmărim succesiunea momentelor reprezentative, cu largi implicații pentru școala sărbătorită din Buzău și pentru învățămîntul teologic din țara noastră.

Sîmbătă, 25 iunie 1988, la reîntoarcerea dinspre Mitropolia Moldovei și Sucevei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist este întîmpinat cu flori, înaintea intrării în municipiul Buzău, de P. C. Vicar-administrativ Teofil Dumitrescu, de P. C. Protoiereu Pr. Dima Stamate și de P. C. Director Pr. Manea Cristișor.

Sosind la intrarea principală a incintei Centrului Eparhial Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române este așteptat de P. S. Episcop Epifanie, de colaboratorii Centrului Eparhial, de profesorii Seminarului Teologic, de față fiind I.P.S. Antim, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, P. S. Eftimie, Episcop al Romanului și Hușilor, P. S. Nifon Ploiești eanul, Episcop-vicar patriarhal, P. S. Gherasim, Arhiereu-vicar, P. C. Vicar patriarhal Constantin Pârvu, P. C. Pr. Dumitru Soare, directorul Institutului Biblic, P. C. inspector Pr. Armand Munteanu și Arhim. Casian Crăciun, de mulți alți oaspeți; un elev seminarist oferă Prea Fericitului Părinte Patriarh un buchet de flori, iar altul îl întîmpină cu pîine și sare, în timp ce ceilalți elevi intonează imnul patriarhal pe fondul solemn și armonios al clopotelor Episcopiei. Prea Fericitul Părinte Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

înaintează pe aleea de tei înfloriți spre catedrală, iar elevii, cu flori în mîini, de o parte și cealaltă a aleii, cîntă, în continuare, imnul patriarhal, respiră prin expresia feței emoția, bucuria și marea sărbătoare de a-l vedea și a-l avea în mijlocul lor pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, semn evident al unității de credință și al respectului față de suprema autoritate bisericească.

La a doua intrare, între clopotniță și catedrală, preoții municipiului Buzău, numeroși credincioși, adevărat culoar viu, au ieșit în calea Înaltului oaspete cu flori. Soborul de preoți slujitori, în frunte cu P. S. Arhiereu-vicar Gherasim, în armonia imnului patriarhal executat de corul Episcopiei, îl întîmpină pe P. F. Părinte Patriarh Teoctist cu Sfînta Evanghelie și Sfînta Cruce.

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST în mijlocul participanților la sărbătorirea a 150 de ani de la înființarea Seminarului Teologic din Buzău

În Catedrală are loc polihroniul pentru Prea Fericirea Sa, apoi P. S. Episcop Epifanie al Buzăului, într-un cadru solemn, rostește un cuvînt de întîmpinare, spunînd printre altele : „Binecuvîntată este venirea Prea Fericirii Voastre la Episcopia Buzăului, pentru că ne aduceți cuvîntul viu și veșnic al Mîntuitorului Iisus Hristos. Binecuvîntată este vizita canonică a Prea Fericirii Voastre la Buzău, pentru a ne încuraja în misiunea sfîntă pe care o avem de a conduce turma cea cuvîntătoare pe calea mîntuirii. Binecuvîntat este popasul duhovnicesc al Prea Fericirii Voastre, pentru că ne aduceți tuturor părintească și patriarhală îndrumare, care va însemna pentru noi toți, ierarhi, clerici, elevi și credincioși, o înviorare în viața și activitatea misionară, de păstrare a credinței

străbune și de slujire a binelui obștesc". În continuare, P. S. Sa a pus în lumină faptul că Prea Fericirea Sa cunoaște bine ținutul Buzăului încă din vremea distinsului și blîndului episcop Antim Angelescu. La rîndul lor, credincioșii și preoții de aici văd în chipul Prea Fericirii Sale simbolul blîndeții și al bunătății, al omului aplecat spre slujirea Bisericii și a patriei scumpe. De aceea „pentru Episcopia Buzăului, ziua de azi și cea de mîine vor fi zile memorabile, pentru că poposiți la noi pentru prima dată în calitate de Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române. „Bucuria noastră este deplină — a adăugat P. S. Episcop Epifanie — pentru că, datorită prezenței Prea Fericirii Voastre aici, la împlinirea a 150 de ani de învățămînt teologic buzoian, putem spune că „aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim într-însa... Împreună cu toți cei de față vă spunem „bine ați venit la Buzău!" De asemenea, aș vrea, Prea Fericite Părinte Patriarh, să salut cu deosebită dragoste frățească prezența celorlalți ierarhi care sînt de față : pe I.P.S. Arhiepiscop dr. Antim Nica, pe P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, pe P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul și pe toți care Vă însoțesc și Vă sînt colaboratori apropiați, precum și pe toți oaspeții și invitații noștri. În încheiere, P. S. Epifanie a spus : „Vă rugăm să împărtășiți patriarhale binecuvîntări și cuvînt de îndrumare tuturor celor care așteaptă cu nerăbdare, făgăduindu-Vă că-l vom pune la inimă".

Luînd cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh a spus :

„Aflîndu-mă în fața dv., trăiesc aceeași bucurie pe care o mărturisea P. S. Epifanie în aceste clipe. Într-adevăr, este o bucurie pentru un arhipăstor să se afle în centrele de unde au iradiat cultura și scrisul românesc secole de-a rîndul, așa cum este Centrul Episcopal din Buzău. Este o bucurie pentru mine îndeosebi, fiindcă am prilejul de a mă întîlni cu ierarhii oaspeți și cu ierarhul locului, cu colaboratorii săi de la acest centru eparhial, cu viitorii preoți ai Seminarului teologic și cu dv., iubiți credincioși; e o împărtășire de simțăminte, o trăire plenară a îndatoririlor noastre de păstor".

În continuare Prea Fericirea Sa a spus :

„Cinstea și locul ce-s hărăzite ierarhilor presupun respect, dar în același timp, implică și deosebit de mare răspundere, întrucît toiagul apostolic al păstoriei face din fiecare un slujitor al altarului și un vestitor al cuvîntului lui Dumnezeu, un împlinitor al voii lui Dumnezeu între oameni, între credincioși, un slujitor al simțămintelor de iubire față de patrie. De aceea întîlnirile de acest gen ne fac să ne simțim mai tari, mai înviorați, mai încurajați în lucrarea noastră, în credință, știind că slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor. O îndatorire legată de responsabilitatea noastră, a tuturor, este de a continua drumul frumos, bogat și rodnic, parcurs de Biserica noastră — una, sfîntă, sobornicească și apostolică — ai cărei reprezentanți se întîlnesc în conferințe, adunări sau simpozioane, fiind în plin dialog cu alte Biserici, ca o trăsătură esențială a vremurilor noastre.

Învățămîntul teologic reprezintă o latură importantă a Ortodoxiei românești, căruia îi acordăm multă atenție, căci a avea la Sfîntul Altar un preot evlavios, a avea la amvon un preot curajos,

cu mintea luminată de Duhul Sfînt, a avea în mijlocul credincioșilor un mijlocitor cum a avut neamul nostru totdeauna, înseamnă totul. De aceea nu puteam lipsi de la această binecuvîntată sărbătoare a împlinirii a 150 de ani de existență a învățămîntului teologic din Buzău".

În încheiere, Prea Fericitul Părinte Patriarh a spus :

„Florile cu multiplele lor semnificații, pe care mi le-ați oferit și cu care m-ați primit, le-ați oferit unui slujitor al Altarului; oferindu-le unui slujitor al sfîntului Altar, le-ați oferit Mîntuitorului Iisus Hristos, pe care Îl rog călduros să vă răsplătească cu aceeași dragoste. Mulțumesc P. S. Episcop Epifanie pentru cuvîntul călduros de întîmpinare, pentru cele spuse la adresa mea".

A doua zi, 26 iunie 1988, în prezența Prea Fericitului Părinte Teoctist, s-a oficiat Sfînta Liturghie în Catedrala Episcopală, din soborul de ierarhi făcînd parte P. S. Eftimie al Romanului și Hușilor, P. S. Nifon Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, P. S. Gherasim Arhiereu-vicar, înconjurați de preoți și diaconi, distinși oaspeți și localnici. Pînă la Vohodul mic, răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de elevii Seminarului teologic, sub conducerea P. C. Arhid. prof. Mihalache Tudor, apoi în continuare de corul Episcopiei, dirijat de P. C. Arhid. Petre Matei. După otpustul Sfintei Liturghii, la sfîrșitul îndătinatului polihroniu, P. S. Epifanie, adresîndu-se Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române a spus: „Ați pășit pe meleagurile Buzăului sfințite de sînge de mucenici. Precum bine cunoașteți, aici, în preajma acestei străvechi așezări buzoiene, a mărturisit eroic credința dreptmăritoare a Ortodoxiei vrednicul de pomenire și de închinare Sfîntul mucenic Sava, suferind moartea de martir în anul 372, în apa ce scaldă văile și luncile buzoiene. Este una din moștenirile cele mai scumpe pe care o vom păstra cu credincioșie, ca pe o comoară, în toată integritatea și puritatea ei. Cunoașteți, de asemenea, că vizitați una din cele mai vechi jurisdicții episcopale din Biserica Ortodoxă Română, Eparhia Buzăului care, potrivit ultimelor cercetări istorice, a luat ființă la anul 1500, pe vremea voievodului muntean Radu cel Mare. Pe cuprinsul acestei Episcopii s-au înălțat multe locașuri de închinare, azi importante monumente istorice, constituind pentru noi dovezi neîndoielnice privind vechimea, geniul creator și vitalitatea Bisericii Ortodoxe la români. Episcopia Buzăului, străveche vatră de cultură și civilizație românească, în decursul istoriei sale a fost vizitată de remarcabile personalități străine sau din țară : patriarhi, domnitori, scriitori, istorici, admirînd acest centru eclesiastic și valorificînd trecutul său în slujirea intereselor Bisericii și neamului. Dintre străini au poposit aici, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, vestiții patriarhi: Macarie al Antiohiei, însoțit de Paul de Alep, Dositei al Ierusalimului și Hrisant Nottara, tot de la Ierusalim. Dintre cei care au avut contribuții de seamă pentru unitatea și libertatea noastră națională și au trecut pe la acest centru eparhial a fost istoricul și revoluționarul Nicolae Bălcescu. El a venit aici de două ori: prima dată pentru a culege date istorice prețioase din Biblioteca Episcopiei și a doua oară pentru a pregăti reușita Revoluției din 1848 și pentru a adresa îndemnuri buzoie-

nilor pentru această cauză măreață, față de care aceștia erau sensibili și receptivi". P.S. Episcop Epifanie, referindu-se în continuarea cuvîntului său la bogata activitate externă a Bisericii Ortodoxe Române, îndrumată și condusă de Întîistătătorul ei, a spus: „După istoricele vizite, în fruntea unor delegații ale Bisericii noastre, făcute anul trecut la Constantinopol, la Belgrad, la Sofia, în Austria și în Suedia, cu ocazia cărora ați întărit legăturile frățești între Bisericile surori și Întîistătătorii acestora, cu care ați discutat probleme care privesc Ortodoxia, dar, în același timp și cele în legătură cu refacerea unității creștine, Prea Fericirea Voastră de curînd V-ați întors dintr-o importantă misiune, participînd în fruntea unei delegații, împreună cu alți reprezentanți ai Bisericilor și organizațiilor creștine mondiale, precum și ai altor religii, la festivitățile organizate de Biserica Ortodoxă Rusă, cu prilejul împlinirii unui mileniu de la creștinarea poporului rus. De aceea noi toți, ierarhii, preoții și credincioșii, sîntem mîndri de rezultatele acestor acțiuni, pentru că ele reflectă, pe de o parte, prestigiul de care se bucură Biserica noastră peste hotare și înaltul nivel la care este reprezentată, iar pe de alta, întărirea climatului de pace și frățietate în lume.

Dorim ca prezența Prea Fericirii Voastre astăzi, la Buzău, să reprezinte și actul solemn al încheierii importantelor lucrări de consolidare și restaurare a tuturor edificiilor acestui Centru Eparhial, între care această voievodală catedrală, precum și clădirile Seminarului, grav avariate de cutremurul din 4 martie 1977. Aceste lucrări au fost inițiate și începute parțial de către I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, în vremea cînd a fost conducătorul acestei eparhii. Apoi timp de cinci ani, între 1982 și 1987, s-a lucrat intens, fiind angajați la această refacere colaboratorii Centrului Eparhial, precum și colaboratorii externi ca: arhitecți, istorici de artă, ingineri etc".

Adresîndu-se reprezentantului Departamentului Cultelor, P.S. Sa a continuat :

„Exprimăm alese simțăminte de recunoștință Departamentului Cultelor pentru larga înțelegere privind rezolvarea problemelor eparhiei noastre și, respectiv, ale Seminarului.

Mulțumesc în mod deosebit D-lui Leon Toader, directorul Departamentului Cultelor, pentru participarea la această festivitate și rog să fie interpretul simțămintelor noastre de recunoștință față de Domnul președinte Ion Cumpănașu".

Referindu-se la conlucrarea celor două eparhii, a Buzăului și a Tomisului și Dunării de Jos, Chiriarhul locului a zis :

„Pentru Seminar importante contribuții au fost primite, prin bunăvoința I.P.S. Antim, și de la Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, eparhie care își trimite aici tinerii pentru pregătirea lor teologică.

Cuvînt de mulțumire și aleasă prețuire adresez P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, vecin cu eparhia noastră și fost locțiitor de episcop la Buzău, P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal și celorlalți distinși oaspeți de la Patriarhie, de la Institutele și Seminariile teologice".

După ce a subliniat ecoul și semnificația multiplă a prezenței Prea Fericirii Sale la Buzău pentru credincioșii, preoții, slujitorii

Centrului Eparhial, profesorii, ostenitorii și elevii Seminarului, P. S. Epifanie a spus, în încheiere : „Vă încredințăm că ne vom strădui cu puteri sporite să propovăduim și de acum înainte legea Domnului Hristos, a dragostei și a curăției sufletești și să ne întărim nădejdea în vremuri de pace, libertate și colaborare între Biserici, între oameni și popoare. Așa să ne ajute Dumnezeu".

A luat cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh, care a spus printre altele:

„...Mă bucur din toată inima nu numai pentru întîlnirea pe care o trăim în aceste clipe, dar mai ales pentru veștile pe care P. S. Părinte Episcop Epifanie mi le-a adus în cuvîntul său, pentru ceea ce noi înșine am văzut aici, ca o înnoire la acest străvechi locaș bisericesc. Sînt pagini din istoria noastră națională, din istoria Patriei și a Bisericii noastre. În pas cu ceilalți ierarhi, Buzăul și Eparhia Buzăului se înfățișează în veșmînt nou oferind pagini de mare intensitate patriotică, culturală și de mare trăire creștină. Merită toată lauda și cinstea, se cuvine toată onoarea ierarhilor acestei eparhii din ultimii 40 de ani de păstorire, care au dat dovadă de multă înțelepciune și de multă cumințenie. Mă refer la P. S. Antim Angelescu, la P. S. Episcop Antonie, acum Mitropolit al Ardealului, iar în prezent la Prea Sfințitul Episcop Epifanie. În numele meu personal și în numele Sfîntului Sinod aduc P. S. Episcop Epifanie cele mai calde felicitări, aduc binecuvîntări și dragoste frățească colaboratorilor P. S. Sale, care, împreună cu credincioșii s-au străduit și s-au ostenit la aceste lucrări de mare prestigiu".

În continuare, P. F. Sa a insistat să se pună la suflet și să păstreze dreapta credință ortodoxă, rînduielile Bisericii noastre, precum și unitatea de neam, transmisă de moșii și strămoșii noștri.

După încheierea cuvîntului său, P. F. Patriarh Teoctist a oferit un engolpion P. S. Epifanie ca semn de prețuire, apoi a distins cu *Crucea patriarhală* pe P. C. vicar administrativ Pr. Teofil Dumitrescu, P. C. consilier economic Pr. Gheorghe Guță, P. C. consilier administrativ Pr. Dionisie Grigore, P. C. Pr. Gabriel Cocora, autor a numeroase lucrări istorice, fost vicar administrativ, în prezent paroh la biserica „Sfinții Îngeri" din Buzău, P. C. Pr. Ștefan Slevoacă, autor de predici și cateheze, misionar și slujitor onorific la Catedrala episcopală, P. C. Pr. Horia Constantinescu, autorul lucrării „Biserici de lemn în Eparhia Buzăului", paroh la biserica „Sfîntul Ioan" din Buzău, P. C. Pr. Vasile Sibiescu, fost profesor la seminar, P. C. Pr. Dumitru Luca, fost profesor și director la Seminar, P. C. Pr. Mihai Gheorghe, fost profesor, P. C. Pr. Manea Cristișor, directorul Seminarului, P. C. Arhid. Mihalache Tudor, profesor la seminar, P. C. Arhim. Nifon Stoica, exarhul mănăstirilor din Eparhia Buzăului, P. C. Arhim. Neofit Smărăndoi, starețul Mănăstirii Ciolanu, P. C. Pr. Gogu Sîrbu, autor de versuri, paroh la biserica „Sfîntul Gheorghe" din Brăila și Dl. jurisconsult Tudor Vasilescu, membru în Consiliul și Adunarea Eparhială, precum și în Adunarea Națională Bisericească.

În numele celor distinși a vorbit *Părintele Horia Constantinescu* de la biserica „Sfîntul Ioan" din Buzău, care, printre altele,

a zis: „Vă mulțumim din suflet pentru această distincție patriarhală. Ne-ați acordat *Crucea patriarhală* ca o expresie a încrederii pe care conducerea bisericească o are în noi. Ne bucurăm de aceasta și ne vom strădui ca să o purtăm cu cinste în tot timpul vieții noastre, fiind mereu sub oblăduirea morală a acestei cruci".

După terminarea programului din Catedrala episcopală, P. S. Episcop Epifanie a invitat la sediul școlii pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu ierarhii și însoțitorii Prea Fericirii Sale, precum și pe ceilalți oaspeți să participe la desfășurarea programului sărbătoririi a 150 de ani de la inaugurarea Seminarului.

În cuvîntul de deschidere, *P.C. Director Pr. Manea Cristișor* subliniază că, încă din vechime, Buzăul a fost ancorat în istoria bimilenară a Patriei, dovadă aniversarea relativ recentă a 1600 de ani de la martiriul Sfîntului Sava, în legătură cu care Sfîntul Vasile cel Mare a purtat corespondență cu autoritățile vremii, care guvernau ținuturile noastre în secolul al IV-lea. Vorbitorul reamintește unele evenimente istorice strîns legate de localitatea noastră: trecerea lui Mihai Viteazul, găzduirea lui N. Bălcescu în două rînduri, Unirea Principatelor etc., realități ale trecutului păstrate și azi în nomenclatura străzilor din orașul Buzău. De aceea „sentimentele noastre de legitimă mîndrie dobîndesc astăzi o amplă dimensiune, care ne fac să exclamăm „Luminează-te, luminează-te, Noule Ierusalime, căci slava Domnului peste tine a strălucit", a încheiat P.C. Sa.

În continuare, *Pr. prof. N. Abaza* a făcut o expunere sintetică privind înființarea învățămîntului teologic seminarial la Buzău, ceremonia inaugurării acestui local, terminat în 1838, evoluția procesului instructiv-educativ de-a lungul timpului, numele unor profesori care au predat la seminar și au rămas în istoria culturii românești, precum și al multor elevi ce s-au format la această școală și s-au manifestat fie în domeniul teologiei, fie în alte sfere ale științei și culturii românești. Sînt relevate apoi preocupările unor elevi seminariști concretizate în paginile revistei „Muguri" (1921-1943), în care mulți din ucenicii ei s-au afirmat ca misionari ai ortodoxismului și mînuitori ai scrisului literar-artistic. Vorbitorul a relevat apoi că din rîndul celor circa o mie de absolvenți ai Seminarului teologic de după 1948 mulți sînt actualmente profesori universitari, alții se află în misiune peste hotare, cei mai mulți însă sînt slujitori ai sfintelor Altare, „solidari în legămîntul lor de conștiință moștenit de la evlaviosul episcop Chesarie „de a fi preoți îmbunătățiți, cu frica lui Dumnezeu, folositori poporului, folositori patriei". Conștienți de numărul bogat și divers al exemplelor de educatori care au strălucit la catedrele acestui seminar, profesorii de astăzi, în contextul actual, prielnic, de preluare și moștenire a valorilor perene, au în pașii lor de acțiune ziditoare „degetele" de lumină ale înaintașilor, spre o temeinică pregătire de specialitate, pedagogică și de cultură generală, oferind elevilor, în împrejurări mici și mari, pilda vieții și convingerii lor. La rîndul lor, elevii de astăzi, sînt îndrumați, ajutați și angajați într-un efort continuu de instruire armonioasă și multilaterală, de transformare structurală spre o viață creștină autentică și de cetățeni loiali prin gama largă de posibilități existente în programul seminarului; în timpul liber, ei pot să-și valorifice, după opțiune, aptitudinile

și potențialul creator în activitatea cercurilor pe obiecte : religioase, literatură, pictură, apicultură, folclor, avînd conștiința și sentimentul continuității depline cu generațiile anterioare de profesori și elevi din Seminarul nostru.

Fără a suferi modificări în ornamentația exterioară, clădirea Seminarului a fost renovată prin lucrări complexe de consolidare și restaurare sub îndrumarea atentă și meticuloasă a P. S. Epifanie, la cheltuieli contribuind pe lîngă Eparhia Buzăului și Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos. Mai mult ca oricînd, a subliniat vorbitorul, baza materială a Seminarului a sporit pe linia dotării cu mobilier și prin amenajări corespunzătoare, în pas cu dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului din țara noastră, un rod al grijii și prețuirii oferite școlii teologice de membrii Sfîntului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

Din rîndul foștilor seminariști a luat cuvîntul *Pr. prof. dr. Ștefan Alexe* de la Institutul Teologic din București. După ce își exprimă recunoștința față de Prea Fericitul Părinte Patriarh pentru posibilitatea de a prezida examenul de diplomă tocmai la împlinirea a 150 de ani de existență a Seminarului, la propunerea P. S. Epifanie, și după ce apreciază rezultatele tot mai bune ale învățămîntului seminarial de la Buzău, P. S. Sa a spus : „Și eu mă număr în catalogul cel mare al seminariștilor de aici și mărturisesc că, ori de cîte ori mă apropii de clădirea aceasta, o nostalgie îmi învăluie sufletul, pentru că aici mă întîlnesc cu idealurile și dorințele noastre din tinerețe, mă întîlnesc cu chipurile blînde sau uneori aspre ale profesorilor noștri. Aici am învățat rostul rugăciunii sau am descifrat semnele psaltichiei, aici ne-am întîlnit cu colegii pe care nu-i uităm. Ne unește ființial pe toți seminariștii, de la început și pînă astăzi. Taina Euharistiei, pe care am primit-o în paraclisul Seminarului an de an. De aceea, ca elev al Seminarului din Buzău, aduc omagiu de recunoștință părinților profesori pe care i-am avut".

În continuare, a luat cuvîntul *Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan* prorectorul Institutului Teologic din Sibiu. Mulțumind P.S. Epifanie pentru invitația de a participa la acest jubileu, P. C. Sa a subliniat că dimensiunea acestui eveniment s-a lărgit mult, devenind o sărbătoare a întregului învățămînt teologic. Deși a venit prima dată la Buzău, s-a simțit ca acasă, mai ales că s-a pomenit de str. Transilvaniei sau de nume de chiriarhi și profesori în Eparhia Buzăului și la Seminarul de aici veniți din Ardeal. Este bucuros să aducă arhierești binecuvîntări din partea I.P.S. Mitropolit Antonie Plămădeală, care a fost aici episcop și care are la inimă pe toți: Seminarul, corpul profesoral, elevii, Eparhia Buzăului. „Învățămîntul nostru teologic, a continuat vorbitorul, este patronat, pe lîngă Sfinții Trei Ierarhi, și de părinții Ortodoxiei românești : Sfîntul Sava de la Buzău, Sfinții Visarion, Sofronie de la Cioara, Sava Brancovici". În încheiere, transmite gîndurile și urările de bine din partea conducerii Institutului Teologic din Sibiu, din partea profesorilor și studenților, unii fiind de pe plaiurile buzoiene.

În numele foștilor profesori și directori ai Seminarului din Buzău a luat cuvîntul *Pr. Teofil Dumitrescu*, vicar administrativ.

Printre altele P. C. Sa a spus: „Popasul sărbătoresc de astăzi este un prilej de evocare a trecutului istoric al învățământului teologic de la Buzău și a oamenilor care s-au ostenit în decursul vremii pentru luminarea minții și încălzirea inimii conducătorilor spirituali ai poporului român dreptcredincios și pentru măreția Patriei noastre. Aniversările istorice, cu învățămintele lor, nu sînt numai niște momente trecătoare, ci adevărate și trainice legături cu începuturile și izvoarele de unde își au ființa și se înscriu adînc în viața, gîndirea și lucrarea poporului nostru. Sîntem bucuroși că, încetul cu încetul, Biserica a reușit să-și formeze cadre pentru învățământul nostru teologic, iar pregătirea elevilor și studenților să se facă în condiții din ce în ce mai bune".

Din partea conducerilor seminariilor din țară și în numele profesorilor a vorbit *Pr. prof. Florin Boitan*, directorul Seminarului Teologic din București. În cuvîntul său, P. C. Sa a remarcat contribuția învățământului teologic de pe meleagurile buzoiene la afirmarea teologiei românești pe plan intern și extern, în deplin acord cu năzuințele poporului nostru, spre desăvîrșirea lucrării de veacuri a Bisericii și spre realizarea unității naționale; un motiv pentru care directorii, profesorii și elevii celorlalte seminarii din țară aduc salutul lor cordial și sincer, cu urarea „de a se spori și mai mult pe calea binelui și în formarea unor buni preoți ai Bisericii și loiali cetățeni ai Patriei".

Arătînd că P. S. Epifanie a ostenit rodnic în Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, *I.P.S. Antim*, în cuvîntul său, a relevat că și în ultimii ani se continuă colaborarea în jurul acestui așezămînt „de pregătire a cadrelor preoțești necesare eparhiei, împărțind grija pentru întreținerea seminarului, precum și pentru o cît mai bună formare teologică și duhovnicească a viitorilor slujitori ai Altarului".

„Solemnitatea jubiliară — a spus I.P.S. Sa — nu este numai un popas de evocare a unor fapte vrednice din trecut, ci și un fericit prilej de meditație asupra menirii pe care acest așezămînt îl are în prezent, spre a corespunde cerințelor misionare și sociale ale vremii noastre".

A urmat cuvîntul *P. S. Episcop Epifanie al Buzăului*. P. S. Sa consideră această sărbătoare consfințirea unui important act de cultură cu binecuvîntate urmări și semnificații pentru Biserică și neamul nostru românesc. „Vreme de 150 de ani, Seminarul Teologic din Buzău a fost o pepinieră spirituală, unde s-au format caractere tari și minți luminate pentru păstrarea credinței adevărate, ferind turma de lupii cei răpitori, au asigurat unitatea sufletească a fiilor Patriei". Conducătorul Eparhiei Buzăului subliniază, în continuare, meritul de ctitor moral al mitropolitului Grigore Dascălul și cel de ctitor înfăptuitor — episcopul Chesarie —, al propunerilor și insistențelor rîvnitorului mitropolit. „Dacă în trecut Seminarul nostru a dat absolvenți care au devenit oameni de nădejde ai Bisericii strămoșești, teologi mari, patrioți înflăcărați, oameni de știință, cu satisfacție menționăm că în prezent, în învățămîntul teologic universitar din București, se află cinci foști elevi ai Seminarului nostru, care, spre bucuria noastră, sînt de față, iar actualii profesori ai

acestui așezămînt au începutul formației intelectuale tot aici, străduindu-se să dea buni slujitori ai Sfintului Altar, precum și cetățeni loiali ai Patriei noastre. Ne bucurăm că sărbătoarea de acum coincide în mod fericit, așa cum de altfel, ne-am și propus, cu apariția monografiei școlii noastre, scrisă de harnicul istoric, Preotul Gabriel Cocora, carte intitulată : *„Seminarul Teologic din Buzău la împlinirea a 150 de ani"*.

Un călduros salut și felicitări adresate seminarului aniversat, a transmis în numele Departamentului Cultelor, domnul Director Leon Toader, care a relevat contribuția acestui așezămînt teologic la educația generațiilor de preoți atît pe linie teologică, dar mai ales în spiritul dragostei de neam și de țară. Totodată a subliniat aportul pe care îl aduc în prezent unii dintre absolvenții Seminarului din Buzău în calitate de profesori la Institutele și Seminariile teologice, ca preoți ce dețin funcții de conducere în administrație sau de slujitori ai comunităților ortodoxe române de peste hotare. Vorbitorul a adresat cuvinte de mulțumire pentru conducerea B.O.R., care se îngrijește de bunul mers al seminarului cît și pentru corpul profesoral și directorul seminarului.

În încheiere, luînd cuvîntul, *Prea Fericitul Părinte Patriarh* confirmă măreția evenimentului sărbătorit la Buzău și evocă momente mai adînci din istoria învățămîntului românesc, practicat inițial pe lîngă mănăstiri și biserici.

„Astăzi, cînd Biserica Ortodoxă Română este națională și autocefală, avem un învățămînt teologic la mare înălțime, cu baze și izvoare scripturistice și patristice. Dar teologia românească nu a trăit numai nostalgia trecutului, ci a deschis porțile către prezentul și realitățile lumii, în vederea soluționării problemelor actuale; concret ne referim la problemele păcii, ale dreptății și frățietății, la apropierea creștinilor și deschiderea spre ecumenism. De aceea, Biserica noastră Ortodoxă n-a rămas nici o clipă departe de viața poporului nostru, datorită și orientărilor realiste ale celor doi mari patriarhi — cum bine remarca Domnul director al Departamentului Cultelor, Leon Toader — Justinian Marina și Iustin Moisescu, care au tras brazdă adîncă în gîndirea învățămîntului nostru teologic. Pe bună dreptate mă interesează problemele învățămîntului, fiindcă, acum 40 de ani, cînd seminariile noastre au crescut ca durată la doi, la trei, apoi la cinci ani, am participat la frămîntările întocmirii programelor analitice și manualelor pentru seminariile și institutele teologice. Și în vremea noastră Sfîntul Sinod s-a preocupat și se preocupă îndeaproape de învățămîntul teologic. N-a fost ședință sau vreo adunare națională bisericească în care problema învățămîntului teologic să nu fie mereu dezbătută și soluționată corespunzător. Drumul spre desăvîrșire, drumul filocalic, nu presupune stagnare și automulțumire. Trebuie să recunoaștem că sînt multe de făcut. Viața nu stă pe loc, năzuințele omului cresc neîncetat și din punct de vedere material, și din punct de vedere spiritual. În activitatea noastră avem mii de modele și pilde din trecutul Bisericii, chipuri de sfinți, de ierarhi, de cărturari, care s-au perindat de-a lungul istoriei. Ne trebuie slujitori ai altarelor pe măsura cerințelor epocii noastre, epocă de mari transformări și în viața oa-

menilor de toate categoriile. La lucrarea de înnoire materială și spirituală, de bună seamă, își aduc contribuția și slujitorii Bisericii — clerul, ierarhii și credincioșii noștri. Învățământul nostru teologic, profesorii, trebuie să fie actuali, sarcinile sînt deosebit de mari, iar la seminar fiind o adevărată pepinieră, se cere muncă de migală, plină de pasiune pentru formarea și transformarea tinerelor vlăstare". Prea Fericirea Sa accentuează că activitatea pastorală și misionară capătă astăzi un caracter prioritar.

Adresîndu-se elevilor seminariști, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române i-a îndrumat să meargă cu curaj pe drumul misiunii sfinte, avînd cîmp larg deschis spre afirmarea lor în latura pastorală, misionară, învățătorească, a scrisului, dorindu-le bucurii multe și satisfacții depline, ca viitori slujitori ai Bisericii. Constatînd și apreciind „rezultatele deosebit de frumoase" obținute de Seminarul din Buzău, Prea Fericirea Sa exprimă mulțumiri pentru încrederea și sprijinul larg oferit de Departamentul Cultelor, personal de Domnul președinte Ion Cumpănașu; de asemenea transmite conducerii județului impresiile excepționale și mulțumirea de părtășie a P. S. Episcop Epifanie, a colaboratorilor Centrului Eparhial, a întregului cler pentru continua creștere și dezvoltare a județului.

În încheierea cuvîntului său, Prea Fericitul Părinte Patriarh a felicitat din inimă pe P. S. Episcop Epifanie cu prilejul acestei sărbători, pentru organizarea acestui program atît de frumos și interesant; de asemenea pe profesorii de astăzi pentru activitatea lor depusă în munca didactică. S-au distribuit apoi premiile elevilor merituoși la purtare și învățătură; Prea Fericitul Părinte Patriarh îi felicită personal cu cuvinte calde și încurajatoare.

Programul jubiliar s-a încheiat cu o agapă frățească oferită de seminar, la care a luat parte Prea Fericitul Părinte Patriarh, însoțit de ierarhi, de colaboratori apropiați și de invitați, preoți, profesori etc.

În acest cadru, seria toasturilor a început-o P. S. Eftimie al Romanului și Hușilor, care apreciază inițiativa cinstirii tradițiilor și frumuseților școlii teologice românești. „Prețuirea înfăptuirilor din cîmpul roditor al învățămîntului teologic devine o datorie, spre a stabili o legătură armonioasă între școala noastră din trecut și cea de azi cu cerințele ei. În anul 1982, suplinind timp de șase luni scaunul vacant la Buzău, P. S. Sa a cunoscut clerul, credincioșii și Seminarul teologic care i-au făcut o bună impresie.

Referindu-se la înființarea Seminariilor teologice din Iași și Roman, precum și la unele momente semnificative din activitatea lor, vorbitorul a subliniat legătura ce a existat între acestea și școala buzoiană. În încheiere, felicită călduros pe P. S. Epifanie pentru pregătirile făcut în vederea acestui popas aniversar, aducînd alesele sale omagii, cu urări de noi și mărețe înfăptuiri.

Luînd cuvîntul *Pr. prof. Nicolae Necula* de la Institutul Teologic din București, a spus: „Îngăduiți-mi să-mi exprim bucuria și, în același timp, emoția ce mă stăpînesc cu prilejul acestei festivități cu totul excepționale din viața acestui seminar, unde m-am format ca teolog și preot. Mă leagă două motive de această zonă: casa părintească și această vatră caldă a Seminarului unde m-am format 5 ani de zile. Și elevii de azi și cei din timpul meu au

avut ocazia de a avea o pleiadă de profesori buni. Așa cum mama ne învăța să facem acasă semnul Sfintei Cruci, așa și aici, dascălii ne-au învățat primele cunoștințe teologice. Și am luat acest exemplu pentru că dascălii au depus mult zel. Dacă azi am ajuns să realizez ceva ca preot și teolog, datoresc și mărturisesc că sînt rod al Seminarului teologic din Buzău.

Pentru această emoție duhovnicească, pentru această bucurie sufletească, pentru sărbătorirea de azi, cinstită de prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh, îngăduiți-mi să mulțumesc P.S. Episcop Epifanie pentru invitație și-i doresc să conducă cu același dinamism Episcopia Buzăului ani de ani, spre binele Bisericii și al Patriei".

Părintele prof. dr. Alexandru Ciurea, în cuvîntul său, arătînd că Biserica noastră ortodoxă deține trei puteri: învățătorească, sfințitoare și conducătoare, pune în lumină pe cea dintîi, întrucît „începutul îl face puterea învățătorească în educația credinței. Toate puterile bisericești au la bază învățămîntul". P. C. Sa a continuat: „Buzăul stă în fruntea seminariilor cu activitatea lui atît de valoroasă. Cohortele de ucenici care au intrat pe băncile acestei școli și apoi au plecat de aici, avînd desaga lor plină de zestrea cîștigată cu trudă în anii seminariali, au avut un mare rol la ridicarea culturală a poporului nostru român". În încheiere, Părintele profesor a spus: „Este cazul să recunoaștem că dacă poporul nostru are un suflet bun și mare se datorește și contribuției absolvenților seminariilor teologice".

În intervenția sa, *Părintele prof. dr. Vasile Sibiescu,* rememorează un obicei semnificativ din activitatea fostului său profesor și director, Pr. Constantin Provian; el avea pasiunea cunoașterii biografiei elevilor fără știrea lor; cînd se ivea prilejul vreunui dialog, elevul era surprins de onoarea ce i-o făcea prin dezvăluirea în amănunt a vieții lui de către profesorul său.

Un fel de a prețui, a atrage și educa eficient pe elevi.

„Cuvîntul meu nu va fi unul de apreciere, a început *P. C. Părinte arhimandrit Casian Crăciun,* inspector patriarhal al învățămîntului teologic, ci va fi un cuvînt de mulțumire, de recunoștință. Gîndul acesta îmi vine din slovele pe care le-am învățat din primii ani, atunci cînd profesorii noștri ne-au așezat în jurul catedralei și ne-am oprit o clipă în fața mormîntului episcopului Chesarie. Încă de atunci am învățat prima lecție la Buzău: „oprește-te, trecătorule lîngă pașnicul locaș al colosalei umbre. Sacru este mormîntul aici. Kesarie episcopul se odihnește de mult timp, stins spre gloria Patriei, a Domnului și a eternei sale memorii".

Seminarul de la Buzău, a continuat P.C. Sa, ne-a învățat să citim cu cumpăna dreaptă atît învățătura Bisericii, dar și învățătura Istoriei; ne-a învățat că nu putem cinsti pe Dumnezeu dacă nu cinstim omul; ne-a învățat că nu putem fi fii ai Bisericii dacă nu sîntem fiii Patriei și ne-a învățat să ținem cumpăna dreaptă între învățăturile teoretice și cele practice. Tot Seminarul teologic din Buzău ne-a învățat că sîntem aici o sămînță adîncă în ecumenicitatea Bisericii atît prin Sfîntul Vasile cel Mare cît și prin Ulfila, care a început aici traducerea Bibliei, oferind un dar prețios limbii

germane și tot aici am învățat că în peșterile rupestre de la Buzău, asemănătoare cu cele din Capadocia, se află urme vechi ale creștinismului pe aceste meleaguri".

Asigurînd pe Prea Fericitul Părinte Patriarh că lecția aceasta va fi dusă mai departe, împreună cu învățămintele iluștrilor dascăli și ierarhi de aici, P. C. Sa, adresîndu-se P. S. Episcop Epifanie, încheie: „Se bucură duhul episcopului Chesarie văzînd cum arată de frumos Centrul eparhial din Buzău, cum va fi arătat și în vremea Sa".

În intervenția sa, *P. C. Protoiereu Gheorghe Furtună* arată că măreția și amploarea evenimentului la care a participat nu pot să se măsoare cu activitatea curentă de pe teren, cu toate grijile și necazurile inerente ei. În calitate de fost elev, părinte al unui copil seminarist și de protoiereu în ținutul Pătîrlagelor aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh și P. S. Epifanie pentru grija și cuvintele de îndemn și învățătură oferite pentru toți.

Părintele Gabriel Cocora, luînd cuvîntul a spus, printre altele: „Am scris monografia *Seminarul Teologic din Buzău la împlinirea* a *150 de ani* (1988) din îndemnul P. S. Epifanie, care ne-a pus la treabă; în această eparhie se lucrează intens, activ".

P. C. Sa evocă în continuare împrejurările de acum 50 de ani, cînd s-a sărbătorit foarte restrîns centenarul școlii.

Apoi adaugă: „Îmi crește inima de bucurie cînd acum văd, la această festivitate, pe însuși Patriarhul țării, ierarhi din alte eparhii, reprezentanți ai Departamentului Cultelor. În momentul acesta festiv al Bisericii Ortodoxe Române, mulțumesc Prea Fericitului Părinte Patriarh și P. S. Episcop Epifanie".

În pauzele dintre luările de cuvînt au rostit versuri din creația lor P. C. Preot Horia Constantinescu de la biserica „Sfîntul Ioan" din Buzău și P. C. Preot Gogu Sîrbu de la biserica „Sfîntul Gheorghe" din Brăila.

În finalul alocuțiunilor, a luat cuvîntul P. S. Epifanie, care a spus: „Țin să mulțumesc din inimă și din tot sufletul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru participare și pentru bucuria oferită de a fi în mijlocul nostru. Îndemnurile și învățăturile pe care ni le-ați dat le punem la inimă și le vom traduce în viață pentru că vin dintr-o bogată experiență trăită de Prea Fericirea Voastră. Pe unde ați fost cu deosebite răspunderi ați lăsat urme de incontestabilă zidire sufletească și de înaltă perspectivă istorică. Ne stau mărturie realizările măreție în ținuturile pe unde ați arhipăstorit. După ce ați desfășurat o excepțională activitate în calitate de episcop-vicar patriarhal și rector al Institutului teologic din București, ca cel mai apropiat colaborator al vrednicului de pomenire patriarhul Justinian, ca episcop al Aradului, printre atîtea înfăptuiri, se numără și organizarea primei colecții de artă bisericească de la Mănăstirea Gai din apropierea reședinței episcopale, semn al prețuirii tezaurului artistic bisericesc și patrimoniului național. Ales, mai departe, arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei, stă ca mărturie incontestabilă zidirea noului local al Seminarului teologic

din Craiova, menținînd astfel firul neîntrerupt al grijii pentru dezvoltarea învățămîntului nostru teologic. Rînduit de Dumnezeu a continua ascensiunea treptelor ierarhice pe scaunul de mitropolit al Moldovei și Sucevei, Prea Fericirea Voastră v-ați legat numele de reînnoirea așezămintelor voievodale de la Putna — „altarul conștiinței naționale“ — Bistrița, Lavra Neamțului, ca să nu mai insistăm la înfățișarea nouă a Centrului eparhial din Iași. În semn de respect față de ctitorii așezămîntului Prea Fericirii Voastre de renaștere duhovnicească, ați refăcut în întregime Mănăstirea Vorona, construind acolo și un edificiu măreț destinat obiectelor cu valoare artistică locală. O perioadă de timp, în calitate de locțiitor de mitropolit, v-ați preocupat cu deosebită strădanie și de bunul mers al Mitropoliei Ardealului.

Acum sînteți legat și preocupat de destinele întregii Biserici Ortodoxe Române, urmărind păstrarea dreptei credințe, ca locașurile de rugăciune, bisericile, mănăstirile și toate valorile moștenite de la înaintași să fie bine îngrijite, fără să neglijați soluționarea consecventă și operativă a marilor probleme contemporane ale Bisericii pe plan intern și extern.

Și totuși, în pofida multitudinii de preocupări și solicitări zilnice, V-ați făcut timp să fiți în mijlocul nostru, să vă legați numele și de Seminarul teologic din Buzău. Recunoaștem, acest așezămînt de cultură, în cei 150 de ani de existență, nu a fost cinstit la asemenea nivel, decît acum, grație Prea Fericirii Voastre, cînd Patriarhul țării, venit între noi, s-a bucurat cu noi, ne-a dat cuvînt de învățătură și de îndrumare pentru misiunea noastră prezentă și viitoare, în slujba Bisericii și a Patriei noastre scumpe, sărbătoarea de astăzi a dobîndit dimensiuni de înaltă ținută. De aceea, în aceste momente solemne, Vă rugăm să primiți, prin mine, prinos de aleasă recunoștință din partea tuturor de la Buzău și Vă asigurăm că ne vom strădui să fim la înălțimea așteptărilor Prea Fericirii Voastre, ale Bisericii noastre străbune și ale societății în care trăim“.

P. S. Sa a exprimat cuvinte de mulțumire Departamentului Cultelor prin Domnul director Leon Toader, personal Domnului președinte Ion Cumpănașu, Consiliului Popular Județean prin reprezentantul său de față, dl. Vasile Radu, recunoscînd prin prezența dumnealor cinstea și încrederea acordată Bisericii de înalta Conducere de stat, în frunte cu Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Prea Sfințitul Episcop Epifanie a mulțumit apoi I.P.S. Antim, P.S. Eftimie și celorlalți ierarhi, oaspeți și invitați, adresîndu-le urările cuvenite de sănătate, voie bună și invitația de a mai trece pe la Buzău.

* * *

Așa cum s-a afirmat de atîtea ori în cadrul luărilor de cuvînt la acest jubileu, Seminarul teologic din Buzău și-a cîștigat de-a lungul timpului o personalitate distinctă în rîndul instituțiilor de învățămînt teologic prin permanența valorilor și actualitatea problemelor cu care generațiile de profesori și elevi s-au prezentat în fața poporului, a Bisericii și societății în momentele fierbinți ale evoluției istorice. Conținutul aportului său este, în baza documentelor și adevărurilor istorice, susținut de personalități covîrșitoare afirmate în teologie, istorie, artă, pedagogie etc.

Ca o remarcă nedezmințită de la început și pînă în prezent e rînduirea de către Dumnezeu, în scaunul episcopal de la Buzău, de ierarhi cu o înaltă ținută intelectuală, întreprinzători, mereu animați de înfăptuiri trainice, epocale și atașați trup și suflet binelui permanent al poporului român. În astfel de orientări retrospective și de perspectivă a acționat P. S. Epifanie, reușind să mobilizeze și să declanșeze multidirecțional forțele locale ale eparhiei în slujba Bisericii și a neamului; ceea ce Prea Fericitul Părinte Patriarh, distinsul reprezentant al Departamentului Cultelor, Prea Sfinției Ierarhi, invitații și înscrișii la cuvînt au constatat, apreciat și reliefat în intervențiile lor. În acest context luminos, sărbătoarea școlii seminariale din Buzău a căpătat o anvergură fără precedent în istoria învățămîntului teologic românesc, marcînd instructiv mărețele realizări și consfințind achizițiile de pînă acum ca mari daruri oferite culturii și spiritualității românești.

Un motiv în plus de a medita, a reflecta și acționa spre împlinirea celor nerealizate, potrivit cu spiritul tot mai exigent al vremii, al viitorului și al chemării noastre sacramentale.

Pr. prof. N. ABAZA
și
Pr. Mihail MILEA

PREA FERICITUL PATRIARH TEOCTIST LA MĂNĂSTIRILE PUTNA, NEAMȚ ȘI LA ALTE LOCAȘURI SFINTE DIN MOLDOVA

După ce, în zilele de 11-12 august 1988, a rezolvat la Iași, ca Locțiitor de mitropolit al Moldovei și Sucevei, diferite probleme administrativ-bisericești, cultural-misionare și economice-gospodărești, unele direct, iar altele în Consiliul eparhial plenar, *Prea Fericitul Părinte Teoctist,* Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a pornit, sîmbătă 13 ale aceleiași luni, spre *Mănăstirea Putna,* pentru a săvîrși sfînta și dumnezeiasca Liturghie în ziua Adormirii Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, hramul ctitoriei slăvitului voievod Ștefan al Moldovei și pentru a lua act de încheierea lucrărilor la impunătoarea casă domnească, restaurată, în ultimii opt ani, prin osîrdia Prea Fericirii Sale.

În drum, s-a oprit în satul natal *Victoria-Tocileni,* județul Botoșani, mai întîi la cimitirul în care odihnesc în veci părinții săi, apoi la biserica „Nașterea Maicii Domnului", în construcție, la stăruința și cu sprijinul Prea Fericirii Sale. Întîmpinat de P. C. Grigore Diaconu, protopopul Botoșanilor, de P. C. Pr. O. Poduț, parohul local și de cîțiva consilieri parohiali, a luat cunoștință de mersul lucrărilor și a dat diferite îndrumări privind continuarea acestora. Plecînd, a făcut un scurt popas la sediul protopopiatului *Botoșani,* unde a primit preoți care, întîmplător, se aflau acolo, și a văzut proiecte și documentații referitoare la lucrări ce urmează a fi efectuate în parohii. S-a oprit, apoi, la *Mănăstirea Vorona,* unde a luat act de felul cum sînt păstrate și ocrotite cărțile vechi și alte obiecte liturgice adunate de la parohii din județul Botoșani. Odată cu seara, Prea Fericitul Patriarh Teoctist sosea la *Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou din Suceava,* unde era întîmpinat de P. C. Arhimandrit Grigore Halciuc, starețul mănăstirii. Aici a luat act, cu satisfacție, de stadiul în care se găsesc lucrările de renovare ale stăreției, cum și de alte lucrări gospodărești.

A doua zi, duminică 14 august, a asistat la Sfînta Liturghie săvîrșită în istoricul locaș înălțat de voievozii Bogdan al III-lea și Ștefăniță, apoi s-a îndreptat spre *Biserica Voroneț,* ctitorită de Ștefan cel Mare în anul 1488, deci acum cinci veacuri. În preajma acestei vestite biserici, Prea Fericitul a purtat discuții cu Tatiana Pogonat și O. Boldura, specialiști de înaltă competență, care, de cîțiva ani, lucrează la restaurarea frescelor acestui locaș prin operațiuni de fixare, integrare și reconstituire. Pentru efectuarea acestor lucrări, Mitropolia Moldovei și Sucevei a acordat mari sume de bani.

De la Voroneț, înaltul diriguitor al Bisericii Ortodoxe Române a pornit spre *Mănăstirea Moldovița,* unde, la intrarea în

ctitoria lui Petru Rareș, a fost întîmpinat de P. C. stareță Lavrentia Niță și de soborul călugărițelor. După ce s-a închinat în sfîntul altar, adresîndu-se credincioșilor de față a spus că această mănăstire, ca multe altele din țara noastră, este o mărturie a trecutului care pune în lumină ideile și simțămintele strămoșilor. Ca fii ai neamului nostru și, totodată, ca slujitori ai Bisericii, noi întreținem aceste locașuri sfinte pentru că sînt lucrări de artă și mesaje ale Ortodoxiei. Încheind, a dat îndemn părintesc călugărițelor ca să păstreze cu sfințenie avuția patrimonială în preajma căreia își îndeplinesc pravila, insistînd să se oficieze slujbele religioase mai mult în paraclisul mănăstirii. Ieșind din biserică, Prea Fericitul și însoțitorii săi au vizitat colecția de obiecte bisericești orînduită în eclesiarniță, apoi a plecat spre *Mănăstirea Sucevița* unde a fost întîmpinat de P. C. stareță Adriana Cojocaru. Biserica înălțată de Movilești, paraclisul și încăperile în care se păstrează valorile istorico-artistice mănăstirești sînt îngrijite cu mare atenție.

La *Mănăstirea Putna*. Pe cît se știe, Mănăstirea Putna este cea dintîi ctitorie a voievodului Ștefan cel Mare. Potrivit documentelor istorice, lucrările de construcție au început în iulie 1466 și s-au terminat în 1469, dar sfințirea s-a săvîrșit la 8 septembrie 1470. Prin mănăstirea aceasta pe care Ștefan a înzestrat-o și ajutat-o spre a fi, ca și Neamțu, o vatră de cultură, s-a săvîrșit un act de bunăvoință față de Biserică, în general, pentru că această instituție sprijinea lupta voievodului pentru apărarea independenței statului. Slăvitul voievod a menit, apoi, această ctitorie ca locaș de veșnică odihnă pentru el însuși și pentru familia sa.

Impunătoarea mănăstire ctitorită de Ștefan cel Mare a trecut, în decursul timpului, prin grele și amare încercări, pierzînd înfățișarea ei originară. Acum mai bine de două decenii, au început, la Putna, importante lucrări de restaurare și reconstituire, cu fonduri acordate de stat, iar în ultimii zece ani de Mitropolia Moldovei și Sucevei. S-au restaurat, rînd pe rînd, biserica, turnul tezaurului, turnul de la intrare, clădirea în care este orînduită colecția de obiecte bisericești, corpul de chilii dinspre nord, paraclisul, zidurile împrejmuitoare, în parte, cu drumul de strajă, și, în cele din urmă, s-a reconstituit Casa domnească, deschisă, chiar în această zi de prăznuire, de către Prea Fericitul Patriarh Teoctist.

Trecînd prin istoricele și pitorețtile sate Marginea, Horodnic, Voitinel, Vicovul de Jos și Vicovul de Sus, înaltul arhipăstor a sosit la *Mănăstirea Putna*, duminică 14 august pe înserate. La intrarea în acest sălaș al Ortodoxiei noastre era întîmpinat de P. C. Arhimandrit Iachint Unciuleac, starețul mănăstirii, de soborul călugăresc și de credincioși. În pas de procesiune s-a îndreptat, apoi, spre podium-ul pe care s-a oficiat slujba Privegherii la care a luat parte împreună cu însoțitorii.

A doua zi, 15 august, praznicul Adormirii Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, înconjurat de arhimandriți, preoți și diaconi, a săvîrșit Sfînta și dumnezeiasca Liturghie. Adresîndu-se clericilor și credincioșilor Prea Fericirea Sa a spus că ne aflăm la un altar al credinței strămoșești înaintea căruia aducem, astăzi, cinstire Maicii Domnului

și la un altar al neamului nostru, înaintea căruia evocăm chipul voievodului ctitor, Ștefan cel Mare.

La timpul potrivit, a fost hirotonit în diacon pe seama Mănăstirii Horaița cititul Eliodor Humă.

Ca totdeauna cînd săvîrșește Sfînta Liturghie, Prea Fericitul a rostit, după otpustul ei, cuvînt de îndrumare și zidire duhovnicească. Cu iscusința și duhul bunului păstor a îndreptat privirile duhovnicești ale celor ce-l ascultau, cu atenție, la Maica Domnului, la Teotocos, pe care dreptcredincioșii o cinstesc cu adîncă evlavie, pentru că, prin mijlocirea Celui născut de ea, Mîntuitorul Hristos, trecem de la pămînt la cer, apoi la voievodul Ștefan cel Mare, ctitorul Putnei, care a pus această mănăstire sub ocrotirea Sfintei Fecioare. În continuare, s-a referit la rolul important îndeplinit de mănăstire în istoria culturii noastre, la valorile păstrate aici, mărturii ale măiestriei artistice de odinioară și la faptul că Putna este un simbol al unității de credință și de neam. Această comoară a patriei noastre și-a recăpătat, a spus Prea Fericitul Teoctist, măreția și frumusețea dintîi în urma lucrărilor de restaurare efectuate, în mare măsură, cu sprijinul tehnic și material acordat de stat. Cu fonduri mari alocate de Mitropolia Moldovei și Sucevei, a fost reconstituită, în ultimii ani, casa domnească, reședință a domnitorilor Mușatini, astăzi, o impunătoare clădire care întregește monumentalitatea Putnei. Îndreptînd ochii tuturor spre acest palat, a adăugat că lucrările de reconstrucție au început după ce s-au făcut cercetări arheologice și după ce s-au consultat cronici și vechi hrisoave. Săpăturile efectuate au scos la iveală mărturii de mare valoare. Mormintele, de pildă, descoperite sub zidul de temelie al construcției înălțată de voievozii moldoveni atestă că așezarea monahală Putna este mai veche decît se știa pînă acum. Picioarele arcurilor de boltă, fragmentele de arhitectură decorativă, unele frînturi de ancadramente descoperite în moloz au fost indicații prețioase la întocmirea planurilor și la desfășurarea lucrărilor.

Anunțînd că această casă, reconstituită cu larga înțelegere a autorităților de stat, cu sprijinul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, cu osîrdia specialiștilor, meșterilor și călugărilor de la această așezare monahală, se deschide astăzi prin rugăciuni înălțate Celui Atotputernic, Prea Fericitul a binecuvîntat munca tuturor, a mulțumit și a dat îndemn părintesc ca să fie păstrată și ocrotită cum este ocrotită întreaga avuție patrimonială a neamului nostru. Credincioșilor care au luat parte la această dumnezeiască slujbă li s-a dat sfatul de a păstra dreapta credință, în unitate, întocmai ca strămoșii noștri, de a munci, fiecare, cu hărnicie, pentru chipul cel nou al patriei noastre, pentru statornicirea legăturilor frățești între oameni și popoare.

În numele viețuitorilor din mănăstire, P. C. stareț Iachint a mulțumit cu fiască smerenie Prea Fericitului Patriarh Teoctist care a inițiat reconstituirea acestei case istorice, care a dat mereu îndemnuri, a încurajat și a sprijinit efectuarea lucrărilor atît ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, cît și ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. A mulțumit și autorităților locale și centrale pentru înțelegerea și interesul cu care au urmărit reconstituirea acestei

case. Încheind, vorbitorul a făgăduit că monahii putneni vor păstra cu atenția cuvenită această clădire spre a aminti urmașilor ceea ce s-a făcut în vremurile noastre.

Potrivit datinei, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a citit rugăciunea de dezlegare a greșelilor celor ce erau de față, apoi s-a cîntat un polihroniu pentru Prea Fericirea Sa, pentru conducătorii statului, pentru clerici și credincioși. Într-o încăpere a casei domnești reconstituită, s-a citit rugăciunea la intrarea în casă nouă și s-a binecuvîntat acest edificiu prin ungere cu untdelemn sfințit și prin stropire cu apă sfințită. La agapa oferită în această zi de prăznuire de către starețiia mănăstirii P. C. Pr. Scarlat Porcescu, P. C. Pr. Dumitru Păunescu, consilier la Arhiepiscopia Craiovei, M. Pavel, primarul comunei Putna, P. C. Protosinghel Ștefan Gușă, vicar administrativ la Arhiepiscopia Dunării de Jos, Prof. I. Andrioaie, P. C. Arhidiacon I. Ivan și P. C. stareț Iachint Unciuleac au toastat scoțînd în relief remarcabilele înfăptuiri de la Mănăstirea Putna. Încheind seria toasturilor, Prea Fericitul Teoctist a mulțumit, din nou, autorităților de stat pentru sprijinul acordat la efectuarea lucrărilor și a cerut tuturor rîvnă și conștiinciozitate în îndeplinirea îndatoririlor patriotice și creștinești. Toți cei prezenți, apoi, au subscris o însemnare din *cartea de aur* care va aminti mereu de festivitatea de la Putna din acea zi.

În județul Neamț. Marți 16 august, dimineața, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a asistat la Sfînta Liturghie săvîrșită în ctitoria voievodului Ștefan cel Mare, apoi a cercetat paraclisul, a vizitat gospodăria mănăstirii și pe la orele 10 a pornit spre județul Neamț. Cel dintîi popas în acest județ, încărcat de istorie, l-a făcut la *Mănăstirea Varatic.* În fața bisericii „Adormirea Maicii Domnului" care-și prăznuise hramul cu o zi înainte a fost întîmpinat de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, printr-un scurt cuvînt ocazional, de Prea Cuvioasa maică stareță Nazaria Niță, călugărițe din mănăstire și credincioși. Potrivit tradiției, totdeauna în ziua de 16 august sînt pomeniți la Sfînta Liturghie ctitorii și binefăcătorii mănăstirii. Adînc impresionat de primirea ce i s-a făcut, Prea Fericitul a împărtășit tuturor binecuvîntări și, în continuare, a vorbit despre serbarea de la Putna, despre înfăptuirile remarcabile de la această mănăstire, printre care Casa domnească reconstituită cu fondurile Mitropoliei Moldovei și Sucevei și cu sprijinul autorităților de stat, cum și despre rolul cultural îndeplinit de această mănăstire în trecutul neamului nostru. Ca și Putna, a adăugat Prea Fericirea Sa, Varaticul este o așezare monahală în care viețuitoarele sînt candele vii ale credinței strămoșești, pilde grăitoare de evlavie și hărnicie pentru toți cei care poposesc aici. Încheind, a spus că pomenirea ctitorilor este un act de pietate, un semn de recunoștință pentru că ei au contribuit la întemeierea, organizarea și dezvoltarea mănăstirilor spre a fi izvoare de întrarmare duhovnicească.

La masa oferită în trapeza mănăstirească, P. C. stareță Nazaria Niță a mulțumit Întîistătătorului Bisericii noastre pentru că a binevoit a cerceta și binecuvînta soborul de aici care-și îndeplinește,

în ascultare, pravila călugărească. A toastat, apoi, cunoscutul om de cultură Zoe Dumitrescu Bușulenga care s-a referit la frumusețile naturale în care este situată Mănăstirea Varatic și la sensul adînc de loc sacru pe care-l are această așezare monahală, unde mirenii găsesc liniște spirituală. Prea Fericitul Teoctist, considerînd îndreptarea mirenilor spre Varatic, Agapia și spre alte ostroave ale Ortodoxiei ca un fenomen important, a accentuat că istoria monahismului ortodox cunoaște mănăstiri de asceză și mănăstiri de slujire. Varaticul, a conchis Prea Fericirea Sa, este o așezare monahală care stă necontenit în slujba omului.

De la Varatic, Prea Fericitul Teoctist a plecat pe la orele 17 spre *Mănăstirea Neamț*, care de cîteva săptămîni are în frunte un nou conducător. În gangul masivului turn-clopotniță era primit de noul stareț, P. C. Justinian Cîrstoiu cu Sfînta Evanghelie și de monahii din lavra nemțeană. Intrînd în sfîntul locaș „Înălțarea Domnului", ctitorit de Ștefan cel Mare, s-a închinat în altar, apoi a trecut în jilțul arhieresc. După ectenia cererilor cu osîrdie, P. C. stareț luînd cuvîntul a făcut o scurtă dare de seamă privind activitățile gospodărești și viața duhovnicească din mănăstire. Ca la orice început de activitate, a spus, în continuare, „pentru smerenia mea nu este ușor. Cu voia lui Dumnezeu și cu ajutorul soborului mă străduiesc și mă voi strădui să îndeplinesc sarcina ce mi s-a încredințat... Mă rog Bunului Dumnezeu ca să mă ajute spre a răspunde încrederii ce mi s-a acordat și am încredințarea că și părinții soborului, care m-au primit cu brațele deschise ale bucuriei părintești de la vremea cînd mi-am plecat capul înaintea Maicii Domnului și am depus votul de a fi viețuitor al acestei sfinte mănăstiri, îmi vor fi de ajutor cu sfatul și cu rugăciunile lor". Încheind, a rugat pe înaltul Arhipăstor să rostească un cuvînt de folos și să împărtășească tuturor binecuvîntări patriarhale.

Prea Fericitul Patriarh Teoctist a rostit următoarea cuvîntare, ascultată cu deosebită atenție :

„Totdeauna, cînd mă opresc la această așezare călugărească istorică și mă închin Celui Atotputernic sub cupolele acestui sfînt locaș, ctitorit, acum 500 de ani, de vrednicul și fericitul întru pomenire Ștefan cel Mare, Voievodul nebiruit al Moldovei, am sentimentul că mă aflu la o vatră de cultură, la un izvor de lumină sclipitoare.

Cum cunoașteți prea bine, în țara noastră sînt multe mănăstiri ctitorite de binecinstitori voievozi, de ierarhi cu bun chip sau de credincioși înflăcărați de rîvnă. Neamțul le covîrșește pe toate prin vechimea sa, prin măreția monumentală a acestei sfinte biserici și prin contribuțiile deosebit de valoroase aduse, de-a lungul veacurilor, de viețuitorii acestei lavre, la îmbogățirea patrimoniului Ortodoxiei noastre și la dezvoltarea unor forme de cultură românească.

Înaintea ochilor mei duhovnicești apar, acum, chipurile dreptmăritorilor creștini care, călăuziți de duh filocalic, au întemeiat, cu veacuri în urmă, în această poiană deschisă, ocrotită de culmi îm-

pădurite, o sihăstrie în care și-au îndeplinit ei, în smerenie și ascultare, pravila călugărească; apar apoi chipurile ucenicilor cuviosului Nicodim care a statornicit în această sihăstrie duhul isihasmului atonit și rînduiala vieții de obște; apare chipul binecredinciosului și dreptmăritorului voievod Petru I Mușat care a zidit, aici, un locaș de închinare întru cinstea Înălțării la cer a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, pe care l-a înzestrat cu tot ceea ce era trebuitor pentru monahii care viețuiau în jurul său; apare, în sfîrșit, chipul slăvitului voievod Ștefan, cunoscut, în lumea contemporană, ca atlet al creștinătății, care a înălțat acest sfînt locaș, expresie adînc grăitoare a simțămintelor și convingerilor sale ortodoxe, mărturie concludentă a concepțiilor sale cultural-artistice.

Ostrov al credinței noastre strămoșești, far pururea nestins, vatră renumită de cultură, Mănăstirea Neamț a adăugat, cu slove de foc, în cronica activităților spirituale-cărturărești ale neamului nostru, pagini de mare cinste. Aici au viețuit și lucrat cu migală, însuflețiți de pietate exemplară și duh artistic, copiști și miniaturiști vestiți. Amintesc, în treacăt, că pe vremea lui Alexandru cel Bun și a urmașilor săi, în chiliile de la Neamț a viețuit renumitul Gavriil Uric care, în anul 1429, a copiat caligrafic și a împodobit cu măiestrie Tetraevanghelul păstrat astăzi, într-o bibliotecă din Marea Britanie. Acolo unde se află această prețioasă comoară, creată pe pămîntul patriei noastre, arată tuturor celor ce se opresc în fața ei că neamul românesc are o istorie și o cultură cu nimic mai prejos de a altor neamuri, că la îmbogățirea patrimoniului cultural-artistic al omenirii și-a adus contribuția sa. De asemenea, amintesc că, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, numărul copiștilor care lucrau în scriptoriul de aici era atît de mare încît s-a putut păși la strămutarea unora dintre ei la Mănăstirea Putna, prima ctitorie a slăvitului Ștefan, unde s-a înfiripat, ca și la Neamț, o puternică vatră de cultură. Indeletnicirea copierii textelor sfinte a luat un mare avînt spre sfîrșitul secolului al XV-lea.

În chiliile acestei vestite așezări călugărești au viețuit și activat, apoi, meșteșugari vestiți, făurari de înaltă măiestrie, sculptori în lemn și piatră, gravori, iar în timpurile mai apropiate de noi, tipografi, care, în tiparnița de aici, au imprimat numeroase cărți de cult și de îndrumare moral-religioasă. La umbra acestui sfînt locaș au viețuit, în sfîrșit, schimnici care posteau și se rugau Domnului în smerenie adîncă. Nu se exagerează dacă se afirmă că Mănăstirea Neamț, cunoscută, în lumea creștină, ca un „Ierusalim al Ortodoxiei românești", a fost un rug nestins, o școală a muncii și a rugăciunii. Părinții care viețuiesc, acum, aici, privesc necontenit, la înaintașii lor de la care iau duh și întrarmare duhovnicească.

Ani de-a rîndul, această istorică mănăstire a fost privită cu indiferență și nepăsare pierzînd, într-o mare măsură, înfățișarea ei cea dintîi. În zilele noastre, în cadrul acțiunii de păstrare și ocrotire a avuției cultural-artistice naționale, cu sprijin și ajutoare acordate de stat și de Mitropolia Moldovei și Sucevei, această sfîntă așezare a îmbrăcat haină nouă în urma lucrărilor de restaurare efectuate cu grijă și atenție de către specialiști încercați. Toți cei care se îndreaptă spre această ctitorie și o privesc rămîn adînc impresionați de ceea ce văd.

Nu de mult, după trecerea la cele veșnice a arhimandritului Efrem Chișcariu care a condus această mănăstire ani de-a rîndul, a fost rînduit ca stareț P.C. Justinian Cîrstoiu. Nu-i ușor să conduci o așezare monahală ca aceasta. Vremurile în care trăim cer energie, pricepere și experiență. Orice stareț trebuie să fie harnic și perseverent, răbdător și ascultător. Treburile mănăstirești, mai cu seamă cele gospodărești, nu se rezolvă la birou, ci pe teren în deplină înțelegere cu obștea călugărească. Starețul trebuie să-și amintească, necontenit, cuvintele Mîntuitorului: „Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca să slujească..." (Matei 20, 28). Urmînd pilda Mîntuitorului, el trebuie să fie un slujitor al fraților săi, al semenilor săi care au îmbrăcat haina îngerescului chip. Slujirea sa va fi încununată de roade dacă, în jilțul stărețesc, va propovădui cuvîntul adevărului, dacă va fi o pildă luminoasă prin gîndirea și atitudinile sale. Părintele Justinian, cum știm, are o pregătire teologică deosebită. În vistieria cunoștințelor sale va găsi totdeauna căi și metode potrivite pentru buna îndeplinire a misiunii sale. Să-și amintească însă, cuvîntul adînc al Sfîntului Apostol Pavel; orice vistierie cărturărească poate fi un izvor neroditor, „o aramă sunătoare și (un) chimval răsunător" (I Corinteni 13, 1) dacă acel ce are o astfel de vistierie nu este încununat de virtutea smereniei și de virtutea iubirii de frați.

Necontenit să-și îndrepte privirile sale la starețiii care au condus această lavră a Ortodoxiei românești. Unii au fost cărturari renumiți, alții destoinici chivernisitori ai treburilor gospodărești, iar alții călăuziți, mai ales, de duh filocalic. Îl îndemn părintește să-și amintească de starețiii Gheorghe David Nemțeanul și de Teoctist supranumit „dascălul Moldovei", de Teofil, Pahomie, Ioanichie și Nicodim Munteanu care au stat cu cinste, în scaunele vlădicești ale țării. Să-și amintească de vrednicia și înfăptuirile pilduitoare ale starețului Neonil și ale altor distinși monahi care au stărețit aici. Ochii săi duhovnicești să se îndrepte pururea la cuviosul stareț Paisie care a statornicit, aici, la Neamț, un așezămînt monahal potrivit căruia cel ce îmbracă haina călugărească trebuie

să se roage neîncetat, în mintea sa, să asculte și să muncească stăruitor în obștea din care face parte. Luînd aminte la înaintașii săi, P.C. Justinian va găsi în strădaniile și înfăptuirile acelora ceea ce este folositor pentru pașii săi.

La orice așezare monahală și cu mult mai mult, aici, la Neamț, sînt treburi variate la rezolvarea cărora starețul trebuie să țină seama de sfaturile și experiența părinților mai în vîrstă. De pildă, buna desfășurare a serviciilor religioase, păstrarea și ocrotirea patrimoniului istoric-artistic al mănăstirii, îmbogățirea bibliotecii, instruirea viețuitorilor și disciplina călugărească sînt chestiuni care trebuie discutate și rezolvate cu ajutorul consiliului duhovnicesc, iar corecta chivernisire a bunurilor gospodărești cu ajutorul consiliului economic. Totdeauna, hotărîrile și măsurile privind bunul mers al obștei călugărești să fie luate după discutarea temeinică a tuturor problemelor în aceste consilii.

De aproape două secole, la Mănăstirea Neamț, funcționează o Tipografie, de sub teascurile căreia au ieșit cărți de mare valoare pentru cultura noastră bisericească și națională. Tot aici se află Seminarul teologic al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, la care se pregătesc candidați pentru Institutul teologic și pentru ocuparea unor parohii. Starețiii de la Neamț au sprijinit și au oblăduit atît Tipografia cît și Seminarul teologic spre înmulțirea roadelor pe care Biserica strămoșească și neamul nostru le așteaptă de la aceste instituții. Mitropolia Moldovei și Sucevei și, fără îndoială, Sfîntul Sinod, vor să fie relații de frăție desăvîrșită între mănăstire, seminar și tipografie. Împerecherile și neînțelegerile ar fi păgubitoare și pentru viețuitorii acestei așezări călugărești istorice și pentru profesorii și elevii seminarului și pentru muncitorii tipografi.

Binecuvîntînd începutul misiunii P.C. Justinian de stareț al Mănăstirii Neamț, îi dau îndemnul părintesc de a se face tuturor toate spre a-i dobîndi pe toți. Cînd se vor ivi unele dificultăți în desfășurarea activității sale, cînd va fi împovărat de griji să-și îndrepte privirile la starețiii cei mai înainte adormiți, de asemenea, la Sfinții Părinți ai Bisericii și va găsi la ei tăria de care are nevoie. Cînd va avea unele necazuri, să-și plece genunchii, cu smerenie, în fața icoanei Maicii Domnului care străjuiește în acest sfînt locaș de veacuri, cerîndu-i, în rugăciune, ajutor și ocrotire. Dau sfat arhieresc monahilor mănăstirii și-i îndemn stăruitor ca să înconjoare cu dragoste și simțăminte de cinstire pe noul lor stareț. Prin voturile depuse de P.C. Sa în fața sfîntului altar și prin închinovierea în această mănăstire, el este un nemțean; de aceea, fiecare viețuitor de aici are îndatorirea de a-l asculta și sprijini. Dacă la această

mănăstire va stărui duh familial, dacă va fi înțelegere și pace, vor fi și roadele pe care le așteaptă Biserica.

Darul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi cu toți".

Miercuri 17 august Prea Fericitul Patriarh, însoțit acum, între alții, și de Prea Sfințitul Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor, sosit la Mănăstirea Neamț, a cercetat Tipografia, interesîndu-se de modul în care se desfășoară lucrările de imprimare a cărților prevăzute în planul editorial și Seminarul teologic unde a dat îndrumări privind începerea noului an școlar. În aceeași zi, era primit cu cinstea cuvenită la mănăstirile *Secu* și *Sihăstria*. În drum spre București, joi 18 august, a cercetat Mănăstirea *Agapia*.

Călătoria de lucru făcută de Prea Fericitul Patriarh Teoctist în zilele de 11-18 august a. c., slujbele sfinte oficiate, cuvîntările de îndrumare rostite în fața dreptcredincioșilor, clericilor și monahilor rămîn, în analele Arhiepiscopiei Iașilor, fapte pastorale mult folositoare.

Pr. Scarlat PORCESCU

CONTRIBUȚII PRIVIND ARHITECTURA ÎN LEMN DIN JUDEȚUL VASLUI. BISERICI DE LEMN

Prezența umană, încă din cele mai vechi timpuri [1] în acest ținut prielnic vieții [2], abundența materialului lemnos [3] au dus, în mod necesar, la ivirea unei arhitecturi adaptate la condițiile naturale locale.

Țara de Jos comasa între munți și Prut aproape 600 de sate libere, iar alături de gruparea Vrînceană, cea Bîrlădeană, cu subunitățile Tutovenilor, Tecucenilor, Vasluienilor și Bacăului, era cea mai puternică grupare răzășească. Agricultura itinerantă [4], cu un ritm agro-pastoral, caracteristică fenomenului de răzășie, era legată de defrișarea pădurii [5] prin diferite tehnici : lăzuire, ardere, runc, jariște, pe baza obiceiului pămîntului, iar urmarea firească a fost nu numai stăpînirea „locurească" asupra pămîntului și crearea unui fenomen de răzășie secundar, ci și cunoașterea disponibilităților plastice ale lemnului.

Civilizația vechilor sate a fost în primul rînd o civilizație „a satelor libere", iar expresia directă, concretă, a acestui mod de viață materială, a unei spiritualități de un anume tip, s-a manifestat în două dintre cele mai importante creații : casa și lăcașurile de cult.

Descoperirile arheologice [6] au demonstrat vechimea construcțiilor de lemn, iar cele două tehnici, cea de tip „fachwerk" [7], a nuielelor împletite pe un suport de lemn, dar, mai ales, cea cunoscută sub numele de „blockbau" [8], a bîrnelor groase așezate în cununi orizontale, cu lipitură sau fără, au fost cunoscute și folosite pe teritoriul actualului județ Vaslui pînă în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Așezate pe tălpoaie mari de lemn și pietre de rîu, bisericile erau construite sau „durate" din lemn de stejar, în sistemul „blockbau", „îmbucate", în „chiotori" drepte sau în „coadă de rîndunică" (clește sau amnar), „se puriceau" cu sfredelul, se prindeau în cepuri de lemn de tisă sau cuie, erau uneori „pardosite" sau „tăbănuite", fațadele cu scîndură de brad sau

---

1. M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, N. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p. 140 ; C. Cihodaru, *Contribuții pentru fixarea hărții preistorice a Daciei, stațiuni preistorice din județul Vaslui*, în „Arta și arheologia", București, 1931-1932, nr. 78.

2. P. Poghirc, *Satul din Colinele Tutovei*, București, 1972, p. 49.

3. M. Holban, *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, București, 1968, p. 418; vol. II, 1970, p. 641 ; C. C. Giurescu, *Istoria pădurii românești*, București, 1975, p. 22, 44 și 80.

4. H. H. Stahl, *Civilizația vechilor sate românești*, București, 1968, p. 26 ; P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 156-167 și 181.

5. H. H. Stahl, *op. cit.*, p. 102.

6. V. Palade, *Un puț din secolul al IV-lea e. n. la Ghermănești, comuna Banca, județul Vaslui*, în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie", tom. 29, 1978, p. 407 și 421; M. Petrescu-Dîmbovița, N. Zaharia, Em. Zaharia, *op. cit*, p. 112-113.

7. Paul Petrescu, *Arhitectura țărănească de lemn din România*, București, 1974, p. 10.

8. *Ibidem*, p. 12.

șindrilă. Acoperișul era în două sau în patru ape, din paie [9], curpeni de viță de vie [10], fîn, rogoz, stuf, scînduri orizontale [11], și bineînțeles șindrilă sau "chiorpecă", fapt atestat de nenumărați călători străini ce au trecut prin Moldova [12].

Este adevărat că lemnul a ocupat un loc important în construcțiile bisericilor, dar nu trebuie uitat că, în afară de folosirea lui exclusivă, acesta a fost folosit alături de celelalte materiale : pămînt, lut și piatră [13].

În ceea ce privește modul de a construi o biserică, ni se pare ilustrativ zapisul unui meșter bîrlădean din secolul al XIX-lea, calfa Toader Hăulică, prin care se arată învoiala ce a făcut cu paharnicul Gheorghe Oprișan pentru lucratul și așezatul lemnăriei trebuincioase la facerea bisericii Sf. Spiridon din Bîrlad : „1. pentru tot lemnul ce trebuiești pînă la un cui, eu să mergu în păduri cu oameni ce-mi va da și să stau pănă ce-l voi tăe totu, cum ceri trebuință; 2. după ci va aduci totu lemnul aice la biserică, am să puiu bărdașii mei să-l lucrezu, după trebuinți, pănă ce-l voi închee tot, și apoi să mă apuc de lucru ; 3. pardosala pi gios să amu a o faci bună, încheetă bine, di scânduri de stejar cu cât să vor pute mai groasă și di lungi să fii din capu în capu cât ține biserica, și să fac giurîmpregiur câti doo caldarâmuri, ci vinu pe supt străni ; 4. toate stranili câte vor trebui în biserică să am a le face din lemn di teiu curat..., ușorii să am a-i faci buni cum și ușa să am a face din scândurî groasă și bună, precum ni se va porunci, făcuți și așezați, lucru sănătos și bun în tocma după plăcere ; 5. toati legăturili, ci trebui din nuntru zâdiului, eu am să le puiu di lemnu făcuți di plop sau di teiu întocma după măsurili ci-mi va da calfa de petrari ; 6. tot lemnul, ci va trebui la acoperemântu bisăricii, să amu a-l faci bun, cioplit bini, încheet bini; toate costoroavili să fii de stejar, asemine și căpriorii, și după ce voi mântui-o de căpriorii, să mă apuc să o șindilesc, puindu la acoperământ di gios dou-spre-zăci șândili..., două mesă cu picioarele lor..., la toate cele de mai sus arătati sânt îndatoritu a urma întocma, ne făcând cât de puținu sminteală. 1822, Noemvrie 17. Eu Toader Hăulică, calfă de dulgheri adiverez" [14].

În ceea ce privește datarea, bisericile de lemn din ținutul Vasluiului se încadrează între secolele al XV-lea și al XIX-lea. Un uric din 1444, iunie, 18, dat de Ștefan Vodă, fiul lui Alexandru cel Bun, amintea de Mănăstirea Popii Draghie de pe Lahova [15].

Nenumăratele toponime, mențiuni documentare desprinse din actele emise de Cancelaria domnească din Moldova sau ale călătorilor străini, elementele epigrafice (pisanii, lespezi funerare) sau iconografice (pictură votivă), tradiția orală atestă prezența bisericilor de lemn în perioada sus amintită. Remarcăm pe de altă parte în perioada medievală numărul mare de edificii religioase, legat și de interdicția construirii de curți, sisteme de apărare, case de piatră. Explicația este dată de un călător străin, Paul Beke, în secolul al XVII-lea: „Nu îi este îngăduit nici unui magnat să-și ridice o casă din piatră sau să înconjoare cu un zid chiar curtea sa, ridicată din material lemnos. Dar nici chiar domnul nu îndrăznește să înalțe case din piatră în chip de castel (cu excepția curților domnești din Iași și Suceava), căci astfel turcul l-ar învinovăți că ar vrea să facă răzvrătire și l-ar alunga. Îi este îngăduit domnului să clădească doar biserici și mănăstiri — de

---

9. I. Kalinderu, *Episcopul Melchisedec,* București, 1894, p. 15.

10. Tudor Pamfile, *Industria casnică la români,* București, 1919, p. 435.

11. I. Popescu-Cilieni, *Învelișul vechilor noastre biserici,* Craiova, 1945, p. 82; Se pare că biserica din Ivești, comuna Ivești, era acoperită în acest mod.

12. M. Holban, *op. cit.,* vol. II, p. 380-382 și 638-641; vol. III, 1971, p. 296, 383 și 639; vol. IV, 1972, p. 37; vol. V, 1973, p. 95 și 117-118; vol. VI, 1975, p. 731-732.

13. Tudor Pamfile, *op. cit.,* p. 420-422.

14. Ion Antonovici, *Documente bîrlădene,* Bîrlad 1911, vol. I, p. 272-274.

15. N. Grigoraș, I. Caproșu, *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova, pînă la mijlocul secolului al XV-lea,* București, 1968, p. 60.

aceea se îndeletnicește cu totul și neîncetat de ridicarea acestora“ [16], fapt ce ilustrează și fenomenul de ctitorie ca act istoric [17].

Vasluiul, reședință voievodală în secolul al XV-lea, a permis dezvoltarea economico-socială, creșterea boierimii locale, iar noua organizare administrativă din secolul al XVI-lea, în care Bîrladul devenea scaunul vorniciei mari, centru de viață politică a Țării de Jos, a dus implicit la intensificarea fenomenului de ctitorire. Un alt aspect este acela al transformărilor suferite de edificiile de cult în decursul timpului, fapt ce împiedică restituirea aspectului inițial (plan, datare), cît și faptul că lăcașele de cult „călătoreau“ ceea ce face, ca în unele cazuri, datarea să fie mult mai timpurie.

Ținutul Vasluiului nu cunoaște un exemplu de biserică de plan dreptunghiular cu absidă nedecroșată, cum ar fi biserica din Odobasca-Cotești (1471), plan derivat din casa țărănească [18], cunoaște doar o variantă a acestui tip, acela de navă dreptunghiulară cu absida decroșată cu trei laturi și anume, biserica „Sfinții Trei Ierarhi“, din Coroiești, comuna Bogdănița, cu boltă octogonală pe naos, cu pronaosul și altarul tăvănit, lăcaș, din secolul al XVIII-lea. Inițial, avea pridvor deschis cu intrarea în partea de vest.

Planul cel mai frecvent menționat în toate provinciile românești rămîne acela de navă dreptunghiulară cu absidă poligonală cu 5 și 7 laturi, decroșată. Exemple edificatoare: biserica „Sfîntul Nicolae“ din satul Strîmba, comuna Puiești, lăcaș din secolul al XVI-lea, metoh al Mănăstirii Neamț, loc de taină al călugărilor de la Neamț, cu turn clopotniță (1751), peste pridvorul inițial deschis, naos acoperit cu o boltă semicilindrică, iar pronaosul cu un semicilindru cu axul perpendicular pe lungimea navei [19] și altarul tăvănit.

A doua variantă care derivă din planul de tip sală cu absida decroșată pentagonală este aceea cu pronaos absidat, al bisericii „Cuvioasa Parascheva“ din Șișcani, comuna Hoceni (1760), cu turlă pe pronaos. Construită din bîrne de stejar, cu fațade din scîndură de brad, prezintă cîte o boltă octogonală pe nervuri, în fiecare încăpere.

Planul cel mai frecvent în zona cercetată este acela triconc. Prima variantă este aceea a planului sus-menționat, cu pronaos absidat, pe care îl regăsim la biserica „Cuvioasa Parascheva“ din Voinești, ctitorie de obște (1707), biserica „Sfîntul Gheorghe“ din Ghireasca, comuna Mălușteni (1754) și biserica „Sfîntul Nicolae“ din Știoborăni, comuna Solești, ctitorie a clucerului Grigoraș, a lui Niculai Mardare și a preotului Ștefan (1726).

A doua variantă și cea mai răspîndită este aceea a planului triconc cu pridvor la vest, intrare vestică sau sudică: lăcașul „Sfîntul Gheorghe“ din Laza (1760), „Sfîntul Gheorghe“ (1711), din Lipovăț, „Sfinții Împărați“ (1820), din Dumeștii Noi, „Adormirea Maicii Domnului“ (1818) din Obîrșeni, comuna Voinești, ctitorie de obște, „Sfinții Voievozi Mihail și Gavriil“ (1787) din Muntenești, comuna Bîrzești, ctitorie a ieromonahilor Ghenadie și Doroftei, Constantin și Maria Caracaș, Sava Iftimie Cornea și I. Racoviță, „Sfîntul Gheorghe“ (1780), din Grăjdeni, comuna Grivița, „Sfîntul Nicolae“ (1746), din Gîrceni, „Sfîntul Ioan Botezătorul“ (1814), din Dumbrăveni, „Vovidenia“ (1776), din Dragomirești, comuna Dragomirești, și ctitoria spătarului Gheorghe Oprișan, „Sfîntul Nicolae“ (1833), din Cîrțibași, comuna Bogdănița.

---

16. Al. Ligor, *Aspecte demografice din principalele așezări urbane moldovene consemnate de călători străini în anii domniei lui Vasile Lupu,* în „Revista de istorie“, tom. 29, 1976, p. 79-91.

17. Voica Maria-Pușcașu, *Puncte de vedere cu privire la unele monumente medievale de pe teritoriul actual al județului Vaslui,* în „Acta Moldaviae Meridionalis“, vol. II, 1980, p. 491 și 502.

18. Ioana Cristache-Panait, T. Elian, *Monumente de artă bisericească din Moldova,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, XLV (1969), nr. 7-9, p. 480.

19. *Ibidem* p. 481; Sistem de boltire de la Mănăstirea... (Suceava) și Turbuța (Someș).

Zona investigată cunoaște doar un singur exemplu de plan treflat, acela al lăcașului „Adormirea Maicii Domnului" din Trohan, comuna Gîrceni, ctitorie de obște de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

În general, bisericile de lemn din zona Vasluiului sînt cu clopotnița detașată. Despărțirea dintre naos și pronaos este făcută fără excepție cu ajutorul a 2 pînă la 4 stîlpi. Se remarcă predilecția pentru bolțile semicilindrice și, bineînțeles, bolta poligonală cu nervuri, realizîndu-se astfel o suprafață maximă, protejată de un minim de material. Aceasta din urmă încearcă, atît cît este posibil, avînd în vedere materialul cu care se lucrează, apropierea de forma circulară: în general, bolțile sînt octogonale dar se cunosc exemplare care ajung pînă la 21 laturi („Sfîntul Nicolae" din Tomșa-Hoceni cu 12 nervuri, „Cuvioasa Parascheva" din Mărășești-Voinești (1869) cu 12 nervuri, „Sfîntul Nicolae" de la Orgoești-Bogdănești (1792), ctitorie a spătăresei Safta Bogdan cu 16 laturi și biserica „Nașterea Maicii Domnului" din Cîrja de Sus, cu 21 laturi). Acest sistem de boltire este rezultatul influenței arhitecturii de zid asupra celei de lemn. Un exemplu elocvent al adaptării materialului la formă este acela al bisericii „Sfîntul Nicolae" din Știoborăni-Solești: bolțile din cele două încăperi o dovedesc pe deplin. Calotele absidelor laterale sînt așezate pe 5 corzi ce divizează spațiul calotei, benzile de lemn urmînd forma logică și arhitectural posibilă în vederea obținerii formei dorite din punct de vedere constructiv și decorativ.

Meșterul popular „a gîndit" edificiul religios în lemn ca o unitate inextricabilă dintre funcțional și frumos, o unitate dintre întreg și detaliu, detaliu înțeles ca element constitutiv al totului, participînd la omogenitatea lui și totodată fiind un element care rezumă în conștiinciozitatea și inspirația execuției toate însușirile esențiale ale monumentului. Planul și fațada, primul, rezultat al comanditarului de a creea un spațiu sacru conform tradiției ortodoxe, cea de a doua, expresie exterioară a structurii interioare face posibilă trecerea cu ușurință din spațiul interior, sacru, în cel exterior, al realității.

Aportul estetic, înainte de cel voit decorativ, rezultă, în primul rînd, din însuși modul de îmbinare și cioplire a bîrnelor, din prezența consolelor în trepte, a îmbinării costoroavelor cu fruntarul, din prezența pridvorului, iar uneori din însăși fațada acoperită cu șindrilă, care are nu numai un rol decorativ, ci și de protejare, ca la biserica „Sfîntul Nicolae" din Cîrțibași-Bogdănița (1833).

În privința repertoriului ornamental, în zona cercetată predomină ornamentele fitomorfe și geometrice, unele dintre acestea cu vechi rădăcini magico-religioase: glastra cu flori (Strîmba Bogești, comuna Pogana), floarea de lalea, vița de vie (Ivești) și cele geometrice (rozeta solară de diferite variante — rombul și triunghiul). Evoluția motivului lalelei, al strugurelui și al viței de vie izvorînd dintr-un vas, începe într-o manieră simplă la biserica din Ivești (1810), continuă cu motivul rozetei alături de lalea de la Bogești-Gîrceni, culminînd cu tratarea lui ca o floare de chiparos la biserica din Puiești-sat și Bogești.

Ornamentul locașelor de cult este limitat la anumite zone: în jurul ferestrelor, al portalului, al cornișelor și al soclului în exterior, iar în interior pe stîlpii despărțitori dintre naos și pronaos, la bolți, mobilier și catapeteasmă. S-a vorbit și se vorbește încă despre „barocul moldovenesc", fenomen pe care A. Pănoiu îl considera ca „un rezultat al dezvoltării artei locale și ca expresie a vieții românești", fenomen caracterizat prin folosirea

curbelor și contra-curbelor, a coloanei torsate și a fusului galbat. Manifestat cu deosebire în decorație și niciodată în structură, putem vorbi de baroc în sensul de evoluție a formelor. Exemple caracteristice ce susțin această afirmație sînt stîlpii despărțitori ai lăcașelor de cult din zona cercetată și în special cei de la Știoborăni-Solești: decupați din fruntarul cu profil polilobat, cu goluri formate din racorduri de curbe dispuse simetric, tind spre statutul de obiect sculptural, rămînînd model al artei de a supune lemnul voinței și fanteziei umane. Brîul „în frînghie", simplu sau dublu, de la bază sau de la cornișă întregesc și subliniază silueta edificiilor de lemn. Prezența „ocnițelor" și a motivului „dinților de lup" atestă influența unor motive specifice arhitecturii de zid. Acest lucru este posibil gîndindu-ne că o mare parte din aceste biserici erau metocuri ale marilor mănăstiri Neamț, Moldovița, Agapia, Episcopiei Romanului și Hușilor sau ale unor biserici din Iași.

Cîteva exemple de excepție, ca acelea de la Lipovăț, Pîrvești, Gologofta, Obîrșeni-Vinderei, Obîrșeni-Voinești, Căpușneni-Lipovăț, dovedesc că meșterul a căutat și a găsit soluții proprii, specifice lemnului, începînd de la sistemul de închidere a ușilor (cu zăvor și manea) sau a ușilor cu doi cilindri de lemn ce excludeau prezența metalului, ferestrelor (Strîmba, Grumezoaia-D. Cantemir) pînă la sfeșnice, jertfelnice, strane, și de la jilțuri pînă la crucile de mînă și chivoturi. Acest lucru dovedea o mare tradiție a prelucrării lemnului și în același timp atesta prezența unor meșteri specializați, viitorii „arhitectoni" ai secolului al XX-lea.

Zonă proprie dezvoltării monahale, fiind în același timp și o puternică zonă de sate libere, ctitorii acestor lăcașe se impun de la sine: obștea sătească, răzeși, boieri într-o solidaritate continuă. Nu se poate neglija rolul de ctitor al boierimii, însă ceea ce este caracteristic teritoriului cercetat este prezența colectivă, ctitoria comună, ca fenomen istoric.

Ctitoria comună, de tip obște țărănească, monahi și răzeși, boieri și răzeși sau numai monahi, concretizare a posibilităților economice și spirituale este continuată de aceea a breslelor orășenești în secolul al XIX-lea și al XX-lea [20].

Rezultat al unei mari răbdări, al unui echilibru critic în înțelesul pe care i-l dădea G. M. Cantacuzino ce a sintetizat și simplificat formele pînă la maximum de utilitate și frumusețe, bisericile de lemn din actualul județ Vaslui sînt expresia unei tradiții constructive străvechi, continui, perisabilă prin natura materialului din care erau făcute și reușind să viețuiască tocmai datorită acestui fapt, oferind în același timp un aspect local și înrudit cu fenomenul ce s-a numit „arhitectura populară în lemn".

Doina ROTARU

---

20. Ion Antonovici, *Documente Bîrlădene*, vol. I, Bîrlad, 1911, p. 345; Idem, *Istoria comunei Bogdana*, Bîrlad, 1906, p. CLXXX.

N. IORGA: CĂLĂTORIILE ISTORICULUI ȘI SEDUCȚIA LITERATURII

Ca în atîtea alte cazuri, entuziasmul redescoperirii unei personalități ale cărei dimensiuni se confundă cu o epocă, depășind-o chiar, nu a fost urmat imediat de ceea ce se aștepta sau mai ales se impunea. Convingerea cvasigeneralã ce începuse a se contura la un moment dat și care s-a repercutat, desigur, asupra modalității de receptare a fost aceea că N. Iorga a reprezentat un adevărat fenomen, un spirit proteic ce scapă categorisirilor tradiționale și chiar celor particulare. Așa se explică formulele la care s-a recurs cîndva, justificate pentru vremea respectivă și nu lipsite întru totul de substanță, formule care exprimau o stare de fapt, adeseori circumstanțială. Cunoașterea și stabilirea locului exact al lui N. Iorga în cadrul culturii naționale și universale reclamau însă, înainte de toate, declanșarea unui amplu demers restitutiv. Fervoarea generată de accesul neîngrădit la o operă ce ne fusese refuzată ani de-a rîndul se cerea a fi convertită în acțiuni concrete, dintre care reeditarea lucrărilor marelui istoric se releva, deopotrivă, ca un act de cultură și ca o îndatorire de conștiință. Altfel, monografia totală a vieții și a operei lui N. Iorga risca să rămînă un deziderat perpetuu, reclamat mereu dar practic irealizabil. Treptat, s-a trecut de la faza aprecierilor declarative, explicabilă pentru un anumit timp, la avansarea unui program restitutiv eficient, singurul în măsură să-l readucă în actualitate, cu adevărat, pe acela care vreme de o jumătate de secol s-a afirmat printre ctitorii devenirii moderne a României. Și nu numai atît. Dintre cei care s-au pronunțat, în repetate rînduri, pentru adoptarea unui program de retipărire, în ediții critice, a lucrărilor semnate de N. Iorga, în vederea realizării atît de mult așteptatei Opera omnia, Valeriu Râpeanu s-a dovedit a fi adeptul faptei împlinite, cu rectitudinea și responsabilitatea pe care le incumbă un asemenea demers. După ce, în cea de a doua parte a deceniului șapte și la începutul celui următor, a militat pentru trecerea neîntîrziată la reeditarea operei titanului, el a fost acela care, în 1972, i-a surprins pe toți cei ce nu reușeau să transgreseze scepticismul sau inerția proprii unei epoci revolute, publicînd prima ediție critică a monumentalei O viață de om așa cum a fost. Treptat, Valeriu Râpeanu s-a afirmat ca unul dintre cei mai avizați exegeți ai vieții și operei marelui patriot, continuînd în același timp a propune și alte inițiative subsumate aceleiași intenții. În urmă cu mai bine de un deceniu recomanda, ca pe un imperativ al acestui timp, „să retipărim în ediții critice și acele volume de însemnări cum sînt cele ale lui N. Iorga, Gheorghe Brătianu, I. G. Duca, Al. Marghiloman etc., care ar sugera o imagine a vieții sociale românești și ne-ar da posibilitatea să o cunoaștem mai adînc, să avem o viziune mai nuanțată și mai modernă asupra ei" (Cf. „Luceafărul" din 23 octombrie 1976, p. 6; vezi și „Tribuna" din 29 mai 1975, p. 5). Ce a urmat se știe:încă două ediții ale aceleiași O viață de om așa cum a fost (1981 și 1984), din care ultima însoțită de un studiu introductiv în care sînt trasate direcțiile viitoarei monografii N. Iorga. Mai înainte, însă, reeditase Sfaturi pe întunerec (1976) și O luptă literară (1979). Valeriu Râpeanu a revenit mereu asupra activității deconcertante a aceluia ce continuă încă să ne uimească, corijînd jenante denaturări, ordonînd fapte ce copleșeau eventuale inițiative restitutive, elucidînd momente și aspecte ce păreau unora inabordabile, contribuind astfel la stimularea acelor întreprinderi care se vor concretiza, în final, în realizarea unei ediții complete N. Iorga și a biografiei care să o însoțească. După ce în ultimii ani au fost retipărite, în ediții critice, unele lucrări și studii semnate de N. Iorga, care privesc istoria României și cea universală, istoria economică, activitatea sa publicistică, cea de istoric literar, dramaturg, cugetător, orator, luptător pentru desăvîrșirea unității naționale și apoi pentru păstrarea integrității și a integralității României, însemnări de drumeție etc., Valeriu Râpeanu ne surprinde din nou, de această dată reeditînd notele călătoriilor peste hotare ale lui N. Iorga. Cînd am afirmat că ne surprinde, am avut în vedere atît efortul pe care îl presupune o asemenea

realizare, cît și dificultățile inerente travaliului publicării a trei volume masive într-un singur an. Dar iată că diligentul exeget și editor, după ce cu un an în urmă semnase un studiu de proporții despre N. Iorga (Cf. Scriitori dintre cele două războaie mondiale, București, Editura Cartea Românească, 1986, p. 5-112), studiu care este de fapt o micromonografie, reușește să ne ofere o excelentă ediție N. Iorga, Pe drumuri depărtate (vol. I, 1890-1926, 671 p.; vol. II, 1926-1930, 447 p.; vol. III, 1930-1939, 565 p., București, Editura Minerva, 1987). Putem afirma, așadar, că dispunem la această oră de o ediție ce reunește totalitatea însemnărilor și a considerațiilor făcute de N. Iorga cu prilejul sau pe marginea periplurilor sale europene și americane. Începe astfel să se concretizeze ideea potrivit căreia o întreprindere restitutivă, în cazul Iorga, nu poate fi concepută decît prin republicarea, într-o manieră științifică bineînțeles, a imensei sale opere, pe domenii, de către specialiști sau colective constituite anume în acest sens. Altfel, eforturile se vor dispersa, iar rezultatele nu vor depăși stadiul provizoratului sau cel al demersurilor izolate și aleatorii. Conștient de obstacolele pe care le comportă un asemenea act, Valeriu Râpeanu s-a angajat la desăvîrșirea acestei ediții după îndelungate și pertinente sondaje, care i-au permis să devină astăzi unul dintre cei mai avizați cunoscători ai vieții și operei aceluia care s-a impus contemporanilor săi ca un peremptoriu spiritus rector. Numai în aceste condiții și după o familiarizare de durată cu însemnările de drumeție ale aceluia pentru care orice călătorie se desfășura în virtutea unui inevitabil ritual al cunoașterii, Valeriu Râpeanu și-a permis, așa după cum precizează în Cuvînt către cititor (vol. I, p. 5-10), să gîndească această ediție „dintr-o perspectivă exhaustivă", propunîndu-și „pentru prima dată să ofere o imagine completă a tot ceea ce N. Iorga a scris pe acest tărîm". Din considerente lesne explicabile, la alcătuirea sumarului s-a respectat criteriul cronologic al călătoriilor, cu o singură excepție — impresiile despre Veneția —, întru totul justificată. S-a procedat astfel și pentru a se releva, cum remarcă editorul, „evoluția gîndirii și sensibilității lui N. Iorga, a artei prozatorului de excepție".

In paginile volumelor la care ne referim, Valeriu Râpeanu reunește impresiile de călătorie, dar numai ale celor făcute peste hotare, impresii consemnate sau rostite timp de o jumătate de secol (1890-1939). Sînt adunate nu doar însemnările publicate de N. Iorga despre călătoriile sale, ci și părți din Memorii și O viață de om așa cum a fost care privesc voiajele pe diverse meridiane ale globului. Pe lîngă Cuvîntul amintit deja, Valeriu Râpeanu își însoțește ediția cu o postfață intitulată N. Iorga și fascinația realului (p. 527-57), care reprezintă un indispensabil capitol al viitoarei monografii totale N. Iorga. Tot în sumarul ultimului volum se dau două liste bibliografice: Antologii din opera lui N. Iorga care cuprind note de drum din străinătate și volume cu caracter antologic dedicate notelor de drum din străinătate (p. 555-7) și Principalele surse consultate și folosite pentru alcătuirea notelor (p. 558-9). Lipsește doar un indice, atît de util pentru o mai rapidă consultare.

Importanța acestor note de călătorie este unanim recunoscută, mai ales astăzi, cînd atitudinea cititorului de rînd, dar și a cercetătorului, față de acest gen de scrieri este diferită de cea afișată în vremea cînd ele apăreau pentru prima dată. Gestul republicării acestor pagini, tot mai greu de găsit în anii din urmă, se vrea, dincolo de atîtea alte considerente, un tardiv dar necesar act reparatoriu, întrucît, așa cum menționează editorul în substanțiala și competenta Postfață, referindu-se la opera lui N. Iorga, „valoarea literară a notelor sale de drum nu a fost sesizată de contemporani" (III, p. 528).

Cine îl cunoaște cît de cît pe N. Iorga știe că nimic din ceea ce s-a constituit de-a lungul anilor într-o activitate ce impresionează prin cantitate, diversitate și valoare nu a fost întreprins la întîmplare sau dintr-un capriciu personal. Era de presupus deci că toate voiajele sale, precum și notele, rezultate ale unor asemenea experiențe, să fie subsumate unui rost precis și nu oarecare. N. Iorga călătorea, conferind acestui demers, cum observă Valeriu Râpeanu, particularitatea de „formă inedită a cunoașterii". Acela care se va afirma drept primul mare călător român modern era convins că propensiunea funciară către scrutarea celor mai îndepărtate orizonturi ne vine

„din adîncul istoriei" (III, p. 523). În plus, referindu-se la modul de a călători, el considera că explorarea altor meridiane reprezintă o „nevoie sufletească", niciodată pe deplin împlinită, întrucît viața însăși se termină cu o călătorie, fără de care cunoașterea de sine nu ar fi încheiată. Realizînd de timpuriu dimensiunile și semnificația exactă a drumețiilor, în general, acela care la 19 ani pornise de unul singur să descopere lumea va critica maniera în care voiajau românii la începutul secolului XX, manieră care învedera „necunoștință și lipsă de îndemn" (O luptă literară, vol. I, Ediție de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv, note și comentarii de Valeriu Râpeanu, București, Editura Minerva, 1979, p. 197). Pentru N. Iorga, călătoria reprezenta o condiție esențială a formării și apoi a definitivării oricărei personalități. Întors din Grecia, în 1930, el se grăbea să-și mărturisească în public bucuria de a fi călătorit pe pămînturile vechii Elade, declarînd că necunoașterea acestui colț de istorie și civilizație europeană o considera drept „o lipsă pe care o simțeam în însăși instrucția, aș putea zice, în însăși educația mea, fiindcă anumite țeri trebuie să le cunoască orice om cult" (III, p. 307). În 1906, referindu-se la peregrinările pe meleaguri străine, profesorul atîtor generații de români releva că dintotdeauna „cunoașterea țerilor străine, nu a unei singure țeri, ci a cît mai multe, este o nevoie pentru noi", întrucît, pe lîngă elementele de viață proprii românilor sau comune unui grup de națiuni și chiar Europei întregi, „sînt altele, atîtea altele care trebuie căutate numai în anumite țeri, unde ele s-au ivit în chip firesc din însăși dezvoltarea poporului care le stăpînește astăzi" (O luptă literară, vol. II, p. 330). Deci, orice călătorie peste hotare trebuie judecată ca o experiență absolut necesară cuiva interesat de propria-i formație, conștient fiind că societatea în care trăiește este o sumă de individualități a cărei valoare rezidă în ceea ce aduce cu sine fiecare individ în parte. Privită astfel, o călătorie întreprinsă dincolo de fruntariile naționale implică o înaltă responsabilitate, ce depășește limitele oricărei experiențe personale.

Așa cum am remarcat deja, N. Iorga s-a afirmat și în domeniul călătoriilor peste hotare, ca de altfel în tot ceea ce a întreprins el, ca un promotor. Născut într-o perioadă cînd tot mai mulți români încercau să descopere lumea, ale cărei orizonturi nu depășeau decît arareori marile capitale europene, viitorul peregrinus universalis a beneficiat de deschiderile pe care le oferea o epocă, pentru a explora istoria și cultura Europei și apoi pe cea a Lumii Noi. Periplurile sale europene au început, nu întîmplător, cu un itinerar spiritual italian. Tînărul istoric s-a simțit atras, cum era și firesc, de obîrșiile romanității, pelerinaj pe care îl va considera o „aventură" postadolescentină, dar care a prefațat de fapt ceea ce s-a transformat cu timpul într-un program. Decizia vizitării Italiei a survenit, cum singur va recunoaște, „cînd am putut întîiași dată să-mi hotărăsc eu soarta". „Nu mă făcusem drumeț pentru a scrie — va preciza el mai tîrziu — și în puținul ce luasem cu mine lipsea carnetul de note și caietul pentru descrieri. Am văzut cea mai mare parte din Italia fără a pune un rînd pe hîrtie. Dar într-o sară de mai m-am trezit la Neapole cu condeiul în mînă și am însemnat atunci cele dintîi întipăriri ce primise de la natura și arta Italiei sufletul meu" (I, p. 135). De fapt, din acel moment, N. Iorga a început să realizeze rațiunea adevărată a unui astfel de drum. Treptat, o dată cu implicarea sa nemediată în devenirea istorică a României, el va vedea în orice drum peste hotare o învestitură de ordin național. Însemnările de călătorie deveneau astfel obligatorii, din varii motive. Unele, din considerente personale, căci nu se putea altfel, dar cele mai multe se justificau raportate numai la interesele generale ale României. Cu timpul, obiceiul de a-și nota la sfîrșitul zilei impresiile, indiferent de natura lor, se va transforma într-un ritual cu virtuți sublimative. Vorbind de cei care, chiar și după zece ani, „își aduc aminte perfect de fiecare cuvînt ce au spus", el afirma că „sunt incapabil de o astfel de memorie, nu-mi pot aduce aminte exact decît de ideile schimbate în cursul unei zile. Totuși iau note în fiecare zi" (Dezbaterile Adunării Deputaților, ședința din 10 aprilie 1922, p. 493). Și dacă proceda așa în zilele obișnuite, ne putem imagina cum privea el exigența însemnărilor atunci cînd, aflat în altă țară, fiecare clipă

i se înfăţişa ca o revelaţie irepetabilă. Convins apoi că literatura de călătorie reprezintă o componentă a literaturii naţionale, el se arăta surprins de faptul că „într-o vreme cînd întîlneai mai în orice parte din Europa români dintr-o generaţie nouă (observaţia o făcea în 1906-n. ns.), aceste călătorii au lăsat aşa de puţine urme în literatură" (O luptă literară, vol. II, p. 332). După impulsul acela, încercat la Neapole, în 1890, pe care nu-l va uita vreodată, N. Iorga a călătorit oriunde, dar mai ales în străinătate, cu creionul şi carnetul de note la îndemînă, făcînd un efort pe care alţii îl desconsiderau sau de care nu erau capabili, efort materializat astăzi într-un capitol al vastei sale activităţi şi al literaturii române deopotrivă. Bucuria imensă pe care o trăia în zilele cînd se confrunta cu orizonturile altor meridiane era suscitată nu numai de călătoria în sine, ci şi de privilegiul consemnării impresiilor, privilegiu care reprezenta o formă a comunicării. Reîntors la Paris, în 1913, după un mai îndelungat popas francez consumat la vîrsta începuturilor, N. Iorga nota: „aici nu mai e vorba să afli, ci e dorinţa, plină de atîta bucurie şi de atîta melancolică amintire, de a recunoaşte şi de a te recunoaşte în tot cea a fost cu tine, te-a înrîurit pe tine, dar nu s-a schimbat ca tine şi s-a schimbat fără ştiinţa sa" (I, p. 385). Uneori, o experienţă străină îl marca în aşa măsură încît, vorbind cîndva despre sejurul parizian, despre cheiurile Senei, despre buchiniştii şi cărţile oferite de aceştia, îşi amintea că „mult timp după plecarea mea doream aşa de mult de surprinderile, de darurile lor, încît şi visul mă ducea noaptea înaintea vrafurilor pline de taine în care se amesteca, într-un haos aşa de interesant, ce au lăsat ca frumuseţă şi ştiinţă toate ţerile şi toate vremurile" (I, p. 396-7). Şi pentru că am arătat că notele sale de călătorie au început în Italia, matrice a latinităţii de pretutindeni, se cuvine să precizăm că ultima frază, deşi prilejuită de un drum prin Belgia, unde rănile primei conflagraţii mondiale nu se închiseseră încă, iar declanşarea unui nou cataclism devenise evidentă, se referă tot la Italia. „Roma dăduse aici pacea şi siguranţa. Iată ce a rămas, după aproape două mii de ani, în locurile, odată fericite, de unde ea a trebuit să se retragă". Cît adevăr şi ce intuiţii mirabile ascund aceste lapidare notaţii! Ele erau făcute în 1939, în ajunul izbucnirii celui de al doilea război mondial, în una dintre zilele ultimei sale călătorii peste hotare şi cu puţin mai mult de un an înaintea tragicului său sfîrşit.

Călătoria, ca orice formă a cunoaşterii, reclamă o pregătire specială, dincolo de dorinţa sau propensiunea cuiva către o asemenea experienţă. Voiajînd prin Italia anului 1864, H. Taine nu se îndoia că a călători se învaţă, astfel încît, „cu reflecţii, lecturi şi obişnuinţă reuşim, treptat, să reproducem în noi înşine sentimente faţă de care la început eram străini" (Călătorie în Italia, Traducere, tabel cronologic, prefaţă şi note de Sorina Bercescu, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1983, p. 17). Iorga însuşi gîndea la fel. Plecînd în primul său voiaj, el cunoştea, chiar dacă nu era de acord cu ei, cărţile despre Italia ale unor Pierre Bruno Daru sau Cesare Balbo. Dar nu numai acestea. Cu timpul, deşi cunoştinţele sale de istorie, cultură şi civilizaţie europeană deveniseră impresionante, el va continua să se documenteze special pentru fiecare dintre „explorările" întreprinse. Şi nu o dată citează numele unor celebri autori de literatură de călătorie. Uneori documentarea mergea în paralel. Aşa, de pildă, aflat în America, chiar dacă nu aminteşte, cum ne-am fi aşteptat, de Alexis de Tocqueville, cu celebra De la démocratie en Amérique, istoricul, după ce vizitase un muzeu din Chicago, se întorcea „acasă" pentru a termina romanul Mississippi, al lui Ben Lucien Burman, arătîndu-se mişcat de un pasaj în care cineva afirma că marele fluviu „e o fiinţă, o mare fiinţă care înţelege, simte şi vrea" (III, p. 41). Dar nici în aceste circumstanţe el nu se hazarda să afirme că ajunsese să cunoască o ţară, adică o istorie şi o civilizaţie anume. Pentru că un spaţiu distinct nu poate fi descoperit şi înţeles în trecere şi nici chiar după o observaţie mai îndelungată. O lume nouă nu-şi deschide porţile oricui şi oricînd. Ea se cere a fi cucerită pas cu pas şi nu oricum. Strada, o instituţie publică, casa cuiva devin, în cele mai multe cazuri, pentru un străin, un fel de no-man's-land, spaţiu accesibil oricui, dar care nu spune mare lucru despre cei de dincolo de „zid". „Mulţi cred că Franţa", observa Iorga în 1936, „le este cunoscută fiindcă au trăit în Paris, cîteva zile, fără a ghici măcar tot ce

se ascunde — și uneori cu o așa de îndărătnică voință — în acest imens Paris, în care se găsește orice" (III, p. 430). Conștient de toate aceste riscuri și „capcane", insolitul pelerin a evitat să se prezinte în notele sale ca un cunoscător perfect al vreunei țări sau zone istorico-geografice. De aceea, însemnările transcriu, în cele mai multe cazuri, imaginea frustă, iar comentariul ce urmează este reflecția declanșată de impactul spiritual sau afectiv cu obiectul investigaților sale. O consecință firească a unei asemenea atitudini rezidă în parcimonia generalizărilor. „Nu vreau să generalizez", îi avertiza el pe cititorii dar și pe autorii acestui gen de literatură, „întinzînd caracteristica rezultată din ce am văzut eu asupra regiunilor în care n-am putut călca" (III, p. 127).

Pentru N. Iorga nu a existat un timp al călătoriilor. Acest gen de experiențe nu se confunda, în cazul lui, cu obișnuitele voiaje de plăcere ale epocii sau cu acele vilegiaturi de sezon atît de la modă în perioada interbelică. Călătoriile sale în străinătate n-au survenit niciodată ca rezultat al tentației vreunui spațiu exotic sau al vreunei aventuri senzaționale. De aceea, el a călătorit oricînd, întrucît explorările întreprinse nu presupuneau un timp anume. Dar voiajele sale nu erau întîmplătoare și niciodată nu și-a propus a vizita un spațiu geografic și istorico-cultural cu unicul gînd de a scrie, la întoarcere, o carte despre cele văzute în trecere pe undeva. Pînă la un punct, desigur, el călătorea ca oricine. Nici nu se putea altfel. Mijloacele de deplasare, bunăoară, erau aceleași pentru toți. Și asemeni tuturor, în cea mai mare parte a timpului încerca să vadă cît mai mult, fără a-și refuza, bineînțeles, bucuria contemplării. Dar, pentru el, ca și pentru Tudor Vianu de pildă, „contemplarea devine cercetare" (Cf. Tudor Vianu, Scrieri de călătorie, Selecție, prefață, cronologie de Gelu Ionescu, București, Editura Sport-Turism, 1978, p. 107). Iar însemnarea care urma intra în desfășurarea firească a unui ceremonial. De aceea, confruntat cu tentațiile inerente unei asemenea ipostaze și tendința de a amîna pe altădată însemnarea ce imortalizează o impresie de moment, irepetabilă, el a găsit întotdeauna puterea de a-și înfrînge torpoarea cauzată de impactul cu torentul noutății. Absorbit de permanenta observație, N. Iorga nu s-a lăsat niciodată copleșit de ritualul călătoriei în sine. Cum era și de presupus, confruntarea cu zările necunoscute nu se transforma într-o nesfîrșită scrutare profesională, care ar fi devenit, chiar și în cazul lui, un virtual supliciu. Călătoria era și o experiență personală. Ajuns în Veneția, deși înfrigurat și obosit, el intra imediat în rolul pe care și-l asumase, prospectînd, la început pentru sine, „spectacolul" care i se oferea, cu toate simțurile: „jos, la gară, gondolele așteptau; unele porniseră acum și pe luciul mării, abia zbîrcit de adierea vîntului de sară, ele păreau niște stele fugare într-un cer întunecat. Un miros deosebit, mirosul sălciu al valurilor, venea pînă la mine, și pe lîngă dînsul, un alt miros, de muced, de învechit, de putred, mirosul Veneției, al palatelor mîncate de lepra neagră a veacurilor" (I, p. 15). Așa „vedea" el lumea la 19 ani. Deși mai tîrziu își va reproșa această atitudine juvenilă, fără însă a se declara în favoarea călătoriei în care orice impresie este cenzurată de erudiție, romantismul îl va însoți mereu și oriunde pe acest unic peregrin. Indiferent, însă, de modalitatea călătoriei, notele care au rezultat acestora aveau, în accepțiunea sa, o finalitate precisă, circumscrisă unui program deja fixat. Astfel, referindu-se la drumurile lui europene și la notele de călătorie, el preciza, în 1904, că prin ele nu urmărea altceva „decît să folosesc altora prin cunoștințele ce pot avea și prin experiența ce am putut cîștiga" (I p. 136). Aceeași explicație o vom recunoaște atunci cînd, doi ani mai tîrziu, hotărîndu-se să editeze „Neamul Românesc", nota: „mă cred în stare, cu cîtă învățătură pot să am, cu cîtă muncă pot să cheltuiesc, cu ce suflet am ajuns să-mi fac, *[...]* să vorbesc despre lucrurile cele mari ale neamului mieu" („Neamul Românesc" din 10.V.1906, p. 2). Într-o asemenea viziune, profitul experiențelor întreprinse de el nu îi privea numai pe conaționalii săi. Atît timp cît țara de la Dunăre continua a fi o terra incognita, el o purta cu sine dincolo de orice granițe, călăuzit de gîndul exprimat cîndva de Regina Maria: „să punem România pe hartă" (III, p. 42). De altfel, conferențiind, în 1927, la Madrid, despre patria sa,

istoricii spanioli remarcau că „faci foarte bine că vorbești de România fiindcă este o țară necunoscută și, anume, țara cea mai necunoscută din — «bănuiesc că voia să zică din lume, dar pe urmă s-a reluat:» — Europa“ (II, p. 100).

Consecvent cu sine și cu rostul declarat al călătoriilor sale, N. Iorga și-a notat impresiile cu gîndul la cei cărora le erau adresate. Nu puține dintre paginile scrise în acest sens au caracterul unei „cărți de învățătură“. Peste toate, însă, impresia ce se degajă din aceste note de călătorie este aceea că autorul lor flana și scruta lumea pentru a aduna și a oferi informații, sugestii, tablouri comparative etc. necesare unei posibile și obligatorii emancipări românești, emancipare judecată în funcție de nivelul țărilor avansate ale Europei. În conferințele ținute despre anumite țări sau zone geografice, pe lîngă informațiile comunicate în legătură cu o cultură sau alta, N. Iorga înfățișa o nouă experiență, din care se putea prelua ceva. „A cunoaște Olanda — remarca el — este a căpăta deci o experiență prețioasă, este a îndrepta o mulțime de păreri greșite și este a prinde o învățătură pentru direcțiile cele noi ale vieții noastre care, direcțiile acestea, nu stau în legi, nu stau în mari planuri de reformă, nu stau în ideologiile acelea cu care se amețește, și de o parte și de alta, tineretul, ci stau în altceva: în munca frumos împlinită“ (III, p. 389). Altădată, vorbind despre realitățile portugheze, observa că „noi nu am înțeles cît loc trebuie să fie lăsat unui rîu — nu avem timp să înțelegem acest lucru așa de simplu, fiindcă toată țara noastră nu face decît politică“ (II, p. 206). Plecînd de la aceleași considerente, el încerca să învedereze elementele comune ale evoluției istorice a României și a altor țări europene. Erau subliniate astfel particularitățile istoriei naționale, particularități care se constituie într-o componentă esențială a istoriei europene. Oriunde ajungea, așa cum se întîmplă de obicei cu orice călător român, el se trezea căutînd asemănarea cu țara de unde plecase. Abia descins în New York, de pildă, observa că undeva, în marea metropolă de pe Hudson, „s-au înșirat într-o piață ca în Moldova *[...]* tot felul de mărfuri“ (III, p. 21). Paralelismele ori analogiile nu priveau în mod exclusiv România. Vizitînd, în februarie 1927, Spania, el consemna: „ceva din Italia a fost transplantat aici și se menține, peste schimbările anilor, și cu toată dispariția principiului de unde a venit“ (II, p. 32). Parcă pentru a nu-și dezminți vocația de istoric și moralist, contemplînd diverse spații și comunități etnice, nu se putea abține de la consemnarea unor reflecții prin care corecta imagini vechi, deformate, nesigure ori stereotipe. Ajuns în Spania și confruntîndu-se cu niște realități care nu corespundeau imaginilor sale livrești, el s-a simțit dator să-și comunice opinia, chiar corectivă, convins fiind că un adevăr folosește atît celui ce-l receptează cît și celui la care se referă. „Cîtă onestitate, muncă și curățenie este în acest popor (spaniol — n. ns.), căruia i se aruncă în față, de cei care ar trebui mai mult să-i recunoască însușirile, pentru a se sprijini și ei pe dînsele, indolența și neglijența“ (II, p. 58).

Una dintre multele calități ale acestor note de călătorie, scrise, neîndoielnic, sub specie historica, însușire care sporește în valoare odată cu trecerea anilor, rezidă în caracterul lor de document autentic. Nu rare sînt cazurile cînd notația lui Iorga calchiază o realitate specifică unei țări, unei culturi, unei tendințe generale dintr-o perioadă anume. Astăzi, asemenea pagini au devenit virtuale documente. Parisul sfîrșitului veacului XIX, Roma aceluiași timp și atîtea alte capitale europene au suferit modernizări incredibile în urmă cu o jumătate de secol. Pentru cel interesat de o asemenea problemă, notele în discuție prezintă, realmente, o valoare informațională indubitabilă. Inainte de a fi literatură, aceste însemnări de călătorie sînt izvoare istorice, care privesc un timp și o mentalitate anume, care înfățișează celui interesat o sumă impresionantă de referințe, din și despre cele mai neașteptate aspecte ale înaintării istorice a Europei și a Americii. Nu ne propunem să insistăm asupra caracterului de document istoric al impresiilor înscrise între coperțile acestor volume. Vom semnala doar un exemplu. În martie 1930, vizitînd o regiune situată pe coasta Pacificului, la

sud de Los Angeles, el nota: „cea mai stăruitoare reclamă înfiptă pe toate povîrnișurile catifelate îndeamnă la alcătuirea unui nou oraș, închinat Sfîntului Clement" (III, p. 89). Astăzi, San Clemente este o realitate, un oraș care și-a uitat poate începuturile. Și iată și o sugestie de natură imagologică: ce bucuros ar fi americanul zilelor noastre să afle cum era văzută țara sa, în 1930, de către un străin și nu unul oarecare.

Este de la sine înțeles faptul că notele de călătorie ale lui N. Iorga nu au fost nici o clipă gîndite ca un posibil ghid turistic. Împărtășind însă o experiență, călătorul de odinioară, în dorința de a ajuta, mărturisită mereu, reținea printre consemnările sale și sfaturi practice, pînă la un punct. „Orașul grecesc — își avertiza el cititorul — trebuie văzut ori seara, ca la Atena, cînd toată lumea iese din casă și se pune în mișcare, ori, ca în provincie, dimineața, cînd se deschid prăvăliile și toată lumea umblă după cumpărături" (III, p. 291).

Nu toate observațiile consemnate de N. Iorga au aceeași valoare. Multe dintre ele, care privesc detalii nesemnificative, sînt astăzi depășite. Pe cine mai interesează la această oră că în New York circulația automobilelor era dirijată de luminile roșii și verzi ale semafoarelor? Dar lui N. Iorga, atunci, în 1930, un asemenea amănunt i-a reținut atenția. De ce? Răspunsul nu mai este chiar atît de lipsit de importanță.

Insemnările de călătorie la care ne referim s-au constituit, așa cum am mai amintit, într-unul dintre capitolele de literatură semnate de N. Iorga. Prima observație care se impune în acest caz este aceea că literatura lui poartă pecetea indelebilă a istoricului care a scris-o. Vorbind despre o țară, un oraș, o instituție sau o personalitate anume, totul pleacă sau ajunge la istorie. Convingerea călătorului N. Iorga era aceea că „nici o nație n-ar consimți să fie considerată numai sub raportul pitorescului" (II, p. 103). De aceea, orice drum al său ni se relevă azi ca unul al istoricului, deși, consemnîndu-și impresiile, el scria literatură. Traversînd, în 1930, Gibraltarul și privind coasta Spaniei, Iorga se arăta impresionat de splendoarea peisajului, însă, notîndu-și gîndurile, ajungea, ineluctabil, la istorie: „castelul rotund care a rămas pe vîrfuri arată ce lungă, ce grea luptă s-a dat cu celalt mal, al Marocului, unde se retrăseseră, gata însă oricînd de întors, aceia cari în zilele lui Taric pe care-l pomenește numele strîmtorii, invadaseră pînă la muntele de sus, către Franța, toată peninsula" (III, p. 10). După ani și ani de călătorii, concluzia care i se revela privea tot istoria: „din ce în ce mi se impune marea idee mîngîietoare a unității tuturor civilizațiilor umane" (III, p. 39). N. Iorga n-a fost niciodată călătorul care să-și considere demersul întreprins în această ipostază o simplă sau întîmplătoare întîlnire cu o nouă civilizație sau cultură. Victor Hugo, acela pe care îl citea el pe cînd era copil, „pentru cerurile nouă supt care mi se părea că mă strămut" (I, p. 135), călătorea pe la 1843 tot cu gîndul la istorie, întrebîndu-se, ca atîția alți celebri peregrini, „ce este un popor fără trecutul său?" (Franța și Belgia. Alpii și Pirineii. Scrisori din călătorie, traducere și note de Simona Bleahu, postfață de Valentin Lipatti, București, Editura Sport-Turism, 1987, p. 234). Opt ani mai tîrziu, Gustav Flaubert, ajuns în Grecia, exclama: „O, vremuri de demult!", invocînd trecutul, deci istoria (Jurnale de călătorie, Traducere, selecție, tabel cronologic și note de Mioara și Pan Izverna, prefață de Irina Mavrodin, București, Editura Sport-Turism, 1985, p. 173). Învățînd din toate aceste experiențe, cărora le adăuga propria-i experiență, N. Iorga recomanda tuturor, după ce bătuse timp de patru decenii și jumătate drumurile Europei și ale Noului Continent: „vedeți ce poate aduce în ce este astăzi legătura cu trecutul", deoarece, adăuga el, „nu e nevoie să fii istoric ca să știi și să iubești acest lucru neapărat care e istoria" (III, p. 524). Revenind la prezent, care justifică orice întoarcere către ceea ce a fost, se arăta interesat, în primul rînd, de om. Surprins de zgîrie-norii Manhattanului, el vedea în America „o lume de Geryoni" (III, p. 17). Dar numai pentru o clipă, întrucît, imediat, realizînd că totul e opera omului, a început să privească în jur cu alți ochi și să conchidă chiar că „nicăieri omul n-a fost mai creator decît aici, nicăieri n-a avut mai mult

sentimentul că el face" (III, p. 87). Întrebat chiar ce considerente deosebite l-au determinat să traverseze Atlanticul, el declara că „n-am venit să văd fabrici, ci suflete omenești" (III, p. 114).

Și pentru că am citat nu o dată „aventura" americană ca pe una deosebită, să vedem ce a reprezentat pentru călătorul N. Iorga confruntarea cu Națiunea? Mai întîi trebuie să amintim că America s-a constituit în unul dintre orizonturile către care și-a dorit dintotdeauna să se îndrepte. În 1906, dar și mai înainte, el vorbea despre State ca despre un exemplu istoric (Cf. O luptă literară, vol. I, p. 312-3). Se înțelege de la sine că în acest caz vizitarea Lumii Noi o considera mai mult decît necesară. Contactele sale cu America nu se limitau la considerentele de ordin afectiv sau la cele circumscrise cadrului strict al studiilor sale istorice. În martie 1910, de pildă, cerîndu-i-se colaborarea la ziarul „America", ce apărea la Cleveland, Ohio, era informat că „la românii ardeleni din America aveți o mare trecere. Toți sînt la curent cu ceea ce d-voastră scrieți și voiți" (Scrisori către N. Iorga, vol. II, (1902-1912), ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, București, Editura Minerva, 1979, p. 519). Treptat, America a devenit pentru N. Iorga un termen de comparație. Astfel încît, atunci cînd o societate românească ce-i purta numele încă din 1909 l-a invitat la jubileul ei, i se realiza unul dintre vechile visuri, despre care va declara că „m-am dus, și m-am întors încîntat din America" (III, p. 389). Experiența americană era una dintre acelea despre a căror valoare se rostise încă din 1906, considerîndu-le absolut necesare „pentru a ne întregi și desăvîrși civilizația cea nouă, la realitățile felurite ale neamurilor de astăzi" (O luptă literară, vol. II, p. 331). „Descoperirea" Americii începea pe 27 ianuarie 1930, cu Statuia Libertății. Paginile în care a consemnat primele impresii sînt de o bogăție informațională impresionantă. Niciînd nu-și consemnase gîndurile cu atîta febrilitate și grijă pentru orice detaliu. Sînt destule indicii care probează prezumția potrivit căreia periplul american s-a repercutat asupra lui N. Iorga altfel decît celelalte voiaje. Chiar dacă, așa după cum se știe, rezultatul acestei vizite s-a transformat, în funcție de rostul inițial, într-un eșec. Dincolo de toate, însă, el a descoperit o altă lume, fascinantă și unică, iar profitul unui asemenea impact a fost deosebit și relevat nu o dată. Descins pe coasta estică a unui teritoriu intrat demult în legendă, N. Iorga purta cu sine o imagine livrescă ori preconceptă a unui spațiu uman ce se deosebea radical de zările străbătute anterior. După o tatonare firească și inevitabilă, el și-a revizuit vechile convicțiuni, incomplete ori deformate, încercînd să surprindă adevărurile unei lumi complexe, ce traversa un proces de structurare și individualizare. Depășind reticența inițială, pe măsură ce rezultatele explorărilor sale începeau să prefigureze un eventual tablou, tonul și conținutul consemnărilor au devenit altele. După cîteva zile ale sejurului său american, zile în care vizitase doar unele muzee newyorkeze, nota : „se mai poate zice oare înaintea acestor tezaure cu atîta grijă adunate și dăruite cu atîta dărnicie că aceasta e țara singurului negoț, a afacerilor exclusive, a lui «business» și a lui «money»? E atîta iubire pentru frumos, atîta rîvnă în căutarea și însușirea lui, atîta noblețe în generozitatea ctitoriei artistice, încît societatea care a putut da din sînul ei atîția binefăcători într-un așa de înalt domeniu poate răspinge cu indignare ofensa unei critici nedrepte, căutînd a face din ea o Cartagena oarbă pentru realizările neperitoare ale artei" (III, p. 25). Sincer impresionat de sensibilitatea și noblețea ce i se revelau pretutindeni, surprins chiar de cultul americanului pentru artă și literatură, N. Iorga observa că „civilizația materială o simți ascunsă undeva, fiară nesățioasă care pîndește, gata să sfîșie" (III, p. 65). Indiferent de aceste gînduri, peste care un cercetător al trecutului nu putea trece cu ușurință, una dintre concluziile pe care le va releva cînd experiența va fi încheiată va fi aceea că America este „o țară lipsită de element istoric. Americanul nu este lipsit de simț istoric; el este, între cîți oameni sînt pe

pămînt, cel mai doritor de a avea amintiri istorice" (III, p. 197). În rîndul acelorași judecăți de valoare, care rezistă și astăzi, se numără și aceea potrivit căreia „americanii sînt creatorii, printr-o viață populară, harnică, plină de risc, gata de orice sacrificiu, a unei civilizații pe care o simt adînc a lor. Ei n-au adus, ca elemente materiale, nimic de aiurea" (III, p. 198). În sfîrșit, una dintre primele reflecții determinate de confruntarea cu New Yorkul, după o scurtă familiarizare, era următoarea: „aici viața e în adevăr publică. Pe fiecare îl vezi ce face" (III, p. 26). Notele sale americane nu însumează, desigur, numai observații de genul acesta. Plecînd de la realitățile epocii, N. Iorga se lansa și în formularea unor profeții, verificate apoi de istorie. „Cînd noua viață morală care se formează în această țară va ajunge să cîștige terenul, atunci din nou valurile chemării la altă fericire se vor răspîndi asupra țerii, și atunci pentru omenirea întreagă va porni de aici din America alt vînt, fraged, înnoitor" (III, p. 105). Cum era și firesc, impresiile notate în zilele sejurului său american nu priveau numai aspecte pozitive, care îl entuziasmau pe istoric. Atent și prob, consemna, printre altele, un fapt care îl întristase. Americanul, constata el, după ce văzuse unele foste așezări umane abandonate în întregime, ca după un cataclism inexplicabil, „n-are dăinuire; munca lui singură există — și cîștigul" (III, p. 83). Obișnuit cu orașul european, el se arăta cu îndreptățire surprins de faptul că „trotuarul n-are viață și veselie" (III, p. 66), prevestind dispariția, în zilele noastre, în unele cazuri, a acestui obișnuit element al străzii, unde se consumă, încă, o parte importantă a vieții cotidiene europene. O problemă de acută actualitate astăzi, aceea a populației de culoare, era la fel, dar într-un stadiu diferit, desigur, și în 1930. Privind lucrurile din perspectiva acelui timp, N. Iorga credea că „se poate arunca profeția că de acum în vreo jumătate de veac negrul ca atare va dispărea și prejudecățile rămase pînă azi vor face să rîdă urmașii cari vor avea fiecare o picătură de sînge negru sau o legătură morală cu lumea credincioasă neagră". Abordînd, însă, componența rasială în general, el punea sub semnul întrebării previziunea potrivit căreia, în anul 2000, „chestia de rasă n-ar mai exista" (III, p. 52). O altă direcție a observațiilor sale, strîns legată de cea la care abia ne-am referit, privea formarea națiunii americane, problemă care continuă și la această oră să suscite ample dezbateri. Opinia sa era aceea că „în America se poate vorbi de o nație americană, dar supt națiunea americană se văd încă națiunile celelalte" (III, p. 127). Această afirmație avea în vedere convicțiunea acelora care preconizau că la sfîrșitul secolului al XX-lea procesul de constituire a acestei națiuni va fi încheiat. Părerea sa, validată întru totul de trecerea anilor, era aceea că „secolul se va isprăvi și națiunile deosebite vor fi încă vizibile în America" (III, p. 128). Diagnosticînd perfect o „reacție" în curs de desfășurare, chiar dacă fenomenele rezultate erau de multe ori contradictorii, N. Iorga conchidea, vorbind de procesul formării națiunii americane, că „acesta nu e unul de simplu creuzet de topit, de «melting pot», ci un lucru care cere timp" (III, p. 129). Astăzi, mai mult decît altădată, problema se pune la fel, iar datele ei s-au complicat în loc de a se simplifica. Experiența americană, prin impresiile consemnate, demonstrează că N. Iorga s-a confruntat în zilele în care a descoperit Lumea Nouă cu întrebări deosebite. A încercat să le răspundă, demonstrînd că înțelesese spiritul american. Dar, conștient de particularitățile unui proces neîncheiat, el nota: „împrejurările care au creat America sînt împrejurări atît de răpede schimbătoare, amestecate cu întoarceri de front așa de iuți și așa de neprevăzute, încît despre America trebuie să vorbești totdeauna într-o formă dubitativă, lăsînd totdeauna anumite orizonturi deschise, ferindu-te foarte mult a preciza" (III, p. 128).. Pînă la un punct, poate părea paradoxală o asemenea aserțiune, dacă ne amintim de alta, făcută puțin mai înainte, după care „America sufere, în genere, de lipsa de taine ; este o țară în care prea vezi totul: n-ai nimic de ghicit, nimic de descoperit" (III, p. 121). Oare o fi chiar așa ?

Scriind despre toate zările atinse în periplurile sale europene și americane, N. Iorga ni se relevă ca un observator atent, avizat, sensibil și surprinzător adeseori. Notele sale de călătorie au un farmec aparte, un spirit propriu literaturii marelui gînditor. Spre deosebire de unele dintre scrierile sale istorice în care datorită naturii subiectului nu putea evita în totalitate un limbaj arid și specializat uneori, în însemnările de călătorie N. Iorga este altul, sentimental cînd și cît trebuie, lucid și prob întotdeauna, dar mai presus de toate un scriitor ce descoperă poezia și frumosul în formele lor cele mai diverse și acolo unde numai el știa să le caute. Memorialul său de drumeție, carte unică a literaturii române, evidențiază o vocație de fin peisagist, de analist și psiholog rafinat, de observator subtil al vieții sociale în cele mai diverse dintre modalitățile ei de manifestare. N. Iorga avea capacitatea rară de a trece cu ușurință de la o lume la alta, de la un mediu social la altul, de la un spațiu istoric la altul, surprinzînd particularitățile fiecăruia, particularități care rezidă în elemente de ordin politic, economic, cultural, etnic, geografic etc. Notațiile sale seamănă desigur cu orice memorial de călătorie. Dar universul impresiilor și esența lor demonstrează cîtă dreptate avea Taine atunci cînd, vorbind despre impresiile de călătorie, preciza că ele învederează faptul că „ceea ce simte fiecare îi este propriu și deosebit, asemenea naturii sale“ (Călătorie în Italia, p. 16). Consemnîndu-și impresiile, N. Iorga nu ni se înfățișează asemeni reporterului ajuns undeva cu scopul de a scrie ceva anume. La el înregistrarea impresiilor, așa cum am văzut, s-a impus de la sine, ca o nevoie irepresibilă de a comunica, de a se destăinui. Lirismul însemnărilor sale nu e unul căutat ori specios, ci sincer și firesc, ca și natura structurii sale poetice. „Apusul, nota cîndva Iorga, se îmbracă în sînge și aur. El nu face loc nopții, ci unei difuze lumini care mult timp lasă transparent albastrul palid“ sau „rîul își tremură la soare solzii de argint“ (III, p. 8, 28). Și nu sînt rare asemenea fraze.

In călătoriile sale pe drumuri depărtate, N. Iorga a rămas el, cel dintotdeauna, aflat mereu la o altă răscruce a lumii și a vremii, pentru a vedea, a descifra, a înțelege și a consemna pentru alții. Drumurile lui sînt drumurile unui istoric. Să nu uităm că Istoriile lui Herodot au rezultat, în mare parte, unor călătorii. Notele de drumeție ale aceluia care a scris o Istorie a românilor prin călători sînt și ele niște istorii, în paginile cărora a fost inscrisă conștiința unei epoci și a unei personalități. În accepțiunea exploratorului care a fost, primul dintre românii care și-au judecat acțiunea de cunoaștere a altor spații culturale și istorice ca pe o obligație, și nu numaidecît personală, N. Iorga a văzut în călătorie o mistică dualistă, ce se revendică din seducția către noi orizonturi și seducția consemnării impresiilor, metamorfozate, prin sublimare, în literatură. Rezultatul unui asemenea demers este, cum singur remarca, „o carte de literatură curată“ (I, p. 13). Dar nu numai atît. Poate în egală măsură e și una de istorie. Oricum, în aceste peripluri europene și americane, îl descoperim pe N. Iorga, cu propriile-i drumuri, apropiindu-ni-l mai mult pe acela care, prin întreaga-i viață și operă, a încercat a configura imaginea reală a neamului său și a lumii sale.

Subliniind încă o dată valoarea de excepție a acestei cărți, se cuvine să evidențiem din nou demersul lui Valeriu Râpeanu, care ni l-a restituit pe N. Iorga, călătorul pe drumuri depărtate, așa cum a fost.

Gh. I. FLORESCU

GHEORGHE ASACHI

Familia Asachi are ascendență transilvăneană.

Tatăl scriitorului de care ne ocupăm a fost un distins cleric cu numele *Lazăr Asachi,* un apropiat al marelui Mitropolit al Moldovei, Veniamin Costachi.

Cu cîțiva ani în urmă, I.P.S. Mitropolit al Ardealului, Antonie, a descris pe larg viața și opera lui Lazăr — Leon Asachi stăruind asupra activității ca arhimandrit la Mitropolia Moldovei și ca o personalitate culturală a vremii.

Gheorghe Asachi, sărbătoritul de anul acesta, s-a născut la 1 martie 1788. S-au împlinit 200 de ani de la nașterea sa.

Începuturile culturii sale sînt în orașul Lemberg sau Lwow. Aici se vorbeau mai multe limbi : polona, germana, ucraineana, ungara, franceza, italiana, româna.

În Lemberg era o vestită Universitate unde și-a început studiile superioare. Aici, a urmat cursuri de inginerie. Studiază și matematica, fizica, metafizica și etica.

Afirmația că aici ar fi obținut titlul științific de doctor în filosofie și diploma de inginer și arhitect este discutabilă [1]. Profesorul Ștefan Bârsănescu contestă afirmația referitoare la titlurile respective. El se întreabă : „Cum ar fi putut să-și ia doctoratul în filosofie la 16 ani și cum ar fi putut, iarăși, să-și ia încă două titluri academice „de inginer și de arhitect“ la o vîrstă așa de tînără“ [2]. Mai mult Profesorul Bârsănescu s-a adresat Universității din Lwow pentru clarificare. De acolo, i s-a răspuns : „Gheorghe Asachi a făcut studii la Universitatea din Lwow în anii 1803/4, dar nu se cunosc date și documente în legătură cu acordarea titlului de „doctor“. Concluzia clară este : „A urmat cursurile Universității din Lwow, dar nu și-a susținut toate examenele și deci nu a obținut gradul de doctor în filosofie fără trienium academicum“.

Ideea atît de încetățenită că Asachi și-a obținut titlul științific de „doctor în filosofie“ poate fi explicată printr-o „uzanță a vremii“. Se obișnuia ca unui student să i se spună, cu anticipație „domnule doctor“, „domnule inginer“. Exista apoi credința că un tînăr cu mulți ani de studii în străinătate — cum a fost el — trebuie să fie neapărat doctor.

Chiar dacă Asachi nu și-a obținut titlul de „doctor“, el „era omul care poseda în primele decenii ale secolului al XIX-lea, în Moldova, noțiunile unei întinse culturi. Datorită acestui fapt, aureola lui de doctor în cîteva discipline „nu s-a spulberat niciodată“ (p. 34).

În ce privește ipoteza celor două titluri ale sale, „de inginer și de arhitect“, trebuie să acceptăm ideea că titlul „de inginer nu se acorda pe atunci în Universitate“ [3]. Politehnica din Lwow apare într-o epocă mai tîrzie Rezultă deci că Asachi n-a obținut titlurile de inginer și de arhitect, dar i-a plăcut să se considere posesor al acestor diplome de vreme ce aci urmează și „un curs special de inginerie“ (p. 34). Restul cunoștințelor și le îmbogățește mai tîrziu, cu studiul matematicii și al ramurilor ei înrudite (p. 34). Întors în Iași, tot după schițele lui „arhitectonice“, sînt ridicate casele principesei Elena Sturdza-Păstrăvanu. Urmînd cursuri speciale de matematică și inginerie și executînd planuri îndrăznețe pe teren, este firesc ca într-o asemenea epocă Asachi „să-și aroge titlul de inginer și arhitect“ [4].

Asachi obține la 15 noiembrie 1813 aprobarea de a ține la Iași un „curs de inginerie a hotărniciei“; în 1814 „un curs de matematică teoretică, cu aplicație practică de geologie și arhitectură“ (p. 35).

---

1. George Sorescu, *Gh. Asachi,* Editura Minerva, 1970.
2. Ștefan Bârsănescu, *Gh. Asachi și studiile sale la Universitatea din Lwow,* „Iașul literar“ nr. 7, iulie 1957, p. 108.
3. Ștefan Bârsănescu, *op. cit.,* p. 108.
4. G. Sorescu, *op. cit.,* p. 35.

„Înarmat cu un prețios volum de cunoștințe, fără diplomele atît de mult comentate, Asachi s-a afirmat practic în cîmpul multor instituții naționale din Moldova. De aceea, oricît de sărace par astăzi dovezile asupra studiilor sale în Lwow, nu se poate ignora extraordinara putere de asimilare a cunoștințelor la o vîrstă atît de tînără“ (p. 36). Însușirea cîtorva limbi i-a ușurat lui Asachi drumul către marile izvoare ale culturii. Din iarnă pînă în vară (1805), Asachi rămîne în Iași. De aici pleacă la Viena, unde se interesează de continuarea studiilor. La Viena, adîncește studiile, însușindu-și un bagaj bogat de cunoștințe referitoare la astronomie și matematică cu „omul de știință Burg“. Aici se interesează și de pictură. La Viena, rămîne pînă la 13 aprilie 1808, cînd pleacă în Italia, unde rămîne pînă toamna (10 septembrie 1808). De aici pleacă la Napoli, la 19 august 1808. În drum, vede monumente celebre, vizitează muzee, biblioteci, teatrul San Carlo. Într-un grup de 14 călători și artiști Asachi se îndreaptă cu ei spre Vezuviu (p. 40-41). Grandiosul Vezuviului îl face să se coboare în craterul fumegînd „în entuziasmul privitorilor ce-l aclamau cu „viva il moldavo“. „Tînărul Asachi răspunde aclamațiilor fluturînd un steag de hîrtie aprins din flăcările ce-l înconjurau. Momentul este imortalizat, la coborîre, într-o condică, cu numele : „Georgie Moldovanul“. Ruinele Pompeiului „îi creează același fior“. La întoarcerea în Napoli vizitează și alte zone pitorești și vestigii ale trecutului latin.

Entuziasmat de tot ce văzuse în Italia el zice : „O singură viață nu ajunge spre observarea capodoperelor artei și ale fenomenelor naturii acestei țări“ (p. 41).

Anii de studii în Italia (1808-1812) reprezintă pentru Asachi „epoca cea mai strălucită a formației lui spirituale“. („Literatura, arheologia, pictura sînt domenii unde el stăruie cu pasiune“). La Roma, studiază în special literatura Renașterii. „În biblioteca Vaticanului, descoperă într-o zi manuscrisul lui D. Cantemir, în traducere engleză, „Istoria imperiului otoman“ și „ia din el motivul lui Ștefan cel Mare înaintea cetății Neamț“, pe care îl oferă apoi pictorului Giani spre a-l picta. „Acest fapt este cel mai sigur indiciu că Asachi nu se mulțumea la Roma numai cu lectura, ci mergea direct la sursele arhivistice“. „Un tînăr la vîrsta de 20 de ani, atît avea în 1808, cînd sosea la Roma, se orienta cu ușurință în toate domeniile vieții spirituale, aceasta datorită faptului că poseda noțiunile de bază ale mai multor limbi : româna, latina, franceza, polona, germana, rusa, engleza și italiana“.

Unii cercetători înclină spre ideea că Asachi ar fi învățat limba italiană într-un singur an (1808-1809). „Este posibil ca Asachi să se fi familiarizat cu limba italiană încă din anii studiilor sale la Viena, unde existau profesori și scriitori italieni și unde exista și o tradiție pentru însușirea limbilor romanice“ (p. 44). „Nu se exclude nici ipoteza însușirii limbii italiene la Lemberg“ (p. 44). „În primii ani de ședere la Roma, el a trecut de la stadiul familiarizării cu limba italiană la stăpînirea corectă a acestei limbi“ (p. 44).

Inițierea în pictură, în acest timp, are loc în atelierele unor maeștri renumiți în Roma.

Tot în Roma, se mai întîmplă un miracol. Aici, cunoaște pe Bianca Milesi, pentru care Asachi face o pasiune de dimensiuni mari. Același lucru se întîmpla și din partea ei (p. 47). Ea va muri însă, tînără, de holeră, la 8 iunie 1809 exclamînd pastorului Coquerelli : „Je ne désire pas la mort, Je l'accepte!“ (51). Două ore mai tîrziu se stingea de aceeași fulgerătoare boală și soțul ei (8 iunie 1809).

Urmărind preocupările lui Asachi, la Roma, se vede că două pasiuni îl stăpînesc cu osebire : pictura și poezia (p. 52). Pictura a rămas pentru Asachi un mijloc de a trezi prin scene și tablouri istorice sentimente de „sincer și înălțător patriotism“ (p. 53). Anii 1808-1812 reprezintă pentru Asachi un moment hotărîtor în formația sa spirituală. Se orientează cu ușurință în literatura universală, citind și traducînd scriitori reprezentativi. Muzeele, bibliotecile, arhivele și saloanele politico-literare i-au oferit un cîmp larg de informație. Aici se întîlneau fratern Antichitatea cu Renașterea și amîndouă cu spiritul contemporan. Anii petrecuți în Italia au anumită semnificație : „Italia i-a deschis toate orizonturile, iar Bianca îi înaripă sufletul, îndemnîndu-l să năzuiască sincer către piscurile mari ale virtuții“ (p. 56-57).

La 22 iunie 1812, părăsește Roma, îndreptîndu-se spre Milano, apoi Verona, Veneția și de aici pornește cu vaporul spre Constantinopole și Galați (p. 59). În acest timp, în Moldova, o mare personalitate eclesiastică, Mitropolitul Veniamin Costachi, ținuse sus flacăra culturii. „El întemeiase în 1803, Seminarul de la Socola, tradusese numeroase cărți religioase și promovase tipăriturile de orice natură". Totuși, absența unor profesori, războaiele ruso-turce (1806-1812), intrigile vremii nu favorizau totdeauna, lui Veniamin Costachi, succese. Era nevoie de un om nou, „cu o mai mare energie și cu un orizont larg și acela era Asachi". Întors din Italia, Asachi găsea — sub raport cultural — o oarecare tradiție, pe a cărei bază se puteau fixa elemente noi. Totodată Asachi făcu propunerea înființării unei clase în limba română pentru un curs de inginerie și hotărnicie. Scarlat Calimachi consideră binevenit un asemenea curs și-l întemeie prin Anaforaoa din 15 noiembrie 1813, numindu-l pe Asachi profesor la acest „clas". Cursul de inginerie (1813-1818) funcționează pe lîngă Academia domnească din Iași. Asachi „paradosește întîia oară" în limba română, în 1814, un curs de matematică teoretică cu aplicație practică de geologie și arhitectură și elaborează, tot pentru el, tot în limba națională, „o aritmetică, o algebră și o geometrie". Printre elevi era și fratele lui Asachi, Petru, și Daniil Scavinski, poetul evocat mai tîrziu de Eminescu. La 27 decembrie 1816, Asachi dă prima reprezentație teatrală, în limba română, în Moldova. Este vorba de „Mirtil și Chloe", o pastorală aparținînd „nemuritorilor idiliști Gessner și Florian", prelucrată în românește de Asachi (p. 62). Spirit invidios, Gobdelus nu putea suporta pe Asachi și începu o activitate de discreditare, cerînd ca Asachi să fie trimis la modestul seminar de la Socola (p. 63). Incidentul nu avu succes, așa că „Anaforaoa epitropilor" recunoscu meritele pedagogice ale lui Asachi precum și rezultatele examenului din iunie 1818 (p. 65). Cu toate acestea, chiar domnitorul cedă în fața intrigilor țesute cu viclenie de reprezentanții școlii grecești. Din aceste motive, cursul de ingineri hotarnici nu mai funcționă, dar îndrăznețul pedagog își va păstra „titlul de profesor, postul de bibliotecar și locuința" la Academia domnească. Mai mult, la propunerea lui (Gh. Asachi) se înființă în Iași primul „curs de drept" în 1814 sub conducerea legistului ardelean Flechtenmacher (p. 65).

„Tot Asachi încurajează pe Andronachi Donici să editeze, în 1814, o carte de legi: „Adunare cuprinzătoare de cărțile împărătești" și susține trimiterea unor primi bursieri la studii peste hotare" (p. 65).

O atenție deosebită acordă Asachi și Seminarului de la Socola, înființat de mitropolitul Veniamin Costachi din 1803. S-a dus în Transilvania în vara anului 1820 și a adus de acolo patru profesori: Ion Costea, profesor de retorică și poetică, Ion Manfi, profesor de latină, Vasile Fabian-Bob, teolog, și Vasile Popp, doctor în filosofie, pentru filologie, filozofie și direcția de studii a Seminarului (p. 67). Toate obiectele, gramatica, româna și latina, geografia aritmetica, istoria universală, logica, filozofia și retorica se predau în limba română. În ciuda scurtei sale activități, Seminarul de la Socola demonstră practic ideea că învățăturile înalte pot fi ținute în limba română și cu profesori autohtoni. Cîștigată, această idee se va bucura de împrejurări prielnice mai tîrziu.

Evenimentele din 1821 duc la încetarea cursurilor școlare. „Elevii fug acasă, trei din cei patru profesori (Ion Costea, Ion Manfi și Vasile Popp) se întorc în Transilvania. Asachi se refugiază și el din Iași, în Bucovina și Basarabia. Seminarul s-a redeschis în 1823. El a demonstrat că învățăturile „înalte" pot fi ținute în limba română și cu profesori autohtoni.

Întoarcerea, în 1822, coincide cu trăirea unei atmosfere de larg ecou național: se înlătură domniile fanariote. Cu Ion Sandu Sturdza se restatornicesc în Moldova domniile pămîntene. Asachi salută evenimentul cu oda „La Moldoveni, la restatornicirea domnilor pămînteni" (ianuarie 1822). Oda respectivă produce o frumoasă impresie. Strămoșii au apărat Moldova prin sacrificiu și virtute și noul moment istoric nu îndreptățește pe nimeni să-l ignore. Dimpotrivă, urmașii lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare trebuie să-și unească destinele sub un singur scut" (p. 70).

La 30 noiembrie 1822, Voievodul îl trimite ca agent diplomatic la Viena, unde rămîne pînă în februarie 1827. Ca agent diplomatic la Viena

Asachi primește, în 1823, rangul de mare comis. Este un semn de înaltă și rară prețuire pentru un om deloc pasiv în activitățile statului. La moartea tatălui său, Asachi compune o frumoasă elegie : „La moartea părintelui meu", 1825. Căsătoria lui Asachi „învăluită și ea în umbră" se descifrează în lumina unor documente. Eleonora Tayber, devenită mai tîrziu Elena, era o tînără austriacă, cultă și instruită în arta muzicii, la Dresda și Viena.

Elena Asachi — soția — „rămîne tot timpul vieții — 1877 — un spirit receptiv alături de soț la toate marile aspirații. Ea dezvoltă gustul muzical în lumea intelectuală a Iașului și în masa eterogenă de spectatori, la diferite reprezentații artistice" (p. 73).

Groaznicul incendiu din 19 iulie 1827 îi distruge locuința împreună cu alte valori, rodul activității lui de cîteva decenii. Dintre scrierile distruse cu această ocazie reținem traducerile : Alizira și Saul, Mihai Vodă Viteazul, tragedie originală ; o sinteză istorică a împărăției Romei, versuri originale, culegeri de folclor. Îi mai pier în flăcări cîteva fabule și un ciclu de prelegeri pentru științele matematice.

În martie 1827, Asachi este numit referendar al Epitropiei Învățăturilor publice, iar în septembrie, vel-agă.

Mitropolitul Veniamin, referendarul Asachi și cîțiva boieri semnează două anaforale către domn: „una la 15 august 1827 spre a se construi o nouă clădire utilă Școlii domnești, în spațiul mănăstirii Golia, alta la 1 ianuarie 1828, cu un program mai bogat : 1. statornicirea unei școli normale și a unui gimnaziu la Trei Ierarhi; 2, înființarea unei biblioteci naționale".

Propunerile au, într-adevăr, un caracter nou. Cursurile „Școlii normale" au o durată de doi ani, iar cele ale gimnaziului de patru ani. Obiectele se predau în limba română cu „profesori români pămînteni" (p. 75). Obiectele de predare erau: religia, filologia, biografia, retorica, poezia, istoria, matematica, istoria naturală, arheologia. Prin hrisovul din 28 martie 1828 se aprobă propunerile „Anaforalei din 1 ianuarie același an". Alt moment important în destinul școlilor superioare din Moldova îl constituie înființarea la 1 martie 1828 — de către Asachi — a unui gimnaziu la „Trei Ierarhi". Sînt angajați prin contract profesorii : Vasile Fabian, preotul Constantin Facaș și Gh. Săulescu.

Săulescu trebuia să alcătuiască o gramatică românească „după firea limbii", iar Asachi un regulament de funcționare. Elevii se împart pe grupuri, conduși de un monitor. Profesorul conduce întregul program (orar, activitate, supraveghere). Închise din cauza ciumei, după 1829, ambele școli sînt redeschise în luna mai 1830. „Școala Vasiliană" sau „Gimnazia Vasiliană" reprezintă unul din marile succese ale lui Asachi pe plan cultural.

Publicistul Asachi poate fi întîlnit în diferite ipostaze: istoric și arheolog, pictor și poet, nuvelist și dramaturg. El își risipește energia cu generozitate și-și comunică ideile cu un permanent optimism. Interesul pentru istorie și arheologie datează încă din anii formației sale spirituale.

La 16 iunie 1835, avu loc inaugurarea Academiei Mihăilene, instituție de învățămînt superior, concepută, organizată și sprijinită de Asachi. Funcționează cu trei facultăți: Facultatea filozoficească cu trei ani, Facultatea juridică cu trei ani, Facultatea teologică (la Seminarul de la Socola).

În numeroasele lui funcții, profesor, șef al Departamentului învățăturilor publice pînă la 20 august 1849, conducător al cîtorva periodice, Asachi a creat și organizat sistemul de învățămînt din Moldova, i-a dăruit limba națională, a format profesori, a compus programe, manuale școlare, a sprijinit procesul de învățămînt în rîndurile burgheziei sărace și ale fiilor de țărani săraci (p. 94-95).

Asachi a publicat Poezii și Fabule alese în 1836. Înființează, la 15 noiembrie 1836, Conservatorul filarmonico-dramatic, împreună cu vornicul Șt. Catargiu și spătarul Vasile Alecsandri, tatăl bardului de la Mircești. Paul Cervatti și Cuna vor preda „la clasa de muzică vocală și Gh. Asachi la declamație". Urmează să fie montate o serie de piese de teatru în prelucrarea lui Asachi: Lapeirus și Văduva vicleană de Kotzebue. Urmează altele: „Petru Rareș-Vodă", „Contradanțul" sau „Întunecimea de lună", „comedie în două acturi", asemenea prelucrată de pe cea germană.

Unele ode închinate domnitorilor ar face impresia unui scriitor de curte. În realitate, prin ele urmărea obținerea sprijinului domnitorului în acțiunile culturale pe care le întreprindea.

Comedia-vodevil „Pedagogul" și drama într-un act „Fiul pierdut" amîndouă de Kotzebue sînt opere prelucrate de Asachi în vederea îmbogățirii repertoriului Teatrului din Iași. Pentru același teatru se prelucrează opera lirică „Norma" de Bellini, tot de către Gh. Asachi. Este prima operă în limba română. Era un gest îndrăzneț inițiat tot de Asachi.

Lui Asachi, îmbătrînit, îi urmează generația lui Kogălniceanu, care atacă întreaga concepție a predecesorului Asachi. Asachi a militat sincer pentru un teatru românesc. Împrejurările nu i-au permis, însă, să pună în scenă numai subiecte originale. A prelucrat și motive străine. Pornind, însă, de la acea „dramă eroică" intitulată: „Dragoș întîiul Domn suveran al Moldovei" (1834) el a creat piese românești, cultivînd cu intenție unele motive: social, istoric și folcloric. Idila „Țiganii" cu un vădit caracter social este scrisă cu ocazia „emancipării generale a țiganilor". A fost reprezentată pe scena Teatrului din Iași la 24 ianuarie 1856. A fost tipărită în același an.

Motivul istoric este prezent în piese ca: Dragoș întîiul Domn suveran al Moldovei (134), Petru Rareș, dramă istorică, Voichița de Romanie, melodramă istorică cu cîntece de Gh. Asachi, Elena Dragoș de Moldavia, dramă istorică, Petru I, Țarul Rusiei în Iassy, dramă istorică.

Una din piesele lui Asachi are ca punct de plecare folclorul: „Turnul Butului". Preocuparea lui Asachi pentru folclor este semnalată încă din epoca activității diplomatice la Viena, cînd călătorind prin provinciile locuite de români a adunat cîntece vechi. La aceasta a adăugat încă „30 de coale manuscrise cîntece românești" dăruite, în 1823, la Viena de folcloristul sîrb Vuk Ștefanovici Karagici. În 1848, 29 august, Asachi demisionează din postul de referendar al școlilor. Grigore Ghica, urmașul la domnie al lui M. Sturdza, îi fixează o pensie de 8000 lei anual, cu începere de la 1 ianuarie 1850.

Domnitorul îi apreciază „vajnicile sale slujbe făcute statului într-un șir de ani necurmați". Nevoi de moment, însă, îl solicită în postul de director al Departamentului Cultului și Învățăturilor publice (15 iulie 1856- ianuarie 1857).

Istoria literară datorează lui Asachi descoperirea și achiziționarea manuscriselor lui I. Budai-Deleanu (p. 115). Gîndindu-ne la ceea ce înseamnă „Țiganiada" pentru literatura română, gestul lui Asachi este excepțional (p. 115).

La 12 noiembrie 1869, cînd Asachi împlinea 81 de ani a murit. Ceremonia înmormîntării cunoscu o atmosferă impresionantă. Au luat cuvîntul, în biserica în care i se oficia slujba înmormîntării, arhiereul Suhopanu din partea Mitropoliei, pe lîngă arhiereul Filaret Scriban și dr. Istrati. Toți au subliniat meritele ilustrului bărbat. A fost înmormîntat în cimitirul bisericii „40 de Sfinți". Peste 20 de ani i se ridică o statuie în fața școlii de lîngă Mănăstirea Trei Ierarhi. Cu acest prilej au fost depuse osemintele lui și ale soției († 1877) în cripta de la baza statuii.

La dezvelirea statuii — la 14 octombrie 1890 — cuvîntul lui V. A. Urechia a fost impresionant. „În vălmășagul noilor generații, uitat ai fost, dar națiunea și-a reamintit de tine de îndată ce seninul se făcu pe cerul politic".

Din „Cuvînt de încheiere" al autorului monografiei despre Asachi — George Sorescu — reținem unele trăsături definitorii. „Prin formația lui spirituală, Asachi a fost și sub semnul ideologiei iluministe, un iluminism întîrziat care milita pentru înfăptuirea ideilor de progres al societății".

În privința poeziei, Asachi mărturisește: „De la cele dintîi a mele compuneri am luat de model versul italian". Poetul începe să scrie versuri din epoca studiilor sale la Roma (1808-1812). Aici și-a luat ca model tehnica liricii italiene cu feluritele ei „construcții" și, îndeosebi, „sonetul, oda, anacreontica". Mai tîrziu va cultiva: imnul, elegia, meditația, balada, satira, fabula și poemul.

În „Prefața" întîiului volum de versuri, Asachi precizează: „Întîiele mele compuneri românești sînt din epoca întoarcerii de la studii, adică epoca

de după 1812". Din mai multe mărturii ale sale reiese că între 1809 și 1812 a compus versuri în limba italiană pe care le-a dedicat Biancăi Milesi. Despre ea spune Asachi că l-a făcut poet din pictor. „Peste tot unde calcă. ea inspiră frumusețe și demnitate. Fizicul ei amintește idealul perfecțiunii clasice, iar în privința structurii morale, nu este cu nimic inferioară Beatricei sau Laurei, imortalizatele ei înaintașe. Ea se situează deasupra lor prin cultură și prin trăirea vibrantă a unor acțiuni patriotice. Poeziile închinate Italiei, amintirii Biancăi Milesi și anacreonticele constituie partea cea mai bună din activitatea lirică a lui Asachi, excelent meșteșugar al versului, cum îl califică Șerban Cioculescu în „Gh. Asachi", din „Istoria literaturii moderne", de Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, Casa Școalelor, 1944, (p. 24).

S-a afirmat că „literatura clasică latină a rămas pentru Asachi temelia pe care el a înțeles să-și clădească opera. Faptul acesta nu poate fi contestat. Din toate izvoarele lui Asachi, izvorul horațian este cel mai puternic și străbate întreaga operă". Horațian prin concepție, Asachi cultivă cu predilecție oda. El evoluează de la cîntarea peisajului italic pînă la evenimentul politic și cultural al Moldovei: „Către Italia" (1809); „Către Tibru" (1810); „Către patrie" (1817); „Către Moldoveni", 1822, „Către poeții români" ș. a. Moda odelor o cultivaseră toți poeții neoclasici europeni și ea se va face deopotrivă simțită și la contemporanii lui Asachi.

Oda „Către Italia" concepută în 1809, este „rotunjită" abia în 1812. Este o creație în care Asachi unește într-o admirabilă sinteză grandiosul cu pitorescul.

Lirica patriotică a lui Asachi — în special oda și imnul — izvorăște totdeauna din evenimentele politice și culturale ale vremii: statornicirea domniilor pămîntene, înființarea unor instituții de cultură, inaugurarea lor, introducerea limbii naționale (160). El cîntă apariția primei gazete în limba patriei — „Albina românească" —, Regulamentul organic, primul cod administrativ și legislativ al Moldovei, înființarea Conservatorului filarmonic din Iași. Asachi mai scrisese și alte poezii pe temă patriotică pînă în 1862. Prin felul cum plăsmuia, el se considera un poet al întregii Dacii. Această idee stăruie în creațiile sale pînă la sfîrșitul vieții. Oda închinată Unirii nu reprezintă o „evoluție" ci o revenire oficială la vechiul crez al lui Alviro-Ducico. Poeziile ocazionale nu sînt lipsite, pe alocuri, de originalitate.

Cînd un scriitor înființează școli de înaltă ținută patriotică, deschide cursuri în limba națională, editează manuale și reviste, scrie poezii, nuvele și piese de teatru în spirit constructiv este, deopotrivă, și „poet militant" și „profet și călăuză" (p. 162-163).

Profet și călăuză, în sensul adevărat al cuvîntului, a fost Asachi pînă în jurul anului 1840, cînd Kogălniceanu și alți scriitori pașoptiști pun bazele unei noi direcții literare în Moldova (p. 163). Militant pe linia vechiului său crez, „el a rămas toată viața" (p. 162-163). Se poate vorbi în creația lui Asachi și de o lirică a anotimpurilor. Întîlnim, astfel, trei poezii pe această temă: două pe tema primăverii: „Primăvara" ,și una pe tema iernii, „Iarna". „Asachi nu umanizează natura". Peisajul lui este „convențional, încremenit și mai totdeauna lipsit de forța emoției".

Asachi cultivă și elegia. Elegia lui este străbătută de elemente clasice, preromantice și romantice. Cîteodată ele se împletesc în structura aceleiași poezii. „Un prim și mai accentuat sentiment al durerii îl încearcă poetul în „La moartea părintelui meu" (1825). El izbucnește retoric din prima strofă: „Unde tristu afla-voi, d-unde voi lua cuvinte; Să repun a mea durere și-acel plîns în care-not? Amar mie, soartă crudă, am pierdut pe-al meu părinte: Sărimanii mîngăierea, iar Moldova-un patriot".

În același spirit va fi construită și elegia închinată logofătului Alexandru Ghica.

Cu elegia sepulcrală Asachi se încadrează într-un larg curent european dominat de preromantism și romantism. Poetul moldovean cultivă elegia ocazională și nu se ridică decît rar deasupra modelului. Dramele lui sufletești „tind mai mult către reflecție și căutări" (p. 170).

În ciclul „Meditații" întîlnim o nouă temă a poeziei lui Asachi. Ea este un ecou al „Meditațiilor" poetice ale lui Lamartine (p. 170).

Genul este încetățenit la noi mai mult prin „Meditațiile" poetice ale lui Lamartine. Publicate în 1840, ele sînt traduse parțial de Heliade în 1830.

Meditațiile lui Asachi apar după traducerile lui Heliade din Lamartine și după tipărirea de către Cezar Bolliac a unui ciclu în proză *(Meditații,* 1835). Asachi nu poate fi situat în rîndul poeților insensibili la spectacolul inechităților sociale. Cînd este pus în situația de a reprezenta poetic o atitudine, dacă nu condamnă un exces, Asachi se oprește pe treapta delimitării. Observăm aceasta în poezia intitulată „Lumea". Asachi introduce meditația în ciclurile lui de poezii după 1840, adică după publicarea poemului de larg ecou al lui Gr. Alexandrescu în „Dacia literară". Meditațiile lui Asachi au un caracter ocazional. Reflecția filosofică în „Meditațiile" sale este spontană și împrumută pe alocuri caracterul unui dialog cu Divinitatea. În „Meditațiile" sale nu se pune la îndoială existența divinului. El îl acceptă pentru că se simte mic și neputincios.

În fabulă Asachi nu e un original. El traduce din La Fontaine un număr însemnat de piese. Altele vin direct sau indirect din Florian și Krîlov. Densușianu admitea părerea că fabulele ar fi putut salva reputația de poet a lui Asachi, „pentru că printre ele găsim bucăți care reliefează bine o idee, caracterizează în cuvinte bine prinse unele situații de la noi și sînt scrise într-un ritm vioi" (Ovid Densușianu, *Literatura română modernă,* București, 1929, p. 193 și Eugen Lovinescu, *Gh. Asachi, Viața și opera sa,* București, 1929, p. 131). Satirele lui Asachi sînt imitații. „Satiră asupra omului" este imitație după Boileau. Epigrama „Către unul ce juruia mult și nu-mplinea nimic" vine din Marțial, iar „Soția de modă" imită satira „Zona modna" (Soția modernă) a scriitorului polonez, Ignatie Krasicki. În aceste poezii Asachi localizează doar motivul.

„Privită în diferitele ei ipostaze, poezia lui Asachi cu imitațiile și uneori stîngăciile ei de limbă, este plină totuși de idei nobile. Ciclul „Leucaidelor" și cîteva piese din volumele publicate ne impun și un alt mod de a o privi. Ea ocupă un spațiu pe mai bine de o jumătate de secol și se voiește un factor de cultură și de educație patriotică. Citind-o întîrzii în căutarea unei emoții estetice" (p. 182). „Am greși, însă, dacă am considera întreaga lui poezie doar un bloc de elemente eterogene, peste care se așterne cenușa uitării. Cîteva pietre de diamant vom găsi totuși în acest vechi monument și ele vor dăinui, prin autentica lor strălucire. Și nu-i de uitat vechea ideea horațiană : „Nu, de tot nu mor".

Asachi a rămas în conștiința contemporanilor și ca autor dramatic, deși Ovid Densușianu i-a reproșat că n-a avut „înțelegere luminată a menirii teatrului, nici stăruința pentru a face din el o școală a sufletelor" (p. 184). Densușianu îi atribuie doar meritul că prin teatru „a introdus limba română pe scenă" (p. 184). Eugen Lovinescu a văzut în el „doar un organizator de teatru românesc și iubitor de spectacole". Adevărul este că Asachi poseda o frumoasă sinteză a valorilor clasice. Cunoștea mai multe limbi și urmărea cu ușurință mișcarea ideilor vremii. Vorbind despre necesitatea dezvoltării unui teatru național, Asachi recunoștea că această instituție poate fi înțeleasă mai întîi ca o „școală practică". De aceea, cînd la 1816 dă prima reprezentație în limba română cu o pastorală de Gessner și Florian, el avea în vedere atît rolul de pionier pe care trebuia să-l joace în arta dramaturgiei moldovene, cît și limitele estetice ale sectorului. În partea a doua a activității sale de dramaturg, el pune accentul pe creația originală, voind în același timp să formeze și gustul publicului pentru opera italiană.

Făcînd o sinteză critică a activității teatrale a lui Asachi vom găsi: traduceri și prelucrări și creații dramatice originale. Dintre traducerile și prelucrările avute în vedere menționăm cîteva: pastorala „Mirtil și Hloe", de Gessner și Florian — prelucrare de Asachi, reprezentată la 27 decembrie 1816, în casa special „amenajată" a hatmanului Costache Ghica. Este cea dintîi piesă de teatru jucată în limba română, în Iași. Mirtil e un păstor de 13 ani, iar Hloe o păstoriță de 12 ani. Piesa e o creație dramatică în care se pune problema înălțării omului prin virtute. Asachi voia să întemeieze în Moldova instituții noi care aveau drept scop ridicarea maselor prin cultură. A doua piesă a lui Kotzebue, „Văduva vicleană sau temperamentele" tot în traducerea lui Asachi, a fost prezentată odată cu drama „Lapeirus". Acestora le urmează a treia piesă: comedia-vodevil într-un act „Pedagogul" aparținînd tot lui Kotzebue, tradusă și localizată de Asachi în vederea aceluiași scop educativ. Elevii conservatorului o joacă la 12 noiembrie 1837. Piesa lovește

în viciile lumii aristocrate. Cu piesele „Contradanțul" sau „Întunecimea de lună" și „Sărăcie și fudulie" se încheie ciclul traducerilor lui Asachi din Kotzebue. Traducerile și prelucrările lui Asachi după Kotzebue serveau un gust trecător — de epocă — dar nu-i mai puțin adevărat că „ele umpleau un mare gol" (p. 158).

Acestor piese li se adaugă un număr de creații dramatice originale.

„Debutînd cu traduceri și prelucrări, Asachi încerca diferite formule pentru întemeierea unui teatru național. Între 1816 și 1840 el era considerat spiritul cel mai util publicului. Activitatea sa dramatică — originală — începe tîrziu. La 11 aprilie 1834, se prezintă o primă compoziție dramatică: „Serbarea păstorilor moldoveni". La 26 august, același an, aceiași diletanți moldoveni îi interpretează piesa: „Dragoș, întîiul domn suveran al Moldovei" Acum se sărbătorește și încoronarea lui Mihail Sturdza. Drama istorică „Petru Rareș" — originală — reprezentată pe scena Teatrului Național din Iași este „un început de teatru istoric prin care Asachi încearcă să trezească conștiința națională și să-i readucă pe români din învălmășagul străinismului, la adevăratul lor leagăn". Subiectul ei îl vom găsi într-o nuvelă dezvoltată cu același nume. Costumația, limba arhaică și îndeosebi idealul unor eroi virtuoși a impresionat pe spectatori (p. 210). Se pot cita și alte titluri de piese: „Elena, Dragoș de Moldavia" (1863), „Petru I, țarul Rusiei la Iași" (1868) ș. a. „sînt lipsite de trăirile adînci ale sufletului omenesc", deși autorul se străduiește să motiveze acțiunea. Și în teatru Asachi se voia un deschizător de drumuri, în condițiile în care accentul nu cădea pe crezul artistic ci pe cel patriotic" (p. 203). „Se ignoră de asemenea rolul lui Asachi în dezgroparea trecutului înaintea altora, în întemeierea unui teatru național. Asachi nu creează oameni superiori meniți să aspire către un ideal. El rămîne omul altei epoci, al epocii de culturalizare (p. 204). Împotriva opiniei altor critici „Asachi dramaturgul a fost dominat permanent de virtuțile clasice ale teatrului, de ideologia lui. El s-a străduit să facă din teatru „o școală a sufletelor". Este drept însă că „piesele lui originale nu sînt și opere de artă" (p. 204).

De la Asachi ne-au rămas și un număr însemnat de nuvele cu caracter mai ales istoric. Se poate spune că el a avut un mare merit, acela de a fi „creat o școală istorică înaintea lui Kogălniceanu". Discipolii săi, N. Istrati, Al. Asachi, fiul, Meledon ș. a., vor scrie și dincolo de progresul „Daciei literare". Întoarcerea spre trecutul istoric plin de fapte măreț aparține orientării preromantice și romantice.

Articolul „Din istoria Moldovei" publicat în „Albina românească" din 1829 are înțelesul unui program de școală istorică. Asachi spune: „Moldova n-a fost lipsită de epoci strălucite". „Faptele acelora se cuvine cunoscute și păstrate în aducerea-aminte și în inimile tuturor patrioților" (p. 209). Kogălniceanu va susține aceeași idee peste 11 ani în articolul-program „Introducție" al „Daciei literare" (30 ghenuarie 1840): „Istoria noastră are destule fapte eroice...". Pentru Asachi, întemeietorul școlii istorice în Moldova, trecutul de glorie trebuie să deștepte în sufletul contemporanilor un ideal etic.

În nuvelele sale, Asachi se oprește asupra unor situații și eroi care domină un întreg ev mediu (p. 210). „Prin subiect și tehnică literară, Asachi se deosebește de ceilalți prozatori ai epocii pașoptiste. „În ciuda scăderilor amintite nuvelele sale vădesc și reale posibilități epice".

În istoria literaturii române Asachi rămîne un spirit enciclopedic și mereu dinamic. Format în trei medii de cultură (Lemberg, Viena, Roma), era firesc ca într-o epocă de „nediferențiere" a valorilor culturale întinsele sale informații să se fructifice pe mai multe planuri: inginerie, educație, pictură, poezie, proză, nuvelă și teatru.

Prin formația lui spirituală, Asachi a stat și sub semnul ideologiei iluministe care milita pentru înfăptuirea ideilor de progres al societății.

În concluzie: „În dezvoltarea culturii românești Asachi depășește în anumite direcții chiar și pe I.H.Rădulescu. El trebuie privit în complexitatea activității lui.

A sprijinit și dezvoltat învățămîntul „de toate gradele" în limba națională, a pus bazele unui teatru autohton, a întemeiat presa, a început știința și artele, a creat un sistem cultural-educativ. El este o verigă necesară și trainică în neîntreruptul lanț al culturii românești".

Prof. I. D. LĂUDAT

340 ANI DE LA MOARTEA MITROPOLITULUI PETRU MOVILĂ

(1647-1987)

Inalt Prea Sfinţitul Părinte dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, a luat iniţiativa de a marca împlinirea a 340 ani de la moartea Mitropolitului Petru Movilă în revista „Mitropolia Ardealului". În nr. 6/1987 şi nr. 1/1988, s-a publicat un grupaj de studii inedite şi traduceri.

Cea mai preţioasă contribuţie este Descoperirea sub fundaţia Catedralei Uspenia din Kiev a mormîntului Mitropolitului Petru Movilă. **Pe baza epitafului lui Petru Movilă de pe placa de argint şi a stemei familiei Movilă** de pe o altă placă de argint, ambele găsite în 1982 în săpături arheologice. **prof. Oles Bilodid şi arhitect Victor Harlamov întreprind în studiul lor o analiză detaliată a biografiei Mitropolitului.**

I.P.S. Mitropolit Dr. Antonie, în studiul său introductiv : Petru Movilă. Cîteva descoperiri recente care îi întregesc biografia dar i-o şi încurcă !, **analizează contribuţia de mai sus a celor doi savanţi de la Kiev, subliniind unele controverse şi nelămuriri care persistă, privitoare la locul şi anii de studii ai marelui Mitropolit. Ipoteza că Petru Movilă a studiat în Franţa ar explica orientarea iluministă, capacitatea cărturărească, erudiţia şi iniţiativele sale. Caracterizarea sa drept „eminent savant filosof" de către contemporani presupune o educaţie filosofică la şcoli înalte. Ceea ce nu se poate stabili momentan cu certitudine este timpul cînd a învăţat Petru Movilă în Franţa; alţi cercetători consideraseră că el a studiat în Olanda. Problema anilor de studii ai lui Petru Movilă rămîne deschisă. Biografia Mitropolitului Petru Movilă se încurcă din nou în ceea ce priveşte data naşterii. Pe baza cifrei din epitaful descoperit la Kiev de ei, O. Bilodid şi V. Harlamov stabilesc data naşterii sale 1574, deci cu 22 de ani mai devreme decît se considera pînă acum. I.P.S. Mitropolit Antonie recomandă ca istoricii culturii româneşti şi ai istoriei Bisericii să caute mai în adîncime argumente care să precizeze fără putinţă de tăgadă data naşterii Mitropolitului Petru Movilă.**

In studiul citat mai sus, în care fac cunoscute rezultatele descoperirilor lor din timpul săpăturilor arheologice la Catedrala Uspenia din Kiev, O. Bilodid şi V. Harlamov reconstituie împrejurările istorice şi atmosfera din Kiev de la 1 ianuarie 1647, data morţii lui Petru Movilă. Acum se ştie că, în loc să-l înmormînteze în Catedrala Uspenia, colaboratorii lui au luat sicriul şi, sub protecţia nopţii, l-au dus la Catedrala Sfînta Sofia şi l-au depus acolo pentru o bucată de vreme. După sfatul panului (= boier) Kisel, castelan şi voievod kievean, aceasta a fost o măsură de apărare împotriva uniaţilor (greco-catolici), ca ei să nu pună stăpînire pe Biserica Sfînta Sofia, profitind de deruta cauzată de moartea lui Petru Movilă. În acest timp episcopii, arhimandriţii şi egumenii ca şi alţi clerici s-au adunat din toate părţile pentru înmormîntare. Îngroparea s-a făcut în ziua celor 40 de mucenici, 9 martie 1647, în a doua săptămînă a Postului Mare, într-o marţi, cînd trupul lui Petru Movilă a fost dus de la Sfînta Sofia în biserica cea mare Uspenia a Maicii Domnului, în criptă. După mărturia contemporanilor, Petru Movilă purta în timpul vieţii, pe piele, cămaşă de pocăinţă, din păr aspru, ca să-şi smerească trupul şi smerenia l-a făcut să ceară să fie îngropat ca un monah de rînd, sub nivelul fundaţiei Catedralei Uspenia, fără nici un fel de inscripţie la locul îngropării. Acest fapt a determinat că 335 de ani nu s-a cunoscut locul exact al mormîntului său.

De altfel, în testamentul Mitropolitului se întîlnesc două aspecte, unul duhovnicesc, **în care a expus crezul concepţiei sale, a dispus să fie păstrate cu grijă mănăstirile şi bisericile ridicate şi împodobite de el, şi altul** laic **— grija pentru soarta Colegiului de învăţămînt care îi purta numele şi dobîndise deja faimă printre instituţiile de învăţămînt superior din Europa. Lui, Colegiului kievo-movilean, i-a lăsat toată averea sa personală: biblioteca, casa şi acareturile de la Podoli, vitele şi inventarul satului său Nepologhi, în plus 80.000 zloţi, bunuri casnice, precum şi odăjdiile sale de mitropolit, împodobite cu pietre preţioase şi stofe pentru îmbrăcămintea studenţilor săraci.**

In timpul războiului din 1941 o bombă a căzut în Catedrala Uspenia și întregul edificiu a sărit în aer. În 1982 Institutul de arheologie al Academiei de științe a R.S.S. Ucrainene a primit sarcina să restaureze catedrala, și pentru aceasta a fost nevoie să se afle în ce stare se află fundația. În timpul săpăturilor, la adîncimea de 2,40 m sub nivelul subsolului în partea de vest a Catedralei s-au aflat rămășițele criptei zidite și, în moloz, două plăci de argint care indică, indubitabil, că mormîntul lui Petru Movilă a fost acolo. Autorii descoperirii, O. Bilodid și V. Harlamov, publică descifrarea inscripțiilor de pe plăcile de argint, pe care se află gravate date biografice ale lui Petru Movilă și stema familiei Movilă. Cifrele chirilice care indică data nașterii Mitropolitului sînt reprezentate prin literele A = 1.000 F = 500 și un semn compus (Fita) care a fost interpretat de cei doi cercetători ca fiind o ligatură cursivă, o asociere între (O) situat pe linie și (D) deasupra liniei, ceea ce ar însemna că valoarea cifrică a semnului ar fi 74. Deci, anul nașterii lui Petru Movilă ar fi, după părerea celor doi descoperitori, 1574! La rîndul nostru, fără să punem sub semn de îndoială descoperirea, considerăm că vor fi necesare noi analize ale conturului inciziei acestor litere și cît mai diverse expertize asupra celor două plăci descoperite. Descoperirea ca atare rămîne un senzațional eveniment pentru istoria Bisericii Ortodoxe.

În studiul meu, Considerații asupra scrierilor și activității Mitropolitului Petru Movilă și completări bibliografice, am atras atenția asupra valorii Molitvelnicului tipărit în Lavra la 16 dec. 1646. El are trei părți: I-860 p.; II-268 p.; III-438 p. În Predoslovie, Petru Movilă mărturisește că a preluat toate slujbele „din evhologiile grecești și din molitvelnicele vechi slave". Ceea ce a introdus nou Petru Movilă în textele cultice a constat într-o expunere mai amănunțită a desfășurării serviciului divin. El a tipărit textele tuturor slujbelor pentru cele mai diverse cerințe: de la slujba de sfințire a bisericii, a casei de locuit, a fîntînii, pînă la rugăciunile pentru tunderea monahilor, pentru sfințirea armelor și a steagurilor de luptă, de la blagoslovenia celor care pleacă la învățătură, pînă la sfințirea bucatelor (alimentelor), a cîmpurilor, a roadelor pămîntului.

În continuare se dau bogate informații despre ultimele apariții bibliografice referitoare la Petru Movilă, printre care cele publicate în „Harvard Ukrainean Studies", VIII, nr. 1-2, 1984, în total 108 titluri în limbile română, polonă, rusă. De asemenea sînt analizate datele din Catalogul tipăriturilor vechi din Ucraina de Iakim Zapasko și Iaroslav Isaevici, vol. I, 1574-1700, Lvov, 1981, referitoare la tipăriturile alcătuite sau inițiate de Petru Movilă, la cele dedicate personalității sale, necunoscute în literatura românească de specialitate, completări la unele tipărituri semnalate anterior ca și adaosuri la ediții cunoscute.

In revista „Mitropolia Ardealului" nr. 1/1988 se continuă publicarea ciclului de articole închinate lui Petru Movilă. Prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, în Cuvînt introductiv la Panegiricul movilean din 1647, consideră că pe lîngă frumusețea versurilor și profunzimea filosofică a conținutului, definitorii pentru înaltul conținut al culturii Europei răsăritene din acea perioadă, lucrarea ce i-a fost închinată la moartea sa dă dimensiunea prețuirii de care s-a bucurat Petru Movilă din partea contemporanilor.

Pentru prima oară se publică în limba română textul integral al Panegiricului la moartea lui Petru Movilă, Kiev, 1647 aprilie 9, de Iosiph Kalimon, traducerea din limba polonă a epocii realizată de Mihai Mitu, văzută și de I. C. Chițimia după singurul original descoperit de Paul Mihail, care se păstrează la Biblioteca din Lvov a Academiei de Științe a R.S.S. Ucrainene.

Prof. univ. dr. I. C. Chițimia, în studiul Considerații istoriografice referitoare la Panegiricul movilean, demonstrează că această scriere este reprezentativă pentru barocul polonez. Sînt comentate gravurile numeroase anexate textului, însemnele mitropolitane ale lui Petru Movilă în legătură cu stemele Țărilor Românești și anume capul de bour și corbul, unite cu acvila poloneză, spata și sceptrul coroanei. Autorul consideră că descoperirea panegiricului și traducerea sa în limba română este un fapt de mare importanță pentru cultura română.

Poetul Ioan Alexandru în al său Început de imn pentru Petru Movilă **scrie că „Această plîngere fericită este strămoașa Cîntării României de mai tîrziu, venind din adîncurile gîndirii imnice antinomice a Bizanțului peste care plutește și rîvna veacului muzicii lui Bach..." Ioan Alexandru relevă calitățile textului ca oglindă a vieții spirituale a vremii sale: „Întreaga Rusie înecată în lacrimi de sub pleoapele umede ale bunei speranțe privește... Petru Movilă vine de departe. Pentru multe sute de ani s-a ridicat un lăcaș așa de mare pe capul vostru de bour", iar în încheiere afirmă: „Petru Movilă este modelul cărturarului român ajuns la sfințenie, la moartea căruia plînge toată suflarea, ca-n sufletul lui Eminescu".**

Pr. prof. univ. dr. D. Stăniloae în studiul Un panegiric poetic la moartea lui Petru Movilă, **atrage atenția asupra faptului că Petru Movilă a pornit cu hotărîre la o întărire a Ortodoxiei amenințate de uniatism, purtînd în el urmele formale ale unei teologii scolastice care domina atunci teologia catolică de pretutindeni. Scolasticismul acesta și-l însușise și o parte a teologiei grecești (de ex. Meletie Sirigul). Prin aceasta amîndouă Bisericile își manifestau unitatea în voința de apărare în fața adversarului comun, reprezentat de Reforma apărută recent.**

Din poemul care s-a publicat, de o uimitoare subtilitate poetică, se constată însușirile Mitropolitului. E o poezie care folosește în mod original imagini luate din natură și aprofundează îndeosebi taina morții, folosind și teme populare. Se consideră că Mitropolitul a fost o piatră mare de temelie pentru mulți și o făclie. Atunci, la înmormîntarea lui, făclia a început să strălucească cerului și, ca Apostolului Petru, și lui Petru Movilă, i s-au dat „cheile cerului". Analiza poemului panegiric întreprinsă de Pr. prof. D. Stăniloae se încheie cu constatarea că subtilitatea sa poetică e hrănită cu textele biblice, explicate spiritual și original. Poezia a căpătat astfel substanța unor probleme de mare adîncime.

Studiile și traducerile închinate lui Petru Movilă, publicate în cele două numere din revista „Mitropolia Ardealului" sînt însoțite de 12 fotografii originale: Vederea generală a ruinelor Catedralei Uspenia din Kiev și locul în care a fost descoperit mormîntul lui Petru Movilă; decalcul epitafului și al stemei movileștilor de pe plăcile de argint găsite în 1982; portretul lui Petru Movilă de pe fresca de la Mănăstirea Berestovo; pictura din Arhieraticonul **din 1632, în care Sfîntul Ioan Gură de Aur este reprezentat cu trăsăturile lui Petru Movilă; Foaia de titlu a** Cuvîntării **lui Petru Movilă de la Iași, 1645; Portretul lui Vasile Lupu, tipărit la Kiev în 1645; Foaia de titlu a unei lucrări închinate lui Petru Movilă la Kiev în 1645; Foaia de titlu a** Panegiricului **din 9 aprilie 1647; Stemele Moldovei și Țării Românești tipărite la Kiev în 1647; Foaia de titlu a lucrării** Lithos albo Kamien, **Kiev, 1644.**

Considerăm că pentru istoria culturii românești ca și pentru istoria Bisericii Ortodoxe marea personalitate a lui Petru Movilă va suscita permanent interesul cercetătorilor și sperăm că viața și opera sa vor fi tot mai bine cunoscute.

Pr. Paul MIHAIL

PREOTUL PROFESOR DR. DUMITRU FECIORU

Întristat, jalnic și amar este răspunsul omului în fața morții, de vreme ce Dumnezeu pe protopărintele nostru Adam l-a pedepsit pentru păcatul neascultării la moarte zicîndu-i: „Pămînt ești și în pămînt te vei întoarce". Cugetînd la aceasta, psalmistul David scrie că „zilele omului sînt 70 de ani, iar de vor fi în putere 80 ani". Dar scurtimea sau lungimea vieții unui om, nu se măsoară numai cu numărul zilelor sau anilor, ci îndeosebi cu

realizările spirituale și materiale din timpul acestei vieți. Priviți din acest unghi, muritorii se împart în mai multe categorii: oameni care trăiesc mult și nu fac nimic, oameni care trăiesc puțin și fac mult și oameni care trăiesc mult și fac mult. Între aceștia din urmă se numără și Părintele profesor dr. Dumitru Fecioru, care a știut să împletească armonios viața cu faptele, lăsînd în sufletele enoriașilor, ale discipolilor de la Seminar și de la Facultatea de teologie, ale colegilor de slujire și de catedră, precum și ale tuturor celor ce l-au cunoscut, un scump tezaur de trăire și dăruire creștinească și românească.

Născut la 18 iulie 1909, în satul Poiana, comuna Valea Rea, județul Bacău, dintr-o familie de țărani care i-au imprimat o aleasă creștere, Preotul prof. Dumitru Fecioru, ajuns lucid și senin la vîrsta maximă prezisă de psalmist, va trece din moarte la viață și de pe pămînt la cer, luni 22 februarie 1988, în locuința sa de lîngă biserica „Cuțitul de Argint" din București unde slujise oamenilor și Domnului peste 48 de ani. După terminarea școlii primare în localitatea Berzunți de lîngă Bacău, tînărul absolvent se înscrie la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași (1917-1926), după care urmează cursurile Facultății de teologie din București. În 1930, este declarat licențiat în teologie cu teza „Gnosticismul la Clement Alexandrinul". Remarcat din timpul cursurilor de licență pentru aptitudinile și rîvna sa, bun cunoscător al limbilor clasice, este trimis în același an cu o bursă la studii de specializare la Facultățile de teologie din Atena, Berlin și München.

Întors în țară, în urma unui riguros examen este declarat doctor în teologie de Facultatea din București, în 1935, cu teza „Viața Sfîntului Ioan Damaschin. Studiu de istorie literară creștină", editată în același an.

Fiu de țărani, cu o situație materială precară, dar în același timp cu o rîvnă deosebită față de carte, concomitent cu cursurile pentru licență din 1927-1930, funcționează ca ajutor de bibliotecar la Biblioteca Ateneului Român. După obținerea titlului academic de doctor în teologie, este numit profesor, mai întîi la Seminarul „Neagoe Vodă" din Curtea de Argeș și apoi transferat în același post de profesor la Seminarul „Nifon Mitropolitul" din București. În 1940, este hirotonit preot pe seama bisericii „Cuțitul de Argint" din București pe care o slujește cu devotament pînă în ultima clipă a vieții sale. Între anii 1946 și 1948, face parte dintr-un comitet de conducere al Institutului Biblic și de Misiune a Patriarhiei Române. În aceeași perioadă funcționează în calitate de conferențiar la fosta Facultate de teologie, din 1948 în 1955 ca lector de limbă greacă în cadrul Institutului Teologic Universitar din București, apoi conferențiar și profesor pentru doctoranzi la catedra de „Noul Testament". Pentru a se putea dedica întru totul studiului, se retrage pentru o perioadă de trei ani la parohie (1956-1959), apoi ocupă postul de bibliotecar-șef al Bibliotecii Sfîntului Sinod (1959-1961), după care este numit consilier patriarhal la sectorul „Relații externe bisericești". În 1971, revine la catedră ca profesor de Patrologie și funcționează pînă în 1975, cînd se pensionează la cerere pentru limită de vîrstă.

Fiind un teolog profund, cu multă dragoste și putere de muncă, Părintele profesor Dumitru Fecioru, în colaborare cu alți distinși teologi, a înființat și a condus pentru o vreme revista studenților teologi „Raze de lumină" și „Librăria teologică". A editat, începînd cu anul 1937, colecția „Biblioteca Viața Nouă" și colecția patristică „Izvoarele Ortodoxiei", din care au apărut primele opt volume. Alte două volume au văzut lumina tiparului în colecția de Studii teologice „Stromate", iar în 1941, pe cînd era profesor de seminar, înființează și patronează colecția „Pagini alese din Sfinții Părinți" din care au apărut 20 de cărți. Astfel, Părintele Dumitru Fecioru a fost nu numai un preot statornic, slujind aproape 50 de ani la aceeași biserică, ci a dovedit statornicie și în arta scrisului și mai ales a traducerilor, încît și sfîrșitul l-a găsit aplecat asupra operelor Sfinților Părinți, căutînd să toarne în dulce grai românesc, tot ceea ce timpul și în ultima vreme sănătatea i-au îngăduit. Astfel, a publicat multe însemnări, cronici, note bibliografice, comentarii, recenzii, predici, articole, studii și traduceri din scrierile Sfinților

Părinți. Între acestea amintesc doar cîteva : 1929 — Epoca Fericitului Augustin; 1937 — Ideile pedagogice ale Sfîntului Ioan Gură de Aur, Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică **(vol. I),** Sfîntul Ioan Damaschin. Cultul Icoanelor; 1938 — Sfîntul Sofronie al Ierusalimului. Viața Cuvioasei Maria Egipteanca, Sfîntul Ioan Damaschin — Dogmatica, Sfîntul Asterie al Amasiei „Viața și opera"; 1942 — Cuvîntări la praznice împărătești ale Sfîntului Ioan Gură de Aur; 1944 — Catehezele Sfîntului Chiril al Ierusalimului **(partea I-a) ; 1945 — Partea a II-a** din Catehezele Sfîntului Chiril al Ierusalimului, Didahiile și predicile lui Ilie Miniat, Sfîntul Ioan Gură de Aur, Despre dragoste și prietenie; 1946 — Sinaxarele Triodului, **un nou gen de predică în omiletica patristică,** Asterie al Amasiei, Omilii și predici ; **în 1959-1965, publică** „Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române" **etc.**

Multe din ideile sale plămădite ca profesor, ascultate ca duhovnic și trăite ca preot de enorie au rămas în manuscris, urmînd ca unul din discipolii săi să le aducă în faza de a vedea lumina tiparului. Între acestea sînt multe predici, multe însemnări, multe comentarii și mai ales traduceri din operele Sfinților Părinți între care amintim : Gramatică a limbii elene **(în două părți),** Comentar la Psalmi, Omilii la Hexaemeron, Omilii și predici ale Sfîntului Vasile cel Mare **și, ceea ce este mai important, în întregime,** Opera Sfîntului Ioan Gură de Aur **(18 volume).**

Este demnă de amintit ultima sa traducere, cu o atît de cuprinzătoare introducere, Despre preoție, **București, 1987, 234 pagini. Citind numai „Cuvîntul înainte" al Părintelui profesor Dumitru Fecioru, ajungi pe piscul cel mai înalt și poți să înțelegi ce înseamnă sublimul preoției, pe care a înțeles-o, a trăit-o și a sădit-o cu mult patos, cu multă tragere de inimă și cu totală dăruire în sufletele credincioșilor și mai ales în inimile generațiilor de preoți, din primii și ultimii ani de profesorat. Pentru care, așează, Doamne, cu drepții pe adormitul robul Tău, iar noi, cei ce l-am avut ca dascăl și părinte îi făgăduim, pe de o parte, că sămînța împrăștiată în timpul studenției a căzut în pămînt bun, pe de altă parte, îi promitem că va aduce rod în slujba aproapelui, a Bisericii și a neamului, pe care Părintele profesor Dumitru Fecioru le-a slujit atît de frumos pînă la trecerea în lumea de dincolo.**

Protos. Ștefan GUȘĂ

Recenzii și note bibliografice

Sfinți români și apărători ai legii strămoșești, lucrare alcătuită din încredințarea Sfîntului Sinod, sub directa purtare de grijă a *I.P.S. Nestor,* Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, 730 p.

În Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române a apărut volumul intitulat „Sfinți români și apărători ai legii strămoșești", lucrare colectivă, al cărei coordonator este Înalt Prea Sfințitul Mitropolit dr. Nestor Vornicescu al Olteniei. Din comisia de editare a lucrării, condusă de I.P.S. Sa, au făcut parte: P. S. Episcop Timotei al Aradului, Pr. Dumitru Soare, directorul Editurii Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă, Pr. prof. Nicolae Șerbănescu, Pr. prof. Mircea Păcurariu, Pr. Scarlat Porcescu de la Iași, Pr. Marcu Bănescu de la Timișoara Pr. prof. Viorel Ioniță și redactor Ion Ciutacu.

Volumul cuprinde 70 de medalioane de sfinți, care au trăit pe pămîntul țării noastre sau ale căror moaște au fost aduse aici cu veacuri în urmă. Autorii acestor medalioane sînt ierarhi, clerici, monahi sau de mir, profesori de teologie de la București și Sibiu.

Lucrarea de față se deschide printr-un studiu introductiv foarte dens, semnat de I.P.S. Mitropolit Nestor, tradus, de asemenea, în limba franceză și în limba engleză. După ce face o analiză a conceptului de sfințenie, I.P.S. Sa efectuează o incursiune în istoria canonizării sfinților în Ortodoxie, cu bogate exemplificări din diferite Biserici Ortodoxe naționale. Referindu-se, în continuare la Biserica Ortodoxă Română îl citează pe primul mare aghiograf român, eruditul Mitropolit Dosoftei al Moldovei care, în secolul al XVII-lea, deplîngea lipsa canonizării sfinților români, despre care existau atîtea mărturii în tradiția orală și al căror ecou se face însuși vestitul mitropolit. În condițiile vitrege din trecut, se precizează în studiul introductiv, unii sfinți români au fost mai bine făcuți cunoscuți și canonizați de alte popoare, ca de pildă Sfînta Teofana din secolul al XIV-lea, Sfîntul Ioan Valahul din secolul al XVII-lea ș. a.

După cum este cunoscut, în anul 1955, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a făcut cea dintîi canonizare solemnă din Biserica noastră, oficializîndu-se ceea ce s-a numit „canonizarea spontană, prin evlavia populară". Concomitent a fost generalizat cultul unor sfinți „împămînteniți" în România, ca de pildă Sfînta Cuvioasă Parascheva, Sfînta Muceniță Filofteia, Sfîntul Nicodim de la Tismana, Sfîntul Grigorie Decapolitul.

Partea a doua a studiului introductiv trece în revistă traducerile în limba română ale „Vieților Sfinților", subliniindu-se că această carte a constituit un factor puternic de educație creștină, o normă morală călăuzitoare. Dar dacă în literatura bisericească română „Viețile Sfinților" au fost traduse și tipărite cu regularitate, nu același lucru s-a întîmplat cu „vieți" de sfinți români, despre care s-a scris foarte puțin și sporadic. De aceea, volumul de față este destinat să umple un gol în istoriografia bisericească română. Desigur, însă, că lucrarea nu cuprinde pe toți sfinții români, ci numai pe aceia despre care s-au păstrat suficiente date istorice sigure.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor își însoțește studiul introductiv cu o addenda, care cuprinde studii, articole și note documentare publicate pînă în prezent, referitoare la unii dintre sfinții români.

Volumul se încheie cu un epilog, datorat Pr. prof. Dumitru Stăniloae, în care aflăm o serie de reflexiuni asupra relației dintre sfinții locali și Biserica Ortodoxă de pretutindeni. „Toți sfinții, afirmă cunoscutul teolog român, sînt locali prin faptul că lucrează într-un anu-

mit loc, dar sînt universali pentru credința universală pe care o slujesc în acel loc. Toți sînt locali pentru oamenii dintr-un anumit loc, cărora le slujesc în cursul vieții prin faptele și pilda lor, dar toți sînt universali pentru că această pildă e valabilă pentru credincioșii de pretutindeni".

Lucrarea este ilustrată de un număr de 40 de planșe, reprezentînd sfinți români și mănăstiri în care unii dintre ei și-au petrecut viața. De asemenea, lucrarea cuprinde un indice onomastic, foarte prețios pentru specialiști, însumînd 40 de pagini.

Așteptat cu deosebit interes atît de teologi, cît și de credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, volumul prezentat reprezintă, după expresia fericită a I.P.S. Nestor, „o carte românească de zidire sufletească, adresîndu-se Ortodoxiei întregi și lumii creștine în totalitatea ei".

Pr. Șt. BUCHIU

† *Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului*, **Patristica mirabilia.** Pagini din literatura primelor veacuri creştine, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1987, 422 p.

Arhipăstorul Mitropoliei Banatului, Dr. Nicolae Corneanu, înainte de trecerea sa în ierarhia bisericească superioară a lucrat în cadrul Institutului Teologic din Sibiu, ca profesor de Patrologie. În această calitate a făcut cercetări, a întocmit și publicat mai multe studii, aducînd interesante contribuții referitoare la unele probleme din domeniul patristicii. În anul 1984, Înalt Prea Sfinția Sa, cum notează în *Cuvîntul înainte*, publica volumul „Studii patristice", „o mică parte din rodul unor mai ample investigații de tinerețe". Cunoscînd „interesul mereu crescînd, la noi, pentru scrisul Sfinților Părinți ai Bisericii", dă acum publicității alte cercetări pe care le-a întreprins odinioară. Impulsul care a condus la hotărîrea de a publica studii și cercetări privitoare la unele opere ale Sfinților Părinți este admirația pentru ceea ce au scris ei. De aici titlul „Patristica mirabilia" dat noului volum.

Amintind că și pe pămîntul patriei noastre au viețuit Părinți care au înmulțit, prin scrieri, avuția patristică, autorul anunță capitolele volumului pe care-l semnalez. Primul, *Fundamentări teoretice la Sfinții Părinți*, în care arată că anumite probleme intelectuale și artistice „de totdeauna au atras și pe scriitorii patristici". Al doilea capitol, *Momente semnificative din perioada patristică*, scoate în relief viața, strădaniile și operele unor scriitori patristici. Un grupaj de studii, unele mai dezvoltate, iar altele mai restrînse, de fapt al treilea capitol al volumului este intitulat *Probleme de pietate la Sfinții Părinți*. Studiile grupate în acest capitol: *Farmecul pustiului, Păcatul limbuției și virtutea tăcerii, Foloasele trezviei, Gînduri despre viață și moarte, Teama, superstiția și adevărata evlavie, Cenzura rîsului la Sfinții Părinți, Darul lacrimilor, Canonul cel mare al Sfîntului Andrei Criteanul, Rugăciunea de umilință a Sfîntului Efrem Sirul, Cum trebuie să ne rugăm* și *Scurte note privind originea monahismului*, cuprind reflecții și considerații sugestive făcute de autor în legătură cu problemele în discuție, cum și texte din operele Sfinților Părinți care oglindesc opiniile acestor vase alese ale Bisericii. Credinciosul evlavios, conchide autorul, poate cunoaște, prin mijlocirea acestor studii, preocupările filocalice ale Părinților bisericești. Alt capitol, *Sfinții Părinți și unele aspecte ale societății vremii lor*, a oferit autorului prilejul de a se opri la luxul feminin și la consecințele sale în procesul de destrămare a imperiului roman. Sugestive sînt gîndurile și opiniile unor Sfinți Părinți în legătură cu luxul și cu urmările sale: *Clement Alexandrinul, Tertulian, Ciprian, Ieronim, Ambrozie, Augustin, Paulin de Nola, Grigore din Nazianz, Vasile cel Mare, Isidor Pelusiotul și Asterie al Amasiei*. În sfîrșit, știind că omul de totdeauna „a simțit permanent nevoia prefigurării năzuințelor sale celor mai intime", Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae abordează „semnificația unora din simbolurile utilizate de Sfinții Părinți": *al căii sau drumului, al podului, al muntelui, al scării, al izvorului și fîntînii*. Volumul se în-

cheie cu un capitol, pe care l-aș denumi *apendice* și care cuprinde „scurte tălmăciri din scrierile Sfinților Părinți": *Corespondența dintre Sfîntul Vasile cel Mare și retorul Libaniu, Sfîntul Varsanufie despre „opiniile" lui Origen, Evagrie și Didim, Sfîntul Ioan Damaschin — despre cele opt duhuri ale răutății.*

Citind studiile incluse în acest volum, expuse într-o ordine cărturărească exemplară, rămîi, într-adevăr, uimit de „operele autorilor din primele veacuri creștine", cum a remarcat autorul. Nu se poate insista asupra lor într-o semnalare ca aceasta; nici spațiul nu îngăduie și nici nu s-ar reda satisfăcător complexitatea teologico-morală a acestor studii. Notez, doar, că unele sînt consacrate fie problemelor de istorie religioasă și bisericească, fie de dogmatică, fie, cele mai multe, problemelor de etică și disciplină creștină. Oprindu-se, într-o mai mare măsură, la probleme de teologie practică, autorul a avut în vedere utilitatea cunoașterii lor temeinice de către preoți și drept-credincioși.

Dacă a introdus, în volum, capitolul *Înțelesul simbolurilor*, autorul a avut, negreșit, în vedere „proprietatea excepțională (a simbolurilor) de a sintetiza într-o expresie, sensibilă de obicei, o imagine, experiența spirituală a numeroase generații, tîlcuind un concept sau un principiu de natură religios-morală". După ce reproduce, în fiecare studiu, unele păreri ale Sfinților Părinți referitoare la simboluri, arată succint care este înțelesul lor în creștinism: de pildă, *calea* care duce la Hristos este Evanghelia; pașii pe această cale sînt anevoioși, dar cel ce-i face va dobîndi „fericita răsplată a cerului"; *podul* este mijlocul prin care se face legătura „între pămînt și cer", *muntele* apropie sufletul de Dumnezeu, *scara* duce, pe treptele virtuților, la „lumea de dincolo" etc.

Călăuzit de lozinca *multa paucis*, autorul este concis în dezvoltarea și expunerea temelor alese; iată un pasaj din *încheierea* materialului consacrat luxului feminin care pune în lumină harul său literar și măiestria cu care surprinde în viziune sintetică gîndirea și opiniile Sfinților Părinți în legătură cu această problemă: „Ofensă adusă Creatorului și desfigurare a chipului lui Dumnezeu sădit în noi, dorința de înfrumusețare a fost pusă în rîndul celor mai grele păcate. Am greși însă dacă ne-am închipui că cenzura pe care Părinții Bisericii au aplicat-o luxului feminin ar fi atît de oarbă și unilaterală încît să nu țină seama de realități... Ceea ce au cerut ei a fost, doar, ca măsura bunei cuviințe să nu fie depășită".

Noua carte a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae Corneanu trebuie, neapărat, citită. Îndeosebi pentru slujitorii altarelor, ea trebuie să fie un *vademecum* o călăuză, un izvor de documentare și întrarmare duhovnicească. Cît de folositoare sînt lucrările referitoare la *Canonul cel mare al Sfîntului Andrei Criteanul* și *Rugăciunea de umilință a Sfîntului Efrem Sirul*, ca să citez numai atît; istorie, teologie, morală, duh filocalic. Mai cu seamă în Postul cel Mare, lucrările acestea și, firește, altele sînt valori de mare preț în lucrarea pastorală.

Pr. Scarlat PORCESCU

Istoria bisericească universală, vol. I (1-1054), Ediția a 3-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, 604 p.

A apărut în editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, ediția a 3-a, revăzută și completată, a volumului I (1-1054) din „Istoria bisericească universală" de Pr. prof. dr. Ioan Rămureanu, Pr. prof. dr. Milan Șesan și Pr. prof. dr. Teodor Bodogae, volum tipărit cu binecuvîntarea *Prea Fericitului Teoctist*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Materialul de studiu este prevăzut cu o introducere în care se fac precizări privitoare la obiectul, definiția, denumirea, scopul, importanța, împărțirea, metoda, izvoarele, științele auxiliare ale Istoriei bisericești universale și tratate mai importante apărute în domeniu, după care sînt prezentate cele trei mari perioade ale Istoriei bisericești universale (pînă la 1054).

Prima perioadă (1-324) urmărește evoluția Bisericii creștine în primele trei secole după Mîntuitorul Hristos începînd cu întemeierea și organizarea Bisericii în ziua Cincizecimii și răspîndirea creștinismului (după o prezentare generală a stării lumii greco-romane la apariția creștinismului, o prezentare a Persoanei și activității Domnului nostru Iisus Hristos și apoi a Sfîntului Apostol Pavel).

Sînt tratate apoi persecuțiile din primele secole sub diverși împărați, cauzele, legislația, procedura, pedepsele, precum și epoca lui Constantin cel Mare, răspîndirea creștinismului după edictul de la Milan, ierarhia bisericească și sinoadele. Tot în prima parte cititorul ia cunoștință de ereziile, controversele și schismele primelor secole creștine, de începuturile învățămîntului creștin, cultul, disciplina și viața creștină, începuturile monahismului.

Perioada a doua (325-787) se referă la evoluția și dezvoltarea Bisericii în epoca Sinoadelor ecumenice, la politica împăraților de după Constantin cel Mare, la răspîndirea creștinismului în Răsărit și Apus, dezvoltarea formelor sale de organizare, marile erezii și schisme din această perioadă atît în Răsărit cît și în Apus, la înființarea Bisericilor vechi-orientale și apariția și răspîndirea mahomedanismului, la iconoclasm, cultul, viața creștină și monahismul din această epocă.

Perioada a treia (787-1054), prezintă Biserica creștină în contextul noilor situații politice din Răsărit și Apus, lupta cu mahomedanismul, creștinarea unor popoare în Răsărit și Apus, schisme, controverse și erezii noi combătute de Sinoadele locale. Apoi, cultura teologică și viața creștină în Răsărit și Apus, personalități de seamă, școli, schisma cea mare din 1054.

Volumul este încheiat cu liste cronologice de episcopi și patriarhi de Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim și Roma, precum și cu împărații romani, cu cei din Imperiul de Răsărit și apoi bizantini, regii franci, împărații Sfîntului imperiu-romano-german, suveranii bulgari și macedoneni din perioada 1-1054, liste ce formează un deosebit de util instrument de lucru pentru studenți și pentru toți cei ce se ocupă în special de problemele istorice din primul mileniu al erei creștine.

Este de asemenea important faptul că după fiecare prelegere sînt indicate surse bibliografice menite să ajute pe studenți la lărgirea și îmbogățirea cunoștințelor, la un studiu aprofundat și temeinic.

Părinții profesori I. Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae, cunoscuți istorici bisericești în țară și în străinătate prin vasta lor cultură teologică, prin mulțimea și temeinicia studiilor de specialitate elaborate, prin traducerile de largă circulație din literatura veche creștină, revăzînd, făcînd adăogiri și actualizînd materialul istoric din acest volum, îi dau girul deosebitei și incontestabilei competențe, al temeiniciei și valorii.

Pr. Th. DAMIAN

Pr. prof. Ioan Bunea, **Cuvînt de învățătură la Botez, Cununie și Înmormîntare,** Cluj-Napoca, 1986.

În ultima vreme datorită faptului că unele culte sînt axate pe acea propoveduire a Cuvîntului, propoveduire care uneori nu e în duhul dreptei credințe a Bisericii, s-a simțit lipsa și la noi de cărți de predici tematice în apărarea dreptei credințe.

Una din aceste cărți este și cartea Pr. prof. Ioan Bunea de la Cluj-Napoca cu titlul de mai sus.

Cartea este împărțită în trei mari capitole legate de evenimentele vieții creștinului.

În partea întîi „Cuvînt de învățătură la Botez", autorul caută să redea adevărata învățătură a Bisericii privitoare la Taina Sfîntului Botez și anume că Botezul e poruncit de Însuși Mîntuitorul ca să se săvîrșească : „Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh" (Matei 28, 9), că este neapărat necesar ; „De nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea intra întru împărăția lui Dumnezeu" (Ioan 3, 5). Datorită acestora Biserica Ortodoxă a botezat și pe prunci.

Chiar dacă pruncii nu-și pot mărturisi credința lor totuși „pot fi împărtășiți de Hristos pe baza credinței pe care o mărturisesc nașii în locul lor. Cazuri similare avem în Noul Testament. Exemplu, învierea fiicei lui Iair, vindecarea slăbănogului din Capernaum etc., pe baza credinței mărturisite din partea semenilor“ (p. 13).

Actul în sine al Botezului constă în cufundarea noului născut în apă de trei ori în numele Sfintei Treimi.

Tot în această parte, Pr. profesor I. Bunea susține pe bună dreptate că Botezul este doar taina dintru început a mîntuirii noastre și în drumul spre maturitatea duhovnicească sînt necesare și alte Sfinte Taine.

Învățătura ortodoxă a sinergismului, adică a împreună-lucrării cu harul, este bine conturată și ea constă dintr-o „luptă continuă, iar lupta aceasta nu se termină toată viața“ (p. 16).

Tot în partea întîi este prezentat ritualul Sfintei Taine a Botezului și simbolismul momentelor lui și că adevăratul Botez este cel făcut „cu apă și cu Duh“ în Biserică.

În cuvîntul de învățătură cu titlul: „De ce botezăm copiii“, autorul aduce ca prim argument ștergerea păcatului strămoșesc, dovedind aceasta prin texte biblice (Romani 5, 12, 15 și 6, 5). Botezul, cum reiese din textele respective, nu este condiționat de vîrstă. Autorul ține să aducă pe lîngă argumentele scripturistice și argumente din Sfinții Părinți ai Bisericii precum cel din Grigorie de Nazianz, care zice: „Ai copil? Să nu-și ia timp răutatea. Să fie sfințit din pruncie, să fie consacrat Duhului de la început, să fie consacrat Bisericii“ (p. 37).

Unul dintre argumentele cele mai concludente este acela al catacombelor unde „s-au descoperit mormintele unor copii, cu epitafe care arată că sînt botezați. Spre exemplu unul al unei fetițe care a trăit 9 zile, altul al unui copil de 80 de zile. Acestea sînt dovezi că pruncii erau botezați din primele zile ale creștinismului“ (p. 37).

*

Partea a doua, „Cuvînt de învățătură la Cununie“, începe cu un cuvînt de învățătură, despre rostul și scopul căsătoriei, care a fost lăsată de Dumnezeu pentru întrajutorare, bazată pe iubire și totodată pentru dăinuirea neamului omenesc. Or, pentru plinirea acestor deziderate este atît de necesar darul lui Dumnezeu care se dă prin această Sfîntă Taină.

Taina nunții e „taină mare“ (Efeseni 5, 32) în Hristos și în Biserică; de aceea este indisolubilă, căci „ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă“ (Matei 19, 6). Împreunarea ce vine de la Dumnezeu este bazată pe forța frumoasă a iubirii care se cade a fi menținută prin neîncetate lupte duhovnicești, contra atîtor ispite ce le aduce duhul cel rău asupra vieții de familie.

Forța binefăcătoare și frumoasă a iubirii paternale își are originea în Dumnezeu și El a sădit-o ca o putere binefăcătoare neapărat necesară părinților în creșterea copiilor lor, creștere care cere multe jertfe pe cărările vieții.

Desigur autorul ține să menționeze, că nici unul din tinerii căsătoriți nu este desăvîrșit, ci s-au unit în taina nunții pentru a se ajuta reciproc la învingerea greutăților, la modelarea slăbiciunilor, pentru a da naștere și a crește copii buni după textul din cultul la săvîrșirea acestei sfinte taine.

Se observă în toate aceste cuvîntări, în ceea ce privește căsătoria, rîvna înțeleaptă prin care Pr. profesor I. Bunea, caută să pună la inima celor noi căsătoriți adevăratele mijloace care să ducă la închegarea unor căsnicii trainice, sănătoase, conștient fiind că familia e cea mai consolidată cetate a educației și celula vie a societății.

Regretăm că Părintele profesor nu a dezvoltat mai pe larg aceste două părți ale cărții, despre Botez și despre Cununie, care sînt mai ales astăzi mult amenințate atît din punct de vedere al unor false învățături cît și datorită unor moravuri ușoare care amenință căsnicia multora spre dauna neamului nostru și a societății.

*

Partea a treia, „Cuvînt de învățătură la Înmormîntare“, este partea cu cea mai mare întindere în cuprinsul cărții.

Primul cuvînt de învățătură este sub formă de întrebare; „Cum pre-

dicăm la înmormîntare? Ca răspuns autorul preconizează ca în cuvîntul de învățătură să se abordeze teme dogmatice legate de nădejdea în puterea și dragostea lui Dumnezeu, de nădejde în viața viitoare si nicidecum teme care ar duce la mărirea durerii sau chiar la deznădejde. De aceea e bine să se abordeze aici „subiecte de mare importanță creștinească, cum ar fi învierea din morți, nemurirea sufletului, judecata de obște etc“ (p. 87).

Autorul este oarecum împotriva iertăciunilor. Socotesc că nu e cu totul înțelept înlăturarea acestora. Ele țin de comuniunea familială. Ceea ce se cere e prudența, înțelepciunea. De aceea toate sînt bune dar tratate cu înțelepciune.

Desigur predicile la înmormîntare sînt diferite ca și ocaziile: după vîrstă, după funcție, după evenimentul morții. De toate acestea autorul a ținut cont, fapt pentru care a dat fiecărei predici titlul după împrejurări, precum urmează: „Cuvînt la moartea unui tînăr, cuvînt la moartea unui bătrîn, cuvînt la moartea unui intelectual, cuvînt la moartea unui preot, cuvînt la moartea unui credincios evlavios, a unei mame, a unui văduv, a unui cîntăreț bisericesc, a unui credincios accidentat și merge pînă a prezenta un cuvînt la moartea unui sinucigaș etc.

De fiecare dată Pr. profesor I. Bunea caută să rezolve cazul în lumina revelației dumnezeiești, a învățăturilor Bisericii păstrînd cumpăna dreaptă în ceea ce privește decedatul, adică nici lăudîndu-l că e totuși numai un om, nici înjosîndu-l pentru că e totuși un om.

Vorbind despre Sfînta Euharistie ca merinde pentru veșnicie autorul ține să precizeze că: „Oricît de minunate și de bogate ar fi darurile acestei înfricoșătoare taine, ea nu rodește în ogorul sufletesc al oricărui păcătos, ci numai în inimile scăldate în lacrimile pocăinței, deprinse cu săvîrșirea postului, antrenate în iubirea aproapelui și în rîvna izbăvirii unui păcătos de la pieire“ (p. 117).

Arătînd că dragostea leagă pe vii și pe morți, rămînînd mereu în comuniune ca o punte de legătură neîntreruptă, autorul menționează faptul că „iubirea leagă pe oameni unii de alții, nu numai pe cei ce trăiesc un anumit timp, ci generații întregi. Ea stabilește comuniunea între generațiile prezente cu cele trecute și viitoare. Iubirea leagă pe cei vii cu cei morți“ (p. 143).

În cuvîntul la un adormit cu misiune învățătorească, Pr. profesor I. Bunea ține să menționeze unele trăsături nobile ale celui decedat, zicînd: „Adormitul s-a dovedit dascăl pilduitor, începînd cu cele mai mici gesturi și terminînd cu acela de erou al luminii“, știind că roada luminii e în orice bunătate, dreptate și adevăr (Efeseni 5, 9). „A îmbrățișat slujba dascălească de înălțare a altora“ (p. 281).

La înmormîntarea unui credincios revenit la Biserica strămoșească se spune: „Adormitul în Domnul, după o perioadă de oscilări și devieri de la linia dreptei credințe, s-a recules și a revenit la credința moșilor și strămoșilor săi. În intervalul scurt cît i-a fost dat să mai trăiască, a înțeles că mîntuirea se poate obține exclusiv în Biserică și sub oblăduirea Bisericii lui Hristos care este „stîlp și temelie a adevărului“ (I Timotei 3, 15).

Din toate aceste predici cuprinse în volumul cu titlul de mai sus, reiese limpede maturitatea pastorală și predicatorială a autorului.

Se observă, ca un fir roșu, că autorul nu a îndeplinit în viață numai funcția de învățător, ci și pe aceea de păstor sufletesc al credincioșilor săi, că le-a înțeles durerile, necazurile, că s-a bucurat de succesele și reușitele lor, „făcîndu-se tuturor toate“, după cuvîntul Apostolului, încît putem clasa acest volum de predici ca un volum de maturitate omiletică și pastorală.

Pr. lector I. MIHĂLȚAN

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iașilor

SFINȚIREA BISERICII „SFINȚII ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI ELENA“ DIN SIRET, PROT. RĂDĂUȚI, JUDEȚUL SUCEAVA

Orașul Siret, așezat de veacuri pe drumul comercial ce lega centrul Europei de Marea Neagră, a cunoscut o epocă înfloritoare încă din vremuri antemușatine. Prima atestare documentară a așezării ne-o oferă pisania celei mai vechi biserici de zid din Moldova, care a ajuns la noi, fiind anul 1359. Se știe că Sas Vodă, fiul lui Bogdan Vodă la acea dată durează peste veacuri biserica „Sfînta Treime“, unde își doarme somnul de veci alături de tatăl său, descălecătorul Țării Moldovei. După aceștia orașul prosperă repede, ajungînd și capitală a Moldovei după ce Baia încetează a mai fi primul oraș al țării. Fiecare mușatin lasă vestigii în această frumoasă așezare de pe malul rîului care-i poartă numele. Așezată aici „în calea răutăților“, localitatea nu a fost scutită de vitregiile vremii. Cu toate acestea, localnicii au rămas fideli spiritualității ortodoxe și duhului românesc. În fiecare timp bisericile ortodoxe au fost lăcașurile de cultură și sînul călduros de mamă la care au alergat pururea credincioșii în toate vremurile.

Pentru slujba de tîrnosire a bisericii „Sfinții Împărați Constantin și Elena“, restaurată anul acesta, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a delegat pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, care în ziua de *duminică 24 iulie a.c.*, în fruntea unui sobor de preoți și diaconi a oficiat, mai întîi, sfințirea noului altar și Sfînta Liturghie. La sfîrșit Părintele Vasile Merlă a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor întreprinse la biserica închinată Sfinților Împărați Constantin și Elena, după care Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a rostit un cuvînt de învățătură în care s-a referit la rolul credincioșilor în lucrarea pastoral-misionară a preotului.

Pentru activitatea desfășurată, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul i-a acordat Părintelui Vasile Merlă distincția de iconom.

Slujba s-a încheiat cu un polihroniu.

SCHIMBAREA LA FAȚĂ — HRAMUL MĂNĂSTIRII SUCEVIȚA

Din anul 1584, cînd episcopul de Rădăuți Gheorghe Movilă a zidit și sfințit biserica din incinta Mănăstirii Sucevița, acest așezămînt de trăire monahală a devenit una din cele mai renumite și mai desăvîrșite mărturii ale geniului creator al poporului nostru. Un cunoscut învățat bizantinolog, A. Grabar, după ce a vizitat mai toate mănăstirile din Muntele Athos, din Bulgaria, Serbia, Țara Românească și Moldova, încheind călătoria la Rădăuți,

Putna și Sucevița, mărturisea că Mănăstirea Sucevița „este cea mai desăvîrșită biserică prin arhitectura ei, prin picturile interioare și exterioare ca și prin comoara ei de lucrări bisericești cu valoare istorică și artistică".

Într-adevăr, la Sucevița, orice călător dornic să admire mănăstirile din vremea lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi, se va afla în fața unui întreg spiritual, începînd cu unitatea arhitectonică — în care biserica, incinta fortificată, casele domnești și chiliile evocă atmosfera unei mănăstiri, dar și pe aceea a unei cetăți sau curți domnești — și terminînd cu portretele brodate, păstrate în colecția de obiecte bisericești a mănăstirii. Sucevița ne apare asemenea unei istorii ilustrate, scrisă cu rîvnă și bogat împodobită cu imagini, înviind viața românească din etapa atît de tulbure a celei de-a doua jumătăți a secolului al XVI-lea, cînd domnii, vasali turcilor, încercau uneori, pe plan politic și economic, fățiș sau tainic, să înfrunte noua și aspra stăpînire, iar sub raport spiritual doreau cu fermitate să nu știrbească cu nimic tezaurul spiritual și material al strămunilor lor.

Astăzi, oricine poposește la Sucevița va fi învăluit de o atmosferă de liniște, de armonie, de viață și comuniune cu înaintașii. Aceasta pentru că în ansamblul iconografic al picturilor interioare și exterioare, dintre toate monumentele Moldovei, picturile de la Sucevița, concretizate în sute de scene pe aproape toți pereții bisericii, oferă în primul rînd o puternică emoție artistică, rezultată din frumusețea coloristică și din calitatea narativă a picturii. Se observă pretutindeni aceeași spontaneitate și sinceritate în exprimarea plastică, același interes pentru detaliu, aceeași vervă evocînd pe alocuri povestirile populare și picturile iconarilor țărani, ceea ce a determinat pe toți cercetătorii la concluzia unanimă că ansamblul de la Sucevița prezintă cel mai interesant complex iconografic.

Privită din afara incintei, de pe latura nordică, întregul ansamblu al mănăstirii ne apare tot atît de sănătos ca acum patru veacuri, lăsînd impresia unei trăinicii eterne. Masivul turn de intrare care adăpostește și un paraclis, este prevăzut cu două porți grele de stejar care astăzi se deschid primitoare pentru mulțimea credincioșilor veniți să cunoască vredniciile înaintașilor și să se închine. În trecut, tot pe aici venea țărănimea din împrejurimi sau tocmai din Maramureș, străbătînd pe jos drumurile de munte pentru a participa la hramuri sau la marile sărbători. Aceleași porți au fost martorele vizitelor pe care le-au făcut aici personalități ale vremii.

Continuînd tradiția înaintașilor și anul acesta, la 6 august, de hramul mănăstirii, oameni din toate părțile se adună la Sucevița pentru a împodobi cum se cuvine sărbătoarea Schimbării la Față — eveniment unic pentru localnici și pentru maicile care pregătesc cu grijă această mare sărbătoare a creștinătății și cu precădere a mănăstirii lor. În acest an, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit o slujbă arhierească. În ajunul sărbătorii s-a oficiat slujba Privegherii.

A doua zi s-a oficiat Sfînta Liturghie, răspunsurile fiind date de corul catedralei din Rădăuți. Le sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură în care s-a referit, mai întîi, la semnificația dogmatică a Schimbării la Față a Domnului, apoi a dat sfaturi moral-duhovnicești credincioșilor și i-a îndemnat să lucreze cu sîrg pentru ca roadele pămîntului să se poată aduna în timpul cel mai scurt și în cele mai bune condițiuni.

Slujba s-a încheiat cu un polihroniu.

SFINȚIREA BISERICII „SFÎNTUL NICOLAE“ DIN PĂDURENI, PROT. RĂDĂUȚI, JUDEȚUL SUCEAVA

Satul Pădureni este astăzi un cartier al străvechiului oraș Siret. Istoria localității se leagă de istoria Siretului, unul din cele mai importante orașe ale Moldovei medievale. Cronicile atestă că în veacurile XIV-XV, populația Siretului cu a localităților înglobate în jurisdicția orașului era de peste 60.000 de suflete. Pădurenii erau răzeși, din rîndul cărora voievodul timpului își recrutau oștenii, care sporeau efectivele militare pentru apărarea graniței de nord a țării Moldovei.

Cea mai veche biserică de zid care se mai păstrează în Moldova este „Sfînta Treime“ din Siret, „Troița“ cum este cunoscută în partea locului. Localnicii nu au fost numai apărătorii hotarelor țării de nord, ci, în permanență, au fost și apărătorii dreptei credințe împotriva influențelor altor credințe, străine de duhul și spiritualitatea ortodoxă.

Știrea despre existența primei biserici în mijlocul satului Pădureni nu a fost consemnată de cronicile vremii. Oricum, bunii credincioși de aici au avut în grijă să aibă în satul lor un altar ortodox.

Ca toate localitățile din țară, și Siretul, cu satele limitrofe, a îmbrăcat, în ultimii ani, haina înnoirilor. Pădurenii nu au fost mai prejos. Au dorit să reînnoiască vechiul locaș de închinare, care nu mai corespundea nevoilor credincioșilor. Impulsionați de P. C. Pr. paroh Ioan Hapenciuc, cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, s-au început lucrările de reconstrucție a noii biserici. Cu eforturi considerabile, anul acesta lucrările au fost terminate.

Pentru lucrarea de sfințire a noului altar, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a delegat pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul. *Duminică, 14 august a.c.*, P. S. Sa a sosit la Pădureni unde a oficiat tîrnosirea bisericii închinată Sfîntului Ierarh Nicolae.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. C. Pr. I. Hapenciuc a făcut o dare de seamă asupra modului cum s-au desfășurat lucrările, P. C. Sa subliniind rîvna și atașamentul credincioșilor din Pădureni, care nu au precupețit nici un efort pentru a-și vedea visul împlinit.

Luînd cuvîntul, P. S. Sa a vorbit despre unitatea creștinilor în jurul altarelor străbune, apoi a dat sfaturi și îndemnuri practice credincioșilor. A urmat un polihroniu.

PRAZNICUL „ADORMIREA MAICII DOMNULUI“ LA MĂNĂSTIREA VARATIC

Ca pretutindeni și totdeauna, în spațiul nostru strămoșesc, și la Varatic aflăm netăgăduite mărturii ale ființării și dăinuirii noastre.

Prin cadrul natural pitoresc în care este așezată Mănăstirea Varatic, ce-și ia numele de la poiana în care sălășluiește, cu biserica cea mare

închinată Maicii Domnului și casele ce o înconjoară ca un ciorchine, împreună cu cele două biserici — Sfîntul Ioan Botezătorul și Schimbarea la Față, dependente de aceeași administrație —, Mănăstirea Varatic atrage cu fiecare zi ce trece tot mai mulți admiratori.

O plăcută atmosferă se creează și în jurul celor care participă an de an la hramul mănăstirii, fixat de ctitorii așezămîntului la 15 august, „Adormirea Maicii Domnului".

Anul acesta, spre a cinsti sărbătoarea hramului acestui sfînt locaș, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* al Bisericii Ortodoxe Române a delegat pe P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul. P.S. Sa în fruntea unui sobor de preoți și diaconi a oficiat slujba Privegherii în cadrul căreia s-a cîntat Prohodul Maicii Domnului.

În ziua praznicului, 15 august, P.S. Sa a oficiat Sfînta Liturghie, răspunsurile fiind date de corul de maici al mănăstirii dirijat de monahia Onufria Nichifor.

După otpustul Sfintei Liturghii, P.S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură și de zidire duhovnicească. Mai întîi a îndreptat gîndurile credincioșilor la Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu a cărei Adormire o prăznuim, accentuînd că Prea Curata Maică a lui Dumnezeu este ocrotitoarea bisericii din Mănăstirea Varatic, ca și a altor locașuri din țara noastră și, în același timp, că ea este chipul și reazimul de nădejde al tuturor călugărițelor. P.S. Sa a adăugat că Maica Domnului este scara și podul pe care dreptcredincioșii, întrarmați din darurile Sfîntului Duh, pot trece la viață, la pace, la înălțare duhovnicească. Maica Domnului este modelul de mamă adevărată, este o stea călăuzitoare, o pildă de înaltă vrednicie, este „mai cinstită decît heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decît serafimii".

În încheiere, P.S. Sa a dat sfaturi duhovnicești monahiilor din Mănăstirea Varatic și credincioșilor prezenți la sfînta slujbă.

Nu a lipsit îndătinatul polihroniu.

★

A doua zi, 16 august, pentru Mănăstirea Varatic este tot zi de sărbătoare. Se face pomenirea tuturor ctitorilor mănăstirii. P.S. Sa Pimen Suceveanul și-a luat osteneala de a onora și această zi festivă a mănăstirii. Seara a oficiat slujba Privegherii, iar a doua zi a oficiat Sfînta Liturghie și parastasul pentru ctitori. La gropnița mănăstirii, P.S. Sa a făcut o dezlegare tuturor celor adormiți.

Bucuria mare a fost prilejuită de sosirea *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* al Bisericii Ortodoxe Române, care a rostit un cuvînt de părintească învățătură și oblăduire, la sosire, și la agapa din trapeza mănăstirii.

Maica Stareță stavrofora Nazaria Niță a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru grija părintească pe care permanent o poartă pentru Mănăstirea Varatic și L-a încredințat de profundul respect și de ascultarea desăvîrșită a tuturor călugărițelor față de Întîistătătorul Bisericii noastre.

Praznicul „Adormirea Maicii Domnului" a sădit simțăminte înalte în conștiințele celor ce au luat parte la hramul Mănăstirii Varatic.

SFINȚIREA BISERICII „SFÎNTUL NICOLAE“ DIN COM. POPRICANI, PROT. IAȘI

Perimetrul aflat între orașele Iași, Hîrlău și Tg. Frumos abundă în vestigii care dau unor localități din aceste zone atestări ce depășesc cîteva milenii. Cunoscuta cultură Cucuteni, care a constituit fundalul unor intense cercetări științifice, își are epicentrul în această zonă.

Comuna Popricani, așezată pe malul drept al Jijiei, pe șoseaua care leagă Iașul de Ștefănești-Prut, se înscrie și ea în rîndul numeroaselor așezări rurale care adaugă o verigă lanțului de localități ce au dat vestigii renumitei culturi mai sus amintite.

Prima atestare documentară scrisă este de aproximativ 500 de ani, ce stabilește vechimea acestei localități moldovene. Locuitorii comunei se ocupă, în exclusivitate, cu agricultura sau cu mica meșteșugărie. Hărnicia lor a fost adesea evidențiată de autoritățile de stat.

Concomitent cu înnoirile civice, locuitorii din Popricani au reușit să împodobească și locașul lor de cult. Prin rîvna și abnegația Părintelui Alexandru Argatu bisericii cu hramul Sfîntul Ierarh Nicolae, fondată în anul 1912 de Dumitru și Pulheria Pașcanu, i s-au efectuat lucrări de reparație și a fost împodobită, în interior, cu pictură.

Pentru lucrarea de resfințire, în ziua de 21 august a. c., Prea Fericitul Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române a delegat pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul. În fruntea unui sobor de preoți și diaconi, P. S. Sa a oficiat, după rînduială, slujba de resfințire a bisericii, apoi Sfînta Liturghie. În cadrul Sfintei Liturghii a fost hirotonit în ierodiacon monahul Vitalie Danciu de la Mănăstirea Sihăstria.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii Părintele paroh Alexandru Argatu a făcut o dare de seamă asupra evoluției lucrărilor, după care P.S. Sa Pimen a rostit un cuvînt în care a dat sfaturi duhovnicești reieșite din pericopa Evangheliei duminicii (Matei 19, 16-26). Cu acest prilej P. S. Sa a acordat Părintelui Alexandru Argatu rangul de iconom stavrofor.

A urmat un polihroniu.

SFINȚIREA BISERICII DIN CORLĂTENI PROT. DOROHOI, JUDEȚUL BOTOȘANI

Frumoasele ținuturi de pe valea rîului Jijia au fost călcate de-a lungul zbuciumatei existențe a neamului nostru de pașii unor legendare personalități ale etnicității noastre. Documentele vremii dau multe mărturii care vin să justifice o viață intensă.

La 5 martie 1487, Ștefan cel Mare, printr-un act de danie, dăruiește dreptcredinciosului său slujitor Ivanco Bîrlici „...în țara noastră Moldova, dreapta lui ocină, satele: Bîrgăianii, pe Moldova și Verbia pe Jijia, partea lui și Corlătenii“. Această așezare de răzeși exista la 1431 (la 15 iunie 1431

Alexandru cel Bun întărește lui Cupcici, vornic, mai multe sate și, pe Jijia, „pămînt să-și întemeieze sate de la gura Liubanei în sus și în cealaltă parte, de la gura Văii lui Lazăr în sus, pe amîndouă părțile, pînă la Horaețile lui Coșorici, și, peste Bucovină..." — localități în jurul Corlătenilor). În martie 1487 aflăm că cel dintîi jude al satului era Corlat, nume de familie care a dat țării și curții voievodale mai mulți demnitari (dieci, uricari, cămărași etc.). Între timp, localitatea mai apare în documentele vremii. Amintim doar faptul că în 1786 moșia Corlătenilor făcea parte din proprietățile Mănăstirii Moldovița. În împrejurări încă necunoscute (probabil din jurul anului 1700) satul Corlăteni, timp de 150 de ani nu mai apare în harta Principelui Moldovei, întocmită de Dimitrie Cantemir la 1716, și nici în catagrafiile interne ale Moldovei. Satul reapare în jurul anului 1853 cînd, din nou, este menționat în documente.

Biserica satului Corlăteni a fost construită din lemn de preotul Ioan Rădășanu ajutat de enoriași în anul 1875. Negura vremii și vechimea locașului de cult au dus la o avansată stare de degradare, fapt pentru care harnicii enoriași ai satului Corlăteni, prin mijloace proprii au reușit să-și reconstruiască o biserică de zid, terminată anul acesta. Din vechea biserică se mai păstrează, în noul lăcaș, cîteva icoane și catapeteasma.

În ziua de *28 august a. c.*, pentru slujba de sfințire a noului locaș, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române a delegat pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul. P. S. Sa a oficiat, mai întîi, tîrnosirea bisericii, apoi, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit Sfînta Liturghie. În cadrul Sfintei Liturghii, la timpul potrivit, P. S. Sa a hirotonit în preot pe tînărul seminarist Ioan-Daniel Horga, cel care va fi viitorul păstor al enoriașilor din Corlăteni. După terminarea Sfintei Liturghii, P. S. Sa a învitat pe Părintele Ioan Canciuc de la parohia Dîngeni pentru a prezenta un scurt istoric al satului și al localităților din jurul Dorohoiului, P. C. Sa fiind și cercetător în cadrul Academiei Române, Filiala Iași.

A urmat cuvîntul Prea Sfințitului Episcop-vicar Pimen Suceveanul în care a elogiat munca și abnegația credincioșilor din Corlăteni și le-a transmis din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist patriarhicești binecuvîntări.

În final, P. C. Prot. Mihai Toma de la Dorohoi a mulțumit P. S. Sale pentru dragostea de a veni în mijlocul credincioșilor din Corlăteni pentru a le binecuvînta rodul ostenelilor.

Tînărul Preot Ioan Horga, noul paroh al enoriașilor din Corlăteni, și-a exprimat bucuria și mulțumirea de a fi fost hirotonit în mijlocul enoriașilor pe care-i va păstori.

A urmat îndătinatul polihroniu.

Arhid. Ioachim GIOSANU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR OCTAVIAN BURAC

În ziua de 27 martie 1988 a trecut la cele veșnice Preotul iconom stavrofor Octavian Burac, în vîrstă de 78 ani.

S-a născut la 25 iulie 1910, în Mitocul Dragomirnei, județul Suceava, dintr-o familie de buni români și creștini, țărani agricultori, Alexandru și Glicheria Burac, pe care Dumnezeu i-a binecuvîntat cu cinci copii.

Urmează școala primară în satul natal, iar după absolvire se înscrie la liceul „Ștefan cel Mare" din Suceava.

Din 1930 urmează cursurile Facultății de Teologie din Cernăuți, după care își susține examenul de licență în anul 1934.

În anul 1934 se căsătorește cu învățătoarea Eleonora Saghin și în același an este hirotonit preot pe seama parohiei Dracineț. Este transferat la cerere pe rînd în parohiile Brașca (1935-1939), Udești (1939-1959), Mitocul Dragomirnei (1959-1987) de unde se pensionează pentru limită de vîrstă.

În cei 53 de ani de slujire la altarul Bisericii strămoșești, Părintele Octavian Burac pe unde a trecut a lăsat urme de neșters pe tărîm pastoral-misionar, economic-gospodăresc și obștesc.

Înzestrat cu o aleasă cultură teologică, de la înălțimea amvonului, învăța pe credincioși dreapta credință.

Gospodar destoinic, a înfrumusețat, a înzestrat și bine întreținut bisericile la care a slujit cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste.

În ziua de 29 martie 1988 în prezența credincioșilor veniți din satele unde a păstorit Părintele Octavian Burac și a unui sobor de preoți, în dangătul duios al clopotelor, corpul neînsuflețit a fost depus în mormîntul din apropierea altarului bisericii din Mitoc, unde a slujt vreme de 28 de ani.

Despre viața și activitatea Părintelui Octavian Burac a vorbit Părintele Prot. Mandache Ciobotar, Pr. Gheorghe Coclici, Pr. Traian Saghin, Pr. Ioan Stan și directorul școlii generale din comună.

Prot. Mandache CIOBOTAR

PREOTUL ICONOM STAVROFOR IOAN BĂDĂRĂU

În ziua de 26 aprilie a. c., a trecut la cele veșnice Preotul Ioan Bădărău, parohul parohiei Iorcani, comuna Tătărușsi, județul Iași,

Preotul Ioan Bădărău, s-a născut la 2 iunie 1916, din părinții Gheorghe și Zenovia, în comuna Vorniceni județul Botoșani.

După ce urmează cursurile școlii primare din satul natal, se înscrie la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, cursuri pe care le absolvă în anul 1938. În același an se înscrie la Facultatea de teologie din Chișinău. cursuri pe care este determinat să le întrerupă în anul 1939, datorită evenimentelor celui de-al II-lea război mondial.

În anul 1946 s-a căsătorit cu tînăra Elena Gorgos din comuna Ștefan cel Mare-Neamț. Din această căsătorie vor rezulta doi copii cu rosturi frumoase în viață.

A fost hirotonit preot la data de 6 octombrie 1946 pe seama parohiei Iorcani. Se transferă în parohia Vorniceni-Botoșani, revine în parohia Iorcani în anul 1967, unde activează pînă la sfîrșitul vieții.

Preotul Ioan Bădărău a fost unul dintre preoții cei mai apreciați. A fost un slujitor devotat Sfîntului Altar, atașat și apropiat enoriașilor săi pe care i-a iubit ca un bun păstor. A fost un preot activ, dinamic, muncitor, bun gospodar.

A reușit, cu ajutorul enoriașilor, ca în perioada destul de anevoioasă de după război, să repare din temelie biserica de la Iorcani. Imediat a trecut la o lucrare tot atît de dificilă. A ridicat o biserică de lemn în satul Uda. Această biserică a fost reconstruită între anii 1979-1982. Este o biserică frumoasă și monumentală.

Pentru activitatea desfășurată, P. F. Patriarh Teoctist i-a acordat gradul onorific de iconom stavrofor.

Slujba de prohodire s-a oficiat în ziua de 28 aprilie în biserica din satul Uda. Despre viața și activitatea sa au vorbit P.P. C.C. Prot. Mihai Mocanu, Pr. Dumitru Alexa, paroh al parohiei TătărușI și un reprezentant al enoriașilor.

Corpul neînsuflețit a fost coborît, în dangătul duios al clopotelor, în cripta familiei din curtea bisericii din satul Uda.

Prot. M. MOCANU

ARHIDIACONUL TIBERIU MELEȘCAN

În ziua de 23 mai a. c., a trecut la Domnul Părintele Arhidiacon Tiberiu Meleșcan.

S-a născut la 11 martie 1913, în localitatea Părincea, județul Bacău. Părinții Teodor, preot, și Elena i-au cultivat încă de mic dragostea de Biserică și de credința strămoșească fapt pentru care tînărul Tiberiu urmează Seminarul „Sfîntul Gheorghe" din Roman și cursurile Facultății de teologie din București, pe care le absolvă în 1941.

Îndrăgind cîntarea bisericească, încă din timpul studiilor universitare, a funcționat — între 1936 și 1943 — în calitate de cîntăreț la parohiile Oțetari și Stejarul din București.

Căsătorindu-se în toamna anului 1943 cu Ana Macovețchi, este hirotonit la 14 noiembrie același an diacon pe seama capelei Seminarului „Veniamin Costachi" din Iași, unde fusese numit spiritual suplinitor.

În anul 1944 este numit diacon la Catedrala mitropolitană, unde a slujit pînă la sfîrșitul vieții sale. Pentru dragostea și dăruirea cu care participa la slujirea religioasă în 1946 i s-a conferit distincția de arhidiacon.

Pe lîngă slujirea de la Catedrala mitropolitană a activat cu multă dăruire și responsabilitate în administrația Centrului eparhial, distingîndu-se îndeosebi la sectorul cultural, mai întîi ca șef de serviciu, apoi în calitate de consilier la secția culturală.

Părintele Arhidiacon Tiberiu Meleșcan a publicat în paginile revistei „Mitropolia Moldovei și Sucevei", de-a lungul anilor, studii, însemnări, recen-

zii și cronică bisericească, aceasta din urmă fiind mărturie istorică a vremurilor noi, cînd Biserica Ortodoxă Română își desfășoară activitatea în deplină libertate, cu dorința de a sluji nobilele aspirații ale poporului român

Slujba înmormîntării s-a oficiat în ziua de 27 mai a.c., în biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena" din Iași.

Despre activitatea și strădaniile Părintelui Arhidiacon Tiberiu Meleșcan a vorbit P.C. Prot. Anton Frunză-Iași, care a și transmis familiei îndoliate condoleanțe din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, a Centrului eparhial și a Catedralei mitropolitane.

După înconjurul bisericii, trupul neînsuflețit al Părintelui Arhidiacon Tiberiu Meleșcan a fost dus la cimitirul „Eternitatea" din Iași unde, sub privirile îndurerate ale celor dragi, a fost depus în cripta familiei.

Pr. V. NECHITA

PREOTUL ICONOM STAVROFOR ZAHARIA FĂRTĂIȘ

După o scurtă și grea suferință a trecut la viața cea veșnică distinsul și vrednicul Preot Zaharia Fărtăiș, în ziua de 15 iunie 1988.

S-a născut la 26 mai 1909 în Zaharești, județul Suceava, dintr-o familie de buni credincioși, Arsenie și Ruxandra Fărtăiș.

Urmează școala generală în satul natal, apoi liceul din Suceava și în anul 1930 se înscrie la Facultatea de teologie din Cernăuți, luîndu-și licența în 1934.

În același an se căsătorește cu tînăra profesoară Irina-Maria Weidner, fiind binecuvîntați cu doi copii: Gheorghe și Rodica.

A fost hirotonit preot în 1935 pe seama parohiei Boian, apoi se transferă la parohia Roșa Stînca, Vicovul de Sus, iar din 1940 este trimis confesor preot militar, ajungînd pînă la gradul de maior.

În anul 1948 este transferat la parohia Volovăț, iar din februarie 1949 este numit preot paroh la parohia Sfîntul Dumitru din orașul Rădăuți. A făcut reparații la biserica parohială, tencuieli exterioare în praf de piatră, pictarea bisericii în tehnica frescă, reparații la casa parohială, înzestrînd sfîntul locaș cu mobilier, obiecte de cult, cărți de cult, strane sculptate, veșminte, covoare.

Părintele Zaharia Fărtăiș s-a remarcat prin bunătatea, răbdarea și tactul pastoral. Pentru meritele deosebite a fost distins cu rangul de iconom stavrofor.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 17 iunie, la biserica „Sfîntul Dumitru" unde a slujit aproape 40 de ani, de către un sobor de preoți în frunte cu P.C. Prot. Ioan Ciornei, care a reliefat în necrologul rostit viața și activitatea Părintelui Zaharia. Au mai vorbit preoții : Filaret Vedeanu, Ioan Boghean și Preotul pensionar Arcadie Repta.

În sunet de clopote, trupul neînsuflețit al Părintelui Zaharia Fărtăiș a fost condus și așezat pînă la învierea cea de obște în cripta familiei din cimitirul orașului Rădăuți.

Prot. I. CIORNEI

ARHIDIACONUL CLEMENT GHEORGHIU

În ziua de 21 iunie 1988, s-a stins din viață la locuința sa din Iași, Arhidiaconul Clement Gheorghiu, în vîrstă de 73 de ani, după o grea suferință.

Trecerea lui spre plenitudinea comuniunii cu Dumnezeu, o însoțim cu prinosul recunoștinței, cu sentimente de aleasă prețuire, pentru că timp de 46 de ani a onorat cu multă competență și prestanță slujirea de diacon. Menirea diaconiei este să ridice nivelul artistic al slujbelor religioase, în mod deosebit al celor obștești. Arhidiaconul Clement făcea această slujire cu multă rîvnă, har și competență. El era un tenor cu voce clară și plăcută, nu numai urechilor, ci și inimilor credincioșilor.

S-a născut în comuna Epureni, satul mănăstiresc Bursuci, din părinții Dumitru și Ruxanda, buni creștini, ca al 4-lea din cei 6 copii. Clasele primare le urmează la Școala de Aplicație Bîrlad, apoi Seminarul „Sfîntul Andrei"-Galați, continuîndu-și studiile la Facultatea teologică din Cernăuți. Concomitent urmează și Conservatorul, pe care-l termină cu frumoase rezultate.

Între 15 octombrie 1939 și 30 mai 1940 ocupă postul de învățător în satul natal. În septembrie 1940 se căsătorește cu Silvestra Dragomir, nepoată de preot. Prin concurs ocupă postul de diacon la Catedrala Episcopiei Hușilor și este hirotonit și numit la data de 1 noiembrie 1940, post în care a excelat atît ca trăire religioasă, cît și ca deosebit cîntăreț. Era de o muzicalitate rar întîlnită.

Întrucît poseda temeinice cunoștințe de muzică psaltică și liniară, i se încredințează conducerea școlii de cîntăreți, ca director și profesor de muzică.

Pe data de 1 aprilie 1949 se transferă ca diacon la Catedrala domnească din Bîrlad, slujind împreună cu preotul H. Bărbuleanu.

De aceea prin transferarea sa la 1 octombrie 1956, la Catedrala mitropolitană Iași, a lăsat regrete unanime în Bîrlad și în întreaga Eparhie a Romanului și Hușilor. La Catedrala Sfintei Mitropolii, activează în ascultare desăvîrșită, cu aceeași rîvnă și dragoste pentru biserica lui Hristos, pînă la încheierea zilelor pămîntești.

Concomitent cu aceasta a activat la Opera de Stat și Filarmonica din Iași, fiind apreciat de conducerea acestor două instituții de cultură.

Slujba înmormîntării s-a oficiat în biserica „Sfîntul Gheorghe"-Eternitatea, de P. C. Prot. Anton Frunză, secondat de P. C. Arhid. Ioachim Giosanu de la Sfînta Mitropolie și preoți slujitori. A rostit un cald cuvînt P. C. Protopop, de apreciere a meritelor decedatului și de mîngîiere pentru familia îndurerată, scoțînd în evidență „chipul lui blînd și prietenos, de om cu deosebite calități sufletești".

În dangătul clopotelor și al cîntărilor: „Pămîntule desfăcîndu-te primește pe cel zidit..." și „Frații mei cei duhovnicești, nu mă uitați pe mine cînd vă rugați către Domnul", sicriul cu rămășițele pămîntești a fost coborît în cripta familiei.

Pr. Iorgu CODREANU

PREOTUL ARCADE ILNIȚCHI

În ziua de 17 iunie 1988, clopotele bisericii din parohia Siminicea, județul Suceava, vesteau încetarea din viață a Preotului Arcade Ilnițchi.

Adormitul întru Domnul s-a născut la 20 iulie 1920, în orașul Suceava, din părinții Adrian, profesor de muzică și Valentina casnică. Urmează școala primară și liceul „Ștefan cel Mare" în Suceava. În anul 1939 se înscrie la Facultatea de teologie din Cernăuți, iar în vara anului 1943 susține examenul de licență.

În același an se căsătorește cu Elisabeta Melniciuc, fiind binecuvîntați de Dumnezeu cu două fiice. În anul 1943 este hirotonit preot pe seama parohiei Săncăuți. A păstorit apoi în parohiile Bărbătești, Bodești-Vîlcea, Cleanov-Dolj și Plopșor-Dolj.

În anul 1969 este transferat la parohia Siminicea, județul Suceava, unde păstorește pînă în anul 1981, cînd se pensionează pentru limită de vîrstă.

Înzestrat cu o aleasă cultură teologică, bun liturghisitor, Părintele Arcade Ilnițchi în cei aproape 40 de ani de slujire preoțească la altarul Bisericii strămoșești, a îndeplinit cu simț de răspundere chemarea sa, făcînd lucrul cel bun în via Domnului.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 21 iunie 1988 în parohia Siminicea. Despre viața și activitatea celui adormit a vorbit Pr. Teofil Boteanu de la parohia Ițcani.

Înconjurat de un sobor de preoți și de credincioși, corpul neînsufleţit al Părintelui Arcade a fost condus către cimitirul satului, de unde va aștepta „învierea morților și viața veacului ce va să fie".

Prot. Mandache CIOBOTAR

PREOTUL COSTIN LUNGEANU

Duminică 24 iulie 1988, a încetat din viaţă Preotul Costin Lungeanu. S-a născut în anul 1898, în comuna Braniștea, județul Galați, din părinții Constantin și Anastasia, agricultori, fiind cel mai mare din cei șase frați ai săi.

A urmat școala primară în satul natal, apoi Seminarul teologic la Galați și Facultatea de teologie la Cernăuți.

În anul 1920 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Scînteiești-Galați, unde a păstorit pînă în anul 1927. Aici a refăcut o biserică din temelie.

În anul 1927 a solicitat și i s-a aprobat transferul la biserica Frumoasa din Iași, apoi, în anul 1943, la biserica „Buna Vestire"-Iași, de unde în anul 1962 se pensionează.

După pensionare suplinește la parohiile Oprișeni, Coarnele Caprei, Andrieșeni, Jigoreni.

Slujba înmormîntării s-a oficiat în ziua de 27 iunie 1988, în biserica „Buna Vestire" din Iași, de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Pr. Scarlat Porcescu.

Despre viața, activitatea și slujirea preoțească a Preotului Costin Lungeanu a vorbit P. C. Pr. C. Barna, paroh al parohiei „Buna Vestire" din Iași, care a prezentat condoleanțe familiei din partea P. C. Sale și a consiliului, comitetului parohial și enoriașilor, al căror paroh a fost aproape 20 de ani.

În sunetul clopotelor, după ocolirea bisericii, trupul neînsufleţit al Preotului Costin Lungeanu a fost înmormîntat în cavoul familiei din cimitirul Eternitatea-Iași.

Pr. C. BARNA

B. — Episcopia Romanului și Hușilor

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN LUNA MAI 1988

Pentru conferința preoțească trimestrială din luna mai, Cancelaria Sfîntului Sinod a rînduit tema: „Voievodul Constantin Brîncoveanu în istoria, cultura, și ortodoxia românească“ (la 300 ani de la urcarea sa pe tron).

Conferințele au avut loc la sediile protopopiatelor la următoarele date: 24 mai la Bacău și Vaslui, 25 mai la Moinești și Huși, 26 mai la Bîrlad și Tg. Ocna și 27 mai la Roman.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie a condus lucrările conferinței preoțești de la protopopiatul Bacău, iar Prea Sfințitul Ioachim Vasluianul, Arhiereu-vicar, a condus lucrările conferinței preoțești de la protopopiatele Vaslui, Bîrlad și Huși. Conferința preoțească de la protopopiatul Roman a fost condusă de către P. C. Pr. Gheorghe Miron, consilier economic, iar cele de la protopopiatele Moinești și Tg. Ocna au fost conduse de P. C. Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial.

După oficierea Te Deum-ului, Prea Sfințitul Episcop și delegații eparhiali în cuvîntul de deschidere au reliefat eroismul și martiriul poporului nostru în decursul istoriei, pentru păstrarea identității sale spirituale și naționale, evocînd personalități istorice ca ale lui Gelu și Glad, Menumorut și Seneslau, Litovoi și Dragoș, Iancu de Hunedoara, Ștefan, Mircea și Mihai, Matei Basarab, Vasile Lupu, Constantin Cantacuzino sau Constantin Brîncoveanu, revoluționari care prin jertfele lor pentru dreptate și egalitate, libertate și unitate, pentru pîine și pentru zile bune au înscris paginile popasurilor istorice de la 1437, 1514, 1784, 1821, 1848 și 1907, precum și jertfele martirice ale celor ce au luptat pentru dreapta credință și pentru identitatea de neam.

După cuvîntul de deschidere s-a dat citire cronicii evenimentelor patriotice și bisericești care s-au succedat între ultimele două conferințe preoțești.

În conformitate cu dispozițiile Cancelariei Sfîntului Sinod planul și bibliografia conferinței au fost transmise prin intermediul oficiilor protopopești la toți preoții din eparhie.

Colectivul de studiere a referatelor a selecționat lucrările cele mai bune pentru a fi prezentate în cadrul conferinței preoțești și anume: la protopopiatul Roman, Pr. Constantin Tiron de la parohia Cordun, la protopopiatul Bacău, Pr. Petru Dinu de la parohia Petrești, la protopopiatul Moinești, Pr. Alexandru Maxim de la parohia Comănești, la protopopiatul Tg. Ocna, Pr. Ioan Samachiș de la parohia Gura Văii, la protopopiatul Vaslui, Pr. Nicolae Trofin de la parohia Tanacu, la protopopiatul Huși, Pr. Ioan Voloacă de la parohia Berezeni și la protopopiatul Bîrlad, Pr. Gabriel Apostol de la parohia Trestiana.

La toate protopopiatele au luat cuvîntul între opt și doisprezece preoți, prezentînd cu entuziasm patriotic și sentiment național personalitatea istorică și culturală a marelui martir național Constantin Brâncoveanu.

În cuvîntul de închidere al Prea Sfințitului Episcop Eftimie și al delegaților Centrului eparhial s-a evocat personalitatea domnitorului Constantin Brîncoveanu, exemplu de dăruire și jertfelnicie patriotică, demn de urmat de fiecare cetățean al scumpei noastre Patrii. Viața lui Constantin Brîncoveanu stă, în întregime, sub semnul excepției.

După o mărturie a vremii, nu avea decît un an cînd s-a întîmplat răscoala seimenilor și dorobanților, îndreptată și împotriva neamului brîncovenesc, pe care se juraseră să-l extermine. Casele Brîncovenești se aflau pe malul bucureștean al Dîmboviței, sub dealul Mitropoliei. Răsculații au forțat intrările, au năvălit cu săbiile goale, în căutarea pruncului. Atunci într-o clipă unei slugi i-a venit în minte să ia un alt copil, de la sînul unei țigănci, și să-l pună înaintea turbaților ; aceștia l-au tăiat în bucăți și s-au dus. Constantin a crescut orfan de tată, mîntuit prin jertfirea unui alt nevinovat, ca într-o lungă pribegie egipteană de la fața sîngerosilor Irozi ai vremii lui.

A trăit într-un secol în care luptele pentru putere erau crîncene. Nu exista „os de domn" care să nu se socotească îndreptățit la tron. Descendent al Basarabilor și nepot al lui Matei, Constantin nu s-a gîndit nici o clipă că ar putea să stăpînească țara. Și-a petrecut tinerețea studiind bogăția cărților și administrîndu-și averea moștenită de la bătrîni și sporită prin propriile-i chiverniseli. Cînd boierii divanului l-au ales domn, consemnează cronicarul, el a răspuns : „Mie nu-mi trebuie domnie, căci eu ca un domn sunt în casa mea".

În timp ce imensa majoritate a pretendenților ajungeau pe tron prin numire directă de către Poarta otomană, Brîncoveanu a fost ales de sfatul boierilor și aclamat de popor.

Între moartea lui Mihai Viteazul (1601) și alegerea lui Brîncoveanu (1688), tronul Țării Românești a cunoscut nu mai puțin de douăzeci și patru de schimbări de domnie, ceea ce înseamnă o medie de trei ani și jumătate pentru fiecare. Constantin a domnit, fără întrerupere, aproape un sfert de secol, înscriind astfel unul din foarte rarele cazuri de pașnică longevitate politică. Constantin întreținea cultul familiei și exercita un riguros control asupra moravurilor curții. Doamna Marica era un model de virtute, copiii săi deprinseseră patima bibliotecii, domnul însuși era un cărturar, creștinismul său era trăire personală.

Ca nimeni altul a știut să-și apropie valorile culturale. E de ajuns să ne gîndim la Antim Ivireanul, devenit un clasic al literaturii române și la grecul Constantinos căruia îi datorăm marea școală de pictură bizantină, venețianul Del Chiaro, care era nu numai un simplu secretar aulic, ci și un mînuitor al condeiului.

Brîncoveanu a avut, prin excelență, vocație de ctitor. Nici înainte și nici după el nu a fost un altul stăpînit de atîta patimă a întemeierii. De obicei, un voievod își zidea în principal o biserică — necropolă (destinată în același timp să-i legitimeze descendența și, prin aceasta, domnia) și apoi unul sau mai multe așezăminte cu rol strategic sau ca prinos de recunoștință în urma unei victorii militare. Constantin a iubit frumusețea mai întîi pentru ea însăși. Din Severin pînă-n Rîmnicul Sărat și din cîmpia Dunării pînă-n Țara Făgărașului pămîntul românesc a fost semănat cu biserici, paraclise, mănăstiri și schituri care, laolaltă, mărturisesc despre o epocă ce s-a numit, pe drept cuvînt, a artei brîncovenești.

Marele domn a avut, în egală măsură, vocația păcii. Practic vorbind,

nu a purtat nici un război. Cele două, trei campanii militare, de scurtă durată, i-au fost impuse și nu s-au înregistrat bătălii propriu-zise. Geniu al diplomației, s-a priceput să țină cumpăna la încrucișarea a trei vaste imperii, așa cum numai republica Veneției a știut să o facă în hotarele ei. Istoria l-a obligat să le plătească turcilor enorme sume de bani, dar inima și aliațele sale au fost întotdeauna de partea creștinilor. Pictura murală de la Hurezi îl denunță pe Mahomed în ipostaza de dușman al lui Hristos, și-l arată pe Constantin cel Mare ca biruitor asupra lui Maxențiu. Pe lama uneia din săbiile domnitorului, aflată în 1926 într-o colecție pariziană, se poate citi inscripția: „Tu, Împărate neînvins, Cuvînt a lui Dumnezeu, Stăpîne Atotțiitorule, dă cununa izbînzii asupra potrivnicilor Voievodului și credinciosului domn Constantin precum ai dat-o altă-dată Împăratului Constantin cel Mare". Dacă ar fi fost să poarte, într-adevăr, un război, e limpede împotriva cui și-ar fi dorit o biruință. A preferat să rămînă un domn al păcii.

Destinul de excepție al lui Brîncoveanu este atestat, în final, de martiriul său. Brîncoveanu a murit apărîndu-și credința creștină, singurul bun care-i mai rămăsese și pe care nu a acceptat în nici un chip să-l piardă, chiar cînd fiii săi cădeau înainte-i sub securea călăului. E o moarte de martir în adevăratul înțeles al cuvîntului.

Pe lista sfinților români ce urmau să fie canonizați în 1955 se afla și numele lui Brîncoveanu, dar decizia — ca și în cazul lui Daniil Sihastrul — a fost amînată. E limpede însă că din calendarul sfinteniei românești nu va putea lipsi Marele Martir Constantin.

CRONICAR

SFINȚIREA BISERICII „SFÎNTUL NICOLAE"-ZLATARI, JUDEȚUL BACĂU

Prin rîvna credincioșilor oblăduiți de către preotul paroh, s-a sfințit biserica cu hramul „Sfîntul Nicolae". Construcția bisericii a început în anul 1973 și a fost sfințită *Duminică 1 mai a. c.*, de P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor.

La intrarea în incinta bisericii, Prea Sfinția Sa a fost întîmpinat de preoți și credincioși în frunte cu P. C. Prot. V. Radu, al protopopiatului Bacău. P. S. Sa a săvîrșit sfințirea bisericii, prin ungerea cu Sfîntul Mir, stropirea cu aghiazmă mare, rugăciunile de sfințire și celelalte, conform rînduielii din Cartea de sfințire. Sfințirea unei biserici este una din cele mai importante și fastuoase ierurgii, avînd temeiuri veterotestamentare, în citatele biblice unde se amintește de sfințirea Cortului Mărturiei (Ieșire 29, 32-37) sau a templului lui Solomon (II Paralipomene 5-7).

A urmat Sfînta Liturghie, unde răspunsurile în cîntare au fost date de credincioșii prezenți. La sfîrșitul Dumnezeieștii Liturghii a luat cuvîntul P. C. Pr. C. Ionescu, făcînd o scurtă dare de seamă — analiză a muncii întreprinse pentru zidirea bisericii —, a mulțumit credincioșilor pentru substanțiala lor contribuție la înălțarea edificiului și în special P. S. Episcop Eftimie, pentru prezența Prea Sfinției Sale și oficierea slujbei de sfințire care a încununat toate eforturile depuse.

Cuvîntul cald și plin de învățătură al Prea Sfințitului Episcop Eftimie a fost axat pe însemnătatea unui astfel de eveniment în viața unei parohii ortodoxe și a credincioșilor ei. Zidirea unei biserici a fost întotdeauna un factor de unitate și P. S. Sa a făcut referire la credința înaintașilor care s-au rugat, înfrățiți în muncă și virtute, păstrînd unitatea neamului, dar și trăsăturile lui cele de seamă : evlavia, curajul, demnitatea, omenia. De aceea Biserica se roagă pentru „ctitorii sfintelor lui Dumnezeu biserici". P. S. Eftimie a îndemnat, în încheiere, pe credincioși să dea dovadă de buni creștini și cetățeni ai scumpei noastre Patrii, participînd cu sîrg la muncile de primăvară, contribuind la mersul înainte al vieții și civilizației românești. A urmat un polihroniu.

SLUJBA DE SFINȚIRE A BISERICII „SFÎNTUL GHEORGHE"-FĂLCIU II, PROT. BÎRLAD JUDEȚUL VASLUI

Duminică, 9 mai 1988, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a oficiat slujba de sfințire a bisericii „Sfîntul Gheorghe", aparținînd parohiei Fălciu II, protopopiatul Bîrlad, județul Vaslui.

Fălciul este un ținut cu vechi tradiții ortodoxe și românești. Amintim că pe aceste locuri s-a născut marele mitropolit al Moldovei, Veniamin Costachi. În ceea ce privește istoricul parohiei Fălciu II, el se leagă de răsunătorul moment al anului 1784, răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan. În urma represaliilor regimului habsburgic, un număr însemnat de transilvăneni, împreună cu familia preotului lor, Gheorghe Brumă și prezbitera Ecaterina, s-au refugiat în Moldova la Fălciu, unde și-au ridicat o biserică cu hramul „Sfîntul Gheorghe".

Între anii 1983 și 1987, la această biserică s-au întreprins lucrări de reparații și înfrumusețare, la încheierea cărora preotul paroh și enoriașii au hotărît sfințirea ei la data amintită mai sus.

La intrarea în biserică, P. S. Eftimie a fost întîmpinat cu bucurie și buchete de flori de un număr mare de credincioși sosiți și din parohiile învecinate precum și, după rînduială, de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Prot. V. Grigore, al protopopiatului Bîrlad.

După oficierea slujbei de sfințire a bisericii, P. S. Episcop Eftimie a săvîrșit Sfînta Liturghie. La sfîrșitul slujbei a luat cuvîntul P. C. Pr. paroh Ioan Petru, originar din părțile Sibiului, deci legat de istoricul parohiei ce îi este încredințată spre păstorie. P. C. Pr. Ioan Petru a făcut de altfel o prezentare a istoricului parohiei, după care a prezentat modul cum s-au desfășurat lucrările care s-au efectuat cu ajutorul credincioșilor și prin sprijinul primit din partea P. S. Episcop Eftimie. A mulțumit respectuos P. S. Sale pentru prezența în mijlocul credincioșilor din Fălciu și pentru slujba săvîrșită.

Așteptat cu viu interes a fost cuvîntul Prea Sfințitului Episcop Eftimie. Mai întîi, Prea Sfinția Sa a făcut o explicare a pericopei evanghelice ce relatează convorbirea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos cu femeia samarineancă, la fîntîna lui Iacov din Sichem. „Apa cea vie, despre care vorbește Iisus — a spus P. S. Eftimie — este învățătura cea nouă adusă de El pentru toți oamenii și dobîndirea vieții veșnice. Datori sîntem și noi, în calitate de

creștini și făptură nouă, să dovedim că sorbim din această învățătură a iubirii lui Dumnezeu și a aproapelui". De asemenea, Prea Sfinția Sa a conturat cuprinzător rolul credinței și al Bisericii pentru mîntuire, îndemnînd pe credincioși să-și îndrepte gîndurile și pașii spre sfîntul lor locaș de închinare deoarece „Biserica este o adevărată casă a lui Dumnezeu pe pămînt".

În încheiere, P. S. Episcop Eftimie a reliefat credincioșilor importanța evenimentelor de la 9 Mai 1877 și 9 Mai 1945, două date de mare răsunet în istoria neamului nostru, arătînd că Biserica Ortodoxă, Română, slujind neamul strămoșesc, a făcut din marile idealuri ale credincioșilor ei propriile sale idealuri. P. S. Episcop a cerut credincioșilor din Fălciu să răspundă prin muncă însuflețitoare la toate acțiunile întreprinse în țară pentru înaintarea Patriei pe noi culmi de civilizație și progres.

A urmat îndătinatul polihroniu.

Pr. C. LEONTE

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR MATEI POPA

În seara zilei de 15 februarie 1988, după o scurtă suferință s-a mutat la cele veșnice Preotul Matei Popa de la parohia Cașin I, protopopiatul Tg. Ocna, județul Bacău.

S-a născut în localitatea Cașin, în ziua de 4 februarie 1910 din părinții Ecaterina și Matei Popa, singurul băiat din cei trei copii.

A urmat școala primară în localitatea natală, apoi s-a înscris la Seminarul teologic din Roman. Urmează cursurile Facultății de teologie din Cernăuți, obținînd titlul de licențiat în anul 1939.

La data de 2 februarie 1932 primește Taina Preoției pe seama parohiei Curița-Cașin, fiind transferat apoi la parohia Crucea de Piatră din municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej. După cîțiva ani revine pe plaiurile natale la parohia Cașin I, pe care a păstorit-o pînă la data mutării la cele veșnice.

Pentru activitatea sa a fost apreciat de P. S. Episcop Eftimie și distins cu rangul onorific de iconom stavrofor.

Slujba prohodirii a fost oficiată duminică 21 februarie a. c. în biserica cu hramul „Sfîntul Dimitrie" de un sobor de 24 preoți în frunte cu P. C. Prot. Dumitru Ciobotaru, ca delegat al P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor.

Despre viața și activitatea Preotului Matei Popa au vorbit: P. C. Prot. Dumitru Ciobotaru, P. C. Pr. Gheorghe Comănici-pensionar, P. C. Pr. Ioan Boieru-pensionar, P. C. Pr. Vasile Cojocaru de la parohia Cornețel, Dl. Ioan Bulea, profesor și învățătorul Valeriu Mînicuță.

A fost înhumat în cimitirul din curtea bisericii.

Pr. C. GENES

PREOTUL NICOLAE MOISE

În ziua de 2 aprilie 1988, a încetat din viață Preotul Nicolae Moise din municipiul Bîrlad județul Vaslui.

S-a născut în anul 1900 în comuna Cotoroaia județul Galați, dintr-o familie de buni gospodari și buni creștini.

În satul natal a făcut școala primară, apoi Seminarul „Sfîntul Andrei" din Galați. Între anii 1918 și 1922 urmează cursurile Facultății de teologie din București.

În anul 1923 este numit preot la parohia Ghidigeni- județul Galați, iar în anul 1935 se transferă la parohia Vovidenia din Bîrlad, unde păstorește pînă în anul 1974 cînd se pensionează. Din anul 1974 pînă în anul 1984 solicită și i se aprobă îmbisericirea la biserica „Sfîntul Ioan" din Bîrlad.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 5 aprilie 1988, în Biserica „Sfîntul Ioan" din Bîrlad.

Au vorbit P. C. Prot. V. Grigore și Părintele C. Gafincu, parohul bisericii „Sfîntul Ioan" din Bîrlad, care au evidențiat activitatea pastorală-gospodărească și socială a Părintelui Nicolae Moise la cele două parohii.

Sicriul a fost așezat în cavoul familiei din Cimitirul „Eternitatea" din Bîrlad.

Pr. C. GAFINCU

PREOTUL GHEORGHE BÎNȚU

În ziua de 30 mai 1988, a încetat din viață Preotul pensionar Gheorghe Bînțu de la parohia Goioasa, protopopiatul Moinești, în vîrstă de 81 ani.

Preotul Gheorghe Bînțu s-a născut la 27 noiembrie 1907 în comuna Agăș, județul Bacău ca fiu al preotului Gheorghe Bînțu.

Școala primară a urmat-o în satul natal, Seminarul „Veniamin Costache" din Iași și Facultatea de teologie la Chișinău. La 2 octombrie 1932 s-a căsătorit cu tînăra Constanța Izbășescu, din Cîmpulung Muscel, județul Argeș. A fost hirotonit diacon la 4 iunie 1933, iar preot la 9 iunie același an.

La data de 15 iunie 1933 a fost numit preot paroh la parohia Goioasa, nou-înființată, unde a slujit de la numire pînă la 1 aprilie 1985, cînd a fost pensionat pentru limită de vîrstă.

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 2 iunie 1988 în cimitirul bisericii parohiale din Goioasa unde a slujit cu vrednicie timp de 52 ani.

În prezența familiei și a enoriașilor s-a săvîrșit slujba înmormîntării de un sobor de preoții sub protia P. C. Prot. Ioan Andrioaie, protopopiatul Moinești, ca delegat al Prea Sfințitului Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor.

Despre viața și activitatea regretatului preot au vorbit următorii:

P. C. Prot. Ioan Andrioaie, P. C. Pr. Vasile Acostăchioaie, parohia Lăloaia și P. C. Pr. Dumitru Toflea, din parohia Blidari, protopopiatul Tg. Ocna, ca fiu al satului Goioasa. Din partea consiliului și comitetului parohial au vorbit : Alexandru Iliescu, Nicolae Toflea și Elena Merlușcă. Toți vorbitorii au evidențiat viața și activitatea decedatului preot, atît pe tărîm pastoral, cît și social.

A fost înmormîntat în cimitirul bisericii parohiale.

Prot. I. ANDRIOAIE

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXIVe No. 4 — juillet — août 1988

SOMMAIRE

JOURNEE DE LA LIBERATION DE LA PATRIE

23 Août 1944 — 23 Août 1988 (*Pr. C. Buzdugan*) . . . 3

ET TOI, FIERE ROUMANIE, TU SUBSISTERAS TOUJOURS

La Patrie de jour en jour sur de nouveaux échelons de développement et de bien-être (*Arhid. Ioachim Giosanu*) . . . 6

„QUE LE MONDE AIE LA VIE"

Le monde comme don du Dieu pour les hommes et don des croyants envers le Dieu *(Prot. M. Mocanu)* . . . 15
En haut endroit ayant de hautes pensées (*Archim. Castan Crăciun)* 21
La famille chrétienne *(P. V. Vaida)* 24

E T U D E S

P. drd. C. DAVIDEANU, Connaître Dieu d'après Saint Grégoire de Nysse 32

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

Sur les fêtes de l'Eglise Orthodoxe *(P. prof. Sorin COSMA)* . 47

H O M E L I E S

P. Th. DAMIAN, Au IXiéme Dimanche après la Pentecôte . . 54
Hiérom. Iustin NEAGU, A la Transfiguration du Seigneur . . 58

ITINERAIRE PATRIARCAL

Visite de Sa Béatitude notre Père Patriarche TEOCTIST en Moldavie (22 — 25 juin 1948) (*Cronîqueur*) 60
Sa Béatitude le Père Patriarche TEOCTIST aux festivités des 150 ans depuis la fondation du Séminaire Théologique de Buzău (*P. prof. N. ABAZA* şi *P. Mihail MILEA*) . . 64
Sa Béatitude le Patriarche TEOCTIST aux monastères de Putna, Neamț et à autres saints foyers de Moldavie (*P. Scarlat PORCESCU*) 79

TRESORS DE L'ART ET DE LA SPIRITUALITE ORTHODOXE ROUMAINE

Contributions sur l'architecture en bois du département de Vaslui. Eglises en bois *(Doina Rotaru)* 88

P. I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

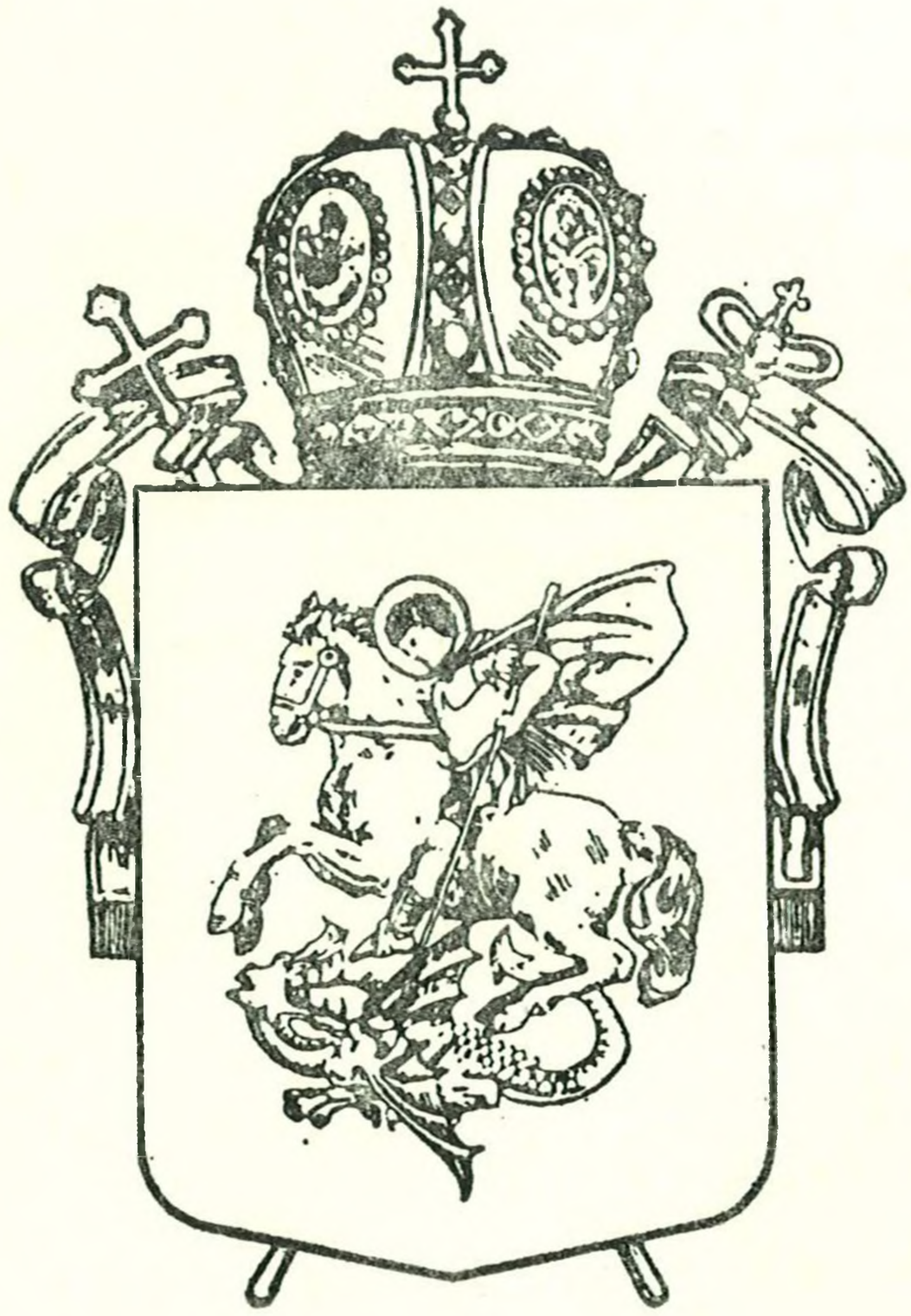

Anul LXIV, Nr. 5 SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE 1988

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Pacea — dar divin și misiune umană (*Pr. Gh. Petraru*) . . 3

IAR TU, ROMÂNIE MÎNDRĂ, TOT MEREU SĂ DĂINUIEȘTI

Patria, zi de zi, pe noi trepte de dezvoltare și bunăstare (*Arhid. Ioachim Glosanu*) 7

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

Dreptate și pace. Aspecte biblice *(Pr. prof. dr. Nicolae Neaga)* . 11

VOIEVODULUI MARTIR

300 de ani de la începutul domniei lui Constantin Brîncoveanu (1688 — 1714) *(Asist. univ. Ioan Leb)* 18

ÎN DUHUL UNITĂȚII PANORTODOXE

Participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST la festivitățile din Insula Patmos (*Pr. Gh. Petraru)* . . 27

S T U D I I

Pr. prof. Nicolae V. DURĂ, Sfîntul și Marele Sinod Ecumenic. Considerații eclesiologice privind textele redactate de Comisia Pregătitoare a celei de a III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale 33

Dr. Dan Gh. TEODOR, Rituri și ritualuri funerare la est de Carpați în secolele V-XI (II) 46

P E T Ă R Î M P A S T O R A L

† *TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei,* Roade ale dragostei evanghelice 59

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Protos. Ioasaf GANEA, Taina Sfintei Euharistii, mijloc de mîntuire 66

P R E D I C I

Pr. C. Gr. CHIRICA, La Duminica a XXII-a după Rusalii . . 71
Ierom. Iustin NEAGU, La Duminica înaintea Înălțării Sfintei Cruci 73
Pr. V. VĂCĂREANU, La Nașterea Maicii Domnului . . . 76

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXIV, Nr. 5 SEPTEMBRIE — OCTOMBRIE 1988

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† P. F. TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
și
Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei

VICEPREȘEDINTE

† P. S. **EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor**

MEMBRI

† P. S. **PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor**

† P. S. **IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor**

P. C. Pr. **SCARLAT PORCESCU, Iași**

P. C. Pr. prof. **MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț**

P. C. Pr. **VASILE NECHITA, Iași**

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. **COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași**

REDACTOR

P. C. Pr. **GHEORGHE PETRARU, Iași**

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

42.420

PACEA — DAR DIVIN ȘI MISIUNE UMANĂ

În contextul lumii contemporane pacea reprezintă condiția stringentă a progresului social-economic, a realizării integrale a personalității umane și a propășirii popoarelor dar, mai mult decît acestea, pacea și eliminarea totală a războiului constituie singura cale de continuitate a existenței vieții pe planeta albastră, pentru că eventualitatea unui război atomo-nuclear ar duce la nimicirea vieții, darul dumnezeiesc esențial al umanității. De aceea oamenii de bine de pe toate meridianele globului sînt uniți într-un front planetar al luptei pentru pace, conștienți de necesitatea absolută a menținerii și instaurării unei păci trainice și durabile care să fie în stare a elimina norii nimicitori ai războiului, tendințele unor cercuri retrograde de a atrage lumea spre neant. Dincolo de orice concepție politică, ideologică, religioasă, oamenii se simt solidari în această acțiune comună pentru că a contribui la apărarea păcii și vieții reprezintă o tendință spre bine, iar așa cum spune Marcu Ascetul „tot binele vine de la Dumnezeu după orînduirea Lui și toți cei ce fac un lucru bun sînt slujitorii Săi".

Pentru creștini, misiunea păcii, cu temeiurile ei revelaționale și ambianța comuniunii în iubirea lui Hristos din Biserică, are semnificații profunde aureolate de valoarea soteriologică a păcii într-un cosmos transfigurat de strădania umană împlinită și desăvîrșită de Însuși Dumnezeu pentru că „toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit de sus este, pogorîndu-se de la Părintele luminilor" (Iacob 1, 17). Mîntuitorul Iisus Hristos, „Viața lumii", este și „pacea noastră", iar relația de iubire a creștinului cu Hristos, viața în Hristos implică participarea la starea de pace. Noțiunea de pace devine deodată plină de un conținut existențial supraabundent, pe măsura complexității vieții și a omului, a existenței în general. Este știut că starea de pace este cea favorabilă dezvoltării civilizației, culturii, înfloririi științelor și artelor, contribuie la bunăstarea și fericirea omului. Dar cîtă distrugere, suferință, moarte nu au adus oamenilor războaiele, în istoria zbuciumată a lumii. Și totuși, în zilele noastre, fără a se fi învățat destul din experiența nefastă a războaielor trecute, omenirea se înarmează cheltuind anual peste 1000 miliarde de dolari pentru distrugerea civilizației proprii și pentru nimicirea vieții. Resurse colosale și capacitate creatoare umană sînt pervertite și întoarse de la scopul firesc, de la slujirea binelui. Ce nu s-ar putea face, în condițiile progresului actual al științei și tehnicii, cu acest capital material și uman, cînd milioane de copii mor prematur, cînd destule boli macină sănătatea oamenilor, cînd înaintarea deșerturilor micșorează suprafețele agricole, aducînd foamete, cînd mai trebuie încă multe școli, spitale, locuințe, locuri de muncă pentru ca viața omenească să se desfășoare armonios și plenar, cu demnitatea datorată acestei coroane a existenței, omul! Și, ceea ce este mai grav, în lumea noastră, liniștea este curmată de zgomotul armelor, seninul cerului este întunecat de focul uci-

gător al exploziilor, oamenii suferă de groaza războiului ce paralizează și anihilează personalitatea umană.

De aceea, opțiunea păcii este esențială pentru conștiința contemporană. Misiunea păcii este pentru omul zilelor noastre o problemă de conștiință, de gînd și de inimă. Mentalitatea și atitudinea omului trebuie să conveargă spre realizarea păcii, pentru că ea singură asigură climatul optim pentru muncă și bucuria de roadele muncii, pentru viața liberă, demnă și fericită. Omenirea trebuie restaurată în dimensiunea drepturilor fundamentale, dreptul la viață, dreptul la o existență liberă și demnă, dreptul la muncă, dreptul ca fiecare om să se împărtășească de resursele existente pe pămînt și să beneficieze de roadele muncii sale. Pe bună dreptate se vorbește intens astăzi de o nouă ordine economică internațională, conjugată cu o nouă ordine morală, a dreptății care în principialitatea ei elementară revendică pentru fiecare ceea ce i se cuvine. Pacea constituie parte integrantă — și aceasta cu atît mai mult în vremea noastră — a adevărului, a dreptății, a iubirii, realitate revelată de însăși Sfînta Scriptură, Cuvîntul lui Dumnezeu către om. „Mila și adevărul s-au întîmpinat, dreptatea și pacea s-au sărutat. Adevărul din pămînt a răsărit și dreptatea din cer a privit" (Psalmul 84, 11-12) sau „Pacea va fi lucrul dreptății, roada dreptății va fi liniștea și nădejdea în veci de veci" (Isaia 32, 16-17). De aceea Mîntuitorul Iisus Hristos fericește pe făcătorii de pace, numindu-i „fiii lui Dumnezeu", dar aceasta în contextul întregii Legi a Noului Testament a cărei poruncă este iubirea, iubirea de Dumnezeu și de oameni, cu consecințele multiple și binefăcătoare ce decurg din împlinirea ei, așa cum sînt reflectate, dealtfel, de celelalte „fericiri" blîndețea, inima curată, mila, dreptatea.

Pentru creștini, misiunea păcii este identică cu calitatea de fii al împărăției lui Dumnezeu, iar calitatea de fiu al lui Dumnezeu implică acel dinamism al desăvîrșirii în Hristos, credința, speranța și iubirea, virtuțile transfiguratoare cu implicații umanitare și cosmice. Strădania desăvîrșirii, dialogul iubirii implică pacea și instaurează pacea între oameni și popoare. Dimensiunea păcii apare astfel ca o încrucișare a lucrării omenești cu darul lui Dumnezeu pentru ca „lumea viață să aibă și încă din belșug" (Ioan 10, 10).

Conștiința umană bună revendică pentru toți o convertire la pace, care este adevăr, dreptate și iubire, realități de care omenirea are absolută nevoie pentru a ființa, pentru a-și împlini menirea sa. Sfîntul Vasile cel Mare spunea în acest sens: „Cît de mare este bunul păcii, trebuie să o mai spun către oameni, fii ai păcii! Întrucît acest mare și minunat bun, căutat cu rîvnă de toți cei care iubesc pe Domnul, este în primejdie de a se schimba într-un simplu cuvînt pentru că fărădelegea s-a înmulțit, din mulți fugind dragostea, socotesc că se cuvine să aibă o singură strădanie toți cei care slujesc Domnului, în chip cinstit și adevărat... Nimic nu este mai propriu creștinului decît să fie făcător de pace; de aceea Domnul ne-a făgăduit cea mai mare răsplată pentru aceasta".

Biserica, continuatoarea în istorie a lucrării mîntuitoare a lui Hristos, prin mijloacele ei specifice, cheamă pe oameni la pace, la bună înțelegere și frățietate, pentru că toți oamenii au aceeași

origine, se împărtășesc de aceleași daruri ale lui Dumnezeu și au aceleași datorii față de viața proprie și față de cea a semenilor lor. Dată fiind această temelie solidă a lucrării comune pentru pace și viață, Biserica a chemat și cheamă neîncetat pe fiii ei la pace, rugîndu-se pentru pace cu conștiința că cele nedesăvîrșite ale oamenilor vor fi plinite de către Dumnezeu.

Biserica Ortodoxă Română, slujitoare a poporului român, născut creștin, la Dunăre, Carpați și Mare, martoră a transformărilor radicale și a înnoirilor epocale din vremea noastră, conștientă că toate aceste realizări se datorează climatului de pace și libertate, muncii avîntate a poporului nostru pentru viața prosperă și demnă este deplin angajată în acest front național al păcii. Adunările pentru dezarmare și pace, cu o largă participare ecumenică ținute la București în anii 1981, 1984 și 1985, la inițiativa Bisericii noastre, sînt o mărturie plenară a vocației ei de pace și sprijinire a politicii de colaborare și pace a statului român, condus cu înțelepciune și clarviziune de peste 20 de ani de Domnul Nicolae Ceaușescu, *Președintele Republicii Socialiste România, cunoscut pe toate meridianele lumii pentru acțiunile și inițiativele Domniei Sale pentru pace și viața lumii, cu gîndul mereu la dezvoltarea și ridicarea Patriei noastre pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație, pentru eliberarea omenirii de coșmarul nimicirii atomice, pentru viața liberă a tuturor fiilor planetei, îndreptățiți să se bucure de munca și viața lor, pentru viitorul fericit al tuturor.*

In acest scop, Domnia Sa spunea, în una dintre cuvîntări, că „mai presus de toate, m-am gîndit la oameni, la poporul nostru și, în întîlnirile nenumărate cu oamenii muncii, cu copiii, m-am gîndit la copiii țării noastre, la cei care nu au cunoscut niciodată grozăviile războiului, și care nu trebuie să le cunoască niciodată și am ajuns la concluzia că viitorul poporului, al generațiilor viitoare, al copiilor de azi, al copiilor de mîine, constă nu în înarmare, ci în dezarmare și pace".

Cu adevărat sînt cuvinte izvorîte din simțirea cea mai înaltă, dintr-o înțelepciune clarvăzătoare, din gîndul și sensibilitatea pe care cel mai ales fiu al națiunii le-a sorbit în anii de viață și luptă din etosul poporului român iubitor de pace, dreptate și adevăr, apărîndu-și glia și libertatea și clădindu-și prin muncă asiduă tot ceea ce desfată privirea în vatra străbună din zilele noastre. De aceste gînduri sînt călăuziți toți fiii Bisericii noastre strămoșești atunci cînd muncesc și se roagă pentru pace cu conștiința împlinirii cuvîntului lui Dumnezeu și cu speranța instaurării unei păci depline pe pămînt.

În conștiința clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române răsună permanent și cuvintele Întîistătătorului Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, *care se adresa astfel, nouă, tuturor:* „Viața, pacea, fericirea și bucuria sînt valori neprețuite și drepturi sfinte ale omului. „Pe pămînt pace, între oameni bunăvoire" (Luca 2, 14) — imnul cîntat de îngeri deasupra peșterii din Betleem la Nașterea dumnezeiescului Prunc — este vestirea care ne dă și astăzi speranța că omenirea întreagă se află sub ocrotirea lui Dumnezeu Care vrea ca pe întreg pămîntul să dom-

nească pacea, iar oamenii să-și dorească și să-și facă unii altora numai bine. În vremea noastră, cînd pacea lumii este atît de greu amenințată de primejdia mereu crescîndă a înarmărilor, datoria noastră de creștini ne cere să ne unim eforturile cu strădaniile tuturor oamenilor doritori să apere dreptul sfînt la viață al omenirii. Să ne rugăm necontenit pentru pace, pentru buna înțelegere între oameni și popoare, cu convingerea că Dumnezeu, Care este izvorul vieții și al păcii, va lumina cugetele conducătorilor de popoare, în așa fel încît lumea să fie ferită de un cataclism nuclear".

Într-adevăr, evoluția politică mondială de astăzi, chiar dacă este la primii pași, timizi dar siguri, îndreptățește speranța că rațiunea sănătoasă se impune, că voința oamenilor de bine de pretutindeni pentru pace și prosperitate este singura cale pe care trebuie mers, că viitorul omenirii este asigurat. Recunoaștem în aceasta un semn că lucrarea oamenilor pentru pace nu este în zadar, că pacea invocată în muncă și dorința de bunăstare întru bucuria viețuirii, a noastră a tuturor, își primește o consacrare de sus, că Dumnezeu este cu noi și într-adevăr slujirea și misiunea păcii, deziderat major al contemporaneității, este o ofrandă cu bună mireasmă duhovnicească spre care Dumnezeu întru bunătatea Sa caută, primind-o, dînd lumii pacea și viața Sa.

Pr. Gh. PETRARU

Iar tu, Românie mîndră,
tot mereu să dăinuiești

PATRIA, ZI DE ZI, PE NOI TREPTE DE DEZVOLTARE ȘI BUNĂSTARE

Mijlocul lunii septembrie are o semnificație aparte, 15 septembrie, ziua cînd se deschide anul de învățămînt, un An Nou, de fiecare dată un An Nou al școlii, ora cînd această instituție fundamentală din viața națiunii noastre cheamă sub cupola ei, făurită din vis și muncă, din permanentă sete de cunoaștere pe toți cei care îi aparțin, de la copiii care ating cu infinită emoție fila abecedarului, pînă la studenții ultimului an, aceia care peste foarte puțin timp vor purta marea răspundere a profesiei în viața Patriei. Pasiunea cunoașterii, stimularea spiritului creator, formarea tuturor convingerilor și calităților ce definesc personalitatea omului nou sub semnul supremului sentiment al iubirii de patrie, acestea sînt coordonatele acțiunii formative ale școlii, dar și liniile de conduită individuală pentru fiecare dintre cei care învață și muncesc în amfiteatrele țării.

Anul acesta, peste cinci milioane de copii și tineri, deci aproape un sfert din populația țării, ia, la 15 septembrie, drumul învățăturii. Această zi este o sărbătoare, o sărbătoare a cărții, a drumului spre luminarea minții care este simțită cu aceeași intensitate pe întreg teritoriul românesc.

Manifestări culturale. Decada cultural-artistică (22 septembrie—1 octombrie) ce se desfășoară în județul Botoșani poartă generic „Toamna românească". Programul acestei manifestări de anvergură coordonat de Comitetul județean de cultură și educație socialistă a fost conceput în așa fel încît să cuprindă mai toate artele, precum și acțiuni de educație științifică. Manifestarea se bucură de fiecare dată de o largă participare.

La sfîrșitul lunii septembrie a avut loc la Piatra Neamț desfășurarea lucrărilor celui de-al IV-lea Simpozion anual de tracologie, eveniment care polarizează interesul a numeroși istorici și cercetători din toată țara. Ediția acestui an și-a concretizat prioritar atenția pe tema istoriei geto-dacilor de la est de Carpați în contextul civilizației unitare traco-geto-dacice, din spațiul etnogenezei românești. În acest sens, cel mai recent volum din anuarul pietrean, „Memoria antiquitatis" (XV-XVII), editat de Complexul Muzeal Județean Neamț, oferă specialiștilor, dar și tuturor celor interesați de evoluția cercetărilor în diferite domenii ale istoriei, un bogat și interesant material documentar.

Anul acesta, o nouă ediție a Taberei naționale de creație literară și artistică „Excelsior" a avut loc la începutul lunii septembrie la Suceava. Tabăra s-a bucurat de participarea unor numeroși concurenți pasionați de literatură, muzică și arte plasice. La capătul unui șir bogat de activități, care a inclus cursuri speciale, ore de

studiu, ședințe de cenaclu, concerte, expoziții cu lucrări de grafică și pictură, acțiunea și-a atins scopul propus.

În cîteva săli ale Muzeului de etnografie din Piatra Neamț se poate vedea o interesantă expoziție de scoarțe populare din zona județului Neamț. Atrag atenția în mod deosebit scoarțele vechi cu modele geometrice țesute din lînă vopsită în coloranți vegetali. Toate scoarțele se caracterizează prin forme monumentale și cuprind ansambluri decorative originale din care nu lipsesc diferite variante ale „pomului vieții" încărcat cu flori, fructe și păsări, simbol al îndestulării, tinereții și vredniciei.

„Trandafir de la Moldova" este genericul unei manifestări folclorice de anvergură ce are loc la fiecare început de toamnă de 22 de ani în frumoasa stațiune balneoclimaterică Strunga de lîngă Tg. Frumos. Formații artistice, profesioniste sau de amatori, din mai toate județele țării se întîlnesc aici într-un veritabil concurs de folclor.

„Anotimpuri ieșene". Sub acest generic, Muzeul de artă din Iași a înmănuncheat circa 40 de tablouri semnate de pictorul ieșean Victor Mihăilescu-Craiu în cadrul ciclului de manifestări „Aniversări" dedicat marilor plasticieni. Devenit celebru, asemenea dascălului său (a învățat meșteșugul picturii de la N. N. Tonitza n. n.) cele peste 1.000 de tablouri rămase de la artist, constituie astăzi patrimoniul Muzeului de artă din Iași.

Impresii despre arta românească. „Tribuna României" publică (nr. 372 din 15 septembrie 1988) cîteva impresii ale unor cercetători de artă străini care au vizitat monumentele din Moldova: „Voronețul este perla creației arhitecturale și picturale din epoca mușatină. Extraordinarele fresce exterioare, și după 400 de ani, uimesc lumea prin perfecțiune, expresivitate și originalitate. Albastrul de Voroneț, creat din pigmenți încă necunoscuți, a rămas pînă astăzi simbolul cerului senin al Moldovei. Iar dacă Voronețul este capodopera mănăstirilor pictate în exterior (vezi și Moldovița, Sucevița), Dragomirna este capodopera absolută în arhitectură".

Jubilee. Se împlinesc 315 ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir: 26 octombrie 1673. A fost domnitor al Moldovei în anul 1693 (martie-aprilie), și de la 12 noiembrie 1710 pînă în iulie 1711 și cărturar de seamă pe plan european, istoric, filosof și savant umanist. Prima sa scriere, „Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea", a fost tipărită la Iași în anul 1698. O altă scriere a sa, „Istoria ieroglifică", deschide drumul romanului social în literatura noastră. „Descrierea Moldovei", scrisă în 1716, la cererea Academiei din Berlin, este cea dintîi monografie geografică românească. Acest mare cărturar a scris și cea mai documentată istorie a imperiului otoman: „Creșterea și descreșterea curții otomane". După înfrîngerea de la Stănilești (1711), retras în Rusia scrie „Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor", iar la cererea țarului Petru cel Mare a publicat în 1722 „Cartea sistemei sau a stării religiei mahomedane". Mai toate scrierile sale au apărut, traduse, în marile centre europene: Londra, Paris, Hamburg, Moscova și Leipzig între anii 1734 și 1789.

La 1 martie 1881 se împlineau 93 de ani de la nașterea lui

Gheorghe Asachi, fondatorul învățămîntului în limba națională din Moldova. În cadrul unei adunări obștești într-una din sălile Universității din Iași, prof. universitar V. A. Urechia, om de acțiune și personalitate culturală, mare patriot, propune ridicarea unei statui în memoria ilustrului cărturar. Ideea însă este pusă în practică abia în anul 1890. Statuia lui Asachi se află și astăzi în Iași la loc de cinste (curtea Școlii generale nr. 1), purtînd simbolic pe placa comemorativă anul inaugurării — 1890 — și inscripția: „Primului învățător, Scoalele românești recunoscătoare". Anul acesta, la împlinirea a 200 ani de la nașterea sa, în fața acestei statui s-au organizat mai multe manifestări cultural-artistice evocînd memoria cărturarului.

Celebrul pictor Dimitrie Gheață (1888-1972), originar din Mehedinți, de la a cărui naștere anul acesta se împlinesc 100 de ani, a fost un îndrăgostit și al peisajului nemțean. Așa s-au născut peisajele de pe Valea Bistriței, imaginea Casei memoriale „Ion Creangă" de la Humulești, precum și alte peisaje nemțene, dintre care unele se mai păstrează în Muzeul de artă din Piatra Neamț. Așadar meleagurile nemțene l-au stimulat foarte mult pe artistul Gheață, pictorul dăruindu-ne lucrări pe măsura talentului său.

Legenda unui munte. În ținutul Neamțului se află muntele numit Petru-Vodă, care este îmbrăcat de tradiție într-o frumoasă legendă legată de istoria voievodului Petru Rareș. Iată ce spune „Dicționarul geografic" din anul 1890 asupra județului Neamț: „Această numire i s-a dat de la Petru Rareș, fiu bastard al lui Ștefan cel Mare, care în timpul domniei sale a scăpat cu fuga pe aici în Transilvania urmărit de turci". Trecerea voievodului pe aici a fost păstrată ca o legendă de tradiția populară pînă ce susnumita lucrare o consemnează în scris. Într-adevăr, în „18 zile ale lunii septembrie (anul 1538 n.n.) Petru Voievod a încălecat pe un cal și singur a plecat de la Mănăstirea Bistrița și a început să hălăduiască prin munți pînă la cetatea Ciceului din Transilvania".

Document. Tot în ținutul Neamțului, în comuna Farcașa, s-a descoperit un document cartografic inedit. Este vorba de o hartă a globului pămîntesc executată în anul 1590 de celebrul cartograf flamand Abraham Ortelius, aflat în acea vreme la curtea lui Filip al II-lea. Realizată color, harta este bogat ornamentată cu motive geometrice și vegetale. Continentul european apare pe fond verde, printre statele menționate figurînd Italia, Galia (Franța), Hispania, Rusia, Grecia, Faptul că peste cele trei țări române apare cuvîntul „Dacia" atestă ideea unității poporului român în conștiința europeană, autorul anticipînd parcă evenimentul care avea să se petreacă peste numai 10 ani, Unirea înfăptuită de Mihai Viteazul la 1600.

Arheologie. Cu prilejul unor săpături efectuate în stațiunea arheologică Dealu Gîndului, din comuna Poduri, județul Bacău, au fost descoperite resturile unui sanctuar datînd din mileniul IV î.e.n. La circa patru metri, printre fragmentele unui vas de mari dimensiuni, s-au găsit 21 statuete, 13 tronuri rituale și două mici obiecte de lut ars. Complexul de statuete, după părerea specialiștilor, cunoscut sub numele de „Soborul zeițelor", reprezintă portretizarea unei părți din panteonul populației precucuteniene care a trăit pe aceste meleaguri cu aproximativ șase milenii în urmă.

În slujba sănătății. Sub egida Festivalului național „Cîntarea României", în organizarea Comitetului județean de cultură și educație socialistă și a Direcției sanitare, în județul Neamț a avut loc prima ediție a „zilelor stomatologiei nemțene". Manifestarea a cuprins o bogată paletă de activități cu caracter științific care a reunit cadre medicale din toate clinicile medicale universitare din țară.

De doi ani în cadrul bazei de tratament stomatologic complex din stațiunea balneară Bălțătești-Neamț, funcționează o tabără de îngrijire medicală și odihnă pentru copii numită „Dentis". „Dentis IX" este genericul care provine de la a IX-a serie de copii din județul Neamț și din capitală care au beneficiat în acest an de odihna și tratamentul din acest izvor de sănătate nemțean.

Noutăți edilitare. În municipiul Roman, în apropierea noului centru civic al orașului ce traversează citadela mușatină, din fața episcopiei pînă aproape de frumosul parc romașcan, pe locul vechii străzi Ștefan cel Mare, tradiționala „stradă mare" a tîrgurilor moldovenești, a început să prindă contur un ingenios complex urbanistic, creație a arhitecților din cadrul Institutului județean de proiectare, viitoare bijuterie arhitecturală a orașului, care va da municipiului modernitate și sobrietate urbanistică.

Același aspect se poate întîlni și în orașul Buhuși din județul Bacău. Acum, acest oraș nu se reduce doar la clădirile întreprinderii de postav sau casele înșiruite de o parte și de alta a drumului de fier sau rutier ce leagă Piatra Neamț de Bacău. Astăzi localitatea se desfășoară pe un platou întins. Ansamblul de locuințe sub denumirea de cartierul „Cornișa" formează „orașul de sus" al acestei localități cu atîta tradiție.

Noutăți industriale. Specialiști de la Facultatea de construcții a Institutului Politehnic „Gh. Asachi" din Iași au realizat noi elemente de sticlă și ipsos. Obținute în condițiile unor consumuri energetice diminuate, noile elemente se folosesc ca pereți despărțitori interiori ai locuințelor, eliminîndu-se astfel materialele deficitare și energointensive.

Pasiune. Una din cele mai renumite filiale pentru cercetări forestiere ale Institutului de cercetări și amenajări silvice din București este sectorul de genetică din cadrul Ocolului silvic Hemeiuș-Bacău. Cercetările efectuate în cursul a mai mulți ani în pădurile Moldovei de către personalul specializat al acestei filiale au identificat peste 3.000 de exemplare de arbori de elită. Fiecare asemenea arbore are o fișă specială în care sînt consemnate caracteristicile sale genetice. Cu altoiurile recoltate de la acești arbori au fost înființate în diferite zone ale Moldovei peste 800 de hectare de plantații de diferite specii: molid, brad, pin, arbore de plută, frasin, paltin etc. Numai în parcul stațiunii Hemeiuș există aproape 20 de hectare de asemenea plantații, de unde sînt recoltate semințele genetic analizate, folosite la înființarea rezervațiilor speciale, a căror suprafață cuprinde la ora actuală aproape 80.000 de hectare. Iată o pasiune lăudabilă, benefică pentru viitorul aurului verde al munților și dealurilor noastre.

Arhid. Ioachim GIOSANU

DREPTATE ȘI PACE
ASPECTE BIBLICE

Sfînta Scriptură include între principiile ei fundamentale, cu o oarecare precădere, noțiunea de *dreptate* și *pace*. Sensul acestor cuvinte este ușor traductibil.

Cuvîntul *dreptate* derivă de la latinescul *directus* (dirigo): orizontal, care merge la țintă fără înconjur, linie dreaptă.

Ca noțiune, dreptatea este principiul în baza căruia i se dă fiecăruia ceea ce i se cuvine în mod legitim, respectîndu-se și dreptul fiecăruia[1]. Noțiunea e largă, poate fi vorba despre dreptatea în sens religios, moral, care determină raportul dintre om și Dumnezeu, sau despre dreptatea socială, care reglementează raportul dintre oameni. Dreptatea este numai una, ea este însă deplină cînd include toate relațiile.

Românul are o vorbă, „ceea ce este drept nu-i păcat" și îmbină moralul cu socialul alcătuind o unitate a noțiunii.

În Sfînta Scriptură se vorbește despre o dreptate exterioară și despre una interioară, despre dreptatea lui Dumnezeu și dreptatea omenească.

Etimologia cuvîntului *pace* este nesigură. Latinescul *pax* înseamnă liniște, bunăvoință, acord, pentru că la început organizarea oamenilor în societăți s-a făcut pe baza unor principii la temelia cărora stătea ideea de pace.

Poporul nostru are o normă valoroasă a păcii pentru că el este hotărît să trăiască în pace. El zice bucuros : „Fii pe pace !" „Nu strica pacea !" „O mie de ani pace !".

Pacea este ceea ce e în conformitate cu binele, căci numai o ordine socială care se întemeiază pe binele general uman dăinuiește și poate propăși. De aceea pacea se împletește cu ceea ce este drept, moral, bun și util. Dreptatea și pacea se întregesc una pe alta în așa măsură încît unde este dreptate acolo este și pace, am putea spune că dreptatea și pacea este măsura de verificare a calității omului. Pacea sprijinită de dreptate realizează lucruri de seamă în viața omului.

Dreptatea este o valoare care se încadrează în problemele sociale ale omului. Un luptător pentru dreptate îndeplinește un rol social ca și cel care luptă pentru pace. Dreptatea și pacea creează o stare de spirit emoțională prin importanța pe care ele o au în viața omului, în fenomenele sociale. Dreptatea și pacea fiind fenomene sociale se încadrează în vastul program al relațiilor dintre oameni.

În Sfînta Scriptură sînt destui scriitori inspirați care au studiat evoluția societății omenești în raport cu aportul adus la pro-

---

1. Academia Republicii Socialiste România, *Dicționarul limbii române*. București, 1956, vol. II, p. 170.

gresul dreptății și păcii. În Sfînta Scriptură unitatea între dreptate și pace este evidentă. Scriitorii biblici au învăluit totdeauna elementele dreptății și păcii cu ideile religioase, morale, urmărind utilitatea practică a dreptății și păcii și desăvîrșirea morală a insului.

Dreptatea este unul dintre atributele morale ale lui Dumnezeu. Prin ea se indică înțelepciunea și perfecțiunea lui Dumnezeu. Prin dreptate omul are o legătură cu Dumnezeu, cum este legat prin alte elemente constructive. Trăind în dreptate, adică săvîrșind binele, pacea și alte virtuți cardinale, omul afirmă asemănarea cu puterile morale și spirituale ale lui Dumnezeu.

Vechiul Testament vorbește de o „jertfă a dreptății“ (Psalmul 50, 20). Dreptatea de aici este un fel de intrare în grațiile lui Dumnezeu. Ideea de dreptate afirmă pe omul autentic așa cum l-a vrut Dumnezeu. Dreptatea îndreaptă privirile omului spre acele culmi, îl apropie de idealurile sale și ale Urzitorului său: statornicirea dreptății și victoria păcii. Acest minunat sfîrșit „va umple pămîntul precum marea este acoperită de ape“.

Augurul pe care-l concep profeții Vechiului Testament ne îndreptățește să nădăjduim că pentru cei care cred în Dumnezeu, în dreptate și pace, sfîrșitul va fi tot așa de luminos cum a fost începutul. Pătrunsă de ideea că dreptatea și pacea sînt pentru om, că ele sînt o putere socială în drumul vieții sale, Sfînta Scriptură constată, din primele ei cărți, că e nedrept ca pentru nedreptățile unora să îndure și cine este nevinovat: „Cel ce judecă tot pămîntul nu va face oare dreptate?“ (Facere 18, 25). Cercetînd dreptatea, Sfînta Scriptură are convingerea că dreptatea este un comandament divin, că Dumnezeu ne va fi îngerul păzitor pe calea care duce spre ea.

Virtuoasa Rahila, valorificînd ideea de dreptate, mulțumește lui Dumnezeu că i s-a făcut dreptate, ascultîndu-i-se rugăciunea de a avea un copil, chiar pe cale de înfiere, pe Dan, al cărui nume se tîlcuiește dreptate (de la verbul *din* = a judeca drept) (Facere 30, 6). Dreptatea asociază aici pe om cu lumea metafizică și cu Acela care voiește perfectibilitatea făpturilor sale.

În nobila sarcină de a contribui la formarea omului nou, Sfînta Scriptură afirmă că autostăpînirea constituie o calitate astfel și în apărarea dreptății omul să nu se lase influențat de mediu, nici influențat de mulțime: „Să nu fii de partea celor mulți la rele ... și la judecată să nu abați dreptatea“ (Ieșire 23, 2). Dreptatea poate străluci oriunde, ea îndrumă pe piscurile înalte pe care le poate atinge energia creatoare a omului.

Într-o spendidă înfruntare a contemporanilor care trăiau într-un fel de echivoc, Iov afirmă că este în toate împrejurările legat de dreptate, pe care o pune în slujba vieții: „Buzele mele nu vor spune nedreptate, de dreptate mă țin și nu mă las“ (Iov 24, 4-6). Dreptul Iov era mîndru că poate fi lucrător într-un domeniu care dă strălucire omului. Dreptatea a apărat-o Iov, atît de statornic, încît ținea de ea așa de strîns cum se ține haina pe corp: „Dreptatea am îmbrăcat și ea mă îmbrăca pe mine“ (Iov 29, 14).

În scrierile de cuprins gnomic și paremiologic — *Ecclesiast, Proverbele, Sirah* — se întîlnesc adeseori idei încadrate într-o anumită atitudine față de dreptate, pe care autorii biblici o consi-

deră un fel de „vox Dei“. De aceea pe Ecclesiast (3, 16) îl afectează încălcarea dreptății, pe care o consideră o vătămare a dragostei de Dumnezeu și de oameni. Dacă dreptatea este compromisă, este că oamenii reprezentativi sînt împiedicați să dețină locurile care li se cuvin, și astfel din nepăsarea celor mulți nedreptatea se face lege. Rezultatul : dreptatea omenească este relativă ca și formele pe care le îmbracă ea (Ecclesiast 7, 12) : „Dumnezeu a făcut pe om drept, dar oamenii născocesc multe meșteșuguri“ (7, 29). Cu alte cuvinte, în virtutea naturii sale omul este drept. Dreptatea omului se deduce din perfecțiunea sa morală.

În multe cazuri, *Ecclesiastul* discută problema suferinței oamenilor drepți și a fericirii păcătoșilor (Ecclesiast 8, 14), fără să rezolve problema, ci s-o considere doar o deșertăciune.

Stăpînit de simțul dreptății, autorul *Pildelor* apreciază caldul atașament față de ea pentru că dreptatea netezește calea celui virtuos, dreptatea îl mîntuiește și-l izbăvește de moarte (Pilde 11, 4-6).

Tăria unui popor n-o face nici bogăția, nici numărul, ci dreptatea (Pilde 14, 34), de aceea „mai bine puțin cu dreptate decît mult pe nedrept“ (Pilde 16, 8). Autorul biblic are un fel de dor după dreptate pentru că acest sentiment alcătuiește un fel de îmbinare între a fi și a nu fi. Prin dreptate viața este deschisă spre o lungime de zile căci zice: „Împlinirea dreptății are ca urmare o viață îndelungată“ (Pilde 16, 31).

În calitate de psalmist David se bucură de atîta autoritate și popularitate în cugetul luptătorilor pentru dreptate și pace încît îți face impresia că le judecă prin lumina adevărului, care este veșnic.

Psaltirea se apropie de ideea de dreptate și pace cu atîta convingere încît psalmistul pare că vede în ele un stimulent la progresul spiritual. După el dreptatea și pacea corespund unei generale nevoi sufletești. Un astfel de rol le dă David în psalmul 36, 17 : „Ia seama la cel drept căci viitorul lui e pacea“.

Dreptatea este o deschidere spre ceea ce este pozitiv, ea este obsesia măreției : „Dreptatea este ca munții lui Dumnezeu“ (Psalmul 35, 6), pentru că munții sînt imaginea tăriei, a unei puteri invincibile, lucru mare și sfînt este deci dreptatea.

Între textele eshatologice ale Psaltirii, privirea feței lui Dumnezeu este totdeauna un prilej de mare fericire pentru credincios. Idealul lui de-a vedea pe Dumnezeu constituie o stare sufletească deosebită. Pentru credincios dreptatea este un imperativ, de aceea și zice el : „Întru dreptate mă voi arăta feței Tale, sătura-mă-voi cînd se va arăta slava Ta“ (Psalm 16, 15).

Omul drept nu-i lăsat singur. El este încadrat în comunitatea lui Dumnezeu, care „întinde mîna Sa celor ce îl cunosc pe El și dreptatea Sa o dă celor drepți în inimă“ (Psalm 35, 10). Dreptatea înalță gradul de perfecțiune morală : „Cei drepți în inimă sînt cei care caută o împreunare a dreptății cu viața, care dau o valoare practică dreptății“.

Dreptatea este un factor practic mai ales cînd este îmbinată cu pacea, ea aduce atunci o recompensă sigură. „Năzuiește spre dreptate, căci omul păcii are parte de urmași“ (Psalm 36, 37), iar mîntuirea celor drepți vine de la Domnul (Psalm 31, 29). Dreptatea asigură cu alte cuvinte fericirea drepților. În Psalmul 36, 6, Dumnezeu apără dreptatea omului virtuos scoțînd în evidență nevino-

vățiа sa, acest adevăr e clar ca lumina soarelui, de aceea îl susține cu multă convingere.

Unii psalmi au caracter pedagogic, de exemplu Psalmul 36, 16: „Mai bun este puținul celui drept decît bogăția multă a păcătoșilor". În formă de zicere proverbială psalmistul exprimă aici adevărul că puținul ce-l are dreptul e preferabil marilor bogății ale necredincioșilor. Omul drept simte cum lucrează în el puterea credinței, care-l înalță. În ordinea fericirii cei drepți au o prioritate „căci Domnul iubește dreptatea și nu părăsește pe cuvioșii lui iar cei drepți vor moșteni pămîntul" (Psalm 36, 29).

Alți psalmi sînt sentențioși, ei vorbesc despre idealul etic al dreptății, de exemplu Psalmul 107, 3: „Dumnezeu e drept și iubește dreptatea și fața Lui spre cel drept privește".

În toate relațiile sale cu omul Dumnezeu e drept pentru că dreptatea este un atribut al lui Dumnezeu. Cei drepți sînt răsplătiți, vor avea bucuria de a sta în apropierea lui Dumnezeu și a-L vedea. De aici rezultă că a fi drept constituie o expresie sinonimă cu a fi fericit.

Dreptatea și pacea sînt virtuți cardinale, într-o nouă ordine socială. În acest sens pledează Psalmul 84, 11: „Dreptatea și pacea se vor săruta", în înțelesul că „aceste două virtuți sînt intime, sînt nedespărțite" [2].

Mulți psalmi descriu efectul și caracterul dreptății, arătînd că Dumnezeu e milostiv, iartă pe cei ce se căiesc și promovează menținerea stării de dreptate (Psalm 50, 15).

Atunci cînd omul e virtuos, „bine va voi jertfa dreptății" (Psalm 50, 20), adică sacrificiile sînt expresia sentimentelor sincere, căci se împlinesc întocmai prescriptele legii ce se aduc de către cei drepți, iar „dreptatea lui Dumnezeu dăinuiește în veci" (Psalm 111, 3), adică dreptatea lui Dumnezeu este neschimbabilă, împlinirea ei obligă și trebuie să fie mereu actuală.

Cartea II Regi 8, 15 scrie că „David, împărățind peste Israil, făcea judecată și dreptate la tot poporul lui". Rezultă că dreptatea era practicată și familiară în cîrmuirea lui David.

Isaia a fost totdeauna omul dreptății sociale, omul vieții și al păcii. Știind că dreptatea și pacea sînt principii energetice în viață, proorocul a rostit răspicat adevărul că: „Rodul dreptății este pacea" (Isaia 32, 17).

Dreptatea este o putere a sfințeniei dumnezeiești, „dreptatea vor afla-o popoarele la Dumnezeu, acolo trebuie s-o caute și găsind-o vor beneficia de o viață folositoare" (Isaia 45, 23-25).

Ca om al dreptății sociale, al vieții și al păcii, Isaia are convingerea că „Dumnezeu ajută popoarele ca să aibă judecători drepți, ocîrmuitori drepți" (Isaia 1, 26). Dumnezeu însă are nădejdea că popoarele vor umbla pe căile dreptății (Isaia 5, 7). Textul vorbește despre posibilul drum necesar pentru cei care cred că virtutea și pacea sînt stările drepte ale firii.

În lumea ideilor lui Ieremia dreptatea trebuie să fie un fel de *vademecum* al omului, să pună adică în practica vieții, în toate ocaziile, dreptatea. În acest sens scrie:

„Cine se laudă să se laude cu aceea că Dumnezeu este Cel

2. Iuliu Olariu, *Explicarea Psalmilor din Orologiu*, Caransebeș, 1901, p. 125.

ce face dreptate pe pămînt“ (Ieremia 9, 23). Textul cuprinde ideea general valabilă că: „Justitia est fundamentum regnorum“, altcum „Vai de cei ce zidesc casa cu nedreptate și odăile pe nelegiuire și lipsesc pe muncitor de plata sa“ (Ieremia 22, 13). De aceea casa omului virtuos Ieremia o numește „locuința dreptății“ (Ieremia 31, 23).

Unele din textele sale au caracter eshatologic, cum este de exemplu acela în care descrie pe Mesia — cel așteptat ca om al dreptății : „Iată vin zile, cînd Domnul va ridica un vlăstar drept care va face dreptate pe pămînt“ (Ieremia 23, 4), Atunci cei înțelepți, care săvîrșesc dreptatea vor străluci ca stelele în veșnicie, pentru că ei fac și pe alții să fie drepți. Precum stelele sînt o podoabă a cerului, așa drepții sînt fala omenirii (Daniel 12, 3).

Proorocul Maleahi formulează un progres social al dreptății. învățînd că oamenii vor aduce Domnului jertfe întru dreptate numai dacă se vor lepăda de necurățiile lor (Maleahi 3, 3) așa cum topitorul curăță în foc zgura de pe metalele prețioase.

Capitolul 2, 3 din proorocul Avacum conține o sentință în formă gnomică cînd se referă la păcătoși, în general ; sensul este că cel slab în credință nu este plăcut lui Dumnezeu, iar cel drept va trăi prin credința sa.

Textul are un ecou în scrierile Sfîntului Apostol Pavel — Romani 1, 17; Galateni 3, 11; Evrei 10, 36: „Dreptul prin credință va fi viu“ [3].

Un înflăcărat al dreptății este profetul Amos. Constatarea nedreptăților sociale antrenează acuzarea profetului. Sînt atacați cei „care aruncă dreptatea la pămînt“ (Amos 5, 7), iar călcarea dreptății este criticată: „Urîți răul, iubiți binele și împliniți dreptatea“ (Amos 5, 15).

Dreptul și dreptatea apar ca acte umane, echilibrul social în care fiecare să-și aibă dreptul său trebuie să caracterizeze ordinea voită de Domnul [4].

Fraza „Dreptul să curgă ca apele și dreptatea ca un rîu nesecat“ (Amos 5, 24) constituie o metaforă în care proorocul, arzînd de dorul dreptății, luminează viața în perspectiva viitorului. Conștiința eternității aparține celor drepți, pentru că dreptatea imprimă omului o personalitate, îi dă o dimensiune asemănătoare unui rîu veșnic curgător și nesecat, care are ceva din ceea ce e netrecător.

Profetul Obadia devine un apologet al dreptății, ca realitate concretă. El subliniază aspectul ei negativ, cu alte cuvinte, duce o ofensivă esențială împotriva nedreptăților. Obadia învață că nedreptatea nu rămîne nepedepsită nici chiar cînd este săvîrșită împotriva unui frate : „Din pricina nedreptății împotriva fratelui, rușinea te va acoperi“ (1, 10).

Omul este dator să afirme principiile dreptății și să practice dreptatea. Nedreptatea constituie o încălcare a legii morale. Nedreptatea e urîcioasă, cu atît mai vîrtos cînd este săvîrșită unui frate ; profetul se referă la cazul Esau-Iacob (din Facere 27, 41).

---

3. Vl. Prelipceanu, *Profetul Avacum*, Cernăuți, 1934, p. 67.

4. Mircea Basarab, *Cartea profetului Amos*, în „Studii Teologice“. XXIX (1979), nr. 5, p. 477, 488, 490.

Dar judecata lui Obadia poate fi de ansamblu, ea se adresează tuturor, pentru că nedreptatea între frați bîntuie. Obadia mărturisește credința într-o nouă ordine. Rectificarea aceasta se va realiza.

În descoperirea fericirii Mîntuitorul îndrumă spre dreptate. El fericește pe cei ce însetează după dreptate alături de făcătorii de pace (Matei 5, 6), pe cei prigoniți pentru dreptate, pe cei cărora le prisosește dreptatea (Matei 5, 20) — cu scopul ca asemnea stări să fie dorite, căutate și trăite.

Într-o împrejurare istorică, Mîntuitorul, definind extensiunea dreptății, vestise că dreptatea este tot ce trebuie împlinit (Matei 3, 15), alteori (Matei 5, 20) face deosebire între dreptate și dreptate. E vorba despre o dreptate bazată pe principialitate și intransigență și despre o dreptate superficială.

În capitolul 6, 33, Sfîntul Evanghelist Matei vorbește despre căutarea împărăției lui Dumnezeu de care vor beneficia cei a căror viață este înfiptă puternic în dreptatea Lui.

La Sfîntul Evanghelist Luca, 1, 75 dreptatea se rînduiește alături de sfințenie și e condiție *sine qua non* a izbăvirii, iar după Ioan 16, 8 dreptatea e un criteriu de apreciere a credincioșilor. Ideea este înrudită cu Fapte 17, 31: „Dumnezeu va să judece lumea întru dreptate".

În lucrarea Duhului Sfînt asupra lumii obiectul vădirii este dreptatea dreptului, pe care ai primit-o prin credință (Ioan 16, 10).

Sfîntul Pavel caută să-i convingă pe cititorii săi că puterea exemplului rezolvă atît problema etică cît și pe cea socială. Cine vrea să vadă zile fericite să caute dreptatea ca să aibă inimă largă pentru pace: „Împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt" (Romani 14, 17).

„Împărăția lui Dumnezeu este împărăția mesianică de aici de pe pămînt, ființa creștinismului nu este mîncare și băutură, ci dreptate. Din dreptate urmează pacea cu Dumnezeu și cu oamenii iar rodul cel mai înalt este bucuria în Duhul Sfînt care nimicește orice supărare asupra aproapelui" [5]. Aici este vorba despre dreptate ca însușire a omului, dreptatea care se află în noi, descoperită în Sfînta Evanghelie, dreptate care se naște din credință [6].

Tratînd despre vestirea Evangheliei, Apostolul scrie că „dreptatea se descoperă în ea" (Romani 1, 17), e vorba despre dreptatea lui Dumnezeu (Romani 10, 3), înaintea Căruia a fi drept înseamnă a fi tare în credință, ca și cînd credința ar include dreptatea, precum lui Avraam „care a crezut i s-a socotit lui ca dreptate" (Romani 4, 3).

În acest sens scrie lui Timotei : „Iar tu, omule, fugi de acestea (de rele) și urmează dreptatea!" (I Timotei 6, 11).

În multe ocazii Sfîntul Pavel dovedește că în Hristos noi am devenit drepți, dreptatea este ființa celor ce au fost împăcați prin Hristos, iar dreptatea noastră este o armă cu care ne apărăm împotriva relelor [7].

Acel viitor în care omul să-și poată deschide inima față de

---

5. Pr. Ioan Mircea, *Epistola întîia a Sfîntului Apostol Petru*, București, 1973, p. 106.

6. Iuliu Olariu, *Epistolele Sfîntului Apostol Pavel către Romani, Corinteni și Efeseni*, Caransebeș, 1910, p. 15.

7. *Ibidem, Epistola a doua către Corinteni*, p. 489 și 493.

dragostea universului se realizează prin dreptate și pace: „Roada dreptății se seamănă întru pace, de cei ce lucrează pacea". Aceste cuvinte ale Sfîntului Apostol Iacob (3, 18), pun dreptatea și pacea într-un raport de interdependență, ca și cînd ele nu se pot lipsi una de alta și în îndrumarea pe calea desăvîrșirii fiecare din cele două virtuți sînt esențiale.

Pentru Sfîntul Apostol Petru dreptatea e o virtute aleasă, „cine pătimește pentru dreptate, fericit va fi" (I Petru 3, 14). Apostolul identifică aici dreptatea cu binele făcut. „Dreptatea e adevărul creștin, pe care creștinii îl mărturisesc și-l apără în chip demn și cu o stare sufletească de pace și fericire" [8]. În acest sens contemplă el un pămînt nou, în care locuiește dreptatea (II Petru 3, 13).

Caracteristica noului cosmos și a noului univers este dreptatea ca virtute cuprinzătoare a tuturor virtuților creștine.

În Biserica cerească, în Biserica slavei locuiește dreptatea, neumbrită de nimic. În realitate această stare de dreptate acolo este numai confirmată definitiv dar ea se lucrează aici, în această lume trecătoare și de luptă cu păcatul și cu ispitele. Căci zidirea acestei lumi noi și înfăptuirea dreptății începe cu întruparea lui Hristos și cu întemeierea Bisericii [9].

Dreptatea îl onorează pe om pentru că ea implică practicarea generală a virtuților. *Cartea celor drepți*, o scriere pierdută a Vechiului Testament, conține imne închinate oamenilor cu o rezonanță puternică, celor drepți, și era o monografie poetică a lor.

Sfînta Scriptură atribuie multor bărbați însușirea de om drept, lui Abel numit „dreptul Abel" (Matei 23, 35), pentru că viața lui virtuoasă se proiectează luminos în istoria generațiilor. Iosif, logodnicul Mariei, e numit „cel drept" (Matei 1, 35), pentru că a ajutat să se desăvîrșească idealul rînduit în baza unui determinism voit de legile eterne. Bătrînul Simeon, cunoscut și cu numele de „dreptul Simeon" (Luca 2, 25), a înfruntat veacurile pentru că a vestit lumii, în calitate de *princeps*, întruparea Fiului lui Dumnezeu. Ioan Botezătorul, de care se temea Irod „știindu-l bărbat drept și sfînt" (Marcu 6, 20), a vestit mulțimilor gloria lui Iisus „pentru că se cuvenea să plinească dreptatea" (Matei 3, 15).

În lupta pentru dreptate și pace omul are o responsabilitate și mai ales teologul preot, care operînd cu grupuri poate facilita modul de viață al fiilor săi duhovnicești.

Sensibilitatea pentru marile realități trebuie să tonifice consensul unanim.

În scrierile Sfinților Părinți se întîlnește, adesea, formulată ideea: Hristos s-a înălțat la cer pentru ca omul să se ridice din lumea relativității spre înălțimile desăvîrșirii.

Fără îndoială dreptatea și pacea sînt o sursă plină de consecințe pentru frumusețea omului de mîine.

Stă în puterea noastră să ne închinăm viața sincer dreptății și păcii. Acționînd astfel, împlinim și o poruncă a lui Dumnezeu, iar ceea ce vrea Dumnezeu omul poate realiza.

Pr. prof. dr. Nicolae NEAGA

8. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 106.
9. Idem, *Epistola a doua a Sfîntului Apostol Petru*, București 1975, p. 70.

Voievodului martir

300 DE ANI DE LA ÎNCEPUTUL DOMNIEI LUI CONSTANTIN BRÎNCOVEANU

(1688-1714)

Cu 300 de ani în urmă, la 29 octombrie 1688, după cum spune cronica, se stingea din viață Șerban Vodă Cantacuzino, domnitorul Țării Românești, domn bun, „iubitor de țară și de trecutul ei, deschis și receptiv la acele fapte prin care neamul românesc putea și trebuia să reziste influențelor de tot felul". În locul lui trebuia ales un domn destoinic, în stare să conducă țara în acele vremi tulburi. De drept, ar fi trebuit să-i urmeze fiul său, Gheorghe, însă acesta era nevîrstnic, iar țara avea nevoie de un braț puternic și o minte ageră și trecută prin grijile vieții. Iar alegerea trebuia făcută cît mai repede, pentru a nu se complica lucrurile, căci nu puțini erau cei ce ar fi dorit să cîștige tronul Valahiei. Imperialii, care erau în război necontenit cu turcii, puteau să intre foarte repede cu armatele, să ocupe tîrgurile și să pună în fruntea țării un om de-al lor. De asemenea, românii se puteau trezi curînd cu un domn pus de turci, căci se știe că printre grecii din Fanar erau destui „visători" care, cu cîteva sute de pungi și cu promisiunea altora viitoare, ar fi putut convinge repede Poarta că ei merită acest tron. În plus, diplomatul rege Ludovic al XIV-lea al Franței, dușmanul austriecilor, l-ar fi vrut în scaunul de la București pe Emeric Tőkőly, principele răzvrătit al Transilvaniei voind, prin aceasta, să pună o piedică habsburgilor în drumul lor spre Europa.

Cum stolnicul Constantin Cantacuzino, din modestie și prudență, a refuzat domnia, alesul Sfatului țării a fost nepotul său, tînărul mare logofăt, inițiat în toate problemele ocîrmuirii, Constantin Brîncoveanu.

Cine era acest tînăr, în care țara și-a pus atîtea speranțe?

Pe linie maternă, Brîncoveanu descindea direct din familia Cantacuzinilor, prin mama sa, Stanca, fiica postelnicului Constantin Cantacuzino. Pe linia paternă, el cobora din boierii Craiovești, fiind rudă cu binechivernisitorul domnitor Matei Basarab (1632-1654), și el coborîtor din Craiovești. Dealtfel, Constantin Brîncoveanu s-a considerat întotdeauna un descendent al Basarabilor.

Era de un an în 1655, cînd tatăl său, Papa Brîncoveanu, a fost ucis în timpul răscoalei seimenilor, așa încît tînărul vlăstar va fi crescut de mama sa, Stanca. Și-a petrecut copilăria în casa părintească din București, aflată în imediata vecinătate a curții domnești. Aici, la adăpostul dragostei materne, a bunicii sale după tată, Păuna Greceanu, a unchiului său Șerban și, mai ales, a lui Constantin Cantacuzino stolnicul pe care Brîncoveanu îl considera ca pe un adevărat părinte, viitorul domn și-a început instruirea. A învățat grecește și latinește cu dascăli rămași necunoscuți.

Cei doi frați ai săi, Barbu și Matei, au murit la o vîrstă destul de fragedă, Constantin rămînînd stăpînul unei averi apreciabile.

Va intra devreme în tumultul vieții politice a timpului, dove-

dindu-se destoinic în toate, dobîndind și o frumoasă experiență diplomatică. Astfel, în anul 1674 deținea funcția de vtori-logofăt pentru ca, în 1679, unchiul său, Șerban Cantacuzino, domnul țării (1678-1688) să-l facă vel-agă și ispravnic al orașului București. Tot acum, Brîncoveanu se va căsători cu Marica, fiica lui Neagoe din Popești, nepoata lui Antonie Vodă (1669-1672), rotunjindu-și astfel averea.

În anul 1680, Șerban Vodă îl va face vel-postelnic, iar în 1681 biv-vel-postelnic pentru ca, spre sfîrșitul aceluiași an, să-l ridice la rangul de vel-spătar. În 1683 va fi din nou ispravnic al reședinței domnești, iar în 1687 va fi numit în treapta cea mai de sus în dregătoriile statului, aceea de vel-logofăt. În tot acest timp el va fi trimis și ca diplomat la Brașov și Constantinopol pentru a negocia în diferite probleme politice, înregistrînd succese care îi vor fi de bun augur în activitatea sa ulterioară. Așa încît, la cei 34 de ani, Brîncoveanu era unul dintre cei mai bogați boieri din Țara Românească, ocupase cele mai înalte demnități în stat, avea o bogată experiență diplomatică și nu fusese niciodată învins în lupte cu viața.

Deși nu voia tronul, Constantin Brîncoveanu a fost împins de către ceilalți boieri care-i prețuiau firea chibzuită, pașnică și aleasă și care doreau să aibă un domn pămîntean.

Cronicarul consemnează că o dată hotărîrea luată, marii boieri, avînd în fruntea lor pe stolnic și pe marele spătar, au plecat cu toții din spătăria mică de la Curte, la Mitropolie, ca să facă alegerea cum era obiceiul. Aici s-a adunat toată boierimea țării și slujitorii. Mai erau de față și patriarhul Dionisie Seroglanul al Constantinopolului, rudă a Cantacuzinilor și mitropolitul Teodosie al Țării Românești. Întîmplarea a făcut să fie în București și un capugiu, Ahmed-aga, care a fost și el invitat, împreună cu cei ce-l însoțeau. În curtea Mitropoliei au fost adunate oști. După aceea, un boier a mers și a poftit pe Constantin Brîncoveanu, care era la Curte, iar un comișel a adus un cal domnesc împodobit cu harnașamente scumpe, cum se cuvenea la o asemenea sărbătoare. „Logofete — i-au spus dregătorii — noi cu toții pohtim să ne fii domn!“ Brîncoveanu zise: „Dar ce aș vrea eu cu domnia? De vreme ce ca un domn sînt în casa mea, nu-mi trebuiește să fiu; iar ei ziseră: Ne rugăm, nu lăsa țeara să intre alți oameni, sau răi sau nebuni, să o strice, ci fii! Și-l luară de mîini și-l împingea de spate și acolo fiind un capegiu împărătesc, îl dusease și pre el la Mitropolie, și duseră caftan la capegi basa al împăratului de l-au îmbrăcat cu caftan și intrară în biserică de au citit molitvele de domnie și au mers de i-au sărutat mîna, zicîndu-i: „Mulți ani!“ Noul domn s-a adresat apoi boierilor, după ce s-a cîntat axionul de la înscăunare, zicînd: „Boieri dumneavoastră, bine știți că eu am fost la casa mea ca un domn, trăit-am cum am vrut, nimic lipsindu-mi, și domnia aceasta eu nu o pohtesc, ...ci dumneavoastră m-ați pohtit și fără voia mea m-ați pus domn în vremi ca acestea turburate, înconjurați de oști de vrăjmași; ci dar acum iar întreb: este-vă cu voia tuturor?“ „Toți voim, toți pohtim“, după care toți cei prezenți au jurat credință noului domn ales al țării.

În ziua următoare, Brîncoveanu a participat la înmormîntarea

lui Șerban Vodă, săvîrșită cu tot fastul cuvenit, și al cărui trup a fost depus la Mănăstirea Cotroceni, ctitoria sa. Apoi, grija cea mare a Brîncoveanului a fost aceea de a obține recunoașterea alegerii sale, pentru care a trimis soli la Constantinopol și la Viena.

Primul succes diplomatic a fost obținut la Constantinopol, unde domnitorul a fost confirmat căci, „rugămintea celor șase boieri, veniți cu stăruințe pentru Brîncoveanu, a fost sprijinită de 400 de pungi".

La Viena însă, vestea alegerii lui Brîncoveanu nu a fost bine primită, atît pentru că fuseseră amînate negocierile începute de Șerban Cantacuzino, cît și pentru că noul domn era cunoscut, încă din 1681, ca vajnic apărător al românilor ortodocși din Transilvania.

Politica mai ponderată a lui Brîncoveanu nu convenea mai ales agăi Constantin Bălăceanu, ginerele lui Șerban, care era un adept convins al politicii de închinare a țării către puterile imperiale. Alegerea lui Brîncoveanu încurca socotelile lui Bălăceanu și sub alte aspecte, căci el voia ca scaunul domnesc să fie ocupat de fiul lui Șerban Vodă, beizadeaua Gheorghe, pentru ca, în felul acesta, țara să fie condusă de el, aga Bălăceanu.

Fire tumultuoasă, inegală și aventurieră, aga Constantin porni război noului domn, căutînd pe toate căile să-l surpe, situație de care imperialii vor încerca să profite.

Așa se face că, deși Brîncoveanu le spusese că va chema pe turci în ajutor, armatele imperiale intrau, în decembrie 1689, în Țara Românească unde au stat cîtăva vreme, făcînd tot felul de rechiziții, cerînd hrană, furaje și altele. Generalul Donat Heissler, urmînd sfaturilor consilierului său intim, aga Constantin Bălăceanu, credea că boierii țării îl dușmănesc pe Constantin Vodă și i se vor închina. Însă dezamăgirea lor a fost mare cînd au văzut realitatea: boierii au fugit din fața imperialilor, armata de ocupație nu găsea provizii, iar la București bîntuia ciuma.

Voievodul stătea deoparte, la Rușii de Vede. Văzînd însă că țara îi este călcată de străini, a cerut ajutor tătarilor care n-au întîrziat să se arate. Venea și Tőkőly cu trupele sale și, alături de trupele muntene, vor urmări pe imperiali în retragerea lor spre Transilvania. Între Zărnești și Tohani, Brîncoveanu și aliații săi îi vor zdrobi pe imperiali. Generalul Heissler a fost luat prizonier, iar Tőkőly a fost proclamat principe al Transilvaniei, de dieta de la Cristian. Tot în această luptă a pierit și aga Constantin Bălăceanu, dușmanul de moarte al lui Vodă, ceea ce-i va permite acestuia să reia legăturile cu Viena.

Dar, pînă atunci, Brîncoveanu va fi silit să-l sprijine în continuare pe principele Tőkőly care fusese alungat din Transilvania de trupele imperiale. Retrăgîndu-se în Țara Românească, acesta a început să jefuiască sate și orașe, fapt pentru care Vodă Brîncoveanu a fost nevoit să se plîngă sultanului, înfățișîndu-i starea țării. La începutul lunii februarie 1691 turcii și-au rechemat protejatul în tabăra de la Belgrad, însă acesta refuza să dea ascultare poruncii. În cele din urmă va părăsi, totuși, meleagurile românești, lăsînd în urma lui numeroase așezări distruse.

Scăpată și de acest pericol, țara a cunoscut o perioadă de liniște, iar Brîncoveanu și-a îndreptat atenția spre Curtea de la Viena,

cu care relațiile politice erau grav compromise. La sfîrșitul anului 1691, în urma unor îndelungate discuții cu stolnicul Constantin Cantacuzino, domnul muntean va relua relațiile atît cu generalul Veterani, comandantul militar al Transilvaniei, cu care purta o corespondență secretă încă din 1688, cît și cu consilierul imperial Erbs.

Politica de apropiere a lui Brîncoveanu de imperiali a permis acestuia să ceară la 20 noiembrie 1691 contelui Marsigli, care venea de la Constantinopol unde fusese într-o misiune diplomatică, ca împăratul Leopold să primească doi delegați români la viitoarea conferință pentru pace dintre turci și austrieci. Acesta din urmă l-a asigurat pe voievod că din partea împăratului va obține ceea ce cerea, el urmînd să aibă grijă să nu întîmpine greutăți din partea Porții.

Una din caracteristicile politicii lui Constantin Brîncoveanu, în relațiile lui cu imperialii a fost aceea de a-și feri țara de război, pentru a-i păstra astfel integritatea. De aceea, a dus o politică suplă în ceea ce privește închinarea țării către imperiali, schimbînd orientarea politici externe, în funcție de conjunctura politică internațională. Domnul muntean nu concepea însă închinarea țării sale Curții de la Viena atîta vreme cît turcii nu erau izgoniți din Balcani și nu primea garanții că nici Austria și nici Roma nu se vor amesteca în politica internă a Țării Românești. Totuși, el urmărea menținerea unor relații cît mai strînse cu Viena, atît pentru a nu fi singur și a avea asigurat un refugiu în Transilvania, în eventualitatea că turcii l-ar mazili, cît și pentru a avea un aliat la sfîrșitul războiului pe care imperialii îl purtau cu turcii și care, în anii 1692-1693, nu se putea ști nici cînd și nici cum se va încheia. De aceea, el va ajuta pe austrieci mai ales pe cale diplomatică, informîndu-i de mișcările turcilor.

Reușind să fie considerat de împăratul Leopold ca un prieten al imperiului, drept recompensă pentru serviciile făcute, la 30 ianuarie 1695 i-a fost conferită lui Brîncoveanu diploma de principe al Sfîntului Imperiu, cu dreptul de a purta titlul de „Illustrissimus“, care se adăuga la diploma de nobil ardelean, din 1679 (avînd numeroase moșii în Transilvania).

Aceasta îi va fi de ajutor și pentru a se apăra de dușmanii pe care îi avea la Viena. Dușmani avea însă și la Constantinopol, dar aici și-a creat întinse relații, datorită și numeroaselor pungi de bani pe care le-a împărțit din belșug marilor demnitari turci. Aici va reuși, pentru un timp, să-și facă aliat chiar pe Alexandru Mavrocordat, marele dragoman al Porții, una dintre cele mai reprezentative figuri ale vieții politice orientale a vremii.

Prin legăturile pe care le avea la Poartă, Brîncoveanu a reușit, de asemenea, să anihileze uneltirile domnului Moldovei, Constantin Cantemir și să primească de la sultan, în 1695, întărirea în scaun. Prin aceasta, situația domnului muntean era foarte puternică.

În același an se reiau însă luptele dintre austrieci și turci, în timpul cărora țara, deși nu participa direct la lupte, avea de făcut față feluritelor angarale pe care le pretindeau turcii. Brîncoveanu, deși era nevoit să dea ajutor turcilor, ducea intense tratative cu imperialii. La Zenta, în 1697, austriecii au repurtat o victorie strălucită, urmată de pacea de la Carlovitz, din 26 ianuarie 1699, prin

care Austria a primit Ungaria, Transilvania, Croația și Slovenia. Turcii rămîneau, astfel, la nord de Dunăre, numai cu Banatul Timișoarei.

Tratativele de la Carlovitz l-au convins din nou pe Vodă Brîncoveanu că Țarile Române nu erau decît un pion, pe care puterile europene îl foloseau în politica lor spre a trage cît mai multe foloase, voind chiar să le înglobeze în cadrul teritoriilor lor. De aceea, Brîncoveanu va continua politica sa de expectativă, supunîndu-se însă poruncilor sultanului și trimițîndu-i sumele și dările pe care acesta i le pretindea.

În același an 1699 sultanul i-a acordat lui Brîncoveanu domnia pe viață. Aceasta nu a împiedicat însă pe turci ca, în 1703, în urma uneltirilor dușmane, să-l cheme pe domnitor la Poartă.

Situația era deosebit de dificilă, căci o astfel de chemare era întotdeauna cu primejduirea tronului și a vieții. Mulțumită însă numeroaselor pungi de bani pe care Brîncoveanu le dă, nu pățește nimic de data aceasta. El se întîlnește la Adrianopol cu marele vizir, pe care îl atrage de partea sa și se întoarce din nou în scaun.

Va domni apoi un timp liniștit, în belșug, cea mai frumoasă perioadă din domnia sa. Voievodul, înconjurat de o familie numeroasă, înalță palate și biserici, încurajează arta, sprijină pe cărturari.

Acum, Brîncoveanu va continua să ajute pe românii transilvăneni în fața vitregiilor ce s-au abătut asupra lor. De altfel, nu a încetat niciodată să-i ajute, fie material, fie diplomatic, pentru ca aceștia să poată face față tendințelor catolicizante ale papalității, susținute de iezuiții care influențau politica externă a Curții de la Viena.

Avînd conștiința identității de origine a tuturor românilor, Vodă Brîncoveanu știa că, în primul rînd, erau amenințați de dominația habsburgică românii ardeleni și, în al doilea rînd, era amenințată Țara Românească. De aceea, încă din primii ani de domnie se va interesa de situația românilor transilvăneni. În Transilvania el va clădi o frumoasă biserică la Făgăraș (1697-1698), una la Ocna Sibiului (probabil pe locul celei din timpul lui Mihai Viteazul), precum și Mănăstirea Sîmbăta de Sus (înainte de 1701), care există și astăzi. La 1698, cu ocazia hirotonirii, la București, a lui Atanasie Anghel, acesta primea de la domnul muntean numeroase daruri, veșminte și cărți, iar la 25 mai 1698, domnul îi înnoia ajutorul anual de 6.000 de bani, pe care Mitropolia îl primea de mai mult timp, știind „că se învăluiește ca o corabie în mijlocul valurilor mării, fiind întră multe feliuri de eretici necredincioși și să năpăstuiește în multe chipuri“. Apoi, în anul 1698, Constantin Brîncoveanu trimitea pe meșterul tipograf Mihail Ștefan (Ișvanovici) la Alba Iulia unde, la 1699, a tipărit o *Bucoavnă*, adică un abecedar și un *Chiriacodromion*, care reproducea, în mare, *Cazania lui Varlaam*. La 15 iunie 1700, Brîncoveanu dăruia Mitropoliei din Alba Iulia, moșia Merișani din județul Argeș, iar la 6 septembrie, același an, dădea un hrisov prin care scutea de orice biruri pe 20 de „ungureni“ (ardeleni) care lucrau pe acea moșie.

După semnarea unirii cu Roma de către Atanasie, mitropolitul Teodosie al Țării Românești îi va face acestuia o aspră mustrare, reproșîndu-i călcarea jurămîntului depus la București, cu prilejul

hirotonirii întru arhiereu. Apoi, la 3 iulie 1702, același mitropolit, împreună cu patriarhul Dositei al Ierusalimului, care era la București, adresau o scrisoare românilor ortodocși din Brașov, Sibiu și din alte părți, prin care-i înștiințau că au anatemizat pe Atanasie. Domnul însuși intervine, prin lordul William Paget, ambasadorul Angliei, la împăratul Austriei, Leopold I, „ca românii care trăiesc în Transilvania să nu fie siliți la unire". În martie 1708, arhiepiscopul Dionisie a fost trimis la Alba Iulia pentru a lua contact cu românii de aici, în vederea organizării rezistenței lor. Denunțat autorităților, a reușit să fugă și să se înapoieze în țară. De asemenea, mitropolitul Antim a ajutat pe românii ortodocși din Transilvania, hirotonind preoți și diaconi, făcîndu-le danii, și dîndu-le odoare și cărți de slujbă.

Față de Moldova, Brîncoveanu a dus politica tradițională a domnitorilor dinaintea lui, care doreau ca cele trei țări române să facă front comun în fața dușmanilor și, mai ales, a turcilor. Deși prin alte mijloace, politica lui Brîncoveanu amintește de aceea a lui Ștefan cel Mare și de a lui Mihai Viteazul, el era conștient că, cu cît Moldova va fi mai unită cu Țara Românească, cu atît interesele poporului român vor putea fi mai bine apărate. De aceea, va reuși să pună pe scaunul Moldovei — plătind multe pungi de bani — pe doi credincioși ai săi: pe Constantin Duca (1693-1695), pe care l-a căsătorit cu fiica sa Maria, și pe Mihai Racoviță (1703-1705) care, din păcate, au avut domnii scurte. Și tot din același motiv, Brîncoveanu a căsătorit pe fiul său Ștefan cu fiica influentului boier moldovean Ion Balș. Evenimentele ulterioare, precum și uneltirile boierilor munteni și moldoveni vor pregăti însă tragicul sfîrșit al lui Brîncoveanu.

În privința politicii externe, Brîncoveanu, nefiind un domn războinic, a adoptat practica negocierilor diplomatice și a stabilirii de relații personale cu conducători ai lumii de atunci. A introdus criptograma în corespondența diplomatică. Prin numeroșii săi secretari, el reușește să europenizeze sistemele politicii tradiționale, introducînd astfel Țara Românească în circuitul politicii europene.

Însă acolo unde Brîncoveanu s-a situat ca un adevărat european, în sensul occidental al cuvîntului, a fost în stimularea activității culturale și artistice. Fiind receptiv față de spiritul renascentist care domina Europa occidentală, voievodul muntean a căutat, prin tipărituri în limba română, prin introducerea ei în Biserică, prin lichidarea culturii slavo-bizantine cu sprijinul limbii grecești și a elenismului, formă orientală a spiritului occidental, să dea un nou curs dezvoltării culturii române. În asemenea condiții, se subînțelege că și viața de la curte a cunoscut manifestări ale spiritului european prin prezența cîtorva străini medici, profesori, preceptori, secretari ai cancelariei domnești, care prin limbă și vestimentație aminteau Occidentul. Dar numai atît, pentru ca voievodul să nu mărească și mai mult suspiciunile turcilor oare-l considerau hain.

Încă în 1683, Brîncoveanu ridica o biserică la Potlogi, iar în 1688 o alta la Mogoșoaia, lîngă București. Între 1684 și 1704 el zidea Mănăstirea Hurezi-Vîlcea, căreia i-a urmat o adevărată salbă

de biserici, mănăstiri și palate, toate în specificul „stil brîncovenesc". Între acestea amintim cîteva: Mănăstirea Rîmnicul Sărat (1691-1697), biserica din Făgăraș (1697-1698), cea de la Sîmbăta de Sus (înainte de 1701), biserica Mamul (1696), Sfîntul Gheorghe Nou din București (1707) ș. a. De asemenea, a refăcut o serie de mănăstiri ridicate de înaintașii săi: Tismana, Strehaia, Sadova, Bistrița, Viforîta, Surpatele.

La curtea lui Brîncoveanu se încrucișau două influențe, și anume: una italiană și una grecească. Cea italiană, venită din Occident, era reprezentată prin medicul Iacob Pylarino, de la spitalul Colțea, apoi George Maiota, Ioan Avramie, Anton Maria del Chiaro, secretarul florentin al lui Brîncoveanu, și alții. Influența grecească era exercitată, în primul rînd, de cîțiva patriarhi orientali: Dionisie al IV-lea Seroglanul din Constantinopol, care-l unsese domn în anul 1688, ierusalimitenii Dositei și nepotul său, Hrisant Nottara, Gherasim Paladas al Alexandriei, Atanasie al IV-lea Dabbas al Antiohiei. Amintim, de asemenea, pe mitropolitul Dristrei, Atanasie, pe proinsofiotul Auxentie, pe Mitrofan de Nissa, monahul Mitrofan din Dodona și pe Galaction Vidalis, autor al unei predoslovii pentru *Antologhionul snagovean* din 1697.

Nu trebuie însă uitați învățații pămînteni care s-au străduit pe teren cultural, între care s-au impus: stolnicul Constantin Cantacuzino, mitropolitul Antim Ivireanul, episcopii Mitrofan și Damaschin de la Buzău, frații Radu și Șerban Greceanu, cronicarul Radu Popescu și tipograful Mihail Ștefan, zugravul Pîrvu Mutu și alții. La Academia Domnească de la Sfîntul Sava, Brîncoveanu a adus cadre didactice strălucite, între care : Sevastos Kimenitul, Ioan Comnen, Panaiot Sinopeus, Gheorghe Ipomeneu, Gheorghe Trapezuntinul, Mitrofan Gregoras, Maxim Peloponezianul și Ioan Cariofil, bărbați bine cunoscuți în acea vreme. De asemenea, s-a îngrijit și de vechea școală de slavonie de la Sfîntul Gheorghe Vechi, în timp ce spătarul Mihail Cantacuzino înființa la Colțea o altă școală de cîntăreți bisericești.

Brîncoveanu n-a fost numai „un dibaciu socotitor al vremurilor — zice Nicolae Iorga — ci și un mare ocrotitor al culturii prin scris și tipar". El a dispus tipărirea de cărți de slujbă bisericească. unele cărți de doctrină ortodoxă, cărți pentru apărarea dreptei credințe, cărți de zidire sufletească pentru credincioși ș. a. Numărul mare și variat al tipăriturilor sale se datorează celor cinci tipografii, de la București, Snagov, Buzău, Rîmnic și Tîrgoviște, și unor tipografi vrednici, ca: Antim Ivireanul, mitropolitul țării, episcopii Mitrofan și Damaschin de la Buzău, Mihail Ștefan, Gheorghe Radovici și alții.

Între 1690 și 1705 s-au tipărit la București 17 cărți, iar la Buzău, între 1691 și 1704, 15 cărți, între care *Pravoslavnica mărturisire* (1691) și *Octoihul* (1701). La Snagov, între 1696 și 1701 s-au tipărit alte 14 cărți, între care *Orînduiala slujbei Sfinților Constantin și Elena* (1696) și *Antologhionul* (1697). Tot aici, Antim a înființat și o secție arabă, tipărind mai multe cărți, între care: *Liturghierul grecesc și arăbesc* (1701) și *Ceaslovul grecesc și arăbesc* (1702), o *Evanghelie* și o *Psaltire arabă* (1706). De la Snagov, același Antim a ajuns episcop de Rîmnic unde, între 1705 și 1707 a tipărit alte

10 cărți. Ajuns apoi Mitropolit al Ungrovlahiei, Antim va desfășura o largă activitate tipografică, mai ales în tiparnița de la Tîrgoviște. Acum epoca slavonă este pe sfîrșite. Totuși, se tipăresc încă și cărți bilingve, slavo-române, ca: *Triodul* (Buzău-1697 și 1700), *Catavasierul* (Tîrgoviște-1713), *Mineiele* (Buzău-1698) și altele. Tot Antim va trimite pe același Mihail Ștefan la Tiflis în Georgia, pentru a tipări cărți pentru georgieni.

Se impune scrisul în românește, prin tipărituri ca: *Psaltirea* (București-1694), *Evanghelia* (Snagov-1697), *Antologhionul* (Rîmnic-1705), *Octoihul* (Tîrgoviște-1712) ș. a. Tot în românește s-au tipărit și o seamă de cărți de învățătură, ca: *Mărgăritarele Sfîntului Ioan Gură de Aur* (București-1691), *Carte sau lumină* (Snagov-1699), *Floarea darurilor* (Snagov-1700), *Învățătura besericească* (Tîrgoviște-1710), *Pilde filosofești* (Tîrgoviște-1713) și altele.

O dezvoltare deosebită cunoaște acum literatura istorică. Acum, Radu Popescu scrie *Istoriile domnilor Țării Românești,* iar Radu Greceanu *„Viața lui Constantin Brîncoveanu“*. O cronică anonimă poartă titlul *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la martie 1717,* iar stolnicul Constantin Cantacuzino își intitula lucrarea sa *Istoria Țării Românești dintru început.* Tot el tipărea la Padova, în anul 1700, în grecește și latinește, pentru prima dată, *Harta Țării Românești.*

Această activitate strălucită în toate domeniile se va încheia însă datorită evenimentelor ulterioare anului 1711, precum și datorită intrigilor boierilor dușmani care urmăreau detronarea marelui voievod.

Neîncrezător în austrieci și dornic să scape de asuprirea turcilor, Brîncoveanu a intrat în legătură cu țarul Petru I al Rusiei. Izbucnirea războiului ruso-turc din 1711 va însemna însă un eșec. Brîncoveanu, cunoscînd forțele turcilor, stă în rezervă, în tabăra de la Urlați, voind să vadă cine va birui. Un dregător al său, care îi era și rudă, spătarul Toma Cantacuzino, trece însă de partea rușilor cu o parte din călărime și le ajută să cucerească Brăila. Împotriva așteptărilor, de data aceasta, biruiră turcii, care vor începe să-l bănuiască pe domn de necredință. Se adăugară apoi intrigile boierilor care se temeau că Brîncoveanu voia să întemeieze o dinastie prin cei patru fii ai săi — între uneltitori găsindu-se chiar stolnicul Constantin Cantacuzino, cel mai apropiat sfetnic al său. În sfîrșit, faptul că Brîncoveanu dăduse să i se bată în Transilvania o medalie de aur cu chipul său, putea fi considerat ca un semn de independență (În realitate, o făcuse pentru a sărbători împlinirea a 60 de ani). Toate acestea au făcut pe sultanul Ahmed al III-lea să-l mazilească și să-l cheme la Constantinopol, împreună cu întreaga familie. Era în marțea Paștilor, în anul 1714.

La Constantinopol, a fost închis la Ediculé („Șapte turnuri“), i s-au confiscat toate bunurile și, în ziua de 15 august, cînd împlinea cei 60 de ani, a fost pornit, împreună cu cei patru feciori ai săi, Constantin, Ștefan, Radu și Matei, spre locul de osîndă. Del Chiaro, secretarul lui Brîncoveanu, povestește că acesta, în clipa în care a văzut călăul apropiindu-se, a spus: „Copiii mei, fiți cu curaj; am pierdut tot ce aveam pe lumea aceasta; să ne mîntuim cel puțin sufletul, spălîndu-ne păcatele în sîngele nostru“. Întîi i

s-a tăiat capul sfetnicului Ienache Văcărescu, apoi celor patru feciori și, la urmă, domnului. Trupul său a fost adus de Doamna Marica, mai tîrziu, în țară și îngropat la biserica Sfîntul Gheorghe Nou din București, zidită de el, deasupra punînd o candelă cu inscripția : „Această candelă ce s-au dat la Sfeti Gheorghe cel Nou, luminează unde odihnesc oasele fericitului domn Io Costandin Brîncoveanu Basarab voevod și iaste făcută de doamna măriei sale Maria, carea și măria sa nădăjduiește în domnul iarăși aice să i se odihnească oasele. Iulie în 12 zile 7228“ (1720).

Împlinirea a 300 de ani de la urcarea pe tron a celui care și-a sacrificat viața pentru neam și pentru credința strămoșească este un prilej de a rememora mărețele fapte ale domnului martir și de a-i aduce omagiul nostru de cinstire.

Asist. univ. Ioan LEB

BIBLIOGRAFIE

N. Iorga, *Viața și domnia lui Constantin-Vodă Brîncoveanu*, București 1914.

Idem, *Istoria Românilor*, vol. VI, București, 1938, p. 391-493.

Ștefan Ionescu și Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brîncoveanu*, București, 1969.

Ștefan Ionescu, *Epoca brîncovenească*, Cluj-Napoca, 1981.

Florentin Popescu, *Ctitoriile brîncovenești*, București, 1976.

Maria Holban (colab.), *Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, București, 1983.

Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, București, 1981, p. 135-162.

Pr. Niculae Șerbănescu, *Constantin Brîncoveanu, ctitor de cultură românească*, în „B.O.R.“, LXXXII (1964), nr. 9-10, p. 879-899.

G. Popescu-Vîlcea, *Inițiator și protector al unui nou stil în arta românească: stilul brîncovenesc*, rev. cit., p. 900-915.

Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Constantin Brîncoveanu, sprijinitor al Ortodoxiei*, rev. cit., p. 916-930.

T. G. Bulat, *Daniile lui Constantin Brîncoveanu pentru Orientul Ortodox*, rev. cit., p. 931-945.

Mihail Gregorian, *Cronicari munteni*, vol. I-III.

PARTICIPAREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST LA FESTIVITĂȚILE DIN INSULA PATMOS

În zilele de 22-29 septembrie 1988, *Prea Fericitul Părinte Teoctist*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în fruntea unei delegații din care au făcut parte I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Roman Ialomițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. Constantin Coman, asistent la Institutul Teologic Universitar București, și P. C. Diac. Mihai Hau de la Catedrala patriarhală din București, a participat la festivitatea prilejuită de împlinirea a 900 de ani de la întemeierea Mănăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul din Insula Patmos și proclamarea ca sfîntă a insulei unde Sfîntul Ioan a scris Apocalipsa, cartea care încheie Canonul Noului Testament. De asemenea, P. F. Părinte Patriarh Teoctist, înainte de reîntoarcerea în patrie, a făcut o vizită Bisericii Greciei, fiind primit de Prea Fericitul Serafim, Arhiepiscopul Atenei și a toată Grecia.

Insula Patmos cu cei 38 km² ai ei și cu populația de 2.500 locuitori, concentrați în micul port Skala, situată în partea de nord a Dodecanezului grec, a fost în luna septembrie a. c. în centrul atenției lumii creștine prin împlinirea a 900 de ani de la întemeierea Mănăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul, în 1088, în vremea împăratului bizantin Alexios I Comnenul, de către monahul Hristodoulos, mănăstire care va deveni în scurt timp una dintre cele mai reprezentative așezări monastice ale Răsăritului ortodox.

Relațiile dintre Patmos și Țările Române în decursul istoriei se înscriu în același tablou ilustrativ pentru generozitatea românească dovedită pentru întregul Orient creștin în veacurile zbuciumate ale trecutului. Astfel, danii importante în bani au fost făcute de voievozii Moldovei sau Țării Românești între care Petru Șchiopul, Gheorghe Duca, Antioh Cantemir, Constantin Brîncoveanu și alții, la care s-au adăugat și valoroase obiecte bisericești și cărți, între care două Evanghelii, una donată de Constantin Brîncoveanu și alta de mitropolitul Daniil al Ungrovlahiei, expuse în muzeul recent organizat.

Festivitățile din Insula Patmos au fost onorate de prezența unor distinși oaspeți, reprezentînd Biserici Ortodoxe Surori, Biserici Orientale, Biserica Romano-Catolică, foruri creștine mondiale, reprezentanți ai vieții politice și culturale din Grecia. Au participat la această sărbătoare a Ortodoxiei și a creștinismului în general întîistătători de Biserici Ortodoxe : Sanctitatea Sa Dimitrios I, Patriarhul Constantinopolului, Sanctitatea sa Partenie, Patriarhul Alexandriei, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Serafim, Arhiepiscopul Atenei și a toată Grecia, Înalt Prea Sfințitul Iohannes, Arhiepiscopul Bisericii Ortodoxe din Finlanda, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Dorothei al

Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia, delegați ai Bisericilor Ortodoxe din Serbia și Bulgaria, Înalt Prea Sfinției Arhiepiscopi Iakobos al Americii, Damaskinos al Elveției și Ieremias al Franței, membri ai Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, delegați din Biserica Etiopiei și ai Bisericii Armene, cardinalul Jêrome Hamer în fruntea unei delegații a Bisericii Romano-Catolice, Rev. Emilio Castro, secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Jean Fischer, secretar general al Conferinței Bisericilor Europene, reprezentanți ai unor centre monahale mai importante, ai Facultăților de teologie din Grecia, ai presei grecești și străine și alții.

Programul festivităților, deosebit de bogat și instructiv, s-a desfășurat în Insula Patmos dar și la Atena și pe vasul de croazieră care a transportat pe participanți din Grecia în Patmos, via Istanbul unde s-a îmbarcat delegația Patriarhiei Ecumenice. Astfel în timpul călătoriei pe mare, pe lîngă întîlnirile și discuțiile dintre diferiți participanți, au conferențiat arheologul grec C. Andronikos și profesorul K. Manafis de la Universitatea din Atena, care a făcut o frumoasă prezentare a Patmosului însoțită de un film documentar.

În Insula Patmos programul festivităților a început în ziua de 25 septembrie cu ceremonia întîmpinării oaspeților străini, rostind cuvînt de bun venit primarul Patmosului și viceprim-ministrul I. Haralambopoulos, reprezentantul premierului elen, Andreas Papandreu și al Guvernului Greciei. A răspuns în continuare Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic, după care s-a dat citire în mod solemn Actului sinodal al Patriarhiei Constantinopolului, prin care Patmosul era declarat insulă sfîntă. Participanții s-au îndreptat spre Mănăstirea Sfîntul Ioan Evanghelistul, unde s-a săvîrșit Te-Deum, rostind cuvînt de bun venit egumenul, Arhimandritul Isidoros Krikris, după care inaugurarea bibliotecii și a muzeului au încheiat programul de dimineață. Primăria Patmosului a oferit un dejun, înmînîndu-se delegaților și o plachetă comemorativă.

Un moment deosebit al șederii în Patmos a fost vizitarea peșterii unde Sfîntul Ioan Evanghelistul a scris Apocalipsa, toți oaspeții sărutînd stînca unde, potrivit tradiției, Sfîntul Ioan își punea capul pentru a primi cele descoperite de Dumnezeu, fiind pătrunși de fiorul sacru al locului cu adînci semnificații pentru teologia și viața creștină.

Cel mai important moment al festivităților din Insula Patmos a fost prăznuirea, la 26 septembrie, a Sfîntului Ioan Teologul, în ajun săvîrșindu-se Vecernia, iar a doua zi Sfînta Liturghie de către Sanctitatea Sa Demetrios I înconjurat de Sanctitatea Sa Partenie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Prea Fericitul Serafim, Arhiepiscopul Greciei și I.P.S. Mitropolit Iohannes din Finlanda. La Sfînta Liturghie s-a citit și enciclica Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, ocazionată de aniversarea a 900 de ani de la înființarea Mănăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul, evidențiindu-se rolul acestui centru monastic ortodox în istoria monahismului răsăritean, a Bisericii Ortodoxe și a spiritualității creștine.

După Sfînta Liturghie a urmat recepția oficială unde au luat cuvîntul Întîistătătorii Bisericilor Ortodoxe. În cuvîntul rostit cu acest prilej, Prea Fericitul Părinte Patriarh *Teoctist* a evocat momente reprezentative cu adînci semnificații panortodoxe din rela-

țiile Bisericii noastre cu Patmosul și cu Răsăritul ortodox în general, așa cum reiese din cele ce urmează :

„Împreună cu toți cei care ne-am adunat aici să marcăm sărbătorește împlinirea a 900 de ani de la întemeierea mănăstirii din insula Patmos, aducem mulțumire lui Dumnezeu că ne-a ajutat să facem acest pelerinaj, străbătînd aceleași locuri pe care odinioară le-a bătătorit Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan. Dintru început mărturisim recunoștință caldă pentru acest pelerinaj Sanctității Voastre și Sfîntului Sinod din jurul Tronului ecumenic, încredințîndu-vă și aici — și mai ales aici la Patmos — de dragostea noastră, a clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române pe care acum un an i-ați binecuvîntat, i-ați îmbrățișat și le-ați admirat vredniciile și frumusețile sfintelor mănăstiri și biserici, împreună cu frumusețile țării și hărnicia poporului român.

Sufletul ne este cuprins de adîncă emoție retrăind vremurile apostolice cînd „ucenicul cel iubit de Domnul“ își scria aici vestita-i „Apocalipsă“, la începutul căreia citim: „Eu Ioan fratele vostru împreună cu voi părtaș la suferințe și răbdare care sînt întru Iisus, fost-am în insula ce se cheamă Patmos, pentru cuvîntul lui Dumnezeu și pentru mărturia lui Iisus“ (1, 9). N-am vrea să fim considerați cuprinși de slavă deșartă, dar sentimentul cu care am venit aici este același mărturisit altădată de Sfîntul Ioan și anume: „Pentru cuvîntul lui Dumnezeu și pentru mărturia lui Iisus“ (1, 2). De fapt, în calitate de slujitori ai lui Hristos, oricare din noi trebuie să facem o asemenea mărturisire, deoarece oriunde și în orice împrejurare ne-am afla avem datoria să împlinim cuvîntul lui Dumnezeu și să mărturisim pe Hristos.

În calitate de trimiși ai obștii ortodoxe din România, eu și însoțitorii mei, avem însă un motiv în plus să mulțumim lui Dumnezeu că ne-a prilejuit venirea în acest binecuvîntat loc : reînnodarea unor legături străvechi pe care înaintașii noștri le-au avut cu Patmosul. Nu voiesc să vă obosesc cu amănunte care interesează mai mult pe specialiști, dar socotesc interesant de rememorat că, potrivit unor documente aflate chiar aici, Țările Românești au trimis regulat ajutoare, atît mănăstirii cît și școlii care funcționa în preajma ei, încă din anul 1584. De asemenea, în baza unei înțelegeri respectată cu sfințenie, egumenul mănăstirii și alți călugări erau împuterniciți să vină în Țările Românești și să adune daruri pentru așezămintele din Patmos. Observația cu care se cuvin însoțite aceste date este că, spre deosebire de sprijinul venit din alte părți, cel românesc a fost mereu necondiționat și dezinteresat. Un singur lucru îl cereau românii de atunci călugărilor din Patmos : „Să se roage pentru ei și pentru țara lor“.

Ajutorul de care aminteam însă exprimă și altceva : solidaritatea creștinească în momentele grele ale stăpînirii străine din acele vremi, ca, dealtfel, mereu de-a lungul istoriei care se constituie într-un exemplu și pentru noi cei de astăzi, solidaritate pe care, dați-mi voie să mai adaug, strămoșii noștri au manifestat-o prin sprijinul și ajutoarele date marilor patriarhii răsăritene, precum și așezămintelor de la Ierusalim Athos, Sinai, Rodos etc.

Cine va avea apoi răbdare să privească cu atenție obiectele

din biserica și din muzeul mănăstirii va descoperi un omofor de la voievodul Moldovei Ștefan cel Mare (1457-1504), candele, icoane și un Evangheliar donat de Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești (1688-1714), un Evangheliar cu inscripția donatorului: „Daniil mitropolitul, București, 1787", o icoană a Sfîntului Evanghelist Ioan adusă în 1698 din Țara Românească, alte obiecte de cult, hrisoave și felurite documente românești. Dacă acestea sînt mărturiile comuniunii Bisericii și binecredinciosului popor român la viața creștină din această parte a lumii ele sînt și îndemnuri vii pentru noi de a păstra această comuniune cu Scaunul Ecumenic și de a exprima și cu acest prilej hotărîrea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de a sprijini pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod pentru care Sanctitatea Voastră depuneți efort pilduitor, de a-și aduce contribuția sa teologică, liturgică și pastorală la promovarea ecumenismului, a unității creștine și a apărării păcii pe pămînt.

Acestea avîndu-le în cuget am venit să participăm la praznicul mănăstirii din Insula Patmos, bucurîndu-ne împreună cu toți cei prezenți, cu sinceră apreciere față de toți cei care depun osteneală și fac sacrificii pentru păstrarea acestui monument al antichității creștine.

Despre Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan care a trăit cîțiva ani aici se spune că vîrstnic fiind și nemaiputînd umbla singur, alții îl purtau, iar el nimic nu mai spunea celor care se adunau să-l asculte decît: „Fraților iubiți-vă unii pe alții". Aceste cuvinte să le repetăm și noi cei care ne-am adunat la această înălțătoare sărbătoare, contribuind prin comportarea și propovăduirea noastră la promovarea păcii și bunei înțelegeri între oameni și popoare".

P.F. Patriarh Teoctist a oferit egumenului mănăstirii, Arhimandritul Isidoros Krikris, crucea patriarhală împreună cu alte daruri, și a primit din partea Patriarhului Ecumenic, Demetrios I, Crucea de Aur emisă cu ocazia acestei aniversări luminoase din viața Ortodoxiei.

O ultimă manifestare semnificativă a festivităților din Patmos a fost Vecernia săvîrșită la apus de soare, în aer liber, pe malul mării, în unicul port al insulei de către Patriarhul Ecumenic, asistînd ceilalți conducători ai Bisericiilor participante, Sanctitatea Sa rostind un cuvînt și transmițînd un mesaj poporului grec cu ocazia acestei mari sărbători.

Sărbătoarea împlinirii a 900 de ani de la înființarea Mănăstirii Sfîntului Ioan din Patmos a continuat la Atena în ziua de 27 septembrie după ce, mai întîi, participanții sosiți în portul Pireu au fost întîmpinați de Prea Fericitul Serafim al Atenei și I.P.S. Mitropolit Kalinikos al Pireului, de reprezentanți ai guvernului grec, de ierarhi, preoți și mulți credincioși. În Catedrala „Sfînta Treime" din Pireu s-a săvîrșit un Te-Deum, rostindu-se cuvînt de bun venit de Întîistătătorul Bisericii Greciei.

La Academia elenă a avut loc o ședință festivă la care au luat parte invitați de peste hotare și un public numeros, ședință deschisă de Președintele Academiei elene prof. George Merikos, după care a ținut o prelegere Academicianul Constantinos Bonis, profesor de teologie, despre cartea Apocalipsei. P.F. Patriarh Teoctist s-a întîlnit cu președintele Academiei și cu profesorul referent pe care

l-a felicitat pentru prezentarea sa competentă și deosebit de interesantă.

Programul festivităților cu ocazia declarării Patmosului ca loc sfînt al Ortodoxiei s-a încheiat cu recepția oferită de o mare editură din Atena care a lansat și volumul „Tezaurele Patmosului" la care au luat parte personalități ale vieții politice și culturale elene și invitați străini. P.F. Patriarh Teoctist s-a întreținut la această recepție cu personalități ale vieții politice și culturale din Grecia.

Festivitățile din Patmos și de la Atena au prilejuit fructuoase întîlniri și manifestări ale comuniunii panortodoxe între participanți, ale dialogului ecumenic. Astfel, P.F. Părinte Patriarh Teoctist s-a întîlnit cu Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Demetrios I, la întîlnire luînd parte membrii delegației române, iar din partea Patriarhiei Ecumenice, I.P.S. Mitropolit Bartolomeu de Filadelfia, exprimîndu-se bucuria revederii după vizitele reciproce din 1987. P.F. Teoctist s-a întîlnit cu Dl. Iannis Haralambopoulos, vice-prim-ministru al guvernului grec, care s-a exprimat elogios față de participarea Bisericii noastre, a Întîistătătorului ei la festivitățile din Patmos, aceasta fiind o mărturie grăitoare a frățeștilor relații dintre poporul român și cel elen. P.F. Sa s-a întîlnit și cu Eminența Sa cardinalul J. Hamer, reprezentantul Bisericii Romano-Catolice la festivitățile din Patmos, cu Rev. Emilio Castro, secretar general al C.E.B. și cu Dl. Jean Fischer, secretar general al C.B.E., interlocutorii apreciind deschiderea ecumenică a Bisericii noastre, contribuția ei în creștinismul actual.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a întîlnit și cu Sanctitatea Sa Partenie al Alexandriei, invitat să viziteze Biserica Ortodoxă Română, invitație acceptată cu plăcere, cu I.P.S. Mitropolit Dorothei de Praga, Iohannes de Helsinki, cu delegații Bisericilor ortodoxe din Serbia și Bulgaria, cu I.P.S. Iacobos, Arhiepiscop al Americii și I.P.S. Damaskinos al Elveției, cu reprezentanți ai Parlamentului grec, oameni de cultură și artă, cu Dl. Evangelos Theodorou, directorul general al publicațiilor centrale bisericești din Grecia, cu Dl. I. Hatzifotis, șeful biroului de presă al Sfîntului Sinod al Bisericii Greciei. Toate aceste întîlniri au constituit un prilej de afirmare a Ortodoxiei românești, a rolului ei dinamic și angajant în viața panortodoxă și creștină, în general, a slujirii celor mai înalte idealuri creștine și umane din vremea noastră, la această deschidere a Bisericii Ortodoxe Române și la afirmarea ei în lumea creștină de astăzi contribuind Întîistătătorul ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, spirit întreprinzător, înzestrat cu înțelepciune, cu speranță și credință puternică în bunătatea lui Dumnezeu față de lume și cu o aleasă iubire față de oameni, ceea ce interlocutorii P.F. Sale au apreciat în mod deosebit.

Pe timpul ședерii la Atena, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost oaspetele P.F. Serafim, Arhiepiscopul Atenei și a toată Grecia, cei doi conducători de Biserici referindu-se, în discuțiile lor, la bunele și frățeștile relații dintre Bisericile noastre cu dorința ca acestea să fie mereu continuate și sporite spre unitatea panortodoxă. La invitația de a vizita Biserica Ortodoxă Română, P.F. Serafim a răspuns cu plăcere.

În continuarea vizitei în Grecia, delegația Bisericii noastre a

vizitat mănăstirea de maici de la Megara, unde P.F. Părinte Teoctist a fost primit cu deosebită dragoste, multe dintre viețuitoarele de acolo cunoscînd Biserica și Patria noastră.

În ziua de 29 septembrie a.c. P.F. Părinte Patriarh Teoctist și ceilalți însoțitori au revenit în Patrie.

Participarea P.F. Părinte Patriarh Teoctist și reprezentarea Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile prilejuite de împlinirea a 900 de ani de la întemeierea Mănăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul din Insula Patmos, acolo unde Apostolul iubirii evanghelice a primit descoperirea de la Dumnezeu despre cele ultime din viața lumii, înainte de trecerea în eshaton și plenitudinea ei în Dumnezeu, la rugăciunile împreună pentru viața lumii sînt o mărturie elocventă a plinătății Bisericii noastre, a rolului și a misiunii ei de slujire în contemporaneitate pentru pace și dreptate, adevăr și iubire.

Participînd la aceste festivități, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a făcut mesager al Ortodoxiei românești și al poporului român, al Bisericii noastre, activă permanent în relațiile interortodoxe și intercreștine, în forurile ecumenice pentru unitatea creștină, al poporului român iubitor de pace și viață, de relații frățești cu toți oamenii din lume. A fost și această vizită o ocazie binevenită de cunoaștere a Bisericii noastre și a năzuințelor și împlinirilor fiilor ei de către conducători de Biserici și creștini din diferite părți ale lumii uniți în lucrare și iubire evanghelică pentru ca lumea viață să aibă, viața cea de la Dumnezeu.

Pr. Gh. PETRARU

SFÎNTUL ȘI MARELE SINOD ECUMENIC
CONSIDERAȚII ECLESIOLOGICE PRIVIND TEXTELE REDACTATE DE COMISIA PREGĂTITOARE A CELEI DE A III-A CONFERINȚE PANORTODOXE PRESINODALE

Într-un interviu publicat nu demult, Patriarhul ecumenic declara că „nu există, întîrziere în pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, ci, dimpotrivă, muncă în profunzime, pentru ca acesta să se pregătească într-un mod vrednic de Ortodoxie... Toate Bisericile Ortodoxe Surori — conchidea primul ierarh al Ortodoxiei — doresc convocarea Sinodului, iar Bisericile eterodoxe îl așteaptă“ („Episkepsis“ X (1979), nr. 218, p. 3 ; „S.O.P.“, nr. 41/1979, p. 15-16). Într-adevăr, în baza consensului unanim stabilit între Bisericile Ortodoxe locale — exprimat prin hotărîre panortodoxă — Sfîntul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe se află în etapa sa pregătitoare, concretizată — pînă în prezent — prin hotărîrile celor trei conferințe panortodoxe presinodale.

Încercările pentru convocarea unui Sinod ecumenic își au și ele istoria lor [1]. În secolul nostru o asemenea încercare s-a făcut încă din anul 1924, cu dorința ca această convocare a Sinodului să coincidă cu sărbătorirea aniversării a 1600 de ani de la întrunirea Sinodului I de la Niceea, adică în anul 1925. Aniversarea respectivă fusese propusă de un ierarh al Bisericii noastre, Mitropolitul Nicolae al Ardealului.

În enciclica patriarhală din 27 mai 1924 — adresată de Patriarhul de Constantinopol tuturor Întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe locale — se formulaseră și temele generale și particulare ale viitorului „Sinod ecumenic“, care fusese prognosticat a avea loc în anul 1925. Potrivit respectivei enciclice patriarhale, temele generale au fost : „1. Revizuirea întregii legislații eclesiastice (a Dreptului canonic) și adaptarea acesteia cu situația prezentă a Bisericii (internă a Ortodoxiei) ; 2. Străduania, prin orice mijloc, spre comuniune și unire în iubirea lui Hristos cu toate Bisericile creștine“. Temele particulare au fost și ele catalogate și formulate astfel: „A. Dogmatice“: 1. Dogmele Sfintelor șapte Sinoade ecumenice rămîn neatinse; 2. Deosebirea Teologumenelor de dogme și termeni de credință; 3. Cărțile simbolice ale Ortodoxiei (Mărturisirea lui Mitrofan Kritopulos, Petru Movilă, Sinodul de la Iași, Ierusalim etc.), au nevoie de aprobarea și decizia Sinodului ecumenic, deoarece conțin în ele interpretarea și formularea dogmelor stabilite la Sinoadele ecumenice ; 4. Aceeași nevoie au de asemenea și diferitele învățături și termeni ai Bisericii Ortodoxe de dinaintea și după căderea Constantinopolului (de exemplu, despre numărul tainelor, despre prefacere (metusiosis), și altele; 5. Definirea mărturi-

---

1. Vezi Bartholomeos Arhontonis, Mitropolitul Filadelfiei, *Încercări de întrunire a Sinodului ecumenic cu cincizeci de ani în urmă,* în vol. „Timitikon afieroma eis ton mitropolitin Kitrous Barnabas epiti 25 etiridi tis arhierateas tou“, Atena, 1980, p. 85-92.

sirii oficiale a credinței ortodoxe; 6. Despre botezul ereticilor. B. Organizarea administrativă a Bisericii: 1. Importanța Sinodului ecumenic în Biserica Ortodoxă și stabilirea timpului convocării acestuia; 2. Sinoade administrative endemice sau locale ale Bisericilor particulare (competența și jurisdicția acestora); 3. Înțelegerea Bisericilor locale cu privire la chestiunile bisericești speciale ivite și modul manifestării opiniei acestora. C. Dumnezeiasca închinare: 1. Despre cărțile liturgice și bisericești; 2. Dumnezeiasca predică; 3. Tipicul (ceremonii, sfinte slujbe); 4. Timpul de cinstire (zi a Duminicii și a altor zile); 5. Posturi (felul și durata acestora); 6. Sfinte veșminte și vase; 7. Pictură bisericească și muzică. D. Sfîntul cler: 1. Educația acestuia și hirotonia (calități, vîrstă, autoritate etc.); 2. Definirea cea mai detaliată a datoriilor și drepturilor fiecăreia din cele trei trepte ale clerului; 3. Despre căsătoria clericilor; 4. Îmbrăcămintea sfîntului cler în interiorul și în afara bisericii; 5. Sfinte mănăstiri, monahii. E. Cele privitoare la calendar: 1. Fixarea pascaliei și a calendarului pe baza respectivelor lucrări științifice deja făcute. F. Diverse: 1. Chestiuni moralo-sociologice; 2. Orice altă problemă bisericească sau teologică“ [2].

După cum se știe, lista tematică a respectivei enciclici patriarhale a suferit ulterior transformări substanțiale. Textele redactate de Comisia Pregătitoare a celei de a III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale adeveresc această realitate, determinată de condiții obiective.

După cum era și firesc, răspunzînd enciclicii respective, unii Întîistătători ai Bisericilor Ortodoxe autocefale — printre care și Patriarhul Miron al Bisericii Ortodoxe Române — au declarat că numai un consens panortodox poate stabili agenda de lucru a viitorului Sinod ecumenic [3]. Alți ierarhi ortodocși au cerut amînarea întrunirii Sinodului ecumenic, invocîndu-se, printre altele, următoarele motive: a) „...Situația bisericească din Rusia era haotică și se creau deci probleme, care din părțile ce alcătuiau această Biserică atunci urma să o reprezinte în Sinod“; b) „...Problema participării sau nu la Sinod a Bisericii Bulgare, considerată a fi în schismă“, și c) „...Cele despre unirea Bisericilor eterodoxe cu Biserica Ortodoxă a Răsăritului din lista temelor necesită înțelegere cu acestea în baza unui travaliu pregătit anterior“ [4].

Prin enciclica sa din 10 decembrie 1925, Patriarhul ecumenic a revenit asupra hotărîrii luate în anul precedent și a propus ca Sinodul să se întrunească în anul următor, 1926, de Cincizecime, la Muntele Athos. Majoritatea Bisericilor Ortodoxe autocefale s-au pronunțat însă în favoarea convocării unei conferințe pregătitoare. Biserica Ortodoxă Română a fost chiar de părere că numai în privința calendarului ar fi trebuit să se ia o hotărîre sinodală panortodoxă, definitiv; cît despre restul temelor, Biserica noastră a propus să aibă loc doar o dezbatere academică, fără hotărîri, întrucît popoarele ortodoxe nu erau pregătite pentru transformări de natură bisericească.

---

2. Teoclitos Stragkas, *Ekklesias Elládos Istoria ek pigon apsevdon*, tom. B, Atena, 1970, p. 1404-1405.

3. Vezi *Kodix dioikitikon praktikon tis aghias kai ieras sinodou tou oikoumenikou Patriarheion, 1925-1926*, p. 4-5; 201-202; 407-408.

4. *Ibidem*, p. 410, 337.

Acțiuni răzlețe — întreprinse pentru convocarea unui Sinod ecumenic — au urmat pînă în anul 1930. În acest an s-a întrunit — la Mănăstirea Vatoped, din Sfîntul Munte Athos — „Comisia Interortodoxă Pregătitoare", rămasă paradigmă pentru cele care aveau să urmeze.

Problema convocării Sinodului ecumenic s-a pus apoi cu stringentă acuitate la primul Congres de Teologie (Atena, 1936) și la cele patru Conferințe Panortodoxe (Rhodos, 1961, 1963, 1964 și Chambésy-Geneva, 1968), unde s-a fixat o listă tematică destul de amplă, care a preluat și unele teme din enciclica patriarhală din 27 mai 1924.

Începînd cu deceniul al șaptelea — din secolul nostru — pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod a intrat deci într-o nouă etapă, care a implicat o dezbatere teologică interortodoxă.

Între 16 și 28 iulie 1971, „Comisia Pregătitoare pentru Sfîntul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe" s-a întrunit la Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy-Geneva. Această Comisie a studiat temele propuse de a IV-a Conferință Panortodoxă (Chambésy-Geneva, 1968), care fuseseră reținute de pe lista votată de prima Conferință Panortodoxă de la Rhodos (1961). Tematica de pe agenda de lucru a celor patru Conferințe Panortodoxe — reluată și studiată apoi și de Comisiile interortodoxe întrunite ulterior — a fost prezentată și dezbătută — într-o nouă și concisă formulare — la cele trei Conferințe Panortodoxe Presinodale, în vederea stabilirii problematicii Sfîntului și Marelui Sinod Ecumenic.

Desigur, pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod Ecumenic întîmpină și unele dificultăți, create îndeosebi de implicațiile eclesiologico-canonice. Aceste implicații — care rămîn, din nefericire, obstacole serioase și în calea coeziunii unității ortodoxe, sînt datorate tocmai unor teme spinoase propuse a fi dezbătute și soluționate de Sfîntul și Marele Sinod Ecumenic. Dintre aceste teme vulnerabile — propuse și argumentate cu ardoare de către Patriarhia de Constantinopol — cele care privesc statutul autocefaliei Bisericilor Ortodoxe locale și diaspora ortodoxă, din Europa și America, rămîn cele mai greu de soluționat.

De la viitorul Sfînt și Mare Sinod Ecumenic, Patriarhia Ecumenică așteaptă — printre altele — și legiferarea pretențiilor ei necanonice, ca de exemplu, și așa-zisul drept de a exercita o jurisdicție asupra întregii diaspore ortodoxe. Această pretenție nejustificată — afișată încă din anul 1923 — a fost reafirmată și de Patriarhul Athenagoras al Constantinopolului, în anul 1971. În epistola sa adresată unui ierarh rus din Franța, Patriarhul ecumenic își exprima intenția vădită de a perpetua „sub un nou statut canonic"[5] dependența juridică a parohiilor ortodoxe ruse din Franța, care data din anul 1931. Din cuprinsul aceleiași epistole luăm cunoștință și de faptul că, din luna noiembrie 1965, a fost suprimat temporar Exarhatul patriarhal alcătuit din parohiile ortodoxe ruse din Europa Occidentală, „în scopul de a asigura înțelegerea indispensabilă colaborării panortodoxe și convocării Sfîntului și Marelui Sinod"[6]. În anul

---

5. *Scrisoarea Patriarhului ecumenic Atenagora către Arhiepiscopul George (Tarassoff) de la Paris*, în „Episkepsis", no. 25-23, 2, 1971, p. 25.

6. *Ibidem*, p. 26.

1971, Sinodul Bisericii din Constantinopol a hotărît a trece însă aceste comunități parohiale ruse din Europa Occidentală sub jurisdicția canonică directă a Patriarhiei Ecumenice. Evident, o asemenea acțiune necanonică n-a mai avut darul de a asigura înțelegerea indispensabilă colaborării panortodoxe și convocării Sfîntului și Marelui Sinod. „Noi am hotărît — se preciza apodictic în epistola respectivă — de a întinde, de acum înainte, protecția și grija noastră pastorală asupra lor potrivit dreptului (sic) pe care noi îl avem asupra diasporei după Sfintele canoane, drept care îl implică dintotdeauna locul de întîietate al Tronului nostru și obligația sa de a da ajutorul necesar Bisericilor care se găsesc în condiții dificile“ [7].

După cum s-a relevat și cu alte prilejuri [8], Biserica Ortodoxă — doctrina și practica ei canonică — nu cunosc un așa-zis drept al Patriarhiei de Constantinopol asupra diasporei ortodoxe, pe care să-l legitimeze, chipurile, canoanele. După cum este îndeobște cunoscut, Canoanele interzic existența a doi ierarhi ortodocși în aceeași cetate (can. 15 I ec.; 4 II ec. etc.). Despre această realitate, Patriarhul de Constantinopol a uitat însă voit atunci cînd a hotărît — cu același prilej — ca Arhiepiscopia Ortodoxă rusă din Europa Occidentală să fie trecută sub jurisdicția „Tronului ecumenic prin intermediul Mitropolitului Franței (grec, n. n.), întrucît el își avea scaunul său în același loc cu Arhiepiscopul (rus, n. n.) care conducea comunitățile (parohiale ruse)“ [9]. În baza aceleiași hotărîri sinodale, Mitropolitul grec al Franței era desemnat ca „exarh patriarhal extraordinar“ [10]. Din nefericire, asemenea hotărîri au fost luate de Patriarhia Ecumenică și în privința recunoașterii autocefaliei unor Biserici Ortodoxe locale din America. Dar, toate aceste hotărîri — contrare doctrinei canonice ortodoxe — au creat și alimentează o atmosferă neprielnică și pentru convocarea Sfîntului și Marelui Sinod Ecumenic.

În ultima vreme, au apărut și glasuri — tutelate de Patriarhia ecumenică — care consideră că Biserica Ortodoxă trebuie să treacă la o formă de organizare de tip monolit, proprie Bisericii Romano-Catolice. De exemplu, Pr. prof. Demetrios Constantelos consideră că ar fi de dorit „să se stabilească o confederație sub autoritatea unui Patriarhat, recte a Patriarhiei ecumenice, pentru rațiuni istorice“ [11]. Fără îndoială, cultivarea unor astfel de mentalități defuncte ale panelenismului, de sorginte bizantină, are darul să șubrezească însăși coeziunea unității ortodoxe, pe care trebuie să o afirme însuși viitorul Sfînt și Mare Sinod Ecumenic, care rămîne un eveniment harismatic. Prin urmare, viitorul Sfînt și Mare Sinod Ecumenic nu poate

---

7. *Ibidem.*

8. Vezi Pr. N. V. Dură, *Patriarhia ecumenică și autocefalia Bisericii noastre de-a lungul secolelor*, în „Studii Teologice“, XXXVIII (1986), nr. 3, p. 52-31; Idem, *Comunitățile ortodoxe române de peste hotare, o preocupare permanentă a Bisericii Ortodoxe Române*, în „Studii Teologice“, XXXVIII (1986), nr. 1, p. 8-23; Idem, *Legislația canonică a Sinodului al II-lea ecumenic și importanța ei pentru organizarea și disciplina Bisericii*, în „Glasul Bisericii“, XL (1981), nr. 6-8, p. 630-671.

9. *Scrisoarea Patriarhului...*, p. 26.

10. *Ibidem.*

11. G. C. Papademetriu, *The Third International Conference of Orthodox Teologians*, în „Klyronomia“, tom. 11, fasc. 2, Tesalonic, 1979, p. 535.

fi doar expresia voinței umane, care să programeze eventual și data întrunirii. El rămîne ceva mai presus de această voință, fiindcă convocarea și întrunirea lui va avea loc doar atunci cînd Duhul Sfînt va binecuvînta strădania noastră, a oamenilor. Convocarea și întrunirea Sinodului apostolic trebuie să rămînă pilduitoare în această privință (Fapte 15, 28).

În cadrul Conferințelor Panortodoxe, al Comisiilor Pregătitoare și al celor trei Conferințe Panortodoxe Presinodale, diferiți ierarhi și teologi ortodocși au făcut precizarea că pretențiile revendicate de Patriarhul de Constantinopol sînt neîndreptățite și, deci, necanonice, constituind, totodată, și un obstacol serios în pregătirea lucrărilor convocării și întrunirii Sfîntului și Marelui Sinod. De pildă, la a II-a Conferință Panortodoxă de la Rhodos (1963), episcopul Basilios de Bruxelles declara că întîietatea de onoare a Patriarhului de Constantinopol este de natură morală, și nu juridică. Și numai acest primat de natură morală îl îndreptățește" a avea inițiativa convocării Conferințelor panortodoxe. Aceasta... este deci — conchidea ierarhul respectiv — cu atît mai puțin un drept exclusiv" [12]. Prin urmare, Patriarhul de Constantinopol nu are această inițiativă „de jure", cum afirmă unii ierarhi și teologi greci [13], ci în baza întîietății onorifice recunoscută — în baza consensului unanim — de pliroma Bisericilor Ortodoxe locale.

Este îndeobște cunoscut faptul că Biserica noastră a avut și are o contribuție reală la eforturile depuse pentru păstrarea unității ecumenice a Ortodoxiei și pentru aprofundarea temelor propuse pentru agenda viitorului Sfînt și Mare Sinod [14]. Însuși studiul de față se înscrie pe linia aceleiași contribuții constructive a Bisericii noastre privind aprofundarea și evaluarea temelor înscrise pe agenda viitorului Sfînt și Mare Sinod.

În conformitate cu doctrina canonică ortodoxă, „... Biserica a fost infailibilă și și-a manifestat această infailibilitate și înainte de întrunirea vreunui Sinod ecumenic, și în intervalul dintre Sinoadele ecumenice și în timpul de după ultimul Sinod ecumenic, și ... această însușire a ei, de a fi și de a rămîne infailibilă, nu este condiționată de întrunirea sau neîntrunirea vreunui Sinod ecumenic" [15]. Și totuși, necesitatea convocării unui Sinod ecumenic a fost relevată cu acuitate și la întrunirile interortodoxe din secolul trecut, prilejuite de problema recunoașterii autocefaliei unor Biserici Ortodoxe locale și de pregătirile Bisericii Romano-Catolice pentru convocarea Conciliului I Vatican. Prin Enciclica Ad Orientalis, din

---

12. *La Deuxième Conférence Panorthodoxe de Rhodos*, în „Messager de l'Exarchat du Patriarche Russe en Europe Occidentale", no. 12/1964, p. 6.

13. Vezi Bartholomaios, Métropolite de Philadelphie, *Notes sur le futur Saint et Grand Concile de l'Eglise Orthodoxe*, în „Proche Orient Chrétien", tom XXIX (1979), fasc. I-II, p. 8.

14. Vezi Arch. prof. dr. Ioan N. Floca, *Contributions de l'Eglise Orthodoxe Roumaine a l'approfondissement des thèmes de l'agenda du prochain Saint et Grand Synode*, în „Roumanian Orthodox Church News", XI (1981), no. 1, p. 3-6; Pr. prof. M. Șesan, *Pentru Sfîntul și Marele Sinod panortodox*, în „Mitropolia Ardealului", XXIII (1978), nr. 1-3, p. 44-51.

15. Pr. prof. L. Stan, *Importanța vechilor sinoade ecumenice și problema unui viitor sinod ecumenic*, în „Studii Teologice", XXIV (1972), nr. 3-4, p. 195.

6 ianuarie 1848, și prin Epistola „Arcano divinae providentiae Consilio", din anul 1870, papa a invitat pe ortodocși la un Sinod ecumenic [16]. După cum se știe, această dorință a rămas un deziderat al ambelor Biserici. Un teolog romano-catolic, dominicanul C. J. Dumont, își exprima părerea îndreptățită că un asemenea Sinod ecumenic s-ar putea convoca numai după întrunirea viitorului Sfînt și Mare Sinod, și, bineînțeles, după refacerea unității ecumenice. De aceea, „... Biserica Catolică urmărește cu atenție binevoitoare lucrările pregătitoare acestui Sinod, participînd la acestea uneori într-un mod discret" [17]. Evidențiind faptul că schimbarea atitudinii Bisericii Romano-Catolice după Conciliul II Vatican a creat noi raporturi cu Biserica Ortodoxă, teologul respectiv mărturisește că, „...de-a lungul secolelor, Roma a văzut în Bisericile Ortodoxe rivale pe care ea s-a străduit să le slăbească; datorită unor mai bune raporturi între papalitate și colegialitate, ea (Roma) vede de acum înainte în acestea pe surorile cu care trebuie să se reconcilieze. Aceasta înseamnă că, departe de a privi cu suspiciune proiectul Sfîntului și Marelui Sinod, noi trebuie să vedem în acesta o etapă importantă spre o coeziune necesară premergătoare restabilirii comuniunii canonice și sacramentale" [18].

În comunicatul comun dat de cea de a IV-a Conferință Panortodoxă (Chambésy-Geneva, 8-15 iunie 1968) se preciza: „a) Convocarea Sfîntului și Marelui Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe a Răsăritului va fi considerată ca scopul principal și aspirația imediată a Bisericii; b) Pentru pregătirea Sinodului, în loc de a convoca un presinod, să se întrunească, prin etape, Conferințe Panortodoxe Presinodale succesive; c) Să fie constituită o Comisie Interortodoxă Pregătitoare" [19]. În conformitate cu hotărîrea de principiu luată de a IV-a Conferință Panortodoxă, Conferințele Panortodoxe Presinodale au sarcina de a examina, „în mod progresiv, temele listei elaborate și aprobate de prima Conferință Panortodoxă de la Rhodos, dîndu-le forma lor definitivă de propunere" [20]. A IV-a Conferință Panortodoxă a hotărît, deci, printre altele, crearea unui „Secretariat pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod", „Constituirea unei Comisii Interortodoxe Pregătitoare" și „distribuirea de sarcini printre Bisericile locale, în sensul ca fiecare să fie invitată a studia, la alegere, temele" [21] propuse pentru agenda de lucru a Sfîntului și Marelui Sinod. În conformitate cu aceste indicații de principiu, în anul 1971 s-a întrunit prima Comisie Interortodoxă Pregătitoare [22].

---

16. Vezi Diac. Petre Coman, *Problema sinodului ecumenic în discuțiile interortodoxe din veacul al XIX-lea*, în „Ortodoxia", XXII (1970), nr. 1, p. 78-79.

17. *Un théologien catholique parle du Concile orthodoxe*, în „S.O.P.", no. 47. Paris, 1980, p. 14.

18. *Ibidem.*

19. *IV Conférence Panorthodoxe Réunie au Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique. Chambésy-Génève, 8-15 Juin 1968*, în „Synodica VI", Chambésy, 1982, p. 121-122.

20. *Ibidem*, p. 125.

21. Dr. Damaskinos Papandréou, Métropolite de Suisse, *Étapes principales de la préparation du Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe*, în „Oecuménisme", no. 77, mars 1985, p. 21.

22. Vezi O. Clément, *Tous, préparons ensemble le Concile*, în „Contacts", no. 76/1971, p. 395-422.

care a precedat prima Conferință Panortodoxă Presinodală (Chambésy-Geneva, 1976). Din catalogul tematic al primei Conferințe Panortodoxe (Rhodos, 1961), prima Conferință Panortodoxă Presinodală a înscris — pe agenda de lucru a viitorului Sfînt și Mare Sinod — numai zece teme [23]. După părerea ecleziologilor greci, prima Conferință Panortodoxă Presinodală a formulat și înscris pe agenda de lucru a viitorului Sfînt și Mare Sinod doar trei teme importante, și anume: diaspora ortodoxă, autocefalia și autonomia. După părerea I.P.S. Sale Damaskinos Papandreou, secretarul pentru pregătirea Sinodului Panortodox, numai „după ce se va găsi soluția acestor probleme, care se referă la principiile unei eclesiologii sănătoase, va putea fi trăită, cu adevărat, o renaștere a unității panortodoxe“ [24]. Realitatea infirmă însă această părere, întrucît tocmai aceste teme sînt cele mai vulnerabile, care au creat și creează obstacole în calea convocării și întrunirii Sfîntului și Marelui Sinod [25]. De fapt, de aceste obstacole fusese conștientă și Conferința Panortodoxă de la Vatoped (Muntele Athos), din anul 1930. A XVII-a temă a acestei Conferințe — intitulată „Definirea condițiilor potrivit cărora se proclamă și se recunoaște autocefalia unei Biserici Ortodoxe, precum și ...definirea condițiilor după care o Biserică se declară autonomă, și deosebirea dintre autocefalie și autonomie“ [26] — releva tocmai această realitate. Conștienți de această realitate, unii teologi greci contemporani — din diaspora — recunosc că urgentarea convocării Sfîntului și Marelui Sinod urmărește să restabilească „ordinea canonică a jurisdicției ortodoxe din diaspora și să stabilească relațiile Bisericii Ortodoxe cu alte Biserici, vizînd unitatea creștină, și să se ocupe de asemenea și cu alte probleme cruciale“ [27] ale omenirii de astăzi.

Privind retrospectiv hotărîrile primei Conferințe Panortodoxe Presinodale — și materializarea lor în viața Bisericii Ortodoxe — sîntem îndreptățiți să conchidem că acestea au izbutit să dea un impuls pozitiv viitorului Sfînt și Mare Sinod, să reactiveze relațiile intercreștine și mișcarea ecumenică în vederea eforturilor comune pentru refacerea unității creștine și să conștientizeze întreaga omenire creștină în respectul persoanei individuale, promovînd o colaborare tolerantă între ortodocși și credincioșii altor religii [28].

A II-a Confernță Panortodoxă Presinodală (Chambésy, 1982)

---

23. Vezi rev. *„Episkepsis“*, 15 décembre 1976.

24. *Le Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe. Etat de sa préparation*, în „Etudes Théologiques“, I. Église locale et Eglise universelle, Chambésy - Genève, 1981, p. 225.

25. Vezi Prof. Vl. Pheidas, *L'Église locale — Autocéphale ou autonome — en communion avec les autres églises. Autocéphalie et Communion*, în „Études Théologiques“ I. Eglise locale et Eglise ..., p. 141-150.

26. *Viitorul Prosinod al Sfintei Biserici Ortodoxe*, în „Candela“, XLII (1931), nr. 4-12, p. 218.

27. G. C. Papademetriu, *Theological Reflections on the Fourthcoming Great Council*, în „The Greek Orthodox Theological Review“, vol. XXIV (1979), nr. 2-3, p. 95-97.

28. Prof. dr. Damaskinos Papandréou, Métropolite de Tranoupolis, *Le Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe. Etat de sa préparation..*, p. 223-224.

a abordat trei din cele zece teme [29] înscrise în catalogul tematic al primei Conferințe Panortodoxe Presinodale. Și hotărîrile acestei Conferințe au constituit o etapă importantă în procesul de pregătire a lucrărilor viitorului Sfînt și Mare Sinod. Studiile și comentariile apărute sînt relevante în această privință.

A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală, care a fost și ea precedată de întrunirea Comisiei Interortodoxe Pregătitoare, și-a desfășurat lucrările la Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy-Geneva, între 15 și 23 februarie 1986. La această Comisie, Biserica noastră a fost reprezentată de doi profesori de la Institutul Teologic Universitar din București, Pr. prof. Dumitru Popescu și Pr. prof. Ion Bria, care — în prezent — își desfășoară activitatea în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva.

În conformitate cu procedura de lucru stabilită, Comisia Interortodoxă Pregătitoare are misiunea „de a veghea la pregătirea, circularea și revizuirea rapoartelor-propuneri, apoi de a programa și organiza însuși Sinodul“ [30], recte viitorul Sfînt și Mare Sinod.

În baza hotărîrilor de principiu stabilite de a II-a Conferință Panortodoxă Presinodală, Comisia Pregătitoare și cea de a III-a Conferință Panortodoxă Presinodală au avut înscrise pe agenda lor de lucru următoarele patru teme : „1. Readaptarea prescripțiilor bisericești privind postul potrivit cerințelor epocii actuale; 2. Relațiile Bisericilor Ortodoxe cu restul lumii creștine; 3. Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică ; 4. Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, frățietate și dragoste între popoare și suprimarea discriminărilor rasiale“ [31].

În cuvîntul de deschidere a lucrărilor, I.P.S. Sa Mitropolit Hrisostom de Myra — delegatul Patriarhiei de Constantinopol și Președintele Comisiei Interortodoxe Pregătitoare — a jalonat, printre altele, punctele de vedere orientative și directorii asupra celor patru teme. Referitor la prima temă, I.P.S. Sa a relevat că postul a fost rînduit „de Mîntuitorul, de Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți“, și de aceea „este obligatoriu pentru orice creștin osîrduitor să atingă desăvîrșirea trupului și a sufletului, și îndeosebi pentru tagma preoțească a monahilor“. Posturile consfințite de Tradiție trebuie deci „să fie observate cu strictețe“. Biserica are însă latitudinea de a aplica principiul iconomiei, „după persoană și de la caz la caz“ [32], și

---

29. Vezi *Chambésy: II-e Conférence panorthodoxe préconciliaire (3-12 sept. 1982)*, în „Episkepsis“, XIII (1982), no. 279, p. 2, 10; *Documents. Vers le Saint et Grand Concile orthodoxe. La deuxième Conférence panorthodoxe préconciliaire (Chambésy, 3-12 sept. 1982)*, în „Istina“, XXX (1985), no. 2, p. 145-152; Pr. N. V. Dură, *Impedimentele la căsătorie în lumina hotărîrilor celei de a II-a Conferințe panortodoxe presinodale*, în „Mitropolia Banatului“, XXXIV (1984), nr. 7-8, p. 404-416; Idem, *Data serbării Paștilor în lumina hotărîrilor celei de a II-a Conferințe panortodoxe presinodale*, în „Mitropolia Banatului“, XXXV (1985), nr. 3-4, p. 166-172.

30. Prof. Șt. Harakas, *Le Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe aura-t-il jamais lieu ?*, în „Episkepsis“, X (1979), no. 222, p. 10.

31. *Vers la convocation de la Commission interorthodoxe préparatoire et de la III-e Conférence panorthodoxe préconciliaire*, în „Episkepsis“, XVI (1985), no. 346, p. 3-4.

32. *La Commission interorthodoxe préparatoire au Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe s'est réunie à Chambésy, du 15 au 23 février 1986*, în „Episkepsis“, XVII (1986), no. 351, p. 5.

în privința postului. Despre relațiile Bisericilor Ortodoxe cu lumea creștină, I.P.S. Sa a declarat că acestea privesc „dialogurile bilaterale, dialogurile dragostei și adevărului urmate de Bisericile noastre cu ceilalți creștini: romano-catolici, vechi catolici, anglicani, luterani, vechi orientali, ... și reformați“ [33]. Cu același prilej, I.P.S. Sa a amintit și de unele dificultăți pe care le întîmpină dialogul cu Biserica Romano-Catolică. Pe viitor, a opinat I. P. S. Sa, să se aleagă „temele dialogului nu numai dintre cele care unesc cele două Biserici, ci și dintre cele care ne separă, pentru ca acest dialog să fie un dialog adevărat între cele două Biserici separate și nu o simplă descriere a punctelor lor de convergență...“ [34]. Privitor la cea de a treia temă, Președintele Comisiei Interortodoxe Pregătitoare a declarat că respectiva Comisie „este chemată a face o nouă evaluare a relațiilor dintre Ortodoxie și Mișcarea Ecumenică, a evidenția rolul constructiv al Ortodoxiei în Mișcarea Ecumenică, a afirma contribuția acestei Mișcări la restabilirea sentimentelor de apropiere, de solidaritate, frățietate și unitate între Biserici; ea este de asemenea chemată — conchidea I. P. S. Sa Hrisostom de Myra — să releve toate aspectele pozitive și negative în căutarea comună a mijloacelor de unire, în expresia comună a credinței apostolice și în acceptarea unor învățăminte esențiale și capitale ale Bisericii primare pentru Bisericile și Confesiunile care alcătuiesc C.O.E. (Consiliul Ecumenic al Bisericilor, n. n.) și cu care Ortodoxia. Biserica cea Una, Sfîntă, Catolică și Apostolică, se află în dialog multilateral“ [35]. Despre tema a patra, același ierarh ortodox a precizat că includerea ei printre temele Comisiei „este o hotărîre înțeleaptă, inspirată de Duhul Sfînt“, fiindcă problema păcii „preocupă întreaga opinie publică la nivel mondial și se află la inima credincioșilor Bisericii“ [36]. „Misiunea noastră prezentă — conchidea I.P.S. Sa — constă în a da mărturie ortodoxă asupra acestor idealuri... — de pace, libertate, frățietate, dragoste între popoare și de suprimare a multiplelor aspecte de discriminare — și de a face cunoscută tuturor poziția Ortodoxiei asupra acestor chestiuni arzătoare...“ [37].

În Comunicatul publicat de Comisia Interortodoxă Pregătitoare se preciza că „sarcina Comisiei a fost aceea de a se ajunge la un punct de vedere unitar al ortodocșilor asupra acestor teme...“ [38]. Într-adevăr, Comisia a elaborat patru texte teologice, care exprimă punctul de vedere unitar al ortodocșilor asupra celor patru teme înscrise pe ordinea de zi a lucrărilor, și le-a supus — prin Secretariatul pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod — spre studiu și referire celor 14 Biserici Ortodoxe locale, și apoi celei de a III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale.

În concluziile rapoartelor întocmite de I.P.S. Sa Mitropolit Damaskinos al Elveției, Secretarul pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod — pe baza unui examen comparativ al referatelor întocmite și înaintate de Bisericile Ortodoxe locale — s-au precizat, printre altele, următoarele: a) Termenul *readaptare* nu trebuie luat în nici un caz în sensul de abolire a unuia sau mai multor posturi

---

33. ***Ibidem*, p. 6.**
34. *Ibidem*, p. 7.
35. ***Ibidem*, p. 8.**
36. *Ibidem*.
37. *Ibidem*, p. 8-9.
38. *Ibidem*, p. 2.

ale anului...; noțiunea de *readaptare* exprimă obligativitatea tuturor posturilor prescrise de Tradiția patristică și canonică; b) Orice hotărîre a unei viitoare Conferințe Panortodoxe Presinodale rămîne o simplă hotărîre introductivă ad referendum la Sfîntul și Marele Sinod; aceasta înseamnă că ea nu are deci un caracter executoriu imediat pentru Bisericile Ortodoxe locale...; d) ...Întrucît limitele iconomiei bisericești, în privința duratei postului și a regimului alimentar, ...au fost precizate de Tradiția patristică și canonică, acestea nu mai pot fi schimbate de o nouă hotărîre panortodoxă... În concluzie, ...s-ar putea totuși admite, în situația limită, din compasiune față de om, consumarea peștelui în zile cu dezlegare la pește, din Postul Paștilor..." [39]. Despre „relațiile Bisericilor Ortodoxe cu lumea creștină", în concluziile respective se menționa: „a) Conștiința ortodoxă se arată în mod deosebit favorabilă dialogurilor cu vechii catolici și vechii orientali. Aceste dialoguri ar putea deci avansa mai rapid...; b) Dialogul cu romano-catolicii ar putea fi accelerat, revizuind metodologia alegerii temelor și a redactării textelor teologice comune. Aceste texte ar trebui poate să aibă o referință mai directă la divergențele teologice precise moștenite din trecut; c) Dialogurile cu anglicanii și luteranii prezintă dificultăți specifice nu numai din cauza divergențelor teologice transmise, ci și din cauza noilor dezvoltări în sînul acestor Biserici, ca de exemplu, hirotonia femeilor, intercomuniunea etc." [40]. În același context, în concluzii se afirma că „...există un real pericol ca o comisie ortodoxă să accepte anumite poziții teologice care au fost respinse de către ortodocși în alt dialog". De aceea se preconiza întrunirea tuturor reprezentanților Bisericilor Ortodoxe, „care iau parte la dialoguri, în vederea unei evaluări în comun a textelor teologice întocmite" [41]. În aceleași concluzii se cerea ca teologii ortodocși să precizeze dacă există „raporturi de reciprocitate între raporturile bilaterale și multilaterale, și care sînt acestea" [42], „care sînt elementele esențiale ale credinței creștine care condiționează restabilirea deplinei comuniuni" [43] etc. Referitor la tema a treia, în „Concluzii" se menționează că, „de acum înainte, Bisericile Ortodoxe au obligația de a-și coordona eforturile în scopul de a defini criteriile eclesiologice ale dialogului teologic..., precum și condițiile necesare restabilirii comuniunii eclesiale" [44]. Cu privire la tema a patra, în „Concluzii" se preciza — printre altele — că Biserica Ortodoxă „...declară necesitatea urgentă de a aboli orice formă de discriminare rasială..." [45], și își exprimă totala adeziune „la lupta contra foamei și sărăciei..." [46].

Deși ideile și opiniile formulate în textul „concluziilor" sînt comune cu cele din cuprinsul celor patru texte redactate de Comisia Interortodoxă Pregătitoare, totuși, în textele propriu-zise [47], aflăm și alte precizări lămuritoare. De exemplu, în primul text se

---

39. *Ibidem*, p. 12.
40. *Ibidem*, p. 13.
41. *Ibidem.*
42. *Ibidem.*
43. *Ibidem*, p. 14.
44. *Ibidem.*
45. *Ibidem*, p. 16.
46. *Ibidem*, p. 17.
47. Vezi *Les quatre textes rédigés par la Commission intérorthodoxe préparatoire (Chambésy, 15-23 février 1986)*, în „Episkepsis", XVII (1986), no. 354, p. 2-17.

precizase că „postul este o poruncă divină (Facere 2, 16-17), și nu poate fi desființat“ [48], și, de aceea, Biserica Ortodoxă „..proclamă obligația credincioșilor de a respecta toate posturile prescrise în cursul anului: miercurea și vinerea, Postul Paștilor, Postul Crăciunului, al Sfinților Apostoli, al Adormirii Maicii Domnului, posturile din ziua Înălțării Sfintei Cruci, Ajunul Bobotezei și Tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul, precum și posturile propuse de duhovnic sau liber consimțite de către credincioși“ [49]. Biserica a prevăzut „aplicarea principiului iconomiei în cazuri de boală, de necesitate imperioasă sau de dificultate a vremii, după discernămîntul și grija pastorală a plinomei episcopilor Bisericilor locale“ [50]. În consecință, Biserica Ortodoxă lasă deci la latitudinea Bisericilor Ortodoxe locale de a stabili, după discernămîntul lor, modul de aplicare al iconomiei în privința postului. În textul al doilea aflăm o evaluare judicioasă a rezultatelor dialogurilor teologice bilaterale.

Despre dialogul cu anglicanii, în text se spune : „...Comisia noastră Interortodoxă dorește să atragă atenția asupra faptului că, anglicanii, deși au recunoscut în anul 1976, la Moscova, că adaosul Filioque din Crez este inutil, totuși, pînă în prezent s-au abținut de la eliminarea lui. Totodată, în ciuda Declarației ortodocșilor împotriva hirotoniei femeilor, în anul 1976, un oarecare număr de Biserici din Comuniunea anglicană au trecut la astfel de hirotonii“ [51].

Evaluarea celor 21 de texte comune — rezultate din dialogul teologic bilateral ortodoxo-vechi catolic — au oferit constatarea că „... nu trebuie să trecem sub tăcere două aspecte esențiale, necesare unei mai bune evaluări și puneri în valoare a rezultatelor acestui dialog: a) vechea practică a Bisericii Vechi catolice de a întreține intercomuniunea cu Biserica anglicană, precum și tendințele recente spre o astfel de practică cu Biserica evanghelică a Germaniei...; b) dificultățile de a integra și aplica, în mod deplin, în viața Bisericii Vechi catolice, teologia textelor redactate și semnate în comun“ [52].

Referitor la dialogul cu Bisericile Vechi orientale, Comisia Interortodoxă Pregătitoare s-a pronunțat favorabil, exprimîndu-și „asentimentul său pentru alegerea temei hristologiei ca primă temă de examinare“ [53]. După părerea noastră, o asemenea alegere n-ar avea însă darul de a netezi căile refacerii unității între calcedonieni și necalcedonieni. Mai degrabă ar fi indicat ca acest dialog să înceapă cu abordarea unor probleme de natură eclesiologică — ca de exemplu, soluționarea dublei jurisdicții canonice — cu care sînt confruntate Bisericile din Orient. În cunoștința de cauză a habitudinilor mentale și psihologice ale orientalilor, credem că de modul cum vor fi soluționate problema dublei jurisdicții, canonice, precum și corolarul acesteia, verhovniciile pretinse de unele Scaune Patriarhale, va depinde și reușita acestui dialog, și, implicit, refacerea unității pierdute la anul 451.

Cu privire la dialogul cu romano-catolicii, Comisia a preconizat — printre altele — ca textele comune să fie redactate în limbile „greacă și franceză“ și „acceptarea textelor comune ale fiecărei

---

48. *Ibidem*, p. 2.
49. *Ibidem*, p. 4.
50. *Ibidem*.
51. *Ibidem*, p. 5.
52. *Ibidem*, p. 6.
53. *Ibidem*.

întruniri a Comisiei mixte să se facă nu în mod individual, ci de către Biserici, pe picior de egalitate“ [54]. Totodată, Comisia Interortodoxă Pregătitoare a propus ca cele două probleme spinoase — uniatismul și prozelitismul romano-catolic printre ortodocși — „să fie examinate într-una din viitoarele etape ale dialogului ca prioritate eclesiologică“ [55].

Despre dialogul cu luteranii, Comisia și-a exprimat speranța „că pozițiile teologice diferite ale celor două părți și opiniile eclesiologice divergente nu vor fi un obstacol în calea exprimării veridice a Revelației divine, cuprinsă ca o comoară în Scripturi și în Sfînta Tradiție...“ [56].

Cu privire la Reformați, Comisia și-a exprimat dorința ca dialogul teologic între Biserica Ortodoxă și aceștia „să înceapă și să evolueze într-un spirit pozitiv și creator“ [57]. Comisia a mai precizat că dialogul cu Luteranii și Reformații trebuie să aibă în vedere două aspecte : „prozelitismul în detrimentul Ortodoxiei și intercomuniunea, sub diferitele sale forme, care constituie obstacole serioase în cadrul dialogului pe care cele două Confesiuni îl poartă cu Ortodoxia“ [58].

Referitor la tema a treia, Comisia a declarat că Biserica Ortodoxă „a luat parte la Mișcarea Ecumenică încă de la prima sa apariție și a contribuit la formarea și dezvoltarea sa ulterioară“ [59]. Este vrednică de reținut și precizarea că Biserica Ortodoxă „refuză categoric ideea de egalitate confesională și nu poate concepe unitatea Bisericii ca o împăcare interconfesională. În acest sens, unitatea căutată în C.O.E. nu poate fi produsul curat al acordurilor teologice“ [60]. Totodată, Comisia a apreciat negativ faptul că, în ultima vreme, au fost „acceptate fără încetare, și fără discernămînt, o mulțime de Biserici și Comunități creștine ca membri ai C.O.E.. În perspectivă, această evoluție ar putea micșora prezența ortodoxă în diferitele corpuri administrative și consultative ale C.O.E....“ [61]. Fără îndoială, cu asemenea comunități și grupări creștine, sau cu cele zise-creștine, care nu au nici măcar platforma dogmatică minimală cerută la New Delhi, în anul 1961, Biserica Ortodoxă poate întreține numai un ecumenism de natură interreligioasă [62]. Întrucît raporturile Ortodoxiei cu Miscarea ecumenică sînt bazate pe principiul dialogului între egali“ [63] Biserica Ortodoxă se poate pronunța oricînd asupra statutului eclezial al acestor comunități și grupări sectare a căror identitate dogmatică, canonică și cultică nu este încă bine definită. Relevînd „contribuția Bisericilor Orto-

---

54. *Ibidem*, p. 7.
55. *Ibidem*.
56. *Ibidem*, p. 8.
57. *Ibidem*.
58. *Ibidem*.
59. *Ibidem*.
60. *Ibidem*, p. 9.
61. *Ibidem*, p. 10.
62. Vezi Pr. N. V. Dură, *Ecumenismul interreligios. Dialogul teologic cu religiile necreștine (iudaismul și islamismul)*, în „Glasul Bisericii“, XLIII (1984), nr. 7-9, p. 611-621.
63. Points de vue de deux évêques russes sur le dialogue oecuménique de l'Orthodoxie, în „Episkepsis“, XVII (1986), nr. 360, p. 6.

doxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, libertate, frățietate și dragoste între popoare și la suprimarea discriminărilor rasiale", Comisia a declarat că „readucerea unității neamului omenesc la prima pereche a creației divine este unica sursă de referință universală și ontologică a idealurilor creștine de libertate, egalitate, frățietate și justiție socială pentru orice om... [64].

Prin cel de-al patrulea text redactat de Comisia Interortodoxă Pregătitoare, Biserica Ortodoxă a lansat „un apel lumii întregi pentru ca toți să colaboreze la stabilirea dragostei și păcii între oameni și popoare" [65].

După lectura textelor redactate de Comisia Interortodoxă Pregătitoare și a „Concluziilor întocmite de Secretariatul pentru Pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod, ajungem la următoarele concluzii: a) Rezultatele dialogurilor teologice bilaterale sînt evaluate în lumina eclesiologiei ortodoxe; b) Problema postului nu trebuia să figureze între temele abordate de Conferințele Panortodoxe Presinodale, fiindcă nu s-a luat nici o hotărîre de principiu în această privință, exceptînd poate faptul că s-a reafirmat Tradiția canonică a Bisericii; c) În conținutul lor, hotărîrile celei de a III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale nu diferă prea mult de textele redactate de Comisia Interortodoxă Pregătitoare; d) Precizările lămuritoare și orientative din textele redactate de Comisia Interortodoxă Pregătitoare sînt un auxiliar prețios în actul de conștientizare și implimentare a hotărîrilor celei de a III-a Conferințe Panortodoxe Presinodale în viața Bisericilor Ortodoxe locale. Din aceasta decurge de fapt și obligația cunoașterii cuprinsului celor patru texte elaborate de Comisia Interortodoxă Pregătitoare pentru întrunirea Sfîntului și Marelui Sinod Ecumenic.

Pr. prof. Nicolae V. DURĂ

---

64. *Les quatre textes rédigés par la Commission...*, p. 13.
65. *Ibidem*, p. 17.

RITURI ȘI RITUALURI FUNERARE LA EST DE CARPAȚI ÎN SECOLELE V-XI

(Partea a II-a)

În contextul intensificării în ultimele decenii a cercetărilor arheologice în regiunile de la est de Carpați, studierea riturilor și ritualurilor de înmormîntare din perioada secolelor V-XI are, pentru problema etnogenezei românești, o semnificație istorică deosebită. Evidențierea trăsăturilor esențiale care caracterizează asemenea interesante și încă puțin cunoscute aspecte din planul suprastructurii, poate contribui, în chip hotărît, la înțelegerea nu numai a desfășurării largului proces de romanizare din regiunile răsăritene ale vechii Dacii, ci și la elucidarea unor noi și importante chestiuni privind continuitatea neîntreruptă de viețuire autohtonă în teritoriile respective [1].

Ținînd seama de numeroasele transformări de ordin social-economic, cultural și politic, pe care societatea locală din regiunile de la est de Carpați le înregistrează, mai ales în a doua jumătate a primului mileniu al erei creștine [2], prezentarea cronologică a descoperirilor funerare, grupate în două principale etape, prima în secolele V-VII și a doua în secolele VIII-XI, poate contribui la o mai corectă înțelegere a evoluției unor fenomene importante din planul suprastructurii, în general.

RITURI ȘI RITUALURI FUNERARE DIN SECOLELE VIII-XI

Așa cum s-a arătat și în prima parte a acestui studiu [3], tratînd perioada secolelor V-VII, o importanță cu totul deosebită o prezintă și cercetarea ritului și ritualurilor din regiunile de la est de Carpați în epoca cuprinsă între secolul al VIII-lea și începutul secolului al XI-lea. Și pentru această epocă, problemele referitoare la numărul, densitatea și repartiția teritorială a necropolelor și descoperirilor funerare izolate, precum și caracteristicile ritului și ritualului de înmormîntare, prezintă un interes cu totul aparte, de o netăgăduită actualitate, cu atît mai mult cu cît în pofida faptului că, în ultimele decenii mai ales, cercetările arheologice au scos la iveală, pe întreg teritoriul Moldovei sute de așezări, numărul cimitirelor sau al descoperirilor funerare izolate este încă destul de mic, în comparație cu al satelor din aceeași vreme.

Lipsa sau raritatea unor astfel de obiective constituie, fără îndoială, o piedică reală în clarificarea unor probleme de bază privind mai ales viața spirituală a comunităților sătești din regiunile răsăritene ale vechii Dacii, îndeosebi pentru elementul etnic autoh-

---

1. D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e. n.*, Iași, 1981, p. 84-86.

2. Idem, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e. n., Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român,* Iași, 1978, p. 29-33, 86-91, 118-122 și 130-143.

3. Partea I a acestui studiu a fost publicată în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LXIV (1988), nr. 3, p. 70-82.

ton, întrucît ele au directă legătură cu răspîndirea creștinismului în aceste teritorii și cu adoptarea de către localnici a ritualului creștin de înmormîntare, ca urmare a unui îndelungat și complex proces istoric. De asemenea, datorită rarității evidente a necropolelor sau a descoperirilor funerare izolate, în stadiul actual al cercetărilor este destul de dificil de precizat cît de numeroase și variate au fost practicile de înmormîntare păgîne în perioada secolelor VIII-XI, în ce măsură și pînă cînd au mai putut fi folosite acestea de către populația veche românească, în ce proporție s-a renunțat la ele, odată cu generalizarea religiei creștine, sau cît de vechi sînt unele din cele conservate încă, pînă astăzi, în ritualul de înmormîntare creștin. Tuturor acestor întrebări este necesar să li se dea un răspuns pe baza rezultatelor obținute prin cercetarea a cît mai multor obiective de acest gen, lucru posibil doar în viitor, odată cu intensificarea cercetărilor arheologice în această direcție.

Așa cum s-a amintit, pentru această perioadă de timp, în regiunile de la est de Carpați necropolele sau descoperirile funerare izolate sînt destul de rare, ca și în epoca anterioară (secolele V-VII) sau ulterioară (secolele XI-XIII), raritatea aceasta fiind evidentă mai ales în comparație cu alte zone ale țării, cum sînt de exemplu, Dobrogea [4], Muntenia [5], Transilvania [6] sau Bucovina [7], unde astfel de obiective au fost bine cercetate.

Analizînd caracterul etno-cultural al descoperirilor funerare din această vreme de la est de Carpați, în măsura posibilului și urmărind atent repartiția lor geografică, pot fi prezentate cronologic și în funcție de ritul principal folosit, mai multe grupuri de necropole și descoperiri funerare izolate, a căror cercetare oferă posibilitatea de a reține o serie de concluzii noi, de un deosebit interes pentru înțelegerea exactă a evoluției practicilor de înmormîntare a populației autohtone, mai ales.

Pentru prima etapă, secolele VIII-IX, în regiunile de la est de Carpați sînt cunoscute, o necropolă de inhumație, descoperită la Stoicani, jud. Galați [8], o necropolă de incinerație, scoasă la iveală la Vinețești-Cordeni, jud. Vaslui [9], precum și o urnă de incinerație, izolată, aflată întîmplător în zona haltei CFR Dodești, jud. Vaslui [10].

Necropola de la Stoicani-Galați, deși a fost inițial cu mult mai mare, nu a putut fi săpată decît în mică măsură. Din cuprinsul ei au fost scoase doar un număr de trei morminte de inhumație. Mormintele, două din ele cu orientarea vest, nord, vest-est, sud, est, iar

---

4. S. Baraschi, *Observații asupra necropolelor din epoca feudală timpurie din Dobrogea*, în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie", 28, 1977, 3, p. 403-417.

5. *Ibidem*, p. 405 și în special nota 21, unde se citează și principala bibliografie pînă la data respectivă

6. M. Rusu, *Transilvania și Banatul în secolele VI-IX*, în „Banatica". IV (1977), p. 169-213.

7. B. O. Timosciuc, *Slov'jani Pivicnoi Bukovini V-IX st.*, Kiev, 1976.

8. M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, *Noi cercetări arheologice la Stoicani (județul Galați)*, în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie", XXV (1974), 1, p. 91-95, fig. 7-9.

9. D. Gh. Teodor, *Săpăturile arheolgice de la Cordeni, județul Vaslui*, în „Materiale și cercetări arheologice", IX (1971), p. 325-326.

10. Idem, *Teritoriul est-carpatic...*, p. 76.

al treilea est nord, est-vest sud, vest, aveau scheletele întinse, cu mîinile pe piept sau abdomen și într-un caz de-a lungul corpului. Ele erau introduse în gropi de formă patrulateră, cu colțurile rotunjite, fundul lor fiind mai îngust decît gura. Dimensiunile gropilor erau de circa 2 m × 0, 80 — 0,90 m, iar adîncimea lor între 1 m și 1,90 m. În două cazuri, morții fuseseră înfășurați în rogojini de papură, iar în altul scheletul era depus într-un sicriu de lemn, după cum o dovedesc urmele, fie de împletitură de papură, fie de scîndură putrezită. Este greu de știut dacă deasupra lor mormintele au avut un semn distinctiv (stelă, cruce etc., din lemn sau piatră).

Inventarul descoperit printre oasele scheletelor, compus din obiecte vestimentare și de podoabă, din aur, argint sau bronz, unele ornamentate cu simboluri creștine, precum și unele obiecte de uz gospodăresc, poziția scheletelor și orientarea lor, vădesc neîndoielnic caracterul creștin al celor înmormîntați în necropola de la Stoicani-Galați. După poziția scheletelor și inventarul lor, mormintele de la Stoicani își găsesc numeroase analogii în restul țării, în necropole datate în general în secolele VIII-IX și atribuite, fără dubii, populației vechi românești [11]. Desigur, așa cum am mai amintit, necropola de aici a fost inițial cu mult mai mare, astfel că săparea ei integrală ar putea arăta în ce măsură comunitatea sătească, căreia i-a aparținut, a fost sau nu numeroasă și în ce proporție adoptase creștinismul.

În ceea ce privește necropola de incinerație de la Vinețești-Cordeni, jud. Vaslui, prea multe date nu avem la îndemînă. Descoperită întîmplător cu ocazia unor lucrări de plantare a viei în anul 1964, necropola a fost aproape în întregime distrusă de aceste lucrări. Sondajul arheologic întreprins imediat aici a mai putut surprinde, „in situ“, un număr de patru urne fragmentare, lucrate la roata înceată și ornamentate cu linii incizate, orizontale și vălurite. În interiorul urnelor se aflau oasele incinerate ale unor adulți, parțial distruse de lucrările agricole amintite. Nu s-a descoperit nici un obiect de inventar, deși de obicei astfel de piese sînt prezente în cimitirele de incinerație din această vreme. Urnele descoperite prin sondajul arheologic menționat erau situate în șiruri, de la nord către sud, de-alungul pantei terenului și este posibil ca și celelalte urne, distruse anterior, să fi avut aceeași poziție în cadrul necropolei. Situarea în șiruri a acestor urne se datora probabil unor criterii social-economice sau familiale. Din informațiile care s-au obținut de la cei ce au descoperit și distrus necropola, în mod absolut sigur nu au fost descoperite morminte de inhumație, deși a fost afectată prin săpături o mare suprafață de teren. Prin urmare, cimitirul de la Vinețești-Cordeni nu a fost biritual. Analogii, pentru ceramica folosită ca urne, se întîlnesc în mai multe zone ale țării, fiind în general datate în secolul VIII și începutul secolului al IX-lea [12].

Aceleiași epoci și aceluiași orizont cultural trebuie să i se raporteze și urna de incinerație descoperită izolat și întîmplător, înainte de cel de al doilea război mondial, în apropierea haltei

---

11. O. Toropu, O. Stoica, *La nécropole préféodale d'Obîrșia-Olt*, în „Dacia“, N. S., XVI (1972), p. 168-170, fig. 5/13-30; 7/6-7; 10/10-12.

12. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 80-85, fig. 52-53; 56-57.

CFR Dodești, jud. Vaslui. Condițiile descoperirii ei nu se cunosc, dar este sigur că urna, ornată cu linii incizate orizontale și vălurite, nu este aici singulară, ci face parte dintr-o necropolă mai mare datînd, după analogiile apropiate cu descoperirile de la Vinețești-Cordeni, tot din perioada secolelor VIII-IX. Din nefericire, locul exact al descoperirii nu se mai cunoaște, pentru a mai putea fi astfel cercetat prin săpături sistematice.

Pentru etapa următoare, corespunzătoare secolelor IX-X, în regiunile de la est de Carpați se cunosc pînă în prezent trei necropole de inhumație (una probabil chiar birituală), descoperite la Brănești [13], Kalfa [14] și Lukașevka [15] în Basarabia, două cimitire de incinerație (?), unul descoperit în 1912 la Serdaru (Șendreni), jud. Galați [16] și altul la Alcedar [17], pe Nistrul mijlociu, precum și alte cîteva morminte, aflate izolat, trei de inhumație și unul de incinerație.

La Brănești, din necropola cercetată sistematic prin săpături în anii 1962-1963, au fost scoase la iveală un număr de 98 de morminte, dintre care 95 de inhumație și trei (dacă sînt contemporane cu celelalte), de incinerație. După unii specialiști, o parte din morminte ar putea fi datate chiar la sfîrșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea, putînd fi vorba de fapt de existența a două orizonturi cronologice. Mormintele de inhumație erau în gropi, aproximativ de formă rectangulară, cu adîncimi variind între 0,60 m și 1,10 m. Orientarea scheletelor era, în general, vest-est cu unele deviații. În marea lor majoritate, scheletele se aflau așezate pe spate cu mîinile, fie întinse de-a lungul corpului, fie pe abdomen și piept, sau cu o mînă pe umăr iar cealaltă pe piept sau întinsă. Unele morminte erau lipsite de inventar, altele însă erau însoțite de diferite obiecte de podoabă și vestimentare (cercei, mărgele, inele de deget, butoni, pandantive etc.), precum și de unele unelte casnice (cuțite, fusaiole, ace, cîrlige de pescuit). După caracteristicile obiectelor de inventar necropola de la Brănești datează din perioada secolelor IX-XI, fără a se putea preciza cronologia fiecărui mormînt în parte, mai ales a acelora lipsite de inventar. Cele trei morminte de incinerație în urnă și fără urnă, însoțite uneori și de unele obiecte de inventar, par să nu fie contemporane mormintelor de inhumație. Indiscutabil, necropola de la Brănești, în legătură cu una din așezările identificate în imediata ei apropiere [18], a aparținut unor creștini, după cum o arată limpede ritualul folosit și unele elemente din inventarul mormintelor. Raportarea ei la populația veche românească este asigurată în mod cert de trăsăturile

---

13. G. B. Fedorov, G. F. Cebotarenko, M. S. Velikanova, *Branestikii moghil'nik X-XI v. v.*, Chișinău, 1984.

14. G. F. Cebotarenko, *Kalfa gorolisce VIII-X v. v. na Dnestre*, Chișinău, 1973, p. 73-75.

15. G. B. Fedorov, G. F. Cebotarenko, *Pamjatniki drevnich slavjan (VI-XIII v. v.)*, Chișinău, 1974, p. 103-105.

16. N. Velichi, *Necropola și altarul votiv de la Serdaru* (Șendreni), în „Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice", V, 1912, p. 120-122, figura de la p. 121.

17. G. B. Fedorov, G. F. Cebotarenko, *op. cit*,, p. 101-103.

18. *Ibidem*, p. 66-69.

culturii materiale în contextul căreia se și încadrează întregul ei inventar.

De asemenea, cu prilejul cercetărilor arheologice întreprinse în așezarea întărită, veche românească, de la Kalfa au fost scoase la iveală șase morminte de inhumație, cu orientări diferite, făcînd parte dintr-o necropolă, probabil mai întinsă, aparținînd așezării amintite [19]. Mormintele variau ca adîncime între 0,60 m și 1,70 m. Orientările scheletelor erau fie vest-est, fie nord-sud, morții fiind întinși pe spate, fără a se putea preciza, din cauza conservării precare a oaselor, poziția exactă a brațelor. Mormintele erau lipsite de inventar și doar fragmentele ceramice, care s-au găsit în pămîntul de umplutură al gropilor, prin caracteristicile lor, asigură datarea acestor complexe funerare în secolele IX-X.

Alte trei morminte de inhumație, făcînd probabil și ele parte dintr-o necropolă mai întinsă au fost descoperite la Lukașevka. Adîncimea gropilor mormintelor nu depășea 0,70-0,75 m. Două din aceste morminte erau orientate vest-est, iar al treilea est-vest. Scheletele lipsite de inventar erau întinse pe spate, avînd brațele pe piept sau abdomen. Datarea acestor morminte în secolele IX-X s-a făcut exclusiv pe baze stratigrafice [20]. Ca și mormintele de la Kalfa, cele de la Lukașevka aparțin neîndoielnic unor creștini autohtoni.

Așa cum s-a mai menționat, din perioada secolelor IX-X datează, de asemenea și unele morminte de inhumație, cu orientare diferită, descoperite izolat, dar care fac probabil parte și ele din necropole mai întinse, aparținînd unor comunități sătești vechi românești. Astfel de descoperiri sînt cunoscute la Erbiceni, jud. Iași [21], Văleni, jud. Neamț [22] și Călărași, jud. Botoșani [23].

Mormîntul de la Erbiceni-Iași, cu o adîncime de 1, 35 m, avea scheletul întins pe spate, cu mîinile de-a lungul corpului și orientarea aproximativ nord, nord, vest-sud, sud, est. Mormîntul era lipsit de inventar cu excepția unui fragment de cataramă din bronz, găsit în regiunea pelviană, piesă care îi asigură prin caracteristicile sale datarea în secolele IX-X.

Mormîntul descoperit la Văleni-Neamț, adînc de circa 1,50 m avea și el scheletul întins pe spate, cu mîinile de-a lungul corpului, orientarea fiind nord, vest-sud, est. În dreptul craniului s-a găsit un cercel din bronz, cu unul din capete terminat în formă de „S", care datează mormîntul în secolele IX-X.

În sfîrșit, mormîntul descoperit întîmplător la Călărași-Botoșani avea adîncimea de numai 0,75 m. Inițial, adîncimea sa a fost mult mai mare, straturile de deasupra fiind distruse de eroziunea apelor și de săpături de interes obștesc. Scheletul se afla întins pe spate, cu brațele îndoite pe piept, iar orientarea era vest-est. Ca

---

19. G. F. Cebotarenko, *op. cit.*, p. 73-75.
20. *Ibidem*, p. 75.
21. A. Nițu, Em. Zaharia, D. Gh. Teodor, *Sondajul de la Spinoasa și Erbiceni*, în „Materiale și cercetări arheologice", VI, 1959, p. 536, fig. 6/4.
22. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p 76, nota 58.
23. Descoperit întîmplător în 1981. Despre condițiile descoperirii și conținutul inventarului, informații de la P. Sadurschi și O. Șovan de la Muzeul le istorie Botoșani, cărora le mulțumim și pe această cale.

piese de inventar, printre oasele scheletului, au fost găsite mai multe mărgele din sticlă, inele, aplice și brățări de bronz și argint, care datează descoperirea în perioada secolului al IX-lea. După caracteristicile pe care le prezintă acest mormînt, ca și celelalte amintite mai sus, aparține fără îndoială unui creștin autohton.

În ceea ce privește descoperirile funerare de incinerație, pentru perioada secolelor IX-X, în regiunile de la est de Carpați sînt cunoscute două necropole de mărimi diferite și o urnă descoperită izolat.

Prima din aceste necropole a fost aflată întîmplător la Serdaru (Șendreni), jud. Galați, dar a fost distrusă în cea mai mare parte de lucrări de interes obștesc. Despre această descoperire s-a publicat în 1912 un scurt raport arheologic [24], din care reiese că necropola era destul de mare, nefiind exclus ca ea să fi conținut și morminte de inhumație. De asemenea, nu se cunosc materiale arheologice provenite din inventarul mormintelor și nici cît de numeros a fost acesta. Nici locul descoperirii nu este cunoscut, indicîndu-se în raportul amintit, vag, doar teritoriul localității. Cu toate acestea, din descrierea formei urnelor și a ornamentului necropola poate fi datată cu destulă certitudine în perioada secolelor IX-X.

Cea de a doua necropolă a fost descoperită la Alcedar, pe Nistrul mijlociu [25], prin săpăturile arheologice întreprinse cu prilejul cercetării unei importante așezări fortificate datînd din secolele IX-X, fiind constituită din 11 tumuli, conținînd urne și gropi cu resturi umane incinerate. În total s-au descoperit 254 de morminte conținînd, pe lîngă resturile incinerate ale unor adulți și copii, și o serie de obiecte vestimentare și de podoabă, unelte, ceramică etc. În unele gropi, resturile incinerate erau însoțite de urme de arsură, cărbuni și pietre, precum și de fragmente de vase de lut. Urnele sub formă de oale de tipul borcan erau ornamentate cu linii incizate orizontale și vălurite. Pe baza inventarului din unele morminte, ca și după caracteristicile urnelor, necropola a fost datată la sfîrșitul secolului al IX-lea și începutul secolului al X-lea și atribuită unei comunități sătești slave, încă netrecută la creștinism.

Tot din această epocă datează și o urnă de incinerație, lucrată la roată înceată și ornamentată cu linii incizate vălurite și orizontale, descoperită întîmplător în apropiere de Galați, în punctul „Valea lui Tuluc“ [26]. Probabil și această urnă a făcut inițial parte dintr-o necropolă mai mare, fără a se putea însă preciza dacă era sau nu birituală.

Mult mai numeroase complexe funerare se înregistrează în perioada secolelor X-XI. Din această vreme cele mai importante descoperiri sînt necropolele de inhumație de la Arsura [27] și Bîrlad-

---

24. N. Velichi, *op. cit.*, p. 120-122.

25. G. B. Fedorov, G. F. Cebotarenko, *op. cit.*, p. 101-103.

26. I. T. Dragomir, *Descoperiri arheologice pe actualul teritoriu al Galațiului, din cele mai vechi timpuri și pînă la întemeierea orașului*, în „Danubius“, I, 1967, p. 188, nota 39.

27. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 107-108, fig. 43/1-2; 6; 42/1-6; 38/5-6. Pînă în prezent, rezultatele cercetărilor de la Arsura întreprinse în necropola menționată nu au fost decît parțial publicate. Săpături D. Gh. Teodor și S. Teodor.

Prodana [28], jud. Vaslui și cele de la Hanska-Kăprăria [29] și Hanska-Cordon [30] din Basarabia, toate cercetate prin săpături arheologice.

Din cimitirul descoperit la Arsura au fost scoase la iveală 11 schelete aparținînd unor adulți și copii, inhumați în mantaua valului de apărare al unei cetăți traco-getice. În apropiere de necropolă se află și așezarea contemporană, căreia probabil îi aparține necropola. O parte din cimitir a fost distrus de lucrări de săparea viei, astfel încît este destul de dificil de precizat întinderea sa inițială. Se pare că necropola a fost situată numai pe valul cetății traco-getice amintite, val ce avea în partea sa de nord-est o înălțime de peste 2 m. În marea lor majoritate, morții erau înfășurați în rogojini de papură sau rafie și numai într-un caz sau două depuși în sicrie de lemn, aveau orientarea vest-est (cu unele deviații) și erau introduși în gropi rectangulare, variind ca adîncime (în funcție de curbura valului), între 0,75 m și 1,70 m. Scheletele erau întinse pe spate, avînd mîinile puse pe piept sau abdomen. Inventarul mormintelor se compunea din cercei de tîmplă, butoni și aplice, specifice secolelor X-XI, cu numeroase analogii în diferite părți ale spațiului carpato-dunăreano-pontic [31].

Necropola de la Arsura, prin caracteristicele sale este evident creștină și aparține așezării din aceeași vreme, aflată în apropiere. Este important de reținut că, din cele 11 schelete dezvelite prin săpăturile sistematice întreprinse și alte patru scoase la iveală de lucrările agricole anterioare și distruse, cele mai multe sînt de femei și de copii. Unul din puținele schelete de bărbat avea înfipt în osul iliac drept un vîrf de săgeată din fier, fapt ce i-a putut cauza moartea, probabil în timpul unor lupte. De asemenea, un alt schelet de adult, prezenta o vizibilă lovitură în cutia craniană (nevindecată), ceea ce i-a cauzat decesul. Compoziția necropolei, numărul mai mare al femeilor și copiilor, prezentînd caracteristici neîndoielnic locale, ca și cele două cazuri de bărbați adulți prezentînd urme de violență, ne determină să presupunem că, înmormîntările, cel puțin în acest sector al necropolei, se datorează unor lupte, în care a pierit și o parte din populația care nu lupta (femei, copii și bătrîni).

Din necropola descoperită prin săpăturile arheologice întreprinse în așezările din secolele IX-X și XII-XIII de la Bîrlad-Prodana, au fost scoase la iveală doar șapte morminte de inhumație dar, avîndu-se în vedere că obiectivul amintit nu a fost decît în mică măsură cercetat, este posibil ca cimitirul respectiv să fie cu mult mai mare. Scheletele aflate la adîncimi variind între 0,60 m și 0,90 m erau întinse pe spate, aveau brațele de-alungul corpului sau puse pe piept și erau fără excepție orientate vest-est cu unele mici

---

28. Mormintele au fost descoperite cu prilejul cercetărilor arheologice întreprinse în 1960-1961. Rezultatele cercetărilor sînt inedite. Săpături D. Gh. Teodor și V. Palade.

29. I. G. Hîncu, *Kăprăria-pamjatnik kul'tury X-XII v. v.*, Chișinău, 1973.

30. G. F. Cebotarenko, N. P. Telnov, *Issledovanija iuznoslavijanskoj ekspedicii v 1979 g*, în „Archeologiceskie issledovanija v Moldavii v 1979-1980 gg", Chișinău, 1983, p. 95-97.

31. O. Toropu, O. Stoica, *op. cit.*, p. 168-172 și figurile cu obiecte de podoabă; D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană...*, p. 67-72, fig. 17-21.

deviații. Mormintele de bărbați, femei și copii nu aveau inventar. În cîteva cazuri, groapa rectangulară a unor morminte perfora stratul de cultură materială al așezării datînd din secolele IX-X, iar un mormînt a fost deranjat de o groapă menajeră aparținînd așezării de mai tîrziu, datînd din secolele XII-XIII. Aceste observații stratigrafice, în lipsa pieselor de inventar din morminte, indică, cu destulă precizie, datarea acestei necropole în intervalul de timp dintre existența celor două așezări suprapuse pe același loc, adică din perioada secolelor X-XI.

O importanță aparte o prezintă și necropola cercetată între anii 1963 și 1964 în punctul „Kăprăria" de pe teritoriul localității Hanska din Basarabia. Aici au fost dezvelite un număr de 75 de morminte introduse în gropi pătrate sau dreptunghiulare dar și circulare sau ovale, acestea din urmă formînd un grup aparte în cadrul necropolei. În general, mormintele sînt grupate pe criterii familiale, alcătuind probabil cete de neam. Adîncimea gropilor variază între 0,60 m și 1,90 m. Marea majoritate a scheletelor sînt orientate vest-est, dar se întîlnesc destul de multe și cu orientarea nord-sud și chiar sud-nord. Scheletele erau întinse pe spate avînd brațele fie alungite pe lîngă corp, fie pe abdomen, sau cu una din mîini pe umăr. Picioarele erau de obicei întinse și apropiate, dar s-au întîlnit și cazuri în care sînt depărtate intenționat sau încrucișate și strînse. Din cele 75 de morminte se detașează o grupă distinctă în cadrul necropolei, alcătuită din 13 gropi circulare și cenotafuri. Unele cranii, ca și în cimitirul de la Arsura-Vaslui, prezintă lovituri și deformări, iar în unele morminte s-a observat că defuncții au fost depuși doar parțial (hăcuiți ?). Din totalul mormintelor descoperite 11 aveau piese de inventar, compuse din cercei de tîmplă, inele, butoni și catarame din argint, bronz și fier, amnare și cuțitașe din fier, aplici din os etc., precum și vase întregi sau fragmentare, lucrate din lut, ornamentate cu linii incizate orizontale și vălurite, unele chiar cu ștampile în relief pe fund. Necropola conține atît schelete de bărbați și femei, cît și de copii. S-a presupus că ea a aparținut unei comunități sătești locale, în care pe lîngă unii indivizi creștini existau și elemente păgîne autohtone, dar și nelocale. Unii dintre cei decedați prezintă urme de violență, cauzate probabil de unele lupte purtate în zonă. Așa cum am mai amintit, mormintele se grupează în cadrul necropolei după un anumit plan, reflectînd situația social- economică existentă în comunitatea sătească de aici, comunitate care, potrivit caracteristicilor culturii materiale, aparține populației vechi românești creștine (care la un moment dat conținea în sînul ei și o serie de elemente etnice locale și alogene păgîne). Pe baza analogiilor pieselor din inventarul unor morminte, necropola a fost datată în principal în secolele X-XI, nefiind exclus ca unele complexe funerare să aparțină cronologic și perioadei secolelor XI-XII.

Tot la Hanska, în punctul denumit „Cordon", în 1979 au fost scoase la iveală prin săpăturile întreprinse, patru morminte de inhumație, făcînd parte dintr-o necropolă, probabil mai întinsă, situată în apropierea unei așezări datînd din secolele X-XI. Mormintele aveau gropile rectangulare, cu adîncimea cuprinsă între 0,60 m și 0,80 m. Scheletele erau întinse pe spate cu brațele de-a

lungul corpului sau puse pe piept. Orientarea defuncților era vest-est și, cu excepția mormîntului nr. 4, în care s-au găsit cîțiva butoni din bronz, morții erau lipsiți complet de inventar. În umplutura unor morminte s-au descoperit resturi de cărbuni și fragmente ceramice, pe baza acestora din urmă necropola fiind datată, în principal în secolul al XI-lea (cu posibile prelungiri și la începutul celui următor. Orientarea, poziția scheletelor în groapă și lipsa inventarului pot constitui criterii pe baza cărora ar putea fi atribuite unor creștini și nu unor nomazi (pecenegi) așa cum au opinat autorii descoperirii, reminiscențele păgîne legate de anumite ritualuri (prezența resturilor de cărbuni și ceramică), fiind mult mai vechi și conservate încă în comunitățile creștine pînă tîrziu în evul mediu.

Alături de necropolele de inhumație descoperite în localitățile amintite, din perioada secolelor X-XI se mai cunosc în regiunile de la est de Carpați și cîteva morminte izolate, aflate întîmplător, dar care fac și ele parte, probabil, din necropole mai mari sau mai mici, aparținînd unor așezări din imediata lor apropiere.

Astfel de morminte au fost descoperite la Dumești, jud. Vaslui [32], Băneasa [33] și Berești [34], jud. Galați. Condițiile lor de descoperire nu se cunosc, în schimb, orientarea lor vest-est, creștină, ca și caracteristicile obiectelor care au făcut parte din inventarul acestora le raportează neîndoielnic, populației vechi românești din secolele X-XI.

Pe lîngă necropolele și mormintele izolate amintite, în regiunile de la est de Carpați se mai cunosc alte 10-12 morminte izolate de inhumație sau incinerație care, după caracteristicile ce le prezintă (orientare, inventar, ofrande de animale, în special cai etc.), nu sînt creștine și nu aparțin populației vechi românești, ci unor grupuri de nomazi infiltrate în aceste regiuni în cursul secolelor X-XI. Astfel, deși unele au o orientare vest-est (Banca [35] și Grivița [36], jud. Vaslui), ofrandele de cal sau piesele de inventar caracteristice le raportează fără dubii unor cete de pecenegi sau uzi. Alte morminte, însoțite de arme, îndeosebi săgeți, săbii și pumnale sau piese de harnașament (ca cele de la Grozești și Probota, jud. Iași [37], Bîrlad, jud. Vaslui [38] etc.), aparțin unor luptători, fără a se putea preciza în toate cazurile apartenența lor etno-culturală.

Din datele prezentate mai sus, se observă destul de clar că, spre deosebire de perioada anterioară (secolele V-VII), cînd nu se cunosc decît puține necropole sau morminte izolate, cele mai multe de incinerație, în perioada secolelor VIII-XI numărul acestora crește evident, îndeosebi al acelor de inhumație, în detrimentul celor de incinerație. Aceasta arată limpede că, încă din cursul secolului al VIII-lea populația veche românească începuse să practice pe scară

---

32. D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p. 108, fig. 26/7.
33. V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova Meridională în secolele X-XIII. Români și turanici*, Iași, 1985, p. 110.
34. *Ibidem*.
35. *Ibidem*.
36. *Ibidem*, p. 113.
37. *Ibidem*, p. 116.
38. *Ibidem*, p. 111.

largă inhumația, după dogmele religiei creștine, pe care o adoptase deja, încă din prima jumătate a primului mileniu al erei creștine, păstrînd însă destul de multe din manifestările vechilor culte păgîne [39].

Trecerea de la ritul incinerației la ritul inhumației nu s-a făcut, desigur, brusc și nici nu a fost impusă forțat odată cu adoptarea creștinismului de către populația autohtonă. În general, s-a observat că, treptat, încă din secolele III-IV, ca urmare a influențelor civilizației romane, comunitățile locale încep să practice inhumația în locul incinerației, chiar dacă nu adoptaseră creștinismul. Conservarea unor elemente de cult păgîn în ritul și ritualul creștin de înmormîntare (unele păstrate pînă astăzi), dovedește că, în ciuda unor reguli, devenite mai tîrziu absolut obligatorii, în perioada celei de a doua jumătăți a primului mileniu al erei creștine, inhumarea, dar mai ales orientarea vest-est, nu erau întotdeauna respectate de unii creștini și mai ales de unele rude, încă păgîne, care îi înmormîntau.

Desigur, în lipsa unor numeroase și mai concludente informații de ordin arheologic, este dificil, în stadiul actual al cercetărilor, de a încerca să precizăm etapa de timp în care a început renunțarea în masă la ritul incinerației și adoptarea pe scară largă a inhumației. Se pare că toleranța ortodoxă, creștină a mai îngăduit o anumită vreme unele abateri de la dogmă, astfel că apariția necropolelor birituale, conținînd morminte ale localnicilor și nu intruși alogeni, folosite timp de cel puțin un secol sau două, arată într-o anumită măsură durata și modul adoptării noului rit de înmormîntare. În legătură cu aceasta este de asemenea de observat că necropolele birituale la est de Carpați, ca de altfel și în alte regiuni ale spațiului carpato-dunăreano-pontic, nu apar mai înainte de mijlocul secolului al VIII-lea [40], deși fenomenul biritualismului este mai vechi, el întîlnindu-se în aceste zone încă din secolele III-IV [41]. De fapt ce stadiu din această evoluție a ritualului creștin reprezintă ele? Sînt necropole ale unor comunități sătești pe cale de a adopta creștinismul și, prin urmare, a renunța la ritul incinerației sau sînt necropole ale unor comunități deja creștinate, dar în care numai o parte din membri adoptaseră noul rit al inhumației? Reprezintă aceste cimitire birituale amestecul a două elemente etno-culturale, fiecare cu ritul său de înmormîntare, elemente aflate însă într-un intens proces de osmoză ? În stadiul actual al cercetărilor, răspunsurile la aceste interesante întrebări nu pot fi date decît incomplet, dar avîndu-se în vedere situația etno-demografică și politică existentă, mai ales în perioada secolelor VIII-IX, nu este deloc exclus ca necropolele birituale să aparțină acelor comunități sătești vechi românești în care viețuiau și o serie de elemente păgîne slave, aflate însă pe calea unei intense asimilări etnice și culturale.

Pornindu-se de la datele cunoscute este interesant de subliniat cîteva constatări de ordin general, comune în parte întregului teritoriu de etnogeneză românească.

---

39. S. Baraschi, *op. cit.*, p. 411-416.
40. *Ibidem*, p. 404-405, nota 21.
41. I. Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi*, Iași, 1983, p. 62-70, 90-98, 105-107.

Astfel, s-a constatat că, în multe zone sînt documentate, fie numai necropole de inhumație, fie numai necropole de incinerație, iar în altele o anumită concentrare de necropole birituale care, așa cum am amintit, nu apar mai devreme de secolul al VIII-lea. În a doua jumătate a secolului al X-lea cimitirele de incinerație dispar din marea majoritate a regiunilor carpato-dunăreano-pontice.

Prin urmare, fenomenele de suprastructură sînt deosebit de complexe și, fără un număr mai mare de necropole sau morminte, chiar izolate, cercetate sistematic, este destul de dificil de deslușit diferitele aspecte ale ritului și ritualului din perioada secolelor V-XI.

Din punct de vedere etno-cultural, nu încape nici o îndoială că, cel puțin în regiunile de la est de Carpați, necropole și mormintele de inhumație, izolate, prezentînd caracteristici creștine aparțin exclusiv populației vechi românești. În aceste regiuni, ca de altfel în tot restul țării, nu erau și nici nu puteau fi creștini decît romanicii și mai apoi vechii români, slavii sau alte populații aflate în migrație conservîndu-și religia păgînă pînă în a doua jumătate a secolului al X-lea [42]. Desigur, nu poate fi exclusă și posibilitatea ca și unele morminte izolate sau chiar părți mai mari din anumite necropole (cele birituale mai ales), folosind ritul incinerației, să fi aparținut unor elemente etnice autohtone care, așa cum s-a presupus, au mai putut conserva, un anume timp, anumite practici păgîne.

Cea mai mare parte a mormintelor de incinerație aparțin însă populației slave, pătrunsă în aceste regiuni încă din cursul secolului al VI-lea, unele resturi ale ei rămînînd să viețuiască aici, alături de autohtoni, și după anul 602, cînd marea majoritate a acestor noi veniți se va deplasa la sudul Dunării, instalîndu-se definitiv acolo [43]. La nordul Dunării, dar și la sudul ei, slavii, destul de conservatori și, într-o anumită măsură, determinați și de stadiul lor de dezvoltare social-economică, mai puțin evoluat în comparație cu cel al populației vechi românești, au rămas multă vreme păgîni (unii chiar pînă la sfîrșitul secolului al X-lea), păstrîndu-și obiceiurile vechi de înmormîntare în urne de incinerație.

O serie de observații suplimentare privind ritualul incinerării (depunerea de ofrande de carne, poziția urnelor, simple sau în groapă, singulare sau duble, însoțite sau nu de inventar, forma urnelor etc.), caracteristic vechilor slavi din secolele VI-VII și compararea lui cu acelea specifice populației autohtone, din aceeași vreme încă necreștinată, ar putea aduce un plus prețios de informații, absolut necesar departajării mai clare din punct de vedere etno-cultural a unora din aceste morminte de incinerație, mai ales în cazul celor descoperite izolat și datate în perioada de timp ulterioară (secolele VIII-IX).

---

42. Leon Diaconu, în „Fontes Historiae Daco-Romaniae", II, București, 1970, p. 690-691.

43. D. Gh. Teodor, *La pénétration des Slaves dans les régions du S-E de l'Europe d'après les données archéologiques des régions orientales de la Roumanie*, în „Balcano-slavica", Prilep, 1974, p. 29-42.

Pe de altă parte, este posibil ca multe alte morminte de inhumație, descoperite izolat sau grupate cîte patru-cinci și chiar mai multe, în preajma unor așezări datînd din epoca secolelor VIII-XI, morminte cu o evidentă orientare creștină, dar lipsite total de inventar, să fie raportate tot acestei vremi și puse în directă legătură cu așezările din apropiere. Evident, lipsa totală a inventarului, așa cum s-a mai menționat, împiedică datarea exactă a mormintelor respective, mai ales atunci cînd nu dispun nici de observații stratigrafice, care să clarifice raportul lor, din punct de vedere cronologic, față de așezarea din imediata lor apropiere. Asemenea descoperiri funerare, de regulă, nu sînt luate în calcul pentru etapa respectivă de timp, explicîndu-se astfel, pînă la un anumit punct, aparenta raritate a mormintelor de inhumație din perioada secolelor VI-VIII, mai ales.

Este, de asemenea, cert faptul că, necropolele și descoperirile funerare izolate de la est de Carpați, din perioada secolelor V-XI, ca de altfel și din celelalte zone ale spațiului carpato-dunăreano-pontic, reflectă nu numai o anumită situație etno-culturală ci și social-economică, de care trebuie să se țină seama în aprecierea generală a evoluției societății locale.

Alături de alte descoperiri, complexele funerare din această perioadă de timp pot să reflecte, într-adevăr, și anumite diferențieri social-economice apărute în sînul comunităților sătești autohtone, diferențieri care au fost, neîndoielnic, rezultatul multiplelor transformări, atît în domeniul dezvoltării forțelor de producție, cît și al relațiilor pe care acestea le-au generat și pe care societatea locală le-a înregistrat timp de cîteva secole, în condiții politice deosebite, determinate de prezența temporară aici a unor migratori. Aceste diferențieri social-economice sînt vizibile și pot fi sesizate clar în inventarul unora din complexele funerare, mai bogat sau mai sărăcăcios, în funcție de starea fiecărui membru al comunității.

Prin urmare, fenomenele de suprastructură, în special problemele referitoare la necropole, la ritul și ritualurile de înmormîntare, în general, sînt și trebuie direct legate de stadiul de dezvoltare social-economică al comunităților sătești locale, de însăși evoluția societății autohtone, pornită demult și plenar pe calea feudalizării.

Fără îndoială, cercetările arheologice ce vor fi întreprinse în viitor, în această direcție, vor putea aduce noi și mai numeroase informații, privind mai ales viața spirituală a obștiilor sătești autohtone din perioada secolelor V-XI, oferindu-se posibilitatea de a se preciza unele detalii de ritual, de a se stabili noi criterii de departajare etno-culturală a complexelor funerare, de a se aduce dovezi suplimentare privind amploarea și rădăcinile adînci ale creștinis-

mului răspîndit aici, începînd cu secolele I-II. Este însă cert că acceptarea noii religii de către locuitorii de la est de Carpați, ca și din restul teritoriului carpato-dunăreano-pontic, nu ar fi fost posibilă dacă multiplele și diversele legături ale autohtonilor cu Bizanțul nu ar fi fost continui, dacă nu ar fi existat originea romană a acestor băștinași și nu s-ar fi manifestat plenar aici înaltul prestigiu economic, cultural și politic al imperiului [44].

De aceea credem că, ansamblul problemelor privind viața spirituală a populației autohtone de la est de Carpați, în general, nu poate fi cercetat decît în strînsă legătură cu dezvoltarea social-economică, culturală și politică a societății locale, în contextul strînselor raporturi ale romanicilor și vechilor români cu Bizanțul, cu numeroasele și puternicele sale centre religioase, economice și administrative din regiunile Dunării de Jos [45].

Cunoașterea vieții spirituale autohtone, precizarea elementelor esențiale care o caracterizează în perioada secolelor V-XI poate astfel contribui substanțial la relevarea continuității populației autohtone și la evidențierea caracterului romanic al civilizației ei, probleme de o deosebită importanță în înțelegerea corectă a coordonatelor de timp, de spațiu și de etnic ale desfășurării procesului de etnogeneză românească.

Dr. Dan Gh. TEODOR

---

44. Idem, *Romanitatea carpato-dunăreană...*, p. 24-42, 59-76, 78-87.

45. I. Barnea, în *Din istoria Dobrogei*, II, 1968, p. 369-502 și III, 1971, p. 10-221, cu bibliografia diferitelor aspecte ale problemei.

ROADE ALE DRAGOSTEI EVANGHELICE *

† TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ȘI
LOCȚIITOR DE MITROPOLIT
AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

„Iubiți-vă unul pe altul, din toată inima, cu toată stăruința"
(I Petru 1, 22)

Am trăit astăzi clipe înălțătoare de evlavie, de cercetare lăuntrică a cugetelor, de negrăită frumusețe duhovnicească. Această frumusețe duhovnicească românească m-a adus și pe mine să sfințesc noua biserică, să fim împreună — clerul și credincioșii acestei parohii și ai celor din jur — la un eveniment de deosebită importanță din viața Bisericii noastre de pe aceste binecuvîntate plaiuri străbune. Cugetul meu mi-a spus că la tîrnosirea acestui sfînt lăcaș dumnezeiesc vor veni sufletele credincioase din împrejurimi, împreună cu preoții, cu călugării și cu călugărițele sfintelor noastre așezăminte bisericești, ca să se bucure de întemeierea unui nou altar, de aprinderea unei noi lumini care va lumina drumul credinței ortodoxe, pentru slava lui Dumnezeu, pentru lauda numelui Lui cel sfînt și pentru continuitatea și sporul vieții noastre ortodoxe românești. Locul pe care ne aflăm a devenit sfințit, prin pogorîrea Duhului Sfînt, prin ungerea cu Sfîntul și Marele Mir a acestui impunător lăcaș de închinare ridicat prin strădania și dragostea jertfelnică a fiilor acestui sat și ai acestor ținuturi. Prin așezarea sfintelor moaște și a icoanelor celor patru evangheliști și, mai cu seamă, prin dumnezeiasca Liturghie săvîrșită acum pentru prima dată aici, această biserică reprezintă Taborul descoperirilor și revărsărilor darurilor dumnezeiești.

Am venit și pentru a fi părtași la bucuria Părintelui paroh Petre Ciobanu și a credincioșilor din satul Herla, așezat aproape de Mănăstirea Slatina, ctitoria slăvitului voievod Alexandru Lăpușneanu. Am petrecut astfel împreună cîteva ceasuri de neuitat, care s-au scurs însă ca niște clipe. Timpul a trecut pe nesimțite. Ne dăm seama că e tîrziu și totuși parcă acum am început slujba. Parcă acum ne-am bucurat de frumoasele clipe ale întîlnirii. Parcă numai acum o clipă veneam în urma călăreților îmbrăcați în frumosul port național, întîmpinîndu-mă cu flori, cu cîntări, cu pîine și sare, cu dragostea tradițională a poporului român.

Cînd vă privesc, întocmai cum și dumneavoastră mă priviți, în mijlocul soborului de slujitori, am în gînd imaginea Bisericii vii, cler și credincioși, uniți în rugăciune și în Sfînta Împărtășanie. Cîtă strălucire revarsă sufletul neamului românesc! Cîtă putere de credință revarsă el din generație în generație! Cît de mult a crescut

---

* Cuvînt rostit la sfințirea bisericii din Herla-Slatina, județul Suceava, în ziua de 18 septembrie 1988.

bogăția lui sufletească, năzuințele lui sfinte de unitate națională și de păstrare a Ortodoxiei! Rînd pe rînd v-am privit și v-am apreciat evlavia și atenția din orele de dimineață și pînă acum, cum mă bucur, dealtfel, întotdeauna cînd mă aflu în mijlocul credincioșilor. Cîtă nădejde îmi strecoară în inimă această vrednicie pe care o arătați prin viețuirea curată creștinească, precum și prin felul atît de frumos în care știți să împletiți firul credinței străbune cu cel al unității noastre naționale!

Așa au făcut de-a lungul veacurilor și strămoșii noștri. Iar mărturia aceasta a rămas înscrisă, nu numai în sufletele lor și ale urmașilor lor, ci și în ctitoriile ridicate de ei pe tot cuprinsul țării. Ați luat seama la împletitura simbolică, cu înțelesuri adînci, care împodobește în exterior zidurile unor vestite mănăstiri ale noastre, ca Dragomirna, Trei Ierarhi, sau altele? Există acolo o împletitură artistică a unor brîie arhitectonice în trei fire, care fac o unitate, o armonie, un motiv simbolic de artă, de teologie și de simțire românească, cum nu găsim nicăieri la alte biserici creștine și chiar ortodoxe. Acest simbol de împletire, de răsucire a celor trei fire într-o unitate desăvîrșită înseamnă și simbolul ipostaselor Sfintei Treimi, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, dar totodată ele exprimă și simbolul unității noastre naționale, a celor trei provincii românești, altădată sub stăpînire străină: Moldova, Țara Românească și Transilvania. Așa știau ei, bătrînii noștri, înțelepții noștri voievozi, călugări sihaștri, oameni de rînd, ctitori de mănăstiri și de biserici, să înfățișeze și să păstreze unitatea de credință și să afirme Ortodoxia românească. Același lucru l-ați întruchipat atît de pilduitor înălțînd acest nou lăcaș de dreaptă închinare, împodobindu-l cu zugrăveală tradițională și aprinzînd candela de la sfîntul altar.

Dumnezeu este acela care rînduiește, iubiții mei, în viața noastră, toate cele ce ne sînt de folos. Aceasta trebuie să rămînă învățătură pentru noi: să avem credință în Dumnezeu, să avem nădejde în El, să păstrăm convingerea că atunci cînd lucrăm pentru Dumnezeu, atunci cînd lucrăm pentru țară, pentru popor, atunci cînd zidim o asemenea biserică, o împodobim și o înfrumusețăm, noi sîntem cei ce ne ostenim, dar Dumnezeu este cel care desăvîrșește munca și lucrarea noastră (I Corinteni 3, 6). În viață, noi creștinii trebuie să avem credință puternică și să pornim totdeauna la lucru cu sîrg și cu nădejdea că Dumnezeu sfințește apoi lucrul nostru, că El face ca fapta noastră să placă tuturor, dăruindu-ne prin aceasta o bucurie dumnezeiască mai presus decît bucuriile noastre obișnuite.

Am dorit să fiu duminica trecută la parohia Slătioara, spre a sfinți noua și măreața biserică de acolo și pentru a binecuvînta preotul și credincioșii. Alte îndatoriri s-au ivit la București, la Patriarhie, și n-am izbutit să vin. Găsesc însă prilejul potrivit să vă asigur că venirea mea de astăzi aici o alătur și cinstirii părintelui și vrednicilor credincioși din acea parohie. Venind ieri, am poposit acolo și am admirat acea catedrală la ridicarea căreia Mitropolia noastră a ajutat mult, pentru a arăta că trebuie să fim întotdeauna uniți în credință și a mulțumi pe credincioși. Am apreciat păstrarea și îngrijirea vechii biserici. Aceasta este scumpă credincioșilor, fiindcă în ea ei s-au botezat, s-au cununat și au primit

Sfintele Taine. Ea reprezintă trecutul de credință, tradiția și bogăția de învățătură și de viață a tuturor. Cea nouă arată, pe lîngă valoarea harică, și vrednicia actuală a fiilor duhovnicești ai Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Una lîngă alta formează o unitate și continuitate, înfățișează legătura de credință cu strămoșii, cu Biserica cea una și nedespărțită. Este mesajul de unitate în credință, în dragoste și în nădejde pe care sîntem datori să-l păstrăm cu toții, slujitori și credincioși. Este o minunată lecție de a înțelege cum biserica cea nouă, prin sfințire, prin așezarea sfintelor moaște și ungerea cu Sfîntul și Marele Mir — cum am procedat și aici — a devenit lăcaș dumnezeiesc, egală în sfințenie cu biserica existentă mai demult. Materialul nou, pictura actuală, formele ei proprii de arhitectură nu au îndepărtat-o de tradiție și nu i-au știrbit cu nimic valoarea harică, ci dimpotrivă.

Tot astfel se întîmplă și în viața Bisericii, cu formele ei de exprimare a învățăturii Sfinților Părinți și a Sfintei Tradiții ortodoxe. Prin faptul că Ceaslovul, Liturghierul și celelalte cărți de slujbă se tipăresc acum, cu altă hîrtie, cu alte litere sau ornamente, ele nu-și schimbă conținutul, ci numai înfățișarea. Aceeași cerință de orînduire a slujbelor și a zilelor de sărbători a stat la baza îndreptării calendarului de către Patriarhiile ortodoxe. Nu el este forma de credință, ci sărbătorile în sine legate de Înviere, de Rusalii, de preacinstirea Maicii Domnului, de cinstirea sfinților. Este o rană dureroasă că unii dintre fiii poporului român, fiii Ortodoxiei noastre, s-au îndepărtat de Biserica strămoșească, pe problema datei sărbătorilor, adică a calendarului. E dureros ca noi să fim dezbinați în credință, din cauza calendarului. Noi românii ortodocși am trăit, am crezut și am biruit pe asupritori și prin unitate în această credință și în aceleași năzuințe de iubire de patrie. De aceea să rugăm pe Bunul Dumnezeu să ne ajute să fim din nou la același altar, și nu despărțiți unii de alții, după cum avem aceeași Sfîntă Liturghie și același Crez. Trebuie să fim în același lăcaș, adică în Biserica părinților noștri. Sfînta zi de duminică, în care prăznuim Învierea Domnului, este izvorul tuturor celorlalte sărbători bisericești, indiferent de datele lor calendaristice. Adevărul Învierii este baza credinței noastre și chezășia mîntuirii. Noi sîntem fiii Învierii, nu ai calendarului. De asemenea Rusaliile sînt mai presus decît calendarul. Cum este cu putință atunci să ne despartă calendarul care este numai un calcul, o aranjare a sărbătorilor pentru slujbele sfinților? El nu este o dogmă de credință. Ce ne folosește și cui folosim noi ca să fim despărțiți pentru un motiv atît de neînsemnat cum este calendarul, calculat și întocmit de oameni pregătiți pentru aceasta?

Calendarul nu ne desparte de Patriarhia Ierusalimului, de Sfîntul Munte sau de alte Biserici Ortodoxe care încă n-au îndreptat calendarul, dar sînt în pregătire. Despre aceasta vă amintiți că ne-a vorbit și Prea Fericitul Patriarh Diodoros al Ierusalimului cînd a fost la Suceava și la Boroaia, subliniind legătura canonică a Bisericilor noastre.

M-am bucurat mult că am venit pe aceste străvechi plaiuri românești ale Slatinei și am trăit cu drag aceste atît de frumoase momente, cu credința că Dumnezeu va rîndui ca noi să fim una în viața bisericească, pe făgașul moșilor și strămoșilor noștri. Să ne

străduim să fim una în credință, să fim una în viață, să fim una în dragoste. Dragostea este forța care trebuie să ne unească deplin. Și voi, și noi, credincioșii și slujitorii, trebuie să arătăm cu dragostea noastră, cu vrednicia noastră, cu patriotismul nostru, că sîntem fiii Țării Românești, că sîntem fiii poporului român, că sîntem fiii acestei Biserici Ortodoxe Române atît de cuprinzătoare în datini și tradiții sfinte. De aceea, iubiții mei, țin să vă încredințez că această mulțumire, această apreciere pe care o am astăzi aici pentru parohia de la Slatina, o avem pentru toți binecredincioșii creștini. Aceeași dragoste o îndreptăm și către toți cei ce din necunoaștere s-au îndepărtat de Biserica strămoșească și de mormintele bunicilor lor din pricina neînțelegerii îndreptării calendarului.Acolo unde mărturiile noastre n-au putere de convingere, să folosim puterea dragostei creștine, care „îndelung rabdă, ea este binevoitoare, ...dragostea nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește. Dragostea nu cade niciodată" (I Corinteni 13, 4, 8).

Cunosc starea bisericii care ne-a adunat astăzi, de mai bine de zece ani, de îndată ce am fost ales Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Vizitînd Mănăstirea Slatina, unde am început mari lucrări de restaurare a bisericii mari, a zidurilor de incintă, a drumului de strajă, a picturii paraclisului și a altor lucrări gospodărești, am venit și la parohia Herla păstorită de Părintele Petre Ciobanu. Îmi amintesc bine cum arăta atunci biserica în lucru și am cunoscut și străduințile depuse de păstor și de credincioși pentru terminarea ei, așa cum o vedem acum. Mă întrebam, venind încoace, cum arată noul lăcaș de închinare? Și nespusă mi-a fost mîngîierea găsind aici o biserică atît de impunătoare și strălucitoare ca arhitectură; atît de frumoasă și armonioasă și împodobită în interior cu catapeteasmă, străni sculptate și cu pictură atît de expresivă. Cu aceste înzestrări, noua biserică intră în tezaurul nostru bisericesc și național. Un asemenea edificiu măreț, întregit cu casă de prăznuire, este și un simbol al evlaviei, al unității de credință a enoriașilor din acest sat, este un adevărat colț de rai, în înțelesul scopului liturgic ce îl va îndeplini de acum înainte.

M-am gîndit, așa cum fiecare se gîndește în asemenea împrejurări, la înțelesul teologic al descoperirii patriarhului Iacob din Vechiul Testament, cînd acesta, doborît de oboseală, și-a așezat capul pe o piatră și a văzut scara desăvîrșirii, scara cerului pe care îngerii lui Dumnezeu se urcau și coborau. Capătul de sus se sprijinea de cer, iar cel de jos de pămînt. De jos pășesc pe treptele ei sufletele credincioase, asemenea îngerilor spre lumina dumnezeiască, spre lumina cea neînserată, cum citim în cărțile de slujbă. Această imagine a fost înveșmîntată, cu iscusință aparte, de către meșterii picturii românești pe zidul Mănăstirii Sucevița. Toți cei ce privesc această înfățișare biblică rămîn în contemplație și se minunează de această tălmăcire, de această artă picturală plină de talent, cu care erau hărăziți zugravii frescelor mănăstirilor bucovinene. Cînd patriarhul Iacob și-a ridicat ochii spre această măreție cerească, spre scara care lega pămîntul de cer, inspirat de Duhul Sfînt a exclamat: „Domnul este cu adevărat în locul acesta și eu n-am știut... Cît de înfricoșător este locul acesta! Aceasta nu e alta fără numai casa lui Dumnezeu, aceasta e poarta cerului!" (Facere 28, 16-17). Așa se poate spune acum și despre această biserică; despre locul acesta pe

care ea s-a înălțat, despre tot ceea ce au făcut credincioșii aici și mai ales despre sfîntul altar de unde se vor înălța la tronul Prea Sfintei Treimi rugăciunile tuturor și unde se va coborî Duhul Sfînt spre a face din prescura și vinul aduse ca jertfă, însuși Trupul și Sîngele Mîntuitorului Iisus Hristos.

Așa cum spunea Prea Sfințitul Episcop Eftimie, citînd din Sfînta Evanghelie de astăzi, sufletul are o valoare mai mare decît lumea întreagă. „Căci ce-i folosește omului să cîștige lumea întreagă, dacă-și pierde sufletul? Sau ce ar putea să dea omul, în schimb pentru sufletul său?" (Marcu 8, 34), se întreabă Mîntuitorul Hristos. Nimic nu valorează mai mult în viața noastră de credincioși ai Bisericii, ca sufletul. Iar Biserica este cea care ne mîntuiește sufletul și ne împuternicește și trupul prin Sfintele Taine. Să ajungi în viața de preot să zidești un altar, să ridici o biserică monumentală ca aceasta, înseamnă să ai pe Dumnezeu în ajutor și pe semeni în înțelegere și iubire; înseamnă să-ți mîntuiești sufletul. Suflete mari au avut și înaintașii noștri, ca și mulți alții din vremea noastră; înaintașii care au ridicat cu trudă sfinte lăcașuri de închinare, le-au împodobit și le-au înfrumusețat, lăsîndu-ni-le moștenire; suflete mari au și toți cei ce le păstrează, le restaurează chipul peste care se așternuse trecerea anilor, ca și cei ce le zidesc din nou, ca aici. Unor asemenea oameni poporul nostru le spune, după vorba bătrînească: „Oameni de suflet". Niciodată nu vom auzi spunîndu-se de bine sau lăudîndu-se un om stăpînit de patima băuturii, a desfrînării și a lăcomiei etc., ci „om de suflet" este cel virtuos, de omenie și stăpînit de virtute.

Împreună cu toți cei de față mă bucur că astăzi am avut prezenți și preoți din împrejurimi, din protoieria Fălticeni, cu părintele protopop în frunte, cunoscuți ca preoți vrednici, pe care, dealtfel, îi cunoașteți și care s-au distins în diferite activități pe teren pastoral. În multe parohii, pe unde am participat la sfințiri de biserici, la diferite întîlniri sau la conferințe, le-am arătat toată prețuirea pentru tot sporul duhovnicesc care se săvîrșește spre slava lui Dumnezeu, spre cinstea Bisericii și înflorirea Țării noastre.

Îmi dau seama cît sînteți de obosiți, participînd alături de noi la desfășurarea slujbei sfințirii bisericii, a hirotoniilor și a Sfintei Liturghii. Vremea este pentru vecernie, după rînduiala bisericească. Deși a trecut de ora trei, totuși parcă acum ar fi începutul slujbei. A trecut atît de frumos ziua de astăzi, pe măsura dragostei și gîndurilor noastre. Pe bună dreptate se poate spune că a fost o zi mare; o zi mare nu numai pentru că ne-am adunat aici, ci și pentru că am înscris o pagină luminoasă în viața Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Sînt dator să răspund și să vin oriunde mă cheamă slujba, oriunde s-ar cuveni, dar nu oricînd pot scăpa de obligațiile mari ale Bisericii. Nu pot să mă duc peste tot, ci doar acolo unde și eu, omenește, pot să ajung.

Biserica noastră are de îndeplinit multe cerințe, spre bucuria noastră, atît la noi acasă, cît și peste hotare. Avem ierarhi înțelepți, din mila lui Dumnezeu. Avem preoți conștiincioși și harnici, buni chivernisitori ai tainelor și buni cetățeni. Acum, la început de an școlar și universitar, s-au deschis și Seminariile, s-au deschis Institutele teologice, pentru formarea altor generații de slujitori ai sfintelor altare. Începem un an nou școlar, iar viitorul Bisericii noas-

tre sînt preoții tineri și bunii credincioși. Am hirotonit astăzi un preot tînăr, licențiat în teologie; el este rodul învățămîntului teologic și al muncii profesorilor noștri. Ne străduim să avem un învățămînt teologic care să ne asigure pregătirea corespunzătoare a preoților, demni pentru misiunea lor sfîntă; preoți de vocație și luminați, spre a tălmăci cuvîntul lui Dumnezeu credincioșilor și spre a-i îndruma pe calea mîntuirii, a muncii și a devotamentului pentru Patrie.

Așa cum vă spuneam, întîlnirile cu preoții, cu viețuitorii mănăstirilor și cu credincioșii sînt pentru mine cele mai plăcute clipe, cele mai frumoase, pentru că întotdeauna, încă de cînd Dumnezeu m-a chemat la treapta diaconiei, a preoției și apoi a arhieriei, am simțit dragostea mare a poporului nostru pentru Biserică, și aceasta este izvor de putere și de lucrare. Poporul nostru românesc are, printre multe vrednicii și daruri cu care Bunul Dumnezeu l-a înzestrat, și pe aceea de a fi dreptcredincios, adică de a păstra Ortodoxia, de a fi bun, de a fi evlavios, de a fi plin de iubire și plin de omenie și de a se simți legat de glia strămoșească. Din roada acestor virtuți și daruri ne îndestulăm și cerințele din Biserică pentru slujirea sfintelor ei altare, preoți și cîntăreți pentru parohii. Evlaviei acesteia, arătată față de slujirea lui Dumnezeu, datorăm numărul necesar de candidați pentru examenele de admitere la Seminariile teologice. Sînt Biserici în străinătate care duc mare lipsă de preoți și de candidați la preoție. Bunii părinți ortodocși români și rugăciunile duioaselor mame imprimă fiilor lor credința strămoșească și le îndreaptă pașii spre sfînta slujire preoțească. Dintre ei mulți reușesc bine la examene, dar nu avem locuri pentru toți aceștia. Participăm și noi la mîhnirea lor și a părinților lor de a nu fi putut ajunge la idealul slujirii lui Hristos. Taina preoției este dar dumnezeiesc și pentru aceasta slujirea ei este chemare de la Dumnezeu și numai harul Său rînduiește și învrednicește pe cel chemat la preoție. Însuși Mîntuitorul, „Arhiereul mărturisirii noastre" cum îl denumește Sfîntul Apostol Pavel (Evrei 3, 1), a transmis-o Sfinților Apostoli prin cuvintele: „Luați Duh sfînt! Cărora veți ierta păcatele se vor ierta și cărora le veți ține vor fi ținute!" (Ioan 20, 22-23). La rîndul lor, Apostolii Domnului Hristos au hirotonit pe ucenicii și urmașii lor, continuîndu-se în Biserică pînă în vecii vecilor Taina Preoției. Ea se acordă celor vrednici și pregătiți atît în privința vieții duhovnicești, cît și a cunoștințelor teologice. Pe acest drum a mers sfînta noastră Biserică și pe el mergem și noi, păstrînd cu sfințenie această legătură neîntreruptă de la Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți. Nimeni nu poate să ia de la sine această slujire și nimeni nu poate să îmbrace și să slujească fără hirotonie canonică, fără să aibă legătura harică și de credință cu întreaga Ortodoxie. Este un păcat greu nesocotirea predaniilor și rînduielilor așezate în Biserică de către sfintele Sinoade și de vrednicii noștri înaintași.

Pentru a nu se cădea în asemenea păcate Biserica noastră și-a organizat învățămîntul teologic seminarial și universitar și în fiecare an alege cu grijă pe cei ce au chemare pentru preoție, așa cum vă spuneam mai înainte. Orice altă formă de abuz în practicarea preoției în afară de Ortodoxie și de rînduielile Ortodoxiei noastre românești este contrară învățăturii Sfintei Scripturi și duhului Tra-

diției din primele secole creștine, rînduieli păstrate cu sfințenie în Biserica noastră strămoșească, îndeplinîndu-se, așa cum ați văzut la Sfînta Liturghie de astăzi, hirotonie de preot și de diacon.

Am rămas impresionați și am mulțumit lui Dumnezeu că anul acesta s-au prezentat la examenele de admitere de la cele șase Seminarii teologice din Patriarhie cîte zece candidați pe un loc. Nu avem noi atîtea locuri cîți candidați se prezintă, atît la Seminarii, cît și la Institutele teologice. Ne-a binecuvîntat Dumnezeu pe noi românii, iubiții mei, cu darul acesta al credinței lucrătoare și al evlaviei adevărate. Dumneavoastră credincioșii aveți, în primul rînd, acest merit. Spunea azi cineva că dumneavoastră ne învățați deseori și pe noi, slujitorii, multe lucruri bune și multe vrednicii. Ne arătați pildă de statornicie, omenie, punctualitate, evlavie; evlavia care v-a făcut să stați aici, neclintiți, mai bine de cinci ore. De la ora opt de cînd am venit, v-am văzut pe cei mai mulți cum ați asistat pînă acum, pe ploaie, fără a simți parcă oboseală și trecerea timpului. Așa i-am văzut adesea pe credincioși și la Suceava, la Mănăstirea Sfîntul Ioan, la Mănăstirea Neamț și în alte părți. Vă bucurați de acest dar al lui Dumnezeu. Aveți această scînteie dumnezeiască în suflet pe care o păstrați cu grijă și din care aprindeți vîlvătaia credinței și lumina dragostei. Pentru aceasta mulțumesc lui Dumnezeu. Ne-ați arătat și astăzi cît de puternică vă este credința și cît de luminoasă vă arde candela evlaviei în suflete.

Vă mulțumesc din tot sufletul, pentru că ați venit astăzi aici, în număr atît de impresionant. Am auzit ploaia azi-noapte picurînd pe streașini și am zis că aceasta este o mare binecuvîntare de la Dumnezeu. Pămîntul atît de bine arat și însămînțat avea nevoie de această binecuvîntare. Vă binecuvîntez din toată inima și rog pe Bunul Dumnezeu să vă răsplătească osteneala; să vă dea tărie ca să păstrați frumusețea credinței, așa cum am moștenit-o din moșistrămoși. Să fiți mulțumiți de munca ce o îndepliniți, să fiți fericiți că sînteți fiii Bisericii Ortodoxe Române și o slujiți atît de frumos.

Din partea mea transmiteți tuturor celor care n-au putut să fie astăzi aici bucuria mea și împărtășirea dragostei părintești ce vă port. Sîntem și rămînem unii în sufletele celorlalți. Sîntem și rămînem prezenți în lucrarea aceasta, aici și la fiecare biserică, la fiecare mănăstire. Bunul Dumnezeu și Maica Domnului să ne fie pururea în ajutor și să răsplătească tuturor credincioșilor de pretutindeni toate binefacerile lor.

Pentru a avea întipărită sfințirea de astăzi, ofer pentru noua biserică icoana Maicii Domnului, așezată pe altar în timpul slujbei Sfintei Liturghii, ca chezășie a evlaviei noastre, a tuturor, în dobîndirea sprijinului ei înaintea Mîntuitorului Iisus Hristos. Să ne rugăm totdeauna Maicii Domnului, ca uneia care mijlocește și pentru unitatea credinței și pentru pacea lumii, pentru pacea Bisericilor și pentru fericirea noastră veșnică.

Dumnezeu să vă ajute tuturor și să vă binecuvînteze cu al Său har și cu a Sa iubire de oameni, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor! Amin.

Dreapta învățătură a Bisericii

TAINA SFINTEI EUHARISTII, MIJLOC DE MÎNTUIRE

Viața noastră în Hristos se dobîndește numai prin Sfintele Taine „care vestesc moartea și îngroparea Domnului și cu ajutorul lor ne naștem la viață duhovnicească, creștem în ea și ajungem să ne unim în chip strălucit cu Însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Căci prin aceste lucrări sfinte ne mișcăm și sîntem, cum spune Sfîntul Pavel“ [1].

Ortodocșii și catolicii admit șapte Sfinte Taine care au temeiuri scripturistice, fiind instituite de Domnul. La unele, din ele, El le dă și materia: apă, pîine etc., în afară de cuvintele de instituire. Protestanții admit numai două: Botezul și Euharistia, dar numai ca simboale sau simple forme.

Sfintele Taine „sînt lucrări sfinte, care într-o formă văzută împart credincioșilor grația sfințitoare, cea nevăzută“ [2]; prin Botez ne renaștem duhovnicește, prin ungere cu Sfîntul Mir se dezvoltă și întărește această viață duhovnicească; Sfînta Euharistie o nutrește și înviorează, „iar boala sufletului, păcatul, este vindecat prin Spovedanie și Maslu; la ele se mai adaugă încă două taine: Nunta și Preoția [3].

Prin Sfintele Taine dobîndim și o cunoaștere mai înaltă, cum ni se arată în „Viața lui Moise“ de Sfîntul Grigorie de Nyssa (București, 1982, p. 41), unde se spune: „Prin Sfintele Taine ale Bisericii dobîndim nu numai puterea lui Hristos, care ne întărește împotriva păcatului și prin care creștem în virtute, ci și o cunoaștere mai înaltă a lui Dumnezeu prin credință bazată pe experiența vieții lui Hristos primită în taine“ [4]. Mai mult, „prin ele se varsă în om viața dumnezeiască, energiile dumnezeiești ale Sfintei Treimi, sălășluite în umanitatea Fiului și coborîte în noi prin Sfîntul Duh“ [5]. Deși sînt în număr de șapte, cum am arătat, și au roluri deosebite, au strînse legături între ele, că toate puterile de har ce ni se dau prin ele izvorăsc din Același Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii, Tainele se oficiază numai în cadrul Bisericii. Nu există taine în afară de Biserică, cum nu există nici mîntuire în afară de ea, afirmă Sfîntul Ciprian episcopul Cartaginei (258), pentru că în afară de Biserică, de ceremoniile ei, Sfinte Taine, Ierurgii, ierarhie sfințitoare etc., omul nu este în relație deplină cu Iisus Hristos „adică în har“.

Fiecare Sfîntă Taină, pentru importanța ei, poate forma un subiect de dezvoltat. Vom stărui în aceste pagini numai asupra Tainei Sfintei Euharistii.

Cuvîntul „euharistie“ e de origine grecească și vine de la verbul (ε'υχαρίξειν), care înseamnă a mulțumi, folosit de Mîntuitorul, Care, instituind această Sfîntă Taină, mai întîi a mulțumit lui Dumnezeu și după aceea a binecuvîntat pîinea, pe care frîngînd-o a dat-o Sfinților Apostoli [6], zicînd: „Luați, mîncați. Acesta este Trupul Meu, Care se frînge pentru voi...“ (Matei 26, 26-28). Ea are mai multe denumiri. Unele din ele se găsesc și în Noul Testament ca: „frîngerea pîinii“ sau „împărtășire“: „Și stăruiau în învățătura Apostolilor și în împărtășire, în frîngerea pîinii și în rugăciune“ (Fapte 2, 42), sau „paharul Domnului“ (pentru preacinstitul Sînge): „Oricine va mînca pîinea aceasta sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie va fi vinovat față de sîngele Domnului“ (I Corinteni 11, 27). Se vede clar că Sfînta Împărtășanie

---

1. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. de Pr. prof. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p. 9.
2. Pr. Ioan Mihălcescu, *Dogmatica*, manual pentru clasa a VI-a de seminar, ediția a 3-a, București, 1932, p. 194.
3. Pr. prof. D. Stăniloae, *Numărul Sfintelor Taine. Raportul între ele*, în „Ortodoxia“, VIII (1956), nr. 4-6, p. 191.
4. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, partea I, *Despre viața lui Moise*, București, 1982, p. 41.
5. Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 42.
6. Pr. I. Mihălcescu, *op. cit.*, p. 209.

trebuie să se administreze credincioșilor sub ambele forme, pîine și vin, și nu sub forma „bulinelor", cum obișnuiesc romano-catolicii.

Alte denumiri : „Cina Domnului", „Ospățul mîntuirii, al binecuvîntării", „Ospățul dragostei", „Sfintele daruri", „dumnezeiești și înfricoșatele Taine", „Sfînta Cuminecătură" [7].

Sfînta Taină a Euharistiei a fost instituită de Mîntuitorul joi seara, cînd a serbat Paștile cu ucenicii Săi, ultima dată pe pămînt și cu o zi înainte de Patima Sa, prin cuvintele: „Luați, mîncați, acesta este Trupul Meu. Și luînd paharul și mulțumind, le-a dat zicînd: Beți dintru acesta toți că acesta este sîngele Meu, al Legii celei noi, care pentru voi se varsă spre iertarea păcatelor" (Matei 26, 26-27). La acest text, Sfîntul Evanghelist Luca mai adaugă: „Aceasta să faceți spre pomenirea mea" (Luca 22, 19).

Textul de instituire a acestei Sfinte Taine, cu adaosul de la Sfîntul Luca a fost reprodus, ceva mai tîrziu și de Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni 11, 24-25), zicînd: „Luați, mîncați, acesta este trupul Meu care se frînge pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea. Asemenea și paharul după cină, zicînd: „Acest pahar este legea cea nouă întru sîngele Meu". Și Sfînta Euharistie fiind instituită cu o zi înainte de Paștile iudaic — vineri seara începea această sărbătoare a lor —, Mîntuitorul, cum era și firesc, a folosit pîine dospită și nu azimă, că în afară de elementul timp, care nu se suprapunea între cele două prăznuiri mai era ceva: pîinea dospită are în ea principii de viață, crește, se dezvoltă, umple formele în care se așează, după cum trebuia să crească, să se dezvolte noua împărăție, creștinismul și să crească duhovnicește cei ce se vor împărtăși cu Trupul și Sîngele Lui, pe cîtă vreme azima rămîne mică, nedezvoltată, lipsindu-i forța de viață.

Ca și celelalte Sfinte Taine și Sfînta Euharistie are o formulă. Astfel, Botezul: „Se botează robul lui Dumnezeu (x)"; Spovedania: „Domnul și Dumnezeu să te ierte" ; Cununia : „Se cunună robii lui Dumnezeu" ; Sfîntul Maslu, rugăciunea: „Părinte Sfinte...", rugăciune citită de șapte ori de preoți; Preoția: „Dumnezeiescul har, care pe cele neputincioase le vindecă..."; Taina Mirungerii cu Sfîntul Mir: „Pecetea darului Duhului Sfînt...". Formula Sfinte Euharistii este rugăciunea preotului cînd zice: „Trimite Duhul Tău cel Sfînt peste noi și peste aceste Daruri ce sînt puse înainte. Și fă adică pîinea aceasta Cinstit Trupul Hristosului Tău. Iar ce este în potirul acesta, cinstit Sîngele Hristosului Tău, prefăcîndu-le cu Duhul Tău cel Sfînt" [8]. În acest timp, la strană se cîntă „Pre Tine Te lăudăm". Sfințirea se face acum, cum observă și Didahia celor doisprezece Apostoli „cel mai vechi monument al literaturii patristice" [9] și nu la cuvintele: „Luați mîncați... că Domnul a mulțumit, adică S-a rugat, apoi a binecuvîntat atît pîinea, cît și paharul și după aceea le-a dat ucenicilor pentru că prin binecuvîntare s-au prefăcut în Trupul și Sîngele Său" [10].

Materia celorlalte Sfinte Taine cunoscîndu-se n-o mai repetăm. Materia Tainei Sfintei Euharistii este pîinea și vinul. Pîinea se cere să fie din grîu sănătos, curat și dospită, folosită și de Domnul, cum am menționat mai sus, iar vinul curat, din struguri buni, nealterați, nu mucezi, necopți și amestecat „cu puțină apă pentru că așa se obișnuiește să se bea în Palestina" [11] și desigur așa a făcut și Iisus Hristos, la Cina cea de taină, obicei observat „întotdeauna de Biserică". Și a luat ca materie a Sfintei Jertfe pîinea și vinul „pentru că este obiceiul oamenilor să mănînce pîine și să bea vin" zice Sfîntul Ioan Damaschin, și continuă : „A unit cu acestea Dumnezeirea Lui și le-a făcut trupul și sîngele Lui, ca să ajungem la cele mai presus de fire, prin cele obișnuite firii" [12] și că ei, credincioșii, care se împărtășesc, „s-ar întoarce cu dezgust de la acelea, pe care nu le săvîrșesc în mod obișnuit" [13]. Prefacerea are loc în timpul invocării Sfîntului Duh, după care elementele „nu-și mai păstrează ființa lor materială, ci se prefac, pîinea în trupul și vinul în sîngele Domnului nostru Iisus Hristos" [14]. Și cum se prefac ? La aceasta răspunde Sfîntul Ioan Damaschin care zice: „Și acum mă întrebi cum pîinea

---

7. *Ibidem*, p. 210. 8. *Liturghier*, București, 1980, p. 139-140.
9. Pr. I. Mihălcescu, *op. cit.*, p. 211. 10. *Ibidem*, p. 211.
11. *Ibidem*, p. 212.
12. Sfîntul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1943, p. 311.
13. *Ibidem*.
14. Pr. I. Mihălcescu, *op. cit.*, p. 212.

se face trupul Lui și vinul și apa sîngele lui Hristos? Ți-o voi spune eu, Duhul Sfînt Se pogoară peste ele și face pe acelea ce sînt mai presus de cuvînt și cuget... Asta nu înseamnă că se pogoară din cer trupul care a fost înălțat, ci că însăși pîinea și vinul se prefac în trupul și sîngele Domnului“ [15].

Cum vedem „prefacerea este absolută și reală, iar nu numai simbolică sau figurativă“ [16] și lor, Sfintelor Elemente, Trupului și Sîngelui Domnului li se cuvine cinste ca lui Dumnezeu, cum ne arată și *Mărturisirea de credință*, ce zice: „Cinstirea ce se cuvine s-o dai acestor taine înfricoșătoare trebuie să fie ca aceea care să dă lui Hristos Însuși“ [17], Care este întreg „în fiecare părticică din pîinea și vinul euharistic“ [18], sfărîmarea referindu-se numai „la elementele materiale pîinea și vinul, pe cînd Trupul și Sîngele Domnului nu se sfărîmă și nu se împart, ci rămîn unite“ [19]. Încă ceva: prefacerea trebuie să știm că „nu este un proces asemenea prefacerilor ce se săvîrșesc în natură, ci o lucrare a Sfîntului Duh, Care transformă și îndumnezeiește cele ale naturii“ [20], fapt ce l-am evidențiat mai sus. Că pîinea și vinul devin după sfințire Trupul și Sîngele Domnului ne-o spune Însuși Mîntuitorul, Care zice: „Acesta este Trupul Meu“, la fel și vinul: „Acesta este Sîngele Meu“ și că El este „pîinea cea vie“ care S-a pogorît din cer. Cine mănîncă din pîinea aceasta „viu va fi în veci. Iar pîinea pe care Eu voi da pentru viața lumii este trupul Meu“ (Ioan 6, 51). Lucrul acesta l-au susținut și Sfinții Apostoli și urmașii lor Sfinții Părinți și întreaga Biserică. Sfîntul Ioan Gură de Aur arată că deoarece Domnul a zis că „Acesta este trupul Meu“, să nu ne mai îndoim, ci să credem. La fel susține și Fericitul Augustin, care zice: „Pîinea pe care o vedeți pe altar este trupul lui Hristos. Paharul acela sau mai vîrtos ce este în el, este sîngele lui Hristos“ [21]. Încă un lucru este vrednic de luat aminte: „din Duhul care iradiază din Hristos în momentul prefacerii, nu se resimt, prin prefacerea lor, numai vinul și pîinea, ci toți credincioșii, chiar dacă nu se împărtășesc de Trupul și de Sîngele Lui cei vii și cei morți“ [22]. Toți deci, întreaga comunitate „se bucură de o transformare din partea Duhului lui Hristos“ [23], ei fiind trupul tainic al Lui. Sfîntul Simeon Noul Teolog vede „în trupul și sîngele euharistic al Domnului toate bunătățile vieții viitoare“ [24]. Aceste bunătăți le-a văzut, în răpire și Sfîntul Pavel, cînd „a fost răpit în rai și a auzit cuvinte de nespus, pe care nu se cuvine omului să le grăiască“ (II Corinteni 12, 4) și pe care el le-a arătat și mai evident la I Corinteni 2, 9, unde zice: „Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit, pe acelea le-a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El“.

Roadele Sfintei Împărtășanii sînt multe. Cine poate să le numere? Din ele evidențiem: 1. *Învierea și viața veșnică.* Domnul zice: „Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi“ (Ioan 6, 54); 2. *Unirea cu Iisus Hristos,* unire reală, pentru că devenim prin împărtășire mădularele Lui și El lucrează prin ele, iar noi, fiind ridicați așa de sus, se cade să nu mai păcătuim și să nu ne facem instrumente ale plăcerilor, ca să nu ne pogorîm iarăși jos, de unde am fost ridicați de Domnul. Să ne păzim curați deci, ca Mirul Hristos mereu să ne mirezmeze iar cuvintele „Să luăm aminte, Sfintele Sfinților“, sfinte pentru cei sfinți, zice Sfîntul Ioan Gură de Aur, mereu să ne pătrundă inima spre a fi împărtășiți cu vrednicie și a fi mîntuiți; 3. *Dobîndirea fericirii depline* gustînd „din ființa Fericirii însăși“ zice Nicolae Cabasila, din Soarele Hristos, din Sfînta Euharistie; 4. *Iertarea păcatelor,* prin care devenim cetățenii cerului, copiii lui Dumnezeu, o nouă creație, căci prin această Taină „nu primim numai darurile Sfîntului Duh,

---

15. Sfîntul Ioan Damaschin, *op. cit.*, p. 311-312.
16. Pr. I. Mihălcescu, *op. cit.*, p. 212.
17. *Mărturisirea Ortodoxă,* ediția a 3-a, 1930, partea I, p. 93.
18. Pr. I. Mihălcescu, *op. cit.*, p. 215.
19. *Ibidem.*
20. Pr. prof. D. Stăniloae, *Taina Euharistiei, izvor de viață spirituală în Ortodoxie,* în „Ortodoxia“, XXXI (1979), nr. 3-4, p. 502.
21. După Pr. I. Mihălcescu, *op. cit.*, p. 212.
22. Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*
23. *Ibidem.*
24. *Ibidem,* p. 506.
25. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, p. 109.

oricît de bogate ar fi ele, ci pe Vistiernicul acestor daruri“ [26] și luminați ca un adevărat Tabor că „nu este stea, zice Ilie Miniat, care să strălucească atît pe cer cît strălucește un suflet de lumina harului dumnezeiesc, în ceasul în care se împărtășește“ [27]; 5. *Îndumnezeirea*, lucrul cel mai de preț pentru orice creștin. Și dacă ne unim cu Hristos, cum arată Sfîntul Apostol Pavel (Galateni 2, 20): „Și nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine“. Însă să nu înțeleagă cineva că ne pierdem individualitatea noastră, ca într-un fel de panteism, ci o perfecționăm, ne sfințim și ne îndumnezeim, Hristos devine „un Alter ego“, căci trupul se unește cu trup, sînge cu sînge și suflet cu suflet“ [28], trupul, sîngele și sufletul nostru cu al lui Iisus Hristos.

Prin Sfînta Euharistie dobîndim atîtea daruri și har dumnezeiesc, cum am arătat, dar dobîndim și putere, în lupta noastră cu păcatul, patimile și cu diavolii etc.. Cîți sfinți mucenici nu doreau să se împărtășească, cînd erau în chinuri, pe stadioane, spre a dobîndi putere de la Dumnezeu și a învinge? Împărtășirea aduce „biruință asupra duhului celui rău“ [29], apoi sănătate. Știu preoții Bisericii să ne dea foarte multe cazuri de bolnavi vindecați după ce au fost împărtășiți și nu numai sufletește, ci și trupește, fiindcă multe boli trupești se datorează celor sufletești, că și Domnul zice: „Iată te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai greșești“ (Ioan 5, 14). Este și o schimbare etică, simțirea, voința și mintea noastră devin mai întărite, îmbogățite și cu multe sporiri și înălțări spirituale și duhovnicești.

Prin această Taină dobîndim și părtășie cu Hristos și cu oamenii. „Cei care se împărtășesc de acest bun se numesc „părtași“ sau membri ai comunității și prin ea, pe lîngă cele amintite, dobîndim și bunuri sociale: înfrățirea, unitatea și solidaritatea tuturor credincioșilor, unitate ce se vede chiar de la început, în prima comunitate creștină, „care se simțea o inimă și un suflet, în același Duh“ [31], cum se arată în Faptele Apostolilor (4, 32) și care se menține și astăzi. Oare cînd ne împărtășim nu ne simțim toți una, nu ne simțim frați și fii ai Aceluiași Părinte ceresc? „Că o pîine, un trup sîntem cei mulți; căci ne împărtășim dintr-o pîine“, zice Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni 10, 17).

Taina Sfintei Euharistii se oficiază „numai în cadrul Sfintei Liturghii, ea este miezul și centrul sfintei și dumnezeiești Liturghii“ [32] și o pot oficia numai episcopii și preoții, ei fiind urmașii Sfinților Apostoli cărora Domnul le-a zis: „Aceasta — adică Sfînta Euharistie — s-o faceți spre pomenirea Mea“ (Luca 22, 19). Diaconii, deși sînt treaptă ierarhică, n-o pot oficia, cu atît mai mult n-o pot oficia laicii (pastorii), care sînt mireni fără har sfințitor dobîndit prin hirotonie legală și nu pot sfinți nimic, nici pîinea și vinul să le transforme în Trupul și Sîngele Domnului; iar primitorii sînt creștinii, care sînt în comunitate cu Biserica, mlădițe cu rod bogat, în tulpina Hristos și care s-au pregătit pentru acest ospăț dumnezeiesc cu multă grijă, cum cere și Pravila. Sfîntul Apostol Pavel zice: „Să se cerceteze însă omul pe sine și așa să mănînce și să bea din potir. Căci cel ce mănîncă și bea cu nevrednicie, osîndă își mănîncă și bea, nesocotind trupul Domnului“ (I Corinteni 10, 28-29). În general, sînt opriți de la împărtășire cei vinovați de păcate grele (lepădare de credință, ucideri, desfrînare, furturi etc.) [33].

După ce știm care sînt cei opriți de la împărtășire să vedem pentru cei ce se pot împărtăși, care sînt metodele de pregătire. Mai întîi *spovedania, mărturisirea* păcatelor; copiii pînă la șapte ani sînt scutiți, fiind încă inocenți: apoi *împăcarea* cu toți cu care ești certat; *oprirea de la păcate* —poftă trupească — împreunare trupească „cel puțin cîteva zile înainte și abținere de la mîncare și băutură în ziua împărtășirii“ [34]; *îndeplinirea cano-*

---

26. *Ibidem*, p. 81.
27. Ilie Miniat, *Didahii și Predici*, trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1945, p. 376.
28. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, p. 84.
29. *Ibidem.*
30. Pr. dr. Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament*, București, 1984, p. 324.
31. *Ibidem*, p. 235.
32. *Carte de învățătură creștină ortodoxă*, București, 1978, p. 51.
33. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 296.
34. *Ibidem*, p. 297.

nului — epitimiei, citirea rugăciunilor legate de Sfînta Taină a Împărtășirii, după Liturghier, sau Ceaslov; *cererea ajutorului divin* pentru a nu te arde în foc, ca rugul de demult, care ardea și nu se mistuia de Hristos, prezent în Taină, ci a te curăți și mîntui. Este necesară împărtășirea cît mai des, întrucît sîntem plecați spre rele și această comoară nu poate rămîne în noi mult timp. „Ca unii ce avem această comoară în vase de lut" (II Corinteni 4, 7). Sîntem datori, deci, „să alergăm la acest leac nu numai odată, ci de mai multe ori" [35]. La început, creștinii se împărtășeau zilnic, cu timpul s-a hotărît ca ei să se împărtășească cel puțin de patru ori pe an, în posturile știute: Postul Mare, Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, Postul Sfintei Marii (Sîntămăriei) și Postul Crăciunului. Cei ce nu s-au împărtășit în viață cu Hristos, vor învia și ei, căci toți vor învia prin Învierea Lui. dar ei nu se vor bucura, nu vor beneficia de bunătatea Lui, „El fiind închis pentru ei, mai ales iubirea Lui, izvor de daruri" [36]. Și ei puteau să se împărtășească cu Iisus, Fiul lui Dumnezeu, Care le-a stat totdeauna la dispoziție prin această Sfîntă Taină; dacă El nu s-ar fi dat în Euharistie, ar fi însemnat că după ce S-a înălțat la cer, El S-ar fi distanțat de noi și de lume și ar fi ca înainte de întrupare, am fi fără El [37] și atunci ei ar fi fără de vină.

Sfînta Euharistie „nu este numai o taină, ci și o jertfă reală și nesîngeroasă, adusă lui Dumnezeu [38], cum am și arătat. În adevăr, la Cina cea de Taină, „cînd Domnul a instituit Sfînta Euharistie a adus jertfă trupul și sîngele Său, sub forma pîinii și a vinului" [39] și pe care Biserica o va aduce mereu, pînă la sfîrșitul veacurilor, căci ce este „frîngerea trupului și vărsarea sîngelui" decît acte de jertfă?

Conchidem că de cîte ori se oficiază Sfînta Liturghie „se săvîrșește o Taină și se aduce o jertfă, jertfa cea fără de sînge a trupului și a sîngelui Domnului" [40]. Și dacă în această Taină este prezent „în chip real Trupul și Sîngele Domnului, tot așa și jertfa este reală" [41], Lucrul acesta se vede clar și din rugăciunile și actele de la Sfînta Proscomidie.

Jertfa Euharistică fiind o jertfă sfîntă de împăcare, de rugăciune, de mulțumire și de cerere se oficiază și pentru cei vii, cît și pentru cei repauzați, care primesc prin ea cel mai mare ajutor de la Dumnezeu, în care Fiul Se aduce jertfă curată Tatălui și Care, pentru jertfa Fiului Său, Ie iartă toate păcatele [42], îi aduce în ceata drepților, în rîndul celor mîntuiți. Iată deci că prin Taina Sfintei Euharistii se mîntuiesc și cei vii, cît și cei adormiți, frații noștri.

Să ne împărtășim măcar în cele patru posturi amintite cu Sfintele Taine, dar cu vrednicie, căci fără împărtășanie nu putem să fim nici buni creștini și nici nu putem fi cu Iisus Hristos și să fim mîntuiți, adică eliberați „din robia păcatului și a morții și să dobîndim viața de veci în Dumnezeu" [43]. Însuși Mîntuitorul zice : „Adevăr, adevăr, zic vouă, dacă nu veți mînca Trupul Fiului Omului, nu veți avea viață în voi" (Ioan 6, 53). Și iarăși : „Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu, rămîne în Mine și Eu întru el" (Ioan 6, 56).

Taina Sfintei Euharistii l-a impresionat mult pe marele predicator Ilie Miniat, care exclamă: „Deci, frate creștine, odată ce te-ai împărtășit, ține bine să nu-ți cadă mărgăritarul cel de mult preț. Păzește-l din toate părțile, să nu-l răpească cel viclean din sufletul tău! Te-ai sfințit cu cele sfinte? Trăiește ca un sfînt. Te-ai unit cu Hristos? Rămîi cu Hristos. Te-ai vindecat la suflet? Să nu te rostogolești din nou în boala de mai înainte" [44].

Protos. Ioasaf GANEA

---

35. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, p. 94.
36. Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 507. 37. *Ibidem*, p. 503.
38. *Carte de învățătură creștină ortodoxă*, București, 1978, p. 50.
39. Pr. I. Mihălcescu, *op. cit.*, p. 218.
40. *Ibidem.* 41. *Ibidem.*
42. Pr. prof. D. Stăniloae, *Rugăciuni pentru alții, morți*, în „Studii Teologice", XII (1970), nr. 1-2, p. 32.
43. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, p. 3.
44. Ilie Miniat, *op. cit.*, Predică la Florii, p. 377.

Predici

LA DUMINICA A XXII-A DUPĂ RUSALII

Parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr, pe care am ascultat-o în Sfînta Evanghelie de astăzi, ne arată în chip neîndoielnic, ce mare valoare are milostenia și cît de triste sînt urmările cînd ea lipsește din viața omului. Pe de altă parte, vedem ce minunată răsplată primește virtutea răbdării.

Bogatul nemilostiv, cînd a murit, a fost dus la chinurile iadului, iar săracul Lazăr a fost dus de îngeri în sînul lui Avraam, adică în Împărăția cerurilor, la fericirea veșnică. Însă nu pentru bogăție a fost dus bogatul în iad, ci pentru reaua ei chivernisire și nemilostivirea sa și nici pentru sărăcie a fost săracul Lazăr rînduit în rai, ci pentru îndelungata sa suferință și răbdare, fără de cîrtire împotriva cuiva.

Mîntuitorul Hristos, cînd a spus pilda aceasta, a avut în vedere faptul că mulți oameni socotesc că singura viață este numai aceasta de pe fața pămîntului. Alții cred în viața viitoare, însă nu se gîndesc prea mult la ea. Dar sînt și unii care cred într-însa cu toată tăria și doresc să știe cît mai multe despre ea.

Parabola de astăzi, nu numai că ne arată urmările nenorocite ale păcatului și marile binefaceri ale virtuții, dar ne pune înainte și imaginea vie și exactă a vieții viitoare, încredințîndu-ne din plin că ea există. Și fiindcă există, să ne străduim cu ajutorul lui Dumnezeu, să pătrundem cît mai mult în tainele ei.

După învățătura Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții, viața pămîntească este de mai mică valoare decît viața viitoare, „fiindcă cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veșnice“ (II Corinteni 4, 18). Dar cu toate că este așa mare deosebire între una și alta, totuși, viața de aici nu trebuie s-o disprețuim, fiindcă și ea este tot darul lui Dumnezeu, avînd o valoare destul de mare, căci de felul cum o trăim, în cunoașterea și împlinirea voii Lui sfinte, atîrnă cîștigarea fericirii veșnice din viața viitoare.

Omul, fiind făptura lui Dumnezeu, se întoarce acolo de unde a venit. Însă pentru a-și atinge țelul pentru care a fost creat, trebuie ca în această scurtă, zbuciumată și vremelnică viață pămîntească, să se conducă după povața Bisericii.

Despre viața viitoare ni se vorbește în Sfînta Scriptură peste tot, pe cîtă vreme știința omenească nu pomenește nimic de ea.

Credința în viața viitoare o mărturisim în articolele XI și XII din Simbolul credinței: „Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie“.

Moartea este legea naturală căreia sînt supuși toți oamenii, indiferent dacă sînt drepți, sfinți sau păcătoși. Îndată după moarte, sufletul omului este dus la judecata Mîntuitorului Hristos, căci „Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului“ (Ioan 5, 22). La această judecată se servește de conștiința omului, de sfinții îngeri și de duhurile cele rele. În timpul morții, dar mai ales după moarte, conștiința este luminată în chip deosebit de Dumnezeu, încît ea capătă o putere de pătrundere și de judecată nemincinoasă. Sfinții îngeri sînt admiși la această judecată, ca să ne vină în ajutor, scoțînd la iveală toate gîndurile, cuvintele și faptele bune din care multe sînt uitate de noi. Diavolii aduc și ei înaintea conștiinței noastre toate greșelile și păcatele pe care le-am săvîrșit și pe care multe le-am uitat sau am vrea să le facem uitate. Cu alte cuvinte, atît sfinții îngeri cît și demonii, ajută conștiinței noastre să-și aducă aminte de toate cele făptuite, ca astfel judecata să fie absolut dreaptă.

Este evident, că nu toți oamenii se află pe aceeași treaptă de fericire, căci zice Sfîntul Apostol Pavel: „Alta este strălucirea soarelui și alta strălucirea lunii și alta strălucirea stelelor. Căci stea de stea se deosebește în strălucire“ (I Corinteni 15, 41), așa și oamenii între ei. De asemenea, nici cei din iad nu sînt deopotrivă de chinuiți, ci fiecare după mulțimea și greutatea păcatelor sale.

Fericirea constă în aceea că sufletele lor petrec în lumina cea neapusă a Mîntuitorului Hristos, împreună cu sfinții îngeri și cu Maica Domnului. Acolo nu mai este durere, nici întristare, nici trebuințe sau griji, ci toți găsesc în Domnul Iisus Hristos deplina odihnă și mulțumire. Sfîntul Apostol Pavel, vorbind despre fericirea drepților în viața viitoare, spune că: „Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El“ (I Corinteni 2, 9).

Nici chinurile păcătoșilor nu trebuie luate numai în sens material. deși în Sfînta Scriptură se vorbește deseori că păcătoșii vor fi trimiși „în focul cel veșnic care este gătit diavolului și îngerilor lui“ (Matei 25, 41), totuși, din înțelesul general al Scripturii chinurile sînt și de natură spirituală, adică păcătoșii trăiesc departe de Mîntuitorul Hristos, sînt lipsiți de vederea lui Dumnezeu petrecînd pururea în întuneric, nu se bucură de iubire din partea nimănui și sînt permanent mustrați de conștiința lor pentru că n-au ascultat de Biserică în timpul cît au trăit pe pămînt.

Unii din cei care ajung în iad pot scăpa de aceste chinuri groaznice, prin rugăciunile Bisericii, prin Liturghii, prin milostenii și rugăciunile fiecăruia din noi, făcute pentru dînșii. Bunătatea lui Dumnezeu este atît de mare, încît El îndeplinește rugăciunile făcute pentru alții, căci zice Sfîntul Apostol Iacob: „Vă rugați unul pentru altul... că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului“ (5, 16). Din întîmplarea cu Sfîntul Apostol Petru, care a fost prins de regele Irod și pus la închisoare cu scopul să-l omoare, vedem că „se făcea necontenit rugăciune către Dumnezeu pentru el, de către Biserică“ (Faptele Apostolilor, 12, 6). Și, într-adevăr, rugăciunea a fost împlinită, căci în noaptea după care Irod avea să-l omoare, Dumnezeu a trimis un înger, care l-a scos pe apostol din temniță în chip minunat, scăpîndu-l din mîinile ucigașului (Fapte 12, 1-24). Și dacă rugăciunile noastre unite cu ale Bisericii, aduc mult folos semenilor noștri în viața pămîntească, cum să nu le ajute și celor plecați din lumea aceasta, care sînt vii cu sufletele și fac parte din Biserica Domnului împreună cu cei vii de pe pămînt? Rugăciunile pentru cei morți sînt nu numai un semn al iubirii noastre de aproapele, ci și o faptă de ajutorare în același timp. Dar aceste rugăciuni și milostenii ajută numai sufletelor acelora care au murit avînd credință și nădejde în învierea morților și în viața veșnică.

Chinurile din iad, ca și fericirea din rai, acum nu sînt depline și nici definitive, ci abia la judecata de apoi, după învierea trupurilor și unirea cu sufletele ce le-au avut în viață, vor fi definitive și depline.

Timpul venirii a doua a Domnului Hristos nu ne este cunoscut, căci El a zis: „Iar de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl“ (Matei 24, 36). Totuși, știm că la plinirea vremii, va suna trîmbița arhanghelului, că toți morții vor învia într-o clipă, iar cei care vor fi vii atunci se vor schimba într-o secundă, după cum scrie Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni 15, 51-52).

Trupul înviat va fi trupul de acum, transfigurat, avînd alte însușiri, adică va fi nestricăcios, nemuritor și duhovnicesc, așa precum a spus Mîntuitorul Hristos: „Căci la înviere nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sînt ca îngerii lui Dumnezeu în cer“ (Matei 22, 30).

Odată cu învierea morților, se va schimba și chipul lumii de acum, arzînd în foc, și se va ivi un cer nou și un pămînt nou în care va locui dreptatea, așa după cum ne arată Sfîntul Apostol Petru (II Petru 3, 10 și 13).

După ce se vor întîmpla toate acestea, va veni Mîntuitorul și va face judecata tuturor deodată, ca să vadă fiecare ce urmări triste au avut păcatele sale asupra altora și a omenirii întregi. La judecata de după moarte, atît fericirea cît și osînda s-au răsfrînt numai asupra sufletului, acum însă, la primirea fericirii, ori a pedepsei, care este deplină și definitivă, are parte și trupul de fericire sau osîndă veșnică, fiindcă împreună cu sufletul a fost cînd a făcut faptele, fie bune, fie rele. Sentința fiind deplină și definitivă, și toată lumea transfigurată prin învierea trupurilor, nu se mai poate scoate nici un suflet din iad.

Ceea ce se are în vedere la Judecata de apoi sînt faptele bune pe care le-am făcut din credință și iubire față de Dumnezeu și de oameni. Însă numai pentru acelea vom fi răsplătiți pentru care nu am primit nici un fel de răsplată de la oameni în vreun fel oarecare.

Chinurile păcătoșilor, după judecata generală, vor fi cu mult mai mari

și mai grele, fiind suportate și de trup nu numai de suflet, ca pînă atunci.

Moartea stăpînește pe oameni numai pînă la învierea de apoi, cînd va dispare, căci fiind înviați și transfigurați oamenii vor avea și trupurile nemuritoare ca și sufletele și drepții se vor bucura de fericire veșnică, iar păcătoșii de osînda cea fără de sfîrșit.

Atît măreția fericirii, cît și greutatea osîndei sînt arătate numai în parte în Sfînta Scriptură, și mai mult prin asemănări, atît cît să ne putem face o idee destul de clară de cele ce ne așteaptă în viața viitoare.

Pentru a nu ajunge la osînda veșnică, trebuie să ascultăm de Biserică, care este propoveduitoarea Evangheliei, a Legii și a proorocilor. Pentru cine nu ascultă de Biserică, chiar de ar învia cineva din morți și ar veni să-i spună cum e acolo, el tot nu va crede, după cum ni se spune în Evanghelia de astăzi. Știm că mulți zic: „Parcă a venit cineva să-mi spună ce-i acolo ?“ Îndoiala aceasta care roade sufletele multora, cum roade cariul lemnul, este începutul alunecării, pe nesimțite, în brațele diavolului care pizmuiește fericirea omului, fiindcă cel ce ascultă de Biserică ajunge la fericirea veșnică, iar diavolii după Judecata de apoi nu vor mai avea pe cine înșela și vor fi trimiși și ei să ispășească neascultarea de Dumnezeu în chinurile cele veșnice ale iadului, la un loc cu oamenii cei păcătoși.

Drepții însă, vor avea o stare comună cu îngerii cei buni, cu Maica Domnului și vor fi de-a dreapta Mîntuitorului Hristos, strălucind ca soarele în împărăția Tatălui ceresc, plini de bucurie și de mulțumire veșnică.

Să-L rugăm pe Bunul Dumnezeu ca să ne ajute, călăuzindu-ne mintea și pașii pe calea credinței adevărate și a faptelor bune care ne duc la fericirea veșnică, pe care fie ca toți s-o dobîndim. Amin.

Pr. C. Gr. CHIRICA

LA DUMINICA ÎNAINTEA ÎNĂLȚĂRII SFINTEI CRUCI

„Precum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebuie să se înalțe Fiul Omului, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică“

(Ioan 3, 14-15)

Ne-am deprins cu toții ca în preajma marilor sărbători ale creștinătății să fim înștiințați de Sfînta Biserică, prin felul desfășurării rînduielilor de cult, așa încît pregătiți duhovnicește mai dinainte, să trăim cu intensitate maximă bucuria praznicului ce urmează.

Iată că și duminica de azi, ce precede praznicul Înălțării Sfintei Cruci, are această menire de a ne atrage atenția în vederea zilei apropiate de 14 septembrie, cînd, știm cu toții, prăznuim sărbătoarea Înălțării Cinstitei Cruci. De aceea și această duminică în calendarul nostru creștin este însemnată cu denumirea de: „Duminica înaintea Înălțării Cinstitei Cruci“.

Asupra modului de înțelegere a sensurilor și a importanței Sfintei Cruci în viața creștină, se va vorbi mai amănunțit în însăși ziua Praznicului din 14 septembrie. Acum, socotim a fi bine să arătăm cum acest semn de biruință al creștinătății mai dinainte încă în planul din veci al lui Dumnezeu a fost preînchipuit și descoperit în chip nedesăvîrșit drepților și proorocilor, pe tot parcursul Legii celei vechi, în nenumărate rînduri.

Astfel cel mai vechi simbol din Sfînta Scriptură care a închipuit Crucea lui Hristos este „pomul vieții, care a fost sădit în rai de Dumnezeu“ (Facere 2, 9), ca același lemn aducător de moarte să se facă prin lemnul Crucii aducător de viață și înviere pentru întreg neamul omenesc.

Cel dintîi în Legea veche care a închipuit semnul Sfintei Cruci a fost

Patriarhul Iacob, cînd s-a închinat la vîrful toiagului lui Iosif (Facere 47, 31). Apoi, a doua oară, același patriarh a închipuit Sfînta Cruce atunci cînd a binecuvîntat pe fiii lui Iosif cu mîinile încrucișate (Facere 48, 14).

Alt simbol al Sfintei Cruci îl constituie momentul cînd Proorocul Moise a lovit marea cu toiagul în chipul Crucii și a salvat pe poporul lui Israel, iar oastea lui Faraon s-a înecat (Ieșire 14, 16 și 19). Moise a întins mîinile la rugăciune în chipul crucii și a biruit pe Amalic (Ieșire 17, 8-13). Prin lemn a îndulcit Moise apa cea amară de la Mara (Ieșire 15, 25).

Continuînd șirul închipuirilor Sfintei Cruci, din Legea veche, ne putem referi la nenumărate minuni săvîrșite prin lemnul toiagului lui Aron, care făcea cunoscută vrednicia preoției (Numeri 17, 2-8). Apoi șarpele de aramă a fost ridicat la înălțime pe lemn și așezat cruciș, la care privind cei mușcați de șerpi în pustiul Sinai erau izbăviți de moarte (Numeri 21, 8-9).

Iar proorocul Moise cu glas proorocesc zice către popor: „Priviți viața voastră atîrnată pe lemn, în fața ochilor voștri", căci prin răstignirea pe Cruce a Domnului nostru Iisus Hristos s-a realizat împăcarea lui Dumnezeu cu oamenii și deci taina mîntuirii neamului omenesc.

Astfel auzim în cuvîntul Evangheliei de astăzi pe Însuși Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, cum în convorbirea cu înțeleptul Nicodim zice: „Precum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa se cade a se înălța Fiul Omului, ca tot cel ce crede în El, să nu moară, ci să aibă viață veșnică" (Ioan 3, 14-15).

Iisus Hristos, Domnul nostru, cînd a vorbit cu Nicodim despre Crucea Sa și despre mîntuirea venită prin ea, a adăugat și învățătura despre dragoste, zicînd: „Că Dumnezeu așa a iubit lumea încît a dat pe Fiul Său Cel Unul-Născut, pentru ca oricine va crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică". Aceasta pentru a ne încredința că din iubire pentru noi S-a făcut om și că dragostea este pricina mîntuirii noastre. A unit cuvîntul credinței cu cuvîntul dragostei, ca să ne arate că aceea este credința cea mîntuitoare, care este unită cu dragostea. Deci numai dacă avem o astfel de credință ea este adevărată și fără de îndoială ne mîntuiește.

Iar de va lipsi dragostea e ca și cînd din trup a ieșit sufletul și acela rămîne mort. Iar Sfîntul Apostol Iacob (2, 9) spune că o astfel de credință, fără dragoste, se aseamănă cu a demonilor, căci și demonii cred și se cutremură, dar dragoste nu au, de aceea la nimic nu le folosește credința lor. Sfîntul Evanghelist Ioan zice că „Dumnezeu este dragoste" (I Ioan 4, 8).

Proorocii, Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți ai Bisericii au învățat că dragostea este izvorul și rădăcina tuturor faptelor bune, pentru că ea unește pe om cu Dumnezeu și fără ea orice faptă bună este moartă. Toți într-un singur glas au zis că fără dragoste nimeni nu se mîntuiește.

Astfel, în pildele Sale, Mîntuitorul Iisus Hristos exemplifică negativ lipsa dragostei prin bogatul nemilostiv, omul cel lacom care a ascuns talantul, fecioarele care nu aveau untdelemn în candela lor, iar pe cei nemilostivi i-a trimis în focul cel veșnic.

De aceea și credem că fără dragoste nici unul dintre noi nu poate să se mîntuiască și totuși nu toți iubesc pe Dumnezeu și pe aproapele, căci fiecare se îngrijește și se ostenește mai mult pentru agoniseala pămîntească, decît pentru comora cea cerească a dragostei.

Să vedem cum se întîmplă totuși că omul, care are sădită în ființa lui dragostea, el nu iubește nici pe Dumnezeu, nici pe aproapele său? Este la fel ca atunci cînd îți pironești ochii tăi în pămînt și nu vrei să vezi cerul, pentru că nu ai alți ochi afară de cei cu care te uiți în pămînt.

Cînd toată dragostea ta o dai celor lumești, atunci nu iubești nici pe Dumnezeu, nici pe aproapele tău, neputind sluji la doi stăpîni în același timp.

Înălțînd ochii spre cer vezi mai ușor măreața operă a lui Dumnezeu, și-ți aduci aminte de El. Fără să vrei, Dumnezeu fiind dragoste, dragostea din tine te apropie de Dumnezeu, și nu-L mai poți uita pe Domnul Dumnezeul tău. Cît timp îți lipsește aducerea aminte de Dumnezeu, îți va lipsi și dragostea din inima ta, căci știut este că pe acela pe care îl ai de-a pururea în mintea ta, pe acela îl iubești și cu neputință îți este să iubești pe acela de care niciodată nu-ți aduci aminte.

Iată de ce comoara dragostei este aducerea aminte de Dumnezeu, iar aducerea aminte de Dumnezeu se trezește prin citirea Sfintelor Scripturi și

cugetarea neîncetat la poruncile lui Dumnezeu. Neuitînd pe Dumnezeu, vei aduce spre rodire dragostea ta și o vei crește, o vei mări.

Dar poate vei zice că nu poți să-ți aduci aminte mereu de Dumnezeu și de poruncile Lui, fiindcă ai soție, copii, casă, nenumărate griji și nevoi. Aceasta depinde de tine, căci ce te oprește ca mai înainte de a începe lucrul tău să socotești că Dumnezeu este de față și vede ce faci, ce greutăți ai, ca în orice lucrare a ta să nădăjduiești la Dumnezeu și să chemi numele Lui cel sfînt. Cîte griji avea Psalmistul David stînd pe scaunul împărătesc ca să păzească pe supuși de vrăjmașii care-i înconjurau, să judece și să povățuiască toată împărăția sa și, cu toate acestea, niciodată nu uita pe Dumnezeu, ci zicea: „În veac nu voi uita îndreptările Tale că într-însele m-ai viat, Doamne!“ (Psalmul 118, 93). Poruncile lui Dumnezeu erau cugetarea și sfetnicii lui, după cum mărturisește, zicînd: „Pentru că mărturiile Tale cugetarea mea sînt și îndreptările Tale sînt sfaturile mele“. El iubea legea lui Dumnezeu și la ea cugeta în toată vremea, după cum el însuși spune: „Cît am iubit legea Ta, Doamne, toată ziua cugetarea mea este la ea“ (Psalmul 118, 97). Iată cum David, care în toată vremea își aducea aminte de Dumnezeu, a sporit dragostea inimii sale încît Dumnezeu, Cel ce este dragoste, a mărturisit despre el, zicînd: „Aflat-am pe David fiul lui Iesei, bărbat după inima mea“ (Fapte 8, 22). Iar dragostea inimii noastre, a celor care ne gîndim la tot felul de păcate, sălbăticindu-se, nu iubește nici pe Dumnezeu, nici pe aproapele, ci se lipește cu totul de cele pămîntești, de care după puțin timp, ne desparte pe toți moartea.

Atunci cum putem să cugetăm totdeauna la Dumnezeu și la poruncile Lui, cînd pofta trupului ne silește spre săvîrșirea păcatului! Să ne gîndim că „nici desfrînații, nici lacomii, nici furii, nici bețivii, nici bîrfitorii, nici răpitorii nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu“ (I Corinteni 6, 10). Atunci cînd facem o faptă bună să ținem seama de cuvîntul lui Hristos: „Să nu știe stînga ta, ce face dreapta ta“ (Matei 6, 31), iar cînd postim să ne aducem aminte de cuvintele Domnului: „Ungeți capul tău și fața ta o spală, ca să nu te arăți oamenilor că postești“ (Matei 6, 17).

Cea mai înaltă și desăvîrșită cugetare a noastră, care ne va apropia de Dumnezeu, este gîndul și aducerea-aminte la aceea că Dumnezeu și bunătatea Sa a făcut cerul și pămîntul, marea și toate cele văzute și nevăzute și că din iubirea Sa de oameni a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa și l-a împodobit cu putere cuvîntătoare și cu voință liberă, supunînd toată făptura sub conducerea lui. Apoi că din dragostea Sa cea nesfîrșită a trimis pe Unul-Născut Fiul Său în lume, ca Mîntuitor și Izbăvitor al neamului omenesc, că El poartă grijă de toate și de fiecare dintre noi, dîndu-ne la timp ploi și vremi roditoare, umplînd de hrană și de veselie duhovnicească inimile noastre.

În marea Sa bunătate, Dumnezeu primește pe cei ce se pocăiesc, iar cu mila Sa cea nemărginită are pregătită încă de la începutul lumii Împărăția și slava veșnică, nu numai pentru cei drepți, ci și pentru cei păcătoși care se căiesc și își îndreaptă viața.

Fericit este omul, cel ce ziua și noaptea va avea acest fel de cugetare, căci acestea sînt mai de preț decît aurul și decît pietrele scumpe și mai dulci decît mierea și fagurul.

Simțirea aceasta aprinde în inima omului focul dragostei dumnezeiești, iar aceasta îi face să strige cu proorocul: „Cît de iubite sînt locașurile Tale, Doamne, dorește și se sfîrșește sufletul meu după curțile Domnului, însetat-a sufletul meu de Dumnezeul cel viu“.

Ierom. Iustin NEAGU

LA NAȘTEREA MAICII DOMNULUI

„Fericiți sînt cei ce ascultă Cuvîntul lui Dumnezeu și-L păzesc pre El“ (Luca 11, 28)

Sărbătorim astăzi Nașterea Maicii Domnului, Maica Prea Curată care a fost aleasă să nască pe Mîntuitorul Iisus Hristos. Frumusețea și strălucirea zilei de astăzi inundă sufletele noastre cu o nouă prospețime, cu o nouă sfințenie, prin simplitatea cuvintelor pe care Sfîntul Evanghelist Luca le pune în fața minții noastre.

O nouă podoabă și strălucire aureolează frunțile noastre ascultătoare. Domnul Iisus Hristos parcurgea sate și orașe cu ucenicii Săi învățînd, mîngîind pe cei întristați și în necazuri, pentru că Îi era milă de popor, vindecînd pe bolnavi, împărtășind sufletele ascultătorilor cu o hrană duhovnicească ce o dorește orice om trăitor pe acest pămînt.

Domnul Iisus Hristos a intrat într-un sat și L-au primit în casa lor, ca pe un oaspete ales și drag care luminează și încălzește inimile, două femei, Marta și Maria. Marta, foarte grijulie ca orice gospodină ospitalieră, se îngrijea de cele de trebuință unui ospăț ales pentru astfel de oaspete ce înmiresmează cu miros duhovnicesc toată casa. Maria, plămădită parcă dintr-un aluat deosebit, în genunchi, cu evlavie, cu smerenie asculta pe Domnul Hristos și cu toată ființa ei învăluia chipul luminos al Domnului.

Domnul nostru Iisus Hristos, cu blîndețe, ca totdeauna, a admirat hărnicia și grija Martei, dar a scos într-o lumină cu totul deosebită ofranda și jertfa spirituală a Mariei, care-și alesese partea cea bună care nu i se va lua (Luca 11, 42) și dă importanța cuvenită ascultării și urmării poruncilor și învățăturilor care privesc hrana sufletească cu aceste îndemnuri: „Fericiți sînt cei ce ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și-l păzesc pe el“ (Luca 11, 28).

Acest „Cuvînt al Domnului“ care e „Cuvîntul adevărului“ (II Corinteni 6, 7) a fost primit și ascultat de Fecioara Maria cînd îngerul Gavriil i-a vestit că va naște pe Domnul, cu toată supunerea prin aceste cuvinte: „Fie mie după Cuvîntul tău“ (Luca 1, 38). Asupra acestora vom zăbovi și noi în cele ce urmează.

Cuvîntul Domnului merge la inimă și înviorează ca roua dimineții de mai, care umezește și răcorește florile. „Cuvîntul Domnului e viu și lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tăiușuri“, spune Sfîntul Apostol Pavel (Evrei 9, 12).

Pe noi, creștinii, Cuvîntul Domnului ne situează pe cea mai înaltă treaptă a vieții pe care o trăim, mai ales astăzi, gustînd cu sinceritate din ambianța vieții noi. Tinerețea sufletească cu frumusețea spirituală s-au contopit în ființa noastră. Trăind pe acest pămînt binecuvîntat nu putem să ne izolăm în turnul de fildeș al însingurării, ci trebuie să ne adaptăm și să ne integrăm în iureșul de muncă creatoare, participînd la îmbunătățirea și înfrumusețarea vieții.

Pentru noi creștinii înnoirea aceasta a vieții trebuie să atragă după sine și o schimbare în ceea ce numim conștiința religioasă. Un spirit nou în munca și viața noastră. Coloana infinitului își are sensul și tîlcul ei pentru oamenii plaiurilor mioritice. Trăind pe culmi de munți, sub lumina marilor constelații, neamul nostru de cînd a luat cunoștință de sine, într-o nobilă comuniune cu frumusețea și veșnicia lumii, făcînd din ea temeiul liniștii sale, în fața vitregiilor soartei, a luptat cu îndîrjire și a crezut și a nădăjduit în ajutorul lui Dumnezeu. Sub stele și pe munți, între coordonatele infinitului și ale eternității, omul se regăsește cel mai sigur pe sine însuși, putînd dobîndi dimensiuni și sentimente monumentale. Plinitu-s-a Scriptura, „a coborît pe cei puternici de pe tronuri și a înălțat pe cei smeriți“ (Luca 9, 52). „Un cer nou și un pămînt nou“ (Isaia 45, 17), sînt cuvinte ale Domnului care inundă inimile și cugetele noastre ce nu pot fi îmbrăcate în grai omenesc, dar care și-au găsit împlinirea în zilele noastre. E ziua mare a învierii după „durerea unui neam ce-așteaptă / Demult o dreaptă sărbătoare“ (O. Goga).

O schimbare și o nouă prospetime ni se impune și nouă creștinilor, care avem o călăuză sigură, totdeauna actuală în învățătura Bisericii noastre străbune ce-și trage izvorul viu și proaspăt din Cuvîntul Domnului. Cuvîn-

tul lui Dumnezeu e o călăuză spirituală în încercarea de a înțelege și a judeca sănătos năzuințele, suferințele, bucuriile noastre și ale semenilor noștri.

Sfîntul Apostol Petru ne îndeamnă la „gustarea Cuvîntului Domnului“ cu aceste cuvinte: „Să doriți ca pruncii laptele duhovnicesc, ca prin el să creșteți spre mîntuire, de vreme ce ați gustat, că bun este Domnul“ (II Petru 2, 2-3), iar psalmistul, într-o prea frumoasă simfonie cîntă: „Ce dulci sînt cuvintele Tale pentru cerul gurii mele, mai dulci ca mierea în gura mea! Cuvîntul este o candelă pentru picioarele mele și lumină pe cărarea mea!“. Cuvîntul Domnului este căldură și lumină, este o muzică sfîntă. „Au nu erau inimile noastre arzînd, atunci cînd ne tîlcuia Scripturile pe cale?“ (Luca 24, 32). „Cuvintele Domnului sînt adevăr și dreptate“, spune Psalmistul, adică ele alină acea sete neostoită de veacuri, după dreptate și adevăr, a moșilor și strămoșilor noștri.

Cuvîntul Domnului luminează, înalță, curăță, încălzește, sfințește și binecuvîntează toate mădularele și simțirile noastre și alungă toate gîndurile viclene și curăță fărădelegile omului. Scoate din stricăciune viața sa, încununîndu-l cu milă și cu îndurări. „El umple de bunătăți viața sa și ca ale vulturului înnoiește tinerețile lui“, spune Psalmistul (Psalm 103).

„Fiți împlinitori ai Cuvîntului, iar nu numai ascultători ai lui, amăgindu-vă pe voi înșivă. Căci, de este cineva ascultător Cuvîntului și nu împlinitor, acela este asemenea cu omul care-și caută fața sa în oglindă și care privindu-se pe sine, s-a dus și a uitat cine era“ (Iacob 1, 22-24). În fața acestor porunci și îndemnuri grăitoare, care sînt adevăruri ce bat la ușa sufletelor noastre, întrebări răscolitoare se pun pentru fiecare dintre noi, care am primit înfierea spirituală prin taina Sfîntului Botez, care am agonisit o zestre spirituală de la părinții noștri pe care trebuie s-o sporim și apoi s-o transmitem mai departe copiilor și nepoților noștri. Aluatul duhovnicesc poate fi modelat și înfrumusețat și aceasta stă în puterea noastră printr-o intensă trăire întru Domnul, care ne dă satisfacții ce nu pot fi tălmăcite în cuvinte, care sînt odihnitoare, creînd acea ambianță de echilibru și armonie a omului împăcat cu sine însuși, cu posibilități de realizări nebănuite. Chipul omului e oglinda sufletului spune poporul în înțelepciunea sa, iar Isus Sirah arată că fața veselă e semn că inima întru cele bune petrece.

Tezaurul Cuvîntului Domnului se păstrează nealterat în Biserica noastră străbună care, ca o mamă iubitoare, cheamă și strînge la sînul său pe toți fiii neamului împărtășindu-le din darurile sale cele bogate și neînputinate, lumina și căldura, ca și soarele din cer.

Pentru o nouă trăire a Cuvîntului Domnului să aducem cerul pe pămînt spune un teolog. „Ales-am casa aceasta ca să-mi fie casă de jertfă și ochii mei vor privi și urechile mele vor asculta rugăciunile celor ce se vor ruga în acest loc“, citim în Sfînta Scriptură. Propoveduitorii și slujitorii Cuvîntului Domnului toarnă în sufletele credincioșilor „secvențe mirifice“ pentru o bună conviețuire în viața de toate zilele. Creștinul trebuie să fie model de comportare pentru toți semenii săi, căci în aceasta vor cunoaște că sînteți fii ai Bisericii și ascultători ai Cuvîntului. Îndemnul Profetului Isaia: „Pot să se mute munții, pot să se clatine dealurile, dar dragostea mea față de Tine, Doamne, și față de semenii mei, nu se va muta și legămîntul meu de pace nu se va clătina“ (54, 10), iar Sfîntul Apostol Pavel cuvîntează: „Cîte sînt adevărate, cinstite, curate, drepte, iubite, cu nume bun, orice virtute și orice laudă, acestea să le gîndiți și pe acestea să le faceți“.

Dar Cuvîntul Domnului este atotcuprinzător și îmbrățișează întreaga podoabă a lumii acesteia, cele văzute și cele nevăzute.

În marmura Cuvintelor Domnului există un miez care nu se stinge, a cărui dogoare nu cunoaște margini și care ne topește voințele într-o unică ardere, o combustie internă. Miezul acesta poate fi ascultat numai cu bătăile inimii și ardoarea voinței. El se magnetizează prin dragostea noastră a tuturor, formînd o familie a cărei frunte este aureolată de dragostea întreolaltă, înfrățiți în muncă și rugăciune. Tabloul e frumos și nu este o mulțumire și o vrednicie mai mare ca bucuria pe care o simte grădinarul cînd iese noaptea să-și vadă roadele muncii dospind sub lumina blîndă a lunii. O frumusețe asemenea unei icoane sfinte care trebuie să rămînă în sufletele și inimile noastre.

Pr. V. VĂCĂREANU

BISERICA VORONEȚ LA 500 DE ANI
EXCURS ISTORIOGRAFIC

„Io Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod, a început să zidească această casă la mănăstirea de la Voroneț, întru numele sfîntului și slăvitului marelui mucenic, purtător de biruință, Gheorghe, în anul 6596 «= 1488», luna mai 26, în lunea după coborîrea Sfîntului Duh; și s-a sfîrșit în același an, luna septembrie 14“ [1], glăsuiește pisania dăltuită în piatră, de deasupra ușii de intrare în pronaosul bisericii Voroneț. Într-o exprimare lapidară, specifică documentelor și scrierilor epocii, concizie cerută aici însă și de scrierea în piatră dură, inscripția conține o serie de informații prețioase. Mai întîi faptul că Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, a zidit „casa“, firește, a lui Iisus Hristos, „în mănăstirea de la Voroneț“ deci pe locul unui așezămînt monahal care ființa mai de mult, așa cum au fost ridicate anterior, în vremea înaintașilor săi, bisericile de la Bistrița, Moldovița etc. Știrea din pisanie se confirmă printr-un document din 22 ianuarie 1472 prin care viitorul ctitor dăruia „mănăstirii noastre de la Voroneț, unde este hramul Sfîntului mare mucenic și purtător de biruință al lui Hristos, Gheorghe, și unde este egumen popa Misail, pentru aceea ca să fie volnic și slobod să trimită două măji ale sale după pește, în fiecare an, pentru ca să fie pentru îndestularea fraților sau la Chilia sau la iezere, să nu dea nici un fel de vamă din acele două măji... nici un groș“ [2].

Ceea ce ne transmite documentul pare să vină în contradicție cu informațiile oferite de tradiție. Se știe că legenda culeasă de Ion Neculce, cuprinsă în „O samă de cuvinte“, relatează episodul întrevederii lui Ștefan cel Mare cu bătrînul Sihastru Daniil de „pe la Voroneț“ în urma luptei de la Războieni din 1476. Faptul că la 1472 egumenul Mănăstirii Voroneț era „popa Misail“ nu exclude prezența lui Daniil, la 1476, fie în același așezămînt, fie retras în munți, trăind în pustnicie cum indică, dealtfel, și epitetul de *sihastru*.

Nu este exclusă posibilitatea ca autoritatea sa morală să-l impună, deși retras în pustnicie, în fruntea obștii monahale voroneține, de vreme ce documentul din 21 martie 1551 „prin care mitropolitul Grigorie Roșca dăruia Mănăstirii Voroneț satul Mălini și unele sălașe de țigani“ amintește și de calitatea de „stareț“ a lui Daniil.

Cercetările recente au demonstrat fără putință de tăgadă că Daniil a fost o realitate istorică [3]. Să amintim, fără a detalia, însemnarea autobiografică a mitropolitului Grigorie Roșca de pe Te-

---

1. *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, p. 77.

2. *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, (DRH)*, vol. II, București, 1976, doc. 181, p. 266 și 268.

3. C. Turcu, *Daniil Sihastrul, figură istorică, legendară și bisericească*, Iași, 1947; I. D. Ștefănescu, *Cuviosul Daniil Sihastrul*, în „Biserica Ortodoxă Română“ (B.O.R.), LXXIV (1956), nr. 6-7, p. 537-540.

traevangheliarul dăruit Mănăstirii Voroneț la 1556, portretul lui Daniil de pe ferecătura de argint aurit a aceluiași Tetraevangheliar, portretul de la 1574 din pictura exterioară a bisericii Voroneț și piatra de mormînt din pronaosul lăcașului al cărui ctitor moral este, după amintita tradiție. Devoțiunea de care se bucura Daniil Sihastru în rîndul slujitorilor Bisericii Moldovei, devoțiune mărturisită de însemnarea autobiografică a mitropolitului Grigorie Roșca și dedusă din întregul șir de acțiuni întreprinse de acesta din urmă pentru a cinsti memoria sihastrului, permite supoziția că rolul acestuia în viața spirituală a Moldovei trebuie să fi fost cu mult mai întins și important decît cel limitat numai la Biserică.

Mai apoi, tot pisania delimitează timpul scurs de la punerea pietrei de temelie pînă la tîrnosirea bisericii, răstimp cuprins între Pogorîrea Sfîntului Duh și Înălțarea Sfintei Cruci (26 mai 1488-14 septembrie 1488). Interpretarea dată de prefațatorul recentei monografii despre biserica Voroneț, după care nu pot fi întîmplătoare datele între care s-a situat zidirea lăcașului, pare convingătoare, în sensul că ar fi mai curînd vorba de un program, „nădejdea că moldovenii, cu ajutorul lucrării Sfîntului Duh, purtînd crucea apărării Europei, își vor vedea visurile împlinite și vor avea bucuria pe care a avut-o Sfînta Elena, împărăteasa, văzînd înălțîndu-se Crucea“ [4]. În condițiile în care ideologia epocii era dominată cu autoritate de teologie, cînd totul era privit prin prisma gîndirii creștine, pare firesc ca fiecare acțiune, chiar laică și cu atît mai mult una care privea Biserica, să îmbrace haina ideologiei atotstăpînitoare.

Din momentul tîrnosirii bisericii Voroneț în toamna anului 1488, lăcașul și așezămîntul au suferit nenumărate prefaceri care, de fapt, au stat sub imperiul realităților social-politice și culturale din țară și de dinafară. A fost zugrăvit mai întîi altarul și naosul, s-a adăugat apoi pridvorul de către mitropolitul Grigorie Roșca și tot atunci, la 1547, a fost zugrăvit atît interiorul pridvorului cît și fațadele întregului edificiu, pentru ca la 1550, un alt ierarh al Bisericii Moldovei, mitropolitul Teofan, să „înfrumusețeze“ interiorul pronaosului.

Aici reține atenția faptul că doi dintre ierarhii Bisericii Moldovei au ținut să fie ctitori, alături de ilustrul Ștefan cel Mare, la biserica Voroneț. Să fie pură întîmplare sau explicația poate fi de altă natură? Credem că cea din urmă ipoteză este mai apropiată adevărului istoric. Neîndoielnic, la 1547 și 1550, figura principalului ctitor căpătase deja proporții legendare și asocierea numelui său era deja o garanție a posterității, dar actele celor doi ierarhi trebuiesc corelate și cu rolul pe care l-a avut Daniil Sihastrul în așezămîntul voronețean, cu contribuția sa morală la zidirea în piatră a acestuia și, desigur, conduita de exemplară trăire creștinească care trebuie să fi înrîurit profund viața religioasă a Moldovei, de vremea ce, la 1547, cînd era portretizat pe fațada sudică a pridvorului, purta nimbul și atributul de „sfînt“.

Odată cu secolul al XVII-lea Mănăstirea Voroneț va avea de

---

4. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei în *Cuvînt înainte*, la Ion I. Solcanu, Pr. Costache Buzdugan, *Biserica Voroneț*, 1984, p. 5.

luptat cu dificultăți economice, pentru ca după încorporarea nordului Moldovei Imperiului habsburgic adversitățile politice să fie determinante în viața sa. Chiar și în aceste tragice condiții, cînd așezămîntul a fost desființat și despuiat de bunurile mișcătoare — cărți, inventar liturgic etc. — a rămas să strălucească doar *biserica*.

* * *

Acum, la semimileniul bisericii Voroneț se cuvine să poposim de-a lungul a cîtorva pagini asupra monumentului de artă, îndeosebi. Dintre zecile și sutele de edificii istorice și de artă pe care le-a creat poporul nostru în zbuciumata sa existență, dar tot pe atît de glorioasă, cel de la Voroneț a reținut și trezit, poate, interesul celor mai numeroși istorici, iar numărul lor sporește continuu. Pe temeiul stadiului actual al istoriografiei întrevedem că în viitorul nu prea îndepărtat Voronețul va deveni, alături de celelalte biserici cu pictură exterioară din nordul Moldovei, subiectul unor ample și îndelungi cercetări. Afirmația pare, la prima vedere, în contradicție cu cea de mai sus și, totuși, nimic mai adevărat. Este drept, despre Voroneț s-a scris mai mult decît despre Arbure, Probota, Humor, Moldovița, Sucevița etc., dar cercetările sînt încă departe de a fi încheiate. Spre a fi mai convingători vom încerca un excurs bibliografic asupra bisericii de la Voroneț, atît despre istoricul așezămîntului, cît și despre monument, arhitectură sau pictură.

Biserica Voroneț, ca de altfel toate celelalte monumente din nordul Moldovei, a reținut atenția istoricilor noștri abia în secolul al XIX-lea. Se înscria acest interes față de monumentele trecutului cadrului larg, recuperatoriu, inițiat de domnitorul Al. I. Cuza, sprijinit îndeaproape, în acest sens, de Al. Odobescu, V. A. Urechia, Mihail Kogălniceanu. Așa se explică crearea *Comisiunii documentale*, la 1860, pentru Principate, a cărei menire era să inventarieze bunurile culturale strămoșești, iar la 1861 erau delegați la Lemberg George Panaiteanu și B. P. Hașdeu cu misiunea „de a identifica tot ce este referitor la România“ [5]. Apelul la istorie, ca argument al acțiunilor politice devenise în secolul trecut o armă curent folosită de patrioții români atît din Principate cît și din provinciile românești aflate încă sub stăpînire străină. Acestui gen de acțiuni i se circumscrie și serbarea de la Putna din 1871, de aniversare a 400 de ani de la întemeierea așezămîntului. La acea grandioasă serbare a românismului a participat și profesorul Grigorie Crețu din Huși, o rudă a episcopului Melchisedec. A întreprins apoi o excursie prin Bucovina, pe la vechile noastre monumente istorice și de artă de la Rădăuți, Sucevița, Volovăț, Arbure, Solca, Humor, Voroneț, Moldovița, Sfîntul Ilie Suceava. Observațiile sale privind vechimea și starea monumentelor, pictura murală și, îndeosebi, portretele ctitorilor, obiectele de cult mai importante etc., le nota cu acribie dar și cu mîndrie românească într-o scrisoare adresată ierarhului cărturar Melchisedec [6]. Ajuns la Voroneț, instruitul călător nota că

---

5. Ion I. Solcanu, *Unirea din 1859 și afirmarea valorilor culturii naționale*, în volumul „Prof. dr. C. Cihodaru la 80 de ani“, Iași, 1988.

6. Paul Mihail, *Relații din 1871 despre monumentele istorice din Moldova de nord*, în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“, Iași, (AIIAI), XIII (1976), p. 373-378.

„portretele și inscripțiunile sînt de la Ștefan (1479) și de la (1547) Gheorghe mitropolitul al cărui mormînt și portret se află aici și care se vede că a adaos partea anterioară a bisericii sub Iliaș voievod“ [7]. Grigore Crețu indica eronat anul 1479 ca dată a pictării naosului și tabloului votiv, iar ca ctitor al pridvorului pe mitropolitul Gheorghe. În realitate este vorba de Grigorie Roșca, portretizat, în adevăr, pe fațada sudică a pridvorului, ridicat cu cheltuiala sa, dar mormîntul său se află la Probota. Grigore Crețu lectura, apoi, corect inscripția de pe mormîntul lui Daniil Sihastrul și descoperea „manuscriptul unui Apostol... care pare de o vechime respectabilă“, și continua: „El conține niște expresiuni nouă pentru mine : *spuîrerea* în loc de spunerea, *mîra* în loc de mînă“ [8]. Manuscrisul i-l dă profesorului I. G. Sbierea de la Cernăuți, dovedindu-se a fi unul din cele mai vechi texte traduse în românește, din slavonă, scris în grai rotacizant în Maramureș sau în nordul Ardealului“ [9] și publicat în 1885 sub titlul de *Codicele Voronețean* [10].

Prin 1884 episcopul Melchisedec întreprindea, însoțit de Grigorie Crețu, o documentare la mănăstirile Putna, Sucevița, Dragomirna și la bisericile din Rădăuți și Suceava, după ce, mai întîi luase binecuvîntare de la mitropolitul Silvestru (înainte de călugărie, dr. Samuil Andrei Morariu) [11]. Pe la Voroneț nu trecuse dar semnala încă la 1881 manuscrisul Tetraevangheliarului de la Voroneț, dăruit mănăstirii de acolo la 1550, de mitropolitul Grigorie Roșca. Învățatul ierarh transcria și însemnările autografe ale donatorului. Textul acestora îi îngăduia să conchidă pentru prima dată că Daniil Sihastrul a fost o realitate istorică. Stabilea legătura dintre legenda culeasă de Ion Neculce și atestarea lui Daniil în însemnarea autografă a mitropolitului Grigorie Roșca [12].

O schiță istorică a bisericii și Mănăstirii Voroneț o realiza Wickenhauser. Începe prin a explica toponimicul și apelează apoi la legenda lui Daniil Sihastrul culeasă de Ion Neculce; sesizează, cu îndreptățire că Daniil întîlnit de Ștefan cel Mare în peregrinările sale de după înfrîngerea de la Valea Albă trebuie să fie același cu David-Daniil atestat de piatra funerară din naosul bisericii [13]. Atît frescele interioare cît și cele exterioare sînt atribuite, în chip eronat, mitropolitului Grigorie Roșca [14]. Pe temeiul documentelor, publicate în anexa volumului [15], delimitează domeniul mănăstiresc și evoluția acestuia pînă în secolul al XVIII-lea. Ideea va fi reluată

---

7. *Ibidem*, p. 376.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*, p. 373.
10. *Ibidem*.
11. Episcopul Melchisedec, *O vizită la cîteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, în „Analele Academiei Române“ (A.A.R.), secția II, seria II, tom. VII, 1884-1885, București, 1886, p. 205-293.
12. Idem, *Memoriul P.S.S. Episcop Melchisedec despre Tetraevanghelul lui Ștefan cel Mare de la Humor și Tetraevanghelul mitropolitului Grigore de la Voroneț, ambele manuscripte*, în „A.A.R.“, Partea administrativă și dezbateri, Seria II-a, tom. IV (1881-1882), p. 18-28.
13. Franz Adolf Wickenhauser, *Molda oder Beitrage zur Geschichte der Moldau und Bukowina*, vol. IIII/1, *Geschichte der Kloster Woronetz und Putna*, Czernowitz, 1886, p. 5-7.
14. *Ibidem*, p. 13 și urm.
15. *Ibidem*, p. 99-146.

peste 70 ani de Al. Gonța, care a urmărit, îndeosebi, privilegiile Mănăstirii Voroneț [16].

O monografie similară, de aceleași dimensiuni, dar cuprinzînd și trimiteri la jilțurile de lemn din secolul XVI, precum și descrierea principalelor teme din pictura interioară și exterioară o realiza, la 1943, Erast Costea. Textul în limba română era dublat de rezumate mai ample în limbile germană și franceză [17].

O primă descriere a arhitecturii bisericii Voroneț, cu secțiune longitudinală și plan general, o datorăm lui Karl Romstorfer [18], dar o cercetare amănunțită a acestui capitol cu planuri detaliate și cu stabilirea locului bisericii Voroneț în arhitectura religioasă a epocii lui Ștefan cel Mare o realiza G. Balș abia în 1926 [19].

Lucrarea de doctorat a lui P. Constantinescu-Iași face dese referiri la nartextul bisericii Voroneț [20], iar sintezele ulterioare semnate de Gr. Ionescu [21], Virgil Vătășianu [22] sau aceea coordonată de G. Oprescu [23], încadrează arhitectura bisericii Voroneț în evoluția de ansamblu a acestui capitol de la est și sud de Carpați. Sînt precizate detaliile și locul acestora în ansamblul monumentului. Spre exemplu, cu începere din 1488, cu biserica Voroneț, contraforții vor fi utilizați sistematic la tipul triconc, asemenea acoperișurilor fragmentate [24].

În clarificarea unor aspecte privind etapele construcției sau decorării picturale a bisericii Voroneț, de un real folos a fost contribuția lui E. Kozak. În temeiul documentului din 22 ianuarie 1472, cercetătorul austriac presupunea că biserica actuală a fost precedată de una de lemn. Tot Kozak este acela care transcria inscripția din exterior, arătătoare a rolului de ctitor al mitropolitului Grigorie Roșca la 1547 și pe aceea din interior a mitropolitului Teofan, din 1550 [25]. În chip eronat însă aprecia că biserica fusese pictată în interior în 1547 [26]. Kozak identifica și transcria inscripția lui Marcu pristavul, fără a o comenta [27].

---

16. Al. Gonța, *Domeniile feudale și privilegiile mănăstirilor moldovenești în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în „B.O.R.", LXXV (1957), nr. 5, p. 451-452.

17. Erast Costea, *Mănăstirea Voroneț*, Cernăuți, 1943, 30 p. Textul în limba română pînă la p. 16; rezumatul în limba germană la p. 17-23, iar în limba franceză la p. 24-30.

18. Karl Romstörfer, *Die gr. — or. ebemalige Klosterkirche in Woronetz*, 1894 și Idem, *Moldauisch-byzantinische Baukunst*, Wien, 1896.

19. G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, București, 1926, p. 30-31, (fig. 33-40), 311, 422, 439 și 445.

20. P. Constantinescu-Iași, *Nartextul în artele bizantine, sud-slave și române*, Iași, 1926, p. 228, 236, 244, 258, 263, 265 și fig. 182 și idem, *Evoluția stilului moldovenesc*, p. 16.

21. Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii românești din cele mai vechi timpuri pînă la 1900*, București, 1937, p. 246, 257, 305, fig. 220-222.

22. Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, 1959, vol. I, p. 649-650, fig. 598.

23. *Istoria artelor plastice în România* (sub redacția lui G. Oprescu), I, București, 1968, p. 311-313, capitol redactat de Dumitru Năstase.

24. *Ibidem*, p. 311 și 313.

25. E. Kozak, *Die Inschriften aus der Bukowina. Epigraphische Beiträge zur Quellenkunde der Landes und Kirchengeschichte*, I, Teil: Steininschriften Wien, 1903, p. 210, nota 1.

26. *Ibidem*, p. 209-210.

27. *Ibidem*, p. 210, nota 2.

Cel care va vedea în acest Marcu pristavul un posibil zugrav al fațadelor bisericii Voroneț a fost cercetătorul polonez Wladyslaw Podlacha. De fapt, cele dintîi cercetări temeinice asupra picturilor religioase din nordul Moldovei, cu ample trimiteri la iconografie, tot acestui istoric de artă i le datorăm [28]. Sinteza sa, urmată amplelor studii aici amintite, a fost publicată în limba polonă [29] și tradusă recent în românește, fiind prefațată, alături de cartea lui Grigore Nandriș, de Vasile Drăguț [30].

Dacă E. Kozak plasa picturile, în ansamblul lor, între 1488 și 1550, Wladyslaw Podlacha opina, îndreptățit, că „cele mai timpurii se găsesc, fără îndoială, în naos și s-ar putea să dateze chiar din perioada întemeierii bisericii, sau cel puțin din timpul lui Ștefan cel Mare“ [31]. Opinia lui era împărtășită la scurtă vreme și de G. Balș [32].

Spre deosebire de aceștia, I. D. Ștefănescu, deși cunoștea lucrările lui E. Kozak, Wladyslaw Podlacha și G. Balș ne documentează prin afirmația că „L'intérieur n'offre actuellement qu'une décoration exécutée vers la fin du XVI-e siècle, d'un caractère médiocre au point de vue artistique et qui ne se rattache nullement au XV e. Il faut encore faire la part de deux restaurations postérieures, dont l'une du XIX e“ [33].

Opiniile care au urmat acestora, datorate lui Paul Henry, Virgil Vătășianu, Petru Comarnescu, Sorin Ulea converg spre cea exprimată de Wladyslaw Podlacha încă în 1912. Dintre toate acestea se impune a stărui mai întîi asupra celei exprimate de francezul Paul Henry. Acordînd un spațiu întins analizei picturilor din altarul și naosul bisericii Voroneț, Paul Henry este nevoit să-l corecteze adeseori pe I. D. Ștefănescu. Mai întîi identifică în conca absidei de sud scenele *Schimbarea la Față* și *Muntele Măslinilor*, iar în

---

28. Wladyslaw Podlacha, *Die göttliche Liturgie in der Wandmalerein der bukowinen Klosterkirchen*, în „Zeitschrift für christliche Kunst“, Düsseldorf, 1910; idem, *Das hl. Abendmahl in den Wandgemälden der griechisch — orientalischen Kirchen in der Bukowina*, în Kunstgeschichtliches Jarhrbuch“, Viena, 1910 și idem, *Abendländische Einflüsse in der Wandmalerei der griechisch-orientalischen Kirchen in der Bukowina*, în „Zeitschrift für christliche Kunst“, Düsseldorf, 1911.

29. Idem, *Malowidla scienné w cerkwiach Bucowiny*, Lwow, 1912.

30. Varianta română a fost făcută după cea poloneză, vezi: Wladyslaw Podlacha, Grigore Nandriș, *Umanismul picturii murale postbizantine*, vol. I, *Pictura murală din Bucovina*, de W. Podlacha, vol. II, *Umanismul picturii murale postbizantine din estul Europei*, București, 1985. Trimiterile noastre vor urma traducerea românească făcută de Grigore Nandriș, așa cum rezultă din „Cuvîntul traducătorului“, vol. I, p. 34-36. Să mai amintim că, în 1927, Ion Braniţki traducea în românește, în „Junimea literară“, p. 206-217, partea de început, *Obiectul și planul lucrării* lui W.Podlacha, publicată de acesta la Lwow, în 1912.

31. Wladyslaw Podlacha, *Pictura murală din Bucovina*, București, 1985, p. 288.

32. G. Balș, *op. cit.*, București, 1926, p. 34-35, 245-250.

33. „Interiorul nu oferă în prezent decît o decorare executată spre sfîrșitul secolului XVI, de un caracter mediocru din punct de vedere artistic și care nu se apropie defel secolului XV. Trebuie să mai ținem seama și de cele două restaurări posterioare, dintre care una din secolul XIX“ (I. D. Ștefănescu, *L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie depuis les origines jusqu'au XIX e siècle*, Paris, 1928, p. 135).

cea de nord *Intrarea în Ierusalim* și *Învierea lui Lazăr* [34]; nu descoperă nici o ilustrare a *Minunilor lui Iisus* în registrul al doilea din naos, după cum macheta bisericii din mîna ctitorului reprezintă modelul inițial al lăcașului [35] și nu opinia după care „le modèle de l'église que le prince présente au Sauveur ne concorde nullement avec l'architecture de Voroneț“ [36].

Spre deosebire de același preopinent care, după cum s-a văzut mai sus, aprecia că picturile din altar și naos sînt „d'un caractère médiocre au point de vue artistique“, Paul Henry nota că „la zugrăvirea acestui monument a lucrat un mare artist... în deplină stăpînire a meșteșugului său și capabil să interpreteze în mod inteligent prototipurile pe care le avea la îndemînă“ [37]. Își întemeia afirmația pe „gravitatea tuturor mișcărilor, linia elegantă și avîntată a siluetelor, mai ales ale Sfintei Fecioare și ale lui Iisus“, pe faptul că, sub raport iconografic, pictorul altarului și naosului voronețean a avut o predilecție pentru prototipurile vechi, sobre și grave, fără nici o preocupare pentru pitoresc.

De aceeași opinie era mult mai tîrziu Sorin Ulea cînd nota că „facultatea dominantă a zugravului de la Voroneț constă tocmai în adîncimea sentimentului, în forța morală pe care o evocă arta sa sinceră și gravă“ [37 a]. Căutînd sursele de inspirație în Balcani și Serbia, mult mai curînd decît la Muntele Athos, Paul Henry conchidea că „în ceea ce privește iconografia ne îndeamnă să atribuim decorației sale (din altarul și naosul bisericii Voroneț, n. ns.) o dată destul de îndepărtată în timp, așa cum e de altfel și părerea d-lui Podlacha“ [38].

Acum, la aproape 60 de ani după cele afirmate de Paul Henry, trebuie să recunoaștem că cercetătorul francez a fost cu totul îndreptățit în aprecierile sale. De acord cu notele arhaice din iconografia altarului și naosului Virgil Vătășianu nota, totodată, că unele scene — *Rugăciunea pe Muntele Măslinilor* și *Schimbarea la Față* — pot fi comparate cu cele de la biserica domnească de la Curtea de Argeș, iar altele stau sub semnul școlilor cretană și macedoniană prin filieră munteană. Nu exclude însă și posibilitatea unor infiltrații apusene, dovedite de anumite note naturaliste, pătrunse prin intermediul Poloniei [39].

Pentru aceeași datare s-au pronunțat Petru Comarnescu [40] și

---

34. Paul Henry, *Monumentele din Moldova de nord. De la origini pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea. Contribuție la studiul civilizației moldave*, București, 1984, p. 159 și nota 8, versiune românească după ediția franceză apărută la Paris în 1930.

35. *Ibidem*, p. 160 și notele 2 și 4.

36. „...Modelul bisericii pe care domnul o prezintă Mîntuitorului nu se aseamănă prin nimic cu arhitectura Voronețului“ (I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 132).

37. Paul Henry, *op. cit.*, p. 165-166.

37 a. În *Istoria artelor plastice în România*, vol. I, București, 1968, p. 353.

38. Paul Henry, *op. cit.*, p. 165.

39. Virgil Vătășianu, *op. cit.*, p. 811-813.

40. Petru Comarnescu, *Îndreptar artistic al monumentelor din Nordul Moldovei (Arhitectura și fresca în sec. XV-XVI)*, f. a., p. 172 și urm.

Sorin Ulea [41]. O restrîngere a epocii de realizare a picturilor din altarul și naosul Voronețului în perioada cuprinsă între 26 iulie 1496 și primăvara anului 1497 a propus-o, convingător, Maria Ana Musicescu. Argumentul cercetătoarei îl constituie lipsa lui Alexandru, fiul asociat la domnie de Ștefan cel Mare, din tabloul votiv de la biserica Voroneț [42].

Observația lui W. Podlacha, reluată de Paul Henry, privind arhaismul picturilor din altarul și naosul bisericii Voroneț, era exemplificată prin scenele *Spălarea picioarelor*, *Cina cea de taină*, *Răstignirea*, *Coborîrea la iad* [43], în timp ce *Botezul lui Hristos* cu scena pregătitoare în care Ioan botează mulțimea, este caracteristică artei bizantine mai noi [44]. Nota arhaică amintită este dovedită, pe de o parte, de apelul la elementele iconografice esențiale, eliminînd amănuntele care nu au o însemnătate fundamentală, cazul temei *Răstignirea* [45], iar pe de altă parte de *Cina cea de taină*. În această din urmă scenă Iisus este plasat la masa în formă de sigma, in *cornu sinistro*, adică în dreapta privitorului, care nu este locul de onoare [46]. Paul Henry remarca, pe drept cuvînt, că în Moldova această inversare de plasare a lui Iisus in *cornu sinistro* mai apare doar la Rădăuți probînd, în ambele cazuri, „atașamentul față de tipurile tradiționale“ deși în schițarea unor gesturi de uimire din partea Apostolilor întrevede unele influențe ale „timpurilor noi“, renascentiste [47].

Virgil Vătășianu observa amintita particularitate iconografică din *Cina cea de taină* și în picturile bisericii bulgărești Zemen, dar o punea pe seama inversării cartonului folosit de pictor. Noi optăm însă pentru opinia lui Erast Costea care vedea în plasarea lui Iisus în dreapta privitorului și nu în stînga acestuia sau la mijlocul mesei, care sînt locurile de cinste, expresia învățăturii creștine despre umilință [48]. Opțiunea noastră era legitimată și de faptul că ideea smereniei creștine era reluată de scena *Spălarea picioarelor*, care face pandant *Cinei de taină* [49], ceea ce poate fi încă o dovadă în plus de arhaism iconografic.

Unele merite de pionerat îi revin lui Wladyslaw Podlacha și în privința aprecierii picturilor exterioare de la Voroneț. Subscrie opiniei lui Kozak despre rolul mitropolitului Grigorie Roșca în lucrarea fațadelor, acțiune în care Marcu pristavul, menționat de inscripția de pe peretele sudic din afara pridvorului, de sub portretul ierarhului ctitor „ar fi putut juca un oarecare rol activ“ și continuă „curios este însă faptul că lipsește aici cuvîntul zugraf sau maistor care se punea, în astfel de cazuri, alături de nume“ [50]. Pen-

---

41. Sorin Ulea plasa realizarea decorului din altarul și naosul bisericii la 1488, imediat după încheierea construcției (*Pictura interioară*, în volumul „Istoria artelor plastice în România“, vol. I, p. 350).

42. Maria Ana Musicescu, *Pictura din altarul și naosul Voroneţului*, în „Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare“, București, 1964, p. 367-370.

43. W. Podlacha, *op. cit.*, p. 183-211.

44. *Ibidem*, p. 183.

45. *Ibidem*, p. 193.

46. *Ibidem*, p. 189.

47. Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, p. 809.

48. Erast Costea, *op. cit.*

49. Ion I. Solcanu, Pr. Costache Buzdugan, *op. cit.*, p. 19.

50. Wladyslaw Podlacha, *op. cit.*, p. 288-289.

tru că Wladyslaw Podlacha a deschis astfel problema autorului sau a autorilor picturii de la Voroneț să o urmărim pe aceasta de-a lungul istoriografiei celor peste 65 de ani care s-au scurs de atunci.

Fără a mai face deosebirea că între picturile interioare, pe de o parte, și exterioare, plus cele din pridvor, pe de altă parte s-au scurs în jur de 50 de ani, autorul remarca doar că trebuie să fie „vorba de munca mai multor mîini“ [51]. Oreste Luția nu refuza ideea că Marcu pristavul să fi fost autorul picturilor din interiorul pridvorului și de pe fațadele bisericii. În temeiul studierii inscripțiilor slavone, datorată anterior savantului W. Milkowicz [52], O. Luția aprecia că pictorul nu putea fi slav „fie că e Marcu, fie un altul“ [53]. În temeiul terminațiilor românești ale numelor proprii și ale particularităților costumului păstorilor din scenele *Nașterii lui Iisus*, al formelor arhitecturale din fundalurile numeroaselor scene, același autor susține originea autohtonă a zugravului voronețean [54].

Ulterior, Petru Comarnescu era înclinat să atribuie portretul mitropolitului Grigorie Roșca, împreună cu imaginea *Sfîntul Gheorghe ucigînd balaurul*, zugravului principal, „eventual Marcu“, în vreme ce *Legenda Sfîntului Ioan cel Nou* și *Menologul* din interiorul pridvorului trebuie să fi fost opera „unui ucenic sau unui zugrav de țară“ cu compoziții stîngace, neechilibrate, uneori patetic-teatral dar care are meritul de a fi introdus „elemente ale vieții înconjurătoare“ [55].

Fără a refuza opinia abia amintită, noi înșine identificam cu ani în urmă în colțul din stînga al *Judecății de apoi*, în spațiul care figurează raiul, numele lui Ionașcu Chiril, scris cu culoare neagră pe fond alb [56]. Cel de al treilea cuvînt pare să indice calitatea de „diacon“ a celui însemnat care însă nu poate fi decît zugravul cel puțin al *Judecății de Apoi*. Inscripția este făcută cu aceeași culoare cu care au fost scrise în imediata ei vecinătate numele patriarhilor Avraam, Isac și Iacob și au fost executate liniile care decorează ștergarele în care cei trei patriarhi țin la piept sufletele drepților.

Aceluiași Wladyslaw Podlacha îi datorăm cele dintîi analize iconografice ale unor scene, *Deisis-ul* de pe peretele de miazăzi [57] sau teme principale precum *Arborele lui Iesei* al cărui suport scripturistic îl consideră a fi primul capitol din Evanghelia lui Matei [58]. Spațiul cel mai întins este rezervat însă *Judecății de Apoi*, autorul stabilind originea temei și temeiurile scripturistice sau de altă

---

51. *Ibidem*, p. 289.

52. W. Milkowicz, *Zwei Fresko-Kalendar in den Bukowiner Klosterkirchen Woronetz und Suczawitza aus der 16 Jahrhundert*, în „Mitteilungen der K. K. Central Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst und historischen Denkmale“, an. XXIV, Neue Folge, Wien, 1908, p. 6-7.

53. Oreste Luția, *Legenda Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava în frescurile de la Voroneț*, în Codrul Cosminului“, 1924 (I), p. 296 și urm.

54. *Ibidem*, p. 301-302.

55. Petru Comarnescu, *op. cit.*, p. 212-214.

56. Ion I. Solcanu, *Autorii ansamblului pictural de la Voroneț*, în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“, Iași, tom. XXI (1984), p. 373-378; Ion I. Solcanu, Pr. Costache Buzdugan, *op. cit.*, p. 58-59.

57. Wladyslaw Podlacha, *op. cit.*, p. 221 și urm.

58. *Ibidem*, p. 240.

natură ale detaliilor iconografice, în paralel cu analiza structurii interne a marii teme [59]. Aspectele au fost reluate apoi de I. D. Ștefănescu [60], Paul Henry [61], Petru Comarnescu [62], Grigorie Nandriș. Cel din urmă menționat exeget al *Judecății de Apoi* de la Voroneț refuză ideea întîlnită la mai toți interpreții temei de pînă la el, la W. Podlacha îndeosebi, conform căreia grupurile etnice din dreapta focului Gheenei ar trebui considerate ca „eretici“ și, în consecință, *a priori* condamnați [63]. Tot Grigorie Nandriș admitea o influență voroneteană în reprezentarea acestei teme la 1678, la biserica athonită Vatopedi, pe peretele exterior al catholiconului [64].

Judecății de Apoi de la Voroneț i se dedica o lucrare de licență în anul academic 1981-1982 la Universitatea de studii din Roma, bază pe care extindea ulterior cercetarea la toate reprezentările temei din nordul Moldovei [65].

Paul Henry a fost acela care a dedicat spații întinse cu observații judicioase și pertinente celorlalte aspecte ale programului iconografic de pe fațadele bisericii Voroneț. Pentru el scărița din *Vămile Văzduhului* de pe contrafortul nord-vestic, pe care sufletul trebuie să o parcurgă în drumul său spre rai, după ce a trecut peste cele 21 de vămi, constituie o mărturie a prezenței folclorului românesc în iconografia religioasă [66]. În această scăriță autorul identifica „punțile“, un gen de pomeni din textile, care se așează în fața carului ce transportă defunctul spre groapă. Acest obicei era încă prezent în Moldova la sfîrșitul secolului trecut [67].

Cu aceeași ocazie Paul Henry observă că *Zapisul lui Adam,* din tema *Originile* de sub cornișa fațadei nordice, temă prezentă însă și la Humor și Sucevița, constituie un reflex al credinței bogomilice pătrunse la nord de Dunăre [68]. A referit și despre celelalte teme principale sau secundare,*Cinul* sau *Ierarhia cerească* [69], *Imnul Aca-*

---

59. *Ibidem*, p. 245-263.

60. I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 132, 200.

61. Paul Henry, *op. cit.*, p. 222-224 și idem, *De l'originalité des peintures bucoviniennes dans l'aplicaiion des principes byzantins*, în „Byzantion“, I, 1924, p. 291-303 unde pune în relație tema *Judecății* cu acelea ale *Scării Virtuților* și *Vămilor Văzduhului.*

62. Petru Comarnescu, *op. cit.*

63. Grigore Nandriș, *Christian humanism in the Neo-Byzantine Mural Painting of Eastern Europe*, Wiesbaden, 1970, p. 69-80; de asemenea, versiunea românească, *Umanismul picturii murale postbizantine*, București, 1985, vol. II, p. 133-140; 164-165.

64. *Ibidem*, p. 103.

65. Iuliana Nina Batali, *Aspetti dell'iconografia del Giudizio finale nella pittura esterna moldava dell'epoca di Pietro Rareș (1527-1546)*, în „Byzantion“ (Bruxelles), tome LV (1985), fascicula 1, p. 39-68 și nota 32 de la p. 58.

66. Paul Henry, *Folklore et iconographie religieuse*, în „Bulletin de l'Institut français des hautes études en Roumanie. Mélanges“, 1927, București, 1928, p. 64 și urm.

67. Simeon Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, București, 1892, p. 449-456.

68. Paul Henry, *op. cit.*, loc. cit. Problema era reluată apoi de N. Cartojan, *Zapisul lui Adam*, în „Arta și tehnica grafică“ caietul 3, martie, 1938, p. 15, prilej cu care referea și asupra reprezentării de la Voroneț.

69. Idem, *Monumentele din Moldova de nord...*, p. 213-214.

tist [70], *Arborele lui Iesei*. Această din urmă temă o consideră ca fiind „cea mai bine conservată la Voroneț, unde și compoziția se vădește a fi cea mai riguroasă". Mai mult chiar, apreciază că între prototipul temei folosit în bisericile moldovenești și în cele de la Muntele Athos (trapeza de la Lavra Dochiariu) există o deplină identitate, conchizînd că „cea mai riguroasă dintre compoziții și prin urmare cea mai apropiată, fără îndoială, de prototipul necunoscut, din care derivă toți acești arbori este cea de la Voroneț" [71].

În acest cadru Paul Henry relua problema filosofilor păgîni și a sibilelor care străjuiesc pe verticală *Arborele lui Iesei* de la Voroneț, problema dezbătută într-un studiu special de Vasile Grecu [72]. Cercetătorul francez accepta opinia bizantinologului român după care „pictura moldovenească se conforma unei tradiții diferită de cea instituită de *Erminia* lui Dionisie, remarcă ce se confirmă și în urma verificării colecției de Erminii care se găsește la București, la Biblioteca Academiei" [73]. Totodată, însă, Paul Henry aprecia că „nicăieri, nici în Moldova și nici la Muntele Athos, nu vom regăsi rigoarea de la Voroneț și nici locul special ce li se cuvenea celor Douăsprezece Triburi" [74].

Spre deosebire de Paul Henry, mai recent, Grigore Nandriș reluînd cercetarea reprezentării *Arborelui lui Iesei* și a filosofilor greci în pictura exterioară românească apreciază că, dimpotrivă, „tema a fost dusă din Țările române la Muntele Athos, și nu invers" deși remarca, îndreptățit, și rezerva cercetătorului francez [75]. Un spațiu deosebit de amplu este rezervat de Grigore Nandriș reprezentării filosofilor antici fără ca studiile anterioare ale lui Vasile Grecu și Paul Henry, dedicate special problemei, să-l complexeze. Cum însă demersul său vizează întreaga pictură exterioară din Moldova să reținem, vis-a-vis de subiectul lucrării de față, că nu exclude lecturarea de către Paul Henry, la Voroneț, a numelui Thgidid și identificarea lui cu Tucidide sub rezerva că opinia nu se susține „de aceeași scriere a numelui în alte părți, la Moldovița, Thudi, la *Sfîntul Gheorghe*-Suceava și Humor un Thudik [76]. Sub numele **Єлин Огилд,** elin Ogilid, Oghilid, străjuind la Voroneț Arborele lui Iesei, în imediata vecinătate a filosofului Socrate, dar prezent și la biserica *Sfîntul Gheorghe*-Suceava, Nandriș identifică

---

70. Idem, *Folklore et iconographie ;* idem, *Quelques notes sur la représentation de l'Hymne Akathiste dans la peinture murale de Bukovine,* în „Bulletin de l'Institut français", Mélanges, 1928, p. 33-49. O sinteză asupra acestei teme în pictura exterioară din Moldova, inclusiv despre reprezentarea ei pe fațada de nord a bisericii Voroneț, la O. Tafrali, *Iconografia Imnului Acatist,* în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", VII, 1914, p. 49-84, 127-140 și 153-173.

71. Idem, *Monumentele...*, p. 216. Anterior publicase însă studiul *L'arbre de Jessé dans les églises de Bucovine,* în „Buletin de l'Institut...", Mélanges, II, 1928, București, 1929, p. 1-31.

72. Vasile Grecu, *Darstellungen altheidnischer Donker und schriftsteller in der Kirchenmalerei des Morgenlandes,* în „Buletinul Secției de Istorie a Academiei Române", XI, 1929 ; Idem, *Filosofi păgîni și biblici în vechea noastră pictură bisericească,* în „Arta și tehnica grafică", caietul 10, 1939, 1940.

73. Paul Henry, *L'arbre de Jessé...* și idem, *Monumentele...*, p. 216-217.

74. Idem, *Monumentele...*, p. 217.

75. Grigore Nandriș, *op. cit.*, (versiunea română) p. 85.

76. *Ibidem*, p. 52.

pe tragedianul grec Euripide [77]. Acceptă, alături de V. Grecu și Premerstein, că Zmovagl — Змовагль de la Voroneț și *Sfîntul Gheorghe*-Suceava este o destorsiune a numelui Z... aragd, pe care-l identifică cu Socrate [78].

Filosofii păgîni în imediata vecinătate a *Arborelui lui Iesei* în Moldova „întăresc prin mărturia lor laică profețiile din Vechiul Testament“ [79], idee întîlnită anterior și la V. Grecu. Fără a refuza legătura strînsă dintre *Arbore* și filosofi, Grigore Nandriș, dimpotrivă, o nuanțează prin extensie notînd: „Tema iconografică a *Arborelui lui Iesei*, împreună cu tema filosofilor formează un complex unitar, își are originea în Evanghelii, dar interpretarea sa în asociație cu *Judecata de Apoi* și cu filosofii greci o amplasează în sfera ideilor neoplatonice“, pentru a conchide apoi : „*Arborele lui Iesei* asociat cu Filosofii greci este un comentariu teologic al temei *Judecății de Apoi*“ [80].

Nu lipsesc din lucrările citate nici referințele estetice. Cele dintîi analize sub acest raport le datorăm lui Vasile Grecu, care exemplifica lipsa perspectivei în pictura bizantină prin *Judecata de apoi* de la Voroneț, lacună suplinită însă prin folosirea supraetajării, fie a registrelor, fie în chiar cadrul aceluiași registru. De pildă, în reprezentarea învierii morților „unde figurile de jos sînt de aceeași mărime cu cele de sus sau ca în grupul de sfinți în care numai chipurile celor dintîi se văd pentru ca, în profunzime, să fie redate în descrescendo doar nimburile acestora“ [81].

O paralelă deloc forțată între *Judecata de Apoi* a lui Michelangelo pictată în Capela Sixtină și cea de la Voroneț datorată, pe atunci neștiutului Ionașcu Chiril, o realiza cărturarul bucovinean Leca Morariu. Dincolo de faptul că autorul remarcă structura intimă a temei alcătuită din „patru etaje cu parterul lor [82] să reținem îndreptățirea cu care, în urma comparației celor două opere, se conchidea că fațada vestică a bisericii Voroneț „e însăși Capela Sixtină a Bucovinei“ [83].

O analiză estetică mai completă în care pentru prima dată s-au avut în vedere nivelele plastic (geometric și coloristic), perceptual și rațional-perceptual o realiza Cătălina Anca Mateescu [84], reluată și amplificată apoi în recenta monografie închinată monumentului voronețean [85]. Punctul de plecare al exegetei Cătălina Anca Mateescu I-a constituit, și autoarea recunoaște observațiile criticului și istoricului de artă Petru Comarnescu, prilejuite de sinteza sa despre monumentele Moldovei de nord. Cu legitimitate nota

77. *Ibidem*, p. 58-63.
78. *Ibidem*, p. 54 și 68-69.
79. Paul Henry, *Monumentele*, p. 216.
80. Grigore Nandriș, *op. cit.*, p. 121 și 132.
81. Vasile Grecu, *Perspectiva în pictura bizantină*, în „Codrul Cosminului“, anii II-III (1925 și 1926), Cernăuți, 1927, p. 618-620.
82. Leca Morariu, *La Voroneț*, (pagini de carnet din 4 octombrie 1913; 5 aprilie 1914; 24 iunie 1914) în „Făt Frumos“, an VIII (1933), Suceava, nr. 1, p. 16-20; nr. 2, p. 36-42 și nr. 3, p. 70-76. Analiza structurii interne a temei la p. 38-42.
83. *Ibidem*, p. 28.
84. Cătălina Anca Mateescu, *O analiză voroneţeană*, în „Cronica“, Iași, an V (1970), nr. 232 (29) din 18 iunie 1970, p. 5.
85. Ion I. Solcanu, Pr. Costache Buzdugan, *op. cit.*, p. 34-36.

„Compoziția de la Voroneț cu *Judecata de Apoi* este superioară prin amploarea și siguranța efectului decorativ, față de cele de la Athos — iar cele de la Camposanto din Pisa nu au nici pe departe strălucirea coloristică și știința compozițională a meșterului moldovean“ [86]. Prin prisma acestora înțelegem, poate, de ce și-a dorit să-și doarmă somnul de veci în liniștea cimitirului din vecinătatea ilustrului lăcaș.

Un alt aspect major dezbătut de istoriografia Voronețului privește datarea picturilor exterioare, problemă asupra căreia întîlnim opinii contrare. Wickenhauser atribuia frescele din exterior mitropolitului Grigore Roșca, opinie întemeiată pe inscripția de deasupra ușii de intrare în biserică și care atribuie ctitorirea pridvorului și a întregii picturi exterioare lui Grigorie Roșca, acțiune încheiată la 14 septembrie 1546 [87]. În baza acelorași surse documentare, Eugen Kozak atrăgea atenția că Wickenhauser s-a înșelat atribuind ierarhului amintit atît frescele interioare cît și cele exterioare și că lui i se datorează doar decorarea fațadelor cu picturi [88]. De aceeași părere era și savantul polonez Wladyslaw Podlacha în 1912 [89].

Problema se complică după 1924 cînd lui O. Luția i se publica postum descoperirea unui lat chenar ornamental în partea superioară a peretelui de est al pridvorului, perete care înainte de adăugarea pridvorului de către Grigore Roșca constituia fațada de vest a bisericii ștefaniene. Dată fiind identitatea elementelor de decor conținută de amintitul brîu ornamental cu cele care împodobesc interiorul tamburului de pe naos, O. Luția aprecia că acel chenar ornamental, identificat de el, datează din epoca lui Ștefan cel Mare și, deci, domniei acestuia i se atribuie începuturile înfrumusețării bisericii Voroneț cu fresce [90].

Mai apoi, în ordine, G. Balș, I. D. Ștefănescu, Petru Comarnescu, Maria Ana Musicescu și Sorin Ulea, V. Drăguț acceptă decorarea integrală a fațadelor bisericii Voroneț de către o echipă de zugravi la 1547. Chiar la puțină vreme după descoperirea lui O. Luția, Paul Henry prelua ideea datării brîului ornamental de pe peretele de est al pridvorului în vremea lui Ștefan cel Mare [91] și chiar faptul că tot atunci trebuiesc căutate începuturile picturii exterioare moldovenești. Observațiile lui O. Luția au fost reconfirmate în 1960-1961, cu prilejul restaurării bisericii Voroneț [92].

Spre deosebire de toți aceștia, Virgil Vătășianu lăsa să se înțeleagă că mitropolitul Grigorie Roșca a pus să se decoreze cu fresce doar fațadele pridvorului adăugat de el pentru că restul fațadelor bisericii Voroneț era decorat anterior. „Tematica picturii

---

86. Petru Comarnescu, *op. cit.*, p. 195-204.

87. În inscripție se precizează anul de la facerea lumii — 7055 — septembrie 14, din care Wickenhauser scăzînd 5509 și nu 5508 cum ar fi fost corect, obține 1546, în loc de 1547 (Franz A. Wickenhauser, *op. cit.*, p. 13 și urm.).

88. E. Kozak, *Die Inschriften aus der Bukowina*, partea I, p. 210 și nota 1. Aceleași surse-inscripții și la I. Sbierea, *Codicile Voroneţean*, Cernăuți, 1885, p. 256-258.

89. Wladyslaw Podlacha, *op. cit.*, p. 288 și urm.

90. O. Luția, *op. cit.*, p. 283-284.

91. Paul Henry, *op. cit.*, p. 210.

92. *Ibidem*, nota 3 de la p. 210.

exterioare de la vechiul triconc (Voroneț, n. n.) cuprinde spre est *Ierarhia cerească* iar, în continuare, pe fațada de sud, *Arborele genealogic*. Pe fațada de nord se mai disting, în dreptul pronaosului, scenele biblice din *Facere*, iar dedesubt *Imnul Acatist*, din care lipsește aparent scena *Asediului*. Acest amănunt, continuă savantul, a fost invocat ca argument pentru datarea picturii exterioare după reînscăunarea lui Petru Rareș și capitularea în fața Imperiului otoman“ [93]. Argumentele lui Virgil Vătășianu pentru datarea picturilor de pe fațadele altarului, naosului și pronaosului bisericii Voroneț înainte de 1547 sînt amintitul decor, identificat de O. Luția și faptul că „linia de demarcare între pictura exterioară, executată acum (1547, n.ns.) și cea anterioară se poate recunoaște în factura tencuielii ce s-a produs atît în fațada de sud cît și în cea de nord“ [94].

Autorul își menține opinia și în cea mai recentă contribuție a sa, atunci cînd nota că picturile exterioare ale bisericii fostei Mănăstiri Voroneț „sînt în parte anterioare, în parte posterioare anului 1547, cînd s-a adăugat exonartexul, ctitorie a mitropolitului Grigorie Roșca [95].

Cînd în 1912 Wladyslaw Podlacha își publica sinteza sa despre *Pictura murală din Moldova* observa că „frescele prezintă un caracter monahal, nu laic și nici de curte, cu o nuanță didacticistă“ [96]. Prin publicarea studiului despre reprezentarea *Asediului Constantinopolului* [97] în pictura exterioară din Moldova, de la bisericile Arbure, Humor, Moldovița, Baia, *Sfîntul Gheorghe*-Suceava, dar exclus din decorul voronețean se făceau cele dintîi sugestii de context de interpretare a programului iconografic exterior.

Încă O. Luția, în amintitul studiu, referindu-se la prezența portretelor lui Daniil Sihastrul și al mitropolitului Grigorie Roșca, a scenei *Sfîntul Gheorghe ucigînd balaurul* și a temei *Sfîntul Ioan cel Nou* remarca, îndreptățit: „Această evocare și îngrămădire a celor mai de seamă momente din viața religioasă și mănăstirească, nu numai a Voronețului ci, întrucîtva, și a Moldovei, nu poate să fie produsul unei întîmplări ci rezultă dintr-un plan preconceput, dintr-o voință conștientă“.

Într-adevăr, în studiul său din 1927 Paul Henry sublinia mai mult originalitatea alcătuitorilor de programe iconografice — implicit a celui de la Voroneț, care a introdus în temele *Originile* și *Vămile văzduhului* elemente de folclor, *Zapisul lui Adam* și puntea raiului [98]. În sinteza din 1930 era depășită interpretarea frescelor dată de Wladyslaw Podlacha. Începînd prin a observa „concepția locală“ a picturilor exterioare, Paul Henry o exemplifica, în cazul Voronețului, prin includerea „Sfîntului Ioan cel Nou, patronul Moldovei, în primul rînd al mucenicilor reprezentați pe absidă, stînd față în față cu Sfîntul Dumitru și pe zidurile pridvorului“ ceea ce,

---

93. Virgil Vătășianu, *Istoria artei europene. Arta din perioada Renașterii*, București, 1972, p. 203.
94. *Ibidem.*
95. Idem, *Studii de artă veche românească și universală*, București, 1987, p. 66.
96. Wladyslaw Podlacha, *op. cit.*, p. 355.
97. V. Grecu, *Eine Belagerung Konstantinopols in der Rumänisches Kirchenmalerei*, Byzantion, I (1924), p. 273-289.
98. Paul Henry, *Folklore et iconographie...*

pentru el ar constitui „o preocupare de ordin local, național“ (subl. n.)[99]. Face un pas mai departe atunci cînd întrevede un reflex social-politic în alcătuirea programului iconografic exterior de la orice biserică din Moldova. Iată ce scrie limpede în acest sens: „Nu e oare impresionant faptul de a vedea *Imnul Acatist*, celebrînd atotputernicia intervenției Fecioarei și apărarea victorioasă a Constantinopolului... în mod general înfățișată sub domnia unui principe hotărît să înfrunte cu tot curajul primejdiile unui război cu turcii...? Și nu sîntem oare îndemnați să vedem în... reprezentarea *Imnului Acatist* materializarea rugăciunilor și a invocațiilor pe care voievodul pune să fie înălțate în momentul cînd e gata să treacă la atac ?“ [100].

Pe calea unei atari interpretări de implicare social-politică a picturilor religioase din Moldova s-a situat și André Grabar, care vedea în tema *Cavalcadei împăratului Constantin* din pronaosul bisericii Pătrăuți o invocare a divinității de către Ștefan cel Mare în lupta antiotomană [101]. Dacă am amintit și acest fapt este pentru a puncta drumul parcurs de istoriografie spre o astfel de interpretare a picturilor religioase din Moldova și implicit, a celor voronețene. Într-o suită de studii se apreciază că întregul program iconografic exterior a fost conceput de pe poziții eminamente laice a căror finalitate ar fi fost apărarea neatîrnării țării [102]. În acest chip, toate temele principale sau secundare sînt supuse acestui țel. Chiar și atunci cînd lipsesc! Este cazul *Asediului Constantinopolului* care, la Vorbneț, nu a mai fost inclus în *Imnul Acatist* reprezentat, de astă dată, pe fațada nordică. Lipsa *Asediului* de la Voroneț s-ar datora, după același autor, grijii alcătuitorului programului iconografic, implicit a domniei, de a menaja susceptibilitatea Porții după ce Petru Rareș a revenit în scaun cu ajutorul acesteia.

Pentru Virgil Vătășianu alta ar fi legitimitatea diverselor teme apreciate, după cum s-a văzut, ca înscriindu-se propagandei antiotomane. Astfel „reprezentarea *Ierarhiei cerești* e o vădită ilustrare a programului social-politic de întărire a puterii centrale, urmărit cu tenacitate de Petru Rareș, căutînd să demonstreze că ierarhia pămînteană e de ordine divină“ și refuză să vadă „în această temă o invocare în lupta împotriva turcilor „deoarece“ mucenicilor militari nu le revine un rol predominant“ [103], iar *Arborele lui Iesei* ca *Arbore genealogic* vizează mai curînd aspecte dinastice căci Petru Rareș, fiu ilegitim al lui Ștefan cel Mare, „avea nevoie de a se face respectat“ [104], după cum nici *Judecata de Apoi* nu poate fi inclusă „în categoria temelor propagandistice îndreptate împotriva turcilor, de vreme ce ei în grupul necredincioșilor ocupă un loc între evrei și latini“. În schimb tema poate fi înglobată, alături de *Vămile văzduhului*, celor etico-moralizatoare. Deși autorul face

---

99. Idem, *Monumentele...*, p. 220.
100. *Ibidem*, p. 221.
101. André Grabar, *Les croisades de l'Europe orientale dans l'art*, în „Mélanges Diehl“, II, Paris, 1930, p. 19-27.
102. Sorin Ulea, *Originea și semnificația ideologică a picturii exterioare moldovenești* (I), în „SCIA“, 1/1963, p. 57-93 și (II), SCIA, 1/1972, p. 37-53.
103. Virgil Vătășianu, *Istoria artei europene*, p. 200.
104. *Ibidem*, p. 201.

aceste observații în legătură cu pictura exterioară de la Humor, ele rămîn valabile și în cazul Voronețului.

Noi înșine, fără a refuza implicarea picturilor exterioare de la Voroneț în realitățile social-politice ale epocii, nu le-am absolutizat de vreme ce destinația dintîi a acestora era religioasă. În schimb, prin executarea decorului fațadelor după devastatoarea campanie otomană din 1538, programul iconografic de aici capătă valențe manifest (nu eminamente) antiotomane. Dovadă asocierea temelor de pe fațada de sud a pridvorului, iar lipsa scenei *Asediului Constantinopolului*, a orașului victorios care simboliza însăși cetatea Sucevei, trebuie apreciată ca o renunțare determinată de „pîngărirea“ cetății Suceava prin ocuparea ei de către turci în toamna anului 1538 [105].

Cealaltă cale a interpretării picturilor voronețene — interioare și exterioare — aceea a semnificației teologice a fost urmată de marea majoritate a exegeților, începînd cu Wl. Milkowicz care analiza reprezentarea *Sinaxarului* din pridvorul bisericii Voroneț [106], Wladyslaw Podlacha, Joseph Strzygowski [107], O. Tafrali, V. Grecu, O. Luția, Claudiu Isopescu [108], G. Balș, I. D. Ștefănescu, Paul Henry și continuînd, mai recent, cu Petru Comarnescu, Grigore Nandriș, Wilhelm Nyssen, C. Buzdugan.

Pentru Grigore Nandriș multe teme din pictura voroneteană stau sub semnul conceptelor neoplatonice [109], iar pentru Wilhelm Nyssen sursa de inspirație a picturilor exterioare au fost imnele liturgice. Află temeiurile reprezentării *Ierarhiei cerești* de la Voroneț în învățătura Părinților Orientului (la Ioan Damaschinul și Efrem Sirianul). Aceleași temeiuri în reprezentarea profetului Isaia cu cărbunele aprins din conca de sud a bisericii Voroneț, iar figurarea *Platyterei* din arcul estic al aceleiași biserici a fost inspirată din liturghia Sfîntului Vasile [110].

Pr. C Buzdugan aprecia că „scenele care împodobesc pereții interiori și exteriori ai Voronețului își au corespondențe artistice în imnele cultice, care prin prozodia lor ofereau iscusiților zugravi posibilitatea de redare a scenelor cu viață, mișcare, simplitate și

---

105. Ion I. Solcanu, *Reflectarea luptei pentru independență în pictura murală din nordul Moldovei (Noi contribuții)*, în „Anuarul Muzeului județean Suceava“ VI-VII, 1979-1980, p. 282 și urm.

106. W. Milkowicz, *Zwei Furko-Kalender in der Bukowiner Klosterkirchen Woronetz und Suczawitza aus dem XVI Jahrhundert*, Wien, 1898. Academiie Române“, XI, 1929; Idem, *Filosofi păgîni și biblici în vechea*

107. Joseph Strzygowski, *Comori de artă în Bucovina* în BCMI, VI (1913), p. 128-131, traducerea articolului *Kunstechätze in der Bukowina*, apărut în ziarul vienez „Die Zeit“, aug. 1913.

108. Claudiu Isopescu, *L'arte religiosa moldava della Bucovina, Il monastero de Voronetz*, în „Ilustrazione Toscana“, an. V (1927), nr. 12, p. 28-31.

109. Grigore Nandriș, *op. cit.*, p. 121-168.

110. Wilhelm Nyssen, *Bildgesang der Erde. Aussenfresken der Moldauklöster in Rumänien*, Trier, Paulinus Verlag, 1977, p. 93-96, 97-99 și 101. Mai sînt discutate de autor imaginile *Fecioara cu Pruncul, Arborele lui Iesei, Simeon cu copilul, Judecata de apoi, Adam și Eva în paradis*, toate din pictura exterioară a bisericii Voroneț. Vezi și recenzia semnată de Ion Solcanu și Sorin Chițeanu, în „M.M.S.“, nr. 1-2/1978, p. 182-185.

frumusețe“ [111]. Analizînd cîteva teme sub raport teologic, din interiorul și exteriorul bisericii, autorul ajunge la concluzia că, pe de o parte „selectarea scenelor iconografice face dovada unui alt aspect fundamental al mesajului pe care ni-l transmite pictura Voroneț-ului: conștiința autonomă a ierarhiei bisericești din Moldova“, iar pe de altă parte „Voronețul, care încă ascunde tainele sale, ne dezvăluie mesajul teologiei și spiritualității ortodoxiei românești: păstrarea intactă a dreptei credințe, promovarea spiritului irenic între credincioși aparținînd altor confesiuni, chemarea neamului la unitate și la apărarea gliei străbune“ [112].

De-a lungul celor cinci secole de existență complexul monastic de la Voroneț a parcurs un drum lung pînă la actualul stadiu, cînd îi supraviețuiește doar biserica. Construcțiile anexe au dispărut, valorile de artă mobiliară s-au înstrăinat și risipit și dintre acestea foarte puține au reținut atenția specialiștilor [113] încît s-ar putea afirma că din întregul colier de nestemate a rămas una singură, e drept, cea mai valoroasă, biserica. În vremea Marii Uniri, starea de conservare a monumentului nu era dintre cele mai bune. S-au impus o serie de măsuri. În anii 1960-1963 s-a declanșat o nouă campanie de lucrări de conservare a bisericii, vizînd acoperișul și executarea drenajului, operațiune fără de care umiditatea punea în pericol însești frescele.

Cercetările efectuate în acei ani au relevat că, datorită umidității, fresca de pe fațada de sud era supusă unui proces de denaturare a pigmenților, în speță transformarea culorii albastre în verde. Analiza chimică și mineralogică a pigmentului albastru a stabilit natura minerală a acestuia, azuritul — carbonatul bazic de cupru care sub acțiunea apei se transforma lent tot într-un carbonat bazic de cupru, dar *malachit* [114]. Deși salutare în cea mai mare parte, lucrările de atunci și din deceniul următor au avut și urmări nefaste. Ridicarea zidului împrejmuitor, dar mai cu seamă acoperirea bisericii cu tablă de aramă și închiderea integrală a „podului“ a avut consecințe grave îndeosebi pentru frescă. Din cauza schimbării microclimatului cu care edificiul fusese obișnuit după dispariția zidurilor împrejmuitoare la cumpăna secolelor XVIII-XIX, dar mai cu seamă datorită temperaturilor ridicate din interiorul „podului“ ca urmare a încălzirii acoperișului de tablă, a avut loc un rapid proces de evaporare a apei din ziduri, ceea ce a determinat

---

111. Ion I. Solcanu, Pr. C. Buzdugan, *op. cit.*, p. 52.

112. *Ibidem*, p. 56.

113. I. Sbierea, *Codicele Voroneţean*, Cernăuți, 1885; I. Bogdan, *Evangheliile de la Humor și Voroneț din 1473 și 1550*, București, 1907, dar și supra 12. Pentru jilțul de la Voroneț, cu decorul unic cuprinzînd oameni și animale, vezi Florentina Dumitrescu, *Ornamentica figurativă la mobilierul religios din sec. al XVI-lea, Moldova*, în SCIA, 3-4/1954 și *Istoria artelor plastice în România*, I, p. 395 și 396, fig. de la p. 395.

114. Ing. Ion Istudor, *Un fenomen de denaturare a culorilor în pictura murală de la Voroneț*, în „Revista Muzeelor“, an. II (1965), nr. 1, p. 65-66; Idem, *Altérations de la couleur observée sur les peintures murales des églises de Bucovine*, în *Colloque sur la conservation et la restauration des peintures murales*, Suceava, Roumanie, Juillet 1977, p. 21-25.

desfolierea frescelor și, în consecință, periclitarea acestora. Munca migăloasă, de lungă durată, pentru consolidarea stratului purtător de frescă prin injectarea caseinatului de calciu, apoi restaurarea zonelor alterate a fost realizată de o echipă de pictori restauratori de sub conducerea reputatei specialiste Tatiana Pogonat [115] și a nu mai puțin merituosului Oliviu Boldura [116]. Întreprinderea de fixare a picturii exterioare, de loc ușoară, precedată de numeroase studii a fost urmarea nemijlocită a grijii purtate de Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Teoctist astăzi Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, față de acest monument, înălțătoare pagină a spiritualității poporului român. Acest adevăr ca și cele cinci sute de ani de existență a monumentului obligă la o veghe neadormită asupra sa.

În aceste împrejurări aniversative a uneia dintre cele mai de preț opere de artă create de poporul român și cu deplin sentiment de responsabilitate față de aceasta, apreciem ca viitor pas: 1. catalogarea fiecărei scene de frescă interioară și exterioară; 2. transcrierea inscripțiilor lămuritoare și 3. executarea unor diapozitive color pentru fiece scenă și detaliu mai important. În acest chip se va realiza un minimum documentar al întregului, dar și al detaliului la care să se poată apela în orice moment și împrejurare. Aceste operații vor constitui premise de la care viitorii istorici ai culturii medievale românești vor continua cercetările în elucidarea a încă multor enigme pe care Voronețul încă le ascunde.

Ion I. SOLCANU

---

115. Experiența dobîndită pe tărîmul restaurării picturilor din Moldova consemnată într-o serie de studii, printre care și *Observations concernant la nature et le comportement des mortiers des peintures murales de Moldavie*, în *Colloque*, p. 73-76.

116. Oliviu Boldura, Șerban Angelescu, Marius Rădulescu et Gabriel Mruczynschi, *Le résultat des recherches effectuées à l'église de Streisîngeorgiu*, în *Colloque*, p. 113-120.

Aniversări

SCRIITORUL ALEXANDRU VLAHUȚĂ ȘI LEGĂTURILE LUI CU MĂNĂSTIREA AGAPIA

(La 130 de ani de la naștere)

Alexandru Vlahuță s-a născut la 5 septembrie 1858, în comuna Plești, Bîrlad, localitate ce astăzi poartă numele sciitorului.

Provenea dintr-o veche familie țărănească, destul de numeroasă, avînd ca părinți pe Nicolae și Ecaterina, care cu greu și-au încropit o gospodărie. Alexandru a fost ultimul din cei opt copii ai familiei Vlahuță.

Școala primară și studiile liceale le-a făcut în orașul Bîrlad, în condiții grele de aspră sărăcie. Despre anii aceia de școală, plini de necazuri, avea Vlahuță să-și depene amintirile, scriind mai tîrziu pagini alese de memorialistică. Bacalaureatul și-l dă la București în 1879 și, silit de nevoile vieții, capătă tot atunci, prin concurs, o catedră la școala din Tîrgoviște. Paralel, el funcționează la mai multe instituții, dar, în același timp, se înscrie și la Facultatea de drept din București. În urma anumitor conflicte cu oficialitățile din Tîrgoviște este destituit din învățămînt și se stabilește definitiv în București unde, rînd pe rînd, îndeplinește diferite munci: profesor de filosofie la un institut, profesor la Liceul Sfîntul Gheorghe și referendar la Casa Școalelor, de la 1 aprilie 1891 pînă la apusul vieții.

Ca poet, prozator și publicist, Vlahuță a debutat în 1879 cu versuri și proză, publicate succesiv în „Convorbiri literare", iar în 1887 îi apare primul volum de poezii. Poeziile lui suferă adînc influența eminesciană și Vlahuță nu s-a putut deloc desprinde de timbrul liricii lui Eminescu de care se legase atît de mult sufletește.

Rînd pe rînd, Vlahuță colaborează la diferite reviste literare cum au fost: „Armonia", „Epoca", „Revista nouă", „Gazeta săteanului", „Viața", iar între anii 1901 și 1910 a fost, împreună cu George Coșbuc, codirector al săptămînalului „Sămănătorul" și în 1918 director al revistei „Ramura".

În ceea ce privește poziția lui Vlahuță în literatura română, el a pledat totdeauna pentru o literatură inspirată din realitatea zilnică, însuflețită de spirit patriotic și călăuzită de riguroase criterii etice.

Schițele și nuvelele lui, adunate la un loc, formează mai multe volume, apărute succesiv. Ele s-au bucurat de un deosebit prestigiu în epoca respectivă, ca și în actualitate. În 1886 îi apare volumul „Nuvele", în 1892, „Din goana vieții", romanul psihologic „Dan" în 1894, „Icoane șterse" în 1895, „În vîltoare" în 1896, „Clipe de liniște" în 1899, și „România pitorească" în 1901, care rămîne o capodoperă literară de memorialistică, rezultatul unei călătorii prin țară.

După o întrerupere de cîțiva ani, Vlahuță reia firul publicațiilor cu acea sinteză „Din trecutul nostru", în care el evocă chipuri ale marilor voievozi români. Publică apoi un nou șir de nuvele: „Din durerile lumii" în 1908, „File rupte" în 1909, „La gura sobei" în 1911 și „Pictorul Nicolae Grigorescu. Viața și opera lui" în 1910, care este o interpretare literară a operelor genialului pictor român. Din toată opera lui Alexandru Vlahuță se desprind aspecte din viața socială a epocii, tratate cu spirit realist și critic. Scriitorul a năzuit cu cea mai deplină consecvență ca arta lui să izvorască din frămîntările societății contemporane. El a fost unul din acei scriitori care a răspuns cu ardoare la chemările timpului și a căutat să slujească țara și neamul său, cu pasiune, cu dăruire și competență.

Acest lucru îl demonstrează curentul înnoitor de după 1901, cînd, împreună cu George Coșbuc, Vlahuță scotea o nouă revistă săptămînală, „Sămănătorul", în scopul de a preîntîmpina haosul unor agitații ce dominau, la început de secol, societatea românească, străine de toate aspirațiile neamului românesc.

Ideile de bază ale revistei, devenite între timp esența curentului literar sămănătorist, vizau, sub influența mișcărilor țărănești, simpatia față de țărani, iar pe de altă parte dezvăluiau înstrăinarea de popor a cercurilor conducătoare.

Poezia „Sămănătorul", publicată în primul număr al acestei reviste, rezuma direcția noii publicații: „Pășește-n țarină semănătorul / Și-n brazda neagră, umedă de rouă / Aruncă-ntr-un noroc viața nouă / Pe care va lega-o viitorul".

Coperta primului număr al acestei reviste, a fost desenată de pictorul Nicolae Grigorescu, la rugămintea celor doi fruntași ai literaturii noastre, Alexandru Vlahuță și George Coșbuc.

Vlahuță a propovăduit entuziasmul și frenezia muncii, vibrînd de darurile și bucuriile ei. A divinizat iubirea și tăcerea creatoare. El a sădit în conștiința intelectualității românești a vremii adevăruri de care se leagă prefacerea lumii și fericirea ei. „Să fii om de ispravă, un sămănător de fericire; asta-i tot ce ți se cere; e singurul scop pentru care ți s-a dat viața".

Vlahuță gîndea tot timpul la integrarea definitivă a poporului în viața social-economică, în cultura și civilizația noastră națională și pentru aceasta, vibrînd și gîndind, a scris nu un sistem scolastic de educație și cultură, ci pagini alese de inițiere și de răscolire. O iluminată pedagogie socială ilustrează lucrările lui: „File rupte", „La gura sobei" și „Dreptate", o pedagogie care deschide cărturărimii perspective de adevărat apostolat.

Cărțile lui, ieșite din focul inimii, sînt izvoare de înviorare și de conversiune, ca niște adevărate strigăte din cer. Cînd deschizi „La gura sobei" sau „Dreptate", parcă se desfășoară steagul unei lupte creatoare.

Spirit lucid și drept, el a fost totdeauna un inspirat. „Suprema virtute — spunea el prietenilor — e să uiți durerea, să ierți și să iubești".

În nemărginirea ei, iubirea acestui om și artist cuprindea nu numai inima și spiritul oamenilor, dar și sufletul lucrurilor. Ce deslușit trăia în el acel „anima rerum", dintr-o arhaică țesătură, dintr-un tron domnesc sau dintr-o carte bună.

Dincolo de acestea, Vlahuță avea un suflet deschis și o minte deschisă spre tot ce era frumusețe, dragoste, adevăr și mai ales dreptate.

Sensibil și cordial cu toată lumea, expansiv, în special cu prietenii apropiați, Vlahuță a închegat prietenie cu aproape toți marii poeți, scriitori și oameni de artă contemporani lui. De Eminescu l-a legat o prietenie sinceră și duioasă, din clipa cînd l-a cunoscut, și ea a rămas statornică și credincioasă pînă la moarte. Prieten bun, intim și statornic a fost și cu Delavrancea, Caragiale, Hașdeu, George Coșbuc, Slavici, Brătescu-Voinești, Constantin Stere, Paul Bujor, Goga, Pătrășcanu, Radu Rosetti și pictorii Ipolit Strîmbu, Petrașcu, Băncilă, Jean Steriade și, în special, cu pictorul Nicolae Grigorescu, pentru care păstra în sufletul său o adîncă afecțiune.

Pe toți prietenii îi primea în casa lui cu o privire blîndă, izvorîtă din ochii lui mari, negri, luminoși și purtători de pace și tuturor le întindea o mînă caldă și în mîna lui le dăruia inima lui. Pentru toți Vlahuță a fost un model de viață, un magistru al demnității personale.

Vlahuță a avut totdeauna o mare dragoste de viață, adînc înțeleasă și trăită calm. Viața lui particulară însă i-a oferit prea puține satisfacții, ea a fost destul de zbuciumată de griji, plină la tot pasul de lipsuri și privațiuni.

Îmbătrînit de timpuriu și chinuit de boală și de neliniște, după ce trăiește din plin suferințele poporului nostru pricinuite de primul război mondial, după nesfîrșite nopți de nesomn, Vlahuță încheie în liniște viața și pleacă la Domnul în 19 noiembrie 1919, fiind înmormîntat în cimitirul Belu.

În 1948, Academia Română l-a declarat membru de onoare postmortem, acordîndu-i locul ce i se cuvenea în panteonul culturii noastre.

Dar amintirea scriitorului Alexandru Vlahuță, ca și a pictorului Nicolae Grigorescu, este foarte mult legată de Mănăstirea Agapia și prezența lui este vie ca și atunci cînd, vară după vară, își petrecea vacanțele la Agapia, fie singur, fie în anturajul prietenilor săi.

Alexandru Vlahuță venea la Agapia atras nu numai de frumusețile locului și ale naturii înconjurătoare, ci și de familia sa, care se statornicise în mănăstire. Legăturile lui frecvente cu Agapia au început de prin anul 1890, cînd sora lui mai mare, Eliza, care fusese căsătorită cu un arendaș, Străjescu de la Dobrovăț, rămasă văduvă, intră în Mănăstirea Agapia și îmbracă haina monahală sub numele de Elisabeta. Ea a cumpărat de la maica Agripina Marcoci, econoama mănăstirii, o casă situată la sud-est

față de incintă, sub poala pădurii, a cărei vechime depășește 150 de ani și care poartă amintirea întregii familii a scriitorului. La această casă s-a adăugat în anul 1902 un pridvor spațios și două camere la parter, cu toată cheltuiala scriitorului, după cum reiese din documentele de arhivă ale mănăstirii.

La Mănăstirea Agapia s-au retras la bătrînețe și părinții scriitorului, mai întîi mama, Ecaterina, și apoi tatăl, Nicolae, care au îmbrăcat și ei haina monahală sub numele de Elisabeta și Nectarie Vlahuță.

Un frate mai mare al scriitorului, Mihalache, călugărindu-se și el la Mănăstirea Neamț, sub numele de Mardare, spre bătrînețe se retrage la Mănăstirea Agapia.

Sub îngrijirea și ocrotirea surorii sale, a maicii Elisabeta Străjescu, au copilărit la Agapia cele două fiice ale scriitorului, Mimi-Margareta și Anișoara, rămase doar la numai cinci ani fără mamă. Cîte amintiri duioase din anii aceia frumoși petrecuți la Agapia le-a păstrat în suflet, pe care mai tîrziu le-a așternut pe hîrtie, Mimi, fiica mai mare a scriitorului, care moștenea talentul scriitoricesc al tatălui său. Acestea sînt motivele care îl leagă pe scriitor de aceste locuri și el revine mereu în sînul familiei pînă spre apusul vieții. Aici și-a petrecut Vlahuță o bună parte din viața sa, aici a scris el pagini alese de literatură, aici unde era liniște atît de folositoare creației artistice.

În pridvorul spațios al acestei case vechi au avut loc, de multe ori, adevărate cenacluri literare, la care participau cu regularitate cei mai buni și statornici prieteni ai scriitorului: Delavrancea, Caragiale, Hașdeu, Slavici, Alexandru Filippide, Radu Rosetti și mai ales colegul lui bun de la Liceul din Bîrlad, scriitorul și savantul Paul Bujor. Dintre aceștia nu lipsea mai niciodată pictorul Nicolae Grigorescu, care se simțea legat de Agapia cu toate fibrele ființei sale. Îl lega biserica Agapiei cu pictura executată de el în anii aceia atît de frămîntați de speranțe și idealuri tinerești, prin care își remarcase el calitățile excepționale de mare maestru al penelului.

Față de marele pictor Nicolae Grigorescu, Alexandru Vlahuță avea nu numai o profundă afecțiune, ci și prețuire nețărmurită pentru calitățile pictorului. În sufletul scriitorului vibra opera așternută de marele pictor cu atîta măiestrie pe pereții bisericii din Agapia, despre care el va scrie: „Din cîte biserici avem în țară nici una nu închide o așa de aleasă comoară artistică, atîta bogăție de viață cerească, exprimată așa de frumos, așa de curat și cu atîta putere. Ce pot vorbele să spună despre frumusețea unui cîntec?“ Cîteva fotografii expuse în casa memorială, imortalizează aceste momente ale cenaclurilor.

O impresionantă sărbătoare a avut loc în pridvorul acestei case în 1902, la care au luat parte mulți prieteni ai scriitorului. Ea a fost prilejuită de aniversarea centenarului vîrstei tatălui său, monahul Nectarie Vlahuță. Cu această ocazie, pictorul Nicolae Grigorescu a zugrăvit portretul bătrînului monah, ce se păstrează astăzi în casa memorială, un bust al fiicei scriitorului, Mimi-Margareta la vîrsta de 15 ani, și un tablou, „Portiță la Agapia“, reprezentînd poarta casei unde a locuit pictorul la Agapia.

Cîte amintiri sfinte și cîte sentimente pătrunse de fiorul dragostei de neam nu i le-a destăinuit Grigorescu lui Vlahuță din anii aceia frumoși, dar și plini de încordare, petrecuți pe schelele din biserica Agapia! „Cum ajunsese vestea că s-a ales Cuza domnitor în amîndouă capitalele am lăsat tot, povestea Grigorescu, am pus șaua pe cal și fuga la tîrg. Atunci am văzut eu ce va să zică bucuria unui popor. Cîntece, jocuri, chiote în toate părțile. Îți ieșeau oamenii în drum cu oala plină de vin, care cum se întîlneau luau vorba de Cuza, de Unire, se îmbrățișau și încingeau hora în mijlocul drumului. Și era un ger de crăpau pietrele. Dar unde mai sta cineva în casă? Am văzut bătrîni care plîngeau de bucurie. Vreo săptămînă n-am mai putut lucra. Mi-aduc aminte că stăteam seara pînă tîrziu și făceam desene despre Unirea Principatelor“.

Scriitorul, fidel acestor destăinuiri, le-a inserat în lucrarea sa despre Grigorescu. Cei doi mari și buni prieteni colindau zile întregi prin munții Agapiei, se afundau pe cărări întortocheate, de unde ieșeau în luminișuri, căutînd astfel peisajele frumoase pe care apoi pictorul le așternea pe pînza întinsă pe șevalet. Frînți de oboseală și foame, se întorceau în pașnica căsuță cu pridvor, așezată sub coama brazilor, unde iar își reîmprospătau

puterile pentru alte drumeții, în căutarea necontenită de noi frumuseți naturale.

Mănăstirea Agapia rămîne astfel leagănul unor frumoase amintiri, locul în care s-a cimentat prietenia și încuscrirea dintre cei doi mari artiști, genialul maestru al penelului, Grigorescu și Vlahuță, iscusitul cîntăreț al versului și al prozei.

La Agapia a fost pusă la cale și s-a pecetluit căsătoria celor două fiice ale scriitorului. Mimi-Margareta se căsătorește cu nepotul lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, marele bizantinolog de mai tîrziu, profesorul I. D. Ștefănescu. A doua fiică, Anișoara, se căsătorește cu fiul pictorului Nicolae Grigorescu, Gheorghe N. Grigorescu.

Vechea căsuță cu pridvor și cu geamlîc, care a fost atît de ospitalieră altădată cu marii clasici ai literaturii noastre, era în ultima vreme tot mai șubredă. Din inițiativa Mitropoliei Moldovei, în anul 1966 s-a hotărît restaurarea acestei case din vremea scriitorului și transformarea ei în Casă memorială.

În același an s-a și restaurat din temelie această casă, care închidea în ea atîtea amintiri legate de istoria literaturii noastre, astfel readuse la viață. Interiorul a fost împodobit cu mobilierul lui de altădată, pe lîngă care s-a mai adăugat și un alt mobilier, care a aparținut scriitorului, donat pentru această casă memorială de Ana Grigorescu, fiica scriitorului. Pe panouri și în vitrine este expusă o întreagă colecție de fotografii, manuscrise și scrisori originale, toate în legătură cu Vlahuță și familia sa. Apoi, tablouri în ulei, cu scriitorul Vlahuță, altul al tatălui său, monahul Nectarie, pictat de Grigorescu, un alt tablou al lui Mardarie Vlahuță, pictat de Ipolit Strîmbu, un portret al maicii Elisabeta Străjescu, pictat de Octav Băncilă, o schiță în tuș cu Mimi Vlahuță, precum și alte tablouri de familie.

În vitrine sînt expuse operele lui Vlahuță aproape complete, dintre care unele în ediție *princeps*.

În anul 1982 s-a făcut o nouă reorganizare a acestei Case memoriale, adăugîndu-se cu această ocazie noi obiecte care au aparținut scriitorului și familiei sale. Printre acestea putem menționa obiecte de uz casnic, mobilier, precum și o colecție de fotografii de familie, nepublicate și necunoscute, scrisori inedite, unele adresate sorei sale, iar altele fiicelor lui, la Agapia, toate acestea fiind provenite din colecția profesorului I. D. Ștefănescu, ginerele scriitorului.

Vlahuță a fost primul scriitor în literatura noastră care acordă importanță unor factori hotărîtori în constituirea personalității umane: mediul și educația.

O scrisoare substanțială, cu cele mai frumoase sfaturi moral-educative, a scris-o Vlahuță fiicei sale Mimi, care se afla la Agapia, pe cînd aceasta împlinise 17 ani și în care Vlahuță îi descrie drumul spre perfecțiune, prin care omul poate să fie fericit în viață.

Pentru frumusețea cuprinsului ei, redăm o parte din textul acesteia, mai jos :

„Să trăiești Mimilică dragă, să fii bună, să fii bună pentru ca să poți fi fericită. Cei răi nu pot fi fericiți. Ei pot avea satisfacții, plăceri, noroc chiar, dar fericire nu. Nu, pentru că, mai întîi cei răi nu pot fi iubiți, și-al doilea... al doilea de! norocul și celelalte „pere mălăețe", care se aseamănă cu el, vin de-afară, de la oameni, de la împrejurări, asupra cărora n-ai nici o stăpînire și nici o putere, pe cînd fericirea, adevărata fericire în tine răsare și-n tine-nflorește și leagă rod, cînd ți-ai pregătit sufletul pentru ea. Și pregătirea este o operă de fiecare clipă, cînd pierzi răbdarea, împrăștii tot ce-ai înșirat și iar trebuie s-o iei de la început. De aceea și vezi așa puțini oameni fericiți (...). Atîți cîți merită (...).

Eu am mare încredere în voința ta. Rămîne să știi doar ce să vrei Și văd c-ai început să știi și asta. Doamne, ce bine-mi pare c-ai început să te observi, și să-ți faci singură mustrări, și să-ți cauți singură drumul cel adevărat !

Așa, Mimilică dragă, ceartă-te de cîte ori te simți egoistă, de cîte ori te mușcă de inimă șarpele răutății, al invidiei sau al minciunii. Fii aspră

cu tine, dreaptă cu prietenii și suflet larg cu cei răi. Fă-te mică, fă-te neînsemnată de cîte ori deșertăciunea te îndeamnă să strigi: „Uitați-vă la mine!“, Dar mai ales vreau să scrii de-a dreptul în sufletul tău aceasta· Să nu faci nici o faptă a cărei amintire te-ar putea face vreodată să roșești. Nu e triumf pe lume, nici sprijin mai puternic, nici mulțumire mai deplină, ca o conștiință curată. Păstrează scrisoare asta. Cînd vei fi de 50 de ani ai s-o înțelegi mai bine. Să dea Dumnezeu s-o citești ș-atunci cu sufletul senin de azi cînd ai împlinit șaptesprezece ani. Te îmbrățișează cu drag, A. Vlahuță“.

La 15 august 1909 Vlahuță își căsătorește fiica mai mare, pe Mimi, fostul copil răsfățat al familiei, cu nepotul de frate al lui Delavrancea, profesorul I. D. Ștefănescu. Cununia lor religioasă a fost oficiată în biserica Adormirea Maicii Domnului din Mănăstirea Agapia. La acest eveniment au participat mulți scriitori și prieteni ai lui Vlahuță. Caragiale a lipsit, fiindcă în acel timp se afla cu familia la Berlin, dar îi felicită pe tinerii căsătoriți cu această scrisoare : „Drăguților, Cu ce alta vă pot mulțumi pentru delicata voastră atențiune decît cu urarea din toată inima: să vă dea Dumnezeu numai bine și noroc! Să trăiți frumos, nesocotind micile necazuri trecătoare și bucurîndu-vă cuminte de atîtea daruri bune ale vieții! Fiți bravi! Nu uitați niciodată că fericirea adevărată și-o găsește omul mai degrabă-n adîncimea sufletului său decît în vastitatea lumii! Acolo, în fundul sufletului, cînd e sufletul întreg Se arată Dumnezeu mai luminos și mai atotputernic decît în toate celelalte ale Sale minunate și nemărginite arătări. Arată-Se vouă, acolo, așa de generos, cum doresc să li Se arate și copiilor mei! Fiți sănătoși și veseli, și primiți călduroase îmbrățișări de la al vostru devotat ca un unchi bun, Caragiale.

P. S. Dragă doamnă Ștefănescu, fii, rogu-te supusa iubitului dumitale profesor! Dragă domnule Ștefănescu, nu fii, te rog, prea sever cu iubita dumitale elevă! Fie catalogul vostru plin numai de note eminente. La toți ai voștri, multă sănătate.

11/24 sept. 1909“.

Sfaturile lui Caragiale, pline de înțelepciune, din scrisoarea de mai sus, spuse atît de frumos și cu atîta putere de convingere, parcă sînt luate din cea mai adîncă literatură patristică.

Scrisorile acestea, alături de multe alte scrisori ale lui Vlahuță, necunoscute marelui public, sînt expuse pe panouri, în Casa memorială.

Pe lîngă toate acestea, se află în această Casă-muzeu mult mai multe lucruri, pe care nu le-am menționat aici, ce au aparținut scriitorului și familiei lui.

Ușa acestei case primitoare este deschisă astăzi tuturor celor ce doresc să cunoască vestigii ale trecutului și ale literaturii noastre, vestigii care ne înfățișează aspecte din viața marelui maestru al prozei și al versului românesc, Alexandru Vlahuță.

Monahia Eustochia CIUCANU

Dascăli ai învățământului teologic românesc

PREOT PROFESOR DR. IOAN I. RĂMUREANU

În noaptea de 26 spre 27 septembrie 1988, inima bunului și eruditului Preot profesor dr. Ioan I. Rămureanu a încetat să mai bată. Personalitate proeminentă a învățământului teologic ortodox din țara noastră, profesor de vocație, neobosit îndrumător al multor generații de studenți, om de înaltă ținută morală și cărturar distins, cu o bogată activitate publicistică, patriot luminat și ecumenist convins, istoric de prestigiu, Părintele profesor Ioan I. Rămureanu și-a înscris la loc de mare cinste numele în galeria marilor dascăli ai teologiei românești.

S-a născut la 12 noiembrie 1910, cu numele de Ioan Pulpea, în comuna Domnești, satul Slănic, din fostul județ Muscel.

După absolvirea școlii primare 1917-1922, în satul natal, Slănic, a urmat între anii 1922 și 1930 cursurile Seminarului „Miron Patriarhul" din Cîmpulung Muscel, unde în iunie 1930 a obținut diploma de 8 clase. S-a înscris și a frecventat cursurile Facultății de Teologie de la Universitatea din București între anii 1930 și 1934, la 21 decembrie 1934 obținînd diploma de licențiat în teologie.

Între anii 1934 și 1935 a frecventat cursurile Facultății de Filosofie din București.

Între 15 februarie și 15 martie 1935 a trecut examenul de capacitate pentru învățământul secundar, disciplina principală Religia ortodoxă, iar disciplina secundară Istoria universală.

În vederea obținerii titlului de doctor în Teologie a fost trimis peste hotare pentru studii de specializare, timp de trei ani, la Facultatea de Teologie Protestantă din Paris (1935-1936), la Facultățile de Teologie Protestantă și de Teologie Catolică din Strasbourg (1936-1937), urmînd și cursul de limbă germană, organizat de Centrul de studii germane al Universități din Strasbourg, 1937, și apoi la Facultatea de Teologie din Atena, în 1938.

La 30 iunie 1942 a obținut titlul de doctor în teologie la Facultatea de Teologie a Universității din București, cu teza: „Lupta împăratului Iulian Apostatul împotriva creștinismului", București, 1942, 262 p.

Între anii 1943 și 1948 a urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București — secția clasică, obținînd la 15 octombrie 1948 titlul de licențiat în litere și filosofie. La 15 ianuarie 1956 și-a schimbat numele din Ioan Pulpea în Ioan Rămureanu.

A fost hirotonit diacon la 6 decembrie 1939 pe seama bisericii „Sfîntul Sava" — Universitatea București — iar la 10 martie 1957 ca preot pe seama bisericii „Sfînta Ecaterina" a Institutului Teologic Universitar din București.

La 1 octombrie 1939 este numit în învățământul teologic universitar și funcționează ca asistent la Catedra de Istorie bisericească

universală la Facultatea de Teologie a Universității din București (1 octombrie 1939-1 decembrie 1949), ca lector la limba latină și franceză la Institutul Teologic Universitar din București (1 decembrie 1948-1 aprilie 1956), ca asistent la catedra de Istorie bisericească universală la același institut (1 aprilie 1956-1 octombrie 1959), iar de la 1 octombrie 1959 pînă la 1 iulie 1977 ca profesor titular la Catedra de Istorie bisericească universală la același institut.

De la 1 iulie 1977 pînă la data trecerii sale la cele veșnice a funcționat ca profesor consultant la cursurile de doctorat pentru Istoria bisericească universală și Patrologie.

A publicat numeroase studii și alte articole, în peste 3000 pagini.

Chipul său de dascăl de vocație, model de sobrietate și seriozitate, impresiona nu numai prin vastele sale cunoștințe, dar și prin eleganța prezentării lor, prin marea putere de pătrundere și sinteză ca și prin ușurința de a face accesibile problemele cele mai dificile studenților ce-l audiau cu multă plăcere și dragoste, făcînd să îndrăgească atît pe dascăl, cît și materia predată cu atîta pasiune.

A colaborat în calitate de coautor la manuale de specialitate pentru învățămîntul teologic.

În activitatea sa neobosită de aproape cinci decenii în slujba Bisericii Ortodoxe Române, Pr. prof. dr. Ioan Rămureanu s-a manifestat ca o personalitate marcantă a teologiei ortodoxe românești și a istoriei bisericești.

★

Slujba de înmormîntare a adormitului întru Domnul, Pr. prof. dr. Ioan Rămureanu a avut loc la biserica „Sfînta Ecaterina“ a Institutului Teologic din București, în ziua de 30 septembrie 1988 și a fost oficiată din încredințarea Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, de către P. S. Vasile Tîrgovișteanul, Episcop-vicar patriarhal.

Dumnezeu cel milostiv să-l odihnească cu drepții, iar noi foștii ucenici și studenți îi vom păstra o vie și permanentă amintire.

Prot. Anton FRUNZĂ

ȘCOALA DE LA BISERICA „SFÎNTUL SAVA"-IAȘI

Transformările petrecute în societatea românească începînd cu sfîrșitul secolului al XVII-lea au adus schimbări și în domeniul școlii și gîndirii pedagogice. Între cele trei țări românești se înregistrează legături politice și un contact spiritual mai strîns. Umanismul, ca mișcare europeană, iar cel românesc cu trăsături specifice, a sprijinit scrisul în limba poporului, subliniind originea latină a limbii române. Gîndirea pedagogică este oglindită în preocuparea domniei de a se organiza școală de nivel superior, în interesul crescînd pentru promovarea limbii române și în preocupările oamenilor de cultură din această epocă. Elemente de pedagogie românească întîlnim în tipăriturile care apar (cărți religioase, cărți populare, pravile, cronici etc.), în conținutul învățămîntului, în programe și manuale. În ceea ce privește sistemul de școli, iau ființă școli de nivel mai înalt asemănătoare colegiilor existente în acea vreme în Europa.

Nevoile create de începutul de modernizare a statului au făcut ca în această perioadă să existe importante realizări în domeniile învățămîntului și culturii, ca de pildă: înmulțirea numărului de școli și răspîndirea lor în întreaga țară; creșterea interesului pentru învățătură de carte la sate, unde apar o mulțime de școli; consolidarea învățămîntului în limba poporului, instrument de expresie unitară a locuitorilor din cele trei țări românești; reorganizarea învățămîntului superior și accesul la învățătură și al tinerilor din păturile mai largi ale populației; înmulțirea elementelor de cultură laică și orientarea învățămîntului către discipline științifice și practice; dezvoltarea contactelor dintre cultura noastră și cultura altor popoare, mai ales din Apus, prin înmulțirea numărului de tineri trimiși la studii în străinătate, prin creșterea numărului profesorilor străini aduși în țară și prin cărțile care au circulat, în traduceri sau în original, manuscrise ori tipărite; înmulțirea de cărți tipărite mai ales în limba română și preocupări pentru reorganizarea învățămîntului pe baze noi, corespunzătoare stadiului de dezvoltare a societății românești.

Așa au luat ființă școli la orașe și la sate. Cele de la orașe erau școli domnești pe lîngă episcopii, mănăstiri și biserici și școli înființate din inițiativa particulară. Cele de la sate erau pe lîngă mănăstiri și biserici, școli pe moșii sau școli particulare [1].

Una dintre școlile domnești de la orașe a fost și Academia domnească din Iași (1714-1821), care a ființat în incinta actualei biserici „Sfîntul Sava" din strada C. Negri, în vremea aceea mănăstire.

Organizată ca Academie în anul 1714, ea se situează după Academia patriarhală din Constantinopol, reorganizată în 1625 de Teofil Coridaleu, după Academia slavo-greco-latină din Moscova (1687), după ce Colegiul din Kiev se ridică la rangul de academie (1701) și după cunoscuta Academie „Sfîntul Sava" din București (1707), dar înaintea celor două academii din Balcani, cea din Smirna (1747) și cea din Salonic (1760) [2].

Aflăm din documente că biserica „Sfîntul Sava" (din Iași) a fost la început nucleul în jurul căreia s-a urzit mai tîrziu orașul de azi.

După cum reiese din textul celor două pisanii, una în limba greacă așezată deasupra ușii vestice a bisericii, și alta slavonă, așezată deasupra ușii sudice, biserica fostei mănăstiri „Sfîntul Sava" din Iași este ctitoria lui Ioan (Paladi) Postelnicul din anul 1625.

Incinta ce aparține bisericii „Sfîntul Sava" din Iași era cuprinsă în Ulița Podu Vechi (actuala stradă C. Negri) la sud, strada Sfîntul Sava la nord, zidul de piatră construit de Antonie Ruset la 1676 spre est și, probabil, actuala stradă 9 Mai spre vest. Deci terenul pe care actualmente este amplasat liceul V. Alecsandri și I.I.T.P.I.C. (Institutul de inginerie tehnologică

---

1. Gh. Pârnuță, *Istoria învățămîntului și gîndirea pedagogică din Țara Românească. Sec. XVI-XIX*, București, 1971, p. 112.
2. Șt. Bârsănescu, *Academia domnească din Iași* (1714-1821).

și proiectare pentru industria chimică) aparținea bisericii și pe acest loc au fost mai multe clădiri (case mari domnești) începute de călugări, prefăcute de Alexandru cel Bun [3], reparate de N. A. Mavrocordat, rezidite de Petru Șchiopul (1503) și Antonie Ruset (1677). În unele din aceste case au funcționat o tipografie, o școală domnească și o bibliotecă — adevărate mijloace de cultură și civilizație ale timpului.

Profesorul Ștefan Bârsănescu, ocupîndu-se de istoria acestei școli, arată că „la începutul secolului al XVIII-lea, biserica încă stăpînea din plin cultura timpului, mitropolitul țării era în fruntea epitropiei școalelor, profesorii, în majoritate, clerici, iar școalele funcționau pe lîngă biserici si mănăstiri“ [4].

Așa se face că în anul 1714 ia ființă o școală în incinta Mănăstirii „Sfîntul Sava“ din Iași, la puțin timp după organizarea școlii similare din București, din anul 1707, reprezentînd astfel condițiile social-economice ale Moldovei din acea epocă [5].

După alți cercetători, anul înființării acestei școli ar fi 1715-1716 [6] sau 1728 [7]. Dar să auzim ce se spune în cronica lui Axente Uricarul: „De mult avea de gînd Nicolae Vodă să facă două lucruri bune în țară, ce nu erau (încă): o tipografie ca să tipărească cărți și a doua o școală ca să învețe cine o vrea fără plată. Și această socoteală pomenindu-o Sfinției Sale Patriarhului Hrisant Nottara, acesta i-a dat binecuvîntarea și l-a îndemnat numai să roage pe Dumnezeu ca să poată să înceapă a face aceste două lucruri. Adus-au domnitorul și doi dascăli de carte elinească și unul de cartea cea de obște grecească ca să învețe oricine dorește și un dascăl ca să învețe carte slavonească și altul ca să învețe pe înțeles moldovenesc. Tuturora le-a rînduit plată, precum se cade ca să ia pe un an din veniturile domnești... și apoi și școala și tipografia le-au dat în stăpînirea lui Hrisant cît va sta în Moldova, ca să le poarte de grijă epitropii Sfinției Sale“ [8].

Din scrisoarea lui Iacob Manu din Anos, adresată lui Hrisant în anul 1714, aprilie 3, reiese că 1714 este anul cînd ia ființă școala (academia) domnească de la Mănăstirea „Sfîntul Sava“ din Iași: „Admir școlile ridicate în Moldova și doresc celui ce le-a alcătuit, Domnul și stăpînitorul meu, N. Mavrocordat, al cărui profesor i-am fost, să le îngrijească și să le cîrmuiască întru mulți ani“ [9].

De asemenea se întărește această afirmație prin însuși cuvîntul patriarhului Hrisant al Ierusalimului, care afierosește o carte (Mărturisirea de credință ortodoxă, Snagov, 1699), „noii școli elinice domnești din Iași. Blestemat să fie cel ce o va lua de acolo, 1714, aprilie“ [10].

Încă de la începutul ființării ei, această școală s-a numit „Academie domnească“, după cum mărturisește dascălul Constantin de la această școală într-o scrisoare trimisă Patriarhului Hrisant, la 4 mai 1717 [11].

„La început, această școală — aflăm din documente — s-a organizat sub forma unui complex școlar cu mai multe secții: cea elinească cu doi profesori, cele de grecește, slavonește și moldovenește, fiecare cu cîte un profesor“ [12]. Deci, „secția elinească era organizată după regulamentul unei școli medii, iar celelalte trei secții erau asemenea unor școli elementare“ [13].

Existența ei a durat peste o sută de ani, între 1717 și 1821, timp în

---

3. C. Bobulescu, *Pentru pomenirea lui Alexandru cel Bun*, Chișinău, 1934, p. 54.
4. *Op. cit.*, p. 8.
5. *Ibidem*, p. 31.
6. N. Iorga, *Istoria învățămintului românesc*, București, 1928 p. 57.
7. V. A. Urechia, *Istoria școalelor, vol. I*, București, 1892, p. 45.
8. Vezi M. Kogălniceanu, *Letopiseții*, ediția a 2-a, vol. II, p. 162, Șt. Bârsănescu, *op. cit.*, p. 32.
9. Șt. Bilciurescu, *Monumentele și bisericile din România*, București, 1840, p. 118 și E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIV/1 București, 1915, p. 585.
10. N. Iorga, *Viața noastră culturală și literară a secolului al XVIII-lea*, în „Analele Academiei Române“, s. II, vol. 2 b, București, 1916, p. 801.
11. E. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. XIV/2, p. 1006.
12. *Ibidem*, p. 1001.
13. Șt. Bârsănescu, *op. cit.*, p. 38.

care, din cauza frămîntărilor și schimbărilor sociale și economice, activitatea ei s-a desfășurat în trei perioade.

Prima etapă (1714-1764) poartă amprenta unei accentuate instrucții religioase. Domnia lui Grigore Ghica (1726-1735) a constituit pentru această școală un important timp de reorganizare, întrucît „acum se reclădește localul și se deschid cele patru secții, se fixează bugetul școlii, salariul profesorilor, se fixează epitropia școalelor, în persoana mitropolitului țării și a vistiernicului, se fixează programa (analitică) prescrisă de studiu, precum și personalul“ [14].

În anul 1742 se introduc limbile latină și arabă, iar în 1755 se deschid cursuri de filosofie: „Durata cursurilor era deja stabilită la șase ani“ [15]. **Introducerea în programa școlii a unor materii noi îndreptățesc denumirea ei de „Academie a învățăturilor și a epistimiilor“** [16].

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în școlile din Moldova s-a introdus și limba rusă în programa de învățămînt.

Prin anaforaua din 1792 se prevedea „mărirea spațiilor clădirilor școlii, introducerea unor principii noi de didactică provenite de la Comenschi și înzestrarea bibliotecii cu cărți trebuincioase“ [17].

Intre 1814 și 1821, Gh. Asachi predă în această școală primul curs de științe inginerești în limba română, ceea ce a contribuit la „trecerea de la predarea tuturor cursurilor din limba greacă — elină în limba națională“ [18]. **În urma predării unor asemenea cursuri de științe inginerești au fost formați primii ingineri hotarnici din Moldova.**

Prin hrisovul din 1813, în această școală domnească, numită și Academia de învățămînt superior al științelor, predarea cursurilor se făcea în limba română.

Și nivelul de cunoaștere a limbii slavone în această școală era destul de ridicat, deoarece un document slavon din 30 martie 1606, scris pe pergament, a fost tradus din original la „școala slavonească“ de la Sfîntul Sava [19] **din Iași.**

De asemenea, cunoștințele de limbă greacă de aici au fost de un real folos, întrucît în lumea cultă răsăriteană se ajunsese să se cunoască opera autografă a lui Gherasim Valahul, care cuprindea o parafrazare (rezumat) a cărților lui Aristotel Despre suflet, **scrisă de acesta în insula Creta și dedicată acestei școli. O însemnare de pe această carte afirma următoarele: „S-a donat școlii domnești din Iași de către Arghira, soția lui Toma, al doilea logofăt din Costaria“** [20].

Aceste „vetre de lumină“, cum numește C. Erbiceanu, în discursul său, școlile din Moldova au lăsat să se vădească conștiința renașterii naționale. Însuși domnitorul Grigore Ghica a însărcinat pe Constantin Carion din Tricolo la 1765 „să restaureze și să reorganizeze Academia domnească din Iași după sistemul celor din Europa“ [21]. **Deci, această școală, în tot timpul funcționării ei a cunoscut o continuă dezvoltare în sistemul de învățămînt și în organizare** [22].

În anul 1821, datorită evenimentelor social — politice prin care a trecut țara, școala de la Sfîntul Sava din Iași își încetează activitatea. O însemnare a lui Gh. Asachi confirmă această situație: „Din această epocă — 1821 — țara a rămas văduvă de așezămînturi de publică învățătură și focul anului 1827 a nimicit pînă și zidăria școlii“.

Despre aceasta se menționează și în periodicul „Albina românească“, nr. 14 din 1832: „Întîmplările anului 1821 au dus la desființarea ramului învățăturii a cărei lipsă azi cu întristare am simțit“.

Așadar, Academia domnească din incinta bisericii Mănăstirii „Sfîntului

---

14. C. Erbiceanu, *Discurs*, în „Revista teologică“ 1885, p. 218.
15. Th. Codrescu, *Uricarul*, vol. I, p. 73-74.
16. Șt. Bârsănescu, *op. cit.*, p. 53.
17. *Ibidem*, p. 63.
18. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 169.
19. N. Iorga, *Studii și documente* vol. XIV, p. 182.
20. Prof. I. Serafinceanu în „M.M.S.“, XXXII (1956), nr. 6-7, p. 344.
21. A. D. Xenopol, *Discurs*.
22. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a 2-a, vol. I, București, 1929, p. 418.

Sava" din Iași a ființat timp de 107 ani (1714-1821), dintre care 41 ani (1714-1755) a activat ca un complex școlar cu caracter de învățămînt elementar și mediu, iar în ultimii 70 ani (1755-1821) s-au predat cursuri de nivelul învățămîntului superior. La început a funcționat sub denumirea de Școală domnească, apoi ca „Academia domnească" în timpul domniei lui Grigore Ghica Vodă, ca „Academie a învățăturilor și epistimurilor" în timpul lui A. C. Moruzzi și „Academie cu învățămînt superior al științelor" în timpul lui Scarlat Callimachi. Și-a păstrat mereu, deci denumirea de Academie domnească pentru că, în primul rînd, a funcționat în casele domnești din incinta Mănăstirii „Sfîntul Sava".

Acest centru de cultură și-a intensificat acțiunile sale în tot timpul activității depuse, reușind să contribuie mult la ridicarea pe noi trepte de lumină știința învățăturii de carte în Moldova.

Atît școala cît și tipografia și biblioteca ce au ființat mai mult sau mai puțin în incinta Mănăstirii „Sfîntul Sava" din Iași, au contribuit de asemenea, într-un fel sau altul, la progresul culturii și vieții sociale din Moldova.

Pr. C. GRIGORAȘ

BISERICILE CTITORITE DE BRESLE DIN IAȘI

Către sfîrșitul secolului al XVI-lea se fac mențiuni despre populația eterogenă și activitățile economice din Iași. Negustorii sînt greci, italieni, armeni. Numărul populației din acest secol este arătat diferit de diversele izvoare, variind între 8.000 și 22.000 suflete [1]. În această perioadă, deși există la Iași „Chervăsării", cu pivnițe ale mănăstirilor, după moda orientală, care vine de la Salonic, deși există case și dugheni, negustori și meseriași, indigeni și străini, abia o breaslă sau două apar, dar spre sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea mențiunile despre negustori și meseriași, organizați pe bresle se înmulțesc continuu, „ca uniuni de meșteșugari în orînduirea feudală. În sistemul de bresle, meșteșugarii se organizau pe branșe, pe meserii, cu scopul de a lupta împotriva exploatării feudale și pentru limitarea concurenței pe piață". Breslele se mai numeau bratstvo — frăție, corporație, isnaf și rufet". Breasla reglementa producția meșteșugarilor, cantitatea, calitatea, denumirea și prețul produselor, numărul de calfe și ucenici de care putea dispune fiecare meșter, organiza desfacerea mărfurilor prin înființarea de localuri comune etc." [2]. Meseriașii, fiind creștini, „cînd nu ctitoreau o biserică, afiliau breasla la o biserică cu binecuvîntarea Ierarhului în funcțiune" [3].

„Ulițele" din Iași, începeau să capete nume după formă, meserie sau naționalitatea acelora care locuiesc pe ele. Astfel întîlnim în documente: „Ulița Armenească" în 1610, „Ulița Sîrbească" în 1680, „Ulița Rusească" în 1669, „Ulița Ungurească" în 1679, „Brașovenească" în 1665, „Trapezănească" în 1631, „Nouă"", în 1641. Unele piețe, în legătură cu comerțul lor specific, se numesc: „Tîrgu făinii", al „boilor", „Tîrgul nou", „Tîrgul vechi", „Tîrgul de jos", „Tîrgul de sus". Casele și dughenele de pe străzile comerciale erau proprietatea boierilor, mănăstirilor, negustorilor, meseriașilor" [4].

---

1. D. Ciurea, *Iașii în secolul al XVII-lea,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XXXIII (1957), nr. 8-9, p. 650, și Eugen Pavlescu, *Economia breslelor în Moldova,* București, 1939, p. 59.

2. Academia R. P. Române, *Dicționar Enciclopedic Român,* vol. I, „A. C.", București, 1962.

3. La admiterea într-o breaslă se percepea o taxă „bărbîntă". La începutul secolului XVIII, această taxă la breasla Ciubotarilor era de 5 lei, din care jumătate se plătea la Cutia casieriei breslei și altă jumătate la cutia de milostenie a bisericii care o patrona (Cf. C. Cihodaru, *Istoria orașului Iași,* vol. I, Iași, 1980, p. 395).

4. D. Ciurea, *op. cit.*, p. 652.

Stabilirea în a doua jumătate a secolului al XVI-lea a reședinței domnești principale la Iași și apoi a capitalei țării, a polarizat interesul meșteșugarilor, de ale căror produse aveau nevoie în primul rînd Curtea domnească și boierii, care s-au stabilit în număr mare la Iași. Creșterea populației tîrgului a sporit posibilitățile de plasare a produselor acestora. Este explicabil, deci, de ce Iașii devin foarte curînd cel mai mare centru meșteșugăresc al Moldovei, lăsînd cu mult în urmă toate celelalte tîrguri ale țării [5]. In această perioadă se dezvoltă puternic comerțul practicat de negustori, a căror importanță crește continuu. fiind recunoscută de toți domnitorii. Sporirea numărului negustorilor face ca „breasla" lor să fie condusă de doi staroști. Negoțul dezvoltă cărăușia, cărăușii se organizează în breaslă puternică la Iași [6].

În afara produselor autohtone sînt aduse în Iași mărfuri din Polonia, Rusia, Transilvania, Turcia. Exista „Ulița Brașovenească", care indică proveniența mărfurilor ce se vindeau în dughenele de pe ea, în numeroasele dugheni ale băcalilor — băcanilor. Pentru desfacerea mărfurilor la Iași, exista „VAMA" care deținea pivnițe mari, unele păstrîndu-se pînă astăzi [7]. Accentuarea dominației otomane asupra Moldovei, care a determinat creșterea obligațiilor țării față de Poartă, a dus, cu rare excepții la înăsprirea fiscalității ce s-a exercitat asupra țărănimii, cît și asupra tîrgoveților. În cazul Iașului, dată fiind structura complexă a populației acestui tîrg, fiscalitatea s-a răsfrînt în chip diferit asupra categoriilor sociale urbane. De scutiri de impozite beneficiau boierii și parțial curtenii, slujitorii organizați în bresle. Populația urbană, de la negustori pînă la țigani, plăteau dările către stat în funcție de categoria socială și profesională. Mulțimea dărilor, obligațiile fiscale excesive, au urmări grele, pînă la părăsirea orașelor și chiar a țării. Spolierea fiscală a țării în deceniul al 7-lea al secolului al XVII-lea, sub Eustatie Dabija, Gh. Duca, Iliaș Alexandru, au dus la răscoală, la alungarea din scaun a lui Gh. Duca [8].

Organizarea în bresle apare, deci, ca o necesitate. Astfel, spre sfîrșitul veacului al XVII-lea căldărarii, apoi potcovarii, care se înșiruie în Mahalaua Potcovarilor, aproape de biserica Bărboi, sînt organizați în breaslă, cu un staroste în 1680. Tot acum se organizează și lăcătușii, talgerarii. Lîngă Podul Vechi din Mahalaua „Arcăria", ai căror meșteri sînt organizați în breaslă, ca și „săbierii", „zălarii", „sîrmarii", „zidarii", „teslarii", „butnarii" și „blidarii" [9]. Pentru cerințele vestimentare sînt organizați în bresle, tot în acest sfîrșit de veac, blănarii, cojocarii, situați în „Tîrgul vechi" și în „Tîrgul lui Barnovski" și pe „Ulița Rusească". „Cizmarii, ciubotarii grupați pe „Ulița Ciubotărească" — de lîngă Mitropolie —, pe „Ulița Făinii", în Mahalaua Cizmăriei de lîngă cea a Armenilor; apoi pielarii, șelarii, curelarii situați în jurul bisericii de breaslă „Curelari", cu staroste încă din 1672. În preajma Mahalalei „Calicilor", extinzîndu-se spre străzile Săulescu, Gîndu și Arcu, în apropierea bisericii ctitoria lui Iordache Cantacuzino de la mijlocul secolului al XVII-lea, refăcută în secolele XVIII și XIX, aveau biserică, talpalarii, biserică comună cu ciubotarii, de care se despart în secolul XVIII. Tot în acest sfîrșit de veac se înscriu și „săhăidăcarii", cei care confecționau tolbele pentru săgeți, abagerii-pînzarii, cei care confecționau postavul numit „aba", cu breaslă din 1679; croitorii, ceaprazarii, potcapierii, băibăcarii, cei care confecționau haine pentru boieri și alții [10].

Pentru alimentația publică existau „morarii", „pitarii", din 1645, situați pe o uliță „a Chităriei", în apropierea Mănăstirii Golia, apoi măcelarii, mezelarii, berarii — la Mănăstirea Galata aveau instalație de fabricat bere —, colivarii, brînzarii, plăcintarii. Zlătarii prelucrau metalele prețioase; cea mai veche breaslă erau zugravii, cioplitorii în piatră, care au lucrat la

---

5. Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, Iași, 1974, p. 63.
6. *Ibidem*, p. 76.
7. Biserica „Sfîntul Lazăr" a fost construită în curtea „Vămii", în 1703. Aici se afla un han numit „Chervăsărie", cu pivnițe mari. Vama s-a transferat odată cu dezvoltarea complexului feroviar, în fața gării centrale. Vezi și Dan Bădărău, Ion Caproșu, *op. cit.*, p. 77.
8. *Ibidem*, p. 87.
9. *Ibidem*, p. 64-65.
10. *Ibidem*, p. 68.

Cetățuia și la Biserica Curtea de Argeș; ceasornicarii, bărbierii practicînd și medicina, ca starostele lor Vasile Giușcă ajuns șoltuz la Iași, făcliarii, situați pe „Ulița Făclieri", aproape de biserica Barnovski, cu breaslă spre sfîrșitul secolului, sticlarii, grădinarii, tipografii, la început străini apoi moldoveni, încît patriarhul Dositei al Ierusalimului, în 1680 văzîndu-i „murea de ciudă", că la el la Ierusalim, nu are asemenea tipografi [11].

În secolul următor, al XVIII-lea, „cizmarii" au breaslă comună cu „solonarii", negustorii de vite. La 25 februarie 1733, Grigore Ghica al II-lea le întărește privilegiul dat acestora de mitropolitul Antonie [12]. Curelarii cer mitropolitului Gavriil despărțirea de breasla talpalarilor și obțin aceasta la 9 noiembrie 1786 [13].

BISERICILE BRESLELOR DIN IAȘI

Biserica „Sfîntul Andrei". În anul 1932, la 30 noiembrie, neobositul istoriograf Gh. Ghibănescu, rostea în ziua hramului acestei biserici „o predică", vorbind despre „împrejurările în care s-a zidit această biserică, care au fost ctitorii și care era starea orașului Iași în anii zidirii acestui locaș" — predică apărută în Tipografia „Presa Bună", în anul 1934. În această predică, după ce face descrierea orașului Iași, pe locul unde se află biserica „Sfîntul Andrei", Ulița Palatului, a Podului Lung al gunoiului, Mahalaua Feredeilor, a Broștenilor, Vama Mare, unde este biserica „Sfîntul Lazăr", apoi, pe stînga, biserica „Sfîntul Constantin", pe la 1760, preotul Ioan și alți negustori zidesc biserica „Sfîntul Andrei". Biserica poseda 110 documente vechi, Mihail Șuțu întărește la 21 noiembrie anaforaua marelui logofăt Ioniță Canta și face milă bisericii. Ctitorul, Sachelie Buciumaș, era de loc din Fundul Bogdanei. Avariată de cutremurul din 1802, în 1817 e închinată Mănăstirii Berzunțului-Bacău, cu binecuvîntarea Mitropolitului Veniamin, proistos fiind Anania, Ieromonah lavriot — ca metoh al Sf. Lavre de la Athos.

Mișcarea grecească din 1821 a adus stricăciuni. În 1826, din lespezi de la Frumoasa, el pardosește altarul bisericii, iar în 1875 o altă reparație este făcută de epitropul D. Evghenide. 40 de acte vorbesc de bresle — ale „crîșmarilor și pascarilor", care se lipesc de biserica Sfîntul Andrei" din 1809. Actul specifică: „De a noastră bunăvoire am primit să ajutorăm Sfînta noastră biserică a Sfîntului și întrutotul lăudatului Apostol Andrei — celui întîi chemat a da la cutie de peste an crîșmarii, cîte 5 parale pe săptămînă, iar la hram, „păscarii" a da peștele necesar". Actul este iscălit de 8 mahali, 10 crîșmari, 10 păscari și 4 stăpîni. Divanul întărește învoiala în 1810 ghenar 15, agia adevărește în 1811 aprilie 6, duhovnicească decasterie „îl încredințează" în 1815 octombrie 18, dar în 1812 starostele crîșmarilor fiind Nistor, a luat făclia breslei și a trecut breasla în biserica „Sfîntul Teodor". Impotriva acestui fapt, epitropii bisericii „Sfîntul Andrei" fac plîngere către Mitropolitul Veniamin, arătînd că încă din 1809 s-a legat de biserica „Sfîntul Andrei" breasla crîșmarilor, a pescarilor [14] — a mahalilor și a zarzavagiilor. Fostul staroste Nistor e pus la închisoare, ca să plătească banii breslei ce s-au prădat. Pentru strîngerea banilor breslei se rînduiește Dumitru Boișteanu în 1826, noiembrie 20. Mitropolitul Veniamin intervine la Agie ca să întărească alipirea celor 3 bresle — crîșmari, păscari și hamali la biserica „Sfîntul Andrei". În 1832 iulie 10, cu știrea Mitropolitului Veniamin, s-a luat breasla pescarilor de la biserica „Sfîntul Andrei" și s-a dat cu hramul și făclia lui la biserica „Sfîntul Vasile" din Tătărași, rămînînd alipită de biserica „Sfîntului Andrei" numai breasla crîșmarilor și mahalilor, întărită prin hrisov domnesc de la Ioan Sandu Sturza Vodă din 1824, mai 13. Biserica „Sfîntul Andrei" e închinată acum la „Sfîntul Gheorghe", în lavra Muntelui Athosului.

Biserica Curelari din cartierul Sărărie, strada Curelari. „O diată" a unui Ștefan Zugravul atestă existența ei la 1682, dar aceasta, cred autorii D. Bădărău și Ion Caproșu, „nu implică nicidecum că la acea epocă ea avea înfățișarea actuală, care este specifică secolului al XVIII-lea, ci numai

---

11. *Ibidem*, p. 70-73.
12. *Ibidem*, p. 266.
13. *Ibidem*
14. *Ibidem*, p. 402-403.

că vechea breaslă a curelarilor își avea biserica ei la sfîrșitul veacului al XVII-lea, poate chiar pe locul de astăzi al bisericii cu hramul „Pogorîrea Sfîntului Duh", zisă a Curelarilor". Biserica nu are pisanie care să indice data certă a clădirii ei.

Monumentul oglindește în exterior gustul primei jumătăți a secolului al XVIII-lea, numai interiorul fiind refăcut în stilul aceluia de la Sfinții Teodori, bineînțeles la epoca în care s-a zidit această biserică, în jurul anului 1761. Cu ocazia acestei restaurări, de la 1761, s-a adăugat pridvorul lateral cu clopotnița de deasupra pridvorului. La început, pridvorul era deschis, cu coloane, deschiderile fiind zidite mai încoace, probabil atunci cînd s-a făcut tinda din prelungirea pronaosului. Pridvorul prezintă o boltire mănăstirească, cu penetrații; consolele pe care se sprijină bolțile sînt ornate cu capete omenești încoronate cu „frunze de acantă".

Interiorul bisericii a suferit modificări vădite, propriu-zis o nouă restaurare, în 1875. Balș descoperă prezența unor rămășițe de console, a unui capitel sculptat și a părții de sus a unei colonete, care pot indica „punctul de plecare a unui arc, care, ca și la Sfinții Teodori, lasă un mic spațiu între el și zidul de separare a naosului dinspre pronaos". Boltirea actuală este cu totul alta.

În interiorul bisericii ca și în pridvor, coloanele au capiteluri bogat ornamentate cu figuri de animale fabuloase, apărind din frunzișuri. Catapeteasma este și ea foarte bogată.

Exteriorul, cum s-a menționat, oglindește o epocă anterioară Sfinților Teodori. Dacă avem și aici un tor [15] simplu care încinge clădirea la înălțimea recăderii bolților, acest tor nu trece peste pilaștrii pe care îi vedem la Sfinții Teodori, ci taie în partea lui de sus lungi ocnițe ce pornesc de la soclu și se termină în acoladă, aproape sub streașină.

Biserica Curelari presupune, așadar, suprapunerea a cel puțin trei epoci foarte diferite, cea mai interesantă dintre ele fiind aceea care ne-a dat biserica Sfinții Teodori, în analogie cu care Curelarii păstrează unele elemente [16].

Biserica Talpalari — strada Talpalari, face parte din seria acelor monumente, înrudite între ele, clădite în jurul anilor 1760. Ca și Curelarii, edificiul reprezintă o zidire cu mult mai veche, care fost supusă numeroaselor transformări în decursul veacurilor.

A fost o biserică de breaslă, dar Cantacuzinii s-au ocupat de ea în toate timpurile. Cînd în 1827 arde împreună cu o mare parte din oraș, este refăcută de marele vornic Dimitrie Cantacuzino. După această refacere biserica va servi Academiei Mihailene, de care era despărțită de un zid de piatră, în care se practicase o deschidere pentru a permite trecerea. În această biserică s-a păstrat „făclia de breaslă a talpalarilor" [17].

Biserica „Sfîntul Haralambie", situată pe strada „Sfîntul Haralambie", este zidită după un plan circular, [18] după anul 1799 și este legată de o legendă pe care o relateaz pe larg Manolache Drăghici și autorii volumului „Iașii vechilor zidiri". Biserica a aparținut breslei tufecciilor sau armurierilor. Biserica „Sfîntului Haralambie" posedă un naos circular cuprins între altarul foarte adînc și un pronaos în dreptunghi. Cele 3 turle ale clădirii sînt așezate în linie pe un singur postament ornat cu un rînd de firide, turla din mijloc avînd o a doua bază circulară deasupra postamentului îmbrăcată în balustrii clasicizanți. Înfățișarea de ansamblu a monumentului este cu totul neașteptată în peisajul moldovenesc și reprezintă o ruptură totală cu principiile vechii arte autohtone, în sensul adaptării a numeroase elemente oferite de stilul clasic și care nu se mai vede decît la biserica din Lețcani [19].

Mănăstirea Golia, legată de breasla „bacalilor" și „braharilor", cunos-

---

15. *Ibidem*, p. 403.
16. C. Cihodaru, *op. cit.*
17. Făclia avea la bază diametru de 0,65 m., o înălțime de 1,80 m. și cîntărea 42 kg.
18. A fost zidită de George Tufecci-Bașa, căpitan de arnăuți al lui Constantin Ipsilanti (D. Bădărău, Ion Caproșu, *op. cit.*, p. 405-406).
19. *Ibidem*, p. 406.

cută și sub numele de Tăbăcani, „dar îi zic Golia după numele unui boier care întracela loc au avut făcută o bisericuță de piatră și a fost terminată la 24 mai 1660 sub Ștefăniță Vodă, fiul lui Vasile Lupu“ [20].

În 1687 arde, dar nu a rămas în ruină prea mult, căci în 1693 aici se oficiază nunta domnească a lui Constantin Duca, domnul Moldovei, cu Maria — fiica lui Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești, cununie oficiată de Patriarhul Iacov, care fiind refugiat aici locuiește la Golia un șir de ani, murind chiar aici în 1698, avînd mai înainte prilejul să oficieze o nouă nuntă a lui Antioh Cantemir, domnul Moldovei cu Catrina, fiica lui Dimitrie Ceaur, fost mare logofăt. Între anii 1733 și 1735 Golia arde a doua oară, cutremurul din 1738 îi produce noi avarii, iar în 1822, în 10 august, alt foc mare a mistuit în Iași patru-cinci mii de case și 11 biserici și s-a întins și asupra Goliei, lăsînd biserica neatinsă, dar arzînd casele și magaziile din incintă, fiind reparate în 1827 [21].

★

În perioada de care ne ocupăm — sfîrșitul secolului al XVI-lea, secolul al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, pe scaunul mitropolitan de la Iași au păstorit ierarhi, ca Antonie, Gavril, Leon Gheucă și Veniamin Costachi.

Mitropolitul Antonie. În 1729 în locul fostului mitropolit — acum decedat — Gheorghe de la Neamț, voievodul Grigore Ghica făcu mitropolit pe fostul său dascăl, socrul Agăi Lupu, grecul călugărit la Neamț și hirotonit mitropolit de Sidi, Nichifor, dar partida naționalistă îl sili să-l înlocuiască în 1730 cu Antonie, ales de curînd episcop al Rădăuților și care în 1731 tipări „Psaltirea“ slavonește și în 1732 „Învățături preoțești despre șapte Taine“, după ediția de la Rîmnic [22].

In acest timp marea majoritate a cizmarilor erau grupați pe „Ulița Cizmăriei“ sau „În Cizmărie“ din Mahalaua Bărboi. Ei erau organizați în breaslă împreună cu solonarii — negustorii de vite — de aici din Iași, cărora, la 25 februarie 1733, Grigore Ghica al II-lea le întărește „privilegiul dat acestora de mitropolitul Antonie“.

Datorită acestui privilegiu ciubotarii înregistrează o creștere numerică excepțională, de la 19 la 30 în 1755, 37 în 1774, spre a înregistra în 1820 cifra de 193.

Atelierele și dughenele lor continuă numai în parte a fi așezate pe vechea Uliță Ciubotărească de lîngă Mitropolie, ei răspîndindu-se în toate mahalalele noi ale tîrgului, cu preferință totuși spre Ulița Hagioaiei, care devine în scurt timp o arteră comercială importantă a Iașilor și unde ei se grupează într-o mică mahala numită „Ciubotăriei“ din apropierea bisericii Curelari, de unde vor cere mitropolitului Gavril despărțirea de breasla Talpalarilor cu care „dintru început au fost numiți cibotarii din Iași“ și obțin aprobarea ca și înnoirea în 1766 a vechiului lor „Catastif“, prin care li se confirmă obiceiurile lor vechi, printre care „libertatea de a lucra și tălpălărie“ și „interdicția de a se asocia vreun ciubotar pe ascuns“ cu negustorii spre a-și vinde produsele [23].

Mitropolitul Gavril. În 1760 voievodul Ioan Teodor Calimachi îl făcu din 1745, pe fratele său Gavril, călugăr putnean, mitropolit la Salonic și dorea să-l aducă mitropolit al Moldovei în locul lui Iacov care se retrase la Putna, unde 18 ani patrona mișcarea culturală de acolo.

Gavril Calimachi rămase în ascuns și după căderea fratelui său — Ioan Vodă Calimachi — (18 iunie 1761) pînă în 1786. Nici el nu îngăduie birul văcăritului, ba o dată chiar conduse în odăjdii mulțimea răsvrătită împotriva dărilor grele puse de Grigore Ghica. Continuă opera culturală a lui Iacov Putneanul, puse pe arhimandritul Macarie să scrie o „Gramatică românească“ [24] — a doua după a lui Dimitrie Eustratievici din 1757; tipări cu a sa cheltuială „Evanghelia“ în 1762 și „Ceaslovul“ în 1763. În 1766, mitropolitul

---

20. *Ibidem*, p. 201-233.
21. *Ibidem*, p. 205.
22. *Istoria Bisericii Române*, manual pentru Institutele teologice vol. II, București, 1958, p. 193.
23. *Ibidem*, p. 193.
24. *Ibidem*, p. 265.

Gavril își refăcu tipografia și tipări „Psaltirea și Moliftelnicul", iar în 1768 „Îndreptarea păcătoșilor", cu învățături pentru Spovedanie, traduce din grecește. In 1771 tipări la Iași „Alcătuirea înaurită", tălmăcită de logofătul Toma și „Învățătura arhierească".

In 1766, Grigore Vodă Ghica clădi un local anume pentru Academia greco-latină-română de la Mănăstirea „Sfîntul Sava" din Iași și înmulți școlile din ținuturi la 22, pe lîngă cele de la Episcopie.

In 1765 tipografia Mitropoliei din Iași tipări „Îndreptarea păcătosului" cu text slavon de episcopul Timișoarei Vichentie Ioanovici Virac și cu traducere românească de Dimitrie Eustatievici.

In anul 1774, Gavril Calimah aduce dichiu la Mitropolie pe iconomul Mănăstirii Neamț Iacov Stamati, care zidi biserica cea nouă cu hramul „Sfîntul Gheorghe, de lîngă cea veche a Strateniei din 1682, care se dărîmase. In jurul ei clădi din lemn prăvălii pe care Gavril le închirie. Aceste cheltuieli au determinat scăderea numărului tipăriturilor reduse la „Catavasierul" din 1778 și „Pastorala contra luxului" din 1781. La 24 aprilie 1781, mitropolitul Gavril renunță la jurisdicția sa asupra Episcopiei Rădăuțului, decretată de Iosif II ca „exemptă" și mutată la Cernăuți. Ținuturile ei — Dorohoi și Hotin—le înglobă Gavril la eparhia sa. În 1782 tipări „Psaltirea", în 1784 „Prăvălioara despre săvîrșirea de către preoți a celor 7 Taine", avînd și chipul său lucrat în xilogravură de Mihail Strilbițchi; în 1785 dădu la lumină „Instrucțiuni pentru preoți" și „Evhologhion". Tot acum, protoiereul Mihail Strilbițchi tipări un „calendar" și „Curiozuica" arătare „din fiziognomie", cuprinzînd folclor medical german. Spre sfîrșitul anului 1785, îmbolnăvindu-se bătrînul mitropolit, muri la 20 februarie 1786. După multe tergiversări fu ales un nou mitropolit, episcopul Romanului, Leon Gheucă. Acesta moșteni de la Gavriil Calimah tipografia, unde tipări în 1786, prin osteneala lui Mihail Strilbițchi, „Octoihul mic". Leon Gheucă aduse pe Gherasim Clipa diacon la Mitropolie și tipări în 1787 cartea tradusă „Taina francmazonilor". În 1788 Leon Gheucă aduse la Mitropolie ca eclesiarh, pe ierodiaconul de la Huși Veniamin Costachi [25].

Veniamin Costachi născut la 20 decembrie 1768 din părinții Grigore Costachi și Maria — născută Cantacuzino — în satul Roșiești Fălciului, învață „în casa părintească", apoi, la 15 ani, „cu blagoslovenia episcopului Iacob al Hușilor" este afierosit vieții monahicești. După trei ani este hirotonit diacon, adus la Sfînta Mitropolie de mitropolitul Leon și hirotonit ieromonah, numit eclesiarh mare, un an vechil de egumen, apoi egumen, episcop al Hușilor, hirotonit la 27 iunie 1792, păstorind la Huși pînă în luna iulie 1796, cînd a trecut la Roman, iar în anul 1803 în 20 martie, cu obștească alegere a fost rînduit la scaunul Mitropoliei.

Ca episcop a dat cuvenita atenție treburilor administrativ-bisericești, a avut și preocupări cărturărești, care-l înscriu printre ierarhii de prima mărime ai Ortodoxiei. Experiența dobîndită de el, mai cu seamă la Roman, l-a ajutat mult în desfășurarea activității sale de strălucit mitropolit al Moldovei și Sucevei [26]. A deschis la Socola seminarul, iar în 1805 a deschis și o școală de cîntăreți. A tipărit în 1803 „Apologia" Sfîntului Dimitrie al Rostovului și „Întrebările bogoslovești" ale Sfîntului Atanasie, de Teofilact. În 1805 a tipărit „Tîlcul Evangheliilor" de Teofilact, iar în 1806 „Dogmatica" Sfîntului Ioan Damaschin. A iscălit memorii pentru cruțarea populației de armatele străine care ocupaseră țara la sfîrșitul anului 1806, fapt pentru care fu silit să se retragă la Neamț, în 1807, iar în martie 1808 să demisioneze lăsînd scaunul mitropolitan lui Gavriil Bănulescu Bodoni.

Mitropolitul Veniamin s-a retras din scaun la Mănăstirea Slatina. A tipărit în anul 1807, la Neamț, „Viețile Sfinților" pe luna septembrie, în 1808 două cărți de „Psaltichie", în 1811 „Chiriacodromionul" lui Nechifor

---

25. *Ibidem.*

26. Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Roman, 1984, p. 252-258.

Teotokis. Intors în scaun la 1812 a păstrat reformele exarhului Gavriil. În 1813 a deschis Școala lui Asachi de ingineri hotarnici. Continuă tipărirea de cărți ca: „Viețile Sfinților", „Tipicul", Adoleshia filolheo" de Evghene Vulgaris, „Întrebătoare răspunsuri" și „Adunarea pe scurt a dumnezeiești dogme". În 1814 și în 1820 a zădărnicit în Divan încercarea Austriei de a reînvia la Iași Episcopia catolică de Bacău. În 1820 a adus, prin Asachi, profesori din Transilvania pentru Seminarul de la Socola.

In anul 1821 Veniamin a binecuvîntat Eteria, însă revoluția din acest an, i-a adus a doua „sfărîmare a corabiei înnotării sale politice", cum numea el a doua retragere din scaun. Deși la cererea lui Ipsilante a făcut doxologie pentru biruința revoluției împotriva turcilor și a ajutat-o cu bani, a trimis pe Ghenadie Roset la Brăila să asigure pe turci de supunerea țării și a publicat prin protopopi afurisirea de către patriarhul ecumenic a lui Ipsilanti cu arătarea că: „Din ai noștri nimeni pînă acum nu s-a abătut la tovărășia acestori răzvrătitori". Rămas caimacan după fuga domnului eterist Mihail Șuțu, trimite la Poartă cererea Divanului pentru domn pămîntean și administrarea pămînteană a averii mănăstirilor închinate la Locurile Sfinte din Răsărit și se retrage la Calincăuți [27].

După urcarea pe tron a lui Ioan Sandu Sturdza îi trimite, la 8 noiembrie 1822, o scrisoare, rugîndu-l să-și reia scaunul, alăturînd și o jalbă a breslelor prin care acestea cereau pe Veniamin, spunînd: „Ne lipsește mîngîierea duhovnicească. Răcorește setea noastră, a tot norodul, cu aducerea adevăratului nostru duhovnicesc păstor" (p. 395).

După 16 luni de retragere petrecute în Calincăuți, Veniamin se întoarce în Moldova. El găsește Mitropolia aproape ruinată, ca și biserica „Sfîntul Nicolae Domnesc", Seminarul de la Socola pustiu, iar dintre dascălii aduși din Transilvania singur Fabian Pop s-a mai întors. Mănăstirea Slatina, unde-și pregătise locul de îngropare, era în ruină. Aceasta din urmă fusese cetate de apărare a eroului căpitan Iordachi Olimpiotul. La Neamț, Gherontie „tipograful", a fost nevoit să ascundă teascurile, ca și colile tipărite din Evanghelie și să îngroape litera. A trebuit multă muncă pregătitoare pînă ce mitropolitul să poată începe din nou tipăriturile sale. De-abia în anul 1823 teascurile Mitropoliei din Iași porniră iară la lucru dînd la lumină „Învățături hristianicești folositoare de suflet". După multe amînări, la 15 ianuarie 1823, Veniamin, în drum spre Iași, iscălea la Suceava un act pentru preluarea datoriei Mitropoliei de o sută mii lei, impusă de Vogoride. La 3 februarie, cînd sosea Mitropolitul Veniamin la Iași, a găsit tipografia în bună stare, seminarul era însă pustiu, profesorii fugiți, mănăstirile ruinate și înglobate în datorii, ca și Mitropolia.

Pr. Iustin GAȘPAR

GAVRIL MUSICESCU

Personalitate marcantă a culturii românești, Gavril Musicescu (1847-1903) și-a închinat întreaga sa viață poporului, după cum a mărturisit el însuși: „A fi amicul celor ce prin muncă onestă își petrec zilele-n lumea asta mare, ca să lase posterității obolul activității lor intelectuale și morale, este idealul spre care am îndreptat pașii mei".

Compozitor, profesor, interpret, director al Conservatorului ieșean, G. Musicescu s-a aflat în permanență în mijlocul vieții muzicale a orașului Iași pentru progresul căreia nu și-a precupețit energia, priceperea și nici chiar posibilitățile materiale.

A fost realizatorul primei culegeri de cîntece patriotice, cîntece prin care a însuflețit întreaga simțire românească.

A fost și dirijor al corului mitropolitan din Iași. Prin activitatea desfășurată ca dirijor al corului mitropolitan, G. Musicescu a pus bazele

---

27. *Istoria Bisericii Române* p. 387, 395.

mișcării corale organizate în Țările Române. Din 1876, cînd devine dirijorul acestui cor și pînă în ultimul an al vieții sale, G. Musicescu a dat dovadă de neobosită putere de muncă, de măiestrie artistică, și lăudabile inițiative.

A reorganizat formația corală ieșeană, sub aspectul îmbogățirii repertoriului cu lucrări ale muzicii noastre naționale, iar privind participarea corului mixt, condus de G. Musicescu (1894), a reușit să ridice prestigiul corului din Iași la calificativul de a fi cel mai bun din țară. Semnificativă pentru greutățile întîmpinate cît și pentru strădania de a le înlătura este scrisoarea din 2 martie 1898, către președintele Comitetului teatral din Iași, prin care acesta este invitat să participe la cel de al 53-lea concert al acestui cor, cu scopul de a se convinge de măiestria interpretativă a coriștilor, de contribuția lor la progresul muzicii corale românești. Publicăm mai jos textul acestei scrisori:

„Domnule Președinte,

Subsemnatul am onoare a vă aduce la cunoștință că Corul Mitropolitan din Iași va da în ziua de 4 martie curent al 53-lea al său concert în sala Teatrului Național. M-aș simți pe deplin satisfăcut dacă Onorabilul Comitet ne-ar onora cu prezența sa în ziua de concert, pentru ca prin sine însuși să se convingă de rezultatele muncii ce pune personalul acestui cor, pentru cultivarea muzicii corale ecleziastice, laice și naționale.

Primiți, vă rog, domnule președinte, asigurarea prea osebitei mele considerațiuni.

Șeful corului — Gavril Musicescu".

Muzeograf Georgeta ȚURCANU

Recenzii și note bibliografice

† Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, **Romanitate, continuitate, unitate,** Sibiu, 1988, 304 p. + 36 p. ilustrații + 3 hărți (cu rezumate în germană, engleză și franceză, indice de nume, indice de locuri, abrevieri).

Cunoscutul istoric A. Armbruster, în cartea sa *Romanitatea românilor,* publicată în anul 1972, se referă, între altele, la umaniști sași care au trăit pe la sfîrșitul secolului XVI și care, în diferite scrieri, s-au pronunțat asupra romanității românilor; de asemenea, la alți sași învățați din a doua jumătate a secolului XVII, care susțineau originea pur romană a poporului nostru nesocotind participarea dacilor la etnogeneza românilor, printre ei și sibianul *Johann Tröster* care, între altele, afirma că, în spațiul danubiano-carpatic, urmașii romanilor locuiesc în Moldova, Țara Românească și Transilvania; acești locuitori vorbesc aceeași limbă și au aceeași cultură spirituală și materială.

Motivînd că opera lui Tröster, care purta „ciudatul titlu *Das Alt-und Neu-Teutsche Dacia* (Vechea și noua Dacie germană) nu este folosită suficient în istoriografia românească, I.P.S. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, în lucrarea sa *Romanitate, continuitate, unitate,* tipărită de curînd, la Sibiu, îndreaptă privirile cercetătorilor și istoricilor la opera acestui sas transilvănean „care s-a ocupat de problema despre care se vorbea pe vremea sa, pentru prima oară". Sînt interesante opiniile acestui umanist sas, referitoare la români, mai cu seamă, „prin vechimea lor, dacă nu prin valoarea lor intrinsecă", conchide autorul cărții pe care o semnalez și pentru motivul „că vine de la un străin, chiar dacă e născut și crescut la noi".

După cîteva informații referitoare la viața lui Tröster și la ecourile

operei sale în istoriografia română, autorul amintește sumar părerile aceluia privind originea dacică a sașilor, cel mai vechi neam din Transilvania, credea el, originea romană a valahilor și imigrarea tîrzie a ungurilor la noi, apoi notează că reține din opera lui Tröster „contribuția sa în legătură cu vechimea, romanitatea, continuitatea și unitatea poporului român". Totodată, face observații și unele considerații „de la fața locului", cum mărturisește el, însoțite de comentarii și note, pentru ca lucrarea aceasta să fie un util „instrument de informare".

Miezul cărții este constituit din șase capitole, ale căror titluri sînt formulate de autor: I. *Dacii după cercetările lui Tröster*, II. *Vechimea și romanitatea românilor în spațiul Vechii Dacii*, III. *Argumente lingvistice ale romanității românilor*, IV. *Continuitatea și unitatea românilor pe teritoriul Vechii Dacii*, V. *Numele, ocupațiile și religia românilor*, VI. *Îmbrăcămintea și jocurile românilor din Transilvania și originea lor română.* În cele șase capitole sînt expuse opiniile lui Tröster — unele neîntemeiate — cum și notele, comentariile și completările autorului formulate pe baza concluziilor statornicite de cercetători, arheologi și istorici renumiți. Spicuiesc, în cele ce urmează, din părerile lui Tröster cu privire la diferite probleme care se puneau atunci. Astfel, după ce afirmă despre daci că sînt celto-sciți, vine cu numeroase detalii privind istoria și localizarea Daciei, cum și denumirile ei, uneori derutante pentru el. Despre români menționează că sînt „cei mai vechi locuitori ai țării, iar Transilvania un mic Latium". Ca și alți sași, Tröster afirmă că românii descind numai din romani. Ungurii au venit în Transilvania mai tîrziu. Denumirea Ardeal, credea el, nu este de origine maghiară, ci derivă din limba celților; prin urmare, această denumire a fost transmisă ungurilor prin mijlocire dacică. Locuind între români, el vorbea româna, dar transcrie eronat unele cuvinte ale acestei limbi. Fiind separată de celelalte limbi romanice, cu timpul, menționează el, româna a fost „stricată cu cuvinte, parte germano-grecești, parte unguresti", dar cu toate acestea, ea n-a pierdut caracterul latin. El a observat, ceea ce este drept, că „nici Italia, nici Galia, nici, chiar, Hispania nu s-au ținut atît de aproape de limba veche romană ca acești țărani români neînvățați"; de asemenea, că „limba română se trage nu din latina cultă, ci din latina vorbită, populară (vulgară)". Consider binevenită completarea făcută de I.P.S. Mitropolit Antonie în legătură cu formarea vocabularului slavo-român înainte de venirea ungurilor, apoi preluat de noii imigranți. În această ordine de idei, el amintește că hidronimele *Repedea* și *Frumoasa* s-au păstrat, în forma lor romană, în graiul locuitorilor de la munte, dar au fost slavizate la cîmpie, adică în aval. Sînt și în Moldova astfel de cazuri: toponimele slave *Crivaia* și *Cîrniceni* apar, în documente vechi, în forma lor latină *Strîmba* și *Fîntînele*.

Cu privire la continuitatea și unitatea românilor, Tröster arată „că vechea Dacie era împărțită în trei principate: Moldova, Valahia și Transilvania"; cele dintîi au principi și putere proprie, dar Transilvania nu este liberă; tot așa trăiesc și astăzi, conchide el, acești urmași ai romanilor în aceste trei țări". Continuitatea și unitatea românilor a oferit autorului cărții ocazia de a aminti, în completare, opiniile și concluziile învățaților în legătură cu aceste probleme. Deși nu sînt expuse sistematic, știrile ce le dă și considerațiile pe care le face Tröster cu privire la numele românilor, ocupațiile și religia, îmbrăcămintea și jocurile lor, de origine romană, totuși sînt interesante. Referindu-se la religia românilor, Tröster notează că ei „sînt foarte vechi creștini" și anume „ortodocși" de cînd se știu; „așa am pomenit", spun românii. El a remarcat că românii sînt tradiționaliști și nu renunță la ceea ce au apucat din moși-strămoși.

Ultimul capitol al cărții, intitulat *Un Canaan al Europei*, cum numea Tröster Transilvania, este, în fapt, o concluzie. Această concluzie fixează în conștiința celui ce citește cartea că Tröster și-a îndreptat, prioritar, privirile asupra sașilor, urmași ai geto-dacilor, spune el și asupra vechimii lor în Transilvania. Deși a avut în vedere, mai cu seamă, originea și vechimea sașilor, cu toate acestea, s-a ocupat și de români scoțînd în relief romanitatea acestora, cultura lor spirituală și

materială de origine romană. În completarea referirilor lui Tröster la români, I.P.S. Mitropolit Antonie aduce multe și variate mărturii care arată că „Transilvania a fost întotdeauna o țară separată de Ungaria", iar românii de aici „sînt populația autohtonă a țării".

Încheind aceste rînduri în legătură cu noua carte a neobositului om de cultură, I. P. S. Mitropolit Antonie Plămădeală, remarc pasiunea sa pilduitoare pentru istoria Transilvaniei, pentru istoria neamului românesc din această vatră strămoșească. Bibliografia care i-a stat la îndemînă, în acțiunea de clarificare a problemelor, este de-a dreptul, covîrșitoare. Silința sa, apoi, de a scoate la lumină ceea ce au scris despre noi, cu secole în urmă, unii străini care ne-au cunoscut, este o atitudine patriotică.

Pr. Scarlat PORCESCU

Pr. prof. Ion Bria, Credința pe care o mărturisim, București, 1987.

Părintele profesor Ion Bria, prin cartea pe care o semnalăm, „Credința pe care o mărturisim", pune la dispoziția teologilor Bisericii Ortodoxe Române o analiză teologică aparte, rod al unei experiențe bogate de profesor, preot și, în ultima vreme, de reprezentant al Bisericii noastre pe lîngă Consiliul Ecumenic al Bisericilor de la Geneva. Cartea îmbină armonios tezaurul dogmatic al Bisericii celei una și nedespărțite, bogăția înmiresmată de frumusețea teologică patristică, cu reflecțiile teologice actuale, desprinse din viața contemporană cu problemele, căutările ei, Părintele Bria știind că revelația dumnezeiască răspunde sufletului omenesc dintodeauna, sufletului care caută răspunsuri și liniște sub aripa ocrotitoare a lui Dumnezeu, a Bisericii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Aceste exigențe pornesc din necesitatea stringentă de a da răspuns tuturor problemelor teologice, pastorale și misionare ale Bisericii din vremea noastră așa cum de altfel argumentează și autorul: „O clarificare contemporană a învățăturii de credință constituie pentru Biserica Ortodoxă nu numai o necesitate internă, didactică și pastorală, ci și o obligație catehetică și misionară".

Cartea, avînd o introducere intitulată „Ce este Ortodoxia" (p. 7-12), este structurată în patru părți: Partea I se intitulează *„Credința mărturisită de Biserică"* avînd mai multe capitole, și care reprezintă partea dogmatică a lucrării. Această parte cuprinde următoarele capitole: Revelația lui Dumnezeu; Dumnezeu în misterul ființei Sale și în revelația Cuvîntului întrupat, Împărăția lui Dumnezeu-Tatăl; Creațiunea, Împărăția Fiului lui Dumnezeu întrupat; Răscumpărarea, Împărăția Duhului Sfînt: sfințirea în Biserică, Viața sacramentală a Bisericii, o altă dimensiune a vieții duhovnicești și Lumea care va să vină; Împărăția lui Dumnezeu.

Partea a II-a a lucrării, *„Celebrarea și manifestarea credinței. Cultul Bisericii,* constituie partea ei liturgică, avînd următoarele capitole: Închinarea în „Duh și adevăr"; Sfințirea locului ; Biserica — locaș de cult ; Sfințirea timpului; Sfințirea inimii: rugăciunea; Sfințirea trupului: postul; Sfințirea „trupului lui Hristos" —Biserica și Sfințirea vieții personale și a mediului înconjurător.

Partea a III-a *„Practicarea credinței. Calea vieții și a Împărăției,* reprezintă partea morală a lucrării de față și cuprinde următoarele capitole: Principii teologice ale moralei creștine; Evlavia în numele Evangheliei, Viața spirituală; Trepte ale acesteia, Calea evanghelică a Împărăției: Monahismul; Morala socială: Teme principale; Rolul familiei creștine și Amin. Maranatha.

Partea a IV-a a lucrării, *„Probleme pastorale, misionare și ecumenice specifice"* tratează, așa cum reiese de altfel și din titlu, aspecte ale ecumenismului actual, acest efort bisericesc pentru regăsirea unității în Hristos Iisus și care și-a pus amprenta inconfundabil asupra timpurilor noastre de deschidere și apropiere între oameni și popoare.

Sîntem așadar confruntați cu un compendiu teologic ortodox, în care problemele dogmatice, morale, cultice și ecumenice sînt tratate într-o sinteză unitară, conformă, de altfel, cu viața Bisericii Ortodoxe pentru care dogma înseamnă viață duhovnicească în Hristos și în Biserica Sa din lumea deschisă spre Împărăția lui Dumnezeu, în care credinciosul implicit este confruntat cu

mediul social, cu regulile de viață morală.

Părintele Bria, documentîndu-și lucrarea de față cu cele mai sugestive texte patristice încă de la început, în capitolul „Ce este Ortodoxia" răspunde autoritar și sintetic la problemele teologice tratate. Astfel Ortodoxia este, pe de o parte, „învățătura mîntuitoare a creștinismului", așa cum a precizat Origen magistral în „Despre principii" (VI, 1, I), iar pe de altă parte ea este „ansamblul de Biserici locale organizate canonic după principiul teritorial și național, în mod autocefal și autonom cu conducere sinodală proprie" (p. 7).

Cu pertinență, Părintele Bria extinde punți de legătură între diferitele aspecte ale realității și vieții noastre unde teologia vine cu lămuririle ei.

Astfel, „credința aruncă lumina revelației asupra realității, dar nu pretinde a formula teorii științifice despre univers și nici nu pune la îndoială rezultatele cercetărilor științifice, care pot deschide noi perspective pentru științele naturale. Știința examinează cu posibilitățile spiritului uman structura realității vizibile și raționalitatea universului. Teologia iluminează sensul acestei realități, logica internă a materiei create și a ființei umane, destinul acestora din perspectiva Revelației supranaturale. Ea insistă asupra creației în totalitatea și integritatea ei. Teologia vorbește de Dumnezeu, Care aparține tuturor și Căruia îi aparține totul. Ea are deci legătură cu cunoașterea umană în general, cu misterul total al existenței. Adevărul este o totalitate indivizibilă, de aceea nici un aspect al cunoașterii și experienței nu-i rămîne străin" (p. 21).

Părintele Bria surprinde esența creștinismului așa cum este reflectată în Revelație, în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, integrînd-o în formule în care conceptul se identifică cu infinitatea și libertatea vieții, dar al lui Dumnezeu. Referindu-se la Sfînta Treime, autorul spune că „pentru Părinți, Treimea de Persoane este categoria care explică ființa lui Dumnezeu. Meritul acestei teologii trinitare constă în aceea de a fi reluat în modul cel mai realist revelația Noului Testament, potrivit căruia *ousia* — esență înseamnă *zoi* — viață, manifestare personală a firii (I Ioan 1, 2). Această ecuație teologică *ousia-zoi* va sta la baza învățăturii despre energiile divine necreate" (p. 44), prezente și lucrătoare în lume, venind de la „Dumnezeu-Tatăl care este prezent și lucrează în lume prin „cele două mîini" ale Sale: Fiul Său întrupat și Duhul Său Sfînt" (p. 108), transmițînd harul mîntuitor prin Sfintele Taine, punți de trecere și de participare la o realitate nouă, la o altă dimensiune a vieții, viața în Dumnezeu. „Prin Taine se obține și se întreține sănătatea umanității în trupul lui Hristos. Prin ele organismul eclezial poate să vindece și să înnoiască umanitatea" (p. 136).

Păstrînd acel tradițional și benefic echilibru, specific dintotdeauna Ortodoxiei, autorul arată că în viața creștină autentică „rugăciunea și slujirea, calea contemplativă și calea activă, nu pot fi puse în contradicție, deoarece sînt vlăstarele unei singure rădăcini bune. Totuși, rugăciunea are prioritate față de orice altă virtute, așa cum se vede din exemplul Martei și Mariei (Luca 10, 41-42) și din preferința Apostolilor (Fapte 8, 2-4)" (p. 224).

În ceea ce privește viața morală personală, în creștinism aceasta are „ca principiu teologic însăși înțelegerea ființei și iconomiei lui Dumnezeu ca iubire", mai presus de toate fiind „întîlnirea personală cu Dumnezeu, trăirea conștientă în mediul iubirii dumnezeiești" (p. 240). Astfel „morala creștină pornește de la valorile Revelației, ale Evangheliei Cuvîntului, în lumina cărora asimilează și judecă și valorile empirice umane", iar „virtutea creștină are un caracter esențial hristocentric: „Învățați de la Mine, căci Eu sînt blînd și smerit cu inima" (Matei 11, 28-29)" (p. 241).

Într-o formulare personală sintetică autorul arată că „telos-ul ontologic al existenței umane a fost numit „theosis", îndumnezeire. Aceasta înseamnă a realiza umanitatea în raport cu Dumnezeu, ca realitate absolută ultimă. Prin urmare, morala ortodoxă vorbește de mișcarea chipului spre asemănare, ca telos sau țel al acesteia" (p. 242), pînă la îndumnezeire care înseamnă o schimbare la față, înseamnă a obține o nouă identitate, un nou fel de existență. „Vă voi da inimă nouă și duh nou vă voi da; voi lua trupului vostru inima cea de piatră și

vă voi da inimă de carne. Pune-voi în lăuntrul vostru Duhul Meu" (Iezechil 36, 26-27 și 37, 14) **(p. 243).**

În viziunea autorului, problema capitală a moralei creștine este aceea a raportului dintre iconomia mîntuirii (mîntuirea obiectivă) și viața creștinului (mîntuirea subiectivă), deci a unui raport Dumnezeu-om, universal-particular, în care ambele date ale problemei se implică prin deschidere una spre alta, prin dialog întemeiat pe patru aspecte: Întruparea Cuvîntului, Duhul Sfînt, Biserica și Sinergia, adică faptul că „Dumnezeu lucrează prin mijlocirea noastră" (p. 246-247).

Părintele Bria redă suplu în paginile lucrării de față, cu frumoase și grăitoare exemplificări patristice treptele clasice ale desăvîrșirii spirituale a creștinului, asceza și sfințirea vieții, spre viața cea autentică dat fiind că „viața noastră sînt virtuțile" (Ava Dorotei, *Învățături*, VII, 4, în *Filocalia rom.*, vol. 9, p. 163) (p. 262), „rezolvînd în duh ortodox dilema spiritual-socială a eticii creștine, creștinul avînd datoria de a trece de la *ortodoxie*, adică dreapta preamărire a lui Dumnezeu în gîndirea tematică și în liturghia euharistică la *ortopraxie*, adică la slujirea aproapelui și a lumii" (p. 289-290).

Autorul recunoaște necesitatea imperioasă a apropierii creștinilor și a unității tuturor în Hristos însă acolo unde nu este comuniune de credință, potrivit Bisericii Ortodoxe, nu poate fi comuniune euharistică.

Cartea Părintelui Bria respiră duhul filocalic ortodox, problemele teologico-morale sînt tratate profund și responsabil, angajînd rațiune și inimă, maturitatea și frumusețea sintetică a expunerii atrag și captivează pe cititor, cartea impunîndu-se de la sine și fiind recomandată tuturor.

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ

Preot Gabriel Cocora, **Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani,** Editura Episcopiei Buzăului, 1988, 377 p.

Monografia Părintelui Gabriel Cocora închinată unui vechi așezămînt de cultură bisericească din Buzău, apărută cu binecuvîntarea și străduința P. S. Episcop Epifanie, vine să completeze „lipsa unui anuar sau a unui mai vechi istoric complet" al Seminarului teologic buzoian. Așa cum arată și Prea Sfințitul Episcop Epifanie în *Cuvîntul înainte*, „prin osteneala deosebită a P. C. Pr. Gabriel Cocora apare o istorie a acestui așezămînt de cultură cu prilejul împlinirii a o sută cincizeci de ani de la inaugurarea clădirii, zidită de episcopul Chesarie", a cărei necesitate se impunea nu numai de momentul aniversar amintit, ci și de faptul că „o istorie completă a Seminarului teologic din Buzău nu s-a alcătuit pînă acum" (p. 5-6).

Pe lîngă importanța legată de "evoluția învățămîntului seminarial" și de „sublinierea rolului cultural pe care această școală l-a jucat în orașul Buzău" (p. 6), monografia limpezește înțelegerea rolului pe care l-au avut școlile teologice împreună cu toate școlile de limbă română la începutul secolului al XIX-lea în afirmarea conștiinței naționale.

Dacă în secolul al XVIII-lea școlile românești, pe lîngă cele de slavonie și grecești, erau destul de puține, la cumpăna celor două secole numărul va crește, la aceasta contribuind în cea mai mare măsură producția de carte în limba română, care în perioada aceasta cunoaște o amploare neîntîlnită în veacurile anterioare. Mai mult, în această perioadă, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, încep să apară primele *bucvare* sau *bucoavne*, între care merită a fi amintită cea a Mitropolitului Moldovei Iacob Putneanul (Iași, 1755), sau a Episcopului Grigore (Rîmnic, 1749). Astfel necesitatea învățatului în limba română se impunea din ce în ce mai mult, așa cum o exprima în *Octoih* (Rîmnic, 1750) Episcopul Grigore: „De vreme ce după istoriile ceale vechi nu să cade omului elin de a nu ști limba elinească, dară cu dreptate iaste și acestor pravoslavnici creștini ai limbii românești să știe legile lui Dumnezeu întru a lor limbă".

În acest sens Mitropolitul Iacob Putneanul și îndemna pe păstoriții săi să-și dea copiii la învățătură: „Cade-se dar voao, blagocestivilor creștini, și cei ce aveți nume părintesc preste copiii cei mici, să aveți purtare de grijă pentru învățătura copiilor voștri, ca să nu se lip-

seașcă de hrana cea sufletească cu povățuirea cea bună, carii și sunteți datori să-i învățați pe dînșii..." (*Bucvar*, Iași, 1755). Dar pentru aceasta, cum arăta același ierarh al Bisericii noastre, trebuiau dascăli. Și primii care puteau împlini această misiune erau preoții, slujitorii Bisericii. Pentru că, așa cum spunea N. Iorga, adesea în satele noastre singurii știutori de carte erau preoții și dascălii Bisericii. Astfel tinda bisericii va fi prima școală și Ceaslovul primul abecedar.

Și aici însă apar două mari lipsuri. Adesea preoții nu erau pregătiți corespunzător, știind doar să citească fără a ști să scrie, sau nu aveau cărțile de cult necesare acestui început de învățămînt în limba română, cum arată ierom. Lavrentie în *Octoih* (Rîmnic, 1742): „Au dat în tipari cu a sa cheltuială — Episcopul Clement al Rîmnicului n. n. — această carte a Octoihului întru care să află tainele ceale mai înalte a Legii noastre pentru ca să poată și ciata preoților și copiii creștinilor carii se nevoiesc la învățătura cărții să o cîștige prea lesne și să o cetească nu numai în școale, ci mai ales în sfintele bisearici". Aceluiași îndemn va da urmare și Mitropolitul Iacob Putneanul, tipărind *Antologhionul* (Iași, 1755), cum însuși o spune: „Văzînd pre ostașii noștri preoți neînarmați cu trebuincioasele arme — care arme sînt sau închipuiesc cărțile cetanii și ale rugăciunilor celor cătră Dumnezeu".

Cu cît învățămîntul va avansa în rîndurile fiilor neamului nostru, preoțimea se cuvenea a fi la înălțimea vremurilor respective. De aceea „datoare iaste ierarhiia Besearicii lui Hristos să învețe pe ai săi, adecă pe preoți, cu creștinești fapte bune și învățături pentru ca să poată chivernisi nu numai pe sineși ci și pe însăși Besearica lui, în vreamea cînd vor veni ei în stepena preoției", arăta încă din 1755 Mitropolitul Iacob Putneanul. Sau cum se afirma în *Voroavă de întrebări și răspunsuri întru Hristos*, a Sfîntului Simeon al Tesalonicului (București, 1765) că „ciata preoților carii sînt ca o lumină cătră norod" trebuia să aibă o pregătire pe măsura misiunii lor de luminători, de cunoscători și răspînditori ai luminii cărții. Acest fapt desigur va fi determinat pe Alexandru Ipsilanti ca în hrisovul lui din 10 ianuarie 1776 să constate „că e de trebuință neapărată înființarea și îmbunătățirea școalelor și internatelor prin țară, care sunt menite a deschide pîrae nesecate și mîntuitoare acelora cari hrănesc dragostea învățăturii și acelora carii prin binefacerile ei doresc să se ridice din starea lor jalnică. Pe lîngă aceasta am hotărît să înființăm alte două școli inferioare în cele două episcopii, una la Craiova și alta la Buzău la care să poată să meargă, dacă vreau, acei tineri ce hrănesc dragoste de învățătură, spre a învăța lecțiile gramaticale și poetice" (p. 17). În același hrisov domnitorul Al. Ipsilanti sublinia că „instrucția înnobilează și înfrumusețează cuvîntul celor de la amvon". Deci nevoia înființării unor seminarii era cît se poate de evidentă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

După înființarea, la Iași, în 1803 a Seminarului de la Socola de Mitropolitul Veniamin Costachi, va urma înființarea seminariilor în Muntenia care se datoresc străduaniilor Mitropolitului Grigore Dascălul. Astfel la 27 mai 1835 obștească pricinilor bisericești notează proiectul „să clădească fiecare eparhie în parte" cîte un seminar (p. 36). „Seminariile își deschid cursurile pe rînd, în anul 1836. În ordine cronologică, întîietatea o are Bucureștiul, la 2 februarie, Argeșul, la 1 august, Buzăul, la 15 august, și Rîmnicul Vîlcii, la 8 noiembrie 1837, în local nou construit" (p. 37). Inaugurarea localului seminarului de la Buzău a avut loc însă la 20 noiembrie 1838.

Pentru o mai sistematică prezentare a istoriei seminarului buzoian, P. C. Pr. Gabriel Cocora împarte lunga sa existență în „trei perioade: I. 1836-1893, II. 1914-1948, III. din 1951 pînă azi", existență legată de localul care este „singurul dintre toate celelalte seminarii din Muntenia care există și astăzi fără modificări" (p. 60).

Din marile capitole ale acestei izbutite monografii închinate Seminarului teologic din Buzău la aniversarea unui „secol și jumătate de existență în aceeași clădire, fapt singular în istoria seminariilor din țară" (p. 11), amintim, mai întîi, *Cuvîntul înainte* (p. 5-10) al Prea Sfințitului Episcop Epifanie, urmat de un *Cuvînt către cititori* (p. 11-14) al autorului, apoi prezentarea unui *Scurt istoric* (p. 15-66) privind pre-

gătirea clerului în Episcopia Buzăului înainte de înființarea seminarului, și al motivelor care au determinat înființarea seminarului. Autorul pune la îndemîna cititorului date despre localul și patronul școlii, despre administrarea seminarului, încheind cu considerații despre rolul teologic și social și evoluția învățămîntului seminarial.

Capitolul al doilea, *Instrucția* (p. 67-117), se referă la programa școlară din trecut, la felul cum se țineau examenele, la diferite statistici referitoare la elevi și întreținerea elevilor în școală, la metodele de predare de după 1948 și disciplinele de învățămînt din prezent, precum și la profesorii acelui seminar.

Educație-învățămînt (p. 118-151) cuprinde referiri la educație și procesul de învățămînt înainte și după 1948, cu prezentări speciale ale educației cetățenești-patriotice, religioase și estetice.

Cel de al patrulea capitol, *Acțiuni culturale* (p. 152-180), este consacrat prezentării publicisticii școlare și acțiunilor extrașcolare ale elevilor seminariști, acordînd un spațiu important revistei „Muguri", care a avut o existență destul de îndelungată, 22 ani de apariție, și al cărei merit este acela de a fi „fost foarte mulți ani singura revistă scoasă de elevii seminariști, deși la un moment dat în țară existau zece seminarii. Și încă unul: din 1936 „Muguri" constituie o bogată colecție de folclor". Primul număr al acestei reviste, 1-2, a apărut în octombrie-noiembrie 1921. Ultimele numere vor fi pe anii 1940-1941 și 1943. Tot în acest capitol autorul se referă la șezătorile culturale în școală.

Ultimele capitole *De la catedră la bancă* (181-314), *Sub semnul incertitudinii* (315-324) și *Serbarea centenarului* (p. 325-326) sînt urmate de *Anexe* (p. 327-348), *Absolvenți ai Școlii de cîntăreți și ai Seminarului teologic (1953-1986)* (p. 349-360), *Rezumate* în limbile franceză și engleză (p. 361-372) și un mic *Glosar* (p. 373-374).

Prin bogata informație și sistematica prezentare a materialului referitor la istoricul Seminarului teologic din Buzău, lucrarea P. C. Pr. Gabriel Cocora se înscrie ca o binevenită comemorare a o sută cincizeci de ani de existență a așezămîntului buzoian dar și ca un omagiu adus tuturor celor ce au ostenit desfășurînd „o bogată activitate pusă în slujba Bisericii și a Neamului" (p. 9).

Așa cum arată și P. S. Episcop Epifanie, cei o sută cincizeci de ani care au trecut de la inaugurarea Seminarului teologic din Buzău, prin cartea P. C. Pr. Gabriel Cocora, se constituie într-o „aniversare, dar, pentru că marea majoritate a foștilor elevi, profesori și directori sînt azi trecuți dincolo, în veșnicie, în același timp este și o comemorare" (p. 9).

Toate acestea, desigur, de la sine recomandă cartea P. C. Pr. Gabriel Cocora, ca o binevenită contribuție la întărirea adevărului „că învățămintele experienței trecute constituie totdeauna pietre fundamentale în construirea prezentului" (p. 14), în afirmarea atașamentului nostru față de împlinirile poporului nostru și a jertfelniciei față de slujirea Bisericii și neamului din care am răsărit.

Pr. V. NECHITA

Ovidiu Drîmba, **Istoria culturii și civilizației,** vol. I, București, 1984, 870 p. + 108 pl., vol. II, București, 1987, 667 p.

Numele Ovidiu Drîmba e reprezentativ în istoria culturii prin multimea lucrărilor sale prestigioase: Filosofia lui Blaga (1944); Pagini despre cultura europeană (1945); Însemnări despre teatrul lui Ibsen (1956); Leonardo da Vinci (1957 și 1976); Ovidiu, poetul Romei și al Tomisului (1969) tradusă și în limbile rusă, italiană, germană; Rabelais (1963); Teatrul de la origine pînă azi (1973); Eseurile de literatură străină (1976) ș. a.

Nu e mult timp de cînd Ovidiu Drîmba a publicat masiva lucrare „Istoria literaturii universale" în trei volume și iată o nouă realizare de proporții: *Istoria culturii și civilizației.*

Lucrarea *Istoria culturii și civilizației*, concepută în patru volume, dintre care al treilea e sub tipar și al patrulea este redactat, ne oferă date esențiale legate de apariția și evoluția marilor civilizații, dedicînd

fiecare capitol unei anumite culturi şi civilizaţii.

„Scopul autorului este de a arăta cum, în condiţiile lor istorice concrete, unele popoare au realizat un mod coerent de organizare socială, politică, administrativă, juridică, religioasă, şi-au exprimat viziunea lor proprie asupra vieţii omului, a lumii, formulînd un sistem propriu de valori, şi-au creat o ontologie, o metafizică, o etică, o artă, adică tot atîtea forme de cultură prin care şi-au revelat întrebările şi opţiunile spirituale, idealurile, aşteptările, decepţiile sau refulările".

Volumul I cuprinde capitolele: Civilizaţia şi cultura epocilor preistorice, civilizaţia şi cultura mesopotamiană, a Egiptului antic, cea ebraică, persană, indiană, chineză, japoneză, aztecă, incasă, maya, cretană, greacă, etruscă, romană şi geto-dacică.

De mai mult interes fiind pentru cititorii noştri civilizaţia şi cultura legată de Cărţile Vechiului Testament (cultura şi civilizaţia ebraică), redăm temele acestui capitol (Cultura şi civilizaţia ebraică), ele fiind: Spaţiul geografic, ambianţa culturală semită, Evreii în Palestina, Saul, David, Solomon, organizaţia socială şi politică, profeţii, familia, educaţia copiilor, alimentaţia, îmbrăcămintea, locuinţa, oraşele, păstoritul şi agricultura, meşteşugurile şi comerţul, organizaţia militară, dreptul, justiţia, religia, templele, cunoştinţe ştiinţifice, medicina, manuscrisele de la Qumran, muzica, literatura, influenţa culturii ebraice.

Valoarea lucrării nu s-ar fi diminuat dacă la Literatura din capitolul Civilizaţia şi cultura ebraică, sau cel puţin la bibliografie, între cele 1256 de titluri s-ar fi introdus şi autorii români, cadre universitare, care toţi au făcut studii de limbi orientale, arabă, siriacă, asiro-babiloniană şi ebraică în cele mai celebre centre universitare ale epocii sau la faţa locului. E vorba de: Is. Onciu (Psaltirea, traducere din ebraică şi comentar), Em. Voiuţschi (Cartea Proverbelor), Vasile Tarnavschi (Facere, Ieşire, Levitic, Agheu), S. O. Isopescu, cu cele pe care le amintesc ulterior, Ion Popescu-Mălăieşti (Ioil, Gramatica ebraică), V. Prelipceanu (Avacum) D. Abrudan (Creştinismul şi mozaismul), Em. Corniţescu, (Descoperiri arheologice), A. Negoiţă (Naum, Gramatica ebraică), Mircea Basarab (Amos), poetul Ion Alexandru (Cîntarea Cîntărilor, Gramatica ebraică), şi versificarea lui Corneliu Moldovan la Cîntarea Cîntărilor ori Psaltirea în versuri de Vasile Militaru şi alţii.

Reţinem din vol. I, rolul pe care îl atribuie autorul dacilor în etnogeneza românilor. Aceste urme sînt evidente în portul poporului, în domeniul muzicii populare, al artelor plastice, dar mai ales în limba română.

Toate acestea dovedesc că „populaţia traco-dacică formează temelia şi trunchiul principal pe care s-a grefat şi prin care a putut să dăinuiască romanitatea în Balcani şi în Carpaţi, fiind însăşi baza etnico-socială a poporului român".

Volumul al doilea expune cultura şi civilizaţia Evului mediu, a celţilor, a popoarelor germanice, cultura şi civilizaţia Evului mediu, structurile politice şi administrative, economia rurală, societatea feudală, meşteşugul şi tehnologia, corporaţiile, organizarea militară, cruciadele, dreptul şi justiţia şi viaţa cotidiană, adică aspecte demografice, configuraţia oraşelor, călătoriile pe uscat, pelerinajele, ciclul vieţii omului, locuinţa seniorială, satul şi casa ţăranului, alimentaţia, îmbrăcămintea, sărbători şi divertismente.

„În mod obişnuit cultura şi civilizaţia Evului mediu este considerată a fi rezultatul a trei factori: elementul greco-latin (tradiţia gîndirii greceşti şi cea politică juridică romană), aportul popoarelor germanice şi ideologia creştină instituţionalizată". Dată fiind însă complexitatea acestei culturi şi civilizaţii, autorul a realizat o lărgire a viziunii în care a integrat şi alte componente ale culturi şi civilizaţiei medievale europene şi anume: aportul celtic, germanic, bizantin şi arab.

E destul de extinsă lucrarea pentru a ne referi la toate aspectele ei. Reţinem doar cîteva elemente creştine din istoria culturii şi civilizaţiei.

Arta creştină a realizat capodopere faimoase, cum este de exemplu Sfînta Sofia din Constantinopol „cea mai mare biserică cu cupolă din lume" (p. 220), care întrece, scria istoricul Paul Diacul, atît de mult toate clădirile înălţate pînă acum, încît în tot cuprinsul lumii nu se poate găsi ceva asemănător" (p. 2î0).

Biserica cea mare, cum numeau credincioşii Sfînta Sofia, adunase

cea mai bogată colecție de artă religioasă din întreaga creștinătate, icoane în mozaic, cruci sculptate în fildeș și încrustate cu pietre prețioase, cărți liturgice cu superbe miniaturi și legături artistice.

Prin canalele monahismului s-a dat un impuls creativității în domeniul culturii.

În mănăstiri, călugării desfășurau o viață intelectuală, ca pictori, mozaiciști, autori de imnuri, biografi.

Reglementată de Sfîntul Vasile cel Mare, munca manuală, agricolă sau intelectuală sau practicînd opere de caritate era obligatorie pentru toți călugării.

„Regula" lui Vasile cel Mare a fost urmată și de Benedict din Nursia (480-543), primul legiuitor (legislator) al vieții monahale, din Apus.

Cultura creștină a impus o artă prosperă, senină și delicată, a inspirat pictura și a dat naștere la cele mai celebre opere de artă.

În locul frumosului sensibil se introduce concepția de frumos absolut. În reprezentările figurii umane, ceea ce caracterizează cel mai mult sînt ochii, „ochii sufletului", redarea vieții interioare.

Arta trebuia să emoționeze sufletul, să devină obiect de contemplație, care înalță spiritul spre revelația necunoscutului, apropiindu-l de divin. Figurile sînt blînde, pline de umanitate.

Realismul tratării episoadelor din viața lui Iisus, naturaleța detaliilor, conferă acestui ciclu pictural caracterul de moment de referință pentru arta bizantină.

Exemplificarea o face autorul O. Drîmba cu bisericile din Bulgaria, de la Bojana, Tîrnova; Jugoslavia Sfînta Sofia din Nerez, Miloceva și Sapotciani, din Țara Românească biserica domnească de la Curtea de Argeș.

Biblia a devenit „cartea cea mai lung citită" din cîte s-au scris vreodată". Cărțile profetice și Psalmii au lăsat o impresie puternică.

Autorul O. Drîmba constată că profeții au urmărit, prin predicile lor, să influențeze în mod determinant asupra situației morale și sociale, politice sau religioase a timpului lor (p. 176).

Profeții erau reprezentanții cauzei celor oprimați; pledau cauza săracului și a dreptății împotriva opresorului său. Ei pretindeau respectarea drepturilor și demnității umane, a săracului, a văduvei, a orfanului, afirmînd că „Dumnezeu îi cere omului..." o conduită morală perfectă.

Din scrieri, individualitatea lor, a fiecăruia, reiese foarte distinct: Isaia era pasionat, impetuos, debordant, Osea sensibil, nuanțat, Amos aspru, obiectiv, Ieremia cordial, intim, liric, cel mai liric dintre toți.

În general textele profeților sînt permanent dinamizate de patosul indignării și al sentimentului de revoltă care le dă o certă grandoare... (p. 199).

Tot profeții au fost aceia care au dat o formă superioară unei etici individuale și sociale.

Subliniem aprecierea din capitolul: Cultura și civilizația arabă în România și că o ediție critică a textului jurnalului de călătorie în Țările românești al patriarhului Macarie din Anatolia, scris în limba arabă, a fost publicată, la Paris în 1917, însoțită de o traducere în limba franceză, de Vasile Radu, profesor la Universitatea din Chișinău și că în 1912 apăruse la Cernăuți traducerea integrală din limba arabă, o traducere cu totul remarcabilă, valabilă și azi, a Coranului, precedată de un amplu și bine informat studiu introductiv datorat profesorului universitar Silvestru-Octavian Isopescu.

Îmi îngădui a preciza că e vorba de preoții Vasile Radu și S. O. Isopescu. Traducerea o săvîrșise V. Radu pe cînd era preot la capela ortodoxă română din Paris și care mai tîrziu devenise profesor la Facultatea de teologie din Chișinău, iar preotul S. O. Isopescu era profesor de Vechiul Testament la Facultatea de teologie a universității din Cernăuți.

Ne-a lăsat lucrări memorabile din domeniul Vechiului Testament: Profetul Obadia, comentar (1901), Cartea Iov, comentar (1904), Profetul Maleahi, comentar (în limba germană, 1908), Plîngerile lui Ieremia, comentar (1909), Legile agrare, după dreptul mozaic (1911), Scrierile părintelui nostru Efrem Sirul, traducere, care conține, în 237 pag. manuscris, comentarul lui Efrem Sirul la Pentateuh și cărțile imediat următoare. Manuscrisul, rămas după moartea timpurie a lui V. O. Isopescu, a fost revizuit și tipărit de profesorul de teologie fundamentală de la Facultatea de teologie din Cernăuți, o

vreme suplinitor la catedra de Vechiul Testament, Nicolae Cotos, și tipărit ca vol. I în 1940.

Deși contribuția Bisericii la istoria progresului lumii este evidentă, autorul vorbește și despre „umbre" și „veacurile întunecate" ale istoriei bisericești. Astfel de fenomene sînt inchizițiile și arderile pe rug.

Cărțile se impun atenției prin caracterul lor documentar. Autorul a consultat un număr de 712 de scrieri pentru volumul întîi și redă un număr de 544 la capitolul bibliografie, pentru volumul al doilea.

Aparte menționăm că planșele ilustrate sînt selecționate din celebrele muzee: British Museum, Londra, Muzeul Louvre, Paris, Muzeul din Cairo, Muzeul Național New-Delhi, Muzeo Orientale, Veneția, Muzeul Rietberg Zürich, Museo Nationale, Napoli, Museo Nazionale Torino, Antikensammlungen, München, Metropolitan Museum of Art, New York, Muzeul Național Atena, Muzeul Vatican, Roma, muzeele din Berlin, Viena, Florența, Oxford, Bonn, Bruxelles etc.

Volumele intitulate *Istoria culturii și civilizației* sînt meritorii atît prin fondul cît și prin aspectul lor exterior. Este o lucrare de excepție.

Pr. prof. dr. Nicolae NEAGA

Victor Duță, **Călătorie în lumea scrierii și tiparului,** București, 1988, 174 p.

Adresată în egală măsură și specialiștilor și celor dornici de a pătrunde în tainele celei mai mărețe aventuri umane — scrierea, cartea este un omagiu „zăbavei" prin care „omul a izbutit să se răscumpere și să se depășească, născocind graiul scris și, în sfîrșit, cartea" (T. Arghezi). Într-adevăr, nici una din descoperirile omului nu poartă în sine atîta perseverență individuală, dar și legătura dintre generații, ca scrierea, a cărei istorie este pentru acest motiv însăși istoria gîndirii și a frămîntărilor umane. Încît nu-i nefirească întrebarea care de fapt l-a și condus pe autor la întruchiparea acestei cărți: „Cine a descoperit scrierea, acest port-memorie fără de care, în timp, peste cultura și civilizația întregii lumi s-ar așterne praful uitării?" (p. 12).

În scriere ne-au rămas consemnate peste milenii momente hotărîtoare din istoria omenirii. Astfel străvechile mituri păstrează „primele modele de ființe umane", prin care ni se prezintă „drama omului în vremurile vechi, neputința sa în fața forțelor naturii, lupta dintre frica de moarte și setea de nemurire". Apoi „cercetările efectuate asupra inscripțiilor de pe Muntele Sinai au arătat că aici se găsesc unele din cele mai vechi documente ale scrierii alfabetice" (p. 13).

Meritul autorului este că imensul material despre scriere și apoi despre tipar și cuvîntul tipărit este oferit cititorului într-un limbaj accesibil oricui și într-o prezentare documentată dar și detailată. Și astfel istoria scrisului, apariția, circulația și necesitatea cărții de-a lungul veacurilor și mileniilor este prezentă în capitolele: *Scrierea* (p. 7-72) cu referiri la: Etape ale civilizației umane legate de mijloacele de comunicare, Scurt istoric al scrierii, Material — suport pentru scriere, Instrumente folosite pentru scris și Omul care scrie; *Cartea manuscrisă* (p. 73-103) cu subcapitolele: Ce este o carte? și Arta manuscriselor. În sfîrșit capitolul *În lumea tiparului* (p. 105-168) cuprinde referirile: Din istoria tiparului, Cum se naște o carte?, Bibliotecile și Arta lecturii. Cartea lui Victor Duță se încheie cu o *Bibliografie selectivă*, dar nu înainte ca autorul să se confeseze cititorului: „Am parcurs un drum lung, anevoios, plin de greutăți și bucurii, de lumini și umbre, de reușite și nereușite, toate eforturile ținînd progresul uman, dorința omului de a cunoaște și a rămîne cunoscut. Este drumul de la descoperirea scrierii la era tiparului, de la eroul legendar Ghilgameș la primul tipograf al lumii, Gutenberg, de la lumea antică la lumea modernă" (p. 169). Pe lîngă o reușită istorie a gîndului scris, autorul, dovedind largi posibilități de a aborda și unele aspecte umaniste și culturale legate nemijlocit de progresul scrisului, face o competentă și binevenită prezentare și a rolului pe care l-au avut unele instituții în cultivarea scrisului și luminii cărții. Desigur că în configurația spirituală a multor popoare nu poate fi minimalizată contribuția creștinismului, a Bisericii. În acest sens, autorul subliniază

cu pregnanță rolul Bisericii noastre strămoșești, ale cărei viață și slujire sînt legate de cele mai nobile năzuințe ale fiilor ei, ale poporului din sînul căruia a răsărit. Biserica Ortodoxă Română este o Biserică a neamului românesc și prin faptul că în tinda bisericuțelor de lemn sau zid au fost primele școli, iar ceaslovul primul abecedar. De aceea încă din cele mai vechi timpuri în mănăstiri au funcționat scriptorii. Le întîlnim la mănăstirile dobrogene din primele veacuri, dar și la ctitoriile voievodale de mai tîrziu. „În țara noastră au funcționat numeroase scriptorii de caligrafie (...) la Neamț, Putna, Dragomirna, Govora, Tismana, Căldărușani, Snagov etc., unde au lucrat vestiți caligrafi ca de pildă Gavriil Uric, Spiridon, Atanasie Crimca, Nicodim etc.". Și neștiuții călugări au contribuit astfel la cultura noastră națională, copiind cărți și rugîndu-se în aceeași chilie, devenită altar al luminii și al iluminării: „Scribul și, mai tîrziu, călugărul caligraf erau nu numai truditori ai scrisului, ci și artiști, adesea împletind în activitatea zilnică și preocupări în domeniul desenului, gravuri în lemn, în piatră, în metale prețioase etc. și al picturii pe diferite materiale; deși mai rar, erau și buni muzicieni. Înțelegem că oamenii aceștia aveau preocupări multilaterale, reprezentînd pentru vremurile în care au trăit adevărate forțe culturale, asigurîndu-și prin scriere o superioritate de nenumărate ori exprimată prin texte: „Cel care se va remarca în știința scrierii va străluci ca soarele" (p. 59). Deci, prin lumina cărții, Biserica noastră și-a dovedit în mod cu totul aparte atașamentul ei față de istoria și cultura poporului nostru. „Călugării copiști munceau luni, uneori ani, pentru copierea unei cărți. Era o muncă dificilă, cerînd o atenție și o concentrare deosebite" (p. 90). Și cele mai vechi texte manuscrise copiate și păstrate în țara noastră sînt cărți bisericești: *Triodul-Penticostar* de la sfîrșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea, care se află la Sibiu, un fragment de *Apostol*, din aceeași perioadă și *Apostolul lui Ștefan* din secolul al XIII-lea, cărora li se adaugă *Mineiul de la Neamț* din secolul al XIV-lea și *Vechiul Testament de la Rîșnov* (p. 98). În acest context, autorul face o importantă subliniere: „La moartea sa, în 1406, Nicodim va lăsa nu numai lucrări copiate, ci și o adevărată școală de caligrafiat manuscrise; ucenicii săi, Sofronie, Pimen și Silvan vor continua opera acestuia în Moldova, la Neamț" (p. 99), unde va ființa cea mai de seamă școală de caligrafie din Țările române, reprezentată în secolul al XV-lea de Gavriil Uric, deopotrivă și copist și caligraf — „un adevărat artist al genului", care „a împrumutat ceva din cromatica autohtonă, din optimismul locuitorilor și, cu un rafinament genial, a reușit să le adapteze modelelor clasice". Opera sa, „prin diversitatea sa și, mai ales, prin desăvîrșirea ei artistică", va influența „decisiv evoluția artei manuscrisului în Moldova, el fiind considerat întemeietorul școlii moldovenești de artă a cărții" (p. 100). Influența școlii moldovenești, mai mult decît oricare alta, se va impune și în tipăriturile lui Macarie „continuatorul măiestriei artistice ale cărei baze au fost puse de Gavriil Uric și caligrafii școlii moldovenești din epoca lui Ștefan cel Mare" (p. 123).

Psaltirea Șcheiană, Psaltirea Voroneţiană, Codicele Voroneţian și *Psaltirea Hurmuzachi*, cele mai vechi cărți manuscrise în limba română sînt deopotrivă mărturii de necontestat ale rolului Bisericii noastre strămoșești în cultivarea limbii naționale și în impunerea unității acesteia pe tot cuprinsul românesc. Este mai mult decît grăitor că în aceeași perioadă, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, la 1536, apariția lucrării lui Nicolae Olahus: *Ungurii sau despre originea neamuiui, a regatului, a așezării, a împărţirii, despre aspect și despre avantajele sale*, care este un „eveniment de mare importanță pentru afirmarea originii latine și unității poporului român" (p. 102), poartă pecetea aceleiași statornice și importante contribuții bisericești.

Secolul al XVII-lea consemnează contribuția mitropolitului-cărturar Anastasie Crimca, cel care va crea la Dragomirna „cel mai important centru de caligrafiere a manuscriselor, o adevărată școală a genului, cu specific și stil propriu" (p. 102).

Alături de Anastasie Crimca — „un pictor de manuscrise de mare talent, cu mare forță creatoare, un ilustrator deosebit" (p. 103) — negreșit trebuie amintiți Dosoftei și Antim Ivireanul. Un loc aparte îl ocupă

Varlaam, a cărui *Cazanie* va contribui „esențial la consolidarea limbii literare, creînd, pe o bază populară, stilul cărturăresc al limbii noastre vechi. Ea a avut o răspîndire extraordinară, fiind o operă de unitate națională, întrunind prin același grai sufletele tuturor cititorilor din cele trei țări române“ (p. 137-138). Dar momentul cel mai de seamă al limbii noastre vechi, rod al acestei unități între toate ținuturile românești afirmată în mod deosebit de ierarhii și slujitorii Bisericii noastre străbune, este *Biblia de la București,* (1688). Apariția ei nu este numai rodul strădaniilor anterioare dar și o culme a realizării și impunerii unității limbii literare române pentru că „a avut un rol important în dezvoltarea limbii literare, în menținerea unității neamului, ea cunoscînd o largă circulație în toate ținuturile locuite de români. În cele 944 de pagini, de format mare, frumos imprimate pe două coloane, cu caractere pline de eleganță, se dădea un examen nu numai literar, ci și de artă tipografică“ (p. 138).

În sfîrșit, „ultimele două secole ale cuvîntului scris poartă amprenta luptei neîncetate pentru eliberare națională și socială, pentru făurirea României ca stat unitar și independent“. Și cartea va avea să lumineze ca o făclie drumul spre împlinirea acestor seculare năzuințe nutrite de fiii neamului nostru și sprijinite cu statornicie, dusă pînă la jertfirea multor slujitori și fii ai Bisericii noastre. Așa se va întîmpla la 1842, 1848, 1859, 1877, 1878 și la 1918. Iar datorită condițiilor create în ultimii ani, cărțile păstrate în bibliotecile mănăstirilor sînt importante valori de patrimoniu cultural-național, a căror punere în valoare este o aleasă îndatorire patriotică a Bisericii Ortodoxe Române, pentru că ele sînt și mărturii ale trecutului nostru istoric, ale permanentei și unitarei ființări românești pe vatra noastră strămoșească, ale neclintitei și neștirbitei păstrări a tezaurului de credință dreptslăvitoare, mărturii ale geniului artistic și iubirii de frumos ale fiilor acestor plaiuri românești. Iată de ce cartea lui Victor Duță se recomandă ca un izbutit *aide-mémoire* al istoriei scrisului și ca un binevenit *engomion* făcut cărții și truditorilor ei dintre care n-au lipsit niciodată slujitorii și fiii Bisericii strămoșești.

Pr. V. NECHITA

Dumitru Almaș, **Vetre de istorie românească,** București, 1988, 243 p.

O reîntîlnire cu pagini din istoria patriei și nemuritorii săi eroi — astfel ne apare această carte, semnată de cunoscutul scriitor, autor a numeroase povestiri și romane inspirate din trecutul neamului. Pe lîngă aceasta, o frumoasă lecție de istorie, predată în așa fel ca să nu fie uitată cu ușurință. Desigur, Goethe avea dreptate cînd remarca „entuziasmul pe care-l suscită totdeauna istoria“. Autorul vrea, pentru aceea, „să pătrundă mai adînc în marea taină spirituală a poporului“ și pentru a face să fie înțeleasă istoria neamului, „într-o culoare și o lumină nouă“, dedică marilor evenimente și ilustrelor noastre personalități „paginile cele mai calde, mai inspirate, fremătînd de sentimente nobile“ (p. 5-6).

Întreg pămîntul patriei este „o vatră concretă“, iar istoria și legendele pămîntului românesc, ce s-au născut odată cu năzuințele și istoria neamului, sînt „o formă a luminii spirituale și a miresmelor dătătoare de viață, toate izvodite din faptele și conștiințele ce ard pe vatra străbună ca să întrețină veșnicia“ (p. 6). E redat aici însuflețitorul crez al scriitorului care, în calitate și de cercetător al trecutului, trebuie „să ajute nu numai știința istoriei, ci și întreținerea luminii din legendă pentru adevăr“ (p. 7).

Memoria pămîntului românesc este păstrată în cronici, inscripții și celelalte documente scrise dar și în salba de monumente pe care autorul le prezintă (în strînsă legătură cu evenimentele istorice evocate) începînd cu Podul lui Traian de peste Dunăre și Columna din Cetatea eternă, încheind cu monumentele de la Păuliș și Carei; sînt pagini în care ni se amintesc atît „primele semne ale trecutului“ cît și cele care sînt „expresia unei victorii drepte, cinstite, vitale pentru poporul român, pentru granițele țării lui“.

După ce este înfățișată istoria

Dobrogei „de-atunci și de-acum", amintind de exilul la Tomis al lui Ovidiu, pe care Tudor Arghezi îl considera „marele nostru strămoș de limbă, de scriere și de sînge..., poet al nostru, ca și Eminescu" (p. 31), un capitol se distinge prin modul artistic al realizării chipului marelui domnitor Ștefan: „Ce tînăr, și frumos era Ștefan vodă în acea zi de august 1470 cînd se înfățișa la Putna, cea mai mare ctitorie a sa, să cinstească sărbătoarea tîrnosirii! Îl primeau, cu dragoste, Mitropolitul Teoctist, cu întreg soborul, în odăjdii scumpe, boierii din sfatul țării în straie bogate, oșteni pe cai mîndri... Și mult norod, adunat din toate părțile țării..." (p. 35). Ne amintim aici de romanele istorice ale marelui scriitor Mihail Sadoveanu.

Din Moldova, pe lîngă ctitoria lui Ștefan de la Putna, mai sînt zugrăvite ctitoriile: cea a logofătului Tăutul de la Bălinești, a pîrcălabului Arbore din satul Arbore, Humorul logofătului Toader Bubuiog și a soției sale Anastasia, apoi Sucevița, asemănată cu „o floare gingașă și tîrzie care cuprinde în esența ei toate cuceririle artistice ale secolelor precedente" (p. 94), Voronețul, „o bijuterie artistică, montată într-un peisaj de baladă mioritică" (p. 117), precum și monumentul celor 10 ostași din Vaslui, care „au pornit, în primăvara anului 1877, la fel cu alte zeci de mii de bărbați, să cucerească, prin luptă, independența rîvnită de toți românii" (p.193).

Alte frumoase capitole sînt dedicate, fraților Buzești, ale căror tablouri votive, împreună cu ale soțiilor lor, se găsesc în ctitoria de la Călui, castelului de la Bran, pe unde-l „trece" legenda pe Negru-vodă descălecătorul ; Zlatnei, ținut legat aici de numele poetului german Martin Opitz (1597-1639) care a scris, la vremea respectivă, un interesant poem intitulat *Zlatna sau despre liniștea sufletului*, apoi Țării Crișurilor, cu amintirea legendară a lui Menumorut, Avram Iancu și a lui Horea. În plaiul de la Padeș are loc o întîlnire imaginară cu Tudor Vladimirescu, eroul de la 1821, cel care „a avut un destin similar cu al lui Gelu, Mihai Viteazul sau Constantin Brîncoveanu" (p. 146). Întîlnim, de asemenea, chipurile celor cinci frați Golești, unii din ei participanți activi la marile evenimente ale secolului XIX ; nu este uitat Blajul, o „vatră de lumină, revoluție și unitate română" (p. 179), nici Maramureșul, de unde au purces descălecătorii Dragoș și Bogdan și este reliefată însemnătatea istorică a orașelor Tîrgu-Mureș, Cluj-Napoca și Alba-Iulia, aceasta din urmă cetatea primei uniri a românilor de la 1600 dar și a Marii Uniri de la 1 decembrie 1918. Cartea se încheie, cum am menționat, cu prezentarea monumentelor de la Păuliș și Carei iar în jurul lor, a evenimentelor fierbinți de după 23 August 1944, a luptelor eroice ce s-au dat pentru eliberarea Transilvaniei de sub ocupația trupelor fasciste și horthyste.

În această carte vibrează fiorul sacru ce se face simțit în cugete prin întîlnirea cu trecutul plin de vitejie al strămoșilor și moștenirea lor milenară, prin care dăinuim și se ctitoresc noi împliniri.

Pr. C. LEONTE

Pr. Constantin Gh. Radu, **Todirești - Vaslui : Oameni, locuri, datini,** București, 1987, 155 p.

Înscrisă în seria monografiilor dedicate oamenilor, locurilor, datinilor, lucrarea de față are darul de a ne familiariza cu o localitate cunoscută pentru tradiția și frumusețea peisajului, cu aspecte din viața minunată a oamenilor.

Autorul lucrării de față, autentic cunoscător al oamenilor, locului și al datinilor din aceste ținuturi, cu un adînc simț românesc și creștinesc ne prezintă o cunună alcătuită din 10 sate, fiecăruia putîndu-i-se consacra o micromonografie. Lucrarea evocă trecutul istoric, oameni care au fost, arătînd unitatea de nezdruncinat ce leagă trecutul cu viața nouă a fiecărui colț al Patriei noastre.

Din primele capitole se poate constata argumentarea arheologică și documentară a lucrării, accentuîndu-se faptul că aici s-au născut și au trăit, cu toate furtunile prin care au trecut, moșii și strămoșii localității, apoi eforturile și jertfa lor dusă pînă la sacrificiu, au știut să mînuiască plugul dar și arma la vreme de restriște pentru apărarea gliei străbune, pentru a putea supraviețui, a dobîndi și mai ales a păstra libertatea, credința, pămîntul lor, apărînd dreptatea cu spada și condeiul.

Lucrarea se referă și la îndeletnicirile de bază ale oamenilor acestor locuri, la transformările care au avut loc în anii luminoși ai socialismului în viața comunei, precum și la rezultatele superioare obținute în toate domeniile de activitate ale vieții.

Un spațiu aparte s-a acordat toponimiei locale pentru a arăta că, alături, de alte discipline, ea ne oferă elemente despre o autentică „istorie nescrisă". Sînt redate instituții de cultură între care un loc central îl ocupă școala din comună cu slujitorii ei, locul și rolul acestora în viața spirituală a localității. E redată și onomastica locală, insistînd asupra familiilor care au jucat un rol aparte în viața colectivității.

În ultima parte a lucrării autorul supune atenției cititorului cîteva dintre manifestările spirituale ale locuitorilor, insistînd cu precădere asupra unor aspecte ale mișcării artistice de masă, din toate acestea reieșind rîvna și iubirea autorului față de oamenii și locurile descrise.

Lucrarea, în ansamblul ei, aduce o valoroasă contribuție în domeniul cercetării etnografice a localității, descriind unele datini cu privire la botez, nuntă, înmormîntare, cîntece populare din care reiese atmosfera de bună dispoziție, voioșie, desprinzîndu-se dragostea de viață și muncă a omului din acele locuri.

Cartea pe care o prezentăm are menirea de a veghea la păstrarea, la ocrotirea și, mai ales, la continua îmbogățire a acestui tezaur al geniului creator național al poporului din această parte a țării. Ea a fost și rămîne un rod al muncii plină de pasiune și dăruire pentru frumos și pentru respectul față de oameni, obiceiuri și datini.

Prot. Anton FRUNZĂ

Cronica bisericească

A. — Actualităţi ecumenice

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ A FEMEILOR
(Sofia, 16 — 20 mai 1988)

Întrunirile ecumenice cu participarea reprezentanților Bisericii noastre Ortodoxe sînt un bun prilej de cunoaștere a realităților bisericești românești, de apropiere între creștini. Astfel între 16 și 20 mai a. c., s-a ținut la Sofia *Conferința internațională a femeilor organizată de Comitetul femeilor din Cadrul Conferinței Creștine pentru Pace*, cu tema: *„Femeia pentru pace și dreptate“* participînd 42 de reprezentante din 25 de țări ale lumii. Cu binecuvîntarea *Prea Fericitului Părinte Teoctist*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, au fost prezente la această întrunire ecumenică monahiile Eustochia Ciucanu, stareța Mănăstirii Agapia și Lucia Dumbravă, stareța Mănăstirii Pasărea.

Conferința a fost deschisă la 16 mai, în prezența I.P.S. Mitropolit Pangratie de Starazagora în paraclisul „Sfîntul Nicolae“ al Patriarhiei Bulgare de la Sofia, care a salutat pe cei prezenți transmițînd tuturor binecuvîntarea Sanctității Sale Patriarhul Maxim al Bulgariei. Au luat cuvîntul Lubomir Mirejovsky, secretar general al Conferinței Creștine pentru Pace, Ștefanka Petrova (Bulgaria) membră în Comitetul de lucru al C.C.P., Adriana von Melle-Hermans din Olanda.

A doua zi au prezentat referate Tanya Orlova (U.R.S.S.), tratînd textul Bibliei din *Osea 10, 12* și Tlurid Pörksen din Berlinul de Vest, care a arătat situația femeii din multe țări ale lumii unde sînt lipsite de drepturi legitime și oprimate. În aceeași zi, participantele la Conferință au fost primite de Sanctitatea Sa Maxim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare.

În după-amiaza aceleiași zile au luat cuvîntul mai multe participante: Estrella C. del Mundo (Filipine), prezentînd condițiile grele ale femeilor din țara respectivă, Nimalka Fernando (juristă din Sri Lanka), Dwyla I, Pilgrim (Canada), Mahat Farah El Khany (Siria) delegată a Patriarhiei Antiohiei care a vorbit despre situația femeii din țările arabe, despre lipsa de educație și școlarizare a copiilor arabi și despre ororile războiului din Orientul Apropiat, Dora Valentin (Cuba) care a prezentat referatul „Femeia și procesul de eliberare în țările Americii Latine“, Alicia Sequiero (Costa Rica) care a prezentat referatul „Reflexii asupra femeii în America Centrală“, Kiron Modak (India) care s-a referit la situația generală a femeii din lumea asiatică, Margaret Mugo (Kenia) care s-a referit la situația femeii și a copiilor din țările Africii, lipsa de educație și analfabetismul, Olga Ganaba (U.R.S.S.), care a vorbit despre situația femeilor din U.R.S.S., referindu-se și la împlinirea unui mileniu de la creștinarea rușilor.

Miercuri 18 mai a. c., au fost susținute referate de către Alena Naimanova (Cehoslovacia) pe marginea textului *Isaia 59*, exilul în Babilon și reîntoarcerea din exil a poporului ales, Leonor Aida Conchia (Mexic) și Ilsegret Fink (R.D.G.). În continuare, participantele au fost primite la Comitetul Național al femeilor din Sofia.

În aceeași zi au susținut referate monahiile Eustochia Ciucanu („Slujirea păcii și a dreptății în lume, temeiuri scripturistice“) și Lucia Dumbravă („Femeia pentru pace și dreptate“) bine apreciate pentru temeinicia și tratarea problemelor la obiect, conform temei generale a conferinței.

La 19 mai a. c., după o rugăciune ecumenică, a susținut un referat Kristin Rücker (Berlinul de Vest), la textul din *II Corinteni 5, 4*, după care s-a vizitat catedrala patriarhală „Alexandru Nevski“, iar după-amiază Mănăstirea Dragalevski. Seara s-a oferit un dineu, iar la 20 mai s-au încheiat lucrările conferinței.

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ ȘI INTERCONFESIONALĂ A CĂLUGĂRIȚELOR

Între 31 august și 6 septembrie a. c., a avut loc la Albi-Franța, *Conferința Internațională și Interconfesională a călugărițelor*, organizată de Conferința Episcopilor spanioli de la Madrid cu tema „Viața consacrată astăzi". Au participat un număr de 62 de delegate din Anglia, Belgia, R.F.G., Spania, Franța, Grecia, Italia, România, Elveția, Iugoslavia și o călugăriță din Etiopia, aparținînd Bisericilor ortodoxă, catolică, anglicană și reformată. Biserica Ortodoxă Română, din încredințarea P. F. Părinte Patriarh Teoctist, a fost reprezentată de monahia Eustochia Ciucanu, stareța Mănăstirii Agapia și Lucia Dumbravă, stareța Mănăstirii Pasărea.

Lucrările conferinței au fost deschise la 31 august, în prezența episcopului de Albi, Iosef Raben, a mitropolitului Emilianos Timiades de la Geneva, reprezentant al Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, a Părintelui Iulian Hernando Garcia, Secretarul Conferinței Episcopilor Spanioli și a altor oficialități.

În ziua de 2 septembrie a conferențiat Mitropolitul Emilianos, vorbind despre „Asceza creștină", arătînd că aceasta trebuie să înceapă cu purificarea de patimi, cu eliberarea interioară, ea deschizînd calea spre Hristos, Care vine să sălășluiască în sufletul omului. În continuare, P. C. Pr. Romul Joantă a făcut o explicare a Liturghiei Ortodoxe. În ziua de 3 septembrie a conferențiat Părintele Damian Sicard, directorul Secretariatului Ecumenic Național al Franței și al Comisiei Episcopilor pentru Unitatea Creștină, care a luat ființă în Franța după Sinodul II Vatican, despre rolul și misiunea monahismului.

Duminică, 4 septembrie, s-a vizitat Mănăstirea de la Dourgnée unde s-a oficiat de către Mitropolitul Emilianos și P. C. Pr. R. Joantă, Liturghia ortodoxă.

După-amiază au ținut referate călugărițele Maria Dominic de la Comunitatea Notre-Dame de Sion din Spania despre monahismul și iudaismul din Spania și Maria Tereza Lazola, franciscană, profesoară la Universitatea din Barcelona, președintă a comisiei mixte creștino-musulmane.

În ziua de 5 septembrie au susținut referate și participantele din România, Monahia Lucia Dumbravă („Viața monahală în România. Istoria monahismului românesc în trecut și astăzi") și Monahia Eustochia Ciucanu („Viața monahală în România astăzi"), amintind și de conferința călugărițelor de la Mănăstirea Agapia din 1987.

În aceeași zi s-a vizitat mănăstirea franciscană din Mazamet, susținînd în continuare referate Pastorul Philippe Soullier („Comuniune și Comunitate"), călugărița reformată Sora Ruth de la Grandchamp (Elveția) și Preotul catolic Pierre Vieu.

În ziua de 6 septembrie au susținut referate Maria Luz de Compostela, franciscană spaniolă, secretara Comisiei Episcopilor spanioli pentru viața monahală și Anna Catherine diaconesă reformată din comunitatea Reuly de la Versailles. Maria Angela de la Vallea franciscană din Roma, a făcut un rezumat al întîlnirilor interconfesionale ale călugărițelor, evidențiind punctele comune din viața monahală a tuturor creștinilor, după care a urmat cuvîntul de închidere al Părintelui Iulian Hernando Garcia.

În zilele de 7-8 septembrie s-a vizitat Lourdes, puternic centru al spiritualității catolice, participîndu-se la o missa catolică oficiată de 14 episcopi, după care participantele au fost primite de Episcopul de Lourdes și Tarbes, Jean Sahuquet.

SESIUNEA ANUALĂ A GRUPULUI KAIRE

Tot în zilele de 31 august-6 septembrie a. c., a avut loc la Mănăstirea de călugărițe „Sfîntul Jean" de Bassel-Fenetrange de lîngă Strasbourg-Franța, *Sesiunea anuală a grupului KAIRE* din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Au participat 50 de persoane, conducătoare de instituții re-

ligioase și stareţe de mănăstiri din 20 de ţări, aparţinînd Bisericilor Ortodoxă, Catolică și Protestantă din Europa, S.U.A. și Asia. Tema conferinţei a fost „Dacă bobul de grîu moare, aduce rod bogat“ (Ioan 12, 24). Cu binecuvîntarea P. F. Părinte Patriarh Teoctist, din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat monahiile Nazaria Niţă, stareţa Mănăstirii Varatic și Eufrasia Poiană, stareţa Mănăstirii Dealu-Tîrgovişte.

La lucrările sesiunii au fost invitaţi și Pr. René Girault (catolic-Franţa), Pastorul Reinhart Neurbauer (luteran, R.F.G.), Pr. Jeremy Davies (anglican, Marea Britanie precum și un preot ortodox de la Atena-Grecia.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de superioara generală a Ordinului „Les Soeurs de la divine Providence“, maica Marie Paul Six. Primul referat a fost prezentat de maica Bernadette L. de la Roma, intitulat „Paradoxe“ arătînd că în diversitatea tradiţiilor Dumnezeu cheamă la bucuria unităţii trăite. A urmat cuvîntul Pr. René Girault de la Secretariatul Naţional pentru Unitatea Creștinilor din Franţa. În continuare a prezentat un referat maica Rosette Genton-Elveţia.

În ziua de 2 septembrie a prezentat un referat June Wiemfield, diaconiţă anglicană, de la Londra. În ziua de 3 septembrie au luat cuvîntul Pastorul Neurbauer, vorbind despre Sfînta Treime, monahia Nectaria din Grecia, vorbind despre Cruce și Înviere din punct de vedere ortodox.

La lucrările desfășurate plenar și în grupe au luat cuvîntul, în mai multe rînduri și delegatele Bisericii Ortodoxe Române, prezentînd realităţi ale vieţii bisericești și monahale din patria noastră.

S-a vizitat, în timpul lucrărilor, oraşul Strasbourg Catedrala, Colecţia de manuscrise alsaciene și două comunităţi protestante de diaconiţe.

Și cu prilejul întrunirilor ecumenice prezentate mai sus s-a făcut cunoscută lumii creștine Biserica Ortodoxă Română și lucrarea sa în slujba bunăstării poporului român și a slujirii păcii pe pămînt, delegatele transmiţînd mesajul creștin și românesc de unitate, înţelegere și bunăvoire între oameni și popoare.

Cronicar

B. — Arhiepiscopia Iaşilor

CONFERINŢELE PREOŢEȘTI DIN LUNA SEPTEMBRIE 1988

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a rînduit pentru conferinţa preoţească din luna septembrie a. c. o temă de mare actualitate și de o importanţă deosebită pentru viaţa cultico-comunitară a Bisericii noastre strămoșești și anume: „Rolul cîntării în comun pentru promovarea și păstrarea unităţii religioase a Patriei“.

Lucrările conferinţei s-au desfășurat la sediile protopopiatelor Arhiepiscopiei Iașilor, astfel: 20 septembrie Iași și Cîmpulung, 22 septembrie Suceava și Hîrlău, 23 septembrie Fălticeni, 27 septembrie Tg. Neamţ și Dorohoi, și 28 septembrie Piatra Neamţ și Botoșani.

Din încredinţarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist lucrările conferinţelor au fost prezidate de către P. S. Pimen Suceveanul, Episcop-vicar, la protopopiatele Iași, Botoșani și Dorohoi și de către următorii delegaţi de la Centrul eparhial Iași; P. C. Pr. Constantin Sîrbu, vicar administrativ, la protopopiatele Suceava, Rădăuţi și Cîmpulung; P. C. Pr. Costache Buzdugan, consilier cultural, la protopopiatele Paşcani și Fălticeni; P.C. Pr. Matei Corugă, consilier administrativ, la protopopiatele Piatra Neamţ și Tg. Neamţ și P. C. Pr. Vasile Vaida, inspector bisericesc, la protopopiatul Hîrlău.

P. S. Pimen Suceveanul și delegaţii Centrului eparhial au fost întîm-

pinați cu dragostea dintotdeauna de P.P. C.C. preoți de la protopopiate, după care s-a oficiat tradiționalul Te-Deum. În continuare, au luat cuvîntul P. S. Pimen Suceveanul și delegații Centrului eparhial prezentînd evenimentele mai importante politice și bisericești, interne și externe, evidențiind vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist făcută Bisericii Ortodoxe Ruse cu ocazia împlinirii unui mileniu de la creștinarea rușilor, arătînd, în continuare, semnificația și importanța temei conferinței preoțești. Astfel, cîntarea în comun are un conținut teologic, care se împărtășește credincioșilor, iar Ortodoxia se evidențiază tocmai prin această bogăție teologică și frumusețe a cultului. Prin cîntarea în comun credincioșii sînt angajați în cultul laudelor bisericești și mai ales la Sfînta Liturghie, sporind în dreapta credință și în viața spiritual-morală. Cîntările Sfintei Liturghii uniformizate sînt cele mai frumoase, iar muzica bisericească și pictura bisericilor noastre sînt ca două aripi care înalță sufletele credincioșilor creștini spre Dumnezeu.

În continuare, P. S. Pimen Suceveanul și delegații Centrului eparhial au dat cuvîntul următorilor P.P. C.C. preoți referenți: Mihai Cepeliuc-Andrieșeni, la Iași; Ștefan Velescu-Podoleni, la Piatra Neamț; Constantin Mihoc-Mitocaș, la Suceava; Mihai Popovici-Frumușica, la Botoșani; Dorin Ploscaru-Mircești, la Pașcani; Vasile Ababei-Șipote, la Hîrlău; Ioan Cîrneală-Dolhasca, la Fălticeni; Vasile Sandu-Pipirig, la Tg. Neamț; Gheorghiță Oanele-„Sfîntul Gheorghe"-Săveni, la Dorohoi; Constantin Rădășanu-Șaru Dornei, la Cîmpulung și Constantin Chimiuc-Ulma, la protopopiatul Rădăuți.

Preoții referenți au reliefat aspectele majore, pentru viața creștină, ale cîntării în comun la cultul bisericesc pentru că prin muzică omul se exprimă cel mai bine, iar muzica îl înalță pe înalte culmi de viață, de frumusețe. Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție dau mărturii elocvente despre practica cîntării în comun, despre rugăciunea cîntată adresată cu evlavie și smerenie, oamenii aducînd astfel închinare și laudă Părintelui luminilor. Conștientă, de aceea, de efectul pe care-l are cîntarea asupra sufletului omenesc, Biserica a introdus-o încă de la început în cultul divin, pentru că prin cîntare se întărește puterea cuvîntului, iar trăirile sufletești și evlavia religioasă sporesc în intensitate. În acest sens, Fericitul Augustin spunea că „prin cîntare adevărurile creștine pătrund în adîncul inimii". Astfel cîntarea religioasă are o funcție educativ-învățătorească, ajutînd pe credincioși la pătrunderea și înțelegerea dogmelor Bisericii lui Hristos; dar cîntarea religioasă mai are și o funcție morală și spirituală, contribuind la ridicarea moralității și spiritualității credincioșilor, ea fiind și un mijloc de cultivare și întărire a unității fiilor Bisericii.

S-au reliefat momente principale ale dezvoltării muzicii bisericești la noi, școli de psaltichie și personalități care au contribuit la înflorirea muzicii psaltice la noi, amintindu-se, de exemplu, de Mitropolitul Dosoftei al Moldovei și meritul lui în reintroducerea cîntării în comun în Biserică, despre care *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* spunea în prefața ediției la „Dumnezeiasca Liturghie" :

„Reactualizînd, prin urmare, tradiția străveche a cîntării în comun, a participării active a credincioșilor la slujbă, cum încercase diaconul Coresi, cunoscîndu-se mai cu seamă practica Bisericilor protestante, Mitropolitul Dosoftei, ca un adevărat păstor duhovnicesc, rînduiește ca răspunsurile să fie date de oameni sau de popor și mai rar de poveți (cîntăreți). Ca aspect catehetic și de cunoaștere corectă a Sfintei Liturghii, a momentelor de desfășurare a ei, ținerea atenției credincioșilor legată de semnificația ei mîntuitoare, îndemnul cîntării oamenilor sau poporului, era una dintre măsurile pastorale foarte importante. Totdeauna cîntarea a înnobilat sufletul omului. În Biserică, aceasta are un foarte mare rol pentru învățătura și păstrarea adevărurilor de credință. Ca și pictura veacului lui Dosoftei, cîntarea bisericească și predica creau atmosfera specifică Ortodoxiei. Intonate în limba română, cu dulceața ei de exprimare, la care se adăugau odoarele liturgice și arta iconostaselor, toate se adre-

sau simțirilor celor mai înalte ale omului, cu înrîurire binefăcătoare asupra întregii obști creștine. Sublinierea cîntării în comun a credincioșilor era cît se poate de înțeleaptă pentru un scop atît de înalt urmărit și de Varlaam prin Cazania sa".

Continuînd această frumoasă și benefică tradiție, cu un rol cultural-național deosebit, de dezvoltare a limbii române în istoria neamului românesc, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a înlesnit din nou, după ședința din 5 octombrie 1950, participarea activă a credincioșilor la cîntările și rugăciunile din cultul divin al Bisericii, știindu-se că această practică reprezintă un factor de unitate bisericească și de stăvilire a prozelitismului, contribuindu-se și prin cult la unitatea de credință și de neam a fiilor din vatra străbună de la Carpați, Dunăre și Mare. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist susține energic promovarea cîntării în comun în rîndul credincioșilor, obligativitatea preoților și cîntăreților de a învăța pe creștini cîntările bisericești pentru frumusețea cultului ortodox și întărirea tuturor în credința cea mîntuitoare. Cărțile de muzică bisericească tipărite în ultima vreme sînt binevenite în această lucrare pastoral-misionară a Bisericii noastre.

În continuare, au luat cuvîntul, la fiecare protopopiat, mai mulți preoți, reliefînd diverse aspecte ale cîntării în comun în viața parohiilor noastre.

La sfîrșit au luat cuvîntul P. S. Pimen Suceveanul și delegații Centrului eparhial, manifestîndu-și satisfacția pentru buna desfășurare a lucrărilor acestor conferințe și îndemnînd pe preoți să-și sporească lucrarea pastoral-misionară, integrînd tot mai mult pe credincioși în cultul și viața Bisericii spre folos duhovnicesc, spre creșterea în Hristos, spre binele obștesc și spre unitatea de credință și de neam.

La sfîrșit s-au prezentat rapoarte de activitate.

Pr. Gh. PETRARU

PRĂZNUIREA PREA CUVIOASEI PARASCHEVA LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ DIN IAȘI

Ziua de 14 octombrie a fiecărui an ne prilejuiește tuturor marea bucurie a praznicului Cuvioasei Maicii noastre Parascheva, de ale cărei Sfinte Moaște ne bucurăm avîndu-le ca un odor sfînt și nesfîrșit izvor de binecuvîntare la Catedrala mitropolitană din Iași.

Această zi măreață cheamă pe fiii binecredincioși ai Bisericii noastre străbune, de pe toate plaiurile binecuvîntate ale pămîntului românesc, clerici, monahi și credincioși, aducînd cu ei fiecare ofranda evlaviei și a dragostei, exprimată prin frumusețea sfintelor slujbe, a cîntărilor de laudă, dar mai ales prin osteneala, răbdarea, entuziasmul și comuniunea dragostei ce strălucesc ca niște nestemate spirituale pe fețele tuturor.

Dumnezeu a rînduit ca în acest an să ne bucurăm duhovnicește de prezența la acest praznic a Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* care, cu recunoscuta dragoste de cele sfinte, a oficiat Sfînta Liturghie, avînd alături pe Prea Sfințitul Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor și pe Prea Sfințitul Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, precum și un sobor de preoți și diaconi între care stareți ai mănăstirilor din eparhie.

În dimineața zilei de 13 octombrie, în prezența Prea Sfințitului Pimen Suceveanul, s-a citit Acatistul Cuvioasei Parascheva, după care racla cu Cinstitele Moaște ale Cuvioasei purtată pe umerii preoților și cu evlavie însoțită de credincioși, în ritmul duios al troparului „Întru Tine Maică", a fost purtată împrejurul Catedralei mitropolitane și apoi depusă la intrarea în Catedrală pe un baldachin special amenajat pe perioada celor două zile de prăznuire, timp în care credincioșii s-au închinat ei, sărutînd Sfintele Moaște și mijlocind la Cuvioasa Parascheva pentru ajutor de la Dumnezeu.

Predica a fost rostită, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, de P. C. Arhim. prof. Daniil Ciobotea care a vorbit credincioșilor

prezenți despre viața și petrecerea întocmai cu a îngerilor a Cuvioasei Parascheva, precum și despre darurile și folosul Sfintelor ei Moaște, aduse de la Constantinopol în Moldova de binecredinciosul domn Vasile Lupu și inițial așezate la vestita sa ctitorie „Sfinții Trei Ierarhi", neîntrecută capodoperă de artă și arhitectură din imediata apropiere a actualei Catedrale și reședințe mitropolitane din Iași.

După otpustul Sfintei Liturghii, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, înconjurat de întregul sobor al sfințiților slujitori, a ieșit pe platoul din fața catedralei, spre a împărtăși patriarhicească binecuvîntare mulțimilor de credincioși, după care a rostit un cuvînt ascultat cu evlavie de toți credincioșii.

În primul rînd Prea Fericirea Sa a ținut să-și exprime deosebita mulțumire sufletească pentru fericitul prilej de a se reîntîlni în această unică atmosferă sărbătorească cu credincioșii ieșeni, din Moldova și din alte părți ale țării:

„*Mă bucur*, spunea Prea Fericirea Sa, *că de fiecare dată, dumneavoastră iubiți credincioși, îmi confirmați aceeași deplină adeziune la viața și tradiția Bisericii noastre străbune, ceea ce rămîne cea mai autentică dovadă a unității noastre de credință, de simțire, de frățietate, exprimate prin unitatea graiului nostru românesc și a credinței noastre ortodoxe, la care cu atîta migală și jertfă au lucrat vrednicii noștri înaintași*".

Au fost evocate în acest sens rolul și contribuția personalității domnitorului Vasile Lupu (sec. XVII) și a luminatului cărturar, Mitropolitul Varlaam, precum și monumentala sa lucrare, „Carte românească de învățătură" sau „Cazania lui Varlaam", prin care autorul milita stăruitor pentru cele mai înalte idealuri ale românilor de pe cele două versante ale Carpaților.

Prea Fericitul Părinte Teoctist i-a încredințat pe credincioșii prezenți de simpatia și admirația cu care sîntem apreciați ca Biserică și popor și pe alte meridiane ale globului.

Atît clerul, cît și dreptcredincioșii prezenți au fost profund mișcați sufletește de evlavia și dragostea împărtășite de părintele nostru duhovnicesc, Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Prezența și cuvîntul Prea Fericirii Sale ne-au luminat sufletele și ne-au hrănit duhovnicește la această măreață sărbătoare a Moldovei, care este hramul Cuvioasei Maicii noastre Parascheva.

În seara zilei de praznic, Sfintele Moaște ale Cuvioasei Parascheva au fost reașezate la locul destinat din Catedrala mitropolitană din Iași, săvîrșindu-se și slujba Paraclisului de către P. S. Pimen Suceveanul, care a rostit un cuvînt de învățătură pentru credincioșii prezenți, exprimîndu-și bucuria duhovnicească prilejuită de această aleasă zi din viața Bisericii noastre.

Ierom. Iustin NEAGU

SFINȚIREA BISERICII „SFINȚII TREI IERARHI" PAROHIA SLĂTIOARA, COMUNA RÎȘCA, PROTOPOPIATUL FĂLTICENI, JUDEȚUL SUCEAVA

Parohia Slătioara cu cele trei sate componente (Slătioara, Buda și Dumbrăveni-Sevastianu) își răsfiră casele vrednicilor gospodari într-un pitoresc peisaj de o parte și de alta a rîului Slătioara, care-și unește albia cu pîrîul Rîșca lîngă zidurile ctitoriei lui Petru Rareș din 1530.

De la Slătioara, pe cărări bătătorite de pașii închinătorilor, prin codrii seculari, se traversează munții, ajungîndu-se la Mănăstirea Neamț — „Ierusalimul neamului românesc".

În acest loc binecuvîntat, la această întretăiere de drumuri care duc

la ctitoriile noastre de lumină, credință și dragoste creștină, se înalță o impunătoare ctitorie bisericească, placată pe tot exteriorul bisericii cu frumoase ornamente amintind de „Sfinții Trei Ierarhi" din Iași și de Dragomirna lui Anastasie Crimca.

Pictura în interior în tehnica frescă, valorificînd cu viziune artistică orice spațiu, încununează măreția acestei biserici, în structura căreia se vede depus suflet, muncă și o dăruire cu adevărat neprecupețită.

Sculptura în lemn de stejar (catapeteasma și stranele), folosind motive ornamentale studiate cu migală, este opera părintelui paroh Vasile Bostan.

Clopotnița, impresionînd prin înălțime, zvelțețe și suplețe arhitecturală, trimite sunetul prelung al clopotelor cu adînci reverberații printre codrii seculari din împrejurimi, chemînd la rugăciuni și meditație, îndemnînd la pace și isihie sufletească.

Tripticul realizărilor se încheie prin casa parohială de o arhitectură aparte, utilă și cu bună funcționalitate.

Toate acestea au fost făcute între anii 1981 și 1988.

Cînd totul a fost gata, la 11 septembrie 1988, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, a delegat pe Prea Sfințitul Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor și pe Prea Sfințitul Pimen Suceveanul, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Iașilor, să oficieze slujba de tîrnosire a bisericii.

Cei doi ierarhi au fost întîmpinați de către P. Cuv. Arhim. Mitrofor Teofil Pandele de la Galați și P. C. Prot. Vasile Hrestic-Fălticeni, însoțiți de P.P. C.C. Protos. Justinian Cîrstoiu, starețul Mănăstirii Neamț, Arhim. Ciprian Zaharia, starețul Mănăstirii Bistrița, Arhim. Victorin Oanele, starețul Mănăstirii Sihăstria, Protos Teofil Popa, starețul Mănăstirii Rîșca, un impresionant număr de preoți și mulțimea credincioșilor.

După rînduita închinare și înveșmîntare, a început slujba sfințirii bisericii. După rînduiala tîrnosirii bisericii, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie.

În cadrul Sfintei Liturghii a fost hirotonit întru diacon tînărul licențiat în teologie Dănuț Mihoc din Suceava, ce va fi hirotonit preot pe seama parohiei Gălănești, protopopiatul Rădăuți, județul Suceava.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, a vorbit P. C. Preot paroh Vasile Bostan, evidențiind că parohia Slătioara trăiește momente de înălțare sufletească, prilejuite de prezența Prea Sfințitului Pimen Suceveanul, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Iașilor și a Prea Sfințitului Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, care au sfințit și deschis monumentalul locaș de închinare, zidit și înfrumusețat prin jertfele multor credincioși, cît mai ales prin generozitatea ctitoricească a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

În continuare, părintele paroh face o dare de seamă asupra lucrărilor de construcție a bisericii, clopotniței și a casei parohiale, insistînd asupra eforturilor impresionante depuse pentru arhitectura și ornamentația ei exterioară, pentru împodobirea cu pictura în frescă și dotarea cu toate cele necesare cultului.

P. C. Pr. paroh Vasile Bostan a mulțumit cu recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh pentru ajutoarele și valoroasele îndrumări pe care i le-a dat în tot timpul lucrărilor și Prea Sfințitului Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

A urmat cuvîntul P. S. Eftimie al Romanului și Hușilor, care, între altele, a spus: „Ne găsim la Slătioara, într-o atmosferă ortodoxă, cu prilejul sfințirii, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, a bisericii acesteia și văzînd strădania P. C. preot-paroh Vasile Bostan și jertfa binecredincioșilor creștini, de a o împodobi cu icoanele Mîntuitorului, a Maicii Domnului și ale tuturor sfinților, mi-au venit în minte cuvintele celui mai mare poet român, Mihai Eminescu, care zicea: „Credința zugrăvește icoanele-n biserici".

Credința în Iisus Hristos, credința în Maica Domnului și în sfinții care au păsit pe urmele lui Iisus Hristos, însuflețește pe credincioși să se străduiască în fiecare zi și în fiecare clipă ca să devină mai buni, mai plini de dragoste, mai plini de înțelepciune, pentru ca din darul lui Dumnezeu să se ridice tot mai sus către luminile cerurilor și să fie fericiți alături de Iisus Hristos, de Maica Domnului și de toți sfinții".

Referindu-se la cele două înțelesuri ale Bisericii, Prea Sfinția Sa a spus: „Clădirea și turma cea cuvîntătoare a credincioșilor presupun pre-

zența Mîntuitorului Iisus Hristos. Toți cei ce ați fost azi aici și ați ascultat Sfînta Liturghie faceți parte din Biserica Mîntuitorului Iisus Hristos. Sfîntul Apostol Pavel spune: „Voi sînteți Biserica Dumnezeului celui viu" (II Corinteni 6, 16), deci credincioși. Fiți deci pietre vii ale Bisericii noastre Ortodoxe, formați o singură Biserică al cărei Cap este Iisus Hristos. Credinciosul ortodox trăiește în unitate cu Biserica.

Iisus Hristos, Biserica Lui cea Sfîntă, ne cheamă pe toți la unitate, la dragoste, ne cheamă la Sfînta Liturghie, să ne iubim unii pe alții, ca într-un gînd să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, „Treimea cea de o ființă și nedespărțită". Această dragoste care coboară de sus și se revarsă în inimile noastre, se cuvine să o cuprindem cît mai mult în sufletele noastre. Această dragoste, care vine de la Iisus Hristos, ne ajută să cuprindem în dragostea noastră nu numai pe cei care constituie familia noastră și Biserica noastră, ci pe orice om fără nici o deosebire. Căci dragostea trebuie să fie atotcuprinzătoare și numai prin dragoste avem pace și bună înțelegere, și-n casele noastre și cu vecinii noștri și cu toți oamenii.

Noi știm că pacea și buna înțelegere este de la Dumnezeu, este de la Iisus Hristos și că pacea este cu adevărat rodnică și binecuvîntată pentru toate țările și deci și pentru țara noastră, care e țară a păcii și a progresului, a colaborării cu toate popoarele lumii. De asemenea, în fiecare zi să ne facem datoria prin munca noastră, pentru înălțarea Patriei scumpe pe noi trepte de cultură și civilizație".

În încheiere, Prea Sfinția Sa a spus: „Să fim mîndri că sîntem români și ortodocși, că sîntem o țară românească și că avem în frunte o conducere care poartă peste tot stindardul păcii, al progresului, al înfrățirii. Dumnezeu să ne ajute să împlinim voia Lui cea sfîntă, să fim oameni vrednici după chipul și asemănarea lui Iisus Hristos, să împletim dragostea față de El, dragostea de Biserica strămoșească cu dragostea de poporul nostru, de Patria noastră scumpă. Aducem mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Patriarhul înfăptuirilor bisericești contemporane, și-i urăm mulți ani cu sănătate și noi succese în activitatea multilaterală a Prea Fericirii Sale".

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a felicitat pe credincioși, pe păstorul lor, pentru această biserică. P. S. Sa a spus: „Harul și slujirea fiecărui preot se înscriu ca într-un lanț de aur în care el este o verigă și care leagă în Hristos pe toți slujitorii Sfîntului Altar, pînă la sfîrșitul veacurilor; o lumină nestinsă care trece, din mînă în mînă, de la primii pînă la ultimii făclieri ai lui Iisus Hristos. Fiecare slujitor al Bisericii Ortodoxe trăiește și lucrează, în timpul său, în această succesiune neîntreruptă. Cuvîntul Apostolului „Nu fi nepăsător față de harul ce este întru tine" (I Timotei 4, 14), îi atrage fiecăruia luarea-aminte asupra darurilor și răspunderilor ce sînt puse pe umerii lui, ca fiecare să-și facă slujba sa deplin" (II Timotei 4, 5), să-și facă și utilă prezența lui în lanțul acesta de aur. Am primit de la înaintașii noștri, părinți, moși și strămoși, ca moștenire scumpă, o credință luminoasă și dreaptă. Ei au zidit cu trude și jertfe, ca și frățiile voastre, sfinte locașuri de închinare, pe care le-au apărat cu prețul vieții lor, odată cu pămîntul strămoșesc. Aici, în jurul Sfîntului Altar, au găsit și în veacuri de restriște ori de pace temei al credinței lor statornice, îmbărbătare în necazuri și primejdii. Să păstrăm, să îmbogățim, să dăm mai departe această moștenire scumpă. Este și îndemnul apostolului Pavel: „Păstrează ceea ce ți s-a încredințat". Să închinăm Sfîntul Altar la care slujim lui Dumnezeu și semenilor noștri, întreaga noastră cinstire împreună cu o neobosită veghe pentru chipul lui frumos și împodobit de locaș al Domnului".

Referindu-se la prezența unor credincioși rupți de unitatea Bisericii Ortodoxe pe motivul calendarului, Prea Sfinția Sa a stăruit, cu temeiuri biblice, patristice și canonice asupra bucuriei reîntoarcerii acestor credincioși pe făgașul unității de credință, citînd cuvintele *Prea Fericitului Patriarh Teoctist*, „veghetor și lucrător pentru unitate":

„Îi așteptăm să revină la noi, la Biserica lui Hristos, îi întîmpinăm ca pe niște frați, să se bucure împreună cu noi de bucuria păcii, dragostei și unității...".

În această atmosferă înălțătoare, pentru merite deosebite, pentru efor-

turile depuse, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a acordat P. C. Preot paroh Vasile Bostan distincția de iconom stavrofor cu „Cruce patriarhală". De asemenea, părintelui Arhimandrit Mitrofor Teofil Pandele-Galați i s-a conferit „Crucea patriarhală". Distincțiile au fost înmînate festiv de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

La sfîrșit s-a oficiat un polihroniu.

Prot. V. HRESTIC

SFINȚIREA BISERICII DIN SATUL HERLA, PAROHIA SLATINA, PROTOPOPIATUL FĂLTICENI JUDEȚUL SUCEAVA

„Nimic nu valorează mai mult, decît un Altar". Pentru credincioșii parohiei Slatina, comuna Slatina, protopopiatul Fălticeni, județul Suceava, ziua de *duminică 18 septembrie 1988* a fost o zi de îndoită sărbătoare: tîrnosirea locașului de închinare și prezența la această mare festivitate a *Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei.

Prea Fericirea Sa a venit însoțit de Prea Sfințitul Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, de Părintele Dumitru Soare, directorul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, P. C. Pr. Dimitrie Isopescu, consilier al sectorului economic, stareții Mănăstirilor Secu și Sihăstria, arhimandriți, preoți și diaconi.

La sosirea în parohie, Prea Fericirea Sa și însoțitorii au fost conduși spre noua biserică de zece călăreți, îmbrăcați în frumoase costume naționale și întîmpinați după datina străbună de către epitropul bisericii Vasile Alupului în vîrstă de 90 ani, cu pîine și sare.

Așezată pe plaiuri pline de istorie, unde odinioară a sihăstrit Pahomie, cel care l-a îndemnat pe Alexandru Lăpușneanu (1552-1561; 1546-1568) la zidirea Mănăstirii Slatina, parohia Slatina se bucură de mai bine de 41 de ani de păstorirea P.C. Preot iconom stavrofor Petru Ciobanu, fost deputat eparhial. Acest vrednic preot „om de suflet" și „pildă pentru preoții noștri", cum l-a numit Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a ridicat pe păstoriții săi pe înalte trepte duhovnicești, dar i-a condus și în munca de zidire a două locașuri de închinare. Cel de al doilea locaș, aflat în filiala Herla a parohiei, a fost ridicat după un proiect întocmit de părintele paroh Petru Ciobanu, într-o viziune originală, pe coordonate simple exterioare și o arhitectură interioară de o rară frumusețe.

S-au primit însemnate ajutoare din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a Înalt Prea Sfințitului dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, a Prea Sfințitului Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, precum și a credincioșilor din parohie și a celor din parohiile învecinate.

În perioada cît a fost Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a vizitat adesea șantierul noii biserici.

„Eu cunosc biserica aceasta — spunea Prea Fericirea Sa — *de acum 10 ani, de cînd am venit Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Vizitînd Mănăstirea Slatina, am vizitat parohia și pe părintele Ciobanu și am văzut aici biserica la roșu și strădania părintelui, grea într-adevăr, și mă gîndeam la venire cum o fi arătînd acum, și azi cînd am văzut biserica atît de frumoasă, cu o arhitectură frumoasă datorită părintelui paroh, cu pictură de asemenea frumoasă, am zis că un asemenea edificiu măreț din zilele noastre intră în tezaurul nostru național, totu-i ca un colț de rai. Nimic nu valorează mai mult din viața părintelui, din viața noastră a tuturor* nimic nu valorează mai mult decît un Altar".

După sfinţirea noului locaş, a urmat Sfînta Liturghie săvîrşită în aer liber, la care au participat alături de Prea Fericitul Părinte Teoctist şi însoţitorii săi, preoţi parohi din parohiile învecinate în frunte cu P. C. Prot. Vasile Hrestic, Maica stareţă Evelina Tănase cu soborul Mănăstirii Slatina, precum şi un număr impresionant de credincioşi. Au fost hirotoniţi doi tineri, unul în preot, iar al doilea în diacon, întreaga slujbă desfăşurîndu-se într-o atmosferă de înaltă trăire duhovnicească, completată de cîntarea în comun a credincioşilor.

În cuvîntul de învăţătură, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist şi-a exprimat bucuria de a fi prezent în această parohie, de a vedea păstori şi credincioşi adunaţi laolaltă în cinstea zidirii unei noi biserici.

„Această frumuseţe duhovnicească, religioasă, românească, m-a adus şi pe mine lăsînd alte treburi ale sfintei noastre Patriarhii, ştiind că aici, la altarul acesta dumnezeiesc vin suflete credincioase din împrejurimi, vin preoţi, vin călugării, vin călugăriţele, ca să se bucure de un nou Altar, de o nouă lumină care se aprinde, neîncetat, în drumul credinţei noastre pentru slava lui Dumnezeu şi pentru continuitatea vieţii noastre româneşti ortodoxe. Am venit mai ales ca să mă fac părtaş la bucuria părintelui Petru Ciobanu, la bucuria mănunchiului de credincioşi din acest sat, aflat la streaşina Mănăstirii Slatina".

Prea Fericirea Sa s-a referit, în continuare, şi la problema stilistă arătînd că nu trebuie să constituie calendarul un mijloc de dezbinare.

„Am arătat — spunea Prea Fericirea Sa — *că noi trebuie să fim totdeauna uniţi, mai ales noi românii, străinii ne-au dezbinat pe noi totdeauna de-a lungul secolelor".*

La sfîrşitul cuvîntului, Prea Fericirea Sa s-a rugat ca Bunul Dumnezeu să răsplătească tuturor pentru ceea ce au făcut în slujba Bisericii.

Într-o atmosferă solemnă şi de bucurie comună s-a acordat preotului paroh Petru Ciobanu „Crucea Patriarhală", în semn de preţuire din partea Sfintei Patriarhii pentru activitatea depusă şi ca îndemn de a sluji şi pe mai departe cu vrednicie Biserica noastră străbună.

De asemenea, s-a acordat „Crucea Patriarhală" celor doi epitropi şi cîntăreţului bisericesc, creştini care s-au dovedit osîrduitori în activitatea lor de sprijinire a treburilor bisericeşti.

Locaşul de închinare, sfinţit acum, se adaugă la salba de aur de biserici şi mănăstiri construite şi reconstruite pe plaiuri moldovene, prin grija autorităţilor bisericeşti, obolul credincioşilor şi larga înţelegere a organelor de stat.

Ion PAPUC

SFINŢIREA BISERICII DIN CIŞMĂNEŞTI COMUNA DOBÎRCENI, PROTOPOPIATUL BOTOŞANI

Deşi unul dintre satele mici ale comunei Dobîrceni, satul Cişmăneşti este unul dintre cele mai vechi sate din zona Botoşanilor datînd din secolul al XV-lea, poate chiar din secolul al XIV-lea.

Cea dintîi menţiune documentară, care indică numele proprietarului de la care s-a dat numele satului, este din 15 octombrie 1427: „...Alexandru voievod, domn al Ţării Moldovei. Facem cunoscut, cu această carte a noastră tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că această adevărată slugă a noastră, Oancea... pentru credincioasă slujbă... şi femeii sale Nastea i-am dat şi i-am întărit un sat la Carpeni... şi copiilor Nastei pe care îi are cu Dobrăcin să fie şi urmaşilor lor moştenire... Iar hotarul

acestui sat să fie din jos... pînă la Susman". Așadar documentul oferă informații despre un oarecare demnitar de stat al lui Alexandru cel Bun, Dobrăcin, de unde va împrumuta numele Dobîrcenii de astăzi precum și Susman de la care va deriva Cișmănești, actualmente în jurisdicția comunei Dobîrceni.

Locuitorii satului moștenesc vigoarea și hărnicia răzeșilor care i-au precedat. Deși puțini la număr, au dorit cu abnegație ca și în satul lor să se înalțe o biserică în care să se adune pentru rugăciunea comună și pomenirea celor adormiți. Îmbărbătați de vrednicul lor păstor sufletesc, preotul Lucian Leonte, au purces la executarea lucrărilor de construcție a lăcașului de cult. Cu sacrificii și muncă asiduă anul acesta au isprăvit lucrările.

În ziua de 25 septembrie Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a delegat pe Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul pentru slujba de sfințire a bisericii din Cișmănești închinată Prea Sfintei Treimi.

Potrivit tradiției P. S. Sa a fost întîmpinat în fața noului locaș de P. C. Părinte Protopop de Botoșani, Grigore Diaconu, împreună cu un sobor de preoți și diaconi. A urmat tîrnosirea noului altar, după rînduială, apoi Sfînta Liturghie. La sfîrșitul Sfintei Liturghii Părintele paroh Lucian Leonte a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor întreprinse, apoi a mulțumit P. S. Pimen pentru osteneala de a veni în mijlocul credincioșilor din Cișmănești, binecuvîntîndu-le roadele muncii.

Luînd cuvîntul, P. S. Pimen Suceveanul a vorbit mai întîi despre lucrarea Duhului Sfînt în Biserică, apoi a dat sfaturi duhovnicești și morale credincioșilor, elogiindu-le dragostea și atașamentul față de Biserica lui Hristos.

Slujba s-a încheiat cu îndătinatul polihroniu.

Arhim. Ioachim GIOSANU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

IEROMONAHUL DAMASCHIN SCHIPOR

În dimineața zilei de 11 septembrie 1988, pe cînd clopotele sunau pentru slujba Utreniei de duminică, pregătit ca de obicei să vină la biserică, Părintele ieromonah Damaschin Schipor a trecut liniștit la cele veșnice, în vîrstă de 80 ani, din care 53 ani i-a petrecut numai la Mănăstirea Putna, metania sa.

Regretatul întru Domnul ieromonah s-a născut în comuna Vicovul de Sus, satul Laura, județul Suceava, la 12 august 1908. Mănăstirea Putna, fiind aproape de satul său natal, de mic venea cu mama lui Ileana și tatăl său Ioan, în duminici și sărbători, atmosfera de mănăstire făcînd o impresie puternică asupra lui Dimitrie, căci așa se numea de la Sfîntul Botez.

Crescut și educat într-o familie de buni și evlavioși creștini și harnici muncitori, la cîmp, la pădure și în fabricile din jur, s-a deprins cu munca, încă din copilărie. După promovarea școlii elementare din satul natal și satisfacerea stagiului militar, s-a angajat ca muncitor forestier la Fabrica de cherestea Putna, de unde în timpul liber după o dorință a sa lăuntrică se abătea și pe la mănăstire.

După 4 ani de deosebite realizări ca muncitor, cu o frumoasă adeverință din partea conducerii fabricii, care se păstrează în arhiva Mănăstirii Putna, se prezintă la stăreție, unde răposatul stareț Protos. Atanasie Prelip-

ceanu îl primește, în vara anului 1936, în vîrstă de 28 ani. Vreme de trei ani s-a distins prin ascultare și rugăciune, ca la 15 septembrie 1939 să fie tuns monah, luînd numele de Damaschin. Încă opt ani de continuă rugăciune și muncă, la 24 iunie 1947 este hirotonit ierodiacon de arhiereul Emilian Antal, iar la 22 august 1948, același arhiereu îl hirotonește ieromonah, în care calitate a slujit pînă în ajunul morții sale, vreme de 40 ani. Statornic și conștiincios, a fost toată viața lui, smerit și retras numai cu Dumnezeu. Mereu preocupat cu rugăciunea minții, ieșită fără tăgadă din inimă, cum scrie la carte, cu fața mereu veselă, blînd, te cucerea și-ți impunea respect, în ținută modestă și cucernică.

Slujba înmormîntării s-a făcut la 13 septembrie 1988 sub protia P. Cv. Arhim. Iachint Unciuleac, starețul Mănăstirii Putna. Despre viața celui trecut către Domnul a vorbit P. Cv. Arhim. Iachint Unciuleac, duhovnicul său, iar P. C. ierodiacon Teofilact Ciobîcă, din partea viețuitorilor Mănăstirii Putna, a vorbit pornind de la tema: „Adu-ți aminte de cele mai de pe urmă“ (Isus Sirah 28, 6), convins fiind că mult regretatul întru Domnul, prin felul său de a fi, era preocupat în general de acest sfîrșit al său creștinesc, așa cum stă bine unui călugăr.

În sunetele clopotelor, după înconjurul bisericii, a fost înmormîntat în cimitirul călugărilor din Mănăstirea Putna.

Ierod. Teofilact CIOBÎCĂ

ARHIMANDRITUL IRINEU ILIE

În dimineața zilei de 14 octombrie, departe de țară — la Ierusalim. într-un tragic accident, a trecut la Domnul tînărul și vrednicul slujitor al Altarului străbun, Arhim. Irineu Ilie, superiorul așezămîntului Bisericii Ortodoxe Române de la Locurile sfinte.

S-a născut la 4 septembrie 1953 în comuna Poiana Teiului, județul Neamț din părinții Vasile și Ecaterina Ilie, care i-au cultivat de mic dragostea față de glia străbună și de credința moșilor și părinților noștri. Astfel tînărul Gavriil, după terminarea școlii generale, dintr-o chemare lăuntrică și-a îndreptat pașii spre Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, pe care-l absolvă în 1973.

Între 1973 și 1977 urmează cursurile Institutului teologic Universitar din București, obținînd titlul de licențiat în Teologie. În timpul studiilor s-a remarcat prin sîrguință și conștiinciozitate. Aceasta i-a îndreptat pașii spre îmbrățișarea chipului celui îngeresc. Astfel după terminarea studiilor se va închinovia la Mănăstirea Secu, unde primește în 1973 tunderea în monahism cu numele de Irineu.

Din dorința de a aprofunda cunoștințele teologice, în același an, se înscrie la cursurile de doctorat de la Institutul teologic Universitar din București, obținînd frumoase rezultate la studii și remarcîndu-se prin seriozitate și cumințenie, care l-au recomandat pentru a i se acorda o bursă de studii în străinătate. Astfel între 1979 și 1982 urmează cursurile Facultății de Teologie din Maynooth — Dublin (Irlanda de Nord). În acest timp, între 1981 și 1982 va urma cursurile de limbă franceză de la Seminarul romano-catolic de la Besançon (Franța). În 1982 se reîntoarce în țară cu titlul de „masters“ în Teologie și revine la mănăstirea sa de metanie. În 1983 este ales starețul Mănăstirii Secu, străveche ctitorie a lui Nestor Ureche, așezămînt de cultură și de închinare străbună de care și-a legat numele marele mitropolit al Moldovei Varlaam.

Aici va continua lucrările de restaurare și înfrumusețare a mănăstirii. Ochiul său de bun gospodar și purtarea sa de grijă s-au făcut pretutindeni simțite. A reamenajat colecția de obiecte bisericești, a reînnoit mobilierul și a refăcut acoperișul fîntînii de lîngă biserică. Toate treburile mănăstirii au fost chivernisite cu bună rînduială și cu dragoste față de tot ce ne-au lăsat moșii și strămoșii noștri. Mai mult decît atît în vremea sa obștea mănăstirii a cunoscut o adevărată primenire duhovnicească. În orice moment

și cu orice prilej a căutat să întărească armonia dintre vieţuitorii mănăstirii, apropiindu-se de toţi părinţii şi fraţii cu duhul blîndeţii şi cu sufletul său pașnic. Îndemna pe toţi să se roage şi să caute pacea rugăciunii, izvorul bucuriilor duhovniceşti şi al oricărei bune înţelegeri. Aceste alese calităţi de devotat slujitor al Altarului strămoşesc i-au fost apreciate de Sfîntul Sinod care i-a acordat rangul de arhimandrit, iar în 1986 l-a numit în demnitatea de superior al aşezămîntului Bisericii noastre de la Ierusalim. I-a fost greu să se despartă de mănăstirea sa de metanie, de soborul mănăstirii, de glia părintească, de ţinuturile natale şi de mormîntul mamei pentru a merge la Locurile sfinte. Dar ca om al ascultării a răspuns acestei chemări, a primit noua şi greaua lucrare de slujire la picioarele Mîntuitorului în Ţara sfîntă. Şi Dumnezeu i-a rînduit pentru sufletul său ales să-şi încununeze slujirea sa în această ascultare.

Vestea neaşteptatei sale morţi ne-a întristat pe toţi, în primul rînd pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, prin a cărui purtare de grijă rămăşiţele pămînteşti ale Părintelui Irineu au fost aduse în ţară de P. S. Episcop-vicar patriarhal Vasile Tîrgovişteanul.

În ziua de 20 octombrie a. c., la Mănăstirea Secu P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, din încredinţarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a oficiat slujba înmormîntării, la care au luat parte P.P. C. Cuv. Părinţi stareţi şi maici stareţe de la mănăstirile din jur, colegi şi prieteni.

Transmiţînd soborului mănăstirii, tatălui, fraţilor şi rudelor Părintelui Irineu condoleanţe din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a evocat chipul duhovnicesc al celui ce a fost superiorul aşezămîntului românesc de la Ierusalim. Sufletul său ales şi curat ne încredinţează că Dumnezeu l-a chemat la Sine atît de timpuriu pentru ca răutatea să nu întineze inima lui, a spus P. S. Sa.

Arhimandritul Irineu Ilie

În toate ascultările în care a fost rînduit le-a împlinit cu cinste şi dăruire, prisosind în jertfelnicie şi ataşament faţă de Biserica strămoşească şi faţă de credinţa noastră dreptslăvitoare, faţă de poporul şi ţara noastră.

Acestea îndreptăţeau aşteptările Conducerii noastre bisericeşti de a urca pe treptele mai înalte de slujire. Deschiderea sa sufletească îl apropia de toţi cei din jur, făcîndu-l să fie iubit. Prezenţa numeroasă a întîistătătorilor şi părinţilor mănăstirilor din jur, a colegilor şi prietenilor este o dovadă a dragostei şi blîndeţii cu care ştia să şi-i apropie pe toţi cei din jurul său. Aşa se cade să-l păstrăm în sufletele noastre, în amintirea şi rugăciunile noastre, a încheiat P. S. Sa.

La cimitirul mănăstirii, înainte de a-i fi aşezate rămăşiţele pămînteşti sub streaşina bisericii „Bogoslovul", pe care a dorit atît de mult să o vadă reînnoită şi împodobită în frumuseţea ei de odinioară, P. Cuv. Protos. Macarie Ciolan, starețul Mănăstirii Secu, în cuvinte emoţionante, a evocat chipul Părintelui Irineu, om al păcii şi al rugăciunii.

La trapeză, vorbind despre ascultare şi rugăciune, P. Cuv. Arhim. Ilie Cleopa de la Mănăstirea Sihăstria, a spus că Părintele Irineu a fost un om al ascultării şi al rugăciunii. De aceea şi Dumnezeu i-a rînduit obştescul sfîrşit în ascultare şi în slujire, ca cea mai aleasă rugăciune, după cum ne învaţă părinţii noştri duhovniceşti.

P. Cuv. Arhim. Vasile Cornilă, de la Sibiu, care a fost superiorul așezămîntului românesc de la Ierusalim, a arătat strădania Părintelui Irineu, meritele și bogăția sufletească, trăirea aleasă și purtarea pașnică și în duhul apropierii dintre oameni, care au fost mult prețuite de pelerinii români la Locurile sfinte, de autoritățile locale și reprezentanții Bisericilor Ortodoxe de la Ierusalim. Iată de ce — a spus P. Cuv. Sa — vestea morții sale a întristat inimile tuturor.

P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a propus tuturor celor prezenți un moment de reculegere, pentru sufletul bun și cuminte, blajin și pașnic al Părintelui Irineu, urmat de cîntarea „Veșnică pomenire", cu care s-a încheiat agapa de pomenire a Părintelui Irineu Ilie, a cărui amintire ne va rămîne tuturor nestearsă. Dumnezeu să-l ierte și cu drepții să-l odihnească.

Pr. V. NECHITA

C. — Episcopia Romanului și Hușilor

SFINȚIREA BISERICII „SFÎNTUL PROOROC ILIE TESVITEANUL" DIN RĂCHITIȘ, PAROHIA GHIMEȘ-FĂGET, PROTOPOPIATUL MOINEȘTI

Din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Eftimie, duminică 11 septembrie 1988 a avut loc sfințirea bisericii „Sfîntul Prooroc Ilie Tesviteanul" din parohia Ghimeș-Făget, filiala Răchitiș de către P. S. Ioachim Vasluianul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor, însoțit de P. C. Protopop Ioan Andrioaie și un sobor de preoți de pe valea Trotușului între care P. C. Pr. paroh Viorel Olah.

Această biserică a fost construită din nou, pe temelia altei biserici mai vechi, în anii 1974-1978, la inițiativa P. C. Pr. paroh Pavel Curcuță, în acel timp, după care a urmat ca preot paroh Ventel Balcanu, care a terminat lucrările de construcție a locașului. Sfințirea s-a oficiat la data de 20 august 1978, de către P. S. Eftimie al Romanului și Hușilor.

Între anii 1985 și 1988, s-a executat pictură în tehnica frescă de către pictorul Dumitru Macovei din orașul Moinești. Cu această ocazie s-au făcut și unele lucrări interioare și exterioare.

A urmat slujba de sfințire a locașului și Sfînta Liturghie în cadrul căreia a fost hirotonit în preot, pentru parohia Poienele de Jos, protopopiatul Bacău, diaconul Gheorghe Pașcu, iar P. C. Pr. paroh Viorel Olah, pentru meritele sale, i s-a conferit distincția onorifică de „iconom".

După darea de seamă a preotului paroh, a urmat cuvîntul mult așteptat al P. S. Ioachim, avînd ca temă virtutea creștină a dragostei care nu piere niciodată (I Corinteni 13, 1-8 ; Ioan 3, 16), și care este poruncă divină (Ioan 13, 34-35).

În încheierea cuvîntării, P. S. Ioachim arată credincioșilor că sîntem datori să ne iubim unii pe alții și să apărăm pacea, să fim conștiincioși față de datoria la locurile de muncă pentru că numai așa va fi o bună conviețuire socială și bunăvoire între oameni.

Cu un polihroniu pentru Întîistătătorul Bisericii noastre, pentru Prea Sfințitul Episcop Eftimie, pentru Conducerea Statului și pentru toți binecredincioșii creștini, slujba de sfințire a bisericii a luat sfîrșit.

A urmat o agapă tradițională la casa parohială din parohia Ghimeș-Făget prin osteneala preotului paroh, a Consiliului și Comitetului parohial. La plecare spre Centrul eparhial Roman, P. S. Arhiereu-vicar Ioachim a vizitat parohiile: Palanca și Brusturoasa, unde sînt lucrări de reparații, dînd îndrumările necesare ce se impun.

Prot. I. ANDRIOAIE

SFINȚIREA BISERICII „SFÎNTUL IOAN BOTEZĂTORUL" PAROHIA RACOVA, JUDEȚUL BACĂU

Duminică, 4 septembrie 1988, Prea Sfințitul Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor a oficiat sfințirea bisericii „Sfîntul Ioan Botezătorul" din parohia Racova, protopopiatul Bacău.

P. S. Sa a fost întîmpinat de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Pr. protopop Vasile Radu și de credincioși.

A urmat sfințirea locașului și slujba Sfintei Liturghii, fiind hirotonit diacon tînărul teolog Liviu Radu. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. C. Pr. paroh Dorin Grecu, căruia i s-a acordat rangul de iconom stavrofor, a rostit un emoționant cuvînt de bun venit Prea Sfințitului Eftimie, aducînd respectuoasă mulțumire pentru ajutorul acordat la lucrările bisericii și pentru distincția conferită. Părintele paroh a făcut o scurtă dare de seamă asupra activității întreprinse pentru restaurarea și întreținerea picturii bisericii parohiale.

În cuvîntul său, Prea Sfințitul Eftimie a arătat strădaniile părintelui paroh pentru bunul mers al activității pastorale, dar și evlavia credincioșilor care, acum, la început de septembrie, odată cu bucuria strîngerii roadelor toamnei, se bucură și de sfințirea bisericii, de rodul muncii lor și, după cuvîntul Apostolului Pavel, „pentru munca lor, să-i socotiți pe ei vrednici de prisoselnică dragoste" (I Tesaloniceni 5, 13).

În continuare, Prea Sfinția Sa a tîlcuit, pe înțelesul credincioșilor, pericopa evanghelică a Duminicii a XIV-a după Rusalii, în care găsim parabola nunții fiului de împărat (Matei 22, 1-14). „Ce este ospățul nunții, despre care vorbește Mîntuitorul? Este Biserica Domnului nostru Iisus Hristos, care cheamă la sînul ei, ca o mamă bună, pe toți fiii neamului omenesc. În Biserică ne pregătim și curățim haina de nuntă, care este haina sufletului nostru, pentru a intra în locașurile împărăției cerurilor, la dreapta judecată de apoi.

Să ne îngrijim necontenit de frumusețea hainei sufletului nostru, făcînd fapte bune, dovedind o credință vie și lucrătoare, căci „dacă nu are fapte, credința este moartă în ea însăși" (Iacov 2, 17).

În încheierea cuvîntului, Prea Sfințitul Eftimie a îndemnat pe toți credincioșii la strîngerea cu sîrg a roadelor toamnei acesteia, urmînd chemările înaltei conduceri de stat.

S-a oficiat un polihroniu.

Pr. C. LEONTE

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL CONSTANTIN RADU

La 25 martie 1988 a trecut la cele veșnice Preotul Constantin Gh. Radu. S-a născut la 25 mai 1913 în satul Dănești-Vaslui, ca al doilea dintre cei trei frați preoți ai familiei Gheorghe Leon Radu și Elena Trifan. În casa părin-

tească a învățat să iubească și să respecte oamenii. De la părinți a învățat ce-i munca pentru care și-a făcut un adevărat cult. În satul natal a urmat școala primară apoi cursurile la Seminarul teologic Huși și „Veniamin Costachi"-Iași, pentru a le finaliza în 1940 ca absolvent al Facultății de teologie din Cernăuți.

Primii doi ani după absolvire a fost preot în satul Fereşti-Vaslui, iar din 1942 și pînă la obștescul sfîrșit în parohia Drăgești-Vaslui de care și-a legat pentru totdeauna numele.

În cei aproape 50 de ani de pastorație Preotul C. Radu, a îmbinat vocația de duhovnic cu activitatea administrativ-gospodărească. A fost și un iubitor de cultură și un neîntrecut gospodar, făcînd din cele trei biserici, renovate sub pastorația sa, lăcașuri împodobite de închinare străbună. Meritele i-au fost cunoscute și încununate cu primirea distincției onorifice de „iconom stavrofor" sau cu munci de răspundere — protoiereu al raionului Negrești-Vaslui.

Viața preotului C. Radu a fost o viață de slujire a binecredincioșilor creștini, supunîndu-se în egală măsură muncii dificile de dascăl sufletesc, cît și celei de cercetare, concretizată în lucrări care au văzut lumina tiparului: *Dănești-Vaslui* (1970), *Dănești, Etnografie și folclor* (1980), *Fii ai comunei Dănești-Vaslui*, vol. I (1981) în colaborare cu N. Maftei și *Todirești-Vaslui. Oameni, locuri, datini* (1987) și diferite articole.

Regretat de familie și de credincioși a fost înhumat în cimitirul bisericii.

P. AVRAM

PREOTUL ICONOM STAVROFOR IOAN CRĂCIUN

În zorii zilei de duminică 18 septembrie 1988, a încetat din viață în locuința sa din comuna Zemeș, preotul pensionar, octogenar, Ioan Crăciun.

S-a născut la data de 11 august 1908, în comuna Lucăcești, azi orașul Moinești, din părinții, muncitori petroliști, Alexandru și Smaranda Crăciun.

Școala primară a urmat-o în localitatea natală, apoi Seminarul „Sfîntul Gheorghe" din orașul Roman pe care l-a absolvit în anul 1930.

La 21 februarie 1931 a fost hirotonit diacon pe seama parohiei Precista din Tg. Ocna, iar la 17 septembrie 1932, hirotonit preot pentru parohia Cornetu din comuna Poduri, protopopiatul Moinești.

La 1 iulie 1942 este transferat la cerere, la parohia Zemeș unde activează pînă la data de 1 noiembrie 1981, cînd este pensionat la cerere pentru limită de vîrstă.

Timp de 50 de ani, Pr. Ioan Crăciun a desfășurat o rodnică activitate pastorală.

Slujba înmormîntării s-a oficiat miercuri 21 septembrie 1988, în biserica parohiei Zemeș, de către un sobor de preoți, sub protia P.P. C.C. prot. Ioan Andrioaie-Moinești și Dumitru Ciubotaru-Tg. Ocna.

A rostit un cuvînt P.C. Prot. Ioan Andrioaie, care a transmis și condoleanțe din partea Întîistătătorului Episcopiei Romanului și Hușilor, Prea Sfințitul Episcop Eftimie, și a Prea Sfințitului Arhiereu-vicar Ioachim Vasluianul.

Tot despre viața și activitatea preotului Ioan Crăciun au mai vorbit P.P.C.C. preoți : Ioan Boeru, Constantin Alupei, ca fiu al satului, și Grigore Popa de la parohia Zemeș.

În sunete de clopot, plîns de familie, de enoriași, rămășițele pămîntești ale preotului Ioan Crăciun au fost așezate în mormînt conform rînduielii înmormîntării preoților.

Prot. I. ANDRIOAIE

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huși

ANNÉE LXIVe No. 5 septembre — octobre 1988

S O M M A I R E

POUR LA PAIX DU MONDE ENTIER

La Paix — don divin et mission humaine *(P. Gh. Petraru)* . . 3

ET TOI, FIERE ROUMANIE, TU SUBSISTERAS TOUJOURS

La Patrie, de jour en jour, sur de nouveaux échelons de développement et de bien-être (*Archid. Ioachim Giosanu*) . . 7

L'EGLISE ET LES PROBLEMES DU TEMPS

Justice et paix. Aspects bibliques (*P. prof. dr. Nicolae Neaga*) . 11

AU VOIVODE MARTYR

300 ans depuis le début du règne de Constantin Brîncoveanu 1688 — 1714 (*Assist. univ. Ioan Leb*) 18

A L'ESPRIT DE L'UNITE PANORTHODOXE

Participation de Sa Béatitude le Père Patriarche TEOCTIST aux festivités de l'île Patmos *(P. Gh. Petraru)* . . 27

E T U D E S

P. prof. Nicolas V. DURĂ, Le Saint et Grand Synode Oecuménique. Considérations écclésiastiques concernant les textes rédigés par la Comission Préparatoire de la IIIème Conférence Panorthodoxe Présynodale 33

Dr. Dan Gh. TEODOR, Rites et rituels funéraires à l'est des Carpates pendant les siècles V-XIèmes (II) . . . 46

AU DOMAINE PASTORAL

† *TEOCTIST, Patriarche de l'Eglise Ortodoxe Roumaine et Locumtenens du Métropolite de la Moldavie et de Suceava*, Fruits de l'amour évangélique 59

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

Protos. Ioasaf GANEA, Le Sacrement de la Communion, moyen du salut 66

H O M E L I E S

P. C. Gr. CHIRICA, Au XXIIème Dimanche après la Pentecôte 71

Hiérom. Iustin NEAGU, Au Dimanche avant l'Elévation de la Sainte Croix 73

P. V. VĂCĂREANU, A la Nativité de la Mère du Seigneur . 76

„TERRE CHANTANT EN IMAGES"

L'Eglise Voroneț à 500 ans. Itinéraire historiographique (*Ion I. SOLCANU*) 78

ANNIVERSAIRES

L'Ecrivain Alexandru Vlahuță et ses liens au Monastère d'Agapia. A 130 ans depuis sa naissance (*Monîale Eustochia CIUCANU*) 96

MAÎTRES DE L'ENSEIGNEMENT THEOLOGIQUE ROUMAIN

Prêtre professeur dr. Ioan I. Rămureanu (*Prot. Anton FRUNZĂ*) 101

NOTES 103

L'Ecole de l'Eglise „Saint Sava"-Jassy (*P. C. Grigoraș*) ; Les églises fondées par les corporations de Jassy (*P. Iustin Gașpar*) ; Gavril Musicescu *(Muséographe Georgeta Țurcanu)*.

COMPTES-RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES . 113

† *Antonie Plămădeală*, *Métropolite d'Ardeal*, Romanité, continuité, unité, Sibiu, 1988, 304 p. + 36 p. illustr. + 3 cartes (avec résumés en allemagne, anglais et français, indices de noms, indices de lieux, abréviations (*P. Sc. Porcescu*) ; *P. prof. Ion Bria*, La Foi que nous confessons, Bucarest, 1987 (*Archim. Mitrofan Băltuță*) ; *Prêtre Gabriel Cocora*, Le Séminaire théologique de Buzău à (150) cent cinquante ans d'existence, Edition de l'Evêché de Buzău, 1988, 377 p. (*P. V. Nechita*) ; *Ovidiu Drîmba*, L'Histoire de la culture et de la civilisation, Ier volume, Bucarest, 1984, 870 p. + 108 pl., IIème volume, Bucarest, 1987, 667 p. *(P prof. dr. Nicolae Neaga)*; *Victor Duță*, Voyage au monde de l'écriture et de l'imprimerie, Bucarest, 1988, 174 p. *(P. V. Nechita)* ; *Dumitru Almaș*, Foyers d'histoire roumaine, Bucarest, 1988, 243 p. (*P. C. Leonte*) ; *P. Constantin Gh. Radu*, Todirești-Vaslui: Gens, lieux, coutumes, Bucarest, 1987, 155 p. (*Prot. Anton Frunză*).

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

A. — ACTUALITÉS OECUMÉNIQUES 127

La Conférence internationale des femmes (Sofia 16-20 mai 1988) ; La Conférence internationale et interconfessionnelle des moniales ; Session annuelle du groupe KAIRE *(Chroniqueur)*.

B. — L'ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 129

Conférences présbytérales du mois de septembre 1988 *P. Gh. Petraru)* ; Fête de la Très Pieuse Parascheva à la Cathédrale métropolitaine de Jassy *(Hiérom. Iustin Neagu)* ; Consécration de l'église „Saints Trois Hiérarches", paroisse Slătioara, com. Rîșca, prot. Fălticeni, dép. Suceava *(Prot. V. Hrestic)*; Consécration de l'église du village Herla, paroisse Slatina, prot. Fălticeni, dép. Suceava *(Ion Papuc)*; Consécration de l'église de Cișmănești, com. Dobîrceni, prot. Botoșani *(Archid. Ioachim Giosanu)*.

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR : Hiéromoine Damaschin Schipor (*Diacre Teofilact Ciobîcă*); L'Archimandrite Irineu Ilie (*P. V. Nechita*).

C. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUȘI 140

Consécration de l'église „Saint Prophète Elie" de Răchitiș, paroisse Ghimeș-Făget, prot. Moinești (*Prot. I. Andrioaie*); Consécration de l'église „Saint Jean Baptiste", paroisse Racova, dép. Bacău (*P. C. Leonte*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR : Le Prêtre Constantin Radu *(P. Avram)* ; Le Prêtre iconome stavrophore Ioan Crăciun *(Prot. I. Andrioaie*).

„PĂMÎNT CÎNTÎND ÎN IMAGINI“

Biserica Voroneț la 500 de ani. Excurs istoriografic *(Ion I. SOLCANU)* 78

ANIVERSĂRI

Scriitorul Alexandru Vlahuță și legăturile lui cu Mănăstirea Agapia. La 130 ani de la naștere *(Monahia Eustochia CIUCANU)* 96

DASCĂLI AI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI TEOLOGIC ROMÂNESC

Preot profesor dr. Ioan I. Rămureanu *(Prot. Anton FRUNZĂ)* . 101

ÎNSEMNĂRI . . . 103

Școala de la Biserica „Sfîntul Sava“-Iași *(Pr. C. Grigoraș)*; Bisericile ctitorite de bresle din Iași *(Pr. Iustin Gașpar)*; Gavril Musicescu *(Muzeograf Georgeta Țurcanu)*.

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE . . . 113

† *Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului*, Romanitate, continuitate, unitate, Sibiu, 1988, 304 p. + 36 p. ilustrații + 3 hărți (cu rezumate în germană, engleză și franceză, indice de nume, indice de locuri, abrevieri) (*Pr. Sc. Porcescu*); *Pr. prof. Ion Bria*, Credința pe care o mărturisim, București, 1987 *(Arhim. Mitrofan Băltuță)*; *Preot Gabriel Cocora*, Seminarul teologic din Buzău la împlinirea a o sută cincizeci de ani, Editura Episcopiei Buzăului, 1988, 377 p. (*Pr. V. Nechita*); *Ovidiu Drîmba*, Istoria culturii și civilizației, vol. I, București, 1984, 870 + 108 pl., vol. II, București, 1987, 667 p. *(Pr. prof. dr. Nicolae Neaga)*; *Victor Duță*, Călătorie în lumea scrierii și tiparului, București, 1988, 174 p. (*Pr. V. Nechita*); *Dumitru Almaș*, Vetre de istorie românească, București, 1988, 243 p. (*Pr. C. Leonte*); *Pr. Constantin Gh. Radu*, Todirești-Vaslui: Oameni, locuri, datini, București, 1987, 155 p. (*Prot. Anton Frunză*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ACTUALITĂȚI ECUMENICE 127

Conferința internațională a femeilor (Sofia, 16-20 mai 1988); Conferința internațională și interconfesională a călugărițelor; Sesiunea anuală a grupului KAIRE *(Cronicar)*

B. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 129

Conferințele preoțești din luna septembrie 1988 *(Pr. Gh. Petraru)*; Prăznuirea Prea Cuvioasei Parascheva la Catedrala mitropolitană din Iași *(Ierom. Iustin Neagu)*; Sfințirea bisericii „Sf. Trei Ierarhi“, parohia Slătioara, com. Rîșca, prot. Fălticeni, jud. Suceava *(Prot. V. Hrestic)*; Sfințirea bisericii din satul Herla, parohia Slatina, prot. Fălticeni, jud. Suceava *(Ion Papuc)*; Sfințirea bisericii din Cișmănești, com. Dobîrceni, prot. Botoșani *(Arhid. Ioachim Giosanu)*.

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Ieromonahul Damaschin Schipor *(Ierod. Teofilact Ciobîcă)*; Arhimandritul Irineu Ilie *(Pr. V. Nechita)*.

C. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 140

Sfințirea bisericii „Sfîntul Prooroc Ilie Tesviteanul“ din Răchitiș, parohia Ghimeș-Făget, prot. Moinești *(Prot. I. Andrioaie)*; Sfințirea bisericii „Sfîntul Ioan Botezătorul“, parohia Racova, jud. Bacău *(Pr. C. Leonte)*.

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Constantin Radu *(P. Avram)*; Preotul iconom stavrofor Ioan Crăciun (*Prot. I. Andrioaie*).

P. I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

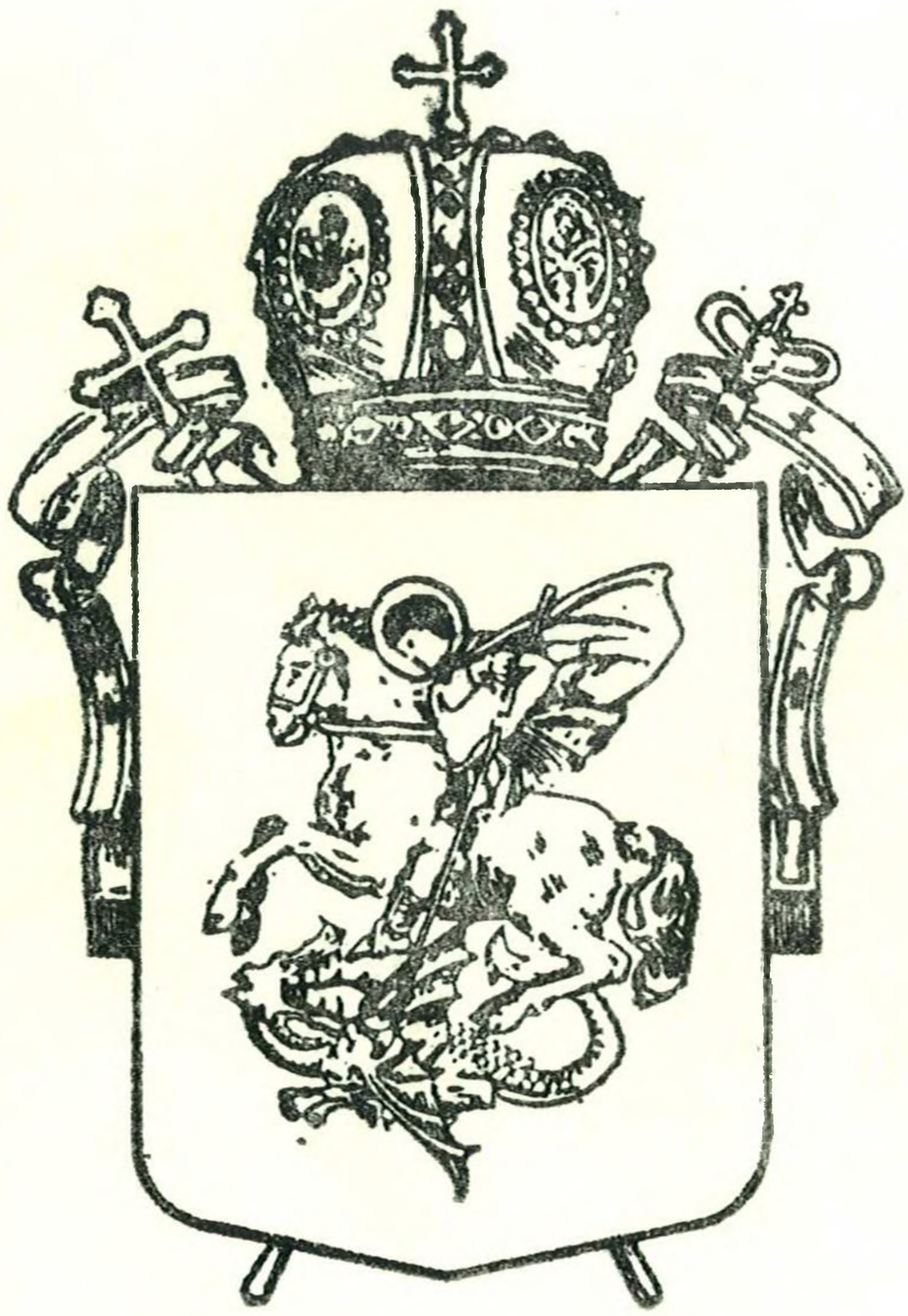

Anul LXIV, Nr. 6 NOIEMBRIE - DECEMBRIE 1988

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

„VREM SĂ NE UNIM CU ŢARA“

Decembrie — luna împlinirilor românești *(Pr. C. Buzdugan)* . 3
Marea Unire *(D. Ivănescu)* 5
Momente și evenimente istorice pregătitoare și împlinitoare ale Marii Uniri a românilor oglindite în muzeele ieșene *(Prof. Petru Abrudan)* 16

IAR TU, ROMÂNIE MÎNDRĂ, TOT MEREU SĂ DĂINUIEȘTI

Patria din zi în zi pe noi trepte de dezvoltare și bunăstare *(Arhid. Ioachim Giosanu)* 30

LA PRAZNICUL PĂCII

† *TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei,* Pastorală la Nașterea Domnului — 1988 35
† *EFTIMIE, Episcopul Romanului și Huşilor,* Pastorală la Nașterea Domnului — 1988 41

STUDII

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar,* Sfîntul Ierarh Nicolae în evlavia și iconografia Bisericii din Moldova . . . 47

PE TĂRÎM PASTORAL

† *TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei,* „Zidiți fiind pe temelia Apostolilor“ (Efeseni 2, 20) 58
„Vino și urmează-Mi!“ 66

PREDICI

Ierom. Iustin NEAGU, La Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil . 72
Prot. Anton FRUNZĂ, La Sfîntul Apostol Andrei . . . 74
Arhid. Ioachim GIOSANU, La Sfîntul Arhidiacon Ștefan . . 77

DREAPTA ÎNVĂŢĂTURĂ A BISERICII

Simbolul de credință niceo-constantinopolitan în viața Bisericii și a creștinilor *(Pr. Ioan CÎRCIULEANU)* . . . 79
Apostolicitatea și sobornicitatea în Biserica Ortodoxă *(Pr. Gh. SOLCAN)* 82

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXIV, Nr. 6 NOIEMBRIE — DECEMBRIE 1988

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† P. F. TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
și
Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor
† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor
P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași
P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț
P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

42.420

„Vrem să ne unim cu Țara“

DECEMBRIE — LUNA ÎMPLINIRILOR ROMÂNEȘTI

Pentru istoria contemporană a României socialiste luna decembrie este luna care a înscris două evenimente de cea mai mare importanță. La 1 Decembrie 1918 poporul român, a cărui istorie prin veacuri a fost atît de zbuciumată, aniversează, an de an, istorica dată a făuririi statului național unitar român. La 30 Decembrie, începînd cu anul 1947, întregul popor român aniversează proclamarea Republicii. Între un eveniment și celălalt există o strînsă legătură. Mult-încercatul popor român putea în unitate să-și făurească o orînduire mai bună și mai dreaptă. Înlăturînd monarhia își putea croi singur viața pe care și-o dorea de milenii. Drum de suferință odinioară, năzuințele nobile de care fiii acestor străbune ținuturi românești erau însuflețiți, devin acum cale spre înălțare multilaterală, spre belșug și bunăstare. Pe această cale fiii patriei noastre au purces după proclamarea Republicii. Era posibilă această faptă pentru că se trăia în unitatea simțirii, gîndirii și vrerii poporului de la acea dată memorabilă, liber și stăpîn pe devenirea sa.

1 Decembrie 1918 este pentru întreaga seminție românească, ziua împlinirii unui mistuitor vis, acela ca românii să fie cu toții una. *Din acea zi și de la acea dată atît de scumpă sufletului românesc am devenit și sîntem cu toții Una. La împlinirea celor 70 de ani de la făurirea statului național unitar român, cununa roadelor unirii ne apare în toată strălucirea ei. De aceea și răspunderea pentru nestematele acestor împliniri în viața și pentru viața poporului român. În aceste sens,* Președintele Republicii *spunea:* „La cea de-a 70-a aniversare a formării statului național unitar român, să facem legămînt că vom acționa cu întreaga răspundere față de interesele poporului, pentru întărirea continuă a independenței și suveranității României, pentru dezvoltarea tot mai puternică a forțelor de producție, a științei, culturii, învățămîntului pentru formarea omului nou...“.

Omul nou este făuritorul societății multilateral dezvoltate, viața însăși îmbrăcînd aspecte atotcuprinzătoare. Cu răspundere față de tot ceea ce se întîmplă, omul făuritor al atîtor bunuri materiale și spirituale se desăvîrșește el însuși. Iar această desăvîrșire se face în unitate. Pentru poporul român unitatea și coeziunea morală țin de ontologia și ființarea sa.

Evenimentele istorice între care există o profundă corelație au deschis calea devenirii poporului român, făuritorul României socialiste, hotărît să-și apere independența, suveranitatea și să facă totul pentru ca Patria să se înalțe pe cele mai înaintate trepte de bunăstare, cultură și civilizație.

★

★ ★

Biserica Ortodoxă Română, împletindu-și lucrarea de slujire cu lucrarea de afirmare și înălțare a poporului român a stăruit prin cuvînt și fapte pentru împlinirea visului multisecular al poporului: făurirea statului național unitar român. Slujitorii și dreptcredincioșii creștini au dorit și au spus răspicat că „vrem să ne unim cu Țara".

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist *a subliniat, în dese rînduri, importanța făuririi statului național unitar român, arătînd că după înfăptuirea Unirii Principatelor în 1859, „pridvorul Marii Uniri", s-a putut înfăptui Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, ca un act de dreptate și îndreptățire a poporului român.*

Întîistătătorii, clerul și dreptcredincioșii creștini au fost împreună cu poporul la înfăptuirea măreților acte istorice.

Să căutăm deci unirea cu toți, trăită istoric și manifestată în anii 1859 și la 1 Decembrie 1918.

Pr. C. BUZDUGAN

MAREA UNIRE

Formarea statului național unitar român, în urma actului petrecut la 1 Decembrie 1918, a însemnat realizarea unui imperativ istoric determinat de întreaga evoluție a vieții poporului român. El a fost impus de comunitatea de neam și de limbă existentă în toate provinciile țării, de comunitatea de viață economică și culturală, de identitatea intereselor și aspirațiilor și omogenitatea facturii psihice. Desăvîrșirea unității național-statale a României este rezultatul energic al înfăptuirilor cucerite de întreaga națiune română la 1859, 1877 și 1918. S-a creat, în acest fel, posibilitatea concentrării resurselor economice și spirituale ale poporului român, au apărut condiții convenabile pentru o dezvoltare independentă, pentru prosperitatea societății românești și în același timp s-a lărgit piața internă, s-au dezvoltat rapid forțele de producție ale țării și, implicit, s-a intensificat activitatea forțelor sociale progresiste, ale mișcării muncitorești revoluționare. Arătînd împrejurările desăvîrșirii acestui proces istoric, președintele Republicii, *Domnul Nicolae Ceaușescu*, spunea :

„Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii — în cadrul cărora rolul hotărîtor l-au avut masele populare — Unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne. Unirea Transilvaniei cu țara a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății“.

În lucrarea sa, *Mersul revoluției în istoria românilor*, Nicolae Bălcescu, relevînd sentimentul apartenenței la o singură individualitate națională, susținea, pe bună dreptate, că „unitatea națională fu visarea iubită a voevozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii“. În întreaga noastră istorie străbate ca un fir roșu dorința românilor de a fi uniți și liberi, unitatea și independența fiind dintotdeauna cele mai scumpe năzuințe ale poporului român. Conștienți, din cele mai vechi timpuri, de trecutul lor comun, înfruntînd vitregiile vremurilor și dorințele hrăpărețe ale unor imperii, românii au luptat pentru a-și apăra ființa lor națională, pentru a se vedea cu toții în granițele unui stat național unitar.

Ștefan cel Mare, unul dintre cei mai străluciți conducători politici din epoca sa, cavaler al creștinității cum a fost denumit și lider al acțiunilor antiotomane, prin faptele pe care le-a realizat a rămas în conștiința posterității nu numai ca un simbol al luptei pentru libertatea țării sale, ci și ca un apărător al civilizației Europei. În Pantheonul eroilor neamului i-a urmat Mihai Viteazul, despre care istoricul A. D. Xenopol spunea că „strălucește ca un meteor pe cerul poporului român“, acel care, pentru o clipă, prin gestul

său a făcut „un singur trup din România întreagă". Actul întreprins la 1600 a însemnat o pagină eroică în istoria poporului nostru, prin jertfa sa Mihai a dat o puternică lovitură dominației străine și a realizat pentru prima dată în evul mediu unificarea politică a teritoriului românesc. Dar evenimentele de la 1600 au creat și o stare de spirit deosebită. În modul acesta se explică faptul că în sufletul poporului român Mihai Viteazul simbolizează unitatea noastră de stat. Acesta este și motivul pentru care generația de la 1848 i-a acordat eroului nostru atîta atenție, iar Nicolae Bălcescu i-a dedicat opera sa fundamentală, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*.

Generația de la 1848, care a intrat în istorie ca autoare a trei momente din cronica națională — revoluția, unirea și independența României — a avut drept program realizarea libertății și unității naționale. La Blaj, în 3/15 mai, dorinței unanime a tuturor românilor de a se uni într-o singură țară i-a dat glas țărănimea transilvăneană care a cerut: „Noi vrem să ne unim cu Țara". Cu mult înainte ca Alexandru Ioan Cuza să ajungă domnul Principatelor Române, marele revoluționar N. Bălcescu, în calitate de exponent al intereselor politice românești, afirma: „Unirea Munteniei cu Moldova este un lucru cîștigat pentru toată lumea ...Românii din Transilvania se vor constitui și ei în curînd într-un singur corp național de trei milioane și jumătate. Cînd, deci, două mari grupe de patru milioane și trei milioane și jumătate vor fi constituite una alături de alta, cine le va putea împiedica a se uni? *România noastră va exista. E orb cine n-o vede*".

La scurt timp după evenimentele care au avut loc la 1848, doborînd opoziția internă și externă, masele populare, avînd în frunte pe cei care au fost promotorii revoluției, au reușit, în ianuarie 1859, să realizeze mărețul act al Unirii Moldovei cu Muntenia. „În visurile mele înflorit se arată viitorul României. Sîntem milioane de români răzlețiți! Ce ne lipsește ca să ajungem un neam tare? Unirea. Numai Unirea...". Cuvintele acestea, aparținînd cunoscutului om politic C. Negri, simbolizează esența programului celor care se ridicaseră la 1848 și cuprinde năzuințele cele mai ferme ale națiunii române. Unirea din 1859 a constituit punct de plecare, dar și bază de susținere a tuturor nădejdilor și victoriilor obținute de poporul român în lupta pentru desăvîrșirea unității naționale și statale. Iar în contextul european al vremii, realizarea unirii înaintea unor state ca Italia și Germania a trezit nu numai admirație, dar a demonstrat vitalitatea poporului român și dorința lui de a fi unit și liber. Unirea a creat condițiile necesare înlăturării suzeranității otomane, a cuceririi independenței de stat a României. „Cînd s-a ales Cuza domn — scria cărturarul transilvănean Alexandru Papiu Ilarian — entuziasmul la românii din Transilvania era, poate, mai mare decît în Principate. Dar fără Transilvania — conchidea el — nici Principatele nu au viitor. *Numai unirea Transilvaniei va pune fundamentul vieții perpetue a României*".

Din 1859 și pînă în 1918 principalele acte politice și culturale ale poporului român s-au realizat cu participarea conaționalilor de pretutindeni. Cu prilejul înființării Societății Academice Române în 1867, printre ai cărei membri se aflau aleși și trei transilvăneni,

B. P. Hașdeu spunea : „Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pămîntului, există o singură Românie, există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul“. În Transilvania, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, iau naștere o serie de societăți culturale — „Asociația pentru cultura poporului român din Maramureș“, „Astra“, „Asociațiunea națională din Ardeal pentru cultura poporului român“, ca și societățile studențești „Petru Maior“ și „România Jună“ — care aveau, de fapt, același țel pe care, pe plan politic, îl urmărea Partidul Național Român, înființat la 8 martie 1869 în orășelul Miercurea, în frunte cu Ilie Măcelariu.

Evenimentele care se desfășurau începînd din vara anului 1875 în Peninsula Balcanică, perspectiva intrării României în războiul împotriva Imperiului otoman i-au determinat pe conducătorii statului să ia măsurile necesare pentru întărirea capacității de apărare a țării. Greutățile ivite, în dotarea și aprovizionarea tinerei armate române, au putut fi învinse datorită sprijinului fără limite al maselor populare din toate provinciile românești. În principalele orașe din Oltenia, Muntenia, Moldova, Bucovina, Transilvania și Banat s-au format comitete care au strîns, datorită contribuției voluntare, sume importante pentru cumpărarea de armament, aproape 170.000 lei, iar ofrandele înregistrate de guvern au depășit suma de 9 milioane. Din Transilvania, grupuri de voluntari au trecut clandestin frontiera spre a lua parte la război. Faptele eroice săvîrșite de români la Grivița și Plevna l-au făcut pe un observator străin, căpitanul francez Gaillard, să afirme că „Grivița, Plevna, Rahova, Vidin, Opanez sînt nestemate la coroana victoriilor armatei române“. Războiul din 1877—1878 a însemnat un moment crucial în lupta poporului român pentru libertate națională, dreptate socială și unitate. Cucerirea independenței de stat a României în 1877, la care o importantă contribuție au avut și românii din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina, a însemnat o nouă fază în mișcarea politică și națională a românilor, în viața economică, socială și culturală a țării. Din acest moment era limpede pentru toată lumea că momentul eliberării românilor subjugați era foarte aproape. Ideea libertății naționale a cuprins întreaga națiune, mărturie în acest sens stau societățile și asociațiile culturale înființate, presa, dezbaterile parlamentare etc. Un suflu nou și puternic a căpătat lupta pentru unitate și independență cînd pe scena istoriei și-a făcut apariția mișcarea muncitorească și socialistă din România. Încă din primele lor acțiuni socialiștii români au avut o atitudine fermă și clară în această problemă. „Voim Dacia așa cum ea fu — scria gazeta „Dacia viitoare“, într-un număr din 1883 — fiindcă istoria și dreptul, trecutul și prezentul, ne dau dreptul a aspira la o Dacie română. Acest pămînt udat cu sîngele și sudoarea strămoșilor noștri, înmulțită cu țărîna lor de douăzeci de ori secular, e al nostru“.

De o deosebită importanță în cultivarea sentimentului de unitate națională a fost, atît pe plan cultural dar și politic, înființarea la București, în anul 1891, a „Ligii pentru unitatea culturală a românilor“. Noua societate, a cărei conducere era formată din personalități proeminente ale științei și culturii, printre acestea

numărîndu-se V. A. Urechia, Al. Odobescu, A. D. Xenopol, Barbu Delavrancea, I. L. Caragiale, Victor Babeș, George Coșbuc, Spiru Haret, N. Iorga, Take Ionescu, N. Filipescu, a tutelat publicarea a nenumărate lucrări ce evidențiau unitatea poporului român și a organizat numeroase manifestări în susținerea aspirațiilor naționale, dintre acestea cea mai semnificativă fiind dedicată sprijinului celor care în 1892 au fost autorii *Memorandului*. La începutul anului 1914, „Liga pentru unitatea culturală a românilor“ își schimbă numele în „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor“, prilej cu care se alege și conducerea respectivei organizații, președinte Vasile Lucaciu, cunoscut luptător transilvănean pentru realizarea idealurilor românești de făurire a unui stat național unitar, vicepreședinte Barbu Ștefănescu Delavrancea, secretar general Nicolae Iorga, iar ca membri în comitet N. Filipescu, Take Ionescu, O. Goga, Simion C. Mîndrescu. În apelul adresat românilor, noul comitet arăta că „Liga intră într-o nouă fază a ei. Trista experiență a dovedit că o unitate culturală fără o unitate politică nu are nici o chezășie. Din războiul uriaș care a împins toate neamurile va ieși o lume nouă. Dreptul învinge forța, voința popoarelor înlocuiește cucerirea. Stăpînirile care nu se bizuie pe voința popoarelor sînt răsturnate pentru totdeauna și din aceste ruine răsare domnia dreptății. Alcătuirile vechi se desfac, iar noile alcătuiri se întemeiază pe dreptul fiecărui neam de a trăi laolaltă o viață națională și liberă“.

Cîteva luni mai tîrziu, la 15 martie 1915, Ateneul Român găzduiește congresul românilor de peste hotare, el desfășurîndu-și lucrările într-o puternică atmosferă patriotică și de mobilizare. În numele românilor din afara granițelor au luat cuvîntul : Simion C. Mîndrescu, V. Stoica, Emilian Slușanschi și Ion Grămadă, intervențiile lor fiind urmate de discursurile istoricului Ion Ursu, al dramaturgului Barbu Delavrancea și al ziaristului C. Mille. În moțiunea votată cu această ocazie s-a protestat împotriva afirmațiilor guvernului maghiar că românii ardeleni sînt mulțumiți de stăpînirea austro-ungară și nu ar dori unirea cu România, arătîndu-se clar că năzuința milioanelor de români este de a se afla în granițele aceluiași stat.

La începutul acestui secol, una din publicațiile care a polarizat în jurul ei istorici, scriitori și publiciști români, al căror ideal era unitatea națională, a fost „Luceafărul“. În paginile ei, alături de O. Goga, O. C. Tăslăuanu, I. Agîrbiceanu, Șt. O. Iosif, Ilarie Chendi, I. Lupaș, Silviu Dragomir, au semnat N. Iorga, V. Pârvan, M. Sadoveanu, V. Eftimiu, Emil Gîrleanu ș. a., revista devenind, după cuvintele lui N. Iorga, „un simbol al unității românești“. Periodicul transilvănean care a izbutit să adune în jurul lui pe cei mai numeroși publiciști de peste munți a fost săptămînalul „Tribuna“, apărut la 20 martie 1915 și care, atît prin atitudinea adoptată cît și prin colaboratorii săi nu era decît o continuare a „Tribunei“ de la Arad, aceasta, la rîndul ei, fiind urmașa „Tribunei“ de la Sibiu, cea care lansase ideea că „Soarele de la București răsare“. Prezența în România a numeroși publiciști și scriitori transilvăneni era sugestiv explicată, la 15 iunie 1915, în coloanele ziarului „Epoca“ condus de N. Filipescu. În acea zi, într-un apel semnat, printre alții, de O. Goga și O. Tăslăuanu, se afirma : „Ideea unității politice a

neamului românesc, propagată de noi ani de-a rîndul în ziarele din Ardeal, ne călăuzește și acum, cînd credem că a sosit ceasul să se împlinească visul atîtor generații. Această credință ne-a îndemnat să trecem munții ca să ne putem pune în serviciul operei de dezrobire a pămîntului care ne cheamă. Îndeplinim această datorie cu condeiul pînă în clipa cînd conștiința țării ne va da prilejul să luăm arma în mînă“. Începînd de la 15 iunie 1915 și pînă la izbucnirea războiului, sub titlul *Ardealul vorbește*, „Epoca“ a publicat în fiecare număr articole și reportaje asupra conflictului dezlănțuit, conducînd o puternică campanie împotriva Puterilor Centrale, cu precădere împotriva Austro-Ungariei și a susținătorilor lor.

Printre cei care au protestat împotriva situației din Transilvania s-au aflat poeții George Coșbuc, care publică acum poemul *Morți pentru cine?* și Octavian Goga cu volumul de versuri *Cîntec fără țară* (1916) și culegerea de articole *Strigăte în pustiu* (1915). Izbucnirea războiului a trezit la români nădejdea desființării dualismului austro-ungar și a eliberării popoarelor subjugate de el. În țară au loc puternice manifestații în sprijinul soldaților transilvăneni siliți să lupte sub steagul Austro-Ungariei. Barbu Ștefănescu Delavrancea, de la Tribuna Academiei, spunea : „Avem același dor, aceleași dureri, aceleași aspirațiuni... Durerile și bucuriile celor de dincolo sînt și ale noastre, sînt și ale lor. Dușmanii lor sînt și ai noștri... Visul atîtor generații de strămoși, de moși și de părinți l-am visat și noi și acum îl vedem aevea“. Cuvinte pline de semnificație și asemănătoare cu ale marelui dramaturg, exprima, cu prilejul unui discurs ținut la Ploiești, cel care avea să devină unul din marii diplomați ai României, Nicolae Titulescu : „România — afirma el — nu poate fi întreagă fără Ardeal. Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făcut neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul e scînteia care aprinde energia, e mutilarea care strigă răzbunare, e fățărnicia care cheamă pedeapsa, e sugrumarea care cere libertate. Ardealul e românismul în restriște, e întărirea care îndepărtează vrăjmașul, e viața care cheamă viața! Ne trebuie Ardealul, nu putem fără el !“.

Intrarea României în vara anului 1916 în războiul pentru eliberarea provinciilor românești de sub stăpînirea dualistă austro-ungară a fost purtat de întregul popor cu speranța înfăptuirii statului național unitar român. Participarea României la război și înaintarea fulgerătoare în Transilvania a constituit un ajutor neprețuit pentru trupele franceze de la Verdun, unde germanii începuseră o puternică ofensivă. Neputînd face față atacurilor provocate de trupele române, unitățile austro-ungare aflate în Transilvania au fost întărite cu circa 40 de divizii germane ce au fost scoase de pe frontul de vest. În acest fel ofensiva română a fost oprită, dar în mod deosebit la aceasta a contribuit nerespectarea obligațiilor asumate de către marile Puteri (Rusia, Franța, Anglia și Italia), prin convențiile semnate înainte de august 1916. Datorită acestei situații armata română a trebuit să cedeze pas cu pas importante teritorii, la 6 decembrie 1916 inamicul ocupînd însăși capitala țării. Autoritățile române, guvernul, armata și foarte mulți cetățeni s-au retras în Moldova. Situația populației aflată în teritoriul ocupat, cît și în acel aflat încă liber, era destul de grea. Jaful organizat de tru-

pele de ocupație, planurile de răpire a teritoriilor românești nu au speriat poporul român convins de dreptatea cauzei sale.

În iarna și primăvara anului 1917, în Moldova s-a desfășurat o febrilă activitate, cu toate condițiile grele, cînd o parte din teritoriu era pierdut, cînd bolile făceau ravagii, cînd Moldova trebuia să hrănească și să adăpostească o populație de trei ori mai mare ca în timpurile normale. S-a asigurat, mai întîi, forțelor armate ale țării tot ce era necesar. La aceasta s-a adăugat sprijinul misiunii militare franceze, care venise în țară la cererea guvernului român. Rapoartele atașaților militari francezi în România ca și cele ale șefului misiunii militare reflectă pe larg eforturile poporului român pentru apărarea ființei sale naționale. Patriotismul românilor și capacitatea lor de luptă l-au convins pe Berthelot să scrie, la 16/29 mai 1917, cu puțin timp înaintea memorabilelor lupte de la Mărăști, Mărășești și Oituz, următoarele rînduri : „Cele 10 divizii românești care vor lua parte la luptă la momentul fixat se află într-o situație foarte bună, iar alte 5 divizii instruite și antrenate se află într-un stadiu avansat". Făcînd aprecieri asemănătoare, fără a fi însă militar de carieră, poetul Octavian Goga își manifesta încrederea în armata română cu următoarele cuvinte : „O oaste nouă, mai vîrtoasă ca cea dintîi, încercată de război și cu brațul greu de răzbunare, o oaste care e mîndria țării, așteaptă cu sete ordinul de înaintare. Niciodată n-a fost în sufletul românesc mai multă încredere și mai multă îndîrjire". În vara anului 1917, datorită sprijinului tehnic și militar oferit de aliați, armatele române împreună cu cele ruse au pornit, pe frontul din Moldova, o puternică contraofensivă care a dat peste cap planurile comandamentului armatei germane ce dorea să ocupe întreaga Moldovă pentru a-și face drum spre Ucraina. Victoriile repurtate de trupele române la Mărăști, Mărășești și Oituz au contribuit în mod hotărîtor la apărarea ființei naționale și statale a poporului român, iar ecoul lor a trecut granițele țării, comentariile de presă, declarațiile militarilor și ale oamenilor politici, comunicatele oficiale, relatările corespondenților de război scoțînd în evidență succesele românilor și calitățile dovedite de armata lor. Și nu numai atît. Toți observatorii, indiferent că erau militari sau oameni politici, au subliniat importantele consecințe ale acestor victorii, care au dat peste cap una din cele mai serioase ofensive inamice de pe frontul de est, punînd stavilă forțelor cotropitoare în drumul lor spre Rusia, comandamentul german renunțînd definitiv la acțiuni ofensive pe acest front.

Pe plan publicistic, o contribuție importantă la păstrarea moralului militarilor, la încrederea în victoria finală a întregului popor, au avut-o scriitorii G. Coșbuc, O. Goga, Onisifor Ghibu, Ion Agîrbiceanu ș. a., care, după intrarea României în război, au colaborat la „Gazeta ostașilor", inițiată de Marele Cartiei General al armatei române, și apoi la ziarul „România" de la Iași (februarie 1917 — mai 1918), alături de M. Sadoveanu, I. Minulescu, Mircea Dem. Rădulescu, Corneliu Moldovan, Al. T. Stamatiad, Petru Locusteanu și alți scriitori devotați aceleiași cauze. Mulți dintre cei enumerați mai sus pot fi întîlniți și în paginile „Neamului românesc", ziar condus de N. Iorga, unde colaborarea lor se află alături de aceea purtînd semnăturile lui Al. Vlahuță, V. Bogrea, Al. Lapedatu.

Un eveniment deosebit în evoluția acțiunilor politice, diplomatice și militare, cu serioase implicații și consecințe, a fost Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, al cărei ecou s-a resimțit puternic și în România. Nenumăratele manifestații care au avut loc în teritoriul românesc liber ca și în cel ocupat, declarațiile de simpatie exprimate față de Puterea sovietică de către miniștrii și deputații români, constituirea a două batalioane revoluționare din cei aproximativ 40.000 de români aflați pe teritoriul Rusiei, unde fusese evacuat și tezaurul românesc, apreciat de 7,5 miliarde lei aur, au creat o stare specială de spirit în România. Adoptarea Decretului asupra păcii de către congresul al II-lea al sovietelor a avut ca efect începerea imediată a tratativelor între Rusia și Germania, la 20 noiembrie/3 decembrie 1917, la Brest-Litovsk. În noile condiții, pe frontul din Europa orientală, unde se aflau integrate și trupele române, rămînînd fără unitățile rusești, s-a creat o poziție net favorabilă Puterilor Centrale. Cu toate că la 19 noiembrie/2 decembrie 1917 Consiliul de coroană a hotărît continuarea războiului, generalul Scerbacev a trimis în ziua imediat următoare propunerea de a se începe tratativele *cu trupele ruso-române de pe frontul român,* lucru ce a obligat guvernul nostru să adere la această propunere, cu mențiunea că armistițiul are un caracter exclusiv militar. Aliații României, Puterile Antantei, care urmăreau înfrîngerea inamicului, nu puteau fi de acord cu un armistițiu care deschidea calea unei păci separate, ei cerînd României să continue războiul. Încheierea armistițiului la Focșani, în 26 noiembrie/9 decembrie, a avut un caracter provizoriu pentru că el era condiționat de partea rusă cu poziția Adunării constituante a Rusiei, iar românii îl semnau pentru durata existenței armistițiului germano-rus pe frontul român. Sînt întrerupte — la 10/23 februarie — tratativele care se duceau la Brest-Litovsk cu guvernul sovietic, prilej folosit de trupele germane pentru a ocupa importante suprafețe din teritoriul Rusiei. În aceste condiții se semnează, la 18 februarie/3 martie 1918, pacea de la Brest-Litovsk, printre clauzele tratatului recunoscîndu-se independența Ucrainei, care primea pe teritoriul ei importante unități militare aparținînd Puterilor Centrale.

Noua situație creată dezavantaja foarte mult România, înconjurată de inamici, fără nici o posibilitate de a mai primi ajutor din afară sau de a-și retrage trupele în cazul unui insucces militar, practic obligată de a accepta condițiile impuse de Puterile Centrale pentru că orice rezistență ar fi dus la catastrofă. Mai întîi generalul Mackensen, apoi reprezentantul Austro-Ungariei, Czernin, au făcut cunoscut guvernului nostru clauzele deosebit de grele ale păcii, clauze care au provocat opoziția majorității covîrșitoare a oamenilor politici români. De fapt, aceste clauze au dus la schimbarea, mai întîi, a guvernului condus de I. I. C. Brătianu, iar apoi a celui în fruntea căruia se afla generalul Averescu, un al treilea guvern, avînd ca lider un filogerman — adus, de fapt, cu speranța obținerii unor condiții mai moderate — pe Al. Marghiloman, nu a reușit să dobîndească nici o concesie, după cum avea să reiasă din tratatul semnat la București în ziua de 24 aprilie/7 mai 1918. Condițiile păcii erau dezastruoase pentru România, tratatul fiind primit cu multă ostilitate atît de popor cît și de oamenii

politici, însuși Marghiloman, care se străduise să îmbunătățească relațiile cu ocupanții, sfătuind pe rege să nu-l semneze.

Datorită victoriilor obținute de puterile Antantei în vara și toamna lui 1918 pe rîul Somme ca și pe frontul din Balcani, unde generalul Franchet d'Espérey reușește mai multe succese, cînd trupele acestuia trec Dunărea, regele ordonă mobilizarea armatei. În același timp aliații noștri iau cunoștință de faptul că România luptă pentru înfăptuirea deziderateloг sale naționale, consideră ca neavenit regimul instaurat prin pacea de la București, declară război Germaniei iar armata pătrunde, în același timp, în teritoriile românești ocupate. Evoluția evenimentelor militare n-a împiedicat activitatea depusă de diferite organizații, societăți, oameni politici, personalități ale culturii și științei, în direcția perfecționării condițiilor optime care să contribuie la desăvîrșirea unității naționale. În împrejurările externe și interne amintite mai sus s-a intensificat și lupta poporului român din provinciile istorice locuite de el pentru unirea acestora într-un stat unitar, național și independent.

După 14 decenii de încorporare în imperiul habsburgic, după nenumărate încercări de seducere a populației în favoarea germanizării, după ce peste 30.000 de români bucovineni luptaseră pe fronturile Imperiului, Bucovinei i se rezerva o soartă — în tratativele de pace — străină de năzuințele reale ale populației românești, populație majoritară și în această provincie. În lupta pentru realizarea idealurilor naționale o contribuție hotărîtoare a avut-o grupul de intelectuali ce au activat în cadrul societăților „Arboroasa" și „Junimea" și care deținea o puternică adeziune în rîndul maselor. De asemenea, asociațiile de bucovineni ce activau în România au urmărit aceleași țeluri de unitate politică. În aprilie 1917, la apelul voluntarilor români de la Darnița, la care au răspuns și ostașii bucovineni, se spunea: „Sîntem gata să intrăm în lupta pentru împlinirea idealului nostru de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din Monarhia austro-ungară în una și nedespărțită Românie". Primul detașament format din voluntari transilvăneni și bucovineni a ajuns la Iași în 27 mai/8 iunie 1917 unde i s-a făcut o călduroasă primire. În preajma luptelor de la Mărăști, Mărășești, Oituz și ulterior acestora în rîndul trupelor române se aflau peste 30.000 de voluntari.

Dorința Austro-Ungariei ca Bucovina să fie contopită cu Galiția orientală a determinat pe deputații români din parlamentul vienez să se constituie în *Consiliul național român* și să activeze împreună cu deputații români ce reprezentau Transilvania, în parlament ei fiind reprezentați de un *Consiliu național unic*. La sugestia *Consiliului național român*, din inițiativa lui Sextil Pușcariu și Iancu Flondor, a fost convocată o adunare a reprezentanților populației românești, pentru data de 14/27 octombrie 1918. Au luat parte deputații români din Parlamentul de la Viena, foștii deputați din Dieta Bucovinei și primarii din întreaga provincie. Declarîndu-se Adunarea constituantă și alegînd un Consiliu național, format din 50 de membri, precum și un comitet executiv, condus de I. Flondor, adunarea hotărăște unirea Bucovinei cu România. La riposta unor cercuri ostile, I. Flondor a cerut ajutor armatei române, în Bucovina fiind trimisă divizia a 8-a de infanterie condusă de generalul Zadik. În noua situație creată, la 15/28 noiembrie 1918, la Cernăuți este

convocat un Congres al întregii populații, la care participă membrii Consiliului Național Central Român, delegații Consiliului național polonez, ai Consiliului național german și reprezentanți ai comunelor ucrainene. Cu unanimitatea voturilor Congresul a hotărît *„Unirea necondiționată, pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare cu regatul României“*.

În Transilvania mișcarea pentru unirea cu România a căpătat forme accentuate în preajma izbucnirii războiului. Nenumărați intelectuali trec Carpații și desfășoară o vie activitate în favoarea constituirii statului național unitar român. Alături de ei, în afara soldaților luați prizonieri, numărul celor sosiți în Țară depășea cifra de 200.000 persoane. Atitudinea guvernului austro-ungar față de doleanțele românești nu dovedea nici înțelegere nici flexibilitate, mai mult, numirea contelui Burian ca ministru de externe, adept al politicii extremiste propagată de contele Tisza, nu putea să plaseze oficialitatea și naționalitățile din imperiu decît pe poziții antagonice. Lucrul acesta s-a accentuat după intrarea trupelor române în Transilvania ; s-au amplificat măsurile represive îndreptate contra populației românești, au fost desființate 311 școli confesionale și au fost închise, din ordinul autorităților austro-ungare, circa 1.600 școli primare românești.

La finele anului 1917 și începutul lui 1918 cele două declarații, *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia,* ca emanație a Marii Revoluții din Octombrie, și declarația în 14 puncte a președintelui Statelor Unite, Wodrow Wilson, care specifica „necesitatea unei dezvoltări autonome a popoarelor asuprite din Austro-Ungaria“, au contribuit la radicalizarea mișcării naționale românești din Transilvania. Au loc puternice manifestații muncitorești la Timișoara, Arad, Oradea, Reșița, Cluj, Valea Jiului, numeroase mișcări țărănești și răzvrătiri în rîndul armatei. În același timp se desfășoară o intensă propagandă în străinătate în favoarea unității naționale, un rol important, în acest sens, jucîndu-l serviciile de presă, cu deosebire cel din Franța condus de generalul Iliescu. De asemenea, la începutul lui mai 1917 a fost trimisă în S. U. A. o misiune de români ardeleni, formată din V. Lucaciu și V. Stoica, pentru a activiza coloniile românești la o propagandă în slujba cauzei naționale. Cîteva luni mai tîrziu, la 1 octombrie 1917, s-a înființat la Washington Legația română, avînd pe dr. C. Angelescu în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, el contribuind substanțial la lămurirea opiniei publice americane în favoarea năzuințelor românești. În această direcție un rol aparte l-a jucat constituirea unei episcopii românești în America dependentă de Mitropolia Ungro-Valahiei.

Anul 1918 a constituit un moment important în lupta dusă de români pentru realizarea statului național unitar. În acest an centrul propagandei românești din afara granițelor a devenit Parisul. Aici și-au desfășurat activitatea personalități ale științei și culturii, dintre acestea o contribuție marcantă avînd *misiunea universitară* formată din D. Hurmuzescu, Tr. Lalescu, O. Tafrali, I. Ursu, S. Mîndrescu, Ch. Drouhet, E. Antonescu, D. Voinov ș. a. Alături de această misiune universitară o alta, parlamentară, formată din 37 persoane, printre care se afla C. I. Istrati, N. Lungu, C. Mille, D. Drăghicescu, Toma Stelian ș. a. au contribuit la o mai bună

cunoaștere în Occident a aspirațiilor naționale românești. Nu-i mai puțin adevărat că la cauza românească au fost cîștigați numeroși oameni de știință străini care prin atitudinea lor, prin publicații ș. a. au facilitat crearea unui curent de opinie proromânesc. Printre ei s-au numărat Em. de Martonne, Réné Pinon, Et. Pichon, Ed. Herriot, Elena Văcărescu, L. Bréhier ș. a. Propaganda filoromână s-a extins în Italia, datorită lui S. Mîndrescu, Anglia, mai ales prin eforturile lui Take Ionescu, Suedia, Elveția și în alte țări. Înființarea, la 3 octombrie 1918, a *Consiliului național al unității românești* de la Paris, avînd ca președinte pe T. Ionescu, vicepreședinte pe V. Lucaciu, O. Goga, dr. C. Angelescu, organism care a avut un important rol în polarizarea și direcționarea emigrației, cît și apariția periodicului „La Roumanie", tribună de la care s-au emis punctele de vedere românești privind formarea statului național unitar, au contribuit la o mai bună cunoaștere în Apus a situației românilor, cît și a aspirațiilor acestora.

La 27 septembrie 1918, împăratul Carol al IV-lea, s-a adresat Puterilor Antantei pentru a cere pace, prilej cu care a propus organizarea Imperiului austro-ungar pe baza federaliste. Poziția împăratului a provocat reacția românilor și celorlalte naționalități, primii hotărînd, la 24 septembrie/12 octombrie, prin intermediul Partidului Național Român, o întrunire la Oradea unde, de acord cu membrii Partidului Social Democrat, au adoptat o declarație prin care se proclama *independența națiunii române*. Această declarație a constituit actul fundamental al tuturor acțiunilor pe care românii din Transilvania le-au desfășurat pînă la Adunarea de la Alba Iulia. Se constituie un *Comitet de acțiune*, format din Vasile Goldiș, Iuliu Maniu (aflat la Viena), Al. Vaida-Voevod, Ștefan Cicio-Pop și I. Suciu cu sediul la Arad. În numele acestui comitet Al. Vaida-Voevod va declara în parlamentul maghiar, replicînd unui nou apel al împăratului (din 3/16 octombrie 1918) ce propunea iarăși formarea unui stat federal, *independența populației românești din Transilvania*. Același lucru îl făcea socialistul I. Flueraș la Congresul P.S.D. din Ungaria, din 30 septembrie/13 octombrie 1918.

La finele lunii octombrie (30/12 noiembrie 1918) din inițiativa P.S.D. se constituie *Consiliul Național Român Central*, compus din 6 reprezentanți ai P.N.R. (V. Goldiș, T. Mihaly, Al. Vaida-Voevod, Șt. Cicio-Pop, Al. Vlad, A. Lazăr) și 6 reprezentanți din P.S.D. (I. Flueraș, Iosif Jumanca, T. Albani, Enea Grapini, Iosif Renoiu și Baziliu Surdu). C.N.R.C. emite un manifest către poporul român din Transilvania; iau ființă consiliile naționale românești, cunoscute sub numele de *sfaturi*, care îndeplineau și funcții administrative, și se constituie *gărzile naționale românești*, întreaga provincie căpătînd o organizare românească. Tot din inițiativa C.N.R.C. se trimite guvernului maghiar o notă ultimativă prin care se aducea la cunoștință preluarea puterii depline de către români în Transilvania. Tratativele care au urmat între delegațiile românești și maghiare (13/26 — 15/28 noiembrie 1918) la Arad au evidențiat, a cîta oară, că maghiarii nu renunțau la vechile opinii nici chiar în fața evidenței. Consfătuirea convocată de Consiliul Național Român Central la 26/28 noiembrie 1918, analizînd situația existentă în Transilvania, a considerat necesară convocarea unei adunări naționale, cu caracter plebiscitar, constituant, la Alba Iulia.

La 18 noiembrie/1 decembrie 1918, *Marele Sfat al Națiunii române din Transilvania și Ungaria* (denumire luată de C. N. R. C.) a adresat un manifest popoarelor lumii scris în limbile română, franceză și engleză, prin care se aducea la cunoștință dreptul poporului român de a înființa, pe teritoriul pe care exista, statul său independent. S-a dat apoi publicității textul pentru convocarea Marii Adunări și regulamentul pentru alegerea deputaților. Adunarea s-a desfășurat pe Cîmpul lui Horea și la ea au participat 1.228 delegați aleși cu drept de vot deliberativ și o masă de peste 100.000 de oameni. În cadrul Marii Adunări Constituante s-a adoptat istorica Declarație de la Alba Iulia, document al Unirii Transilvaniei cu Țara pentru toate veacurile. Pentru conducerea treburilor națiunii române Adunarea a instituit un Mare Sfat Național Român care avea împuterniciri să o reprezinte și să ia măsuri în interesul poporului din Transilvania. Președinte a fost ales Gh. Pop din Băsești. A fost ales și un guvern provizoriu, care căpăta denumirea de *Consiliu dirigent*, compus din 15 membri, unde I. Maniu era președinte și avea colaboratori, printre alții, pe A. Vaida-Voevod, V. Lucaciu, O. Goga, A. Vlad, I. Flueraș. Sediul *Consiliului dirigent* era la Sibiu. La 12 decembrie o delegație a Marelui Sfat Național a mers la București pentru a prezenta guvernului român actul Unirii. A fost emis decretul de unire a Transilvaniei cu România și cel de organizare provizorie a Transilvaniei. În perioada ce a urmat acestor importante evenimente, guvernul român a acționat pentru recunoașterea pe plan internațional a statului național unitar, hotărîrile poporului român căpătînd recunoașterea oficială la Conferința de Pace de la Paris.

Formarea statului național unitar român, Unirea cea Mare, a însemnat împlinirea aspirațiilor seculare ale poporului român care dorea să trăiască unit, liber și independent și nicidecum un dar al marilor Puteri, un rezultat al conjuncturii internaționale sau al unor înțelegeri diplomatice. O dată realizată Unirea din 1918, în fața națiunii române s-a pus problema consolidării statului național unitar, a apărării unității și libertății țării. Iar în politica externă s-a urmărit menținerea *statu-quo-ului* teritorial consfințit prin tratatele de pace, instaurarea unui climat de pace în lume și crearea unor zone regionale de securitate, stabilirea unor relații de bună vecinătate, realizarea unor tratate sau convenții mutuale, lupta împotriva politicii revizioniste care a marcat ascensiunea și luarea puterii în multe state europene de către regimuri fasciste și dictatoriale. Așa după cum arăta Președintele Republicii Socialiste România, *Domnul Nicolae Ceaușescu*, la Plenara din 28 noiembrie 1988 :

„Primul război mondial imperialist a dus la prăbușirea imperiilor vecine — a Imperiului țarist, a Imperiului austro-ungar — și a creat condițiile realizării visului românilor de a se uni într-un singur stat, așa cum s-au creat condiții pentru apariția altor state independente în Europa centrală".

Unirea din 1918 a deschis o eră nouă în istoria României.

D. IVĂNESCU

MOMENTE ȘI EVENIMENTE ISTORICE PREGĂTITOARE ȘI ÎMPLINITOARE ALE MARII UNIRI A ROMÂNILOR OGLINDITE ÎN MUZEELE IEȘENE

Iașul, „orașul muzeu“, este legat de toate evenimentele istorice pregătitoare și împlinitoare ale Unirii românilor, meritîndu-și, pe deplin, denumirea de „IAȘUL MARILOR UNIRI“. Că este așa, o confirmă marele nostru istoric, Nicolae Iorga, prin afirmațiile sale: „...Sînt români care n-au fost niciodată la Iași, deși n-ar trebui să fie nici unul, căci cine n-a fost aici nu poate să străbată cu înțelegere foile celor mai frumoase cronici, nu se poate pătrunde, după cuviință, de spiritul trecutului nostru care trăiește în acest loc mai viu și mai bogat decît oriunde aiurea...“. Muzeul de istorie a Moldovei, Muzeul Unirii, Muzeul de istorie naturală — cu sala „Elefant“ —, Casa Dosoftei, Muzeul memorial Mihail Kogălniceanu, casa vornicului Alecsandri, în care a copilărit scriitorul (Muzeul teatrului), adăpostesc în clădirile lor, legate și ele, de aceste evenimente istorice, adevărate dovezi care ne mărturisesc despre lupta poporului român pentru unitate, libertate și independență.

Să parcurgem, împreună, sălile acestor muzee, urmărind momentele și evenimentele, cronologic prezentate, începînd cu zorii istoriei strămoșilor noștri, plămădirea poporului român, ca popor unitar pe teritoriul străbun al Daciei și constituirea statelor feudale românești, precum și lupta lor pentru apărarea ființei naționale, prima Unire a Țărilor Române în anul 1600, actul cel mai strălucit al evului mediu românesc, realizat de Mihai Viteazul, Revoluțiile române de la 1821 și 1848, Unirea din anul 1859, Independența din 1877 și Marea Unire din anul 1918 a tuturor românilor într-un stat național unitar. Toate aceste momente și evenimente istorice au pregătit, în timp, Marea Unire, visul de aur al poporului nostru.

Zorii istoriei poporului nostru în spațiul carpato-danubiano-pontic, perioadă istorică multimilenară, poate fi urmărită la Muzeul de istorie a Moldovei în secția de istorie veche, chiar în prima sală, unde o hartă, cu descoperirile arheologice din țara noastră, prezintă urmele materiale din epocile : paleolitică, neolitică, bronzului, prima epocă a fierului (Hallstatt), a doua epocă a fierului (La Tène), cînd în ultima jumătate a mileniului I î.e.n. se conturează teritoriul locuit de geto-daci, spațiu care era delimitat la sud de munții Balcani, la nord de Carpații Pădurоși, la est de bazinul inferior al Bugului și la vest de Dunărea mijlocie și în care poporul dac își va făuri în jurul anilor 70 î.e.n. statul centralizat și independent sub conducerea marelui rege Burebista. În evoluția istorică, mărețele fapte ale lui Burebista au pregătit epoca lui Decebal, regele erou al dacilor, care avea să înfrunte una din cele mai mari forțe ale antichității — Imperiul roman —, care va cuceri Dacia după o rezistență dîrză și îndelungată a locuitorilor ei. Sînt prezentate apoi descoperirile arheologice din Dacia romană, Dobrogea romană, din zona dacilor liberi (carpo-dacii). Procesul complex de contopire organică a celor două culturi și civilizații, de simbioză etnică și

lingvistică între daci și romani a intrat într-o etapă decisivă, care va determina zămislirea unui nou popor pe aceste plaiuri : *poporul român*.

În muzeu sînt arătate vestigiile materiale din perioada prefeudală (sec. IV—X) de pe întreg cuprinsul spațiului locuit neîntrerupt și după retragerea romanilor din timpul lui Aurelian (271—274 e. n.) de către populația daco-romană din care se va naște poporul român. O hartă din muzeu cuprinde căile de pătrundere peste teritoriul de formare a poporului român a populațiilor migratoare : goții, hunii, gepizii, avarii, bulgarii, slavii etc., care însă n-au reușit să întrerupă procesul de etnogeneză și nici să spargă unitatea teritoriului românesc. Populațiile migratoare n-au putut schimba comunitatea de viață, limbă și cultură a poporului nostru, n-au putut opri cursul său istoric, de unitate spre forme superioare de organizare politică statală. Trăinicia elementului românesc autohton, viața sa materială și spirituală avansată au fost factorii fundamentali de rezistență în fața migratorilor și de asimilare a celor rămași pe teritoriul nostru, inclusiv a slavilor. Populațiile migratoare cu care poporul nostru a venit în contact au preluat din îndeletnicirile agriculturii și meșteșugurilor noastre, precum și din cele spirituale, cum a fost creștinismul. După cum se știe poporul român s-a născut creștin, dovadă sînt obiectele, mormintele și inscripțiile creștine descoperite pe întreg teritoriul locuit de populația daco-romană. Astfel, creștinismul a fost adoptat, ulterior, de către bulgari, slavi, maghiari ș. a.

Harta — *Formațiuni politice românești în secolele X—XIII* — cuprinde toate voievodatele, cnezatele și alte formațiuni prestatale de pe întregul teritoriu locuit de români. Urmărind cu privirea această hartă, constatăm că atunci cînd triburile ungare au început expansiunea lor spre est, în Transilvania, venind din Cîmpia Panonică (spre sfîrșitul secolului X), au dat peste românii organizați în voievodate, ca cel al lui Menumorut cu reședința în cetatea Biharea, al lui Gelu în podișul Transilvaniei cu reședința în cetatea Dăbîca, al lui Glad în Banat. După o rezistență dîrză și înverșunată, Menumorut a făcut act de supunere, Gelu a căzut pe cîmpul de luptă, iar Glad a devenit și el vasal regelui ungar. Așadar, toate cele trei voievodate românești au intrat în stare de vasalitate față de regatul ungar fără să cadă însă în stăpînire efectivă. De fapt, ungurilor le-au trebuit trei secole pentru a cuceri Transilvania locuită de români, care au opus o dîrză rezistență invadatorilor. Despre toate acestea relatează chiar cronica notarului anonim al regelui Bela al III-lea, *Gesta Hungarorum*. Invazia tătară din secolul al XIII-lea, încercările expansioniste ale regalității ungare, precum și tendințele centrifuge interne au îngreunat făurirea statului feudal român centralizat și independent, care s-ar fi format prin unificarea voievodatelor de pe întreg teritoriul vechii Dacii.

Din aceste cauze vor lua ființă în secolul al XIV-lea două state feudale românești independente: Țara Românească, denumită și „Țara Vlahiei“ sau „Țara Ungro-Vlahiei“, a doua fiind țara românească a Moldovei. Prima, sub Basarab I, și-a cîștigat independența în urma victoriei de la Posada (1330), unde românii au zdrobit oastea invadatoare a regelui maghiar, Carol Robert de Anjou.

În Muzeul de istorie a Moldovei surprindem și momentul de făurire a țării românești a Moldovei din 1359, cînd Bogdan I din Cuhea Maramureșului a învins armatele cotropitoare ale lui Ludovic I, regele Ungariei. Dovada o avem prin facsimilul după „Conventul bisericesc din Leleș“ din 30 martie 1362, prin care regele Ludovic I al Ungariei confiscă moșiile lui Bogdan din Maramureș. O altă dovadă este textul extras din „Cronica Dubnicensă“ expusă în muzeu : „Bogdan voievodul românilor din Maramureș adunînd pe românii acelui district, a trecut în taină în Țara Moldovei. Și deși el a fost combătut adeseori de oastea regelui, totuși crescînd numărul românilor locuitori în acea țară, ea s-a întins și s-a constituit ca stat“. Este expusă și Cronica lui A. Bonfinius, „Rerum hungaricarum decades quator cum dimidia“ care relatează trecerea lui Bogdan din Maramureș în Moldova, care cu sprijinul populației locale românești nemulțumită de dominația reprezentantului regelui Ludovic I al Ungariei, alungă pe Balc și este recunoscut de feudalii locali ca voievod și domn independent.

A treia țară românească este voievodatul Transilvaniei, care deși cotropit de regalitatea ungară și-a păstrat autonomia. Românii și-au păstrat multă vreme vechea organizare în „țări“ conduse de voievozi români, care și-au putut păstra prerogativele elective sau ereditare, recunoscute de suveranii Ungariei. Cu toată colonizarea sașilor și secuilor în Transilvania, întreprinsă de către regalitatea ungară, românii rămîn majoritari în vatra lor milenară păstrîndu-și limba, obiceiurile, legea strămoșească și credința lor ortodoxă, care vor constitui factori de unificare și rezistență împotriva tendințelor de deznaționalizare în secolele care au urmat. Chiar istoricul maghiar Șandor Szilagyi afirma că : „Transilvania și Ungaria nu s-au confundat niciodată și că ele au format întotdeauna două țări diferite“.

În Muzeul Unirii și în Muzeul de istorie a Moldovei este marcată lupta comună a românilor din cele trei Țări Românești conduse de voievozii : Mircea cel Mare, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, împotriva expansiunii otomane, pentru apărarea ființei naționale și de stat. Cîteva texte și facsimile după documentele acelor vremi dovedesc cele afirmate. Concludent este textul extras din Scrisoarea brașovenilor către Ștefan cel Mare, din 26 aprilie 1479, care glăsuiește : „Par-că ai fost ales și trimis de Dumnezeu pentru cîrmuirea și apărarea Transilvaniei, și muntenii așteaptă suspinînd din greu pe Măria Ta că-i vei scăpa de sila și robia acestor păgîni (turci)“. Legăturile permanente dintre cele trei Țări românești și tendințele de colaborare strînsă între ele, exprimă și textul extras din *Scrisoarea de alianță* adresată de Bogdan al II-lea lui Iancu de Hunedoara în 11 februarie 1456 care-i scrie printre altele : “...să fim prieteni prietenilor domniei sale și asemenea Țara domniei mele și Țara domniei tale să fie una...“. În Muzeul de istorie a Moldovei este expus facsimilul după *Privilegiul comercial* dat de Petru Aron, domnul Moldovei, brașovenilor la 2 iunie 1455. Tot aici găsim și facsimilul după Scrisoarea lui Ștefan cel Mare din 13 februarie 1476, adresată brașovenilor, prin care îi roagă „să-l lase în pace pe Mihai, meșterul, care s-a dus să-i aducă săbii și arme contra păgînilor“.

Petru Rareș, precursorul Unirii din 1600 a Țărilor Române,

este prezentat în muzeu prin diapozitivul color după tabloul votiv de la Mănăstirea Sucevița, fotografia jilțului domnesc de la Mănăstirea Moldovița și prin facsimilul după o scrisoare prin care cere orașului Bistrița un meșter pietrar de care are nevoie la Cetatea Neamțului. Prin acțiunile sale diplomatice și militare a căutat să formeze, la un moment dat, un front românesc antiotoman, care pe lîngă Moldova și Muntenia a cuprins și Transilvania, unde Petru Rareș era considerat atunci adevăratul ei stăpîn, apropiindu-se de idealul spre care năzuia, dar împrejurările nefavorabile l-au împiedicat să-l realizeze.

Momentul primei Uniri politice a românilor din 1600, realizată de Mihai Viteazul, este bine prezentat prin documente, texte și hărți în Muzeul de istorie a Moldovei. Este expusă aici o hartă cuprinzînd campaniile de luare în stăpînire de către Mihai Viteazul a Transilvaniei (1599) și a Moldovei (1600). O pictură de Gh. Labin intitulată „Intrarea lui Mihai Viteazul în Suceava-1600“ (ca o replică a picturii lui Constantin Leca „Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia“), marchează stăpînirea Moldovei. Un frumos portret al lui Mihai Viteazul (copie după gravura lui Aegidiun Sadeler), stema unită a celor trei Țări Românești și Scrisoarea autografă a lui Mihai Viteazul. „Și hotarul Ardealului pohta ce am pohtit, Moldova, Țara Rumănească“ semnată „Io Mihail Voievod“, domină acest moment. Sînt expuse, tot aici, scrisori (în facsimil): Mihai Viteazul, voievodul Țării Românești, al Transilvaniei și Moldovei, înștiințează pe magistrul orașului Bistrița despre intrarea în Moldova, în urma înfrîngerii lui Ion Zamoyski, cancelarul polon, și a lui Sigismund Bathory, datată 20 mai 1600 și trimisă din Hotin. Într-o altă scrisoare, tot din acestă perioadă, Mihai Viteazul face cunoscut bistrițenilor că a învins oastea polonă a lui Ion Zamoyski, luînd în stăpînire Moldova, și se va întoarce curînd; este emisă la 16 mai 1600, în Tabăra de la Suceava. În Muzeul Unirii este prezentat facsimilul primului document emis de către Mihai Viteazul la Iași, datat 16 septembrie 1600, în care se intitulează : Domn al celor trei Țări Românești. Prima Unire din anul 1600 a reprezentat un simbol al luptei poporului român pentru unitate și independență, act ce a înflăcărat, de-a lungul secolelor inima și mintea generațiilor ce s-au succedat, făcînd posibilă realizarea unirilor ce vor urma în anii 1859 și 1918.

O contribuție deosebită în cristalizarea concepției umaniste a unității de neam și de limbă a poporului român au adus-o cronicarii moldoveni — Grigore Ureche, Miron Costin, istoricul Dimitrie Cantemir (domnul Moldovei), precum și alți umaniști : transilvăneanul Nicolae Olahus sau stolnicul Constantin Cantacuzino din Țara Românească. De pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, vechile elemente de unitate de neam au căpătat semnificații și potențe noi. Conștiința de neam s-a transformat, treptat, într-o cuprinzătoare conștiință națională care a însoțit și înlesnit, în același timp, procesul de formare a națiunii române. Aceste idei se întîlnesc deopotrivă în scrierile fruntașilor Școlii Ardelene : Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu — care, prin lucrările lor, au contribuit la cunoașterea romanității românilor, la conturarea aspirațiilor lor sociale și naționale, încorporate în „Supplex Libellus Valacho-

rum“ din 1791, cît și în marile ridicări la luptă ale maselor populare oprimate. În Muzeul Unirii sînt expuse texte din cronicile lor, portretele lor și cîteva cărți cu opera lor, editate ulterior. În Casa Dosoftei, sediul secției de istorie a Muzeului de literatură a Moldovei, vom găsi expuse cele mai multe tipărituri și manuscrise ale cronicarilor și scriitorilor epocii. De la intrare, te întîmpină textul extras din Letopisețul Țării Moldovei, de Miron Costin, care îți spune : „...Caută-te, dară, acu, cetitorule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădînd de la tine toate celelalte basne, cîte unii au însemnat de tine de neștiință rătăciți, alții de zavistie... alții din buiguite scorniri deșarte...“. Sînt expuse în vitrine : Letopisețul Țării Moldovei, de Grigore Ureche (cea mai veche și valoroasă copie din 1660) ; Letopisețul Țării Moldovei, de Ion Neculce; Cazania sau Carte românească de învățătură a mitropolitului Varlaam, Iași, 1643 ; Răspuns împotriva Catehismului calvinesc, de Varlaam, 1645 ; O Psaltire a lui Coresi din 1577-1580 ; Psaltirea în versuri a mitropolitului Dosoftei, Uniew, 1673 ; Îndreptarea legii, Tîrgoviște, 1652 ; Noul Testament de la Bălgrad, tipărit de mitropolitul Transilvaniei, Simion Ștefan, la Alba Iulia în anul 1648 ; Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, 1627 ; Biblia de la București, tipărită de frații Radu și Șerban Greceanu în anul 1688 (exemplar dăruit de Constantin Brîncoveanu familiei Cantacuzino în anul 1694) ; Hronicul vechimii a româno-moldo-vlahilor, de D. Cantemir, Iași, 1845 ; Istoria pentru începutul românilor în Dacia, de Petru Maior, Buda 1812 ; Hronica românilor și a mai multor neamuri a lui Gh. Șincai, tipărită la Iași în anul 1853 etc. După cum se poate observa sînt cărți și cronici scrise de cronicari și istorici din toate cele trei țări românești. Acestea au circulat pe întreg teritoriul locuit de români, constituind un factor important de răspîndire a conștiinței originii comune de limbă și neam, care a vestit-o pe „cea națională“. Și în Muzeul de istorie a Moldovei găsim multe din aceste cărți în vitrinele epocii respective.

Revoluția română de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu este bine prezentată în Muzeul Unirii și Muzeul de istorie a Moldovei. Este expus textul scrisorii lui Tudor Vladimirescu adresată vistierului Al. Filipescu-Vulpe la 5 aprilie 1821, în care spune : „Mai cu deadins trebuință urmează să aveți corespondență cu dumnealor, boierii moldoveni, ca unii ce sîntem de un neam, de o lege..., fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor Principaturi, ajutorîndu-ne unii pe alții“. Luptele revoluționare, care au îmbrăcat numeroase forme, au continuat în Țările Române aproape fără întrerupere după 1821. Ele reflectau dorința poporului român de a înlătura asuprirea socială, feudală, ca și dominația străină, de a cuceri drepturile naționale, de a făuri un stat național modern, independent și unitar.

Revoluția română de la 1848, care a prefațat Unirea din 1859, este evenimentul larg prezentat, prin expunerea de numeroase documente, cărți, obiecte și portrete ale conducătorilor ei. Din ele amintim : Petiția Proclamațiune, care printre cele 35 de puncte cerea libertăți democratice, îmbunătățirea stării țăranilor etc. ; Gazeta de Transilvania din 12 aprilie 1848 de la Brașov, unde este publicată Petiția Proclamațiune a revoluționarilor moldoveni ; Fac-

simil după Prințipiile noastre pentru reformarea patriei; Dorințele partidei naționale în Moldova, program revoluționar în care sînt înscrise nu obiective regionale, ci se dă expresie programului național de unire „Unirea Moldovei cu Muntenia — cheia bolții fără care s-ar prăbuși tot edificiul național“. Sînt expuse și două foi volante care circulau în Moldova în 1848: „Moldova către fii săi“ și „Bărbăție și unire“. Două steaguri tricolore cu devizia *dreptate, frăție* străjuiesc portretele fruntașilor revoluției: Nicolae Bălcescu, avînd sub portret textul: „Unitatea națională fu visarea mult iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari; Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră“; Avram Iancu, cu textul: „Unicul dor al vieții mele e să-mi văd națiunea fericită, pentru care, după puteri am lucrat pînă acum“ (Din testamentul lui din 1850); Mihail Kogălniceanu, cu textul: „Eu privesc ca patria mea toată acea întindere de loc unde se vorbește românește și ca istorie națională, istoria Moldovei, a Valahiei și a fraților din Transilvania... Inima mi se bate cînd aud numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul; ...acești bărbați pentru mine sînt mai mult decît Alexandru cel Mare, decît Anibal, decît Cezar; aceștia sînt eroii Lumii, cei dintîi sînt eroii patriei mele“; Proclamația de la Islaz din 9/21 iunie 1848; Cocarda tricoloră de revoluționar de la 1848; Proiectul de înființare a Gărzii naționale și atribuțiile ei, iunie 1848; Ziarele revoluționare: „Poporul suveran“, 19 iulie 1848, „Pruncul Român“, 2 august 1848 și 13 iulie 1848. După cum este știut, revoluția din Țara Românească a fost înăbușită de intervenția armatei turcești și a celei rusești, Pompierii din cazarma de la Dealul Spirii au opus o dîrză rezistență armatei intervenționiste, moment prezentat printr-o fotografie cu *Lupta pompierilor din Dealul Spirei, 13 septembrie 1848* și o altă fotografie: *Veteranii care s-au bătut cu turcii în Dealul Spirei.* În Muzeul Unirii se păstrează medalia emisă de Alexandru Ioan Cuza în memoria pompierilor români care au luptat în Dealul Spirii („Pro virtute militari“), 13 septembrie 1848. În rezoluția de revendicări, prezentată la 1848 de Adunarea de la Blaj, masele populare, în afară de cererile economice, sociale și politice și-au manifestat dorința unirii, exprimată în cuvintele: „Noi vrem să ne unim cu Țara“. Sub acest text, fotografia după stampa: *Adunarea de la Blaj, 3/15 mai 1848.* „Foaia pentru minte inimă și literatură“, expusă, cuprinde programul social-politic al Adunării de la Blaj. Sînt menționați într-un tabel participanții moldoveni la Adunarea de la Blaj în fruntea cărora se aflau Costache Negri, Al. I. Cuza, Vasile Alecsandri și Alecu Russo. Colaborarea și legătura dintre fruntașii Revoluției române de la 1848 a fost o realitate, prezentată în Muzeul Unirii de pictura în ulei pe pînză: *Avram Iancu și Nicolae Bălcescu în tabăra de la Cîmpeni, Transilvania 1848,* executată de P. Vedenivschi. Înăbușită în sînge de către armatele intervenționiste turcești, austriece și rusești Revoluția română de la 1848 a continuat să rodească, idealurile ei și-au pus amprenta asupra evoluției ulterioare a poporului român.

Făurirea statului național român modern la 24 Ianuarie 1859 prin unirea Moldovei cu Muntenia a constituit o primă victorie a poporului român în drumul său spre statul național unitar. Muzeul Unirii, adăpostit în clădirea care a servit de reședință primului

domn al Principatelor Unite între anii 1859 și 1862 oglindește, cu succes, acest moment istoric de o deosebită valoare. În vitrinele sale sînt expuse cărți, reviste din perioada luptei pentru unitate națională desfășurată de către emigranții revoluționari români de la 1848, ca: „România viitoare", N. Bălcescu, Paris 1850 cu un manifest intitulat *Către poporul român;* „Republica Română", revistă editată de revoluționarii români la Bruxelles, 1853; Discursul rostit de C. Negri la 27 decembrie 1848, la Paris, în fața emigranților români aflați la studii în capitala Franței. Cîteva documente punctează lupta românilor pentru unitate națională în perioada 1849—1856: Ziarul: Vestitorul Românesc, 23 iunie 1849 cu textul Convenției de la Balta Liman; Manualul Administrativ al Moldovei cuprinzînd legile și dispozițiile introduse în țară de la 1832 la 1855; Textul tratatului de pace de la Paris din 1856 cu dispozițiile privitoare la Principatele Române, articolele XV-XXVI; „Steaua Dunării", „Foiletonul Zimbrului" (ziare și reviste unioniste). Este ilustrată lupta desfășurată de Adunările Ad-hoc din Iași și București (din luna septembrie 1857), care au votat la 7 și 9 octombrie Unirea Principatelor Moldova și Muntenia într-un singur stat — România. Sînt expuse documentele legate de aceste Adunări Ad-hoc, printre care cel mai important este Procesul verbal al Adunării Ad-hoc a Moldovei din 7 octombrie 1857 care hotărăște unirea, purtînd semnăturile deputaților; Suplimentul ziarului „Românul", nr. 36/1857 despre actul dezvoltător votului Adunări ad-hoc a României de la 9 octombrie 1857. Ca obiecte sînt expuse: Călimara din lemn a Adunării Ad-hoc a Moldovei; Costumul de diplomat al lui Victor Place, consulul Franței la Iași; Adunarea Ad-hoc a Moldovei, pictură de Dan Hatmanu; Al. I. Cuza în uniformă de maior de cavalerie, pictură în ulei; fotografii: Adunarea Ad-hoc a Moldovei, 22 septembrie 1857; Adunarea Ad-hoc a Țării Românești, 30 septembrie 1857; litografia: Comitetul central al Unirii din Iași etc. În urma Convenției de la Paris din 1858 se constituiesc Adunările elective la Iași și București care îl vor alege la 5 și 24 ianuarie ca domn pe colonelul Al. I. Cuza. Documentele de bază ale acestor Adunări sînt expuse în muzeu, dintre care se remarcă: Jurămîntul lui Al. I. Cuza ca domn al Moldovei, 5 ianuarie 1859; Cuvîntul pronunțat de Vasile Boerescu la finele Ședinței Adunării Elective a Valahiei, 24 ianuarie 1859, București: fotocopia: Alegerea lui Al. I. Cuza ca domn al Țării Românești, 24 ianuarie 1859. Ca obiecte semnalăm doar pe cele mai semnificative: Drapelul Principatelor Unite; Uniforma de consilier de stat a lui Al. I. Cuza; Decorația „Ordinul Unirii" (clasa I, II, III) emisă de Al. I. Cuza după Unirea Principatelor; Mantia Doamnei Elena Cuza; Decorații străine conferite Domnitorului Al. I. Cuza. În acest context, al alegerii colonelului Al. I. Cuza ca domn al Moldovei, se înscrie și Muzeul de istorie naturală prin faptul că aici în sala la „Elefant" a fost propus de către membrii Partidei naționale în noaptea de 3 spre 4 ianuarie Al. I. Cuza, candidat al lor la domnie. În acest muzeu este Sala istorică Al. I. Cuza, în care pe o placă de marmură, încastrată în perete, la 24 ianuarie 1909, sînt gravate următoarele: „În această sală de

ședințe a Societății de medici și naturaliști români s-a făcut la 1859, în ziua de 3 ianuarie, alegerea premergătoare a lui Al. I. Cuza ca domnitor al Moldovei“. Aici se găsesc și acum masa, scaunele și fotoliile, precum și urna de vot folosită în acest scop. Sînt expuse în această sală picturile în ulei (după tablourile originale) ale lui Al. I. Cuza, Elena Doamna, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și Costache Negri, executate de pictorul muzeului, Schipor. Ca documente sînt expuse : Proclamația domnitorului Al. I. Cuza către popor, 5 ianuarie 1859 ; Procesul verbal încheiat în ziua de 3 ianuarie 1859 în sala la „Elefant“ de către membrii Partidului Național din Moldova pentru alegerea candidatului lor la Domnie : „Astăzi în 3 ianuarie anul 1859, Partidul Național Independent, întrunindu-se în ședință și păsind în scrutin pentru alegerea candidatului la Domnie, pe care cu toții pe onor ne îndatorim a susținea în Adunare prin vot pe față, a ales cu majoritate absolută la Domnia Moldovei pe colonelul Alecu Cuza“. Documentul este semnat de cei 30 de participanți.

Cucerirea independenței de stat a României în urma războiului din 1877—1878 a constituit o coloană puternică de susținere a edificiului național alături de cealaltă coloană, tot atît de puternică și frumoasă, Unirea din 1859, care vor duce la realizarea Marii Uniri a tuturor românilor din 1918. Acest moment istoric este frumos reprezentat atît la Muzeul Unirii, cît, mai ales, la Muzeul de istorie a Moldovei, într-o sală marcată cu litere mari de titlul : „Independența este suma istoriei noastre“. O serie de documente ne introduc în pregătirea războiului din care amintim : Convenția româno-rusă din 4 aprilie 1877; Textul, în traducere, al revendicărilor României față de Poarta otomană, redactate de Mihail Kogălniceanu și înaintate diplomaților români de pe lîngă Puterile garante și Poartă, din 15/27 iunie 1876 ; Telegrama marelui duce Nicolae al Rusiei prin care solicită cooperarea armatei române la sud de Dunăre. Sînt expuse schițele cu principalele lupte de la Grivița, Plevna, Rahova, Smîrdan, Vidin, Opanez, precum și numere din revista „Vulturul“ care înfățișează scene (color) din aceste bătălii. O frumoasă fotografie color redă Atacul de la Smîrdan (după pictura lui N. Grigorescu). Un covor colorat (tapiserie) înfățișează predarea lui Osman Pașa în mîinile armatei române. Sînt prezentați și eroii legendari din acest război căzuți în fruntea unităților lor : căpitanul Valter Mărăcineanu, maiorii Ene și Gh. Șonțu, precum și fotografia lui C. Țurcanu, eroul de la 1877 cîntat de poetul V. Alecsandri în poezia „Peneș Curcanul“, fotografii cu monumentele ridicate în cinstea eroilor români la Grivița și Rahova, precum și în diferite locuri din țară. Ca obiecte sînt expuse în vitrine : arme de la 1877 ; o uniformă de roșior ; diferite brevete și medalii emise : Apărătorii independenței în resbelul 1877—1878 și Crucea trecerii Dunării. Cel mai semnificativ obiect pare a fi o sabie turcească cu inscripția : „Rezbelul independenței României. Răpite turcului 1877—78, colonel A. Dimitrescu Tassian“.

Nu putem omite din prezentarea momentelor și evenimentelor istorice *Muzeul memorial Mihail Kogălniceanu*, organizat în casa

care i-a aparținut, pe strada cu același nume. Aici sînt expuse pe lîngă obiectele care i-au aparținut și multe documente, fotografii, cărți de istorie legate de cele trei mari evenimente ale istoriei patriei noastre pe care M. Kogălniceanu și-a pus pecetea geniului său: Revoluția română de la 1848, Unirea 1859 și Independența de stat a României din 1877. Vom aminti doar pe cele mai semnificative: Protest contra puterilor excesive asumate de caimacamul Vogoride; Proclamația Domnească adresată românilor, redactată și scrisă de M. Kogălniceanu, 2 mai 1864; Proclamația Domnească către țăranii clăcași, redactată și scrisă de M. Kogălniceanu, 14 august 1864: Pagina manuscris dintr-un discurs, privind cucerirea independenței României; Decretul de numire în funcție de ministru plenipotențiar al României la Paris, 17 aprilie 1880. Cărți: Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihaileană din noiembrie 1843; Dorințele partidei naționale în Moldova; Întîmplările din Moldova în luna lui Martie 1848.

În aceeași situație se înscrie și casa vornicului Alecsandri, în care a copilărit scriitorul și în care s-a organizat Muzeul teatrului, emoționantă pledoarie a teatrului ca literatură și spectacol la marile idealuri ale poporului român de unire și independență. Vasile Alecsandri n-a fost numai poetul care a scris poeziile: „Deșteptarea României", „Hora Unirii", sau „Sergentul", ci și patriotul și revoluționarul de la 1848, 1859 și 1877. Sînt expuse în acest muzeu, documente și poezii patriotice legate de evenimentele arătate.

Parcurgînd împreună muzeele ieșene legate de evenimentele istorice pregătitoare și împlinitoare care au dus la realizarea visului de aur al poporului român, Marea Unire, din anul 1918, vom arăta cum este oglindit și acest moment, care a încununat lupta de veacuri a neamului nostru pentru unitate, libertate și independență. Dar pentru realizarea Marii Uniri, românii au trecut prin focul primului război mondial făcînd suprema jertfă. De aceea în Muzeul de istorie a Moldovei acest eveniment istoric este redat în toată complexitatea lui, începînd cu primul război mondial, continuînd cu anii neutralității noastre și terminînd cu momentul Marii Uniri a românilor din anul 1918. Documente originale amintesc de începutul războiului, de perioada neutralității (1914—1916): Ziarul „Dimineața", din epoca respectivă, anunță, cu titlu mare pe prima pagină, izbucnirea războiului între țările intrate în conflict. Alt număr al ziarului „Dimineața" poartă pe prima pagină titlul „România rămîne neutră"; timp de așteptare și pregătire intensă în vederea începerii luptei de eliberare a românilor de sub stăpîniri străine și de reîntregirea hotarelor în care ne-au lăsat strămoșii. Cînd a sosit momentul potrivit, cînd poporul român și armata sa au fost pregătite moral, România a intrat în luptă alături de Antantă care a asigurat reîntregirea țării noastre după victoria asupra Puterilor centrale, reprezentate de Germania, și Austro-Ungaria. Ziarul „Universul" din acel timp, pe prima pagină poartă vestea de mult așteptată de întreg poporul român: „România a declarat război Austro-Ungariei", iar ca subtitlu: „Mobilizarea generală a armatei. Declararea stării de asediu". Tot pe același

panou este expus documentul : „Prevederile tratatului de alianță a României cu Antanta din 4/17 august 1916“. Alte ziare de epocă relatează mersul războiului. Fotografiile expuse întregesc momentul istoric : Trecerea Carpaților de către armata română ; Populația civilă luînd drumul bejeniei în anul 1917 ; Primirea în Iași a guvernului refugiat din București, noiembrie 1916 ; George Enescu la un spital militar din Moldova în vara anului 1917. Privind aceste fotografii, ne amintim de mersul războiului, favorabil la început cînd trupele române au eliberat o mare parte din teritoriul Transilvaniei, dar din cauza neîndeplinirii obligațiilor militare asumate de aliați armata română copleșită de forțele dușmane, deși lupta eroic, a fost nevoită să se retragă la sfîrșitul anului 1916 și începutul anului 1917, cînd cea mai mare parte a țării a fost cotropită. Iașul, orașul erou, a devenit centrul vital al țării, servind ca loc de refugiu guvernului român și altor mulți fruntași ai vieții noastre politice și intelectuale din toate provinciile ocupate de străini. Facsimile de document au ca titlu : Evacuarea guvernului la Iași ; Contribuția populației din Moldova pentru sprijinirea armatei și a refugiaților. Armata română nu a fost scoasă din luptă, România nu a fost desființată, și-a adunat ultimele puteri și după o temeinică refacere morală și materială, a început ofensiva pentru eliberarea țării de cotropitori. Acest eveniment este reflectat în muzeu prin documente, fotografii, armament, uniforme militare, decorații. Sînt expuse: Schițele luptelor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, dominate de lozinca noastră măreață : „Pe aici nu se trece“ ; Fotografiile : Regele Ferdinand decorează un drapel românesc, pe cîmpul de luptă ; Generalul Berthelot decorează ofițeri români cu Legiunea de onoare, la Onești, 10 iunie 1917.

Decretul de decorare cu Ordinul „Mihai Viteazul“ a maiorului Ionescu G. Constantin din R. 13 infanterie din Iași, pentru vitejia cu care a condus Batalionul I în luptele din văile Slănicului, Oituzului și Cașinului, 3-XI-1917 și Mantia Ordinului „Mihai Viteazul“, sînt mărturii ale eroismului de care au dat dovadă ostașii români în crîncenele lupte de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Un moment semnificativ care dovedește că de la început războiul de întregire a neamului a căpătat un caracter popular și național, prin ridicarea generală la luptă a maselor românești din teritoriile ocupate și din România veche, a fost sosirea la Iași a primului batalion de voluntari transilvăneni și bucovineni, constituit din prizonieri români aflați în Rusia. Evenimentul acesta este prezentat în muzeu prin fotografia: Marea adunare din Piața Unirii din Iași, ținută cu prilejul sosirii voluntarilor transilvăneni, 9 iunie 1917. Atunci s-a jucat aici din nou Hora Unirii tuturor românilor, deoarece au fost prezenți români din toate provinciile istorice românești prefațînd, astfel, Marea Unire din 1918 care va urma. Ziarul „Evenimentul“ din Iași, din 14 iunie 1917, expus în muzeu, publică pe prima pagină articolul : „Ardelenii în Iași“ și poezia : „Sosirea

ostașilor ardeleni“ de Victor Munteanu, pe care o redăm în întregime deoarece ea exprimă starea de spirit a românilor acelor vremi.

„Bine ați venit în țară, scumpi frați de suferință
Bine-ați venit!
Sub steagul României, e sfînta biruință,
Și oastea de eroi!
Din vremuri depărtate, cu voi doinim a jale,
Unirea, idealul!...
Dar dușmanii de secoli, protivnic stînd în cale,
Au torturat Ardealul.
Ca stele ale nopții, călăuziți o rază
Spre Moții din Ardeal,
Să vadă lumea-ntreagă și ungurii să vază,
Al nostru ideal.
Și mîine cînd oastea noastră, cu voi în unire,
Va trece Carpații,
Va ști cum să răzbune a neamului robire,
Unindu-ne frații!“.

Tot la acest moment este expusă fotografia : Jurămîntul voluntarilor transilvăneni, foști prizonieri în Rusia veniți pentru a lupta alături de armata română, Iași, 15 iunie 1917. Într-o vitrină, la Muzeul Unirii, se găsește expusă fotografia originală a voluntarului locotenent Victor Deleu, care a vorbit în fața statuii lui Al. I. Cuza, din Piața Unirii, în numele voluntarilor transilvăneni. După depunerea jurămîntului, acest batalion de voluntari, urmat ulterior de alte batalioane, s-a îndreptat direct spre front. Iar după cum se știe, ofensiva armatei române din vara anului 1917 a fost nevoită să fie oprită, cu toate succesele obținute datorită părăsirii frontului de către armata rusă, prinsă în vîrtejul evenimentelor din Rusia anului 1917, ce au dus la încheierea păcii de la Brest-Litovsk, Rusia aflîndu-se în plină revoluție. În aceste condiții România a fost forțată de împrejurări să încheie un armistițiu urmat de semnarea „tratatului de pace“ de la Buftea-București, din mai 1918. Acest trist eveniment este și el prins în muzeu, prin: Facsimilul cu semnarea armistițiului și prin fotografiile : Întoarcerea ostașilor de pe front după semnarea armistițiului și Refugiați venind acasă din refugiu.

Această situație nu a durat mult. Poporul român nu a depus armele, nu a renunțat la realizarea idealului de unitate națională deplină pentru care a intrat în vîltoarea războiului. Succesul ofensivei generale a aliaților, pe toate fronturile, a favorizat reluarea luptei de eliberare și unitate națională. La 28 octombrie 1918, guvernul român anunța aliaților reintrarea României în acțiune.

Un titlu cu majuscule aurite „Desăvîrșirea Statului național unitar român“ deschide prezentarea în muzeu a acestui măreț eveniment din istoria poporului nostru. Ziarul „Mișcarea“ de miercuri 31 octombrie 1918, care apărea la Iași, expus în muzeu, publică pe prima pagină „Proclamația regelui Ferdinand către armată și popor“. Adresîndu-se armatei, a spus: „Ostași! Vă chem din nou la luptă ca să înfăptuiți VISUL nostru de atîtea veacuri : Unirea tuturor

românilor, pentru care în anii 1916—1917 ați luptat cu atîta vitejie... Frații noștri din Bucovina și din Ardeal vă cheamă pentru această ultimă luptă ca prin avîntul vostru să le aduceți eliberarea din jugul strein. Biruința e a noastră și viitorul va asigura întregului neam românesc viața pașnică și fericită. Înainte deci cu vitejia strămoșească, Dumnezeu este cu noi“. Adresîndu-se în „Proclamația către popor“ a spus: „Români! Cînd la 14 august 1916 v-am chemat la luptă pentru dezrobirea fraților voștri, am avut credința nestrămutată că dreptatea cauzei noastre va birui... Azi fiindu-ne iarăși cu putință să unim oștirile noastre cu cele ale aliaților suntem datori să reintrăm în luptă alături de ei, pentru ca tot împreună cu ei să mergem la biruința definitivă care ne va aduce roadele întregi ale jertfelor și ale vitejiei noastre. Români! Suferințele neamului românesc atât de greu încercat în cursul veacurilor sunt pe sfîrșite... Sunt încredințat că veți răspunde chemării Mele cu aceeași dragoste de țară și că România va vedea împlinindu-se visul de veacuri al Neamului Nostru: Unirea tuturor Românilor. Liberi și uniți, o viață sănătoasă și puternică se asigură întregului popor român. Copiii copiilor noștri vor binecuvînta străduințele voastre și vor slăvi pe cei ce s-au jertfit pentru idealul neamului. Cu Dumnezeu înainte!“.

Sub presiunea trupelor aliate, alături de care lupta acum și armata română, Germania încetează lupta încheind armistițiul cu Antanta, la 11 noiembrie 1918, iar Austro-Ungaria face același lucru două zile mai tîrziu, la 13 noiembrie 1918. Destrămîndu-se Imperiul Austro-Ungar, românii, ca de altfel și celelalte naționalități subjugate de acest imperiu, au început lupta lor politică pentru a se elibera și uni cu frații lor din România. La 31 octombrie s-a constituit la Arad, Consiliul Național Român Central, „ca unicul for care reprezenta voința poporului român“. Același lucru îl fac și românii din Bucovina. La 12 noiembrie 1918, Consiliul Național al Bucovinei a preluat efectiv conducerea acestei provincii, alcătuind un guvern în frunte cu Iancu Flondor, Astfel se ajunge la Actul Unirii Bucovinei cu România, unire hotărîtă de Congresul general al Bucovinei, întrunit la Cernăuți în ziua de 28 noiembrie 1918. „Noi, Congresul general al Bucovinei, întrupînd suprema putere a țării și fiind învestiți cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărîm: Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare pînă la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu regatul României“. Același lucru îl vor face și românii din Transilvania, care prin reprezentanții lor din Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, întrunită la 1 Decembrie 1918, vor adopta istorica Declarație de Unire cu Țara, realizînd dorința înaintașilor lor care la 1848 întruniți la Blaj, pe Cîmpia Libertății, cu zecile de mii, cereau într-un singur glas: „Noi vrem să ne unim cu Țara“. Visul lor s-a împlinit. Aceste momente sînt prezente în muzeu, prin ziarul „Glasul Bucovinei“, Cernăuți, 29 noiembrie 1918 — organul de presă pentru unirea politică a românilor de pretutindeni (în subtitlu) care publică pe prima pagină cu litere mari articolul: „Cea mai mare sărbătoare a Bucovinei — Împlinirea visului de aur“, semnat de Ion Nistor, prin care vestește unirea

Bucovinei cu România, încheind articolul cu următoarele cuvinte: „Cu smerenie ne plecăm capetele înaintea Dumnezeului părinților noștri care ne-au învrednicit de a trăi aceste clipe înălțătoare și făgăduim că ne vom strădui a ne arăta vrednici de dînsele. Trăiască Bucovina dezrobită și reintrată în hotarele României Mari". Este prezentată în muzeu și acțiunea de luptă politică desfășurată de refugiații din Transilvania și Bucovina pentru eliberarea lor de sub jugul austro-ungar și unirea lor cu România. Ziarul „Mișcarea" din 6 octombrie 1918 publică pe prima pagină o acțiune a acestora intitulată „Manifestația românească de la CHIȘINĂU", avînd ca subtitlu — Declarația Românilor din Ardeal și Bucovina aflați pe teritoriul Regatului Român. Citățm din această declarație doar primul punct: „Cerem să fim liberați de sub jugul Monarhiei Austro-Ungare și suntem hotărîți să luptăm prin toate mijloacele și pe toate căile, ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur Stat național și liber...". Evenimentul petrecut la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918 este prezentat în muzeu prin fotografiile: Marea Adunare de la Alba Iulia care a hotărît Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918; Membrii Consiliului Național Român Central, organ suprem al luptei de eliberare națională; Facsimil după ziarul „Izbînda", București, 7 decembrie 1918, cu titlul de pagină: Transilvania s-a unit cu ROMÂNIA, cuprinzînd și Rezoluția de Unire. Este expusă în muzeu o frumoasă hartă color: „România între cele două războaie mondiale" cu subtitlul — Împărțirea administrativă —. Sînt expuse în locul de onoare fotografiile eroilor: căpitan Grigore Ignat, slt. Ecaterina Teodoroiu, locot. Emil Rebreanu, caporal Popescu Constantin, alături de fotografia Mausoleului de la Mărășești, care cinstește jertfa celor căzuți în războiul pentru întregirea neamului. Tot aici este expus un tabel: „Date parțiale cu privire la pierderile umane și materiale" din care redăm doar pierderile umane ale românilor evaluate la 800.000 de oameni. Orașul Iași — orașul tuturor sacrificiilor — a dus greul suferințelor în perioada grea a războiului. Pentru toate cîte le-a îndurat, a fost decorat de către guvernul francez cu „Crucea de război". Acest moment este rememorat în muzeu prin două fotografii: Decorarea Iașului cu Crucea de război franceză, la Mitropolia din Iași; altă fotografie făcută cu prilejul decorării orașului Iași de către guvernul francez prin generalul Berthelot, la care a luat parte întregul guvern — cu următorul text la fotografie: „Iașul, orașul tuturor sacrificiilor și tuturor unirilor, a fost decorat, pentru suferințele și bravura arătată în timpul marelui război cu Crucea de război de marea noastră aliată și soră Franța. Generalul Berthelot a avut această înaltă misiune din partea guvernului francez.

Măreața serbare s-a făcut cu mare pompă, luînd parte întreg guvernul“. Tot referitor la decorarea orașului Iași, este expus un apel, scris de mînă : „Ieșeni ! Vineri 20 octombrie ora 9 dimineața sosește în localitate generalul Berthelot, trimisul extraordinar al Republicii Franceze pentru a decora orașul nostru cu Crucea de război. Această înaltă distincție este una din cele mai mari cinstiri ce se aduce capitalei“.

Făurirea statului național unitar român la 1 Decembrie 1918, visul de veacuri al poporului nostru, coordonată fundamentală și permanentă a istoriei României, a fost, după cum am văzut, parcurgînd sălile muzeelor ieșene, rezultatul luptelor purtate de înaintașii noștri de-a lungul multor secole. Pornind de la formarea poporului român în vatra unitară a strămoșilor noștri, în vatra vechii Dacii, din care n-am putut fi smulși și în care trăim de mii de ani, rezistînd tuturor furtunilor istoriei, am putea spune, că am fost mereu împreună. Peste granițele politice vremelnice care ne-au despărțit, uneori, am fost mereu uniți în cuget și simțiri. Rod al voinței și acțiunii întregului popor român, Marea Unire din 1918 a încununat năzuințele de unitate ale națiunii noastre, a marcat triumful ideal al visului pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași. Sîntem datori să păstrăm, peste timp, Unirea românilor în cugetul și simțirea noastră, căci numai această Unire, mereu actuală și necesară, ne va asigura nouă și urmașilor urmașilor noștri dăinuirea eternă în vatra noastră strămoșească.

Prof. Petru ABRUDAN

lar tu, România mîndră,
tot mereu să dăinuiești

PATRIA DIN ZI ÎN ZI PE NOI TREPTE DE DEZVOLTARE ȘI BUNĂSTARE

Unire, unitate. O caracteristică de prim ordin a realității noastre ca patrie și popor: *unirea* pe al cărui filon vin toate zbaterile istorice de a ne afla liberi și stăpîni între hotarele aceleiași rostiri de limbă și neam — și *unitatea* ca o temelie de neclintit a tot ceea ce s-a visat și împlinit pe acest pămînt numit România. *Unirea* și *unitatea* ca două embleme prin care trecutul și prezentul se leagă atît de strîns și de eroic încît simțul duratei și al devenirii permanente îmbracă aura însăși a demnității și identității naționale. Făurirea statului național unitar român, act fundamental al istoriei noastre de la înfăptuirea căruia se împlinesc șapte decenii, concentrează în el evenimentele cruciale și readuce în memorie întregul trecut istoric pe filiera căruia ne-am moștenit și ne moștenim în continuitatea unei conștiințe de neam și țară.

Unirea și scriitorii noștri. Acum 70 de ani la 1 Decembrie 1918 cu voința unanimă a întregului popor a fost desăvîrșită făurirea statului național unitar român, prin unirea Transilvaniei cu Patria mamă, România. În aclamațiile pline de însuflețire a celor peste 100.000 de țărani, meseriași, intelectuali, soldați, tineri și vîrstnici, veniți la Alba-Iulia din întreaga țară, cei 1228 de delegați, reprezentanți îndreptățiți ai tuturor românilor din teritoriile aflate pînă atunci sub vremelnică stăpînire austro-ungară, au declarat „unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii în România". Visul secular al românilor de a trăi ca fii ai aceluiași neam, într-un singur stat național, unitar și independent se împlinise. Harnicii mînuitori ai condeiului, fie înainte de acest mare eveniment, fie în timpul, fie după aceea, au fixat în scris, peste timp, minunate cuvinte care acum și în veci au valoare de cronică. Redăm cîteva pasaje scrise de cei mai reprezentativi cărturari din Moldova despre Unirea cea Mare de la 1 Decembrie 1918:

„Românii cîți se află locuitori în Țara Ungurească și la Ardeal și Maramureș, de la un loc sînt cu Moldovenii și toți de la Rîm se trag"(Grigore Ureche).

„Aceștia dară (romanii n.n.), mai sus pomeniți, și în toată lumea cu nume nemuritoare vestitori... sînt strămoșii noștri a moldovenilor, muntenilor, ardelenilor și a tuturor oriunde se află, a românilor, precum și singur numele cel de moșie ne arată (români chemîndu-se) și limba cea părintească (care din romaniască sau latinească iaste)" (Dimitrie Cantemir).

„Locul acesta unde este acum Moldova și Țara Românească este drept Dacia, cum și tot Ardealul cu Maramureșul și Țara Oltului. Alt nume mai vechi de cît acesta nu se află în toți cîți sînt istorici" (Miron Costin).

„...Patria și patriotismul sînt primordial instinctive. Pe noi ne preced patria și iubirea de patrie. Ne naștem cu asemnea năzuințe fundamentale. După noi rămîn mai departe, moștenire firească a urmașilor noștri. Și tot așa, din trecut se împrospătează și se lărgește viitorul. Țările noastre au fost mărginite, dar totdeauna patria a fost mai mare ca Muntenia, Moldova și Ardealul. Patria noastră a fost, este și va fi, va trebui să fie, e fatal să fie, din trei o ființă una și nedespărțită. V-am spus odinioară că munții Carpați sînt șira spinării a poporului român. De-o parte și de alta se întind coastele acestei ființe. Astăzi (2 martie 1915 n. n.), mai mult decît oricînd jumătate din ființa noastră este torturată... Să întindem mîna celor care au mai rămas, să formăm o ființă, una și nedespărțită ca să împlinim taina misiunii noastre pe pămînt“ (Barbu Ștefănescu Delavrancea).

„Iată că, în sfîrșit, a sosit și ziua cea mult așteptată și cu multă durere plătită cînd, oriunde ne-am afla, putem zice cu toții: sîntem la noi! Ziua aceasta era de mult desprinsă din crugul vremii precum și surparea zidului care ne despărțea era de mult pornită: căci nu e în lume organizație politică sau socială în care cel dintîi act de sîlnicie să nu însemne și începutul prăbușirii ei. Jertfele românilor sînt care se aruncă în calea dreptății. Între cele pe care le aruncăm noi azi în calea dreptății noastre sînt și florile culese din cîmpia de la Turda... Acum, iată, se desprimăvărează. Toate neamurile pămîntului freamătă de nerăbdarea marilor prefaceri. Sufletul poporului nostru, sîngerînd încă de rănile vechii vieți, așteaptă ca o arătură proaspătă sămînța binecuvîntată din care va răsări viața cea nouă“ (Alexandru Vlahuță).

„Rațiunea politică a întemeierii statelor române a fost aceea de a se ajunge la unitatea românească. Iar unirea în țară n-a venit din sfătuirea interesată a unui număr restrîns de conducători, de șefi, de oameni cu cădere, cărturari și doctori, în cumpănă de dreptate, ar fi pus toate avantajele pe care pentru ei și pentru partidul lor, le-ar putea oferi unitatea. Faptul este important și tainic pentru că un popor întreg l-a voit! Nicăieri și nicicînd nu s-a făcut diplomație în jurul ideii românești. Ea s-a impus ca un imperativ categoric, iar mulțimile, ele, milioanele, au aclamat-o“. (N. Iorga).

„Moldovenii sînt munteni, muntenii sînt moldoveni, transilvănenii sînt munteni și moldoveni, iată singurul aspect adevărat și posibil al acestui majestos tablou de o unitate națională fără exemplu în analele lumii“ (B. P. Hașdeu).

„Conștiința noastră de patrioți ne dictează nouă fraților liberi ai națiunii române, datoria de a continua lupta întreprinsă de frații noștri robiți, alungînd din inimă tot ce ne poate desbina, de a concentra sentimentele și voințele, toate energiile, în sînul Unirii Sacre. Trebuie să mergem înainte și să afirmăm cu tărie drepturile noastre și aspirațiile noastre naționale, pînă în ziua cînd ele vor fi realizate. Această Unire Sacră, ne va da energia necesară să ducem lupta înainte, ea e garanția sigură a realizării unității tuturor românilor într-un stat național — România mare. Evocînd imaginea viitorului tuturor românilor, văd realizarea în răsăritul Europei a unei civilizații latino-române cum n-a mai fost, nevăzută“ (Vasile Lucaciu).

„Pentru marea, istorica adunare națională de la Alba Iulia, unde s-a hotărît unirea Transilvaniei cu Patria mamă, n-a fost nevoie de o deosebită pregătire a opiniei publice. Pregătirea se făcuse vreme de sute de ani“ (Lucian Blaga).

Simboluri. În comuna Căiuți din județul Bacău, există în curtea școlii generale, un stejar falnic căruia localnicii îi spun „Stejarul Unirii“. Locuitorii mai în vîrstă ai satului își amintesc că elevii școlii din localitate au plantat un stejar în amintirea Unirii de la 1 Decembrie 1918.

Asemenea simboluri prețioase se mai găsesc în curtea liceului „Bacovia“ și a fostei școli de meserii din municipiul Bacău, precum și în fața localului de poștă din comuna Orbeni. Toate aceste simboluri fac să dăinuiască în amintirea generațiilor de azi strălucitoarele fapte ale înaintașilor care au înscris cu litere de aur în istoria patriei „ziua cea mare a poporului român“.

Sărbătoarea Republicii. Ziua proclamării Republicii rămîne înscrisă pentru totdeauna în calendarul evenimentelor noastre fundamentale. Act politic temerar, stînd în cumpăna aspirațiilor și idealurilor care au frămîntat inima și conștiința poporului, momentul 30 Decembrie 1947 s-a legiferat cu acea forță și amploare care vin din străfundurile istoriei și conferă destinului o condiție de înaltă justețe morală și socială, un înalt și cuprinzător orizont de prefaceri revoluționare. Proclamarea Republicii a fost rezultatul firesc, logic-necesar al marilor împliniri istorice pe care se angaja o țară întreagă, un popor care înțelegea tot mai mult că dispune de resursele necesare și eficiente pentru a decide asupra devenirii sale și a-și alege forma politică a conviețuirii în concordanță cu cerințele progresului.

Între manifestările sărbătorești dedicate zilei Republicii amintim: la Cabinetul de științe sociale al Universității din Iași a avut loc o manifestare culturală cu tema „30 Decembrie 1947 — moment de referință în dezvoltarea statului socialist și a democrației populare în țara noastră“.

În atmosfera înălțătoare a aceleiași manifestări, la Regionala de Căi Ferate din Iași a fost prezentată expunerea „Poporul român — făuritor al propriei sale istorii“, iar la Intreprinderea „Tehnoton“ a avut loc o dezbatere cu tema „41 de ani de progres și civilizație socialistă“.

Și în județul Neamț, în întreprinderi și instituții de învățămînt au avut loc ample manifestări culturale dedicate proclamării Republicii. Constatăm că la Combinatul de fire și fibre sintetice, la Întreprinderea mecanică „Ceahlăul“, Întreprinderea de tricotaje „8 Martie“ și I.C.H.C. din Piatra Neamț au avut loc expuneri avînd ca generic „Proclamarea Republicii — moment de însemnătate fundamentală în istoria României“ și „Însemnătatea istorică a actului de la 30 Decembrie 1947“.

De asemeni, în județul Vaslui, la Întreprinderea „Textila“ și de confecții au fost prezentate expuneri cu tema „Remarcabilele succese ale poporului român în cei 41 de ani de Republică“. O altă

expunere intitulată „Semnificația istorică a proclamării Republicii“ a avut loc la Întreprinderea Mecanică din Vaslui.

Întreprinderi și unități economice din municipiul Bîrlad au găzduit comunicări sub genericul „Țara la aniversarea Republicii“, iar la biblioteca centrului de cultură și creație „Cîntarea României“ din același oraș a fost deschisă o interesantă expoziție de carte.

Alte manifestări culturale. În luna decembrie, în județul Neamț, se organizează tradiționala manifestare culturală „Sadoveniana“, ajunsă în acest an la a XIX-a ediție, manifestare care readuce în atenția publicului larg opera marelui prozator — legat statornic, prin numeroase momente din viață, prin unele din creațiile sale nemuritoare de ținutul Neamțului.

Prilejuit de cea de-a XIX-a ediție a manifestării culturale „Șezătoare la Humulești“ dedicată marelui povestitor humulestean, concursul de creație literară „Ion Creangă“ s-a bucurat în acest an de o largă participare și o valoroasă contribuție a celor care prin operele prezentate îmbogățesc substanțial repertoriul literar al generației tinere care aspiră la afirmare.

În comuna Pomîrla din județul Botoșani au avut loc mai multe manifestări prilejuite de aniversarea unui secol și jumătate de la înființarea primei școli de aici, între primele din Moldova. Menționăm că la această școală, cu statut de gimnaziu și liceu, într-o vreme a funcționat ca director și poetul Samson Bodnărăscu, prietenul lui M. Eminescu, care a fost găzduit aici. Un punct muzeistic organizat nu de mult în incinta instituției marchează, de altfel, personalitatea Luceafărului poeziei românești.

Valori arheologice și muzeistice. În colecțiile muzeelor din județul Botoșani au intrat recent mai multe piese ce sporesc zestrea patrimonială a așezămintelor din acest spațiu spiritual. Să consemnăm că multe dintre ele sînt donații ale unor fii ai plaiurilor botoșănene sau ale unor oameni de cultură legați sufletește de aceste locuri. Între obiectele, documentele colecționate sau achiziționate prezintă interes deosebit cele legate de viața și opera lui Eminescu, Luchian, Enescu, Ion Pillat etc.

În investigațiile sale arheologice din perimetrul localității Corlăteni, Muzeul județean Botoșani i-au luat ca ajutor pe școlarii din sat. Sub supravegherea specialiștilor, ei au descoperit un mormînt de înhumație din epoca bronzului, fragmente ceramice și de silex, o locuință de tip Cucuteni de la sfîrșitul neoliticului în care se aflau multă ceramică pictată, statuete reprezentînd cultul fertilității, de mare valoare artistică, topoare de piatră, precum și alte unelte aparținînd populației tracice din prima epocă a fierului. Obiectele au fost depuse în Muzeul de istorie din Botoșani.

Cu prilejul unor săpături arheologice efectuate de specialiștii muzeului din Bacău, la Pîncești, pe valea Siretului au fost scoase la iveală urmele unei așezări succesive care atestă prezența omului pe aceste ținuturi, începînd cu mileniile IV—III î.e.n. Epoca neolitică este reprezentată de ceramica pictată tricrom, unelte de piatră și os, precum și numeroase figurine antropomorfe și zoomorfe.

În slujba sănătății. În clinica chirurgicală nr. 2 din Iași a avut loc recent o importantă premieră medicală. Este vorba de extragerea calculilor renali fără bisturiu. Operația, mult mai suportabilă pentru bolnav, evident, și mai rapidă a fost executată cu ajutorul unor aparate medicale speciale. Este vorba de un nefroscop cu accesoriile sale : sondă de ultrasunete, diverse pense de extragere sau sfărîmare a calculilor etc. Cu acest aparat se evită operația deschisă, scurtînd durata de spitalizare a pacienților. Primele operații au fost executate cu succes de specialiștii clinicii.

Orașul Piatra Neamț în ultima lună a acestui an a găzduit o manifestare tehnico-științifică de nivel național consacrată promovării și generalizării creațiilor științifice și tehnice originale. Printre cele peste 2000 de lucrări de invenții și inovații prezentate în cadrul manifestării s-au numărat și 17 aparținînd specialiștilor din cadrul laboratorului „Plantavorel“ din Piatra Neamț. Alături de cele 8 produse aflate deja în fabricație, au fost prezentate și 9 medicamente noi sub formă de comprimate, pulberi sau extracte din plante, toate însoțite de brevete de invenții. Printre acestea „Plavotens“ — antihipertensiv, „Plavobil“ — hepatoprotector, „Sevrom“ — unguent citostatic, „Parkinsonyl“ — pentru tratarea bolii Parkinson, „Proprin“ — pentru tratarea bolilor urologice. Unele dintre produsele laboratorului au fost brevetate și peste hotare, mărturie a recunoașterii lor internaționale.

Noutăți industriale. La Întreprinderea de Mașini-Unelte din Bacău a fost finalizată o celulă flexibilă de fabricație românească — prima dintr-o serie de utilaje complexe folosite la prelucrarea pieselor prismatice. Noul produs creează posibilitatea prelucrării simultane a mai multor piese avînd configurații diferite datorită posibilităților echipamentului de comandă numerică, ce dispune de 5 programe de lucru distincte. Cu acest tip de celulă flexibilă vor fi dotate uzinele constructoare de mașini din țară și de peste hotare.

Continuînd o veche tradiție a plaiurilor nemțene, muncitorii de la fabrica de mobilă din Tg. Neamț dovedesc astăzi în arta modelării lemnului sensibilitatea și gustul pentru frumos al colectivului de aici. Acestea se văd din realizările harnicului colectiv al fabricii, din a cărei producție peste 80% revine exportului.

Arhid. Ioachim GIOSANU

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI — 1988

† *TEOCTIST*
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ȘI
LOCȚIITOR DE MITROPOLIT
AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

„Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!“

(Luca 2, 14).

Ca în fiecare an, ziua cea mare și binecuvîntată a Nașterii Domnului ne adună iarăși în sfintele noastre lăcașuri de închinare, pentru a cinsti după cuviință praznicul întrupării Mîntuitorului Iisus Hristos. Cîntările de preamărire și colindele noastre dragi închinate acestei zile răsună în inimi cu ecou prelung, încă din vremuri străvechi. Melodiile lor se unesc cu graiurile îngerești, îndreptîndu-ne gîndurile către ieslea cea sfîntă din Betleem și îndemnîndu-ne să ne închinăm cu evlavie înaintea dumnezeiescului Prunc, împreună cu păstorii și cu magii de la Răsărit, pentru a ne îndestula duhovnicește din bucuriile negrăite pe care Dumnezeu le-a dăruit întregii lumi prin întruparea Fiului Său.

Minunea cea mai presus de fire din staulul Betleemului revarsă necontenit în potirul sufletelor creștine bogate înrourări de învățăminte, îndemnuri și trăiri duhovnicești, călăuze statornice întru păstrarea și îmbogățirea dreptei credințe și a dobîndirii mîntuirii noastre. De aceea, în ziua Nașterii Domnului, regăsindu-ne în părtășia aceleiași sfinte comuniuni de credință cu moșii și strămoșii noștri, în jurul sfintelor altare străbune — adevărate Betleeme ale nașterii noastre duhovnicești — să ne deschidem ochii minții asupra înțelesurilor adînci ale mesajului îngeresc: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire!“.

Cîntarea îngerilor, care a răsunat, odinioară, deasupra staulului din Betleem, a descoperit inimilor credincioase adevărul despre neasemănata iubire a lui Dumnezeu față de întreaga omenire, hărăzită a se bucura de slava cea de sus, de pace și de bunăvoire pe pămînt. De-a lungul vremii, mințile luminate de har ale Sfinților Părinți, mari dascăli și ierarhi ai Bisericii, au zăbovit cu multă luare-aminte asupra înțelesului acestor graiuri îngerești, pentru a deslușI adevărul că slava lui Dumnezeu și împreuna-trăire a oamenilor în pace se condiționează una pe alta și aduc roade dacă stabilim între ele o legătură vie.

Încă în Vechiul Testament aflăm exprimat același adevăr că „slava lui Dumnezeu“ este, în primul rînd, manifestarea supremă

a desăvîrșirii, a sfințeniei și a purtării de grijă pentru toată zidirea. „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui o vestește tăria“ *(Psalm 18, 1), rostea cu adîncă admirație și evlavie proorocul și psalmistul David, mărturisind prin aceasta că întreaga fire, prin frumusețea și desăvîrșirea ei, reflectă slava lui Dumnezeu.*

Dar nu numai cerul și pămîntul cuprind și descoperă slava lui Dumnezeu, ci și omul, și mai ales el, menit a fi cununa creației, făcut după chipul lui Dumnezeu (Facerea 1, 27), înzestrat cu gîndire și libertate, în stare să chiverniséască în mod înțelept tot ceea ce îl înconjoară spre a agonisi pentru el și pentru semeni „pîinea cea spre ființă“. Drepții și bineplăcuții lui Dumnezeu însetau pururea spre cunoașterea slavei cerești, ca dar special pentru ei și rolul lor profetic. „Arată-mi slava Ta!“ *(Ieșire 33, 18), cerea Moise lui Dumnezeu, Care i Se descoperă și îl încredințează, zicînd:* „Viu sînt Eu și viu e numele Meu și de slava Domnului e plin tot pămîntul“ *(Numeri 14, 21).*

Descoperirea însă și înțelesul slavei lui Dumnezeu ni s-au făcut deplin la „plinirea vremii“ prin întruparea Mîntuitorului Iisus Hristos, în Care Sfîntul Apostol Pavel vede „strălucirea slavei și chipul ființei lui Dumnezeu“ *(Evrei 1, 3). În desăvîrșita Sa smerenie cu care a venit pe lume ca Prunc în ieslea sărăcăcioasă și în ascultarea Sa pilduitoare față de vrerea Tatălui ceresc, Mîntuitorul spunea:* „Eu nu caut slava Mea... Dacă Mă slăvesc Eu pe Mine Însumi, slava Mea nimic nu este. Tatăl Meu este Cel care Mă slăvește“ *(Ioan 8, 50, 54). Și tot El mărturisește mai înainte de a suferi chinurile și răstignirea:* „Acum a fost preaslăvit Fiul Omului și Dumnezeu a fost preaslăvit întru El“ *(Ioan 13, 31).* „Părinte, a venit ceasul! Preaslăvește pe Fiul Tău, ca și Fiul să Te preaslăvească... Eu Te-am preaslăvit pe Tine pe pămînt; lucrul pe care Mi l-ai dat să-l fac, l-am săvîrșit“ *(Ioan 17, 1, 4).*

Prin întruparea, prin moartea pe cruce, prin învierea și prin înălțarea Sa la cer, Mîntuitorul Iisus Hristos a restaurat chipul lui Dumnezeu în om și a făcut cunoscută lumii slava lui Dumnezeu. Despre cinstirea chipului nostru și despre iubirea dumnezeiască față de om s-a scris într-o cunoscută scriere patristică, din secolul II, numită „Păstorul lui Herma“, *următoarele:* „*Nu înțelegi oare că slava lui Dumnezeu este mare, puternică și minunată tocmai prin faptul că El a creat lumea pentru om și a supus lui toată creația și i-a dat toată stăpînirea, ca să stăpînească toate cele de sub cer?*“. *Iar în plenitudinea ei, lucrarea acestei slave dumnezeiești s-a manifestat vizibil în lume prin pogorîrea Duhului Sfînt asupra Sfinților Apostoli la Cincizecime. Slava lui Dumnezeu, în înțelegerea cea mai cuprinzătoare, strălucește în primul rînd în Biserică, însăși Împărăția lui Dumnezeu care este* „dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfînt“ *(Romani 14, 17) și ea cuprinde cerul și pămîntul, îngerii, sfinții și pe toți cei ce se străduiesc pe pămînt pentru dobîndirea ei. Acesta este și înțelesul cuvintelor pe care le auzim la începutul Sfintei Liturghii, ca și la săvîrșirea celorlalte Sfinte Taine, atunci cînd sfinții slujitori intonează: „Binecuvîntată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor“.*

Doxologia îngerilor la venirea în lume a Domnului nostru Iisus Hristos a descoperit, așadar, bogăția dragostei și bunătății lui Dumnezeu față de oameni și a arătat legătura vie dintre cer și pămînt, dintre Creator și creație. Omul, în calitate de cunună a întregii creații, descoperind în sine chipul și asemănarea lui Dumnezeu, are menirea de a răspunde la dragostea dumnezeiască prin dragostea lui lucrătoare de fapte bune, prin identificarea voinței lui cu voința lui Dumnezeu. În acest chip și noi ne învrednicim de slava Lui cea cîntată de îngeri deasupra peșterii, silindu-ne să ne împodobim viața cu „evlavie, smerenie, milă, blîndețe, înțelepciune, pace, adevăr și dragoste sinceră față de toți", cum învață Sfîntul Ioan Gură de Aur. „Omul — continuă același sfînt ierarh — este o făptură ce aparține la două lumi; sufletul său este aproape de lumea de sus, iar trupul se apropie de lumea de jos. Asemenea unei punți, el unește aceste două lumi; ca și ele el are Același Creator, Care a făcut toate în cer și pe pămînt".

Pentru a ne bucura de darul „slavei lui Dumnezeu" se cuvine mai întîi să descoperim înlăuntrul nostru adevăratul sens al vieții noastre de fii și slujitori ai Bisericii strămoșești, spre a o trăi în toată plenitudinea ei, deschisă spre săvîrșirea binelui, dreptății și adevărului. Legată strîns de înseși viețuirea și rostul nostru, slava lui Dumnezeu este dar și este în același timp și îndemn stăruitor la o activitate creatoare, la propășire duhovnicească necontenită, la împlinirea a tot ceea ce înalță și înnobilează ființa noastră, devenind făpturi noi, vrednici să primim harul mîntuitor. Caracterul superior al vieții creștine se definește, cum se știe, prin credință și fapte bune, după cum spune Însuși Mîntuitorul Hristos: „Ca lumea să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri" *(Matei 5, 16). Harul se coboară de sus, de la Părintele luminilor, iar noi îl facem roditor prin credință și fapte bune.*

Luînd trup omenesc și venind în lume, Dumnezeu Și-a descoperit slava Sa, în smerenie, spre a o dărui oamenilor. Pe același drum al acestei virtuți, cu un rol atît de hotărîtor în izbîndirea urcușului duhovnicesc, îndeamnă a păși un mare învățător al voii lui Dumnezeu, Sfîntul Ierarh Martir Irineu de Lugdun, încă din secolul II, scriind: „Va trebui mai întîi să respectați ordinea omenească și după aceea să participați la slava lui Dumnezeu. Nu voi L-ați creat pe Dumnezeu, ci Dumnezeu v-a creat pe voi. Astfel, dacă sînteți creația lui Dumnezeu, așteptați mîna Artistului viu care face tot lucrul la timpul potrivit, timp potrivit pentru voi, obiectul creației Lui. Oferiți-I Lui o inimă blîndă și ascultătoare și urmați modelul pe care vi-l dă Artistul: aveți în voi smerenie, pentru ca nu cumva fiind îndărătnici să pierdeți amprentele degetelor Lui". De cîte ori, cuprinși de duhul smereniei și al căinței sincere, ne recunoaștem marginile noastre, Dumnezeu ne cheamă să-I preamărim slava Sa tocmai prin cele slabe și neputincioase ale noastre. Mîntuitorul a dat slava Sa apostolilor Săi și, prin ei, nouă tuturor, spre a fi una în credință cu ei. „Slava pe care Tu Mi-ai dat-o le-am dat-o lor, *spune El,* ca ei să fie una, precum Noi una sîntem" *(Ioan 17, 22).*

Sîntem vase de cinste ale lucrării lui Dumnezeu și slujitori ai vrerilor Lui, cum tălmăcește același sfînt ierarh: „*Atunci cînd Domnul a spus ucenicilor Săi:* „Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi“, *a subliniat faptul că nu El era slăvit de către cei ce Îl urmau, ci ei erau cei care primeau din slava Sa, urmînd pe Fiul lui Dumnezeu*“.

Ca purtători ai slavei lui Dumnezeu, să ne străduim să nu o împuținăm, ci dimpotrivă, să o facem să strălucească tot mai puternic prin vrednicia noastră personală, spre a binemerita acest dar. „Avem comoara aceasta în vase de lut, *ne atrage atenția Sfîntul Apostol Pavel,* ca să se învedereze că puterea covîrșitoare este a lui Dumnezeu și nu de la noi“ *(II Corinteni 4, 7). Această putere a lui Dumnezeu care sălășluiește în ființa noastră are însă nevoie de rîvna, de credința și de dragostea noastră, pentru ca să se poată descoperi în toată strălucirea ei. Participarea noastră la slava lui Dumnezeu este nu numai un dar, ci și o datorie. Atunci cînd ne străduim să facem din sufletul nostru grădină de virtuți, Duhul Sfînt transformă întreaga noastră ființă, făcînd-o purtătoare vrednică a slavei lui Hristos. Acest lucru înseamnă deci că „slava lui Dumnezeu“ se arată în deplina ei înțelegere nu numai cu privire la ceea ce este omul, ci și cu privire la ceea ce el urmează să devină, prin păstrarea credinței strămoșești și prin slujirea semenilor cu care împreună are menirea de a alcătui pietre vii la temelia Bisericii.*

Mesajul îngeresc al Nașterii Domnului: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire“, *pe lîngă frumusețea lui de nedescris, ca inspirație divină și cuvînt dumnezeiesc, leagă cerul cu pămîntul, constituind din aceste două realități atît de diferite o unitate desăvîrșită. Îmbrățișînd într-o singură doxologie cele cerești cu cele pămîntești, slăvirea lui Dumnezeu cu așezarea păcii pe pămînt și a bunăvoirii între oameni, această cîntare de o mare actualitate în vremea noastră îndreaptă luarea-aminte asupra unui mare adevăr: Că slava lui Dumnezeu cuvenită omului de pretutindeni se poate dobîndi dacă omul se străduiește la rîndul său să săvîrșească cele ale păcii. Aceste valori ale întrupării nu sînt vestite separat și nu-și dau roadele lor binefăcătoare pe pămînt, de „bunăvoire între oameni“, dacă nu le dăm viață cu prioritate prin întreaga noastră strădanie; dacă slava lui Dumnezeu nu se înalță de pe pămîntul păcii și dacă preamărirea sărbătorii nu se împlinește din inimi și buze curate, rostitoare de bunăvoință, de pace și de prețuire a semenilor.*

Cu aceste valori în cugete și fapte vrednice de slava lui Dumnezeu au prăznuit, de-a lungul secolelor, fericiții noștri strămoși sărbătoarea Nașterii Domnului, pe care au împodobit-o cu datini, colinde și trăiri rupte din ființa și înțelepciunea lor, ca fii statornici ai Bisericii străbune și ai Patriei scumpe. Aceleași, ca melodie și conținut curat ortodox, de la un capăt la altul al întinselor ținuturi românești, aceeași voioșie și încredere, exprimate atît de frumos în veșnicia și unitatea graiului românesc, colindele și datinile au exprimat acum în luna decembrie și în zorii Noului An vechimea,

continuitatea, unitatea și crezul lor, de atîtea ori mărturisit și de atîtea ori plătit cu jertfe, de a fi o țară și un popor liber și independent.

Acum, cînd prăznuim după datină marea sărbătoare a Nașterii Domnului — „Răsăritul răsăriturilor" —, ne îndreptăm creștinește și românește gîndurile de cinstire către eroii noștri nemuritori, către neînfricații luptători, participanții de acum șaptezeci de ani, veniți din toate laturile românești pe Cîmpia lui Horea de la Alba Iulia, pentru ca într-un cuget să proclame Unirea veșnică a Transilvaniei cu Patria Mamă, crearea Statului național unitar român.

Rod al năzuințelor, vrerilor și luptelor de secole ale tuturor fiilor ținuturilor românești, această împlinire a pecetluit pentru totdeauna unitatea sfîntă a poporului român, temelie trainică a devenirii lui. Între chipurile de frunte ale celor peste o sută cincizeci de mii de delegați și participanți, la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia au răsunat și glasurile multor slujitori ai altarelor, în frunte cu cel ce s-a străduit neabătut pentru înfăptuirea unirii, episcopul de atunci al Caransebeșului Miron Cristea, viitor patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Înscrisă în cugetele și inimile tuturor fiilor ținuturilor străbune, Unirea cea Mare cucerită și înfăptuită ca un drept sacru strălucește în zilele noastre prin vrednicia brațelor, prin lumina minții și prin eroismul întregului nostru popor, unit în jurul înaltei Conduceri de stat, adăugînd mereu noi și noi împliniri spirituale și materiale și înălțînd patria pe culmi de înflorire, de deplină afirmare a independenței și suveranității naționale. În acest uriaș iureș de simțire și de atașament patriotic ne aflăm și noi ierarhii, credincioșii și slujitorii Bisericii noastre strămoșești, spre a aduce, prin graiul eforturilor noastre sporite, sprijinul hotărîtor în munca plină de avînt a întregului nostru popor român, năzuințelor sale de pace, de colaborare și prietenie dintre oameni și popoare.

Anul pe care îl încheiem peste puține zile ne-a prilejuit evocarea unor momente de mare însemnătate din istoria țării și a Bisericii noastre, menite să ne însuflețească cinstirea și recunoștința față de vredniciile celor ce secole de-a rîndul au temeluit valorile spirituale ale neamului nostru românesc. Pătrunși de asemenea simțăminte am comemorat, la mormîntul său din biserica Sf. Gheorghe-Nou, vrednicia și sfîrșitul martiric al domnitorului Constantin Brîncoveanu, cu prilejul împlinirii a trei sute de ani de la urcarea lui pe tronul Țării Românești. De numele său și al lui Șerban Cantacuzino este legată și tipărirea primei traduceri integrale a Sfintei Scripturi pentru prima dată în limba română în tipografia Mitropoliei din București, monument de cultură fără asemănare, cunoscut sub numele de Biblia lui Șerban *sau* Biblia de la 1688. *Ne-a ajutat Dumnezeu să omagiem vrednicia poporului român pentru unitatea graiului strămoșesc oglindită în această Carte a cărților, tipărind-o după trei sute de ani, în aceeași tipografie, cu litera și graiul nostru de astăzi. La trăirile noastre luminoase din aceste zile și pășind pra-*

gul Noului An 1989, alăturăm rugăciunilor și bucuriilor noastre sfinte și pe eroii unității noastre naționale și ostenelile cărturărești ale tuturor celor care din bătrîne timpuri au trudit la dăltuirea conștiinței de neam și la înveșmîntarea Cuvîntului lui Dumnezeu în graiul dulce și sfînt al strămoșilor noștri.

Adresîndu-vă acest cuvînt pastoral, izvorît din dragostea părintească ce vă păstrez, mulțumesc adînc recunoscător Bunului Dumnezeu pentru bucuria de a ne afla azi împreună în jurul dumnezeiescului Prunc din ieslea devenită „Sfîntă a sfintelor", spre a primi lumină din lumina „Soarelui dreptății", în călăuzirea noastră pe drumul mîntuirii. Cald și stăruitor îndemn părintesc vă așez în inimi și în cugete povățuindu-vă să ascultați cu credință și să primiți cu dragoste sfintele chemări ale sărbătorii de azi spre a vă îndestula după datina din străbuni cu vrednicie din bucuriile acestei sfinte sărbători.

Pomenindu-vă neîncetat în rugăciunile mele, vă trimit cu arhierească binecuvîntare cele mai bune urări de sănătate, fericire, pace și alese bucurii duhovnicești pentru sfintele sărbători ale Crăciunului, Noului An 1989 și Bobotezei, dorindu-vă tuturor tradiționalul :

„La mulți ani !"

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI — 1988

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR

„Din Persia împărații aur, tămîie și smirnă au adus Împăratului Dumnezeu, iar noi acum..., cu creștinesc gînd, din suflet să-I aducem; credința, nădejdea și dragostea".
(Stihiră la Utrenia din 23 decembrie)

În fiecare an, cu apropierea Sărbătorilor Crăciunului, la auzul în biserică al cîntării „Hristos se naște, slăviți-L...", pe bolta creștinești noastre minți încep să se zugrăvească : gingașul Prunc Iisus și Preacurata Lui Maică, vitele care suflă „căldură ca să-I facă", steaua care a condus privirile magilor la Prunc, păstorii uimiți de vestea Nașterii Pruncului și grăbind de a I se închina cu evlavie...; în auz ne sună imnul oștilor îngerești care cîntau atunci : „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire".

Cei vîrstnici zburăm cu mintea la anii copilăriei, cu frumoasele colinde și datini de Crăciun ; cei mici au așteptat cu nerăbdare să împlinească sfintele tradiții străbune și darurile aduse de Moș Crăciun iar noi, slujitorii Bisericii și credincioșii, ne-am adunat în biserica lui Dumnezeu ca să ascultăm sfînta slujbă, cuvîntul de folos și să ne rugăm Pruncului născut și Preasfintei Lui Maici.

Întreaga omenire era sub povara osîndei din pricină că strămoșii noștri călcaseră porunca lui Dumnezeu. Dumnezeu însă, ca pe Adam odinioară în rai, îi striga mereu prin aleșii și sfinții bărbați și-i îndemna să urce iar la fericirea cea dintîi. Prin prooroci și drepți la neamul ales, prin bărbații îmbunătățiți, ca Melhisedec, Iov și alții la celelalte neamuri, omenirea făcea eforturi să îmblînzească pe Dumnezeu, să urce iarăși la El. Dar încă nu venise „plinirea vremii" și toate strădaniile acestora nu putuseră a pleca cerurile.

Cea care a milostivit pe Dumnezeu de a plecat cerurile și S-a coborît la noi a fost dumnezeiasca și Preacurata Copilă Maria, Fecioara fără prihană, Căreia arhanghelul Gavriil i-a adus închinare rostind : „Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine, binecuvîntată ești tu între femei...; ai aflat har la Dumnezeu" *(Luca 1, 28 și 30); Cea care plină de har a spus, proorocind pentru veacuri :* „...iată de acum mă vor ferici toate neamurile..." *(Luca 1, 48). Sfinții Părinți și scriitorii bisericești au împodobit-o cu laude și cîntări. Sfîntul Grigore de Nyssa zice : „Ai fost înfrumusețată mai presus decît zidirea, ești luminată mai mult decît oamenii, strălucești mai presus de soare, te-ai înălțat mai presus de îngeri"* [1], *Și noi cîntăm mereu în biserică și în rugăciuni : „Ceea ce ești mai cinstită decît heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decît serafimii...". Despre sfînta viață a Maicii lui Dumnezeu îna-*

---

1. Cit la mh. E. Poiană, *Doctrina despre Maica Domnului în cărțile de cult*, Teză de licență (dactilograf.), București, 1958, p. 58.

inte de a primi vestea nașterii Pruncului, părintele bisericesc, mult învățatul și duhovnicescul călugăr Mihail Pselos, zicea acum nouă sute de ani: „Ea nu era deloc departe de Treimea cea neapropiată și înainte de zămislire, ea vedea pe Dumnezeu mai limpede decît serafimii și prin neîncetată cugetare la El, ea Îl zămislea în minte, Îl purta în gînd, Îl năștea în chip nespus în suflet, cum Îl va zămisli și Îl va naște mai tîrziu“ [2], *Dumnezeu adevărat și om adevărat. Viața de sfințenie a Sfintei Fecioare s-a înălțat așa de sus că a atins curba cerului care cobora pe Fiul lui Dumnezeu la oameni și S-a unit cu firea noastră în trupul Preacuratei Fecioare. Cîntările de Crăciun slăvesc această mare taină zicînd: „Astăzi Dumnezeu pe pămînt a venit și omul la cer s-a suit...; plecînd cerurile, S-a coborît și S-a sălășluit în pîntecele Fecioarei fără schimbare, ca într-însa să înnoiască pe Adam cel stricat“* [3]. *Iar în altă cîntare se spune: „Iată Fecioara, precum s-a zis de demult (Isaia 7, 14), în pîntece zămislind, a născut pe Dumnezeu Cel ce S-a făcut om și a rămas fecioară“* [4].

Știți cu toții cele întîmplate la Nașterea Domnului și pe care le-am înfățișat pe scurt la începutul cuvîntului nostru. Gîndul se oprește la păstorii care sînt primii dintre noi, muritorii, ce au luat cunoștință de nașterea Pruncului și I s-au închinat. Dar nu orice păstor s-a învrednicit de acest nespus dar, ci numai aceia care „erau pe cîmp și făceau de strajă noaptea împrejurul turmelor“, *cum scrie la sfînta Evanghelie (Luca 2, 8). Prin aceasta este consfințită conștiința profesională și hărnicia în muncă.*

Și mai mult se cuvine să poposim la cei „trei crai de la răsărit“ și să ne uimim de evlavia lor și consecvența lor cu știința pe care o aveau. Cîntările bisericești îi numesc uneori magi și împărați: „magii, împărații Perșilor...“ și alteori astronomi: „Cer pe pămînt s-a arătat astronomilor prin stea...“; sau filosofi: „Filosofii au adus daruri...“ [5]. *Poartă aceste felurite numiri fiindcă erau foarte învățați, trăiau pe lîngă curțile împăraților, unii fiind fii de împărați sau chiar împărați. Despre cei trei crai se spune că unul ar fi fost din părțile Mării Caspice, altul regele luminii sau al Răsăritului, al treilea rege al Babilonului* [6].

Cu toții știau de la un prooroc al lor că o stea va vesti nașterea împăratului care va izbăvi omenirea. Urmărind mersul stelelor și tîlcuind sensul lor, au văzut această stea minunată față de toate. Fiind de bună credință și cu inima însetată de adevăr, au aflat adevărul. Cîntările bisericești însemnează aceste calități esențiale ale lor: „steaua Îl vestește magilor ce-L căutau cu bună credință...“, sau: iar ei „dumnezeiește se bucurau întru dreptatea inimii“ [7]. *Cum să nu ne uimim cînd vedem că au lăsat treburile, onorurile și traiul împărătesc și au plecat la drum lung și necunoscut,*

---

2. *Patrol. Orient.* t. XVI, fasc. 3, p. 521 trad. franc., aceeași teză, p. 56.
3. *Stihira* la vecernia Nașterii Domnului.
4. *Imn* la canonul Nașterii Domnului.
5. *Slava* Vecerniei Nașterii Domnului și *imne* la Înainte prăznuire, 20 și 23 decembrie.
6. *Dicționarul Noului Testament*, de Pr. dr. I. Mircea, București, 1984, p. 282-283.
7. *Sedealna* la Utrenia din 23 decembrie și imn la canoane.

plin de riscuri și de lipsuri, de oboseală și de primejdii. Lumina din chipul lui Dumnezeu încrustat în sufletul lor s-a unit cu lumina Pruncului Iisus, oglindită în stea, și i-a călăuzit la locul unde era Pruncul. Sfînta Evanghelie ne spune : Magii, „intrînd în casă, au văzut pe Pruncul cu Maria, mama Lui, și căzînd la pămînt s-au închinat Lui; și deschizînd vistieriile lor, I-au adus daruri: aur, tămîie și smirnă“ *(Matei 2, 11).*

Acești crai cărora la ei acasă li se supuneau popoarele lor, iată că se supun ei înșiși glasului conștiinței sădite în inimile lor (Romani 2, 15), se smeresc plecîndu-și genunchii în fața unui Prunc, într-o peșteră sărăcăcioasă, Îl adoră închinîndu-se Lui și dîndu-I daruri. I-au adus multe daruri din care cele proprii unui împărat nou născut erau : aurul, tămîia și smirna. Învățații și evlavioșii scriitori ai cîntărilor bisericești ne spun și ce însemnare au aceste daruri : „Noi acum... cu creștinesc gînd, din suflet să-I aducem (Pruncului): credința, nădejdea și dragostea“ [8], *cele trei virtuți creștine din care crește paradisul virtuților sufletului nostru.*

Aurul *închipuiește* credința. *Acest metal este foarte prețios, strălucitor, se mlădiază ușor fără a-și pierde însușirile, bun conducător de căldură și electricitate, folosit de om de cînd acesta apare pe pămînt. Apostolul ne spune că* „credința este adeverirea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor nevăzute“ *(Evrei 11, 1). Iar după părintele bisericesc, episcopul Teodoret de Cir, credința este învoirea liberă a sufletului, vederea sufletească a unui lucru nevăzut,* statornicia în ceea ce este adevărat, *înțelegerea celor nevăzute potrivit firii“* [9]. *Ca și aurul, credința este cea mai prețioasă, nu-și pierde strălucirea, se mlădiază după fiecare neam și credincios, rămîne aceeași și conduce în suflet căldura și lumina dumnezeiască, omul avînd credința în supranatural, adică în Dumnezeu, de cînd a apărut pe acest pămînt. Credința își are locul cu deosebire în mintea omului. Magii au avut în mintea lor această credință care a strălucit ca aurul și lumina ei i-a dus la Prunc.*

Tămîia *înseamnă* nădejdea. *Tămîia cea adevărată este sucul din scoarța unui anumit copac ce crește în Africa și India, suc, care, în contact cu aerul, se preface în bobițe. Prin ardere, bobițele produc un fum gros și un miros plăcut și aromat. De aceea tămîia se folosește la slujbele religioase de cînd e omul. O cîntare luată din psalmi spune :* „Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămîia înaintea Ta“ *(Ps. 140, 2). După concepția creștină, nădejdea este* dorul *și așteptarea cu* încredere *a împlinirii tuturor bunătăților făgăduite de Dumnezeu omului...“, ea fiind, după Mărturisirea de Credință, „o adevărată îndrăzneală către Dumnezeu ce se dă în inima omului de la Dumnezeu“* [10]. *Deci locul nădejdii este în inimă. Acolo este jertfelnicul unde, cu făclia credinței din minte, se aprinde focul iubirii și arde cu plăcutul fum și miros al dragostei de Dumnezeu și de aproapele. În inimile celor trei crai ardea tămîia nădejdii că vor întîlni pe Pruncul-Împărat. L-au întîlnit.*

Smirna *este* dragostea *lucrătoare prin fapte bune. Smirna este*

---

8. *Sedealna* la Utrenia din 22 și 23 decembrie.
9. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 45.
10. *Ibidem*, p. 193-194.

o rășină din coaja unui copac din țările calde, care de asemenea răspîndește un parfum plăcut. Tot astfel și adevărata dragoste trebuie să răspîndească binefacerile și parfumul său în toate laturile: spre Dumnezeu, spre semenii noștri, spre noi înșine. Întocmai ca și smirna, cuvintele Mîntuitorului răspîndesc parfumul lor: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău... și pe aproapele tău, ca pe tine însuți“ *(Matei 22, 37-39). Adevărata iubire este cea cu fapta, precum scrie:* „Aceasta este iubirea, ca să umblăm în poruncile Lui“ *(II Ioan 1, 6); sau în alt loc:* „Cine iubește pe Dumnezeu, să iubească și pe fratele său“ *(I Ioan 4, 21).*

Iubirea cu fapta este vădirea dragostei din adîncul inimii care se împlinește prin voința noastră lucrătoare. Puternică voință au avut cei trei crai, înfruntînd greutățile drumului și aducînd daruri alese Pruncului.

Iată de ce de Crăciun pe toți ne îndeamnă Biserica prin cîntări: „*Să mergem toți unde Hristos Se naște, avînd în minte steaua credinței; acolo Îl vom vedea pe Dumnezeu născîndu-Se, și să-I aducem vrednice daruri, faptele cele bune*“ [11].

Luînd firea noastră pămîntească, Hristos ne-a împăcat cu Dumnezeu Tatăl. Apostolul spune limpede: „Hristos S-a făcut pacea noastră..., surpînd peretele cel din mijloc al despărțiturii și desființînd vrăjmășia în trupul Său..., ca întru Sine pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea“ *(Efeseni 2, 14-16). Tot astfel învață și o cîntare bisericească de Crăciun:* „*De legea dragostei ținîndu-ne, voința iubirii de frați să o primim, unul cu altul pace avînd și una împreună înțelegînd, că Dătătorul de pace Hristos vine ca să împace toate...*“ [12]. *Iar imnul de slavă cîntat de sfinții îngeri la Naștere răsuna la fel:* „*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pre pămînt pace între oameni bunăvoire*“.

Iată de ce nu putem să nu ne exprimăm stima și recunoștința noastră față de toți cei ce se străduiesc pentru „pacea a toată lumea“ și cu deosebire față de conducerea noastră de stat în frunte cu Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, osîrdnic ostenitor pentru pace.

Dragostea roditoare în fapte este temelia întregii vieți omenești. Dragostea este „legătură a păcii“, *cum învață Apostolul (Efeseni 4, 3), care unește pe toți oamenii laolaltă. Tocmai pentru revărsarea acestei iubiri în firea noastră S-a întrupat Mîntuitorul, ca să ne unească pe toți, ca să* „fim cu toții una“, *precum și Dumnezeirea este una. Unitate în sînul familiei, unitate între fiii aceluiași neam, unitate între toate popoarele cu respectarea drepturilor, tradițiilor și specificului fiecărui neam. La Dumnezeu sîntem înregistrați și ca neamuri, ca popoare. Deci nici un popor nu trebuie să dispară. Mîntuitorul a trimis pe Apostoli la toate neamurile (Matei 28, 19) și la sfîrșitul lumii va judeca toate neamurile (Matei 25, 32). Creștinismul a mărit mult valoarea fiecărui neam în parte, realizînd unitatea în diversitate. Este „marea taină a creștinătății“. De aceea tot puhoiul de suferințe care s-a abătut asupra neamului nos-*

---

11. *Stihiră* la Laude la 24 decembrie.
12. *Imn* la canoanele Pavecerniței de la 22 decembrie.

tru românesc, toate încercările dușmanilor acestui neam de a ne sfîrteca și înghiți nu au izbutit să rupă unitatea spirituală, văditā în credința ortodoxă strămoșească, în datinile și tradițiile noastre specifice, în limba „vechilor cazanii", cea de obîrșie latină. Prin învățăturile și graiul Sfintei Scripturi, prin slujbele și sfintele Taine, Biserica a ținut unitatea de limbă, de gîndire, de simțire, de voință și de lucrare românească a acestui neam.

Două evenimente importante prăznuim anul acesta: 300 de ani de la tipărirea integrală a Sfintei Scripturi, „Biblia de la București" și 70 de ani de la „făurirea statului național unitar".

Această Biblie, acum din nou retipărită, prin purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și cu aportul unui mare număr de specialiști, este, cum spunea marele nostru istoric, Nicolae Iorga, „un bun colectiv al poporului nostru", „o operă de unitate națională în acel domeniu moral de unde pleacă pe urmă toate celelalte" [13]. *La acest măreț Praznic, cînd* „Cuvîntul trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi" *(Ioan 1, 14), să ne unim simțirile și să cinstim pe cei care au întocmit într-un tot unitar cuvintele lui Dumnezeu.*

De la începutul neamului nostru și al încreștinării noastre, cuvîntul lui Dumnezeu cel scris a circulat la toți românii, indiferent în ce parte erau și cine îi stăpînea. Și această Biblie a circulat apoi. Chiar dacă politic eram sub diferite stăpîniri străine, românii din hotarele lui Burebista, lui Traian și Decebal, lui Ștefan cel Mare sau Mircea cel Mare, lui Mihai Viteazul sau Dimitrie Cantemir, toți constituiau o unitate morală care în mod firesc a tins spre unitate și în fapt. Acum 70 de ani, cînd pădurile și cîmpiile se poleiau în albul imaculat al zăpezii, s-a înfăptuit și unitatea românilor de pretutindeni în hotarele noastre existente de mai bine de două milenii. Se dă o mare importanță factorului cultural în această unitate, factor pe care atunci îl promova Biserica. Același istoric afirmă: „Călugărașii de odinioară, bieții purtători de cărți din sat în sat, acei care stăteau în strană și se închinau lui Dumnezeu, cei care înaintea copiilor învățau Evanghelia neamului, săracii și desculții intelectualității românești, aceia au pregătit unirea de astăzi". Dar, după spusa lui Alexandru Vlahuță, „îndărătul acestei strălucite biruințe au stat legiunile de mucenici, toată această oaste nevăzută a trecutului nostru, căci, pentru orișice izbîndă mare, morții unui neam se scoală și luptă umăr la umăr cu cei vii" [14]. *Și pentru această Prăznuire a ființei neamului nostru să ne unim sufletele și să cinstim memoria tuturor celor ce au înfăptuit această unitate ale cărei rădăcini vin din trecutul îndepărtat. Cu acest prilej să ne alăturăm cu toții și cinstirii și îndemnului pe care îl dă conducerea noastră de stat prin glasul eminentului nostru Președinte, care zice: „Întregul popor, tineretul, trebuie să cunoască și să cinstească pe înaintași, pe aceia care au asigurat dezvoltarea și formarea poporului și națiunii române, a limbii și literaturii române..., au asigurat*

---

13. Pr. C. Leonte, *Biblia de la București...*, Îndrumătorul bisericesc nr. 4 al Eparhiei Romanului și Hușilor, 1988, p. 55.

14. Asistent Al. M. Ioniță, *70 de ani de la făurirea statului național unitar român*, ambele citate în același art. și același Îndrumător, p. 30-31.

cu prețul vieții lor existența poporului, a națiunii noastre independente“ [15].

Mai sărbătorim încă 300 de ani de la suirea pe tronul Țării Românești a celui ce a fost „Brîncoveanu Constantin, / boier vechi și domn creștin“, despre care așa de frumos grăiește unul din scriitorii noștri. Pentru acest voievod „creștinismul trăit însemna mai mult decît un factor de politică externă, era trăirea personală“, a cărei lucrare a semănat pe tot întinsul pămîntului românesc biserici, paraclise, mănăstiri și schituri care, laolaltă, mărturisesc despre o epocă ce s-a numit, pe drept cuvînt, a artei brîncovenești; Voievod care „a preferat să rămînă un domn al păcii“ și a cărui moarte de martir în adevăratul sens al cuvîntului, a lui și a feciorilor lui, a fost „pentru apărarea credinței creștine“ [16]. Și acestui martir al credinței străbune îi pot fi aplicate cuvintele dintr-o cîntare de Crăciun: „Filosofii au adus darurile, iar mucenicii sîngiuirile Ție Celui ce Te-ai născut pe pămînt“ [17]. Simțămintelor noastre să adăugăm și evlavia și să cinstim pe acest sfînt martir al credinței și neamului nostru.

Fără covîrșitoarea sfințenie a Sfintei Fecioare Maria nu era posibilă coborîrea lui Dumnezeu la firea noastră și îndumnezeirea noastră. De aceea să o cinstim mult: ca fecioară înainte de naștere, fecioară în timpul nașterii și fecioară după naștere, cum a hotărît Sfîntul Sinod ecumenic acum aproape 1700 de ani și cum întotdeauna au cinstit-o Biserica de pretutindeni și credinciosul nostru popor. Vă rog să vă feriți de toți aceia care își zic creștini, dar batjocoresc pe Maica Domnului, de cei care, după spusa unui înalt ierarh al Bisericii noastre, „vin să vă dezbine cu Scriptura în mînă...; frați mincinoși“ *(II Corinteni, 11, 26), „falși profeți care... răstălmăcesc Scriptura, și sub chipul unei false evlavii urmăresc doar dezbinarea în Biserică“ [18], vizînd prin aceasta sfărîmarea unității neamului.*

Cu învățături din melodioasele cîntări bisericești de Crăciun, vă îndemn pe toți: „Noi, (cei numiți în imnele bisericești) înțelepții lui Dumnezeu, să ne lepădăm de patimile trupești și de somnul trîndăviei, să ne ținem de grijile cele duhovnicești, vrednici pe noi înșine punîndu-ne prin fapte bune înaintea Stăpînului Celui ce S-a născut“ [19].

Vă urez din inimă ca Sfintele Sărbători ale Crăciunului, Anul Nou 1989 și Botezul Domnului să le aveți cu sănătate, liniște deplină, mulțumire sufletească, bună sporire în toate și „Dumnezeul păcii să fie cu voi cu toți“ *(Romani 15, 33).*

Al vostru părinte duhovnicesc, care se roagă Celui născut din Sfînta Fecioară pentru buna voastră viețuire, pentru pacea a toată lumea și care vă binecuvîntează.

---

15. Rev. „*Glasul Bisericii*“, nr. 5, 1987, p. 143.
16. Arhim. Bartolomeu (Valeriu) Anania, *Constantin Brîncoveanu*, în Îndrumătorul citat, p. 64.
17. *Imn* la canoanele de la 23 decembrie.
18. Antonie, Mitropolitul Ardealului, *Pastorală la Nașterea Domnului*, 1986, p. 8.
19. *Imn* la canoanele Pavecerniței de la 23 decembrie.

SFÎNTUL IERARH NICOLAE ÎN EVLAVIA ȘI ICONOGRAFIA BISERICII DIN MOLDOVA

Sfîntul ierarh Nicolae este, cum bine știm, unul dintre cei mai cunoscuți și mai populari sfinți în viața credincioșilor noștri. Foarte mulți credincioși, bărbați și chiar femei, îi poartă numele, foarte multe biserici, ctitorii voievodale sau sătești, sînt închinate Sfîntului ierarh Nicolae. Nu este credincios care să nu alerge la vreme de necaz sau bucurie la icoana sa, cu rugăciuni de cerere sau mulțumire, cu deplina încredințare că prin mijlocirile sale înaintea lui Dumnezeu dobîndește împlinirea rugăciunii. El este cinstit, în rînduiala Bisericii noastre, împreună cu Sfinții Apostoli în fiecare zi de joi a săptămînii. Icoana sa este prezentă în foarte multe catapetesme de biserici ca al doilea hram al sfîntului lăcaș sau — mai totdeauna — amintind de o altă biserică mai veche închinată Sfîntului Nicolae care a fost pe locul sau în apropierea locului celei prezente. Chipul său este prezent mai totdeauna în grupul sfinților ierarhi zugrăviți în sfîntul altar ; chipul, viața și minunile sale sînt zugrăvite atît în interiorul bisericilor în cadrul Sinaxarului cît și în exteriorul lor, acolo unde sînt picturi exterioare ; chipul său este înfățișat în icoana sa praznicală, pusă pe iconostas sau tetrapod pe care o sărutăm, în fiecare zi de joi și mai ales în ziua praznicului său, 6 Decembrie și ea este aproape nelipsită din orice casă de creștin.

Chipul Sfîntului Nicolae zugrăvit în icoană este atît de bine cunoscut de orice credincios încît el poate fi recunoscut chiar și în cazul în care n-ar avea scris, alăturat, numele; trăsăturile realiste ale feței sale, ca om, sînt împletite în chipul cel mai armonios cu trăsăturile, virtuțile sufletului său ca sfînt ; liniile care conturează fizionomia sa sînt încărcate de teologul iconar cu trăsăturile lui sufletești conturate atît de limpede de cuvintele troparului slujbei sale : „Îndreptător credinței și chip blîndețelor, învățător înfrînării te-a arătat pe tine turmei tale, adevărul lucrurilor. Pentru aceasta ai dobîndit cu smerenia cele înalte și cu sărăcia cele bogate...“. Chipul său poate fi zugrăvit cu ușurință chiar și de un începător în meșteșugul zugrăvirii de icoane ; el este de o limpezime fizionomică și de o adîncime și bogăție sufletească rar întîlnite, am putea spune, fără să exagerăm, unice, în iconografia Bisericii noastre strămoșești. Aceasta arată, așa cum s-a amintit mai sus, cît de apropiat este Sfîntul Nicolae sufletului poporului nostru, cît de cunoscute sînt faptele sale, cît de mult este el simțit în rugăciunile și trăirea creștină a fiilor Bisericii noastre. Acatistul său este citit nu numai în ziua prăznuirii sale sau în ziua de joi, ci și în alte zile ale săptămînii cînd credincioșii simt nevoia de a lua în rugăciunile lor un cald și bine primit mijlocitor și împreună-rugător către Dumnezeu; credincioșii noștri cad la icoana sa și aleargă la rugăciunile sale ca

la Maica Domnului, sărutîndu-i icoana sa ca și racla cu sfintele sale moaște, el fiind socotit de credincioșii noștri ca un al doilea mijlocitor, după Maica Domnului, înaintea lui Dumnezeu.

Privindu-i chipul din icoană și luînd aminte la cuvintele troparului care-i zugrăvesc, pe scurt, așa cum s-a amintit mai sus, chipul său sfînt, înțelegem și vedem vrednicia slujirii sale de ierarh „îndreptător credinței“ și, odată cu aceasta, blîndețea sufletului său de părinte, el fiind „chip blîndețelor“, pildă de urmat pentru orice fiu al Bisericii. Pe chipul său citim liniștea sufletească pe care i-a dat-o sărăcia sa, adică nealipirea cu inima de bunurile pămîntești din care el a împărțit celor săraci, cum citim în viața sa scrisă; el n-a fost stăpînit de nimic din cele materiale, ci el le-a stăpînit și le-a chivernisit în duhul Evangheliei, bucurînd și îndestulînd pe cei lipsiți. Blîndețea și credința pe care a păstrat-o și a apărat-o în fața primejdiei ereziei au călăuzit întreaga sa viață și lucrare de păstor sufletesc ; dacă prin blîndețe s-a apropiat și a slujit oamenilor, prin credință și-a păstrat integritatea vieții și slujirii sale de ierarh.

Ospitalitatea și dărnicia poporului nostru sînt pilduitoare; am primit, am conviețuit de-a lungul veacurilor și conviețuim și astăzi cu oameni veniți din altă parte a lumii, la vremuri de necazuri pentru ei ; am dăruit celor statorniciți la noi sau altora din afara țării diferite ajutoare, toate le-am făcut și le facem mai departe cu aceeași dărnicie, și aceasta chiar cu cei de altă credință ; și dacă ne-am aplecat întotdeauna inima la nevoile lor nu am îmbrățișat niciodată credința lor, pe care le-am respectat-o dar mereu fiind cu luare-aminte de a nu fi vătămată cu nimic credința noastră strămoșească. În această atitudine de deschidere față de alții și statornicie în păstrarea credinței noastre trebuie să vedem lucrarea și prezența chipului, pildei Sfîntului ierarh Nicolae care s-a imprimat în sufletul nostru și ne călăuzește faptele și credința noastră cu o cumpănire putem spune unică ; sîntem ecumenici în țara noastră, cum bine se știe, înainte de a lua naștere Mișcarea Ecumenică ; am căutat să fim cu toată înțelegerea și îngăduința cu toți și cu fiecare dar niciodată nu am cedat la ceea ce ar putea aduce vreo vătămare curăției credinței noastre, zestrei spirituale a poporului nostru, fie ele și simple obiceiuri, aceasta pentru că, așa cum s-a amintit mai sus, în sufletul nostru este întipărit adînc și adevărat chipul Sfîntului ierarh Nicolae.

Istoria vieții sale, slujba și Acatistul său, iconografia Bisericii ca și documentele istoriei Bisericii universale arată că și Sfîntul Nicolae a luat parte la Sinodul I ecumenic de la Niceea, ținut în anul 325. Acolo și el a înfruntat pe Arie care învăța, greșit, că Fiul lui Dumnezeu nu este de o ființă cu Tatăl, că este o creatură, făcut și nu născut din veci din Tatăl, tăgăduind prin aceasta dumnezeirea Fiului, întruparea cea adevărată și mîntuitoare din Sfînta Fecioara Maria și prin aceasta calitatea ei de Născătoare de Dumnezeu. Sfîntul Nicolae a înfruntat pe Arie personal. Pornirea Sfîntului Nicolae era cea a celui care era mistuit de rîvna pentru casa lui Dumnezeu, potrivit cuvîntului Psalmistului (Psalmul 68, 11 ; 118, 139) sau „Mîniați-vă și nu greșiți“ (Psalmul 4, 4). El apăra în Sinod adevărul mîntuitor în fața celui care tăgăduia că Fiul lui Dumnezeu

este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu făcut. Sfîntul Nicolae a știut să unească în lucrarea sa de păstor duhovnicesc autoritatea cu blîndețea pentru ca tezaurul mîntuitor al credinței să rămînă nevătămat de reaua credință a celor trufași și neascultători de Biserică, cum a fost Arie și toți ereticii.

Iconarii moldoveni în vechile fresce, acolo unde este înfățișat Sinodul I ecumenic, scot în evidență, prin așezarea în planul compoziției, pe Sfîntul Nicolae înfruntînd pe Arie, scriind chiar cît mai vizibil numele celor doi. Paul Henry [1] spune că numai în frescele din Moldova se așează într-un plan cît mai vizibil cei doi „protagoniști" cum îi numește el, aceasta ca și cînd, zicem noi, rolul principal la Sinodul I ecumenic l-a avut Sfîntul ierarh Nicolae. Deși documentele Sinodului scot în evidență rolul Sfîntului Atanasie, diacon fiind, totuși pentru credincioșii noștri omul cel dintîi la Sinod a fost Sfîntul Nicolae, cel mai popular sfînt în viața Bisericii noastre.

Pentru a arăta starea și slujirea sa arhierească, el este înfățișat de iconar, potrivit rînduielii Erminiei, îmbrăcat în veșmîntul specific arhiereului care este omoforul marcat de trei cruci ; sfîntul ierarh poartă în mîna stîngă o carte, Sfînta Evanghelie, iar cu mîna dreaptă binecuvîntează. Dacă prin Sfînta Evanghelie pe care ierarhul o ține în mînă se arată slujirea învățătorească, iar prin semnul de binecuvîntare al mîinii slujirea sfințitoare, prin atitudinea sobră și interiorizată cu care este înfățișat chipul Sfîntului Nicolae iconarul arată slujirea de conducere a sufletelor încredințate.

Sfîntul Nicolae, după ce a fost chemat și ales la slujirea arhierească, ca arhiepiscop al Mirei Lichiei, și-a trăit viața mai departe în smerenie și sărăcie, așa cum se arată și în tropar : „Pentru aceasta a dobîndit cu smerenia cele înalte și cu sărăcia cele bogate". Prin cele bogate înțelegem vredniciile sale duhovnicești, starea sa de sfințenie, slujind păstoriților săi cu credincioșia și cuvenita dragoste părintească, făcîndu-se cu adevărat, pentru fiecare „părinte", părintele ierarh Nicolae, mare făcător de minuni. Minunile pe care el le făcea nu erau altele decît binefacerile către cei lipsiți, aflați în necazuri și primejdii, primejdii de multe ori de moarte trupească și sufletească mai ales.

Viața sa personală a fost o viață de mare ascet, postitor și nevoitor, anatomia obrazului, linia pomeților, arcadele ochilor, osatura frunții, ochii și privirea lor interiorizată marcate de linia desenului arată tocmai nevoințele sale duhovnicești, viața sa ascetică prin care el a realizat, ajutat de harul lui Dumnezeu, pe cît i-a fost cu putință, plinirea chipului lui Dumnezeu în om, asemănarea cu Dumnezeu. Tocmai asprimea vieții lui personale, nevoințele sale duhovnicești l-au făcut să fie blînd, înțelegător față de nevoile și trebuințele fiilor săi duhovnicești dînd fiecăruia din păstoriții săi, după trebuința și starea sa, cele de trebuință.

Privindu-i, în icoană, fața de ascet vedem, deopotrivă, atît chipul omului natural, real, cît și cel al omului sfînt, îmbunătățit

---

1. Paul Henry, *Monumentele din Moldova de nord, de la origini pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea*, trad. Constanța Tănăsescu, București, 1984, p. 199.

duhovnicește prin lucrarea harului lui Dumnezeu, față care strălucește de lumina harului. Trupul său este înfățișat de iconar ca un adevărat vas, templu al Duhului Sfînt. Iconarul înfățișează tocmai ceea ce arată și textul liturgic al slujbei sale : „De lumina cea neapropiată fiind luminat, părinte, reverși lumină asupra sufletelor celor ce sînt în necaz, risipind toată pîcla întunericului ispitelor și strălucind totdeauna cu raze de veselie inimile noastre, întru care cu strălucire fiind luminați strigăm : să binecuvînteze toată făptura pe Domnul..." *(Tropar de la cîntarea a 8-a din al doilea canon).* „Bucură-te sfințite cap! Locașule curat al faptelor bune, dumnezeiescul dreptar al îndumnezeitei sfințenii, păstorule cel mare, prea luminată făclie, care porți nume de biruință..." *(Stihiră de la Stihoavna Vecerniei).* Această lumină a harului care a lucrat și i-a împodobit viața și cu care acum este înveșmîntat în icoană chipul Sfîntului Nicolae, lumina neînserată, este arătată de iconarul teolog prin culoarea albă a veșmintelor, mai ales a omoforului. Prezența semnului sfintei cruci cu care este împodobit întreg veșmîntul sfîntului ne sugerează adevărul că el a purtat în viața lui nu numai un veșmînt arhieresc ci și crucea, crucea lui Hristos, adică slujirea cu vrednicia și dăruirea cuvenită stării sale de ierarh, crucea prin care a venit bucurie la toată lumea, bucurie care iradiază în sufletele noastre cînd îl privim în acest veșmînt din icoana sa. Purtarea crucii este calea lui Hristos, urmarea Lui, viața în Hristos prin care murim păcatului și viem dreptății, lui Dumnezeu, întru bucuria vieții, a vieții în Hristos împreună cu fiecare și cu toți în duhul unității în El, și prin El, pildă avînd, în cazul de față, pe Sfîntul Nicolae.

În unele icoane mai vechi ale Sfîntului Nicolae, cum este și cea care se păstrează în colecția Mănăstirii Varatic și care datează din secolul al XV-lea, chipul Sfîntului Nicolae este străjuit de o parte și de alta, în jumătatea superioară a planșei, de chipul Mîntuitorului Hristos și de cel al Maicii Domnului, ambele chipuri înfățișate bust. Mîntuitorul privește către Sfîntul Nicolae, ținînd în mîna stîngă o carte, Sfînta Evanghelie, cu un gest de oferire sfîntului, iar cu mîna dreaptă îl binecuvîntează; Maica Domnului cu privirea plecată spre Sfîntul Nicolae poartă pe brațe un omofor, de culoare albă, marcat de trei cruci, asemănător deci cu cel cu care este înfățișat în icoană sfîntul ierarh, tot cu un gest de oferire către Sfîntul Nicolae. Iconarul a fost călăuzit în înfățișarea celor două chipuri — al Mîntuitorului și al Maicii Domnului — pe icoana Sfîntului Nicolae de mărturia Sfîntului Metodie, patriarhul Constantinopolului, despre Sfîntul Nicolae, mărturie menționată în viața sa scrisă, care spune ceea ce Sfîntul Nicolae a mărturisit unui părinte duhovnicesc după ce a fost ales Arhiepiscop al Mirelor Lichiei. „Într-o vedenie i s-a arătat Mîntuitorul în slava Sa dîndu-i o carte care era Sfînta Evanghelie, împodobită cu aur și cu mărgăritare ; împreună cu Mîntuitorul s-a arătat și Maica Domnului punînd pe umerele Sfîntului ierarh Nicolae omoforul arhieresc".

În afară de motivația mai sus-amintită a prezenței chipului Mîntuitorului și cel al Maicii Domnului în icoana Sfîntului Nicolae, mărturii ale alegerii lui din voia lui Dumnezeu, trebuie să vedem și mărturia slujirii lui la Sinodul I ecumenic unde, înfruntînd pe

Arie, a apărat dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu, adevărul mîntuitor al întrupării Lui din Sfînta Fecioară Maria și deci și calitatea ei de Născătoare de Dumnezeu, așa cum s-a dezbătut și apoi formulat în Sinodul de la Efes din 431. Acest înțeles al prezenței icoanelor mai sus-amintite îl formulează și cercetătorii noștri, deși neteologi dar recunoscute autorități în cercetarea vechii noastre arte bisericești [2]. Vrednică de reținut este atitudinea, gestul și chipul cu care Maica Domnului oferă omoforul Sfîntului Nicolae ; este chipul smereniei și al ascultării cu care Maica Domnului este înfățișată în icoana Bunei Vestiri. Faptul că omoforul este purtat pe brațele învelite în veșmîntul cu care ea este îmbrăcată arată respectul ei nu numai față de slujire, ci și de veșmîntul ierarhului, veșmînt fără de care nu se poate săvîrși nici o lucrare de sfințire încredințată slujirii arhierești. Ca Maică a lui Dumnezeu, a lui Dumnezeu întrupat, ea este slujitoare a tainei mîntuirii lumii, mîntuire care se lucrează prin harul lui Dumnezeu împărtășit în Sfintele Taine slujite de preot, în chipul cel mai înalt de arhiereu. Slujirea Maicii Domnului este, după ce a născut pe Fiul lui Dumnezeu, cea de ocrotitoare și îndrumătoare, slujire călăuzită permanent de cuvintele pe care ea le-a spus Sfinților Apostoli la Nunta din Cana Galileii : „Faceți orice vă va spune“ (Ioan 2, 5). Acest chip al slujirii ei, iconarul teolog îl arată limpede și în icoana ei de aici ; privirile ei completează gestul de dăruire al mîinilor : ea dăruiește nu de la ea, din partea ei, ci de la Fiul ei dumnezeiesc, darul este al Fiului ei, ea este numai cea care se face slujitoarea cu smerenie și respect adînc față de lucrarea și voia Fiului care este sfințirea oamenilor (I Tesaloniceni 4, 3) .

Tot în icoana Sfîntului Nicolae păstrată la Varatic, ca și în altele din cele vechi, pe marginea planșei, de jur împrejur, sînt zugrăviți sfinți ierarhi: Atanasie, Haralambie, Spiridon, Grigorie, Chiril, Sofronie și alții. Primii trei, mai sus amintiți, au luat parte, împreună cu Sfîntul Nicolae la Sinodul I ecumenic ; prezența acestora în icoana Sfîntului Nicolae vine să întărească motivația mai sus amintită, a prezenței icoanelor — a Mîntuitorului și a Maicii Domnului, în icoana Sfîntului Nicolae, adică slujirea Sfîntului mare ierarh Nicolae de propoveduitor și apărător al dreptei credințe, „îndreptător credinței“, cum se spune în tropar, atît la Sinodul I ecumenic, cît și în întreaga sa viață și slujire arhierească. Soborul de arhierei, ale căror chipuri sînt zugrăvite de jur-împrejurul icoanei Sfîntului Nicolae subliniază caracterul sobornicesc, succesiunea apostolică a modului primirii harului arhieriei — un arhiereu este sfințit numai de cel puțin trei arhierei — și slujirii arhierești, care este o slujire sobornicească. Propoveduirea cuvîntului de învățătură, de sfințire și conducere a păstoriților se face numai sobornicește, păstrarea legăturilor frățești cu ierarhii întregii Biserici în cadrul slujbelor și pomenirii lor după rînduiala bine cunoscută, vizitele și discuțiile în cadrul întrunirilor, conferințelor panortodoxe, cum este cea pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod pentru lumea ortodoxă sînt chipuri ale sobornicității Bisericii. Sfîntul ierarh Nicolae, ca fiecare ierarh al Bisericii, nu a lucrat izolat de ceilalți ie-

---

2. Vasile Drăguț, *Humor*, București, 1973, nota 67, p. 39.

rarhi și iată că și în icoana sa este înfățișat atît cu cei din vremea sa cît și cu cei care au fost după el : Grigorie, Chiril, Sofronie. Din acest punct de vedere icoana Sfîntului Nicolae este icoana sobornicității Bisericii, a slujitorilor ei sfințiți, avînd călăuză cuvîntul, însăși persoana Mîntuitorului, iar acoperămînt neschimbat și îndrumătoare caldă pe Maica Domnului.

La popularitatea Sfîntului Nicolae în viața credincioșilor noștri au contribuit, firește, cărțile de cult, slujba și acatistul ca și viața lui scrisă pe care ei le ascultă în Biserică în ziua de praznic, dar și în alte zile, cum este slujba Acatistului. Acestea ajută pe credincioșii noștri să întîmpine sărbătoarea Nașterii Domnului cu cuvenita pregătire sufletească, spovedania și săvîrșirea faptelor bune, Sfîntul Nicolae fiindu-ne pildă vie. Ascultîndu-i slujba ne îndemnăm și mai mult la fapta cea bună a milosteniei și păstrarea noastră în dreapta credință ; de aici înțelegem atenția cu care credincioșii noștri participă la sfintele slujbe ale Bisericii ca și rostul didactic al lor. Mai mult, Sfîntul Nicolae se face de folos și după obștescul său sfîrșit tuturor celor ce-l cheamă în rugăciune cu credință, indiferent de starea sa socială, așa cum o înțelegem din slujba sa din care citățm : „Să trîmbițăm cu trîmbiță de cîntări. Să săltăm sărbătorește și să dănțuim bucurîndu-ne de prăznuirea cea din fiecare an a purtătorului de Dumnezeu părinte. Împărații și conducătorii să alerge împreună și să laude pe cel ce, prin arătarea cea înfricoșătoare în vis, a plecat pe împăratul să libereze, pe cei trei voievozi, ce erau închiși fără de vină. Păstorii și învățătorii adunîndu-ne să lăudăm pe păstorul cel întocmai rîvnitor Bunului Păstor ; cei din boli să lăudăm pe doctorul, cei din primejdii pe izbăvitorul, săracii vistieria, cei din supărări pe mîngîietorul, călătorii pe cel împreună-călător, cei ce sînt pe mare pe cîrmuitorul și toți, pe marele ierarh lăudîndu-l, pe cel ce pretutindenea întîmpină cu căldură..." *(Slava gl. 5 de la Laude).* „Ca cel ce ai purtat nume de biruință, biruință tare te-ai arătat, cu adevărat, credinciosului popor pentru ispite, sfinte Nicolae, slujitorul lui Hristos; că pretutindenea fiind chemat, degrab ești de față, înaintea celor ce cu dragoste aleargă sub acoperămîntul tău ; că tu ziua și noaptea, prin credință văzut, izbăvești din ispite și primejdii" *(Stihira gl. 2 de la Doamne strigat-am).* „Cu ce cununi de laudă vom încununa pe ierarhul, care cu trupul este în Mira și duhovnicește se găsește înaintea tuturor celor ce cu suflet curat îl doresc pe dînsul. Pe mîngîietorul tuturor celor necăjiți și adăpostul celor din primejdii, turnul dreptei credințe, apărătorul credincioșilor, prin care a surpat mîndria vrăjmașilor Hristos, cel ce are mare milă" *(Stihira gl. 2 de la Doamne strigat-am).* „Că cine nu se va minuna de smerenia ta cea nemăsurată, de răbdarea ta, de blîndețea ta față de cei săraci, de milostivirea ta față de cei necăjiți..." *(Slavă gl. 8 de la Litie).* „Bucură-te... lăcașul cel curat al Treimii, stîlpul Bisericii..., ...secure care ai tăiat neghinele înșelăciunii, lopată care ai vînturat învățăturile lui Arie cele ca pleava..." *(Stihiri de la stihoavna Vecerniei).* „Om ceresc fiind, întocmai ca îngerii te-ai arătat pe pămînt ; văduvelor ai fost mare ocrotitor, celor apăsați răzbunător și tuturor celor necăjiți ajutător întru nevoi..." *(Tropar din Canon, cînt. 1).* Toate aceste laude sînt izvorîte din adevărul lucrurilor, faptelor minunate ale părintelui ierarh prin care el

s-a făcut de folos celor care l-au chemat în rugăciunile lor : „Numele tău singur, ori de cîte ori este chemat, izbăvește îndată, cu adevărat, din toate cursele vrăjmașilor pe cei ce strigă către tine cu căldură, Sfinte ierarhe Nicolae. Deci, precum ai izbăvit mai înainte pe voievozi, mîntuiește-ne și pe noi de toată nevoia cumplită“ *(Tropar din Canon, pesna 4).*

Ștefan cel Mare ia ca ocrotitor al oștirii moldovene pe Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, al cărui chip îl zugrăvește pe steagurile oștirii ; încredințat totodată, de permanenta ocrotire a Sfîntului Nicolae, slăvitul voievod închină sfîntului ierarh făcătorul de minuni Nicolae trei biserici ctitorite de el, la Iași, Botoșani și Dorohoi, urmînd prin aceasta pilda înaintașilor mușatini, iar Petru Rareș oferă spre ocrotirea Sfîntului Ierarh Nicolae, Probota și Rîșca. Această statornică și vie evlavie a oamenilor pămîntului nostru față de Sfîntul Nicolae face ca pînă astăzi să-i fie închinate cel mai mare număr de biserici din cîte sînt pe pămîntul țării noastre închinate sfinților afară de cele închinate Maicii Domnului.

Conștiința credincioșilor noștri că Sfîntul Nicolae este un statornic ocrotitor și grabnic ajutător în orice nevoie se vădește și prin locul și spațiul care i se rînduiește de iconarii noștri în vechile fresce ale bisericilor. Astfel, în biserica de la Dolhești, ctitorită de hatmanul Șendrea, cumnatul lui Ștefan cel Mare, în tabloul votiv unde de obicei sfîntul căruia îi este închinată biserica stă în partea dreaptă a Maicii Domnului care oferă ctitoria Domnului nostru Iisus Hristos, aici Sfîntul Nicolae stă de cealaltă parte a Mîntuitorului, ca în icoana Deisis, unde totdeauna este înfățișat împreună cu Sfîntul Ioan Botezătorul și Maica Domnului. În Sinaxarul zugrăvit pe pereții interiori ai bisericilor, în pronaos, de obicei, Sfîntului Nicolae i se rezervă un spațiu mult mai mare în care sînt zugrăvite scene din viața și minunile sale, cum vedem, de exemplu la Sucevița sau Moldovița. Scene din viața sa sau acatistul său sînt înfățișate și pe pereții exteriori ai bisericilor, pe peretele de nord — la Moldovița — sau pe peretele de sud, în dreptul pridvorului, la Humor sau Voroneț. Aici, pe peretele de sud ciclul scenelor din viața sau acatistul Sfîntului Nicolae este în imediata vecinătate cu cel al Acatistului Maicii Domnului, cu cel al aducerii de la Cetatea Albă a moaștelor Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava și cu grupul sfinților militari, între care la loc de frunte este cel al Sfîntului Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință. Prezența acestora pe peretele pe care se află înfățișat asediul Constantinopolului ocrotit de Maica Domnului arată limpede, așa cum s-a scris de nenumărați cercetători și comentatori mesajul teologic și cel patriotic al frescelor exterioare ale bisericilor. Deci Sfîntul Ierarh Nicolae împreună cu Sfîntul Ioan cel Nou și Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe, toți în frunte avînd pe Maica Domnului erau socotiți de oamenii pămîntului Moldovei ca statornici ocrotitori și grabnici apărători și izbăvitori din toate necazurile abătute, în nenumărate rînduri, asupra strămoșilor noștri. Nu numai evlavia față de Sfîntul Nicolae, ci și chipul în care el a fost zugrăvit, spațiul foarte mare acordat Sfîntului Nicolae în cadrul programului iconografic pentru a reda cît mai multe momente din viața și minunile sale sînt trăsături specifice spiritualității și artei noastre iconografice, așa cum remarcă și istoricii de

artă bisericească. „Viața Sfîntului Nicolae e mai dezvoltată în Moldova decît ne va indica Erminia, cu două secole mai tîrziu... Bucovina a elaborat sau a folosit o formulă specifică... Nu avem nici un motiv să ne îndoim că mediul cărturăresc autohton putea să elaboreze o variantă proprie Acatistului Sfîntului Nicolae, dovezile de creativitate în domeniul iconografic fiind destul de numeroase și de importante, în primul rînd elaborarea complexului program al picturilor exterioare“ [3].

Citindu-i viața, cu faptele sale minunate, ascultîndu-i slujba din ziua praznicului sau imnul acatistului său și privindu-i icoana sa prea luminoasă, rostim cu Psalmistul : „Minunat este Dumnezeu între sfinții Lui...“ (Psalmul 67, 36) ; Prin sfinții care sînt pe pămîntul Lui și „minunată a făcut Domnul toată voia întru ei“ (Psalmul 15, 3), înțelegem frumusețea chipului lui Dumnezeu în om, a omului părinte și ierarh, a ierarhului părinte, Sfîntul Nicolae care s-a jertfit pe sine, nevoindu-se cu nevoințe duhovnicești, dăruindu-se pe sine și oferind toată agonisita duhovnicească și materială întru slujirea aproapelui apăsat de nevoi sau amenințat de primejdii. Pentru o mai bună înțelegere a celor de mai sus vom da, în cele ce urmează, cîteva fragmente din viața și minunile sale.

Sfîntul Nicolae s-a născut în părțile Lichiei din Asia Mică în orașul Patara. Părinții săi, Teofan și Nona, erau oameni bogați și dreptcredincioși. Ei și-au crescut copilul Nicolae în frica lui Dumnezeu și dragostea față de oameni, dîndu-l să învețe carte la școala timpului. De mic, Nicolae s-a arătat plin de dragoste pentru învățătura Sfintelor Scripturi și a dat semne de o alegere deosebită din partea lui Dumnezeu. Respecta cu sfințenie zilele de post, se ținea departe de jocuri și vorbe necuviincioase, petrecea în rugăciune multă vreme și arăta o bunătate îngerească față de toți. A vizitat mănăstirile din ținutul Tebaida unde a rămas multă vreme printre pustnici. Întors în orașul său a simțit chemarea pentru viața de înger în trup, de aceea el intră într-o mănăstire și se făcu călugăr. Pentru credința, statornicia și înțelepciunea sa, nu după multă vreme, a fost hirotonit preot, iar curînd după aceasta, pentru vrednicia, marea sa smerenie și multa știință de carte a fost rînduit stareț al unei mănăstiri cu numele Sion unde sfîntul orîndui viață de obște. După oarecare vreme, vrînd să se închine la mormîntul Domnului, Nicolae a cerut cuvenita binecuvîntare arhierească și a pornit spre Țara Sfîntă unde a zăbovit o bună bucată de vreme. Aici, un glas dintr-un loc nevăzut i-a zis : „Nicolae, nu este aceasta roada pe care trebuie să mi-o aduci, ci te întoarce către oameni și întru nevoința slujirii poporului să intri ca să se proslăvească întru tine numele Meu“. Dînd ascultare acestui tainic glas Nicolae s-a întors în patria sa și primul popas spre mănăstirea sa l-a făcut în orașul Lichia.

Aici credincioșii și clerul, în urma trecerii la cele veșnice a arhiepiscopului, erau frămîntați în dorința lor de a alege un păstor sufletesc vrednic de a i se încredința toiagul păstoriei în scaunul arhiepiscopal rămas vacant de multă vreme. În ziua sosirii lui Nicolae în cetatea Lichiei, clerul și fruntașii cetății erau adunați pen-

---

3. Paul Henry, *op. cit.*, p. 227 și nota nr. 1 semnată de V(asile) D(răguț).

tru a alege pe noul arhipăstor. Toți cei prezenți, bărbați binecinstitori, au zis că lucrul acesta nu este al înțelegerii omenești, ci al rînduielii lui Dumnezeu și se cuvine să se facă rugăciuni pentru aceasta ca Însuși Domnul să arate cine este vrednic să primească o treaptă ca aceasta și să fie păstor a toată Lichia. Deci toți ascultînd acel sfat bun s-au dat spre rugăciune, cu sîrguință și spre post. Iar Domnul făcînd voia celor ce se tem de Dînsul și ascultînd rugăciunea lor a descoperit bunăvoirea Sa unuia din episcopii aceia care era mai bătrîn ; întru acest chip stînd el la rugăciune i s-a arătat un bărbat luminat poruncindu-i ca să meargă de cu noapte și să stea la ușile bisericii și să ia aminte cine va intra mai întîi decît toți la biserică pentru că acela, zice, este îndemnat de duhul meu și luîndu-l pe el cu cinste să-l puneți arhiepiscop și numele bărbatului aceluia este Nicolae.

Și cînd a fost vremea Utreniei, Sfîntul Nicolae îndemnîndu-se de Duhul a ajuns mai întîi decît toți la biserică pentru că avea el obiceiul și rîvna și se scula la miezul nopții la rugăciune fiind primul care începea citirea sfintelor rugăciuni.

Acel episcop bătrîn care venise de cu noapte la biserică și văzînd pe Nicolae că a intrat mai înainte decît toți în biserică îl luă de mînă pentru a-l duce înaintea soborului adunat să aleagă pe noul arhipăstor. Sfîntul Nicolae aflînd ce se vrea cu el nu a vrut să primească, căutînd să fugă ; adunîndu-se multă lume în biserică credincioșii prezenți au strigat într-un glas : Nicolae să fie păstorul nostru. Atunci a înțeles pe deplin taina și voia lui Dumnezeu cu Sfîntul Nicolae atît bătrînul episcop care s-a încredințat că el este cel arătat de Dumnezeu, cît și Sfîntul Nicolae. Primind deci ca de la Dumnezeu alegerea sa, după cuvenita pregătire a fost sfințit episcop spre bucuria tuturor mai ales a celor care-l cunoșteau prea bine, a nevoiașilor pe care sfîntul îi ajutase prin multele sale milostenii și cărora le împărțise mai înainte chiar averea moștenită de la părinții săi.

Începîndu-și păstorirea sa, Sfîntul a înțeles că cea mai temeinică învățătură ce o poate da credincioșilor este însăși pilda vieții lui. De aceea Sfîntul nu și-a schimbat viața sa de mai înainte, ci și-a înmulțit ostenelile duhovnicești, nevoindu-se mai mult pentru binele credincioșilor săi. Umbla îmbrăcat ca un călugăr sărac; mînca legume, se lipsea de cărțile cele trebuincioase, își vindea pînă și odăjdiile, numai să nu plece nimeni de la dînsul nemîngîiat și neajutat. Cînd s-a abătut asupra creștinilor prigoana tiranului împărat Dioclețian, Sfîntul Nicolae a mărturisit vitejește credința sa în Hristos. Păgînii l-au bătut și l-au supus la chinuri, voind să-l silească astfel să jertfească idolilor, dar sfîntul a stat neclintit în credința sa. Au avut tiranii gînduri de moarte asupra sa, dar temîndu-se de mulțimea credincioșilor, s-au mulțumit să-l arunce în temniță. Cînd a încetat prigoana creștinilor în vremea împăratului Constantin cel Mare, s-a întors și Sfîntul Nicolae în mijlocul credincioșilor săi. Prin osîrdia sa s-au înălțat iarăși bisericile dărîmate de păgîni. Sfîntul Nicolae, împreună cu episcopii din întreaga creștinătate, a luat parte la soborul de la Niceea, în anul 325, unde a cuvîntat cu hotărîre împotriva rătăcirii lui Arie de la credința cea adevărată.

Și păstorind bine pe credinciosul său popor și ajungînd la

adînci bătrînețe, către Domnul s-a preaslăvit, neuitînd nici după moarte turma sa, ci în toate zilele le da cu îndestulare faceri de bine celor lipsiți, izbăvindu-i de tot felul de primejdii și de nevoi și pînă astăzi Dumnezeu lucrează prin mijlocirea lui multe minuni celor ce i se roagă cu adevărat și cu credință, precum vrem să prezentăm acum.

Ca păstor sufletesc, în tot timpul vieții sale a dovedit dragoste și grijă față de turma sa nu numai în trebuințele sufletești, dar și în lipsurile materiale. Era un om sărac, care nu reușea să-și mărite pe cele trei fete ale sale și în disperare le-a îndemnat să urmeze și ele exemplul persoanelor ușuratece. Aflînd despre aceasta, Sfîntul ierarh Nicolae a pregătit o pungă mare de bani și în timpul nopții a aruncat-o pe fereastră în casa nefericitului tată ; peste cîteva zile, fiica mai mare se pregătea de nuntă. Așa s-a întîmplat și cu a doua fată. Plin de mirare, tatăl a început să stea la pîndă într-un loc ascuns, pentru a-l descoperi pe binefăcătorul său atît de mărinimos. Astfel a aflat că Sfîntul Nicolae îl salvase pe el și pe fiicele sale de la o faptă necugetată ; cu lacrimi în ochi a căzut în genunchi, i-a cerut iertare și i-a mulțumit. Deși părintele episcop i-a interzis să vorbească despre cele întîmplate, el nu a încetat să laude bunătatea și dragostea părintească a păstorului lor sfînt. Tot în viață fiind, Sfîntul Nicolae a eliberat pe trei oameni ce erau năpăstuiți și osîndiți la moarte pe nedrept. Aflînd ei de pedeapsa ce-i amenința, au chemat prin rugăciune pe sfîntul în ajutor, pomenindu-i multele sale fapte bune pe care le făcuse cu alții și așa cum a izbăvit pe alții trei ce erau să piară în Lichia așa și pe dînșii să-i izbăvească. Și Sfîntul Nicolae, cel foarte grabnic și fierbinte spre ajutor, s-a arătat în vis împăratului Constantin și eparhului Avlavie, mustrîndu-l și ocărîndu-l pe Avlavie, pentru pîra ce făcuse oamenilor la împăratul. Iar împăratului i-a spus cu de-amănuntul că cei închiși și condamnați la moarte erau nevinovați și din zavistie au fost pîrîți. Și astfel au fost sloboziți și izbăviți din nenorocirea aceea.

Un om oarecare din Constantinopol, trăitor în frica lui Dumnezeu, iubea foarte mult pe acest cuvios părinte. Și vrînd să facă o călătorie în altă țară s-a dus la biserica Sfîntul Nicolae de i-a făcut cuvenita rugăciune, după obicei, și luîndu-și ziua bună de la rude și prieteni a intrat în corabia cu care avea să călătorească. Și cînd erau nouă ceasuri din noapte s-au sculat corăbierii să întoarcă și să întindă vetrelele pentru că vîntul își schimbase mersul. Deci, în acea vreme s-a sculat și smeritul om pentru nevoile sale și avînd toți de lucru pentru întinsul vetrelelor, s-a întîmplat de s-a împiedicat acest om și a căzut în mare și fiind întuneric și vîntul pornind corabia înainte, n-au putut corăbierii să-i fie de folos și plîngeau de amar moartea acelui om. Iar el căzînd în mare așa cum era îmbrăcat și afundîndu-se în adînc a zis : Sfinte Nicolae, ajută-mă ! Și strigînd de mai multe ori acest nume, O, minune mare !, s-a aflat în mijlocul casei lui, părîndu-i-se că este în adîncul mării ; iar cei din casă auzindu-i glasul s-au sculat, de asemeni și vecinii și au aprins lumina și venind vecinii din afară l-au văzut în mijlocul casei strigînd și curgea apa din mare de pe hainele lui. Deci, toți au stat muți de groază iar el a zis : O, fraților, ce văd ? Că știu bine că la 9 ceasuri, m-am dus pentru nevoia mea și m-am împiedicat de niște funii ale corabiei și am căzut în mare și am chemat

pe Sfîntul Nicolae în ajutor. Iar acum nu știu unde mă aflu. Spuneți-mi voi, că eu mi-am ieșit din fire și nu mai pricep nimic. Deci, cei ce se adunaseră, ținînd seamă de cuvintele lui și văzînd și apa mării cum curgea de pe dînsul, s-au spăimîntat de așa minune, înfricoșîndu-se în inimile lor de așa preaslăvit lucru și bucurîndu-se toți, plîngeau cu dînsul și strigau : Doamne miluiește ! Deci dezbrăcîndu-se și luîndu-și alte haine, s-a dus la biserica Sfîntului Nicolae și acolo a petrecut cealaltă parte a nopții cu lacrimi și cu rugăciuni la icoana sfîntului și a dat mulțumită, cu mirare multă și cu spaimă. Și fiind vremea Utreniei și venind poporul la biserică, după obicei, s-a făcut cunoscută minunea la toți și umplîndu-se toți de acele dulci aromate pe care le adusese acel om spre mulțumita Sfîntului Nicolae, văzînd și biserica plină cu lumînări aprinse, se întrebau unul pe altul ce s-a întîmplat și aflînd minunea, slăveau pe Dumnezeu și lăudau pe Sfîntul Nicolae. Acest dar mare și minune peste fire, vestindu-se prin tot Constantinopolul, a ajuns și la urechile împăratului și ale patriarhului și a trimis să cheme pe omul acela. Iar mergînd omul, povestea înaintea multora care erau acolo adunați, în ce chip i s-a făcut acea mare și cu adevărat necuprinsă minune și toți au strigat : „Mare ești Doamne și minunate sînt lucrurile tale și nici un cuvînt nu ajunge spre lauda minunilor Tale“. Și făcînd litanie și priveghere, mergeau mulțimile de credincioși la biserica sfîntului, slăvind și binecuvîntînd pe Dumnezeu și dînd mulțumită credincioasei slugii sale, Sfîntul Nicolae. Sfîntul Nicolae a izbăvit o corabie de înecare, încă în viață fiind. Sfîntul Nicolae liberează pe Vasile, fiul lui Agricola. Minunea învierii a trei copii omorîți de un hangiu lacom de bani și de cîștig necinstit. Tocmai în noaptea cînd nelegiuitul a omorît pe cei trei copii Sfîntul Nicolae se odihnea în hanul acela, fiind în trecere către Niceea, la soborul întîi a toată lumea, din anul mîntuirii 325. Înștiințat de Dumnezeu în vis, a coborît în beci unde hangiul așeza trupurile tăiate ale copiilor într-un vas de lemn. Văzîndu-se descoperit, a căzut la pămînt de groază. Sfîntul Nicolae a făcut semnul sfintei cruci și deodată copiii au revenit la viață, ca dintr-un somn adînc și au înconjurat cu drag pe bătrînul episcop. Apoi s-a îndreptat spre călăul lipsit de inimă și l-a făcut să-și recunoască greșeala și să se împace cu Dumnezeu.

Icoana Sfîntului Nicolae rămîne cea mai vie icoană în inimile noastre. Aceasta împreună cu viața sa ne călăuzesc permanent pașii vieții noastre întru slujirea semenilor noștri păstrînd în duhul unității credința strămoșească care nu este alta decît cea pe care Sfîntul Nicolae a apărat-o de protivnicii eretici la Sinodul I ecumenic și în toată viața și activitatea sa de părinte duhovnicesc, Arhiepiscop al Mirelor Lichiei, mare făcător de minuni și cald ocrotitor și ajutător al tuturor celor ce cu dragoste și credință aleargă cu rugăciune la icoana sa atît de luminoasă și frumoasă ca și sufletul său luminat și împodobit de harul prea Sfîntului Duh.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

„ZIDIȚI FIIND PE TEMELIA APOSTOLILOR“ *

(Efeseni 2, 20)

† TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
ȘI
LOCȚIITOR DE MITROPOLIT
AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

Iubiții mei, am ascultat cu toții darea de seamă a Părintelui Constantin Andrei, parohul bisericii „Sf. Pantelimon“ din Iași, care s-a ocupat permanent de lucrările efectuate aici la măreața și frumoasa biserică, numită „Bărboi“, după ctitorul ei. Negreșit, această fericită împrejurare de astăzi, sărbătorirea terminării lucrărilor de reparație și consolidare a bisericii se va înscrie între cele mai frumoase împliniri ieșene, în cele mai luminoase pagini din viața capitalei moldovene și din cronica Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

După cum puteți și dumneavoastră admira, în urma a zece ani de lucrări efectuate aici, biserica apare în frumusețea ei de odinioară, în strălucirea unei adevărate catedrale a străvechiului Iași. Pentru aceasta de bună seamă a fost nevoie de o muncă susținută și deosebit de grea, solicitînd preocupare și dăruire. Și vă mărturisesc că acestea au fost în primul rînd din partea mea. Au fost necesare aici lucrări de mare amploare. De aceea am și ținut să fiu prezent acum la Iași, pentru a fi alături de dumneavoastră la acest moment atît de însemnat. Am dorit să fiu acum aici pentru că și atunci cînd am venit la Iași, ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, prima mea dorință a fost să restaurăm această măreață și inegalată în frumusețe biserică. Apoi am luat în seama noastră, a Mitropoliei Moldovei și Sucevei, aceste costisitoare lucrări ce s-au făcut aici. Credincioșii unei parohii nu le-ar fi putut susține și duce la bun sfîrșit. Acesta este nu numai un lucru costisitor, ci și foarte pretențios, prezentînd anumite obstacole și greutăți din punct de vedere material, dar și greu de realizat — de ce să n-o spunem — din punct de vedere artistic. Și acestea pentru că sfîntul lăcaș de închinare în care ne aflăm nu-i o biserică oarecare. Este un unic și măreț monument de artă și arhitectură, un ales monument istoric care ar face multor orașe din țară, dar și din străinătate o deosebită cinste. Istoria acestei biserici, arta ei, realizarea ei sînt icoana măreției românești. Este simbolul neatîrnării și al geniului creator românesc. Iată deci de unde vine o parte din măreția și frumusețea monumentului de față. Izvorul ei este credința străbună. Numai cît privim la acești stîlpi imenși ai bisericii și ne dăm seama de adevărul că Biserica este stîlp neclintit al dreptei cinstiri a lui Dumnezeu, sau așa cum mărturisește Sfîntul Apostol Pavel: „Stîlpul și temelia adevărului“ (I Timotei 3, 15). Totul este inefabil. Totul este

---

* Cuvînt rostit de Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST la sfințirea bisericii Bărboi din Iași, duminică 27 noiembrie 1988.

emoționant. Totul este plin de măreție și splendoare. Totul este o bijuterie de artă. În greutatea pietrei și a marmurei vedem chipul statorniciei, iar în strălucirea culorilor o adevărată simfonie de măreție și de artă bizantină, ortodoxă, din ale cărei bucurii s-au împărtășit ani de-a rîndul generații după generații.

Momentul pe care îl trăim astăzi, iubiții mei, este deosebit de semnificativ. Cine privește aceste minunate realizări își dă seama că în acest caz înțelesul Bisericii este multiplu. Biserica nu slujește în lume numai un scop religios, liturgic, ci ea este legată de devenirea istorică a poporului din sînul căruia a răsărit. Astfel slujirea ei este legată de aspirațiile acestui popor, de eroismul și bucuriile lui. Acest lucru îl vedem mai limpede ca oriunde aici la Iași, prin ctitoriile voievodale care, ca niște nestemate, strălucesc în măreața lui cunună de capitală a Moldovei.

Ctitoriile acestor realizări ale geniului și iubirii de frumos nu sînt numai expresia credinței, a evlaviei, a statorniciei și păstrării unității credinței strămoșești. Ele sînt negreșit destinate adunărilor liturgice, săvîrșirii Sfintei Liturghii și a slujbelor bisericești, dar nu în mod exclusiv. Credința nu ne-a separat pe noi niciodată de problemele vieții. Aceste biserici — case ale lui Dumnezeu — au fost și sînt pentru noi expresia întrupării Fiului lui Dumnezeu și a trimiterii Bisericii în lume, a slujirii de către aceasta a năzuințelor și a idealurilor nobile ale oamenilor, de apropiere, de bunăvoire, de pace și înțelegere. Ele sînt simbolul împăcării oamenilor cu Dumnezeu și al înfrățirii lor sub ocrotirea Aceluiași Părinte ceresc. De aceea, în construcția bisericilor, strămoșii noștri — după pilda lui Solomon — au folosit tot ce a fost mai frumos și mai durabil, mai plin de strălucire și mai încîntător. Au transformat, prin credință, materia în icoană a slavei lui Dumnezeu, dar într-un limbaj specific lor, într-un fel propriu numai lor.

Cîtă armonie, cîtă frumusețe, cîtă artă, cîtă măiestrie nu vedem și noi înmănuncheate ca într-o simfonie cerească în această biserică ! Interiorul și exteriorul sînt într-un dialog firesc, ca și frumusețea interioară și exterioară a fiilor acestor străbune plaiuri. Materialele prețioase nu copleșesc. E o anumită măsură neîntîlnită oriunde și oricînd, și în construcție, și în pictură, și în armonia dintre ele. Este aici mai mult decît frumusețea picturii unei icoane ortodoxe.

Se cuvenea ca Iașul, orașul marilor înnoiri și al sfintelor zidiri, să aibă mărturia unei asemenea minuni a credinței strămoșești, ca expresie inedită a continuării aceleiași unități de credință și de neam, acest fir de aur al istoriei noastre naționale, cea mai sfîntă năzuință dintotdeauna a românilor. Dar ea nu este unică. Se alătură celorlalte: Casa Dosoftei, bisericile Sfîntul Nicolae-Domnesc, Trei Ierarhi, Golia, Galata, Cetățuia, Sf. Sava și altele, tot atîtea pagini de istorie, de frumos, de păstrarea unității de neam, de statornicie în dreapta credință pentru toți românii, nu numai pentru cei de aici, de la est de Carpați. Asemenea lăcașuri sînt pagini vii ale slujirii Bisericii închinate frumosului, culturii și spiritualității poporului nostru. Sînt pagini de glorie și momente de referință, asemenea unor coloane — cum sînt acestea din biserică — ce susțin neamul și de-

venirea sa. Credința este integrare, prin slujirea Bisericii, în viața și cultura poporului nostru.

E greu pentru cel care vine din altă parte aici la Iași și dorește să cunoască aceste mărturii ale credinței și trecutului istoric românesc să se decidă asupra celei mai frumoase dintre ele. Fiecare are ceva unic, ceva aparte. Într-adevăr, aceste frumuseți dau Iașului ceva ce nu se întîlnește nicăieri. Și acest ceva izvorăște din credința și statornicia fiilor acestor plaiuri. Nici un oraș nu se poate asemăna cu Iașul, cum spunea și marele Iorga. Și țin să vă mărturisesc cu acest prilej că în tot timpul cît am arhipăstorit la Iași m-am legat cu întreaga mea ființă de toate aceste frumuseți și mărturii ale sufletului și geniului românesc. Pentru aceasta, cum spunea Părintele Constantin Andrei, atunci cînd se desfășurau aici lucrările veneam des, de mai multe ori pe săptămînă. Mă simțeam legat de aceste monumente. De fapt și acum trăiesc această legătură. De ce să n-o spun că ea m-a făcut să fiu astăzi prezent în mijlocul dumneavoastră.

Dintotdeauna m-am simțit dator să readuc în strălucirea lor de odinioară aceste vetre de închinare străbună, de lumină și de întărire în unitatea de grai, de neam și de simțire românească. De aceea, cînd regretatul părinte E. Petrescu a trecut la Domnul ne gîndeam pe cine să rînduim pentru a continua și sfîrși cu roade bogate aceste lucrări. Erau aici lucrări complexe care se cereau făcute: și la casă, și la biserică, și la zidul de incintă. Deci și noi și biserica aveam nevoie de un om destoinic, de un preot harnic și muncitor. Și așa l-am găsit pe Părintele Constantin Andrei, de la Blăgești-Pașcani. Și cu sprijinul nostru și al credincioșilor s-a împlinit ceea ce încîntă astăzi ochii noștri. Nu pot să nu vă mărturisesc că demult doream și așteptam să văd această catedrală a Iașului în frumusețea ei de altădată. Sînt bucuros că lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor, care au avut loc zilele acestea, să fie încununate cu o asemenea aleasă bucurie, trăită de noi toți, slujitori și credincioși. Este, cum vă spuneam, un moment de aleasă bucurie, care depășește cadrul bisericesc și religios. Este o bucurie românească ce implică evocarea unității de neam și de grai strămoșesc.

Negreșit, aici mai sînt multe lucruri de făcut. Însăși întreținerea unei asemenea zidiri monumentale își cere partea ei de jertfă și străduanie. Peste toate însă bucuria de a o revedea în slava și strălucirea ei de odinioară copleșește orice alte griji și preocupări de a se face și alte lucrări. Așadar, iubiții mei, vedeți din toate acestea care sînt bucuriile și trăirea fiilor Bisericii noastre strămoșești. Ea nu încetează să poarte grijă de permanenta înnoire a moștenirilor ei, a acestor comori de credință și simțire românească, a acestor nesecate izvoare ale tăriei noastre creștine și românești, ca o adevărată mamă a neamului nostru, cum o mărturisește Luceafărul poeziei românești: „Biserica Ortodoxă este mama poporului român". Aceasta înseamnă că și noi trebuie să ne arătăm ca adevărați fii, urmînd îndemnurile ei, călăuzirea, drumul ei luminat de aceste făclii, cum a fost și momentul de astăzi. Din aceste bucurii și tării ale credinței noastre sîntem chemați cu toții să ne împărtășim. Libertățile de care ne bucurăm astăzi ne înlesnesc acest lucru și ne

sînt un imbold permanent de a ne continua și a ne spori slujirea noastră. Ne-a binecuvîntat Dumnezeu cu preoți harnici, cu protopopi și colaboratori pe măsura posibilităților noastre de astăzi. Și subliniez acest lucru fiind aici înconjurat de preoți tineri, atașați slujirii Bisericii și a credincioșilor. Trebuie să avem astfel de preoți, pentru că ceea ce înfăptuiește zi de zi Biserica noastră se datorează credincioșilor, care merită astfel de preoți, buni și harnici, plini de dăruire și cu dragoste față de misiunea și chemarea lor de slujitori ai Sfîntului Altar și de vestitori ai Evangheliei lui Hristos. Or, atunci cînd credincioșii sînt adevărații ctitori ai tuturor înfăptuirilor Bisericii noastre, în condițiile unei noi vieți, preoții pot să rămînă pasivi, să nu răspundă chemărilor credincioșilor cu aceeași dragoste și jertfelnicie?

Părintele Constantin Andrei, în cuvîntul său, mă considera autorul principal al tuturor lucrărilor de aici. Dar acest fapt nu se datorează numai mie, ci și dumneavoastră tuturor, care ați înconjurat permanent pe păstorul dumneavoastră cu grija și cu dăruirea cea mai aleasă. Mai mult, ajutoarele acordate de Mitropolia Moldovei și Sucevei sînt adunate tot din jertfa și dărnicia dumneavoastră! Deci nu pot fi considerat singurul ajutător al acestor lucrări, fără contribuția dumneavoastră. N-am fost decît un iconom, cum spune marele Apostol Pavel, al darului dumneavoastră, un chivernisitor care am purtat de grijă ca toată jertfa dumneavoastră să fie pusă în folosul Bisericii și al afirmării unității de credință și de neam. Așa cum dumneavoastră v-ați arătat dragostea în aceste dărnicii și noi sîntem deci datori să ne arătăm jertfelnicia de buni chivernisitori ai podoabei casei lui Dumnezeu.

În toate acestea se vede acea conștiință, numită de Sfinții Părinți epectază, *adică urcuș, împreună-așteptare sau elanul către Dumnezeu, prin care ne întărim în cele spre zidirea noastră duhovnicească. Preoții așteaptă să bucure pe credincioși prin lucrarea lor de slujire, văzînd jertfelnicia lor, iar credincioșii așteaptă să bucure pe preoți, urmînd pilda lor, cuvîntul și îndemnul lor de la amvon, de a sprijini toate aceste împliniri ale Bisericii noastre. Deci păstorul cel adevărat este așteptarea credincioșilor noștri. Preoții se străduiesc să fie la înălțimea așteptărilor credincioșilor și să împlinească tot ceea ce le-ar da tărie sufletească și i-ar face să trăiască momente de bucurie, ca acesta de astăzi. Iar credincioșii se străduiesc să sprijine cu prisosul lor Biserica și slujirea ei.*

Iată de ce am spus că în toate aceste împliniri dumneavoastră, închinătorii Altarului străbun, sînteți adevărații ctitori. Mitropoliile și episcopiile nu au surse proprii de venituri, așa că tot ce ele împlinesc se datorește contribuției dumneavoastră, a credincioșilor din parohii. Bineînțeles că nu trebuie să uităm hărnicia și conștiinciozitatea preoților noștri, care nu pot să fie decît la înălțimea pilduitoarei dumneavoastră jertfelnicii — devotați fii ai Bisericii strămoșești, atașați și statornici mărturisitori și închinători în credința moșilor și strămoșilor noștri, care cu o lumînărică ori cu o contribuție sau o donație ați sprijinit aceste lucrări ale Bisericii noastre. Cu o iconiță sau cu o carte de cult, cu un vas liturgic sau obiect bisericesc, pe care le procurați pentru biserici și mănăstiri, cu participarea la slujbele Bisericii și îndeosebi la Sfînta Litur-

ghie dumneavoastră, împliniți un act de mare însemnătate întărindu-vă unii pe alții în unitatea aceleiași credințe și închinări, în păstrarea acelorași sfinte tradiții și datini creștinești și românești.

Iată din ce se constituie acest fond al mitropoliilor și eparhiilor din care sînt sprijinite aceste lucrări, acordîndu-se ajutoare materiale sau financiare pentru buna lor desfășurare și ducerea lor la sfîrșit. De aceea vă spun că adevărații ctitori ai tuturor împlinirilor Bisericii noastre sînt închinătorii Altarului străbun. Dumneavoastră cu toții sînteți ctitorii acestor neprețuite rodiri și daruri ale credinței noastre strămoșești, care sînt mărturii grăitoare pentru mine și Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române despre felul cum trăiți și păstrați unitatea de credință și de neam, unitatea de grai și de simțire românească.

Mă bucur, și am ținut să vă exprim această bucurie, că păstrați cu statornicie dreapta credință și că Bunul Dumnezeu binecuvîntează cu o așa cunună de strălucitoare împliniri această unitate de credință și închinare. Ceea ce e un lucru esențial în vădirea conștiinței creștine și a responsabilității cu care trebuie să ne angajăm în slujirea Bisericii iată-le aici în Moldova, prisosind spre lauda tuturor, preoți și credincioși. Știți că pentru noi, fiii Bisericii strămoșești, nimic nu-i mai de preț decît unitatea de credință. Ea ni-i scumpă ca lumina ochilor. Așa cum ochii ne bucură cu vederea celor dragi și a tot ceea ce Dumnezeu ne-a dăruit nouă și unitatea de credință este izvorul tuturor bucuriilor pe care le trăim împreună. Deci iată și motivul bucuriei noastre de astăzi: numai pentru că păstrăm unitatea de credință ne bucurăm a ne vedea unii pe alții, văzîndu-ne pe același drum cu părinții și înaintașii noștri.

De bună seamă că unitatea de credintă este drumul urmării Mîntuitorului, a Sfinților Apostoli și a învățăturii lor. Dar pentru noi unitatea de credință este legată și de unitatea de neam. Căci păstrînd unitatea de credință ne întărim și ne păstrăm în aceeași simțire, în aceeași unitate de gînd și de faptă cu toți fiii poporului nostru. Așa au fost strămoșii noștri. Așa au fost înaintașii noștri care au luptat, acum 70 de ani, pentru făurirea statului național unitar român, prin unirea cu Patria-mamă a tuturor ținuturilor strămoșești. Așa au fost românii dintotdeauna, înscriind glorioase pagini în cronica de aur a neamului, în vremea lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, sub conducerea lui Horea sau a lui Tudor Vladimirescu, la 1848, 1859, 1877 și apoi la 1918 cînd, după războiul de reîntregire, românii s-au găsit în aceleași hotare firești, în aceeași unitate națională, avînd aceeași limbă, aceleași datini, aceeași credință strămoșească, aceeași lege străveche românească. Iar Biserica noastră a fost dintotdeauna o statornică slujitoare a acestei unități, manifestată de fiii acestor străbune plaiuri prin viața, prin năzuințele și prin preocupările lor.

După cum vă este cunoscut, românii au avut dintotdeauna aceeași limbă datorită, în mare parte, contribuției Bisericii Ortodoxe Române. Aceeași limbă pe care o vorbeau la casele lor, în bucuriile și necazurile lor, românii o foloseau și în rugăciunile Bisericii. Încît nu întîmplător vreau să amintesc faptul că în acest an și în această lună, împlinirea a 300 de ani de la tipărirea Bibliei de

la București *(1688) este deopotrivă sărbătoarea sufletului românesc, dar și a credinței strămoșești, fiind sărbătoarea cuvîntului și a limbii străbune. Și dacă am lua în considerare numai faptul că prin tipărirea integrală a Bibliei un popor și o Biserică avea, la 1688, cum n-avea pe atunci nici un alt popor al Europei, o limbă unitară, în care se putea traduce Cuvîntul lui Dumnezeu, limbă care s-a păstrat aproape neschimbată pînă astăzi, ne-am da seama și mai mult ce a însemnat unitatea pentru noi românii. Dar ce să mai spunem de faptul că românii și-au manifestat această unitate atît de timpuriu, în secolul al XVII-lea, începînd cu unirea lui Mihai și sfîrșind cu această aleasă cunună, în timp ce alte popoare nici în pragul secolului al XXI-lea n-au Biblie și nici Sfînta Liturghie în limba vie a poporului?*

Aceasta, iubiții mei, este o mare vrednicie a poporului nostru, dar și o binecuvîntare a lui Dumnezeu, care a consfințit prin aceasta pentru veacurile ce au urmat unitatea de grai, de închinare și de simțire românească. Iar pentru noi, cei ce urmăm unor astfel de înaintași, nu este o altă îndatorire mai înaltă decît a păstra aceste împliniri și de a adăuga altele, așa cum ați făcut și dumneavoastră, reînnoind această măreață catedrală a Iașului, biserica Bărboi, ca și alte mănăstiri și biserici — mărturii ale unității românești și ortodoxe. Limba și credința sînt cele dintîi și cele mai durabile mărturii ale unității unui neam. Or, la noi aceeași limbă și aceeași credință au însoțit în orice moment al vieții lor pe fiii acestor plaiuri strămoșești, apoi același gînd și aceeași închinare, exprimate în limba părinților noștri. Cînd venim aici, la biserică, sau cînd săvîrșim orice alt lucru noi ne adresăm și lui Dumnezeu și semenilor în aceleași cuvinte. Ne închinăm lui Dumnezeu cu aceleași cuvinte pe care ni le adresăm unii altora. Mai bine zis iubirea lui Dumnezeu străbate viața noastră, relațiile și dialogul cu semenii noștri, fiii aceleiași mame — Biserica Ortodoxă Română.

Toate acestea iată ni le prilejuiește trăirea unor asemenea momente de bucurie, aceste revărsări sufletești atît de așteptate de fiecare dintre noi. Sînt bucuros, iubiții mei, să vă împărtășesc toate aceste adevăruri cu acest fericit și minunat prilej de a mă fi aflat în mijlocul dumneavoastră și de a fi binecuvîntat lucrările de restaurare a bisericii Bărboi.

Am săvîrșit slujba de sfințire și Sfînta Liturghie cu convingerea că prin aceasta adaug și mai multă bucurie sufletelor dumneavoastră, rugînd pe bunul Dumnezeu să ne coboare în inimi sfințenia și harul Său cel mîntuitor. Mai mult, sînt încredințat că v-am făcut părtași nu numai bucuriei zilei de astăzi, ci mai ales bucuriei netrecătoare, bucuriei credinței pe care să o păstrați necontenit în sufletele și inimile dumneavoastră, știindu-vă fiii unei Biserici atît de binecuvîntate de Dumnezeu, urmași ai unor nenumărați sfinți cu care Părintele ceresc a binecuvîntat neamul nostru, cum spunea și Mitropolitul Dosoftei. Dar ce nor de mărturii sînt apoi, la rîndul lor, ierarhii și cuvioșii care au călăuzit acest neam, între care strălucesc chipurile Mitropoliților Iosif Mușat, Varlaam și Dosoftei, Veniamin Costachi sau Iosif Naniescu, ierarhi stăpîniți de iubirea de neam și de vatra părintească, de conștiința de neam și răspunderea apărării dreptei credințe pe tot întinsul românesc, dar mai ales în Transilva-

nia. Păstrînd dreapta credință, au apărat ființa neamului și limba lui, cum ne încredințează însăși istoria și cultura noastră națională. Nu exagerez cînd spun că moldovenii sînt niște privilegiați, căci aici la fiecare pas te întîlnești cu aceste adevăruri. Nu e nevoie de prea multă trudă pentru a le prezenta, pentru a le sublinia importanța lor națională, dar și religioasă. La fiecare pas întîlnești un sanctuar al Ortodoxiei românești, dar și al unității de neam și de grai străbun, al culturii și spiritualității naționale.

Mare bucurie a avut astăzi inima mea, fiind înconjurat de dumneavoastră, de privirea și bucuria de a ne vedea, de asemenea slujitori ai sfintelor altare, vrednici și harnici, asemenea tuturor preoților din Moldova, unde duminică de duminică se săvîrșesc sfințiri de biserici — mărturie că multe se înnoiesc și se îmbracă în haina frumuseții. Cu toate că sînt foarte ocupat, n-am putut să nu vin măcar la sfințirea a trei biserici din Moldova și la marile hramuri de la Suceava și Putna. Astfel am fost la sfințirea bisericii Mănăstirii Sihăstria, la sfințirea bisericii din Herla, parohia Slatina-Suceava, iar astăzi la sfințirea bisericii Bărboi din Iași. Toate sînt ca niște catedrale, avînd fiecare însă frumusețea sa unică. Și la acestea aș mai adăuga și altele la care nu am putut veni, cum este noua biserică de la Slătioara-Suceava, unde s-a zidit o biserică extraordinar de frumoasă. Ca pretutindeni în țară se lucrează la înfrumusețarea bisericilor, dar în Moldova mai mult decît oriunde în altă parte. Această permanentă slujire a Bisericii noastre a înviorat viața și împlinirile ei, puterile de a valorifica moștenirile trecutului. Din această cauză ierarhii Bisericii noastre sînt mai mult pe teren, în mijlocul credincioșilor și slujitorilor altarului strămoșesc.

Astfel de roade bogate avem și la parohiile din străinătate. Două deja au locașuri proprii de rugăciune, la Salzgitter (R. F. Germania) și Malmö (Suedia), iar altele sînt mobilate în întregime cu catapetesme și străni lucrate în țară, dintre care aș aminti pe cele de la Village Alpine — Los Angeles (S.U.A.), Montreal (Canada) și Sidney (Australia). Toate sînt înzestrate cu cele necesare cultului. Veșminte, cărți de slujbă și altele din țară. În mod firesc asemenea împliniri sînt oglindite și de diferitele simpozioane, cum ar fi și cele dedicate în această perioadă Bibliei de la București, *la Geneva și Viena, la toate parohiile românești, la Atena și în alte părți sau împlinirii a 70 de ani de la făurirea* Marii Uniri de la Alba Iulia. *Iar Biserica noastră a fost reprezentată la cel mai înalt nivel prin ierarhii, profesorii institutelor teologice și alte personalități bisericești. De fapt toate acestea nu sînt decît prilejuri binevenite de a sublinia unitatea dintotdeauna a românilor,* Biblia de la București *fiind una din cele mai expresive mărturii ale acestei unități de credință și de neam.*

Acum, trăind această unitate într-un locaș atît de măreț și de frumos cum este biserica Bărboi, un adevărat Sion al credinței noastre dreptslăvitoare, un Sion al închinării și mărturisirii lui Hristos în aceeași unitate cu moșii și strămoșii noștri, felicit încă o dată pe Părintele Constantin Andrei și pe părinții care au luat parte la această slujbă de sfințire și îi îndemn să urmeze pilda de muncă a parohului de aici. De asemenea vă felicit și pe dumneavoastră, cei care ați luat parte la acest moment de bucurie și înălțare sufle-

tească, tălmăcind prin prezență aprecierea pentru lucrările făcute. Un cuvînt de prețuire vă adresez tuturor celor ce ați contribuit la împodobirea acestui slăvit lăcaș al credinței străbune, avînd convingerea că vă veți bucura de binecuvîntarea lui Dumnezeu.

Admirînd măreția și frumusețea acestor coloane de marmură, gîndul mă poartă la edificiul Bisericii noastre, care se sprijină pe învățătura Mîntuitorului Hristos și pe statornicia în credință a noastră a tuturor. Pe acestea se sprijină bolta acestei mărețe catedrale și a unității noastre de credință. Ortodoxia noastră strămoșească se sprijină ca pe niște coloane trainice alcătuite din închinarea noastră dreptslăvitoare și păstrarea sfintelor datini românești. Statornicia în păstrarea dreptei credințe să fie mai durabilă decît marmora și mai strălucitoare. Deși bisericile sînt foarte frumoase, totuși un plus de frumusețe li se adaugă prin faptul că ele au ceva din căldura sufletului românesc. Prin slujbele și prezența noastră, bisericile se luminează și mai mult și de aceea privindu-le par a aștepta venirea și intrarea credincioșilor. Să nu uitați că sfintele lăcașuri vă așteaptă la rugăciune, la bucuria de a vă revedea unii cu alții, de a vă reîntîlni cu Mîntuitorul, cu Maica Domnului și cu toți sfinții. Să adăugăm la frumusețea bisericii și podoaba sufletelor noastre, izvorîtă din trăirea aceleiași unități de credință.

Tuturor vă urez ani mulți și fericiți, cu bogate împliniri în slujirea credinței și a patriei, a poporului și a viitorului fericit al omenirii, a bunăvoirii și a înțelegerii între popoare, a statorniciri și apărării vieții și păcii pe pămînt.

„VINO ȘI URMEAZĂ-MI !“

Pericopa evanghelică pe care am ascultat-o acum despre tînărul bogat (Matei 19, 16-24) este deosebit de importantă, ca de altfel toate pericopele evanghelice ce se citesc în duminici și sărbători. Ele sînt care de care mai frumoase și mai pline de strălucirea înțelepciunii lui Dumnezeu, care de care mai importante și mai pe înțelesul nostru, spre a ne determina să pășim spre urcușul cel duhovnicesc. Aceste citiri din Sfînta Evanghelie sînt hrană pentru suflet, sînt lumină pentru cuget, sînt dreptare pentru viețuirea noastră și ne ajută la înnobilarea și îmbunătățirea sufletească a fiecăruia dintre noi. Spre acest domeniu sufletesc, spre cele dinlăuntru ale noastre se îndreaptă și înțelesul Sfintei Evanghelii ce s-a citit astăzi. Dacă tînărul ar fi izbutit să înțeleagă cum poate ajunge a se bucura de viața veșnică, motiv pentru care el a venit la Iisus, el ar fi trebuit să-și transforme întreaga sa mentalitate legată de avere.

Pentru a ne ajuta să dobîndim această dreaptă înțelegere despre valoarea noastră ca fii ai Bisericii, ea ne așează în față frumusețile ei: Învățătura, Tainele, rînduielile ei sfințitoare întocmite de Sfinții Apostoli și de Sfinții Părinți.

Toate acestea sînt mijloace duhovnicești ca să înnoiască viața și să sfințească sufletul. Toate deci urmăresc îmbunătățirea credinței și înmulțirea faptelor bune. Toate străvechile noastre rînduieli sînt îndreptate spre definirea valorilor noastre interioare înlesnind înțelegerea multor taine ale credinței. Însuși sfîntul lăcaș stă mărturie de felul cum trebuie să dobîndim viața cea veșnică. Aceste rînduieli liturgice, ca cele de astăzi, se adresează minții, voinței și iubirii ființei umane, în plinătatea puterilor omului, în integritatea ființei lui. Se adresează puterii lui de cuprindere a adevărurilor dumnezeiești, de înțelegere a cuvîntului lui Dumnezeu. Această apropiere, această atenție arătată de Mîntuitorul tînărului arată marea iubire a lui Dumnezeu, purtarea Lui de grijă arătată celui făcut după chipul și asemănarea Sa și totodată posibilitatea omului de a răspunde chemării : „Vino și urmează Mie!“ *(19, 21).*

Adevărurile Sfintei Evanghelii, ale învățăturii Bisericii noastre țintesc inima omului spre a o mișca și emoționa de frumusețea realităților dumnezeiești. Lungul șir de îndatoriri religioase împlinite conștiincios de tînărul bogat trebuie completat cu lepădarea de avere. Numai așa putea fi demn de a-L urma pe Domnul. N-a făcut-o. Inima lui n-a fost în stare, n-a fost capabilă să se emoționeze, să se entuziasmeze în fața lui Iisus la auzul unui adevăr de credință atît de important și mai cu seamă față de posibilitatea desăvîrșirii. Încă nu știa că lipirea de bunurile materiale este o mare piedică în calea desăvîrșirii, deși păzise celelalte porunci din copilăria sa.

Participînd la sfintele slujbe ale Bisericii, la Sfînta și dumnezeiasca Liturghie, văzînd felul în care înaintașii noștri au urmat pe Domnul, ființa noastră este capabilă de a se umple de un spor de credință și viață dumnezeiască. Din istorie știm că de ctitorirea

unei biserici se leagă și grija de carte, de școală, de ajutorarea celor săraci, de bolnavi și alte opere umanitare. Biserica văzută păstrează această comoară de artă, arhitectură, pictură, sculpturi prețioase, dar ca așezămînt sfînt ea păstrează credința, exprimată și trăită în virtuți și mărturisiri, în statornicia viețuirii și de aceea ea este „stîlpul și temelia adevărului" (I Timotei 3, 15).

Aceasta este credința spre care ne îndeamnă în Sfînta Evanghelie Mîntuitorul : „Vino și urmează-Mi". Credința este viața trăită în adevărul lui Dumnezeu, trăită după voia lui Dumnezeu, trăită după rînduiala și poruncile Bisericii. Este de luat aminte că tînărul care a venit la Iisus era unul dintre cei îmbunătățiți. Cunoștea și împlinea preceptele prevăzute de Lege, dar în același timp îl și frămîntă conștiința de aceea ce încă îi mai lipsește. Ni se pare lăudabil și chiar de admirat că tînărul are cugetul îndreptat spre căutări mai profunde. El vrea ca Iisus să-i dea un răspuns alinător și hotărît asupra lipsurilor sale. Frămîntat ca orice om, din toate timpurile și de pretutindeni, însetat de cunoaștere, de scara virtuților spre viața veșnică, răspunsul lui Iisus, Care cu cîteva clipe înainte mîngîiase copiii, vrednici de împărăția cerurilor, l-a lăsat trist. El nu putea înțelege sensul „comorii din cer", în schimbul celor ce puseră stăpînire pe inima lui aici pe pămînt. Și în această biserică ochii noștri văd adevărate comori. Deși și acestea sînt tot pămîntești. Icoanele, coloanele și celelalte aparțin Bisericii și țării. Și ele veșnicesc numele ctitorilor și ne ajută să ne îndreptăm pașii în a-L urma pe Iisus. De la El noi nu plecăm triști, ci plini de bucuria de a ne fi întîlnit cu El. Setea tînărului se dovedește pe cît de firească la o asemenea vîrstă, pe atît de interesantă în căutarea adevărului lui Dumnezeu. Își pusese nădejdea în păzirea poruncilor încă din copilărie, dar atunci cînd Mîntuitorul îi spune : „Dacă voiești să fii desăvîrșit, du-te vinde averea ta, dă-o săracilor și vei avea comoară în cer, după aceea vino și urmează-Mi" (19, 21), el nu este în stare să răspundă afirmativ la acest cuvînt. Se vede că dorința tînărului spre desăvîrșire era acoperită de ceața egoismului. Nu izvora dintr-o firească și necesară căutare a adevărului mîntuitor ci dintr-o stare a suficienței de sine, trăită de cel ce se credea a fi o autoritate morală în privința legii.

Din răspunsul Mîntuitorului vedem că Părintele nostru cel ceresc așteaptă de la noi să ne întocmim viața în așa fel încît să avem încredințarea că dincolo de mormînt ne așteaptă Însuși Fiul lui Dumnezeu, pentru a ne răsplăti credința și strădania noastră de credincioși, după faptele bune sau rele pe care le-am săvîrșit. Așadar, la întrebarea noastră, a tuturor : „Ce să fac?" Mîntuitorul ne așteaptă să-L urmăm, străduindu-ne să fim vrednici prin curățirea păcatelor și mai ales de cel al lăcomiei, al egoismului care sînt pricini de multe nedreptăți și rele. Sfîntul Apostol Pavel spune că adevărurile dumnezeiești se descoperă și în cugetele noastre, în căutarea și frămîntarea noastră sufletească și mai ales în Sfintele Scripturi : „Cele nevăzute ale lui se văd de la facerea lumii, înțelegîndu-se din făpturi, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, așa ca ei să fie fără cuvînt de apărare..." (Romani 1, 20). Inima noastră curată însă este în stare să cuprindă înțelesul Sfintelor Scripturi, pentru că omul

purtînd chipul lui Dumnezeu poartă în mod firesc o parte din strălucirea dumnezeiască a inspiratelor porunci ale Sfintei Scripturi. „Inima omului — spune un mare teolog din secolul XIV, Nicolae Cabasila — este făcută ca o cutie în stare să-L încapă pe Dumnezeu". Despre aceste prea frumoase asemănări îmi vine în minte acum cea a marelui Sfînt cuvios Isaac Sirul. El spune: „Inima celui care Îl simte pe Dumnezeu nu se mai desparte de El". Cu o astfel de inimă omul merge cu bucurie spre împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, spre împărtășirea slavei și strălucirii lui Dumnezeu. Nu întotdeauna, din cauza păcatelor, căutarea binelui și frămîntarea sa de a cunoaște voia lui Dumnezeu este încununată cu această bucurie sfîntă și negrăită. Spre a dobîndi o inimă curată se cade și să ne rugăm cum ne-a învățat proorocul și poetul David: „Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule, și cu duh stăpînitor întărește-mă".

Dar prin avere nu trebuie să înțelegem numai bunurile materiale care ne împiedică de multe ori să împlinim voia lui Dumnezeu, ci mai ales păcatele noastre, răutatea și orice faptă rea care ne îndepărtează de Dumnezeu. Bunurile folositoare pentru semeni și spre slava lui Dumnezeu, cum au făcut ctitorii de cultură, de spitale și de biserici, acestea nu înrobesc inima omului.

Așa arăta și marele Varlaam, Mitropolitul Moldovei: „Că și din fire de va socoti omul și din Scriptură nu va afla alt săvîrșit chemării sale sau altă margine, fără numai viața vestită și cu noroc și blagoslovită, care... o și doresc și o poftesc toți oamenii" (Carte de învățătură, *Iași, 1643). Acest fel de viață au dus-o sfinții. Este viața cea adevărată pe care o caută sufletul nostru. E viața de care îi vorbește și Mîntuitorul tînărului venit la El. Dar iată că averea, agonisirea sa păcătoasă și egoistă, îl oprește să o înțeleagă, să o cuprindă cu inima și cu sufletul său. Și, spune Sfînta Evanghelie, că tînărul „auzind cuvîntul acesta, a plecat întristat căci avea multe avuții" (Matei 19, 22). În loc să se bucure de Mîntuitorul, de poruncile Sfintei Scripturi, de chemarea lui Dumnezeu, iată că s-a întristat și s-a depărtat de Mîntuitorul, Care fericea pe cei milostivi, Care făgăduia celor curați cu inima chiar vederea lui Dumnezeu.*

A-L urma pe Mîntuitorul Hristos înseamnă a-I înțelege și a-I primi cuvîntul și nicidecum a ne întoarce întristați de la fața Lui. A-L urma pe El înseamnă a păstra credința cea adevărată, a păzi poruncile Lui, a asculta de glasul Bisericii și a sluji semenii. Înseamnă a ne elibera de povara, de agonisita egoismului și păcatului. Înseamnă a fi liberi, a avea o credință luminată, a fi liberi de păcat. Înseamnă a fi mereu pe calea dragostei și a păcii; liberi de orice îndoială și izolare, de orice întristare și depărtare de Hristos și de Biserica Lui. A-L urma pe El înseamnă a păși pe urmele strămoșilor noștri, ale sfinților și drepților, ale cuvioșilor și mărturisitorilor care au răsărit din neamul nostru.

Tot ceea ce privim ca fiind atît de splendid, de fermecător și de frumos în această biserică, oferit de această bijuterie de artă așa de expresivă, ne îndreaptă gîndul și cugetul spre sfinții, ierarhii și cuvioșii care au mărturisit de-a lungul veacurilor pe Hristos. Ne îndreaptă gîndul și inima spre sfinții, mucenicii și mucenițele lui Hristos, care L-au urmat și au împlinit poruncile Lui. Privind la ce-

tele sfinților, la acest nesfîrșit nor de mărturii ale lui Hristos, ne încredințăm că nimeni nu poate pleca de la biserică, de la această întîlnire cu Hristos, așa cum a plecat tînărul întristat, abătut și îngîndurat. Nimeni nu trebuie să iasă din biserică nemulțumit sau supărat. Întîlnirea cu Hristos și cu învățătura Sa trebuie să ne ofere sufletelor bucurie și nu întristare. De la întîlnirea cu Hristos, de la Sfînta Liturghie, de la slujbele bisericești luăm belșug de har și bucurii aduse nouă și lumii, prin Jertfa și Învierea Sa din morți.

Cel ce pleacă din sfîntul lăcaș întristat înseamnă că n-a întîlnit pe Hristos aici, nu I-a auzit cuvintele, nu I-a simțit harul în inima lui. Or, noi Îl întîlnim pe Hristos prin rugăciunile noastre comune și slujbele Bisericii noastre. Sîntem convinși că Îl avem prezent în mijlocul nostru, după făgăduința Sa. Așadar, de la rugăciunile Bisericii, de la Sfînta Liturghie, adevăratul credincios nu pleacă întristat. Nu întristarea ci bucuria trebuie să fie cununa străduaniilor lui de a se gîndi și a păși pragul bisericii. Nu se pleacă întristat de la rugăciunile și slujbele Bisericii pentru că tot ceea ce dorim noi, tot ceea ce frămîntă sufletul nostru, orice cîntare a noastră își găsește răspuns în învățătura și călăuzirea ei. În Sfînta Liturghie ni se dăruiește Însuși Hristos. Dacă întîlnirea cu părinții și frații noștri ne oferă o bucurie deosebită atunci cu cît ne-o va oferi mai mult întîlnirea cu Părintele ceresc, aici în casa lui cea sfîntă? Dacă întîlnirea cu frații și surorile noastre ne oferă o mare bucurie, atunci cu cît mai mult ne vor oferi cele cu Hristos sau cu sfinții Săi? Toate acestea trebuie să însemne pentru fiecare dintre noi o bucurie și nicidecum o întristare, așa cum a fost în cazul relatat în Sfînta Evanghelie. Cel ce pleacă întristat înseamnă că nu s-a eliberat deplin de răutățile de care vorbeam, de averea cugetului său egoist, adică de tot ceea ce este și poate fi negativ în om. Înseamnă că acolo, în ființa omului, persistă o umbră a răului. O rămășiță a răului în sufletul nostru și în lume înseamnă că mai există. Dar omul n-a fost creat spre însingurare, cum spune Sfînta Scriptură: „Nu e bine să fie omul singur pe pămînt" (Facere 2, 18). Doar păcatul aduce această izolare, această accentuare a egoismului, această depărtare și teamă chiar de Dumnezeu. De aceea ori de cîte ori participăm la slujbele Bisericii noastre trebuie să nu fim părtași întristării ci bucuriei, căci omul este făcut după chipul lui Dumnezeu care S-a bucurat de toate lucrurile Sale.

Iată de ce e bine să ne gîndim la învățătura Domnului, să ne ridicăm gîndul înalt spre toate slujbele și învățătura Bisericii noastre, ca astfel să plecăm de la aceste momente de comuniune și împărtășire a harului lui Dumnezeu cu voie bună, cu dragoste sporită față de frați, cu rîvnă înmulțită față de muncă, pe care apoi fiecare să le aducă așa ca o revărsare a credinței sale familiei și societății, țării și poporului nostru. Deci cu dragoste înmulțită față de frați și de oameni și de omenire în general.

Aceasta este dragostea pe care ne-o împărtășește Hristos și care sporește cu atît mai mult cu cît o dăruim, așa cum sporeau pîinile în mîinile ucenicilor prin binecuvîntarea lui Iisus. Aceasta este dragostea lui Hristos — Pîinea vieții noastre —, izvorîtă din cuvîntul și binecuvîntarea lui Dumnezeu. De aceea tot cel ce o lucrează, o poar-

tă în suflet și o dăruiește și semenilor se binecuvîntează, se împărtășește din binecuvîntarea lui Dumnezeu, cum ne încredințează Mîntuitorul nostru Iisus Hristos: „Veniți binecuvîntaților Tatălui Meu!...“ (Matei 25, 34). Aceasta este dragostea lui Hristos pe care Biserica ne-o împărtășește zi de zi. Aceasta este dragostea lui Hristos spre care ne cheamă glasul de mamă al Bisericii strămoșești. Cel ce primește această chemare, acela „se naște din apă și din Duh“, deoarece dragostea, doxologită atît de frumos de Sfîntul Apostol Pavel, covîrșește toate virtuțile creștine. Ea este virtutea cea mai deplină, cea mai înaltă, dar și cea mai ușor de dobîndit. Se poate dobîndi și cu un pahar de apă, adică nu cu prea mare efort. Și, adevărat vă spun, că nu-i avere mai mare pe care o putem dobîndi în viață decît această virtute a dragostei. De asemenea și Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că nici una din virtuți nu spală mulțime de păcate ca dragostea întruchipată în acte de binefacere, în acte de milostenie. Iată ce avere ne arată dumnezeiescul Învățător că trebuie să ne străduim a o dobîndi: Dragostea care apropie de Dumnezeu și de oameni, bucurînd sufletele noastre și ale celor din jur, nicidecum întristîndu-le, nicidecum izolîndu-le, nicidecum îndepărtîndu-le de fața lui Dumnezeu.

Virtutea dragostei este însuși chipul lui Dumnezeu în noi, căci „Dumnezeu este iubire“ (I Ioan 4, 16). Cel ce nu iubește înseamnă că și-a întunecat chipul lui Dumnezeu în el, că este încă în întunericul necunoștinței: „Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu, căci Dumnezeu este iubire“ (I Ioan 4, 8). Cel ce nu iubește nu este în lumina și strălucirea lui Dumnezeu și nici nu le are ca podoabe ale chipului său. Cel ce este stăpînit de iubirea de semeni are în fiecare moment motiv de bucurie; se bucură întîlnind pe frații săi, pe ale căror fețe vede strălucirea lui Dumnezeu. Spre această avere și agonisită a sufletului ne cheamă Mîntuitorul și Biserica Sa. Cît de slăvite și de minunate sînt căile dragostei și cît de bogate sînt revărsările ei pe pămînt! Dar această necuprinsă avere n-o putem dobîndi decît prin lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, prin ascultare de învățăturile Mîntuitorului, prin împlinirea rînduielilor Bisericii statornicite de Sfinții Părinți, așa cum le-au păzit cei ce au fost dreptslăvitori de-a lungul veacurilor. De asemenea, o putem dobîndi și printr-o aleasă viață de familie, printr-o dăruire exemplară în folosul semenilor și al societății, prin jertfelnică slujire a măreților năzuințe și idealuri ale poporului nostru. În toate curățind și prin toate dobîndind chipul cel blînd și iubitor de creștin și următor al lui Hristos. În toate arătînd că am cunoscut pe Dumnezeu și El și-a revărsat în sufletul nostru lumina și strălucirea Sa.

Prin blîndețea pe care o vom dobîndi prin iubire vom arăta mai mult decît prin cuvinte slava și strălucirea lui Dumnezeu, cum spune Însuși Mîntuitorul: „Că văzînd ei faptele voastre să slăvească pe Dumnezeu cel din ceruri“. Blîndețea și bunătatea sînt roadele adevăratei evlavii și ele sînt izvor de mulțumire și bucurie statornică. Este bucuria apropierii de Hristos, a cărei slavă sfinții o văd pururea. Bucuria trăirii cu și în Hristos, bucuria de a fi casnic al lui Dumnezeu, cum spune Sfîntul Apostol Pavel, înseamnă a avea cetate stătătoare împotriva tuturor furtunilor și necazurilor vieții.

Astfel putem să-L urmăm pe Hristos, să fim întru bucuria Lui, să fim casnici ai lui Dumnezeu și moștenitori ai împărăției cerești. Prin virtutea dragostei ne agonisim comoară veșnică și devenim moștenitori ai tuturor frumuseților vetrei străbune. Prin dragoste ne unim cu cerul dar și cu pămîntul părinților și înaintașilor noștri, cu vatra de credință și închinare a moșilor și strămoșilor noștri, împodobită cu atîtea frumuseți ale credinței și ale dragostei lor, între care este și această minunată întruchipare arhitectonică, biserica Bărboi din Iași.

*Prin dragoste așadar știm ai cui fii duhovnicești sîntem, ce cale trebuie să urmăm spre desăvîrșire, ce fel de comoară se cade să dobîndim în această viață. Spre acestea să ne silim totdeauna, iubiții mei frați și surori întru Hristos ! Să nu ne îndoim de cuvîntul lui Iisus, să nu ne întristăm inimile cu zădărnicii stricătoare de suflet. Să ne străduim a găsi în împlinirea poruncilor lui Hristos și ale Bisericii deplina bucurie și întărirea sufletului nostru. Să-L urmăm pe Hristos prin iubire, credință și fapte bune. Cine ia jugul lui Hristos nu-i mai este sufletul îngreuiat de griji și necazuri care-l abat de la calea care duce la Dumnezeu. Calea Sa trece prin aproapele nostru. În aceasta să avem un necurmat izvor de bucurie, de pace sufletească, de statornicie și dăruire pentru binele semenilor noștri, pentru cei dragi ai noștri, pentru sufletele și inimile noastre, pururea slăvind cu glas de laudă și bucurie pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Căruia fie-I cinstea slava și închinăciunea totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.**

---

* Omilie rostită la sfințirea bisericii Bărboi din Iași, duminică 27 noiembrie 1988.

Predici

LA SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL

Fiecare anotimp al anului, prin specificul lui, are bucuriile și frumusețile lui caracteristice.

În atmosfera muncii binecuvîntate și a rugăciunii mulțumitoare, în fiecare an la 8 noiembrie Biserica Ortodoxă în chip sărbătoresc cinstește pe căpeteniile cetelor îngerilor, pe Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil.

După învățătura Bisericii Ortodoxe, Sfinții îngeri sînt ființe spirituale și nemuritoare, personale și raționale, libere și necorporale, create de Dumnezeu, făcînd parte din lumea nevăzută și alcătuind împreună cu sfinții Biserica triumfătoare din împărăția cerurilor. Cu toate că sînt ființe spirituale, reale și personale, totuși sfinții îngeri se deosebesc, atît față de Dumnezeu cît și față de oameni. Ei sînt inferiori lui Dumnezeu, Care i-a creat, dar superiori oamenilor, deoarece sînt duhuri și ființe nemuritoare și necorporale. Denumirea lor generală de „angelos" (ceea ce înseamnă sol, trimis, vestitor), nu determină ființa sau natura lor, ci dă expresie relației în care sfinții îngeri se află față de Dumnezeu.

Existența sfinților îngeri, ca de altfel și originea lor, este afirmată prin mărturiile Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții. Sfînta Scriptură conține numeroase mărturii despre existența sfinților îngeri (Facerea 3, 24 și 22, 11 : Ieșire 32, 34). Mîntuitorul Iisus Hristos ne încredințează de aceasta prin cuvintele : „Oricine Mă va mărturisi pre Mine înaintea oamenilor și Fiul Omului îl va mărturisi pre el, înaintea îngerilor lui Dumnezeu ; iar cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, lepădat va fi înaintea îngerilor lui Dumnezeu" (Luca 12, 8-9).

Explicînd Pilda semănătorului, Mîntuitorul Iisus Hristos arată că „secerișul este sfîrșitul lumii, iar secerătorii sînt îngerii" (Matei 13, 39). Tot din cuvintele Mîntuitorului aflăm că la Judecata din urmă, va fi însoțit de „toți sfinții îngeri" (Matei 25, 31), că după învierea din morți, cei drepți vor fi „ca îngerii lui Dumnezeu în cer" (Matei 22, 29-30), iar după judecată prin sfinții îngeri se va face separarea celor buni de cei răi (Matei 13, 49).

Existența sfinților îngeri este afirmată în Sfînta Scriptură și prin numeroasele lor arătări în lume (angelofaniile). Sfinții îngeri s-au arătat preotului Zaharia (Luca 2, 13) ; Sfintei Fecioare Maria (Luca 1, 28), păstorilor la Bethleem (Luca 2, 8 și 13). Ei slujesc Mîntuitorului Iisus Hristos (Matei 4, 11 ; Luca 22, 43), binevestesc femeilor mironosițe (Matei 28, 2), Sfinților Apostoli (Fapte 1, 10-11). Îngerii s-au arătat patriarhului Iacob (Facere 28, 12) și proorocilor Isaia (6, 1-4) și Daniel (7, 10). Unii îngeri sînt menționați cu numele lor în Sfînta Scriptură. Așa sînt Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, Sfîntul Mihail ca păzitor al Legii, de aceea iconografia îl reprezintă purtînd sabie (Daniel 19, 13-21 ; Iuda 1, 9, Apocalipsă 12, 7), iar Gavriil ca înger al bucuriei, al bunelor vestiri, reprezentat în iconografia bisericească purtînd un crin în mînă (Luca 1, 19 și 26 și altele). Mai este numit și îngerul Rafael (Tobit 5, 4 și 12, 5).

Creaturi ale lui Dumnezeu, sfinții îngeri au fost zidiți prin voia și puterea Cuvîntului Creatorului, încă înainte de lumea văzută și de om (Facere 1, 1 ; Iov 3, 8). „Pentru că întru El s-au făcut toate — zice Sfîntul Apostol Pavel — cele din ceruri și cele de pe pămînt, cele văzute și cele nevăzute (Coloseni 1, 16). În cîntările liturgice ei sînt denumiți puteri cerești sau „puteri fără de trupuri". Dacă în angelofanii Sfinții îngeri îmbracă o formă văzută, acest lucru îl fac din necesitatea de a fi accesibili cunoașterii omenești și aceasta în timpul împlinirii misiunii lor.

Sfîntul Ioan Damaschin, referitor la nemurirea îngerilor, afirmă că aceasta nu le este prin fire, ci prin har, căci tot ceea ce are început, are și sfîrșit potrivit naturii create. După cum sfinții îngeri au nemurire prin harul divin, tot așa și sfințenia lor, le-a fost dăruită de către Dumnezeu prin harul Sfîntului Duh, fiind însușită prin participarea și rămînerea lor în har.

Cu toate însușirile mai sus arătate, sfinții îngeri nu sînt ființe nemărginite, avînd o putere de cunoaștere limitată. Astfel Sfîntul Ioan Damaschin spune că „îngerii sînt circumscriși pentru că atunci cînd sînt în cer nu sînt

pe pămînt și cînd sînt trimiși de Dumnezeu pe pămînt nu rămîn în cer". Ei nu cunosc ziua judecății universale sau tainele inimii omului, după cum nu cunosc nici cele viitoare. Zidiți de către Dumnezeu în stare bună și înzestrați cu puteri, sfinții îngeri se integrează în scopul întregii creații divine, preamărirea Creatorului și fericirea creaturilor raționale.

Sfinții îngeri, după natura lor, au o misiune dublă : una în relație cu Dumnezeu și alta în relație cu lumea văzută. În relație cu Dumnezeu, Creatorul lor, ei au menirea de a-L preamări, a-I sluji, împlinind voia lui Dumnezeu și în raport cu lumea văzută și cu omul. În relație cu oamenii, ei au menirea de a împlini lucrarea proniatoare a lui Dumnezeu în lume, îndrumînd pe oameni pe calea adevărului și a credinței celei curate, a binelui, a dreptății și a dragostei, în vederea mîntuirii lor și a-i ocroti, ferindu-i de influențele celui rău, de orice primejdie și de la căderea în păcate sau fărădelegi.

Învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe arată că „îngerii sînt duhuri, aduse de Dumnezeu din neființă la ființă, ca să laude pe Dumnezeu și să-L slujească", să lucreze și în lumea aceasta, a oamenilor, povățuindu-i pe ei spre Împărăția lui Dumnezeu. Întrucît sînt permanent în ceruri, îngerii au misiunea principală de a adora, preamărind prin laude pe Dumnezeu și de a sluji în lucrarea providenței divine.

Proorocul Isaia a văzut Serafimii în jurul tronului ceresc, aducînd slavă Domnului Savaot (Isaia 6, 1-3), iar Sfîntul Apostol Ioan mărturisește că îngerii laudă neîncetat pe Dumnezeu (Apocalipsă 4, 8). Tot Sfîntul Apostol Ioan a văzut „pe sfinții îngeri care se închinau slăvind pe Dumnezeu" (Apocalipsă 7, 11-12), iar proorocul Daniel a văzut pe sfinții îngeri care slujeau pe Cel vechi de zile (Daniel 7, 9-10).

La Nașterea Domnului Iisus Hristos, în Betleem, sfinții îngeri au preamărit prin cîntări pe Dumnezeu, căci s-a născut Cel ce avea să aducă pace pe pămînt și bună înțelegere între oameni (Luca 2, 13-14). Sfinții îngeri L-au slujit pe Mîntuitorul pe pămînt, Îl slujesc și acum în ceruri și-L vor sluji și la a doua Sa venire, înconjurînd tronul de judecată (Matei 25, 31), separînd apoi pe cei buni de cei răi (Matei 13, 49). În relația lor față de lumea văzută, sfinții îngeri sînt mijlocitori între Creator și creatură.

Față de cei drepți și credincioși, sfinții îngeri depun o lucrare de mijlocire și ajutorare, după cum afirmă Sfîntul Apostol Pavel cînd se întreabă : „Îngerii oare nu sînt toți duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească pentru cei ce vor fi mijlocitorii mîntuirii?" (Evrei 1, 14). Trimiși de către Dumnezeu în lume ca soli ai voii divine, sfinții îngeri au vestit cele viitoare. Astfel, prin glasul sfinților îngeri Dumnezeu vestește lui Avraam, nașterea lui Isaac (Facere 18, 10-14) și pierderea Sodomei și a Gomorei (Facere 18, 20-32), lui Iacob că-l va ocroti la întoarcerea sa în Canaan (Facere 31, 11-13), lui Manoil și soției sale nașterea lui Samson (Judecători 13, 6-7), judecătorului Ghedeon, chemarea de a salva poporul lui Israel (Judecători 6, 11-24), preotului Zaharia nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul (Luca 1, 11-20), Sfintei Fecioare Maria, nașterea Mîntuitorului (Luca 1, 26-38) ca și bătrînului Iosif plecarea cu pruncul în Egipt (Matei 1, 20-21), iar sutașului Corneliu ca să primească botezul de la Sfîntul Petru (Fapte 10). Sînt încă nenumărate situații de intervenție în viața oamenilor, consemnate în Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament. Misiunea sfinților îngeri în relație cu omul nu se limitează numai la acțiuni temporale, ci chiar la lucrări de permanență, cînd ne referim la îngerii păzitori. Fiecăruia dintre creștini, o dată cu taina Sfîntului Botez, Dumnezeu îi rînduiește spre pază și ocrotire pe îngerul său păzitor, ce-l va însoți pînă în ceasul morții și va fi chezaș la dreapta judecată. Sfîntul Apostol Ioan susține că cele șapte stele sînt îngerii celor 7 Biserici (Apocalipsă 1, 20), iar Sfîntul Apostol Pavel arată că sfinții îngeri sînt prezenți în adunările religioase (I Corinteni 11, 10). Ei sînt prezenți și la sfintele slujbe, nu numai pentru a sluji și a aduce laudă lui Dumnezeu, ci și pentru a întări pe credincioși în rugăciunile lor.

Pentru starea lor de sfințenie, vrednicie, dragoste și bunătate, dar mai ales pentru slujirea lor față de Dumnezeu și față de oameni, credincioșii creștini cinstesc pe sfinții îngeri prin închinare, și-i cheamă în rugăciunile lor ca mijlocind la Dumnezeu să-i ajute în izbăvirea de păcate și dobîndirea fericirii celei veșnice.

Din Sfînta Scriptură înțelegem lămurit cum Dumnezeu a creat lumea duhurilor nevăzute, adică pe toți îngerii slujitori, ca fiind buni.

Sfinții Părinți ai Bisericii în funcție de calitatea slujirii lor împart pe îngerii buni în nouă cete a cîte trei triade astfel :

Triada întîia : Serafimii, Heruvimii și Scaunele ;
Triada a doua · Stăpîniile, Puterile și Domniile ;
Triada a treia : Începătoriile, Arhanghelii și Îngerii.

Din ceata Heruvimilor, pentru păcatul mîndriei și al neascultării, au căzut un mare număr de îngeri, ce s-au alăturat trufiei lui Satana și din îngerii buni, creați de Dumnezeu, au devenit îngeri răi, căzînd din lumină în întunericul cel veșnic și din raiul fericirii lui Dumnezeu în veșnica osîndă a iadului. Plini de răutate, invidie și egoism ei urăsc pe Dumnezeu și toată creația lui bună și, în felurite chipuri, încearcă o răsturnare a binelui în rău, ispitind mai ales pe oameni, spre aceeași cădere, cu care ei s-au osîndit de-a pururi.

Biserica Ortodoxă, respectînd cuvintele Sfintei Scripturi și mărturiile Sfintei Tradiții, a statornicit din vechime, cinstirea sfinților îngeri, instituind zile speciale de prăznuire în acest sens.

Astfel, ziua de luni, este închinată puterilor cerești, celor fără de trupuri, în ziua de astăzi — adică la 8 noiembrie, cinstim pe căpeteniile cetelor cerești, pe Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, în ziua de 6 septembrie se face pomenire pentru minunea săvîrșită de Sfîntul Arhanghel Mihail la Colose, în ziua de 26 martie și la 13 iulie Biserica pomenește soborul Sfîntului Arhanghel Gavriil. Sfinții Părinți întruniți la Sinodul VII ecumenic au statornicit că se cuvinte a cinsti și a mări și sfintele puteri îngerești și a cere mijlocirea lor, pentru că ele pot să ne facă pe noi plăcuți lui Dumnezeu. În același timp, Biserica Ortodoxă cinstește pe sfinții îngeri în cîntări de laudă, iar chipul lor este zugrăvit în biserici și pe Sfintele icoane.

Poporul nostru, dintotdeauna, la Botez pune nume ale sfinților din calendar. Așa se face că aceeași sfîntă credință strămoșească le-a îndemnat pe multe familii să-și numească pruncii și cu numele Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil pe care îi prăznuim astăzi cu mare bucurie și evlavie.

Biserica vine cu îndemnul părintesc să vă botezați pe noii născuți ai tinerelor familii cu numele îndătinate în tradiția de două mii de ani a creștinismului ortodox, a vrednicilor noștri străbuni.

Numele creștinesc, pe lîngă faptul că exprimă o anumită lucrare sau virtute duhovnicească, este legat și de o anumită persoană sfîntă înscrisă cu cinste în istoria vieții creștinești, adică a unui sfînt al Bisericii lui Hristos, care nu numai că nu a încetat să existe ci, mai ales, că se află într-o stare de apropiere cu Dumnezeu, pentru care este și ascultat de Dumnezeu, devenind astfel ocrotitorul și mijlocitorul nostru fierbinte către Părintele Ceresc. Facă Bunul Dumnezeu ca și în acest fapt de toamnă, o dată cu bucuriile îmbelșugate ale darurilor Sale, să prisosească și purtarea de grijă pentru viața noastră a Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, spre ocrotirea și paza de tot răul, spre iertarea păcatelor noastre și spre slava lui Dumnezeu. Amin.

Ierom. Iustin NEAGU

LA SFÎNTUL APOSTOL ANDREI

Prăznuirea Sfîntului Apostol Andrei, cel întîi chemat, la 30 noiembrie, trezește în inima noastră simțăminte de venerare față de cununa sa de merite pentru care el primește cîntare, după vrednicie, din partea Bisericii.

Sfîntul Andrei s-a născut în Betsaida, prima localitate în salba de așezări de pe malurile Tiberiadei, semănate aici, pentru împliniri tainice. El este fratele mai mic a lui Simon Petru. Atît prin nume, căci Andrei în limba greacă înseamnă „bărbat", cît și prin iubire de Dumnezeu, el a făcut să se plinească cuvintele proorocului David : „Fericit bărbatul care n-a umblat în calea păcătoșilor și pe scaunul lor n-a șezut... (Psalmul 1, 1-2) și care a um-

blat în legea lui Dumnezeu, aceasta fiindu-i rază de lumină și pîine duhovnicească, pentru viață și pentru mîntuire.

Încă din tinerețe s-a simțit atras de cele înalte. De aceea, glasul proorocului Ioan Botezătorul află ecou în sufletul lui. În curînd îi devine ucenic devotat, împreună cu fiii lui Zevedeu, Iacob și Ioan. Iar cînd marele prooroc le arată pe Mesia, spunîndu-le deschis: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii", ei înțeleg taina și se desprind de cel ce se cuvenea să scadă, alăturîndu-se de Cel ce se cădea să se ridice adică de Mîntuitorul Iisus Hristos. Andrei în puritatea sufletului său Îl întreabă pe Domnul unde locuiește. Răspunsul este o chemare : „Vino și vezi".

După această primă întîlnire, de scurtă durată, așa cum citim în Sfînta Evanghelie, ei s-au întors din nou la mrejele lor. În una din zile, Mîntuitorul se ivi din nou pe țărmul mării Tiberiadei și le zise : „Veniți după Mine și Eu vă voi face pescari de oameni". Andrei, din acel moment, își lasă barca, părinții și pleacă după Iisus.

Dorul lui cel mare era să intre între ucenicii Mîntuitorului. Din acea clipă, Domnul i-a fost cea dintîi călăuză și l-a făcut cel dintîi Apostol. Cît de luminoasă a fost pentru Andrei ziua chemării sale la această vrednicie ! Bucuria cea mare care i-a umplut sufletul se vede și din graba și însuflețirea cu care el aduce lui Iisus și pe Simon, numit mai tîrziu Petru, pentru că nu putea să se bucure singur de această învestire, așa cum nici femeia samarineancă nu a păstrat numai pentru ea bucuria de a fi aflat pe Mîntuitorul Hristos ci în grabă a mers în cetate vestind : „Veniți și vedeți pe Mesia !".

Sfîntul Andrei a dovedit multă rîvnă față de slujirea Domnului. Împreună cu Petru, fratele său, de multe ori l-au primit pe Mîntuitorul Hristos în casa lor din Betsaida, iar în pustie, cînd noroadele erau flămînde și obosite de drum, el este cel ce a adus un copil care avea cinci pîini și doi pești la Iisus, Care binecuvîntîndu-le a săturat mulțimile. El face parte din acei patru ucenici care au întrebat pe Domnul cînd are să fie dărîmat Ierusalimul. Încrederea pe care o avea în Mîntuitorul Hristos se vede și de acolo că el merge cu Filip la Acesta și-i spune că o mare mulțime de oameni din Ierusalim vor să-L vadă.

După Pogorîrea Sfîntului Duh, Faptele Apostolilor nu ne mai pomenesc nimic despre Sfîntul Andrei, rămînînd mărturii prețioase despre el doar în Sfînta Tradiție.

Și Sfîntul Andrei, ca toți ceilalți Sfinți Apostoli, după cuvîntul Sfîntului Pavel, a propovăduit pe Iisus cel răstignit. Viața lui de apostol începe după Învierea Domnului și Pogorîrea Sfîntului Duh și se încheie cu propria sa răstignire, încît sensul misiunii și slujirii sale apostolice a fost „prin cruce la slavă, prin speranță la biruință".

Primind misiunea propovăduirii lui Iisus Hristos în lume, Sfîntul Andrei pornește din laturile Betsaidei și ale Capernaumului, trece prin Ierusalim și Bizanț și ajunge în Sciția.

Se crede că un timp el a însoțit pe Sfîntul Apostol Petru, fratele său, și împreună au propovăduit pe Hristos în Pont, Galatia, Capodocia, iar după ce Sfîntul Petru s-a dus la Roma, Sfîntul Andrei s-a îndreptat către popoarele care locuiau în jurul Mării Negre. În cele din urmă a venit și la strămoșii noștri care l-au primit cu multă bucurie. Ca semn de adîncă prețuire, ei i-au păstrat în suflet chipul lui de mare apostol, aureolat cu darul sfințeniei și al facerii de minuni. La Mangalia, tradiția ne spune că există o piatră de pe care el propovăduia pe Hristos, care s-a și numit „amvonul Sfîntului Andrei".

Sosit în aceste părți, la strămoșii noștri Sfîntul Apostol Andrei, împlinind cuvintele Mîntuitorului „mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh...", a căutat cu rîvnă să transforme vechiul Istru — Dunărea, la hotarele Dobrogei de azi, într-un adevărat Iordan pe pămîntul nostru. Așa s-au botezat, la glasul lui blînd, mulți geto-daci, cu femei și copii, peste care S-a coborît același Duh Sfînt, cum S-a coborît peste toți care s-au botezat în numele lui Iisus Hristos și au primit harul sfințeniei de la El. Din această clipă, a răsărit o nouă primăvară în sufletul strămoșilor noștri. Era primăvara harului , creștinismul.

Iată cît de roditoare a fost sămînța învățăturii creștine, semănată din cămările Părintelui ceresc, de la Dumnezeu, de Sfîntul Andrei, în sufletele noilor botezați. Aceste învățături au rodit spic bogat, holde de aur, care tălăzuiau în noua împărăție spirituală, Biserica, mai mult decît valurile Mării Negre ce scăldau țărmurile Dobrogei.

Și fiecare nou botezat, odată cu cununa de daruri multiple, primea și acea treime sfîntă de mari virtuți: iubire față de semeni, nădejde și credință statornică și înaripată față de Dumnezeu. Numai așa se poate lămuri cum au stat ei ca o piatră din „capul unghiului" în credința lor, în fața multor învățături greșite, erezii, care se iveau în multe părți ale lumii. Tot așa de statornici în credință au fost și urmașii lor, poporul român, născut creștin și „ieșit la lumina istoriei cu drepturile pe care i le da tăria sa de origine".

Roadele noii învățături au crescut în Sciția Minor și mai tîrziu. Aici s-au clădit biserici mărețe, chiar de la începutul secolului IV, s-au ridicat personalități bisericești de mare prestigiu, ca Dionisie Exiguul, Ioan Casian — lumini strălucitoare pentru întreaga Ortodoxie — cît și mulți predicatori, care au bătătorit aceleași drumuri ca și Sfîntul Andrei. Pămîntul acesta — Dobrogea — a fost sfințit și cu sîngele multor mărturisitori : Sfinții Efrem și Tit, ierarhi de renume, soldați plini de rîvnă pentru Hristos, Dassius, Quintilian, ș. a.

Putem spune că propovăduirea Sfîntului Andrei la poporul nostru are o însemnătate excepțională, căci el ne-a adus credința cea adevărată în Domnul Iisus Hristos, ne-a adus chiar pe Hristos întreg fără nici o schimbare, ne-a adus unitatea, „un Domn, o credință și un botez", pacea și înfrățirea.

Sfîntul Apostol Andrei și-a sfîrșit viața pe cruce.

Apropiindu-se de cruce Sfîntul Apostol Andrei a rostit următoarele cuvinte impresionante care au exprimat credința lui profundă în Mîntuitorul Iisus Hristos : „Te salut, cruce prețioasă, care ai fost sfințită prin Trupul Dumnezeului meu și împodobită prin membrele Sale, ca cu niște pietre scumpe. Mă apropii de Tine, plin de bucurie, primește-mă în brațele tale. O, cruce mîntuitoare, care ai fost înfrumusețată prin mădularele Domnului, cu foc te-am iubit ; de mult te doresc și te caut. Dorința mi s-a împlinit, primește-mă în brațe, scoțîndu-mă din mijlocul lumii, să mă duc la Stăpînul meu. Acela ce s-a servit de tine a mă răscumpăra, să mă primească prin tine".

Pentru toate acestea, noi îl cinstim după cuviință și ne rugăm lui ca adevărați fii, născuți în duh și adevăr prin propovăduirea lui.

Cununa de mucenic o primește însă în Patras, fiind răstignit pe o cruce în formă de X. Așa ni-l prezintă iconografia de mai tîrziu.

După trecerea către Domnul a Sfîntului Apostol Andrei, sfințitele sale moaște, în timpul lui Constantin, fiul lui Constantin cel Mare, au fost aduse cu mare cinste la Bizanț, împreună cu ale Sfinților Luca și Timotei și așezate în biserica Sfinților Apostoli, în partea dreaptă a Sfîntului Altar.

Gîndindu-ne la tot ce a săvîrșit Sfîntul Apostol Andrei, ne stăruie în suflet modelul său de credință pentru Iisus Hristos, de iubire pînă la jertfă, pentru toți oamenii. El este Apostolul nostru care ne ocrotește cu toiag de păstorire de aproape două milenii.

Cinstind vrednicia sa, noi cinstim pe toți cei care au propovăduit și propovăduiesc Evanghelia lui Iisus Hristos în lume, de la început și pînă astăzi, care ne sînt pilde de viață și de virtute, de îndemnuri vii întru mărturisirea aceleiași credințe și a aceleiași iubiri înflăcărate.

În ziua prăznuirii lui (30 noiembrie), se cuvine ca și noi să cîntăm cu întreaga Biserică Ortodoxă imnul său preasfînt : „Betsaida veselește-te, că întru tine au înflorit, din grădină de taină, crin bine mirositor, Petru și Andrei, care lumea toată au umplut-o de mireasma propovăduirii credinței lui Iisus Hristos" — AMIN.

Prot. Anton FRUNZĂ

LA SFÎNTUL ARHIDIACON ȘTEFAN

Pe bună dreptate se va întreba cineva, pentru ce se face pomenirea Sfîntului Mucenic și Arhidiacon Ștefan la un praznic de bucurie și așa de mare cum este Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos ?

De obicei, pomenirea sfinților mucenici naște în inimă o oarecare întristare din cauza mulțimii chinurilor, a sîngelui nevinovat vărsat pentru dragostea Domnului nostru Iisus Hristos. Dar nu fără înțelepciune iconomia lui Dumnezeu a rînduit acest lucru. Și aceasta pentru ca să înțelegem că bucuriile duhovnicești vin după lupta cu păcatul, după strădania și încercările pentru desăvîrșirea vieții. Într-adevăr, bucuriile cele mari ies din sudoare și sînge. Astfel, Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos a fost stropită cu sîngele pruncilor uciși de Irod ; bucuria Învierii Domnului a fost izvorîtă din sîngele Crucii Mîntuitorului, iar bucuria Pogorîrii Sfîntului Duh este pînă astăzi în Biserică legată de jertfele apostolilor, ale mucenicilor și tuturor celor ce au crezut în Domnul nostru Iisus Hristos.

Viața Sfîntului Ștefan o găsim lămurit înfățișată în Sfînta Scriptură. El face parte din cei șapte diaconi, care au fost aleși și hirotoniți de Sfinții Apostoli pentru a sluji la agape așa cum s-au organizat acestea în primele veacuri creștine. Numele celor șapte bărbați „plini de Duh Sfînt", le găsim în Faptele Apostolilor : Ștefan, Filip, Prohor, Nicanor, Timon, Parmena și Nicolae (Fapte 6, 5). Aceștia au fost rînduiți prin „punerea mîinilor" (Fapte 6, 6), ceea ce înseamnă că au fost hirotoniți să slujească și să ajute pe Sfinții Apostoli în misiunea lor.

Se cuvine dar să stăruim asupra rostului diaconiei în și pentru viața Bisericii. Cuvîntul diacon înseamnă slujitor, adică slujitor bisericesc pe lîngă episcop sau preot sfințit prin hirotonie. Diaconia reprezintă prima treaptă a ierarhiei bisericești. Diaconia a avut încă de la instituirea ei o importanță deosebită în viața Bisericii. Diaconul este slujitorul bisericesc care se interpune direct între credincioși și altar. Este cel care îndeamnă pe credincioși la rugăciune. Diaconul face legătura dintre evlavia credincioșilor și a preotului, dintre rugăciunile credincioșilor și rugăciunile liturgice ale preoților din altar. El rămîne icoana vie și prototipul de slujitor din rîndul oamenilor credincioși. Diaconul este lira binecuvîntătoare a Evangheliei lui Hristos. Este floarea răsădită în mijlocul credincioșilor. Prin mîna ridicată spre altar, îndeamnă pe toți la rugăciune și smerenie. Diaconul este exemplu de zel către rugăciune și invocare a divinității. Este începătura preoției și harului ce-l revarsă credincioșilor Dumnezeu prin preot. Diaconul este puterea cuvîntului, a cîntării și revărsării harice din altar, care este cerul lui Dumnezeu, către naosul bisericii, care este pămîntul, ce tinde către Dumnezeu. El face legătura tainică între cerul în care slujesc îngerii și lumea credincioasă ce caută pe Dumnezeu și împărăția dreptății. Diaconia înseamnă slujire, dar slujire din devotament și dragoste față de Dumnezeu și față de oameni.

Între alte meniri ale diaconului este și aceea de a înfrumuseța serviciul divin. Diaconia este treapta primă a ierarhiei sacramentale. Este începutul și sfîrșitul cîntării îngerești din biserică. Este gloria văzută a ceea ce săvîrșește preotul în taina altarului. Este martorul necontestat al tainelor divine ce le săvîrșește preotul sau arhiereul. Este puntea de rugăciune a preotului și credincioșilor. Este cămara de punere înainte a elementelor euharistice. Este viața în duh a credincioșilor și simbolul curat de rugăciune a tuturor.

Diaconul, făcînd parte din ierarhie, are și dreptul, cu binecuvîntarea episcopului sau preotului, să predice Cuvîntul lui Dumnezeu, așa cum a făcut Sfîntul Mare Mucenic și Arhidiacon Ștefan, care, datorită zelului său pentru Cuvîntul lui Dumnezeu a atras mînia prigonitorilor. Așa că viața primului diacon s-a stins sub loviturile nemiloase ale pietrelor, aruncate de concetățenii lui. Cine ar fi putut îmblînzi furia acelui popor care-L răstignise cu puțin înainte pe Mîntuitorul lumii ? Pietrele cădeau cu furie peste nevinovatul lui trup. Îi sfîrtecau gura cea dulce grăitoare, îi spintecau obrajii cei împodobiți cu fecioria, îi zdrobeau fața cea luminată de îngeri, îi scoteau ochii care au văzut pe Dumnezeu. Îi rupeau mădularele, iar sîngele lui cald, ca o rouă de primăvară, se scurgea din sfintele lui răni, ca dintr-un strugure de vie și uda pămîntul pietros și ars de soare.

Și pentru ca să se asemene cu totul Stăpînului său, Sfîntul Ștefan, liniștit și împăcat cu sine, se ruga zicînd : „Doamne Iisuse primește duhul meu“ (Fapte 7, 59). Apoi, îngenunchind se ruga pentru ucigașii săi : „Doamne nu le socoti lor păcatul acesta“ (Fapte 7, 60). Că Dumnezeu a ascultat rugăciunea mucenicului Ștefan în durerea lui se vede din aceea că acel Saul, care era de acord cu uciderea lui Ștefan (Fapte 7, 58) și care era un mare prigonitor al Bisericii Domnul nostru Iisus Hristos, avea să devină Apostolul neamurilor. „Într-adevăr, Ștefan merita să fie ascultat — spune Sfîntul Ioan Gură de Aur în omilia sa despre moartea Sfîntului Ștefan — atît pentru viitoarea însemnătate a Sfîntului Pavel, cît și pentru cuprinderea cea mărită a rugăciunii sale, căci în ea se zice : „Doamne nu le socoti păcatul acesta“.

Această rugăciune ar trebui să o asculte toți cei care au vrăjmași și sînt jigniți de ei. Chiar dacă ți-au adus vrăjmașii tăi mii de jigniri, totuși nu te-au ucis cu pietre ca pe Sfîntul Ștefan. Însă atunci, iată ce s-a întîmplat. S-a închis un izvor al creștinătății, adică gura Sfîntului Ștefan, dar s-a deschis în locul lui altul al muceniciei, al sîngelui care a curs din mii de mărturisitori ai lui Hristos. Cînd a amuțit gura Sfîntului Ștefan a răsunat trîmbița lui Pavel. Așa că Dumnezeu nu părăsește niciodată pe cei ce se îndreaptă cu credință, nădejde și dragoste către Mîntuitorul lumii. Adevărat că iudeii prin uciderea Arhidiaconului Ștefan au răpit un luptător mărit din oastea creștinească, dar Domnul nostru Iisus Hristos l-a înlocuit cu un altul mai mărit, Sfîntul Apostol Pavel.

Din martiriul Arhidiaconului Ștefan înțelegem cît de porniți erau oamenii din pricina păcatului strămoșesc. Abel, fiul lui Adam, bărbat sfînt și temător de Dumnezeu, nu a murit de moarte firească, ci de cuțitul fratelui său Cain. La fel în legea darului, primul om care a murit cu credința în Hristos a fost, fie tăiat cu sabia ca Ioan Botezătorul, fie omorît cu pietre ca Ștefan. Zbuciumați au fost primii ani ai omului pe acest pămînt întins, care părea prea îngust pentru doi oameni ca Abel și Cain, dar nici primii ani ai erei creștine nu au fost mai fericiți. Mînia din partea lui Irod, tăierea pruncilor, fuga în Egipt, apoi decapitarea Înaintemergătorului, răstignirea Domnului, uciderea lui Ștefan, izgonirea Apostolilor din Ierusalim, sacrificiul prin ardere sau decapitare a atîtor martiri. Aceasta pentru că, dintotdeauna, întunericul a urît lumina, păcatul luptă necontenit împotriva virtuții, minciuna a căutat să suprime adevărul. Dar cu cît s-au ridicat mai multe săbii, cu atît s-au născut mai mulți martiri. Cu cît s-au aruncat mai multe pietre, cu atît s-au ridicat mai mulți apostoli și slujitori. Cu cît au bătut mai multe vînturi, cu atît s-a înălțat mai sus Crucea Mîntuitorului Hristos. De ce aceasta ? Mai întîi pentru că Hristos a dat dovadă de adevărată dragoste față de aproapele, iar urmașii lui, apostolii, preoții, diaconii și credincioșii au fost slujitorii adevărului, pe care l-au apărat cu prețul vieții lor, pildă grăitoare fiind și Sfîntul Arhidiacon Ștefan.

Să învățăm, așadar, din martiriul Sfîntului Arhidiacon Ștefan că fără credință, fapte bune, iubire și smerenie adîncă nu ne putem mîntui. Întîi Dumnezeu ne-a iubit pe noi, ca apoi să-L iubim și noi pe El. Întîi El a venit la noi, ca apoi să ne urce pe noi la El, făcîndu-ne părtași prin har îndumnezeirii.

Deci una este calea mîntuirii. Aceasta pe care ne-a arătat-o Domnul nostru Iisus Hristos și pe care au mers sfinții Lui. Aceasta este dragostea desăvîrșită, iertarea, smerenia, răbdarea, rugăciunea, milostenia și apoi jertfa cea mai de pe urmă, cînd plecăm la Domnul să luăm plata ostenelilor potrivit faptelor săvîrșite în viață.

Sfîntul Ștefan ne este cel mai bun exemplu de jertfă și dăruire pentru dragostea Mîntuitorului Hristos. Nu avea mai mult de 30 de ani, dar inima lui era plină de credință și ardea pentru Cel ce este „Calea, Adevărul și Viața“ (Ioan 14, 6). Această credință curată în Domnul nostru Hristos s-o păstrăm și noi, chiar cu prețul vieții. Această dragoste sfîntă și desăvîrșită s-o cerem de la Dumnezeu pentru noi și pentru urmașii noștri ca să mergem pe calea mîntuirii de care ne învrednicește Dumnezeu pe noi și semeni noștri în vecii vecilor. Amin.

Arhid. Ioachim GIOSANU

SIMBOLUL DE CREDINȚĂ NICEO-CONSTANTINOPOLITAN ÎN VIAȚA BISERICII ȘI A CREȘTINILOR

După credința Bisericii noastre, întemeiată pe descoperirea dumnezeiască, Dumnezeu este Creatorul vieții în genere și al vieții umane în special pentru ca aceasta să crească mereu, să se dezvolte necontenit, tinzînd spre un ideal de maximă înălțime, desăvîrșire.

„Fiți desăvîrșiți precum este desăvîrșit Tatăl vostru cel ceresc" (Matei 5, 48), desăvîrșire arătată plenar în viața Sa de către Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat (Efeseni 4, 13). Astfel creșterea și desăvîrșirea sau, altfel exprimat, creșterea spre desăvîrșire constituie în același timp și porunca lui Dumnezeu. Căci la temelia vieții și existenței creștine, în toate manifestările ei, stă prezența lui Iisus Hristos. Toate sînt și se fac prin El. Iisus participă la toate acțiunile credincioșilor din momentul nașterii la viața cea nouă, care se face prin Hristos, pînă la învierea cea din urmă.

Credința noastră creștină mărturisește că în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, se cuprind toate puterile de refacere a omului din orice timp și implicit toate comorile de înțelepciune (Coloseni 2, 3). Prin Iisus Hristos coboară tot darul divin ; prin El se înalță toată chemarea și fapta omului către Dumnezeu. Totul stă sub puterea lui Hristos, Care locuiește în noi și Care lucrează prin noi. Începînd cu taina Sfîntului Botez, ne-am îmbrăcat în Hristos și tot atunci am fost ridicați la demnitatea de templu, de Biserică vie, de lăcaș al lui Dumnezeu. Atît de mare a fost dragostea lui Dumnezeu față de creatura Sa, încît a trimis pe unicul Său Fiu ca să izbăvească pe omul păcătos : „Căci așa a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică" (Ioan 3, 16-17).

Mărturisirea de credință adevărată aduce mîntuire cum zice Sfîntul Apostol Pavel : „Că de vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mîntui. Căci cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturisește spre mîntuire" (Romani 10, 9-10). De aceea și îndeamnă Apostolul pe Filipeni : „Să mărturisească toată limba că Domn este Hristos, întru slava lui Dumnezeu Tatăl" (Filipeni 2, 11). Rolul credinței în opera de mîntuire prin Biserică este deosebit de lămurit, arătat de Mîntuitorul Iisus Hristos. Cînd îi trimite pe Apostoli la propovăduire, El își încheie porunca spunînd că : „Cel ce va crede și se va boteza se va mîntui, iar cei ce nu va crede se va osîndi" (Marcu 16, 16). Și tot Sfîntul Apostol Pavel accentuează rolul credinței : „Dreptul din credință va fi viu" (Romani 1, 17). Credința este un act de voință liberă prin care credincioșii singuri hotărăsc participarea lor la procesul mîntuirii subiective. Dar pentru ca să crezi în Hristos, în opera Sa răscumpărătoare și să-L mărturisești, trebuie mai întîi să-L cunoști.

După Sfîntul Apostol Pavel, credința este „încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor nevăzute" (Evrei 10, 1). Credința, deci, presupune întîi o cunoaștere, o luminare prin lumina învățăturii lui Hristos, care este „lumină" (I Ioan 1, 5). De aceea și Mîntuitorul, trimițîndu-i pe Apostoli la propovăduire, le poruncește ca mai întîi să învețe și după aceea să boteze (Matei 28, 19). Credința îi dă omului posibilitatea de a intra în legătură cu Dumnezeu și de a se împărtăși de dragostea Sa, de care nimeni nu-l mai poate despărți (Romani 8, 38-39).

Credința, ca dar al lui Dumnezeu (Romani 12, 3), al lui Iisus Hristos, începătorul și plinitorul ei (Evrei 12, 3) și al Duhului Sfînt (Galateni 5, 22) „este o putere de legătură care înfăptuiește unirea desăvîrșită, nemijlocită și mai presus de fire a celui ce crede cu Dumnezeu cel crezut". La această unire ne cheamă și ne îndeamnă Dumnezeu Însuși. Cînd Mîntuitorul se adresează ucenicilor cu cuvintele : „Credeți în Dumnezeu, credeți și în Mine" (Ioan 14, 1), El făcea această chemare către întreaga lume. Apostolii, în predica lor, îndeamnă pe toți de a crede în Iisus Hristos cel răstignit și înviat (Fapte 2, 38-39), pentru ca toți să fie umpluți de „toată bucuria și pacea în credință" (Romani 15, 13). Acestei chemări adresate de Dumnezeu tuturor, „creștinul

trebuie să-i răspundă prin credința în mesajul adus de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, și în eficacitatea jertfei Sale, ca Fiu trimis pentru a descoperi lumii marea iubire a Tatălui" (Ioan 1, 12-13).

Dar credința trebuie să fie lucrătoare și vie prin iubire (Galateni 5, 6), pentru ca să poată valorifica consecvent întregul izvor al adevărului revelat, izvor care constituie criteriul normativ-obiectiv al credinței, adică atît Sfînta Scriptură cît și Sfînta Tradiție. Iisus vine în lume pentru a aduce viața și iubirea mîntuitoare a Prea Sfintei Treimi. „Eu vă vorbesc ceea ce am văzut la Tatăl Meu" (Ioan 8, 38). Jertfa de pe cruce reprezintă momentul culminant al iubirii dumnezeiești pentru noi, întrucît iubirea în expresia ei supremă ca jertfă, este, în același timp, și biruință în înviere.

Una din însușirile esențiale ale *Mărturisirii de Credință,* ca adevăruri descoperite de Dumnezeu și propoveduite de Biserică, este de a nu fi supuse schimbării și prefacerilor, de a fi veșnice. Revelația sau descoperirea dumnezeiască s-a făcut în chip treptat, potrivit cu gradul de pricepere al omului și cu nevoile sufletești ce le-a simțit. Adevărurile dumnezeiești avînd ca scop să servească la mîntuirea omului trebuiau să fie pe deplin înțelese de om, să devină obiectul credinței sale, al credinței vii, care nu poate înflori decît pe temelia unei ferme și intime convingeri despre realitatea acestor convingeri. Sinodul apostolic, prin lucrarea Duhului Sfînt, stabilește adevărul asupra unor aspecte ale vieții creștine.

De la această dată nu se mai văd șovăiri, nu mai sînt îndoieli și nesiguranțe. De aici înainte apostolii sînt cu desăvîrșire neclintiți în convingerile credinței lor, propoveduind pe „Hristos cel înviat" și îndemnînd pe credincioși să nu se lase furați de învățăturile străine cele de multe feluri" (Evrei 13, 9).

Ucenicii Sfinților Apostoli au continuat opera acestora după metodele și experiența lor. Unii mergeau de la popor la popor, înființau comunități, puneau preoți. Biserica a rezistat în persecuții și s-a întărit plinind porunca Domnului : „Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și vă rugați pentru cei ce vă nedreptățesc și vă prigonesc" (Matei 5, 44).

Cercetînd istoria primelor veacuri creștine, constatăm că multă vreme unitatea de credință s-a păstrat desăvîrșită. Evanghelia era vestită pînă la „marginile lumii" în unitate deplină. Credincioșii Bisericii vechi veneau din semințiile și stările sociale cele mai diferite. Totuși erau uniți în adevărurile ce le mărturiseau, în felul de a-L adora pe Domnul, în ascultare de aceeași autoritate — Biserica. „Mulțimea celor ce crezuseră, erau o inimă și un suflet" (Fapte 4, 32).

Nu mult după aceste timpuri, în mijlocul Bisericii s-au ivit erezii, certuri și dezbinări. S-au sculat ereticii care au semănat neghină în ogorul spiritual al împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, introducînd învățături noi, potrivnice învățăturii ortodoxe. Ce a făcut Biserica în fața ereziilor ? A luptat pentru păstrarea neștirbită a adevărului de credință. Apostolii și primii păstori ai Bisericii au intervenit cu toată puterea ce le era dată de sus și nu au lăsat să se sfîșie în bucăți cămașa cea dintr-o singură țesătură a adevărului lui Hristos. „Vă îndemn fraților (zice Sfîntul Apostol Pavel) să n-aveți dezbinări între voi ci să fiți uniți în chip desăvîrșit, într-un gînd și o simțire" (I Corinteni 1, 10).

Biserica a răspuns provocărilor arienilor, pnevmatomahilor, nestorienilor, monofiziților prin ținerea sinoadelor a toată lumea și a celor locale în care, sub călăuzirea Sfîntului Duh, Sfinții Părinți, care reprezintă întreaga Biserică, au statornicit pentru veșnicie dogmele credinței pe care orice credincios trebuie să le mărturisească și să le urmeze pentru mîntuirea sufletului său.

Biserica Ortodoxă recunoaște șapte Sinoade cu caracter „ecumenic", precum și alte numeroase sinoade locale sau regionale. Ne vom ocupa sau referi numai la primele două sinoade :

1. Sinodul de la Niceea (325), convocat de împăratul Constantin cel Mare, la care iau parte 313 Părinți, are ca scop formularea explicită a credinței despre Sfînta Treime, în opoziție cu rătăcirea lui Arie, care susținea că Fiul nu este identic după fire cu Tatăl, fiind subordonat Acestuia ca o creatură de ordin superior a Tatălui. Sinodul afirmă că Dumnezeu-Fiul este

de o ființă cu Dumnezeu Tatăl. Dumnezeu-Unul, care are o singură fire, există ca Treime, în cele trei ipostase avînd fiecare proprietăți unice, personale.

2. Sinodul de la Constantinopol (381) este convocat de împăratul Teodosie, împotriva ereziei lui Macedonie, care neagă dumnezeirea Duhului Sfînt, afirmînd că este o creatură a Fiului. Sinodul ecumenic din Constantinopol afirmă dumnezeirea deplină și egalitatea Duhului cu Tatăl și cu Fiul.

Cele două sinoade de la Niceea și Constantinopol aveau să formuleze „Simbolul credinței" ortodoxe în care este redată concis, în adevărurile ei fundamentale, învățătura creștină. În Noul Testament, credința într-un singur Dumnezeu în trei persoane este pe deplin descoperită de Însuși Fiul lui Dumnezeu în viața și slujirea Căruia noi am cunoscut taina Sfintei Treimi. De pildă, la Botezul Mîntuitorului în Iordan sînt prezente în mod real toate cele trei Persoane: Tatăl, Care întărește prin glasul Său din ceruri că: „Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit"; Duhul Sfînt, Care, în chip de porumbel, S-a pogorît peste Iisus Fiul, Care, deși fără de păcat, primește să fie botezat de Ioan „ca să se împlinească toată dreptatea" (Matei 17, 16-17).

Ni se descoperă astfel unitatea dumnezeirii după ființă și însușirile deosebitoare ale Persoanelor Sfintei Treimi. Cunoaștem iubirea sau bunăvoința Tatălui, lucrarea răscumpărătoare a Fiului și împreună-lucrarea sfințitoare a Duhului Sfînt. Aceste adevăruri se reflectă de asemenea în Sfînta Liturghie car începe cu cuvintele: „Binecuvîntată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh...". Este așadar, o singură împărăție a lui Dumnezeu, care este deopotrivă a Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh, aducîndu-se o singură închinare Tatălui, Fiului și Sfîntului Duh.

Simbolul de credință niceo-constantinopolitan, mărturisirea de credință a Bisericii noastre rostește la Sfînta Liturghie: „Cred într-Unul Dumnezeu, Tatăl atotțiitorul... Cred într-Unul Iisus Hristos, Unul Născut din Tatăl mai înainte de toți vecii. Cred întru Duhul Sfînt, Domnul de viață făcătorul, care de la Tatăl purcede...". Această mărturisire este făcută în numele tuturor credincioșilor și reprezintă credința nezdruncinată a Bisericii din toate timpurile.

Crezul ce se rostește și astăzi în bisericile noastre este afirmarea unității de dragoste și credință ce a legat și leagă, peste timp și generații, pe adevărații creștini, care se încredințează de nevoia pe care o au de a sta pururea în legătură cu Dumnezeu, împărtășindu-se de darurile Sale.

De aceea Crezul niceo-constantinopolitan are un rol deosebit de important în viața slujitorilor și a credincioșilor. Istoria ne arată că rolul lui a fost covîrșitor în existența sufletului și pregătirea lui pentru Sfînta Liturghie, pentru Sfintele Taine, pentru toate ierurgiile și pentru viață. Prin mărturisirea de credință, creștinul realizează în viața lui curățenia sufletului, sporește stăruințele de mai bine, conturează gîndurile spre Hristos, înnobilează sentimentele, iar practic ajută pe fiii Bisericii să trăiască adevărul de credință și principiile morale într-o viață plăcută lui Dumnezeu și folositoare semenilor. Menirea este ca această mărturisire de credință să pătrundă în cît mai multe suflete și să rodească, spre a le face mai bune, mai luminate și mai înălțate, de unde să se reverse în diferite acte de binefacere. Ea potolește patimile, deșteaptă virtuțile și umanizează pe om. Ea ne dă norme privitoare la credință și morală, avînd mereu în față jertfa lui Iisus Hristos „Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri..." „și S-a răstignit pentru noi...", „Și iarăși va să vie cu slavă, să judece viii și morții...".

Dorința de unitate, manifestată de întreaga lume creștină prin ecumenismul zilelor noastre concretizat în activitatea multilaterală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în întîlnirile și discuțiile la „cel mai înalt nivel" între întîistătătorii de Biserici creștine, sau în ecumenismul local între credincioșii tuturor confesiunilor, reprezintă dorința de mărturisire comună, de unitate de credință în Biserica cea una a lui Hristos.

Crezul dă creștinului convingerea de dreapta credință a Bisericii pe care o slujește plin de iubire, pătruns de rîvnă și adînc mișcat de simțămîntul răspunderii față de viața sa, în actul de mîntuire pentru sufletul său. De aceea, în istoria ecumenismului și-a găsit un loc important devenind „Crezul speranței ecumenice".

În întîlnirea de la Riva del Garda (3-7 octombrie 1984) ca urmare a

discuțiilor și a studiilor făcute asupra Simbolului credinței, toți participanții, ortodocși, romano-catolici și protestanți, în catedrala de la Trento au rostit Simbolul credinței așa cum a fost el alcătuit la Sinoadele de la Niceea și Constantinopol. În toate intervențiile, în ședințele și în grupele de lucru de la Riva del Garda, s-a accentuat ideea că Simbolul niceo-constantinopolitan cu învățătura lui trinitară, soteriologică, eclesiologică dă tuturor creștinilor o bază pentru unitatea mărturiei lor și un sens comunitar al lumii : așa cum „Dumnezeu e în Treime, dar e Unul, tot așa lumea, cu multiplele ei deosebiri, trebuie să fie una, deoarece toți oamenii sînt frați și fiii aceluiași Dumnezeu".

Mai mult, mesajul alcătuit la Riva del Garda, și căruia i s-a dat citire după serviciul religios de la Trento, invită pe toți creștinii „să rostească Crezul niceo-constantinopolitan împreună în Bisericile lor și în întîlnirile ecumenice pentru a-și susține viața, a-i studia afirmațiile și a trage învățături din el pentru viața practică, în comuniune cu toate Bisericile".

Mărturisirea de credință niceo-constantinopolitană, așadar, poartă caracterul originalității și va rămîne profund atașată Domnului Hristos printr-o legătură vie și organică cu el. Ea valorifică consecvent întregul izvor al Adevărului revelat, izvor care constituie criteriul normativ-obiectiv al credinței creștine, adică atît Sfînta Scriptură cît și Sfînta Tradiție, teologhisind în deplină conglăsuire cu acestea, cu Sinoadele ecumenice, cu viață creștină, viață în Hristos.

Mărturisirea de credință niceo-constantinopolitană glăsuiește despre „iconomia divină", ea conținînd adevărul limpede și curat al adevăratei vieți religioase și morale, care-și găsește împlinirea în identificarea credinciosului cu exemplul cel mai sublim de viață, acela al lui Iisus Hristos.

Pr. Ioan CÎRCIULEANU

APOSTOLICITATEA ȘI SOBORNICITATEA ÎN BISERICA ORTODOXĂ

Creștinul ortodox mărturisește despre Biserica sa că este „Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească" ori de cîte ori rostește Simbolul de credință în care Sinodul II ecumenic din anul 381 a înscris aceste atribute specifice Ortodoxiei. Prin Întruparea Mîntuitorului Iisus Hristos s-a format „un nou așezămînt" în care se cuprind toți cei care îl mărturisesc pe Fiul lui Dumnezeu, se fac părtași Sfintelor Taine și ascultă de conducerea stabilită de Mîntuitorul Hristos și de Sfinții Săi Apostoli.

Așa cum s-a prezis în Vechiul Testament : „Dumnezeu cel arătat în trup..." (I Timotei 3, 16) a fost trimis „la plinirea vremii" (Galateni 4, 4) de Tatăl în lume pentru a arăta lumii, ca om, însușirile și voia lui Dumnezeu prin care omul poate să se depășească pe sine însuși, poate să urce pe scara valorilor morale cît mai sus, pînă la îndumnezeirea sa.

În acest scop Mîntuitorul Iisus Hristos a întemeiat „Biserica Sa cea sfîntă..." (Matei 16, 18), instituția divino-umană, Trupul Său tainic unde prin cuvîntul Evangheliei și harul Sfintelor Taine devenim mădulare vii ale Bisericii, una cu Hristos și una între noi înșine (Ioan 17, 21) în împărăția Sa. De aceea Hristos a adunat în jurul Său apostoli și ucenici (Luca 6, 12-16 și 10, 1-24) pe care i-a pregătit descoperindu-le toate tainele împărăției lui Dumnezeu. Peste acești „aleși", peste acești „chemați" să-L propoveduiască popoarelor, peste Sfinții Săi Apostoli, la cincizeci de zile după Învierea Sa din morți, S-a pogorît Duhul Sfînt, învrednicindu-i a predica Evanghelia

(Matei 16, 6-8), îndreptățindu-i să săvîrșească Sfintele Taine (Matei 28, 18) și să conducă pe cei botezați la mîntuire (Luca 10, 16). Acești ucenici numiți Apostoli au continuat, cu vrednicie, răspîndirea învățăturii celei noi, reușind să adune în jurul lor tot mai mulți oameni, întemeind comunități de creștini peste tot unde s-au îndreptat.

Ascultători mandatului încredințat lor de Însuși Fiul lui Dumnezeu Care le-a poruncit: „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura..." (Marcu 16, 15), Sfinții Apostoli s-au răspîndit în lume pentru a arunca pe ogorul sufletului omenesc sămînța cea bună, propovăduind „cu cuvîntul și cu fapta" învățătura cea mîntuitoare a Fiului lui Dumnezeu spre zidirea unui om nou eliberat de patimile înrobitoare.

Ca unii care au trăit în jurul lui Hristos, ca martori ce au văzut și auzit cele propovăduite, Apostolii cei învestiți cu puteri deosebite prin darul Sfîntului Duh au devenit „pietre vii" ce s-au alăturat la piatra cea tare „din capul unghiului" (Efeseni 3, 20) pe care se întemeiază întreaga învățătură a Bisericii celei apostolicești. Pe baza principiilor stabilite de Mîntuitorul Iisus Hristos, Sfinții Apostoli au organizat primele comunități de creștini cărora le-au rînduit, „prin punerea mîinilor preoției" (I Timotei 4, 14), episcopi, păstrători și propoveduitori ai credinței, împuterniciți a duce mai departe munca începută, fără a se rupe legătura tainică și continuitatea apostolică.

Organizată ierarhic, Biserica este singura „depozitară și distribuitoare a Harului..." (Coloseni 1, 23) destinat să fie împărtășit tuturor oamenilor, spre unitate și desăvîrșirea lor în Hristos. Sfinții Apostoli, urmași direcți ai Mîntuitorului Iisus Hristos, trebuie ascultați, deoarece prin aceasta este ascultat Însuși Mîntuitorul Hristos: „Cine vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă (Luca 10, 16). În Biserica Ortodoxă „nimeni nu-și ia cinstea singur, ci cel chemat de Dumnezeu" (Evrei 1, 4) și învrednicit a se face părtaș tainei sfinte a Hirotoniei, taină prin care se păstrează firul întreg apostolic al credinței și harului. Aceeași ascultare trebuie dată ierarhiei Bisericii ca aceea care este continuatoarea lucrării apostolice pînă la sfîrșitul veacurilor. Pe aceste „pietre" se sprijină Biserica cea apostolească, adică Biserica Ortodoxă, care este organizată pe baza principiilor stabilite de Însuși Hristos Mîntuitorul. Biserica, prin ierarhia ei canonică întemeiată pe Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție și normele stabilite de Sfintele Sinoade ecumenice, acel „glas al Bisericii Universale", propovăduiește Evanghelia, sfințește și conduce pe cei botezați pe drumul ce urcă pe scara valorilor morale pînă la desăvîrșire, pînă cînd credinciosul va putea ajunge „împreună-cetățean cu sfinții și casnicii lui Dumnezeu..." (Efeseni 2, 19). Prin aceasta Biserica Ortodoxă își păstrează prin veacuri, de la început, identitatea propoveduirii și a lucrării mîntuitoare. De aceea este una, sfîntă, sobornicească și apostolească.

Sfintele Sinoade au devenit autoritatea supremă care conduce, în chip văzut, Biserica. Episcopii din toată lumea, adunați în Sinoade ecumenice, vorbesc în numele aceleiași Biserici pronunțîndu-se, după matură chibzuire, asupra problemelor dogmatice, canonice, de cult și administrative. În felul acesta Biserica îi unește pe toți, deși sînt din spații geografice diferite, îndeplinind cele mărturisite odinioară de Sfîntul Apostol Pavel: „În Biserică nu mai este iudeu, nici elin, nici scit... ci toți una sînt..." (Galateni 3, 28), fără să se desființeze naționalitatea cuiva, ci numai barierele ce separau pe oameni și distanțele dintre ei. Prin Biserică cei botezați „de departe și de aproape devin un singur trup..." (Efeseni 1, 7), o singură comunitate supusă Sfintelor Sinoade ecumenice. Cine nu se supune acestor rînduieli înseamnă că nu respectă sobornicitatea Bisericii, contribuie la destrămarea unității.

Pentru prima dată cuvîntul „sobornicitate“ a fost întrebuințat de Sfîntul Ignatie Teoforul cînd a spus : „Unde este Hristos, acolo este și Biserica sobornicească..., deoarece prin Sfintele Sinoade lucrează Însuși Mîntuitorul Iisus Hristos prin Sfîntul Duh...“ (Ioan 15, 26), în ele este așezată temelia Sfinților Apostoli. Biserica este călăuzită de Sfîntul Sinod „supraveghetor al credinței“. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, vorbind despre sobornicitatea Bisericii, spune : „Biserica se numește sobornicească pentru că este în toată lumea, de la o margine la alta a pămîntului; pentru că ea învață sobornicește toate dogmele care trebuiesc să ajungă la cunoștința oamenilor, despre lucrurile văzute și nevăzute, cerești și pămîntești ; pentru că ea supune la adevărată evlavie tot neamul omenesc și posedă tot felul de virtuți...“.

Acești „învățători ai credinței“ (Matei 28, 19), acești „părinți duhovnicești“ (I Corinteni 3, 5-9), nu numai că „stăruiau în învățătura Sfinților Apostoli, în împărtășirea cu Trupul lui Hristos și în rugăciune...“ (Fapte 2, 42-47). îndrumau pe toți membrii Bisericii, cler și credincioși, să practice sincer și permanent toate principiile religioase prevăzute și rînduite de Însuși Fiul lui Dumnezeu. Fără ascultare și fără ierarhie se produce anarhie religioasă, lucru nedorit de Mîntuitorul Hristos și cu totul păgubitor unității și înțelegerii în Biserică unde, după cuvîntul Sfintei Scripturi, trebuie să fie „o turmă și un păstor...“ (Ioan 10, 16). A-și lua singur cinstea de a sluji cele sfinte, cum procedează unele grupări zise creștine înseamnă nesocotirea sobornicității și fărîmițarea unității spirituale în Biserica lui Hristos. Cei vinovați de acest păcat, spune Sfînta Evanghelie, „vor cădea pe piatra cea tare din capul unghiului și se vor sfărîma...“ (Matei 21, 33-34).

Sfîntul Irineu, adresîndu-se celor care n-au păstrat succesiunea apostolică și nu s-au supus hotărîrilor Sfintelor Sinoade ale Bisericii, le amintește că : „Trebuie supunere către cei care sînt prezbiteri (preoți) în Biserică, de către cei care au succesiunea apostolică — Sfînta hirotonie. Aceștia, odată cu succesiunea episcopului, au primit cu voința Tatălui darul sigur al adevărului...“.

Sobornicitatea și apostolicitatea Bisericii lui Hristos dovedesc pe deplin Ortodoxia.

Acesta este motivul pentru care Biserica Ortodoxă a devenit „Maica noastră a tuturor...“ (Galateni 4, 26) care stăruie să-și adune fiii ei, să-i ridice deasupra patimilor și greșelilor pînă cînd „toți vor veni la cunoștința adevărului...“ (I Timotei 3, 15). Biserica Ortodoxă, așezămîntul „sfînt și neschimbat“ în învățătura sa, stăruie să-i unească pe credincioși într-o împărăție care nu va avea sfîrșit, o împărăție a dragostei și a păcii.

Pr. Gh. SOLCAN

UN MONUMENT AL CULTURII ROMÂNEȘTI : BIBLIA DE LA BUCUREȘTI

Împlinirea a trei secole de la tipărirea *Bibliei de la București* prilejuiește ocazia unei drepte judecăți cu privire la acest monument al culturii naționale și justifică integrarea acestei opere în cadrul vieții spirituale românești. Timpul parcurs de la publicarea acestei lucrări a îngăduit numeroase puncte de vedere (uneori contradictorii) și aprecieri care, în ciuda unor deosebiri, converg în susținerea concluziei că *Biblia*, tipărită la București în 1688, reprezintă un moment de răscruce în evoluția literaturii religioase din România și a limbii literare românești.

Pînă la data apariției acestei opere, literatura română veche cunoscuse o serie de lucrări cu caracter diferit, precumpănitoare fiind copiile și tipăriturile unor texte reprezentative, cum sînt cele maramureșene și tipăriturile coresiene. Dacă prin Coresi s-a realizat un prim pas în direcția fixării unor norme ale limbii literare, alte două lucrări (*Palia de la Orăștie* — 1582 și *Noul Testament de la Bălgrad* — 1648) vor continua acest drum, pornind de la ideea unității tuturor românilor și, prin urmare, de la necesitatea creării unei limbi de cult comune, cunoscută în toate provinciile locuite de români.

Acest proces, care va continua pînă în secolul al XIX-lea, se va realiza pe trei căi mai importante :

— eliminarea particularităților lingvistice strict regionale ;

— selectarea unor fapte și structuri lingvistice care să devină normele limbii literare, impusă treptat cărturarilor din toate provinciile ;

— crearea unei baze a limbii literare românești, prin circulația intensă a unor cărți valoroase și necesare, în vederea impunerii limbii naționale în Biserica românească [1].

În seria unor asemenea opere se încadrează și *Biblia de la București*, care înseamnă, de fapt, prima mare izbîndă în literatura românească veche, pentru direcțiile culturale menționate anterior. În acest fel, această operă încheie, prin valoare, prin circulație și prin impunerea unor norme (în concepția largă a termenului) ale limbii literare, prima etapă din istoria limbii literare românești [2].

Dacă în secolele precedente la români au fost cunoscute (în manuscris sau tipărite) doar traduceri parțiale ale *Bibliei*, textul apărut la București din inițiativa lui Șerban Cantacuzino reprezintă „prima tipărire integrală a acestei cărți în românește“ [3]. Pentru epoca lui Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveau acest monument literar înseamnă o certitudine, un progres notabil în dezvoltarea limbii literare și în introducerea limbii române în Biserică. Iată de ce istorici, filologi, istorici literari și lingviști au apreciat în ansamblu că această primă versiune integrală a *Bibliei* reprezintă momentul cel mai important al literaturii române vechi. Unii din acești autori au ajuns și la concluzia că, dat fiind locul de apariție a cărții și specificul particularităților lingvistice, *Biblia* lui Șerban Cantacuzino a contribuit în

---

1. Vezi I. Balan, *Limba cărților bisericești*, Blaj, 1914 ; N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, 1980 ; N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I-II, 1929—1932 ; N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688*, 1904 ; P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, 1965 ; Al. Piru, *Literatura română veche*, 1962 ; *Istoria literaturii române*, I, 1964.

2. Cf. Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, ed. a 2-a, 1971.

3. *Istoria literaturii române*, I, 1964, p. 451.

mod decisiv la impunerea graiului muntean ca bază a limbii române literare [4]. Ultimele cercetări ale lingviștilor români au demonstrat însă, pe baza a numeroase fapte de ordin fonetic, morfologic și lexical, că această idee este eronată [5]. Mai aproape de adevăr sînt opiniile lui Nicolae Iorga, care e de părere că *Biblia* „a adus o schimbare hotărîtoare în ceea ce privește rolul pe care-l au de-acum înainte în literatura bisericească cele trei țări românești" [6] și G. Călinescu care o consideră „un document de consolidare a limbii literare" [7], însemnînd pentru limba română ceea ce însemna *Biblia* lui Luther pentru limba germană. Dacă nu acceptăm părerea lui Al. Rosetti, după care lucrarea în discuție „desăvîrșește impunerea graiului muntean ca limbă literară" [8], poate fi în schimb acceptată opinia lui Al. Piru care consideră că *Biblia de la București* a exercitat „o influență bună asupra dezvoltării limbii române, contribuind la fixarea unor norme de exprimare înainte de apariția gramaticilor cu mai mult de un secol" [9].

Această problemă a fost soluționată prin studiile consacrate, în ultimele două decenii, acestei opere semnificative a literaturii noastre vechi. Controverse au existat (și mai există încă) în legătură cu traducătorii *Bibliei*. O categorie de specialiști cred că ei sînt frații Radu și Șerban Greceanu (logofeți ai Curții Domnești), care au fost ajutați de învățatul stolnic Constantin Cantacuzino. Aceștia însă au fost ajutați și de alți cărturari ai timpului, buni cunoscători ai limbii grecești și ai slavonei. Alți cercetători consideră că *Biblia de la București* are la bază o versiune inițială, datorată spătarului Nicolae Milescu, din anii 1661—1664, realizată de acesta la Constantinopol, unde era reprezentantul Țării Românești pe lîngă Poartă. La rîndul său, Milescu folosise un text grecesc, tipărit în Germania, la Frankfurt pe Main [10].

Dincolo de aceste controverse, trebuie să acceptăm că traducătorii *Bibliei de la București* au folosit atît traducerile parțiale ale *Scripturii*, din secolul al XVI-lea, cît și manuscrisul nr. 45, care reprezintă traducerea lui Milescu [11]. Nu numai logica evoluției culturii românești în epocă ne determină să acceptăm acest punct de vedere, ci și particularitățile lingvistice ale textului, care probează o *sinteză* și *selecție* a faptelor din textele precedente și contemporane, apărute în cele trei provincii românești. Firește, versiunile anterioare au fost revizuite, unele părți au fost traduse din nou, fie pentru a respecta spiritul originalului grecesc, fie pentru mai multă claritate. Și prefața la *Biblie*, și comparația dintre textul acestei cu *Palia de la Orăștie*, *Noul Testament* al lui Simion Ștefan și cu *Psaltirea* lui Dosoftei îndreptățesc o asemenea afirmație, chiar dacă pe linia unor cercetări întreprinse pînă acum se impune o punere în paralel sistematică a *Bibliei de la București* cu alte

---

4. De această părere au fost B. P. Hasdeu, Al. Lambrior, Ion Bianu, Ovid Densusianu, N. Iorga (cu ezitări), G. Călinescu și autorii *Istoriei limbii române literare* (Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu) care afirmă (la p. 180-181) că „*Biblia de la București* a contribuit la impunerea graiului muntenesc ca bază a limbii literare".

5. „*Biblia de la București* e departe de a oferi un model de grai muntenesc literar", afirmă Ion Gheție în „*Biblia de la București*" *și procesul de unificare a limbii române literare*, din vol. *Studii de limbă literară și filologie*, II, 1972, p. 54.

6. În *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688*, p. 208.

7. Cf. *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, 1941, p. 19.

8. *Istoria limbii române*, 1942.

9. *Istoria literaturii române vechi*, 1962, p. 218.

10. Vezi N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, 1980, p. 391-395. Acesta admite că „traducătorii români sînt frații Șerban și Radu Greceanu", însă nu exclude faptul că „traducătorii Bibliei au avut la îndemînă și acest izvor" (manuscrisul lui Milescu — *n. n. I. D.*). Cf. și *Istoria limbii române literare*, p. 168-169 (cu bibliografie).

11. La această concluzie a ajuns și un cercetător ieșean, C. Dimitriu, în *Discontinuitatea în „Biblia de la București"* (Limba română, nr. 5, 1985, p. 395-400) și în *Dublarea complementului direct și a complementului indirect în „Biblia de la București"* (*Analele științifice ale Universității din Iași. Lingvistică*, tomul XXXII, 1986, p. 39-46).

texte religioase ale literaturii române vechi, în mod special cu traducerile *Sfintei Scripturi* [12].

În tot cazul, nu numai mărturiile directe și indirecte, ci și comparația între texte probează existența unei continuități între *Biblia* din 1688 și literatura religioasă anterioară, întrucît *Biblia* lui Șerban „pune în circulație o limbă literară care reprezintă sinteza eforturilor tuturor scriitorilor ecleziastici români de pînă atunci și deschide calea pe care se va dezvolta limba română literară de mai tîrziu“ [13].

Considerațiile de mai sus sînt confirmate de limba *Bibliei.* Dacă, din punct de vedere morfologic, aceasta înfățișează o unitate remarcabilă, nu același lucru putem spune cu privire la fonetică și sintaxă, deoarece acestea oferă o mare varietate de forme și construcții, unele dintre ele fiind astăzi arhaisme sau elemente populare. În ciuda pretinsei unități a limbii în această lucrare, Ion Gheție a demonstrat, întemeindu-și afirmațiile pe numeroase fapte de limbă, că *Biblia de la București* „e departe de a oferi un model de grai muntenesc literar, prezentînd numeroase particularități care contravin normelor tradiționale ale scrierilor muntenești, așa cum fuseseră ele fixate în tipăriturile coresiene, și se îndepărtează totodată de normele unice supradialectale ale românei literare cristalizate definitiv în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea“ [14].

Dăm în cele ce urmează cîteva exemple [15], la nivel fonetic, morfologic și lexical :

a) *hainile, neputride, lăcuiaște, iaste, largu, doao, preste, alergîndu, hiară, vac, iubăsc, blăstăm, Dumnăzău ;*

b) *ceriuri, izbînde, carele, al treile, îl omoria, juratu-m-am, să aduceț, preoției cei vecinice, puș* (= pusei);

c) *capiște* (templu păgîn), *neobrezuire, năstrapă* (= cană) *au* (= sau). *floare* (= parte a sfeșnicului).

În legătură cu această ultimă categorie de termeni, se observă, în raport cu traducerile mai vechi ale *Bibliei,* o pondere mai mică a elementelor de origine slavă bisericească [16]. Dar sînt mai numeroase cele de origine greacă, turcă, maghiară. Pentru unele realități, traducătorii au păstrat numeroase cuvinte grecești în text, așa cum rezultă și din scrisoarea lui Șerban Cantacuzino : „Și măcară că la unele cuvinte să fie fost foarte cu nevoie tălmăcitorilor pentru strimtorirea limbii românești, iară încăș, avînd pildă pre tălmăcitorii latinilor și slovenilor precum aceia, așa și ai noștri le-au lăsat precum să citesc la cea elinească“ [17].

---

12. Există totuși unele contribuții demne de reținut pe această linie ; I. Bălan, *Limba cărților bisericești,* Blaj, 1914 ; Ion Gheție, *art. cit. ;* Al. Andriescu, *Elemente de stil oral în „Noul Testament de la Bălgrad“ și „Biblia de la București“ (Analele științifice ale Universității din Iași,* tomul XXXII, 1986, p. 47-53); Același, *„Noul Testament de la Bălgrad“, „Biblia de la București“ — Considerații stilistice* (vol. *Lingvistică, poetică, stilistică,* Iași, 1986, p. 245-249) și Corneliu Dimitriu, *Particularități sintagmatice în „Biblia de la București“ (idem,* p. 33-41). Acest autor a urmărit într-o lucrare specială *(Problema unității limbii literare vechi — cu referiri speciale la „Biblia de la București“)* fapte de fonetică din acest text în comparație cu alte 16 texte românești, ajungînd la concluzia că „B. B. (Ieșirea) reflectă în mod evident trăsăturile epocii vechi, în care *unitatea* limbii literare se concretizează în tendința de acumulare de variante de toate provenințele arhaice, populare și regionale din diverse zone, alături de cele care s-au continuat în epoca modernă“). Mulțumim autorului pentru punerea la dispoziție a manuscrisului lucrării.

13. Vezi *Istoria limbii române literare,* 1971, p. 170.

14. *Op. cit.,* p. 54-55. Cf. și lucrarea aceluiași autor, *Baza dialectală a românei literare,* 1975.

15. Ele sînt luate din *Istoria limbii literare* și *Istoria limbii române* de G. Ivănescu, Iași, 1980.

16. „Numărul termenilor bisericești de origine slavă este foarte redus“ se afirmă în *Istoria limbii române literare,* p. 177.

17. *Idem,* p. 178.

Pentru a înțelege și mai bine raportul dintre textele care au stat la baza tipăriturii din 1688, dăm în continuare un fragment din *Exodul (Ieșirea)* cap. I, 1-10 :

a) *Biblia de la București*

1. Acestea-s numele fiilor lui Israil, celora ce au intrat în Eghipet deodată cu Iacov, tatăl lor ; fieștecarele cu toată casa lui au intrat :
2. Ruvim, Simeon, Levi, Iuda;
3. Isabar, Zavolon, Veniamin ;
4. Dan și Nefthalim, Gad și Asir ; iară Iosif era la Eghipet.
5. Și era toate sufletele ce ieșise de la Iacov 70 și 5.
6. Și muri Iosif și toț frații lui și toată ruda aceea.
7. Și fiii lui Israil crescură și să înmulțiră și prostateci să făcură și să întăriră foarte-foarte, și înmulți pământul pre ei.
8. Și să sculă alt împărat pre Eghipet, carele nu știia pre Iosif.
9. Și zise limbii lui : iată, limba fiilor lui Israil — mare mulțime și poate mai mult de noi.
10. Veniț, dară, să-i meșteșugim pre dînșii, pentru ca să nu să înmulțească și, cînd ni se va întîmpla noao război, să vor adaoge și aceștia cătră neprieteni și, bătînd pre noi, vor ieși den pământ.

b) *Manuscrisul 45*

1. Aceste-s numele fiilor lui Israil, celor ce au intrat în Eghipet odată cu Iacov, tată-său; fieștecarele cu prișlesenia lui au intrat:
2. Ruvim, Simeon, Levi, Iuda ;
3. Isabar, Zavulon, Veniamin ;
4. Dan și Nefthalim, Gad și Asir ; și Iosif era la Eghiptu.
5. Și era toate sufletili ce ieșise de la Iacov 75.
6. Și muriră Iosif și toți frații lui și toată ruda aceea.
7. Și fiii lui Israil crescură și să înmulțiră și prostateci să făcură și să întăriră foarte-foarte, și-i înmulți pământul pre ei.
8. Și să sculă altu împărat pre Eghiptu, carele nu știia pre Iosif.
9. Și dzise limbii lui: iată limba fiilor israil — mare mulțime și poate mai multu de voi.
10. Iam blați, dară, să-i meșterșugim pre înși să nu să înmulțască și, cînd ni se va tîmpla noao război, să vor adaoge și aceștia cătră neprieteni și, bătîndu-ne pre noi, vor ieși den pământu.

c) *Manuscrisul 4389*

1. Acestea sînt numele feciorilor lui Israil, carei au intrat în Eghipet dimpreună cu tatăl lor, cu Iacov; ei înșis și cu toate casele lor au intrat:
2. Ruvim, Simeon, Levi, Iuda ;
3. Isabar, Zavolon și Veniamin ;
4. Dan și Nefthalim, Gad și Asir ; iar Iosif era în Eghipet.
5. Și era toate sufletele ce ieșise de la Iacov 75.
6. Și muri Iosif și frații lui și tot neamul acelor.
7. Iară feciorii lui Israil crescură și se înmulțiră și fură mulți și se întăriia foarte-foarte și se umplu țara de dînșii.
8. De-acii se sculă alt împărat în Eghipet, care nu știia pre Iosif.
9. Și zise noroadelor sale : iată, gloata feciorilor lui Israil iaste în mulțime mare și se întărește mai vîrtos decît noi.
10. Ce veniți să-i meșteșugim ca să nu se mai înmulțească și apoi, întîmplîndu-se noaoă cîndva război, se vor amesteca și ei cu vrăjmașii noștri și, biruindu-ne, vor ieși din țara noastră.

d) *Biblia, adecă dumnezeiasca scriptură a legii vechi și a ceii nouă (Cartea ieșirii,* Blaj, 1795).

1. Acestea suntu numele fiilor lui Israilu carii au intrat în Eghiptu împreună cu Iacovu, tatăl loru, fiecare cu toată casa sa au intrat :
2. Ruvinu, Simeonu, Levi, Iuda ;
3. Isabor, Zavuloru, Veniaminu.
4. Dan și Neftalim, Gadu și Asinu ; iară Iosifu era în Eghiptu.
5. Și era toate sufletele ce eșiră din Iacovu șaptezeci și cinci.
6. Și s-au sfîrșit Iosifu și toți frații lui și tot neamulu acela.

7. Iară fiii lui Israilu au crescut și s-au înmulțitu și s-au făcut proști și s-au întărit foarte-foarte și i-au înmulțit pămîntul pre ei.

8. Și s-au sculat altu împăratu preste Eghiptu, carele nu știia pre Iosifu.

9. Și au zis neamului său : iată, neamului fiilor lui Israilu să înmulțește foarte și să întărește mai multu decît noi.

10. Veniți, dară, cu vicleşugu să-i împilăm pre dînșii ca nu cumva să se înmulțească și cîndu să va întîmpla noao războiu, să se însoțească și ei cu vrăjmașii noștri și, bătîndu-ne pre noi, să iasă dinu pămîntu“ [18].

Și comparația dintre *Biblia de la București* și traducerea realizată de Galaction-Radu (ediția 1938) demonstrează că versiunile ulterioare ale traducerii integrale ale acestei lucrări au la bază textul tipărit acum 300 de ani. O atare procedare ilustrează evoluția limbii literare românești și eforturile pentru realizarea unei limbi unitare, „pre înțelesul tuturor românilor“, cum afirma Nicolae Iorga.

Dimensiunile impresionante ale *Bibliei* (944 de pagini), ca și costul ei ridicat nu au împiedicat circulația acestei opere în toate ținuturile românești. În decursul timpului s-a identificat un mare număr de exemplare, nu numai în bibliotecile publice, ci și în fonduri particulare, unele exemplare făcînd chiar parte din dania domnească a lui Constantin Brîncoveanu [19].

Deși din punctul de vedere al limbii literare (și în primul rînd al foneticii), *Biblia de la București* „este foarte inegală“ [20], valoarea ei pentru patrimoniul cultural românesc rămîne de prim ordin. Eforturile celor care au pregătit textul pentru tipar, tendința spre o normă lingvistică literară și ideea unității românilor prin origine și limbă, toate acestea au determinat o circulație largă a ei pe întreg teritoriul românesc, încît N. Iorga era îndreptățit să afirme că este vorba de „o operă de unitate națională, am putea chiar spune că este *cea dintîi operă de unitate națională* în *acel domeniu de unde pleacă pe urmă toate celelalte*“ [21].

Ca semn de înaltă prețuire pentru limba și cultura neamului nostru, anul acesta, prin purtarea de grijă a *Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST* și cu ajutorul unui mare număr de specialiști a ieșit de sub teascurile tipografiei Patriarhiei din București o nouă ediție a Bibliei lui Șerban Cantacuzino. Referindu-se la acest eveniment, nu de mult, Patriarhul B.O.R. spunea : *„Ne-a ajutat Dumnezeu să omagiem vrednicia poporului român pentru unitatea graiului strămoșesc, oglindite în această Carte a cărților, tipărind-o după trei sute de ani în aceeași tipografie, cu litera și graiul nostru de astăzi“.*

La 300 de ani de la publicarea sa, *Biblia de la București* rămîne un punct culminant pentru epoca veche a istoriei limbii literare și un monument de cultură românească, ca „sinteză a tuturor sforțărilor îndeplinite de cărturarii români în cele mai vitrege împrejurări, timp de trei veacuri, în toate Țările Românești, pentru a înveșmînta cuvîntul Domnului în haina limbii naționale“ [22].

Prof. Ilie DAN

---

18. Am realizat și o comparație a cap. 40 din *Ieșirea* între cele 4 texte și rezultatele sînt, în linii generale, asemănătoare.

19. Vezi Florian Dudaș, *Vechi cărți românești călătoare*, București, 1987, p. 171-173.

20. Cf. *Istoria limbii române literare*, p. 180.

21. Vezi *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, 1929, p. 407.

22. N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, 1980, p. 195.

UN „MONUMENT LITERAR FĂRĂ PERECHE“: BIBLIA LUI ȘERBAN CANTACUZINO — 1688, ACT DE CUTEZANȚĂ

Cel ce-și îndreaptă privirile, cu spirit critic, la lucrările de tălmăcire și de imprimare a Bibliei, în limba română, acum 300 de ani, în ambianța condițiilor spiritual-culturale contemporane, conchide, fără îndoială, că inițiativa domnitorului Șerban Cantacuzino și strădania unor înalte fețe laice și ecleziastice de a tipări, în limba națională, cartea de căpetenie a creștinătății, este un eveniment cărturăresc de însemnătate covîrșitoare în viața poporului nostru.

S-a spus, de pildă, că „Biblia de la București este o realizare literară fără pereche“, că este „rodul pămintului românesc, limba română ajunsă la maturitate“, că, în literatura noastră veche, Biblia lui Șerban Cantacuzino este o realizare similară a Bibliei tradusă și tipărită, în limba germană, de Luther, contribuind, în mare măsură, „la fixarea unor norme de exprimare, în română, înainte de apariția gramaticilor cu mai mult de un secol“.

Fără nici o discuție, tipărirea integrală a Bibliei în română, spre a fi, practic, la îndemîna celor ce mărturiseau credința strămoșească, este, în primul rînd, un important pas înainte în procesul istoric de tălmăcire a textelor sacre și de utilizare a limbii naționale în cult. Pe cît se cunoaște, cele dintîi tălmăciri ale Scripturii, în română, prioritar a cărților absolut necesare în desfășurarea ritualului liturgic — Psaltirea, Apostolul și Evanghelia — s-au făcut în prima jumătate a secolului XVI — unii cercetători cred că tălmăcirile acestea s-au făcut mai înainte — iar imprimarea lor în a doua jumătate a acelui secol și, firește, ulterior. Atît tălmăcirea, cît și imprimarea Scripturilor și altor cărți sînt, cum s-a susținut, *roadele unei înrîuriri dinafară* vehiculată de Protestantism care cerea, între altele, cult liturgic în limbile naționale și a unui deziderat național: *nevoia de a înțelege ceea ce se citea și auzea în locașurile de cult.* Mai în toate predosloviile cărților românești, tipărite în secolele XVI și XVII, apare, ca laitmotiv, sintagma *ca să înțeleagă.* Autorii predosloviilor și, în general, ai tălmăcirilor, deci, înfruntau, pe de o parte, autoritatea limbilor sacre, iar pe de alta militau pentru cunoașterea și înțelegerea Scripturilor prin mijlocirea graiului național. Sesizînd, mai mult decît alți învățați atitudinea aceasta patriotică a unor fii ai neamului nostru, din secolele menționate, Al. Rosetti, în opera sa fundamentală *Istoria limbii române,* consideră tălmăcirea textelor religioase din greacă sau slavonă — limbi sacre, așadar de înaltă autoritate — în limba vorbită și înțeleasă de popor, ca un act de cutezanță pe care lingvistul amintit îl denumește revoluționar.

În această ordine de idei, Biblia de la București, din 1688, este un act de excepție, un act de cutezanță — Biblia integrală apărea în familia Ortodoxiei pentru prima oară într-o limbă națională, deci un caz de protocronism — pentru că punea cuvîntul Scripturii înaintea tuturor românilor în limba vorbită de ei înfruntîndu-se, astfel, tradiția nefirească și mentalitatea dogmatică dominantă, secole de-a rîndul, în toată Europa.

Unii cărturari din secolul XVII, cînd apărea Biblia de la București, aveau convingerea că o limbă națională, cum era româna, nu avea ceea ce trebuie pentru a exprima subtilități teologice: nici lexic bogat și variat, nici mobilitate gramaticală spre a reda nuanțe ale gîndirii și sensibilității umane. Unul dintre tălmăcitorii Psaltirii tipărită la Bălgrad, în anul 1651, de pildă, afirma că „apa totu-i mai curată și mai limpede în izvor decît în părae, că de ce se departă apa de izvor, totu-i mai înmestecată și mai turbure, așa-i și izvoditul Scripturii sfinte; încă totu-i mai curată în limba ce-au grăit Duhul Sfînt“ (ebraica și greaca), iar Mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei mărturisea la 1680, că „Liturghia toată a o prepune pre limba noastră și a o muta, nice am vrut, nice am cutezat... pentru scurtă limba noastră ce iaste“; în sfîrșit, în diferite predoslovii, româna era caracterizată ca o limbă „strîmtă“, „îngustă“, „proastă“, adică săracă, simplă și de aceea n-ar putea exprima înalta cugetare umană.

Lucrurile, însă, nu stau așa. Într-adevăr, greaca, latina și slavona, denumite în epocă limbi cărturărești, vehiculau idei și concepții adînci despre lume și viață, într-un cuvînt, erau limbi ajunse la maturitate lexicală-sintac-

tică. Ar fi o eroare dacă s-ar afirma că limba română era, în secolul XVII, la același nivel cu „limbile cărturarilor", dar tot o eroare dacă s-ar susține că era o limbă săracă. Să ne amintim că în a doua jumătate a secolului XVII, mitropolitul Dosoftei a versificat psalmii în română. Ierarhul-poet a găsit, prin urmare, în această limbă, tot ceea ce era necesar pentru exprimarea figurației poetice-artistice. Biblia, în sfîrșit, este o carte variată în ceea ce privește conținutul : istorie, geografie, poezie, abstracții teologice etc. Ei bine, tălmăcitorii, printre ei „oameni ai locului" și străini, au găsit în limba română, cu unele excepții, tot ceea ce le trebuia pentru a reda cît mai corect gîndirea autorilor.

Tălmăcitorii Bibliei și, deopotrivă, editorii ei și-au luat cutezătoarea misiune de-a „prepune" și „muta" pe limba noastră „dumnezeiescul cuvînt", înfruntînd o tradiție, trecînd, adică, peste prevederile nefirești ale unor canoane.

Aș aminti, apoi, că pe pămîntul patriei noastre, în secolul XVII, s-au întîlnit — am în vedere conferința teologică ortodoxă din anul 1642, cunoscută sub numele de Sinodul de la Iași — delegații Constantinopolului și Kievului și, în vîltoarea disputelor și controverselor de atunci, au aprobat *Mărturisirea* scrisă de Mitropolitul Petru Movilă, devenind astfel carte normativă. În sînul Ortodoxiei, comunitatea eclezială a poporului român, era, cum se cunoaște bine, un reazim, mai cu seamă, pentru creștinătatea din Orientul Mijlociu, împresurată de nevoi. Poziția de prestigiu dobîndită de înaintașii noștri a condus, de bună seamă, alături de alți factori, la acțiunea îndrăzneață de a tălmăci integral Biblia și, în cele din urmă, de a o tipări.

Înainte, însă, de a se începe lucrările de imprimare, a notat Șerban Cantacuzino în predoslovie, s-a luat învoire, „după cum se cade de la sfînta și muma noastră Biserica mare" (Patriarhia Constantinopolitană). Cei ce au tradus și imprimat avînd sentimentul că pășesc pe o cale neobișnuită, au dorit, prin urmare, o acoperire, o aprobare a lucrului săvîrșit de ei.

Realizarea remarcabilă de la 1688 pune în lumină faptul că în sînul poporului român erau oameni de cultură temeinică, că acest popor vorbea o limbă care, deși în curs de structurare și îmbogățire, era totuși matură, coaptă, în stare adică de a vehicula prin vocabularul și normele ei gramaticale Scriptura. Prin acest monument literar avem mărturia grăitoare privind o etapă din istoria spiritualității și limbii noastre, o realizare care oglindește personalitatea poporului român, voința sa de afirmare.

Cu cîteva zeci de ani înainte de apariția Bibliei lui Șerban Cantacuzino, *Cazania* tipărită la Iași, prin osîrdia domnitorului Vasile Lupu și a mitropolitului Varlaam, era adresată „la toată semenția românească pretutindenea ce se află pravoslavnici într-această limbă". Această operă care a circulat, mai mult decît altele, în toate zonele geografice locuite de români, a contribuit la dezvoltarea limbii literare române. Biblia de la 1688 este, cum notam mai înainte, un pas important în procesul de structurare și maturizare a limbii noastre. Textul ei definitiv este rodul întregului neam românesc. S-a demonstrat și stabilit că în timpul lucrului, printre alte izvoade, s-a folosit Vechiul Testament tălmăcit în română de spătarul Nicolae Milescu în care, negreșit, sînt particularități ale graiului moldovenesc ; de asemenea, că s-a folosit Noul Testament, tipărit de Simion Ștefan la Bălgrad, în 1648, în care apar aspectele dialectale ardelenești ; lingviștii vor semnala atît particularitățile graiului moldovenesc, cît și ale celui transilvănean ; frații cărturari Șerban și Radu Greceanu, în lucrarea lor de tălmăcire și, mai cu seamă, de stilizare, au îndepărtat unele arhaisme nefirești, îndeosebi slavonismele, unele regionalisme dînd textului o față literară muntenească. La „oamenii locului" s-au adăugat și grecii Gherman al Nisei și, poate, Dositei al Ierusalimului care au avut, cred, misiunea de a veghea ca nu cumva această traducere să denatureze originalul Scripturii.

Potrivit predosloviei semnată de Dositei al Ierusalimului — unii cercetători au pus sub semnul întrebării autenticitatea — Biblia era tipărită spre folosul „românilor, moldovenilor și ungrovlahilor" (transilvănenilor), prin urmare spre folosul tuturor românilor, fiind astfel un factor de prim ordin în lucrarea de dezvoltare a unității de neam și de structurare a limbii literare. Adaug că unele cărți tipărite, cum au fost, de pildă, Cazania de la 1643, Biblia de la 1688 și, firește, altele, care au circulat în toate regiunile românești, prin urmare citite sau ascultate, au adîncit sentimentul unității de neam, conștiința națională, au contribuit, în mare măsură, la uniformi-

zarea aspectului literar al limbii române, spre deosebire de literatura manuscrisă, accesibilă doar unui număr limitat de cititori.

Prețuind strădaniile tălmăcitorilor și editorilor Bibliei de la 1688, remarcabile în contextul condițiilor spirituale din secolul XVII, de asemenea, urmările acestei cărți pentru cultura și limba română, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat hotărîrea de a o reedita acum, cînd se împlinesc 300 de ani de la apariția ediției princeps. Consider că retipărirea Bibliei 1688 este un binevenit omagiu, un prinos de cinstire, adus tuturor celor ce s-au străduit pentru ca ea să vadă lumina spre marea onoare a neamului nostru.

Pr. Scarlat PORCESCU

BIBLIA DE LA BUCUREȘTI — 1688

Anul 1688 are o deosebită însemnătate în istoria noastră culturală și cu precădere în aceea a Țării Românești. Grija de a reda în românește frumusețile, atîta vreme tăinuite, ale Sfintei Scripturi își vede culmea realizării atunci cînd, din îndemnul și cu sprijinul lui Șerban Vodă Cantacuzino, se traduce și tipărește integral textul Bibliei.

În 1688, cu puține zile înaintea săvîrșirii din viață a acestui voievod, apar la București primele exemplare ale Bibliei : „Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură ale celei vechi și ale celei noao lege", iar restul de exemplare vor apărea mai tîrziu, în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu, al cărui nume va fi și el legat de o întreagă înflorire a culturii românești.

La realizarea acestei anevoioase lucrări au luat parte cunoscători ai limbii grecești și slavonești, dar și oameni pricepuți în mînuirea limbii românești : Dositei, Patriarhul Ierusalimului, Mitrofan, Episcopul Hușilor, frații Radu și Șerban Greceanu.

Biblia s-a răspîndit repede în toate ținuturile românești.

Așa cum se știe, la 28 octombrie 1688, Șerban Cantacuzino a decedat. În locul lui a fost uns domnitor Constantin Brîncoveanu.

Acesta a poruncit să se pună o nouă foaie de titlu, în care să se menționeze că tipărirea s-a terminat la 10 noiembrie 1688, în vremea lui Constantin Brîncoveanu.

Biblia este o operă de mari proporții conținînd integral : Vechiul și Noul Testament. Are două prefețe : una sub numele lui Șerban Cantacuzino, adresată clerului și credincioșilor, iar a doua este semnată de Patriarhul Dositei al Ierusalimului. Părintele Profesor Mircea Păcurariu crede că prima prefață se datorează „vreunui teolog grec, poate chiar lui Dositei, iar cea semnată de Dositei, în care apar numeroase referințe la istoria poporului român — inclusiv ideea unității românilor de la nord de Carpați, de la Sud și de la Răsărit de Carpați — este scrisă la indicațiile date de Stolnicul Constantin Cantacuzino.

S-a apelat la patriarh ca să semneze Prefața spre a da o mai mare autoritate Bibliei românești, în fața atît a românilor, cît și a întregii creștinătăți, patriarhul fiind o figură reprezentativă a întregii creștinătăți.

La tălmăcirea acestei prime ediții integrale a Bibliei în românește și-au adus contribuția mai mulți cărturari din secolul al XVII-lea, din toate părțile locuite de români.

La baza textului Noului Testament a stat și ediția de la Alba Iulia din 1648.

În ce privește textul Vechiului Testament la baza acestuia a stat traducerea făcută de Nicolae Milescu Spătarul (1636—1708), prin anii 1661—1664, cînd se găsea la Constantinopol, ca reprezentant al lui Grigore Ghica, domnul Țării Românești (1660—1664). La Înalta Poartă a lucrat la traducerea Sfintei Scripturi în românește. Poate va fi avut la îndemînă și vreo traducere anterioară, în manuscris.

Sînt trei mărturii că Milescu a tradus Sfînta Scriptură în românește : a cronicarului Dimitrie Procopiu din Moscopole (1720), a Mitropolitului Gheorghe al Moldovei (1723) și o însemnare pe o traducere în manuscris a Vechiului Testament, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în prefața căreia se spune că traducătorii au avut la îndemînă și „izvodul scris cu mîna", tradus de Milescu.

Originalul traducerii sale nu se păstrează. Avem numai o copie revizuită a ei, provenită din Biblioteca de la Blaj.

Cercetătorul N. A. Ursu de la filiala Academiei din Iași, a identificat limba și stilul lui Dosoftei. Folosirea izvoadelor mai vechi (Noul Testament de la Alba Iulia, Vechiul Testament tradus de N. Milescu) nu scade valoarea Bibliei de la București, ci, dimpotrivă i-o mărește, pentru că în felul acesta ea se prezintă ca o încununare a tuturor străduințelor cărturarilor români de pînă atunci, din toate cele trei țări românești, de a traduce textul scripturistic în limba română.

Prin părțile reproduse din traducerile mai vechi se recunoaște valoarea literară a limbii acestora, dar se stabilește și o continuitate în ceea ce privește limba literară. „Astfel se pune în circulație o limbă care reprezintă o sinteză a eforturilor scriitorilor bisericești de pînă atunci de a scrie într-o limbă curată și înțeleasă de toți românii, contribuind la dezvoltarea limbii noastre literare".

Vrednic de subliniat este faptul că un exemplar din Biblie i-a fost trimis lui Dosoftei în Polonia, pe care el a făcut diferite comentarii marginale la Vechiul Testament, în limbile : latină, greacă, polonă, română.

N-ar fi exclus ca textul Bibliei să fi fost definitivat în vederea imprimării de Mitropolitul Dosoftei și destinat pentru tipografia din Iași, dar pierzînd scaunul în 1686, acest text va fi ajuns la București prin ucenicul său, Episcopul Mitrofan.

Biblia de la București este socotită și ca o expresie a unității românilor de pretutindeni. Prin larga ei circulație, în toate ținuturile locuite de români, Biblia de la București a avut un rol însemnat în pregătirea unității bisericești a românilor.

În Prefața, pusă sub numele Patriarhului Dositei al Ierusalimului, se arăta că rostul Bibliei era „să lumineze celor din casă și Bisericii : rumânilor, moldovenilor și ungrovlahilor". Traducerile de mai tîrziu ale Sfintei Scripturi în românește au folosit — într-o măsură mai mare sau mai redusă — și Biblia de la București.

Biblia din 1688 cuprinde și o lucrare intitulată „Despre rațiunea dominantă" atribuită lui Iosif Flavius, deși cercetătorii arată că ar aparține unui anonim din Alexandria, trăitor în secolul I după Hristos, tradusă în românește de N. Milescu, se pare revăzută de Dosoftei al Moldovei. Aceasta este prima scriere filosofică tradusă în limba română.

În timpul păstoririi Mitropolitului Teodosie s-a desfășurat o intensă activitate editorială, culminînd cu tipărirea Bibliei din 1688. O latură însemnată a activității Mitropolitului Teodosie a fost și aceea legată de apărarea Ortodoxiei în Transilvania, în fața încercărilor catolice de înstrăinare a românilor ortodocși de credința strămoșească.

La hirotonirea lui Atanasie Anghel (22 ianuarie 1698) Teodosie, împreună cu Patriarhul Dositei al Ierusalimului, l-au pus să semneze o mărturisire de credință, în 22 de puncte, care avea rostul de a-l întări în dreapta credință. Cu toate acestea, Atanasie a uitat, la scurt timp, făgăduințele făcute la București și a părăsit Biserica Ortodoxă, îmbrățișînd Uniația.

Mitropolitul Teodosie îi scria, în 1702, îndemnîndu-l „să părăsească ce a început". De fapt Mitropolitul Teodosie avea o adevărată jurisdicție asupra Bisericii Ortodoxe din Brașov și Țara Bîrsei, hirotonind preoți și întărindu-i în dreapta credință prin mai multe scrisori adresate preoților și credincioșilor din Scheii Brașovului. După o păstorire de peste trei decenii, Mitropolitul Teodosie a decedat la 27 ianuarie 1708 fiind îngropat lîngă fereastra altarului catedralei mitropolitane din București. O inscripție săpată pe stîlpul de piatră care-i străjuiește mormîntul consemnează data morții și anii de păstorire.

Datorită marilor domnitori sprijinitori ai culturii, Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu, arhipăstoria Mitropolitului Teodosie al Ungrovlahiei se înscrie printre cele mai rodnice sub raport cărturăresc. Este vrednică de remarcat mai ales tipărirea Bibliei de la București și continuarea procesului de românizare a slujbelor bisericești, care se va desăvîrși prin străduințele urmașului său, Antim Ivireanul, și ale contemporanului acestuia, Episcopul Damaschin Dascălul.

Prof. dr. I. D. LĂUDAT

CUVIOSUL DUHOVNIC, IEROSCHIMONAHUL IOSIF, PUSTNICUL DE LA MĂNĂSTIREA VARATIC

(160 de ani de la trecerea sa către Domnul (1828—1988)

Ţinutul Neamţului a avut un rol activ şi de o deosebită însemnătate în spiritualitatea noastră ortodoxă, datorită faptului că Mănăstirea Neamţ a fost „unul din centrele de iradiere şi de trăire mai intensă a acestei spiritualităţi“ [1]. Mănăstirile din acest ţinut au devenit beneficiarele Mănăstirii Neamţ în sensul că au luat din experienţa şi sporul duhovnicesc al acesteia şi l-au creat pe al lor. În ceea ce priveşte Mănăstirea Varatic, ca mănăstire de maici, apărută în istoria mănăstirilor din Moldova la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, ea se poate considera ca fiind „născută“ sub călăuzirea şi protecţia Mănăstirii Neamţ şi devenită un „lăcaş ales“ [2] prin starețul acestei mănăstiri — Paisie (1779—1794), care le-a făcut „mai întîi un schit, unde este acum M(ănăsti)rea şi au adunat monahiile de pe unde erau risipite cu şederea lor şi *le-a ridicat lor povăţuitor pe un cinstit părinte anume Iosif*“ [3] (s. n.).

Mănăstirea Varatic îşi are numirea fie de la muntele Varatic [4], fie de la pădurea de „3500 pogoane“ numită Varatic [5], fie de la poienile cu acelaşi nume [6], fie, în sfîrşit, de la climatul potrivit şederii în acest loc. Această mănăstire s-a ridicat pe moşia Brătuleşti [7] din stăpînirea Mănăstirii Secu. Nucleul prim de maici care a ajuns să-şi aleagă acest loc, a venit de la Mănăstirea Topolița — ctitorie a Movileştilor — nu prea departe de Varatic. La Topolița, maicile venite în Varatic au stat sub controlul şi călăuzirea duhovnicului Teodosie, „exarh priveghetor peste toate mănăstirile de maici cîte erau prin împrejurime“ [8]. Au existat motive obiective care au condus la luarea hotărîrii de a-şi căuta — cîteva maici — un alt loc de viețuire mai liniştit, mai corespunzător vieţii duhovniceşti. Între aceste motive se consideră : 1. la strană, la Topolița, cîntau dascăli de mir ; 2. dascălii erau căsătoriţi ; 3. la biserica de acolo se săvîrşeau cununii şi alte servicii religioase, care uneori nu corespundeau unui astfel de loc [9].

În anul 1803, prin rezoluţia domnească pusă pe anaforaua Mitropolitului Veniamin Costachi, se făcea remarca că „la schitul Varaticul din ţinutul Neamţului nu de mulţi ani *s-au adunat un sobor de călugăriţe cu cuviincioasă rînduială a petrecerii* (s. n.), alcătuit de-a pururea pomenitul arhimandrit Paisie starețul“ [10].

---

1. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Momente din vechea spiritualitate a ţinutului Buzăului,* în „Spiritualitate şi istorie la Întorsura Carpaţilor“, vol. I, Buzău, 1983, p. 342.

2. Arhim Efrem Enăcescu, *Privire generală asupra monahismului creştin la diferiţi autori,* partea I, Rîmnicu Vîlcea, 1933, p. 188.

3. Narcis Crețulescu, *Istoria Mănăstirii Agapia din Deal şi din Vale şi a Mănăstirii Varaticului,* manuscris nr. 163, în biblioteca Mănăstirii Neamţ, p. 152.

4. Toma Gh. Bulat, *Documente M. Varatic (1437—1836),* Chişinău, 1939, doc. LXXVII, p. 173-174.

5. D. Frunzescu, *Dicţionar topografic şi statistic al României,* Bucureşti, 1872, p. 520.

6. Ioan Scurtu, Adolf Minuţ, *Valea Bistriţei,* Bucureşti, 1978, p. 92.

7. Arhivele Statului Piatra Neamţ, fond 6, inv. 28, doc. 19, 1808 martie 23; Brătuleţul.

8. Narcis Crețulescu, *op. cit.,* p. 152.

9. Arhim. Evghenie Ungureanu, Arhim. Zenaida Racliş, *Istoria Mănăstirii Varatic,* M. Neamţ, 1932, p. 17.

10. Melchisedec, Episcopul Romanului, *Notiţe istorice şi arheologice adunate de pe la 48 monastiri şi biserici antice din Moldova,* Bucureşti, 1885, p. 53. Unirea Varaticului ar fi fost pînă la 1839, cînd Varaticul a fost declarată mănăstire independentă prin hrisovul lui Mihail Sturdza, p. 59.

Procesul ascensiunii sihăstriei, la început, a schitului Varatic mai apoi, într-o perioadă de mai puțin de un sfert de veac (1780/1781—1803), ajungînd la o obște numeroasă — cu surori și maici din toate straturile sociale, de la orașe, tîrguri și sate și din toate ținuturile locuite de români —, s-a datorat cîtorva personalități monahale de vrednică și veșnică aducere aminte ; Olimpiada, Nazaria și *duhovnicul Iosif Pustnicul*. Fiecăreia din aceste venerabile personalități li se cuvine un portret comemorativ. În rîndurile de față ne oprim doar la duhovnicul Iosif Pustnicul la împlinirea a 160 ani de la trecerea sa la cele veșnice.

* * *

Originar din părțile Bicazului Ardelean, de pe valea Jidanului, satul Telec, județul Neamț, Iosif s-a născut către sfîrșitul primei jumătăți a secolului al XVIII-lea (1745—1750), din părinți mărturisitori și trăitori ai credinței creștine ortodoxe, muncitori în ținutul păduros al munților Carpați, din părțile minunate ale Cheilor Bicazului. În atmosfera plină de credință din casa părintească copilul a deprins „frica de Dumnezeu și rușinea de oameni". Locurile de mare trăire spirituală din ținutul Neamțului, presărat cu atîtea mărgăritare duhovnicești — sihăstrii, schituri și mănăstiri — care mai de care mai strălucitoare, i-au fost cunoscute lui Iosif din istorisirile celor cu care se întîlnea ca și ale celor cu care lucra în vatra părintească. Dorința de a le vedea l-a purtat, în mai multe rînduri, pe cărările de munte, cercetînd schituri și mănăstiri de pe valea Bistriței, cît și din părțile de peste Petru Vodă ale Neamțului. După unele consemnări, părțile pline de frumusețe naturală ale Sihlei-Neamțului l-au atras și reținut în mod cu totul deosebit [11]. La o vreme, cînd dobîndise bucuria de a fi călugăr, oprindu-se la tainele Sihlei, și-a înjghebat o mică sihăstrie cu trei chilii mici din lemn și pămînt și cu un mic paraclis, într-o poiană care poartă pînă astăzi numele de „Chiliile lui Iosif". Aici s-au mai adăugat încă doi schivnici din Mănăstirea Neamț — Gherontie și Gherman [12].

Ce l-a determinat pe duhovnicul Iosif să se lipească cu inima de „pustia" duhovnicească de la Sihla ? Întrebarea am găsit-o ca putînd avea răspuns în faptul că în acest loc s-a nevoit cu vitejie bărbătească, neînfricată, Cuvioasa Teodora, fiica lui Stoian Joldea armașul de la Cetatea Neamț — Vînători Neamț (1650—1725 ?) [13]. Pe această vrednică ostenitoare a avut-o mereu înaintea ochilor săi pentru frumusețile vieții pustnicești pe care le dobîndise de la Bunul Dumnezeu și le-a avut mereu în minte în lucrarea și încrederea pe care le-a pus în practică mai tîrziu. S-a încercat pe sine Iosif și cu ajutorul lui Dumnezeu s-a învrednicit de puterea de a trăi în „pustie" și a gusta din mierea cea dulce pe care o gustă cei care se luptă vitejește și se biruie pe ei înșiși pentru Împărăția lui Dumnezeu. Trăirea cu buna chibzuială a lui Iosif la „pustie" i-a adus cognomenul de *Pustnicul*.

Din locul în care se afla, rar ieșea, iar ca să nu greșească în viețuirea sa, alerga la părinții cei înduhovniciți din așezările mănăstirești ale Sihăstriei, Secului și Neamțului. De la toți culegea sfatul cel ales și bun și cu mila lui Dumnezeu se întorcea la chilie mîngîiat și întărit duhovnicește. Vestea viețuirii duhovnicului Iosif Pustnicul s-a făcut cunoscută și rînduit a fost de la Dumnezeu că, după ce mai întîi a făcut ucenicie la Mănăstirea Neamț, a primit tunderea în chipul monahicesc, deși nevrednic socotindu-se pe sine, a fost sfătuit ca prin bună chibzuință pentru folosul cel de obște al mănăstirii să primească hirotonia. Și făcînd ascultare a primit hirotonia în ierodiacon și mai apoi în ieromonah, dîndu-i-se împuternicirea prin hirotesie să fie duhovnic spre a primi mărturisirea fraților și surorilor în Iisus Hristos. Obștea Mănăstirii Neamț o vreme, cea a Secului în altă vreme, a avut mare mîngîiere prin duhovnicul Iosif. Venirea în părțile Neamțului a vrednicului de pomenire Starețul Paisie (1777—1779 la Secu ; 1779—1794 la Neamț) l-a aflat

---

11. Ieromonah Ioanichie Balan, *Pateric românesc*, București, 1980, p. 293.
12. *Ibidem*, p. 294.
13. Pr. prof. dr. C. Galeriu, *Cuvioasa Teodora de la Sihla*, în volumul „Sfinți români și apărători ai Legii străbune", București, 1987, p. 432-442.

pe cuviosul Iosif în obștea nemțeană cu ascultarea de îndrumător duhovnicesc la Pocrov — Schit al Mănăstirii Neamț — precum și al unui schit de călugărițe de la Gura Carpenului-Pipirig nu departe de Pocrov. La acel schit era egumenă în acea vreme Nazaria Brașoveanca (1797—1814) și aici a venit în căutare de sfat bun și de loc pentru ieșirea din Topolița Olimpiada, stînd cîtăva vreme. Starețul Paisie, cu bună judecată, ca să îndepărteze orice prilej de discuții și „de sminteală" în legătură cu așezarea maicilor de la Gura Carpenului de sub Pocrov și între cele două mari mănăstiri de călugări de la Neamț și Secu, a chibzuit, a sfătuit și convins pentru strămutarea viețuitoarelor de acolo și așezarea lor la Durău, pentru care le-a rînduit ca duhovnic în continuare pe Iosif [14]. Schimonahia Nazaria a făcut ascultare, s-a strămutat la Durău și a condus acolo ca egumenă, mergînd și celelalte fiice duhovnicești cîte se aflau la Gura Carpenului, precum și Olimpiada cu duhovnicul Iosif. De la Durău, după o vreme Olimpiada a plecat în căutare de loc potrivit pentru un schit și a aflat ca nimerit locul de astăzi al Varaticului. L-a adus și pe duhovnicul Iosif să vadă și împreună chibzuind au socotit că este bine acolo pentru o așezare călugărească. Aveau însă nevoie de învoirea și binecuvîntarea starețului mănăstirilor unite Neamț-Secu, care era Paisie. Mergînd la Mănăstirea Neamț, starețul Paisie avînd și „oareșcare vestire cum că după Dumnezeu și dumnezeiesc este lucrul acesta" ce i se cerea, a învoit ca să se ridice schitul numit Varaticul [15]. În anul 1788 tot starețul Paisie a rînduit strămutarea schimonahiei Nazaria de la Durău la Varatic și la oarecare împotrivire a ei, i-a scris la 24 aprilie 1789 ca să nu zăbovească a veni și a purta de grijă pentru schitul Varatic în calitate de stareță [16].

Nu este deloc ușor a face o înșirare cronologică a timpului cît Iosif a peregrinat pînă la momentul statornicirii definitive la Varatic.

După o schiță biografică făcută de Elisaveta Cuza, una dintre ucenițele cuviosului Iosif, Cuviosul „au fost petrecătoriu în pustia ce(a) mai adîncă, unde n-a văzut om trii ani" [17] și „a fost petrecători... și în celelalte pustii" [18]. În mod normal va fi trebuit mai întîi ca Iosif să fi fost frate și călugăr într-o mănăstire și acest lucru va fi fost — cum am mai arătat — la Mănăstirea Neamț unde a fost și hirotonit și de unde s-a retras în „pustia" Sihlei petrecînd cei trei ani, apoi la Gura Carpenului, la Durău și, în cele din urmă la Varatic. Nu i-a fost străină lui Iosif nici așezarea de la Topolița, unde în anii 1779—1780 stărețea mătușa sa — Proschiova (Parascheva) — și unde mergea adeseori cu treburi duhovnicești la exarhul mănăstirilor de călugărițe, duhovnicul Teodosie [19].

Odată statornicit locul de întemeiere a unui schit de călugărițe ca sihăstrie, duhovnicul Iosif a fost nu numai povățuitor, îndrumător al celor cîte s-au adunat în jurul Olimpiadei, ci și un animator al construirii bisericii din lemn, lucrînd alături de meșterii locali și de maicile care salahoreau, adunînd în același timp cele de nevoie la o astfel de împrejurare. În anii 1808—1812, cînd s-a ridicat actuala biserică de zid, ieroschimonahul Iosif „cu mîinile sale căra piatră, var, nisip și apă și le ridica pe schelă" [20].

Ca și maica Nazaria și maica Olimpiada a rămas pînă la moartea starețului Paisie (1794) sub îndrumarea sa duhovnicească și în relație de scrisori. Episcopul Melchisedec Ștefănescu, în anul 1871 stînd cîteva zile la Varatic, a aflat acolo o copie după scrisoarea pe care Paisie i-a adresat-o sta-

---

14. C. Bobulescu, *Pocrovul*, Craiova, 1943, p. 40.

15. Istoria Mănăstirii Neamț și a stareților ei cu Paisie și urmașii lui, manuscris nr. 154, în biblioteca Mănăstirii Neamț, 1-61.

16. *Ibidem*, f. 60 v-61.

17. Gabriel Strempel, *Catalogul manuscriselor românești*, B. A. R. 3101-4413, București, 1987, p. 223, nr. 3725.

18. *Ibidem*.

19. Arhim. Evghenie Ungureanu, *op. cit.*, 5; a se urmări și Vasile Luprea Transilvana Chicindeanul, *Talpa sau începutul monastirii Varaticul..., 1834*, Iași, 1863, p. 22.

20. Ierom. Ioanichie Balan, *op. cit.*, p. 295.

reței Olimpiada. Această copie a recopiat-o și a trimis-o la 4 octombrie 1872 starețului Timotei Ionescu al Mănăstirii Neamț [21].

Duhovnicul Iosif Pustnicul — împreună cu stareţele Olimpiada și Nazaria — după cum se vede, au fost sub călăuzirea starețului Paisie de la Neamț, care le-a pus așezămînt cu rînduială tipiconală ca la Mănăstirea Neamț. De aceea aceste trei persoane se pot socoti ucenic și ucenițe ale acestui trăitor al vieții monahale din secolul al XVIII-lea.

Ctitor al celor două biserici de la început la Varatic — al celei de la anii 1781—1785 din lemn și al celei de la 1808—1812 din zid — ambele cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", Iosif a lucrat și la așezarea bisericii de lemn desfăcută după ridicarea celei de zid și reașezarea ei la cimitirul prim din vremea aceea, acolo unde se află Biserica „Nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul" în anii 1812—1817 [21 a].

Duhovnicul Iosif a rămas mare în îndrumarea călugărițelor. În vremea sa, în anul 1803, soborul maicilor, nu numai de la Varatic, ci și cel de la Agapia, proaspăt organizat, sporit cu multe alte maici strămutate de la Gîrcina, Vînătorii Pietrii, Prapa Doamna-Iași, era mare. A trebuit să se alcătuiască regulamente pentru o bună rînduială a celor două soboare sub o singură călăuzire duhovnicească. În anul 1807 Arhimandritul Ioasaf, dichiu al Mitropoliei Iași, a conceput un regulament în 27 puncte, regulament care a fost semnat și de către Iosif Pustnicul de la Varatic cu toate maicile și cele de la Agapia, regulament care a intrat în vigoare la 30 martie 1808. Iosif mai avea și îndatorirea de a hotărî în toate problemele mănăstirilor Varatic-Agapia, și toți banii ce aveau a se aduna trebuiau a se centraliza prin depunere în mîna acestui duhovnic [22]. Acesta este, oarecum, al doilea regulament. Primul regulament poate fi considerat cel pe care Starețul Paisie l-a fixat în linii mari cu observarea întocmai a rînduielilor ca la Mănăstirea Neamț. Acest regulament paisian a fost numai pentru Varatic. Regulamentul cuprindea sfaturi cu arătarea ce trebuie să facă vieţuitoarele „după îmbrăcarea îngerescului chip" ca și despre „hotarele și așezămînturile și orînduialele ce s-au hotărît și s-au așezat și s-au orînduit în soborul nostru". Sfaturile de mare însemnătate, alcătuite pe temelia învățăturii Sfinților Părinți pentru viața monahală, priveau : 1. sărăcia cea desăvîrșită, cea de bunăvoie, după făgăduința chipului călugăresc ; 2. ascultarea ; 3. mărturisirea ; 4. petrecerea pînă la moarte cu frații (respectiv surorile) ; 5. citirea dumnezeieștilor Scripturi și învățăturilor Sfinților Părinți; 6. pentru sfintele posturi și pentru pravila bisericească ; 7. bolnița ; 8. slujbele mănăstirii ; 9. meșteșuguri și rocodealele [23]. Cel de al doilea regulament din anii 1807—1808 a fost pentru Varatic și Agapia. Va urma și un alt regulament în anul 1843 cu 30 „ponturi" privind și Varaticul și Agapia deși de la acel an nu mai erau unite [24].

La cele două dintîi regulamente Iosif a fost împlinitor și îndeaproape supraveghetor al modului cum evolua viața religios-morală a vieţuitoarelor soborului și soboarelor (în vremea unirii Varaticului cu Agapia).

Om al evlaviei, al prudenței, al credinței și al nădejdii cu adevărat creștine, el inspira încrederea pentru oricine alerga la sfaturile lui. Pe oricine de la îngemănarea granițelor nefirești dintre Moldova și Transilvania din secolele XVII—XIX, Iosif îndemna, susținea, încuraja, întărea spre a uni în Varatic suflete alese de aceeași gîndire, de aceeași simțire și de aceeași trăire creștinească și românească, din orice loc s-ar trage ele. Clarviziunea

---

21. Pr. Paul Mihail, din *Corespondența Episcopului Melchisedec*, Scrisoarea 83, în „Biserica Ortodoxă Română", LXXVII (1959), nr. 5-6, p. 560-561.

21 a. Colectiv de redacție, *Mănăstirea Varatic*, București, 1986, p. 45.

22. Al. I. Gonța, *O nouă ctitorie necunoscută a lui Alexandru Lăpușneanu. Mănăstirea de peste Vale de la Vînătorii Bistriței*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLII (1966), nr. 3-4, p. 189.

23. *Manuscris 3208 D, IV, 9*, în biblioteca Mănăstirii Agapia, f. 12-19 v: „Sfaturi ale părintelui nostru starețului Paisie, prea puține din cele multe am însemnat spre folosul nostru de obște și aducerea aminte a părintelui nostru".

24. Colectiv de redacție, *Mănăstirea Varatic*, p. 65-69.

pustnicului destrăma urzeala care s-ar fi crezut că ar putea fi un zid puternic și de netrecut al fraților de frați, al rudeniilor de rudenii și de același neam și de aceeași credință. El trăia emoția de mare intensitate a întîlnirii fraților cu frații, a surorilor cu surorile, a celorlalte rudenii de aceeași credință, de aceeași lege strămoșească, de același neam ales și sfînt — creștinesc și românesc —, cu încredințarea fermă că în Iisus Hristos nu sînt bariere, ci „noi toți una sîntem" (Galateni 3, 28).

Chipul smerit și cuvios al pustnicului Iosif se vede dincolo de vălul neguros al anilor ca un chip duhovnicesc distins și cumpănit cu o interiorizare demnă de marii trăitori ai vieții monahale, ai „pustiei", atît de mult iubită și rîvnită de unii ca aceștia. Iosif era adevărată pildă vie de trăire duhovnicească. Cu privegherea la sine însuși, adică cu grija permanentă pentru trăirea vieții în așa fel încît în orice moment ar veni despărțirea sufletului de trup, acel moment să-l întîmpine fără teamă, cu pregătire continuă, își împodobea viața cu virtuțile evanghelice, avînd ca piatră de temelie a nevoințelor pocăința cu deplina smerenie. Îmbucheta în sine, ca și într-un potir, virtuțile cele ce aduc binecuvîntarea divină, de o integritate, puritate și frumusețe spirituală care depășea pe cea a celor dimprejur și prin aceasta atrăgea, stăpînea și conducea inimile și sufletele pe calea mîntuirii. Experiența pe care a dobîndit-o în mijlocul marilor trăitori ai lavrelor nemțene, dintre care mulți au rămas înscriși în istorie cu titlul „pustnicul", și, mai ales, experiența pe care a dobîndit-o din și prin lucrarea proprie duhovnicească în „pustie" unde trei ani nu a văzut om, i-a fost marea școală la care s-a pregătit pentru a fi util obștii monahale, marii familii creștine ortodoxe. Cu o adîncă cunoaștere a Sfintei Scripturi, dobîndită încă din anii tinereții, cu practicarea treptată a minunatei și dumnezeiești rugăciuni a lui Iisus — a inimii și a minții —, a dobîndit iluminarea divină pe care Dumnezeu o revarsă asupra nevoitorilor Săi. Se ruga, dar și citea și învăța cu sîrguință de adevărat ucenic. Își dădea perfect de bine seama că este nevoie a ne adînci în rugăciune, în cunoașterea Sfintei Scripturi ca și în trăirea ei după chipul și modelul Sfinților Părinți.

Cărțile filocalice care circulau în acea vreme și începuseră a se înmulți în limba noastră românească i-au deschis gustul cunoașterii și al căutării frumosului lumii duhovnicești. Cărțile spiritualității ortodoxe nu numai că le căuta, dar dorea să le aibă ca pe ale sale. De aceea, surprinzător apare pentru noi o latură mai puțin cunoscută a vieții sale și, mai ales, neevidențiată în scrierile care într-un fel amintesc despre cuviosul Iosif. Este vorba de latura pe care o considerăm și o numim latura cărturărească a vieții sale. Ne apare cu totul revelatoare o însemnare la care ne-am mai referit la notele 17 și 18. În cei trei ani de trăire în pustia „cea mai adîncă", „unde nu a văzut om" în acest timp a copiat cărți. Și-a copiat pentru nevoile liturgice din Noul Testament, Evanghelie și Apostol, iar pentru nevoile duhovnicești și-a copiat cartea de largă circulație în rîndurile monahale, Sfîntul Varsanufie [25]. După acești trei ani de mare austeritate, a mai trăit și în alte locuri de taină duhovnicească, numite tot „pustii", „unde au fost petrecători" și unde a copiat „peste triizeci de cărți", „cu mîna Sf(inției) sale" [26]. Treizeci și trei de cărți pentru un singur copist este un lucru ce se întîlnește destul de rar în istoria copiștilor monahi, oricît de sîrguincioși ar fi fost ei. Este o latură și un aspect elocvent pentru modul cum și-a organizat timpul, cum și pentru cel în care și-a făcut pregătirea acest autodidact — teodidact din chiliile „pustiei" în care a trăit.

Modalitatea pe care o folosea pentru copierea cărților atît de multe, înjugînd cu adevărat zilele cu nopțile, este vrednică de relevat și să figureze în modalitățile cuvioase de lucru în oricare pateric. „Atîta osîrdie au avut că în loc de lumînări scrie(a) cu *beţişoari* (s. n.) de metanii, făcea aşchioari" [27] și pe acelea le aprindea și-și lumina foaia de scris în chilia sa întunecoasă. Nu știm ce vor fi fost „bețișoari de metanii", bănuim însă că vor fi fost bețișoare-așchii de brad pe care le avea din belșug în pădure și pe care le

---

25. Gabriel Strempel, *op. cit.*, p. 223.
26. *Ibidem.*
27. *Ibidem.*

punea în vreun vas cu nisip ca să stea drepte și le tot rînduia pe măsură ce ele se treceau ca și pe lumînări. Nu ni s-a întîmplat să întîlnim la altcineva un astfel de procedeu !

Cărțile filocalice nu numai că le citea, dar le și copia. Cu acest procedeu și le „impropria", avînd „mintea adunată" după sfatul Sfinților Părinți. Citind și scriind, el reflecta adînc la unele aspecte deosebite. Acest mod pentru dobîndirea „îmbunătățirii duhovnicești" i-a fost cuviosului Iosif de mare folos în ceea ce Dumnezeu i-a rînduit să fie conducător și povățuitor de suflete. Cu o astfel de pregătire a dobîndit pricepere, purtări bune și demne, viață curată, cu permanentă prospețime și agerime sufletească.

Dacă ar fi să citim capitolele din cele peste 267 foi ale manuscrisului din care am citat, manuscris în format de 20 × 30,5 cm, ne-am putea da seama, cumulînd cu celelalte peste treizeci de manuscrise, ce volum de foi a putut scrie, ce colț de bibliotecă personală și-a putut alcătui și, mai ales, cîtă răbdare și cît timp i-a trebuit pentru scrierea lor [28].

Pilda activității neobositului duhovnic Iosif a fost urmată de multe maici și surori, dintre care unele au mărturisit acest lucru. Schimonahia Migdonia a fost una dintre cele mai harnice copiste și din lucrările ei cîteva se cunosc în diferite fonduri între anii 1796 [29], 1803 și 1804 [30], 1811 [31], cu sute de foi. Dacă Iosif duhovnicul a avut o influență pozitivă pentru multiplicarea cărților de spiritualitate ortodoxă filocalică prin copierea și difuzarea lor, stareța Olimpiada s-a ocupat de stimularea citirii cărților pioase. O „Psaltire cu tîlc", scrisă în anul 1758, cumpărînd-o, Olimpiada a făcut o însemnare cu specificarea: „Ca să să citească de maicile acestui sfînt lăcaș Sfînta M[ănăstire] Varaticul pentru pomenirea mea și pentru [i]ertarea păcatelor mele, celor multe" [32]. În același scop Olimpiada a pus și s-a copiat — de către un ieromonah Ioanichie — un manuscris cu caracter eshatologic cu titlul „Semnele venirii lui Antihrist și ale sfîrșitului veacului..." [33].

La Varatic, duhovnicul Iosif Pustnicul și-a desfășurat multipla sa activitate în timpul și în colaborare cu starețele: 1. Olimpiada Hereasca Ieșeanca (1781—1788 ; 1822—1828 ; 1834—1842) ; 2. Nazaria Brașoveanca (1788—1814) ; 3. Magdalena Eni Ieșeanca (1815—1822). A fost o colaborare fructuoasă care a rămas întipărită în inimile monahiilor de atunci. Ca ucenic și următor al starețului Paisie, duhovnicul Iosif s-a transformat în vrednic misionar al ideilor înnoitoare pentru viața monahală în mijlocul călugărițelor. Împreună cu starețele amintite a pus temelia bunelor rînduieli la slujbele bisericești, la lucrul de la chilii cu scrisul și cu cititul, cu tipicul și cu muzica, cu rugăciunea cea neîntreruptă și cu lucrul de mînă, la

---

28. *Ibidem*, p. 222-223, f. 2-3 v. Cuvînt înainte al tipăritorului cărții aceștia : Nichifor Teotochi către Efrem, patriarhul Ierusalimului; f. 3 v-8 v. Cuvînt înainte al tipăritorului către cititori ; f. 9-19. Scrisoare deasupra cu Dumnezeu despre tăcere și pentru mănăstire și pentru viață pacinică...; f. 19 v-22. Scara celor ce se cuprind în carte; f. 222-223 v. Troparul părintelui Isaac Sirul f. 22-232 v. A celui întru sfinți părintelui nostru avvei Isaac Sirul... Cuvinte pustnicești...; f. 232 v-257; A aceluiași Isaac Sirul — trimiteri...; f. 257 v-262 v (glosar), tîlcuiri a oarecărora cuvinte...; f. 263-267 Maiu 14 zile. Viața preacuviosului bătrîn Serapion Sidonim.

29. *Ibidem*, nr. 3543 *„Miscelaneu de literatură monahală"* scris în anul 1796.

30. Idem, vol. I, București, 1978, nr. 1343, p. 277 — an 1804, *„Cuvinte ale Sfinților părinți"*. Cartea a fost dată de Migdonia ucenitei sale Veronica la 10 septembrie 1821, „mai înainte de ducerea ce de aicea". În anul 1822 Migdonia nu mai era în viață.

31. Biblioteca Mănăstirii Varatic, nr. 2712, manuscris — *Calist Patriarhul Constantinopolului*, copiat de Migdonia în timpul stareței Nazaria și „a ieroschimonahului Iosif" în 1811.

32. Gabriel Strempel, *Catalogul...*, vol. II, București, 1983, nr. 2955, p. 411.

33. Ierom. Gherasim Cucoșel, *Catalogarea manuscriselor românești din biblioteca Mănăstirii Secu*, teză de licență, București, 1957, ms. 7, p. 29.

înjghebarea gospodăriei de obște, la desfășurarea vieții monahale după toată rînduiala Sfinților Părinți. În toată lucrarea sa a folosit cu tact sfatul, mîngîierea, asistența duhovnicească cu terapeutica din scaunul de duhovnicie. Blîndețea, îndelunga-răbdare, bunătatea, dragostea și omenia îl făceau pe ieroschimonahul Iosif iubit de tot soborul și și-a agonisit ucenițe și fiice duhovnicești care l-au respectat, l-au cinstit și i-au păstrat neștearsă memoria. Tînguirea la trecerea din viața aceasta a lui Iosif — a maicilor din soboarele mănăstirilor pe care le-a călăuzit — a rămas sintetizată în formule de mare vibrație sufletească: „Prea fericite (l) întru pomenire...“; „părintele nostru“; „povățuitoriu mănăstirii...“; „ctitoru(l)...“; cel care „ne-a lăsat în mare tînguire și jălanie...“; căci ca duhovnicul Iosif pustnicul și ieroschimonahul „în vremile de acum nici au fost, nici a mai fi alt Iosif“ [34]. În anul 1832, Olimpiada număra printre cei care au fost stîlpi de nădejde în ridicarea așezămîntului monahal de călugărițe de la Varatic „pe sfinții[i]le Ior, purtătorii de Dumnezeu părinții și povățuitorii noștri păr(intele) Starețul Paisie al Sf(intei) M(ănăstiri) Neamțul și păr(intele) Iosif (i)eroschimonahul și pus(t)nicul S(fintei) M(ănăstiri) Varaticul“ [35]. Era din partea Olimpiadei un gest de îndreptățită recunoștință, adevărat *post mortem*, dar pe care o purta cu aceeași sinceră reverență pentru memoria celor doi bărbați îmbunătățiți — Paisie starețul și Iosif Pustnicul. Cîte alte multe manifestări ale dragostei față de părintele lor duhovnicesc nu au rămas încă nedezvăluite. Cîte manifestări ale dragostei părintești ale duhovnicului Iosif nu au rămas de asemenea încă tăinuite. Ne este însă pentru acest moment îndeajuns de grăitor un autograf al lui Iosif pe un manuscris al său pe care-l lasă fiicelor ucenițe ale sale, Fevronia și Elisaveta Cuza : „Această carti am dat-o maicilor, fi(i)cilor, uceniților mele: Fevronia și Elisaveta, Iosif ieroschimonahul duhovnicesc“ [36].

Căsuța modestă, pe care și-a ridicat-o în Varatic Iosif Pustnicul, era o adevărată școală în care învăța pe cele care aveau nevoie de cunoștință de carte, era o mică bisericuță în care-și făcea pravila, era cămara cu bună mireasmă în care-și petrecea puținul timp pe care-l avea la îndemînă în tovărășia cărților pe care le iubea nespus de mult, cu lucrarea cu osîrdie a rugăciunii celei de taină a inimii.

După trecerea din viață a starețului Mănăstirii Neamț, Paisie (1794), duhovnicul Iosif a continuat legătura prin sfaturi duhovnicești cu starețiii contemporani lui: Sofronie (1794—1800; 1802—1805); Doroftei (1805—1808); Ioan (1808—1812); Silvestru (1812—1818); Ilarie (1818-1823); Dometian (1823—1834) [37].

Și Mănăstirea Agapia a avut povățuirea celui ce a fost „distinsul duhovnic al Mănăstirii Neamț, Iosif“ [38], rînduit cu grija spirituală și a Mănăstirii Varatic. A fost un bun sfătuitor al sorei mitropolitului Veniamin Costachi, Elisabeta Costachi (1814—1834), împreună cu duhovnicul Agapiei, cuviosul Zosima din Mănăstirea Neamț [39].

Împreună cu stareța Nazaria Brașoveanca, pentru că nu se întocmise un act de proprietate pentru terenul pe care s-a ridicat schitul Varatic în anii 1781—1785, teren care era al mănăstirilor unite Neamț-Secu, înainte de a ridica biserica „Adormirea Maicii Domnului“ de piatră, au intervenit în anul 1808 la Mănăstirea Neamț pentru un act de stăpînire. Starețul Ioan al Neamțului întărește șederea maicilor pe terenul Mănăstirii Neamț-Secu

---

34. Gabriel Strempel, *Catalogul...*, vol. III, p. 223.

35. *Minei*, Mănăstirea Neamț, 1832, *Pe luna Decembrie*, în biblioteca Mănăstirii Varatic, nr. inv. 2935, însemnări marginale, f. 62-63 v.

36. Gabriel Strempel, *op. cit.*, vol. III, p. 223.

37. Diac. I. Ivan, Pr. Sc. Porcescu, *Mănăstirea Neamț*, Mănăstirea Neamț, 1981, p. 287.

38. Monahia Eustochia Ciucanu, *Mănăstirea Agapia*, p. 95.

39. *Ibidem*, p. 55.

și începerea zidirii bisericii de piatră, obținînd și garanția divanului [40]. În timpul petrecerii mitropolitului Veniamin Costachi la Mănăstirea Neamț (1808—1812), vreme în care la Varatic s-a ridicat din temelie actuala biserică „Adormirea Maicii Domnului", duhovnicul Iosif mereu venea la Neamț și cerea sfaturi de la marele mitropolit așa încît la vremea terminării lucrărilor și Veniamin fiind revenit în scaunul mitropolitan al Moldovei de la Iași, cu mare bucurie a participat la ceremonia sfințirii bisericii [41]. De altfel, duhovnicul Iosif se găsește prezent în foarte multe acte privind situația Mănăstirii Văratic alături de starețele din vremea lui. Au fost și vremuri de muncă asiduă pentru înălțarea unui așezămînt de viețuire monahală pentru călugărițe la Varatic, dar au fost și vremuri de mare îngrijorare și primejduire pentru viața celor ce trăiau aici, ca și pentru bunurile obștei. Un moment ca acesta l-a petrecut și bătrînul pustnic și duhovnic Iosif în anul 1821, cu aproape șapte ani înainte de trecerea sa din viața aceasta. Anul 1821 a rămas consemnat în istoria mănăstirilor nemțene: Varatic, Agapia, Secu, Neamț ca an de mare urgie. Bunurile obștei — cînd și unde s-au putut — au trebuit să fie ascunse în locuri tainice (la Mănăstirea Neamț au fost ascunse prin îngropare în pămînt, în pădure la circa 6 km depărtare în punctul care a rămas cunoscut cu numele „Icoana veche" [42]; la Mănăstirea Agapia au fost ascunse „într-un munte din spatele mănăstirii" [43] etc.; viețuitorii și viețuitoarele, care au putut, au fugit pribegind zile și nopți prin munți și prin păduri, iar alții și altele care nu au putut face acest lucru și au rămas pe loc au suferit spaimă, groază, cazne și chiar moartea — cazul prea bine cunoscut la Secu.

Spirit vizionar, înzestrat de Dumnezeu cu darul de a vedea în timpul ce avea să vină, duhovnicul Iosif a prevestit că Mănăsirea Varatic va fi pîrjolită de foc, ceea ce s-a și întîmplat în vremea viețuirii lui, la 1821 [44]. Jaful s-a năpustit peste tot, „toate chiliile călugărițelor" au fost prădate și „se făcu monastirea cea mult înfrumusețată ca o staniște de dobitoace în zi de vară" [45]. Ochii împăienjeniți ai bătrînului pustnic erau înlăcrimați, inima mult îndurerată dar credința în Dumnezeu îl ține tare și se îmbărbătă pe sine ca și pe maicile soborului și le povățuia ca prin nădejde să ajungă să repare rănile care s-au făcut pe trupul acestei obști abia ridicate spre slăvirea numelui Celui sfînt al lui Dumnezeu și al Prea Sfintei Fecioare Maria.

Dumnezeu l-a înzestrat pe Cuviosul Iosif și cu darul facerii de minuni. Prin citirea rugăciunilor se vindecau cei bolnavi de diferite boli trupești și sufletești. S-a consemnat în literatură ceea ce se știe în Varatic că duhovnicul Iosif a poruncit broaștelor care „cîntau" într-un helești din apropierea bisericii mari ca să nu mai „cînte" căci deranja în timpul slujbei și de atunci ele nu mai cîntă în preajma bisericii. Din fragmentul respectiv redăm frîntura aceasta: „O grădiniță lunguiață, un bazin în care broaștele

---

40. Toma Gh. Bulat, *op. cit.*, p. 170-173.
41. Colectiv de redacție, *Mănăstirea Varatic...*, p. 43.
42. Diac. I. Ivan, Pr. Sc. Porcescu, *op. cit.*, p. 262-264.
43. Monahia Eustochia Ciucanu, *op. cit.*, p. 55.
44. Ieromonah Ioanichie Balan, *op. cit.*, p. 295.
45. Colectiv de redacție, *Mănăstirea Varatic...*, p. 35, Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 217-218. Varaticul a suferit ardere de la eteriști, p. 360-363. Plîngerea pentru Mănăstirea Varaticului.

nu mai cîntă niciodată (de cînd le-a legat un răposat duhovnic al acestei mănăstiri...)“ [46].

Omul care aproape o jumătate de secol a îndrumat și a colaborat cu persoanele care au fost urzitoarele Mănăstirii Varatic s-a dovedit a fi fost un adevărat „povățuitor prea cinstit“, mărturisit de mulțimea faptelor bune, covîrșit de simțămîntul cuviosiei, al smereniei și al dragostei, neclintit în credința și nădejdea în Dumnezeu, ucenic încredințat al lui Paisie, prin îndemnul la cunoașterea cît mai în adînc a lucrărilor de mare gîndire și trăire filocalică.

Ne-am întrebat de multe ori dacă „Iosif Pustnicul — un mare sihastru de la Mănăstirea Neamț“ care „a povățuit-o pe Calipso“ [47], este una și aceeași persoană cu duhovnicul ieromonah Iosif Pustnicul de la Mănăstirea Varatic?! Cercetările viitoare vor aduce lumină. Din ceea ce consemna C. Negruzi în septembrie 1839, rezultă că a cunoscut-o pe Calipso (ca la 18 ani) și pe poetul Pușkin (ca la 22 de ani) în anii 1822—1823, la Chișinău.

* * *

După multă osteneală cu care s-a ostenit, ieroschimonahul Iosif duhovnicul și pustnicul și-a așteptat sfîrșitul vieții sale pentru a merge în fața Dreptului Judecător. Pregătit cu aceeași stăruință din tinerețe, și la vremea bătrîneții nu înceta cu rugăciunea, cu închinăciunile și cu metaniile, cu citirea, iar cînd nu putea citi, asculta citirea din Sfînta Scriptură și din Sfinții Părinți pe care i-o făcea una din ucenițele sale. În ziua de 28 decembrie a anului 1828 „la 12 ceasuri dimineața“ a sosit pentru Iosif Pustnicul vremea mutării“ din viața aceasta vremelnică, la cea veșnică“ [48].

Vestea trecerii din viață a duhovnicului Iosif a produs „tînguirea și jălania“ [49] în mijlocul călugărițelor Mănăstirii Varatic care multă vreme nu și-au aflat mîngîiere. Chipul său cel duhovnicesc îmbunătățit a rămas întipărit în sufletul ucenițelor sale care n-au pregetat a-i schița și chipul său cel trupesc îndată după moarte, adică la numai patru ani, pentru mîngîierea și a celor ce vor veni după dînsele. Așa se face că mănăstirea posedă astăzi două tablouri ale duhovnicului Iosif. Unul cu dimensiunile 1,50/1,00 m pictat în ulei pe pînză, avînd chipul smerit și blînd, capul puțin plecat în jos îmbrăcat în mantie, culion și camilafcă, purtînd schima mare, cu mîna dreaptă binecuvîntînd, iar în stînga ținînd cîrja de pustnic și păstor duhovnicesc. În partea dreaptă a portretului, adică în fața lui, este pictată, ca la marii ctitori, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ și în dreptul capului o însemnare discretă cu litere cirilice care stă mărturie peste veacuri: „Ieroschimonahul Iosif“. Mai jos spre mijlocul tabloului este notată data de „1832 sept. 16“. Acest tablou se păstrează în trapeza mănăstirii și a fost reprodus și în „Monografia Mănăstirii Varatic“ tipărită în anul 1987, p. 22.

Al doilea tablou cu același chip smerit și ținută monahală, pustnicească, se păstrează la loc de cinste, în galeria ctitorilor și a starețelor de la stăreție. Acesta este pictat tot în ulei, pe lemn, fără a avea schița bisericii și

---

46. Gala Galaction, *Jurnal*, vol. I, București, 1973, p. 591. Autorul nu dă numele duhovnicului. În tradiția mănăstirii s-a păstrat ideea că minunea s-a datorat pustnicului Iosif.

47. Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 232.

48. Gabriel Strempel, *Catalogul...*, vol. III, p. 223.

49. *Ibidem*.

data, dar cu însemnarea numelui „Ieroshmh(onah) Iosif d(u)h(ovnic)". Tabloul are dimensiunile de 1,50/0, 50 m. Se crede a fi pictat de același pictor ca și primul și în aceeași perioadă sau chiar îndată după moarte, deoarece s-a păstrat, pînă nu demult, deasupra mormîntului, unde astăzi este așezată masa pentru colive, care se aduc zilnic în cinstea sfinților, ca prinos de recunoștință pentru bunul și blîndul păstor începător al acestei obști.

Al treilea tablou, de dată mai tîrzie, probabil odată cu prima pictare din anii 1841—1842 sau la a doua pictare din anul 1882 se află pictat la baza pilonilor din pronaosul bisericii „Adormirea Maicii Domnului", deasupra mormîntului său în fața căruia arde continuu o candelă tot în semn de recunoștință din partea celor ce s-au bucurat mai mult de două veacuri, de rezultatul ostenelelor lui spirituale și administrative, ca un adevărat ctitor nu numai în ceea ce privește construcția bisericii, ci și „ctitor spiritual" al mănăstirii.

Vredniciile ieroschimonahului Iosif nu au putut fi tăinuite și recunoștința unui întreg sobor s-a arătat și prin îngroparea sa — ca și marii ctitori de biserici — în mormîntul săpat în biserica „Adormirea Maicii Domnului", ascuns „cu monahală umilință"[50] „în pronaos"[51] în partea dreaptă cum se privește spre altar. Pe sicriul de lemn ce s-a păstrat simbolic o vreme deasupra mormîntului, și care acum se află în muzeu, stă de asemenea scris în forma unei schime mari: „Ieroshimonah Iosif Duhovnic adormit în anul 1828, Dekemvri 28, cel dintîi ctitor și povățuitor al S.(intei) M(ănăstiri) Varaticu".

Locul acesta al mormîntului duhovnicului Iosif s-a transformat în loc de evlavie și recunoștință. Toate maicile și surorile s-au oprit și se opresc pînă astăzi aici și fac închinăciuni și metanii cu plecare la pămînt, după închinarea la icoanele din pronaos, și apoi trec mai departe. Nu avem cunoștință dacă vreodată s-a umblat la mormîntul său.

În anul 1985 cînd mănăstirea și-a sărbătorit două sute de ani de la terminarea lucrărilor de așezare pe locul de acum — prin ridicare de biserică de lemn și chilii — și de cînd a dobîndit un statut de funcționare prin înscrierea în catagrafiile Mitropoliei Moldovei, ca o unitate mănăstirească de călugărițe independentă, numele lui Iosif a fost pomenit cu toată recunoștința, împreună cu celelalte persoane fondatoare ale acestui așezămînt.

Chip de mare ascet care și-a dobîndit numele atît de semnificativ de „pustnicul", povățuitor și îndrumător în viața spirituală a mănăstirii, Ieroschimonahul Iosif rămîne în rugăciune și pomenire veșnică la Mănăstirea Varatic și în Biserica noastră.

Stavrofora Nazaria NIȚĂ

---

50. Colectiv de redacție, *Mănăstirea Varatic...*, p. 196.
51. Ioan Scurtu, Adolf Minuț, *op. cit.*, p. 93.

Însemnări

O ZI ISTORICĂ.
IAȘI, 8 NOIEMBRIE 1918
COMEMORAREA LUI MIHAI VITEAZUL

Cum se cunoaște, după intrarea noastră în cel dintîi război mondial, la 15 august 1916, au survenit evenimente dramatice neașteptate. Armata română, primită peste tot în Transilvania cu entuziasm, neavînd sprijinul făgăduit de aliați, n-a putut opri oștile, superioare ca număr și echipament militar, trimise împotriva ei de puterile centrale ; de aceea, ea a fost nevoită să se retragă, pas cu pas, opunînd o vitejească rezistență în Carpați și pe cîmpiile Munteniei. Sleită de puteri, dar cu hotărîrea de a-și îndeplini misiunea sa istorică, armata noastră a oprit inamicul pe linia Tg. Ocna, Oituz, Galați-Dunărea. Căpeteniile de stat, parlamentarii, fii ai poporului nostru, s-au îndreptat atunci spre Iași, cu durere, dar nezdruncinați în nădejde ; aici s-au urzit și concretizat acțiunile care după doi ani, în noiembrie 1918, aveau să fie încununate de înfăptuirea idealului național: făurirea statului național român unitar. Pămîntul Moldovei a devenit, astfel, scena pe care s-au succedat ultimele acte ale epopeii naționale românești, iar vechea cetate de scaun — Iașul — în care s-a plămădit și într-o mare măsură s-a realizat, în anul 1859, unirea Principatelor Române, a fost, în 1916-1918, sălașul energiilor neamului nostru și martorul frămîntărilor, uneori tragice, consacrate idealului național.

Spre a se evita o eventuală profanare a locașului din Tîrgoviște — Mănăstirea Dealul — în care fusese adus și adăpostit craniul voievodului Mihai Viteazul, după ce temerarul erou căzuse mișelește la Turda, relicva scumpă a neamului a fost strămutată la Iași, în octombrie 1916, și, „într-o cutie de lemn încuiată", depusă în catedrala mitropolitană. Viteazul voievod mai fusese la Iași, în vara fierbinte a anului 1600, înfăptuind pentru prima dată în istoria poporului nostru unirea Țării Românești cu Transilvania și Moldova. Capul său, ocrotit „într-o tainiță a Mitropoliei din Moldova", era, în vîltoarea evenimentelor, simbolul întrarmării naționale în colțul de țară în care se retrăsese guvernul și armata. N. Iorga a scris, ulterior, că atunci cînd se vorbea la noi de un eventual „triunghi al morții", odiseea și „rătăcirile martirului nu se isprăviseră; ca să nu cadă prins și în această ultimă frîntură din trupul țării, Mihai a trecut, în zilele de supremă criză, în Rusia. Cînd s-a întors, se făcea de ziuă asupra idealului nostru și al său".

Deși cerul patriei noastre a fost întunecat în anul 1918, îndeosebi de umilitoarele condiții ale tratatului de pace de la Buftea, care însă n-a căpătat, pînă la urmă, forma și valoarea unui act validat deoarece evenimentele au luat alt curs, totuși, în istoria poporului nostru, rămîne anul senin, anul în care s-a înfăptuit statul unitar. Spre sfîrșitul verii acelui an, cumpăna războiului „s-a aplecat în favoarea aliaților României. Bulgarii, învinși în Macedonia, au cerut pace; armata austro-ungară, în descompunere, a părăsit frontul italian, iar cea germană, împinsă necontenit îndărăt, în Franța, a trebuit să ceară și ea încetarea ostilităților la 11 noiembrie 1918". În contextul condițiilor survenite, armata română a fost mobilizată din nou, în vederea „îndeplinirii visului de veacuri ale neamului nostru". La 8 noiembrie 1918, într-o atmosferă de entuziasm și de mulțumire, sub cupolele monumentalei catedrale ieșene în care, timp de doi ani, s-au vărsat lacrimi și s-au cristalizat nădejdi, era comemorat festiv voievodul Mihai Viteazul care, cu trei sute optsprezece ani înainte, izbutise „să reconstituie vechea Dacie".

Înainte de 8 noiembrie 1918, ziarele care apăreau la Iași — Neamul Românesc, Opinia, Mișcarea, Evenimentul, L'Indépendance Roumaine — anunțau programul solemnităților consacrate memoriei voievodului Mihai Viteazul. Între altele, se nota că „în toți anii a fost sărbătorită amintirea marelui voievod care, prin sabie, a izbutit o clipă să împreune într-un sin-

gur hotar toate năzuințele românismului, dar niciodată cu atîta strălucire ca în acest an eliberator. Eroul nostru național al cărui sfînt craniu va fi expus în Mitropolia Moldovei și care va fi privit cu evlavia și prinosul tuturor sufletelor, va fi înconjurat în amintirea noastră de o nouă aureolă, preschimbîndu-se într-un simbol viu care trăiește, deopotrivă, și la Șelimbăr și la Cluj și la Turda, după cum duhul lui nemuritor plutește asupra Moldovei și Munteniei, peste toate pămînturile pe care le-a stăpînit și pe care astăzi din nou, și pentru veșnicie, le unește același sceptru și același ideal". Se mai putea citi că „osul sfînt", capul viteazului voievod, a fost strămutat de la Mănăstirea Dealul în catedrala mitropolitană a Iașului, unde, acum 318 ani, Mihai intra triumfător, venind din Ardeal ca întregitor al pămîntului strămoșesc. Craniul voievodal se află acum la Iași, „ca să fie martor la toate luptele și suferințele neamului nostru, ca și la îndeplinirea idealului pentru care el a dat ca preț viața".

Festivitatea solemnă a comemorării voievodului a început la orele 12 în catedrala mitropolitană și s-a desfășurat într-un „entuziasm indescriptibil". Capul lui Mihai era expus pe un catafalc în mijlocul impunătorului locaș. Istoricul național a scris înflăcărat de simțăminte patriotice: „Lauri înconjoară fruntea sub care a fulgerat gîndul cutezător al unirii neamului sub buzduganul biruințelor". Patru ofițeri superiori, decorați cu înaltul ordin „Mihai Viteazul", străjuiau în jurul catafalcului. Asistau regele Ferdinand, membrii guvernului, corpul diplomatic, personalități politice, generali etc. O delegație a regimentului „Mihai Viteazul" era de față. Salvele de tun trase de pe colinele din jurul Iașului și clopotele tuturor bisericilor din oraș „sunau din toate puterile". La sfîrșitul recviemului, mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei a rostit un inspirat cuvînt ocazional. „Rare sînt zilele, a spus el, cînd un neam întreg și în împrejurări deosebite își sărbătorește eroii, precum ne-am adunat azi aici ca să facem pomenirea celui mai mare viteaz al neamului nostru...". Continuînd, a amintit cîteva dintre înfăptuirile memorabile ale domnitorului Mihai Viteazul din Muntenia, Transilvania și Moldova. „...Pentru aceste mari fapte ale eroului, la binecuvîntarea pe care o datorăm rămășițelor pămîntești înfățișate prin acest os sfînt — capul eroului — care a ținut, pe rînd, spada pentru apărarea moșiei strămoșești, se cuvine ca, prin glasul meu, să aduc acea recunoștință adîncă precum se cuvine mai marilor ctitori și viteji, fără care acest neam și-ar fi pierdut cărările vieții și ar fi pierit în întunerecul vremii. Încheind cuvîntarea ce mi-a fost dat să țin la această strălucită sărbătoare națională, în prezența D-Voastre, avînd între noi capul lui Mihai Viteazul, îndemn și rog pe toți ca, în aceste vremuri mari, să avem sus inimile, pregătiți sufletește pentru ziua cea strălucită a înfăptuirii României Mari, cum a gîndit eroul român al cărui nume îl sărbătorește astăzi toată suflarea românească". Festivitatea s-a încheiat, într-o atmosferă de înflăcărare patriotică, prin defilarea regimentelor „6 Mihai Viteazul" și „1 Vînători" primită în strada Ștefan cel Mare de înaltele căpetenii ale statului și armatei.

După amiază, în aceeași zi memorabilă, 8 noiembrie 1918, pe la orele 16, începea la Teatrul Național din Iași un festival închinat memoriei slăvitului voievod Mihai Viteazul. În cadrul acestei manifestări s-au rostit cuvîntări prin care s-au scos în evidență dimensiunile și semnificațiile istorice ale realizărilor temerarului voievod. Seria cuvîntărilor a fost deschisă de prof. Al. Lapedatu, membru al Academiei Române. „Poet al spadei" a fost numit, cu drept cuvînt, eroul a cărui pomenire o sărbătorim astăzi, a conchis vorbitorul, „căci cu spada a scris el, în cartea trecutului românesc, cea mai strălucită epopee care a adus întruchiparea aievea a domniei celor trei țări române sub un singur stăpînitor. Ce lucru mare a fost acesta pentru timpul său ni-o arată luptele grele și jertfele fără de număr pe care poporul român întreg a trebuit să le mai poarte și să le mai ducă, de atunci încoace, pentru ca, după trei sute optsprezece ani, să poată vedea cum țările române răzlețe se întrunesc iarăși sub o singură conducere". „Prin legăturile culturale și naționale ale ardelenilor „cu frații cei liberi de dincoace", a continuat vorbitorul, s-a adîncit „conștiința unității noastre etnice", s-a cristalizat „conștiința superioară a unității noastre naționale, a necesității unității noastre politice", cerută în 1848, la Blaj, cu strigătul unanim: „Vrem să ne unim cu Țara". Românii ardeleni nerecunoscînd niciodată legitimitatea nou-

lui stat național-ungar, nici la 1848, nici la 1867, după pactul dualistic, nici la 1881, la constituirea Partidului Național-Român, nici la 1893, la prezentarea Memorandumului, nici în cele mai grele momente ale războiului nostru, cînd însăși ființa lor națională le era amenințată, au stat totdeauna față de dușmanii lor milenari pe punctul de vedere cel mai intransigent al politicii lor naționale", luptînd pentru „independență și pentru unirea politică cu celelalte frînturi, pînă acum răzlețite, ale neamului". Vorbitorul a reliefat că transilvănenii avînd ca țel „idealul politic al neamului... în timpurile de grea cumpănă pentru statul român, s-au înrolat, legiune după legiune, sub glorioasele flamuri ale armatei române, oțeliți de acțiunea războinică a lui Mihai Viteazul". Incheind expunerea sa, profesorul Al. Lapedatu a spus că „timpul mult așteptat al libertății a sosit. Pe culmea cetății în care Mihai Vodă a stăpînit ca Domn al celor trei țări române, fîlfîie azi tricolorul românesc și frații noștri de dincolo se pregătesc ca, tot în acest loc istoric, să proclame unirea lor deplină și definitivă cu românii de dincoace de munți".

Generalul N. Petala, în numele armatei române, a omagiat memoria viteazului voievod Mihai care și-a ridicat brațul său împotriva opresorilor otomani și care a unit sub sceptrul său cele trei țări românești. Pentru oastea română care luptă pentru făurirea statului unitar național, Mihai Viteazul este o pildă vie și un simbol.

La vibranta festivitate de la Teatrul Național au luat parte și reprezentanți ai transilvănenilor și bucovinenilor. Ei au dat expresie ideilor și simțămintelor de care erau însuflețiți, în acele vremuri de covîrșitoare însemnătate istorică, românii de dincolo de munți și din nordul țării. Crainicul transilvănenilor, desemnat de Consiliul Național Român din Ardeal, a fost profesorul dr. Nicolae Balan de la Academia Andreiană din Sibiu, viitor mitropolit al Ardealului, care, însoțit de căpitanul Victor Precup, a înfruntat unele primejdii în timpul călătoriei spre vechea cetate a Moldovei. Aici el a comunicat guvernului român, comandanților armatei și miniștrilor reprezentanți ai puterilor aliate că românii ardeleni pregătesc o adunare națională care va hotărî unirea Ardealului cu patria mamă. Totodată, referindu-se la starea sufletească a românilor de peste munți, le-a comunicat tuturor că aceștia așteaptă, cu nerăbdare, făurirea statului unitar român. Prof. dr. Nicolae Balan, la festivitatea de la Teatrul Național, a amintit, în cuvîntarea sa, că „romanii aveau credința că eroul ale cărui oseminte nu-și dorm somnul de veci împreunate, în același pămînt, își poartă fără odihnă sufletul de la o margine la alta pînă cînd e întregită mîna de lut în care odinioară se sălășluise. Așa a cutreierat și sufletul mare al eroului de la Călugăreni și Șelimbăr, cuprinsul pămîntului românesc... Trupul lui a fost sfîșiat în bucăți de dușmani pe cîmpia Turdei. Capul lui în care s-a plămădit cel mai sfînt vis al neamului nostru, după o priveghere de peste 317 ani, în cursul căreea a străbătut pămîntul românesc de la Arieș la Tîrgoviște și dincolo de acest pămînt, pînă la marginile Niprului, astăzi se găsește în cetatea unirii... Înaintea acestui craniu de cea mai înaltă semnificație simbolică pentru noi, în zilele mari de astăzi, am venit ca sol al Ardealului, ca să tălmăcesc voința nestrămutată a întregului nostru popor de-a reîntregi moștenirea națională a marelui erou. Ceea ce neîntrecutul voievod, pentru o clipă, vai, prea scurtă, a putut înfăptui, a rămas ca un vis. Duhul lui Mihai a lăsat în acea tresărire de o clipă urme adînci în sufletul poporului nostru. Acel duh a mînat în luptă dezrobitoare pe Horia, Cloșca și Crișan, a însuflețit pe Avram Iancu, Craiul Munților Apuseni, și pe tovarășii lui, Popa Balint și Axente Sever, și tot el a întărit inimile luptătorilor noștri care au umplut temnițile mucede de la Vaț, Seghedin și Cluj. Iar acum, cînd au căzut lanțurile robiei de veacuri și fosta monarhie a Habsburgilor s-a rupt tot în atîtea bucăți cîte neamuri ținea prinse în legături nefirești, tot duhul lui Mihai ascuns în adîncimile sufletești ale întregului nostru popor, cu o voință oțelită prin focul multor suferințe, își ia avînt spre culmile marelui nostru ideal... Dacă ne-a învrednicit Dumnezeul părinților noștri să fim martori ai acestor vremuri mari, să ne întărim sufletește, să ne curățim simțirile, să ne strîngem rîndurile, să ne încordăm toate puterile pentru viitorul plin de glorie al neamului nostru".

Prin glasul lui V. Bodnărescu, românii bucovineni au adus prinos de cinstire memoriei marelui erou al neamului. Unirea Țărilor Române înfăp-

tuită prin puterea brațului său este pentru noi, a adăugat vorbitorul, un testament care trebuie îndeplinit.

Atmosfera festivă, emoționantă, de la Teatrul Național a fost întregită de cîntecele patriotice interpretate de corul mitropolitan dirijat de I. Dimitriu și de versurile ocazionale recitate cu darul ei fermecător de renumita actriță Mărioara Ventura.

Seara, începînd de la orele 21, în aula Universității ieșene, profesorul Nicolae Iorga **a ținut o conferință cu tema** : Politica lui Mihai Viteazul, originile sale și importanța sa pentru tradiția politică a românilor. **Aducînd în memoria celor ce ascultau expunerea sa trăsăturile caracteristice ale voievodului Mihai Viteazul, savantul român a demonstrat că mobilul răscoalei lui Mihai, din 1594, contra turcilor, a fost dramatica situație social-politică-economică în care se afla Muntenia. Voievodul „avea convingerea că această stare de lucruri pe care turcii o impuseseră, de un secol, mai cu seamă, și nu mai mult, țării sale, era ilegală, umilitoare și dezastruoasă". Muntenia era ca „o simplă provincie vasală a imperiului otoman". În continuare, a vorbit despre acțiunile vitejești ale lui Mihai în voievodatul Transilvaniei și în Moldova încununate de unirea din anul 1600. Faima voievodului era atît de mare peste hotarele românismului, încît unii cărturari greci îl considerau „șeful revanșei și restaurației bizantine". Politica sa a înscris în istoria poporului nostru o tradiție, o cale normativă, uitată un timp, mai ales în secolul XVIII, dar regăsită în vremea renașterii noastre naționale. Înfăptuirea epocală din vremea noastră — statul român unitar — a încheiat profesorul, își are rădăcina în temerara acțiune a marelui voievod.**

Cele trei acte ale comemorării lui Mihai Viteazul — recviemul din catedrala ieșană, festivalul de la Teatrul Național și conferința din aula Universității — sînt fețele unui triptic care au readus, la 8 noiembrie 1918, în conștiința tuturor românilor personalitatea voievodului martir. Mai mult ca oricînd, cinstirea memoriei sale, în acea zi istorică, are semnificația unui omagiu adus la îndemnul conștiinței naționale românești. Craniul său, păstrat și ocrotit cu grijă și pietate, era privit în ziua aceea și în anul acela de izbîndă și mulțumire ca un simbol luminos al unității neamului nostru.

Pr. Scarlat PORCESCU

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Din vremea marelui război, București, 1919 ; *Lapedatu Alex.*, membru al Academiei Române, Miscellanee, București, 1926 ; *Nicolaescu St.*, Cum a murit Mihai Viteazul, București, 1932 ; *Iorga N.*, Istoria lui Mihai Viteazul, I-II, București, 1935 ; *Panaitescu P. P.*, Mihai Viteazul, București, 1936; Istoria Românilor, București, 1971; *Pascu St.*, Mihai Viteazul, Unirea și centralizarea țărilor române, București, 1973 ; *Dăncilă I.*, Biserica strămoșească si marea noastră unire, în „Omagiu... mitropolitului dr. Nicolae Balan, Sibiu, 1940 ; *Dumitrescu Ilie și Cârjan Constantin,* Odiseea capului Viteazului, în „Magazin istoric", 8/1976 ; ziarele : Neamul Românesc, 1918, Opinia, 1918, Mișcarea, 1918, Evenimentul, 1918, L'Indépendance Roumaine , 1918 ; Arhiva Mitropoliei Moldovei și Sucevei, dosar 81 „Războiul 1916", vol. II.

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iaşilor

ITINERAR PATRIARHAL

LUCRĂRILE SESIUNII ANUALE A ADUNĂRII EPARHIALE

În atmosfera luminoasă a împlinirii a şapte decenii de la făurirea marii Uniri de la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918, care a făcut să vibreze inimile şi sufletele fiilor vetrei noastre străbune de cele mai alese simţăminte patriotice, s-au desfăşurat lucrările şedinţei anuale a Adunării eparhiale, *joi 24 noiembrie a. c.*

Prezenţa *Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST* la acest important eveniment din viaţa Arhiepiscopiei Iaşilor, moment de bilanţ al bogatelor împliniri bisericeşti, economice şi culturale, a încununat revărsările de bucurie ale tuturor, cler şi credincioşi.

După săvîrşirea în Catedrala mitropolitană a îndătinatului Te Deum, membrii Adunării eparhiale, în acordul imnului patriarhal, au întîmpinat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoţit de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul şi membrii Permanenţei Consiliului eparhial, în sala de festivităţi a Centrului eparhial, unde s-au desfăşurat lucrările.

Deschizînd lucrările Adunării eparhiale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus, între altele:

„În această măreaţă şi înălţătoare bucurie sărbătorească pe care o trăieşte poporul nostru în întîmpinarea lui 1 Decembrie, cînd se împlinesc 70 de ani de la înfăptuirea Marii Uniri de la Alba Iulia prin vrerea fiilor tuturor ţinuturilor româneşti, deschidem lucrările sesiunii anuale a Adunării eparhiale.

Biserica, alături de fiii ei, de poporul din sînul căruia a răsărit, s-a bucurat întotdeauna de împlinirile istorice care au încununat lupta milenară de afirmare naţională a neamului nostru. Bucuriile lor au fost şi bucuriile ei. Necazurile lor le-a trăit alături de ei ca o mamă, alinîndu-le durerea, îmbărbătîndu-i şi întărindu-i, prin trăirea unităţii de credinţă, în afirmarea aceloraşi datini şi tradiţii, în păstrarea aceluiaşi grai străbun, în afirmarea unitară a limbii noastre naţionale, a culturii şi a creaţiilor spirituale ale tuturor românilor. Unitatea neamului întărea unitatea religioasă a fiilor ei, unitatea de credinţă contribuia la afirmarea unităţii de neam şi de simţire românească a fiilor ei. Altarul credinţei şi cel al Patriei erau unul şi acelaşi pentru credincioşii şi slujitorii Bisericii noastre. A fi ortodox era totuna cu a fi român. De aceea credinţa lor nu era decît „lege românească“, iar între ei se numeau creştini şi români în egală măsură. Niciodată între ele n-a fost o separare, ci o simbioză. Şi aceasta pentru că ne-am născut prin predica Sfîntului Andrei aici, la gurile Dunării, unde prin viaţa, cultura şi creaţiile noastre spirituale am fost, cum spunea marele Eminescu, un strat de cultură în istoria lumii, ca cei ce sîntem cel mai vechi popor creştin din această parte a Europei, aici pe tărîmurile Pontului Euxin şi pe crestele Carpaţilor. Prin credinţă ne-am ştiut români, moştenitori ai Bizanţului şi ai Romei, prin nume ne-am ştiut mărturisitori ai lui Hristos „in lingua romana“, cum spunea atît de mişcător Sfîntul Mucenic Montanus.

Prin credinţă avem un nume şi o identitate, o unitate şi un grai, iar prin unitatea de neam şi de simţire românească ne-am ştiut următori ai moşilor şi strămoşilor noştri, ai celor mai viteji

dintre traci, nemuritorii geto-daci, cum îi numește părintele istoriei, Herodot. Prin credință, Hristos era al nostru, pământul strămoșesc era Betleemul nașterii Sale, prin nume noi eram ai lui Hristos, purtînd în suflet înnoirea pe care a adus-o în lume vestirea Evangheliei și credința în Fiul lui Dumnezeu întrupat.

Așadar, iată luminile și strălucirile care aureolează bucuria întîlnirii noastre, lucrările ședinței Adunări eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor, care constituie negreșit un eveniment deosebit de important din viața unei eparhii.

Această adunare eparhială se ține conform legiuirilor noastre bisericești și civile. Mai bine zis, ea este rodul acestor noi rînduieli pe care i le-a adus Bisericii noastre statornicirea vieții celei noi în țara noastră. Această adunare eparhială este de bună seamă chipul adunării parohiale, la care fiecare din dumneavoastră ia parte, dar la nivel de eparhie. Aici se cuvine să fac totuși o precizare. Încă nu se lucrează îndeajuns cu adunările parohiale. Negreșit, aceasta este o lipsă a lucrării preoților. Trebuie să se insiste mai mult asupra acestui organism parohial de o deosebită importanță prin angajarea tuturor credincioșilor în susținerea lucrării de slujire a Bisericii noastre. Mai avem din păcate de lucru în această privință. Ele, aceste adunări parohiale, au aceeași importanță după legiuirile noastre ca și ședințele consiliului și comitetului parohial. În lucrarea tuturor acestor organisme trebuie să se oglindească și mai mult viața bogată, problemele și preocupările credincioșilor și ale slujitorilor, într-un cuvînt ale Bisericii noastre. Viața parohiei este oglinda Bisericii noastre, circumscrierea ei într-un loc și un timp, aspectul ei dinamic și dinamizator. De felul cum pulsează viața Bisericii noastre ne vorbește viața parohiei, activitatea organismelor parohiale. Parohia este unitatea de bază a organizării vieții noastre bisericești. De aici pleacă toată lucrarea de slujire a Bisericii noastre, încît vieții parohiei trebuie să i se acorde mai multă atenție și totodată să ne fie izvorul nesecat de lucrare în slujirea în care ne-a rînduit Biserica.

Viziunea pastorală nu se poate manifesta în afară de viața parohiei, de frămîntările, de bucuriile și năzuințele credincioșilor noștri. Iar această viață a parohiei cuprinde diferite aspecte: misionare, pastorale, culturale, administrative și gospodărești, dar nu mai puțin sociale și obștești, întrucît parohia nu este separată de viața obștei, a satului sau a localității unde se află. Astăzi, mai mult ca oricînd, Biserica noastră este implicată și mai mult în slujirea binelui de obște, a binelui credincioșilor noștri. Așa cum spunea aproape acum două veacuri și jumătate Episcopul Grigore al Rîmnicului: „Nici un lucru nu iaste mai bun și mai lăudatu în lumea aciasta decît folosul facerii binelui de obște, pentru că folosul binelui de obște iaste cu adevărat dumnezeiesc“ (Octoih, *Rîmnic, 1750). Iar Mitropolitul Iacob Putneanul, la rîndul său, arăta că „Dumnezeu, de la creștini și mai vîrtos de la preoți“ cere „credință și fapte bune, de la unul mult și de la altul puțin, de la fiștecarele după putința sa și după vrednicia cei i s-au dat“* (Adunarea celor șapte Taine, *Iași, 1751). A nu înțelege obștească noastră datorie de creștini și de fii ai acestui binecuvîntat neam înseamnă deci a nu fi, cum spun Sfinții Părinți ai Bisericii, credincioși și preoți ai vremurilor noastre. Iar lucrarea noastră de slujire ar fi în acest caz ceva abstract și nici-*

decum legat de năzuințele semenilor noștri. N-ar mai fi autentic și real apostolat social, cum o numim noi și cum este ea apreciată în lumea creștină de astăzi.

Iată deci care este rostul, nu teoretic ci practic, legat de nevoile sufletești ale credincioșilor noștri, pe care îl au aceste organisme ale parohiei: adunarea parohială, consiliul și comitetul parohial. Ele reglementează viața parohiei pe drumul bătătorit de strămoșii noștri, pe drumul slujirii de veacuri a Bisericii noastre, pe drumul neîntreruptei sale legături cu neamul din care a răsărit. Biserica noastră a fost și a rămas o Biserică a neamului, prin această implicare în slujirea năzuințelor fiilor ei, prin această integrare în viața și istoria poporului român, prin părtășia ei la împlinirile materiale și spirituale ale fiilor ei, prin apărarea agonisitei poporului nostru.

De aici trebuie pornit. De la aceste nebănuite și nesecate posibilități, de la realitățile vieții credincioșilor noștri, de la năzuințele lor, de la împlinirile lor, de la munca lor avîntată, de la unitatea lor de gînd și faptă, de la avîntul lor creator. Aceasta este o îndatorire pentru noi toți. Cu orice ocazie trebuie să vădim aceste posibilități. Ele dau mai multă viață lucrării noastre de slujire. Ele sînt izvorul nesecat de dăinuire și jertfelnicie. Iată de ce este foarte important ca activitatea statutară a acestor organisme parohiale să fie trăită de toți cu responsabilitate și angajare, să fie efectivă și reală, cuprinsă într-o lucrare sistematică și susținută, în vederea urmării și îndeplinirii de către fiecare slujitor sau credincios a îndatoririlor ce le revin".

Apoi Prea Fericirea Sa a arătat că întreaga lucrare de slujire a Bisericii în ultimii ani a cunoscut o necontenită înnoire și îmbogățire. Negreșit aceasta este o mărturie a faptului că Biserica Ortodoxă Română a beneficiat de binefacerile pe care le-au adus viața cea nouă a poporului nostru, la ale cărei împliniri părtășia slujitorilor și credincioșilor Altarului străbun nu poate fi contestată.

Din simțămintele de recunoștință și atașament față de Conducerea țării noastre, a spus Prea Fericirea Sa, cu prilejul lucrărilor anuale ale Adunării eparhiale se trimite o telegramă *Domnului NICOLAE CEAUȘESCU, Președintele Republicii Socialiste România.*

P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a dat citire textului telegramei, aprobat de membrii Adunării eparhiale cu puternice aplauze:

„În atmosfera de vibrant patriotism, ce stăpînește toată suflarea românească la aniversarea celor șapte decenii de la Unirea cea Mare de la Alba Iulia, aflîndu-ne în sesiune anuală de lucru a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor, membrii adunării și Noi personal ne îndreptăm gîndurile cu profund respect, cu aleasă stimă și deosebită prețuire către Domnia Voastră, vlăstarul cel mai strălucit al acestui neam, ctitorul României contemporane, Erou între Eroii Patriei, și Vă rugăm să binevoiți a primi prinosul nostru de aleasă cinstire și recunoștință pentru deplina libertate și pentru larga înțelegere ce o arătați desfășurării activității Bisericii noastre.

Inițiativele și acțiunile izvorîte din gîndirea clarvăzătoare a Domniei Voastre a dat viață celor mai înalte aspirații ale înaintașilor noștri, ridicînd pe cele mai înalte culmi viața materială și spirituală a întregii națiuni, făcînd cunoscut pretutindeni mesajul de pace al țării noastre, de bună înțelegere și conlucrare frățească cu toate popoarele lumii.

Împreună cu toți fiii patriei noastre, clerul și credincioșii din ținutul Moldovei și Bucovinei sînt hotărîți să muncească cu hărnicie și dăruire pentru înfăptuirea idealurilor mărețe ale celor mai rodnici ani din istoria patriei, pe care cu îndreptățită mîndrie îi numim Epoca Nicolae Ceaușescu, *și să contribuie cu toată ființa lor la munca neobosită pe care întregul nostru popor, sub înțeleapta conducere a Domniei Voastre, o depune pentru zidirea vieții tot mai fericite în patria noastră dragă și pentru statornicirea unei păci trainice în întreaga lume*".

În continuarea lucrărilor Adunării eparhiale a urmat prezentarea dărilor de seamă.

Raportorul sectorului administrativ, P. C. Prot. Teodor Moroșanu-Cîmpulung, a arătat că în cursul anului 1988 în Arhiepiscopia Iașilor viața bisericească s-a desfășurat în simfonia muncii stăruitoare pe care întregul nostru popor o depune pentru făurirea unei vieți tot mai fericite în patria noastră și pentru statornicirea unei păci trainice în întreaga lume, potrivit învățăturii de credință a Bisericii dreptslăvitoare și legiuirilor Bisericii Ortodoxe Române. În climatul de deplină libertate religioasă și largă înțelegere din partea Conducerii statului nostru Biserica noastră s-a arătat fidelă celor mai autentice tradiții de viață bisericească, implicîndu-se în mod armonios în lucrarea ecumenică și reafirmînd voința ei de a păstra unitatea duhului întru legătura păcii cu toate Bisericile Ortodoxe surori. Raportorul a arătat apoi că purtarea de grijă și îndrumările Prea Fericitului Părinte Teoctist au contribuit, de asemenea, la afirmarea lucrării de slujire și a unității de credință, a trăirii creștine și a vieții religioase la toate nivelele. Jertfelnicia cu care Prea Fericirea Sa veghează la bunul mers al vieții bisericești în Arhiepiscopia Iașilor și în întreaga Biserică Ortodoxă Română este pildă de dăruire pentru oricare slujitor și închinător al Altarului străbun. Aceasta și explică interesul cu care fiii Bisericii noastre din Moldova și Bucovina urmăresc întreaga lucrare de slujire a Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, de călăuzire a vieții noastre religioase pe linia celor mai autentice tradiții, făcînd din lucrarea Bisericii noastre o slujire vie și folositoare neamului nostru, ale cărui nobile năzuințe sînt sprijinite de Biserica noastră strămoșească.

Astfel, în cele 836 de parohii ale Arhiepiscopiei Iașilor s-a desfășurat o bogată activitate de slujire în cursul anului 1988, concretizată în buna întreținere și înnoire a celor peste 1000 de lăcașuri de cult și a celor peste 650 de case parohiale. S-au executat lucrări de pictură la 58 de biserici dintre care la 18 făcîndu-se recepția definitivă, iar alte lucrări de pictură urmează să înceapă.

Disciplina clerului în cursul anului 1988 a cunoscut o îmbunătățire, deși s-au înregistrat 70 de reclamații, din care 16 au fost trimise Consistoriului eparhial.

Navetismul în anul 1988 a fost staționar. De asemenea, în cursul anului 1988 s-au făcut 27 de numiri de preoți, au fost hirotoniți 27 de candidați la preoție pe seama parohiilor din eparhie și au fost transferați 50 de preoți. S-au înregistrat 23 de pensionări și 10 decese de preoți. Tot în anul 1988, 76 de candidați au absolvit examenul de asimilare-cîntăreți și au fost numiți 20 de cîntăreți bisericești, iar 4 transferați.

În cadrul celor 11 protopopiate s-a constatat în cursul anului 1988 o reală îmbunătățire a vieții religioase și a lucrării de slujire pastorală. Au fost inspectate toate parohiile din fiecare protopopiat, analizîndu-se activitatea preoților cu toată atenția și responsabilitatea de către P.P. C.C. protopopi.

În cadrul mănăstirilor din eparhie s-a desfășurat de asemenea o vie și bogată activitate. Este bine cunoscut faptul că pe lîngă aceste sfinte locașuri de rugăciune sînt organizate colecții de obiecte bisericești și că în ultimii ani la unele mănăstiri au luat ființă depozite de icoane și de carte veche — în mare parte valori de patrimoniu național. Astfel, în anul 1988, cele peste 430 de posturi de la mănăstiri sînt ocupate de personalul administrativ, muzeografic și patrimonial. Prin grija Conducerii statului nostru în cursul anului 1988 pentru toate posturile de muzeograf, gestionar-

custode sală, conservator-ajutor, supraveghetor muzeu, de la obiectivele patrimoniale, se acordă contribuții de la bugetul statului.

Raportorul a arătat apoi că slujitorii Altarului străbun vor depune și mai multă străduință de acum înainte în împlinirea îndatoririlor pastorale și bisericești, după pilda de slujire a Prea Fericitului Părinte Teoctist, pentru a încredința și mai mult Conducerea țării noastre de atașamentul și loialitatea Bisericii noastre, dar și de recunoștința față de majorarea retribuției personalului clerical, administrativ și de patrimoniu, începînd cu data de 1 octombrie a. c., potrivit decretului 206/1988.

În încheiere, raportorul aduce Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist mulțumiri pentru părintească purtare de grijă privind buna desfășurare a vieții religioase și a slujirii bisericești din eparhie. De asemenea, s-au adus mulțumiri P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul și membrilor Permanenței Consiliului eparhial.

Raportorul sectorului cultural-misionar, Dl. prof. I. D. Lăudat, a arătat că bucuria acestor momente de bilanț este oglindită și în împlinirile acestui sector, purtînd amprenta marilor evenimente istorice și culturale pe care le-a sărbătorit poporul nostru în 1988, între care predomină împlinirea a șapte decenii de la marea Unire de la Alba Iulia, 1 Decembrie 1918. Unitatea a fost dintotdeauna o realitate trăită de toți fiii neamului nostru, care, deși despărțiți vremelnic, au nutrit aceeași dorință de unire ce odrăslea din acest dat al existenței străbune — unitatea.

Acest fapt a fost confirmat de cronicari încă din secolele al XVI-lea și al XVII-lea și subliniat adesea de cărturarii și ierarhii veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea, ca mitropoliții Varlaam, Dosoftei și Simion Ștefan.

Dar cea mai de seamă confirmare a acestei unități o constituie *Biblia de la București*, de la a cărei apariție se împlinesc 300 de ani — strălucită și netrecătoare sinteză care unește într-un întreg — purtînd însă pecetea îmbunătățirii — tezaurul de grai, de simțire și de cugetare al întregului neam românesc, cum arăta și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

Apariția *Bibliei de la 1688, „tipărită pentru prima oară în întregime în limba română“*, pune pe ființa noastră etnică pecetea unității de grai, de neam și de spiritualitate și, dimpreună cu alte numeroase tipărituri bisericești în graiul străbun, apărute mai înainte, proclamă triumful limbii române în Biserica și în cultura noastră națională. Datorită unității românești pe care o încununează și a cărei strălucită culme este, *Biblia de la București* reprezintă negreșit și o nobilă și generoasă „restituire de vorbire către poporul al cărui geniu a făurit-o și către limba acestuia, ajunsă însă pe o nouă și mai înaltă treaptă a desăvîrșirii sale, ceea ce este o ofrandă aleasă și curată adusă pe sanctuarul în care arde neîncetat flacăra de-a pururi vie a evlaviei străbune“.

După cum și Prea Fericirea Sa a arătat, pentru ierarhii, slujitorii și dreptmăritorii creștini de pe toate plaiurile românești, anul 1988 constituie un ales prilej de omagiere a tuturor celor ce au contribuit la apariția *Bibliei lui Șerban Cantacuzino:*

„Expresia grăitoare a dorinței de unitate a celor ce erau una prin obîrșie, limbă și credință, mistuiți fără încetare de idealul păstrării și slujirii unității bisericești și românești. Înfăptuirea acestui unic act de cultură românească, în secolul în care întregul nostru neam își afirmă cu tărie conștiința de sine, este dovada de netăgăduit că acei ce erau una din punct de vedere spiritual năzuiau să viețuiască în aceeași unitate, întru dobîndirea idealului sfînt de făurire a libertății și independenței naționale. Cuvîntul lui Dumnezeu rostit în grai românesc a fost un incontestabil factor determinant la întărirea și împlinirea acestei firești și nobile năzuințe“.

Și iată că, în mod fericit, am sărbătorit anul acesta și împlinirea a 110 ani de la războiul de neatîrnare și independență națională din anii 1877—1878, care a antrenat la luptă întregul popor dar și pe slujitorii Altarului străbun. Mulți monahi și monahii s-au aflat la căpătîiul celor răniți, îmbărbătîndu-i, alinîndu-le durerile, dar și împărtășind aceleași nobile năzuințe naționale. Biserica noastră întotdeauna a fost sprijinitoarea celor mai nobile năzuințe și idealuri ale fiilor acestui popor, cu care a împărtășit aceleași bucurii și necazuri. De aceea și astăzi fiii Bisericii noastre se bucură

de împlinirile ce se înscriu prin efortul unit al fiilor întregului neam în cronica de aur a României contemporane, arătîndu-se totodată, prin lucrarea lor de slujire și prin părtășia lor la comuniunea dreptei credințe, mădulare vii ale uneia dintre cele mai viguroase ramuri ale Ortodoxiei — Biserica Ortodoxă Română.

Activitatea Întîistătătorului Bisericii noastre este urmărită de fiecare slujitor și credincios cu viu interes, fiind pentru toți o aleasă pildă de dăruire și jertfelnică slujire. Astfel, participarea la Moscova a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist la festivitățile prilejuite de împlinirea a 1000 de ani de la încreștinarea rușilor și la sărbătorirea a 900 de ani de la întemeierea Mănăstirii „Sfîntul Ioan Evanghelistul" din insula Patmos, precum și vizita făcută Bisericii Ortodoxe a Greciei au constituit pentru toți un îndemn de a-și intensifica strădaniile în afirmarea tot mai mult a unității de credință și a tezaurului evlaviei ortodoxe, atît de așteptată și de apreciată astăzi în întreaga lume creștină, pe tărîm intercreștin și ecumenic.

Raportorul arată apoi că îndrumarea clerului și credincioșilor din eparhie a constituit o coordonată majoră a Centrului eparhial pentru o continuă îmbunătățire a activității pastoral-misionare la nivel de parohie, potrivit hotărîrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și îndrumărilor Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Întîlnirile Prea Fericirii Sale cu prilejul slujbelor de la Mănăstirile Bistrița, Sfîntul Ioan de la Suceava și Putna, de la Catedrala mitropolitană sau de la Herla-Slatina, protopopiatul Fălticeni s-au constituit, pentru slujitorii și credincioșii din Moldova și Bucovina, în adevărate momente de împărtășire de părintești îndemnuri în întărirea și păstrarea dreptei credințe.

De asemenea, slujbele și întîlnirile Prea Sfințitului Episcop-vicar Pimen Suceveanul au contribuit la îndrumarea și întărirea în mărturisirea și trăirea dreptei credințe a fiilor Bisericii noastre din eparhie.

Au fost recomandați pentru cursurile pastoral-misionare de la institutele teologice un număr de 78 de preoți, care au obținut aprecieri și rezultate din cele mai bune. Participarea la conferințele preoțești trimestriale și administrative, la conferințele și consfătuirile pastoral-misionare a fost activă la toate protopopiatele. S-au continuat, pe timpul verii, ținerea de scurte cursuri pastoral-misionare la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, unde preoții, prin discuții și dezbateri ale unor tematici de interes pastoral-misionar și patriotic, și-au perfecționat metodele pastorale, iar cei cu abateri disciplinare au dat dovadă de îndreptare, multe din aspectele negative diminuîndu-se simțitor de la o lună la alta. În acest sens trebuie amintită întărirea în credința strămoșească a slujitorilor și credincioșilor prin pastoralele și cuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, publicate în paginile revistei „Mitropolia Moldovei și Sucevei" — adevărate dreptare de lucrare pastoral-misionară în contextul cerințelor de astăzi.

Activitatea editorială, permanent supravegheată de purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, oglindește la rîndul său această continuă îmbunătățire a activității pastoral-misionare, așa cum reiese și din revista mitropolitană. În acest an au ieșit de sub tipar numerele 5 și 6/1987 și 1, 2, 3 și 4/1988, *Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic* pe anul 1988, *Cartea de rugăciuni, Calendarul creștin pe anul 1989*, monografia *Biserica Sfîntul Ilie-Suceava*. Se află în curs de apariție: *Biserici și mănăstiri-monumente istorice și de artă din județul Iași,, Biserici și mănăstiri-monumente istorice și de artă din județul Suceava, Pagini din trecutul cultural și bisericesc din Moldova, Mănăstirea Vorona, Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic pe anul 1989*. De asemenea, sînt în curs de pregătire: *Biserici și mănăstiri-monumente istorice și de artă din județul Botoșani* și *Biserici și mănăstiri-monumente istorice și de artă din județul Neamț*, precum și pliante cu Mănăstirile Varatic, Agapia și Secu.

O altă preocupare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru continua îmbunătățire a activității pastoral-misionare o reprezintă grija de pregătirea viitorilor slujitori ai Sfintelor Altare, printr-o pregătire corespunzătoare teologică și patriotică la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț și la Institutele teologice de la București și Sibiu. Vizitele și îndrumările Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist date corpului profesoral, elevilor și studenților au avut bogate roade, concretizate în rezultate din cele mai bune la învățătură, conduită și ținută cetățenească.

Prin grija deosebită a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist biblioteca Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț are astăzi un număr de peste 75.000 de titluri, iar cea a Centrului eparhial aproape 25.000 de titluri, în afară de publicațiile periodice și revistele bisericești. Fondului de carte veche și de obiecte cu importantă valoare cultural-artistică păstrate în colecțiile și depozitele de la mănăstirile din eparhie s-a acordat o deosebită grijă, prin programarea la Centrul eparhial a unor cursuri de perfecționare, între 8 și 20 februarie a.c., cu muzeografii, custozii-sală și personalul patrimonial, la care au participat 76 de persoane. Inventarierea obiectelor păstrate în depozite special amenajate, unde li s-au asigurat cele mai bune condiții de securitate și conservare, este făcută după toate normele și reglementările oficiilor de patrimoniu județene. Astfel, în depozitul Golia-Iași se păstrează peste 4500 de bunuri, constînd din cărți, manuscrise, icoane, obiecte liturgice și altele, la depozitul de la Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou-Suceava peste 4 000 de cărți vechi, la depozitul de la Mănăstirea Sucevița peste 1000 de icoane, la depozitul de la Mănăstirea Agapia peste 4000 de cărți, la depozitul de la Mănăstirea Secu peste 450 de icoane, și la depozitul de la Mănăstirea Vorona peste 2 500 cărți și peste 250 de icoane și obiecte liturgice.

Faptul că întreg personalul muzeistic și patrimonial primește retribuții de la stat constituie un îndemn pentru o și mai atentă păstrare a acestor bunuri — valori ale patrimoniului cultural național.

Nu în ultimul rînd, activității pastoral-misionare i s-a acordat o atenție deosebită prin întărirea disciplinei clerului, lichidarea navetismului, căutarea celor mai adecvate metode și măsuri de preîntîmpinare și stăvilire a acțiunilor prozelitismului sectar. Readucerea slujitorilor și credincioșilor stiliști în sînul Bisericii a constituit o altă latură a lucrării pastoral-misionare. Vizitele și slujbele misionare au avut un important rol în întărirea activității pastorale. Astfel, amintim că P. F. Părinte Patriarh Teoctist, în cursul anului 1988, a efectuat 23 de vizite la parohii și 6 slujbe misionare, iar P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul 104 vizite și 35 de slujbe misionare. Rezultatele înregistrate la sectorul cultural-misionar oglindesc pe deplin, a încheiat raportorul, părinteasca și permanenta purtare de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, precum și faptul că exemplul de pilduitoare slujire și îndemnurile permanent adresate de Prea Fericirea Sa s-au bucurat în rîndul clerului și credincioșilor din Moldova și Bucovina de un viu interes și de o largă primire.

P. C. Prot. Gh. Aparaschivei — Tg. Neamț, raportorul sectorului economic-financiar și gospodăresc, a arătat că purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh și-a pus pecetea și pe împlinirile acestui sector, atît de bogate în anul 1988. Bilanțul rodnic al împlinirilor economico-gospodărești înregistrate în anul 1988 oglindește în egală măsură condițiile favorabile create de Conducerea statului nostru de care se bucură Biserica noastră în organizarea și lucrarea ei, precum și veghea neostenită a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Astfel, la Catedrala veche, biserica „Sfîntul Gheorghe“ de la Centrul eparhial, s-au continuat lucrările de restaurare, iar la Catedrala mitropolitană s-au început lucrările de consolidare a turlelor avariate de cutremurul din august 1986. S-au terminat lucrările de restaurare și consolidare la ansamblul bisericii Bărboi și s-au continuat lucrările de la bisericile Metocul Maicilor, Sfinții Voievozi-Prisăcani, Cucuteni-Lețcani, Sfîntul Spiridon-Țigănași, Sfîntul Nicolae-Domnesc din Iași, Bîrnova și ansamblul Barnovschi, județul Iași, Tazlău, județul Neamț, bisericile Victoria și Coșula, județul Botoșani, bisericile Probota, Sfîntul Onufrie-Mănăstioara, Sfinții Apostoli Petru și Pavel-Solca și Voroneț, județul Suceava, precum și la Mănăstirile: Bistrița-Neamț, Vorona-Botoșani, Putna, Slatina, Rîșca, Dragomirna și Sfîntul Ioan cel Nou-Suceava. În cursul anului 1988 s-au efectuat lucrări la 62 de biserici și 58 case parohiale, cărora li s-au acordat din partea Sfintei Mitropolii subvenții în valoare de peste 16 milioane de lei. Un moment deosebit l-a constituit hramul Mănăstirii Putna — 15 august — cînd Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvîrșit slujba de sfințire a noii case domnești, spre bucuria părinților mănăstirii și a credincioșilor prezenți. Acest fapt a oglindit de la sine aleasa grijă pe care o poartă permanent Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist pentru restaurarea și păstrarea monumentelor noastre bisericești cu o importantă valoare istorică și cultural-artistică, pentru readucerea lor la frumusețea cu care le-au împodobit slăviții și pururea pomeniții lor ctitori.

Raportorul a subliniat apoi că Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen

Suceveanul, în calitate de cel mai apropiat colaborator al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, și-a adus contribuția la bunul mers al acestor lucrări, interesîndu-se îndeaproape de tot ce privea buna lor desfășurare.

În încheiere, raportorul a adus fiești mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru permanenta purtare de grijă arătată restaurării și redării frumuseții de odinioară a acestor valori nepieritoare ale culturii și spiritualității naționale, dar și ale evlaviei dreptmăritoare — mărturii nepieritoare ale luptei pentru afirmare națională, ale unității de grai și de simțire românească dar și ale păstrării neștirbite a credinței ortodoxe. L-a încredințat de mereu sporita rîvnă și veghe a tuturor. Pilda Prea Fericirii Sale în păstrarea a tot ce constituie moștenire scumpă lăsată de moșii și strămoșii noștri tuturor le va fi pe mai departe îndemn de a arăta cuvenita purtare de grijă pentru latura economico-gospodărească a lucrării de slujire, puternic sprijinită din partea credincioșilor care nu precupețesc nici un efort pentru a-și aduce obolul la înfăptuirea tuturor acestor împliniri, care împodobesc trăirea unității de credință.

Bilanțul cifric și contabil al tuturor activităților desfășurate la sectorul economic-financiar pe anul 1988 a fost prezentat de Dl. Vasile Vicol, contabil-șef. Peste 10 milioane lei s-au acordat subvenții pentru lucrările de restaurare de la monumentele istorice, peste două milioane lei pentru construcții, reconstrucții, lucrări de pictură și de reparații la biserici și case parohiale, aproape un milion lei parohiilor cu probleme misionare și peste patru milioane lei întreținerii instituțiilor de învățămînt, burse și semiburse elevilor și studenților.

Controlul financiar intern în anul 1988 a verificat 748 de gestiuni, dintre care 716 parohii, și a efectuat 15 cercetări ca urmare a unor sesizări. Cu prilejul acestor controale financiare s-au sesizat și unele abateri, luîndu-se măsurile necesare pentru remedierea deficiențelor sesizate. Preoții tineri, care nu au încă experiența necesară în activitatea de conducere și de păstrare a evidențelor contabile și de gestiune, au fost în atenția permanentă a organelor de control financiar.

În cursul anului 1988 s-au ținut la Centrul eparhial două ședințe cu P. P. C. C. protopopi și personalul administrativ de la protopopiate și o consfătuire cu caracter economico-financiar.

În încheiere, Domnul V. Vicol a prezentat Proiectul de execuție bugetară pe anul 1989, care a fost aprobat în unanimitate.

În continuare au urmat luările de cuvînt pe baza rapoartelor și dărilor de seamă prezentate.

P. C. Pr. Teodor Bodnar-Gura Humorului a dat expresie simțămintelor de bucurie care stăpînesc inimile tuturor celor prezenți, avînd în mijlocul nostru pe Părintele duhovnicesc și Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. Toate cele prezentate arată preocuparea responsabilă în cadrul tuturor sectoarelor de activitate ale eparhiei pentru a se da un chip viu și concret lucrării de slujire a Bisericii noastre străbune și trăirii unității de credință.

P. C. Prot. Vasile Hrestic-Fălticeni, dînd glas acelorași simțăminte de bucurie, arată că motive de alese trăiri sufletești le-a pricinuit tuturor nu numai prezența Prea Fericirii Sale la ședință, ci și la toate evenimentele importante ale eparhiei. Mai mult, slujitorii și credincioșii Bisericii strămoșești din părțile Fălticenilor au avut bucuria de a-l fi avut pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist în mijlocul lor cu prilejul sfințirii bisericii de la Herla-Slatina. Bilanțul rodnic al tuturor împlinirilor eparhiale este oglindirea străduniei tuturor, după pilda de slujire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. De aici și recunoștința tuturor pentru Părintele nostru duhovnicesc.

Evocînd măreațe momente din istoria poporului nostru, Dl. prof. Pantelimon Socaciu a arătat că sfințirea noului Palat domnesc de la Putna de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a însemnat una din cele mai luminoase file de cronicii mănăstirii ctitorite de „Soarele Moldovei", Ștefan cel Mare și Sfînt. Aceasta arată purtarea de grijă permanentă a Prea Fericitului Părinte Patriarh ca toate vetrele de închinare străbună să-și mențină nestinse făcliile care luminează credința și năzuințele tuturor închinătorilor și vizitatorilor.

La rîndul său, P. C. Arhid. prof. I. Ivan — Mănăstirea Neamț a spus că Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist are un dar cu totul deosebit. Știe să facă pe fiecare fiu sau slujitor al Bisericii strămoșești responsabil și plin

de dăruire în împlinirea chemării în care a fost rînduit. Dar, în același timp, știe să împărtășească fiecăruia bucuria mîngîierii părintești. Acesta este și motivul că sub îndrumarea vie și dinamică a Prea Fericirii Sale Biserica Ortodoxă Română și Mitropolia Moldovei și Sucevei consemnează an de an bogate bilanțuri de măreție și grăitoare împliniri, care cu siguranță vor înscrie arhipăstoria Prea Fericirii Sale ca una din cele mai măreție file din bimilenara cronică a credinței strămoșești pe vatra moșilor și părinților noștri.

În numele invitaților au luat cuvîntul Domnul prof. dr. ing. D. D. Rădăuceanu și Domnul Aurel Leon, care au dat glas bucuriei de a fi participat la ședința Adunării eparhiale și de a constata, din cele prezentate, legătura dintotdeauna a Bisericii noastre strămoșești cu neamul din care a răsărit, de unde și numele ei de Ortodoxie românească sau Biserică a neamului.

Luînd cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a propus spre aprobare dările de seamă prezentate de cele trei sectoare ale Centrului eparhial, contul de gestiune, balanța financiară pe anii 1987 și 1988, precum și planul de execuție bugetară pe anul 1989, pe care membrii Adunării eparhiale le aprobă în unanimitate.

Apoi Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a arătat că Dl. prof. dr. doc. Gh. Chipail, deputat eparhial și delegat al Arhiepiscopiei Iașilor în Adunarea Națională Bisericească, din motive de sănătate se retrage, fapt pentru care se impune delegarea unui alt deputat eparhial. Propune pe Dl. Ioan Zamfirescu.

Adunarea eparhială aprobă în unanimitate propunerea Prea Fericitului Părinte Președinte.

Elogiind activitatea Domnului prof. dr. doc. Gh. Chipail, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a arătat că prezența în Adunarea eparhială și în Adunarea Națională Bisericească a Domniei Sale a fost una din cele mai remarcabile, Domnia Sa dovedindu-se întodeauna a fi un ales fiu al poporului nostru prin prodigioasa activitate desfășurată în slujba sănătății omului, dar și un devotat fiu al Bisericii străbune, vibrînd sufletește la toate împlinirile de seamă din cronica bisericească a ultimelor decenii.

Referindu-se apoi la dările de seamă și la luările de cuvînt pe marginea celor prezentate, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus :

„Negreșit că, în general, ședințele acestor organisme pot avea ceva comun, dar nu se poate ca fiecare din ele să nu aducă și ceva nou pe ordinea de zi, în cadrul discuțiilor. Și acest nou în acest fel vine ca ceva firesc și nu impus, fiind legat de realitățile vieții credincioșilor noștri. Nu este un nou consemnat de la birou ci adus în sfera preocupărilor noastre de viața însăși, de problemele care se pun lucrării noastre de slujire, de preocupările și năzuințele credincioșilor noștri de astăzi.

Am constatat cu bucurie că unele dintre acestea au fost amintite în dările de seamă, dar trebuie să o spun că spre regretul nostru nu s-a umblat atît cît trebuie la rezervele practice ale vieții noastre bisericești, la rezervele de gîndire și rezolvare a diferitelor probleme întîmpinate de credincioșii și slujitorii Altarului nostru strămoșesc în viața de zi cu zi. Am sesizat acest lucru și la ședința Consiliului eparhial, dar și în Adunarea eparhială. El se datorește poate și faptului, să-i zicem, festiv, care aureolează această întîlnire și împreună-lucrare a noastră, deci bucuriei de a ne revedea și a ne împărtăși gîndurile.

Desigur, aici este ceva contradictoriu, căci prezența mea, cum s-a subliniat, dă un cadru festiv acestor întîlniri, ceea ce periclitează însă caracterul de lucru. Adică, în loc să lucrăm, ne bucurăm. Atenția noastră este astfel abătută de la rostul ei principal. Aceasta este contradicția de care vorbeam, căci întîlnindu-ne, în loc să lucrăm, sîntem puși în situația de a ne adresa laude.

Și în acest caz trebuie să insistăm și să aducem discuțiile la su-

biect. M-am jenat uneori să aduc discuțiile noastre la tematica lucrărilor, să întrerup luările de cuvînt cînd erau pe lîngă subiectul ordinei de zi. De aceea îndemnul meu este ca să luăm învățătură din acestea și să se insiste și mai mult în prezentarea a ceea ce face obiectul preocupărilor Bisericii noastre, al slujirii tuturor fiilor ei, implicit al discuțiilor și orientării lucrării organismelor parohiale, care de fapt nu are limită, îmbrăcînd toate formele de manifestare a vieții poporului nostru.

Am dorit să insist asupra tuturor acestora, pentru că toate problemele discutate și prezentate sînt în principiu de nivelul parohiei, celula de bază a organismului nostru bisericesc. De acolo trebuie să și pornească lucrarea noastră pastoral-misionară. De acolo trebuie să pornească toate preocupările Bisericii noastre, pentru că, în cadrul localităților unde se află, credincioșii se implică în lucrarea obștească și socială, ca locuitori ai satelor sau orașelor respective, ca membri ai organizațiilor de masă cum sînt O.D.U.S., Comitetele pentru pace, Crucea Roșie și altele. Astfel, prin fiii ei, Biserica noastră se face părtașă tuturor împlinirilor vremurilor noastre, înnoindu-și viața și lucrarea ei. Deci iată cît de bogat este volumul preocupărilor credincioșilor Bisericii noastre. Și despre toate acestea, cum vă spuneam, am auzit, dar mai erau atîtea de spus.

Aceasta ne încredințează că Biserica Ortodoxă Română este o Biserică vie, iar lucrarea ei este dinamică. Acest fapt îl vădește, între altele, și ecoul de care se bucură lucrarea Bisericii noastre în rîndul credincioșilor. Altfel n-am putea explica numărul atît de mare de candidați la seminariile și institutele teologice. Aceasta este mărturia unui proces duhovnicesc, de trăire adîncă, de viață religioasă profundă, mai puțin cunoscută de noi. Or, dacă am putea pătrunde mai bine în tainele acestui proces, lucrarea noastră pastoral-misionară ar fi mult îmbunătățită. De asemenea și celelalte laturi ale lucrării noastre de slujire. Cu regret trebuie să o spun că acest aspect a fost subliniat foarte puțin, dacă nu aproape deloc, în darea de seamă a sectorului cultural. Și n-ar trebui să fie așa. Acestea sînt aspecte pe care nu trebuie să ne arătăm a nu le ști aborda, sau pur și simplu a le ignora. Doar simpla întrebare: Ce înseamnă pentru viața și slujirea Bisericii noastre numărul acesta mare de candidați la institutele și seminariile teologice? — ne-ar îndrepta luarea-aminte la această realitate a vieții credincioșilor și a Bisericii noastre. Și negreșit unei asemenea întrebări i-ar urma preocuparea de a afla soluțiile cele mai adecvate de a pune în practică învățămintele dobîndite. Dar aceasta nu înseamnă încă totul. Alte întrebări și-ar aștepta răspunsul și limpezirea lor: Ce obligații avem noi, slujitorii Altarului strămoșesc, pentru a întări și mai mult unitatea de credință, pentru a menține și intensifica trăirea aceasta a dreptei credințe, pentru a ridica necontenit nivelul credinței păstoriților noștri?

Dacă enoriașii arată un asemenea atașament credinței noastre, cu cît mai mult noi, slujitorii sfintelor altare, sîntem datori să o vădim în lucrarea noastră, în preocupările noastre?! Cu ce venim noi, deci, în întîmpinarea dragostei credincioșilor noștri față de Biserică, vădită de încrederea și bucuria cu care părinții vor să-și închine fiii slujirii Sfîntului Altar? Faptul că ei găsesc în această slujire un rost mare de român și de creștin înseamnă că Biserica noastră este la inima credincioșilor, iar lucrarea ei este mult prețuită.

Iată de ce trebuie să-i acordăm cuvenita atenție și să fim conștienți permanent de lucrul acesta, să fim preocupați de a-l intensifica prin toate mijloacele lucrării noastre pastoral-misionare. Iar ca slujitori ai Sfîntului Altar să fim la înălțimea prețuirii pe care ne-o acordă credincioșii. Să fim la înălțimea unei alese pregătiri teologice și umaniste, plini de iubire față de țara și poporul nostru.

Aceasta presupune existența unei legături vii dintre preoți și credincioși, pe cît de firească pe atît de necesară vieții unui trup viu cum este Biserica noastră, care nu poate fi în nici un caz limitată numai la aceea de sacerdot și credincios, adică de slujitor la altar și în biserică. Ea trebuie să cuprindă întreaga viață a credincioșilor, să se facă în largul acesteia, în mijlocul oamenilor și al preocupărilor lor. Or, tocmai organismele parohiale înlesnesc această prezență a preotului în parohia sa, chiar și acolo unde aceasta se pare că ar întîmpina unele piedici. Aceasta n-ar face altceva decît ar mări și mai mult atașamentul credincioșilor față de valorile morale și de credință, dîndu-le un cadru și un spațiu practic legat de viața zilelor noastre.

Pentru cine nu cunoaște viața Bisericii noastre și lucrarea ei, ascultînd dările de seamă prezentate i se pare că viața noastră bisericească e foarte limitată. Deci, o firească întrebare ne și îndreaptă la a lucra cu și mai mult sîrg, la a oglindi în scrisul nostru problemele practice și concrete, la a nu lăsa pe unii dintre credincioși fără un răspuns convingător.

Nivelul de viață și pregătire al credincioșilor noștri este mult mai ridicat decît altădată. De aceea preotul trebuie și el să fie mult mai pregătit din toate punctele de vedere. Preocupările învățămîntului nostru, presa noastră bisericească trebuie să oglindească din plin acest fapt. Mai mult decît atît. Astăzi activitatea preoților nu mai poate fi indiferentă preocupărilor sectare și ale grupărilor religioase lăturalnice, marginale, care în puerilele și discutabilele lor interpretări ale Sfintei Scripturi caută să-și fundamenteze învățăturile lor eretice, menite a dezbina unitatea de totdeauna a fiilor poporului nostru. Dar în afara acestor răstălmăciri ale fundamentului scripturistic al unor învățături de credință, în afară de problemele calendarului, în atitudinea lor marginală mai intră și alte calcule și combinații care n-au a face cu nimic din ce înseamnă unitate de credință, de neam și de simțire românească.

Firesc, relațiile dintre noi și alte grupări religioase legale sau anarhice trebuie să fie în lumina reglementărilor legale ale statului nostru și în duhul dragostei creștine. Dar dragostea nu înseamnă lipsă de adevăr față de Evanghelie, căci dragostea fără adevăr nu poate rodi, iar adevărul fără dragoste e de neconceput. De aceea noi trebuie să analizăm atitudinea noastră față de aceste grupări sectare și marginale care amenință unitatea noastră de credință și de neam în lumina dragostei și adevărului adus de Hristos în lume și trăit de Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească în cele două mii de ani de viață creștină și de mărturisire a lui Hristos.

Preotul are rolul de a vesti adevărul și dragostea credinței celei dreptslăvitoare, așa cum au fost trăite dintotdeauna de moșii și strămoșii noștri, întărind unitatea sufletească și de muncă a credincioșilor. Pentru aceasta nu putem și nu vom fi niciodată de acord cu cei care în numele lui Hristos și al credinței, în numele Sfintei

Scripturi și al Sfintei Evanghelii, caută să semene zîzanii și dezbinare.

După spusa Mîntuitorului nostru Iisus Hristos cine nu este cu noi pe acest drum al unității noastre de credință este împotriva poruncii Fiului lui Dumnezeu (Matei 12, 30; Luca 11, 23) și a testamentului pentru împlinirea căruia El S-a rugat Părintelui ceresc: „Ca toți să fie una" *(Ioan, 17, 21). Într-un cuvînt, este împotriva păcii lui Hristos și nu poate avea cu noi parte la moștenirile și făgăduințele lui Dumnezeu (Romani 8, 15-17). Oare faptul că ei se consideră egali cu noi îi îndreptățește să lupte împotriva adevărului credinței? Oare nu știu cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel:* „Toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate îmi folosesc. Toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate zidesc" *(I Corinteni 10, 23)?*

Deci, cui folosesc și pe cine zidesc dezbinările, atitudinea unora împotriva adevărului, răstălmăcirea Sfintei Scripturi, știrbirea rînduielilor bisericești? Oare Dumnezeu este al dezbinării? „Pentru că Dumnezeu nu este al neorînduielii, ci al păcii" *(I Corinteni 14, 33). Dialogul permanent între preot și credincioși slujește adevărului, unității de credință și de neam, înmulțirii iubirii în Hristos și a roadelor acestora în lume.*

Este necesar să știm cît mai multe despre lucrarea noastră, despre rodirile păstrării dreptei credințe, despre viața și vredniciile credincioșilor noștri, despre idealurile și năzuințele lor. Aceasta presupune foarte multă activitate și deschidere către problemele vieții noi a vremurilor noastre, legătura cu credincioșii și preocuparea de a-i ajuta în întărirea unității de credință, în păstrarea datinilor și tradițiilor noastre românești și ortodoxe.

Este vorba și de promovarea unui misionarism la nivelul credincioșilor pentru că unde nu poate merge preotul merg colaboratorii săi, iar prezența preotului este astfel simțită pretutindeni în parohie. Ea cere muncă stăruitoare, dăruire, spre a întări spiritul de comuniune, de unitate, de apartenență a fiecăruia la Trupul tainic al lui Hristos — Biserica spre a pecetlui credința noastră cu iubirea față de frați, cu spiritul de întrajutorare, cu ascultarea și buna rînduială față de oblăduirea Bisericii. Cît de frumos exprimă Sfinții patruzeci de mucenici din Sevastia Armeniei, în testamentul lor, acest lucru atît de negrăit și plin de strălucirea slavei lui Dumnezeu: „Căci iubirea față de aproapele privește la dreptatea lui Dumnezeu, iar cel ce nu ascultă de frați calcă porunca lui Dumnezeu". Într-adevăr, sînt cutremurătoare aceste cuvinte ale celor ce cu mucenicia și sfințenia lor au pecetluit ascultarea de Biserică și păstrarea dreptei credințe.

Sfîntul Sinod al Bisericii noastre a creat un cadru larg prin organismele parohiale unei astfel de activități misionare. Trebuie să luminăm entuziasmul, încrederea și bunăvoința colaboratorilor noștri și a credincioșilor, punîndu-i în curent cu scrisul teologic, cu presa bisericească, cu tot ceea ce înfăptuiește Biserica Ortodoxă Română pe plan național, dar și peste hotare.

Iată de pildă momentul mare despre care s-a vorbit și în dările de seamă: Aniversarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Ideea de unitate, ca și statornicirea vieții celei noi, democratice și republicane, despre care ne aduc aminte aniversările din decembrie. Sînt ca un fir de aur care străbate bimilenara noastră existență,

dar în același timp o și încununează, o înveșmîntează în strălucirea sărbătorească. Acestor aniversări se adaugă comemorarea a trei sute de ani de la urcarea pe tron a domnitorului Constantin Brîncoveanu și de la moartea lui Șerban Cantacuzino, prin a cărui strădanie s-a tipărit Biblia de la București *(1688), care a însemnat o culme a afirmării unității de limbă românească, a posibilităților de exprimare a acesteia și a culturii noastre, devenind o coordonată a spiritualității românești în veacurile ce au urmat. Am ținut să vă bucur oferindu-vă broșura cu* Predoslovia *Bibliei de la București, tipărită în ediție jubiliară în aceeași tipografie a Institutului Biblic din București.*

Dacă acum trei sute de ani foarte puține popoare din Europa aveau Biblia tipărită în limba proprie, poporul român a înfăptuit această operă. A avut cărți de cult, de teologie, cronici și manuscrise în graiul său.

Sînt însă unele Biserici Ortodoxe care nici pînă astăzi nu au cărți de cult, Sfînta Liturghie și Sfînta Scriptură în limba poporului. În vizita pe care am făcut-o în toamna aceasta la Patmos ne-am întîlnit cu Întîistătători și delegați ai Bisericilor Ortodoxe ca și cu reprezentanți ai altor Biserici creștine și ai unor organisme ecumenice care ne-au încredințat de această realitate. Nu numai acum trei secole dar și în vremea noastră sîntem Biserica cu aceeași limbă vorbită de popor la altar, la slujbe sau la amvon. Același cuvînt adresat lui Dumnezeu și, în același timp, și semenului tău înseamnă un lucru cu adevărat dumnezeiesc. Limba Bibliei de acum trei sute de ani nu diferă aproape deloc cu cea vorbită în zilele noastre. S-a păstrat același grai, aceeași unitate de limbă ca și acum trei sute de ani. Este ceva de negrăit felul cum s-a păstrat atît de bine puritatea graiului strămoșesc, ca de altfel și puritatea credinței ortodoxe. Cu adevărat aceasta este o binecuvîntare a lui Dumnezeu, care a sfințit conștiința noastră de neam și a originii noastre daco-romane, statornicia și permanența noastră pe această vatră părintească.

Cuvintele Sfîntului Evanghelist Ioan, „la început era Cuvîntul“, *pentru noi au și un înțeles aparte, oglindind parcă o întrupare românească. Hristos este văzut și mărturisit în colinde ca născîndu-Se pe pămîntul nostru românesc și sfințind astfel graiul strămoșesc. S-a întrupat în graiul românesc și prin acest fapt cultura și spiritualitatea noastră este străbătută de întruparea Lui. La începutul nostru ca popor a fost deci Cuvîntul lui Dumnezeu, Care a pecetluit unitatea de grai și de simțire românească.*

Biblia lui Șerban Cantacuzino ne încredințează de acest adevăr, de aceste virtuți și vrednicii ale neamului nostru care s-a sfințit și înnoit primind în casa sufletului și a cuvîntului pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, încît atît față de Dumnezeu cît și față de aproapele a avut aceeași iubire și jertfelnicie. Aceasta este concepția noastră creștină, este aprofundarea teologiei icoanei și a frumuseții cuvîntului în viață și în rostire românească. Dumnezeu prin întrupare devine semenul nostru și ne împărtășește frumusețea Sa cea dumnezeiască. Semenul nostru, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, reprezintă fața și frumusețea lui Dumnezeu, după cuvîntul Sfîntului Apostol Petru. Românul, prin cuvînt și prin iubire de neam, s-a simțit „părtaș al dumnezeiești firi“, părtaș frumuseții divine răsfrînte în lume.

Ce bogată și adîncă teologie au trăit strămoșii noștri în lumina cuvîntului de-a lungul veacurilor ! Cuvîntul lui Dumnezeu e cuvîntul aproapelui, e glasul lui Dumnezeu, e iubirea Lui! De aceea cuvîntul românesc se adresează în egală măsură inimii și minții noastre, împărtășindu-ne sfințenia și harul lui Dumnezeu. Acest har și această binecuvîntare le are poporul nostru prin cuvîntul credinței și prin unitatea de închinare a Bisericii moșilor și strămoșilor noștri.

Ședințele și întîlnirile noastre eparhiale se desfășoară, ca și cea de astăzi, în duh de bucurie, de deschidere sufletească și de încredere în viitor. Toți cei prezenți vor duce mai departe acest mesaj al Bisericii noastre, al Sfîntului Sinod, al unității noastre de credință și de neam, de muncă și dăruire care însuflețește pe toți fiii poporului nostru, de iubire de țară și de conducătorii ei, de recunoștință și atașament.

Mulțumind tuturor celor ce au luat cuvîntul, declar închisă ședința Adunării eparhiale".

După încheierea lucrărilor Adunării eparhiale a urmat tradiționala agapă.

Pr. V. NECHITA

SFINȚIREA BISERICII „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI" DE LA MĂNĂSTIREA SIHĂSTRIA, JUDEȚUL NEAMȚ

Mănăstirea Sihăstria, din salba mănăstirilor montane nemțene, a avut o biserică de lemn ctitorită de Ghedeon (episcop la Huși între anii 1645 și 1653, apoi mitropolit al Moldovei între 1653 și 1659) între anii 1645 și 1646, înlocuită mai apoi cu una de zid ctitorită de un alt Episcop Ghedeon (la Huși 1728—1734 și la Roman 1734—1743, cu mormîntul la Mănăstirea Secu) în anul 1734. Ambele biserici au avut același hram în cinstea Nașterii Maicii Domnului. Pe temelia celei din anul 1734 s-a reconstruit o altă biserică, tot cu același hram, în anii 1824—1825, restaurată după un incendiu din anul 1941.

În timpul cît *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist* a condus Arhiepiscopia Iașilor și Mitropolia Moldovei și Sucevei, pe lîngă multe îmbunătățiri gospodărești a fost restaurată și biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului" de la această mănăstire. S-a acoperit cu tablă de aramă cu o nouă șarpantă, s-au înlocuit ancadramentele vechi cu altele de piatră la ferestre și uși, s-a tencuit în exterior în praf de piatră, iar în interior s-a pictat din nou, în frescă, cu menținerea acelorași registre iconografice. Cînd totul a fost gata, printr-o fericită coincidență cu pomenirea Sfinților Părinți de la Sinodul al VII-lea ecumenic care au restatornicit cultul icoanelor — la 16 octombrie a. c. — a avut loc solemnitatea sfințirii bisericii. A fost o ocazie fericită și unică pentru această mănăstire întrucît actul sfințirii s-a săvîrșit de către însuși *Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,* însoțit și de Prea Sfințitul Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor.

Întîmpinarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de Prea Sfințitul Eftimie s-a făcut de un sobor de preoți și diaconi în fața gangului de intrare în mănăstire și, după ce pe umerii Prea Fericirii Sale a fost așezată mantia arhierească, Prea Cuviosul Părinte Arhimandrit Victorin Oanele, starețul mănăstirii, a rostit un cuvînt de întîmpinare, la care Prea Fericirea Sa a răspuns cu toată dragostea și bucuria, binecuvîntînd soborul și pe credincioșii care erau de față. În continuare s-a săvîrșit sfințirea bisericii prin stropirea cu apă sfințită și ungerea cu Sfîntul și Marele Mir, înconjurîndu-se biserica și apoi în interior cu rînduiala cuvenită. Sfînta Liturghie s-a săvîrșit la Aghiazmatarul din curte în cadrul căreia s-a săvîrșit hirotonia în diacon a monahului Valeriu și în preot a ierodiaconului Macarie — ambii vie-

ţuitori ai Mănăstirii Sihăstria. Au fost și două hirotesii, în protosinghel a ieromonahului Daniil Ciobotea, consilier patriarhal pentru probleme ecumenice (cu metania în Mănăstirea Sihăstria), și în arhimandrit a protosinghelului Grigore Armencea, miniaturistul octogenar de la Mănăstirea Agapia. Răspunsurile au fost date de un grup de elevi de la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, de preoți și frați ai Mănăstirii Sihăstria.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii a făcut o dare de seamă a lucrărilor efectuate Părintele stareț, Arhimandritul Victorin, aducînd un smerit omagiu Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru tot sprijinul acordat.

A luat cuvîntul și Prea Sfințitul Episcop Eftimie, evocînd momentul zilei de 14 octombrie în cinstea Prea Cuvioasei Maicii noastre Parascheva de la Catedrala mitropolitană din Iași. A remarcat cu bucurie că printre ctitorii fondatori de la Sihăstria se numără și doi ierarhi care au cinstit scaunele vlădicești de la Huși și Roman. Prea Sfinția Sa a reliefat viața monahală deosebită de la această mănăstire și a invocat darul lui Dumnezeu pentru noi și frumoase realizări duhovnicești și administrative pentru soborul Mănăstirii Sihăstria și pentru monahismul nostru ortodox și românesc în general.

Prea Fericitul Părinte Patriarh a rostit două cuvîntări ascultate cu un viu interes de toți cei prezenți. Primul a fost după hirotonia în preot a ierodiaconului Macarie cînd, printre altele P. F. Sa a subliniat faptul că este necesar să apelăm la slujitorii Sfintelor Biserici pentru ajutorarea vieții noastre spirituale apoi de a ne ruga și de a ne închina în sfintele biserici, care sînt lăcașuri sfinţite. Biserica este Împărăția lui Dumnezeu pe pămînt și Ea este Trupul tainic al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Sfintele Taine sînt tezaurul sfînt al Bisericii și, între ele, P. F. Sa a reliefat Sfînta Taină a Preoției. Preoția este slujirea pe care a împlinit-o Mîntuitorul Hristos și pe care a dat-o Sfinților Apostoli și, prin ei, celor vrednici și chemați la apostolat pînă în vremea noastră și pînă la sfîrșitul veacurilor.

Prin Taina Preoţiei se realizează legătura trainică cu trecutul Bisericii prin ceea ce cunoaștem cu numele de succesiune apostolică. Viața curată, pregătirea teologică sînt de absolută nevoie pentru candidatul la preoție, iar prin primirea darului Sfîntului Duh candidatul devine purtător de Har dumnezeiesc, iar brațele lui, limba și mintea lui, sînt organe ale lucrării harice de dezlegare a păcatelor și de sfințire a omului. Candidatul, în afară de calitățile moral-religioase de vocație sau chemare, trebuie să fie recunoscut de autoritatea Bisericii și de cea a Statului și, prin aceasta, ca în orice funcție, el este un cetățean al țării, al poporului nostru românesc. Prea Fericirea Sa remarca faptul că este mare durere cînd prin unii așa-ziși slujitori, cîte un credincios al Bisericii celei adevărate, Biserica Ortodoxă, se depărtează și se desparte de tulpina și rădăcina Bisericii. Un astfel de caz este o rupere în Trupul Bisericii, în Trupul Mîntuitorului Hristos. Pe toți ne doare dezbinarea în credință și ne întrebăm de multe ori : Ce le lipsește unora ca să nu rămînă în darul Duhului Sfînt și să se despartă de Biserică pe motive de „Scriptură“ sau de „calendar“ ? Ce-i determină să nu dea cinstire Sfintelor Icoane și Sfinților ? Biserica noastră are preoție, artă bisericească, Sfînta Evanghelie în limba poporului, poezie imnografică, imne liturgice, poeți de mare talent liturgic ca Mitropolitul Dosoftei al Moldovei. Poate cineva să pună la îndoială autoritatea Bisericii noastre și să plece la alte grupări cînd la noi avem întreg tezaurul credinței ? Este bine a se cunoaște organizarea Bisericii, învățătura adevărată de credinţă. Cine se îndepărtează de Biserica străbună, se îndepărtează de conștiința de neam, a conchis Prea Fericirea Sa.

În cuvîntul de la sfîrșitul Sfintei Liturghii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a arătat motivele prezenței sale în Moldova în dubla calitate de Patriarh și de Locţiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei: la 14 octombrie la ziua Cuvioasei Maicii noastre Parascheva la Iași, la 17 octombrie la deschiderea cursurilor anului nou școlar 1988/1989 la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț și, cu aceste prilejuri și la sfințirea bisericii de la Mănăstirea Sihăstria. De altfel, întîlnirea cu credincioșii, cu clerul și cu viețuitorii și viețuitoarele mănăstirilor noastre este o îndatorire a Prea Fericirii Sale, a subliniat Prea Fericirea Sa.

Prea Fericirea Sa s-a referit în continuare la sensul icoanei în Ortodoxie. Icoana înnobilează pe om, îl face părtaș comuniunii în credință și în sfințenie cu cei bine plăcuți lui Dumnezeu, cu sfinții. Desigur, nu orice icoană este icoană ortodoxă. Împodobirea bisericilor nu se face oricum, ci există și în această privință reguli statornicite de Sfinții Părinți, iar în cadrul Bise-

ricii Ortodoxe Române funcționează o Comisie de pictură bisericească care supraveghează lucrările de pictură bisericească și modul cum le execută pictorii bisericești calificați. Pictura ortodoxă este imn, este tradiție, este cîntare, este credință. Privirea icoanelor ne inspiră credința, nădejdea și dragostea de Dumnezeu și de aproapele. Prin credință realizăm virtuțile care ne conduc la asemănarea cu Dumnezeu, ne învrednicim să vedem în semeni chipul lui Dumnezeu.

Părinții de la Mănăstirea Sihăstria au făcut un act de mare valoare și prin restaurarea bisericii, dar și prin pictarea ei. Evocînd trecutul acestei mănăstiri, Prea Fericirea Sa și-a exprimat bucuria pentru progresul ei de pînă acum. A felicitat pe Părintele stareț Victorin Oanele ca și pe pictorul viețuitor din această mănăstire, un talentat mînuitor al penelului, cu experiență dobîndită cu sîrguință în țară și în străinătate, un bun cunoscător al Erminiei, adică al regulilor de pictură bisericească, Protosinghelul Vartolomeu Florea, ucenic în ale picturii al distinsului și cunoscutului pictor, Arhimandritul Sofian Boghiu de la Mănăstirea Sfîntul Antim-București. Ca mîngîiere, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a acordat distincția „Crucea patriarhală" Prea Cuviosului Părinte Arhimandrit stareț Victorin Oanele. Cu Polihroniu de mulțumire s-a încheiat solemnitatea de la Mănăstirea Sihăstria, credincioșii punînd la inimă și în sufletele lor cuvintele roditoare de mîntuire pe care le-au primit de la Părintele lor duhovnicesc, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

La agapa care a avut loc prin luarea de cuvînt de către venerabilul Părinte Arhimandrit Cleopa Ilie, Maica stareță de la Mănăstirea Agapia, stavrofora Eustochia Ciucanu, Arhimandritul Sofian Boghiu și alții, s-a subliniat și remarcat însemnătatea zilei de 16 octombrie pentru așezarea monahală de la Sihăstria.

După solemnitățile zilei P. F. Teoctist a plecat la Mănăstirea Neamț. Continuînd programul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în ziua de 17 octombrie a fost în satul Grumăzești la un atelier de sculptură de mobilier bisericesc, apoi a participat la serbarea de început de an școlar la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, după care a plecat la Suceava, unde a urmărit lucrările care se efectuează la casa stărețească. P. F. Teoctist a mers și în satul Victoria, județul Botoșani spre a vedea stadiul lucrărilor de la prea frumoasa ctitorie a P. F. Sale. Seara tîrziu a poposit la Mănăstirea Vorona cu P. S. Episcop Eftimie.

Zilele pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist le-a petrecut în Moldova între 12 și 18 octombrie au constituit un bogat itinerar patriarhal, fiecare zi cu obiectivele ei, cu problemele și cu rezolvarea prin soluții de înaltă competență ale Prea Fericirii Sale. În totul se vede zelul, dragostea în împlinirea cu responsabilitate a măreței misiuni de Întîistătător al Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române.

Arhid. prof. I. IVAN

PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST A SFINȚIT BISERICA BĂRBOI DIN IAȘI

(27 noiembrie 1988)

S-a spus că Iașul, străvechea capitală a Moldovei, este pentru români, prin numeroasele sale monumente, ceea ce reprezintă Florența pentru italieni. Între edificiile istorice și de artă ale orașului, sfintele locașuri ortodoxe au valoarea unor cronici care pun în lumină aspecte ale vieții spirituale și materiale de altădată a neamului nostru. Dacă, potrivit însemnărilor unui călător străin care, la sfîrșitul secolului XVI, trecea prin Iași, erau în acest oraș, mai mult de zece biserici de piatră sau de lemn, astăzi metropola moldovenească, încărcată, cum prea bine se cunoaște, de istorie, arată celor ce poposesc aici cincizeci de sfinte ctitorii. Călătorul care privește critic aceste comori ale patrimoniului spiritual artistic ieșean observă,

fără nici o îndoială, diversitatea acestora. Unele, prin proporțiile și monumentalitatea lor, sînt impunătoare, în timp ce altele sînt lăcașuri modeste de enorie, altele, prin particularitățile și stilul în care au fost ele înălțate, sînt unice în istoria arhitecturii moldovenești. Este destul să ne îndreptăm privirile la istoricele ctitorii ieșene Galata, Golia, Sfîntul Sava, Sfinții Trei Ierarhi și la Catedrala mitropolitană și vom vedea că, într-adevăr, sînt monumente unice, atît prin planimetrie și proporții, cît și prin înfățișarea de ansamblu sau prin arhitectura lor decorativă.

Alături de bisericile ieșene unice se înscrie și biserica Bărboi, care a îmbrăcat veșmîntul ei originar în urma lucrărilor de restaurare efectuate în ultimul deceniu. Denumirea îi vine de la demnitarul feudal Ursu Bărboi care, la începutul secolului al XVII-lea, a înălțat în zona nord-estică a orașului, o biserică de piatră închinată Sfinților Apostoli Petru și Pavel, probabil, în locul altei ctitorii mai vechi de lemn. Urmașii ctitorului, din neamul Sturdza, au închinat biserica, în 1669, acum mănăstire, „sfintei monastiri Vatopedului care este în sfîntul munte al Athosului". Grav deteriorată de cutremurele de pămînt de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și de la începutul celui de al XIX-lea, ctitoria lui Ursu Bărboi a fost dezafectată. În anul 1841, cu fondurile mănăstirii și, într-o mare măsură, cu sprijinul marelui vornic Dimitrie Sturdza, începeau lucrările de construcție ale noului locaș. Iată ce cuprinde inscripția de la intrarea în biserică: „Acest sfînt lăcaș a Bărboiului, unde se prăznuiește soborul Sfinților Apostoli, s-au prefăcut din temelie acum, în anul 1841, cu cheltuiala din veniturile acestei monastiri, i cu agiutoriul marelui logofăt Dimitrie Sturdza și soției sale Elencu, prin silința, sîrguința și osteneala mitropolitului Grigorie Irinópoleos și a boierilor Sturdzești, ctitorii aceștii monastiri, spre vecinica pomenire a lor și a tot neamul". Dintr-o inscripție, în limba greacă, reiese că un arhitect, anume Karidis, a întocmit proiectul și a condus lucrările de construcție ale locașului care, la începutul anului 1844, erau încheiate. Caracterul de unicitate al bisericii este vădit de „planul dreptunghiular, cu mici abside semicirculare, mai scunde însă decît înălțimea zidurilor", pridvorul deschis, ceata de turnuri care încoronează locașul, coloanele interioare care susțin bolțile ș. a. Arhitectul a avut, negreșit, înaintea ochilor săi, un prototip grecesc. Peste tot, în interior, ctitoria Sturdzeștilor a fost înveșmîntată cu picturi în tehnica tempera. Dintre vechile clădiri înălțate în jurul bisericii Bărboi se mai păstrează, între timp restaurate, turnul clopotniță, edificiu de asemenea unic în felul său, egumenia și un mic edificiu denumit „casa apelor", care proteja gura apeductului. Aproape ca la toate mănăstirile moldovenești, s-a construit un zid de incintă care, însă, nu are masivitatea împrejmuirilor de la mănăstirile fortărețe.

Cele două războaie mondiale care au lovit crunt Iașul, cutremurele de pămînt din 10 noiembrie 1940 și din 4 martie 1977 și, firește, intemperiile naturale au șubrezit și biserica și clădirile din jurul ei. Lipsa de atenție față de moștenirea noastră spirituală a agravat și mai mult starea acestor edificii din centrul Iașului. În contextul condițiilor noi din patria noastră a început și acțiunea de consolidare și restaurare a ctitoriei Sturdzeștilor. Mai cu seamă, în ultimul deceniu, de cînd în fruntea Mitropoliei Moldovei și Sucevei se află Prea Fericitul Patriarh Teoctist, lucrările de restaurare efectuate, în acest răstimp, au redat ansamblului Bărboi frumusețea sa originară.

Duminică 27 noiembrie 1988, locașul primenit a fost sfințit cu rugăciunile și prin mîna înaltului arhipăstor al Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.* La orele 9, Prea Fericirea Sa era întîmpinat în gangul turnului-clopotniță de P. C. consilier D. Isopescu, P. C. protopop A. Frunză care a rostit un cuvînt ocazional, P. C. Pr. paroh C. Andrei, de alți preoți din oraș și împrejurimi, cum și de credincioși care doreau să vadă slujba sfințirii și să asculte cuvinte de folos. Tîrnosirea locașului s-a desfășurat potrivit tipicului și datinilor ortodoxe. La orele 10 s-a dat binecuvîntarea pentru începerea Sfintei Liturghii. După citirea pericopei evanghelice, Prea Fericitul Teoctist a readus, printr-o cuvîntare, în conștiința ascultătorilor, frămîntările sufletești ale tînărului care dorea să știe ce are de făcut pentru a moșteni viața veșnică. Calea

indicată de Mîntuitorul Hristos pentru a ajunge la țel, a spus Prea Fericitul este calea pe care au mers ctitorii și binefăcătorii acestui sfînt locaș ; ei au urmat lui Hristos.

La momentul potrivit, tînărul diacon Ioan Irina a fost hirotonit preot pe seama parohiei Filioara, protopopiatul Tg. Neamț.

Soborul sfinților slujitori, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist, a trecut, după otpustul Sfintei Liturghii, în fața catapetesmei, interesantă operă de artă. P. C. consilier D. Isopescu a citit actul în care sînt referiri la istoria acestui sfînt locaș și la solemnitatea sfințirii din acea zi, apoi P. C. Pr. paroh C. Andrei a făcut o expunere privind, îndeosebi, lucrările de restaurare efectuate în ultimul deceniu, care au redat bisericii măreție și frumusețe. „În această zi pe care a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm de ea, — a accentuat părintele paroh —, am văzut chipul cel nou al ctitoriei ieșene Bărboi și am luat parte la slujba de sfințire săvîrșită de Prea Fericitul Patriarh Teoctist, care a avut un pătrunzător ecou în conștiința noastră ortodoxă". Scoțînd în relief valoarea acestui locaș al evlaviei înaintașilor noștri, vorbitorul a amintit că lucrările de restaurare au început în anul 1980, cu părinteasca îndrumare a Prea Fericitului Teoctist, cu binevoitoarea înțelegere a autorităților de stat și cu sprijinul material și tehnic acordat de Mitropolia Moldovei și Sucevei. Pilduitoarea activitate desfășurată, pînă în anul 1984, de regretatul preot paroh Eugen Petrescu a fost continuată într-un ritm mai susținut. În acest răstimp, biserica a dobîndit înfățișarea de astăzi în urma lucrărilor săvîrșite. Pictura a fost curățită și întregită, iar mobilierul recondiționat și completat. În atenția forurilor mitropolitane au stat, deopotrivă, turnul-clopotniță, casa parohială (egumenia), „casa apelor" și zidul de incintă care au fost consolidate și reînnoite. Spațiul de protecție are, acum, aspectul unui parc îngrijit. Evocînd faptul că în preajma bisericii Bărboi a fost înmormîntat scriitorul Alecu Russo și amintind că în acest locaș a slujit ca diacon Ion Creangă, părintele paroh a adus fiești mulțumiri Prea Fericitului Patriarh Teoctist pentru atenta solicitudine arătată acestei biserici, pentru sprijinul acordat și pentru slujba de sfințire și dumnezeiasca Liturghie săvîrșite. Încheind, a făgăduit că va păstra și ocroti acest locaș, expresie a simțămintelor și convingerilor pe care le-au avut înaintașii noștri.

În cuvîntul său de folos duhovnicesc, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a scos în lumină faptul că biserica Bărboi, măreață catedrală, este o pagină din istoria neamului și culturii noastre. Șubrezită și părăginită, această biserică și-a redobîndit strălucirea ei originară în urma lucrărilor de restaurare efectuate cu sprijinul Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Valoarea și frumusețea acestei ctitorii sînt exprimate de arhitectura și pictura ei. În colierul sfintelor zidiri ieșene, biserica Bărboi stă alături de locașurile istorice Galata, Golia și Sfinții Trei Ierarhi. Este drept, restaurarea s-a efectuat cu sprijinul tehnic și material acordat de Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu înțelegerea și atenția autorităților de stat, dar o importantă contribuție au adus slujitorii de la această parohie, regretatul preot Eugen Petrescu și actualul paroh Pr. C. Andrei, consilierii parohiali și credincioșii dreptmăritori care sînt adevărați ctitori ai locașurilor ortodoxe. Păstorul și îndrumătorul duhovnicesc al unei eparhii nu este decît chivernisitorul bunurilor pe care credincioșii le oferă pentru săvîrșirea lucrărilor inițiate de administrația bisericească.

În continuare, Prea Fericitul Teoctist a vorbit despre rolul cultural îndeplinit de Biserica Ortodoxă Română în istoria neamului nostru, amintind, între altele, că acum 340 de ani era imprimat la Bălgrad Noul Testament, iar acum trei veacuri la București, Biblia. Aceste lucrări pun în lumină, pe de o parte, faptul că limba noastră era matură, în stare deci de a exprima sentimente și idei înalte, iar pe de alta, rolul îndeplinit de Biserică în procesul istoric de dezvoltare și adîncire a conștiinței naționale. Spre cinstea noastră, trebuie reținut faptul că în vremurile trecute, numai Biserica noastră strămoșească a imprimat, în întregime, Biblia în limba vorbită de popor. Amintind, în sfîrșit, că zilele acestea se împlinesc 70 de ani de la făurirea statului național unitar român, Prea Fericitul a dat tuturor îndemnul părintesc de a sluji, cu hărnicie, patria și de a asculta îndrumările Bisericii.

Încheind cuvîntarea, ascultată cu luare-aminte de cei ce au luat parte la solemnitatea sfințirii, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a binecuvîntat efor-

turile tuturor pentru îmbrăcarea acestui locaș în haină nouă și a dat îndemnul de a-l păstra cu toată atenția. După cum coloanele pe care le avem înaintea ochilor noștri susțin bolțile acestui locaș, tot așa credincioșii sînt coloane care susțin ceea ce propovăduiește și săvîrșește Biserica.

În semn de prețuire, P.C. Pr. C. Andrei a fost propus sinodului mitropolitan pentru distincția onorifică de iconom stavrofor.

Festivitatea de la biserica Bărboi din 27 noiembrie 1988 rămîne în istoria Bisericii noastre strămoșești o manifestare a sentimentelor de evlavie ale dreptcredincioșilor din orașul Iași.

În peisajul arhitectonic al fostei capitale moldovene ansamblul Bărboi impune prin înfățișarea sa cea nouă.

Pr. Scarlat PORCESCU

SLUJBE ARHIEREȘTI ȘI MISIONARE

SCHITUL POCROV
ÎN ZI DE SĂRBĂTOARE

Întîi octombrie, zi rînduită de Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe pentru sărbătorirea Acoperămîntului Maicii Domnului, de la 15 august 1714 a devenit zi de hram a Schitului Pocrov, schit ctitorit de Pahomie Pencovschi (din Gledin, Bistrița-Năsăud, născut între anii 1664 și 1674 din părinții, preotul Iftimie și Ana presvitera), călugărit la Mănăstirea Neamț în anul 1697, unde a fost stareț între anii 1702 și 1704, iar apoi Episcop al Romanului între 1707 și 1714. A iubit viața cea pustnicească și a dorit o reînnoire a vieții monahale pe bazele fixate de Sfinții Părinți, întemeietori ai monahismului ortodox. Cu agonisita sa a ales locul de sub muntele Chiriacu și a ridicat Schitul Pocrov, pe cînd era episcop la Roman, sfințindu-l la 15 august 1714, ca așezămînt de viață sihăstrească.

În decursul vremii, în cei apoape 275 de ani, schitul a fost reînnoit de Episcopul Ioanichie al Romanului, de Iacob Stamate, Mitropolit al Moldovei, de Patriarhul Nicodim care a ucenicit acolo sub călăuzirea duhovnicească a egumenului Vasian Panait. După cel de al doilea război mondial înnoiri substanțiale s-au făcut în vremea și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist începînd cu anul 1977, cînd a trecut la conducerea Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

În 1978 fiind rînduit egumen al schitului Ghervasie Gheorghe, an de an s-au realizat îmbunătățiri, mai ales la cele două locașuri de închinare: Paraclisul „Adormirea Maicii Domnului“ (sfințit de Prea Sfințitul Gherasim Cucoșel) și Biserica „Acoperămîntul Maicii Domnului“ (ctitoria lui Pahomie Episcopul), dar și la chilii, casa egumenească, la gospodărie. La ambele locașuri s-a făcut pictură de către zugravul D. Gabor, străni noi, policandre, obiecte de cult, cărți, veșminte etc. Ctitoria Episcopului Pahomie a fost restaurată din temelii pînă la acoperiș, unde au fost reînnoite părțile afectate de putrezire. S-a ales ca zi de sfințire însăși ziua hramului 1 octombrie, cînd cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfințitul Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, înconjurat de preoți și diaconi, a săvîrșit cele de cuviință la astfel de ocazii. A fost o zi de deosebită trăire duhovnicească, la care au participat părinți ai Mănăstirii Neamț în frunte cu Prea Cuviosul Părintele stareț, Protosinghelul Justinian Cîrstoiu, și credincioși din împrejurimi. După actul sfințirii a urmat Sfînta Liturghie în cadrul căreia a fost hirotonit în preot diaconul Cornel Păduraru și în diacon tînărul Vasile Ghindăoanu. Răspunsurile — la toată slujba — au fost date de un grup de elevi de la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț. S-a oficiat și slujba parastasului cu pomenirea ctitorilor schitului Pocrov.

La momentul potrivit, Prea Sfințitul Pimen Suceveanul a ținut cuvîntul de învățătură, arătînd cele în legătură cu însemnătatea zilei, cu istoria Acoperămîntului Maicii Domnului, elogiind personalitatea ctitorului Pahomie episcopul, ucenic al Sfîntului Dimitrie al Rostovului, evidențiind însemnătatea schitului Pocrov în viața duhovnicească a Mănăstirii Neamț, dînd îndrumări și sfaturi duhovnicești pentru o viață plină de sfințenie și dăruire pentru tot ceea ce este de folos ca fii ai Sfintei noastre Biserici și cetățeni ai patriei.

A răspuns P. Cv. Părinte stareț Justinian arătînd grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru această așezare monahală, mulțumind Prea Sfințitului Episcop-vicar Pimen pentru osteneala de a săvîrși slujba de sfințire a bisericii și Sfînta Liturghie. P. S. Pimen Suceveanul, cu aprobarea și binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a acordat ieromonahului Ghervasie Gheorghe, egumenul Schitului Pocrov, rangul de protosinghel. A fost de față și a slujit la hramul de la Pocrov și Prea Cuviosul Părinte Arhim. Zenovie Ghidescu, starețul Mănăstirii Horaița, bucurîndu-se de lucrările realizate de fostul său ucenic și colaborator.

S-a săvîrșit un Polihroniu.

Arhid. prof. I. IVAN

SFINȚIREA BISERICII DIN CAȘVANA PROTOPOPIATUL ȘI JUDEȚUL SUCEAVA

La 32 km de Cetatea de Scaun a Sucevei se află satul Cașvana. După tradiție în trecutul îndepărtat al timpului, pe acele locuri se aflau păduri seculare de fagi și stejari.

În secolul XVII cînd au început în Transilvania persecuțiile religioase pentru catolicizarea românilor, mulți români transilvăneni au emigrat în Moldova, dispersîndu-se în mai multe grupuri, adăpostindu-se în poienile codrilor seculari.

Din vestitele păduri ale Cașvanei se mai păstrează stejarul uriaș, declarat astăzi „monument al naturii" unde, după legendă, la umbra lui, ar fi poposit Ștefan cel Mare cu arcașii, iar păstorii din acele ținuturi, în semn de cinstire, i-ar fi adus în dar un caș mare, făcîndu-l pe domn să exclame „o ce caș avan" (ce caș mare) și de atunci se spune că-și poartă satul numele Cașvana.

Astăzi Cașvana este o așezare modernă, prosperă, cu oameni harnici, păstrători ai celor mai frumoase tradiții creștinești și românești.

În centrul satului se înalță impunătoarea biserică parohială, construită pe cheltuiala bunilor credincioși din Cașvana și sfințită în anul 1911. Între anii 1985 și 1988 la îndrumarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Pr. paroh Vasile Bota, împreună cu credincioșii, au inițiat ample lucrări de reparații exterioare, executarea picturii interioare în tehnica frescă și dotarea bisericii cu mobilier nou din stejar sculptat.

Din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfințitul Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, în ziua de *13 noiembrie 1988*, înconjurat de un sobor de preoți, a oficiat slujba de sfințire a bisericii. La intrarea în parohie Prea Sfințitul Pimen a fost întîmpinat de călăreți în costume naționale și buciume. În fața bisericii, Prea Sfințitul a fost întîmpinat, după datină, de cel mai vîrstnic om al satului, cu tradiționala pîine și sare. P. C. Prot. M. Ciobotar al Protopopiatului Suceava a rostit un cuvînt de bun venit.

P. S. Pimen, înconjurat de un sobor de preoți a oficiat Sfînta Liturghie. La momentul tipiconal liturgic rînduit P. S. Sa a hirotonit preot pe seama parohiei Sovoaia, protopopiatul Piatra Neamț, pe diaconul Victor Ardelean, licențiat în teologie.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, după rostirea raportului de activitate de către P. C. Pr. paroh Vasile Bota, P. S. Pimen a rostit un cuvînt de învățătură care a fost ascultat cu multă luare-aminte de credincioșii care au participat la acest popas duhovnicesc. În cuvîntul său P. S. Sa a vorbit despre Sfintele Taine, despre unitatea de credință, despre dragoste și pace. „Pe aceste temelii se înfăptuiește bunăstarea omului și se înfiripează și marea sa aspirație de a se înălța către Dumnezeu. Călăuziți de aceste virtuți, credincioșii din Cașvana au realizat aceste frumuseți, care ne-au unit astăzi în rugăciune pentru a mulțumi lui Dumnezeu „de toate și pentru toate".

Mulțumind Conducerii de stat, pentru libertatea deplină de care se bucură Biserica, precum și organelor locale, Prea Sfinția Sa a transmis credincioșilor din partea Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, patriarhicești binecuvîntări și urarea de tot binele.

Pentru vrednicia sa, Pr. paroh Vasile Bota i s-a acordat distincția onorifică de „iconom".

La sfîrșit s-a săvîrșit un Polihroniu.

Prot. M. CIOBOTAR

SFINȚIREA BISERICII FILIALE MAGHERA, PAROHIA VÎRFUL CÎMPULUI, PROTOPOPIATUL DOROHOI

Ziua de *duminică, 20 noiembrie 1988*, a constituit pentru credincioșii din filiala Maghera, parohia Vîrful Cîmpului, protopopiatul Dorohoi, județul Botoșani, o zi de aleasă bucurie duhovnicească, prilejuită de sfințirea locașului lor de rugăciune de către P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

Această biserică a fost construită din piatră și cărămidă și acoperită cu tablă, pe temelia altei biserici mai vechi. P. S. Sa a fost întîmpinat de un sobor de preoți și credincioși din parohie și satele vecine. A urmat slujba de sfințire a bisericii, după rînduiala tipiconală, după care s-a oficiat Sfînta Liturghie.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. C. Pr. paroh Ioan Axinte a făcut o dare de seamă, prezentînd desfășurarea lucrărilor și dînd glas simțămintelor de aleasă bucurie trăite la acest moment sărbătoresc din viața parohiei. Apoi a adus mulțumiri, pentru ajutorul acordat, Sfintei Mitropolii, enoriașilor parohiei și altor credincioși, care l-au ajutat să ducă la bun sfîrșit lucrarea începută. A mulțumit în chip deosebit Prea Sfințitului Episcop-vicar Pimen, pentru osteneala de a fi venit să sfințească această biserică.

Urmează apoi înălțătorul cuvînt de învățătură al Prea Sfințitului Pimen, care spune că o biserică odată sfințită devine lăcaș sfînt închinat Domnului. Biserica trebuie să fie mereu încălzită de căldura sufletelor creștine, pentru care credincioșii sînt datori ca prin fapte bune să contribuie mai departe la înfrumusețarea ei.

După aceea P. S. Sa a explicat pericopa evanghelică din Duminica XXVI după Rusalii — Luca 12 16-21, cu bogatul căruia i-a rodit țarina, îndemnînd credincioșii să nu fie legați prea mult de bunurile pămîntești, că

odată ce părăsim această viață, toate rămîn în urma noastră, numai faptele cele bune ne vor însoți și dincolo de mormînt și ne vor fi cei mai buni apărători în ziua judecății.

A dat apoi îndemnuri să cinstim pe Dumnezeu, Biserica, iubind Patria în care ne-am născut, să ne ferim de păcate și să ne purtăm în așa fel în viață încît să ne asigurăm fericirea cea veșnică.

La sfîrșit, pentru meritele și munca depusă la zidirea bisericii Maghera, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a hirotesit întru iconom stavrofor pe P. C. Pr. Ioan Axinte. A urmat apoi un Polihroniu.

Pr. Petru GRIGORIU

SLUJBĂ ARHIEREASCĂ LA BISERICA „SFÎNTUL APOSTOL ANDREI"—IAȘI

Cu binecuvîntarea *Prea Fericitului Părinte Teoctist,* Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *în ziua de 30 noiembrie a. c.,* zi cînd noi creștinii prăznuim cu aleasă evlavie pe Sfîntul Andrei, cel dintîi chemat de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos la slujirea apostolică, Prea Sfințitul Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, a săvîrșit Sfînta Liturghie la biserica „Sfîntul Andrei" din Iași, păstorită de P. C. Pr. Vasile Nechita.

P. S. Sa a fost întîmpinat de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Prot. Anton Frunză care a și rostit un cuvînt de bun venit, și de credincioși, după care a urmat Sfînta Liturghie. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. S. Pimen Suceveanul a rostit un înălțător cuvînt de învățătură, evocînd personalitatea Sfîntului Apostol Andrei, cel care a propoveduit Evanghelia Mîntuitorului Hristos în părțile Dobrogei noastre de astăzi. P.S. Sa a arătat că poporul nostru, poporul român, este născut creștin și s-a învrednicit a primi credința creștină chiar de la Sfîntul Apostol Andrei, martor al activității mesianice a Mîntuitorului Hristos, participînd la momentele cruciale ale vieții Sale, culminînd cu moartea, învierea, înălțarea la cer și Pogorîrea Sfîntului Duh în ziua Cincizecimii, cînd Sfinții Apostoli au fost învestiți cu putere dumnezeiască de a propovedui Evanghelia mîntuirii la toate popoarele. Originea apostolică a creștinismului românesc trebuie să fie, a spus P. S. Pimen, pentru fiecare fiu al Bisericii noastre strămoșești, un imbold irezistibil spre viața cea nouă în Hristos, spre „statura bărbatului desăvîrșit" întru sfințenia adevărului pentru a putea răspunde exemplar la toate chemările vremurilor de împliniri pe care noi toți le trăim. La sfîrșit, P. S. Pimen Suceveanul a felicitat pe P.P. C.C. preoți Vasile Nechita și Constantin Andone pentru slujirea lor pastorală și pentru lucrările de la casa parohială care a îmbrăcat o haină nouă, pe credincioșii care au contribuit cu obolul lor la aceste lucrări și se manifestă ca statornici și buni fii ai Bisericii strămoșești.

Pentru meritele sale P. C. Pr. paroh V. Nechita i s-a conferit rangul de iconom.

La sfîrșit s-a oficiat tradiționalul polihroniu.

Pr. Gh. PETRARU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

IEROMONAHUL ȘI DUHOVNICUL CLEOPA FLOREA DIN MĂNĂSTIREA NEAMȚ

S-au scurs două luni (octombrie-decembrie 1988) de la tragicul accident întîmplat la Ierusalim în care și-au pierdut viața patru persoane dintre care trei părinți: Arhimandritul Irineu Ilie, cu metania de la Mănăstirea Secu, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române la Locurile Sfinte, monahul Stelian Voaideș, cu metania de la Mănăstirea Putna, șofer al Căminului Bisericii noastre la Ierusalim și Ieromonahul și duhovnicul Cleopa Florea, egumenul de la bolnița bătrînilor din Mănăstirea Neamț care se întorcea din pelerinajul făcut la Locurile Sfinte în septembrie-octombrie 1988.

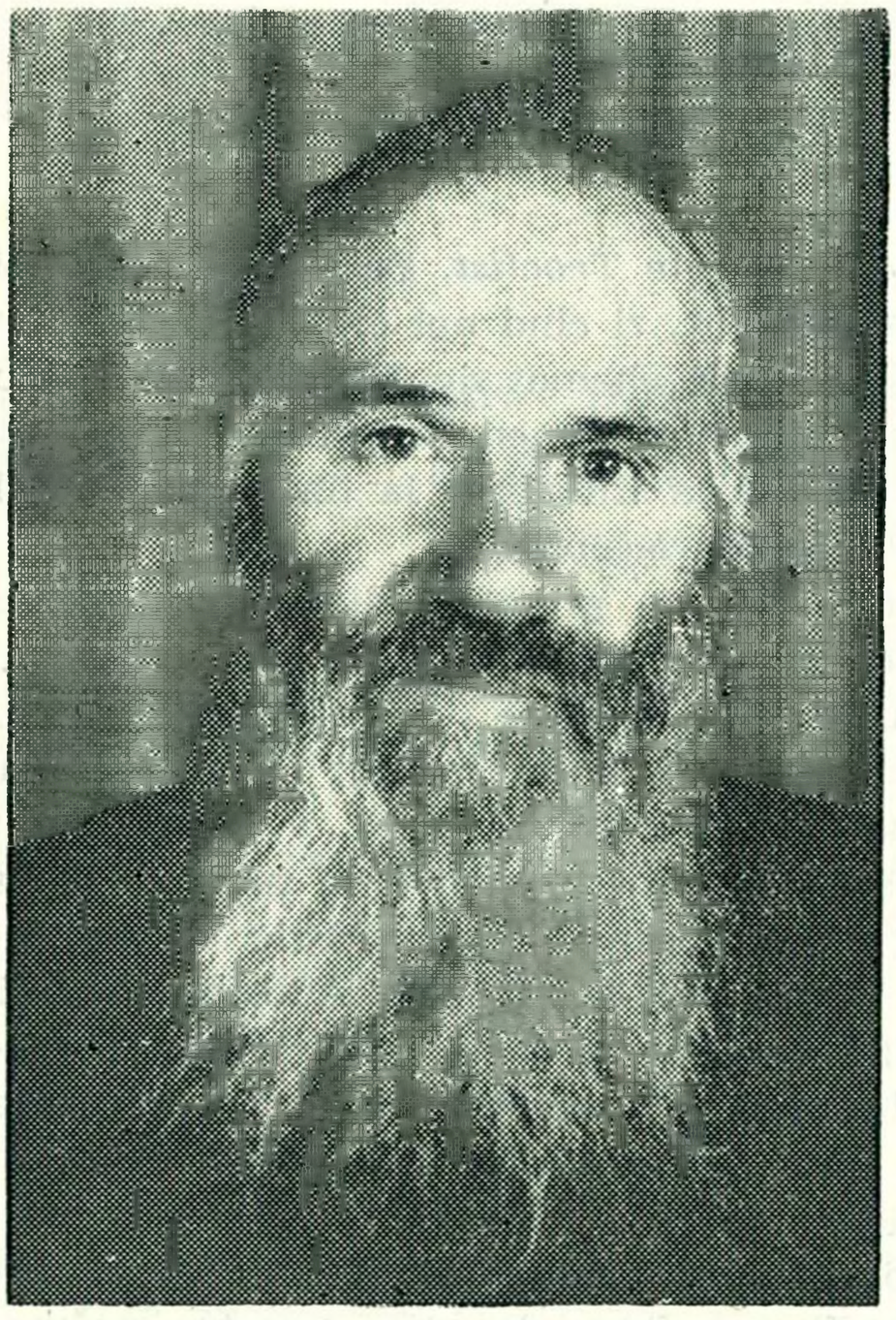

Ieromonahul și duhovnicul Cleopa Florea

Prin purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, rămășițele pămîntești ale acestora au fost aduse în țară și au fost așezate la locurile de veșnică odihnă la mănăstirile de metanie, cu toată buna rînduială, în ziua de 20 octombrie 1988.

La Mănăstirea Neamț, ceremonia înmormîntării ieromonahului duhovnic s-a făcut cu sobor de preoți și diaconi alcătuit din Prea Cuviosul Părinte Protosinghel Justinian Cîrstoiu, starețul mănăstirii, avînd în frunte pe Prea Sfințitul Pimen Zainea Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor. Au participat călugări și călugărițe, membrii familiei celui dispărut, credincioși.

Ieromonahul Cleopa Florea (Constantin din botez) s-a născut la 22 iunie 1922, în comuna Forăști, județul Suceava și în viața sa a fost cîntăreț bisericesc. În anul 1982 a venit la Mănăstirea Neamț și după un timp de noviciat a intrat în monahism la 1 martie 1983, primind numele de Cleopa. În anul 1985 a fost hirotonit diacon și apoi preot, ca la 16 decembrie a aceluiași an să fie rînduit la biserica din bolnița bătrînilor mănăstirii, ca egumen.

Era învăpăiat de dorul de a merge și a se închina la Locurile Sfinte. Nu s-a dus la marile sărbători cînd este mare afluență de închinători, ci în lunile septembrie-octombrie 1988.

Părinții de la Ierusalim, Arhimandritul Irineu Ilie și monahul Stelian Voaideș, și-au împlinit o îndatorire frățească, creștinească și românească conducînd la aeroportul din Lod pe pelerinul — fratele lor duhovnicesc — Cleopa. Au căzut cu toții pradă unei morți de năpraznă, aducîndu-se — pentru intențiile lor curate — ca o jertfă bine primită lui Dumnezeu scăldată în baia sîngelui lor.

Către sfîrșitul slujbei de înmormîntare a monahilor, Prea Sfințitul Pimen a ținut un cuvînt de cinstire a celui ce a fost ieromonahul și duhovnicul Cleopa Florea.

Mănăstirea Neamț, prin pierderea Părintelui Cleopa Florea, a fost văduvită de un sîrguincios slujitor. Numele lui va rămîne prezent în conștiința soborului mănăstirii pentru veșnica pomenire. Sicriul pecetluit, așa cum a fost scris de la Ierusalim, a fost înhumat în cimitirul mănăstirii, în sunetul clopotelor. Toți cei prezenți s-au rugat pentru iertarea păcatelor celor ce au căzut ca o jertfă vie în slujirea cea adevărată.

Arhid. prof. I. IVAN

MONAHUL STELIAN VOAIDEȘ

La 12 octombrie 1988, s-a stins din viață, în floarea vîrstei, la 33 ani, monahul Stelian Voaideș, viețuitor în Mănăstirea Putna, județul Suceava.

Tînărul monah s-a născut la 4 aprilie 1955, în comuna Dămuc, județul Neamț, fiul lui Neculai și Lina Voaideș, familie cu bună rezonanță și reputație creștină la locul ei de baștină.

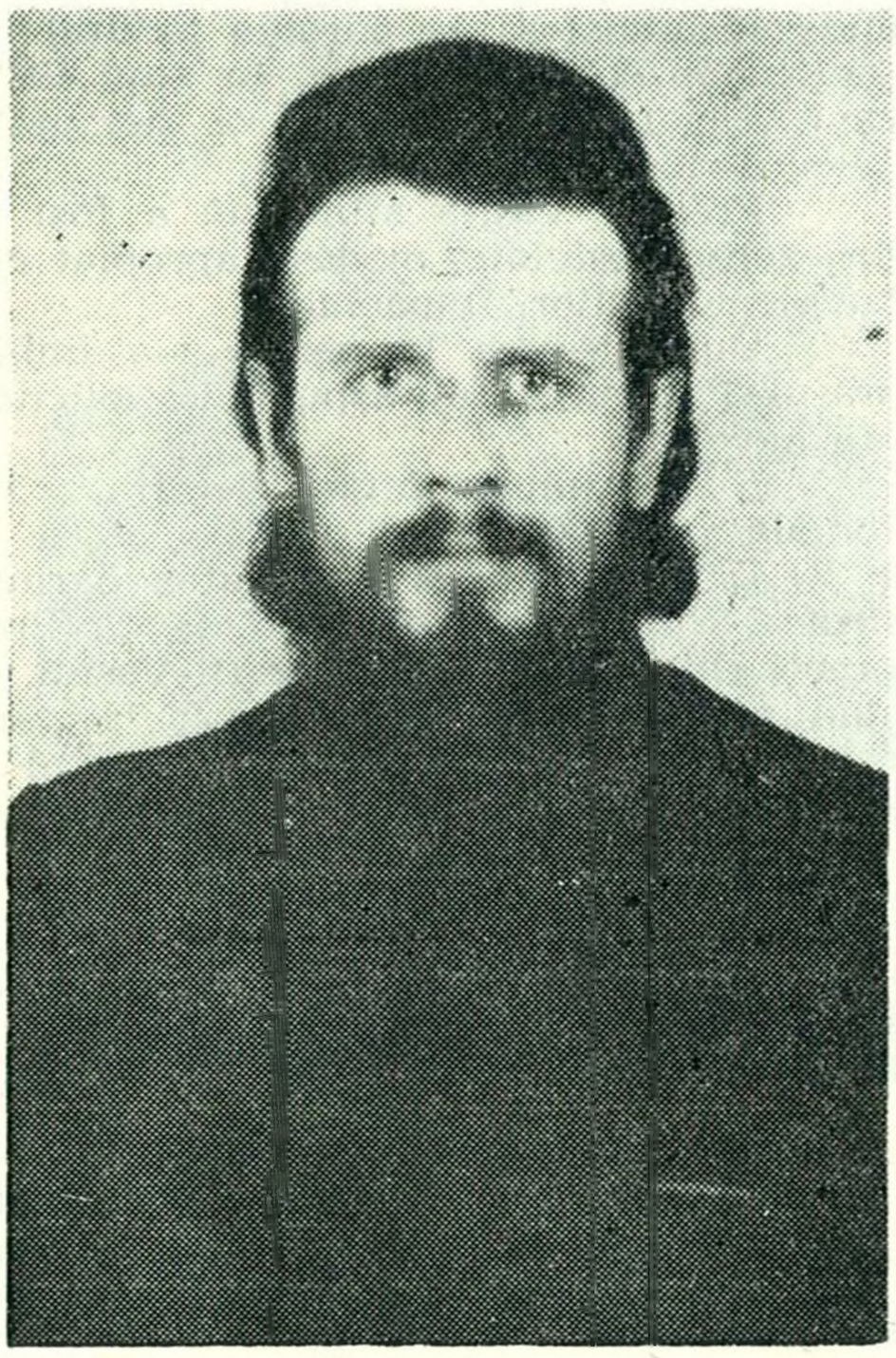

Monahul Stelian Voaideș

După absolvirea școlii generale de 10 clase și satisfacerea serviciului militar, a mai urmat cursuri de perfecționare în meseriile de croitor, electrician și conducător auto. În anul 1980, a intrat la Mănăstirea Cetățuia din municipiul Iași, pentru a îmbrățișa viața monahală, după care dorea încă din fragedă copilărie. După trei ani de ascultare, rugăciune și nevoințe în viața de obște, a fost călugărit în anul 1983, primind numele de Stelian. După alți trei ani de continuă rugăciune și muncă, a fost transferat la Mănăstirea Putna cu data de 1 decembrie 1986.

Înzestrat cu însușiri alese, Așezămîntul românesc de la Ierusalim l-a cerut, iar Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a aprobat ca începînd cu data de 30 martie 1988 să fie viețuitor la Reprezentanța Patriarhiei Ortodoxe Române din Țara Sfîntă.

Întrucît făcea parte din obștea Mănăstirii Putna, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a dispus ca trupul său, neînsuflețit, să fie adus în țară și înmormîntat în cimitirul călugărilor.

Slujba prohodirii s-a oficiat în ziua de 20 octombrie 1988 de un sobor de preoți și diaconi din mănăstire și împrejurimi, sub protia P. C. Arhimandrit Iachint Unciuleac, starețul Mănăstirii Putna, fost duhovnic al celui decedat.

Au luat cuvîntul P. C. Arhim. Iachint Unciuleac, ierod. Teofilact Ciobîcă și P. C. Preot Adrian Eftimiu de la parohia Vicovul de Sus. Vorbitorii au pus accent pe valoarea sfaturilor evanghelice pe care răposatul monah s-a străduit să le urmeze.

A fost înmormîntat în cimitirul mănăstirii.

Ierod. Teofilact CIOBÎCĂ

PREOTUL ICONOM STAVROFOR VASILE MINCIUNĂ

În ziua de 14 noiembrie a. c. a trecut la cele veșnice Preotul Vasile Minciună, fostul paroh al parohiei Blăgești-Pașcani.

S-a născut la data de 10 mai 1909 în localitatea Budeni-Lespezi din părinții Vasile și Ileana Minciună. În urma primului război mondial rămîne orfan de tată. A urmat școala primară în comuna natală. Crescut în cultul muncii și al tradițiilor de evlavie străbună și din dorința de a sluji lui Dumnezeu, se înscrie la Seminarul din Cîmpulung-Muscel, seminar înființat prin osîrdia vrednicului de pomenire patriarhul Miron Cristea rezervat copiilor rămași orfani în urma războiului mondial. După absolvirea Seminarului se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuți, ale cărei cursuri le încununează cu obținerea diplomei de licențiat în anul 1936. În același an se căsătorește cu fiica preotului Neculai Dăscălescu, paroh al parohiei Budeni-Lespezi, Steliana. Dumnezeu i-a binecuvîntat cu doi copii.

La data de 23 februarie 1937 a fost hirotonit diacon și în ziua de 27 februarie a primit harul preoției pe seama parohiei Giurgești-Pașcani de unde se transferă la parohia Schitul Orășeni, apoi la parohia Drislea-Botoșani, unde activează 5 ani. În anul 1942 se transferă la parohia Blăgești-Pașcani. Aici păstorește cu zel și tact pastoral pînă în anul 1977, an în care se pensionează.

Preotul Vasile Minciună a fost un preot devotat misiunii, bun slujitor, activ, destoinic, modest, apropiat de enoriași, apreciat de colegi, bun duhovnic, sfătuitor, împăciuitor.

După ieșirea la pensie s-a îmbisericit la parohia „Sf. Voievozi" din orașul Pașcani și a răspuns la solicitările conducerii bisericești acolo unde era nevoie.

Slujba înmormîntării s-a oficiat în ziua de 17 noiembrie în biserica parohială Blăgești.

Despre viața și activitatea părintelui Vasile Minciună au vorbit P. C. Prot. Mihai Mocanu-Pașcani, P. C. Prot. Anton Frunză-Iași și P. P. C. C. preoți Dumitru Mitroiu-Băcești-Vaslui, în calitate de coleg de facultate, Constantin Andrei-Iași, fost paroh la parohia Blăgești și Dumitru Cristea-paroh și Prof. Vasile Agapi din Pașcani.

A fost depus în cripta familiei din curtea bisericii Blăgești.

Prot. M. MOCANU

PREOTUL TEODOR RIZESCU

În ziua de 6 decembrie 1988, a trecut la cele veșnice preotul pensionar Teodor Rizescu.

S-a născut la 5 noiembrie 1914 în Adîncata, din părinții Alexa, ceferist, și Domnica.

A terminat școala primară în satul natal, apoi liceul „Aron Pumnul". Între anii 1936 și 1940 urmează cursurile Facultății de teologie din Cernăuți. După susținerea examenului de licență, în anul 1940, se căsătorește cu Sărman Lucreția și este hirotonit pe seama parohiei Zelenău.

Activitatea sa preoțească este legată de parohia Rotunda, protopopiatul Fălticeni, județul Suceava, unde slujește cu demnitate și responsabilitate preoțească pînă în anul 1983, cînd se pensionează pentru limită de vîrstă.

Bun gospodar și chivernisitor al bunurilor bisericești, a făcut din locașul bisericesc un adevărat chivot în care să sălășluiască Hristos.

Corpul neînsuflețit al Părintelui Teodor Rizescu a fost depus în biserica „Sfînta Înviere"-Suceava.

În ziua de 8 decembrie s-a oficiat rînduiala înmormîntării de către un sobor de preoți.

Despre viața și activitatea defunctului a vorbit P. C. Prot. M. Ciobotar și P. C. Pr. Traian Saghin. A fost înmormîntat la cimitirul din orașul Suceava.

Prot. M. CIOBOTAR

PROTOSINGHELUL VENIAMIN COJOCĂRIȚEI

În ziua de 15 decembrie 1988 s-a stins din viață, pe neașteptate, după o scurtă suferință, Protosinghelul Veniamin Cojocăriței, care în ultimii ani a viețuit la Mănăstirea Neamț.

A fost depus în pridvorul bisericii mari a Mănăstirii unde călugării l-au privegheat pe rînd pînă în ziua înmormîntării.

Părintele Veniamin s-a născut la 30 ianuarie 1913 în satul Copălău-Coșula de pe apa Miletinului din județul Botoșani din binecredincioșii părinți Nicolae și Maria. După școala primară, în satul natal urmează școala de agenți sanitari, iar după satisfacerea stagiului militar își îndreaptă pașii, potrivit unei chemări tainice, spre schitul Zosin-Botoșani, unde după un noviciat de cîțiva ani este tuns în monahism de starețul Vlasie Humeniuc în 1947. În același an, la 27 iunie, este hirotonit ierodiacon, iar după două zile ieromonah de către arhiereul Valerie Moglan la Catedrala mitropolitană din Iași.

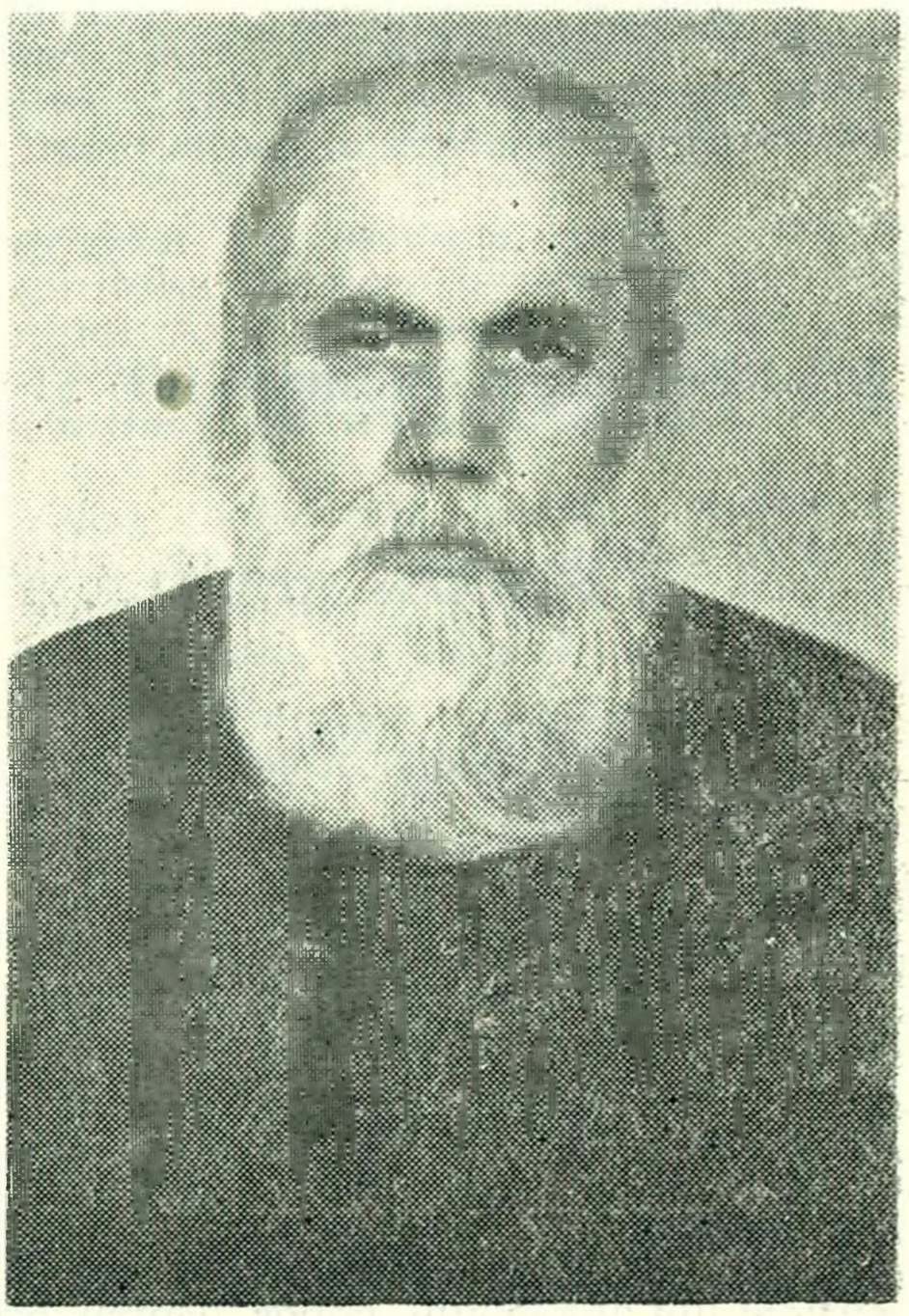

Protosinghelul Veniamin Cojocăriței

La Schitul Zosin, părintele Veniamin slujea cu frică de Dumnezeu, era ascultător și următor regulilor călugărești, fapt pentru care a fost trimis la Seminarul Monahal din Mănăstirea Neamț, pe care-l absolvă în anul 1953. Încă din timpul seminarului Părintele Veniamin mînuia cu multă măiestrie condeiul. Astfel, colegii de seminar ai părintelui își amintesc de frumoasa poezie „Școlar bătrîn" pe care a rostit-o la încheierea cursului seminarial.

După absolvirea Seminarului, părintele Veniamin a slujit la Schitul Zosin, apoi la Mănăstirea Agafton, iar în cele din urmă la Catedrala mitropolitană din Iași.

La Iași, lîngă moaștele Prea Cuvioasei Parascheva, părintele Veniamin a petrecut aproape 30 de ani, slujind la Sfîntul Altar, mărturisind credincioșii și mîngîind pe cei în nevoi. Pentru slujirea sa, Mitropolitul Moldovei de atunci, fericitul întru pomenire Patriarhul Iustin Moisescu, l-a hirotesit protosinghel la 24 septembrie 1967.

Pe lîngă faptul că era un bun mînuitor al condeiului, protosinghelul Veniamin a fost preocupat și de pictură, fiind calificat pictor de icoane, șevalet și fresce. O parte dintre picturile sale au fost premiate cu argint la concursul din cadrul festivalului „Cîntarea României"-Iași, 1979.

Cele mai de seamă realizări ale penelului său, roadă a unei munci de peste 10 ani sînt manuscrisele : Imnul Acatistul Maicii Domnului și Psaltirea Proorocului David, ambele miniate. Psaltirea a fost versificată de P. Cuv. Sa într-un stil popular și are pentru fiecare psalm cîte o miniatură și pe fiecare pagină cîte un fragment de chenar cu motive din ornamentația veche românească.

Picturile părintelui Veniamin și poeziile sale împreună cu multe predici și meditații rămase în manuscris, vorbesc despre munca neobosită a unui slujitor, o muncă de o viață care a făcut multă cinste Bisericii și poporului nostru.

Slujba înmormîntării protosinghelului Veniamin Cojocăriței a avut loc duminică 18 decembrie 1988, fiind oficiată de un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. S. Episcop Gherasim Cucoșel, coleg de seminar cu adormitul

întru Domnul. Din sobor au făcut parte P. Cuv. Protos. Justinian Cîrstoiu, starețul Mănăstirii Neamț, P. Cuv. Stareț Iachint Unciuleac de la Mănăstirea Putna, o parte din profesorii și elevii Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț. La slujba înmormîntării a asistat P. C. Pr. Prof. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului teologic, ucenic apropiat al părintelui Veniamin.

La sfîrșitul slujbei a vorbit P. S. Episcop Gherasim, care a evocat anii de școală petrecuți cu părintele Veniamin și a transmis părinteștile mîngîieri soborului Mănăstirii Neamț din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a P. S. Episcop Epifanie al Buzăului și a P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

A vorbit apoi P. C. Protos. Justinian Cîrstoiu, care a arătat că obștea monahală pierde un călugăr deosebit, împodobit de virtuți, cu chipul blajin, care lasă posterității un exemplu vrednic de urmat.

A fost înmormîntat în cimitirul Mănăstirii Neamț.

Protos. Justinian CÎRSTOIU

B. — Episcopia Romanului și Hușilor

SESIUNEA ANUALĂ A ADUNĂRII EPARHIALE

Duminică 27 noiembrie 1988 a avut loc sesiunea anuală a Adunării eparhiale a Episcopiei Romanului și Hușilor sub președinția Prea Sfințitului Episcop Eftimie.

După oficierea Te-Deum-ului în catedrala episcopală, de către P.P. C.C. Părinți protopopi Constantin Gălușcă de la Huși și Grigore Vasile de la Bîrlad, împreună cu P. C. Pr. Vasile Ulea de la parohia „Adormirea" Vaslui și P. C. Arhid. Ilie Murarașu, secretar eparhial, membrii adunării au trecut în sala de ședințe.

La ora 10, Prea Sfințitul Episcop Eftimie, președintele Adunării eparhiale, a deschis lucrările ședinței. În cuvîntarea rostită, Prea Sfinția Sa a adresat un salut călduros membrilor adunării, arătînd că „în anul 1988, la nivel patriarhal, Biserica noastră strămoșească a desfășurat o bogată activitate atît pe plan intern cît și extern. Ea a participat cu multă dăruire la strădaniile întregului popor pentru progresul material și spiritual al Patriei.

Pe plan extern trebuie menționată participarea, între 3 și 17 iunie 1988, a *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* la festivitățile prilejuite de împlinirea unui mileniu de la creștinarea poporului rus.

Un alt moment important a fost acela al participării Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, la sărbătorile care au avut loc în insula Patmos-Grecia, organizate de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol, cu prilejul împlinirii a 900 ani dela întemeierea Mănăstirii „Sfîntul Ioan Evanghelistul" din acea insulă.

Printre aniversările comemorative ale anului 1988, Prea Sfinția Sa a amintit de împlinirea a 300 ani de la urcarea pe tronul Țării Românești a domnitorului Constantin Brîncoveanu și apariția Bibliei lui Șerban Cantacuzino, de la 1688, prima ediție a Sfintei Scripturi în limba română.

„La 1 Decembrie se împlinesc 70 de ani de la Marea Unire din anul 1918 cînd s-a realizat unirea tuturor românilor într-un singur stat. Pe bună dreptate, ziua de 1 Decembrie 1918, a fost privită drept „ziua învierii" obștii românești în România mare.

Marea Unire a deschis calea unor mari realizări în istoria neamului, iar după anul 1944 s-a împlinit și idealul de dreptate socială și națională al românilor. Astăzi sîntem mîndri că Republica Socialistă România este o țară visată de înaintașii noștri, avînd conducător energic, pe Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, iubitor de glie și de neam, întruchipînd cele mai alese și nobile calități ale poporului român".

În încheierea cuvîntului de deschidere, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie urează succes deplin lucrărilor Adunării eparhiale.

S-a dat citire apoi telegramelor omagiale.

În continuare au fost repartizate dările de seamă ale sectorului administrativ-bisericesc, cultural-social şi economic, consiliilor permanente de lucru ale adunării pentru studiere şi referire. Şedinţa a fost apoi suspendată pentru a se da posibilitatea membrilor adunării să studieze aceste documente.

După redeschiderea şedinţei, raportorii celor trei comisii au dat citire referatelor după cum urmează: P. C. Pr. Vasile Ulea a prezentat referatul comisiei bisericeşti, P. C. Pr. Ioan Pricop referatul secţiei culturale şi P. C. Pr. Vasile Radu referatul comisiei economice.

După prezentarea referatelor, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a invitat pe membrii adunării să ia cuvîntul.

P. C. Pr. paroh Constantin Mardare, parohia Precista-Bacău, a arătat că prin bunăvoinţa Prea Sfinţitului Episcop Eftimie i s-a încredinţat preşedinţia Consistoriului eparhial rezolvînd toate situaţiile conform legiuirilor bisericeşti.

În continuare a elogiat activitatea celor trei sectoare de la Centrul eparhial, această situaţie datorîndu-se spiritului de mare îndrumător al Prea Sfinţitului Episcop, ajutat de Prea Sfinţitul Arhiereu Ioachim Vasluianul şi de ceilalţi colaboratori. Felicită apoi pe Prea Sfinţitul Episcop Eftimie pentru aniversarea celor 10 ani de arhipăstorire şi pentru aniversarea zilei de naştere.

Dl. Tiberiu Hălăucescu şi-a exprimat consideraţia pentru conducerea înţeleaptă a eparhiei de către Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, arătînd că Prea Sfinţia Sa se străduieşte alături de ceilalţi colaboratori şi îndrumă cu clarviziune bunul mers al activităţii celor trei sectoare. Se observă la Prea Sfinţia Sa modestie, îngăduinţă şi bunătate deosebită.

P. C. Prot. Ioan Andrioaie de la Moineşti, a precizat că în ziua de 9 noiembrie, ziua de naştere a Prea Sfinţitului Episcop, Prea Sfinţia Sa şi-a sărbătorit ziua aniversară în eparhie, vizitînd mai multe parohii din cadrul protopopiatului Moineşti şi îndrumînd pe preoţi şi credincioşi să fie buni fii ai Bisericii şi cetăţeni devotaţi Patriei. P. C. Sa a evidenţiat că toate realizările din eparhie din anul trecut se datoresc străduinţelor şi înţelepciunii Prea Sfinţiei Sale.

Dl. Mihai Vasile a apreciat buna desfăşurare a slujbelor religioase, prestanţa predicilor ţinute, curăţenia lăcaşurilor de cult, frumuseţea cîntării bisericeşti şi activităţile de reparaţii interioare şi exterioare la cele 12 biserici vizitate din Protopopiatul Roman. A scos în evidenţă valoarea deosebită a *Îndrumătorului bisericesc misionar şi patriotic* editat în condiţii grafice de excepţie şi cu un conţinut deosebit de valoros de Episcopia Romanului şi Huşilor.

Dl. Gheorghe Ionescu şi-a exprimat bucuria pentru întreaga activitate a Centrului eparhial aşa cum a reieşit din dările de seamă şi rapoarte, arătînd că aceasta este o încununare a celor 10 ani de arhipăstorire a Prea Sfinţitului Episcop Eftimie. Vorbitorul a sugerat Prea Sfinţitului Episcop prelungirea sediului protopopiatului de la Huşi care este necorespunzător ca spaţiu.

P. C. Pr. paroh Ioan Pricop de la biserica „Sf. Nicolae"-Bacău subliniază că, analizînd rapoartele prezentate şi întocmite cu competenţă, s-a muncit frumos şi cu spor la Centrul eparhial. P. C. Sa şi-a exprimat emoţia şi sentimentele patriotice prilejuite de cuvîntul Prea Sfinţitului Episcop Eftimie în legătură cu Marea Unire din 1918. În legătură cu publicaţiile şi îndrumătoarele bisericeşti P. C. Sa a arătat că ele sînt printre cele mai bune din Patriarhia Română prin grafica şi temele dezvoltate. În cei 10 ani de arhipăstorire a Prea Sfinţitului Episcop Eftimie s-a realizat o unitate spirituală deosebită a Eparhiei şi s-a ajuns ca această istorică eparhie să fie ancorată la modul cel mai realist în viaţa Bisericii şi Patriei. Omagiază momentul aniversar al Prea Sfinţitului şi rîvna ce o depune pentru viaţa noastră bisericească şi socială.

În continuare P. C. Prot. Vasile Radu-Bacău prezintă planul financiar pe anul 1989.

În încheierea lucrărilor, luînd cuvîntul, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a spus : „Aflîndu-ne la sfîrşitul şedinţei de analiză a activităţii noastre pe anii 1987 şi 1988 ne exprimăm satisfacţia şi mulţumirea că au fost rezultate bo-

gate și rodnice așa cum s-a desprins și din rapoartele de activitate analizate și referatele prezentate pe comisii în acest sens.

Pentru împlinirea acestor realizări și-au adus contribuția cuvenită toți colaboratorii de la Centrul eparhial precum și părinții protopopi de la cele șapte protopopiate.

Desigur că toate aceste frumoase acțiuni nu le-am fi împlinit și realizat, dacă Biserica noastră ortodoxă nu s-ar fi bucurat de libertatea religioasă, de sprijinul organelor de stat, dacă patria noastră nu ar fi liberă și independentă, avînd în frunte pe cel mai iubit fiu, al său, Domnul Nicolae Ceaușescu care promovează întotdeauna pacea și colaborarea între popoare".

P. S. Sa a adus mulțumiri tuturor pentru ajutorul acordat în desfășurarea activității Eparhiei.

Cu aceste gînduri au luat sfîrșit lucrările Adunării eparhiale, P. S. Eftimie făcînd tuturor calde urări de sănătate deplină, iar Anul Nou 1989 să fie vestitor de bucurii sfinte și de timpuri pașnice.

Arhid. Ilie MURARAȘU

SFINȚIREA BISERICII CU HRAMUL „SFÎNTUL DIMITRIE" DIN PAROHIA POIANA, PROTOPOPIATUL MOINEȘTI

Cu binecuvîntarea Prea Sfințitului Eftimie, Episcop al Romanului și Hușilor, în ziua de 30 octombrie 1988, a avut loc sfințirea bisericii din parohia Poiana, de către Prea Sfințitul Ioachim Vasluianul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor.

Această sfîntă biserică a fost construită din lemn de stejar în anul 1814. În anul 1879 a fost reparată de enoriași.

Între anii 1985 și 1988, la stăruința tînărului preot paroh Costică Purcaru, biserica a fost reconstruită din lemn de stejar. Cheltuielile de reconstrucție au fost suportate de enoriașii acestei parohii, ajutați și de Episcopia Romanului și Hușilor, de alți donatori și binecredincioși creștini.

P. S. Ioachim Vasluianul a fost întîmpinat de un sobor de preoți sub protia P. C. Prot. Ioan Andrioaie-Moinești și de credincioși din parohie și satele vecine.

În continuare s-a săvîrșit slujba de sfințire, apoi Sfînta Liturghie. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. C. Pr. paroh Costică Purcaru a făcut o dare de seamă, aducînd mulțumiri P. S. Episcop Eftimie, P. S. Ioachim Vasluianul și tuturor celor ce l-au ajutat la terminarea cu bine a acestor lucrări.

Pentru meritele sale, Pr. Costică Purcaru a fost hirotesit iconom.

A urmat cuvîntul de învățătură al P. S. Ioachim Vasluianul. P. S. Sa a explicat Evanghelia zilei cu parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr (Luca 16, 19-31), subliniind că după moarte există două locuri distincte, raiul și iadul, iar omul este conștient și după moarte (Luca 16, 28), arătîndu-se ordinea și fericirea din rai și haosul, dezordinea și starea permanentă de neliniște din iad, așa cum este înfățișată și în pictura de pe peretele de vest al bisericii Voroneț.

P. S. Sa arată că precum pacea este preocuparea permanentă a Bisericii, așa este și milostenia și sînt fericiți cei milostivi (Matei 5, 7). Bogatul din Sfînta Evanghelie de azi n-a fost acuzat de alte păcate, ci a fost osîndit în iad pentru faptul că a avut posibilitatea să facă milostenie, dar a fost insensibil la suferința aproapelui său, săracul Lazăr.

Omul milostiv iubește pe Dumnezeu și pe aproapele său.

În încheiere P. S. Ioachim arată că toată credința noastră strămoșească este unitară. Aceasta o confirmă istoria noastră românească. Ascultarea de Biserică, unde se propovăduiește cuvîntul lui Dumnezeu, ne ferește de chinurile iadului și ne aduce fericirea vieții celei veșnice pe care dorim cu totii să o dobîndim.

La sfîrșit, s-a săvîrșit un Polihroniu.

La întoarcerea la Centrul eparhial, P. S. Sa a vizitat biserica filială din parohia Verșești, satul Sănduleni.

SFINȚIREA BISERICII CU HRAMUL „SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL“ DIN PAROHIA BRĂTILA, PROTOPOPIATUL MOINEȘTI

În ziua de 8 noiembrie 1988 s-a oficiat sfințirea bisericii filiale cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil“ din parohia Brătila, de către Prea Sfințitul Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor.

Această biserică a fost construită pentru prima dată în anul 1633 de răzeșii satului, din lemn de stejar. În anul 1925 a fost distrusă de un incendiu. Locuitorii satului, după trei ani, în 1928, au început construcția unei noi biserici din zid pe care au terminat-o în anul 1938 cînd a fost sfințită.

După doi ani, la 10 noiembrie 1940, a fost avariată de cutremur, după care s-au făcut reparațiile necesare, consolidări și stîlpi de susținere.

La stăruința P. C. Pr. paroh Ioan Rotaru în anul 1984 s-au făcut reparații interioare și exterioare și în continuare între anii 1987 și 1988 s-a executat pictura interioară în tehnica frescă de către pictorul Dumitru Macovei din Moinești.

La 14 august 1983, tot P. S. Episcop Eftimie a sfințit biserica monumentală a parohiei Brătila cu hramul „Adormirea Maicii Domnului“ construită din zid, cu pictură în frescă începută de fostul preot paroh, în prezent pensionar, P. C. Pr. Bogdan Moldoveanu, și terminată de Pr. Ioan Rotaru.

P. S. Episcop Eftimie a fost întîmpinat de soborul preoților în frunte cu P. C. Prot. Ioan Andrioaie-Moinești și de credincioșii din parohia Brătila și din satele vecine.

După slujba de sfințire a sfîntului lăcaș, a urmat Sfînta Liturghie. La momentul rînduit tipiconal de la Sfînta Liturghie a fost hirotonit ierodiacon monahul Arsenie Voaideș pentru parohia Cornu, protopopiatul Moinești cu supravegherea bisericii cu hramul „Schimbarea la Față“ a fostului Schit Savu de pe teritoriul acestei parohii.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. C. Preot paroh a făcut o succintă dare de seamă asupra lucrărilor de restaurare. A urmat cuvîntul Prea Sfințitului Episcop Eftimie.

P. S. Sa și-a exprimat bucuria de a se întîlni cu preoți și cu credincioși din această parte a eparhiei unde oamenii harnici, odată cu reînnoirea satelor și orașelor din patria noastră, au aceeași grijă și pentru sfintele biserici „izvoarele mîngîierii și ale mîntuirii sufletești“.

Biserica este de origine divină. Primul lăcaș de închinare a fost construit la porunca lui Dumnezeu (I Paralipomena 21, 18 și 22, 1).

P. S. Sa a vorbit despre sfinții îngeri împărțiți în cele nouă cete, reliefînd slujirea Arhanghelului Mihail, păzitorul Edenului cu sabia de foc și a Arhanghelului Gavriil, aducătorul Bunei Vestiri (Luca 1, 28-38), precum și despre existența diavolului, de unde vine existența răului în lume.

În încheiere, P. S. Eftimie îndeamnă pe credincioși să fie oameni pașnici, cu credință față de Dumnezeu și cu respect față de oameni, pacea fiind o poruncă divină (Ioan 13, 34-35) și preocupare permanentă a Bisericii noastre strămoșești. Dintotdeauna Biserica s-a rugat și a slujit apărarea țării acesteia, a celor ce viețuiesc într-însa, pentru pacea și buna așezare a întregii lumi, iar Mîntuitorul Hristos fericește pe făcătorii de pace (Matei 5, 9).

A urmat un Polihroniu pentru Întîistătătorul Bisericii noastre, pentru Conducerea Statului nostru și pentru toți binecredincioșii creștini.

P. S. Episcop Eftimie a vizitat Bogdana, iar a doua zi fostul Schit Măgura, Tg. Ocna, parohia Plopu, biserica fostului Schit Savu din parohia Cornu, precum și parohia Valea Arinilor.

Prot. I. ANDRIOAIE

SFINȚIREA BISERICII „SFINȚII ÎMPĂRAȚI“ RECEA—RĂCĂTĂU, PROTOPOPIATUL ȘI JUDEȚUL BACĂU

Duminică, 20 noiembrie 1988, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a săvîrșit slujba de sfințire a bisericii „Sfinții Împărați Constantin și Elena“ din parohia Răcătău, filiala Recea, păstorită de P. C. Pr. Sorinel Turcu.

La sosire, P. S. Eftimie a fost întîmpinat cu deosebită bucurie de credincioșii parohiei și de un sobor de preoți și diaconi, condus de P. C. Protopop V. Radu, de la protopopiatul Bacău. S-a intonat festiv imnul arhieresc „Pre Stăpînul și Arhiereul nostru...“.

Oficiindu-se frumoasa slujbă de sfințire a bisericii, s-a continuat cu rînduiala Sfintei Liturghii care a prilejuit celor prezenți o vie atmosferă de rugăciune și meditație la învățătura Mîntuitorului Hristos.

Preotul paroh Sorinel Turcu a prezentat o dare de seamă privind lucrările efectuate, a mulțumit din inimă P. S. Eftimie pentru distincția acordată și s-a angajat că va sluji în continuare cu rîvnă Biserica strămoșească.

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a vorbit despre evlavia credincioșilor ortodocși, ca și a fiilor acestei parohii căreia i-au dat frumusețe prin lucrările ce s-au desfășurat. Apoi P. S. Sa a explicat pericopa evanghelică a Duminicii a XXVI-a după Rusalii, pericopă ce cuprinde pilda bogatului căruia i-a rodit din belșug țarina (Luca 12, 16-21). Acel om este un om gîrbovit sufletește de grija pentru cele materiale. Aceasta este o mare deformare a sufletului întunecat de patima lăcomiei și a înavuțirii cu orice preț. Ea mai înseamnă îndeosebi, lipsa unor însușiri morale și a unor virtuți, cum este cumpătarea.

În încheiere, după ce a stăruit asupra importantului act al unirii Transilvaniei cu România-Mamă, la 1 Decembrie 1918, împlinindu-se anul acesta 70 de ani de la acel măreț eveniment prin care s-a realizat o „aspirație multiseculară a poporului român“, P. S. Eftimie a cerut credincioșilor statornicie în credință și unitate în Hristos și în Biserică, actualizînd cuvintele Apostolului : „Umblați ca fii ai luminii ! Pentru că roada luminii este orice bunătate, dreptate și adevăr“ (Efeseni 5, 8-9).

A urmat un Polihroniu.

Pr. C. LEONTE

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXIVe No. 6 novembre — décembre 1988

S O M M A I R E

„NOUS VOULONS NOUS UNIR AU PAYS"

Décembre — mois des accomplissements roumains (*P. C. Buzdugan*) 3

La Grande Union *(D. Ivănescu)* 5

Moments et événements historiques préparatifs et d'accomplissement de la Grande Union des Roumains, illustrés dans les musées de Jassy (*Prof. Petru Abrudan)* . . 16

ET TOI, FIERE ROUMANIE, TU SUBSISTERAS TOUJOURS

La Patrie, de jour en jour, sur de nouveaux échelons de développement et de bien-être (*Archid. Ioachim Giosanu*) . . 30

À LA FÊTE DE LA PAIX

† *TEOCTIST, Patriarche de l'Eglise Orthodoxe Roumaine et Métropolite-lieutenant de la Moldavie et de Suceava,* Lettre-pastorale à la Nativité du Seigneur — 1988 35

† *EFTIMIE, Evêque de Roman et de Huşi,* Lettre-pastorale à la Nativité du Seigneur — 1988 41

E T U D E S

† *MEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire,* Saint Hiérarque Nicolas dans la piété et dans l'iconographie de l'Eglise de Moldavie 47

AU DOMAINE PASTORAL

† *TEOCTIST, Patriarche de l'Eglise Orthodoxe Roumaine et Métropolite-lieutenant de la Moldavie et de Suceava,* „Etant bâtis sur le fondement des Apôtres" (Efeseni 2, 20) . . . 58

„Viens et suis-Moi!" 66

H O M E L I E S

Hiérom. Iustin NEAGU, Aux Saints Archanges Michel et Gabriel 72
Prot. Anton FRUNZĂ, Au Saint Apôtre André . . . 74
Archid. Ioachim GIOSANU, Au Saint Archidiacre Etienne . . 77

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

Le Crédo nicéo-constantinopolitain dans la vie de l'Eglise et des chrétiens *(P. I. CÎRCIULEANU)* 79

Apostolicité et sobornicité dans l'Eglise Orthodoxe (*P. Gh. SOLCAN*) 82

1684 .9

1688 — 1988, LA BIBLE DE BUCAREST

Prof Ilie DAN, Un monument de la culture roumaine: La Bible de Bucarest 85

P. Scarlat PORCESCU, Un „monument littéraire sans pareil": La Bible de Şerban Cantacuzino — 1688, acte de témérité 90

I. D. LĂUDAT, La Bible de Bucarest — 1688 92

DU PASSÉ DE NOTRE EGLISE

Le pieux confesseur, hiéromoine du grand habit Joseph l'Ermite du Monastère de Varatic (160 ans depuis son départ vers Dieu (1828-1988) (*Monıale stavrophore Nazaria NIŢĂ*) . 94

NOTES 104

Une journée historique. Jassy, le 8 novembre 1918, commémoration du Michel le Brave *(P. Sc. Porcescu)*.

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

A. — ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 108

ITINERAIRE PATRIARCHAL: Session annuelle de l'Assemblée éparchiale *(P. V. Nechita)*; Consécration de l'Eglise „Nativité de la Mère de Dieu" du Monastère Sihăstria, dép. Neamţ (*Archid. prof. I. Ivan*); Sa Béatitude le Patriarche TEOCTIST a consacré l'église Bărboi de Jassy — 27 novembre 1988 (*P. Sc. Porcescu)*.

ACTIVITÉS LITURGIQUES MISSIONNAIRES DES HIÉRARQUES: L'Ermitage Pocrov en jour de fête *(Archid. prof. I. Ivan)*; Consécration de l'église de Caşvana, prot. et dép. Suceava (*Prot. M. Clobotar)*; Consécration de l'église Maghera, paroisse Vîrful Cîmpului, prot. Dorohoi *(P. Petru Grigoriu)*; L'Eglise „Saint Apôtre André" — Jassy *(P. V. Nechita)*.

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Hiéromoine et confesseur Cleopa Florea de Monastère Neamţ *(Arhid. prof. I. Ivan)*; Le Moine Stelian Voaideş (*Hiérod. Teofilact Ciobîcă*); Le Prêtre iconome stavrophore Vasile Minciună *(Prot. M. Mocanu)*; Le Prêtre Teodor Rizescu *(Prot. M. Clobotar)*; Le Protosynkelos Véniamin Cojocăriţei (*Protos. Justinian Cîrstoiu*).

B. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUŞI 134

Session annuelle de l'Assemblée éparchiale (*Archid. Ilie Murăraşu)*; Consécration de l'église au patron „Saint Démètre" de la paroisse Poiana, prot. Moineşti; Consécration de l'église au patron „Saints Archanges Michel et Gabriel", paroisse Brătila, prot. Moineşti *(Prot. I. Andrioaie)*; Consécration de l'église „Saints Empereurs" Recea-Răcătău, prot. et dép. Bacău *(P. C. Leonte)*.

B.M.M.B. 2006-2007

1688 — 1988, BIBLIA DE LA BUCUREȘTI

Prof. Ilie DAN, Un monument al culturii românești: Biblia de la București 85

Pr. Scarlat PORCESCU, Un „monument literar fără pereche": Biblia lui Șerban Cantacuzino — 1688, act de cutezanță 90

Prof. dr. I. D. LĂUDAT, Biblia de la București — 1688. . . 92

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

Cuviosul duhovnic, ieroschimonahul Iosif, Pustnicul de la Mănăstirea Varatic (160 de ani de la trecerea sa către Domnul (1828-1988) (*Stavrofora Nazaria NIȚĂ*) 94

ÎNSEMNĂRI . . . 104

O zi istorică. Iași, 8 noiembrie 1918, comemorarea lui Mihai Viteazul *(Pr. Sc. Porcescu)*.

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 108

ITINERAR PATRIARHAL: Lucrările sesiunii anuale a Adunării eparhiale *(Pr. V. Nechita)*; Sfințirea bisericii „Nașterea Maicii Domnului" de la Mănăstirea Sihăstria, jud. Neamț *(Arhid. prof. I. Ivan)*; Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a sfințit biserica Bărboi din Iași (27 noiembrie 1988) (*Pr. Sc. Porcescu*).

SLUJBE ARHIEREȘTI ȘI MISIONARE: Schitul Pocrov în zi de sărbătoare *(Arhid. prof. I. Ivan)*; Sfințirea bisericii din Cașvana, prot. și jud. Suceava *(Prot. M. Ciobotar)*; Sfințirea bisericii filiale Maghera, parohia Vîrful Cîmpului, prot. Dorohoi *(Pr. Petru Grigoriu)*; Slujbă arhierească la biserica „Sfîntul Apostol Andrei" — Iași *(Pr. Gh. Petraru)*.

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Ieromonahul și duhovnicul Cleopa Florea din Mănăstirea Neamț *(Arhid. prof. I. Ivan)*; Monahul Stelian Voaideș (*Ierod. Teofilact Ciobîcă*); Preotul iconom stavrofor Vasile Minciună *(Prot. M. Mocanu)*; Preotul Teodor Rizescu (*Prot. M. Ciobotar)*; Protosinghelul Veniamin Cojocăriței *(Protos. Justinian Cîrstoiu)*.

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 134

Sesiunea anuală a Adunării eparhiale *(Arhid. Ilie Mureșanu)*; Sfințirea bisericii cu hramul „Sfîntul Dimitrie" din parohia Poiana, prot. Moinești; Sfințirea bisericii cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" din parohia Brătila, prot. Moinești (*Prot. I. Andrioaie)*; Sfințirea bisericii „Sfinții Împărați" Recea-Răcătău, prot. și jud. Bacău *(Pr. C. Leonte)*.